CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Quinque reliqui Libri.

AD ILLVSTRISS. ATQ. EXCELL.
D. IACOBVM BONCOMPAGNVM,
Ducem Soræ, Marchionem Vineolæ, &c.

Qui libri nunc primum editi, quindecim de eodem Regno antea vulgatos ſequuntur, & narrationem ab anno 1200 vſque ad 1286 perficiunt, quo iura ipſius Regni occiderunt, & in libertatem Italia vindicata eſt.

Index rerum & verborum copioſiſſimus adiectus.

FRANCOFVRTI
Apud heredes Andreæ Wecheli,
Claudium Marnium & Ioann. Aubrium.
M D XCI.

EXCELLENTISSIMO ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, IACOBO BONCOMPAGNO, DVCI SORAE, MARCHIONI VINEOLAE, ETC.

Alexander Caprara S. D.

OPTANDVM ſanè magnopere fuit, Excellentiſſime & Illuſtriſſime Princeps, vt Carolus Sigonius, qui ſummorum ſcriptorum huius ætatis gloriam adæquauit, hunc etiam poſtremum laborum, & vigiliarum ſuarum ferret fructum, vt hi libri, quos ille ad perficiendam Italici Regni narrationem contexuerat, eodem viuo in lucem, conſpectúmq; hominum exirent, atque ab eo tibi inſcripti, & dicati ex tuo clariſſimo nomine nuncuparentur. Quandoquidem, & ille iucundiſſimum eum voluptatis ſenſum percepiſſet, quo præſtantiſſimi artifices perfrui ſolent, cùm præclarum aliquod, egregiúmque opus ab ſe feliciter confectum, hominibus conſpiciendum proponunt; & libri ipſi extrema ſui auctoris manu perpoliti, ſapientum virorum iudicium non extimeſcerent; ac ſimul illuſtres tuæ, eximiæq; laudes, huius nobiliſſimi ſcriptoris teſtimonio, ſæpe antea celebratæ, nunc rurſus eiuſdem præclaro præconio, ad diuturnam poſterorum memoriam prædicarentur. Verùm quando ille morte ſubtractus, in beatiores (vt ſperandum eſt) ſedes demigrauit, nos quidem horum commodorum ſpes omnis fruſtrata eſt; at ille in poſterum longè proſpiciens, vt huic incommodo iam antè mederetur, cùm multos haberet ſuæ doctrinæ alumnos excellenti ingenio, ac virtute, me tamen, qui nulla ratione eram cum eis comparandus, teſtamento delegit, cui ſcriptorum ſuorum cuſtodiam mãdaret; quod cuius fidem,

*& beneuolentiam erga ſe proximis annis perſpicuè cognorat, eidem,
credo poſtremam voluntatem ſuam cordi futuram exiſtimaret. Hanc
autem reliquam obſeruantiæ meæ erga ſe partē requirere viſus eſt, vt
ſi quando hæ memoriæ, nominiſq; ſui quaſi reliquiæ in publicum effer-
rentur, à me ſolemni propè carmine, conſilij, inſtitutique ſui in iis li-
bris ratio redderetur. quod munus, cum ſaluo officio declinare non poſſe
viderer, haud inuitus recepi. Amiciſsimi ergo viri recordationem
libenter vſurpo, atque optimi præceptoris monumentis iucundè mihi
videor ferme iuſta perſoluere; cuius vniuerſa in me promerita nunc
non conteſtabor, ne tenuitate mea tanti viri gloriam diminuam; & in
anguſto nimis campo eius laudes concludantur, cuius labores, & ſtu-
dia commune ſtudioſorum hominum adiumentum complexa ſunt. Is
enim cum primum ætate florere cœpit, ad Græcarum, Latinarumq; lit-
terarum ſtudium ita ſe contulit, vt ad eas propagandas, & illuſtran-
das dies noctesq; incubuerit; egregiumq; ſuum de omnibus benè meren-
di animum apertè teſtatus eſt, non ſolum in erudienda publicè, ad de-
uexam vſque ætatem ſuam, iuuentute, quæ, dum is eſſet Bononiæ, Pa-
tauij, Venetiis, Mutinæ, vndique ad illum confluebat; verùm etiam
in poſteritate iuuanda, cui plurimos, atque vberrimos libros reliquit,
quibus Magiſtratuum Romanorum nomen, ordinem, tempúſque ex-
plicuit, Ciuium Romanorum iura deſcripſit, quæue leges in Italia, &
quæ inſtituta in Prouinciis regendis, Iudiciiſq; exercendis ſeruarentur;
quale ius Hieroſolymis, & Athenis; ac ſimul Lacædemoniis quæ tem-
pora fuiſſent edocuit. in quarum rerum tractatione dum verſatur, in-
numera Græcorum, Latinorumq; ſcriptorum loca attingens, mirum
quantum luminis, ac ſplendoris eis attulerit, iamq; in quietis portum
glorioſè inuehi poſſe videbatur, cum rurſus è littore ſoluens, & vela
dans ventis, Occidentalis Imperii, Regniq; Italici, memorabiles res
geſtas perpetuo hiſtoriæ contextu enarrare orſus eſt; ſucceſſuſque adeo
proſperos habuit, vt ex eius lucubrationibus incredibiles fructus ad v-
niuerſum noſtræ ætatis hominum genus promanarint. Etenim ſi tan-
ta eſt, vt fertur, hiſtoriæ vtilitas, quæ contineat facta, dictaq; homi-
num illorum priſcorum, qui ante Chriſtum natum viguerunt; vt
eam grauiſsimi viri Magiſtram vitæ dicant, lucemq; veritatis; cum
tamen idem tunc nō eſſet rerum humanarum ſtatus, qui nūc eſt, mul-
táq; in eis ſint, & ab horum temporum vſu, & à moribus noſtris abhor-
rentia; quanti faciendus eſt Caroli Sigonii clariſsimi viri labor in
colligendis iis, memoriæq; mandandis, quæ Chriſtiana religione coru-
ſcante, ſuiſq; facibus omnia illuſtrante geſta ſunt? In his enim tanquam
in theatro Chriſtianorum ſeculorum pulcherrimo conſpicitur, Ponti-*

ficis

ficis Romani ampliſſima maieſtas, quaſi in excelſo ſolio conſidens ceteris omnibus quantum ſemper præluxerit, proximeq; vniuerſorum Epiſcoporum conſeſſus auctoritate quanta valuerint, deinde religioſorum virorum multus doctrinæ innocentiſque vitæ ſplendor qui fuerit, præterea Imperatores, Regéſq; Romani, quàm amplo, latóque imperio potiti ſint, quibus victoriis, & moribus regnarint, Ducum, Marchionum, ſingularúmque ciuitatum vires quantæ extiterint: hic licet intueri eorum memorabiles exitus, qui Dei Eccleſiam oppugnarint, vel propugnarint; hæreſes innumeræ, ſchiſmatáq; exorta quomodo euanuerint, diuina verò religio, vt ſtabilis ſemper aduerſus omnes impietatis fluctus procelláſq; permanſerit. hæc autē quanto ad vſum noſtrum accommodatiora ſunt, nobíſq; quàm antiqua illa ad vitæ inſtitutionem aptiora? nunc enim iidem ſunt ſacrorum Antiſtites, iidem humani imperij Principes, eadem hominum conſilia & acta, vt inde qui euentus expectari poſſint, non ſit difficile iudicare. In tam vberem igitur, gloriæq; fœcundam ſegetē ille ingreſſus, nihil quod ſummi ſtudij, & contentionis eſſet, in ea demetenda à ſe deſiderari eſt paſſus. nam veritatem, quæ hiſtoriæ tanquam animus eſt, adeò enixa diligētia inueſtigauit, vt vllum ſcriptorum genus, quod ad ea ſecula pertineret, vix eum præterierit. diſtinguēdis verò temporib. locorum deſcriptionibus, exprimēdis deniq; ſingularum tēpeſtatum moribus, quæ actionum videntur eſſe lumina quædam, ita ſtuduit, vt nemo antea magis. Has autem res, quanta orationis magnificentia, & ſplendore adornarit, nō eſt neceſſe dicere: iam dudum enim ſtudioſi viri, incredibili cum iucunditate, & admiratione eius ſcripta ſuſpiciunt. Ceterum quoniam Italici Regni deſcriptionem iam ante inchoarat, vnum reſtare videbatur, vt id opus ad exitum perduceret. opportunā igitur claudendæ hiſtoriæ rationem adinuenit. cum enim poſt pernicioſum, & Eccleſiæ Romanæ infeſtum Friderici Secundi principatum, per viginti circiter annos, Imperium interregno laboraſſet, ita Regni Italiæ poteſtas debilitata eſt, vt ſequentes Imperatores eius poſſeſſionem aut omiſiſſe, aut amiſiſſe viſi fuerint; vix certè eius Regni nomen in Italia adhuc extat. ad hoc igitur vſq; tēpus, hiſtoriam perduci placuit, ad quod vnius quaſi auſpiciis in Italia dominante Imperatore omnia gerebātur; nam quæ deinceps ſingulæ ciuitates propriis ipſæ cōſiliis & armis egerint, vno opere concludere, immēſæ molis res videbatur eſſe, & magnis implicita difficultatibus, in qua vel gratiæ, vel offenſionum loci plurimi neceſſario futuri erant. huc vſque igitur ſibi perueniendum eſſe duxit, ſicq; laudis, & gloriæ totum quaſi curriculum permenſus, è ſpacio honeſtiſſimè deceſſit. Hic vero mihi lux ſapientiæ tuæ exoritur, Excellentiſ-

ſime & Illuſtriſſime Princeps, cuius neſcio an ſingularē beneficentiam erga pręſtantem hunc virum magis commendem, an ardens ſtudium erga optimas artes extollam. cum enim eum honorificentiſſimis donis, cum viueret, decoraſſes, etiam poſtquam occidit, eorundem ſtudiorum ſitis tibi non eſt extincta; ſed cuius viui ingenium & litteras adamaras, eiuſdem mortui libros, & bibliothecam in complexu, ſinuq; tuo eſſe voluiſti. Non vereor autem, quę tua eſt facilitas, quin hoc, quod dicam, à me optimo animo dici exiſtimes. cum ille pro veteribus ſuis in me officiis, onus tuendi, edendiq; in vulgus quę reliqua erant ingenij ſui monumenta, impoſitum mihi eſſe vellet; dedit tamen tibi Deus eam mentem, vt me aliis rebus occupatum hoc onere alleuares, teq; non adiutorem modo huius glorioſi laboris, ſed ducem, auctorem, ac principem mihi pręberes. ex quo tempore igitur Sigonij ſcripta tuę optimę fidei credita fuere, ex eo nemini credo venit in mentem dubitare, quin ab eo Principe, à quo tam multa in Sigonium beneuolentię documenta profecta erant, benè conſultum, prouiſumq; Sigonij nomini, famę, & ſcriptis foret. Verum iam tua promiſſa exſoluis, tuam noſtramq; fidem exoneras, libri qui Regno Italię deerant, in doctorum hominum vtilitatem euulgantur. quod ergo pręceptoris optimi nomen, & litteras in tenebris conſeneſcere non permittis, vt multis aliis nominibus te colere debeam, hoc tamen maximè nomine me tibi deuinctum in perpetuum fore profiteor. Ceteras tuas laudes alij pędicent; ego verò, mecum pręclarè ſane actum arbitrarer, ſi hoc tuum excellens benefici animi in Sigonio colendo, egregięq; voluntatis ſtudium in bonis litteris ornandis, dicendo ęquare poſſem. ſic enim te in eo clariſſimorum virorum numero poſuiſti, qui eximios hiſtoricos apud ſe eſſe voluerunt, ingentibuſq; pręmiis & honoribus donarunt. quanquam tu aliquantò plus, quàm illi mihi commendandus videris, quòd illi rerum ſuarum ſcriptores ditarunt, tu verò etiam alienarum, vt non magis tuam gloriam, quàm vtilitatem publicam ſpectaaſſe videare. Atque de Carolo Sigonio hęc dicta velim. de me autem ita ſentio, non modo ipſius Sigonii cauſſa, quem vnicè dilexi, officia omnia, quę à religioſo viro expectari queunt, à me tibi deberi, ſed multò maximè, quod Dei Opt. Maximi beneficio in ea ſum Societate, in qua Gregorij Decimitertij gratiſſima memoria viget; cuius de laudibus, & ingentibus in nos promeritis, nec noſtra, nec eorum, qui poſt nos futuri ſunt, vllo vnquam tempore conticeſcet ętas. Vale.

CAROLI SIGONII

HISTORIARVM

DE REGNO ITALIAE

Liber Quintuſdecimus continuat.

ANNO inde milleſimo ducenteſimo, Philippo aduerſus Othonem 1200.
Alſatiam peruaſtante, atque ipſo, vt dixi, Italiæ regno vacante, varios inter ſe tumultus ipſi Lombardiæ populi miſcuere. Quippe Mediolanenſes, ac Brixiani irruptionem in agrum Cremonenſem fecerunt, &, Caſtronouo ad Os Abduæ inflammato, Soncinum obſidione circundederunt. Quibus Cremonenſes cum Bergomatibus obuiam exeuntes ad Zeneuoltam multa cum eis, ſed leuia, prœlia ediderunt. Papienſes autem vt iuuentutem Mediolanenſium lòngè domo viderunt abeſſe, occaſione vſi Mediolanum inſtructo agmine prouolarunt, atque acre cum eis, qui vrbem cuſtodiebant (hi Comenſes erant) prœlium commiſerunt, octingentíſque eorum captis quamplurimos occiderunt. Quo nuncio accepto Mediolanenſes Soncini obſidione relicta repentè ad vrbem ſuam tutandam ſe recepêre. Eadem ratione Placentini, vt Cremonenſes bello Brixiano implicitos cognouerunt, Turrim S. Andreæ, quam Cremonenſes ſuis in finibus obtinebant, adorti ſunt. Verùm ſuperueñientibus repentè Cremonenſibus, acie per ſex horas dimicare coacti, demum in fugam ſe coniecerunt, ac Vidonem Mandellum prætorem cum aliis ſexaginta in poteſtate hoſtium reliquerunt. Quibus victoriis Cremonenſes elati, inde in fines Brixianos ſe intulerunt, atque VIII Kal. Octobris magno cum iis prœlio conflixerunt: quo multis vtrinq; deſideratis captiuos triginta ſeptem hoſtium effecerunt. Mediolanenſes autem, vt cladem à Papienſibus acceptam referrent, in agrum item eorum induxerunt exercitum, ac Turrim Beſatam aggreſſi vnà cum quingentis, qui in cuſtodia eius erant, redegerunt in poteſtatem. Inde in Laumellinam tranſgreſſi, Mortariam cum multis aliis oppidis occuparunt, ac ſolo æquarunt. Quorum exemplo permoti Parmenſes ineunte inde Octobri, recenti violata pace, caſtra Placentinorum, Arquatum & Sanctum Laurentium inuasêre. verùm, auxilio Placentinorum citato agmine aduolante, ad manum conſerendam impulſi ex ſuis plurimos amisêre, quorum alij capti, occiſi alij ſunt. Placentini verò poſtquam Cremonenſes Parmenſium ſubſidio properare ſenſerunt, alio ad eos fallendos itinere inſtituto VI Kal. Nouembris Padum ſubitò traiecerunt, ac Cremonam imparatam adorti portam Bertucciam occuparunt. Qua re comperta Cremonenſes domum ſtatim repetierunt, ac portam expulſis inde hoſtibus receperunt, atque eos abeuntes inſequuti mille ducentos ceperunt, ac captiuos Parmenſium liberarunt. Quæ dum aguntur, Mediolanenſes cum Brixianis, irruptione ex altera parte facta, caſtrum Oſcaſale eis ademerunt, ademptúmque deleuerunt. inde in Bergomatem illati, atque ad vrbem vſque populando progreſſi, Bulgarum, Calcinatum, ac Collonium ſubuer-

terunt. Quo facto pax inde tractata haud ægrè conuenit ea conditione, vt fines ab Henrico Imperatore quondam poſiti ſeruarentur. Quorum exemplo adducti Laudenſes, Melegnano & aliis quibuſdam caſtellis ad Lambrum amnem remiſſis, pacem à Mediolanenſibus impetrarunt. Hæc ferme trans Padum. Ex Ciſpadanis autem Salinguerra Taurellus Ferratienſium princeps, cum præturam Veronæ eſſet adeptus, ſtatim animum ad Argentam, de qua antea quoque armis diſceptatum fuerat, Rauennatibus adimendam adiecit. Quare promptis Veronenſium & Mutinenſium copiis ad Ferrarienſes adiunctis eò progreſſus, facilè, victo præſidio, oppidum occupauit: ac mox Rauennates aliquot incautè ſuorũ ſubſidio accurrentes inſidiis in itinere collocatis excepit, ac cathenis vinctos Ferrariam abduxit, qui in cuſtodiam coniecti ibi poſtea miſerè perierunt. Bononienſes autem, Medicina & Argellata receptis, ab ipſa quaſi rerum ſerie tracti, inde agrum Imolenſem Cæſareum inuaſerunt. Eius rei hæc occaſio data. Albertus Araldus, homo montanus, haud modica hominum facinoroſorum manu contracta, furto Saxatellum occupauerat. Tantam bene gerendæ rei occaſionem non dimittendam arbitratum Conſilium, prætorem eò cum delecto militum robore miſit. Albertus, quòd ſe Bononienſi imparem eſſe videret, repentè ad ipſum prætoris aduentũ cum ſuis in ſpeluncam eius montis quandam refugit. id vbi ſenſit prætor, ad ſpecum, quamuis difficili admodum acceſſu, perrexit, ac ſtatim ſtramentis accenſis in os eius iniectis, Albertum & ſocios, fumo ſpiritus viam intercludente, adduxit in poteſtatem. Albertus pede ad arborem ſuſpenſus, ac graui lapide ad collum alligato miſerè vitam finiuit. Saxatellum, ne quando aliâs ſimilium hominum receptaculũ eſſet, iniecto igne combuſtum. Inde ea occaſione ad reliqua oppida Cæſarei iuris arma tranſlata, eáq; haud magno certamine ditioni Bononiẽſi adiuncta. Caſtrum S. Petri aduerſus latrocinia in dies ſæuientia conditum. Foroliuienſes item Ceruiam vrbem aggreſſi, præſidium Rauennatium eiecerunt, oppidóq; potiti ſunt. Fauentini verò caſtro Coſmâ demum abſoluto exercitum aduerſus Foroliuienſes duxerunt. Mutinenſes autem bellum à Regienſibus, quod ſequenti anno erupit, extimeſcentes, caſtrum cis amnem Siclæ aduerſus Herberiam in vlteriore ripa ſitam oppoſuerunt, idq; Marzaliam appellarunt; dum Regienſes inteſtina duarum factionum ſeditione conflictabantur, quas Scopacciatorum, & Mazaperlinorum nomine appellabant. Romani Viterbienſes imperium Eccleſiæ detrectantes adorti ad deditionem compulere, atque eorum opes cum hominibus ad vrbem in mo-
1201. dum triumphi veteris reuexêre. Sequenti anno, Philippo Argentoratum obſidente, atq; Othonem variis prœliorum certaminibus fatigante, Mediolanenſes, tribus prætoribus ex tribus factionibus Nobilitate, Motta, & Credentia (hi erant opifices) inſtitutis, exercitu Placentinorum accito, in Laumellinam iterum irruperunt, ac ponte è regione Viglebani ſuper Ticium amnem conſtructo, Viglebanum aſſidua oppugnatione premere menſe Iulio contenderunt. Qua re cognita Papienſes, vt pontis conſtructionem impedirent, celeriter accurrerunt. verùm prœlio v i i Kal. Auguſti commiſſo adeo malè pugnarunt, vt ex ſuis mille ducentos amiſerint. Ita Mediolanenſes oppugnatione redintegrata Viglebanum iuris, poteſtatiſq; ſuæ fecerunt. Quibus detrimentis Papienſes impulſi, proximo Auguſto oratores Mediolanum de pace miſerunt: qui, cum eam æquis conditionibus impetraſſent, apud Philippum archiepiſcopũ ſolemnia ſacramenta dixerunt. Parmenſes autem Burgum S. Domnini, quod Placentinis paullo antè conceſſerant, iterum promotis copiis inuaſerunt: Placentinis autem adeſſe Brixiani ſummopere cupientes, ſuborta in ciuitate ſeditione, officium præſtare non potuerunt: quæ animis ex ſtudiorũ diuerſitate vtrinq; accenſis eò erupit, vt, atroci prœlio in vrbe commiſſo, pars inferior exire coacta ſit. quæ Rotingo occupato, ac Cremonenſium auxilio accerſito, menſe Decembri ad oppidum Gauardum oppugnandum acceſſit, verùm ab iis, qui in vrbe remanſerant, impetu repentino oppreſſa, propoſito excidit. Rotingum, Caprianum, & Monſrotundus, quòd cum extorribus ſenſerant, ſunt exciſa. Eodem anno nouum bellum inter Mutinenſes, & Regienſes eſt excitatum. Amnis eſt Sicla media inter Mutinam ac Regium via à Plinio Gabellini nomine appellatus, cuius integrum ius ſe Mutinenſes habere, Henrici tertij conceſſione profitebantur. Itaq;, cùm Regienſes emiſſariũ ex eo ad rei naualis vſum deriuare pararent, ei rei impedimento ſe priore anno futuros oſtenderant, atq; ea de re ad amnem ipſum Marzaliam caſtrũ ad conatus eorum

coercen-

coercendos extruere cœperant. Id ægrè Regienſes paſſi, quod iure non poterant, armis ſibi parandū exiſtimarunt; &, quòd in ſe haud ſatis virium eſſe ad rem tantam ex ſententia conficiendā viderent, auctore Bualello ciue Bononienſi, prætore ſuo, à Bononienſibus auxilium poſtularunt. Grata omnibꝰ ea occaſio fuit, qua Regienſes aliquo ſibi beneficio aduerſus Mutinenſes obſtringerent. Ea de cauſſa auxilia peditum equitúmq; ſumma omnium voluntate ſummiſſa. Septembri menſe apud Formiginem acriter ab vtraq; parte cōcurſum, varieq; pugnatum. Mutinenſes demum multitudine hoſtium ſuperāte in fugam acti, atq; vſq; ad pratum Tentionis non longè ab vrbe compulſi, multis amiſſis, in primiſq; prætore ipſo Alberto Lendenario capto. Fauentini itē à Foroliuienſibus afflictati auxilium Bononienſium poſtularunt, ac prœlio commiſſo non ſolùm in fugā eos egerunt, ſed etiam Caſtaneolum oppidum VI Idus Octobris ereptum incendio deleuerunt. Eodem anno Innocentius pontifex Romæ hoſpitali S. Spiritus excitato, ac magnis facultatibus aucto, ordinem Hoſpitalariorum S. Spiritus inſtituit; poſtero verò, vt Ger- 1202.
manos à Philippi partibus ad Othonis auerteret, Othonem regem rite creatū pronunciauit, atq; in exitu Iunij Vidonem epiſcopum Prænestinum legatum Coloniam miſit, vt, Othone rege declarato, Philippum cum fautoribus eius, tanquam iniuſtè bona Eccleſię obtinentem, communione abigeret, atq; omnibus, vt ſe ab eo, tanquam aperto Eccleſię hoſte, ſeiungerent; Othoni verò, tanquam regi legitimo, aggregarēt, iniunxit: præcipuè autē Colonienſes vinculo fidei Philippo datæ abſoluit. Quibus rebus Philippus accenſus Etruriam, quam tenebat, maioribus contra eum præſidiis communiuit. Otho verò rex Germaniæ à legato pontificio confirmatus, conuentu principum ſuorum habito, bellum contra Philippum decreuit. Eo anno Mediolani res trium factionum conſenſu ad vnum arbitrum Saccum Saccium Laudenſem delata: qui conſules reſtituit, ac Papienſes nouo ſacramento adegit. Iidem carrocium aduerſus Bergomates aſſumptis Papienſibus eduxerunt. Mutinenſes pulſos ſe à Regienſibus ac Bononienſibus indignè ferentes, Ferrarienſes ac Veronenſes cum carrociis in ſui auxilium aduocarunt, ac menſe Iunio infeſtis ſignis ad caſtrum Herberiæ in vlteriore Siclæ ripa è regione Marzaliæ ſitum contenderunt, &, quanquam Regienſibus, ac Bononienſibus egregiè defendentibus, agrum vniuerſum hoſtili direptione vaſtarunt, atq; oppidū manganis admotis magna vi oppugnarunt; ac ſine dubio in poteſtatem adduxiſſent, niſi eodem menſe Vido Lupus prætor Parmæ, ac Conradus de Summo conſul Cremonæ delecti vtrinq; arbitri rem compoſuiſſent. In exitu Iunij in caſtro Marzaliæ, Azone marchione, Salinguerra, & Huberto Ferrariæ prætore præſentibus, Manfredus Mutinæ prætor nomine Communis ſui iurauit, ſe præceptis Conradi conſulis Cremonæ, & Vidonis prætoris Parmæ ſtaturum, quæ illi ſuper diſcordiis cum Regienſibus initis edidiſſent. Tum illi arbitrium de pace concilianda pronūciarunt: quo audito, prætores Mutinæ & Regij oſculo interpoſito in gratiam redierunt. Tum decretum eſt, vt vſus aquæ Siclæ æquè Mutinenſibus, Regienſibúſq; pateret. Pridie Kal. Ianuarias Mantuani iurarunt, ſe Mutinenſibus auxilio contra omnes, præterquam Regienſes, futuros, & ſalem ab eis, quouſq; Padi nauigatio aperiretur, ſumpturos: atq; eodē contrà ſe ſacramento Mutinenſes Mantuanis obligauerunt. Hoc primum anno Florentini à conſulibus ad prætorē peregrinum, aliarum ciuitatum exemplo, remp. traduxere. Dominicus Calarogenſis, quem ordinis Prædicatorij auctorem fuiſſe diximus, cum Didaco epiſcopo Oxonienſi Toloſam aduerſus Albigenſes, qui prouinciam illam hæreſis veneno inficiebant, acceſſit. atque ibi vſque ad annum MCCXV operam egregiam ei rei nauauit. Eodem anno B. Raimundus Placentiæ obiit, qui vt viuens hoſpitalitatis laude claruerat, ſic mortuus miraculorum magnitudine fulſit. Proximo, dum Philippus fœdè Turingiam populatur, legatus pon- 1203.
tificius in feſto S. Bartholomæi Othonem regem Germaniæ coronauit; pontifex verò litteris his XVII Kalend. Ianuarias Anagnia ſcriptis ad cauſſam tuendam accendit: *Sanè præter opinionem plurium, & multorum conſilia ſuſcepimus ab initio cauſſam tuam, de cuius promotione omnes penè penitus deſperabant, & ſtuduimus efficaciter promouere, nec te in articulo illo reliquimus, quo per obitum Ricardi regis Anglorum auunculi tui videbaris ab omnibus derelictus. licet enim non defuerint, qui multipliciter nos tentarent, vt muneribus, & promiſſis nos à propoſito tui fauoris auocarent: nec prece tamen, nec precio, nec minis, nec aliis rebus potuerunt inflectere mentem noſtram, quin de die in diem amplius in tua*

dilectione ferueret, & ad tuam exaltationem propenſius aſpiraret. Cùm igitur Dominus dirigat greſſus tuos, & firmet de die in diem amplius Regnum tuum, monemus Serenitatem regiam, & exhortamur in Domino, quatenus, cùm tempus iam acceperis opportunum, opportunè ac imperioſè, vigilanter & inceſſanter inſiſtas, vt bonum principium finis optimus ſubſequatur, & optatum commune deſiderium noſtrum ſortiatur effectum. Foueas in dilectione & deuotione tua principes, qui te fouent, vt alios melius ad tuæ Serenitatis fauorem inducas; & dum fauor tibi arridet, ad tuæ promotionis prouectionem intendas, nec negligas in aliquo factum tuum, ſed omni diligentia ſtudeas promouere. Hoc anno Mediolanenſes, & Placentini rurſus coniunctis copiis in fines Cremonenſium irruperunt, ac, Soncini agro vaſtato, neque oppido ipſo tentato, domum ſe receperunt. Quo facto inde pax inter illas ciuitates captiuis vtrinq; reddendis eſt ſubſequuta. Brixiæ verò quidam, vt ciuibus eiectis adiumentum afferrent, contracta ex Bergomo, Cremona, & Mantua firma militum manu, obſidionem Calcinato Brixiano oppidulo admouerunt, ac mox audito Veronenſium contra ſe aduentu, incœptum reliquerunt. Inde Veronenſes, cùm vſque ad Pocelengum veniſſent, magno prœlio vſq; ad veſperam contenderunt. Demum pace per legatos Bononienſium confirmata ab armis diſceſſum. Mantuani quoq; Cremonenſibus adiuuantibus contra Veronenſes profecti, cùm æquo marte pugnaſſent, pacem inde compoſuerunt. Bononienſes ſedatis inteſtinis diſcordiis aut certè in præſens ſopitis, priſtinas reuocare cogitationes, cauſſámque belli quærere cum vicinis cœperunt, haud dubiam ſpem gerentes, fore, vt quoſcunq; armis appeterent, eos leui momento pro rerum præſentium opulentia, atque ipſius interregni diuturnitate, ſubigerent. Primùm Ferrarienſibus de finibus agri, prædíſq; abactis lis eſt intenta. verùm ſtatim ſine armis, noua interueniente pactione, ſublata. Gulielmus Puſterla prætor cum Salinguerra Taurello tum prætore congreſſus, Azone iuriſconſulto adhibito, nouum fœdus percuſſit: in quo de ſeruandis vtrinq; hominibus; damnis reſarciendis; prædis reſtituendis, & agri vtriuſq; terminis cauit. Ea re tranſacta rerum quaſi ordine quodam adductis Mutinenſes placuit adoriri. Itaque Gulielmus prætor ex Conſilij ſententia, pagos quoſdam cis Scultemnam infra ſupráq; viam Æmiliam ſitos, à Conrado prætore Mutinenſi repetiit. Mutinenſes hac re audita, haud ſatis mirari, cur nunc demum, quæ tam longo eſſent à ſe vſu poſſeſſa, repeterentur: nimirum id eſſe dicere, ciuitatem Bononienſem nimia rerum proſperitate iam laſciuire, neque domi, neque foris quieſcere poſſe: Henrico mortuo, & Marcoaldo in lateribus hærente ſublato, elatos, creſcere ex vicinorum incommodo, cogitaſſe: Imolenſi agro Cæſare ſpoliato, certamina opportunè cum Ferrarienſibus commiſiſſe; quæ vbi ex voluntate non ſucceſſerunt, omnem in ſe libidinem conuertiſſe: agrum eos trans Scultemnam flagitare potius, quàm repetere, bellúmq;, ni concedatur, minari: ſe ea ſententia eſſe, vt ne glebam quidem, niſi armis coacti, ſint permiſſuri. Hoc reſponſo relato, nemo omnium è Conſilio fuit, quin agrum bello repetendum eſſe cenſuerit. Vt autem, quàm maxima fieri poſſet, ope bellum gereretur, placuit legatos ad ſolicitandos vicinarum ciuitatum animos mittere, ſimúlque caſtrum in finibus agri ad impreſſiones in agrum Mutinenſium faciendas conſtruere. Legati quatuor cum mandatis ciuitatis Regium acceſſerunt, atq; in Conſilio Credentiæ à prætore Iſacio Douaria dato Regienſes rogarunt, vt, quod ipſi paullo antè contra Mutinenſes ad ius parandum à ſe auxilium accepiſſent, id nunc ſibi ad ſuum recuperandum afferrent. Haud multis ſecum agi Regienſes paſſi, ſe præſtò eſſe ad omnia eorum mandata dixêre. Itaque extemplo fœdus in hæc verba conſcriptum: *Si Bononienſes bellum intulerint Mutinenſibus ante Carniſpriuium, ſiue iuſſu, ſiue iniuſſu Regienſium, Regienſes bellum ſuſcipiant cum Mutinenſibus, idque omni ope ſua gerant poſt quindecim dies, quàm per litteras, aut per legatos admoniti fuerint, neque pacem, aut inducias faciant iniuſſu prætoris Bononienſis aut conſulum, qui pro tempore fuerint. Sin autem poſt Carniſpriuium arma intulerint, Regienſes non teneantur. Quòd ſi Mutinenſes bellum priores intulerint, Regienſes vtique teneantur. Et, ſi dubium eſſet, vtri priores bellum intuliſſent, ſtetur iureiurando prætoris aut conſulum, qui pro tempore fuerint, aut duodecim hominum, qui ex Conſilio Bononienſium à Regienſibus eligantur. Quòd ſi cum aliis bellum gerent cauſſa Mutinenſium, Regienſes non teneantur. Maneat autem hæc ſocietas vſque ad annos decem, & quinto renouetur.* Erant duæ illo tempore ciuitates maximè Mutinenſium commodis ſeruientes, Parma, atq; Cremona. Has igitur aut ſibi adiungere, aut à Mutinenſium ſocietate auertere le-

gati ex Conſilij mandato volentes eò ire conſtituerunt, & quò res maiorem auctoritatem haberet, ſecum prætorem quoque & legatos Regienſium adduxerunt, ac tertio Idus Iunias Parmam profecti Conſilium Credentiæ à prætore vtriuſque ciuitatis nomine poſtularunt. Prætor erat Matthæus Corrigius. is Conſilium ſubitò conuocauit. In eo primùm legati Bononienſes, deinde Regienſes verba fecere: omnium vna fuit petitio, vt Parmenſes ſibi in bello aduerſus Mutinẽſes adeſſent, aut ne eos aduerſus ſe adiuuarent. Quibus auditis ex Conſilij ſententia reſpondit prætor, ſe ſocietate cum Mutinenſibus vetere iunctos eſſe, neque pro iure ſocietatis facere poſſe, quin eos aduerſus omnium, qui oppugnare velint, arma defendant. Inde Cremonam progreſsi eadem in Conſilio Credentiæ poſtularunt: pro Othone prætore Talamarius iudex eius reſpondit; dolere ſe magnopere, quòd tanta inter duas finitimas ciuitates diſcordia exarſiſſet, ſeq; paratos eſſe, operam date, vt res inter eos, remotis armis, conueniat. quod ſi efficere non potuerint, ſe conſilij id capturos, quod honeſtiſsimum iudicarint. Hæc cum reſponſa legati domum rettuliſſent, eò intentius domeſticis copijs bellum parandum eſſe, viſum eſt, quò maioribus ſociorum opibus id excepturi eſſe Mutinenſes videbátur. Interea Parmenſes & Cremonenſes prætores ſuos rei componendæ cauſſa Bononiam deſtinarunt. Matthæus & Otho, legatis Mutinenſibus ſecum aſſumptis, profecti. Ibi XVIII Kalend. Iulias in Conſilio Credentiæ, re vtrinque agitata, Otho Mutinenſes eſt percontatus, num controuerſiam ſuam Gulielmi prætoris arbitrio permittere vellent? quibus abnuentibus exequutus inde eſt, num religioſorum hominum ſtare decreto vellent? quod cum pariter recuſaſſent, re infecta abierunt. Ea de cauſſa ineunte Iulio Gulielmus pretor ex Conſilij ſententia Ardicionem Ruſticanum, & Bonacurſium Alberum, conſules iuſtitiæ, Regium miſit, atque eos in generali Conſilio, quæ inter ſe conuenerant, prætori & Communi Bononiæ rata fore, iurare iuſſit. Mutinenſes bellico apparatu in ſe Bononienſium cognito, hoc anno fines ſuos diligenter per Conradum Sanmartinum prætorem ſuum cuſtodierunt aduerſus eos, qui caſtrum Plumatium in finibus conſtruxerant, ac maiore conatu ſe in proximum ad impreſſionem eorum excipiendam pararunt, & Nonantulanos magnis ad ſe conditionibus ab amicitia Bononienſium reuocarunt. Sequens annus maxima rei frumen- 1204
tariæ ac vinariæ vbertate, verùm graui ſæuiente inter pecudes peſtilentia, fuit inſignis, quo eodem dies Paſchæ in feſtum S. Marci, exemplo inter Chriſtianos rariſsimo, inciderunt. Et hoc anno Brixiæ tumultuatum: nam exules in vrbem recepti, homines audaces, & inquieti, cum ſe honeſtè in ciuitate verſari non poſſe putarent, in aduerſarios arma ſumpſerunt, ac fœda pugna in foro edita, nobiles centum amplius ceciderunt. quare iterum vrbe depulſi noua ſibi quærere conſilia, ſubſidiáque compulſi ſunt. Mutinenſes autem & Bononienſes, dum idoneum deſtinati belli aggrediendi tempus expectant, repentè ab armis, nec opinantibus omnibus, receſſere. Alij, Alberti Mantuani eremitæ facunda ſimul ac pia oratione ad concordiam redactos; alij Octauiani Cardinalis epiſcopi Oſtienſis, pontificij tunc in Lombardia legati, auctoritate rem compoſitam tradunt. In Actis vtriuſque ciuitatis rem per compromiſſum tranſactam extat in hunc modum. *Septimo Idus Ianuarias Bononiæ frequenti in concione Aimericus Dodonus prætor Mutinæ compromiſſum fecit in Hubertum Vicecomitem prætorem Bononiæ, de omni lite, quæ per Gulielmũ Puſterlam prætorẽ Mutinenſibus fuerat intentata, ac de ſacramentis inter has ciuitates concipiendis ſpondens, ſe ſtaturum eo quod Hubertus decreuiſſet. Mutinenſium legati cum prætore ſuo Aimerico erant in ea concione Gulielmus Rangonus, Guidottus Adelardus, Martinus Procenarius, Vido Papia, & Gulielmus Munterus. Quæ iſti Bononiæ tranſegerunt, ea poſt ipſorum domi Conſilium comprobauit. Hubertus re ad rationem reuocata fines agri Bononienſis, & Mutinenſis ad aquam Mutiam protulit, ac VII. Idus Maij pronunciauit. Eo decreto ſtetère Mutinẽſes, quanquam iniuſtè multis ſe pagis fraudatos à prætore Bononienſi vulgo frementes.* Rebus Mutinenſium ex ſententia ſine vlla belli calamitate compoſitis, omnis inde in Piſtorienſes belli moles conuerſa. Neque verò armorum deerant cauſæ, quippe aſſiduæ finium controuerſiæ, prædæque vtrinque abactæ. ob eam rem Conſilio placuit, cum Florentinis aduerſus eos ſocietatem inire. iuncta eſt autem his conditionibus, vt vtriq; alterius homines reſq; ſeruarent, & ad alterius arbitrium aduerſus Piſtorienſes excurſiones equeſtres in decennium facerent, neq; iniuſſu alterius pacem, aut inducias eis darent. Bononienſes Bargam, Sambucã, & Stagnum ex ditione Piſtorienſium excepête,

quibus ſe parcere integro poſſe fœdere voluêre. Xv Kal. Decembris cum Fauentinis
fœdus in eaſdem, quibus ante, conditiones Vidone Pirouano, prætore Fauentino,
probante inſtauratum. Quietæ inde cum Piſtorienſibus quoque, quæcunq; cauſa fue-
rit, res fuêre. Mutinenſes item arma primum Friniatibus intulêre. Hæc regio eſt mon-
tana, ſic à Friniatibus quondam Liguribus, quorum ſæpe meminit Liuius, appellata,
quę in diœceſi poſita parem cũ ciuitate libertatem agebat. atq; exercitu in Padullum in-
ducto pagum Candiani cõbuſſêre, licet Parmenſes cũ carrocio ad ferendum eis auxiliũ
accurriſſent. Philippus demum, ut ſua aduerſus Othonem iura vehementius confirma-
ret, Adolfum Colonienſem archiepiſcopũ, qui Othonem à principio coronauerat, vt ſe
quoq; iiſdẽ inſignibus exornaret, induxit. Quod vt Innocẽtius comperit, legato ſuo, vt
1205 Adolfo dignitatem abrogaret, mandauit. atq; ita ſequenti anno legatus, Adolfo abdi-
cato, Brunonem Bonnenſis eccleſię præpoſitũ ſubrogauit. Qua re Philippus exacerba-
tus, Septẽbri menſe Coloniã obſidione circũſtetit, agrũq; eius vaſtare contendit. Eo an-
no Mediolani Nobilitas in gratiam cum Credentia rediit, atq; ex auctoritate Lantelmi
Landriani, lecti ab vtraq; parte arbitri, deintegro rẽ ad cõſules rettulit. Brixię Albertus
Caſalaltus, cum vrbem ciuili turbare tumultu ſtuderet, à ciuibus vrbe deiectus Le-
num oppidum cepit. inde Cremonenſium opportunis auxiliis nixus Ponteuicum oc-
cupauit. verùm Brixiani cum prompta militum manu aduenientes vniuerſos ſilentio
noctis temere ſomnum ſine excubiis capientes nacti, ipſum nullo labore recuperarunt.
exules autem Leno retento reliqua caſtella ciuitati parentia peruagati omnia rapinis,
atque incendiis afflixerunt. Eodem anno Cremæ oppidum penè totum igne conſum-
ptum. Principes Friniatium, quos illi Capitaneos vocabant, infeſtis Mutinenſium ar-
mis exterriti deditione facta iurarunt, ſe præceptis Salinguerræ prætoris, atque ipſius
Communis Mutinæ parituros; atque idem paullo pòſt etiam Gualandelli fecerunt,
1206 qui inter eos opibus, ac nobilitate præſtabant. Poſtero Philippus idem obſidione Co-
loniam afflictauit, atq; Othonem prœlio ſecum congreſſum in fugam cõuertit. Medio-
lani Philippo Lampugnano archiepiſcopo vita functo ſuffectus eſt Hubertus Piroua-
nus, ſecundus Eccleſiæ ordinarius, atque idem Cardinalis Romanus. Mutinenſes, &
Mantuani fœdus inter ſe contra Regienſes fecerunt. Franciſcus Aſiſias, is qui poſtea
Diuorum in numerum eſt relatus, ſodalibus, quos ſibi aſciuerat ac Fratres Minores
appellarat, leges vitæ aſperrimas dedit: quas deinde Innocentius pontifex tanquam
paupertati apoſtolicæ congruentes probauit. De quibus ſic Matthæus Pariſius ſcripſit,
eorum temporum propè æqualis: *Sub his diebus Fratres Minores, fauente papa Innocentio,
ſubito emergentes terram repleuerunt, habitantes in vrbibus & ciuitatibus deni & ſepteni, nihil
omnino poſsidentes, de Euangelio viuentes, in victu & veſtitu paupertatẽ nimiam perferentes, nu-
dis pedibus incedentes, maximum humilitatis exemplum omnibus præbuerunt. Diebus autem Do-
minicis & feſtiuis de ſuis habitaculis exeuntes, prædicauerunt in eccleſiis parochialibus Euangelium
verbi, edentes & bibentes, quæ apud illos erant, quibus officium prædicationis impendebant. Qui
in rerum cœleſtium contemplatione tanto perſpicaciores ſunt inuenti, quanto à rebus præſentis ſecu-
li, & carnalibus delicijs comprobantur alieni. Nullũ genus alimenti penes eos vſq; in craſtinum re
ſeruatur, vt paupertas ſpiritus, qui viget in mente, actu ſicut & habitu omnibus innoteſcat.* Vero-
næ ciuili tumultu vehementiſsimè laboratum. Bonifacius enim Sanbonifacij Comes,
Sauri filius, prœlium cũ aduerſa Monticulorum factione commiſit, atq; eo ſuperior re-
pentè ad domos eorũ inflammandas acceſsit. Qua re ciuitas mota Azonem marchionẽ
1207 Ateſtinum ad præturam gerendã acciuit. Proximo, Germani diuturno duorum regum
bello defeſſi, oratoribus Romam miſsis, quorum princeps erat Volcherus patriarcha
Aquileienſis, Innocentium orarunt, vt auctoritatem ſuam conferre ad conciliandam
inter eos concordiam vellet. Quibus ille obſequutus confeſtim Hugolinũ epiſcopum
Oſtienſem, & Leonẽ S. Crucis presbyterum Cardinalẽ decreuit, qui Kal. Octob. Philip-
pum conuentum Auguſtæ Vindelicorum agentem conuenêre, atq; ei & ceteris prin-
cipibus, vt ſe in Saxoniam ad conuẽtum ſequerentur, edixere. Ibi re agitata pax in has
conditiones firmata eſt, vt Otho Philippi filiam ſibi deſponderet, ac Philippo, dum vi-
ueret, regni titulo cederet, inde illo mortuo vſurparet. Eo anno Azo Ateſtinus Ve-
ronæ prætor, cum turbidum ciuitatis ſtatum tranquillare ſtuderet, quem duę factiones
Monticulorum & Sanbonifaciorum inexpiabili ſimultate ſolicitabant, ſtudiis maio-
ris par-

ris partis populi fultus arma ad eas vrbe deturbandas arripuit, verùm, licet magna illorum cæde facta, propoſitum tenere non potuit. Etenim Icilinus Monachus Azonem, quem conatibus ſuis inſeſtum antè habuerat, Veronæ dominari iniquo animo patiens, amicis ſuis Verona, Vicetia, atque aliunde, Salinguerra tum prætore Ferrariæ adiuuante, contractis repentè cum omnibus Veronam iniuit, atque opibus ſuperior ipſum cum fautoribus eius vrbe exegit, ac prætura adempta Odoricum Vicecomitem I V Idus Iunij ei ſubſtituit. Azo verò iniuriam ferre neſciens, haudquaquam ſemetipſum in re tanta deſtituit, verùm ſocietate cum Sanbonifaciis inita, atque exercitu valido properè ex Lombardis, Romaniolis, Marchianíſque conflato, circa Idus Auguſti Veronam repetiit, ac vi ingreſſus cum Odorico prætore, Icilino, Salinguerra, & Monticulis per menſem crebris prœliis decertauit; quibus demum victor V Idus Septembris hoſtes excedere vrbe coegit: quorum multi, cùm nocte caſtrum S. Petri in monte conſcendiſſent, ibi cum Icilino, & Tiroli Comite capti ſunt: reliqui, inter quos Odoricus, & Salinguerra, fugam occultè arripuerunt. Ita Azo in priſtinum dignitatis locum redactus, turres ac domos inimicorum direptas à fundamentis euertit. Qui euaſerunt, alij Gardam, alij Piſcariam confugerunt. is præturam ſequenti anno continuauit. Extorres autem Brixiani, qui veſano impetu in agro debacchabantur, rurſus Ponteuicum aggreſſi ceperunt, idque Cremonenſibus, à quibus maximè fouebantur, attribuerunt; atque Azonem Ateſtinum Verona ſui auxilio aduocarunt. Quare præuiſa Mediolanenſes ſubitò accurrerunt, ac Ponteuicum Cremonenſibus, captis ex eis quadringentis, eripuerunt, ac Brixianorum populo reddiderunt. Azo verò ad Gardæ & Piſcariæ oppida expugnanda, cum carrociis Veronenſium & Mantuanorum progreſſus, ac breui eorum potitus, Monticulos ad deditionem adegit, atque Ateſte cuſtodiendos tranſmiſit. Icilinus inde prætor Azoni ſubrogatus omnia loca, quæ Sanbonifacij tenebant, ſecunda ciuitatis voluntate recepit. Quo facto Azo Ferrariam cum valida exulum Ferrarienſium manu reuerſus Salinguerram inde expulit; qui ad Mutinenſes, apud quos triennio antè præturam geſſerat, ſe recepit. Per eoſdem dies Regienſes cum Mantuanis hac de cauſſa bellum inierunt. Mantuani Suzariam in agro Regienſi ſibi oppugnandam cum ſuſcepiſſent, accitis Veronenſium, Ferrarienſium, Cremonenſium, & Mutinenſium auxiliis eò proceſſerunt, ac locum manganis, ac lithobolis admotis acriter oppugnarunt. Qua re cognita, Regienſes in auxilium Bononienſes ſocios vocauêre, qui, Imolenſibus & Fauentinis aſſumptis, carrocium eduxêre, atque exercitum ingentem per Mutinæ ſuburbia ad Suzariam perduxêre, quò Parmenſes cum ſuo & ipſi carrocio Regienſibus auxilio venerant. ſatiſque conſtabat, priuatis harum ciuitatum opibus maiorem nondum, ac firmiorem ad alicuius oppugnationem oppidi exercitum conueniſſe. Pugnatum eſt pari vtrinque animorum ardore: victoriæ tamen decus penes Bononienſes fuit; quorum opera egregia, Suzariâ obſidione liberatâ, enituit. Remiſſa inde aduerſus Piſtorienſes iracundia, belli quoque eius in præſens cogitatio poſita. Florentinis fœdus remiſſum, dataq; viciſſim poteſtas pacis cum Piſtorienſibus componendæ. Philippus ex Saxonia in Sueuiam ſe recipiens Babembergæ ſubſtitit, vt ſe ex itinere, atque ægritudine recreatet. Cùm autem miſſo ſanguine in cubiculo quietus, paucos familiares admittens, ſederet, x Kalend. Iulij Otho Comes Palatinus ingreſſus ferro eum inuaſit, ac, cubiculario fruſtra caput domini protegente ſauciato, vita priuauit. Et hic annus rerum omnium copiâ feliciſſimus fuit.

(The year 1208 is printed in the right margin beside "Piſcariam confugerunt … Extorres autem Bri-".)

b

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Sextuſdecimus.

OTHO IV. REX, ET IMPERATOR, XLIIX.

VT regni vacuitas Italiam per annos decem in atros ſeditionum, ac tumultuum fluctus, tempeſtatéſq; coniecit, ſic graue ac contumax Othonis Imperium, ſuſcepto rurſus cum Eccleſia bello, eandē in duas, vt antè, partes ſtudiorum diuiſione diſtractā per annos duodecim omni malorū genere conflictauit. Quæ huic libro mādare pergemus.

Philippi morte accepra Principes Germaniæ læti, quòd diuturno ac pernicioſo ſimul eſſent diſſidio liberati, confeſtim Francfordię comitia habuerunt, atq; ibi rurſus ſummo animorum conſenſu Othonem ipſum regem Germaniæ deſignarunt. Qua re audita ingens inter populos gratulatio facta. Mediolanenſes verò præcipua voluptate elati, quòd regem ex amica aliquando factione, quem maximè optabant, haberent, oratores ad eum miſerunt, rogantes, vt pro ſalute Regni, & pro eorum, qui Eccleſiæ partes ſequerentur, incolumitate, Mediolanum primo quoq; tempore properaret, vt, Italicâ coronâ acceptâ, regnū ipſum domeſticis bellis attenuatum reficeret. Quin etiam Innocentius pontifex in priſtina erga illum caritate perſiſtēs, per legatos diligenter hortatus eſt, vt Romam ad coronam Imperij accipiendam accederet, atque Eccleſiæ ſolemnia ſacramenta præberet. Quibus rebus acceptis Otho eo ſtudioſius res Germaniæ cōponere maturauit, quò celerius in Italiam perueniret: quā poſt Henrici mortem ſic aut ad libertatem alienatam, aut ad dominatum erectam eſſe, haud dubiis nunciis audiebat, vt iura etiam Imperij attrectare non dubitaret. Itaque ſe-
1209. quenti anno legatum de more cum magna poteſtate Volcherum patriarcham Aquileienſem præmiſit, vt iura populorum cognoſceret, eóſq; ad antiqua obſequia ſibi aduenienti tribuenda perliceret, atque omnino viam in Italiam ſibi quaſi muniret. Is ſuperatis Alpibus Mediolanum profectus Alberto Fontanæ prætori Othonis litteras reddidit, (quibus gratiis actis eós orabat, vt Volcherum ipſum legatum à ſe Italiæ deſtinatum benignè acciperent, atque in omnibus rebus eodem, quo ſe ipſum, obſequio colerent) ac Mediolanenſes, & ceteros Lombardiæ populos Othoni ſacramentum dicere iuſſit. Mediolano inde profectus Bononiam adiit. in epiſcopio hoſpitatus prætorem ad ſe vocauit, ac ſolemne ſacramentum exegit. eo dato deinceps oppida, ac poſſeſſiones, quas Bononienſes poſt Henrici mortem imperio eripuiſſent, repetiit. Prætor erat Giliolus Seſſius Regienſis. is ex Conſilij ſententia (nam id multo antè præuiſum erat) ſummò ſtudio ſe reſtituturum ſignificauit, ac Vidonem Lambertinum iuriſconſultum præſentem ita reſpondere iuſſit: *Quas poſſeſſiones, & oppida habebat Henricus Imperator, tum cùm eſt mortuus, & poſt mortem eius Bononienſes occupauerunt, quæ ſunt in diœceſi Bononiæ, aut in aliis; hæc autem intelligimus eſſe, Medicinam, & illam partem Argellatæ, quam Imperator tenebat, & agrum Imolæ: has vobis dimittimus integro iure, ſi quod habet Commune Bononiæ vel priuilegio alicuius Imperatoris quæſitum, vel conſuetudine vetere comparatum.* Atq; his dictis ſurrexit, ſéq; ratum habere, quod Vido dixerat, dixit, ac bacillum Volchero porrexit. Progreſſus inde in Romaniolam legatus, Caſtrum Imolæ, quod erat iuris Cæſarei, Bononienſibus ac Fauentinis cuſtodiendum aduerſus Imolenſes attribuit. Interim Otho Auguſtam, atq; inde ad Alpes ante Aſſumptionem Beatæ Virginis venit, ac caſtra ad lacum Benacum XIV Kal. Septembris fecit. mox traiecto Atheſi Veronam, comiter cùm à ceteris, tum in primis ab Azone marchione Ateſtis exceptus, acceſſit:

vbi de

vbi de tranſacta ciuium ſeditione admonitus, ciues inter ſe opportunè conciliauit, ac Monticulos ex Ateſtino carcere liberatos Veronam reſtituit. Mediolanum inde accedenti populus, ac clerus inſolita animorum alacritate apparuit. præcipuè autem Otho nobilibus puerorum, puellarúmque choris eſt delectatus, qui in candida veſte incedentes, ac ramos oleæ præferentes, eximias regis laudes carminibus aptè compoſitis celebrabant. Inde conſtituto die ab Huberto archiepiſcopo in baſilica S. Ambroſij ingenti pompa corona ferrea, antiquo regni Italici monumento, ornatus, contrà Mediolanenſibus vetera omnia regum priuilegia confirmauit, ac multis præterea non leuibus eos muneribus inſigniuit. Profectus inde Huberto archiepiſcopo comitante Mediolano Bononiam rectò Æmiliæ itinere ita adiit, vt vbique caſtris extra vrbes locatis ſolemnibus ab obuiis populis honoribus, atque officiis cultus ſit: quibus ſingulis & ipſe ius mitiſſimè dixit, atque omnes beneficiis, quæ poſtularunt, affecit. Inde traiecto Apennino per Etruriam iter ingreſſus omnes eius regionis ciuitates, claues & dona offerentes, obuias habuit. Viterbium autem vt venit, ibi pontificem ſolito honore complexus, atque ab eo comiter exceptus, Romam vt ad ſolemnia coronæ peragenda prodiret, eſt inuitatus. Ita progredientem lento ipſe agmine ſubſequutus Romam acceſſit, atque ad vrbem caſtra de more conſtituit. Inde v Idus Octobris ſolemni ab eo apparatu in baſilica S. Petri inſignibus Auguſtalibus, ac nomine Imperatoris affectus, ſolemne ſacramentum concepit, quo ſe Eccleſiam Romanam, & patrimonium eius, ac nominatim regnum Friderici Siciliæ regis ipſi nuper Eccleſiæ commendatum, omni ope defenſurum iurauit. Ad quam pompam viſendam tanta confluxiſſe multitudo mortalium dicitur, vt, cum iter iis, qui rei celebrandæ intereſſe debebant, obſtrueretur, Otho ad ſummouendam propere turbam nummos diuerſis ſpargi in locis mandarit: narrant etiam, cùm milites quidam viſendi ſtudio elati in vrbem irrumpere contra vetera exempla conari eſſent, à Romanis non incruento certamine eſſe repulſos. Inuitatus inde ad conuiuium Imperator ſic pontificem in Lateranum eſt proſequutus, vt ei equum aſcendenti ſtapedem vetere Caroli Magni inſtituto tenuerit. Inde, mutuis vtrinque celebratis officiis, Otho vrbe egreſſus in vrbibus Etruriæ Suburbanis conſedit, ac de more ſummis adhibitis iuriſconſultis, iura regni diligenter inquirere, tanquam ea conſtituturus, incœpit. Cùm autem quædam oppida in Etruria à pontifice, alia verò in Campania à Friderico modò vacante Imperio, occupata comperiret, quæ ad Imperium ſiue regnum pertinere putaret, nulla pontificis ac ſacramenti ſui habita ratione, militibus protinus immiſſis recepit. Qua re cognita Innocentius eum continuò monuit, vt eiuſmodi incœpto deſiſteret, quod iniuſtè, & contra nuncupata ſacramenta ſuſciperet; addens etiam, ſi in propoſito permanſiſſet, ſe telis cum eccleſiaſticis petiturum, quæ contumaces Imperatores experti ſemper magna ſua calamitate fuiſſent. Otho verò vſqueadeo pontifici recta monenti non paruit, vt in eius etiam contumeliam eos, qui Romam religionis cauſſa contenderent, capiendos ac ſpoliandos curarit. Ita Viterbium, Montemflaſconem, Vrbeuetum, Peruſiam, & totum denique patrimonium quondam à Mathilde relictum breui in ſuam ditionem redegit: atque aliquam etiam Apuliæ partem hoſtiliter incurſauit. Quin etiam Ducatum Spoletanum Bertoldo familiari ſuo attribuit. Diploma x i i i Kalen. Februarias ſequenti ineunte anno, qui fuit MCCX, da- 1210.
tum eſt, cum ipſe adhuc in Etruria apud vrbem Cluſij moraretur. Veritus inde, ne propterea Regni ciuitates à ſe deficerent, in Lombardiam ad populos in fide confirmandos reuertit: ac menſe Maio Rauennam, Cremonam, Brixiámque profectus Cremonenſibus tum alia iura, tum omnia oppida à maioribus ſuis conceſſa corroborauit. Brixiæ autem x i i i Kalend. Iunij Raymundo abbati Nonantulano bona ſua omnia confirmauit. & conuentu ibi acto inde contendit Ferrariam, quæ ciuilibus procellis agitabatur, quòd Salinguerra Azonem ſuperiore anno vrbe, Suſinello ac Giliolo ciuibus Ferrarienſibus adiuuantibus, exturbarat. Ibi verò poſitus Bononienſibus ad iurandum adhibitis pacem inter eos compoſuit, ac timens, ne quid ab eis per ſuam abſentiam nouaretur, Hugonem Guarinoſium legatum ibi reliquit. Inde Placentiam, Albam, ac Vercellas acceſſit. Ad eum verò Vercellis agentem Bononienſes legationem miſêre, ac veteris priuilegij confirmationem i i i Kalend. Iulij rettulêre: nempe cauſſarum publicarum & priuatarum cognitionem, magiſtratuum creationem, conſue-

tudinum ſuarum obſeruationem; quæ à Friderico, & Henrico illius deceſſoribus accepiſſent.

FRIDERICVS II ADVERSVS OTHOnem IV.

INDE rebus ex ſententia conſtitutis in Apuliam XL Piſanorum triremibus vſus acceſſit, ac ditioni Friderici bellum apertiſſimum intulit, ita vt recepta Capua ibi hiberna tranſegerit. Innocentius interim legato Gregorio Card. S. Mariæ in Porticu miſſo, Etruriæ ciuitates pacificari, atque ad ſe traducere inſtitit, ac per alios Othonem à malis conſiliis auocare contendit, omnia prærerita detrimenta ſe remiſſurum oſtendens, ſi Friderico, atque Eccleſiæ parceret. Vbi verò ſe nihil proficere ſenſit, ſolemnem in eum deteſtationem exprompſit, qua illum piorum communione ſummouit, atque omnes principes populóſque, qui illi ſacramenta dixiſſent, religione ſolutos ab illo recedere, tanquam à nefario homine, & capitali Eccleſiæ hoſte præcepit. Quare accepta Germaniæ principes, Rex Boemiæ, Dux Auſtriæ, Dux Bauariæ, Landgrauius Thuringiæ, & archiepiſcopi Moguntinus, ac Treuirenſis in vnum coeuntes ipſum communi conſilio reliquerunt, ac Fridericum Idibus Decembris in Apulia commorantem regem ex auctoritate pontificis deſignarunt, eúmque ad coronam accipiendam in Germaniam inuitarunt, legatis Henrico & Anſelmo ad ipſum, & ad pontificem deſtinatis. In Italia item multæ ciuitates, multique principes pontificia auctoritate ac voluntate permoti, eundem deſeruerunt, & ſe Friderico, id eſt Eccleſiaſticæ parti, ap-
1211. plicuerunt. inter quos præcipuè Azo marchio Ateſtinus. Sequenti anno legati Germani cum in Italiam perueniſſent, Henricus Veronæ ſubſtitit, vt Friderico ſtudia Veronenſium compararet, Anſelmus verò ad Innocentium & Fridericum profectus, ab eo confirmationem electionis, ab hoc acceſſum in Germaniam impetrauit. Eo anno Otho bellum gerere cum Friderico in Apulia inſtitit, ac multis ipſum vrbibus ſpoliauit. Quod cernens Innocentius ad extrema auxilia ſibi deſcendendum putauit, ac demum ſolemni edicto propoſito Othonem præcepta ſua deſpicientem Imperij titulo exuit, ac Fridericum rite regem declaratum pronunciauit; ac mox Gerardum Seſſium epiſcopum Nouarienſem in Lombardiam miſit legatum, vt populos aduerſus Othonem ſolicitaret, & iureiurando pro Eccleſiæ partibus obligaret. Singulas ille ciuitates conueniens ſummo ad ſe traducere ſtudio inſtitit, quáſque animo auerſas inuenit, eis diuina officia interdixit. Eo anno Cremonenſes ſeditione domeſtica laborarunt: nam cùm ciues veteris ciuitatis Matthæum Corrigium prætorem retinere, nouæ autem Gulielmum Maſtalium aſciſcere properantes propoſito excidiſſent, Gulielmus nihilo ſecius nouam vrbem ingreſſus munus ſuum exercuit. Itaque quarto Idus Martias, factiones propterea in vico S. Ægidij armis inter ſe concurrerunt. verùm cedentibus Maſtalianis per Sicardum ciuitatis epiſcopum ſtanm in gratiam redierunt. Cùm autem pòſt Maſtaliani pacis ſtare conditionibus nollent, Kalendis Iuliis ac ſequentibus diebus rurſus manus conſeruerunt, ac denuo reconciliati ad opem ferendam Azoni Ateſtino profecti ſunt. Is Septembri menſe imprudentibus aduerſariis maximam ex amica factione manum armatorum coegit, ac Ferrariam profectus Hugonem Othonis vicarium vnà cum Salinguerra vrbe deiecit. Quo facto vterque auxilium à Bononienſibus petiit, Azo, vt Ferrariam retineret, Hugo, vt recuperaret. Eâ de re diuerſis in Conſilio ſententiis diſceptatum, aliis Othoni parendum, & ſacramenti in componenda inter Salinguerram & Azonem pace interpoſiti rationem habendam eſſe cenſentibus; aliis ſacramento ſe illo non teneri, cum pacem Azo violaſſet, ac pontificiam execrationem timendam eſſe, monentibus. Dum his diſceptationibus tempus teritur, Gerardus reliqua luſtrata Lombardia Mutinam venit, ac mox ſe Bononiam item acceſſurum oſtendit. Alienum legati pontificij in vrbem aduentum ciuitas arbitrata, oratorem miſit ad eum Azonem iuriſconſultum, ciuitatis verbis rogatum, vt Bononiam venire hoc tempore parceret: nam ciues graui inter ſe diſcordia diſſidere, cùm alij Hugonem, alij Azonem tanta pertinacia cenſeant adiuuandum, vt aduentus eius in vrbem ſæuum ſine dubio ſit incendium ſeditionis excitaturus.

Legato

Legato ab adeunda vrbe deterrito, vicit in Concilio pars ea, quę Hugoni, id eſt Imperatori, fauebat. Bello conflato Salinguerra cum Hugone obſidendæ Ferrariæ cauſſa caſtra ad Doliolum, Bononienſes ad Galeriam poſuère. Azonis verò ſocij Regienſes ad Sanmartinum, Mutinenſes ad Finale, Rauennates ad Argentam aduerſus eum cum ſuis copiis conſedere. Bononia inde relicta, Gerardus Cremonam ſe contulit, atque ibi cùm eſſet, archiepiſcopus Mediolanenſis in locum Huberti mortui eſt ſubſtitutus. verùm, ipſo intra triginta dies vita functo, Henricus Septara Eccleſiæ cimiliarcha locum obtinuit. Dum hæc agebantur, interim noui cum Piſtorienſibus belli cauſſam Bononienſes adepti ſunt. Sanmartiani, & Lopoletani, montani homines, cùm viciſſim poſſeſſiones ſuas turbaſſent, prætor rei eius cognitionem ſyndico permiſerat. Eum in rem præſentem profectum, vt in ſuas quenque poſſeſſiones redigeret, Hubertinus Stagninus, Ghiſlimerius, & Henrigitius à Piſtorienſibus impulſi armata hominum manu imparatum adorti, cum aliquot Bononienſibus ceperant. Hæc res Bononiæ nunciata tantum irarum aduerſus Piſtorienſes exciuit, vt repentè Conſilium bellum aduerſus eos decreuerit, legatóſque extemplo legendos iuſſerit, qui vicinorum populorum animos ad conſocianda arma ſolicitarent. legati lecti cùm ſexto Idus Septembris Regium adiiſſent, à Conſilio petierunt, vt Hubertinum, Ghiſlimerium, & Henrigitium, ac filios eorum hoſtium loco haberent, ac ſecum aduerſus Piſtorienſes arma ſuſciperent. Prætor erat Vido Lambertinus Bononienſis: is ex Conſilij voluntate reſpondit, ea eſſe erga Regienſes Bononienſium merita, vt non ſolum Hubertinum, ac ſocios pro hoſtibus libenter ipſorum gratia ducturi ſint, ſed etiam arma aduerſus Piſtorienſes capturi, & incommodum à Piſtorienſibus in Bononienſes illatum eodem loco habituri, ac ſi in ſe eſſet illatum. Gratiis actis legati poſtridie Regienſium oratoribus, vt antè, aſcitis Parmam proceſſerunt, atque eadem in Conſilio poſtularunt. Reſponſum à Conradino prætore datum, ſe Hubertino & fautoribus eius auxilio non futuros; omnibus, qui ſubſidio Bononienſium ire voluerint, liberum tranſitum permiſſuros; haudquaquam ſe æquum cenſere, vt Piſtorienſes, à quibus nulla eſſent iniuria laceſſiti, pro hoſtibus haberent. itaque de bello communicando, ſe conſilium, quod omnibus vtile ſit, eſſe capturos. Inde conuerſo domum verſus itinere Mutinenſium quoque animos explorandos rati Badianum, vbi cum Conſilio Frogerium prætorem eſſe ad obſidionem oppidi audiebant, iter flexerunt. Cùm eadem poſtulaſſent, reſpondit prætor: Se neſcire, Hubertinum in ſua ditione verſari: id ſi comperiſſet, facturum quod ex vtriuſque ciuitatis dignitate duxiſſet. quòd aduerſus Piſtorienſes auxilium peterent, ſe reſponſum reddere certum non poſſe, quia totum ad Badianum Conſilium non adeſſet; vbi vrbem repetiſſet, Conſilio habito reſponſurum. interim ſe liberum iter omnibus per agrum ſuum eorum auxilio venientibus præbiturum. Legati cùm Bononiam reuerſi legationem renunciaſſent; poſt aliquot dies Mutinam petierunt, ac Conſilio à Petro Torello vicario prætoris dato, poſtularunt, vt ſi militibus iuuare ſe nollent, ſaltem belli cauſsâ arma, atque equos aut mutuò ſumere, aut pretio parare in vrbe ſibi permitterent. Quibus ille reſpondit, ſe, prætore & maiore Conſilij parte ad Badianum ſedente, certum dare reſponſum non poſſe. His de rebus Bononienſes veterum ſociorum auxiliis, propriiſque viribus contenti bellum pararunt. Tributum belli cauſſa ciuibus, vt adſolebat, impoſitum cùm prætor acerbè exigeret, abbatem S. Stephani conferre recuſantem mulctauit: abbas ægrè paſſus, rem ad pontificem detulit: pontifex ſacra ciuitati interdixit. Imminente bello Caſtrimolenſes, ſe caſtrum in poteſtate Othonis retenturos, à Bononienſibus adacti iurarunt. Otho, vt ſibi abrogatum Imperium à pontifice ſentit, relicta Apulia Germaniam verſus ad continendos in officio principes rediit: atque ex itinere Bononiam venit. Omni genere honorum excultus plurimum ex ludicro quodam in ipſius aduentum commiſſo cepit voluptatis, equeſtri concurſu, atque recurſu per nobiles iuuenes in foro edito: in quo Hieremias Malauolta currenti equo effuſus repentè eſt mortuus. Inde Parmam progreſſus omnes populos, qui à ſe deſciuerant, Genuenſes, Cremonenſes, Papienſes, & Ferrarienſes cum Azone Ateſtino proſcripſit. Parma inde Laudem, ac Mediolanum adiuit, atque vtroque in loco infrequentes ſanè conuentus egit. Erat hiems aſperrima, quæ inſolita vi frigoris Padum ipſum ita conſtrinxerat, vt hominum & iumentorum itinera

toleraret. Cùm autem ille ad Alpes tutò peruenire ſtuderet, ducem itineris Comitem S. Floræ aſciuit. is cùm Padum ita ſtramentis contexiſſet, vt ſubeſſe glaciem flumenque animaduerti non poſſet, Othonem traduxit. Quod vbi ille reſciuit, in ſuſpicionem inſidiarum adductus, aquis illum ſuffocari, præcipiti elatus iracundia, iuſſit. atque inde ſuperatis Alpibus in Germaniam tranſiit. Interim Azo à pontifice in Etruriam aduocatus, breui omnia per Othonem occupata recuperauit. Vt autem Otho in Germaniam deſcendit, ſtatim conuentu Norimbergæ habito, principes pro re non contemnenda admonuit, ne paterentur, pontificem pro arbitrio Cæſares de culmine Imperij deturbare, ſéque proprio iure exuere. verùm paucis perſuaſit. Inde

1212. ſequenti anno, primo vere, contra Landgrauium Thuringiæ atque alios, qui ſe reliquerant, mouit. Fridericus autem nouis ſuorum precibus ſtimulatus ex Apulia in Germaniam iter intendit, ac Romam progreſſus omnia rerum gerendarum conſilia cum pontifice contulit. Romæ autem ſuſceptum Genuenſes triremibus ſuis Kalend. Maij Genuam deuexerunt. Ibi à marchione Ateſtino, & Monferratenſi, & Comite Sanbonifacij exceptus Papiam Idibus Iulij eſt perductus. Inde Papienſes acceptum vſque ad Lambrum amnem incolumem adduxerunt. ibi quanquam Mediolanenſes tranſitum impedire tentarunt, tutò tamen amnem traiecit. Papienſes ſoli domum redeuntes centum in manus Mediolanenſium lapſi ſunt. Inde ſuſceptus à Cremonenſibus Cremonam adijt. vbi eximiè honoratus pallium auro textum baſilicæ obtulit. Mantuani inde ſuſceptum Veronenſibus tradiderunt, qui ipſum vſque ad anguſtias Alpium proſequuti ſunt. Is deinde à ſuis defenſus per iuga Alpium in Rhætiam Curienſem deſcendit. Cui occurrere Otho feſtinans, à ſuis relictus, non potuit: atque ita regno deturbatus in ſuam ſe Saxoniam retulit. Quare Fridericus nemine interpellante Aquis per antiſtites, Moguntinum & Treuirenſem, coronam accepit, ac mox contra Othonem contendit. Hoc rerum ſtatu veteres inimicitiæ Italicos inter populos inſtauratæ ſunt, tum priſcis odiis, tum nouis duorum regum ſtudiis animos ad noua certamina irritantibus. Præcipuè Mediolanenſes omnium truculentiſſimè ſe geſſerunt, vt qui iampridem principatum ſibi Lombardiæ depoſcerent. Etenim Placentinis aſcitis Gulielmo Lando duce, ſic Bonifacium marchionem Montisferrati, ac Papienſes Eccleſiæ ſocios ſunt aggreſſi, vt nihil citra & vltra Ticinum populationibus intactum reliquerint. Inde Brixianis arma inferentes Herbuſcum eorum oppidum obſederunt, ſed, Cremonenſibus auxilio accurrentibus, propoſitum non tenuerunt. Bononienſes autem Regienſium, & Fauentinorum accitis auxiliis, exercitum in fines Piſtorienſium adduxerunt, & caſtra eorum Foſſatum, Tribum, Turrim, & Monticellum ceperunt. demum ad Sambucam progreſſi menſe Auguſto oppidum magna mole, ac ſummis per multos dies laboribus oppugnarunt, ac tandem captum euerterunt. Ita non ſolum captiuos ſuos recuperarunt, ſed Sambucanos etiam, & Pauanenſes relictis ſedibus ſuis ad ſe vltro tranſeuntes, & perpetuò ſe prætori Montano Bononienſi pariturós iurantes receperunt. Inde bellum prædis vtrinque agendis, ac poſſeſſionibus viciſſim diſturbandis, in ſeptimum vſq; annum ſine vlla reconciliatione protractum. Azo Ateſtinus pace cum Salinguerra facta, vita deceſſit, ac ditionem filio Aldobrandino maiori natu reliquit, vir per ea tempora virtute, atque opibus inclytus. Aldobrandinus autem mox, cùm ſe à Salinguerra inſidiis peti contra fidem interpoſitam comperiſſet, eius rei certiores Bononienſes fecit, qui mirè hominis iniquitate offenſi, ipſi ſe ad pellendum Ferraria Salinguerram ſocios adiunxerunt. Ille verò exactus caſtrum epiſcopi Mutinenſis, quod Pons Ducis dicebatur, aduerſus Mutinenſes Aldobrandini ſocios occupauit, eóque præſidio confirmato, inde Mutinenſium agrum infeſtis vexare populationibus cœpit. Quoniam autem Aldobrandinus, & Ferrarienſes iureiurando interpoſito Mutinenſibus affirmarant, ſe, vt caſtrum illud euerteretur neque amplius reficeretur, acturos, &, qui tale aliquid molirentur, inhibituros; Aldobrandinus exercitum Ferrarienſium, & Bononienſium ad illud oppugnandum, & Salinguerram inde

1213. deiiciendum adduxit: neque tamen hoc anno quidquam profecit. Sequenti, Innocentius litteras in omnes Chriſtianorum prouincias miſit, quæ adhuc extant, quibus ſacram expeditionem aduerſus Saracenos Terram ſanctam tenentes, populis & principibus vniuerſis denunciauit; omnes ad Crucis ſignum accipiendum benigna peccatorum

torum remiſſione innitans, atque epiſcopis, vt anno milleſimo ducenteſimo decimoquinto ad Kalendas Nouembris Romæ adeſſent, ad hæreſes, & abuſus, quibus tum Eccleſia vexabatur, tollendos edixit. Quibus rebus cognitis Fridericus, vnà cum proceribus ſuis, vltro Crucem aſciuit, ac ſe, ceteróſque diro anathemati, ſi fidem feſelliſſent, deuouit. Et hoc anno inter pontificios, atque Othonianos bella continuata ſunt. Quippe Mutinenſes Salinguerræ irati per menſem Maium Finale aduerſus Pontem Ducis duce Balduino Vicedomino prætore ſuo communiuerunt: verùm, cum domum opere perfecto redirent, repente a Salinguerra ex inſidiis erumpente oppreſſi graues pœnas dederunt. Nam Balduino prætore capto, & fœdè interfecto, centum quinquaginta ciues in poteſtate Salinguerræ captiuos reliquerunt. Quam calamitatis ignominiam non ferentes, in locum Balduini Bernardum Roſſium ſingularis prudentiæ virum Parma prætorem ilico vocauerunt, ac ſimul Parmenſium, Mantuanorum, Bononienſium, & Ferrarienſium auxilia contraxerunt, & cum his copiis ipſo Roſſio prætore duce, Septembri exeunte menſe, ad Pontem Ducis perrexerunt, tantáq; vi oppugnare inſtiterunt, vt VI Idus Nouembris ad deditionem adegerint. Itaque in caſtris Parmenſium hę conditiones latæ, vt Salinguerra caſtrum daret Mutinenſibus euertendum, & captiuos eorum redderet, & iuraret, ſe permiſſurum illud ſolo æquatum manere, prout Aldobrandinus, & alij Ferrarienſes iurarant; &, ſi Salinguerra, aut Aldobrandinus cum ſuis partibus Ferraria exacti eſſent, ipſi pro arbitrio alterum eorum ſuo iuuare auxilio poſſent. Ita Mutinenſes, captiuis ſuis recuperatis ac caſtro deleto, receſſerunt, ac victorię monumento campanam rettulerunt, qua in turrim D. Geminiani ſubuecta, poſtea eius occentu nonam diei horam populo indixerunt. Salinguerra hoc incommodo accepto omnem belli cogitationem abiecit, atque iterum ad Bononienſium auctoritatem ſe contulit. Hominis conditionem ciuitas miſerata cum Aldobrandino egit, vt in vrbem reciperetur. Itaque III Nonas Decembris Ferrariæ in præſentia Aldobrandini ipſe cum nepote ſuo iurauit, ſe Bernardi Roſſij Mutinæ prætoris, & Communis Mutinæ imperata facturum. Mediolanenſes autem minas omnes pontificias deteſtati nouum bellum inferre Cremonenſibus ſtatuerunt. Itaque primo vere Placentinis, & aliis ſociis in acrioris expeditionis ſocietatem aſcitis, atq; aliquot ad deſtinendos Papienſes, ne ſibi impedimento eſſe poſſent, cohortibus miſſis, reliquũ exercitum cum carrocio in agrũ Cremenſium induxerunt. Quibus Albertus Douaria, Boſonis Cremæ domini tunc in Germania cõmorantis propinquus, ac Cremæ præfectus, firmam militum manum obiecit. verùm prœlio acrius, quàm conſtantius inito, pulſus in arcem ſe recepit. Mediolanenſes autem parte copiarum ad obſidionem arcis relicta, reliquam trans Serium amnem, qui forte imbribus intumuerat, repente ratibus traiecerunt, atque impreſſione in fines Cremonenſium facta, proxima quæque longè latéque diripuerunt; tum Caſtro Leonis, Piceleone, Soncino & Romanengo, ſed inani irritóque incœpto, tentatis, populabundi vſque ad Cremonæ ſuburbia peruaſerunt. Inde magno pecoris, hominúmque potiti numero domum ſe lentè recipere, carrocio cuſtodiæ Placentinorum permiſſo, cœperunt. Quod vbi Cremonenſes ſenſere, ſimul ira ſimul incommodo ſtimulante, ſexdecim peditum, atque equitum millia (quot nunquam fortaſſe antea) conſcripſerunt, atque in quatuor legiones diuiſa quatuor ducibus commiſerunt; Lanfranco Oldouino, Gulielmo Perſico, Henrico Aduocato, & Sinibaldo Burgo. Qui confeſtim hoſtes ſequuti, atque in campis Botteſinæ Cremenſibus præda graues adepti, ſeſe collatis cum eis ſignis confligere velle ſignificarunt. Is erat dies IV Nonas Iunij, quo forte Pentecoſte celebrabatur. Quo animaduerſo Mediolanenſes ab omni extremi prœlij diſcrimine abhorrentes Beltramum monachum Ceretanum miſerunt, qui diceret, æquum ſibi videri, vt honos diei tam ſancto debitus haberetur, ac certamini, vnde multa ſanguinis manare poſſet effuſio, parceretur. Qua oratione repudiata Cremonenſes, vindictæ ac prædæ repetendæ auidiores, inſtructis ordinibus in aciem proceſſerunt, atque hoſtes arma capere coegerunt. Dimicatum eſt per aliquot horas æquo marte vtrinque fortiſſimè. demum tres Cremonenſium legiones impetum hoſtium non ferentes in fugam ſe coniecère. Quod vbi Lanfrancus Oldouinus, qui quartæ adhuc integræ præerat, vidit, continuò ad ſuos conuerſus ita dixit: *Quo in diſcrimine verſetur ſalus noſtra, nemini veſtrum,*

ciues,eſſe arbitror, qui ignoret. nimirum in eum deducta res locum eſt, vt aut virtute noſtra ſtres acies fugientes reſtituamus, aut vnà cum eis in fugam conuerſi, hoſtibus præda ac mancipia obiiciamur, ſimúlque patria libertate, quam per multos annos præſtantibus armis, animíſque defendimus, vna hora per noſtram ignauiam exuamur. Quin igitur auitæ fortitudinis, ac militaris gloriæ memores, incumbentium hoſtium impetum pro virili noſtra excipimus, ac quantum animi promptitudo, quantum dextrarum noſtrarum firmitas valeat, experimur, ea ſpe nixi, fore, vt Deus alacritatem noſtram reſpiciat, ac præſenti ſuo numine ſubleuet. Quibus verbis tantum ſtudium, ardorémque dimicandi iniecit omnibus, vt maximo ſublato clamore ſubiecerint; pergeret alacriter, ac ſine timore hoſtes inuaderet: nam ſe ſtudioſiſſimè ac fortiſſimè operam & ipſi, & reip. nauaturos. Quibus vocibus erectior factus ſtatim in hoſtes incurrit, ac prœlium nitentibus omnibus tanto impetu ac tanta felicitate commiſit, vt breuî repentino aliquo quaſi fulgure vniuerſum hoſtium exercitum diſſiparit ac fregerit, ac victoriam, qualem ratò antè, de Mediolanenſibus reportarit. Neque enim ſolum multos eorum occidit, ſed etiam ſex millia cepit, &, quod ſpecioſius acglorioſius iis temporibus habitum eſt, carrocium etiam in poteſtatem adduxit, quod à Placentinis tueri ſe poſſe diffidentibus impactum in profundam luti voraginem fuerat. Quibus rebus proſperè atque ex ſententia geſtis, Cremonenſes domum miro exultantes gaudio receſſerunt, ac præda ingenti prælata veteris triumphi imaginem rettulerunt. præbuit autem ſpeciem triumpho carrocium vrbis opulentiſſimæ, ac ciuitatis multis antè de ſe actis triumphis clariſſimæ. Hanc verò victoriam tam inopinatam cùm mirabunda ſpectaret ciuitas, religioſa ac pia illa ſtatim inceſſit opinio, eam non humano auxilio, ſed præſenti SS. martyrum Petri & Marcellini ſubſidio eſſe partam. Etenim cùm imminente pugna imbellis multitudo ſupplex in vrbe ad eorum ſepulchrum vota in æde D. Thomæ pro victoria faceret, duas inde exire, atque eódem ſubinde ſe referre columbas aſpexit. qui verò in caſtris erant, duos iuuenes, equis albis inſidentes ac veſtibus albis indutos, acri ſeſe impetu in aciem Mediolanenſium incitantes, ac vi & virtute ſua cuneos eorum, tanquam cæleſti quodam fulmine, perrumpentes, ac demum terga dare cogentes viderunt. Qua re animaduerſa, & cum duarum columbarum vrbano omine comparata, Cremonenſes pro certo habuerunt, ſe cæleſti duorum martyrum præſidio tanta victoria eſſe potitos. Itaque communi decreto feſtum eorum, quod IV Idus Iunias agebatur, in poſterum IV Nonas celebrari ſanxerunt, atque ad perennem domeſtici decoris prodendam memoriam carrocium conſeruandum in maiori baſilica poſuerũt. Lanfranco verò Oldouino, cuius conſilio ac virtute tam illuſtris quæſita victoria fuerat, inſignia ciuitatis ad honeſtandam poſteritatem familiæ ſunt tributa. Mediolanenſes autem domum reuerſi, vt damna reſarcirent, ignominiámque delerent, redintegrato exercitu cum alio carrocio in Laumellinam ſe intulerunt, ac Laumellum, Mortariam, atque alia caſtra diripuerũt. Per eoſdem dies Patauini Aldobrandino Ateſtino arma mouerunt, (id bellum exciuit ira, quòd ille ſuis in agro ſpoliatis ius non dixiſſet) atque in eius ſocietatem Icilinum Monachum veterem Azonis inimicum Baſſiano euocauerunt; qui cum Icilino filio quem à Romano dixerunt, vt prima rudimenta militiæ poneret, haud grauatè aduenit. Exercitus Ateſte adductus oppidum primo impetu in poteſtatem adduxit. Arci inde oppugnatio eſt admota. ex qua Aldobrandinus hoſtes longè percutiens multos eorum & quidem magni inter ſuos nominis ſuſtulit. Sed tamen ex ſuis aliquot etiam amiſit, atque agrum ſuum igne, ferróque ab Icilino væſana vaſtari rabie vidit. Quare pactis induciis, mox haud ægrè pacem vel iniquis conditionibus fecit; nempe, vt arces Cerri, & Calaonis euerteret. Eodem anno Friniates à Mutinẽſibus defecerunt. Imolenſes autem & Caſtrimolenſes, cum pariter detrimentis ſe mutuis affeciſſent, atque in ea re dignitatem maximè Bononienſium violaſſent; Giliolus Seſſius Imolæ prætor ciuitatis iracundiam veritus, pacem cum Hugolino prætore Caſtrimolenſium pepigit, atque iniurias omnes ei remiſit ab eo tempore, quo patriarcha Aquileienſis in Romaniolam venerat; promiſitq;, Imolenſes neminem ex Caſtro Imolæ in ciuitatem aut in vrbem recepturos, donec Bononienſes aut Fauentini tutelam eius ha-
1214. berent. Poſtero Cremonenſes Parmenſibus, Regienſibúſque aſſumptis, vt acceptas ab Othonianis vlciſcerentur iniurias, cum exercitu in agrum Placentinum introruperunt, ac caſtris ad Columbæ monaſterium poſitis, effusè omnia prædati ſe rettulerunt.

Medio-

Mediolanenſes autem, vt amiſſi carrocij decus recuperarent, Placentinis aduoca-
tis in fines Cremonenſium inuaſerunt, atque ad Zeneuoltam obuios nacti Nonis Se-
ptembris acie cum eis congreſſi ſunt. Eo prœlio Cremonenſes, licet fortiſſimè di-
micarent, tamen incumbentium hoſtium molem ſuſtinere non potuerunt. quare in
fugam verſi, plurimis ex ſuis amiſſis, proprio etiam carrocio ſpoliati ſunt. Hæc verò
tanta clades, Sicardo epiſcopo Cremonenſi auctore, fuit, vt nullo vnquam è prœlio Cre-
monenſes afflictiore fortuna exceſſiſſe, teſtatus ſit. Quo facto Placentini fines eo-
rum liberè peruagati, illatas ſibi populationes feliciſſimè retulere. Mediolanenſes
inde in Laumellinam tranſgreſſi Villecium, Bremidum, aliáque ignobilia caſtella
multa Papienſibus ademere. Eo anno Bononienſes XIIII Kalendas Maias, poſtulan-
te Pagano Egidio prætore Fauentino, fœdus cum Fauentinis redintegrarunt; atque
Idibus Iunij, cum legati Regienſium Bononiam profecti prætoris ſui Iſacij Douariæ
nomine, vt fœdus aduerſus Mutinenſes inſtauraretur, petiiſſet, vniuerſum vna voce
Conſilium Rodulfo prætori, vt renouaret, præcepit. Tabulis conſcriptis legati iura-
runt, ſe effecturos, vt omnia à Regienſium Conſilio probarentur. Feruente inde ex-
peditionis Syriacæ apparatu, Vbaldus Rauennatum antiſtes Bononiam venit, atque
eam cauſſam in Conſilio Credentiæ ſumma diligentia nomine pontificis egit. vbi
perorauit; Rodulfus prætor viuis eorum, qui in Conſilio aderant, vocibus incitatus ar-
chiepiſcopo promiſit, ſe illis, qui ad Terram ſanctam recuperandam nomina dede-
rant, quo tempore communis à Chriſtianis traiectio fieret, vecturam armorum Bo-
nonia Venetias, naulúmque Venetiis in Syriam ex ærario ſoluturum. Nonis Octo-
bris Albertinus prætor Ferrariæ, legatis Mutinenſium præſentibus, Communi Mu-
tinæ omnia damna remiſit bello aduerſus Salinguerram ad Pontem Ducis geſto homi-
nibus Pontis Ducis illata, aut ciuibus Ferrarienſibus, qui ibi erant tum, cũ caſtrum ip-
ſum à Mutienſibus eſt exciſum. Eodem anno Mutinẽſes iterum arma Friniatibus intu-
lerunt, atque eis, licet ualde reſiſtentibus, caſtrum Monzonis eripuerunt. Otho etiam
cum Philippo rege Francorum acie congreſſus, & victus plurimum vt virium, ſic aucto-
ritatis amiſit. Sequenti, Mediolanenſes Placẽtinis adiunctis cum carrocio aduerſus Pa- 1215.
pienſes egreſſi, pridie Nonas Februarias Parpaneſum ac Roueſcallam, licet foſſis val-
liſque munitam, diruerunt. Inde Bardonicium, Bonaſcum muris item firmatum, &
caſtrum Nigrinum eadem felicitate ſtrauerunt. Demum traducto in Laumellinam
exercitu, Gargalaſco capto ingentem hominum, pecudúmque numerum abegerunt.
Pòſt rogatu Vercellenſium, Thomaſino Subaudiæ Comite, quem ſibi fœdere iunxe-
rant, cum mille equitibus adiuuante, ad Caſſale S. Euaſij prodierunt, atque oppidum
primò obſidione, deinde oppugnatione preſſerunt: qua cùm magnam murorum par-
tem aperuiſſent, ciues exterriti XIII Kalendas Septembris habitu ſupplicantium ſum-
pto ad eos in caſtra venerunt, ac ſe obedienter illorum imperata facturos dixerunt.
Mediolanenſes autem Vercellenſium inimicorum iracundiæ indulgentius obſequuti,
illis in vincula traditis, oppidum exciderunt. Inde Thomaſino petenti gratificantes in
Montemferratum exercitum promouerunt, atque armis ad ſingula oppida conferen-
dis Marchionem ſupplicitet pacem poſcere coegerunt. Demum aduerſus Cremo-
nenſes conuerſi Caſtrum nouum ad Os Abduæ per dies decem arctiſſima obſidione
circundederunt. Eo etiam anno Venetorum cum Patauinis arma emicuêre. eius belli
ab leui ſane re occaſio eſt oblata. Superiore anno Taruiſini ludicrum huiuſmodi vi-
cinis ciuitatibus ſpectandum indixerant; quippe caſtellum ligneum fecerant, idque
pellibus, veſtibus, & margaritis omnis generis pretioſiſſimis communiuerant, ne-
que oppugnari niſi malis, dactylis, aranciis, floribus, & aquarum odoratarum ampul-
lis poſſe voluerant. defenſio autem caſtri mulieribus honeſtiſſimis, oppugnatio iu-
uenibus nobiliſſimis data fuit. Ad hanc rem viſendam cùm tota Marchia confluxiſſet,
multi etiam Veneti cum ſuis coniugibus acceſſerunt, ex quibus aliqui etiam partici-
pes eſſe ipſius certaminis voluerunt. Commiſſis ludis, ac telis ſpecioſis hinc inde iactis
atque reiectis, eò demum eſt ventum, vt porta caſtri expugnaretur. cum autem certa-
tim Veneti ac Patauini illud ſibi decoris aſciſcere properarent, Patauinus à Vene-
to pulſus vexillum eius temere lacerauit. Quæ res ſic animos Venetorum offendit,
vt ludo dimiſſo veri tumultus ſpeciem excitarint. Itaque ſtatim relicto ſpectaculo

ſuas quiſque domos malè animati repetierunt. inde gliſcentibus odiis commercia inter illas ciuitates ſublata: quin etiam proximi Patauinorum agri infeſtis incurſionibus à Venetis diuexati. Quæ incommoda acerbiſſimè Patauini ferentes, hoc anno per autumnum exercitum verſus Clodiam adduxerunt, atque ad Turrim Baibarum conſtiterunt, ſperantes ea ſe breui ac facile potituros; verùm æſtu maris à ventis incitato vltra ſolitum excreſcente, ex locis paluſtribus, in quibus conſederant, excedere coacti, domum verſus ſe rettulerunt. Quos Veneti cũ lembis Clodienſibus cõſequuti, multos eorum ceperunt, ac pleriſq; aliis incõmodis affecerunt. Per eoſdem dies Aldobrandinus Pataui um profectus firmo amicorũ ſuorum robore ſibi aſcito, inde in Marchiam Anconitanam contendit, eo animo, vt quemadmodum titulum eius gerebat, ſic etiã imperium compararet. Ei aduenięti Gualterus Comes Celani, qui partem eius Marchiæ obtinebat, ſe obtulit. verùm plus animo, quàm viribus nixus, primum Aldobrandini impetum ferre non potuit, ac, licet multis vtrinque captis & cæſis, in fugam conuerſus, atque interfectus poſſeſſionem Marchiæ integram Aldobrandino reliquit. Eodem anno Nouembri menſe Innocentius concilium epiſcoporum, quod biennio ante indixerat, habuit; cuius decreta edita facilè cognoſci ab omnibus poſſunt. in eo diem Kalendarum Iuniarum ſequentium ad conueniendum conſtituit omnibus, qui contra Saracenos arma ferre ſtuderent, eóſque aut Brundiſij, aut Meſſanæ, vbi ipſe ſe affuturum quoque promiſit, conuenire mandauit. Cum autẽ Mediolanẽſibus offenſus eſſet, quòd non ſolùm Othonem fouerent, ſed vicinas etiam ciuitates Eccleſiæ ſocias aſſiduis incurſionibus ac certaminibus agitarent, eos adeſſe Romæ præcepit, atque, vbi affuerunt, rogare inſtitit, vt Othonem Eccleſiæ hoſtem deſererent, & ſocios Eccleſiæ ne attingerent. Cui ipſi ſpecioſa reſponſa dederunt, atque in ſua ſententia perſtiterunt, ea ſpe nixi, ſe hac ratione, cum opibus præpollerẽt, Lombardiæ imperio facilè potituros. Quod eorum conſilium haud omnino reprehendendum fuiſſet, ſi ipſi, vt imperium parare didicerant, ſic libertatem retinere cum imperio potuiſſent. Ad idem concilium Dominicus Calarogenſis, quem iam ante duodecim annos Toloſæ aduerſus hæreticos Albigenſes pugnaſſe commemorauimus, à Fulcone epiſcopo Toloſano deductus venit. Cum ſodales ille Toloſæ aliquot viros eruditos, & probos coegiſſet, quorum opera fidem Chriſtianam multis in Italia hæreſibus tentatam fulciret, rem ad pontificem rettulit, atque ab eo inſtituti à ſe comprobationem Ordinis poſtulauit. Pontifex, quòd Dominicus poteſtatem in primis ſibi ſodalibúſque ſuis Euangelij ex loco ſuperiore populis prædicandi poſceret, difficilem ſe primò eius petitioni præbuit, mox nocturno quodam viſo commotus, conceſſurum, ſi diſciplinam aliquam vitæ ſodalibus ſuis com-
1216. poſuiſſet, oſtendit; atque ita illum dimiſit. Sequenti anno, hiems omnium atrociſſima fuit: vites, atque arbores vi frigoris aruerunt, Padus ad quindecim cubitos congelauit. qua re animaduerſa, homines non ſolum curribus, & iumentis ſine metu tranſibant, ſed etiam per luſum ſuper glacie ſecuri ſaltabant, atque incitatis equis aduerſis inter ſe ſpiculis concurrebant. notatum præterea eſt, cùm in die Purificationis in agro Regienſi domus quædam incendio fortuito conflagraſſet, ignem ipſa dolia combuſſiſſe, vinum autem liquefactum non eſſe, immo ita concretum remanſiſſe, vt diſſolui niſi valido ictu ſecurium non potuerit. Innocentius Aldobrandino Marchiam Anconitanam ab Æſi ad Leaſtrum amnem affirmauit. Quæ res tantam illi apud Comites Celani conflauit inuidiam, vt corrupto illius familiari illum veneno ſuſtulerint. Aldobrandinum inde Azo frater eius, quem Nouellum vocarunt, excepit. Interim menſe Maio Innocentius duos Cardinales legatos Mediolanum cum mandatis præcipuis miſit, qui conſilio aduocato nomine pontificis denunciarunt, ſe, niſi Othonem reliquiſſent, ac vicinas ciuitates vexare ac ſolicitare deſiiſſent, fulmina in eos eccleſiaſtica contorturos. Quæ cum illi ſpreuiſſent, tum ſolemni Eccleſiæ more ciuitati ſacris interdixerunt, ac ciues communione piorum exterminarunt. Quæ res vbi minuere Mediolanenſium iram debuit, multo vehementius auxit. Siquidem delectu acriore habito Padum haud ita multo pòſt cum carrocio traiecerunt, atque irruptione in regionem Papienſium facta, Nonis Iuliis caſtrum Simarchi & Golferontij validiſſimum expugnarunt. Inde Montemcaluum, Turrim Guardiæ, ac totum eius tractum vaſtarunt, &, cum Aronam tentatam capere nequiuiſſent, præda onuſti in Laumelli-

méllinam ſe intulerunt,eámq; multo,quàm antè,fœdius lacerarunt. Quibus malis Papienſes impulſi,rurſus ſe iuſſis eorum obedituros aſſeruerunt. Per eoſdem dies Bononienſes bellum memorabile Ariminenſibus intulêre. Ariminenſes, cùm prœlio Cæſenatum exercitum profligaſſent,mille ſeptingentos è Cæſenatibus ceperant, eóſque in arcem S. Archangeli coniecerant, atque ibi præfecto Antonio quodam Tarentino cuſtodiebant. Cæſenates captiuos ſuos recuperare cupientes propriis diffiſi opibus ad Bononienſes confugêre, atque ab eis opem duriſsimo ſuo tempore petiêre. Bononienſes ad honorem ſuum rati pertinere, ſupplices ſocios pro viribus ſubleuare,pręſto ſe futuros reſponderunt,&, quòd Ariminenſes à Piſaurenſibus,Faneſtribus,Vrbinatibus,aliſque adiuuari ſciebant,è veſtigio Regienſium,Fauentinorum,&Fetrarienſium prętores ac copias acciuerunt, atque ex eis,& maximo delectu ciuitatis exercitum firmiſſimum contraxerunt, & carrocium educendum decreuerunt. Vicecomes pętor cum hoc apparatu egreſſus VIII Idus Auguſti ad S. Archangeli caſtrum peruenit,idq; omni ope oppugnare inſtituit. Prœlis cum hoſtibus conſerendis,agro vaſtando,atque oppido omni tormentorum genere quatiendo res in exitum menſis extracta eſt. Tandem expugnatum oppidum,muris deiectis, & hoſtibus profligatis,in ditionem cum Tarentino peruenit. Kal. Septembris in caſtris ad carrocium pax cum Ariminenſibus his legibus ſcripta eſt: *Ariminenſes captiuos Cæſenates, & qui modo de exercitu Bononienſium capti ſunt, reſtituunto Vicecomiti prætori Bononiæ in caſtris, in quibus nunc ſunt Bononienſes,ad carrocium,aut tabernaculum prætoris,prout ei placuerit. vexillum Bononienſium in caſtro S. Archangeli poni permittunto. Bononienſes, & Cæſenates captiuos Ariminenſibus reddunto.* Atque his rebus tranſactis Otho Mandellus prætor Ariminēſis nomine ciuitatis ſuæ iniurias omnes Vicecomiti prætori Bononiæ, Vidoni Lambertino prætori Fauentiæ, Bernardo Cornazano prætori Regij,Rodulfo Borgognono prætori Ferrariæ,nomine ſuarum ciuitatum recipientibus,condonauit. Vicecomes prætor Bononiæ nomine ciuitatis iniurias remiſit Ariminenſibus,Faneſtribus,Piſaurenſibus, Vrbinatibus, Montis Feretri & Carpaniæ Comitibus,& omnibus,qui auxilio Ariminenſium fuerant. De Antonio Tarentino capto,eiúſque ſociis extremum ſupplicium ſumptum. exercitus cum carrocio, & captiuis domum victor reductus. Acris Cæſenatum defenſio, ac magnifica de tot támque longinquis populis relata victoria ciuitatis auctoritatem incredibiliter auxit; expreſſáq; indubitata cōfeſſio, vt Mediolanenſes Lombardiæ, ſic Bononienſes Romaniolæ armorum potentiâ principatum tenere. Pugnabant adhuc magnis inter ſe viribus Piſani, & Genuenſes. quorum diſcordiam ſactæ expeditioni aduerſam eſſe, Innocentius pontifex ſentiens,eos antè pacificandos putauit, ac propterea Piſas verſus ire intendit. Verùm Peruſiam progreſſus XVII Kalendas Auguſti moritur. in eius locum Honorius III ſubrogatur, qui fuerat Cencius Sabellus preſb. Card. tt. S. Pammachij. Is Peruſia Romam reuerſus, Petrum Antiſiodorenſem Imperatorem Conſtantinopolis deſignatum, atque eò contendentem, in baſilica S. Laurentij extra muros Auguſtalibus inſignibus exornauit, ac ſacræ expeditionis, quæ imminebat, legatum Ioannem Columnium Cardinalem Portuenſem declarauit, qui ſtatim Brunduſium deceſſit,quò Petrus quoque Imperator, atque omnes cruceſignati conuenerunt. Quo facto,reliqua, quæ Innocentius inchoauerat, perficere aggreſſus, vt Saracenos, & Othonianos; illos Chriſtianis, hos Eccleſiæ Romanæ infeſtos, euerteret, & crucem Chriſtianis indixit, & Hugolinum Cardinalem Oſtienſem epiſcopum, legatum Lombardiæ,ad eam pacificandam, atque aduerſus Saracenos concitandam miſit. Eo anno Dominicus Calarogenſis, de quo antè diximus, Toloſa Romam reuertit, ac ſe antiqua, & probata regula D. Auguſtini contentum fore aſſeruit. quam Honorius pontifex approbauit,& Dominico ac ſodalibus eius, quos ab officij genere fratres Prædicatores vocabat, ſedes ad D. Xyſti conceſſit. de quibus ſic abbas Vrſpergenſis eius memoriæ æqualis: *Fratres Prædicatores ſtudio, & lectioni ſacræ ſcripturæ iugiter inſiſtentes tantum in ſcribendo libros opus faciebant,& eos diligentiſſime à magiſtris ſuis audiebant, vt cum ſagittis, & arcu, & omni armatura fortium poſſent ingredi, & ſtare pro defenſione Sanctæ matris Eccleſiæ,& ex aduerſo aſcendere,& ponere ſe murum pro domo Iſrael,dum fidem roborant, virtutes inſtruunt,ſtatuta Eccleſiæ docent,& collaudāt,vitia hominum & prauitates redarguunt, & caſtigant. nihilominus ſedi apoſtolicæ in omnib. obediunt,à qua auctoritatem præcipuā trahunt.*

1217. Proximo Mediolanenſes ſociis adiuuantibus carrocium aduerſus Cremonenſes duxerunt, ac Romanengum oppugnare cœperunt. ibi rurſus cum occurrentibus Cremonenſibus ſummo prœlio eſt certatum. quo Cremonenſes fuſi, deintegro carrocium amiſerunt. Ita Romanengo expugnato ad Zcneuoltam eſt ventum. qua exciſa ager vniuerſus vſque ad tertium ab vrbe lapidem eſt percurſus. Epiſcopus cum multis aliis captiuis ſummæ nobilitatis viris Mediolanum cum carrocio eſt reductus. Inde adulto autumno in Parmenſes item Eccleſiæ amicos belli terrore conuerſo, montes Salſum & Græcum adorti ſubegerunt, ac Rodilicum, Varanum, multóſque alios pagos incendio peruaſtarunt. Hoc anno Italici Cruceſignati in Syriam Ioannis Columnij legati pontificij ductu frequentes quarta orientali expeditione ſuſcepta tranſiê-
1218. re. Proximo verò, vt Soldano dolorem afferrent, in Ægyptum iuſſu pontificio prodiêre, atque vrbi Damiatæ obſidionem admouêre. Mediolanenſes primo vere Padum iterum traiecerunt, atque inter Pontenurum ac Fontanam caſtra poſuerunt. inde in Pratum regis tranſgreſſi ibi Pentecoſtem celebrauerunt. tum VIII Idus Iunij in agrum Parmenſem cum Sociis euecti, caſtrum S. Crucis cum Domigono cremarunt, ac poſtridie Gibellum obſidione cinxerunt. Quibus Parmenſes, Cremonenſibus, Mantuanis, Regienſibus, & Mutinenſibus aduocatis, occurrerunt. cum vtrinque accenſi ad rem ſummo certamine experiendam animi eſſent, haud mora pugnandi eſt facta. XVII Kalend. Auguſti extremo prœlio à tertia vſque ad veſperas decertatum. quo magna vtrinque cæde edita, tamen Mediolanenſes ſuperiores fuiſſe iudicati ſunt. Etenim poſt pugnam longius euecti, oppida Buxeti, Ceni, Riuiſanguinarij, & triginta alia Parmenſium ac Regienſium exciderunt. In Chronicis Parmenſium inuenio, prœlio confecto Regienſes aduenisse. inde Parmæ prouerbium, REGIENSIVM SVBSIDIVM, in eos, qui in tempore non occurrunt, increbuiſſe. Quæ mala vbi Honorius pontifex audiit, Hugolino Cardinali legato negocium dedit, vt omnino eas ciuitates ad pacem, concordiámque redigeret. Qui Mediolanum profectus, legatis etiam Bononienſium ſe interponentibus, rem haud ægrè confecit; atque vtraque parte apud ſe pacem iurare iuſſa, Mediolanenſes interdicto leuauit. Parmenſes item cum Regienſibus fœdus iunxerunt, ac mutuo ſe adiuturos contra hoſtes ſuos auxilio ſpoponderunt. In Romaniola Foroliuienſes bellum cum Fauentinis maiore, quàm antè, conatu redintegrarunt. Fauentini à Foroliuienſibus conflictati, rebus ſuis timentes, ad Bononienſium expertum ſæpe duris ſuis temporibus auxilium confugerunt. Bononienſes, antequam res ad arma deduceretur, experiri volentes, quantum auctoritate apud vtranque ciuitatem valerent, miſſis legatis ab vtraque petierunt, vt integram cauſſam arbitrio iudicióque ſuo permitterent. haud irrita eorum poſtulatio fuit. Ineunte Iunio Iacobus Foroliuienſium, & Talamatius Fauentinorum prætores ex vtriuſque ciuitatis conſenſu promiſerunt, ſe ſtaturos Albergheti prætoris arbitrio ſuper iis rebus, de quibus armis inter ſe diſceptarent. IX Kalend. Auguſti Alberghetus vtrique prætori ac legatis eorum ad ſe vocatis præcepit, vt inducias inter ſe vſque ad diem III Kalend. Octobris haberent, atque eo die coram ſe Bononiæ ambo adeſſent. Quæ cum dies veniſſet, atque illi paruiſſent, induciarum tempus vſque ad Kalend. Ianuarias diſtulit. Per eoſdem dies Otho V Kalend. Maij nulla re geſta inſigni, & propria erga Eccleſiam impietate infamis vita ceſſit. De cuius morte, ac pœnitentia, quod apud neminem veterem comperi, ſic Albertus Crantzius, homo Germanus, ſcriptum reliquit: *Otho Imperator cùm magnis diu laboribus per annos penè viginti in Regno & Imperio laboraſſet, nihil adeo ſenſit infortunatum, quàm Eccleſiæ rebellionem. unde factum eſt, ut nunquam poſtea felix ſucceſſibus eſſet. Cum autem morbo laboraret, qui vitam illi abſtulit, nimium factipœnitens, & ineffabili contritione compunctus in arce Hartesburg manſitabat. A Sifrido Hildeſemenſi epiſcopo abſolutus in pace quieuit. quam abſolutionem Honorius papa confirmauit. tanta autem fuiſſe fertur morituri pœnitudo, vt coquinariis ſuis præciperet collum ſuum calcaneis premere, & viliſſimam Dei creaturam omnino ſupplantare. Optima autem ſpes ſalutis in tanta contritione.*

FRIDE-

FRIDERICVS II. REX ET IMPERATOR, XLIX.

OTHONE mortuo Fridericus regnum ſine controuerſia tenuit, ac ſtatim res Germaniæ componere ſtuduit, quò maturius ac liberius rebus vacare Italiæ, atque ad coronam Imperij accipiendam accurrere poſſet. ac poſtero anno menſe Februario a- 1219.
pud Spiram Haſtenſes priuilegio decorauit. Eodem menſe quieſcente ab armis Italia Bononienſes ſocietatem cum Regienſibus inſtaurarunt. nec multo pòſt, cum Fauentini priuatis offenſionibus incitati infeſtas in fines Imolēſium copias induxiſſent, pro vetuſto fœdere vocantibus affuerunt. Dum autem Imolenſium vaſtatur ager, Iacobus epiſcopus Taurinas, Friderici legatus, cum Gulielmo marchione Montisferrati aduenit, ac ſtatim Henrico prætore ad ſe accito duas ab eo res Friderici nomine poſtulauit: vnā, vt Bononienſes agrum Imolæ, quem poſt mortem Othonis inuaſerant, reſtituerent; alteram, ne Imolenſibus aliquid præbuiſſe negocij vellent. Prætor, vt in re necopinata deprehenſus, incertus quid reſpondere deberet, dixit: Se non credere, illum Friderici eſſe vicarium, proptereaque ſe non ipſi, ſed Friderico agrum Imolæ reddere velle, ad eúmque ipſum hac de re prouocare. Quibus rebus auditis Iacobus vſque adeo ira excanduit, vt ſe proſcribere ciuitatem pronunciarit: atque hoc dicto ilico ſe vrbe proripuit. Eo profecto exercitus vterque ſtatim Imolenſium vrbi admotus. verùm cum de compoſitione agi pòſt eſſet cœptum, Fauentinus & Imolenſis vt finem armorum facerent, Henricum prætorem arbitrum adegerunt. Henricus per Hubertum iudicem ſuum in caſtra miſſum, exactis obſidibus ab Imolenſibus, facile rem compoſuit. Imolenſem inde ſe in Henricum compromiſſum feciſſe pœnituit, ſibíque ab eo & à Bononienſibus iniuriam factam expoſtulauit. Quibus rebus Henricus commotus, exeunte Septembri nuncium ad eos ex Conſilij ſententia miſit; qui prætoris & ciuitatis nomine, cum Conſilium poſtulaſſet, percontatus eſt, num verè (vt ſermo hominum ferebat) prętorem, aut ciuitatem de re tranſacta cum Fauentinis arguerent; adiecítque: ſi qua in re ſe Bononienſibus obſtrictos ſentirent, eos ſe ab Kal. Ianuariis proximis liberare. Tum Guarinus prętor eorum, ac pręcipui è Conſilio reſponderunt: Nemini omnium veniſſe in mentem, neque de obſidibus, neque de vlla alia conditione queri, neque abſolutionis denuntiationem ſe neceſſariam iudicare, cùm nulla inter Imolēſes, & Bononienſes de illa re obligatio interceſſiſſet. Bononienſes item, & Piſtorienſes, cum diu de agri finibus contendiſſent, vt modum bellorū facerent, omnē controuerſiam ad legati arbitrium detulēre. ab eo III Non. Octobris ita decretum: *Bononienſes Piſtorienſibus, Piſtorienſes Bononienſibus pacem redduntο, de omnibus bellis, litibus, damniſque vltro citroque oppidi alienius cauſſa illatis. Bononienſes Foſſatum, Tribum, Turrim, Monticellum cum ipſorum iuribus, Piſtorienſibus; Piſtorienſes pagos, caſtraq;, quæ ſunt in diœceſi Bononienſi, Bononienſibus dimittunto. Vtrobique ius Imperij, atque Eccleſiæ integrum eſto. Piſtorienſes Sambucanis iniurias omnes remittunto. atque in hanc pacem ſucceſſores prætorum, aut conſulum ſuorum iureiurando adigunto.* Ita vtrinque ab armis receſſum. Extremo verò anno cum prætor Bononienſis, ac Piſtorienſis in montibus conueniſſent ad locum, qui Muſcacla dicitur, vt compoſitionem hanc confirmarent; queſtus eſt Bononienſis, quòd Piſtorienſes in poſſeſſionem oppidorum quorundam iniuſſu ſuo miſiſſent: & quòd Pauanenſes captos in vincula conieciſſent, eo nomine quòd ſe prætori Montano Bononienſi parituros iuraſſent. Piſtorienſis reſpondit: ſe poſſeſſionem eorum oppidorum iniſſe, quę legatus decreto ſuo ſibi adiudicaſſet: Pauanenſes autem non ciuitatis, ſed epiſcopi iuſſu fuiſſe comprehenſos. Multis verbis vtrinque factis ac tabulis compoſitionis prolatis, res haud longius eſt progreſſa, quàm vt decreto legati pareretur. Eodem menſe Sambucanis eſt conſultum, qui Piſtorienſi bello oppidum deſeruerant, atque ad Bononienſes cum ſuis familiis ſe contulerant. Cum prętorem adiiſſent, atque omnia ſe illi damna ſua condonare dixiſſent; placuit Conſilio, vt locus eis ad habitandum cum immunitate concederetur; negociúmque prætori Montano datum, vt eis hominibus Muſcaclam munirent. Extant etiam datæ ſuper ea re litteræ: *Significamus tibi; Conſilium Credentiæ, & appēdicem eius, ac magiſtros artium, collegiorum, & parochiarum ad occentum campanæ, ac per nuncios conuocatos maximo conſenſu decreuiſſe, vt Sambucani noſtri Mucaclam incolant, & ibi idoneo tempore caſtrum pro honore ciuitatis con-*

ſtituant, & ipſi, ceterique, qui eò commigrarint, ſoluti ſint à functionibus publicis perinde ac ciues Bononienſes ſunt. Quare mandamus tibi, vt eos in eo loco conſtituas, prout ipſe eſſe è rep. indicabis. Profectus inde Romandinus ad Muſcaclam eos nomine ciuitatis inſtituit his verbis, quæ tum ſolemnia erant in rebus omnibus publicis inſtituendis: *Quod honori ſit* IESV CHRISTO, *& B.* MARIAE *virgini matri eius, & S.* PETRO, *& omnibus ſanctis Dei, & Henrico Comiti prætori, & Gulielmo Puſterlæ futuro à Kal. Ianuariis primis vſque ad Kal. Ian. ſequentes, & omnibus ſucceſſoribus eorum, & omnibus magiſtratibus vrbis Bononienſis, qui pro tempore fuerint; Quod item honori, magnitudini & incremento ſit vrbis Bononienſis: ego te inſtituo Albertum Grillum, Bondium Zanum, & Benedictum Moncum conſules eorum, qui exceſſere de Sambuca, & Panana, & qui in fide Bononienſium perſtiterunt, recipientes nomine ſuo, & eorum, qui venerint ad incolendam Muſcaclam, vt habitent eum locum, & ibi ſedeant, & ſint ſoluti à functionibus Communis Bononiæ, atque ipſa ciuitas, in perpetuum.* Atque his dictis vexillum in manibus eorum collocauit. Bertoldus homo Germanus ex archiepiſcopo Colonienſi patriarcha Aquileienſis effectus. Eodem anno Corradinus Soldani Babiloniæ frater acri Damiatæ obſidione accenſus tanta rabie mœnia Hieroſolymorum inuaſit, vt vix templo, ac ſepulchro Domini temperarit. Inde vt Idus Nouembris Damiata à Crucesignatis eſt capta. cui victoriæ S. Franciſcus
1220. interfuit, & de fide cum Soldano diſſeruit. Poſtero Regienſes, Cremonenſibus & Parmenſibus aſſumptis, Gonzagam oppidum obſederunt, quod à Comite Alberto Caſaloldo patricio Mantuano detinebatur. Hoc vbi Mantuani cognouerunt, Mutinenſibus, & Cremonenſibus aduocatis caſtrum ſibi defendendum ſuſceperunt, atque, hoſtibus obſidionem relinquere coactis, ipſum ſibi iure Caſaloldorum incolumi vindicarunt, inde cum ſociis menſe Iunio ad caſtrum Bondeni Ferrarienſium progreſſi, redegerunt in poteſtatem.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Decimus ſeptimus.

SEQVITVR Friderici poſterioris Imperium non ſolum Eccleſiæ, ſed etiam cuncto Regno, atq; adeo etiã Italiæ vniuerſæ calamitoſum: neque enim aliud fuit, quàm aſſiduũ cum tribus pontificibus, & cũ ſingulis Italiæ ciuitatibus bellum; quos omnes tanto odio, ac tantis viribus oppugnauit, vt in eo Henricum patrem ſuperarit, auum verò Fridericum æquarit. Ex pontificibus autem alter altero acrior, & iuris Eccleſiæ retinentior, nunquam contumaciæ illius reſiſtere deſtiterunt, donec Alexandri tertij exemplo ipſum fractum abiectúmque viderunt. Hoc verò malum cumularunt etiam Lombardi, & præcipuè Mediolanenſes, & Bononienſes, qui nunquam cum eo in pace fuerunt, illi veteribus, hi nouis iniuriis irritati. de quibus poſt ſuo loco dicemus, ſi priùs pacatum ac fauſtum eius aduentum in Italiam, atque Auguſtalem conſecrationem expoſuerimus.

FRIDERICVS menſe Aprili, cum in Italiam ad inſignia Auguſtalia ab Honorio capienda vocatus venire conſtituiſſet, Conradum epiſcopum Spirenſem & Metenſem, cancellarium ſuum, cum liberis ad omnes ciuitates mandatis præmiſit, eíque vt, perinde ac ſibi, in omnibus rebus dicto audiẽtes eſſent, præcepit. Litteræ in hæc verba ſcriptæ adhuc apud Bononienſes ſeruantur, quas in hos annales intexere, ad multas res viſũ eſt pertinere: *Fridericus Dei gratia Romanorum rex, & Siciliæ, archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, ceteriſque eccleſiarũ prælatis, marchionibus, Comitibus, Capitaneis, valuaſoribus, & nobilibus po-*

teſtatibus,

teſtatibus,conſulibus,ſeu rectoribus, & communitatibus omnium ciuitatum, & oppidorum,ſimul & rectoribus,atque populo,& vniuerſis per Lombardiam,Romaniolam, & Tuſciam,atque per totam Italiam conſtitutis,gratiam & bonam voluntatem ſuam.Poſt multas Imperij perturbationes, poſt obitum Henrici patris noſtri Imperatoris,ſedatis Teutonicis ſeditionibus,& pace vbique conſtituta,cum iam ſimus accepturi benedictionem imperialem,vt inde propoſitum reformandæ pacis,& vnitatis,& concordiæ nobis & Imperio admodum neceſſaria per Lombardiam,Romaniolam , Tuſciam,ſeu totam Italiam firmiter habeatis,præmittimus ad vos legatum noſtrum à latere epiſcopum Spirenſem & Metenſem Conradum,noſtræ Imperialis aulæ cancellarium,vt ipſe fidelitates,& alia iura à vobis recipiat , & diſcordiis tollendis nobis viam planam faciat, quatenus adire ad coronam poſſimus.Notum facimus vobis,quòd huic legalem dedimus poteſtatem ſupponēdi ciuitates, burgos, caſtra,villas,marchiones,Comites,Capitaneos,& Valuaſores,ſeu quoſlibet per vniuerſam Italiam, & partes eius conſtitutos banno noſtro ; & extrahendi;faciendi conceſſiones; pœnas etiam exigendi; conficiendi tabelliones; dandi poſſeſſiones,& reſtituendi;habendi etiam ius animaduertendi in facinoroſos;necnon vicibus noſtris agendi,prout commodum,& honeſtum erit Imperio:ratum habituri quidquid ille ſtatuerit, decernimus, ne ab eo fiat appellatio. mandamus etiam vt ei , tanquam nobis obtemperetur. Datum in Francfort in curia ſolemni an.Domini MCCXX, XV. *Kal. Maij.* Is cum veniſſet , dum ipſe iura Lombardiæ cognoſcere,eáque ſacramentis accipiendis conſtituere ſtudet, nuncios Bononiam menſe Auguſto Anſelmum Spirenſem,Friderici Mareſcallum;& Hugolinum Parmenſem,Romaniolæ Comitem miſit. Poſtridie cum Anſelmus in aula Palatij conſediſſet,in qua prætor ſolitus erat cum curia conuenire,multis verbis factis à Gulielmo prætore poſtulauit , ut loca agri Imolæ , & caſtri Imolæ redderet,quæ ciuitas ad Imperium pertinentia poſſideret. Cui Gulielmus, Ego verò,inquit,& regis & cancellarij gratiâ haud inuitus facio , vt ea dimittam;ita tamen , vt ius retineam, quod ciuitas in iis propter aliquod priuilegium aut conſuetudinē habeat. Poſt aliquot inde dies Conradus accedens ſolēne ſacramentū exegit , atq; eximio ciuitatis gratulantis erga ſe ſtudio cognito cùm ſuperiores mulctas omnes deleuit , tum ipſam in gratiam recepit,his verbis: *Nos Conradus Metenſis & Spirenſis epiſcopus, Imperialis aulæ cancellarius,& totius Italiæ legatus,ſacramento fidei à Gulielmo Puſterla Bononiæ prætore, & ab ipſa Bononia ciuitate recepto,atque eorum fide & beneuolentia erga Fridericum regem noſtrum perſpecta; auctoritate legationis,qua fungimur,eximimus Commune Bononi[illegible] banno,quo mulctatum eſt ab epiſcopo Taurinate , tunc regalis curiæ vicario , atque à Gulielmo marchione Montiſferrati , & quocunque alio,in quod incurriſſe videri poſſet tēpore regis;item omni pœna, qua ab eis,aut ab aliis regia auctoritate affecti ſunt;remittimuſque omnino omnes redditus,fructus,conditiones, vſus,operas, tributa,boaterias,mulctas,banna,pœnas,ac res alias vniuerſas,quas Commune Bononiæ habuit de oppidis & hominibus Imperij,ac præcipue de agro Imolæ,aliquo ſuperioribus annis modo.*Inde exeunte Auguſto Fridericus,paratis rebus omnibus , Alpes traiecit. Veronam progreſſus III Non. Septembris à Mediolanenſibus petiit, vt ſibi vrbis introitum, & regia ornamenta deferrent,prout patri atque auo ſuo dediſſent.quæ populus , reuocata veterum aui eius in ſe maleficiorum memoria , diſertiſſimè abnuit. Quare offenſione diſſimulata Mantuam prodiit,ac caſtris in agro eius poſitis, Septembri exeunte , aliquot priuilegia vicinis epiſcopis ac ciuitatibus contulit. Inde Mutinam prouectū Rambertinus Buallellus prætor,& oratores Genuenſium adierunt , ac priuilegiorum ſuorum confirmationem poſtulauerunt : neque obtinere , licèt à Conrado cancellario comiter habiti , potuerunt. Albertus autem Magdeburgenſis antiſtes ipſius legatus,Regienſes & Mantuanos ad compoſitionem pacis adegit , acriter inter ſe de Gonzaga oppido contendentes. Inde Bononiam progreſſus caſtra ad Rhenum locauit , ac Nonis Octobris prætorem, & conſules Genuenſes tabellionum inſtituendorum iure donauit. Imolam inde , Fauentiámque,profectus,vetera priuilegia Caſalenſibus affirmauit. tum Rauennam eſt ventum,atque vbique ſolemne ſacramentum expreſſum. Magdeburgenſis, cum in Conſilium veniſſet,præſentibus Cremonenſium ac Mutinenſium oratoribus , iureiurando Rauennates adegit,ſe Bononienſibus , Fauentinis , eorúmque ſociis bellum facturos,ſi Friderico,legatiſq; eius dicto audientes eſſe recuſauiſſent. Demum Romam , omnium ferme ciuitatum legatis honoris gratia comitantibus , adiit. ibi verò ingenti animorum alacritate à clero populóq; receptus, x Kal.Decembris in baſilica S.Petri Auguſtalia inſignia manu Honorij pontificis ſumpſit ; atq; inter ſolemnia primùm ſolitum omnibus

Imperatoribus ſacramentum ſuſcepit, ſe iura, ac poſſeſſiones Romanæ Eccleſiæ bona fide pro viribus tutaturum;deinde nouum illud publicè concepit,ſe ad certam diem à pontifice præſtituendam ad recuperanda Hieroſolyma profecturum; atque iterum Crucis ſignum ad eam expeditionem ex manu Hugolini Cardinalis Oſtienſis accepit. quæ res ingentem omnibus Chriſtianis lætitiam attulit, ac ſpe haud dubia rei bene in Syria aliquando gerendæ repleuit. Ita pompæ illi modus impoſitus, quam clariſſimi Italiæ principes, ac legati, qui de induſtria ad illam honeſtandam conuenerant, illuſtrem in primis, ac ſpecioſam fecerunt. Egreſſus inde vrbe, cum caſtra in monte Malo vrbi imminente haberet, ac ſumma decoratus auctoritate vetera de more priuilegia populis inſtauraret, VII Kal. Decembris Bononienſibus legatis petentibus hoc indulſit: *Conſiderantes eximia, quæ pro honore & commodo Imperij Gulielmus prætor, & Commune Bononiæ nobis præſtare poſſunt, obſequia;concedimus, & confirmamus quæcunque habuit, tenuit in iuriſdictionibus cauſſarum ciuilium,& criminalium,ordinariarum, & extraordinariarum, magiſtratuum creationibus, & ceteris rectis conſuetudinibus, & poſſeſſionibus habitis, aut obtentis temporibus aui, & patris noſtri Friderici, & Henrici Imperatorum, quæ nunc habet ciuitas in vrbe Bononiæ,aut in diœceſi.* Atque alio epiſcopum quoque ciuitatis ornauit. Inde in agrum Sutrinum profectus, V Kal. Conradum legatum Italiæ cum poteſtate pari Imperatoriæ fecit. Legi etiam diplomata Kal. data in caſtris apud montem Roſulum prope Sutrium, anno regni eius Romani VIII, Siciliæ X, Imperij I. Quibus rebus effectis, inde in Apuliam aduerſus Ricardum & Thomam, Soræ & Celani Comites nouis rebus ſtudentes perrexit. Damiatam in Ægypto à Cruceſignatis ſuperiore anno exeunte receptam, qui egregiè operam nauarant, inter ſe diuiſerunt. Itaque Bononienſium duces cum Conſilio ſuo cupientes aliquem ad Commune Bononiæ fructum ex ſua fortitudine peruenire; vrbis, quæ ipſis contigerat, portionem certa pecunia in ærarium Bononiæ referenda locarunt. Cum Florentini primi mœnia conſcendiſſent, ac vexillum ſtatuiſſent, id domum rettulerunt, ac diu in memoriam virtutis domeſticæ conſeruarunt. Eodem anno S. Dominicus ad res ordinis ſui conſtituendas ex omnibus locis fratres ſuos Bononiam aduocauit, atque ex omnium ſententia paupertatis ſtudium, quod ſemel ſuſceperant, retinendum, atque colendum eſſe decreuit:eáq; prima Prædicatorum comitia (Capitulum ipſi appellant) fuêre. Sequen-
1221. ti X Kal. Februarias Conradus Italiæ legatus Bononiæ cum eſſet, epiſcopo Bononienſi Henrico indulſit, vt ipſe & ſucceſſores eius in perpetuum plenum ius haberent exercendi, & conferendi omnes legitimos & voluntarios actus; vt adoptiones, manumiſſiones, emancipationes, interpoſitiones decretorum; in terris pertinentibus ad Bononienſem eccleſiam. Quinto autem Kal. Honorius pontifex litteris ad eundem datis nunciauit, ſe paullo antè impoſita Friderico Romæ corona ſocietate piorum exturbaſſe omnes, qui conſtitutiones libertati eccleſiaſticæ contrarias obſeruarent: proinde hoc decretum per diœceſim ſuam diuulgandum ac cuſtodiendum curaret. Eodem anno Mediolani ingens diſcordia inter Nobilitatem, & Credentiam orta. Nobilitas Valuaſoribus, & Capitaneis; Credentia opificibus ipſis continebatur. Cum irritatis animis ad arma diſcurſum eſſet, Henricus archiepiſcopus cum parte nobilium vrbe exire coactus, atq; in exilio eſſe iuſſus, Canturium occupauit, atque ibi ſe præſidiis ac munitionibus confirmauit. Iampridem Salinguerra maximas ſibi opes in vrbe Ferrariæ, Icilini Monachi affinis ſui nixus auxilio, compararat:quare legato pontificio ſpreto, Azonem Ateſtinum partes pontificias conſtanti fide aſſerentem exegit. Quam iniuriam Azo iniquiſſimo animo ferens,Bononienſes & Romaniolos cum Eccleſia ſentientes acciuit, ac Ferrariam à parte Padi magna mole obſedit: qua re Salinguerra permotus, ſibi diffidens Azonem in vrbem recepit. deinde amoto armorum metu populum vſque adeo in eum incitauit, vt rurſus inde exire cum aliqua ſuorum cæde compulerit. Fridericus rebellibus Ricardo & Thomæ armis in Campania vindicatis, atque oppidis ſuis eiectis, inde in Siciliam aduerſus Saracenos ſæuientes proceſſit, eóſque variè profligauit. pòſt collectas eorum relliquias in Apuliam tranſtulit, ac Luceriam habitandam attribuit.ad extremum ſuſcepto Germaniam verſus itinere, Genuam atque inde ad Alpes ſe contulit. Bononiæ Giufredus Pirouanus vrbis prætor, vt cauſſam Friderici ciuitatis nomine tueretur, legatis ad Imolenſes ex

Conſilij

Conſilij ſententia miſſis rectores caſtri Imolæ ſacramento adegit; ſe oppidum ipſum, & iura Imperij, & vectigalia, quæ ibi Imperator haberet, pro ipſo Friderico cuſtodituros; neque ea alicui ſoluturos iniuſſu prætoris Bononienſis, aut ſine permiſſu ipſius Imperatoris. quo officij genere Imolenſium caſtro illi imminentium animos ita irritauit, vt repentè paratis armis caſtrum ipſum aggreſſi ſint, ac leui admodum certamine potiti, ne ſacris quidem templis conſeruatis, euerterint, atq; incolas ciuitate donatos Imolam omnes traduxerint. qua in re neque Friderici, neque Gottifredi Blanderariæ tum Romaniolę Comitis & Friderici legati, rationem habuerunt. Eodem anno quieſcente domi foriſque ciuitate, vrbs multis magnificiſque operibus publicis ad memoriæ commendationem eſt culta. Nam ædibus D. Nicolai Fratribus Prædicatoribus aſſignatis opportuna piorum hominum benignitate aliquid eſt acceſſionis adiunctum, vbi S. Dominicus alterum Fratrum conuentum habuit; Petro Veronenſi ſcholari, qui poſtea Martyr vocatus eſt, habitum tribuit; ac demum ipſe mortem oppetiit. Nam Mediolano reuerſus, cum adhuc de via langueret, per totam noctem cum Ventura Priore & Rodulfo procuratore de ſtatu ordinis conſultauit. ac poſtridie vehementi tentari febri cœpit. quod vt ille ſenſit, vitæ ſibi adeſſe finem intelligens; fratres aduocauit, ac teſtamento facto res familiæ ſuæ compoſuit. Inde ingraueſcente morbo à fratribus propter cæli ſalubritatem ad S. Mariam in monte perlatus, deterius ſe quoque habuit. Quare ab eiſdem ad monaſterium relatus, ibi eſt mortuus. Exequiæ, vt ſancto dignum erat viro, ſummo honore concelebratæ. in primis Hugolinus legatus manibus ſuis corpus eius ſepulturæ mandauit, atque ipſum vniuerſa præſente ciuitate pro concione laudauit, admiranda de pietate hominis narrans, ac multis ſe ſpectante miraculis Romæ editis ſubinde confirmans. funus autem Patriarcha Aquileienſis, epiſcopi atque abbates plurimi, atq; ingens religioſi populi multitudo cohoneſtauit. Mortuus eſt VIII Idus Auguſti. Ceterùm caſtrum Imolæ ab Imolenſibus dirutum maxima Gottifredum indignatione accendit. Itaque ineunte Ianuario Bononiam venit, atq; à Giufredo, cui prætura in alterum annum 1221. continuata erat, in aula Prætorij contendit, vt Fauentinis adiunctis bello Imolenſes aggrederetur, vt qui cum aliàs ſibi atque Imperatori iniurias intuliſſent, tum proximè caſtrum Imolæ diruiſſent; neque antè pacem aut inducias illis daret, quàm caſtrum Imolæ reſtituiſſent, & mandatis ſuis obtemperaſſent, atque vrbe & ſuburbiis emiſiſſent eos, quos recepiſſent ab eo tempore, quo Patriarcha Aquileienſis pro Othone Imperatore in Italiam introiiſſet: ſimul promittens, ſe daturum operam, vt Fauentini in gratiam Friderici reſtituerentur, & ex albo proſcriptorum eximerentur; atque omni ope ſua cum omnibus ſuis Romaniolæ populis bellum internecinum Imolenſibus illaturum, neque pacem, neque inducias, iniuſſu Friderici facturum, ac caſtrum Imolæ receptum Bononienſium ac Fauentinorum cuſtodiæ relicturum. ac demum ſuper hac re Conſilium Credentiæ poſtulauit. Conſilio dato palam omnibus audientibus eſt profeſſus, ſe eò veniſſe, vt Imolenſes proſcriberet, (hoc illi bannum dare dicebant) quia caſtrum Imolæ deleuiſſent, atque inſigni ſe, & Fridericum iniuria prouocaſſent. Quo poſtulato audito, Giufredus haud mediocriter cum toto Conſilio perturbatus, Atqui gratiſſimum, inquit, omnibus nobis Gottifrede feceris, ſi alibi hanc ſententiam aduerſus Imolenſes pronunciaris; qui & vicini ſunt noſtri, & ſæpe de nobis haud peſſimè meriti: verùm ita te rogamus, vt tamen in auctoritate tua futuri ſimus. Tum Gottifredus, Immo æquum eſt vos, inquit, quibus nulli alij magis Friderico ſunt dediti, mandata eius æquis auribus audire, præſertim verò aduerſus Imolenſes, qui quanquam vicini, ac bene, vt præfertis, de vobis meriti ſunt; hoſtiliter tamen ſe erga illum in caſtro ſibi acceptiſſimo euertendo geſſerunt. Quare placere ſibi, adiunxit, ad honorem Imperatoris ac ſuum, ſententiam in eos promulgare; ac ſtatim ita pronunciauit. *Cum Imolenſes caſtrum Imolæ locum acceptum Imperio in contemptum Friderici Imperatoris, & Gottifredi Romaniolæ Comitis fideliſſimi nuncij ita diruerint, vt ne ſacris quidem ædibus pepercerint, pluſque damni Friderico & Gottifredo attulerint, quàm ſi quodcunque aliud caſtrum Romaniolæ deleuiſſent; ob eam rem Gottifredus Romaniolæ Comes Imperatoriæ legationis auctoritate, qua fungitur, Imperatoris nomine, & ſuo, Imolenſes hoſtes proſcriptos pronunciat, niſi ad ſex dies proximos mandatis ſuis paruerint. quos ſi abire permiſerint,*

de proſcriptis eximi nequeant, niſi ſibi decem millia marcarum argenti perpenderint, & omnibus in rebus Imperatori, & ſibi dicto audientes fuerint. Atque his ex ſcripto recitatis, ad Conſilium conuerſus ſubiecit. *Audiſtis mulctam, qua à me mulctati Imolenſes ſunt; ſi illi ad auctoritatem meam ante diem prædictam redierint, faciam quod ex dignitate Imperatoris eſſe putauero: ſin minus, peto à vobis nomine Imperatoris, & pro officio ſacramenti, vt eos pro proſcriptis hoſtibus habeatis, & bellum inferatis, quacunque ope poßitis.* His rebus peractis bellum decretum eſt, ſimúlque vt de eo gerendo cum Fauentinis pactio firmaretur, ſtatutum. Quamobrem haud ita multo pòſt Conſilio Credentiæ iterum conuocato, cum Leonardo Fauentinorum prætore, qui Bononiam ea de cauſſa venerat, nouum fœdus percuſſum eſt, fide vltro citróque data, bellum ſe omni conatu Imolenſibus illaturos; neque pacem, neque inducias iniuſſu Friderici, aut Gottifredi facturos; neque aliquid ſibi de vrbe, aut ſuburbiis priuatim nolente altero quæſituros; captiuos ad communem vtilitatem reddituros, aut inter ſe partituros; in ceteris à fœdere antiquo non receſſuros. Poſt ſex dies Gottifredus reuertit, ac populi concione poſtulata, atque occentu campanæ conuocata dixit: Imolenſes præſcriptam diem paſſos eſſe abire in contemptum Imperatoris, ac ſui: rogauítque Imperatoris nomine ac ſuo Giufredum & Leonardum prætores, qui in concione aderant, vt pro honore Imperatoris ac ſuo, & pro vindicanda Imperatoris iniuria bellum inirent. atque ita initum eſt. In Chronicis priuatorum inuenio (nam quæ hactenus ſcripſi, ex Actis publicis omnia ſumpſi) Bononienſes hoc anno ter in agrum Imolenſium incurriſſe: primum Ianuario menſe, vnde poſt biduum redierint; iterum Martio, quo tempore per viginti dies agrum vniuerſum fœda populatione vaſtarint; tertium menſe Auguſto, tum verò carrocium vnà cum Fauentinis eduxiſſe, ac per dies circiter triginta quinque agrum tectis, arboribus, vineiſque nudaſſe, & Linario, Ceſtula, Caſula, Trentula, & Bagnaria caſtris expugnatis demum vrbem ipſam circumſediſſe vſque ad XVI Kal. Septembris. Dum autem caſtris ad Santernum amnem poſitis acri vrbem obſidione premunt, Deoteſaluus Capellus Papienſis, ac prætores Parmæ, & Cremonæ cum Brixianorum, Veronenſium, Mantuanorum, Regienſium, & Mutinenſium oratoribus in caſtra adueniunt, ac Conſilium Credentiæ poſtulant. Conſilium confeſtim per præcones, nuncióſque in Caſtellario, quod olim Sancaſſiani fuerat, eſt coactum. Ibi primùm Deoteſaluus loqui ingreſſus, Magdeburgenſis archiepiſcopi nomine, irrogata millo drachmarum auri mulcta præcepit prætori, & ciuitati Bononiæ, vti obſidionem Imolæ ſoluerent, atque exercitum intra finem menſis (is autem erat Auguſtus) inde abducerent. Ea re audita, Giufredus admirationis plenus palam denunciauit, ſe non credere, eum Magdeburgenſis antiſtitis nuncium eſſe, nec ſibi mulctam dicere poſſe. Quod ſi poſſet, ſe ad Fridericnm Imperatorem, & Honorium pontificem prouocare. Quibus rebus dictis, prætores & legati ciuitatum, qui aderant, ſubſequuti, vna omnes voce nomine Magdeburgenſis ſummis contendere precibus cœperunt, vt ab obſidione recederent. Exequente inde Giufredo, ſe mirati, quòd cùm precandi cauſſa Conſilium poſtularint, mulctam Deoteſaluus intenderit; excepére illi, ſe ignoraſſe, Deoteſaluum mulctam eſſe dicturum, nec, ſi ſciuiſſent, permiſſuros fuiſſe, & ſe nihil tale eum mandati habere putare. atque his verbis factis abiêre. Profectis illis, Giufredus vrbi acrius inſtare, atque omni expedito apparatu aſperius oppugnare. Quo metu tandem Imolenſes adducti, legatos ad eum miſerunt, pacémque petierunt. Tum verò Giufredus prætorem Fauentinorum adiit, atque ut ſaluo ſacramento de pace cum Imolenſibus componenda tractare poſſet, poſtulauit. Qua re ſimul etiam à Giufredo conceſſa legatos ad ſe vocauit. Progreſſi legati nihil aliud dixerunt, niſi ſe imperata Bononienſium, & Fauentinorum eſſe facturos, foſſas completuros, de agro ſuo tantum vtriſque, quantum eis videretur, daturos; pedeſtrem, atque equeſtrem operam eorum arbitrio nauaturos; atque Bononienſibus, & Fauentinis ſui cuſtodiam permiſſuros: illud tantum ſe eos orare, ne, dum exercitus apud Imolam eſſet, foſſæ vrbis replerentur, nequa militaris in vrbem irruptio fieret. Conſilio vtrinque agitato, acceptæ conditiones ſunt. Adiecêre tantum Fauentini,

tini, vt homines caſtri Imolæ Imola exirent, & ciues Imolæ eſſe deſinerent, & ad ſuas poſſeſſiones redirent, & præcipuè Caſtellarium caſtri Imolæ habitarent, ſimúlque in generale Bononienſium & Fauentinorum Conſilium compromiſſum facerent. atque in hæc verba conſcriptæ tabulæ ſunt. Quo facto Giufredus à Coxio prætore Imolæ, ſuo & Fauentini prætoris nomine poſtulauit, vt in concionem Bononiæ conuocandam progrederetur, ac ſecum homines de Conſilio Imolæ, & centum de primoribus ciuitatis ad pacem iureiurando firmandam adduceret. Negante autem, id ſe facturum eſſe, ac ſe magiſtratu abdicante Coxio, contráque Giufredo, ne abdicaret, intercedente, tum Imolenſes, qui aderant, interfati: Immo abdicet, inquiunt, vt primo quoque tempore prætorem Bononienſem, aut Fauentinum adipiſcamur: ac ſinguli omnia, quæ ſupra dicta ſunt, promiſerunt ſibi rata futura. Tum Giufredus conſenſu Leonardi, obſides centum quadraginta, neminem puerum, dari imperauit; captiuos Bononienſes ac Fauentinos dimitti iuſſit; &, vt intra Kal. homines Caſtri Imolæ, qui ab Imperio defecerant, vrbe dimitterent, & in poſſeſſionibus ſuis conſtituerent, & fidelitatis ſacramentum præberent, foſſas explerent, valuas portarum vrbis Bononienſibus, & Fauentinis permitterent: præterea mulctas à Gottifredo irrogatas probauit; Imolenſes duobus millibus librarum Bononienſium condemnauit. Atque hæc omnia acta ſunt in caſtris iuxta Santernum, in concione militum hoſtiliter apud Imolam conſiſtentium per præcones Bononienſium conuocata, ad vexillum carrocij Bononienſis ibi locatum. Ita foueæ vrbis complanatæ, & valuæ Bononiam deportatæ. Hæc autem vbi Fridericus audiuit, (nam ipſo inſciente facta omnia fuerant) ira percitus, aduerſus Bononienſes fremere cœpit, ac Giufredum prætorem ad aulam ſuam citari extemplo iuſſit. Giufredus haud mediocriter ea re perturbatus, quanquam nullius ſe affinem culpæ norat; tamen ire noluit, ſed pontifice appellato, ex Conſilij ſententia nuncium ac procuratorem ciuitatis ad Fridericum deſtinauit; qui ſe ac ciuitatem apud Imperatorem & Conſilium eius purgaret, quòd Imolam obſediſſet: nam ſe ex mandato nuncij eius egiſſe, neque Deoteſaluum Magdeburgenſis antiſtitis eſſe nuncium credidiſſe. Fridericus autem neque prætoris neque ciuitatis excuſationem accepit, verùm in iracundia perſiſtens, vtriſque minitari acerbius inſtitit. Atque hæc res prima Bononienſium animos, quantum perſpici coniectura licet, à Friderici amicitia alienauit. Itaque ſuſpenſa ad harum rerum expectationem ciuitate, prætor Septembris initio ex Conſilij ſententia edixit, vt qui aliunde in Bononienſem agrum migraſſent, ad viginti annos à functionibus publicis immunes, vt ciues, eſſent; ſi oppidum amplius viginti familiarum conſtituiſſent, in perpetuum immunitate, præterquam boatetiæ, fruerentur; & conſules crearent, & prætorem acciperent, vt alia oppida agri Bononienſis; atque ordines pedeſtres, & equeſtres inirent à prima prætura Gulielmi Rangoni. Eodem anno ciuitas Mediolanenſis in duas, vt dixi, partes nobilium populariúmque diuiſa; illa Othonem Mandellum, hæc Ardigetum Marcellinum ſibi ducem adſciuit, atque agrum ſuum, qui adhuc ab hoſtibus intactus erat, hoſtilibus vaſtare direptionibus atque incendiis inſtitit; Carrugo, Gluſſano, Pirouano, & Barzanora oppidis, fœdis vtriuſque partis in ſemet ſæuientis armis, oppreſſis. Variis prodigiis inſignis annus fuit: ſtella crinita viſa; Luna defectionem memorabilem paſſa; inaudita aquarum inundatione pecora, tecta, arboréſq; conſumptæ; terra non ſolùm ingenti motu contremuit, ſed altiſſimo quoq; mugitu concuſſa perſonuit: quo factum eſt, vt montium iuga nutauerint; domus ac templa multa corruerint; campanæ nullius hominis impulſu crepuerint; flumina curſus ſuos naturales retorſerint, atque ad ipſos, vnde manabant, fontes recurrerint; multi homines vbique fœda ædium ruina colliſi ſint. præcipuè Bononiæ præter cetera ædificia ipſa D. Petri baſilica magna ex parte procubuit. Brixiæ autem, cum vrbs vno permora impetu ruere videretur, amplius duo hominum millia ipſis parietinis attrita ſunt; hæc in ipſis Domini Natalicijs, diuinis perfectis officiis, euenerunt. Fridericus conuentu Herbipoli habito Henricum filium ſuum annorum ferme duodecim regem Germaniæ creandum, ac mox Aquis per Engilbertum archiepiſcopum Colonienſem coronandum curauit. inde nuncio de reddita per vim à noſtris Damiata perculſus, in

Italiam rediit; ac colloquio Verulis cum Honorio ea de re ſolicito celebrato, iterū ſe in-
ſtanti pontifici in orientem profecturum die ab Eccleſia Romana conſtituendo iurauit;
ac conuentum Veronam de communi conſilio pro recuperatione terræ ſanctæ, & Im-
perij reformatione indixit. Inde in Apuliam Siciliámque progreſſus Saracenis, qui de-
1223. fecerant, inſectandis incubuit. Poſtero Bononienſes bellum ab eo timentes, rem accu-
ratius conſtituerunt. Etenim, quemadmodum antiquitus vrbem in quatuor tribus
diuiſerant, ac ſuum cuique vexillum tribuerant: ſic agrum vniuerſum in totidem par-
titi uerunt, ac ſingulas partes ſingulis quaternis tribubus ſubiecerunt; ad eámque rem cu-
ratores octo crearunt. Legem præterea tulerunt, vt pagani pariter atque vrbani tribu-
tim ex cenſu exercitum alerent; ad hoc miniſtri parochiarum iureiurando aſtricti edi-
cerent omnibus, qui per ætatem ferre arma poſſent, vt nomina in militiam darent. Ter-
ræ motu iterum Lombardia tota labefactata, eóque S. Franciſco in foro Bononiæ con-
cionante, tecta ipſa apertè tremere viſa. Per eoſdem dies Ioannes Brenna quondam
rex Hieruſalem reddita Damiata & rebus in Syria perditis, anxius ſe in Italiam ret-
tulit; ac Romam progreſſus à pontifice auxilium rebus Orientalibus implorauit, pro
re huic expeditioni vtiliſſima ſuadens, vt Fridericus titulum regni Hieroſolymitani ac-
ciperet: ſe illum vltro conceſſurum, ſi Iolantam filiam ſuam ſibi matrimonio ſociaſ-
ſet, atque ad regnum ipſum recuperandum ſe contuliſſet: non dubitare, quin, ſi ipſe
opes eò ſuas omnes conuerteret, facile vrbem Hieroſolymorum ad ius ſuum redi-
geret. Huic verò ſic agenti Honorius aſſenſus, Fridericum ex Sicilia reuerſum ad ſe
Ferentinum acciuit, atque ei auctor fuit, vt Iolantam duceret, ac pro dote regni Hie-
roſolymitani titulum ſibi aſciſceret, quem ſolum Ioannes retineret. atque iterum ad
iter in Orientem ſuſcipiendum hortatus eſt. Quorum illud ſe facturum primo quo-
que tempore dixit: orientalem verò expeditionem ad biennium ſe obiturum no-
uo ſacramento ſpopondit. inde conuentu Veronenſi certis de cauſſis in præſens
omiſſo, ſeſe in Apuliam rettulit. Ioannes autem in Franciam ad regem Ludo-
uicum, atque inde in Angliam ad Henricum petendi auxilij cauſſa diſceſſit. Atque
hæc quidem ferme in litteris Gregorij IX pontificis ita ſcripta reperiuntur. Se-
1224. quenti anno, variè in Lombardia tumultuatum. Azo Ateſtinus exul, Ferrariæ recu-
perandæ cupidus, rurſus Bononienſes ceteróſque Eccleſiæ ſtudioſos aduocauit, ac no-
uo apparatu vrbem, vt inde Salinguerram eiiceret, oppugnauit. Salinguerra verò
fraude agens, conſultò verba de pace intulit, ac Ricardum Sanbonifacium cum aliis
Azonis amicis in vrbem ad rem tranſigendam admiſit: verùm extemplo ingreſſos ad-
ortus in cuſtodiam condidit. Qua re accenſos Azo Ferraria relicta ad Fractam ca-
ſtrum eius acceſſit: atque illa in poteſtatem adducta, in præſidium & loci incolas ſe con-
uertit, atque ita ipſum ad Ricardum dimittendum, & pacem conciliandam adduxit.
Veronenſes & Ferrarienſes caſtrum Bondeni magno, ſed irrito conatu circumſede-
runt. Mutinæ ſæuis factionum certaminibus inteſtinum exarſit bellum: in quo pars
turrim S. Geminiani occupauit, atque inde aduerſarios à ſe propellere inſtitit. ea res
per prætorem mulctis grauiſſimis exactis inde compoſita eſt. Eodem anno, VIII Idus
Iunij ſæua adeo grando è cœlo cecidit, vt non ſolum tecta ædificiorum labefecerit,
1225. ſed homines etiam multos afflixerit. Proximo Iolantæ ex Syria aduectæ pontifex co-
ronam regni Hieroſolymitani in Vaticano impoſuit, eámque Fridericus præſens ſi-
bi coniugem copulauit. ac cum biennium ad orientalem ſuſcipiendam expeditio-
nem ſumptum iam aduentare videret, cauſſis cur proficiſci non poſſet explicitis, tri-
ennium ad traiiciendum popoſcit; inter cetera præſeferens, vereri, ne ſe longè in O-
rientem profecto, tota Lombardia Mediolanenſium ac Bononienſium inſtigatione
deficeret: itaque rogare illum, vt Mediolanenſes ad ſui auctoritatem adduceret, quos
ipſe nulla iniuria laceſſiſſet. Ita pontifex voluntati eius obſequutus, Henricum archiepi-
ſcopum, & Andrigetum Marcellinum ipſarum partium duces Romā accerſiuit, atque
eos VIII Idus Iunij reconciliauit. Qua pace tranſacta, & ipſæ domi factiones controuer-
ſiis ad arbitriū prætoris ſui delatis in gratiam redierunt. Eius pacis conditiones à Corio
longis effatæ carminibus exponuntur. Inde profecto in Apuliā Friderico, ex procerum
ſuorū conſilio, ne tanti ad irritum caderent apparatus, Cardinales duos; Pelagiū epiſco-
pū Albanenſem, & Guallam presbyterum tt. S. Martini ad vetera confirmanda cum Fri-
deri-

derico ſacramenta miſit. Qui cum ad S. Germanum veniſſent, ipſum pridie Idus Iulias præſentibus omnibus ſuis ex Germania principibus promiſſa redintegrare iuſſerunt. Ille verò ſacris euangeliis manu tactis iurauit, ſe intra biennium menſe Auguſto in Orientem ſine vlla recuſatione properaturum; centum milites ibi ſuo ſtipendio pro ſubſidio per duos annos habiturum; centum millia vnciarum auri expenſurum; centum chelendras & quinquaginta triremes vltra mare ducturum; ac duobus millibus militum crucesignatis ad traiectionem elargiturum; in animam ſuam iurare iubens, ſe hæc ſingula completurum; & ſponte conſentiens, in ſe & regnum ſuum ſententiàm ferri, ſi qua horum conditione temere deceſſiſſet. Quo facto Cardinales in conſpectu principum, ac populi circumſtantis anathema in eum auctoritate apoſtolica protulerunt, ſi officio defuiſſet. His actis Fridericus in Lombardiam redire, & quod nondum fecerat, regnum illud formare feſtinans, conuentum Cremonam in proximum Reſurrectionis feſtum edixit; atque has ad ſingulas ciuitates litteras miſit: *Qualiter iura Imperij pro varietate temporis præcedentis conculcata iaceant; qualiter eius tranquillitas fuerit olim, & ſit vſque ad hæc tempora perturbata, vniuerſi de Imperio ſentiunt. Volentes itaque iura Imperij in ſtatum optimum reformare, ſubditorum oppreſſionibus condolentes apud Cremonam, proximo die feſtiuitatis Reſurrectionis Dominicæ nunc inſtantis, de conſilio principum palatinorum ſolemnem indiximus Curiam celebrandam. Quapropter vobis ſub debito fidelitatis, quo nobis aſtricti tenemini, firmiter & diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus veſtros milites armis & equis, qua conuenit diligentia, præparetis, &, cum ad finitimas partes Imperij noueritis nos feliciter dirigere iter noſtrum, eoſdem ante noſtram præſentiam tranſmittatis, de condigna retributione ſecuri, quia vobis, & veſtris benemeritis curabimus reſpondere.* Quin etiam Henricum filium regem ad eundem conuentum cum armato comitatu venire iuſſit, atque Imolenſes mœnia reficere, foſſas purgare, ſeque contra omnes Bononienſium impetus munire mandauit. quæ quanquam ægrè paſſi Bononienſes ſunt, tamen peſtilentia ſæuiente deterriti, ſibi hoc anno negligenda duxerunt. verùm concordiæ ciuili ſtudentes, turrim Bartholomæi Baſacomatræ, cùm altitudine ceteras ſuperaret, ne propter inuidiam ſeditionis aliquid excitaret, ex decreto Conſilij decuſſerunt. Sequenti ineunte anno, cum Friderici atque Henrici 1226
armatus in Lombardiam aduentus in ore hominum verſaretur, Mediolanenſes & Bononienſes, ceterique Lombardiæ, Romaniolæ, & Marchiæ populi, qui non bono erga illum animo erant, de libertate ſua laborare cœperunt, ſi illi duos diuerſis è partibus inſtructos ad ſe exercitus adduxiſſent: ac propterea nunciis inter ſe miſſis fœdus antiquum aduerſus omnes, qui libertatem ſolicitare ſuam vellent, renouandum, atque Henrico ingreſſum in Italiam armis intercludendum cenſuerunt. Itaque legati ac procuratores ſingularum ciuitatum, quæ fœdus inſtaurare cupiebant, VI Nonas Martij in æde S. Zenonis ad Moſium Mantuani agri oppidum ex compoſito conuenêre, ac tabulas fœderis in hæc verba ſcripſère. *Cum Fridericus Imperator Auguſtus Lombardis, Marchianis, Romaniolis, & eorum amicis poteſtatem olim concesserit fœderis inter ſe feriendi, &, quoties vellent, renouandi pro libertatis ſuæ defenſione, prout in tabulis ſcriptis Conſtantiæ continetur; atque tandem poſtea Henricus eius filius, & Otho Impp. confirmarint, ob eam rem N & N legati, ac procuratores Mediolani, Bononiæ, Placentiæ, Veronæ, Brixiæ, Mantuæ, Vercellarum, Laudis, Bergomi, Taurini, Alexandriæ, Vicetiæ, Patauij; & Taruiſij inter ſe fœdus fecerunt, idque ad annos XXV obſeruaturos nomine ſuarum ciuitatum iurarunt.* Sacramentum autem à rectoribus fœderis concipiendum erat huiuſmodi: *Ego N rector huius, vel illius ciuitatis per ſancta Dei euangelia iuro, me bona fide functurum officio mihi commiſſo, & cum ceteris rectoribus conſenſurum in iis, quæ ad libertatem, & commoda ipſorum fœderatorum pertinere videbuntur, daturumque operam, vt hæc bona fide ſeruentur; neque in eorum damnum enunciaturum, neque aliquid aduerſus eos capturum, lites ad me, & collegas meos delatas intra XL. dies iuſte terminaturum, & ante finem muneris mei ſucceſſorem mihi procuraturum, libertatem fœderatorum pro viribus meis conſeruaturum, nec quenquam niſi ex communi rectorum conſenſu violaturum.* Eidem etiam fœderi Gottifredus Romaniolæ Comes, & Bonifacius Montisferrati marchio ſubſcripſerunt. Hæc acta inde à ſingulis confirmata ciuitatibus ſunt, communique conſilio atque auxilio Henrico ad Alpium ſaltus progreſſo aditus in Italiam eſt occluſus,

Inde rectores ab eis creati Aprili menſe Mantuæ conuenerunt, atque hæc decreta
fecerunt: *Nemo ex ciuitatibus fœderatis Imperatoris Friderici aula, aut aulicorum ali-
quo vtetur, neque iniuſſu rectorum ad eos ſcribet. prætor à fœderatis niſi ex numero fœderato-
rum non aſciſcetur, niſi aut Romanus, aut Venetus. ne quis quid ab Imperatore, aut à ſuis capiet.
ſi quis fœderatorum aliquem violarit, perpetuo exilio mulctabitur, neque reſtitui poterit, niſi ma-
ior pars rectorum aſſentietur. qui ſecus fecerit, iram fœderatorum ſubibit. Nulli cum alio paciſci in
damnum fœderatorum licebit. qui à fœdere publico diſcedet, pro publico hoſte habebitur. ſi qua ci-
uitas bello externo opprimetur, reliquæ omnes auxilium ferre; & , ſi feuda, aut poſſeſſiones adempta
erunt, ad ea repetenda adeſſe rectorum arbitrio tenebuntur. nemo ex fœderatis intra annum prætor
Cremonam, Parmam, & Mutinam ibit. qui ſecus fecerit, bona ſua amittet.* Dum autem hæc a-
guntur, Fridericus haudquaquam eorum ignarus, ex Apulia in Romaniolam venit, ac
Rauennæ Paſcha celebrauit. Rauenna inde acceſſit Imolam, ac Bononia omiſſa Medi-
cinam, ac Perſicetum eſt prætergreſſus. Lombardiæ inde fines ineunti ſoli Mutinenſes,
Regienſes, Parmenſes, Cremonenſes, Haſtenſes, & Papienſes præſtò fuerunt, atque an-
tiqua officia præſtiterunt. Poſtremò Cremonam progreſſus conuentum, quem indixe-
rat, ſed infrequentem, habuit. Iunio inde menſe adiit Parmam, vbi à multis nobilibus &
Comitibus, Lucenſibus, ac Piſanis, præcipuè autem à marchionibus Malaſpinis eſt adi-
tus, ex quibus aliquot equeſtri dignitate donauit. Inde Burgum S. Domnini, legato pō-
tificis Beurando epiſcopo Portuenſe comitante, proceſſit. Cum inde Mediolanum pro-
ficiſci ad regiam coronam accipiendam vellet, à Mediolanenſibus auitas rurſus iniurias
memorantibus repudiatus eſt. Itaque poſtquam gratiam ſe recuperare fœderatarum
ciuitatum æquitate ac blanditiis non poſſe vidit; ad acerbitatem conuerſus, vniuerſas
Imperatorio banno proſcripſit, ac per legatum pontificis ſacrorum interdicto ſubiecit.
præcipuè autem Bononienſibus gymnaſij ius ademit, ſtudioſóſque litterarum iuuenes
Bononia abire, ac Neapolim ſe conferre præcepit, vbi gymnaſium collocauit. verùm
nemo ei dicto audiens fuit. inde beneficia fidemque erga ſe Mutinenſium ſummam
teſtatus pronunciauit, ſe ſententiam arbitriúmque ſuperioribus annis de finibus agri
inter Mutinenſes & Bononienſes per Hubertum prætorem Bononiæ latum reſcin-
dere; ac Mutinenſes in integram pagorū ſuorum poſſeſſionem redigere; terminos vtri-
uſque agri veteres reſtituere, atque aquarum agri ſui vnde & quò vellent, auertenda-
rum ducendarúmque ius dare. Demum conuerſo itinere Reate ad pontificem ſe re-
cepit, ac querelis ſuis de Lombardis expoſitis, inde in Siciliam tranſiit. Quas res ipſe
ferme in epiſtola ſic expoſuit: *Ferentini cum Papa collatione habita curiam apud Cremonam
indiximus, ad quam filium noſtrum cum multis Principibus Imperij noſtri vocauimus cum de-
centi militum comitatu: nihilominus de Italiæ partibus ducentes nobiſcum milites, prout Imperi-
alis excellentiæ decus, & tantum negocium condecebat. Ex quo Lombardi nobis, & honori noſtro
rebelles in ſpiritu contradictionis, aſſumpti & in reprobum ſenſum dati palliata occaſione timoris,
propterea quòd armatorum conſortio fruebamur, nobis intendere tanquam ipſorum legitimo do-
mino, contempſerunt, & ingreſſu in Italiam viarum difficultate prohibito filium & principes
à noſtris aſpectibus ſubtraxerunt. inde ad exaggerationem nequitiæ adhuc occultæ malitiam ma-
nifeſtam adiecerunt, quòd contra nos & Imperium conſpirantes, nobis præſentibus & contemptis
coniurationes nefarias contraxerunt. & ſic deſiderata filij noſtri viſione fraudati in Apuliam red-
euntes, quia præparatio paſſagij transmarini, ad quod tenebamur ex voto, tunc nos arctabat,
cauſſam ipſam de ſatisfactione nobis & Imperio facienda, arbitrio ſummi pontificis commiſimus
terminandam.* Eo profecto Bononienſes rati, Mutinenſium ciuitatem de recuperādo a-
gro ſibi à Friderico adiudicato cogitaturam, vt maturè ei rei occurrerent; caſtrum in fi-
nibus ad Mutinam poſitis aduerſus quoſcunque eorum in ſe impetus condidêre, idque
credo, quia libertatem ſe in eo bello ſuam tueri profitebantur, Caſtrumfrancum appel-
lauêre. nec longè inde caſtrum alterum Crepacorium ad diſrumpendum cor hoſtium
muniuêre. Eodem anno IIII Nonas Octobris S. Franciſcus Aſiſias ingenti miraculorū
1227. ſplendore præfulgens Aſiſiis eſt mortuus. Sequenti, Fridericus Catana vrbe Siciliæ lit-
teras ad Magdeburgenſem antiſtitem Lombardiæ legatum miſit his verbis: *Epiſcopus
Mutinenſis à nobis petiit, vt caſtrum Pontis Ducis in diœceſi ſua poſitum, & ad ius ſuum pertinens,
quod Mutinenſes, & Ferrarienſes, aliique diruerunt, reficere, & eiectos inde homines reſtituere pa-
teremur. Quare tibi mandamus, vt prout honorificum Imperio, & vtile Eccleſiæ eſſe cenſueris, hanc*

rem Im-

rem Imperiali mulcta indicta perduci ad exitum cures. Quin etiam idem ſiue ſponte ſua, ſiue pontificis auctoritate edictum indidem Kalendis Februariis edidit: in quo præfatus, diſcordiam Italiæ Orientali expeditioni obfuturam, de qua pontifex magnoperè cum fratribus ſuis Cardinalibus laboraret; edixit, ſe propterea ciuitatibus Lombardiæ, Romaniolæ, & Marchiæ, & Comiti Romaniolæ, & marchioni Montisferrati aduerſus ſe fœderatis omnes iniurias condonare; priuatim autem Bononienſibus gymnaſij ius ereptum reſtituere. atque ita Montisferrati marchionem, & Gotofredum Comitem ad ſe traduxit. Inde xv Kal. Aprilis Honorio pontifice mortuo, Hugolinus Cardinalis ſuffectus, ac Gregorius IX eſt appellatus, vir ſingulari ſapientia præditus, & cum legum peritiſſimus, tum in publicis apoſtolicæ ſedis negociis gerendis exercitatus. Is ſacrum bellum omnino perſequendum eſſe, eámque curam ad Imperatorem potiſſimum pertinere, exiſtimans; ſtatim Fridericum admonuit, vt quod ſæpius Honorio concepta in ſe religione ſpoponderat, neque vnquam præſtiterat, aliquando tandem expleret; atque hanc gratiam à ſe atque ab omnibus Chriſtianis iniret, vt ſanctum Chriſti ſepulchrum ex impiorum manibus extorqueret. Cuius monitis repugnare Fridericus neſciens, nec tamen iter ſuſcipere volens, expeditionem comparare in ſpeciem cœpit, ac cruceſignatos omnes Brunduſium ad diem Aſſumptionis conuenire, miſſis circumquaque nunciis, iuſſit. Qui menſe Iunio frequentiſſimi ex omnibus prouinciis occidentalibus confluxerunt: ſiquidem ex ſolo Anglorum regno ſexaginta ſe amplius millia commouerunt. Quorum alacritatem atque animorum ſtudium conſpicatus ex alto Chriſtus, ipſe ſe in vigilia B. Ioannis Baptiſtæ è cœlo luce clariſſima clauis ac lancea perforatum, atque atro cruore perfuſum oſtendit, nihil aliud innuens, quàm ſe promptis eorum ſtudiis affuturum. cuius rei Pariſius auctor eſt. Ceterum, cùm ſæuientibus æſtatis caloribus in terra Calabria verſarentur, plerique graui tentati valetudine cœpti ſunt: ex quibus magna pars æſtu, morbis, ſiti, atque omnibus incommodorum generibus periit; inter quos epiſcopi Andegauenſis, & Auguſtanus, & Lantgrauius Thuringiæ emicuerunt: pars verò grauiter affecta domum repetens, in ſyluis & campis ſtrata interiit. Reliqui nauigandi poteſtate accepta, in feſto Aſſumptionis ſoluerunt, pro explorato habentes, Imperatorem ſecum eſſe nauigaturum. Ille verò cum modico comitatu conſcendit, verùm per triduum in mare prouectus repentè curſum conuertit, ac ſe neque maris iactationem, neque incommodam valetudinē pati poſſe, aſſeruit. Qua re comperta, XL amplius millia iiſdem, quibus trāſuehebantur, nauibus in Italiam redierunt. Quod vbi Gregorius audiit, incredibili dolore vnà cū omnibus Chriſtianis exarſit, cū videret, mirificos rerum omniū apparatus ad nihilum vnius Imperatoris crimine recidiſſe; ac ſpes animóſque omnium Chriſtianorum in perpetuum hac ratione debilitatos, ac fractos eſſe; neque ſpem vllam terræ ſanctæ recuperandæ amplius ſupereſſe. Quare doloris acerbitate compulſus ex conſilio Cardinalium, Fridericum in eas execrationes, quas illi, niſi paruiſſet, Honorius intentarat, incidiſſe pronunciauit, atque in eum hanc ſententiā protulit; atque ad omnes principes miſit. *Imperatorem Fridericum, qui nec transfretauit in termino conſtituto, nec illuc in taxatis paſſagiis præſcriptam pecuniam deſtinauit, nec mille duxit milites per biennium tenendos ad ſuum ſtipendium pro ſubſidio Terræ Sanctæ ibidem, ſed in tribus articulis manifeſtè deficiens in deſcriptæ excommunicationis laqueum vltroneus ſe ingeſſit, excommunicatum quanquam inuiti publicè nunciamus, & mandamus ab omnibus arctius euitari, contra ipſum, ſi contumacia eius exegerit, grauius proceſſuri. Confidimus tamen adhuc fore, vt recurrat ad matrem Eccleſiam, per humilitatem debitam, & ſatisfactionem congruam ſalutis remedia recepturus.* Qua re accepta Fridericus accenſus contumeliam ferre non potuit, ac protinus litteras ad eoſdem principes miſit, ſe purgans, & cauſſam omiſſi officij in aduerſam valetudinem referens; Gregorium verò acriter increpans, & de omnibus pontificibus Romanis grauiſſimè atque atrociſſimè ſcribens. quarum litterarum argumentum ex Vſpergenſis repeti hiſtoria poteſt. Atque hæc prima pontificum extitit cum Friderico contentio, prout ipſe quoque in epiſtola ad regem Franciæ miſſa teſtatus eſt: *Gregorius nonus*, inquit, *ſub ea occaſione, quòd nos in termino nobis dato infirmitate grauati tranſire nequiuimus vltra mare, contra iuſticiam primitus excommunicationi ſubiecit.* Ex quo apparet, quæ à quibuſdam contra Fridericum acta per Honorium referuntur, vana prorſus ac commenticia eſſe.

Eo anno Bononienſes Caſtrumfrancum paullo antè belli cauſſà inchoatum, vallis ita vt defendi poſſet, firmarunt. Qua re permoti Mutinenſes caſtrum & ipſi contra id alterum obiecerunt, quod Leonem dixerunt. Sequenti inde ineunte anno vetus Veronę ſeditio inſtaurata. Icilinus à Romano à Monticulis quieſcere neſcientibus accerſitus, itinere per vias niue altiſſima obſitas inito occultè Veronam acceſſit, atque eorum ope vrbem ingreſſus, Ricardum Comitem Sanbonifacij cum factione ſua deiecit, ac ſtatim pręturam vrbis inuaſit. Quo audito prętores ac rectores Lombardię ilico aduolarunt, ac ſe pacis arbitros prętiterunt. Vterque & Icilinus, & Ricardus compromiſſo in Lanfrancum de Ponte Carali Medionali prætorem facto inducias ad eius arbitrium pepigerunt. Icilinus inde domicilio Veronę conſtituto Vicetiam cum ſuis inuaſit, eáque potitus, Albergeto prętore depulſo, Albericum fratrem ſuum impoſuit, atque hinc clarere in Marchia nomen eius incœpit. Ceterum de huius origine hęc accepimus. Conrado II regnante Icilinus cognomento Balbus, origine Germanus, non modicas in Patauino agro opes, in primíſque caſtrum Onariam habuit. Hunc verò Icilinus alter cognomento Monachus conſequutus, paternæ ditioni Baſſianum & Romanum oppida adiecit, ac filios duos reliquit, Icilinum hunc, quem præcipuè à Romano vocarunt; & alterum Albericum. Icilinus anno MCXCIIII natus, potentia omnibus atque immanitate præiuit. III Idus Februarias Gottifredus Romaniolæ Comes, tum Friderici partium fautor, Manciollinum Romaniolę caſtrum de Bononienſibus, præfecto inde deiecto, cepit. præfectus Bononiam reuerſus homines triſti rei illius nuncio per ſe ſatis irritatos multo ſua pręſentia magis exacerbauit. Populus caſtrum illud prætoris, atque Nobilitatis, penes quos reſp. eſſet, culpa amiſſum, non hoſtis potentia criminatus, vehementius in ipſum prætorem, ac totam Nobilitatem incenſus eſt, ac duce Ioſepho Tuſco ad prætorium ipſum clamore ſublato procurrit, atque ab Huberto, vt vexillum traderet, & ſe prætura abdicaret, efflagitauit. Quod cum ille ſe facturum negaſſet, Ioſephus ſub noctem in prætorium introrupit, ac retractis oſtiis ſcriniíſque diſiectis, tabulas publicas extraxit, ac campanam tumultuoſe percuti, prætore atque militibus fruſtra reluctantibus, iuſſit. Concione autem populi aduocata, placuit nouam reip. formam in ciuitatem inuehere, ac Populum inſtituere. Populum autem vocarunt ręmp. in populi poteſtate atque Imperio poſitam, quæ Communi (id enim optimatum erat) opponeretur. Itaque ab hoc tempore, vt vtraque reſp. comprehenderetur, COMMVNE ET POPVLVS BONONIÆ dici cœptum. Magiſtratus autem, qui huic præpoſiti reip. ſunt, fuêre pręfectus, quem capitaneum populi appellarunt; Antiani, conſules mercatorum; & magiſtri collegiorum, ſiue ſocietatum. Conſilia verò, quæ illam tenuerunt, fuêre Paruum & Magnum, ſiue Populi, & Maſſę populi dictum. Ac Paruum quidem ſiue Populi Conſilium inierunt Antiani cum conſulibus mercatorum, atque argentariorum, quos illi campſores vocabant, magiſtri ſocietatum, artium, atque armorum, vexilliferi populi, eorúmque conſiliarij: Magnum verò ſiue Maſſę populi ingreſſi ſunt miniſteriales, conſiliarij, ſocietates artium, armorum, argumentariorum, & mercatorum. Vulgo autē cum vtrunque complecti Conſilium voluerunt, Populum & Artes dixerunt. De pręfecto, & Antianis illud poſſum dicere; Florentinos & Genuenſes populari rep. inſtituta per hæc tempora & ipſos præfectum, & Antianos in remp. induxiſſe. Præfectus autem in populari rep. idem valuit, quod prætor in optimatum. Antianos verò in vrbibus Italiæ inſtitutos ſcribit auctor Libri de regimine principum, qui D. Thomæ Aquinati tribuitur, cum tamen tempora D. Thoma citeriora commemoret; vt præſidio eſſent plebeiis, perinde atque Romæ fuere tribuni plebis. Hæc autem Conſilia præfectus ad concentum campanæ, vocémque præconis aduocauit, aut præfecti permiſſu etiam prætor. Has duas reip. formas in aliis quoque Italiæ ciuitatibus initas, ſatis conſtat. Itaque in vrbibus adhuc multis poteſtas, & Capitaneus iura populo moderantur. Atque hæc quidem cæcis vetuſtatis latebris abdita adeo ad eruendum difficilia ſunt, vt à nemine cognoſcantur: nam & commentarij, quibus res huiuſmodi mandabantur, aut nulli omnino ſuperſunt; aut, ſi qui ſunt, nullam rerum ignotarum explicatam narrationem continent: à ciuitatibus verò tanta quaſi religione ſeruantur, vt nemini eorum copia præbeatur. Interim Fridericus probris indignè iactis in pontificem non contentus, ſubinde ſeſe non ad emendandam culpam, ſed ad vindicandam iniuriam contulit, atque inſidias pontifici, & ditioni pon-

tificiæ

tificiæ comparauit. Nam Frangipanes, atque alios nobilitate opibúſq; in vrbe præſtantes ad ſe vocatos Imperij beneficiarios ſe inſtituere velle oſtendit. quod cum illi annuiſſent, tum omnia caſtra ac prædia eorum pretio perſoluto coemit, ac mox eadē illis feudali ſacramento aſtrictis donauit. inde tacitum mandatum dedit, vt Gregorium vrbe occaſione quæſita deiicerent. Quare illi expectato tempore, dum pontifex in Cœna Domini execrationem in Fridericum ex inſtituto redintegraret, populum in eum concitarunt, atq; vrbe exactum Perufiam confugere compulerunt. Ex altera verò parte ipſe Eccleſiam atque homines Eccleſiæ deditos variè diuexare, Patrimonia apoſtolicæ ſedis per Saracenos inuadere, Hoſpitalis & Templi manſiones per Thomam Comitem Acerranum expilare, ac priuilegiis pontificiis ſpoliare; demum bellum in Etruria, Ducatu Spoletano, & Beneuentano, & Anconitana Marchia concitare, atq; earum regionum oppida variis impreſſionibus oppugnare: prout ipſe Gregorius in epiſtola ad legatum ſuum miſſa conqueſtus eſt. Gregorius verò haudquaquam ſe in tanta rerum iniquitate deſerens, Ioannem Brennam, ſocerum eius, qui ad famam Syriacæ expeditionis accurrerat, iampridem illi infenſum, Romaniolæ Marchiæq; tuendæ præfecit; qui rem bene prompto Lombardorum auxilio geſſit. Menſe inde Auguſto Fridericus Iolanta coniuge amiſſa, magna copiarum parte in Sicilia ad eccleſias conuellendas relicta, Syriam verſus contendit, & in vigilia Natiuitatis B. Mariæ ad Acon vrbem peruenit. Quod vt Gregorius audiit, multo vehementius inflammatus, quòd ſine recuperatione eccleſiaſticæ gratiæ, & ſine diligenti rei maritimæ apparatu ad tãtum bellum profectus eſſet; Apuliam per Ioannem Brennam cõtra Rinaldum Ducis Spoleti filium vicarium ad affligendas eccleſias ab eo relictum inuaſit: prouincias verò ſuas per alios duces defendere inſtituit. Quin etiam idem Lombardos fœderatos ad amicas eius ciuitates bello adoriendas legato Gaufredo preſb. Card. tt. S. Marci Mediolanum miſſo accendit. Itaque ab hoc tempore Italia apertè in duas partes diſtracta; aliis Imperij, aliis Eccleſiæ auctoritatem ſequentibus: quorum Guelfi hi, Gibellini illi vulgo vocati. quæ factiones nuper ex Germania traductæ Italiam per multos poſt annos obtinuêre, atque ad vltimum exitium tedegere. Neque enim ſolùm aliæ ciuitates Imperatorem, aliæ pontificem ſequutæ infeſtis inter ſe animis decertarunt: ſed in ipſiſmet etiã vrbibus cò furoris ac veſaniæ proceſſerunt, vt alij Eccleſiæ, alij Imperatori ſtuderēt, ac ſe inter ſe pellere vrbibus, & ſpoliare bonis, inexpiabili odio ſtimulante, contenderent. Rectores autem Lombardiæ, cum tempus ineundæ cum Lombardis ſocietatis præſcriptum abiiſſet, Alexandrinis, vt Haſtenſes in numero hoſtium haberent; Bononienſibus, vt Mutinenſes bello aggrederentur, mandarunt. Ita Bononienſes ſedatã ſeditione, ac leuatis ex præſentis æſtatis fructibus ſuperioris anni calamitatibus, arma Mutinenſibus intulerunt, atq; initium ab oppugnatione Badiani ſumpſerunt. Badianum caſtrum eſt ad radicem Apennini cis Scultemnam locatũ, iam inde à Bonifacij Mathildæ patris temporibus notum, eo verò tẽpore in ditione Mutinenſium ſitum. Ineunte Octobri Ioſephus præfectus cum carrocio exiit, atq; eò & copias ſociorum, & domeſticum apparatum omnem abduxit. carrocij cura Fabio Lambertacio erat cõmiſſa. caſtrũ cùm valido Mutinenſium præſidio teneretur, maxima obſideri diligentia cœptum. Hoc nuncio accepto, continuò Badiani auxilio Mutinenſes, Parmenſium & Cremonenſium aſſumptis equitibus, accurrerunt, atq; nõ longè à caſtris Bononienſium cõſederunt. Dum autem vtriq; ad Badianum exercitus ſedent, atq; occaſionem bene gerendæ rei in dies expectant: Bononienſes miſſis cohortibus ac turmis aliquot Vineolã Mutinenſibus; Mutinẽſes re cognita Plumatium Bononienſibus vi Idus Octobris eripuerunt: atq; vtriq; continuo Badianum repetierũt. Manente autem adhuc obſidione Mutinenſes extremum tentare auxilium decreuêre. Itaq; enixè adiuuantibus ſociis tantum virtute perfecere, vt inuitis hoſtibus Badianum nouis præſidiis commeatibúſq; muniuerint. Quare lætitia, ac cupiditate elati, ſuos & ſociorum equites in agrum Bononienſem induxerũt, ac villis omnibus eorũ comburẽdis vſq; ad Rhenum peruenerunt, ibiq; per ocium, nemine ex vrbe occurrente, aquati ſunt. Inde cum ad Badianum propè ludibundi redirent, in pago S. Mariæ in Strata in equitatũ Bononienſium, qui eos à Badiano conſectatus erat, præter opinionẽ inciderunt. Primũ agmen Cremonenſium erat, qui à Bononienſibus recentibus atq; iratis petiti, cum impetũ ſuſtinere non poſſent, in fugã ſe coniecerũt: ac ſine dubio deleti omnes fuiſſent,

d

ni Parmenſes, qui proximè ſequebantur, ſtatim; & poſtremò Mutinenſes ſubſidio ſuccurriſſent. Pugnatum eſt autem, ſi quando aliâs, acriter, nec per hæc tempora pugna alia equeſtris fuit aut fama nobilior, aut ſtrage acerbior, multis vtrinque captis, non paucis etiam vulneratis, atque occiſis. X v i inde Kalen. Decembris Mutinenſes tædio diuturnæ ad Badianum ſeſſionis affecti, Parmenſibus aſſumptis ad Spilambertum ſe rettulerunt, & caſtrum Montis Budelli captũ cremarunt. Quo facto Bononienſes felici ſucceſſu hoſtium perturbati, atque imminentis hiemis difficultatibus territi, ſequenti nocte Badiano receſſere, atque ibi præ aſperitate viarum bellicum omnem, & tẽtoriorum, & machinarum apparatum reliquêre. xiii inde Kalen. Ianuarias cum ad Caſtrumuetus oppugnandum contendiſſent; pariter accurrentibus Mutinenſibus, inani incœpto abiêre. Re haudquaquam ad Badianum ex ſententia geſta, populus Bononienſis tantum indignationis atq; iræ contraxit, vt Rolandum Formainum Plumatij præfectũ ſequenti menſe in vrbẽ reuerſum, cum Plumatium Mutinenſibus pretio accepto prodidiſſe vulgo argueretur, in curia Communis inuaſerit, ac per tumultũ fœdè cõfoderit. Bonifacius marchio Montisferrati Mediolanum ad dicendam cauſſam citatus, vbi non affuit, exilio boniſq; mulctatus eſt. Icilinus poſt Veronam & Vicetiam in Patauinos cõuerſus, eos Caſtrofontis orbauit. Quod illi inultũ ferre nolentes, repente carrocium ad Baſſianum eius oppidum oppugnandum cum exercitu adduxerunt. atque admotis caſtris neque Ducis Venetiarum, neq; rectorum Lombardiæ auctoritate inde recedere, niſi Caſtrofontis ſibi reddito, voluerunt. Eo anno Gregorius Peruſia Aſiſium progreſſus, magnitudine miraculorum à S. Franciſco mortuo editorum cõmotus, ipſum menſe Iulio in nu-
1229. merum Diuorum conſecratione ſua redegit. Proximo Fridericus induciis cum Soldano in decennium pactis, vaſtatã vrbem Hieroſolymorum ab eo, templo S. Sepulchri excepto, recepit; atq; in die Annũciationis illud ipſum ingreſſus ex ara maiore regiam ſibi coronam impoſuit, atq; ibi Paſcha peregit. Inde certior à ſuis factus de bello cõtra ſe in Apulia concitato, v i Non. Maias furore ardens è Syria ceſſit, atq; extremo menſe in Apuliam reuerſus, armis rebelles & aduerſarios perſequi ſuos cœpit. atq; hunc finẽ quinta Orientalis expeditio habuit. Eodẽ anno fœderatæ ciuitates Veronam legatos ad conuentum miſerunt, ac cõmuni decreto vetera cum aduerſariis populis cõmercia ſuſtulerunt, eiúſq; obſeruandi curã prætoribus ciuitatum ſingulis commiſerunt. Bononienſes autem duo bella cum duobus vicinis populis, & quidẽ Friderico amicis, Imolenſibus, Mutinenſibúſq; geſſêre. Imolẽſis obſcurior fama eſt: illud enim tãtum in Actis inuenio, Aliprandum prætorẽ ineunte Aprili facultatẽ Carneuario prætori Fauentino ineundi Imolenſis agri dediſſe, atq; ab eo viciſſim accepiſſe. Cum Mutinẽſibus res geſtæ vt maiores, ſic hominum memoriæ commendatiores. Bononienſibus, Badiani oppugnatione omiſſa, caſtrum alterum in eadẽ regione, nomine Sancæſarium, viſum eſt adoriri. Itaq; exeunte Auguſto aduocatis ſociorũ auxiliis, & carrocio educto prorſ eò perrexit, ac maiore, quàm Badianum, rerum omnium apparatu oppugnare inſtituit. Neq; verò Mutinenſibus ad defendendum, ſtudium atq; alacritas defuit. profecti etiam ad eius rei nuncium propere Cremonenſes, & Parmenſes ſociis animos addiderunt. Parmenſes carrocium quoq; eò ſuum adducere, atq; Bononienſi opponere voluêre. Prætor cũ ſe firmo aduerſus hoſtium impetum vallo ita muniſſet, vt ab eis lædi non poſſet, machinis operibúſq; admotis oppidum verberare adortus vſq; eò contendit, vt paucis dieb9 in conſpectu hoſtium expugnarit, atq; omnes, qui in præſidio erant, in poteſtatem adduxerit. Eius rei dolore Mutinenſes ſociiq; accenſi, ſequenti nocte vltro vniuerſi in Bononienſes impreſſionem fecerunt, vallóque ſuperato ad prœlium compulerunt. Ita magno vtrinque animorum ardore pugnari cœptum. Bononienſes haudquaquam de ſe veriti iam inde ab initio Parmenſium carrocium ſibi expugnandum animis deſtinarunt. (nam magna pars laudis tum in potiendo carrocio verſabatur) itaq; machinas, quas manganellas vocabant, nouo exẽplo in plauſtra impoſuerunt, atq; iis ad carrocium admotis tela omnis generis in eos, qui in carrocio erant, contorquere cœperunt. Quod cum aſſiduè per aliquot horarũ ſpatium effeciſſent, omnes ex eo cuſtodes præter vnũ Iacobum Houerium deturbarunt: is cum à ſuis, vt deſcenderet, demonſtrato mortis periculo, moneretur; reſpondit, ſe nolle deſcendere, ſed pro ſuæ honore reip. velle in curru patrio mortẽ obire. Dum autem Bononienſes carrocium captiuum abducere parant, Cremonenſes citato agmi-

to agmine aduolant, atque in Bononienſes inuadunt, & carrocium iis, qui tenebant, diſiectis recuperant. Hos propere Parmenſes ſequuntur, prœliúmque coniunctis cum Cremonenſibus armis redintegrant, ac machinas Bononienſibus omnes eripiunt. Neque ſegnius Mutinenſes ex altera parte ſe inferunt, & quòd Bononienſes à Parmenſibus & Cremonenſibus iam premi, atque in fugam dari videbant, ad carrocium eorum tanti parandi decoris cupidi pergunt, atq; inclinata iam Bononienſium re, facilè in poteſtatem addûcunt. Ita Bononienſes machinis carrocióque amiſſis, domum ex re malegeſta mœſti tedierunt. Mutinenſes Sancæſario conſeruato erecti, cum carrocium Bononienſium nobilis victoriæ monumento abducere vellent, Parmenſium auctoritate permoti deſtitêre, cum dicerent: illuſtrem ciuitatem non eſſe tanta ignominia afficiendam, neque grauiore iniuria prouocandã. Ita carrocium magna ex parte diſiectum, Plumatij ab eis relictum. Parmenſes autem neglectis, quas Mutinenſibus tradiderant, officij atque modeſtiæ legibus, machinas à ſe partas Parmam deuexerunt, eíſque baptiſterium, epiſcopium, & baſilicam non obſcuræ gloriæ gratia exornarunt. Quibus rebus haud contenti Mutinenſes, vt Bononienſium ſata corrumperent, ingentes Scultemnæ amni moles obiecerunt, atque alueo nouo effecto aquam eius auerterunt, & in agros hoſtium immiſerunt. His cladibus vltro citróque allatis vehementer Gregorius pontifex perturbatus, Nicolao epiſcopo Regienſi mandauit, vt has ciuitates ad concordiam, quoad poſſet, adduceret, litteris ad eum in hanc ſententiam datis: *Conſiderantes quam multa ex bello, quod inter Bononienſes, ac Mutinenſes geritur, præter ſtrages corporum, diſpendia fortunarum, & pericula animarum, alia præterea immineant detrimenta, his apoſtolicis litteris tibi præcipimus, vt vtranque ciuitatem adeas, eamque monitis, ac precibus ad pacem, aut certe longas inducias paciſcendas adducas, qui vero tua præcepta reſpuerint, in eorum ciuitatem interdictum, in prætores, ac conſilium ſacram deteſtationem omni appellatione remota intendas. Peruſia III Idus Octobris, pontificatus noſtri anno III.* Quibus litteris Nicolaus obediturus vtranq; ciuitatem adiuit, & cũ earum prætoribus in Conſiliis Generalibus colloquutus, vt ſe præceptis ſuper hac re ſuis obſequuturos iurarent, euicit. Exeunte Nouembri in Palatio Communis Bononiæ, præſentibus Henrico epiſcopo & magiſtro Tancredo archidiacono fratre Gualla ordinis Prædicatorum, Ventura Priore fratrum Prædicatorum S. Nicolai & aliis, Aliprandus Faba prætor, cum curia & Conſilio Generali ad ſonum campanæ mote ſolito aduocato, voluntate & iuſſu totius Conſilij, & ipſum Conſilium totum conſtituerunt D. Mercatantem Iudicem, & Ioannem Tanſum procuratores ſuos ad recipiendas obligationes pro Communi Bononiæ à prætore, & Communi Mutinæ, & à Conſilio Generali, & ab omnibus ciuitatibus, quibus epiſcopus Regienſis præciperet ſeruare inducias pro ſe, & Communi Mutinæ; ſtatuerúntque vt quidquid illi egiſſent, prætor ratum haberet, & curia, & Conſilium totum. Quibus rebus perfectis Nicolaus XI Kalend. Ianuarias ita pronunciauit: *Ego Nicolaus epiſcopus Regienſis ex mandato D. Gregorij pontificis ad pacem, aut longas inducias inter Bononienſes, & Mutinenſes componendas delegatus, receptis à prætoribus, & Conſiliis vtriuſq; ciuitatis ſolemnibus ſacramentis de inducis inter ſe ſeruandis, & captiuis reſtituendis, ex formula compromiſſi dico, præcipio, arbitror, & iudico ab hodierno die vſque ad Kalend. Ianuarias primas, & à Kalend. Ianuariis primis vſque ad octo annos expletos, quod ipſi inducias inter ſe ſeruent, ita vt nec ſe inter ſe detrimentis vllis afficiant, & tutos tranſitus præbeant. Legantur etiam ab vtraque parte bini, qui lites, ſi quæ inciderint, iudicent. caſtrum nullum nouum intra tempus induciarum iuxta fines per duo millia paſſuum conſtruatur. exules in finibus verſari non permittantur, neque adiuuentur, qui arma alteri horum intulerint, ſi bellum in finibus erit. Mutinenſes, Parmenſes, & Cremonenſes, qui contra Bononienſes ſteterunt, proſcriptorum numero à Bononienſibus eximantur. itemque Bononienſes à Mutinenſibus. Mutinenſes aquam Scultemnæ, quam in agrum Bononienſium detorſerunt, coerceant vſque ad Kalend. Ianuarias proximas, & per ipſum induciarum tempus ſuo manare flumine ſinant. Qui verò non obtemperauerint, pontificia auctoritate à piorum communione ſuſpendo. Actum ſupra limen ædis S. Egidij ad Mutinam, præſentibus fratre Gualla legato pontificis in Lombardia, Raymundo abbate Nonantulano, Tancredo archidiacono Bononienſi, Benedicto abbate S. Petri Mutinæ, Hugone Lupo prætore Cremonæ, & Caualcaboue, Parmæ, ac Parmenſium, Cremonenſiúmque legatis. VI Kalend. in Generali Conſilio Aliprandus prætor nomine ipſius Conſilij inducias ſe ſeruaturum promiſit. poſtridie verò eodem Conſilio per campanam*

à pratore aduocato idem præcepit omnibus de Conſilio, qui ſacramentum procuratori Communis Bononiæ de tuendis inducijs dixerant, ſecederent in partem occidentalem Palatij, & facta ſeceſſione, qui erant in parte Orientali eodem, quo prætor, ſponſionis ſacramento ſe obligarunt. Inde ab armis ocium per quadriennium fuit. Hæc tã accuratè ex Actis vtriuſq; ciuitatis expreſſi, non quòd tantam diligentiam ad rem præſentem admodum pertinere putarem, ſed vt conditionem, ac morem illorum temporum minutis his rebus, vt ſępe aliàs, perſequendis, veriſſimis Actorum teſtimoniis comprobarem. Variis hæreſibus ex Gallia Mediolanum tranſlatis, ex Conſilij & Gaufredi legati ſententia Bonacurſius prætor omnib⁹ hæreticis exilium indixit, qui in vrbe agróq; poſiti eſſent: ſtatuítq; vt ab omnibus comprehendi liberè poſſent, domus eorum euerterentur, fortunæ publicarentur; atq; ij, apud quos eſſent, certa pecunia mulctarentur, & vt bini in ſingulis tribubus fratres ex ordine Prædicatorum & Minorum à præfectis ſuis dati cõſtituerentur, qui auctoritate archiepiſcopali ipſos indagandos, & corripiendos curarent; prætor autem eos impenſis publicis perduceret, quò archiepiſcopus ſtatuiſſet. Per eoſdem dies Icilinus Taruiſium tẽtare volens, ciuem ſe à Taruiſinis aſcribi curauit: ac mox populum illũ ad diripiendos agros Feltrini, & Bellunenſis epiſcopi duxit. Quod vbi Patauini cognouerũt, ad quos illorum agrorum defenſio pertinebat; tantã iacturam ſibi non eſſe ferendam putantes, Kal. Maij ad Taruiſinos vlciſcendos cũ carrocio prodierunt, ac mox agro eorum fœdè vſq; ad vrbis mœnia populato, neq; hoſte vllo inuento domũ ſe receperunt. demum Fratre Gualla epiſcopo Brixiano pontificio legato, ac rectorib⁹ Lombardiæ ſe interponentibus, ſartis vtrinq; damnis ab armis diſceſſum. Pacata inde Marchia opportunè frater Antonius Vlyſſiponenſis ordinis Minorum, qui poſtea S. Antonius Patauinus eſt appellatus, aduenit, ac concionib⁹ ſuis doctrina ac pietate refertis plurimũ omnes ad colenda mutua caritatis officia incitauit. Ceterũ Veronæ prior ſeditio rurſus exarſit. quippe in die Paſchatis factiones duæ quietis impatientes armis inter ſe in campo Martio concurrerunt, ac cruento vtrinq; certamine edito ſuas quiſq; domos ſe rettulerunt. Rinerius autem Zenus prætor, verens ne nouis miſcendis prœliis vrbs extremo diſcrimine vaſtaretur, principes partium vrbe exire præcepit, ac Ricardum cum ſuis Venetias, Icilinum verò cum Monticulis in alias ciuitates dimiſit, neque inde iniuſſu ſuo abire mandauit. IV Nonas Decembris moderatores, prætores, ac legati ciuitatum fœderatarum Mediolani conuenêre, atque in præſentia Henrici archiepiſcopi, Gaufredi Cardinalis legati apoſtolici, & fratris Guallæ de fœdere rettulere. Dictis ab omnibus ſententiis, vniuerſi conſenſu maximo cenſuere, vt fœdus renouaretur iiſdem conditionibus, quibus ad S. Zenonem ictum annis ſuperioribus fuerat, atque in id ſingularum ciuitatum moderatores, legati, prætoréſque iurarunt. Patauini tamen & Veronenſes, licet adeſſent, iuraſſe
1230. non referuntur. Ineunte inde anno milleſimo ducenteſimo trigeſimo, Fridericus à marchione Montisferrati, & Comite Subaudiæ accerſitus in Romaniolam venit, ac Foriliuij Papienſibus creandorum conſulum poteſtatem ſacramento apud ſe & ſucceſſores ſuos dicendo conceſſit. inde Rauennam progreſſus, XIX Kalendas Februarias ſociarum ciuitatum oratores ac prætores de aſſiduis ac grauibus fœderatorum in ſe iniuriis conquerentes audiuit, ac ſe, vbi primum res cum pontifice compoſuiſſet, eorum temporibus non defuturum, oſtendit. tum in Apuliam reuerſus in Quadrageſima finem oppidis ſuis recuperandis impoſuit. ac conuentu Capuæ acto ex principum ſuorum conſilio inducias à pontifice poſtulauit. quibus impetratis haud ægrè inde pacem quoque obtinuit. Ita cum pedes ipſum Anagniæ conueniſſet, non ſolum ab eo inflictis execrationibus abſolutus, ſed ad conuiuium etiam per triduum comiter eſt adhibitus. Mediolanenſes interea, conatibus hoſtium exploratis, Placentinorum auxiliis accerſitis in fines Montisferrati duxerunt. ac caſtro Mombaruccio ingenti mole oppugnato marchionem ad ſua facienda imperia compulerunt. inde Haſtenſium agrũ ingreſſi ipſum vſque ad vrbis mœnia peruaſtarunt. tum Pedemontio cõtra Comitem Subaudiæ inito, ſummo cum eo prœlio conflixerunt. verùm Huberto Ozeno duce amiſſo domum reuocati ſunt. Veronę autẽ cum Matthęus Iuſtinianus prætor primores ciuitatis eò redire vellet, quò Zenus relegarat, atque ea de re tumultuoſius à partibus ipſo præſente in palatio ageretur; Icilinus omnis prorſus fœderis neſcius incautum ab huiuſmodi fraude Ricardum comprehendit, atq; in carcerem condidit, & Matthæum

ipſum

ipſum honore præturæ deiecit, eíque Salinguerram ſubſtituit. Extorres cum ſe San-
bonifacium contuliſſent, Fr. Gerardum Rangonum ſpectatæ virtutis virum prætorem
Mutina acceſſiuerunt. Is Matthæo aſſumpto Patauium ad Stephanum Badoarium
prætorem acceſſit, atque ab eo, vt iuſta arma pro Ricardo liberando & Matthæo reſti-
tuendo caperet, impetrauit. Ita Badoarius menſe Septembri cum carrocio Liniacum
proceſſit, agrúmque latè ita vaſtauit, vt vnum clibanum tantum reliquerit. inde Ripal-
tam aggreſſus, cepit. nec tamen his detrimentis Icilinum ad æquitatem adducere ali-
quā potuit. Quod vt frater Antonius Vlyſſiponenſis animaduertit, miro ſtudio caritatis
accenſus Veronam ilico properauit, ac ſummas pro Ricardo preces ingeſſit. verùm ne
ipſe quidem quicquam profecit. Quare Patauium progreſſus, in paupere tugurio pro-
pe pagum S. Petri conſedit, atque in arboris opacæ ſinu conſiſtens ibi ſacra volumina
lucubrare perrexit. Bononienſes Caſtrumfrancum lapideis muris munire, ac Crepa-
corium bello euerſum inſtaurare cœperunt. Mediolani Henricum archiepiſcopum
vita functum Gulielmus Rozulus archidiaconus eſt ſequutus. Eo anno vniuerſa Lom-
bardia ab aquarum inundatione fuit infeſtata. nam imbribus continuis amnes ita cre-
uerunt, vt agros propè omnes obruerint, ſegetéſque corruperint. Poſtero, Mediola- 1231.
nenſes, vt Huberti ducis ſui necem vlciſcerentur, ad Padum cum ſociis prodierunt,
ac, claſſe marchionis Montisferrati intercepta, traiecto amne, caſtella eius plurima oc-
cuparunt. Inde cum oppugnationem Cliuatio applicuiſſent, Ardico Marcellino a-
miſſo domum repetere iuſſi ſunt. Azo verò Ateſtinus vltorem ſe Ricardi profeſſus,
Patauinis ac Mantuanis adiunctis, à duabus partibus in agrum Veronenſem inuaſit,
eóq; direpto vrbi obſidionem admouit, neq; eam ante ſoluit, quàm Icilinus Ricardum
liberauit. Quare Patauini & Veronenſes erecti, legatis Mediolanum miſſis petierunt,
vt ſe iterum fœderi ſociarent: idque Icilino aſſentiente facilè impetrarunt. Bononiæ
Fridericus Lauellongus prætor nonnullas Lombardorum familias aduerſariæ factio-
nis potentia domo pulſas, cum Bononiam commigraſſent, in vrbem accepit, atque eis
Altedenſem, & Minerbianum agrum pretio duarum millium librarum accepto aſſi-
gnauit, ac loca in vrbe ad ædes conſtruendas attribuit. Iam enim ſimultates Guelfo-
rum, & Gibellinorum ita exarſerant, vt vnâ ambæ contineri vrbe non poſſent. Atque
hæc peſtis præcipuè ſocias Friderici ciuitates inuaſerat, Mutinam, Regium, Parmam,
Cremonam, Derthonem, & Papiam. ex quibus, qui Eccleſiæ ſtudebant, potentia ad-
uerſariorum oppreſſi tandem eiecti ſunt. Bononienſem verò ciuitatem diuerſa lon-
ge ſeditio fatigauit. Henrico epiſcopo decimas frugum inueterato iure exigenti ciui-
tas occurrere ſtatuit. ea de re epiſcopus ad pontificem confugit. pontifex arbitrum ad
id cognoſcendum Palmerium canonicum S. Auguſtini à Campaneola dedit. Palme-
rio autem arbitrium aduerſus ciuitatem pronunciare cunctante, accidit, vt cædes in
caſtro Perſiceto commiſſa ſit. Quod vbi epiſcopus audiuit, continuo miniſtros ſuos
ad eam rem inquirendam immiſit. Prætor autem, vt ius ſuum retineret, ſuos & ipſe
miſit, ac miniſtris epiſcopi mulctam, niſi incœpto deſiſterent, atque inde recederent,
dixit; hominéſque amplius centum ex caſtro ad ſe venire, & apud ſe ſacramentum di-
cere iuſſit. Tum Gregorius harum rerum certior factus Idibus Martij litteras ad Pal-
merium dedit, eúmque ſine cunctatione pronunciare præcepit. Quibus de rebus in-
cenſus Fridericus prætor ex Conſilij ſententia omnia epiſcopi caſtra inuaſit, Perſice-
tum, Vnciolam, Maxumaticum, Podium, Doliolum, Caſtrumepiſcopi, & alia; itémque
ripaticum ei Dolioli eripuit, & hoſpitali pontis noui Rheni rectorem nouum, vetere ab
epiſcopo dato remoto, impoſuit; &, ne quis laicus in caſtris epiſcopi pro epiſcopo Ga-
ſtaldiatum exerceret, nec clericis more ſolito nuncij ad repetendas decimas darentur,
edixit. ob eam rem Palmerius arbiter in Fridericum prætorem totámque cohortem
eius, præterea in conſiliarios ciuitatis, Antianos, magiſtros artium, armorum, & vico-
rum execrationis, epiſcopus verò etiam interdicti ſententiam promulgauit, ac ciuita-
tem peroſus, paritérque eidem inuiſus Regium circa Kalend. Septembris receſſit. Eo-
dem anno legati, & Rectores ciuitatum fœderatarum vnà cum Azone Ateſtino, & Ri-
cardo Sanbonifacio Bononiæ conuenêre, ac nemine diſſentiente fœdus inter ſe aduer-
uerſus Fridericum nouo iureiurando ſanxêre. Quod vbi pontifex comperit, quòd
iam Friderico reconciliatus pacem in primis ociúmque ſpectaret, legatos duos in Lom-

bardiam decreuit, Iacobum epiſcopum Prænestinum, atque Othonem S. Nicolai in carcere Tulliano diaconum; datis mandatis, vt Lombardos quacunque ratione poſſent, ad concordiam cum Friderico redigerent. Fridericus item poſt res tranſmarinas, & Apulas conſtitutas, & recuperatam pontificiam gratiam, nihil aliud ſibi ſupereſſe arbitratus, quàm vt Lombardos ſibi adiungeret; ex Gregorij auctoritate Rauennam iterum conuentum ciuitatibus ad rem componendam indixit. atque eò Henricum etiam filium, & principes ſuos ex Germania euocauit, atque ad priorem armorum eximendam ſuſpicionem inermis, atque aulico tantum comitatu ſtipatus acceſſit, variis ſecum ad ludum & delectationē populorum generibus belluarum adductis, nunquam antè aut certè rarò admodū in Italia viſis; elephanto, leonibus, leopardis, camelis, & auibus rapacibus, quæ per multos dies mirificū omnibus ſpectaculum præbuerunt. Eo anno frater Antonius Idibus Iuniis Pataüij mortuus eſt, magna in animis hominū ſanctitatis ſuæ opinione relicta. Sequēti, Gregorius pontifex Reate v Idus Ian. litteras ad lega-

1232. tos ſuos in Lombardia manētes miſit, vt nouū prætorem Rainerium & Commune Bononiæ ad reſtituenda ſua epiſcopo caſtrā cohortarētur, ne ipſe in eos durius cōſulere cogeretur. eis autē ille adeo non paruit, vt ex Conſilij ſententia prætores in omnia eius caſtra miſerit, atque omni illū iuriſdictione diſpoliarit. Quare Gregorius III Nonas Iulij Spoleto Parmenſi & Mantuano epiſcopis per litteras imperauit, vt prætorē Rainerium, & Fridericum, & cohortes eorū, atq; totā Bononiæ ciuitatē cœtu piorum expellerent, atq; amotos in omnibus Lombardiæ, Romaniolæ, Marchiæ, & Tuſciæ vrbibus diuulgarent, ſimúlq; ſcholaribus animaduerſionis eccleſiaſticæ denūciatione mādarent, vt vrbe excederent, neq; ante feſtum S. Michaelis redirent. Atq; in die Pentecoſtes magna celebritate B. Antonium miraculorū magnitudine præfulgentem in ſanctorum numerum rettulit. Lombardi verò haudquaquam ſimulata ad tempus Friderici comitate fidendum rati, non ſolùm ad conuentum Rauennatem non adierunt, ſed etiam, vt antè, Henricum ac principes anguſtias Alpium, quas iam tum Cluſas vocabant, penetrare, ac Rauennam adire prohibuerunt: Veronēſes verò, & Icilinum, quia defectione ad Fridericum facta, prætorem Mediolanenſem retinere nolebant, adorti; carrociis eductis oppugnare, licet Friderico in propinquo poſito, inſtiterūt. Quod vbi Fridericus cognouit, planè omnem de pace componenda cogitationem abiecit, neq; legatos pontificios propterea ſibi amplius expectandos putauit. verùm decreto ex conſilio prætorum, qui ex ſociis conuenerant ciuitatibus, facto, ne prætores in poſterum ex aduerſatiis populis ſumerentur, medio iam Quadrageſimæ ſpatio Rauenna diſceſſit, ac Venetias profectus inde nauibus Aquileiam proceſſit: atque ibi cum Henrico filio, Leopoldo Duce Auſtriæ, ceteriſque principibus, qui eò ex compoſito venerant, conuentum peregit, & cum eis omnes belli ſuſcipiendi rationes explicuit. Quo facto, Henrico in Germaniam remiſſo, paratis triremibus, in Apuliam ſe recepit. Quam rem ipſe ad amicos ſcripſit his verbis: *Redeuntibus nobis de partibus Tranſmarinis, ac inter nos, & Eccleſiam diſſenſione ſedata, de reformatione ſtatus Imperij concepto propoſito inhærentes apud Rauennam iterum de conſilio Beatiſſimi patris Gregorij indiximus curiam generalem ſub inermi tantummodo, & domeſtico comitatu, vt timor armorum, & occaſio friuola tolleretur. In qua nedum Lombardi deuotionis & obedientiæ nobis ſigna prætenderunt, immo in oculis noſtris ferè ciuitatem Veronæ, & Icilinum de Romano tunc temporis ad noſtræ fidelitatis obſequium nouiter reuocatos extractis eorum carrociis violenter inuadere nixi ſunt. Acceſſum etiam filij noſtri ad nos, vel noſtrum ad eum per terras Imperij denuo prohibuerunt, ita quod patris oculus tunc etiam filium non vidiſſet, niſi quod nauali præſidio amore paterno ſtimulati nos Aquileiam contulimus, vt eum, & principes, qui ad nos deuote ſe contulerant, videremus.* Legati verò pontificis reliqua perluſtrata Lombardia cum Veronam veniſſent; factiones inteſtinis diſcordiis ſæuientes ad concordiam redegerunt. verùm profectis illis ipſæ rurſus ad inſaniam rediēre, atq; Ricardo egreſſo agros mutuis vexare maleficiis perrexēre. Eo anno ſata vineǽq; Lombardię locuſtæ ac grylli immenſa multitudine populati ſunt, deinde ſæuæ grandinis procellæ funditus euerterunt. Padus etiam à Cre-

1233. mona Venetias vſque conglaciauit. Infelicem annum multo infelicior alter excepit, ciuitatibus alimentorum omnium ſed maximè vini ad tantam difficultatem adductis, vt etiam ſponſalia ſine vino celebrari neceſſe fuerit, quo omnis ferme

nuptiarum

nuptiarum hilaritas continetur. Veronæ Icilinus nocte Paraſceues caſtro Ricardi Caldano cum occultè ignem ſubiici curauiſſet, continuò eò quaſi ad opportunum, vt in re improuiſa, præſidium aduolauir, ac mox Ricardus eodem cum Vicetinorum cohorte contendit. vbi in conſpectum eſt ventum, accenſis vtrinque animis nulla prœlio mora eſt facta, in quo Ricardus eſt pulſus. Qua re Mantuani, Bononienſes, Brixiani, & Fauentini irritati, repentè contractis domeſticis copiis, in agrum Veronenſem incurrerunt, atque ignem multis caſtellis implicuerunt. Bononiæ manente adhuc ſacrorum interdicto, Gregorius Idibus Ianuarij epiſcopo indulſit, vt clauſis templi portis, mutiſq; campanis ac vocibus ſummiſſis diuina officia celebranda curaret. Res inde inter epiſcopum & ciuitatem, quod ad decimas pertinebat, conuenit. Epiſcopus Centum & Plebem caſtra ab ea oblata, rerum capitalium cognitione ipſi relicta, decimarum loco recepit, ac lite remiſſa ſimul ciuitatem interdicto exemit, atque in vrbem ingenti populi fauore reuertit. Mœſtam interim multis de rebus ciuitatem opportunus religioſi hominis in vrbem aduentus plurimum confirmauit. Hic fuit Ioannes Vicetinus ex ordine Prædicatorum theologus, qui concionibus populum erudire ingreſſus, adeo homines mira doctrinæ & ſanctitatis ſpecie cepit, vt breui vniuerſam ciuitatem in poteſtate habuerit. Nam vrbani, agreſtes, artifices, militéſque cum vexillis & crucibus religionis pleni vulgo eum ſequebantur, ei vni ſe dabant, in eius vnius arbitrio ſe eſſe profitebantur. nullaque lis erat, quæ non per eum facile dirimeretur; nulla diſcordia, quæ non ſedaretur. Neque verò ſolum priuati homines vltro ſuas ad eum controuerſias deferebant; ſed ciuitas etiam ipſa, & epiſcopus, cum diu inter ſe contendiſſent, de capitali iuriſdictione in caſtris exercenda, ipſum totius controuerſiæ arbitrum adegerunt. ſéque haudquaquam ab eius ſententia receſſuros mille drachmarum auri ſacramento XIII Kalend. Maij compromiſerunt. Quin etiam idem carcere patefacto obæratos omnes, ipſo non ſolum patiente, ſed etiam annuente magiſtratu, dimiſit; nouas tabulas æquiſſimis creditorum animis intulit; egregia inſtituta multa in ciuitatem induxit. quorum memorabile illud, vt in omnibus ſalutationibus familiaribus ſalus à Deo nunciaretur, vt matronæ limbos aureos, & ſerra laſciuiora, & redimicula pretioſa dimitterent, ac capite velato prodirent. leges ciuitatis conſenſu eius correxit. pridie Idus Maij ſupplicationem per vrbem ſolemni cum pompa agens, vniuerſam ſecum ciuitatem traxit nudis pedibus incedentem. poſt biduum, cum in Conſilio ſtaret, atque ibi verba de ciuium concordia faceret, viſus eſt è fronte lumen effundere: quod diuinitatis argumentum multo magis auctoritatem eius adauxit. Alio die pro concione cum in fœneratores agere inſtituiſſet, ita vehementia atque aſperitate orationis ſuæ populum incitauit, vt mox tumultu facto ad ædes Landulfi cuiuſdam fœneratoris inſignis aduolarit, eáſque malum Landulfo imprecans diſturbarit. Cùm oſſa B. Dominici humili atque obſcuro in loco recondita haudquaquam eam ſedem tenerent, quæ creditæ de homine ſanctitati conueniret; auctor fuit, vt inde eruerentur. Ea verò res geſta eſt in hunc modum. Ante diem decimum Kalendas Iunias Iordanes, qui B. Dominicum ordinis magiſter exceperat, aduocato archiepiſcopo Rauennate, Bononienſi, Mutinenſi, ac Brixiano epiſcopis, atque vnà cum prætore, ipſis proceribus ciuitatis, ac multis fratribus (nam generalis habebatur ex more conuentus) acceſſit ad locum; vbi conditum corpus fuerat, atque egeſta terra capſam inuenit tanto odore fragrantem, vt omnes ſtupore ac religione perculſi, ſtatim humi ſe Deum collaudantes abiecerint: atque illa aperta cùm naribus odor multò adhuc ſuauior afflaretur, ſacra inde oſſa in aliam tranſtulit, eámque clauis, vt prior fuerat, obſirmauit. poſt octo inde dies eadem prætori & multis honeſtiſſimis ciuibus, qui tranſlationi non affuerant, indicauit, ac præterea ſancti oſculandi capitis copiam fecit. Inde duodecimò Kalend. Iulij in Conſilio generali & ſpeciali, conſulibus argentariorum, & magiſtris artium & armorum aduocatis, arbitrium aduerſus epiſcopum ſecundum ciuitatem pronunciauit. Poſtremò fruſtra à Conſilio cupido retinendi rogatus vrbe diſceſſit, atque inter Caſtrumfrancum & Caſtrumleonem longam de pace concionem ad milites vtriuſque loci præſidiarios habuit. Interim Gregorius pontifex infinita mala in dies magis in ciuitatibus ex ſuſceptis factionum certaminibus gliſcentia contemplatus, omni ſibi ratione prouidendum exiſtimauit, vt

huic peſti vel veneno potius, omnia quæ poſſet, remedia admoueret. Quare pacem, quam tot Cardinalium auctoritate haud præſtare potuerat, ſibi procurandam ſuſcepit per fratres Prædicatores & Minores, illa tempeſtate doctrina atque integritatis opinione præſtantes, ne, ſi Fridericus, quod vulgo iactabatur, in Lombardiam armatus iniiſſet, diſſidentes, atque odiis inter ſe flagrantes ciuitates nactus, facilius iugum eis ſeruitutis imponeret. præcipuè autem Fr. hunc Ioannem legatum in Marchiam deſtinauit, quòd ſummam eius eloquentiam atque incredibilem apud populos auctoritatem acceperat. nam multa etiam ab eo in Chriſti nomine miracula edita, Pariſius auctor eſt. Itaq; ille Bononia Patauium ac Veronam progreſſus pacem demum hac ratione confecit. In primis Patauium aduentanti populus cum carrocio obuiam longe extra vrbem proceſſit, atque ipſum carrocio exceptum in vrbem propè triumphantem induxit. Hic qua erat dicendi copia præditus, multas de pace conciones cum ingenti approbatione populi habuit, illa verba frequentans: *Beati pedes pacem portantes.* Præcipuè autem omnib. Marchiæ principibus aduocatis longam in Pratouallis orationem inſtituit, qua pacis bona, & belli detrimenta, & diuina mandata complexus facile omnes ad concordiam ineundam adduxit. Quod vt ſibi proceſſiſſe ex ſententia vidit, Lombardos ac Marchianos omnes cum epiſcopis, & clericis, prætoribus & rectoribus ciuitatum, certa proximi Auguſti die inermes adeſſe in campis Veronenſibus imperauit. Inde Mantuam progreſſus, ibi quoque homines eodem pacis ſtudio inflammauit. tum perſpectis partis Sanbonifaciæ animis haudquaquam à compoſitione auerſis, Veronam acceſſit. ibi ſummo quoque honore exceptus pacem, quanta maxima contendere eloquentia potuit, in foro perſuadere perrexit; atq; ita omnes oratione ſua permouit, vt Icilinus etiam, qui omnes homines morum immanitate hoc ſeculo ſuperauit, vnà cum Vidone rectore ciuitatis manantibus lacrymis promiſerit, ſe arbitrio eius ſtaturum de omnibus controuerſiis, quæ inter ſe, & Ricardum Comitem intercederent. Quod idem Ricardus quoque in vrbem fide publica accepta reuerſus, ſe ſeruaturum eſſe, iurauit. X I I inde Kal. Auguſti idem carrocium Veronenſe conſcendit, ac de integro de conciliatione concordiæ tanta cum omnium approbatione diſſeruit, vt à populo dux ac prętor acclamaretur. Quem cùm ille honorem iniſſet tantum, ſexaginta homines hæreſeos conuictos cremauit. Interim ad diem dictam conuenêre populi omnes cum carrociis, epiſcopis, prætoribus, legatis & proceribus ſuis, in quibus erant etiam Bononienſes, quibus ille Hoſtiliam cuſtodiendam reliquit: numerū, qui inierunt, ad quadraginta millia fuiſſe aſſerunt. Tum altiorem quendam ſuggeſtum inter ciuitatum carrocia excitatum aſcendit, atque ita diſſerere cœpit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* inde multis verbis de pacis & concordiæ ſanctitate atque vtilitate ſubiectis, pacem nomine Ieſu Chriſti, & vicarij eius Gregorij pontificis omnibus commendauit, laudans eos, qui illam amplexi ſeruaſſent; ac deteſtans, qui in contraria ſententia permanſiſſent. ac poſtremò hoſtes Eccleſiæ, qui Imperatoris parti ſtuderent, enunciauit. Quibus rebus tantum omnibus ſtudium religionis iniecit, vt præ gaudio lacrymæ audientibus pleriſque manarent. qua ratione abſoluta inde pacem inter duas partes tranſactam pronunciauit, legibúſque eius recitatis ipſam oſculis vtrinque oblatis confirmari iuſſit. tum matrimonium inter Rinaldum Azonis Ateſtini filium, & Adeleidem Alberici à Romano filiam, vnde vinculum magnum concordiæ ſperaretur, indixit. Quibus de rebus gratulatione ingenti inter omnes celebrata domos ſuas vniuerſi repetiuerunt. Hæc res vna omnium maximè memorabilis vniuerſis eſt viſa. Neque verò ſolus Fr. Ioannes hoc tempore, ſacro hoc concionandi, ac pacificandi munere floruit, ſed multi etiam alij ex his familiis in aliis ciuitatibus extiterunt, qui labentes populos ſuſtinerent, errantéſque ad pœnitentiam ingentibus atque aſſiduis clamoribus reuocarent. Neque enim grauis popularium actionum materia deerat; nouæ, vt dixi, populorum diſſenſiones; inaudita factionum certamina; corrupta in omni genere vetus Chriſtiani nominis diſciplina: quæ indiſertiſſimum quenque eloquentiſſimum reddidiſſent; præſertim verò cùm hæc Deo ipſi improbari ſignis manifeſtiſſimis è cælo editis appareret, quibus ſuſpenſæ mortalium omnium meritò mentes erant. ſatis enim cunctorum opinione conſtabat, terræ motus, diluuia, peſtilentiam, penuriam in Lombardia nulla vnquam ætate grauiora fuiſſe. ex quibus nihil aliud peti declarabatur, quàm pœnitentiam hominum, & emendationem

pecca-

peccatorum. Quare cùm hæc homines religioſi mortalium auribus ſingulari dicendi grauitate ac copia identidem intonarent; facile eos conuertebant ad vota ſuppliciter facienda pro diuini numinis ira placanda. Itaque eorum etiam vocibus matutinis ac pomeridianis plurimi incitati, ac tacita quadam religione perfuſi, in vrbibus, caſtris, agríſq; omnium ætatum, ſexuum, ordinúmq; homines laudes diuinas per vias incedentes canebant, ac gratias Deo agebant, cruces & vexilla præferentes, ac ramos & cereos accenſos tenentes. ex quo hic annus vulgo Generalis deuotionis annus eſt appellatus, atque ab hoc initio cum ſacræ laicorum ſodalitates ad diuinas laudes celebrandas inſtitutæ, tum ad pacificandas ciuitates nouus militum ordo, qui S. Mariæ Glorioſæ vocati ſunt, factus, auctore Fratre Bartholomæo Vicetino Prædicatorij ordinis, qui poſtea ad epiſcopatum Vicetinum aſcendit. de quo ordine poſtea diſſeretur. Quin etiam Mediolani hæreticis in dies magis furentibus, Fr. Petrus Veronenſis, qui poſtea S. Petrus Martyr eſt appellatus, eò acceſſit inquiſitionis auctoritatem adeptus. ac cum multas conciones vtiles in maximo concurſu populi habuit, tum plurima contra hæreticos decreta ſeueriſſimè fecit. Mutinæ autem Fr. Gerardus Rangonus ordinis Minorum, & aliquando S. Franciſci ſocius, ciues pariter inter ſe capitali odio diſſidentes reconciliauit, atque omnes quacunque de cauſſa publicè exulantes reducendos curauit. Vir fuit tanta prudentia, vt propterea à Parmenſibus prætor aſcitus, & dominatu ciuitatis affectus ſit; tanta ſanctitate, vt poſt mortem multa ſigna ediderit. Ipſius tamen in æde Minorum ſepulti vetuſtas non monumentum ſolum, ſed nomen etiam ingrata non minus ciuium, quàm ſodalium obliuione deleuit. Demum Gregorius pontifex certior factus de mirandis operibus, quæ ad ſepulchrum edi beati Dominici Bononiæ ferebantur, ipſum ex Cardinalium ſuorum auctoritate in ſanctorum numerum rettulit, ac Natalicia eius celebrari mandauit, miſſiſque per omnes regiones litteris hoc factum Chriſtianis omnibus nunciauit. Sequenti anno qui erat à Chriſto nato milleſimus ducenteſimus 1234.
triceſimus quartus, varia prodigia viſa oculos ac mentes hominum minima quæque ſeruantium ſumma formidine perculerunt. nam hiems ſolito aſperior inhorruit. ex quo maxima pecudum arborúmque pernicies conſequuta, quæ magnam victus inopiam, & inopia grauem peſtilentiam importauit. monſtrum in Apennino natum, gemini pueri corporibus ad vmbilicum inter ſe nexi, quorum alter ſimulac natus eſt, alter poſtridie eius diei mortuus eſt. lupi etiam vrbes ingreſſi, capti atque ſuſpenſi ſunt. Prodigium autem omnium truculentiſſimum illud fuit, quòd populi pacem, quam priore anno rigantibus ora lacrymis in nomine Ieſu Chriſti iurarant, ferme omnes vno tempore cruentandis mutua cæde manibus violarunt. præcipuè Bononiæ Albertus Lambertacius, Gabriele Sanctio inimico ſuo in foro occiſo, tumultum ingentem in vrbe conciuit. & quanquam Alberto in exilium miſſo, leuata ſeditio in præſens viſa eſſet; hæc tamen res magnis, quæ poſtea eruperunt, diſcordiis materiam præbuit. Populus autem, ante quàm præſtitutum tempus induciarum exiret, arma inferre Mutinenſibus occupauit. Quippe cum exercitu in eorum fines euntes, carrocio in Samodiæ ripa relicto, Bandianum & Sancæſarium petierunt, ac tractum illum vniuerſum igne ferróque exeunte Iunio deuaſtarunt, neque tamen caſtra ipſa, quòd validis cuſtodiri præſidiis cernerent, aggredi voluerunt. Fridericus belluas, quas Rauennæ reliquerat, Cremonam adduci iuſſit: hæ per amicas vrbes adductæ peruênere Parmam. quibus Cremonenſes, auxiliis Mutinenſium, Regienſium, Parmenſium & Papienſium fulti, obuiam prodierunt, atque eas in fines ſuos adduxerunt. Qua de re certiores facti Mediolanenſes menſe Iulij ad Zeneuoltam armati ſe obtulerunt, eáſque eripere contenderunt. Verùm Cremonenſes prœlio fortiſſimè facto tutati, in vrbem incolumes deduxerunt, atque inde in fines Brixianos inuecti Cornionum ceperunt. Parmenſes item, Cremonenſibus aſſumptis, Placentinos adorti in valle Tari acie ſuperarunt. Qua re animaduerſa Mediolanenſes, & Brixiani in agrum Cremonenſium inuaſerunt, ac prædando magis quàm prœliando Cremonenſes ex agro Placentino ad ſua defendenda ſe recipere coegerunt. Prœlio inde ad Delmam commiſſo, vtrique ſe rettulêre domum. Poſtremò interponentibus ſe fratribus Prædicatoribus & Minoribus, pax vtrinque ſacramento firmata eſt. In Marchia verò Icilinus, Taruiſinis aſſumptis, Camini dominos ciues Patauinos adortus multis damnis affecit. ad quæ vlciſcenda Patauini egreſſi in agros Icilini

hoſtiliter irruperunt: inde in Taruiſinos conuerſi igne ferróque omnia miſcuerunt: demum arbitrio Venetorum pacem cum Taruiſinis fecerunt. Ex altera parte Brixiani & Mantuani carrocia aduerſus Veronenſes duxere, atque agro direpto ingentem prædæ numerum rettulere. Icilinus autem cum Monriculis egreſſus caſtra Sanbonifaciorum inuaſit, verùm cum traiecto Atheſi Coloniam iter intenderet, Azonem obuium habuit, cuius vt impetum euitaret, ſeſe Veronam recepit. Ita Ricardus loca Monticulorum pro arbitrio peruaſtauit. Quibus rebus cognitis Gregorius anxius fratri Ioanni duos collegas, epiſcopum Taruiſinum & Parmenſem ad paces redintegrandas adiecit. Qui Veronam profecti comitate, atque eloquentia obtinuerunt, vt ambæ factiones ſacramentum pontifici dicerent, & noua pace fœdus ſancirent. Ita Ricardo recepto rogatu pontificis Rinerium Bagarellum Peruſinum prætorem acceperunt, atque apud eum ſe Eccleſiæ mandatis obedituros iurarunt. Patauini autem cùm bellum à Friderico metuerent, Othonem Mandellum Mediolanenſem, virum ſummi conſilij, ſummæque virtutis accerſiuerunt. Gregorius verò, qui in alienis populis pacificandis tantum ſtudium adhibebat, & ipſe cum Romanis in gratiam rediit: verùm eam diu admodum retinere non potuit. Nam Romani cum lites quaſdam de iure vrbis illi intentas obtinere non potuiſſent, ipſum nuper in vrbem reuerſum cum Cardinalibus expulerunt, ac quædam eius ædificia diruerunt. Itaque Peruſiam profectus, propriis copiis ac Friderici auxiliis vſus, villas Romanorum euertit. Romani verò VIII Idus Octobris vrbe cum ingenti militum numero eruperunt, ac Viterbium pontificium oppidum inuaſerunt. verùm à pontificiis excepti, & ſummo prœlio decertare compulſi, ingenti clade accepta inceptum reliquerunt, ac pacem rurſus cum pontifice confirmarunt. Interim Henricus Friderici filius rex Germaniæ contra patrem cum principibus Germaniæ pluribus coniurauit. ac multas ciuitates partim vi, partim beneuolentia ad ſuam auctoritatem attraxit. ſunt etiam, qui ſcribant, Mediolanenſes ei tacitè coronam Italiæ, quam patri denegauerant, promiſiſſe, ac fidele obſequium obtuliſſe, ſi in Italiam fœderatarum ciuitatum auxilio traieciſſet. Qua re accepta Fridericus, ſubitò ex Sicilia, quò propter ſubortam Mamertinorum ſeditionem abierat, Ariminum cum legatis pontificiis & primoribus Apuliæ adiit, atque inde per Forum Iulium in Germaniam properauit. Poſtero

1235. anno Cremonenſes, vt inſigni Brixianorum agrum detrimento afficerent, ingentem alueum manu operéque foderunt, atque in eum aquam Ollij aduerſus Ponteuicum exonerarunt: quin etiam Ponteuicanos & Vrceenſes enixè opus illud impedire conantes, in fugam, multis eorum etiam interemptis, dederunt. Inde ſe in Mediolanenſes, & Brixianos fines ſuos irruptione anniuerſaria diuexantes verterunt, & cum eis ad Moſium exeunte Maio prœlio depugnarunt. In altera verò parte Bononienſes item arma Foroliuienſibus & Mutinenſibus intulere. Fauentini à Foroliuienſibus bello exagitati, auxilium à Bononienſibus poſtularant. Confeſtim Rauennas & Proculeia tribus egreſſa, Solarolum, quod ex diœceſi Fauentina à Foroliuienſibus fuerat occupatum, recepit, atque ingenti inde præda abacta ſimul Fauentinos bello Foroliuienſium liberauit. Inde Fauentinis aſſumptis aduerſus Mutinenſes maiore animorum alacritate perrectum. ibi nuſquam acie dimicatum. excurſionibus & populationibus res eſt vniuerſa confecta. Primò montes adière, ibique Maranum, Cilianum, & plebem Trebij vaſtauère. deinde in campos degreſſi, Nonantulano & Panſanenſi agro percurſo ac populato, terrore ac fuga omnia repleuêre. Poſtremò Scultemna amne traiecto, ac Mutinenſibus ad foſſam altam ſecundo ab vrbe lapide in fugam coniectis, vſque ad Siclam amnem effuſa excurſione penetrauêre. Quibus rebus exaſperatus Mutinenſium populus, Parmenſium, Cremonenſium, Placentinorum, & Pontremolenſium auxilio nixus, foſſam prope Sabinianum inſtituit, in eámque Scultemnæ aquam nouis fluminis ſeptis obiectis induxit eo conſilio, vt recto curſu delata in Caſtrumfrancum incideret, atque illud ipſo torrentis ex alto decurrentis impetu deturbaret: cui operi tanto ſtudio incubuerunt, vt nemo vllius conditionis, ſexus, atque ætatis exciperetur, qui non aut fodiendæ aut egerendæ terræ vacaret. Neque ſegnius aduerſus Friniates, qui rebellauerant, ſe geſsêre. nam Moncioni caſtrum ex iis vnum, quæ ſe Bononienſibus dediderant, obſederunt, eóque in ditionem redacto, pœnas de ſex capitaneis proditoribus graues experiuerunt. Quibus de rebus perturbati Bononienſes, poſthac bellum diligentiore ſibi cura, ac maiore

iore

iore conatu gerendum ſtatuerunt, eiúſque rei cauſſa tributum vrbanis atque agreſtibus imperarunt. Dum hæc in Lombardia geruntur, Fridericus bellum in Germania contra Henricum filium geſſit, à pontifice auxilio non leuiſſimo ſubleuatus: qui litteris ad principes Germaniæ ſcriptis pleroſque ab Henrici partibus auocauit. Itaque tanto copiarum numero cum Henrico contendit, vt eodem tempore decem oppida militari corona complexus ſit. in quorum vno cum filius eſſet, vbi ſe in extremum expugnationis diſcrimen adductum vidit, ad caſtra patris progreſſus, flens ſeſe ad pedes eius abiecit, ac fidem eius, & miſericordiam implorauit. Indulſit illi quidem Fridericus, verùm feroxiuuenis ingenium veritus ipſum in vincula tradidit, ac ſecum Vormaciam duxit: vbi ipſum veneni ſibi parati conuictum durioribus vinculis obligauit, ac Duci cuidam cuſtodiendum, atque in Apuliam deducendum attribuit. Inde XIII Kalend. Auguſti in eadem vrbe nuptias cum Iſabella Henrici Angliæ regis ſorore ad ſe ex Anglia nuper adducta celebrauit. qua in re pontifex voluntati quoque morem illius geſſit, cum matrimonium, quod ſaluis propter affinitatem legibus contrahi non poterat, ratum auctoritate pontificia fecit. Inde Conradum minorem natu filium regem Germaniæ in locum Henrici abdicati deſignandum, ac Coloniæ coronandum curauit. atque in Italiam cum eodem reuerſus Gregorium pontificem Reate conuenit, atque ipſum præſentem ei, tanquam reconciliatæ fidei obſidem, obtulit. Cupientem inde Lombardos, qui à ſe defecerant, armis perſequi, Gregorius ſpe facta compoſitionis & pacis retinuit. & cum iam octauus induciarum annus eſſet, quas Fridericus cum Soldano in decennium pepigiſſet, vetus crucis indicendæ decretum redintegrauit. atque omnes Chriſtianos rurſus ad ſacram expeditionem ſuo tempore repetendam accendit. litteræ Spoleti pridie Non. Septembris datæ ſunt. Fridericus inde quibuſdam rebus in regno conſtitutis ad exercitum, quem in Germania reliquerat, occultè bellum Lombardicum moliens, rediit.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Decimus octauus.

SEQVENTI libro bellum omnium maximum ſcripturus ſum, quæ aut Eccleſia cum Imperio, aut ciuitates cum regibus, aut ipſi inter ſe populi geſſerint; vel ſi clades vltro citróque allatæ, vel ſi ipſa malorum, quæ inde profecta ſunt, initia perpendantur, quæ tanta, ac tam multa fuêre, vt hæc vna perdendis Italiæ vrbibus, ac tyrannis in eas inducendis aditum aperuerint. Hinc enim nouę populorum diſſenſiones, hinc inſanæ ciuitatum factiones, hinc inſignes rerum publicarum mutationes manarunt. quas res nulla vnquam ætas ſine maxima priuatarum, communiúmque fortunarum pernicie vidit. Cuius belli exitus Hencij Friderici filij Sardiniæ regis calamitas fuit, quem Bononienſes non ſolùm acie ad Mutinam ſuperarunt, ſed etiam captiuum in triumpho duxerunt: atque inde vana minitantis Friderici territamenta ridentes, pòſt per annos viginti duos in cuſtodia habuerunt.

POSTERO igitur anno Fridericus conſtanti rebellione Italicorum exacerbatus, litteras ad pontificem ſcripſit: ſe iniurias Lombardorum vltra ſuſtinere non poſſe; proinde illum orare, vt aut omni ſuo & Cardinalium ſtudio pacem ab eis Imperio decoram vtilémque præſtaret, aut ſibi auxilio aduerſus Mediolanenſes huius defectionis auctores & hæreticorum fautores ad officium redigendos adeſſet, gratiámque ſibi aduerſus 1236.

hoſtes ſuos eam referret, quam ipſe aduerſus rebelles ipſius durioribus temporibus prę-ſtitiſſet. Quas litteras vt pontifex legit, mirificè cum toto Cardinalium ordine diuerſis curarum agitari fluctibus cœpit; atque ita reſcripſit: caueret omnino, ne in Italiam armatus iniret, aut certè Lombardos inuaderet, quòd adhuc induciæ illis pro Terræ ſanctæ ſubſidio comparando datæ manerent. quòd ſi quam aduerſus eos cauſſam offenſionis haberet, ſe de ea cogniturum, ac reuocato ad ſe litis arbitrio, prout æquum viſum fuiſſet, accuratiſſimè tranſacturum; atque ad hæc poſcenda Cardinalem Præneſtinum legatum primo quoque tempore miſit. ad quæ Fridericus in hæc verba reſcripſit: *Italia hæreditas eſt mea, & hoc notum eſt toti orbi. anhelare ad aliena, & propria relinquere, ambitioſum eſſet & enorme, præſertim cum Italicorum, præſertim Mediolanenſium me iniuriis laceſſiuit inſolentia, in nullo mihi debitam exhibens reuerentiam. Præterea Chriſtianus ſum, & qualiſcunque ſeruus indignus Chriſti accinctus ad Crucis inimicos debellandos. Cùm igitur tot hæreſes non tantum pullulent, immo ſylueſcant in Italia, & iam Ziʒania ſegetes incipiant ſuffocare per ciuitates Italicas, præcipuè Mediolanenſium, tranſire ad Saracenos hoſtiliter expugnandos, & illes incorrectos pertranſire, eſſet vulnus infixo ferro omentis ſuperficialibus delinire, & cicatricem deformem, non medelam procurare. Item ſolus ſum, & homo ſum, nec ad tantum laborem ſufficio, vt inimicos Crucis ſine magno comitatu adeam, debellaturus incredulos, qui tot ſunt, & tam fortes expugnando. Iterum cum ſine theſauris magnis ad tam arduum negocium conſurgere per me non ſufficiam, opes eiuſdem terræ in opem & vltionem Crucifixi conuertere deſtinaui. Abundat equidem Italia armis, equis, & opibus. hoc terra nouit vniuerſa.* Quin etiam litteras in Italiam ad principem amicum ſuum ſcripſit, quibus ſe in Italiam præſenti æſtate venturum admonuit, atque in die S. Iacobi Parmæ conuentum omnibus Lombardiæ populis habiturum; ac de ſubſidio Terræ ſanctæ, & pace Italiæ tractaturum, atque iura omnibus iniuriam paſſis rectiſſimè redditurum. Earum etiam litterarum ſententias aliquot afferemus: *Nos voluntati Dominicæ diſpoſiti ea perficere in votis gerimus, per quæ Eccleſia eradicatis Ziʒaniis ſalubriter gubernetur, ſic vt quemadmodum ab orientali zona regnum Hieroſolymitanum Conradi cariſſimi filÿ noſtri materna ſucceſſio, ac demum regnum Siciliæ præclara maternæ noſtræ ſucceſſionis hæreditas, & præpotens Germaniæ principatus pacatis vndique populis ſub deuotione noſtri nominis perſeuerat, ſic illud Italiæ medium noſtris vndique viribus conculcatum ad noſtræ Serenitatis obſequia, & Imperÿ redeat vnitatem: neque in hoc prouidere tantummodo commodis intendimus, ſed in hoc Crucis negocium directiſſimè procuratur: dein rebellibus noſtris circa partes Italiæ in gremium noſtræ gratiæ reuocatis diſcordias multorum nobilium deſiderato fine præcidimus, qui vota ſua in aduentu huiuſmodi ſuſpenderunt, ne Crucis ſignaculo præſignitos Chriſtiani cruoris effuſio, licet iuſta, ob de[illegible]tum, & honorem imperÿ & regni Siciliæ macularet. Ad hæc igitur procuranda æſtate præſente perſonaliter cum principibus noſtris intrare condiximus Lombardiam, vt eradicata in Italia hæretica prauitate iura Imperÿ reformemus ibidem, & pacem diſcordiarum ſchiſmatibus ſatigatam inſtauremus, & quibuſlibet paſſis iniuriam ſine acceptione perſonarum iuſtitiæ copiam miniſtremus, vt ad expiandum inimicorum fidei peculiare flagitium in partibus Tranſmarinis, de communi Tranſmontanorum, & Italicorum conſilio votis communibus vnanimiter aſpiremus. ad quod non ſolum vtilitas, ſed ipſa neceſſitas inſtanter inuitat, cum treguarum finis, quas nos in ipſis partibus exiſtentes iniuimus cum Soldano, fere in gremiis habeatur. Quare de noſtrorum conſilio principum apud Parmam ſolemnem curiam duximus indicendam, ad quam ab vrbe citra omnes vrbium Italiæ nuncios inuitamus, vbi quamplures nobiſcum principes noſtros habebimus & legatos omnium regum occidentalium, vt ſi tanta rebellium fuerit proteruitas, vt nec ad Deum, nec ad decus Imperÿ & Eccleſiæ velint habere reſpectum, tam celebris tribunalis in eos materialis gladius exeratur. Ecce autem quòd ante faciem noſtram de principibus noſtris aliquem præmittemus, cui plenariam dabimus poteſtatem vniuerſitates quaſlibet, ac etiam perſonas ſeculares extra culminis noſtri gratiam in partibus Imperÿ exiſtentes in plenitudinem gratiæ noſtræ recipere. Tu verò velut fidelis, & prudens te ipſum ad veniendum ad curiam ſupradictam honorifice præpara, Poteſtatibus, Conſiliis, Communibúſque, Comenſibus, Mediolanenſibus, Bergomatibus, Vercellenſibus, Alexandrinis, Brixianis, & Laudenſibus ex parte noſtra præcipiens, vt Ambaſciatores ſuos ciuitatum ipſarum auctoritate munitos in dicta curia ad noſtram ſtudeant præſentiam deſtinare. Nos enim in feſto B. Ioan. Baptiſtæ proximo nunc futuro Aquilarum victricia ſigna mouebimus apud Auguſtam, ſubſequenter in feſto S. Iacobi dictam regere curiam diſponentes.* His ſcriptis, inde conſtituto tempore Auguſtam cum ipſo exercitu adiit: cui Icilinus occurrit,

atque

atque ipſum ad bellum fœderatis inferendum incendit. Auguſta inde profectus ad ſaltus Alpium venit, eóſque Mediolanenſibus & ſociis tranſitum fruſtra præpedire conatis, traiecit, ac Tridentum primùm, deinde Veronam acceſſit, quæ opportunè paullo antè Ricardo Sanboniſacio exturbato, iram regiam reformidans auctore Icilino ſeſe ad ipſum rettulerat. Inde in agrum Mantuanum profectus, vbi Cremonenſes, Mutinenſes, & reliquos, qui in fide eius manebant, populos ad Mencium obuios habuit; Moſium, & Marcariam oppida cepit, eáque Cremonenſium cuſtodiæ tribuit. inde agro effuſa populatione percurſo, in fines Brixianos tranſiuit, quibus eadem ratione vaſtatis, Cremonam menſe Auguſto atque inde Parmam acceſſit. Qua in vrbe conuentu ſociarum ciuitatum peracto, vt fœderatas in ſuſcepto rebellionis conſilio & pertinacia permanere cognouit, conſilium demnm ineundi aduerſus eas belli expediuit. Dum autem ibi conſultans quieſcit, Azo Ateſtinus Vicetiæ, & Robertus Ghiſolerius Pataují prætores, vt ipſum conſilij adhuc incertum ab adoriendis Bononienſibus auocarent, quibus poſt Mediolanenſes maximè videbatur infenſus; Patauinis, Vicetinis, & Taruiſinis aſſumptis, Ripaltam Veronenſium menſe Octobri cum Patauinorum carrocio obſederunt. Quod vt Fridericus audiuit, iratus Veronam ſine cnnctatione ſe rettulit, ac mox hoſtibus Ripalta depulſis exercitum ad Vicetiam vrbem propinquam adduxit, ac per aliquot dies variè oppugnatam demum Kalend. Nouembris proditione in poteſtatem redegit, eámque ſine diſcrimine diripi, vaſtari, ac magna ex parte inflammari permiſit. ciuibus tamen ſe illius fidei permittentibus venia data; atque eædem, quas habebant, immunitates, legéſque relictæ. Inde Patauinus ager hoſtili pariter populatione percurſus. Tum obſidio Taruiſinæ vrbi admota. verùm, Petro Teupolo prætore ipſam acerrimè protegente, inani prorſus incœpto tentata. Quibus rebus Salinguerra permotus, relictis fœderatis, ſeſe ad eum cum Ferrarienſibus contulit. Interim Fridericus ſuorum litteris certior fit, Ducem Auſtriæ ſeditionem aduerſus ſe in Germania concitaſſe, &, ni maturè occurratur, ab illo periculum imminere. Quam rem non negligẽdam ratus, ſtatim Gaboardum Comitem Sueuum in Marchia vicarium cum idoneo numero copiarum conſtituit, & Vicetiæ Alberico Icilini fratre relicto, ex Italia cedit. Eo profecto, Mantuani pridie Natalicia Domini occultè Marcariam petentes cum præſidio Cremonenſium receperunt. Patauini verò, vt Gaboardum cum exercitu in Marchia relictum viderunt, libertati ſuæ timentes reip. tutelam XVI primoribus ciuibus; vrbis verò cuſtodiam marchioni Ateſtino mandarunt. Sexdecim viri, qui libertatis vindices facti fuerant, proditores euaſerunt. Nam nunciis occultè ad Icilinum miſſis vrbem ſe illi tradituros eſſe, ſi propius accederet, oſtenderunt. mox re detecta, cùm à Roberto prætore Venetias relegati fuiſſent, imperio ac iureiurando contempto, per caſtella diuiſi, apertè ſe hoſtes eſſe ciuitatis profeſſi ſunt. Interim Marinus Badoarius prætor ſequenti anno idibus Februariis iniit. Icilinus autem operi ſuſcepto intentus vnà 1237.
cum Gaboardo Montemſilicis ex agro Patauino, iuris Cæſarei aſſerens eſſe, cepit. inde VI Kal. Martias Patauium conſentiente populo pacatè intrauit. Ita Patauini ciuitatem Gaboardo Comiti nomine Imperatoris recipienti dederunt. quorum auctoritatem ſequuti Taruiſini, idem quoque fecerunt. Gaboardo inde ad Fridericum reuerſo, Icilinus omnia pro libidine geſſit. nam trecentis Saracenis præſidio vrbis aſcitis, Montagnanam inuaſit, atque obſides ab omnibus Azonis amicis ſuſpectæ fidei inſimulatis exegit, eóſqne in Lombardiam, Apuliámque tranſmiſit; domos turréſque eorum, qui Patauij ſibi diffiſi occultam fugam arripiebant, euertit; Iordanem S. Benedicti Priorem, & Arnaldum S. Iuſtinæ abbatem vrbe eiecit; ac menſe Iunio exercitum ad oppugnandum Sanboniſacium, quod à Leoniſio Ricardi filio tenebatur, magnum numerum militum miſit. Hæc verò Gregorius pontifex audiens, atque opes fœderatorum in dies magis attenuari intelligens, vehementius de illorum ſalute ſolicitus eſſe cœpit; atque ad Fridericum victoria de Duce Auſtriæ parta elatum, neque aliud, quàm de Lombardorum bello, atque exitio diſſerentem, Gregorium Montelongum protonotarium legauit, admonitum, vt ſi pacem Eccleſiæ aut gratiam ſuam caram haberet, Lombardos in fidem iis conditionibus reciperet, quibus auus eius ad Conſtantiam, pace reddita, ſuſcepiſſet, & pater Henricus vltro ſtetiſſet; ac rogatu ſuo aliquid etiam de ſuo iure remitteret, memor, qnemadmodum ipſe nuper voluntatem eius in matrimonio Iſabellæ cõ-

ciliando, & in principibus aduerſus filium acuendis fouiſſet. His auditis Fridericus iracundia ſimul ac ſuperbia incitatus, contrà à pontifice petiit, vt ſibi in Italiam redeunti contra Mediolanenſes adeſſet, quos non ſolum Imperij, ſed etiam Eccleſiæ hoſtes eſſe, conſtaret propter hæreſes multas, quibus ipſa infecta ciuitas eſſet. Hoc reſponſo accepto Gregorius perturbatus, Lombardos tamen haud ſibi deſtituendos putauit; ac pace cum Romanis compoſita Romam poſt decennium rediit. Fridericus autem reb. Germaniæ conſtitutis, ineunte autumno ſaltus Alpium ſuperauit, atque ad Vacaldum Veronenſis agri locum manſit, dum ſe ex tenui morbo ex itineris labore contracto reficeret. Inde in agrum Mantuanum progreſſus caſtra ad Goitum poſuit. atq; , vbi ſociarum ciuitatum auxilia aduenerunt, Mantuam, quæ à Ricardo Comite tenebatur, omni bellico apparatu oppugnare adortus eſt. Mantuani cùm ſe per aliquot dies acerrimè deſendiſſent, vt tantam molem ſuſtinere non poſſe viderunt, antequam ad extrema deſcenderent, oratores ad eum miſerunt; qui vrbem, Ricardum Comitem, & amicos eius ipſius fidei tradiderunt: quos ille benignè recepit, ac priſtina illis priuilegia conſeruauit. Res Kal. Octobris ad Goitum in hæc verba tranſacta eſt: *Fridericus Imperator Auguſtus memor potius antiquæ Mantuanorum erga Imperium fidei, quàm recentis aliorum inſtinctu initæ coniurationis, remittit eis omnes iniurias, atque damna, quæ ſibi, atque Imperio attulerunt, ac vetera prædeceſſorum ſuorum priuilegia renouat, conſuetudines ſuas, immunitates, & libertatem priſtinam ſancit, poteſtatem prætoris conſtituendi concedit ex omnibus præterquam ex hoſtilibus vrbibus, Cremonenſes, Mutinenſes, Parmenſes iureiurando ſoluit, quo pro ſe contra Mantuanos arma gerere tenebantur, ſeque Mantuanos ipſos aduerſus omnes eorum hoſtes defenſurum pollicetur.* Icilino inde à Sanbonifacij oppugnatione dimiſſo, ex agro Mantuano duxit in Brixianum. Ibi Mònſclarus Nonis Octobris caſtris circumpoſitis obſideri eſt cœptus, I V Idus omni tormentorum genere verberatus, X I I Kal. Nouembris in poteſtatem adductus, & poſt direptionem incenſus: Brixiani multi capti in cuſtodias dati. Inde I V Nonas Nouembris Gambara, Gottelongum, Pratum Albuinum, & Caſtrum pauonis capta, atq; omnia iniecto igne deleta. Tum V Idus Ponteuicum inuaſit, ſecum elephantem Cremona adductum habens, ſuper quem caſtellum inſtar carrocij conſtituerat, ſignis in angulis ac vexillo exercitus in medio poſito decoratum, ipſius elephantis magiſtro atque aliquot Saracenis ad caſtelli defenſionem impoſitis. Dum autem caſtrum oppugnauit, ſimul etiam agro vaſtationem longè latéque intulit. nam omnes, & Germanorum, & Apulorum, & Saracenorum, & Lombardorum copias eò quaſi in aleam ſummi certaminis traxerat. Quod vbi Mediolanenſes cognouerunt, de vrbe Brixiæ laborantes cum Bononienſibus, Placentinis, atque aliis ſociis ad ſexaginta millia hominum occurrerunt, nec longè ab illo, paruo flumine ſtagnante interpoſito, conſederunt, nec Fridericum prœlio prouocantes, neque illi ſui copiam facientes, quòd ſe vinci numero militum intelligerent, cum hoſtium numerus ad centum millia perueniret. Fridericus autem, vbi ſe illos aperto marte ad certamen pellicere non poſſe vidit, eiuſmodi dolum intendit. Quippe capto atque exuſto Ponteuico, edici per præcones mandauit, ſe Cremonam in hiberna diſcedere, proinde ſociorum copias domos repetere, atque ita ad ripas Ollij iter inſtituit. Quod poſtquam Mediolanenſes viderunt, illum à latere quaſi fugientem ſequuti ſunt, planè ab incurſu eius propter intercedentis amniculi difficultatem ſecuri. Vbi verò ad Ollium peruenit, in quadam planicie conſtitit, vt experiretur, num illi vadato amniculo rem committere prœlio vellent. Quod vbi nō proceſſit, inde Ollium per pontes ſuos tranſmiſit, ac ſociis domos abeuntibus, iuxta Ollij ripas pergere ad pontes Mediolanenſium remotiores incœpit, atq; imprudentibus illis quodam in nemore in inſidiis ſubſtitit. Illi verò cùm diutius ibi magna rerum inopia morari non poſſent, vbi ad pontes ſuos venerunt, traiecto & ipſi Ollio in apertam planiciem euaſerunt, credētes ſe, ſi fortè Fridericus inuaderet, quem longius abeſſe putabant, facilè fuga ſubripere illi poſſe: atq; ita incompoſiti agminibus abire cœperūt. Qua re perſpecta Fridericus V Kal. Decembris repentè ex inſidiis in eos erupit, atq; inopinato impetu omnes adeo terruit, vt ad primum equitum incurſum in fugam ſe dederint, atque ad carrocium, quod ad Curtemnouam ſumma equorum celeritate præmiſerant, properarint. Fridericus inde cum ipſo exercitus robore conſequutus alios fugauit, alios cepit, quoſdam occidit; aliis, vt flumen tranare volentes ſubmergerentur, cauſſam attulit, ita vt captiuorum, aut

occiſo-

occiſorum decem millium numerum effecerit. inde cum ad inuadendum ipſum, tanquam ſummum victoriæ decus, carrocium aduolaſſet, foſſa vallóque munitum diligenter à Mediolanenſibus protegi repperit. Quare certamine inito, & vallo vi ſuperato, vſque ad temonem proceſſit: quò minus rem conficeret, imminentis noctis tenebræ vetuerunt. Henricus autem Montia, qui carrocij cuſtodiendi curam cum fortium cohorte ſuſceperat, hoſtium impetum ſe ſuſtinere poſſe diffiſus, carrocium diſſolutum in luto (nam tota pluit nocte) reliquit, ac vexillo & cruce ablata inde ſilentio noctis euaſit. Ita Fridericus ſummo mane ad carrocium expugnandum reuerſus, à defenſoribus deſertum inuenit; vertice mali, in qua crux fuerat, detruncato, &, vt ipſe ſcripſit, cruce ipſa in terram abiecta. Quibus collectis atque in vnum iterum corpus redactis, ſe carrocio potitum Mediolanenſium publicauit. Hæc eſt clades Mediolanenſium ad Curtemnouam accepta, quæ maxima tum fuit ab omnibus iudicata. Victoria certè hac plurimum gloriatus eſt Fridericus: ſiquidem non ſolum carrocium Mediolanenſium obtinuit, ſed etiam præter ceteros nobiles ipſum eorum prætorem Petrum Teupolum Iacobi Ducis Venetiarum filium captiuum fecit. Quo decore parto poſtridie Cremonam iniuit, ſecum trahens carrocium cum prætore aliiſque captiuis vinctis, atque antemna vexilli ad terram inclinata (carrocium autem vehebat elephas, caſtellum & tubicines cum vexillis Imperij geſtans) quacunque tranſibat, populo frequentiſſimo fauſtis vocibus Imperatori tantam victoriam gratulante. Proximis inde diebus ad principes magnificè, atque elatè adeo de hac victoria ſcripſit, vt nec occiſis ſepulturas ſufficere, nec Cremonæ palatia multitudinem captiuorum capere poſſe aſſeruerit. Quin etiam aliquot carrocij portiones Romam miſit, iubens, vt eas ad prodendam rei memoriam conſeruarent, quas Romani in eius contumeliam incenderunt. Icilinus inde Patauium, Ricardus Mantuam abierunt. Mediolanenſes autem palati per agrum Bergomatem iter facientes, multa à Bergomatibus detrimenta ceperunt. Vnus Paganus Turrianus officium præſtitit, qui in oppido ſuo Valleſaxini eos liberaliter habuit coluítque, ſauciis opportunè curatis, atque egentibus neceſſario viatico ſubleuatis. Hac clade accepta omnes ferme ciuitates præter Mediolanum & Bononiam (vt ſcribit Pariſius) ad Friderici auctoritatem atque obſequium redierunt. Scholares autem in magnum ſui timorem adducti ſunt, quòd priore anno ab illo moniti, vt vrbe diſcederent, præceptis eius parere neglexerant. Ceterùm cùm Bononienſes iam antè bellum acriter à Friderico fieri Brixianis audiſſent, vt ipſos periculo tanto eximerent, atque aliò illum auerterent, bellum aduerſus Mutinenſes redintegrarunt, ac Badiano & Sancæſario in præſens omiſſo, Caſtrumleonem ſibi oppugnandum ſuſceperunt. Rufinus prætor VII Kal. Decembris cum ingenti tormentorum apparatu egreſſus eò duxit, admotíſque machinis locum tanta vi verberare intendit, vt poſt dies octo in poteſtatem cum omnibus, qui in præſidio erant, adduxerit. Quo facto caſtrum ipſum à fundamentis continuo diruit, ac materiam omnem Caſtrumfrancum traduxit, captiuóſq; Bononiam in cuſtodias miſit. Erat ibi lateritia turris altiſſima. hanc, cùm in terram deturbata procideret, tanto in aquas foſſæ incubuiſſe impetu ferunt, vt ex ea inuſitatæ magnitudinis & candoris lucium piſcem in viam eiecerit, qui ad prætorem delatus ſit. Huius caſtri humilia adhuc veſtigia Æmilia via eunti ſe offerunt. Ceterùm, qui ad Caſtrumleonem erant, tantæ de Mutinenſibus victoriæ compotes facti vſque ad flumen Scultemnæ populabundi procucurrerunt, & conuerſo in dextram itinere pontem alterum, qui iam tum Pons nauicularum dicebatur, non ſine aliquorum & maximè Rolandi Gatti ſtrenui militis iactura occuparunt; & traiecto flumine pagos omnes vlteriores fœdè diripuerunt atque vaſtarunt. Proximo anno Fridericus hibernis Cremonæ actis, Vercellas & Taurinum 1238.
& ceteras illius tractus ciuitates per menſem Februarium ac Martium adiit, atque eas ſibi iurare obſequium iuſſit. reuerſus inde Laudem, menſe Maio Papiam acceſſit, ibíque conuentum egit: in quo principibus, ac ciuitatibus vetera priuilegia renouauit. nam omnes ferme ciuitates ad tributa perſoluenda, & ſacramenta dicenda conuenerant. Qua re perterriti Mediolanenſes, rogante quoque pontifice, pacem ab eo ſupplices petierunt, orantes; vt ſe, tanquam fideles ſuos, in clientelam reciperet; ac ſpondentes, ſe illi poſthac, tanquam Imperatori, ac domino, debita obſequia præſtituros: in præſens autem obedientiæ teſtimonio vexilla ciuitatis illius pedibus ſubiecturos, & au-

xilio Terræ ſanctæ decem hominum millia præbituros, cum eo, vt ciuitatis ſtatum, ac ciuium libertatem incolumem conſeruaret. Fridericus autem inſolentia rerum ſecundarum inflatus illos repudiauit, poſtulans; vt ſe ac res ſuas, & ſtatum ciuitatis liberè ſuæ permitterent voluntati. Cui ciues reſponderunt: nequaquam ſe facturos, ipſius feritate edoctos; malléque ſe ſub clypeis, gladio, aut ſpiculis mori, quàm laqueo, fame, ac flamma cruciari. Ea res vbi percrebuit, multorum animos à Friderico auertit, atque alacriores ad propriam tuendam libertatem effecit. Mediolanenſes autem, cùm ſe in extremum diſcrimen adductos viderent, eò accuratius ſe atque vrbem armis, vallis, ac fœderibus muniuerunt. Conuentu peracto, Fridericus bellum aggreſſus diuiſis copiis, duabus eodem tempore vrbibus obſidionem admouit, Alexandriæ, & Brixiæ; eáſque acriter ab omni parte oppugnare cœpit; agrúmque aſſiduis populationibus deformauit. quam rem ſic ad Iuſtinianos Apuliæ ſcripſit: *Caſtra in noſtrorum rebellium reliquam populationem defiximus, ac duas de noſtris rebellibus fortiſsimas ciuitates, Brixiam & Alexandriam, eodem tempore diuiſis noſtrorum exercituum copiis ſic inſtanter obſedimus, ſic in totum euaſtauimus è vicino, vt ab obſidentium caſtris ad muros quindenarius pubes, & octogenarius ſenex frequenter inermes proiicere lapidem periculoſum non crederent, difficile non putarent. ad exterminium quorum idcirco tam cito caſtra noſtrarum virium in campos eduximus, vt pubeſcentem ipſorum ſegetem, & lacrymoſos turgentium vitium palmites vaſtationis gladius nullam temporis anguſtiam metuens licentius deuaſtaret.* Dum autem ipſe ad Brixiæ obſidionem erat, queſtus eſt pontifex, quòd is multis in rebus Eccleſiæ iura læſiſſet: nec miſſis vltro citróque de ſatisfaciendo legatis conuenire vlla ratione res potuit. Alexandria inde capta, Brixia eò maiore mole oppugnata eſt. Cuius expugnationem vt Fridericus eximia ciuium conſtantia ſibi non procedere vidit, furore incitatus, caſtellis ligneis mœnibus applicitis, captiuos Brixianorum impoſuit, ac ſuorum iaculantium telis obiecit. Qua crudelitate perſpecta, & ipſi Brixiani captiuos Friderici ſumpſerunt, & diſtentis brachiis extra mœnia ſuſpendentes illius item iaculationibus obtulerunt. Interim Mediolanenſes tanta vi in Papienſes inuecti ſunt, vt eos rurſus ad imperium ſuum accipiendum coegerint. Quare Fridericus impulſus, Brixia poſt tres amplius menſes inani conatu tentata, Cremonam ita diſceſſit, vt quantum de potentiæ opinione amiſit, tantum de ſuperbia concepta remiſerit. Eo anno magni Fauentiæ motus inſtitutarum factionum cauſſa fuêre. Alberghetti quippe, qui & Manfredi dicebantur, Eccleſiæ partem; Acariſij verò, Imperij tuebantur. Cùm autem præualente Guelforum factione Acariſiorum pars ſemel vrbe eſſet exacta, Vido Raulus domo cum factione pulſus hoc anno ad vrbem cum ſuis reuertit, ac præſidio interfecto vrbem recepit; & inimicos ſuos, in primíſque Alberghetum Hugonis eiecit. Verùm haud diuturna ea lætitia fuit. nam paullo pòſt ab Albergheto per vim in vrbem reuerſo ipſe cum Acariſio eſt comprehenſus, atq; in vincula traditus. Cùm autem Friniates ſolicitati à Murinenſibus in fidem rediiſſent; Bononienſes irati ac certaminis auidi, exercitum in Frinianum duxerunt, & vaſtata regione Cilianum inſuper, quod Mutinenſes muniuerant, miſſis per noctem militibus receperunt, atq; illato incendio conſumpſerunt; & quòd Fridericum vrbi Bononiæ inhiare comperant, vrbem vallis, quà erant infirmiora, ſepſerunt. Interim Icilinus auctor fuit, vt Veronæ reſp. mutaretur, atque à nobilibus ad populares traduceretur: ipſe verò præfectus conſtitutus, tyrannidem ciuitatis inuaſit. Inde comperto, Azonem à multis præſenti ſtatu non contentis Patauium dedendæ vrbis cauſſa vocatum, magno labore illum re cognita repulit, atq; in eos, qui vocauerant, crudelius more ſuo conſuluit: tum ſingula eius caſtra adortus, haud magno certamine, copiis vſus Imperatoris, ademit. tandem in ſuſpicionem retinēdæ ciuitatis propter multos Azonis amicos adductus, Fridericum acciuit, vt opportunū turbatis Marchiæ rebus remedium adhiberet: qui Cremonæ cùm eſſet,
1239. XII Kal. Ian. ſe ad Epiphaniam præſto futurum reſpōdit. Sequenti anno nouæ litis materia inter Fridericum & Gregorium data. Etenim, dum Fridericus Cremonæ hibernabat, inſulæ Sardiniæ partē, quæ Turrium & Galluræ nomen obtinet, recuperauit. Quod vt cognouit pontifex, eam, quòd ab antiquo iuris Eccleſiæ Rom. fuiſſet, repetiit. Fridericus contrà ad Imperium ſpectare reſpondit, ſe verò ad Imperium propterea reuocaſſe, quòd iura eius recuperare iurarit. Henricum verò filiū ex concubina ſuſceptum, quem Itali Hencium Germanicè loquentes vocabant, miſit, vt eam ſibi cōtra edicta pontificia retine-

retineret: cúmque Sardiniæ regis titulo inſigniuit. Quam iacturam pontifex ægrè admodum ferens animum tandem ad illius damnationem adiecit. Fridericus autem, vt promiſerat, Cremona Vicetiam ac Patauium in exitu Ianuarij venit, honeſtiſſimo Italicorum, Germanorum, Apulorum, & Saracenorum comitatu ſtipatus. Cui obuiam Icilinus ac Patauini equites & pedites vſque ad quintum lapidem prodierunt, ac carrocium mirificè ad omnem magnificentiam exornatum adduxerunt. plerique eorum ludibundi cymbala, cytharas, & cetera muſica inſtrumenta tenebãt. extremum agmen multæ matronæ nobiles ſpecie inſignes, ac ſplendido veſtitu nitentes in equis phaleratis claudebant. Quam pompam vt Fridericus aſpexit, ad Icilinum ſecum equo vectum conuerſus dixit: ſe in nulla alia terrarum parte, tam egregium atque ornatum populum conſpexiſſe. Interim vnus ex popularibus vexillum carrocij holoſericum ſumpſit, atque ambabus manibus Friderico, adhibita reuerentia, obtulit, inquiens: *Hoc tibi potentiſsime Domine Commune Patauij offert, vt per coronam capitis hæc vrbs in iuſtitia conſeruetur.* Quæ verba ille hilari & læto vultu accepit. Ingreſſus inde vrbem ingenti gaudio ciuitatis ad S. Iuſtinæ diuertit, atque inde aliquando venatum, aut piſcatum, aut aucupatum ſe contulit: nam his ſolatiis eximiè tenebatur. aliquando etiam ad Nouentam, vbi vxor erat, acceſſit. Inde Montemſilicis profectus, & cum Azone marchione ſæpius colloquutus, ipſum cupienti Icilino reconciliauit, ac ſecum abbatem S. Iuſtinæ reduxit. In die verò Palmarum, cùm ex conſuetudine ciuitatis in Pratum-vallis veniſſet, ibi ex alto tribunali ſeſe lætum atque hilarem vniuerſis oſtendit, & per Petrum Vineam Apulum, cuius opera in ſcribendis epiſtolis vtebatur, populum comiter appellauit. In die verò Paſchæ re diuina in baſilica audita ad S. Iuſtinæ regrediens coronatus inceſſit. Dum autem in tanta gratulatione vnà cum populo verſabatur, pro re certa nunciatur, ipſum Romæ à pontifice piorum eſſe communione depulſum. Cauſſa verò huius rei ab hoc fonte manauit. Quidam Sardiniæ primores ac iudices Friderico auctores fuerant, vt terram, & caſtra epiſcopi Sardinienſis inuaderet. Quòd vt Gregorius audiit, ſtatim illum nunciis ac litteris monuit, ne Eccleſiam ſuis poſſeſſionibus ſpoliaret, verùm ablata reſtitueret: nam Eccleſiam diuturna temporis præſcriptione præditam eſſe. cui ille reſcripſit, atque in eo conſtanter poſtea perſtitit: ſe ex primo ſuo ſacramento Imperij iura tueri, & diſperſa congregare debere. Quo reſponſo Gregorius vehementiſſimè perturbatus, ac ſimul multis aliis illius offenſis exulceratus, minas eccleſiaſticas, niſi ſatisfeciſſet, intendit. Quibus ſpretis tum in Cœna Domini ipſum præſentibus Cardinalibus ſolemniter in hæc verba communione piorum eiecit. *Excommunicamus, & anathematiſamus ex parte Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & auctoritate apoſtolorum Petri, & Pauli, Fridericum Imperatorem pro eo, quòd contra Romanam Eccleſiam ſeditionem iniit in vrbe. per quod intendebat Romanum pontificem, & fratres ſuos à ſede ſua repellere, & contra priuilegia, dignitates, & homines, Apoſtolicæ ſedis libertatem, necnon & Eccleſiaſticam proculcare, contra iuramenta, quibus ſuper hoc Eccleſia Romana tenetur, temere veniendo. Item quòd venerabilem fratrem noſtrum epiſcopum Prœneſtinum Apoſtolicæ ſedis legatum, ne in legatione ſua procederet, quam in Albigienſium partes pro corroboratione catholicæ fidei ſibi commiſimus curam, per quoſdam fideles ſuos mandauit impediri. Item quòd non permittit quaſdam cathedrales, & quaſdam alias vacantes Eccleſias in Regno ordinari, & hac occaſione periclitatur libertas Eccleſiæ, perit fides, quia non eſt qui proponat verbum Dei, nec qui regat animas deficiente paſtore. Item quòd in Regno capiuntur clerici, incarcerantur, proſcribuntur, & occiduntur. Item pro eò quod in Regno Eccleſiæ conſecratæ Domino deſtruuntur, & prophanantur. Item quòd non permittit Soranam Eccleſiam reparari. Item quòd nepotem regis Tunicij venientem ad Eccleſiam Romanam pro ſuſcipiendo baptiſmatis ſacramento, detinuit, nec venire permiſit. Item pro eo quòd Petrum Saracenum nobilem ciuem Romanum ex parte regis Angliæ ad ſedem Apoſtolicam venientem cepit, & detinet carceri mancipatum. Item quòd terras Eccleſiæ, ſcilicet Ferrariam, Pingnogomam, Bondoniam, Ferrarienſem diœceſim, & Bondonenſem, Lucanenſem, & terras Sardiniæ occupauit, contra iuramentum, quo ſuper hoc Eccleſia tenetur, temere veniendo. Item quòd terras quorundam nobilium de Regno, quas Eccleſia tenebat ad manus ſuas, occupauit & deuaſtauit. Item quòd quaſdam Eccleſias cathedrales, & quadam monaſteria ſuis bonis ſpoliauit. Item quòd multæ Eccleſiæ cathedrales, & aliæ Eccleſiæ, & monaſteria de Regno per iniquam inquiſitionem fuerunt bonis ferme omnibus ſpoliata. Item quod in Regno Templarij & Hoſpitalarij mobilibus & immobi-*

libus ſpoliati, non ſunt iuxta tenorem pacis integre reſtituti. Item quòd tallia & exactiones contra formam pacis ab Eccleſiis & monaſteriis pro ipſo extorquentur in Regno. Item quòd in Regno Eccleſiarum prælati & abbates Ciſtercienſis & aliorum ordinum compelluntur per ſingulos menſes dare certam ſummam pecuniæ pro conſtructione caſtrorum nouorum. Item quòd contra tenorem pacis, hi qui adhæſerunt Eccleſiæ, bonis omnibus ſpoliati exulare coguntur tanquã proſcripti, vxoribus, & liberis captiuatis. Item quòd per ipſum impeditur negocium Terræ Sanctæ, & reparatio Imperij Romani. Omnes autem, qui iuramento fidelitatis ei tenentur aſtricti, ab eiuſdem obſeruatione iuramenti decernimus abſolutos, ne ſibi fidelitatem obſeruent, diſtrictius inhibẽtes, quamdiu fuerit vinculo excommunicationis aſtrictus; ſuper oppreſſionibus, & aliis grauaminibus nobilium, pauperum, viduarum, orphanorum, & aliorum de Regno, pro quibus idem Fridericus aliàs iurauit ſtare mandatis Eccleſiæ, ipſum intendimus amouere, & in ipſo negocio, dante Domino procedemus, ſicut iuſtum fuerit procedendum. Porro pro omnibus & ſingulis ſupradictis, pro quibus dictus Fridericus à nobis diligenter fuerit admonitus & frequenter, nec parere curauit, eundem Fridericum excommunicationis, & anathematis vinculo innodamus. Ceterùm quia idem Fridericus de dictis, factis ſuis, multis clamantibus per vniuerſum quaſi orbem, quòd de catholica fide non rectè ſentiat, eſt grauiter diffamatus, nos Domino dante, ſuper hoc loco ſuo & tempore procedemus, ſecundum quod in talibus requirit ordo iuris. Hac erga re Patauij, vt diximus, in Paſchare diuulgata, Fridericus ſtatim concionem aduocari in palatio iuſſit, atque ibi pro tribunali aſſedit. Tum Petrus Vinea ita loqui eſt orſus:

Leniter ex merito quidquid patiare ferendum eſt,
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

Inde hanc ſententiam ad rem ſuam accommodans addidit; Fridericum merito de rectoribus Eccleſiæ conqueri poſſe, quòd cùm iuſtiſſimè Imperium gubernarit, tam indignè tractatus ſit. Quòd ſi ipſe ſibi alicuius conſcius criminis eſſet, ſe omnibus modis cenſuras eccleſiaſticas ſubiturum: verùm omnis ſe expertum culpæ eſſe palam facturum. Dimiſſa inde concione Taruiſium adiit, atq; eis prætorem Iacobum de Mora Apulum dedit, atque inde exeunte iam menſe Aprili ad Romanos ſcripſit, expoſtulans, quòd ſe innocentem condemnari paſſi eſſent. Quin etiam ad omnes principes eodem ferme exemplo litteras miſit, quibus ſemetipſum purgauit, ac variis pontificem maledictis aſperſit. Quibus litteris pontifex reſpondit, atq; illum apertiſſimi mendacij arguit. Quæ litteræ adhuc extant, nec ſine ſummo dolore legi à bonis viris, & nulla partium maleuolentia tinctis poſſunt. Reuerſus inde Patauium VI Idus Maij de eadem re cum Cardinalibus queſtus eſt. Inde fide data vocauit ad ſe Azonem & Rinaldum filium cum amicis eorum; ac Rinaldum, & Adeleidem ſponſam eius, Alberici filiam, obſidum loco in Apuliam miſit. Inde aliquot ciues Patauinos, qui venienti marchioni obuiam honoris cauſſa prodierant, Mantuam, tanquam lubricæ erga ſe fidei homines, relegauit. atque hæc omnia inſtinctu malè reconciliati Icilini peregit. Vicetiam inde profectus ciues Patauinos in carcerem ab Icilino coniectos liberauit. Ibi verò cùm eſſet, Albericus propter filiam, quam vnicè diligebat, in Apuliam cum genero quaſi ad ſupplicium amandatam alienatus cum amicis ſuis Taruiſium occupauit, atq; vxorem & filios Iacobi prætoris, ipſo fuga elapſo, captiuos fecit. Qua rè audita Fridericus Patauium rediit, & carrocium atque exercitum Patauinum ad Caſtrumfrancum Taruiſinorum adduxit, Azone, Icilino, ac nobiliſſimo quoque viro Marchiæ comitatus. Ibi Taruiſinis octo dierum ſpatium ad mandata ſua facienda præſtituit: quo tranſacto Caſtrumfrancum, & Taruiſium à flumine Silis vſq; ad mare populo Patauino donauit: atq; hoc priuilegium Theobaldo vrbis prætori præſenti, ac pro Communi recipienti dedit. ac III Non. Iul. agrum Taruiſinum immiſſis militibus peruaſtauit. Quo facto Veronam verſus recedens Sanbonifacium venit, atq; ibi ab Azone ex ſuſpicione quadam ſuborta ſibi diffidente relictus, amicos eius & ibi & Patauij corripi iuſſos, Veronam & Cremonam cuſtodiendos dimiſit. atq; inde Cremonam ſe retulit. Azo verò domum reuerſus omnia oppida ſua, quibus ſpoliatus ab Icilino fuerat, menſe Auguſto recuperauit, ac Patauium ad ſe traducere per amicos, quos habebat in vrbe, tentauit. Qua re comperta Icilinus eorum alios alia morte, & quidem ignominioſa omnes mulctauit. ex quo res Patauina afflictior eſſe cœpit. Gregorius autem pontifex, vt vidit Fridericum ſpreto anathemate in cõtumacia permanere, atq; aſperè de ſe & loqui & ſcribere, Venetos ac Genuenſes pacificatus, cum

vtriſq;

vtriſq; & Lombardis fœdus aduerſus eum percuſſit,ac bello in Apuliam, Lōbardiámq; decreto,Lombardiæ legatū Gregorium Montelongum præfecit,qui populos ad bellū, quacunq; ope poſſent,adminiſtrandū accēderet.Hic Bononiam primùm, deinde Mediolanum acceſſit,atq; vtrobiq; varia de inferendo bello conſilia habuit:neq; enim ſatis conſtabat,vnde hoſtium oppugnationem ordiri vtilius eſſet,cum Mutinenſes,&Ferrarienſes æquè res Friderici fouentes,pariter amoti à ſacris & piorum communione fuiſſent.obſequutus demum voluntati Bononienſium cum Mutinenſibus rem gerere, & Friniates,qui à fide defecerant,vindicare decreuit. Eam ob cauſſam Huberto Viecco-mite prætore ſtatuit ciuitas, vt poſthac prætor, vbi magiſtratum iniſſet, recuperaret à Gualandellis & Friniatibus,qui proditionem Cōmuni Bononiæ fecerant, omnem pecuniam,quam ab eo acceperant,nomine ſocietatis initæ inter Commune,& ipſos Gualandellos ac Friniates,ab eis,ſi poſſet,aut ab eorum prædibus; eámq; auferret ab eis,aut eorum ſucceſſoribus; & poſſeſſiones exigeret,quas habebant tēpore contractus;eóſque exilio mulctaret,neq; reſtitui poſſent volente neq; inuito Conſilio. Quin etiam vt maior pecuniæ copia haberetur,ſanxit;ne quis paganus in poſterum à tributo conferendo immunis eſſet, aut ab aliis functionibus publicis eo nomine, quòd haberet equos pro honore ſuo,aut alio modo,niſi eſſet ei imperatus à ciuitate: &, ſi quod Conſilij decretū, aut ſi qua ſententia ſuper eo reperiretur,ne valeret. III Nonas Iulij ab hora ſexta vſque ad nonam ſol tanta obſcuritate obductus eſt,vt meridies omnibus ſpeciem intempeſtiuæ noctis afferret: quippe cum ſtellas in cœlo perinde ac nocte ipſa nudaret. qua re in religionem verſa vulgo homines ita perculſi ſunt,vt multi finem inſtare ſeculi arbitrati, ad peccata ſua per confeſſionē expianda, & pœnitentiam agendam cōfugerent: alij verò in gratiam cum inimicis ſuis veteribus iniuriis condonandis redire cōtenderent.Per eoſdem dies Bononienſibus noua præter opinionem rei ad Fauentiam gerēdæ occaſio data eſt.quam ſociorum cauſſa haudquaquam prætermittere placuit. Quippe Gibellina factio,vt Vidonem Raulum alióſq; ſuæ partis primarios homines à vinculis liberaret, Gibellinóſque reduceret;Comites Mutilanæ & Balneocaballi, ceteróſque Gibellinos ſolicitauit,ac multis millibus hominum contractis ad Fauentiæ oppugnationem acceſſit.Guelfi autem,qui Fauentiæ erant, cum quanto in periculo verſarentur, animaduerterent;ſubito auxilium à Bononienſibus petierūt. Qua re cognita Bononienſes ſummo ſtudio tres tribus cum carrocio emiſerunt: atque ad hoſtes profecti protinus acie conflixerunt,atque ipſis ſuperatis homines quingentos ceperūt, in primiſq; ipſum Mutilianæ Comitem Aginulfum,& Rogerium,& Maluicinum,omnéſque Bononiam quaſi in triumpho duxerunt.Ferociores deinde ex re bene geſta effecti,ſocietate cū Paulo Traterſario Rauennate factionis Guelfæ in ea ciuitate principe iuncta, bellum Mutinenſe ſibi perſequendum cenſuerunt.ac prid.Nonas Auguſti Iacopino Prendipartio duce copias in Friniatium fines induxerunt, ac montem Turturem, Maranum, & Balugolam, cùm modicis defenderentur prçſidiis,receperunt:neque longius procedendum rati,ſe Vineolam rettulerunt. Vineola antiquum oppidum fuit (quippe cuius etiam mentio per bella Berengariorum apud Luitprandum inueniatur) in colle poſitum. Quam hac ætate cum marchionis nomine obtinet vir omnium ſcriptorum prædicatione concelebrandus;quippe non minus litterarum, quàm militaris diſciplinæ ſtudioſiſſimus, Iacobus Boncompagnus,Dux Soranus.Hanc igitur omni machinarum genere, cum ſe ſponte non dederet,manganis nempe & gattis & briccolis quatere ab omni parte ante exitum Septembris cœperunt.Qua re cognita Fridericus, vt Mutinenſibus opem ferret,Cremona,paucos ibi dies moratus,adhuc Auguſto menſe mouit,ac Bononienſium in fines ingreſſus agros eorum campeſtres vaſtare inſtituit, & caſtrum Plumatij oppugnatū haud magno negocio(quippe vallo ligneo,quo vno munitū erat,incēſo)recepit, atq; inde ad Crepacorium duxit.Quod vbi Bononienſes cognouerunt,vt illū à progreſſu auerterent,nocte Mutinam citato curſu cū turmis equeſtribus prouolarunt.Ibi cum omnes ſomno merſos in cubilibus oppreſſiſſent,tātum tumultum ſuburbiis intulerunt, vt eo audito etiam, qui in vrbe erant,trepidè ad arma contēderint. inde multis hominibus captis,atque aliquot neci datis,ac ſuburbio portæ S.Petri incenſo, domum ſe receperunt;nempe Fridericum timentes, qui Crepacorio capto atque euerſo, vt Mutinæ ſubueniret, V Idus Septembris ex agro Bononienſi diſceſſit. Ille verò, vbi profectos

Mutina hoſtes inuenit, Mediolanum ſe contulit. Hæc nos in domeſticis commentariis ſic acta comperimus. Matthæus verò Pariſius omnia in maius in Anglia nunciata ſignificat; ſiquidem his de rebus ita ſcribit: *Fridericus cupiens Mediolanenſibus auxilia Bononienſium intercludere, in Bononienſes impetum fecit. Volebant enim auxilio pontificis & Mediolanenſium ad opprimendum exercitum Imperatoris accedere, cum ecce exeuntibus illis occurrit Imperator, atque armatos ſuos inter vrbem & ciues intulit, atque eorum ordines ſubito diſiecit, ita vt ad vrbem refugientes in amnem, quem tranſire debebant, præcipites ſe dederint. Poſtquam autem, qui in vrbe remanſerant, manus dederunt, exercitum Mediolanum conuertit.* Quæ quàm aliena ſint, ex ipſa dicendarum rerum ſerie ſatis apparet. Fridericus inde agrum Mediolanenſium per viginti dies effuſa populatione diripuit. tandem ad Padum delatus, ibi Octobri menſe imbribus continuis detentus, repentino fluminis incremento maximum periculum adiit, atque inde incolumis Cremonam euaſit. Tum verò Mutinenſes Vineolæ ſuccurrere volentes, Parmenſium ac Ferrarienſium auxilia euocarunt, ac VI Nonas Octobris eò venerunt, neque vlla interpoſita mora, magna vi ſe in ipſas eò profectas Bononienſium copias incitarunt. Quorum impetum vbi ſe ſuſtinere non poſſe Bononienſes viderunt, ilico machinis omnibus relictis pedem rettulerunt, verùm magno admodum detrimento accepto; quippe militum aliis in prœlio deſideratis, aliis in flumine, quod fortè imbribus intumuerat, raptim traiiciendo ſubmerſis. atque hoc eſt, quod Pariſius audire in Anglia potuit. Ex agro inde Bononienſi in Mediolanenſem prid. Idus Septembris ſe contulit, ac Melegnanum, Landrianum, Baſilicam Petri, & alios pagos nouemdecim diruit; ac ſecum habens Henricum filium, Germanos, Apulos, Tuſcos, Siculos & Saracenos, tandem ad Plebem Locatis peruenit. Mediolani tum aderat Gregorius legatus: eo præſente conſultatio inita eſt, vtrùm bellum mœnibus, an corporibus propulſare præſtaret. eáque ſententia reprobata, quæ patiendam in vrbe obſidionem cenſebat, decretum eſt, vt populus armatus aduerſus Fridericum egrederetur. Itaque delectu adeo acri habito, vt legatus clericos etiam ad arma vocaret, obuiam cum exercitu ornatiſſimo itum eſt, cum carrocio ſerico purpureo ſtrato, aurea cruce, inſigníque vexillo; Gregorio ipſo, & Fratre Leone ordinis Minorum in caſtris agentibus, atque omnes ad arma Friderico abſtento acriter inferenda hortantibus. Capitaneorum, & valuaſorum legio, vt ſigna Friderici conſpexit, ſubito illi malum inclamare cœpit. Inde pugnæ initium introductum. Saracenos à Friderico immiſſos cum Bazarienſes duce Othone Mandello excepiſſent, in fugam haud magno negocio conuerterunt, paſſimque ſtrauerunt. Quare Fridericus perterritus, caſtra ad Caſſinas Scanaſias rettulit: atque eò poſtridie Cremonēſes carrocium adduxerunt, tum demum ſe clades à Mediolanenſibus acceptas relaturos putantes. inde aquarum illuuie caſtra mouere compulſus, ſeſe inter Breſate & Caſorate recepit, è cuius regione Mediolanenſes quoque caſtra ſua fixerunt: ac profunda foſſa effecta eáque proximis immiſſis fluminibus aqua repleta, ſeſe aduerſus incurſum Friderici communiuerunt. quinta inde die à Comēſibus deſtituti pauorem ac fugam ſimularunt, ac relictis caſtris proxima nocte ſeſe in proximis oppidis abdiderunt. Fridericus verum fuiſſe timorem ratus, eos inſequutus eſt: vbi verò ad locum inſidiarum venit, Otho dato ſigno propere in hoſtes erupit, atque inopinato incurſu ita perturbauit, vt pugnæ immemores fugæ ſe mandarent, multis in ipſius foſſæ tranſitu eliſis, plurimis cæſis, & maximè ex Cremonenſibus & Papienſibus, qui primi ſe traiiciendæ foſſæ tradiderant. Fridericus aquam foſſæ exhaurire conatus, à Mediolanenſibus prohibitus nequiit: deinde aſſiduis ſuorum proditionibus territus, in Apuliam, vbi bellum acriter à Venetis gerebatur, redire conſtituit: ac Lombardiæ vrbibus firmo præſidio communitis, Parmam, & ſuperato Apennino Lucam ac Piſas peruenit: vbi per aliquot dies moratus Piſanos aduerſus Genuenſes Eccleſiæ deditos inflammauit, atque Etruriæ populos ad ſuas partes traduxit. Inde Hencio Italiæ legato ad occupandam Marchiam Anconitanam miſſo, ipſe in Ducatum & Patrimonium iniit, ac Viterbium atq; alia finitima oppida nullo negocio in ſuam ditionem adduxit. Quibus rebus pontifex in ſummum vrbis timorem adductus ad diuinam implorandam opem confugit, ac clero & populo aduocato ſacra apoſtolorū Petri & Pauli capita protulit, & præmiſſa cruce, cui ligni ſalutiferi portio ineſt, à Laterano in Vaticanum proceſſit. ibi verò orationem ex ambone commiſeratione plenam habuit: in qua

periculum

periculum,quod ab Imperatore ipſi Eccleſiæ inferretur,oſtendit:inde lacrymas populo vberibus lacrymis ſuis eliciens decretum promulgauit, quo præmia ſalutis æternæ omnibus pollicebatur, qui crucem aduerſus Fridericum acrem Eccleſiæ hoſtem ſumpſiſſent;ac multos ad eam ſumendam accendit.Itaque Friderico mox infeſta ad vrbem ſigna ferenti legiones crucesignatorum integræ obuiam exierunt, & cum eo prœlium commiſerunt:cum autem ille aliquot eorum cepiſſet, rabie efferatus caput eis in quatuor partes diffidit, aut ferro candenti crucis ſignum in fronte impreſſit. Inde vaſtatis paſſim circà omnibus,omiſſa vrbe, in Campaniam tranſiit. His de rebus Montelongus legatus, vir acerrimus, eò vehementius inſtitit, vt bellum ſumma ope continuaretur, haud dubia ſpe fretus;Friderico è Lombardia profecto, occaſionem rei bene gerendæ non defuturam,&,quoniam ferendum non putabat,Ferrariam, quæ iuris erat pontificij,à Salinguerra occupatam aduerſus Eccleſiam ſtare,eam primo quoque tempore adoriri conſtituit,atque ad fœdus in eam rem feriendum Venetiarum in vrbe inter Venetos,Bononienſes,Azonem,Ricardúmque conuenit. Cui Dux Venetiarum eò facilius aſſenſus eſt,quòd ſumma Friderici vlciſcendi cupiditate flagrabat,quòd Petrum filium ſuum conſtituto iudicio vltimo ſupplicio affeciſſet. Bononiæ legiſlatores creati, pridie Kalend.Ianuarias leges duas in tabulas retulerunt iuſſu Huberti prætoris & moderatorum fœderis & Conſilij Generalis: vnam,ne moderatores fœderis,aut alius ex fœderatis,Cremonenſem,aut Papienſem aliquem,aut omnino ex parte Friderici reciperet; alteram,ne cui ex ciuitatibus fœderatis præturam gerere apud aduerſarias ciuitates liceret. vtrique exilij pœna,& publicatio bonorum indicta. Anno inde M C C X L Ferraria 1240
I V Non.Febr. vndique obſidione eſt cincta. Nam à terra exercitum Montelongus legatus,Mediolanẽſes & Bononienſes,Azo marchio,Ricardus Comes,& Albericus Taruiſij dominus muris applicuerunt: naualem autem apparatum Ioannes Teupolus Venetorum præfectus Pado flumine intulit: atque inde per quatuor menſes vrbem validiſſimè oppugnarunt. verùm Salinguerra opibus Icilini acerrimè reſiſtente, atque audacter omnibus ſe hoſtium conatibus opponente,nihil profecerunt.Demum Iacobus Teupolus Dux Venetiarum,Ioanne dimiſſo,acceſſit: tũ oppugnatione ex Ducis conſilio inſtauratã multo arctior res Ferrarienſis eſt facta. Quare Iunio menſe Hugo Rambertus,qui ſecundas poſt Salinguerram in vrbe partes tenebat,magnis hoſtium promiſſis inductus,de pace ſermonem inferre non dubitauit.Cui Salinguerra reſpondit: *Mihi pax placet,ſed quæ hoſtes longè ab vrbe propulſet.* Tum Hugo: *Ego verò omnino pacem componi volo.* Ita Salinguerra ad cõcordiam animum inclinauit,ac fide accepta in caſtra hoſtium egreſſus conditiones pepigit,tabuláſque confecit. Quo facto legatus, Iacobus, & Azo cum omnibus copiis vrbem inierunt,ac Stephanum Badoarium prætorẽ,Azonem Eccleſiæ vicarium ex pontificis auctoritate cõſtituerunt,Salinguerram autem ſenem quidem octogenarium,ſed hominem inquietum ac ſeditioſum,etſi in vrbe incolumem relicturos oſtenderant; tamen bono pacis Venetias ablegarunt,atq; ad factionem eius detetrendã,domos quoq; eius Ferrariæ diruerũt Hugo verò cum ſe ab interiorib. ſegregari conſiliis cerneret,clam vrbe profugit,quẽ pleriq; ſuorũ ſequuti ſunt: reliqui humiliter ſe imperata facturos promiſerunt.Ita Azo ſolus Ferrariam tenuit.I V Non.Iun.Bononienſes,qui id bellum viris,armis, opibúſq; omnibus iuuerãt,ac maximum ad victoriam propter vicinitatis opportunitatem momentum attulerant, cum Ferrarienſibus prætore ipſo præſente pepigẽre,vt Ferrarienſes omnes Eccleſiæ hoſtes, præcipuè verò Mutinenſes & Parmenſes hoſtium numero ducerent,atque eis bellum ſecum inferrẽt. poſtridie Ferraria diſceſſum. Interim Mediolanenſes, vt Comenſium defectionem vlciſcerentur,in agrum eorũ inuecti ipſum vaſtarunt,ac Lucinum caſtrum ſolo æquarũt. Per eoſdem dies cum perlatum in Italiam eſſet,cruceſignatos,qui profecti in Syriam erant,rem ad Damaſcum parum ſecundo ſucceſſu geſſiſſe; Cardinales auctores pontifici fuerunt, vt concilium generale aduocaretur ad remedia laboranti reip. opportuna excogitanda.Itaq; Friderico aſſenſum quoq; præbente edictũ eſt, vt omnes vbique terrarum epiſcopi Romæ in diem Reſurrectionis ſequenti anno futurum adeſſent. Fridericus autem rebus in Lombardia ruentibus incitatus, Apuliæ bellum præfectis ſibi committendũ,atq; in Romaniolam ad rebelles deprimendos redeundum cõſtituit,atq; huius ſui conſilij certiores Cremonenſes fecit his verbis: *Tantus nos amor, & cura Italiæ ſe-*

dandæ ſolicitat, tanta ſolicitudo comitatur curas noſtras de fidelibus noſtris à perſequutione hoſtium
releuandis, vt nulla Regni noſtri delicia, nulla quies, nec aliqua potuerint nos ſolatia detinere, quin
expeditis in Regno & anxietate negociis ad egreſſum Regni celeriter properantes omiſſa quiete, æſti-
uis caloribus, & caſtrenſi pulueri nos daremus. accidit autem inter occupationes & curas publicas,
perſonam noſtram præ infirmitate corporis incurriſſe dicraſiam, quam cum virtute vicimus. Quare
in priſtinam conualeſcentiam reſtituti, fortiores facti, & timores æſtiui tẽporis contemnentes cœ-
ptum iter adductis viribus, & vndique potentia noſtra congregata proſequimur, & in Romaniolam
procedentes, quocunque rebelles occurrerint, per noſtram potentiam ſub pedibus noſtris oppreſſuri.
Itaque itinere per Marchiam menſe Aprili facto, Aſculóq; recepto demum in Roma-
niolam venit. Ibi verò cum Paulum Trauerſarium aduerſæ partis principem Rauennæ
mortuum cognouiſſet, vrbem illam in primis inuaſit, eámque haud magno certamine
XVIII Kal. Aprilis ſibi adiunxit, neque ita multo pòſt inducias vſque ad conſummatio-
nem indicti Concilij cum pontifice pepigit, Mediolanenſibus tamen, & eorum ſociis
excluſis. Qua re audita, Mediolanenſes ſibi timere à Friderico & Concilio incœperũt:
à Friderico, quia rebelles ducerentur; à Concilio, quia hæretici haberentur. Itaq; vt fa-
mæ ſuæ conſulerent, & accuſationi Friderici facilius reſponderent, in multos hæreticos
vltimo ſupplicio vindicarunt. Fridericus inde Septembri menſe Fauentiam, quæ propè
ſola in Romaniola reſiſtebat, acceſſit, eámq; arcta obſidione circundedit. Fauentini ve-
rò Fridericum ægrè bellum continuaturum aſperis imminentis hiemis temporibus ar-
bitrati, ſe ipſos ad omnem fortiter perferendam iniuriam excitarunt, atque ita obſidio-
nem in annum alterum pertraxerunt. Interim Gregorius pontifex duos legatos Cardi-
nales, Iacobum epiſcopum Prænestinum, & Othonem diaconum S. Nicolai in car-
cere Tulliano trans Alpes miſit, vt epiſcopos frequentes ad Concilium aduocarent,
& cauſſam pontificiam aduerſus Fridericum obtrectatorem ſuum defenderent. Quo
facto Fridericum tacita ſubiit cogitatio, parum rationibus ſuis idoneum conci-
lium ſibi futurum, cum pontifex inimicus ei præfuturus eſſet, cuius voluntati ad-
uerſari epiſcopi, ne ſi vellent quidem, metu abdicationis auſuri eſſent. Quare ad
regem Angliæ Septembri menſe ex caſtris Fauentiæ ſcripſit, vt moneret epiſcopos
ſuos, ne ſecuritatis à ſe fiducia freti ad Concilium properarent. atque inde omnibus et-
iam epiſcopis idem ſignificauit. Gregorius autem ea re cognita, Idibus Octobris ſingu-
lis mandauit, vt cauſſam Dei humanis difficultatibus omnibus potiorem haberent, atq;
ad diem dictam adeſſent. Ceterùm Fridericus magnos multis in locis hoc tempore ex-
ercitus habuit: vnum, cui ipſe præerat, ad obſidionem Fauentiæ; alterum Hencio filio
tradidit, vt in mari Tyrrheno legatis, & epiſcopis aditum ad Concilium impediret, & in
ora Genuenſi fines Genuenſium, qui à ſe defecerant, infeſtos haberet; tertium Conra-
dus filius rex Germaniæ deſignatus cõtra Tartaros omnium maximũ adducebat; quar-
tus erat in Marchia Anconæ, & Valle Spoleti; quintus in terra ſancta cum Rodulfo ma-
1241. teſcallo ſuo ad ea tuenda, quæ acquiſierat. Poſtero verò anno Fridericus litteris Huber-
ti marchionis Palauicini certior factus, Mediolanenſes cũ Placentinis auxilio Parmen-
ſium, quorum agrum exercitus Friderici vaſtabat, Fidentiolam aduenisse, iactantes ſe ad
manum cum Friderico conſerendam contendere, motis caſtris aduerſus eos duxit, at-
que ad Fidentiolam XVII Kal. Febr. caſtra poſuit. Quod vbi illi cognouerunt, nocte lo-
cum reliquerunt. Fridericus inde ad obſidionem Fauentiæ ſe recepit, atque acerbitate
hiemis cõflictatus, vt primum vis frigoris vere ineunte remiſit, validius muros vrbis ver-
berare ab omni parte variis machinarum generibus cœpit: qua in re theſaurum vniuer-
ſum exhauſit. Itaq; cùm pecunia illi ſignata deeſſet, nummos è corio factos, & ſigno ſuo
notatos præſtito poſt bellum confectum detrimento accipi, & pro bonis expendi præ-
cepit. Muris autem multis in partibus laceratis, cum adhuc obiectis corporibus Fauen-
tini reſiſterent, ac victoriam impedirent, cuniculos agi ſub terram iuſſit; quibus repentè
patefactis hoſtes in vrbem plurimi euaſerunt, verùm ne ita quidem, acriter à Fauentinis
repulſi, propoſitum tenuerunt. In his rerum anguſtiis Fauentini veriti, ne deficientibus
in dies magis cibariis, parum diu ſuſtinere ſe poſſent, tenuiſſimum ac viliſſimum quen-
que ad laxandas annonæ anguſtias vrbe excedere compulerunt. Quo remedio nõ pro-
ficiente mox grauius macerati, vxores etiã cum ancillis & liberis emiſerũt. Quæ in con-
ſpectum Friderici profectæ atque ad pedes eius proſtratæ, magno eiulatu maritis ſuis ve-
niam

niam implorarunt. Quibus ille ſubiratus reſpondit: *Recipite vos ad viros veſtros, qui quia mei aliquando miſerti non ſunt, indignum eſt, vt à me miſericordiam conſequantur, qui me nuper in ſua vrbe incluſum clauſis portis ſubitò opprimere impetu vſque adeo ſtuduerunt, vt alium mihi ſimilem, & armis meis indutum ſpecie decepti necarint, ac me dominum ſuum interemiſſe crediderint; matris verò meæ per vrbem tranſeuntis mannum, quo inſidens vehebatur, ſine vlla verecundia mutilarint.* Atque ita illas inedia ac languore confectas, in vrbem redire coegit. Qua ſpe deiecti Fauentini, demum ſacerdotes atque alios venerandæ auctoritatis viros miſerunt, petitum, vt ſibi liceret, incolumi ſalute, tantum cum femoralibus egredi, quemcunque in locum ille præcepiſſet, in exilium profecturis. Quibus ille dixit: *Quia vos me in proſperitate redeuntem agnoſcere noluiſtis, nec ego vos in calamitate clamantes audire volo. Qui enim dum poteſt, quoad poteſt, delinquit, dignus eſt, vt quantum puniri poteſt, puniatur.* Quibus verbis auditis Fauentini, qui conſumptis cibis omnibus amplius ſe ſuſtinere non poterant, ſqualore, fame, ac deſperatione confecti ingenti agmine facto ad pedes eius venerunt, atque humiliter ſe abiicientes magna vi lacrymarum miſericordiam implorarunt, atque ita obſtinatum eius ad ſumendum ſupplicium animum expugnarunt. Nam quos morte afficere propter graues ab illis acceptas iniurias conſtituerat, eos & viuere & ſua habere permiſit. Hæc XVIII Kalend. Maij acta, vt ipſe in epiſtola ad regem Angliæ ſcripſit, quam Pariſius in annales ſuos, à quo hæc hauſimus, rettulit. Verba verò Friderici quoque placet adiicere: *Cum ciuitas Fauentiæ ſuis diffiſa meritis, & propria munitione confiſa, beneficio temporis hiemalis auſa fuerit noſtræ rebellionis viribus præſtare repagulum, veris tamen reſtituto tẽpore hac eadem ciuitate, machinarũ noſtrarum incurſione quaſſata, muris ruentibus, & foſſoribus noſtris penetrantibus per meatus ſubterraneos intima ciuitatis, vt manualiter inter ciues & bellatores noſtros bella concurrerent, & oporteret eos pro minis corpora cominus præſtare gladiis exponenda, ſumpſerunt ſanius pro eorum ſalute conſilium, quibus expugnatio vicinum excidium minabatur, & ad implorandam noſtram miſericordiam continuo clamore ſæpe conuerſi, die Dominico decimo quinto die Aprilis, mandatis noſtris, & beneplacitis ſe præciſè manciparunt. ſubiicientes in noſtram miſericordiam ſuas pariter perſonas, & præſtitis fidelitatis debitæ iuramentis, & illicitis iuramentis, ſi quæ fuerunt, abiuratis. Ad quorum receptionem noſtri comes Imperij ſemper indiuiſa, & iuſti arbitra moderaminis Clementia nos induxit, quæ victoris animum vicit, vt cum victis miſericorditer ageremus, rati glorioſiorem eſſe victoriam miſereri conuerſis, quàm in eorum caſu vlciſci miſerabili; pium genus vindictæ putantes ignoſcere noxis, dum potuimus ſeruus vindicaſſe. Remiſſa eſt igitur gratis offenſa, licet non minima, & rei Imperialiter abſoluti, ciuium, & ciuitatis ſtatu ſub noſtro, & Imperij iugo, quo nihil ſuauius, aut dignius eſſe probabunt, pro rerum qualitate diſpoſito.* Per eoſdẽ dies Iacobus in Frãciam, Otho in Angliam, & Gregorius de Romagia ad Genuenſes legati pontificij Genuæ morabantur, conſilia de tuto Romam itinere inter ſe volutantes. erant enim cum eis archiepiſcopi, epiſcopi & abbates plurimi, qui vt minis Imperatoris à traiiciendo deterrebantur, ſic mandatis pontificis parêre æquum arbitrabantur. Incertos autem ancipitéſve conſilij Genuenſes ea moleſtia liberarunt, profeſſi, ſe eos Romã claſſe incolumes deuecturos. Quos pontifex quoq; ſe opportuno ſubmittendo ſubſidio excepturos promittens, multo magis ad traiiciendum accendit. Quod vt cognouit Fridericus, eos ad terreſtre iter per regiones ſuas faciendũ promiſſa ſecuritate inuitauit, cupiẽs eos de ſtatu rerũ ſuarum cõmonefacere, ac cauſſam eis ſuam probare, cũ diceret; ſe à pontifice indicta cauſſa fuiſſe damnatũ, & pro hæretico diuulgatũ: neq; æquum videri, vt cauſſa ſua ab inimico homine, atq; eius amicis rẽ ignorantibus, iudicetur: ſe, ſi facultas ſibi data eſſet, ad eos vẽturum, atque omnia corã demonſtraturum fuiſſe. Quibus petitionibus poſthabitis, ac promiſſis Genuenſium magna omnia pollicentiũ ſacri proceres freti, cõſcenderunt. Qua re cognita Fridericus omnia in ſui cõtumeliam facta interpretans, Hencium primo quoq; tẽpore monuit, vt eos adoriens aut manu caperet, aut alia ratione opprimeret. Itaq; Hencius cum viginti triremibus nouis, atq; inſtructiſſimis, duce Stollio pirata ſagaciſſimo, Piſis egreſſus obuiam V Non. Iun. prodiit; ac certamine nauali commiſſo, Piſanis adiuuantibus Genuenſes deuicit, ac legatos proceres & nuncios fœderatarum ciuitatum, paucis tantum elapſis, aut captiuos fecit, aut mari ſubmerſit. Qua re Fridericus Fauentiæ cognita, captiuos deduci Neapolim in vincula iuſſit, omnib. æſtatis & nauiũ incõmodis cõflictatos, & improbiſſimorũ ſæpe nautarũ conuiciis laceſſitos ac ludibriis fatigatos. Quorum

multi fœditatem pati carceris nequeuntes, vitę finem miſerè impoſuerunt. Cum autem ex Fauentino agro in Bononienſem tranſgredi ſtatuiſſet, hac victoria parta conſilium reuocauit, vt ipſemet ſcripſit, & Romaniola vniuerſa iuris ſui facta, Henciòque Lombardiæ legato relicto, in Marchiam retroceſſit, ac Piſauro, Fanóque direpto, in Ducatum tranſgreſſus Tuder Narniámque recepit. & per Comitem Simonem Cluſium ac Viterbium occupauit. atque inde iterum in fines Romanos ſe intulit. Quarum rerum dolore confectus pontifex Gregorius, iam centum annos natus, x i Kal. Septembr. naturæ conceſſit. Comitiis inde creando pontifici habitis, cum ſoli decem Cardinales adeſſent, ac ſententiis inter ſe diſcreparēt; miſerunt ad Fridericum oratum, vt duos Cardinales, quos in cuſtodia haberet, dimitteret, quacunque conditione vellet: neq; enim comitia pontificia, vnde reip. ſalus penderet, aliter optatum perduci ad exitum poſſe. quod ille cum eo induſit, vt ad cuſtodiam redirent, niſi ipſi pontifices euaſiſſent. Inde x Kal. Octobris Gaufridus epiſcopus Sabinus patria Mediolanenſis eſt ſubrogatus, ac Cæleſtinus i i i i vocatus, ac poſt ſeptemdecim dies iam ætate confectus, antequam conſecraretur, eſt mortuus. Quo facto Cardinales iterum coierunt: verùm propter diſſidia, quod alij Imperatoris, alij Eccleſiæ cauſſam in ſuffrágio ferendo ſpectarent, comitia reliquerunt, at-
1242. que alij aliò abierunt. Sequens annus nulla re memorabili fuit inſignis. Cardinales vix ſeptem Romæ fuerunt, quibuſdam vita functis, nonnullis morbo affectis, aliis domos ſuas occultè profectis. In Lombardia bellum vtrinq; continuatum. Montelongus Mediolanenſes impulit, vt Comenſes, à quibus deſtituti neceſſario maximè tempore fuerant, armis vrgerent. quare impetu in eorum fines facto, Lucinum & multa alia caſtra eis eripuerunt. Hencius autem Placentinos adortus, omni ope Roncaiellum obſedit, ſed potiri non potuit. In Marchia Icilinus ſęuire aduerſus omnes ſine diſcrimine cępit. Nam cum Azonem nec opinantem opprimere Montagnanæ non potuiſſet, caſtrum incendit. Patauij verò multos, non tam nobilitate quàm diuitiis nitentes, vltimo ſupplicio affecit, iis criminibus obiectis, quod aut pręſentem ſtatum reip. damnauiſſent, aut vrbem Azoni prodere voluiſſent. quin etiam, vt Alberico fratri noceret, agrum Taruiſinum depopulatus eſt: tum nouos prætores à ſe Veronæ, Vicetię, & Patauij conſtitutos Ateſte adduxit, atque oppido dimiſſo ſegetes iam maturas exuſſit. in vrbe autem Patauij arcem ędificauit, eámque fędiſſimo atque obſcuriſſimo carcere non ad cuſtodiam reorum ſed ad ſupplicium inimicorum inſtruxit: atq; in eo primum illius architectum mori ob verbum temere prolatum coegit. Mediolanenſes, Genuenſes, & Placentini cum marchionibus Montisferrati, Ceuæ, & Carecti pacem fecerunt, eóſque fœdere pro tuenda Eccleſia ſibi iunxerunt. Fridericus interim caſtra circum Romam quieta habuit, ac Cardinales ſemel atq; iterum, vt coirēt, ac pontificem ſedi apoſtolicæ darent, admonuit: nam ſe eorum culpa aliquam ex tam diuturna vacatione notam infamiæ contraxiſſe; ſiquidem vulgo iactari, ſe comitiis impedimentum, ac moram inferre. illi verò reſponderunt; ſi pacem tanto ſtudio coleret, Cardinales, quos in cuſtodiis haberet (etenim duo creato Cæleſtino ex pacto redierant) remitteret: quod ille fecit. Vbi verò ſe-
1243. quenti anno ne voti quidem huius compotes factos conuenire animaduertit, ira percitus vrbem corona circumdedit, vt eos vlciſceretur, qui ſchiſma & diſcordias alere videbantur. pòſt autem Romanis culpam in Cardinales reiicientibus, Cardinalium poſſeſſiones atque Eccleſiæ ciuitates inuaſit. pręcipuè autem Albanum Saraceni ſic expilarunt, vt ne ſacra quidem vaſa reliquerint. Quibus detrimentis Cardinales permoti, iterum Anagnię conuenerunt, ac die S. Io. Baptiſtę Sinibaldum Fliſcum Genuenſem preſb. Card. tt. S. Laurentij potitificem deſignarūt, ac die SS. Apoſtolorum cōſecratum Innocentium i v vocarunt. Quod vt Fridericus cognouit, continuò ad eum gratulandi cauſſa nuncios deſtinauit; in quibus Petrus Vinea & Thomas Sueſſanus fuerunt, adiectis literis cum his potiſſimum verbis: *Aduenisti nobis è nobilibus Imperij filius, vetus amicus, nouum creatus in patrem, per quem confidet Imperium vota pacis & ſua iuſtitiæ inuiolata ſeruari.* & paullo pòſt. *Nuncij noſtri tanquam intimæ conſcij voluntatis noſtræ, & deuotionis ad patrem veraces erunt interpretes, tam nos, quàm potentiam noſtram Imperium, ac regna noſtra veſtris beneplacitis ad honorem Eccleſiæ ac fauorem omnimodum Eccleſiaſticæ libertatis, quantum cum Deo ſaluis iure, & honore Imperij, & noſtrorum regnorum poſſumus, obnixius offerentes.* Quod vt populi viderunt, in ſpem omnes erecti ſunt, fore, vt res cum Friderico breui tēpore conueniret,

uenirer, diſſidiúmq; omne facilè tolleretur, cũ Innocentiũ Cardinalem rebus Friderici ſummè ſemper ſtuduiſſe meminiſſent. Solus Fridericus quod erat euenturum proſpexit: ſiquidem amicis gratulantibus reſpondit, ſe iuſtiorem doloris quàm lætitiæ cauſſam habere, quod Cardinalem amicum amiſiſſet, atque infenſum pontificem acquiſiſſet. verè. Etenim Innocentius ſimul cum pontificatu pontificium quoque ad tuenda eccleſiaſtica iura ſtudium nactus, confeſtim Petrum archiepiſcopum Rotomagenſem, Gulielmum epiſcopum Mutinenſem, & Gulielmum abbatem S. Facundi ad eũ legauit, denuncians, ſe paratum eſſe pacem cum ipſo componere, ſi crimina illa purgaret, quorum damnatus fuiſſet: nam & ſe, ſi Eccleſia illum in aliqua re læſiſſet, regum procerúmque ſacrorum ac ſæcularium iudicio arbitrióque ſtaturum. Quam ille conditionem inſolentius reſpuit, ac ſtatim portus atque itinera diligenter cuſtodiri mandauit, ne litteræ ad Tranſalpinos reges & populos harum rerum nunciæ perferrentur; ac fratres aliquot Minores, qui occultè deferebant, corripi ac fœdo affici ſuſpendio iuſſit. Quæ res vbi percrebuit, mirè animos omnium ferme ab illo populorum auertit. Itaque Viterbienſes cum adhuc in fide eius manſiſſent, iniuriis aſſiduis præfectorum eius exagitati, haud longius ſuperba illorum pati imperia potuerunt; ac tumultu concito Nonis Septembris prætorem, ac ceteros magiſtratus oppido exegerunt, ac Cardinalem Rinerium ciuem ſuum accerſiuerunt, ac per eum ſeſe cum Romanis fœdere coniunxerunt. Inde cum auxilia confluxiſſent, arcem, quam Simon Comes tenebat, vario apparatu obſidere ſimul atque oppugnare cœperunt. Etenim non ſolum obſeſſos ad ſummam victus inopiam redegerunt, ſed etiam defenſores frequentibus machinarum ictibus fatigarunt, muros cuniculis ſubtraxerunt, & fontium aquas aut ſubduxerunt aut certè veneno infecerunt. Simon autem cùm fame ſimul atque aſſiduis propugnationis laboribus premeretur, litteris Comitem Caſertanum, atq; ipſum adeo Fridericum ad opem ſibi in extremis rebus ferendam acciuit, ſperare ſe inquiens, ſi os ille tantũmodo hoſtibus oſtendiſſet, ipſos fuga arrepta ab obſidione ſe remoturos. Qui cum demum veniſſet, vrbem militũ corona circundedit, quam Rinerius Cardinalis induſtriè tuebatur, omnibus remiſſionẽ peccatorum indulgens, qui fortè operam præbuiſſent. Qua re audita Romani & ipſi cũ firmiſſimo copiarum numero accurrerũt, ac Viterbienſibus ſimul ex vrbe vno tẽpore erumpentibus tanto impetu Fridericũ ipſum adorti ſunt, vt ſuſtinere nequiuerit, atq; inde fugientis in modũ ſe referre coactus ſit, periculo adeo proximus, vt pro intercempto ſit habitus, quẽadmodum Pariſius prodidit. Nã ipſe ſe Othonis Cardinalis aduenientis amici ſui rogatu diſceſſiſſe ſcripſit, promittẽtis, fore, vt pax cum pontifice firmaretur, & Simon, atq; alij, qui in arce obſidebantur, incolumes cum rebus ſuis emitterentur: neq; fidẽ ſibi eſſe ſeruatam; ſiquidem omnes Romam in vincula eſſe perductos. Viterbio atq; arce recepta, ac mox Cluſio quoq; in ditionem redacto, certatim finitimæ ciuitates ſe Viterbienſibus adiunxêre. Fridericus cũ ſeſe Piſas recepiſſet, ad Conradum filium ſcripſit, vt omnes, qui ex Germania ad aulam pontificiã veniebant, interciperet, atque ad mortem vſq; tormentis afficeret. atq; inde in Apuliam rediit. Qua re cognita, marchiones Montisferrati, & Malaſpina, Vercellenſes, Alexandrini, Haſtenſes, & aliæ ciuitates ab eius amicitia deſciuerunt. Hæc verò merito ipſi accidere vulgò homines dictitabãt, quòd ipſe eiuſmodi imbutus moribus eſſet, vt neq; officia diuina audiret, neque Deum prece propitiaret, nec debitum ſacerdotibus honorem haberet, nec de fide catholica rectè aut loqueretur aut ſentiret, & mulieres Saracenas amicas haberet, viros verò in Italiam induxiſſet, eiſq; Luceriam vrbem munitiſſimam aſſignaſſet. Eo anno in Lombardia, aut Marchia res parũ memorabiles actæ. Cum Mediolanẽſes Melegnanum munire pararent, Hencius ad opus impediendum occurrit. verũ à Mediolanẽſibus, ſociiſq; repulſus re infecta diſceſſit. Icilinus Bonifacium Panici Comitem exulem Bononienſem Veronæ comprehendit, atq; inſimulatum, quòd Veronam fœderatis tradere voluiſſet, in foro Patauino ſupplicio capitali affecit. ac mox Sambonifaciũ Ricardi Comitis oppidum adortus, primo impetu cepit, ac ſtatim euertit. Proximo, Fridericus in 1244.
Patrimonium reuerſus, animum tandem ad pacem cum Eccleſia faciendã adiecit, nempè aſſiduis monitis ac precibus amicorum omnium ſtimulatus. Itaq; Comitem Toloſanum, Petrum Vineam, & Thomam Sueſſanum legatos ac procuratores ſuos Romã miſit, ac per eos apud pontificem in Cœna Domini, Balduino Imp. Conſtantinopolitano

f

præſente,iurauit,ſe ſe ipſius arbitrio pŏtificis permiſſurū,ac iura & prædia Eccleſiæ,quæ controuerſiam facerent,dimiſſurū;cuius pacis cŏditiones pluribus à Pariſio perſcribuntur.Inde collecto animo,& mutato conſilio,ſe huiuſmodi ſacramento, vt ſibi pernicioſo,ſtare nolle oſtendit.Itaq; Innocentius,vt propiùs de pace,quæ infirmabatur, cum eo tractaret,cum omnibus Cardinalibus ad ciuitatem Caſtellanam acceſſit.Inde in vigilia SS.Apoſtolorum Sutrium adiit,ac Fridericum ad promiſſa præſtăda vrgere vehementiſſimè inſtitit.Ille verò ſe pacta ſeruaturū, id eſt iura Eccleſiæ dimiſſurum, reſpondit,ſi prius anathemate eſſet ſolutus.Innocĕtius autĕ,quorſum eiuſmodi ſpectaret exceptio, non ignorans,diſertiſſimè abnuit.Qua de re Fridericus accenſus,nŏ ſolum grauia apertè minari,ſed multo atrociora occultè moliri inſtituit, ita vt non ſolum pontificis famæ nŏ parceret,ſed etiam capiti inſidias compararet. Quibus rebus cognitis, Innocentius quanto eum ſui periculo in eis locis moraretur,animaduertĕs, furtim inde ſibi, ne ab eo interciperetur, abeundum exiſtimauit. ac per fratrem quendam Minorem Philippo Vicedomino Genuæ prætori ſignificauit,quo in diſcrimine verſaretur,orans,vt occultè cum triremibus armatis & nepotibus ſuis ad ſe accedere properaret, & ſe ex hac difficultate eximeret.prætor rem ad ſenatum detulit. ſenatus ſtatim ad eum cū viginti duabus armatis triremibus ire decreuit. Is Alberto, Iacobo, & Hugone Fliſcis fratris pontificis filiis ſumptis, nauigatione aliorſum in populo ſimulata XI Kal. Iun. portu ſoluit, ac ſecundo curſu ad ciuitatem veterem venit.Quo cognito pontifex ſilentio noctis mutato habitu Sutrio ſe ſubduxit,& cum ſex Cardinalibus ad claſſem contendit:vbi veſtibus ſacris indutus,ipſam ſolemni benedictione luſtrauit,atque omnibus, qui ea vehebātur, liberalem veniam peccatorum indulſit:inde ſoluta ora, licet aduerſa tempeſtate iactatus,Portum Veneris attigit,vbi ſe ex iactatione refecit. demum Nonis Iuniis Genuam incolumis adiit, cui archiepiſcopus, clerus, & populus vniuerſus obuiam prodeuntes eum honorem habuerunt,qui tantæ dignitati debetur. Nam vt triremes omnes pannis holoſericis,aureiſque contexerant,ſic iiſdem vicos vrbis,quâ tranſiturus erat, operuerunt,atque ad archiepiſcopalem domum magna cum omnium lætitia deduxerunt.Inde reliqui Cardinales terreſtri itinere,auxilio fœderatorum Mediolanum,exeunte Auguſto,venêre,atque inde Genuam incólumes adiêre. Fridericus, vbi tacitam Innocentij profectionem cognouit,omnibus oppidis Patrimonij communitis, Piſas ſe contulit: &,quòd Innocentium multos Parmæ habere affines ſciebat (nam ibi ſorores aliquot nuptui dederat)legatum ad eas res confirmandas miſit, ac rebus Tuſciæ conſtitutis in Apuliam rediit.Dum autem Innocentius Genuæ fuit, haudquaquam inſtitutam pacis tractationem omiſit.verùm Friderico in priſtina ſententia permanente, nihil profecit. Itaque vbi ex graui, quo tentatus fuerat, morbo conualuit, III Non. Octobris Genua Cardinalibus atque omnibus Eccleſiæ proceribus proſequentibus, ac marchionibus Montisferrati & Carecti latera tegentibus, Haſtam atque Alexandriam abiit: atque inde per Montemferratum in Subaudiam tranſiit.ac demum Lugdunum, quò iter intenderat,ſub Aduentum Domini venit,benignè à Ludouico ipſo rege Francorum exceptus.ac ſtatim Concilium, quod Gregorius habere non potuerat, omnibus Eccleſiæ proceribus ad proximum diem Natiuitatis S. Ioan. Baptiſtæ indixit, vt de ſubſidio Terræ ſanctæ,& de pace Eccleſiæ tractaretur.atque in hiemali ieiunio Cardinales,quorum numerus ad pauciſſimos erat redactus, allegit. Et anno Bononiæ gliſcentibus in dies ciuilibus ſimultatibus, fr. Benedictus Veronenſis ordinis Prædicatorum opportunè in vrbem venit. Siquidem auctoritate ſua,epiſcopo etiam, & prætore ſumma ope ciues orantibus,vt remp. priuatis odiis potiorem habere vellent, pacem inter familias haſce conciliauit; Delphinos & Malataſcas, Taurellos & Andalos, Grifonos, Arteniſios & Caſtrobrittos,Pepulos & Tettalaſinas.Hi cùm quadraginta annos acerbas inter ſe geſſiſſent inimicitias,nunc demum ſancti hominis auctoritate commoti, non ſolū libenter in gratiam redierunt,ſed arcta etiam inter ſe affinitate deuincti ſunt. In Marchia Icilinus Galuanū Lanceam,hominem Germanum proditionis compertū,prætura Patauij deturbauit,atq; illius iudices & milites in carcere macerauit, & Ricardū de Rodaliſco ſubſtituit.Ricardus autĕ Comes, vt cladĕ ad Sanbonifacium acceptam referret, Hoſtiliam oppidū ad Padum munitiſſimū, manu valida oppugnauit, idque Veronenſibus vel ipſo repugnante Icilino ademit. In Italia eo anno maxima annonæ penuria,ac

mox ſæuiſſima peſtilentia laboratum. Proximo Fridericus, cùm Concilium aduerſus 1245.
ſe frequens conuocari Lugduni audiſſet, nihil magis quàm ne quid durius aduerſus ſe ſtatueretur, veritus; in Lombardiam redire decreuit, atq; in hanc ſententiã ad Cremonenſes ſcripſit: Se, Comite Caſertano vnà cum ciuitate Capuæ ad mandata ſua conuerſo, Regnum pacatè tenere, ac propterea collectis viribus ad Lombardiæ res animum contuliſſe: itaque, marchione Lancea proditore damnato, Hubertum marchionẽ Palauicinum, fidelem vicarium ſuum, in Lombardia conſtituere: eíque vt pareant ęque ac ſibi, præcipere. Inde Paſchate Capuæ acto in Patrimonium, & Viterbienſi agro vaſtato Aquampendentem, Senas, & Piſas conceſſit. Tum per Lunenſem oram VI Kalen. Iulias Parmam, Parmáque tranſmiſſo ad Caſale Pado Veronam contendit. ibiq; menſe Maio celebrem principum populorúmque conuentum egit: cui præcipuè Conradus filius, Balduinus Imperator, Dux Auſtriæ, Dux Morauiæ, & Icilinus interfuère: atque inde legatos ſummos viros ad pontificem de re componenda; Hencium verò ad Fridericum filios aduerſus Placentinos eum exercitu miſit. Inde conuentu peracto, VIII Idus Iulias Cremonam adiit, atque iter, recepto in amicitiam Bónifacio Montisferrati marchione, Lugdunum verſus, vt Concilium adiret, intendit: verùm, cum perueniſſet Taurinum, Innocentium XI Kal. Iulias ſententiam aduerſus ſe pronunciaſſe accepit. Res autem ea ſic acta eſt. Innocentius, vbi præſtituta dies aduenit, Natiuitate S. Io. Bapt. trãſacta Cardinales, patriarchas, archiepiſcopos, epiſcopos, abbatéſque, qui conuenerant, alloquutus, de multarum eccleſiarum neceſſitatibus rettulit, ac Thadæum Sueſſanum Friderici legatum ſe audiri poſtulanrem admiſit; qui in conſpectum patrum progreſſus ſe pro Friderico obiectis criminibus reſpondere paratum eſſe, dixit, ac multa magnáq; ipſius nomine Friderici promiſit: cui Innocentius, Ecquem autem ſponſorem tantarum, inquit, rerum præbebis? illo verò Regem Francorum, Anglorúmq; ſubiiciente: Nequaquã, inquit, horum accipimus, ne Friderico, vt antè, fidem fallente in vtrunq; animaduertere compellamur, ac tres terrarum principes omnium potẽtiſſimos hoſtes adipiſcamur. Quarto inde pòſt die in æde S. Ioannis, Spiritus ſancti auxilium ſolemniter implorauit, atque inde calamitates, quibus premebatur Eccleſia, exponere cum fletu, & lacrymis cœpit: in peroratione verò crimina Friderici explicuit; hæreſim, ſacrilegia, cum Saracenis commercia, atque in primis multa eius periuria; quæ prolatis eius litteris comprobauit. quibus Thadæus multis rationibus reſpondit: quas vbi ſpecioſas magis, quam veras iudicari à patribus ſenſit, temporis ſpatium poſtulauit, quo monere Fridericum poſſet, vt ipſe præſens ad cauſſam dicendam veniret. cui Innocentius; Minime verò, inquit: immo ſi ipſe acceſſerit, ego abibo: etenim laqueos eius, quibus me vix explicui, pertimeſco, nec me adhuc idoneum martyrio ſentio. demum, cum ille turſus vrgeret, duas hebdomades ad illum de re tota commonefaciendum conceſſit. Quod vbi Fridericus cognouit, omnino conſilium Thadæi repudiauit; negans, Imperatoriæ dignitatis eſſe, ſeſe in iure de crimine ſiſtere. Cum autem diebus ipſis tranſactis multi in Concilio variis eum de criminibus accuſarent, eáque teſtibus comprobarent, neque Thadæus ea ſatis diluere videretur, tum XVIII Kalen. Auguſti Innocentius frequenti Concilio ſententiam in eum tulit, his ferme verbis: *Cum Fridericus rex Siciliæ pacem inter Imperium atque Eccleſiam violarit, Cardinales ac proceres Eccleſiæ prodeuntes ad Concilium aut comprehenderit, aut ſubmerſerit, aut ad indecoram ſubeundam ſeruitutem adegerit, quoſque captiuos fecit, eos fœdiſſimis carceribus ad extremum vſque ſpiritum macerarit; Cum idem nefariis de fide imbutus opinionibus ſit, & amicitiam cum Saracenis coierit; Cum in Regno Siciliæ ſacerdotes impotenter exterminarit, ac variis tormentis excruciatos necarit, ob has cauſſas, inquit, nos ſuper præmiſſis, & quampluribus aliis eius nefandis exceſſibus cum fratribus noſtris & Sancto Concilio deliberatione præhabita diligenti, cum Ieſu Chriſti vices, licet immeriti, teneamus in terris, nobiſq; in B. Petri perſonam ſit dictum: Quodcunq; ligaueris ſuper terram, ligatum erit in cœlis; memoratum principem, qui ſe Imperio, & Regnis, omníque honore, & dignitate reddidit tam indignum, quique per ſuas iniquitates adeo, ne regnet, vel imperet, eſt abiectus, ſuis ligatum peccatis, & abiectum, omníque honore, & dignitate priuatum à Domino oſtendimus, denunciamus, & nihilominus ſententiando priuamus, omnes, qui ei iuramento fidelitatis tenentur aſtricti, ab huiuſmodi iuramento perpetuo abſoluentes auctoritate apoſtolica, firmiter inhibendo, ne quiſquam de cetero ſibi, tanquam Imperatori vel regi pareat, & intendat; decernendo quoſlibet, qui ei deinceps velut Imperatori, vel regi conſi-*

lium, vel auxilium præſtiterint, ſeu fauorem, ipſo facto excommunicationis ſententiæ ſubiacere. Illi autem ad quos in eodem Imperio Imperatoris ſpectat electio, eligant libere ſucceſſorem. De præfato Siciliæ Regno prouidere curabimus cum eorundem fratrum noſtrorum conſilio, ſicut viderimus expedire. De electione inde Imperatoris ſic ſubdidit: *Dux Auſtriæ, Dux Bauariæ, Dux Saxonum. Dux Brabantiæ, archiepiſcopus Colonienſis, Maguntinus, Salburgenſis ducentur in inſulam Rheni, & dimittentur ſoli in ea, & amouebuntur omnes nauiculæ, & ibi tractabunt de electione Imperatoris, nec adueniet aliquis ad eos, donec ſint concordes. Huic negocio præerit archiepiſcopus Colonienſis, ſecundus Maguntinus, tertius Salburgenſis.* Atque hæc omnia cunctis Chriſtianis principibus nota fecit. præcipuè verò Philippum Fontanam epiſcopum Ferrarienſem ad principes Germaniæ miſit, hortans eos, vt Henricum Landgrauium Thuringiæ deligerent regem, ſeque ei auxilio futurum ad Regnum obtinendum promittens. Hæc verò vt Ftidericus accepit, ira, cuius ſanè potens non erat, exarſit, atque ad ſuos conuerſus dixit: *Pontifex in Concilio meam mihi coronam detraxit; videamus, an ita ſit: ac coronam ſibi afferri iuſſam capiti impoſuit, inquiens: Atqui coronam nondum vel pontificis vel Concilij decreto amiſi: an vero principem, cui non eſt par, de culmine Imperialis dignitatis pontifex deturbabit? atqui meliore multo nunc, quam ante conditione ſum: nam ante in aliqua ſaltem re tenebar ei obtemperare, aut obſequium adhibere; nunc verò omni obedientiæ, venerationis, & pacis ſolutus vinculo ſum.* Itaque ab illa die pontificem, propinquos, affines, amicos & bona eius ſine vllo pudore inſectari internecino bello inſtituit. Vt autem principes ab amicitia eius ſeiungeret, litteras ad eos ſcripſit omni criminatione plenas, & quaſi veneno quodam aſperſas; in quibus non ſolum pontifici, ſed etiam vniuetſo ſacerdotali otdini aſpere maledixit, ac ſemetipſum de obiectis criminibus purgare contendit. præcipuè autem, vt fauorem ſibi Ducis Auſtriæ compararet, filiam eius ſibi in matrimonium poſtulauit; neque obtinuit, puellâ ſimul cum patre cônnubium hominis aſpernante, quem communione piorum Eccleſia exegiſſet. Principes autem pontificis voluntatem fouentes Henricum tegem, vt dixerat, deſignarunt, qui mox partes Eccleſiæ propè in Germania ptoſtratas etexit. Manſit autem Ftidericus Taurini vſque ad Kalendas Auguſti: nam pridie ad principes crimen hæreſis diluendi gratia ſcripſit. Inde Papiam regteſſus bellum mouere Mediolanenſibus ſtatuit, atque idcirco delectus omnium fidelium ciuitatum acciuit. Quibus ſeptus in fines Mediolani ſe intulit, ac Murimundum ſtatim occupatum euertit. inde cum ibi exetcitum Mediolanenſium obuium cum carrocio habuiſſet, XII Kalend. Nouembris caſtra ad Abiate, ad ripam Ticinelli traduxit: atque ibi occuttentibus paritet in vlteriore ripa Mediolanenſibus, dies vnum & viginti, re tantum mutuis iaculationibus tentata, tranſegit. Kalend. inde Nouembris ab Buffalotam amnis ttanſeundi cauſſa proceſſit, verùm à Mediolanenſibus eodem occurſu ſe obiicientibus impeditus non potuit. Inde Idibus, motis caſtris, Caſtenum ptofectus arcem Cottarum ſubuertit, neque ibi pet eoſdem quoque tranſitus nanciſci copiam quiuit. Quare multis ibi diebus ſine profectu tranſactis Hencio filio mandauit, vt traiecto occultè iuxta Baſſianum ad diuertigium Abdua, impetum in tractum illum Mediolanenſium faceret. Quo facto Hencius ad Gurguzolam acceſſit, ipſámq; oppugnare inſtituit: verùm Simon Locarnas cum iuuentute portę Comenſis atque Orientalis ſic ſe conatui illius oppoſuit, vt prœlio commiſſo ipſum captiuum fecerit, licet Parmenſibus ac Regienſibus intercurrentibus pòſt paullo reddiderit. Hæc in noſtris annalibus ſcripta ſunt. Matthæus autem Pariſius auctor eſt, Mediolanenſes à Friderico & Hencio intet vrbem & flumen interceptos, ac reditu interclusos, cladem inſignem accepiſſe. Fridericus inde Papiam, & Papia Cremonam, atque inde audita tebellione in Apuliam rediit, ita tamen, vt filios Hencium in Lombardia; Fridericum in Etruria legatos reliquetit. In Marchia Icilinus Nouale & Meſtrium ex agro Tatuiſino recepit. Per eoſdem dies iuſſu Friderici Mutina, Regio, & Parma omnes Eccleſiæ fautores eiecti. Ita Regio Roberti, Foliani, ac Lucipini ab Seſſiis; Mutina Aigoni, Rangoni, & Boſchetti à Graſulfis & eorum ſactione depulſi ſunt. Idémque Parmæ de Gerardo Corrigio, & Bernardo Roſſio pontificis affinibus factum fuiſſet, niſi ipſi re præuiſa aliquanto ante cum amicis ſuis vrbe ceſſiſſent.

1246. Sequenti anno ſæua adeo Aprili menſe pruina cœlo manauit, vt vites omnes perdiderit.

Eodem

Eodem menſe Fridericus in Campania caſtrum Capuacij, quod à rebellibus tenebatur, expugnauit. In Germania Henricus Landgrauius rex deſignatus in die S. Iacobi ſummo prœlio cum Conrado ad Francfordiam depugnauit, eúmque à ſuis in acie deſtitutum ſuperauit. In Vmbria Marinus de Ebulo Peruſinos & Aſiſiates, qui à Friderico defecerant, debellauit. Hencius bellum in Lombardia cum aduerſariis ſuis gerere inſtitit, in primíſque factione Bernardi Roſſij Parma depulſa, exercitum aduerſus Placentinos adduxit. Regienſes caſtra duo ex agro ſuo, Roſenam & Felinam, Huberto Palauicino marchione prætore duce, recuperarunt. Bononienſes captiuos ſuos in prœlio ad Vincolam factos, à Mutinenſibus & Parmenſibus receperunt, atque illorum eis reddiderunt: nec Placentinis interea ab Hencio oppugnatis opportuna ſummittere auxilia deſtiterunt. Ceterùm aſſiduis bellis ac ſeditionibus tum Lombardiam vrentibus, villis agríſque vaſtatis, miſer admodum vel potius miſerabilis ſtatus eius, ac fœda in primis facies erat: neque enim aut arare, aut ſerere, aut meſſem aut vindemiam facere, aut omnino rari habitare agricolæ ſine militari cuſtodia poterant, quæ à ſingulis ciuitatibus per tribus emittebatur: adeò numerus proditorum hominum & latronum increuerat, qui homines iter facientes excipiebant; neque niſi exactis mulctis acerbiſſimis, dimittebãt; boues auertentes, & niſi ſe redemiſſent, grauiſſimis detrimentis afficientes; cum alios pede ſuſpenderent, aliis dentes euellerent, aliorum in ora bufones viuos ingererent. quæ mala honeſtiſſimus quiſque vel ipſa morte triſtiora putabat. Quod verò intolerabilius videbatur, alter alteri ſuſpectus erat, ne caperetur, atque ab eo extorquendę pecuniæ gratia torqueretur. Lupi præterea cum vulpibus fame rabidi per agros paſſim ferebantur, quòd combuſtis villis & deſertis agris ſolitum haudquaquam ouium ceterarúmque pecudum pabulum inuenirent: verùm circa foſſas vrbium congregati volitabant, atque abſurdis vlulatibus omnia perſonabant, & ingreſſi oppida intacti ipſos ſæpe homines laniabant, quos ſopor in plauſtris aut ſub porticibus occupabat: quin etiam parietes perforabant, & infantes nacti in cunabulis deuorabant. Quæ ab illis ſcribuntur, qui ſe conſpexiſſe fatentur. Gibertus Corrigius de Gente dictus, & alij nobiles Parmenſes Friderico damnato obedire nolentes, ſeſe ad Gregorium legatum Placentiam contulerunt: quibus Fridericus exilium ſtatuit, ac domos euertit. In Marchia Icilinus Caſtrumfrancum, Campretum, & Muſolentum ex agro Taruiſino recepit, agrúmque ipſum ferro ignique vaſtauit: multos etiam Patauinos falsò proditionis inſimulatos publicè interfecit, & Veronæ ciues aliquot tormentis excruciatos extinxit. Sequenti an- 1247.
no prid. Idus Februarias Ioannes Scannarola, & quidam alij inſidias Icilino paraſſe ſunt accuſati; ex quibus cum Ioannes ab Henrico Egna prætore acrius vrgeretur, vt ſe iudicium euadere non poſſe vidit; ſtricto gladio prætorẽ ipſum oppetiit, ac vita exuit. Quare & ipſe vltimum ſupplicium ſubiit. Ricardus & Azo, Veronenſibus exulibus ac Ferrarienſibus ſumptis, cum Icilino & Veronenſibus vrbem tenentibus ad Mincium pugnauerunt: in quo prœlio IV Kalendas Iun. multi vtrinque capti, æſtus magnitudine intercluſo ſpiritu, perierunt. Conradus Henricum regem Aquas ad coronam accipiendam pergentem, apud Vlmam adeptus prœlio maximo vicit: vnde ille ictu ſagittæ ſaucius fugam arripere coactus, haud ita multo pòſt dolore confectus interiit. Quo nuncio accepto, Innocentius quatuor legatos ad concitandos in Fridericum reges ſubitò deſtinauit, & cum Hencius iuſſu patris propinquum ſuum captum ſuſpendio extinxiſſet, ipſum in die Paraſceues cum patre diro anathemate iugulauit: atque inde ſtudium ſuum eò conuertit, vt Gulielmus Comes Holandiæ rex Germaniæ legeretur. Gulielmo inde Aquas ad coronam accipiendam eunti Conradus ſe item oppoſuit, atque ab Octauiano Vbaldino Card. legato, Conrado Colonienſi archiepiſcopo, & aliis proceribus Alemaniæ amicè monitus, vt incœpto deſiſteret, nec patris damnati veſtigia ſequeretur; reſpondit, ſe nunquam parentis ſui ſtudio defuturum: atque ita vrbem occupatam contra illos obtinuit, ac diuturnam pontificiorum obſidionem ſuſtinuit. Fridericus autem tumultibus Apuliæ tandem compoſitis, Piſas ſe rettulit: atque inde per Parmenſium fines Cremonam peruẽnit. Ibi verò ſuadentium auctoritate victus, vtile demum conſilium gratiæ cum Eccleſia reconciliandæ cepit, ac Lugduni ipſum conuenire pontificem ſtatuit. Itaq; honeſtiſſimo togatorũ comitatu aſſumpto Cremona profectus, Taurinum acceſſit, ibiq; alterum conuentũ inſtituit. Hencius autem cum Boſone

Douaria Regij prætore Vardaſtallum Mantuanorum, qui ad Eccleſiam ſe rettulerant, circumſedit, ac duo eorum nauigia Pado defluentia intercepit. inde ad caſtrum Quintiani Brixianorum oppugnandum proceſſit. Mantuani contrà Cremonenſium agrum ingreſſi, ipſum infeſta percurſione vaſtarunt. Mediolanenſes, Brixiani, Ferrarienſes, Bononienſes, & Veneti obſidionis cauſſa duobus menſibus apud Luzariam conſederunt. Fridericus inde Taurino profectus vbi radices Alpium attigit, trepido nuncio Parmam ab eccleſiaſticis receptã audiuit. Rem autem ad memoriam inſignẽ hac ratione geſtam inuenimus. Gibertus de Gente, & alij Parmenſes qui vrbe exceſſerãt, omnibus fortunis euerſi, ac ſummis difficultatibus rei familiaris oppreſſi cum Placentię verſarentur, occaſione admoniti conſilium recuperandæ patrię inierunt, ac multis Friderici hoſtibus Eccleſiæque amicis in fortunæ ſocietatem aſcitis, Placentia Gregorij legati nixi opibus euaſerunt, ac ſe inter ſe ad patriam repetendam hortati, Gerardo Corrigio duce ſibi delecto Parmam XVII Kalend. Iulias citato agmine perrexerunt, atque Henrico Teſta Arretino prætore, & Manfredo Cornazano occiſis, & Gibellinis, qui omnes ex vrbe ad Tarum armati re perſpecta occurrerant, prœlio profligatis, vrbem ſine certamine inierunt, ac benignè à populo accepti, poſtridie concione habita, Gerardum ipſum prætorem deſignauerunt. Qua re præuiſa nobiles, qui Friderico fauebant, ſub eorum ingreſſum ſe cum rebus ſuis ex vrbe proripuère. Parmam tam inopinato caſu ab hoſtibus occupatam poſtquam Hencius audiit, extemplo Quintiani obſidionem reliquit, ſeque trepidus Cremonam recepit, atque opportunis conſiliis agitatis, poſtridie mane Cremonenſes cum carrocio Parmam verſus eduxit, ac caſtra ad Tarum mortuum poſuit, qui aquarum è Taro viuo congregatio erat, longè à Parma ſeptem millibus paſſuum diſtans; atque ibi patrem ad auditum cladis nuncium recurrentem expectare incœpit: neque ambigitur, quin, ſi recta ad vrbem contendiſſet, nondum neceſſariis munitionibus præſidiiſque inſtructam, eam facile recuperaturus fuiſſet. Dum autem ille aduenit, interim Parmenſibus auxilia à pontificiis acceſſere. Nam Ricardus Comes Vardaſtallo aduolauit, atque vrbem à parte ad Orientem vergente ſibi cuſtodiendam aſſumpſit. poſtridie quadringenti equites Placentini acceſſerunt, quibus pars à glarea fluminis attributa eſt: tertio die Gregorius Montelongus legatus pontificis & Bernardus Roſſius affinis eius cum mille equitibus Mediolano venerunt: deinde cum expeditis copiis Bononienſes ac Ferrarienſes: atque hi omnes caſtra in via ad Burgum S. Domnini ferente locarunt, eáque vallo foſſáque aduerſus quoſcunque hoſtium impetus firmauerunt. Hoc igitur tam improuiſo ictus nuncio Fridericus, modico temporis ſpatio ad capiendum conſilium ſumpto, IV Non. Auguſti ad vrbis obſidionem ſigna conuertit; eo animo, vt omnem belli Lombardici molem ad eam expugnandam conferret, ſperans ſe facile potiturum, quòd eam nec firmus murorum ambitus communiret, neque foſſarum profunditas tutam efficeret, nec præparata rerum neceſſariarum copia confirmaret: atque ad vrbem ſociis omnibus latera ſtipantibus progreſſus, in ea parte, quæ dicitur Grola, non longè ab ipſa vrbe, nempe in capite Pontis conſedit, firmo animi decreto ſuſcepto, ſe Parmenſes ad deditionem aut voluntate aut vi ſubacturum. Itaque actioris obſidionis inſtituendæ cauſſa, oppidum nouum, obſeruatis de cœlo aſtris, conſtruxit: quippe caſtra, ampliſſimo terræ ſpatio ad iuſtam vrbis magnitudinem comprehenſo, vallo foſſáque muniuit, atque eò theſaurum ſuum & omnia rectè inſtitutarum ciuitatum opificia transtulit, vt nihil ab vrbe iuſta differret; ipſeque cum Germanis, & Hencius cum Mutinenſibus ibi ſtatiua locauit: auxiliis inde ab omnibus partibus acceſſitis, primus venit prætor Papienſium Hugo Boaterius Parmenſis, qui quanuis ſororis pontificis eſſet filius, nulla tamen ratione auerti à Friderici amicitia potuit; deinde Icilinus à Romano cum Patauinis, Vicetinis, & Taruiſinis, vix ad Gazaltum ex manibus Azonis & Mantuanorum elapſis: tum ex Dremonenſibus, Regienſibus, Bergomatibus, & Tuſcis, qui partibus Imperij ſtudebant; poſtremo ex Apulia & Sicilia, Italicorum & Saracenorum ingens numerus, ex quibus exercitus ſexaginta millium eſt confectus; qui celeriter Hencio duce totum agrum Parmenſem cum caſtris eius omnibus in ditionem redegit. Parmã in hunc modum à Friderico cinctã, mirificus omnes qui intus erant, pauor inceſſit: quare non ſummam ſolum ad firmanda & tuenda mœnia diligentiam adhibuère, ſed

etiam

etiam ſupplices à Deo auxilium popoſcere: mulieres præcipuè ad vota pro ſalute facienda conuerſæ, vrbem argenteã cum omnibus maioribus ædificiis conſtruxêre, eámque B. Virgini dicauêre. Hac re accepta Bononienſes ab occaſione inuitati, bellum ſibi cum Mutinenſibus inſtaurandum exiſtimarunt, ſcilicet vt aut Fridericus in apertum amittendæ, ſi negligeret, Mutinæ diſcrimen adduceretur; aut ſi opem enixè ferret, copias ſuas diduceret, & Parmam minoribus opibus oppugnaret. Ita dum Mutinenſium exercitus à Friderico vocatus, paucis in præſidio finium ſuorum relictis, abeſt; Vido Vicecomes prætor cum carrocio & Iacobo Lambertacio carrocij præfecto ad Badianum acceſſit, quod infelicibus antè tentatum armis aſſiduè ante oculos verſabatur, atque omnis generis machinis expeditis acerrimè oppugnare inſtituit. Hoc nuncio accepto Mutinenſes, qui in caſtris Friderici erant, ſtatim Icilino & copiis eius aſſumptis, ad Badianum recurrerunt: verùm multitudine copiarum Bononienſium territi, caſtris poſitis quieuerunt, Hencium maiore cum ſubſidio aduenturum opperientes. Bononienſibus interea acriùs in dies oppidum oppugnantibus, Badianenſes & Mutinenſes qui in præſidio erant, cùm ſe ſuſtinere non poſſent, neque Hencianum ſubſidium affore in tempore exiſtimarent, conſilium ſui dedendi cepere: ac poteſtate colloquij facta in hunc modum cum Bononienſibus pepigêre. Pridie Non. Iulias iuxta foſſam Badiani prope portam, Vido prætor & conſules mercatorum atque argentariorum, qui ibi aderant, promiſêre, Vidotto Gerarducio & aliis ex Badiano præſentibus, ſe ſeruaturos res mobiles eorum, eiſque quoquò vellent ire, liberè permiſſuros; qui Bononiam commigrare aut in agro habitare voluiſſent, omnium onerum, præterquam militarium, vacationem daturos, omnéſque poſſeſſiones, quas haberent in agro Bononienſi, reſtituturos, neque pacem cum Mutinenſibus illorum iniuſſu facturos, niſi reſtituti à Mutinenſibus eſſent; præterea ſe ædi D. Stephani parſuros, captiuos dimiſſuros, res Communis Mutinæ trans Scultemnam impenſis Communis Bononiæ tranſlaturos: ſi quis de caſtro vellet primùm Mutinã ire, deinde Bononiam redire, poteſtatẽ facturos. poſtularũt autem, vt ipſi intra biduũ bona ſua omnia, ædiſq; D. Stephani ex caſtro extracta haberent, & ne Mutinenſes per tres dies propius caſtrũ trium milium ſpatio eſſe poſſent, darẽntq; operã, vt caſtrum Badiani in poteſtatẽ Vidonis prætoris primo quoq; tẽpore perueniret. His actis Badianenſes cum ducibus Mutinenſium colloquuti, fide accepta fore quæ promitterentur, à ſua parte rata, eodem die cum rebus ſuis exiêre: atque alij Bononiam, alij Mutinam, vt cuiuſcunque tulit animus, abiêre. Prætor inde caſtrum ingreſſus ipſum, exercitu Mutinenſium aſpectante, combuſſit: & continuò, antequam Hencius adueniret, nocturno tempore in Mutinenſes inuaſit, eóſq; in fugam haud magno admodũ negocio cõpulit. Inde circumlatis ad caſtra eorum armis, Montelongum, Sabinianum, & alia quædam occupauit: atq; ingenti præda potitus victorem domum reduxit exercitum. Ibi recitatis, quas geſſerat, rebus ad Conſilium generale ac ſpeciale tulit, vt pacta cum Badianenſibus & cuſtodibus, qui ibi erant, cum oppidum in ditionem conceſſit, inita ſeruarentur, atque in legum tabulas referrentur, & quotannis per prætorem qui tunc eſſet, & per populum iurarentur, &, vt in feſto D. Eſaiæ (nam illo die ea facta deditio fuerat) quadraginta cerei per prætorem & curiam ad D. Eſaiæ deferrentur. Fridericus inde caſtra munita quinto Kalendas Auguſti à nomine S. Victoris, cuius eo die memoria celebratur, Victoriam appellauit. ac quarto Nonas Auguſti Mutinenſes de rebus à ſe actis edoctos inſignem ad ſe militum manum mittere iuſſit, inde ex Victoria Parmam obſidione premere inſtituit, ac crebra cum egredientibus Parmenſium ſagittariis prœlia miſcuit, ac mœnia ſæpe inuaſit: verùm cum irriti omnes conatus cecidiſſent, vſque adeo furere ira cœpit, vt omnes aduerſæ partis captiuos maximis atque exquiſitis ſuppliciis in conſpectu Parmenſium in glarea fluminis interfecerit, quoties ei rem malè gerere contigit. Quin etiam Gerardum Canalem Parmenſem propterea ſuſpectum habuit, quia domui eius Parmenſes pepercerunt, itaque illi aliquando dixit: *Multum nos Gerarde Parmenſes diligunt, quia neque meam, neque tuam domum euertunt:* &, cùm ille reſponſum nullum dediſſet, (quia quorſum vocem eam ediſſet, non aſſequebatur) in Apuliam miſſum mari ſubmergendum curauit. Hencius autem & Icilinus Brixillum, quod ad Padum eſt, captis Parmenſibus loci cuſtodibus, ditionis ſuæ fecerunt, vnde Mantuani & Ferrarienſes frumenta ac ſalem,

atque alia ad victum neceſſaria vrbi Parmæ ſubminiſtrabant. Dum autem locum illum muniunt, Octauianus legatus, qui ſe iuſſu pontificis ex Alemania in Lombardiam receperat, furtim Mediolanum acceſſit, à Montelongo Parmæ incluſo rogatus atque Mediolanenſibus, Azone & Alberico tegentibus ad Talliatam Padi proceſſit: nec Parmenſibus, propter Hencium ſeſe opponentem, ſuccurrere potuit. Quare deſperato auxilio Parmenſes de deditione cogitare cœperunt, prout ex litteris ad Cardinalem interceptis eſt cognitum. Marchio verò Montisferrati, aſſumptis Vercellenſibus, Taurinum incurſu ſubito cepit: verùm Fridericus nepos ſociarum ciuitatum militibus aduocatis ſtatim recuperauit. Ferrarienſes etiam exules, qui iuſſu Friderici Rauennæ agebant, ad os Talliatæ vocati, ipſum à Mantuanis vallis ad tranſitum impediendum obſeptum inuenientes, ope Hencij in ripa ſedentis ſecuribus aperuerunt, ac Padum eum ſuis nauigiis intrauerunt, & Mantuanis, qui primi Padum occuparant, leui pugna tentatis quinquaginta naues eripuerunt; & præter eos, quos aut ferro necauerunt, aut flumine ſubmerſerunt, trecentos hoſtium captos Hencio tribuerunt, quos Fridericus ab vtraque parte Padi ſuſpendendos curauit, atque Hencium pontem ad Brixillum facere, eúmq; firmo præſidio cuſtodire mandauit; atque interim litteras à Friderico filio de Guelforum parte Florentia deturbata accepit. Quippe Florentia iamdiu in duas & ipſa factiones Guelforum & Gibellinorum diuiſa, cum hucuſque Eccleſiæ partes tutata eſſet, Gibellinis in vrbe præualentibus ac Guelfis tumultu populari depulſis, ad Fridericum ſe contulit. Guelfos autem Octauianus Cardinalis incitauerat, atque ope Bononienſium ad Gibellinos vrbe eiiciendos impulerat. Hac de cauſſa Bononienſes bellum ab ea parte futurum aliquando ſuſpicati, arcem in finibus in ipſo propè Apennini iugo aduerſus eos moliti ſunt: quam propter aſperos præcipitéſque tramites Scaricaláſinum nominarunt. Interim Mantuani & Ferrarienſes v Kal. Nouembris ponte capto atque reſciſſo, per Padum cum multitudine nauium diſcurrere cœperunt, & Columnum progreſſi magnam commeatus vim Parmam ad ſuſtinendam obſidionem introduxerunt. Fridericus autem intelligens, niſi refecto ponte ſupportationem rei frumentariæ Parmenſibus intercluderet, ſe nunquam vrbe potiturum; pontem alterum, quà maximè anguſtus eſt Padus, captis per Rauennates & Mutinenſes centum hoſtium nauibus, magno ſumptu ac labore reſtitui iuſſit, eúmque vallo & foſſis vtrinque ac præſidio neceſſario confirmauit: atque ita impedita ſubuectione Parmenſes iterum in ſummam neceſſitatem & magnam deſperationem adduxit. Legatus interea Parmę variis artibus titubantes Parmenſium animos confirmabat, ac litteris ſimulatis ſpem ſubſidij propediem affuturi non dubiam afferebat. ſuperueniente hieme, ſociorum copiæ domum pleræq; in hiberna dimiſſæ. Aigonis & ſociis, qui Mutina à Geraſulfis fuerant propter factionum certamina exturbati, Bononienſes Sabinianum, quod paullo antè ceperant, dederunt incolēdum.

1248. Sequenti inde anno Fridericus graui morbo correptus eſt; ex quo eùm emerſiſſet, recreandi animi cauſſa XIV Kal. Martias Victoria cum magno ſuorum comitatu aucupatum tribus paſſuum millibus exiit, rerum omniū ab hoſtibus propè ſecurus. Tum Montelongus legatus, vir acer & vigilans, & Philippus Vicedominus occaſione vſi, vrbe cum omnibus copiis, pueris etiam & ſenibus & mulieribus adiuuantibus, implorato diuino auxilio, eruperunt. quos vt vidit Thadæus Victoriæ cuſtos relictus, *Tandem*, inquit, *mures de cauernis exierunt.* ac Victoriam adorti, cuſtodibus, antequam Fridericus recurrere auxilio poſſet, oppreſſis ac fortiſſimè diſſipatis, vrbe ipſa cum ingenti præda potiti ſunt. nam & coronam regiam & theſaurum & ſupellectilem omnem pretioſam Friderici, & iumenta vniuerſa & carrocium Cremonenſium repererunt, & captiuis ſuis liberatis multos hoſtium ceperunt, atque inter ceteros Thadæum interemerunt. ac demum Victoriam ipſam ſimul ira lætitiaque elati cremarunt. Hæc ita geſta Salimbenus Parmenſis, qui his rebus interfuit, ſcripſit. Fridericus verò hoc modo: *Parmenſes cum vltra reſiſtere non poſſent, captato tempore, quo partem exercitus noſtri ad fabricationem pontis in Pado, per quem aqua nobis dominium ſeruabatur, miſeramus, die Martis* XVIII *præſentis menſis Februarij Beruerios quoſdam, vt ad eorum perſequutionem nos attraherent, callidè præmiſerunt: ſed cum fideles noſtros inermes extra caſtrorum noſtrorum limites caſus tam ſubitus eduxiſſet, accidit, quod priuſquam ad defenſionem ciuitatis Victoriæ fideles noſtri regredi potuiſſent, Parmenſes caſtra noſtra cum rebus ibidem habitis ignis incendio concremauerunt.* Fridericus inde cùm maturè ſuis ſubue-

ſubuenire non potuiſſet, Victoria excluſus Cremonam eodem die proceſſit, ac per triduum Cremonenſium, Papienſium, & aliorum ſociorum exercitu conuocato Parmam ſe rettulit, ac caſtris ab alia parte poſitis vrbem noua premere obſidione inſtituit. Poſt quintum inde à Victoria capta diem Hencius naues omnes Mantuanorum, quas auxilio Parmenſium aduocarant, adortus viriliter expugnauit, ac centum omnis generis naues & trecentos homines cepit. quorum alios gladio, alios ſubmerſione deleuit, alios in carcerem condidit. Cùm autem Fridericus ad expugnationem duorum caſtrorum eſſet progreſſus, quæ Parmenſes ad aditum Friderico præcludendum poſt captam Victoriam ceperant: Parmenſes adortus non leui detrimento affecit. ex quibus centum cæſi, ſexaginta capti atque in cuſtodias dati ſunt. inter ceteros Bernardus Roſſius pontificis ſororius interfectus. Hencius cum Icilino Veronam, Montelongus cum Mediolanenſibus Mediolanum ſe rettulit. Parmenſes Bertam carrocium Cremonenſium in vrbem adduxerunt, & ad baptiſterium collocarunt. Mediolanenſes verò & Mantuani, qui magna ab eis detrimenta acceperant, ornamenta eius abſtulerunt, ac tantum rotas ac lectum plauſtri cum vexilli pertica reliquerunt. Cùm autem reliquus theſaurus auro, argento, lapidibus pretioſis, vaſis, & veſtibus conſtans eſt ablatus, tum inprimis corona Imperialis magni ponderis ac pretij; quippe ampla, & ex auro gemmis pretioſis intexta confecta, vt magis dignitati Imperij, quàm capitis ornamento ſeruiret: nam facilè totum caput cum facie occuluiſſet, niſi ſubſidio vnius faſciæ ſubleuata fuiſſet. Hanc verò quidam paruus homo, humili loco natus inuenit, atq; omnibus indicans lætus inceſſit: nam quod quiſq; rapuerat, ſibi habebat. neq; ea de re vllum iurgium, aut cõtentio intercedebat. Hanc verò Parmenſes emerunt mille libris Imperialibus, & vna domo repenſis. inde ſtatuerunt, vt quicunq; de bonis Victoriæ rapuiſſet, dimidium ſibi haberet, ac dimidium in commune conferret. tentoria, & reliqua ad vſum belli pertinentia legatus accepit. imagines & ſacræ relliquiæ in ſacrario baſilicæ conſeruandæ ſunt poſitæ. Iumenta circiter quindecim millia fuerant; nempe equi pretioſi, manni, muli, clitellarij, & boues. Ex hoc inde theſauro pars exigua Parmæ remanſit, quòd pleraque mercatoribus vendiderunt, & pecuniam conſecerunt. Hoc læto nuncio audito Innocentius dixit:

Ad laudem Chriſti Victoria victa fuiſti.

His porrò rebus erectus Octauianus legatus, Bononiam venit, atque aduocato ad concionem populo auctor maximè fuit, vt reliqua Mutinenſis agri caſtra ſæpius parum proſpero ſucceſſu tentata primum peterent, deinde Romaniolæ vrbes, quæ in poteſtatem abierant Friderici, repeterent. Nam cùm explorata, inquit, ac certa fractis ad Victoriam Friderici opibus de vtroque bello victoria oſtenditur, tum antiquæ ſtudiorum egregiè à vobis cultorum gloriæ ille haudquaquam contemnendus recentis decoris titulus adiungetur, ſi Eccleſiam ius ſuum in Romaniola ſemel atque iterum armis veſtris recuperaſſe, apud poſteros fama haudquaquam falſa feretur. Ita decreto bello Boniſacius de Cario Placentinus vrbis prætor ineunte Maio firmiſſimum in fines Mutinenſium exercitum introduxit, ac Nonantulam vltro ſe poteſtati permittentem; Panſanum, & Sancæſarium reſiſtentia, ipſo præſente Octauiano, in ditionem adduxit, ac tecta eorum omnia diſturbauit. Inde vniuerſo cis Scultemnam populato ac peruaſtato agro, domum reuerſus continuò equites, & populum in Romaniolam cum carrocio duxit, & Duccia ac Flagnano momento temporis expugnatis, inde ad oppugnationem Imolæ properauit. Imolenſes, cum ſatis parati ad tantam belli ſuſtinendam tempeſtatem non eſſent, ad conditiones accipiendas facile deſcenderunt. VI Kal. Iun. res iureiurando per Iacobum epiſcopum, & Bonifacium prætorem Octauiani, ac ciuitatis nomine agentes in prætorio Imolæ his eſt firmata conditionibus. Imolenſes ſpoponderunt, ſe ſocietatem cum Bononienſibus habituros, & Commune & homines vrbis agríque conſeruaturos. Bonifacius verò prætor promiſit, ac Stephanus præco ciuitatis iurauit, Bononienſes vrbem Imolæ tutaturos, quandiu fidem Ro. Eccleſiæ præſtitiſſet. Quibus rebus contractis Conſilium generale ac ſpeciale in caſtris eſt coactum, vbi homines vtriuſque Conſilij, & conſules mercatorum, & argentariorum, & Antiani populi, & magiſtri collegiorum; & Vexilliferi Communis prædictorúmq; collegiorum conuenerunt: ibíque recitatis conditionibus, ſuffragiíſque initis placuit, vt eæ petinde, vt recitatæ eſſent, integrè atque inuiolabiliter ſeruarentur. His rebus ad Imolam geſtis, inde ad Fauentiam &

Balneocaballum, Forum Popilij, & Forumliuij perrectum. omnéſque hæ ciuitates imperata Eccleſiæ ac Bononienſium facere Auguſto ipſo menſe coactæ. Itaque aduerſariis factionibus exactis, prætores & præfectos Bononienſes accepêre, & ſe cuſtodiæ & clientelæ eorum tradidere. Quo terrore Ceruienſes impulſi non expectato bello, vltro quod poſtulatum eſt conceſſerunt. Pridie Idus Auguſti Rolandus Valentinus Ceruienſium procurator, & Vido Lambertinus, Antianus populi Bononienſis idémque procurator pacti ſunt, vt Ceruienſes darent ſalem præſentem, & futurum ad decem annos certo pretio, portoriis integris, & viginti quinque homines reciperent ad cuſtodiam ſalis, nec per decem annos promitterent aliis. Et quanquam pactiones cum ſingulis ciuitatibus initæ, conſumptis negligentia tabulis, non reperiuntur; ſatis tamen conſtat, hoc anno atque hac victoria Romaniolam felicibus Bononienſium armis iterum Eccleſiæ eſſe receptam: ſiquidem antiqua lex adhuc extat in hæc verba: *Vt homines ex agro Imolæ, qui ſunt in ditione Bononienſium, tributa pendant, & alias functiones publicas obeant cum iis hominibus, queis cum aſſueuerant, antequam Bononienſes recuperarent Romaniolam, Bonifacio de Cario præturam adminiſtrante.* Pridie Non. Septembris Bonifacius domum reuerſus, Imolenſes in Conſilio iureiurando adegit, ſe defenſuros Bononienſes aduerſus omnes & præcipuè Fridericum. Gulielmus Holandiæ Comes captis demum, quas diu oppugnauit, Aquis, à Conrado Colonienſi archiepiſcopo rex Germaniæ coronam in die Sanctorum accepit: ſed quia Dux Saxonum & Dux Bauariæ, quos nuper Fridericus de induſtria ſibi nuptiarum ſuarum & filij fœdere ſociarat, non affuerunt, eam coronationem irritam eſſe, dixerunt. ac non multo pòſt Conradum ad vrbis oppugnationem reuerſum, diſſipato eius exercitu in fugam auertit. Fridericus interim moram agebat Cremonæ, ita tamen, vt ſæpe ad caſtra, quæ circum Parmam poſuerat, viſitãda contenderet. Menſe Maio Icilinus, firma Patauinorum & Vicetinorum manu aſſumpta, ad Feltriam & Bellunum oppugnandum acceſſit. Eo verò Feltriæ propinquante, pica quædam haſtæ, vnde vexillum eius pendebat, inſedit, & ſe capi permiſit; quam ad ſe mox allatam delicatè ali, & ſecum boni augurij cauſſa deferri mandauit. Feltrini verò exeunte Blanchino à Camino, vt Icilinum adeſſe viderunt, ei ſe ſubito dediderũt. inde rebus
1249. Feltriæ conſtitutis Bellunum acceſſit, ſed nihil eo anno profecit. Sequenti, cum Kalen. Ian. ſeditio Imolæ exarſiſſet inter Brittos & Mindulos, qui capita factionum erant, Philippus Hugonus prætor Bononiæ veritus, ne ea res ciuitatem ad partes Imperij traheret, Bononiam vtroſque accitos iurare apud ſe iuſſit, ſe præceptis ſuis obtemperaturos; ac viginti locupletes fideiuſſores dare; & cum dediſſent, pacem inter ſe intra præſtitutum tempus habere, nec Bononia iniuſſu ſuo diſcedere. Extant etiam ab vtraque parte nomina ſingulorum. Ab hinc Bononienſibus obnoxia Imola fuit. Tulit inde ad Conſilium generale & ſpeciale, vt Medicina & duæ partes Argellatæ, & quicunque ibi habitarent, à tertia prætura Huberti Vicecomitis tributa ſoluerent, & functiones publicas obirent, perinde atque alia caſtra & pagi Bononienſes: & ſi qui ab eo tempore Bononiam commigraſſent, ne iure ciuium fruerentur, ſed cum eo pago conferrent, vnde veniſſent. qui verò ex duabus partibus Argellatæ in tertiam commigraſſent, priuilegio nullo gauderent, ſed ſimul cum vicinis ſuis conferrent. Mediolanenſes Aronam, arcem vtilem atque opportunam rebus ſuis futuram, Vidoni Cario Friderici ſocio eripuêre. In Marchia Icilinus profectione Friderici elatus animum ad dominatum totius Marchiæ, nemine, qui conatus frangere ſuos poſſet, relicto, adiecit. Itaq; Belluno tandem in poteſtatem adducto, Montemſilicem occupauit, ac Patauium reuerſus quoſdam nobiles, tanquam fidei ancipitis, comprehendit, ac Veronam proficiſcens Anſediſio ſororis filio vrbis prætori mandauit, vt primores vrbis quacunque occaſione poſſet, extingueret, atque vrbem potentibus exhauriret. Ita ille auunculo deditus, paucis interiectis diebus, hac occaſione oblata, ingentem hominum numerum in vincula dedit. Quidam in Palatio accipitrem in pertica conſpicatus, ſodali ſuo præſenti verſus hos Æſopi ad accipitrem pertinentes ioci gratia recitauit:

Accipitrem milus pulſurum bella columbæ
Accipiunt regem, rex magis hoſte nocet.
Incipiũnt de rege queri, quia ſanius eſſet,
Milui bella pati, quàm ſine Marte mori.

Quorum

Quorum lepôre ſodalis ille captus, exemplum deſcripſit atq; alteri recitauit. Ita verſus non minus aculeo, quàm ſale faceti per multorum ora vagati, demum ad aures Anſediſij peruenerunt. quo cognito ille omnes tanquam proditionis reos ſubito corripi iuſſit, qui hos verſus aut oculis, aut auribus, aut manu exceperant, ac cum filiis & vxorib. in carcerem condidit. Cuius rei certior factus Icilinus, Patauium venit, ac principes ciues grauiter tanquam haud prorſus huius proditionis expertes, increpuit, identidem inquiens: *Ego non ſum accipiter qui columbas deuoret, ſed paterfamilias, qui domum ſuam ſcorpionibus purgat*. Inde Veronam reuerſus, exercitum ad oppugnandum Ateſte duxit, captato tempore, quo Azo prætura Ferrarienſi erat implicitus: eóq; per proditionem recepto, arcem protinus omni machinarum apparatu admoto expugnauit, atq; inde caſtra omnia Azonis in deditionem accepit. atq; interim inſolentia euectus, omnes, qui Patauij propter carminum, de quibus diximus, lectionem in carcere tenebãtur, publicè affici morre præcepit. Hac ratione vniuerſæ Marchiæ dominatione potitus, & timore præſentis Imperatoris ſolutus, ſummæ omnibus eſſe fotmidini cœpit. Eodẽ anno Gulielmus Holandiæ Comes Conrado præualente, victus acie ceſſit. Menſe Ianuario Fridericus, Hencio filio legato cum firma Germanorum manu in Lombardia relicto, pet Etruriam in Apuliam redüt: quò vbi peruenit, grauem morbum nactus, hortatu Petri Vineæ ſalutare poculum hauſturum ſe dixit. verùm occultæ fraudis ab amicis admonitus, Petro & medico cum poculo aduenientibus dixit: Amici confido in vobis. quare cauete quæſo, ne mihi venenum pto medicamẽto ſufficiatis. Cui Petrus; ô domine, inquit, ſæpius hic medicus meus ſalutarem vobis præbuit potionem, cur hoc demum tempore formidatis? ille verò medico poculum porrigenti acribus in eum intentis oculis dixit, Propina mihi. tum medicus, qui Petri impulſu verè venenũ diluerat, metu exanimatus, lapſum lubrica pedis offenſione ſe ſimulauit, ac poculum maiore ex parte profudit. quare ſtatim à cuſtodibus Friderici vnà cum Petro ipſo correptus eſt. Fridericus inde teliquum quibuſdam morte damnatis præberi mandauit, quo epoto repentè extincti ſunt. Quare dolo detecto medicum ſuſpendi, Petro oculos erui iuſſit, ac Piſanis hoſtibus eius intetimendum dedit. Quod vt Petrus audüt, caput ad columnam, ad quam alligatus fuerat, tanto nixu alliſit, vt cerebrum ipſum excuſſerit. Quare cognita Fridericus vberrimè flete cœpit, ac dicere: Væ mihi, contra quem ſæuire coactus ſum: Petrus dimidium animæ meæ capitales mihi inſidias comparauit, in quo in poſterum confidam? in quo acquieſcam? in quo præſidium capitis mei reponam? atque ita ſæpe tepetens amicos, qui aderant, ad eaſdem ſecum fundendas lacrymas ſuſpiriáque mittenda ſocietate doloris adegit. Octauianus interea legatus nullum tempus de bello cogitandi prætermittere, & fautores Eccleſiæ aſſiduè ad arma ſolicitare, ac ſingulos, vt oblata inimicorum ſuorum vlciſcendorum occaſione vterentur, identidem admonere. Cuius vocibus incitatus Simon Manfredus Regio extorris Nouum, Arolam, & Sanſtephanum caſtra in finibus Regienſibus occupauit, ac multos ad ſe à Gibellinis pulſos illexit, oppidáque præſidiis opetibúſque firmauit. Quam rem Hencius non negligendam ratus, continuò ad Arolam cum Regienſibus aduolauit, &, qui intus etant, ſuſpendio ad terrorem ceterorum affectis, arma inde ad reliqua contulit. Præcipuè autem ducentos milites, quos Parmenſes ad cuſtodiam caſtelli ſui mittebant, præparatis occultè inſidiis intetcepit. quos cum in conſpectu ciuitatis ſuſpendio pariter extinguere moliretur, admonitus eſt ab eis, videret, quid agetet: nam ſe talionem ſubito relaturos, ac captiuos eius patibulis affixuros. atque ita de propoſito deſtitit. Quibus rebus ex ſententia geſtis, cupido inde ingens Bononienſis agri ineundi, & accepta damna referendi cœpit. Itaque Papienſibus & Cremonenſibus copiis occultè accitis, ſimúlque Parmenſium ac Ferrarienſium exulibus aduocatis Mutinam venit, ac magna ciuium illorum manu adiuncta, vrbe ſimul cum firmo Germanorum exetcitu exüt. Hæc autem conſilia Octauianus legatus, & Bononienſes cum occultè præripuiſſent, omni ope annixi contenderunt, vt quàm maturrimè, antequam ille cis flumen exercitum traduxiſſet, occurrerent. Quod illi tanta felicitate adepti ſunt, vt ipſum adhuc in agro Mutinenſi trans flumen agentem exceperint. A flumine ad Mutinam tria paſſuum millia ſunt. Eo tempore flumen ponti inſigni lapideo iungebatur, qui S. Ambroſij dicebatur. inde longè mille paſſuum interuallo canale erat, quod vt nunc quoque, Foſſam altam dicebant:

deinde pari propè interuallo in conſpectu ferme vrbis Noſocomium S. Lazari. Ad foſſam igitur altam Bononienſes Hencio incauto agmine procedenti, traiecto raptim flumine, occurrerunt, ac ſtatim cum eo certamen vtcumque excipiente acie commiſerunt. Is erat dies v I I Kalen. Iulias, D. Auguſtino ſacer, qui Anglis Gregorij primi iuſſu Euangelium nunciauit. vtrinque acre pugnandi ſtudium eſt effuſum. pugna, variante victoria, vſque ad noctem perducta. tandem pars Henciana, fuſo, fugato ac prorſus profligato exercitu, ceſſit. paucis ſyluæ atque vrbs ipſa perfugium fuit. plerique in acie aut cæſi ſunt, aut capti. inter ceteros, qui plurimum Bononienſium virtutem atque hanc victoriam illuſtrauit, rex Hencius cum ducentis ſuorum captiuus eſt factus, & Boſo Douaria Cremonenſium princeps. Nam Vidò Seſſius Regienſium caput, cum temere per noctem fuga arrepta vſque ad Noſocomium perueniſſet, incautè equo in cloacam impulſo, eſt ſuffocatus. Gerardus Pius & Thomaſinus Gorzanus Mutinenſes equites illuſtres ad canale in ditionem venerunt. præterea maxima Mutinenſium, aliorúmq; equitum, ac peditum turba capta; vt ſatis conſtaret, illo bello, maximo ſcilicet ac periculoſo, aut cladem maiorem illatam, aut victoriam inſigniorem partam non eſſe. Re proſperè geſta, Octauiano atque Philippo placuit domum reuerti. Ita cum inſigni triumpho ac veterum ſæculorum triumphis propè æquali vrbem inière. His obuiam effuſa ciuitas victoriam egregiam gratulari, ac nobilium captiuorum ingentem numerum admirari. inter quos eminebat rex Hencius, quippe maximi ac potentiſſimi ea tempeſtate regis atque Imperatoris filius, & cum dignitate ſua, tum ætate, ac forma conſpiciendus. nam nondum vigeſimum quintum ætatis annum attingebat, & ſpecie oris, ac pulchritudine corporis omnes ea tempeſtate longè homines ſuperabat. Ex quo in maxima ciuitatis lætitia, miſericordia quoque pleroſque afflictæ præcellentis iuuenis fortunæ quædam angebat. Rex ac reliqui captiui in cuſtodias conditi. Conſilio inde ſuper hac re habito lege ſanctum, ne rex vllo vnquam tempore dimitteretur, ſed vſque ad exitum vitæ, in cuſtodia ſumptu publico aleretur. Hac victoria cognita, in omnibus fœderatorum ciuitatibus publicè ſigna edita, quibus maximè effuſa declarari animi lætitia ſolet, ludis ad oblectandum populum variè factis. Bononienſes verò cum multa ludicra ad ſummum declarandum gaudium commiſerunt, tum verò religioni præcipuè ſtuduerunt. ſiquidem vt tanti beneficij ſe Deo memores ac gratos oſtenderent, ſtatuerunt, vt per annos quinque die feſto D. Auguſtini, quo tam præclara parta victoria eſſet, centum corbes frumenti virginibus Auguſtinianis, tum extra portam Rauennatem agentibus præberentur. His conſtitutis rebus, tum Medicinates, & Argellatenſes, qui immunes à publicis functionibus erant, oppreſſi. de quibus cum I V Non. Iun. ad Conſilium generale & ſpeciale relatum eſſet, placuit, vt inter paganorum numerum cum oppidi ſui hominibus referrentur, ac tributa conferre, & in expeditiones ire cogerentur. Hoc prœlio facto Mutinenſes ſtatim litteras ad Fridericum miſerunt, quibus calamitatem aduerſæ pugnæ, & capti Hencij doluerunt. ad quas ille epiſtola, quæ extat, reſpondit, primum de officio gratias agens, deinde in extremo ſe Bononienſes acerrimè perſequuturum oſtendens. Verba ipſamet in hos annales inſerere, non eſt viſum alienum: *Fridericus Communi Mutinæ S. Ex relatione litterarum veſtrarum, quas ſuper euentu Hencij regis Sardiniæ dilecti filij noſtri nuper noſtro culmini deſtinaſtis, tanto clariorem nouimus fidem veſtram, quanto per euidentiora ſigna cognouimus, non minus de caſuum noſtrorum aduerſitate vos deprimi, quàm de ſucceſſuum proſperitate lætari. Hæc ſunt etenim deuotionis indicia, quæ mater fidelitas requirit in ſubditis, vt qualitercunque fortunæ dubietas ſucceſſura proueniat, qualitercunque tempora promittentur, fidelium ſemper corda ſint eadem, & in laudabilium iugiter operum exhibitione perſiſtant. Synceritatis itaque veſtræ conſtantiam proinde laudum titulis eò libentius extollimus, quo plena de vobis votis noſtris reſpondente fiducia, vos ad noſtra ſeruitia promptos ſemper, & beneuolos inuenimus. Licet igitur caſus ipſe, ſi caſus dici debeat, ex quo negocia noſtra non cadunt, fabuloſè grauis, & vulgariter horridus videatur, nos tamen ipſum pro leui, ſeu minimo reputantes, altitudinem mentis noſtræ propterea in nullo defleximus, nec vlla, vel modica cauſſa nos proinde turbationis affecit. Sed cum bellorum facta ſint dubia, & ſerenitatis noſtræ gremium abundet copia filiorum, æquanimiter huiuſmodi noua ſuſcipimus, & noſtræ potentiæ dexteram tanto propterea fortius in rebellium noſtrorum excidium incitamus, & erigimus ad vindictam, quanto propter hoc videntur apertius inanis gloriæ ventum, & friuolam reſiſtendi materiam abſumpſiſſe. Cúmque caſus*

huiuſ-

huiuſmodi gladium noſtrum potenter acuerit, & in detrimenta nos hoſtium ardentiſsimè prouocarit, deuotionem veſtram hortamur attẽte, mandantes, quatenus rancoris cuiuſlibet ſpeciem abigentes ſic more ſolito circa noſtra ſeruitia laudabiliter inſiſtatis, quòd ſpem, quam de vobis ſtabili mente concepimus, ſentiamus nobis in opere commodam. Nos etenim temporis habilitate captata, ſic vltimæ depreſsioni rebellium, apertis theſauris noſtris, & fidelium noſtrorum ſubſidiis aggregatis, vacare diſponimus, quòd nedum cogantur à cœptis inuiti deſiſtere, ſed potius pœniteat incæpiſſe. Quin etiam alias litteras ad Bononienſes miſit, monens, vt Hencium filium regem, aliósque captiuos reſtituerent; ni feciſſent, ſe ſuperbiam eorum depreſſurum, & facta vindicaturum. Earum etiam litterarum exemplum ad rem illuſtrius declarandam huic loco attexam: *Delatum eſt magnificentiæ noſtræ, quòd in victoria vobis data fecistis cornua ferrea, cum quibus totum orbem creditis ventilare, & eleuati in ſuperbia magna valde Lombardis fratribus veſtris arrogantiæ munera tranſmiſiſtis, cum eis ſolemnitates & magna gaudia celebrantes. Sed niſi cito elationem veſtram ad manſuetudinem conuertatis, cornua ferrea, quæ feciſtis, ſubito impetu confringentur, riſus veſter dolore miſcebitur, & gaudium veſtrum in triſtitiam conuertetur.* & paullo pòſt: *Non igitur pateant faciles aures veſtræ ſuggeſtionibus ac adulationibus Lombardorum, qui vos ſuæ damnationi aſſociari cupiunt, inducentes vos in foueam, de qua nullius auxilio poteritis liberari. Quapropter ſub pœna gratiæ noſtræ vobis præcipimus & mandamus, quatenus dilectum filium noſtrum Hencium regem Sardiniæ & Galluri cum aliis noſtris fidelibus Cremonenſibus, Mutinenſibus, & ceteris aliis, quos cepiſtis, viſis præſentibus carcere relaxetis. Quod ſi feceritis, nos inter alias ciuitates Lombardiæ veſtram exaltabimus ciuitatem. ſi verò potentiæ noſtra mandatis neglexeritis obedire, triumphalem & innumerabilem noſtrum exercitum expectabitis, procul dubio cognoſcentes, quòd ad vos omni mora poſtpoſita veniemus, & ciuitatem ipſam obſidebimus, nec de manibus noſtris vos liberare poterunt Liguriæ proditores, ſed eritis fabula, & opprobrium nationum, ac vobis improperabitur in æternum.* Quibus litteris Bononienſes haudquaquam permoti, conſtanter in ſuſcepta ſemel ſententia permanſerunt, ac regem & ceteros in cuſtodia eò arctius habuerunt. Addit Pariſius, captiuos, vt mitius tractarentur, octodecim millia librarum Imperialium perſoluiſſe. Interea Octauianus animos Bononienſium ſtimulare, ne ſemel oblatam occaſionem abire paterentur, quam, ſi tum ceſſaſſent, nequidquam poſtea quæſituri eſſent. *Nobis enim*, inquit, *hoc tempore illud ſingulari ſummi Dei beneficio datum eſt, quòd hoc miſero teterrimóque bello nunquam ſperauimus, vt amicis noſtris conſeruatis, & pontificia ditione recuperata, Fridericum propria propè deſperata ſalute Lombardiæ finibus abſcedere coegerimus; Hencium autem, in quo vno aduerſariorum ſpes ſitæ omnes erant, in poteſtatem adduxerimus. Quin igitur, quando felicibus auſpiciis veſtris Romaniola ad Eccleſiæ veſtrúmque imperium redire coacta eſt, arma aduerſus Mutinenſes, remonente, vertuntur; &, quando omnia eorum loca cis Scultemnam veſtra virtute in ditionem ſunt redacta, Scultemna traiecto vrbs ipſa petitur; atque dum ipſi ſuperioribus perculſi cladibus vrbe exire non audent, eadem intentius oppugnatur, atque aut, ſi bellum expectare noluerit, ad partes Eccleſiæ trahitur; aut, ſi impetum perferet, vi ſubius, imperiúmque ſubiungitur?* Quæ cùm dixiſſet, facilè omnibus perſuaſit. Itaque decreto, quàm occultiſſimè potuit, bello, auxilia ex Marchia & Romaniola accerſiuerunt, ac cum Parmenſibus tacitè compoſuerunt, vt ipſi Regium aggrederentur: nam ſe interea Mutinam inuaſuros. ſic enim haud magno negocio vtranque vrbem in poteſtatem venturam, cum ceteris remotis auxiliis, ne ipſæ quidem inter ſe opportunis iuuare conſiliis poſſent, quòd ſuas quæque res reſpicere, ac ſua tueri mœnia cogerentur. Septembri igitur menſe ineunte Parmenſes Regium, Bononienſes Mutinam ſunt adorti. Verùm grauior conſtitit ad Mutinam rerum ac copiarum omnium apparatus; cum eò & legatus pontificis, & carrocium Bononienſium cum prætore acceſſiſſent, atque infinita tormentorum bellicorum vis, ingénſque ſociorum & ciuium numerus eſſet adductus. Quibus Aigoni quoque cum ſua factione, quæ Mutina extorris erat, ſe adiunxêre. Ac Parmenſes quidem, cum Regium aggreſſi, pontem S. Stephani, & pontem ſuburbiúmq; portæ Bernonis, ac ſuburbiũ Sanctorum omnium combuſſiſſent, haud vltra contenderunt. Bononienſes autem Mutinam non acri ſolum obſidione cinxerunt, ſed etiam ab omni parte grauiſſimè oppugnarunt. quæ oppugnatio vt horribilior ac pernicioſior eſſet, inſuper repentinus quoq; terræmotus effecit, qui vehementiſſimo concuſſu propè tecta vrbis omnia labefecit. Itaq; Mutinenſes cum humanis deſtituti ſubſidiis, cœleſtibus præterea ſe quoq; peti prodigiis ducerent, poſthac

mœnibus ſe valliſque, quibus vrbem iampridem muniuerant, tenuerunt, neque in aciem aperto atque æquo Marte prodierunt. ſæpe tamen cateruatim procurrentes, leuia cum hoſtibus prœlia commiſerunt. Tandem circa foſſas certamine grauiore congreſſi, cum multos amiſiſſent, exire quoque deſtitêre, atque ad mœnia vnà viriliter propugnanda incubuêre. Bononienſes interea obſeſſis atque incluſis illudere, atque omnia probra ingerere, ac variis detrimentis afficere, vt, ſi poſſent, ipſos haudquaquam abiecti ſpiritus homines aliquo pacto ad pugnandum elicerent. Nam & ſuburbia in conſpectu eorum cremarunt, & cadauera iumentorum ad ignominiam, more illorum temporum, inferendam vi machinarum in vrbem iecerunt. In primis autem aſini cadauer ſoleis argenteis per noctem proiectum dicitur; quod cum fortè in fontem, quibus multis abundat vrbs, cecidiſſet, celebre ei nomen apud poſteros prodidit. Qua ignominia populus irritatus, repentè ſe foras eiecit, ac tanta vi in apparatum machinarum ſe intulit, vt briccolam, qua aſinum iaculati erant, abſtulerit, in vrbémq; retulerit. Harum machinarum tantum ea tempeſtate artificium erat, vt vaſti etiã molares in ſublime earum impetu torquerentur. Satis enim conſtat, & Florentinos ante hoc tempus intra vrbem Senarum, & pòſt Turcarum Imperatorem auorum noſtrorum memoria, dum Chalcidem oppugnaret, aſinorum atq; equorum cadauera putreſcentia intra oppidum eadem ratione ieciſſe. Poſtremò, vbi omnia vana eſſe Bononienſes ſenſerunt, cuniculos ad foſſas egerunt, ſiue vt aquam exhaurirent, ſiue vt commodius mœnia ipſa ſubruerent. Quibus malis conflictati Mutinenſes, ac ſimul omni ſpe auxilij deſtituti, cum conditiones pacis à legato & à prætore ferrentur, accepêre, ac Decembri tandem menſe cum Bononienſibus pepigêre. Extant adhuc veteres pactionum tabulæ, in quibus rem ita actam eſſe, perſcriptum eſt: V I *Idus Decembris in prætorio nouo Mutinæ in Conſilio generali, in quo affuerunt magiſtri artium, & capita Quinquagenarum, Hengeranus procurator ad pacem componendam eſt lectus, & poſt triduum à parte Aigonorum extorre Vidottus Peregrinus, & Rolandus Ganacetus.* X I V *verò Kal. Ian Bononiæ in palatio veteri in Conſilio generali & ſpeciali, in quo affuerunt Antiani populi, & conſules mercatorum atque argentariorum, magiſtri artium atque armorum, vexilliferi Communis, equitum & peditum, & collegiorum, ad eam rem lecti ſunt Hugolinus Tancredinus, & Albertus Prendipartius, eodémque die in foro concione aduocata prædicti trium partium procuratores conuenerunt, atque inter ſe in hunc modum compoſuerunt: Commune Mutinæ ſocietatem & amicitiam cum Communi Bononiæ ſeruet, & amicos inimicóſque eoſdem in perpetuum habeat. pace bellóque Octauianum Cardinalem legatum, & Bononienſes aduerſus omnes homines iuuet, neq; cum aliquibus ſocietatem coeat iniuſſu Cardinalis Octauiani, ſi aderit; aut prætoris Bononienſis, qui nunc eſt, aut poſthac erit, & Antianorum populi, & conſulum mercatorum, argentariorúmque, qui nunc ſunt, aut poſthac erunt, & Communis ipſius Bononiæ. Loca omnia epiſcopatus Mutinæ citra Scultemnam euerſa, in perpetuum euerſa remaneãt: integra euerti poſſint pro arbitrio eorundem. Incolis eorum locorum liceat ibi domos reponere, modo ne intra loca, vbi caſtra continebantur. Si Fridericus abdicatus Imperator, aut alius pro eo in diœceſim Regienſem, aut Mutinenſem pro vrbe Mutinæ recuperanda venerit, tum par numerus Aigonorum & Graſulforum, qui viſus erit Cardinali, prætori, cæteriſque & ad eos fines, qui eiſdem probabuntur, teneantur venire ad vrbem Bononiæ, aut in agrum impenſis Communis Mutinæ, & ibi eſſe ad eorum arbitrium, ita tamen, vt poſt octo dies, quàm hic motus fuerit factus, poſſint domum redire. Commune Mutinæ reſtituat omnes Badianenſes, & qui erant Badiani, tum cum venit in ditionem Bononienſium, atq; ſuas illi poſſeſſiones reddat. Idem emiſſarium è Scultemna deriuari ad Caſtrumfrancum per agrum Mutinenſem, & ſuper id molendina conſtrui ſinat. Mutinenſes, qui ſunt in vrbe, & qui ſunt foris de factione Aigonorum, legant communi conſilio prætorem ex vrbe Bononienſi, prout placuerit Cardinali, prætori, Antianis, & conſulibus: aut qui ſunt in vrbe, legant vnum; qui foris, alterum: aut demum Cardinalis, prætor, Antiani, conſules dent vnum, duóſve, quos velint. Qui per Cardinalem, prætorem, Antianos, & conſules mittentur ad cuſtodiã vrbis, arcium, & portarum, alantur impenſis Communis Mutinæ, quas arces, portas idem Commune Mutinæ teneatur libere dare Cardinali, prætori, Antianis, & Conſulibus, & præſidia quæ mittẽtur, ex eorundem voluntate recipere. Mutinenſes equites & pedites Mutina extorres ex parte Aigonorũ reſtituantur, & in bona ſua redigãtur. Pax fiat inter partem Graſulforum & Aigonorum ad arbitriũ Cardinalis, ſi aderit, prætoris, Antianorum & conſulũ. Contrà verò Commune Bononiæ pacẽ habeat cum Communi Mutinæ, & parte Graſulforum; & eos in perpetuũ conſeruet, ac defendat aduerſus omnes*

hominés

homines integro fœdere Lombardorum, & partem vtranque in ciuitate retineat, & ſi vna pars pelletur ab altera, prætor, Antiani, conſules, populus, & Commune Bononiæ illam reducant, ac bello alteram perſequantur, expulſámque recipiant. Mutinenſes in agro cis Scultemnam ius habeant colligendi fructus, ſicut antè habebant. Iura Nonantulæ ſint Mutinenſium, ſicut erant, antequam Nonantula ditioni Bononienſium ſe permitteret, modo ne negocium Nonantulanis exhibeant eo nomine, quòd illorum poteſtati ſe tradiderunt. Prætor Bononiæ, qui nunc eſt, aut poſthac erit, Antiani, conſules, qui nunc ſunt, aut poſthac erunt, & Commune populúſque Bononiæ dent operam pro viribus, vt precaria, feuda, emphyteoſes eorum nulla lite turbentur vi decreti ab Innocentio Pontifice interpoſiti, quo fautores Friderici his iuribus ſpoliauit. omnia prædia eccleſiaſtica ſacerdotibus Mutinenſibus reſtituantur, quibus ſententia Pontificis ſunt exuti; Ferrarienſes, qui capti fuerunt ad Canale Mutinæ, cum captus fuit Gerardus Pius, & Thomaſinus Gorzanus, & qui capti fuerunt, dum vrbs obſidebatur, libere dimittantur. Gulielmus tamen Aldratte & ſocij eius tandiu retineantur, donec Caruolinus Caſtellus, & ſocij fuerint dimiſſi. Captiui Bononienſes, qui Mutinæ, aut alio loco cuſtodiuntur à die, quo fuit prælium inter Commune Bononiæ, & Commune Mutinæ, ac regem inter Mutinam, & Scultemnam VII *Kal. Ian. & captiui Mutinenſes libere dimittantur. Commune, & populus Parmæ, Commune Mediolani, & alia Communia Lombardiæ Eccleſiæ ſectam ſequuta, ac demum ipſe pontifex hanc pacem ratam habeant.* Atque hæc inter ſupraſcriptos procuratores vltro citróque promiſſa, ac pax mutuis oſculis populo inſpectante conciliata eſt. Relinquebatur controuerſia de Friniano, quod vtraque ſibi ciuitas vindicabar. Ea res ne paci moram afferret, Parmenſes Murinenſibus deditì effecêre, qui Hugone Sanuitali nuncio ad id miſſo, poſtridie legato, Antianis, & conſulibus promiſerunt, ſe daturos operam, vt Sextula Bononienſium eſſet, ſicut erat: cærera verò loca Friniani Mutinenſibus traderentur, & ne Commune Mutinæ negocium Friniatibus exhiberet, & ſic lis moueretur, effecturos, vt iudex ad eam Pontificis arbitrio legeretur. Itaque XIII Kal. Ian. Octauiano Cardinali, & Iacobo epiſcopo Bononienſi præſentibus, ciuitatis vtriuſque procuratores certa interpoſita pœna compromiſerunt in Hugonem & atbitros à Communi Parmæ datos de omni lite, quæ inter Bononienſes, ac Mutinenſes ſuper Friniani poſſeſſione poſſet exiſtere, iuranres ſe ſtaturos ſententiæ arbitrióque Communis Parmæ, quod prætor, aur alius rector vrbis eius tuliſſet. His rebus tranſactis, poſt biduum Conſilium generale Mutinæ eſt aduocatum, atque à Matthæo Gorzano, & Alberto Bazoanio rectoribus vrbis relatum; num placeret ſupraſcriptis conditionibus pacem cum Bononienſibus confirmari: omnes ita, vt rogati fuerant, iuſſerunt. Hoc decreto Bononiam perlato, duo prætores per Octauianum Cardinalem ac procuratores Mutinenſes, qui cum Alberto Boſchetto epiſcopo ſuo Bononiæ erant, lecti ſunt; vnus, qui ius diceret parti Aigonorum, alter, qui Graſulforum; Bonifacius Caſtellanus, & Comes Prendipartius. ac poſtridie ab Alberto epiſcopo Mutinam ſunt deducti. eodémque die diuina ſacra ciuitati reſtituta, quibus à Pontifice fuerat interdictum. & Conſilio generali coacto ſinguli iurarunt, ſe præcepta Eccleſiæ ratione ſacræ deteſtationis obſeruaturos, & pacem ac concordiam ratam ſuperioribus conditionibus habituros. Pridie verò Kal. Ian. Iacopinus Rangonus cum parte Aigonorum in vrbem ingenti ciuitatis gratulatione reuerſus eſt. Eodem tempore Manfredi Fauentiam cuſtodibus Bononienſium parum cauentibus receperunt. Bononienſes de cuſtodibus pœnas ſumpsêre. Poſtero autem, qui fuit ſalutis ſupra milleſimum ducenteſimus quin- 1250.
quageſimus, XVII Kal. Februarias Rangoni & Rodiliæ cum Gorzanis Mutinæ in prætorio, præſente generali Conſilio, & Octauiano Cardinale agente, in gratiam redière. Cùm autem Parmenſes ab grauibus ſuperiorum annorum cladibus ſummis annonæ anguſtiis premerentur, Bononienſes eorum vice ſoliciti VI Idus Iunij, Regienſium aſſumptis exulibus, vſque ad Cruſtulum Regienſis agri torrentem proceſſerunt, ac direpto latè eorum agro XVII Kal. Iulias magnam commeatus vim in vrbem Parmæ miſerunt, atque egregiè ciuitatis tum in amicitia manentis inopiam ſubleuarunt. Regienſes ad Nouum progreſſi ſuburbium incendêre, ac multos homines & iumenta inde auertêre, &, cum ad Campaneolam excurriſſent, in poteſtatem redegêre. Cum priore anno IX Kal. [illegible]n. Hugo Sanuitalis Carpos per ſimulationem amicitiæ profectus, caſtrum quod erat Mutinenſium, ab archipreſbytero & eius factionis ceteris accepiſſet, ibíque nomine Eccleſiæ iuriſdictionem exercere inſtituiſſet; Antiani populi Mutinenſis irati

Carpenſes hoſtes iudicarunt, mox aduerſus eos armato exercitu exituri, niſi Hugone expulſo ambæ factiones ipſorum ſe facturos imperata iuraſſent, ac XVIII Kalendas Octobris præfectos à Mutinenſibus accepiſſent. Poſt diem Aſſumptionis Parmenſium & Mutinenſium exules ex Burgo S. Domnini Huberto Palauicino marchione duce ad Parmam occupandam ſe contulerunt. Qua re præuiſa qui vrbem tenebant, oblata occaſione læti aduerſus eos cum carrocio prodière, atque in campis Grolæ ſummum prœlium commiſère. In quo cum cedere exules cogerentur, relicta pugna repentè latera hoſtium circumuecti, Ad vrbem, ad vrbem, exclamare cœperunt. quare, ne intercluderentur pontificij veriti, & ipſi ſubito ad portam vrbis recurrerunt. factum eſt autem, vt cùm pons immenſum intrantis temere turbæ pondus ſuſtinere nō poſſet, diffractus magnum eorum numerum in aquam cum omnium ſubmerſione deiecerit. quare carrocium temere in via relictum, ab exulibus occupatum, ac Parmenſes ad ter mille capti, atque Cremonam in cuſtodias ducti ſunt. Hi verò tormentis, ac ludibriis variis, vt ſe pecunia grandi redimerent, ſunt affecti. nam alij pedibus, manibúſve ſuſpenſi, aliis dentes euulſi, aliis bufones viui in ora aperta intruſi ſunt. Hubertus autem ipſe à populo Placentino aduerſus Nobiles à ſe vrbe exactos vocatus, Nobiles ſe cum caſtro, quod occuparant, dedere compulit: & præturam vrbis, & pòſt dominatum inuaſit; quem eundem Cremonæ etiam & in ceteris ciuitatibus, quæ Imperij partes ſequebantur, exercuit. atque Icilinum vt potentia, ſic moribus adæquauit, qui vltrò ſe Veronæ dominum appellauit. atque ibi & Patauij primoribus ciuitatis per varias cauſſas interimendis intentus, eas ciuitates in tantam ſalutis propriæ deſperationem adduxit, vt plerique, ne illius criminatione iniquo iudicio publicè interirent, vltrò ſibi mortem conſciſcerent. Mediolanenſes ingenti frumenti numero Placentinis, vt egentibus Parmenſibus ſummitterent, dato, aduerſus Laudenſes cum carrocio exierunt, ac multa illis caſtella eripuerunt, ac totam diœceſim vaſtarunt. demum in caſtris aqua Lambri in foſſas inducta munitis Placentinos opperiri cœperunt. Placentini verò neque frumenta Parmenſibus reddidère, neque auxilio Mediolanenſibus aduenêre. Qua re cognita inde profecti, vbi primum conſtitêre; Laudenſes, Papienſes, & Cremonenſes in die S. Viti obuios habuère, & cum ſeſe illis magno labore propter magnitudinem æſtus eripuiſſent, mox Montelongo præſente prœlio ſed leui pugnarunt. ex quo æquo vtrinque marte diſceſſum eſt. Fridericus demum à minis ad preces verſus, primum filium marchionis Montiſferrati captiuum cum Hencio permutare filio voluit, inde auri tantum, quantum ad cingenda circulo ipſa vrbis mœnia ſatis eſſet, pro eius redemptione ciuitati, vt aiunt, ſpopondit, ac neutrum impetrauit. Itaque cum conſtitutis Apuliæ rebus, ac pecunia comparata bellum aduerſus Bononienſes ingens moliretur, in ipſo rerum apparatu in Apulia Idibus Decembris veneno eſt mortuus. cuius mortis Manfredus filius ſuſpicionem tulit, licet teſtamento ipſe cum ceteris fratribus hæres relictus; à quo puluino in os iniecto dicitur ſuffocatus.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE REGNO ITALIAE

Liber Decimusnonus.

NEMINE REGNANTE AVT IMperante.

FRIDERICVM ex humanis reb. exemptum interregnum inde XXIII annorum excepit, pluribus diſſidio principum ad Germaniæ coronæ culmen euectis, verùm nemine in Italia aut ab archiepiſcopo, aut à Pontifice regiis, aut Auguſtalibus inſignibus exornato. Quocirca regno Imperióque vacante, ciuitates Italiæ impunius inter ſe arma conferre, partes acerbius inimicitias exercere, populorum inſidiari libertati liberius potuêre. Nam vt prauas populorum factiones indigna ſuperiorum Impp. cum pontificibus certamina pepererunt, ſic ſæua tyrannorum imperia exiguæ ſequentium regum opes introduxerunt, quoad Regnum Italiæ in multos principatus diuiſum, prorſus ad nihilum eſt redactum. verùm ad ordinem hiſtoriæ redeamus.

1251. POSTERO anno Innocentius Pontifex Friderici morte comperta, nulla mora interpoſita Italiam ad res conſtituendas, & ſocios ſubleuandos repetiit. ac XV Kal. Ian. amicorum ſubſidio fultus Genuam adiit, ibiq; rebus componendis operam dedit. Itaque legati ciuitatum eò ſtatim ſuis cum prætoribus ex tota Italia præſto fuêre. Inter hos Mutinenſes Idibus Iunij cauſſam agere ciuitatis ingreſſi, cum beneficia à ſe Parmenſibus pro ſalute Eccleſiæ data commemoraſſent, poſtremò iniuſtè ſe in diſceptationẽ de Friniani regione vocari, ac poſſeſſione per Bononienſes ſpoliari, cõqueſti ſunt. atq; vt nunciis Friniatium præſentibus priſtinum indiceretur obſequium, poſtularũt. annuente verò Pontifice Petrus Gulielmus legatus Bononienſium, qui aderat, reſpondit, Bononienſes ius in Friniano nõ poſcere. Poſt XV inde dies Innocentius Genua digreſſus Mediolanum VII Idus Iun. adiit. Porta Vercellina ingredientem, ac ſex Cardinalibus & Nicolao Patriarcha Conſtantinopolitano ſtipatum primores ciuitatis ſub vmbella in togis holoſericis exceperunt, atq; vniuerſo plaudente populo ad ædes Ambroſianas perduxerunt. in quibus per duos menſes moratus, quotidie priuato aut publico alicui officio ſtuduit. nam & rem diuinam clarioribus in templis ſæpe fecit, & crebro de ſacris quæſtionibus cum doctiſſimis hominibus diſputauit, ac conciones frequentes habuit: quibus cùm de fide diſſeruit, tum ſummo ſtudio pacem ac concordiam populis perſuadere contendit. Quo facto immenſum hominum numerum ad nouum viſum ſpectaculũ excitauit, nempe Pontificem ex loco ſuperiore concionantem. Quin etiam idem Nicolai Patriarchæ per eoſdem dies mortui celebrauit exequias: ac prætorẽ ciuitati dedit Gerardum Rangonum, eximiæ virtutis atq; prudẽtiæ virum. Mox cum Laudenſes pertinaciſſimè Cæſarianis in partib⁹ permanere, ac Germanos cum Papienſibus à Friderico impoſitos arcem eorum tenere videret, ſibi faciendum exiſtimauit, vt eos ſacris interdiceret, ac bello ab omnibus premi licere, pronunciaret. Itaq; Rangonus prætor, vt Soccium Victarinum cum ſuis exulẽ reſtitueret, exercitum Laudem adduxit, atq; Huberto marchione cum Cremonenſibus occurrente variis prœliis Iulio & Auguſto menſe cõflixit, ac tandem arcem recepit. Quibus detrimentis Laudenſes impulſi VI Idus Sept. pacem reconciliarũt, ac Victarinis & pontificia parte receptis, à Pontifice interdicto leuati ſunt. Innocentius inde Mediolano Brixiam, ac Brixia Mantuam abiit. tum ad monaſterium S. Benedicti inter Padum, & Lationem diuertens ibi ſepulchrum Mathildæ Comitis viſitauit, vnáq; cum Cardinalibus carmen illi expiatorium cecinit, ſummorum recorda-

tus beneficiorum, quæ princeps illa Romanæ quondam Eccleſiæ dederat. Inde Ferrariam prodeuntem, Azo cum vniuerſa effuſa obuiam ciuitate, & magno Fratrum Minorum globo excepit. Ibi verò per aliquot dies moratus verba ad populum ex feneſtra epiſcopij ſacra Cardinalium corona ſtipatus, Gulielmo nepote eius clara voce confeſſionem populo recitante, fecit. atq; hoc ſibi ad differendum argumenti ſuſcepit: *Beata gens, cuius eſt Dominus Deus; populus, quem elegit in hæreditatem ſibi.* Quo mulris atq; ornatiſſimis verbis explicito, atq; ad cauſſam ſuam apte traducto concluſit: *Cuſtodiuit me dominus Italia cedentem, cuſtodiuit Italiam repetentem. ergo ipſe ſit benedictus in ſecula.* ſimúlq; adiecit: *Hæc vrbs mea eſt, rogo vos, vt pacatè viuatis, quia mortuus eſt Imperator, qui perſequebatur Eccleſiam.* Ferraria inde VIII Idus Octob. perrexit Bononiam, totius item ciuitatis, quæ cum carrocio honoris cauſſa obuiam prodiit, ingenti ſtudio ac ſingulari frequentia virorum ac mulierum celebratus. Quod in tanto aduentu memoratu dignum videtur, is ædes duas recens conſtructas, vnam fratrum Prædicatorum, alteram Fratrum Minorum conſecrauit; atq; illam nomini D. Dominici, hanc D. Franciſci dicauit. Inde poſt dies octo Boſone Douaria captiuo dimitti è cuſtodia iuſſo, diſceſſit ciuib. haud modicè offenſus, quòd Medicinam, quam vi tenebant, à ſe flagitaſſent: ac Peruſiam adiit. neq; enim Romam accedere voluit, quòd Romani ſenatorem, quem tum cum regia propè poteſtate creatur. dimittere nollent, atque inde ad Conſilium & prætorem Bononiæ ſcripſit, ne fratres Pænitentiæ milites legerent. Fratres autem Pænirentiæ dicti, quos extra cœnobium certa diſciplina viuere DD. Dominicus & Franciſcus inſtituêre, qui tertij ordinis nominatur. Inrerim Conradus Friderici filius, qui ſe regem Germaniæ ac Siciliæ nominabat, morte patris accepta, cum inſigni exercitu in Italiam ad obtinenda regna paterna traiecir. Ille verò Octobri menſe primum Veronam, deinde Cremonam acceſſit, inde cum Icilino in agrum Mantuanum tranſgreſſus apud Goitum ſociarum ciuitatum conuentum per dies XV egit. in quo controuerſias, ac querelas omnium tanquam rex legitimus, audiit. tum Veronam reuerſus ſic ad quendam principem Regni Siciliæ de ſuo itinere ſcripſit. *Negociis in Alemania & Lombardia confectis, pridie Nonas Decembris Veronacedentes Liniacum venimus, poſtridie Vicetiam accedentes, exinde verſus Portum Neonem contendemus, atq. ibi III Idus Decembris conſcendemus, vt in regnum noſtrum Siciliæ procedamus. vbi apud Fogiam in feſto Natiuitatis Domini pro reformando regno conuentum habere decreuimus.* atque vt ſcripſit, ita fecit. Icilinus autem Veronam reuerſus, eò impotentius quæſtiones proditionis exercuit, atque omnes, qui Veronæ, & Patauij aliquid aduerſus ſe vel dixiſſe vel feciſſe dicebantur, publica ac fœda morte affecit, quos innumerabiles fuiſſe accepimus. Rinaldus Azonis Ateſtini filius olim à Friderico obſes in Apuliam miſſus, ibi vitam reliquit, relicto filio Opizone puero, qui poſtea Azonis aui hæreditatem adiuir. Hubertus marchio augendæ potentiæ imminens, menſe Octobri auxilio Cremonenſium Parmenſibus Brixillum ademit. Florentini Friderici morte audita Gibellinos vrbe deturbauerunt, ac rurſus Eccleſiæ partes ſuſceperunt. Quod

1252. idem quoque in alio regno Capuani & Neapolitani fecerunt. Poſtero anno Octauianus Lombardiæ legatus Innocentij iuſſu procuratores ac legaros ciuitatũ princípumq; fœderatorum Brixiam euocauit. atq; VIII Idus Martias cõuentum omnium in epiſcopio habuit. in quo omnes ſe fœderatis Lombardiæ, Marchiæ, & Romaniæ pro opib. affuturos, & amicos pro amicis, hoſtes pro hoſtibus habituros iurare iuſſit. quin etiam equites ſexcentos inſtituit, atq; eorum trecentos Eccleſiæ, reliquos ſociorũ ſtipendiis ali, ac trecentos citra Padum, & totidẽ vltra Padum ad arbitriũ legati pontificij ſubſiſtere voluit. ac loca, quæ cuſtodienda eſſent, definiuit. Pòſt paullo Mediolani tetrũ facinus ab hæreticis, qui Credentes dicebantur, commiſſum eſt. Pontifex hæreticos, quorum numerus in dies magis gliſcere videbatur, aliquãdo extinguere cupiens, quæſtionem eam Fr. Petro Veronenſi, ordinis Prædicatorum, viro acri ac ſanctitate claro, mandarat. Is Mediolanum profectus, quæſtionem illam pro dignitate exercuit, ſumma cum cura hæreticos è latebris eruens, ac nocentes pro ratione culpæ carcere, exiliis, atq; incendio vindicans. ac mox diem certam alreri quæſtioni poſt Paſcha Reſurrectionis indixit. Qua re perculſi reliqui, cum periculũ imminere capiti ſuo certum viderent, conſilium ſceleratum Sancti viri interimẽdi cœperunt, ac negocium nefariis hominibus, libris Ticinenſibus quadraginta promiſſis, dederunt. qui VIII Idus Aprilis ipſum Como Mediolanum abeuntem

tem in ſolitudine non longè à Barlaſſina adepti, pluribus vulneribus confecère, ac Fr. Dominicum ſocium grauiſſimè ſauciauère. qui adhuc ſpirans Medam delatus, ibi ſexto pòſt die eſt mortuus. Hoc nuncio Mediolanum allato, propè attonita ſtupore ac dolore ciuitas fuit. Miſſi ſtatim qui corpus in vrbem deferrent; ipſum in æde S. Simpliciani ſuburbana collocauerunt: poſtridie vniuerſo occurrẽte clero ac populo, in ædem ordinis eius Euſtorgianam delatam ibi ſepulturæ mandarũt. pòſt paullo Carinus auctor cædis eſt captus, verùm poſt dies decem à prætore Petro Aduocato dimiſſus. Quod ægrè adeo tulit populus, vt ipſi abdicato vitam idcirco fuerit erepturus. Interim vnus ex conſciis ſceleris pœnitẽtia ductus, habitum Prædicatorium ſumpſit, ac ſtatim petita veniã omnes huius coniurationis participes indicauit. Carinus autem Forumliuium profectus, eandem & ipſe religionem aſciuit, atq; in poſterum tanta acerbitate vitæ ſe macerauit, vt plurima ſigna reconciliati ſecum diuini numinis viderit. reliqui comprehenſi ad capitale ſupplicium ſunt abſtracti. Hoc ſcelere perpetrato, ciuitas quaſi prauis haud intacta conſiliis, ſæuire inter ſe noua ſeditionis rabie cœpit. Petebat plebs, vt popularibus aditus ad ordinariorum dignitates pateret, quod archiepiſcopus cum ordinariis denegabat: nobiles autem vrgebant, vt archiepiſcopus non tam eccleſiam, quã ciuitatem vniuerſam, adminiſtraret. ita duo prætores conſtituti, vnus, qui populo; alter qui Nobilitati ius diceret. quin etiam diſtractis in duas partes familiis, Turriani plebis, Sureſini cum Vicecomitibus Nobilitatis non tam tutelam, quàm principatum ſumpſerunt. vnde Turrianorum in vrbe imperij, quod pòſt in tyrannidem euaſit, initium dimanauit. Icilinus item hoc anno ſuſceptæ crudelitatis ſtudium, quod minuere debebat, intendit. etenim ceruices à ſcapulis virorum abſcindere non contentus, pueris etiam innoxiis excæcatis genitalia amputare inſtituit, oblitus poetæ dicentis:

Qui primus pueris genitalia membra recidit,
Vulnera, quæ fecit, debuit ipſe pati.

Quibus ille rebus eſt aſſequutus, vt nemo præ metu apud ſe hiſcere, tanquam elinguis factus auderet. Menſe Auguſto Romani ad reuocandã, quæ ſolutior euaſerat, veterem diſciplinam Brancaleonem Andalum ſenatorem Bononia euocarunt, virum non tam iuſtitia quã ſeueritate inſignem. Quod vt Brancaleo accepit, eorum voluntati nequaquam ſe obſequuturũ eſſe reſpondit, niſi ſenatoriam dignitatem ſibi in triennium cõtra ciuitatis inſtituta firmarent, atq; obſidibus primorum ciuium filiis datis ſimul ſeſe ſacramento adigerent, daturos operam, vt ſibi fideliter obedirent. Ita obſidibus x x x Bononiam cuſtodiæ cauſſa miſſis, ille ad vrbẽ venit, ac magno populi conſenſu receptus, ea ſe petentibus illis conditione obſtrinxit, vt aut iuſtè populum gubernaret, aut corpore integer nõ abiret. Inde capitalẽ cognitionẽ tanta exercere ſeueritate inſtituit, vt omnibus & præſertim potentibus ſummum terrorẽ incuſſerit. Cõradus in Campaniam progreſſus Capuam, quã tum fuiſſe Pontificis diximus, adduxit in poteſtatem, ac pontificios vbique ſæuè adeo inſectatus eſt, vt ne ſacerdotibus quidem abſtinuerit, atq; eccleſias ipſas patrio exemplo incitatus inuaſerit. Quare pontifex ſacrum item in eum contorquere anathema coactus fuit. Eodem anno menſe Maio ex gelida pruina vites rurſus omnes aduſtæ; in cœlo variæ ignium ſtellarúmque ardentium per noctem ſpecies viſæ hominibus ſunt inſignia agris & ſegetibus detrimenta inferre, quæ pòſt inania oculorum ludibria fuiſſe dies, ac lux ſubſequuta oſtendit. Proximo Mediolanenſes bellum 1253 cum Papienſibus renouarunt, prætenta cauſſa, quòd ad Hubertum Palauicinum ſe contuliſſent, atque apertè ab Eccleſia defectionem iniſſent. Dux belli fuit Manfredus Lancea vrbis prætor. is in Viglebanenſium fines inuectus, primò Gambolatum cum arce recepit, deinde eundem terrorem Mortariam tranſtulit, atque oppido potitus, arci quam Hubertus muniuerat, oppugnationem admouit: qua dimiſſa mox rebus cum Huberto compoſitis, domum repetiit. Hæc foris geſta. In vrbe autem cum multa miranda ad ſepulchrum Fr. Petri nuperã ſicariis interfecti opera ederentur, atq; ad ea viſenda mirificus quotidie accolarum concurſus celebraretur, ſiue vt cultum viro ſancto adhiberent, ſiue vt vota, quibus ſe ſalutis impetrandæ cauſſa deuinxerant, ſoluerent: Leo archiepiſcopus, ac ciues fratréſque eius propè trecenti permoti, Innocentium pontificem Peruſiæ conuenerunt, eúmque diligenter de his rebus omnibus docuerunt. Quibus põtifex lætatus de illius conſecratione ad Cardinalium collegiũ retulit. Cardinales re probata

cæremonias antelucanas in primam Quadrageſimæ Dominicam decreuere. atque eis peractis ipſum ex auctoritate Pontificis in numerum SS. martyrum ſolemni ritu Eccleſiæ rettulêre. ac tertium illi diem ante Kalen. Maias ſtatuêre, quòd dies mortis eius ferme in dies Quadrageſimæ incideret, in quam eccleſia Ambroſiana nullam ſolemnitatem admitteret. In ceteris ciuitatibus de reducendis exulibus, & reconciliandis inter ſe ordinibus agitatum. Parmenſes Gibellini, qui Burgum S. Domnini colebant, recuperandæ patriæ cupidi ad Huberti auxilium confugerunt. ille ſuſcepta cauſſa, exercitum ad vrbem adduxit, atque oſtentatis potius quàm illatis armis rem ad compoſitionem adduxit. captiui vtrinque dimiſſi, exules reſtituti, Giberto Corrigio, qui vulgo de Gente dicebatur, prætura in ſexennium data Parmenſium inde exemplum Regienſes imitati, & ipſi cum Guelfis à ſe depulſis in gratiam redierunt. Huius verò concordiæ laudem Gibertus præcipuè tulit; ſiquidem Regium profectus pro re vtiliſſima ciuitati ſuaſit, vt Gulielmum Folianum epiſcopum, & Robertos, ac partem eorum exulantem reciperent. inde Antianos ſe pacem cum eis ſeruaturos iurare coegit. ac mox in die SS. Simonis & Iudæ exules omnes crucibus, ſacerdotibus, vexilliſque prælatis reduxit. ac poſtridie aduocato populo ſententiam de pacis conditionibus recitauit, atque ad continendas in officio partes Vidonem fratrem ſuum prætorem ibi reliquit. Quod vt vidêre Cremonenſes, & ipſi cum ciuibus ſuis Guelfis, quos iampridem vrbe deiecerant, in gratiam redierunt, eóſque in vrbem comiter receperunt. Eadem ratione Rauennates auctore Philippo Fontana archiepiſcopo ſuo, cum quieſcere domi legum metu neglecto non poſſent, ad Bononienſes ſe contulerunt, ſeque vt in pace conſeruarent, orarunt. Itaque fœdus cum eis tale eſt conſtitutum: *Ciues Bononienſes, & qui ſunt ex agro eius, non alio loco erunt, quam ciues Rauennates, & Argentani, quòd ad ſoluenda portoria pertinet. Bononienſes pacem in vrbe Rauennæ conſeruabunt, & iura, quæ illi habent Ceruiæ, tuebuntur, & ab iis, qui vſurparunt citra diem tertio Kalend. Octobris recuperabunt pro arbitrio archiepiſcopi atque Alemani prætoris, atque Argentam, agróſque earum eo ſtatu præſtabunt, in quo ante XXV. annos fuerunt. eo modo, quo Eccleſia tenuit tempore Salinguerræ. Iidem dimidium Portorij, ſalarij, portuum, & cathenarum Rauennæ, & Ceruiæ integro iure Eccleſiæ exigent. Vtrinque autem mutuo ſe, ſi opus erit, auxilio ſubleuabunt. Hæc à prætore, Antianis, & conſulibus iurabuntur, & in legum tabulas referentur.* Interim cum Veronæ & Patauij homines quotidie, tanquam manifeſti maieſtatis rei iuſſu Icilini ad carcerem atq; ſupplicium traherentur; extitit vir fortiſſimus, qui ipſum vel in extremo vitæ diſcrimine vindicare non dubitauit. Montius, & Araldus Monſilices fratres Veronenſes fuêre. hi capti, atque in Palatium ducti clare vociferari cœperunt, nec ſe, vt arguebantur, proditionem conflaſſe, neq; maiores ſuos proditores habere. Quibus vocibus magno animi ſtudio identidem repetitis Icilinus offenſus inermis propere ad eos in atrio ſtantes deſcendit, ac truci vultu intuens proditorum nomine ſalutauit. Qua voce audita Montius vehementius inflammatus, animo à ſui capitis protectione prorſus auerſo, repente in eum ſe incitauit, atque in terram deiectum ſibi ſubdidit, ac cultro tyranni ad eum confodiendum fruſtra quæſito, manus faucibus ad ſuffocandum admouit, atq; interim dentibus vnguibúſque faciem fœdiſſimè lacerauit, hominem ſine dubio confecturus, ac totam tetra ſeruitute Marchiam exempturus, niſi præſens ſatelles ſtricto mox gladio crus illi præſecuiſſet, ac multi ſubinde accurrentes ipſum cum fratre crudeliſſimè trucidaſſent. Icilinus tamen os laniatum vſque adeo habuit, vt opera medicorum per multos dies eguerit. Non ita multo pòſt homo quidam ignotus ad eundem accumbentem progreſſus, cum ſica ſub veſte condita deprehenſus eſt. quare ſtatim in quæſtionem abreptus, quis eſſet, & quid moliretur, expromere iuſſus eſt. quod vt ille nulla vi tormentorum ad prodendum cogi, homo noſtræ linguæ ignarus, non potuit; viuus eſt concrematus. Fama verò manauit, ſicarium fuiſſe miſſum à principe eo, qui dicebatur Viglus Montaneæ; cuius miniſtri per terras errabundi tyrannos inſidiis appetere dicebantur, ſperantes, ſe ex ea re immortalem apud poſteros gloriam parituros. Per eoſdem dies Romani Innocentium, miſſis Peruſiam nunciis, ſemel atq; iterum obſecrarunt, vt Romam tandem rediret, & boni paſtoris more gregem ſuum adminiſtraret, ac ciuitati præſentiæ epiſcopi ſui fructum nō tam vberem quàm iucundum tribueret. ni veniſſet, ſe pecuniam ingentem ab illo repetituros, quam pro Eccleſia aduerſus Fridericum defendēda fudiſſent. ac Peruſinis exitium

comminati denunciarunt,ne pontificem vlterius retinerent. Qua de re pontifex rebus
ſuis metuens,Peruſia Aſiſium rediit. vbi prid. Idus Auguſti Claræ,virgini ordinis Mino-
rum ſanctiſſimæ, morienti affuit. Cum autem ibi moram traheret, iterum à ſenatore
monitus eſt,vt primo quoque tempore ad Eccleſiam remearet. ſimúlque Aſiſiatibus
pernicies intentata,ſi moram vllam reditui attuliſſent. Reuerſum inde ac ſummo ab
omnibus honore exceptum Romani rurſus aggreſſi poſtularunt, vt omnia ſibi damna
reſarciret,quæ ſuperioribus annis ex illius abſentia in locationibus,commerciis, vſuris,
& vectigalibus pertuliſſent. Quod vt audiit pontifex,ſe deceptum ſentiens,auxilium à
ſenatore petiuit,qui verbis blandis populum incitatum compeſcuit:cum diceret,inhu-
manum eſſe,paſtori,quem ad animarum cuſtodiam aduocaſſent, negocium exhibe-
re. Eodem anno Conradus rex Neapoli pontificem exuit. Ricardus autem Sanboni-
facius,cum diu auctoritate atque virtute partes Eccleſiæ defendiſſet, Brixiæ vitam de-
ſeruit,ac filium Ludouicum reliquit. Sequenti,Gibellini Parmæ ædes ſuas euerſas ex- 1254.
poſtulantes,noua cum Guelfis,qui eas diruerant, certamina miſcuerunt. cum autem
propriis eos delere viribus non valerent, Hubertum Palauicinum promiſſo vrbis im-
perio aduocarunt. Neque Hubertus tantam occaſionem potiendæ vrbis omiſit. im-
mo adducto confeſtim in agrum Parmenſem exercitu, Burgum atque Colurnum in-
uaſit. Quod vt Ioannes Banſellus Sartor animaduertit, cõſilium felicius, quàm pruden-
tius cepit. Etenim manum quingentorum armatorum in vrbe collegit, ac crucẽ euan-
geliúmque tenens ſingulos domi Gibellinos conuenit,eóſque metu mortis incuſſo iu-
rare coegit,ſe vrbem Huberto non tradituros,ſed cum Eccleſia conſenſuros. Ita pleri-
que,ſeu voluntate,ſeu timore iurarunt. qui verò ſacramentum repudiarũt, vrbe egreſſi
Burgum ſe retrulerunt. Ea res Hubertum ab oppugnatione deterruit. Ioanni tanti be-
neficij auctori eximij honores habiti,& præmia inſignia data, & cohortem eam arma-
torũ pro arbitrio habere permiſſum. poſt aliquot inde annos à prætore Manfredo Roſa
rebus publicis abſtinere & cohortem dimittere iuſſus,ſeſe ad conſuenda,vt antè, veſti-
menta recepit. Eodẽ anno Bononienſes Ceruiam iuris ſui fecerunt,eámq; Imolę impe-
rio adiecerunt. Quippe miniſtris Bononienſibus Ceruiam exportandi ſalis cauſſa ex
fœdere profectis,Ceruienſes arrogantius obſtiterunt,ac propterea à Bononienſib. bello
petiti ſunt. Id vbi illi ſenſêre,de ſe actum arbitrati,confugêre ad Venetos. verùm Bono-
nienſium virtus opportunis ſubnixa opibus tanta fuit, vt licèt Venetis ſummo conatu
auxiliantibus,Ceruienſes ad deditionem adegerint. Tum verò prętor Ceruienſibus da-
tus eſt, prout ceteris caſtris dabatur,quæ in ditione Bononienſium erant. Hac de cauſ-
ſa ciuitas tanti voti damnata,diligenti,vt decuit,religionis cura ſuſcepta,vi Kal. Iun. ſan-
xit,vt prætor ac familia eius,& quilibet de conſilio Credentiæ ac generali , feſto die S.
Petri Apoſtoli baſilicam eius inuiſeret,ad eámq; cereos viginti geſtaret. Conradus rex
in ſua aduerſus Eccleſiam contumacia perſeuerans xi Kalend. Iunij hærede Conradi-
no puero inſtituto deceſſit. petitum veneno à Manfredo fratre ipſi Regno cogitatio-
ne tacita imminente,atque noto eiuſmodi ſcelerũ architecto, ſcriptores plerique tra-
dunt. Innocentius autem vt Conradi mortem accepit, cõtinuo animum ad recuperan-
das Neapolim & Capuam contulit. atque ad id Gulielmum Cæſarem in Italiam euoca-
uit. poſt autem vbi illum domeſtico bello implicitum venire non poſſe ſenſit, legatis
duobus Cardinalibus, Gulielmo & Alberto, præmiſſis ipſe cum valido exercitu in Cam-
paniam prodiit. vbi ab omnibus benigne admiſſus, atque ab ipſo etiam Manfredo de-
bito obſequio cultus,ſtatim Neapolim recepit. Præclara inde rerum initia fœdi exitus
exceperunt. Manfredus Teani, quò ſe contulerat pontifex, Burellum de Angleno
hominem ipſi Pontifici valde acceptum occidit: atque iram eius metuens, Luceriam
ſe proripuit. Ea re cum non ſatisfaceret,dignus qui bello vindicaretur, eſt viſus. Con-
tinuo exercitus ad eum inſequendum immiſſus, Troiam & Fogiam vrbes primo certa-
mine cepit. verùm paullo pòſt à Manfredo deuictus eaſdem amiſit. Eo nuncio ac-
cepto, Innocentius ægrotare Neapoli cœpit, neque ita multo poſt vii Idus Decem-
bris ingraueſcente morbo interiit. Quo facto Bartolinus Tabernerius prætor Nea-
polis, portis vrbis occluſis, Cardinales abire molientes retinuit, ac ſine mora ſucceſ-
ſorem ſubſtituere iuſſit. Ita poſt xiii dies Rinaldus Anagninus epiſcopus Oſtienſis
põtifex eſt declaratus. qui in Domini Nataliciis cõſecratus Alexandri iiii nomẽ accepit. 1255.

Ille verò nouo ineunte anno belli cura Octauiano Card. legato commiſſa, Romam ſe rettulit. indicat diploma VIII Kal. Martij datum, quo ordinem Fratrum Eremitarum, ex multis ordinibus Eremiticis conſtitutum, cinctu habituque atro donauit, ac legibus à S. Auguſtino præſcriptis obſtrinxit. Inde Anagniam progreſſus, Claram virginē biennio antè vita functam numero beatarum virginum aggregauit. Interim Manfredus regno in poteſtatem adducto, rex Neapolis coronatus, atque eo nomine à pontifice piorum communione abactus eſt. Nondum poſſeſſio Friniani reddita Mutinenſibus erat, cuius rei iudicium ad prætorem Parmæ ex compacto reiecerant. Itaque VIII Kal. Iunij Gibertus prætor Parmæ nunciis Bononiam miſſis Ricardum prętorem, Antianos, Conſiliúmque rogauit, vt aut Frinianum Mutinenſibus remitterent, aut procuratores Parmam ad reſpondendum Mutinenſibus mitterent. Quare audita, Bononienſes primum à Mutinenſibus per legatum poſtularunt, vt iura ſua apud ſe potius quàm Parmæ exponere, & Frinianum ſuo potius quam alieno recuperare beneficio vellent. & cum nihil impetraſſent, XVII Kal. Iulias Parmam nuncio miſſo Gibertum orarunt, vt arbitrium pronunciare differret. Verùm cum rogatus nuncius, num mandatum ad reſpondendum haberet, ſe habere negaſſet; neque arbitrij dilationem poſtulare poſſe iudicatus eſt. Itaque inſtante Mutinenſi, vt arbitrium ſtatim pronunciaretur, Gibertus iterum Ricardum admonuit, vt intra certam diem procuratorem miſiſſe idoneum vellent, qui ſua iura doceret. Quare imminente extremo iudicij die Ricardus, ne ſecundum Mutinenſes iudicaretur, veritus, ex voluntate Conſilij generalis & ſpecialis Bartholomæo Picciolpaſſo procuratori conſtituto mandauit, vt Mutinam adiret, atque à prætoribus & Conſilio peteret, vt diem prorogari iudicij paterentur, ac procuratorem, quem Parmam miſerant, reuocarent. nam ſe comiter per cōmunes amicos tranſigere velle: quod ſi ſe facturos abnuerent, tum verò denunciaret, vt caſtra citra Scultemnam diruerent, quemadmodum ex pacto deberent: inde Parmam adiret, & Gibertum prætorem rogaret, vt pronunciare differret, locúmq; aſſignaret, in quem tuto aduocati Bononienſium poſſent venire, & iura ciuitatis exponere: neque enim ſecurum ſibi Parmam iter à Regienſibus eſſe. Prætori procurator paruit, ac IV Idus Auguſti Mutinæ primum Alberto prætori, & Communi ipſi; deinde Conſilio Antianorum ac quadraginta ſapientum; poſtremò Conſilio generali ac ſpeciali mandata edidit. poſtero die Parmam progreſſus à Giberto petiit, vt laxiorem iudicij diem daret. cui ille reſpondit, poſtridie mane rediret; nam ſe ſuper hac re velle conſilium caperet. vbi verò ille hora indicta reuertit, tum tertio die adeſſe mandauit: nam ſequenti ſe propter feſtum Aſſumptionis ei officio vacare non poſſe. Cum autem Mutinenſis inſtaret, vt primo quoque tempore pronunciaret, Bononienſis verò diem longiorem ac locum tutum ad diſceptationem cauſſæ poſtularet: ille interfatus, tertiam ab eo diem conſtituit: quæ vbi illuxit, petitionem Bononienſium de loco tuto præſtando reiecit, inquiens, legatos Bononienſes aliâs Parmam veniſſe ſecurè, & fidem à Regienſibus impetrare haud difficile poſſe, aut per limites remotiores tutò tranſire. Quo reſponſo Bononienſis confuſus, iterum Conſilium generale, ac ſpeciale popoſcit: cúmque ibi eadem iteraſſet, prætor eius petitionem repudiauit, atque generali Conſilio aduocato, XVIII Kalen. ita pronunciauit: *Nos Gibertus de Gente prætor Parmæ, arbiter inter Commune Bononiæ & Commune Mutinæ ſuper Friniani diſceptatione delecti iuris ſolemnitate ſeruata pronunciamus, Frinianum, homines, oppida, & loca cum eorundem iuriſdictione ad Commune Mutinæ pertinere, & ſine vlla exceptione illi à Communi eſſe Bononiæ dimittenda; præcipimuſq; eidem Communi Bononiæ, vt ea intra menſis ſpatium libere dimiſſa habeat, alioquin mulctam in compromiſſo expreſſam perſoluat.* Inde Fauentiæ & Balneocaballi potiendi Bononienſibus nec opinata occaſio eſt oblata. Quippe Manfredi Gibellini cum paullo antè Fauentiam reuerſi, rixis cum Acariſiis committendis omnia permiſcerent, iuſſi ſunt à Bononienſibus, contundendæ ſuperbiæ cauſſa, partem foſſarum vrbis
1256. explere. Quod cum feciſſent, ne ita quidem quietem egêre, verùm Kalend. Ian. Manfredo Marengo præturam, & Iordano Lucino populi præfecturam tenente, tumultum excitauêre; ac tumultus eius contagione ſeditionem quoque in oppido Balneocaballi, ciuitatem turbantibus Azone Rogerióque Comitibus, accendêre. Quæ cum Bononiæ nunciata eſſent, ac nonnulli exercitum Fauentiam extemplo mittendum cenſerēt; Iordanus præfectus VIII Idus Ianuarij Conſilium populi aduocauit, cúmque quid fieri

placeret,

placeret,rogauit. placuit,vt Manfredi exilio mulctarentur, & populus iuraret, niſi Fauentiam ſibi toto Ianuario tradidiſſent,ſe exercitum aduerſus eos ab eo die ad Kal. Maias primas miſſurum;idémq; aduerſus eos fieret,qui Balneocaballum tenerent; atq; ita per Viuianum præconem,populi nomine,ſacramento concepto iuratũ eſt. Quo facto eodẽ die Manfredus prætor Conſilium generale & ſpeciale habuit, ac decreto populi recitato,quid opus facto eſſet,rogauit. omnes ita vt populus iuſſerat,decreuerunt. His rebus cognitis Balneocaballenſes exterriti, III Kal. Febr. Gibellinum Lugienſem procuratorẽ Bononiam miſerunt,ac per eũ Balneocaballum tradiderunt, aſſignauerúntq; prætori,& præfecto populi Iordano, Antianis,conſulibúſq; præſentibus. Ea inde de re conſultus populus,iuſſit vt Balneocaballus in ditionẽ adduceretur,& ibi prætor cũ præſidio imponeretur,formaretúrq; ex iudicio populi Bononienſis,& vt his de rebus referri ad maius conſiliũ Communis Bononiæ poſſet per præfectũ,& Antianos, & conſules, quoties opus fuiſſet. Qua re confecta Manfredus Kal. Feb. Conſilium generale ac ſpeciale vocauit,& quid de decreto populi ſuper Balneocaballo cenſeret,rogauit. Omnes ſcitum populi confirmarunt,modo id fieret ſaluis legibus; ac ſacramento prætoris. III Non. Febr. præfectus retulit,quid de Balneocaballo formando iuberent,&qua ratione ea inſtituenda res eſſet. viſum eſt,vt prætor Balneocaballi ex ciuitate Bononienſi in hũc modum deſignaretur,vt XII tabulæ notatæ cũ aliis albis in vrnam iniicerentur,&ad ſortem tabularum irent Antiani,& conſules argentariorum,&mercatorum,eorúmq; conſiliarij; & qui notatas XII tabulas tuliſſent,illi ius legendi prætoris haberent; quique ab omnibus,aut à maiori parte eorum lectus fuiſſet,ille optimo iure prætor eſſet: & vt hæc omnia referri ad maius Conſilium Cõmunis Bononiæ poſſent per præfectũ, Antianos, & Conſules,aut aliquem ipſorũ,quoties opus fuiſſet,dũmodo nulla lex populi prohiberet. Quibus rebus deinceps Fauentini permoti, ac ſimul diſcordiis exercendis defeſſi; III Kal. Martias ſe Bononienſibus tradidêre,ad eos in hæc verba ſcribentes. *Prætori, præfecto populi, Antianis, & conſulibus vrbis Bononiæ, & Conſilio, & Communi Gulielmus Goſius prætor, Rainerius Lazarus præfectus populi Fauentiæ, Conſilium, & Concio, & Commune S.P. Veſtrâ potentia ac ſapientia freti quos loco dominorum habemus, ad vos confugimus, cumque pars vna ciuitatis in alteram ad perniciem ſæuiat, & ſauſtura ad vltimum exitium videatur, petimus à vobis, tanquam à patribus, & dominis noſtris, vt nobis ſubuenire velitis, atque vrbi Fauentiæ opitulari, quæ veſtra eſt; pro certo habentes, nos paratos eſſe mandatis veſtris obtemperare, &, vt vrbem in ditionem accipiatis, vobiſq; ſubiiciatis. Quod ſi facere ceſſaueritis, ſcitote vrbem funditus perituram.* Inde pridie Idus Martij Odoricus procurator à Manfredo prætore,& Conſilio generali ſpecialique delectus,Balneocaballum ab eorum procuratore recepit, cum poteſtate exercendæ iuriſdictionis ibi æquè ac Bononiæ, in cauſſis priuatis & publicis, in imperandis exercitibus,excurſionibúſque,non aliter ac Communi Bononiæ ius eſſet in agrò ſuo. Secundum hæc nondum Fauentiæ poſſeſſione recepta, Manfredi nouo concitato tumultu vrbe Acariſios exegerunt,ac Goſum prætorem cum familia violarunt, & Balneocaballi Azonem & Rogerium Comites cum ſuis factionibus commiſerunt. cui rei Bonacurſius nouus populi præfectus multa remedia conquiſiuit, eáque ad conſilia populi referenda propoſuit. Quæ res vbi percrebuit,continuo III Kalend. Aprilis legatus à marchione Ateſtino venit,atque à Bonacurſio Conſilium poſtulauit: & cum ille voluntate Antianorum & Conſulum,Antianos,& conſules mercatorum,atque argentariorum,magiſtros collegiorum, artium, atque armorum, & omnes eorum conſiliarios tam parui quàm magni Conſilij conuocaſſet, ad eos introductus primum egregiam marchionis voluntatem erga Commune populúmque Bononienſem expoſuit; deinde poſtulauit,vt omnia,quæ Bonacurſius ſuper re Fauentina ſtatuiſſet, Commune, populúſque Bononienſis ita rata haberet, vt ea ad Conſilium magnum, paruúmve referre neceſſe non eſſet. ſic enim fore, vt qui modo tenerent Fauentiam, illam prorſus in poteſtatem præfecti permitterent ad honorem Communis populique Bononiæ. Quibus auditis; præfectus Conſilium, quid opus facto eſſet, conſuluit. Placitum eſt omnibus, vt Fauentia reciperetur, ſi liberum ſui arbitrium præfecto permitteret,& vt quod præfectus ſtatuiſſet, ratum haberetur: verùm id referretur ad Conſilium generale per præfectum, Antianos, & conſules; & aliò, ſi opus eſſet. Quæ cum Fauentiam eſſent ac Balneocaballum delata, VIII Idus Aprilis Conſilium

Fauentiæ & Balneocaballi procuratorem ſuum conſtituerunt Beltalim iuris peritum ad compromiſſum in Bonacurſium faciendum de omni iniuria, pace violata, damnis & iniuriis allatis inter Manfredos, & Commune Fauentiæ, ab vna parte, & Acariſios ac factionem eorum ab altera, & ad tradendam vrbem Fauentiæ in ditionem præfecti, & mandata eius explenda; item de omni iniuria, pace violata, damnis illatis inter Azonem Comitem & Manfredos, atque amicos eorum ex vna parte, & Comitem Rogerium, & Acariſios, ac factionem eorum ex altera. Compromiſſo à Beltali VI Idus Aprilis vtriuſque ciuitatis nomine confirmato, poſtridie iudex ad Conſilium de ratione eundi Fauentiam rettulit: decretúmque eſt, vt præfectus ex Antianis & conſulibus, quos illi placuiſſet, & pedites & ſagittarios quos vellet, educeret: factáque poteſtas Fauentinos & Balneocaballenſes extorres compellandi, quos vellet: eáque duobus ſequentibus diebus omnia in Conſiliis Fauentiæ, Bononiæq; firmata. Bonacurſio inde Fauentiam profecto poſtridie, qui fuit Idibus Aprilis, Accurſius & Azo ex voluntate Fauentinorum extorrium, qui in Conſilio aderant, procuratores legerunt ad compromiſſum faciendum de omni lite, iniuriáque ſuperiore in Bonacurſium; ac poſtridie ipſi procuratores liberè ſe in poteſtatem eius pro ſe, & ipſo Communi, ac populo Bononienſi recipientis tradiderunt. Poſt autem cum procuratores à prætore & conſulibus Balneocaballenſibus, itémque Comite Rogerio conſtituti eadem ratione compromiſiſſent, tum XVI Kal. Maij Bonacurſius Conſilium Fauentiæ habuit, rogauítque num ſuperiora omnia comprobarent, vellentque ſe habere poteſtatem pœnarum, & legum, & pellendi vrbe quos vellet; omnéſque ita iuſſerunt. atque hoc idem poſtridie Conſilium Balneocaballi, ac ſequenti populus in concione ſanciuit. Quibus rebus perfectis Bonacurſius pronunciauit arbitrium, & quos placuit, vtrinque expulit, & ciuitates conſtituit, & Conradum Sureſinum prætorem impoſuit. Qui XI Kalend. Iun. Bononiam profectus in foro in concione ſuper carrocio ſic ſacramentum ſolemne concepit. *Ad honorem Dei, & ſanctæ Eccleſiæ, & Communis, populíque Bononiæ iuro ego Conradus Sureſinus prætor Fauentiæ, me recturum ciuitatem hinc ad Kalend. Martias primas bona fide ad honorem, & commodum Communis, populíque Bononiæ, atque Fauentiæ, & ad arbitrium prætoris, præfectíque Bononiæ, & mandata eorum obſeruaturum.* Quibus rebus conſtitutis inde Foroliuienſium, & Foropopilienſium eſt conſequuta deditio. Cum enim eiſdem tumultibus, ſæuis ſtimulantibus factionum odiis, res vtrobique miſceri, prætor & præfectus populi Bononienſis audiſſent, prætorem & præfectum populi vtriuſque ciuitatis Philippum Giringellum, & Lambertinum Samaritanum apud ſe compellari iuſſerunt, vt pro poteſtate ei incommodo remedium aliquod adhiberent. Ob eam rem IX Kal. Iun. Foropopilij Boldus iudex Philippi prætoris ex voluntate Conſilij generalis conſtituit procuratorem Hugonem, vt permitteret prætori & Conſilio Communis Bononiæ, præfecto populi, & ipſi populo liberum arbitrium ſtatuendi, quæcunque expedire Communi Foripopilij ducerent ſuper iis rebus, quas poſtulaſſent. Poſtridie verò Foriliuij Matthæus iudex eiuſdem Philippi ex voluntate Conſilij generalis procuratorem conſtituit Ioannem, vt adiret prætorẽ, præfectúmq; populi Bononienſis, Antianos, & conſules; iuraretq;, ſe mandata eorum edita curaturum. atque ita cum Philippus prætor, Lambertinus præfectus, ac Ioannes, & Hugo procuratores Bononiam veniſſent; poſtridie in foro concione aduocata ſuper carrocio, nomine ciuitatum prædictarum iurarunt, ſe in auctoritate prætoris præfectíque populi fore. Poſt autem cum Manfredus prætor ex voluntate Bonacurſij pro ſe, & præfecto, & Communi populóque Bononienſi illis præcepiſſet, indicta quinquaginta marcharum argenti mulcta, vt ſibi dicto audientes eſſent, IV Kalen. Sept. Bononiæ in concione Benuenutus procurator Foroliuienſis Aimerico procuratori Bononienſi promiſit, ſe ſeruaturum mandata omnia, quæ iniungerentur Communi Foriliuij à prætore Communis Bononiæ, & præfecto populi, Antianis, & cõſulibus, & Communi, prout ipſi interpretati eſſent; atque hanc promiſſionem à Communi ſuo ſanciendam pro eorundem arbitrio curaturum. Quibus rebus adminiſtratis, IV Idus Septembris Manfredus prætor, & Bonacurſius præfectus, & Antiani, conſuléſq; argentariorum, & mercatorum permiſſu Conſilij generalis ac ſpecialis præceperunt, vt ciues Foriliuij pacem inter ſe haberent, & ſi vna pars alteram exegiſſet, ea damna alterius reſarciret, eámque in vrbem reciperet, & impenſas reficeret, quas Commune Bononiæ pro ea re-

ducenda

ducenda feciſſet,& ne Commune Foriliuij bellum iniuſſu Communis Bononiæ faceret,præterea commercium præberent ciuibus Bononienſibus ſine ſolutione portorij; bellum atque incurſiones inferrent,quibus Commune Bononiæ præcepiſſet; arma, equóſque in vrbe,& agro imperarent, cum imperata Bononiæ eſſent; amicos, & inimicos eoſdem haberent;pecunia Bononienſi vterentur, neque aliâ contractus obirent; quotannis prætorem, & præfectum ex Bononiæ vrbe acciperent, ſi modo præfecto vti vellent:neque hæc lex aut abrogari, aut ei derogari, aut obrogari poſſet iniuſſu Communis,populíque Bononiæ. Additum præterea,ne tantæ rei memoria interiret, vt pactiones hæ cum Imolenſibus,Fauentinis,Foroliuienſibus,Foropopilienſibus, & Ceruienſibus quotannis fideli ſcribarum manu deſcriberentur, legúmque in tabulas referrentur. Hunc in modum Bononienſes Romaniolæ ciuitates, quas primum à Marcoaldo Duce,deinde à Friderico Imperatore occupatas magno armorum certamine cum Eccleſia vindicarant,demum,cum domeſticis ſeditionum fluctibus agitatæ vltro ſeſe ſalutis ſuæ gratia dederent,in ditionem acceperunt: primíque omnium conſtituta libertate imperium adiunxerunt,quippe iampridem,ita iuris ſui,vt nemini,niſi legibus, obedirent. [illegible]as autem opes adepti,vt vicinas ciuitates terrore imperij continerent. Ob has res ciuitas tantam rerum proſperitatem eximio Dei beneficio nacta, multa grata ſuæ erga illum voluntatis argumenta dedit.eáque non ſolum in præſens extare, ſed etiam in poſterum ad perennem memoriam voluit. ſiquidem ad populum inſigni aliquo rei bene geſtæ monumento exhilarandum binos annuos equorum curſus inſtituit, vnum in die S.Petri,alterum in die S. Bartholomæi. Horum autem duorum curſuum in veterum legum libris,vnde pleraque alia hauſimus,per hęc tempora mentionem inuenimus. quod iccirco adiecimus,ne quis citeriorem hanc eſſe conſuetudinem, vulgarem fortaſſe ſequutus opinionem,exiſtimaret. quin etiam homines,qui ſeruitutem ſeruiebant,perſoluto dominis precio, populus liberauit, atque inter paganos rettulit. Etenim VI Kal.Iulias Bonacurſius præfectus Antianos, conſules, & magiſtros artium, atque armorum cum omnibus conſiliariis tam magni,quàm Parui Conſilij conuocatos 1257.
rogauit,vellent iuberént ne,vt ſerui & ſeruæ ad Commune,& populum Bononiæ peruenirent,ita vt omnes incolæ tam vrbis quàm agri liberi eſſent. omnes ita, vt rogarat, iuſſerunt.ſcitúmque factum,vt ſi qui ſeruos & ſeruas habebant, eorum vendendorum arbitrium ad prætorem præfectúmque vellent deferre; Commune, ac populus eorundem emendorum poteſtatem eiſdem permitteret, ac precio ab eis conſtituto emeret. Compromiſſo vtrinque ſancito, VII Kalend. Septembr. prætor, & præfectus in Conſilio generali,& ſpeciali pronunciarunt, vt ſerui annorum XIV denis libris ſinguli emerentur; minores verò octonis; eáque pecunia tribus ſubinde penſionibus dominis ſolueretur; & vt ſerui liberati paganorum in codicem referrentur,ac ſubirent onera Communis,vt liberi. Omnium, qui tum ſeruitute exempti ſunt, nomina adhuc in tabulis publicis numerantur. Brancaleo Andalus,quem Romam ſenatorem aduocatum ſupra commemorauimus,cum ſeuerius iuſto capitales quæſtiones exercere putaretur,quòd fures,ſicarios,& aliorum flagitiorum compertos ſuſpendio,mutilatione, aliíſque grauiorum pœnarum detrimẽtis ſine vlla exceptione affecerat, in offenſionem potentum atque nobilium popularibus ſuffragantibus incidit. Itaque ſeditione in vrbe commota captus, atque in carcerem tanquam ad pœnam coniectus eſt. Quare cognita vxor eius occultè Roma exiit,ac primo quoque tempore Bononiam properauit, ciues ſuos obteſtatum, vt arctius obſides Romanorum haberent, ne illis reſtitutis Romani durius in maritum ſuum conſulerent. Romani verò Pontificem adeuntes orarũt, vt Bononienſes ad obſides ſuos ſibi reddendos adduceret. atq; ille eorum volũtate permotus primum petiit,vt Romanorum in eo gratificari ſtudio vellent; deinde grauiora minatus eſt, niſi in auctoritate ſua fuiſſent. Bononienſes autem mala omnia ſuſtinere, quàm obſides in certam ciuis ſui præclari viri perniciem reſtituere maluerunt. Romani Emanuelem Madium Brixianum ſubſtituerunt,qui & ipſe ius ſeueriſſimè dixit. Hoc eodem anno popularis reſpublica Mediolani eſt inſtituta. Leo enim archiepiſcopus non minus ciuitatis,quàm ipſius eccleſiæ adminiſtrationem exoptãs,atque ad eam rem adiutoribus capitaneis,ac valuaſoribus vtens, reluctante, vt antè, plebe, rem eò deduxit, vt ad modum certaminibus faciendum duo præfecti,ſiue Antiani cõſtituerentur, vnus,

qui Nobilitatem; alter, qui populum duceret. Is honos Paulo Sureſino, & Martino Turriano delatus, ſeditionem in præſens leniuit potius, quàm in poſterum ſuſtulit. Eodem anno in Germania Gulielmus Cæſar cum Friſiis bello inteſtino pugnauit: dum autem ex acie victor excederet, occulto ſagittæ ictu ab inſidiatore percuſſus interiit. Quo facto principes, quibus creandi regis ius erat, ad comitia conuenerunt, ac diuiſis ſententiis duos legerunt, Ricardum Cornubiæ Comitem regis Angliæ fratrem, & Alphonſum Caſtellæ regem. Qui verò ij principes eo tempore fuerint, Pariſius indicauit his verbis: *Hi ſunt maximi in Alemania, ad quorum nutum pendet electio ipſius Regni, quod eſt quaſi ara Imperij Romanorum, archiepiſcopus Coloniæ, cuius titulus eſt, ſacri Imperij Protocancellarius, poſt honorem Archipræſulatus; archiepiſcopus Maguntinus, archiepiſcopus Treuerenſis, rex Bohemiæ, Comes Palatinus de Rheno, Dux Auſtriæ, Dux Sueuiæ, qui & Comes Bauariæ, Dux Poloniæ, marchiſius de Miche, marchiſius Brandeborg, Dux Saxoniæ, Dux de Bruneſuuic, Dux de Carantene, Dux de Melat, Dux Brabantiæ, qui & Louaniæ, Landegrauius Thuringiæ, marchio Miſniæ. Inter omnes hos Magnates ſupereminens eſt archiepiſcopus Colonienſis, qui coronare tenetur regem Alemaniæ apud Aquiſgranum ab antiqua & approbata conſuetudine.* Inſignis porro hic annus fuit vrbe Patauina ex manibus Icilini mirabili felicitate extorta. Auctores tam præclari, ac memorandi facinoris extitêre Azo marchio Areſtinus, Tiſo Campoſanpetrius, ac potentiſſimus quiſque exul Patauinus. Hi, cum Icilinum animaduerterent inauditæ ſuæ crudelitatis habenas ita laxaſſe, vt nullum diem præterire pateretur, quo non in aliquem vel inſontem nouo aliquo necis genere, tormentive debaccharetur, dolore atque indignitate accenſi, rem ad Alexandrum Pontificem detulerunt, atque opem miſerrimis populorum temporibus implorarunt. Alexander primum miſericordia, deinde iuſta indignatione, non ſecus ac par erat, permotus, ex Cardinalium auctoritate ſeſe ad ea, quę vltima eſſe in Eccleſia ſolent, auxilia, contulit; id eſt, crucem aduerſus Icilinum, tanquam hæreticum atq; iniuſtum alienæ libertatis oppugnatorem, indicere ſtatuit, & Philippum Fontanam Rauennæ archiepiſcopum legatum huic negocio cum ſumma auctoritate præpoſuit. Is mandato accepto, nulla interpoſita mora, Bononiam venit, ac conuocato in foro populo ſe legatum ad crucem indicendam contra Icilinum à Pontifice declaratum eſſe pronunciauit. ſeque omnes homines cruce ſignaturum, qui arma aduerſus eum capere voluiſſent, atque eos ex auctoritate Pontificis, expiatione omnium ſcelerum affecturum, adiecit. Quibus verbis ciues accenſi, ad ſex millia hominum ſe ei bello, cruce ſumpta, ſubitò deuouerunt. Inde Ferrariam profectus eadem ratione concionem in forum aduocauit, & cum clerus ac religioſi & laici omnes nouo audiendi ſtudio capti ilico confluxiſſent, pro porta baſilicæ ſtans clara voce dixit: ſe legatum contra Icilinum eſſe à Pontifice deſtinatum, vt exercitum ad recuperandum Patauium atque Patauinos exules reducendos conficeret: quicunque huic militiæ nomen accepta cruce dediſſet, eum expiationem omnium flagitiorum eſſe conſequuturum. Quibus dictis mox ingentem numerum Ferrarienſium cruce, ipſo præcipuè Azone hortatore ac duce, vltro nomina dantium inſigniuit. Poſtremò Venetias delatus, atque eadem coram ſenatu illo teſtatus, parem & ibi ad delendum Icilinum animorum alacritatem inuenit, quòd vniuerſi opes eius nimias verebantur, & crudelitatem efferatam auerſabantur. Veneti verò, non militares ſolum copias, ſed naualem etiam apparatum ſuppeditarunt; quin etiam duces duos viros militiæ maximè gnaros dederunt, Marcum Badoarium, qui à legato mareſcallus exercitus factus eſt, & Marcum Quirinum, quem ſibi præfectum Patauini exules delegerunt. Quibus rebus expletis, legatus omnem cruceſignatorum exercitum ad Turrim Baibarum conuenire mandauit, ac ſe ad Patauium liberandum aduerſo Bachilione ducere velle oſtendit. Harum rerum certior factus Icilinus, mille quingentos milites robuſtiſſimos ac rei militaris peritiſſimos Patauio impoſuit, atque vrbis cuſtodiam Anſedìſio prætori ex ſorore nato commiſit; ne minimo quidem vrbis amittendæ timore perculſus, Patauium ſatis tutum duplici murorum ambitu, valido præſidio & ſingulari Anſedìſij fide ac diligentia ratus, atque Anſedìſio ipſo accuratius de ratione defendendæ vrbis admonito, ipſe Verona cum maximo Veronenſium, Vicetinorum, Patauinorum, & Pedemontanorum ſuorum exercitu in agrum Mantuanum irrupit, eúmq; vrbi ipſi imminens ferro flammáq; vaſtare pro inſita animi libidine inſtitit.

inſtitit. Anſediſius autem hoſtium incurſum à Baibis futurũ præſentiens, vt Venetarum acceſſum nauium propulſaret, amnes Brentam & Bachilionem aliò deriuauit, neque in mare ſuo alueo manare permiſit, ac caſtra omnia ab illa parte ſita vallis & præſidiis eximiè confirmauit. Exercitus inde ab ea parte, quâ diximus, in agrum Patauinum inuaſit, vexilliferum exulem quendam Patauinum nomine Carellum Fratrem Minorem habens, qui ingentis ſpiritus vir patriæ recuperandæ cupidus, hunc ſibi pro Chriſti honore laborem depopoſcit. atque aquas omnes exhauſtas adeptus explicitum introitum habuit. Quod vbi audiit Anſediſius, ad Plebem ſacci acceſſit, cum maxima copiarũ parte tranſitum eis interſepturus, & purgatis foſſis, locum vallis, cæteriſque rebus opportunis muniuit. Interim legatus ad caſtrum Brentæ progreſſus, locum ſubitò admotis machinis expugnauit, atque inde caſtra ad Corregiolam mouit. qua capta ad Pontelongum perrexit. quò cum Anſediſius occurriſſet, leuibus aliquot prœliis factis Plebem ſe rettulit. Inde Concaldalberum eſt proceſſum, ac prœlio duriſſimo cum maxima hoſtium cæde ab aurora ad veſperam facto, caſtrum deditione receptum, atq; omnes incolæ nomina profitentes cruce ſignati. poſtridie ad Bouolentam eſt ventum, ac caſtro omiſſo ſuburbiis ignis iniectus. Tum motis caſtris Conſilua petita ac ſubito capta; oppidani item omnes militiæ crucesignatorum aſcripti. Hæc vbi Anſediſius vidit, licet maximo terrore perfuſus ſuos ad concionem vocauit; ac bono eſſe animo iuſſit: nam Icilinum triduò Patauium eſſe venturum, atq; hoſtiles copias diſiecturum, quas ipſi contemnere prorſus deberent, quòd neque promiſſa eis procederent ſtipendia, neque commeatus opportuni amnium defluentium impedita ſubuectione ſuppeterent, & ducem rei bellicæ rudem nacti eſſent, vt qui maiorem rei diuinæ faciendæ, quàm exercitui ducendo, operam impendiſſet. ſe Patauium, ad Icilinum excipiendum & conſilia belli ſalutaria explicanda, repetere velle, atque eos interim Gorgiæ duci parêre iubere. Patauium inde reuerſus, quæſtores publicos vigintiquinque acciuit, atque eis, vt ducenta librarum millia ſibi curarent intra biduum, imperauit. ac mox difficultates ſummas tantæ exigendæ pecuniæ proponentes in teterrimis cuſtodiis fame confecit, & Gorgiam Plebe Patauium reuocauit, qui XVIII Kal. Iulias deceptis nocturna profectione hoſtibus paruit. Icilinus autem de omnibus rebus certior factus, ſiue vt bellum Mantuanum inchoatum perficeret, ſeu quòd Patauino præſidio plus iuſto confideret, opem in præſens ferre neglexit; atque vrbi Mantuæ expugnandæ intentus ſuburbia cepit, eáque ſubiectis facibus inflammauit. Anſediſius interim populo aduocato ſimulatam rationem, cur Plebem reliquiſſet, expoſuit, atque Icilinum vrbis ſubſidio intra biduum aſſeruit affuturum. Poſtridie legatus, caſtris motis, ad Plebem acceſſit, eámque ſine certamine vllo obtinuit: quò vicini omnes ad crucem accipiendam accurrerunt. poſtridie re diuina perfecta, ac gratiis Deo de proſperis progreſſib. actis, principes ac duces exercitus ad conciliũ aduocauit, atq; ita diſſerere cœpit: *Viri fortes gratias agite Deo, quod noſtras apertè partes ſuſcepit pro nobis pugnans, atque hoſtes Eccleſiæ fugans, ac ſanctum noſtrum propoſitum adiuuans; quod eſt Eccleſiam à perſequutoribus vindicare, carcerem aperire, imbecilles ſuſtinere, prauitatem hæreticam extirpare, rapinas prohibere, innocentes tueri, ac Patauium vrbem catholicam ex ſæuiſſimi atque hæretici tyranni faucibus eripere. Quare parati eſtote, vt cum omnibus, qui in his locis ferre arma poſſunt, craſtina die ad eius mœnia ſuccedamus, & quantum virtus, dextræq; noſtræ valeant, Deo bene iuuante periculum faciamus.* Poſtridie verò mane, qui fuit XV Kal. Iulias, vbi omnes cum impedimentis, machinis, commeatibúſque ſub vexillis ad iter inſtructos vidit, gaudio exultans adhibitis clericis hymnum in honorem S. Crucis cantauit: *Vexilla regis prodeunt, Crucis fulget myſterium.* quę cum illi clara voce, ita vt ab omnibus audirentur, piè modulatéq; concinerent, duo millia tam equitum, quàm peditum præ lætitia lacrymantium viſa ſunt. Inde motis caſtris ad pontem Sancti Nicolai ad Roncaliam prodiit. Gorgia verò cum quinquaginta equitibus ad explorandum emiſſus, cum in præcurſores ad ſecundum ab vrbe lapidem incidiſſet, detrectato certamine retro abiit. His actis Anſediſius perturbatus, quatuor millia Patauinorum, quibus minimè omnium confidebat, Veronam tranſmiſit. deinde omnes vires copiarum ſuarum ad Portam Pontiſcurui, quò potiſſimum venturum hoſtium exercitum ſentiebat, adduxit; & porta valido præſidio militum Vicetinorum firmata, alia in aliis murorum partibus, vt opus eſſe duxit, præſidia virorum fortium collocauit. atque interim le-

gatus ad Pontemcuruum acceſſit. Tum quidam à porta in forũ ſumma celeritate contendit,ſe percuſſum ab hoſtibus eſſe vociferans: qui, quòd verba illa voce tumultuaria itetaſſet, creditus eſt, ad arma clamare. Quare Anſedißius hominem corripi, ac lingua ſtatim mulctari iuſſit: ex quo ille Anſedißio maledicere, atque fatum extremum prædicere cœpit. Itaque capite truncari iuſſus,licet negaret, ſe ad arma vocaſſe, mortem euitare non potuit. Poſtridie vetò vbi illuxit, prœlium occurrente Anſediſio tanto ſtrepitu vtrinque eſt initum, vt cœlum tuere eodem cum vrbe impetu videretur. demum porta cum turri eſt capta, atque omnes, qui eam tuebantur, occiſi. Quo facto Anſediſius relictis ſuburbiis, trepidus intra ſecundum vtbis cinctum ſe rettulit. Suburbia ipſa primùm ab exulibus Patauinis, deinde ab vniuerſo exetcitu occupata. Poſtridie cum in Conſilio quidam ſuburbia comburenda, & vrbem obſidione premendam eſſe cenſerent, vicit tamen alia ſententia, vt extemplo muris oppugnatio infetretur, dum Anſediſius metu exterritus ſibi conſilium caperet, atque antequam Icilinus illius auxilio aduolaret. Itaque ſchalis machiniſque admotis, ſtatim prœlium multis in locis magna vtrinque cæde eſt initum. Vetum ad portam Turricellarum ſæuiot ac periculoſior pugna conſtitit ptoptet vicinam quorundam nobilium turrim, ex qua tela, & faces in pontificios ſine intermiſſione iaciebantut. Itaque cum portæ hærentes, ipſam tefringere vectibus ac ſecutibus conarentur; Patauinis feruentem ſupetfundentibus aquam, extincti nihil profecetunt. Cum autem legatus ſe nulla ex parte perrumpere in vrbem propter mœnium altirudinem poſſe videret,inde ad portam Altinatem, vbi mutus infirmior erat, clericis & fratribus omnium otdinum innumeris cinctus acceſſit, ac Fratrem quendam Minotem, qui in ſeculo machinas omnis generis Icilino induſtriè fabrefecerat, gattum ſibi conſtrui iuſſit,per quem vrbem primo quoque tempore expugnaret. Is gattum fecit,qui anteriote ex parte flammam euomebat, in poſteriore verò armatos incluſos habebat. Hic igitur admotus pottæ demum ignem implicuit, quem mox pontificij materia varij generis iniecta vehementius incitarunt: atque ita defenſores calore fumóque detertitos locum relinquere coegetunt. Quod vt Anſediſius vidit, ſuorum nemine ſalutato, potta S.Ioannis egreſſus Vicetiam properauit. Qua re animaduerſa, milites eius, qui ſuos adhuc ordines conſetuabant, ſubito in diuerſas pártes effuſi ſunt, ac portas, mœnia, & propugnacula reliquerunt, ac Vicetiam ducem ſuum ſequuti ſunt. Patauini vt profectum Anſediſium cognouêre, porta S. Stephani patefacta, Tiſonem & alios nobiles ſuos introduxere; qui quoniam Anſediſium fugientem conſequi nequiuetunt, itam ſuam in illius milites effuderunt. Interim exercitus per diuetſas partes ingreſſus, vrbem hoſtilitet adeo, licet tepugnante legato, diripuit, vt non ſolùm multa pretioſa, quæ à dominis humi conſeruandi gratia fuetant abdita, ſurripuerit, ſed multis etiam res ſuas defendere molientibus vitam violenter ademerit. Legatus ſaluti ciuitatis conſuluit: nam & captiuis mille quingentis vincula dempſit, & carcetem ad S.Sophiam, vbi ſexcenti vtriuſque ſexus homines ſeruabantur, aperuit; ac poſtero ſacris opetatus gratias Deo ſolemnitet egit, ac ciuitati ſacra, priuilegia, leges, immunitates, conſuetudines, carrociúmque reſtituit, quod diu dominante Icilino abiectum defotmatúmque iacuerat. Populus autem vbi ſe tanta ſolutum ſetuitute conſpexit, ad pedes ſe legati abiiciens, gratias egit, ac lacrymis fuſis ipſum à Deo pro ſalute ſua miſſum aſſeruit. atque eodem etíam obſequio marchionem, prætorem, mareſcallum, & cetetos patres patriæ ſalutatos excoluit,nec ſecius pueri, virgineſque ctucem præferentes cateruatim per vrbem inceſſerunt,ac *Te Deum laudamus* vocibus lætiſſimis cecinetunt.atque eadem gratulatio,quæ vrbem; pagos etiam, & caſtra vltro vrbi ipſi ſe dedentia occupauit. Etenim Monſſilicis, excepta arce, & Ciuitatella ſeſe ciuitati Patauij tradiderant, ex qua trecenti, qui in carcere tenebantur, pallore maciéque perempti extracti ſunt. Albericus nunciis ad ſenatum miſſis, ſe Taruiſium, & res omnes ſuas ad mandata Eccleſiæ obtenturum, oſtendit. Ateſte & Montagnana marchionis ſe fidei tradiderunt: demum omnia præter Calaonem, & Cerrum, & arcem Montiſſilicis in poteſtatem Eccleſiæ peruenere. Ne quid autem integræ victoriæ deeſſet, Vendraminus etiam arcem vtbis Patauinæ, cui præerat, vltro teſtituit. qua recepta ex tetris

illis

illis cuſtodiis quadringenti ſexaginta quattuor ſunt exempti, quos nemo obſitos ſquallore & ſordibus dignoſcebat. Quod idem fecerunt, qui alteram arcem ad Pontemmolinum tenebant, in qua complures mulieres non ignobiles ſeruabantur. Poſtridie Icilino bello Mantuano parum proſperè facto, Veronam ſe referenti priuatus homo ſe obtulit, atque audientibus omnibus Patauium amiſſum renunciauit. Quo ille nuncio exanimatus, vt ſe collegit; ipſum nuncium mendacij arguens ſuſpendi arbori iuſſit. deinde alter ſucceſſit, qui ſecreto illud idem ſignificauit: tum præfecti quidam eius venerunt, qui idem, culpam omnes in Anſediſium referentes, aſſeruerunt. Ille verò occulto dolore diſſimulato, Veronam adiit, ac toto accito in vrbem exercitu portas claudi, ac ſumma cura cuſtodiri mandauit. mox conceptam iram omnem in Patauinos euomere cupiens, omnes Patauinos inermes in locum vnum coegit; (hi erant XI hominum millia, quos apud ſe aut obſidum, aut militum, aut miniſtrorum nomine habebat) atque omnes ſatellitibus ſuis variis necis afficiendos generibus tradidit. Ita intra octo dies cuncti aut ſuſpendio, aut tractatione, aut igne, aut obtruncatione, aut fame deleti. Interim legatus conſiliis agitatis, Vicetiam conſtituit aggredi. Quare nouis Ferrarienſium, Bononienſium, Venetorum, & Romanæ copiis auctus, exercitum ad Longaretum adduxit. atque ibi ſeptum hoſtium Bachilioni oppoſitum diſſipare molitus, cum occurrentibus ad molis defenſionem Vicetinis cruentum ſanè prœlium edidit. demum hoſtibus profligatis ibi caſtra locauit, ac totum illum tractum populabundus iniuit. mox, cum falſus rumor increbuiſſet, Icilinum cum firmis copiis ad defendendam Vicetiam aduenire, exercitus eius tumultuari inſtituit; quem tumultum auxêre quoque Bononienſes, qui claſſem Venetam aduerſo flumine venientem præſidio protegentes, domum ſubito receſſerunt, prælata cauſſa, quòd debita ſibi ſtipendia miſſa non eſſent. Quibus de rebus legatus, comperto, Vicetiam vere nouis ſubſidiis eſſe firmatam, III Idus Auguſt. Patauium re infecta ſe rettulit. Icilinus inde Vicetiam profectus, aduocata concione gratias omnibus egit, quòd in officio permanſiſſent, ſéq; perpetuam huius rei memoriam ſeruaturum oſtendit, ſimúlq; vt omnes ad vlciſcendas hoſtium populationes adeſſent, orauit. cui ab vniuerſis ſucclamatum eſt, vt Patauium peteretur. quare cùm tanta Vicetinorum alacritate permotus, tum tumultuoſo pontificiarum copiarum receptu excitatus, conſilium recuperandi Patauij expediuit. Quo cognito, legatus vrbem ab ea parte, quæ Vicetiam reſpicit, quòd murus ibi imbecillior eſſet, ſibi muniendam putauit. quippe foſſam quingentos paſſus vltra mœnia protulit, ad cámque vallum ligneum clauis confixum ferreis ſtatuit, ídque turribus, & proiecturis muniuit: ac duos foſſæ pontes; vnum ad Sauonarolam, alterum ad S. Ioannem, impoſuit. quod opus omnium generum, ſexuum atque ætatum hominibus die noctéque incumbentibus eximia celeritate eſt profligatum, verùm non omnino perfectum. Interim exercitum Icilinus pridie Kal. Septemb. adduxit, ac duobus longè ab vrbe paſſuum millibus ad Sermeolam caſtra fecit, ab ea parte, vbi vallum imperfectum erat, inuadere ſtatuens. Quod vbi legatus cognouit, copias ſuas inter mœnia & vallum ſub tentoriis collocauit. eáſque locum defendere, prœlio verò abſtinere mandauit; porta S. Ioannis Comiti Sanbonifacio, Sauonarolę verò, nobilibus Patauinis commiſſa, ne quem egredi ad pugnam permitterent, cuius auidiſſimũ eſſe quenque cernebat. Rebus in hunc modum diſpoſitis Icilinus ad vallum audacter ſuccedens, hoſtes ad prœlium inuitauit, ac detrectantes verbis etiam cõtumelioſiſſimis laceſſiuit. atque idem poſtridie quoque, ſed incaſſum, tentauit. Quare tum demum aſperè maledicere Vendramino cœpit, qui arcem tradidiſſet, per quã ſibi nullo negocio in vrbem introitus patuiſſet. Inde Patauinorum quorundam, qui apud ſe erant, conſilia ſequutus, ad eam partem vrbis acceſſit, per quam in vrbem Bachilio influit, ea ſpe ductus, ſe quod amnis aquis exhauſtus eſſet, per alueum in vrbẽ facile irrepturum. verùm ripas nouis legati præſidiis cuſtoditas nactus, conſilio Patauinorum irriſo vehementer excanduit; & Carturum, vnde commeatus Baſſiano venientes intercipiebantur, immiſſis militibus expugnauit. Inde traiecto Bachilione, ad opem arci Montiſſilicis ab Azone obſeſſæ ferendam, prout ex edito loco ſignis quibuſdam aduocabatur, accurrere voluit; verùm ne à tergo legatus inſtaret veritus, prætermiſit; ac recuperatione Patauij deſperata, ſilentio noctis Vicetiam ſe recepit: ac Vicetinis ſuburbia, Germanis vrbem cuſtodiendam attribuit, magnifica admo-

dum apud eos oratione vſus, quòd legatum pontificium cum immenſo exercitũ metu
ſui perculſum coegiſſet intra ſepta ſe lignea continere, ac ſummo prœlij diſcrimine ab-
ſtinere. Poſtridie verò Veronam reuerſus, triginta octo Patauinos, qui ſuperſtites erant,
morte affici in foro præcepit, quorum nemo erat, qui non ei aliquam aliquando operam
1258. fortem fidelémq; nauaſſet. Quibus ſubinde ſubſequente Ianuario Anſedifium ſororis
filium Patauinæ cladis auctorem adiecit, quem ita laceratũ, vt viſcera denudaret, in tor-
mentis animam efflare coegit. quam pœnam ſine dubio ille meruerat, qui tot innocen-
tes indignè per ſæuiſſimos cruciatus extinxerat. Per eoſdem dies Azo obſidionem arcis
Montiſſilicis vrgens, cuſtodes eius in tantas rerũ omnium difficultates adduxit, vt Ge-
rardus cinctum, cui præpoſitus erat, tradiderit. Quare Rhodigium ab Azone traductus, rõ
magnis præmiis eſt affectus: cuius exemplum Prophetica cuſtos arcis ſequutus, Vice-
tinis vt ſibi ſuſpectis expulſis, & ipſe arcem Azonis poteſtati permiſit. ex quo ſummos i-
tem honores, ac ſingularia munera ab eo Ferrariæ tulit. Quo facto paullo pòſt Calaon
etiam & Certũ deditione recepta ſunt. Vterq; inde ea perfidia fuit, vt alter poſt alterum
ad Icilinum transfugerint, atq; ei pacto pretio ſe occiſuros Azonem promiſerint. qua re
patefacta, Gerardus captus ad Antianos Patauij miſſus eſt, qui menſe Februario oculis
erutis, naſo, auribúſq; & labio ſuperiore præſectis, ipſum Vicetiam miſerunt cũ duobus
Icilini exploratorib. à ſe pro merito mutilatis. Prophetica verò per Montẽſilicis ad cau-
dã equi pertractus, abſciſſo capite in fruſta diſcerptus eſt. Quibus rebus cognitis Albe-
ricus permotus, cũ Icilino fratre conſilium redeundi in gratiã cepit, ac pacem VIII Idus
Maij in Caſtrofranco, agri Taruiſini oppido, oſculo interpoſito ſanxit, tribus filiis ob-
ſidibus in fidem perpetuam datis. inde illius exemplum ſequutus, multos falsò de pro-
ditione accuſandos curauit, eccleſiis grauia tributa impoſuit, clericis, religioſis, viduis
ac pupillis inſontibus facultates ademit, innoxios multos per exquiſita tormenta ne-
cauit. Quibus malis adducti multi, voluntarium ſibi conſciſcentes exilium aut Pa-
tauium, aut Venetias, aut Ferrariam abierunt. Icilinus autem Veronæ ei maximè rei
ſtuduit, vt noui Cæſaris ſibi gratiam compararet, qua ſtatum ſuum titubantem fir-
maret. poſtquam autem diſſidentibus inter ſe principibus duos lectos audiuit, v-
trunque ſibi colendum exiſtimauit. Ceterum ineunte hoc anno quidam Germaniæ
principes in Angliam ad Ricardum Comitem Cornubiæ adierunt, eúmque ab omni-
bus vno conſenſu regem declaratum renunciarunt, ac litteras ea de re Conradi ar-
chiepiſcopi Colonienſis, aliorúmque principum attulerunt. Is dignitate accepta, ter-
tio die Paſchæ ex Anglia ſoluit, atque in Germaniam profectus, VI Kalendas Maij per
Conradum inſigni regio decoratus, Regnum adminiſtrare inſtituit. Inde exeunte anno
Alphonſus exortus, bellum Ricardo denunciauit, niſi regno ſibi cederet, ad quod ipſe
pariter à principibus euocatus fuiſſet: quin etiam litteras ad Antianos, Conſilium, & po-
pulum Patauinum miſit, ipſos fideles ſuos appellans; quibus mandauit, vt legatos viros
honeſtiſſimos legerent, qui ſibi Lombardiam ingredienti occurrerent, ac debitum
comitatus officium exhiberent; quas litteras ab Icilino fictas fuiſſe creditum eſt. Eo
anno Mutinenſes, Bononienſibus arbitrio Giberti de Friniano non obſequentibus, ad
ciuitates Lombardiæ ſe contulerunt. cùm æqua poſtulare iudicati fuiſſent, Mediola-
nenſes, Brixiani, Mantuani, Ferrarienſes, Parmenſes & Regienſes legatos ſuos cũ præ-
toribus, & legatis Mutinenſium Bononiam miſerunt, vt in generali Cõſilio cauſſam eo-
rum diligentius agerent. Quo facto cum nihil profeciſſent, Mutinenſes ad opem pon-
tificis Alexandri ſe retulerũt, atq; has ad epiſcopum Mantuanum litteras impetrarunt:
*Prætor, & Commune Mutinæ nobis ſignificarunt, Bononienſes arbitrio prætoris Parmæ ex formula
compromiſſi ſuper lite Frinianenſi inſtituta nolle obtemperare. Itaque mandamus tibi, vt Com-
mune Bononiæ ad hoc arbitrium ſeruandum per pœnam in compromiſſo expreſſam, omni dempta
appellatione, impellas, modo ne in vniuerſitatem eorum execrationẽ aut interdictum intendas, niſi
præcipuum à nobis ſuper hac re mandatũ accipias. Viterbij* VII *Idus Aug. pontificatus noſtri anno ter-
tio.* Eodem anno Bononienſes pontem nouum ſuper Rhenum amnẽ lateritium in via
Æmilia, Romanę nimirum opus magnificentiæ, poſt multos tandem annos perfece-
rũt: qui in hodiernum vſq; diem manens, ſua & longitudine & firmitate inſigne præter-
euntibus præbet ſpectaculum. atq; ei tuendo multa prædia attribuerunt. Quin etiã Cu-
rium in Romaniola occuparunt. & cum Imolenſes ab amicitia defeciſſent, ac Mõtem-
catinum

catinum per inſidias occupaſſent, armis ad obſequium redire, & caſtrum reficere coegerunt. Mediolani Leo archiepiſcopus opibus Nobilium fultus, rurſus inſtitit, vt vrbis ad ſe adminiſtrationē attraheret. Martinus autem Turrianus, cauſſa populi repugnantis ſuſcepta, ſe oppoſuit. ac certamine praui exempli in vrbe commiſſo, adeo viribus præualuit, vt Nobilitatem omnem menſe Iunio excedere vrbe compulerit. Egreſſi Nobiles cum Paulo & archiepiſcopo, loco ad vires recuperandas quæſito, Nonis Auguſti Seprium occuparunt, atque ibi ſe quaſi bellum vrbi facturi omni genere præſidiorum ſepſerunt. Qua re populus incitatus, hoſtes illos iudicauit, ac Martino duce cum carrocio ad Seprium oppugnandum proceſſit. Cùm autem prœlium vtrinque acre inſtaret, legati amicarum ciuitatum Fratribus Prædicatoribus & Minoribus aliquot aſſumptis intercurrerunt. ac verbis cum vtriſque de pace concilianda factis, VI Idus Septembris eos primum ad paciſcendas inducias, deinde ad controuerſiam arbitrio Pontificis committendam auctoritate & gratia impulerunt. Leone inde pridie Idus Octobris vita functo, ſequenti anno Gregorius Montelongus legatus à pontifice miſſus aduenit, ac pridie Nonas Aprilis duos duarum partium præfectos, proceréſque in monaſterium Sancti Ambroſij conuocauit; ac multis verbis factis pacem inter factiones compoſuit, legibus multis ſcriptis, quas referre non eſt neceſſe. ea PAX Sancti Ambroſij nominata. Comi etiam grauia Ruſconorum & Vitanorum certamina, interpoſita item pace, ſedata. Hubertus autem Palauicinus, qui vnà cum Boſone Douaria Cremonæ dominabatur, fœdus cum Icilino aduerſus Brixianos percuſſit, qui adhuc firmi in partibus Eccleſiæ verſabantur: ac re compoſita, ſtatim impetum in fines Brixiæ vnà cum Boſone & exercitu Cremonenſium fecit, atque eis caſtra duo ademit. Qua re cognita Philippus legatus, ilico Brixiam, vt ab hoſtili impreſſione defenderet, properauit, atque eò exercitum ſociorum acciuit, ac conſilio cum ſuis capto, aduerſus Hubertum iam vrbi ipſi imminentem adduxit. Icilinus autem Verona cum delectibus ſuis egreſſus, ac Piſcariam profectus, Ollium occultè traiecit, ac ſeſe cum Huberto coniunxit; eo conſilio, vt cum eo repentè inuaderet legatum, haudquaquam ſatis ad tantam prœlij tempeſtatem perferendam inſtructum. Ea re præcepta, legatus concilio aduocato primò ſibi pedem referendum, atque aduentantes Ferrarienſium ac Bononienſium copias cum Azone expectandas putauit: deinde ſuorum contrà ſententium auctoritate permotus, hoſtium in ſe venientium impetum apud Gambarum excipere ſtatuit, ac ſeſe ad prœlium comparauit. in prima acie Brixianos poſuerat: hi cum primam incurſionem ac clamorem hoſtium ſuſtinere non poſſent, in fugam verſi, tantum reliquo exercitui tumultus ac formidinis iniecerunt, vt præter paucos impauidè reſiſtentes omnes terga conuerterint. Quare vniuerſo exercitu nullo negocio diſſipato infinitus hominum, & quidem nobilium numerus captiuus eſt factus: inter quos legatus ipſe & Coſſadoca epiſcopus Veronenſis exul, & prætores Brixianus, ac Mantuanus; qui omnes Veronam in cuſtodias ad Icilini arbitrium miſſi ſunt. Hæc clades V Kalend. Sept. accepta. Qua Brixiani perculſi, poſtridie antequam vrbi oppugnationem admoueri, ac muros machinis percuti ſuos viderent, oratoribus ad Icilinum, Hubertum, & Boſonem miſſis, vrbis deditionem ſaluis rebus ſuis fecerunt. Ita omnes æqua poteſtate vrbem ingreſſi ſunt, réſq; ciuitatis pro arbitrio ſuo conſtituerunt. Poſt paucos inde dies Boſo ab Icilino & Huberto diſceſſit, ac Cremonam ſe rettulit, cum inſidias ab ambobus ſibi conflari ſentiret; qui ſe per ſpeciem honoris Brixia ablegare, ac prætura Veronenſi illigare tentabant, vt ſoli Cremonæ Brixiæq; præeſſent. Quem non ita multo pòſt Hubertus quoque ſequutus, Brixiam ſoli Icilino ſocium imperij detrectanti, ac ſe ipſum apertè deſpicienti reliquit. Icilinus autem ſolus Brixiana ciuitate potitus, vt tyrannidem more ſuo ſanciret, duas arces ilico condidit, eáſq; obſcuris cuſtodiis multis inſtruxit; atque eò multos nobiles ac populares initæ proditionis inſimulatos coniecit. quorum multos, ædibus euerſis ac bonis publicatis, publicè interfecit: quoſdam etiam in varia loca relegauit. atque ita paucis diebus vrbem florentiſſimam ciuibus opibúſque exhauſit. Quibus rebus animaduerſis Patauini, Ferrarienſes, ac Mantuani extremum periculum partibus imminens intuentes, legatis ad Pontificem miſſis, miſeram Brixianorum conditionem, ac ſcelerata Icilini ad extinguendam Eccleſiam conſilia aperuerunt; orantes, vt alterum legatum in Marchiam deſtinaret;

h iiij

qui ſe aduerſus hoſtes ſæuientes protegeret. Ita Pontifex Henricum archiepiſcopum Ebredunenſem miſit, qui primo quoque tempore ad exercitum venit. Eodem anno ingens Romæ tumultus eſt concitatus: quia Madius ſenator mutato inſtituto populares variis iniuriis afficiebat, & nobilitatis inſtinctu multis eos modis exhauriebat, ac ſolis nobilibus & præcipuè Hanniballenſibus placere ſtudebat. Qua re conciti populares ex auctoritate cuiuſdam Matthæi Anglici magno impetu proceſſerunt ad carcerem, in quo prior ſenator Brancaleo tenebatur; eóque perfracto ipſum extraxerunt, ac rurſus ſenatorem conſtituerunt, atque fidelitatem vetere ciuitatis inſtituto iurarunt. Confirmatus autem Brancaleo, popularibus adiuuantibus inimicos ſuos ex vrbe deiecit, atque Hanniballenſes duos patibulis obtulit, neque in ea re vllam rationem habuit Pontificis, ſe ipſum cum fautoribus ſuis piorum communione pellentis; negans, ſe vetere lege communione abigi poſſe; atque ipſi & Cardinalibus extrema omnia intentauit. Quibus territus Pontifex, vrbe iterum exiit, ac Viterbium, vt inde Aſiſium ſe referret, conceſſit. Inde Brancaleo, Manfredo Siciliæ rege omnia aduerſus Pontificem ſubſidia miniſtrante, Anagniam oppugnauit; arces ac turres nobilium Romanorum, quæ erant quaſi ſpoliatorum cuſtodiæ conſtitutæ, circiter C X L ad ſolum euertit; ac diſiectis prædonibus, & facinoroſis hominibus tam in vrbe quàm in vicinis agris extinctis, pacem ciuitati ac quietem priſtinam reddidit. neque ita multo pòſt cum magno omnium deſiderio vitæ finem impoſuit. Quod vt audiit Pontifex, Romanos ſtatim admonuit, ne quē iniuſſu ſuo ſenatorem deligerent: cuius auctoritatem illi adeo contempſerunt, vt patruum Brancaleonis Catellanum, quem ſummè pontifex oderat, ſubſtituerint; ac caput Brancaleonis pretioſo vaſe reconditum ſuper marmoream columnam ſtatuerint, virtutis, ac beneuolentiæ ergò, quam ille erga populum Romanum præſtiterat. Quin etiam Bononiæ peſtifer ille ſeditionis morbus, quem ciuitas iampridem occultè contraxerat, palàm erupit. nanque aliquot ante annis ex variis cædibus mutuo perpetratis, alienari ac diſiungi multarum familiarum ſenſim animi cœperant; quæ procedente tempore cùm inimicos ſuos opibus vlciſci ſeparatis non poſſent, vires inter ſe ac patrandarum rerum conſilia contulerunt: atque in duas factiones ſecretæ, quarum vna Eccleſiæ, altera Imperij partes, more in Italiam accepto, ſuſceperat, hoc anno abditam ac tandiu conceptam odiorum flammam euomuerunt. quippe contractis propinquorum ac clientum ſuorum viribus, arma inter ſe contulerunt; ac magna cæde vtrinque facta, & ciuili ſanguine vrbe imbuta, tranquillum ſtatum reip. in omnes annos, qui conſequuti ſunt, perturbarunt. neque enim hoc loco libido ſtetit, ſed nullis coercita frenis in dies ad aſperiora atque iniquiora proceſſit. Contendēre autem Hieremæi cum Lambertaciis, Gallucij cum Carboneſiis, Lambertini cum Scannabeccis, Arteniſij cum Caſtrobrittis, aliúque cum aliis. Quam ſeditionem poſtquam prætor conciliandа pace in perpetuum ſedare non potuit; induciarum pactione ac magnarum pecuniarum mulctatione in præſens lenire contendit. Alphonſus Cæſar cum in Italiam ad coronam accipiendam contenderet, atque ea de re litteras ad Icilinum miſiſſet; audito, Saracenos Cordubam inuaſiſſe; conuerſo itinere ſeſe ad ſua defendenda recepit: ac miſſis nunciis Pontificem enixè orauit, ne quem alium, quàm ſe, ad Imperij dignitatem eueheret, quem magna pars principum concors ſummæ præeſſe reip. voluiſſet. cui pontifex reſpondit, ita in more poſitum eſſe, vt nemo à Pontifice Auguſtalibus inſignibus ornaretur, niſi qui coronam regni Germanici atque Italici peperiſſet: ſi ille eas ſibi paraſſet, ſe officio erga illum ſuo non defuturum. Quo reſponſo Alphonſus exterritus, ex ſuorum auctoritate ſeſe in Hiſpania rebus ſuis tutandis continuit. Eo anno vniuerſam Italiam extrema annonæ penuria conflictauit.

1259. Poſtero Hubertus, & Boſo cum ſummum æquè odium aduerſus Icilinum, à quo læſi contemptique fuerant, concepiſſent, ac pari illius vlciſcendi cupiditate flagrarent; dimiſſis, quas inter ſe contraxerant, ſimultatibus, in gratiam redierunt, & Brixilli cum Azone congreſſi, tacitum cum eo fœdus icerunt ad Icilinum, cum tempus datum eſſet, communibus armis opprimendum. Azo inde Ferrariam reuerſus, Ferrarienſes, Patauinos, & Mantuanos eadem ſocietate deuinxit. Inde Patauini in Paſchate excurſionem in agrum Veronenſem fecerunt, ac multis pagis incenſis, ac pluribus hominibus pecoribúſque abactis, poſt octo dies idem quoque in Vicetinum fecerunt. Tum menſe Maio pagum Canfriolæ, qui ad Icilinum defecerat, muni-

muniuerunt ac præſidio confirmarunt. Quod Icilinus moleſtiſſimè ferens (Baſſiani enim in finibus verſabatur) eò repentè contendit, ac pago in ditionem redacto, milites Veronam vinctos traduxit; domos cum æde inflammauit; incolarum alios oculis, quoſdam manibus, nonnullos labiis, alios genitalibus ſpoliauit; mulieribus verò præcipuè mammas præſecuit. mox occaſione oblata, cum Nobilitate Mediolanenſium fœdus percuſſit, ex quo vana ſpe occupādi Mediolani euectus, cum imperio vitam amiſit. Res verò memorabilis acta eſt hoc modo. I V Kal. Aprilis Mediolani Populares in æde S. Teclæ coacti, Martinum Turrianum iterum Antianum nouo honoris exemplo legerunt. Qua re animaduerſa, Nobiles nimias iam eius opes extimeſcentes, Gulielmum Suteſinum ei oppoſuerunt, atq; ipſo duce ſuſcepta cum plebe certamina inſtaurarunt, ac propterea multa cum ea in vrbe prœlia commiſerūt. Quibus rebus Gregorius legatus præſens offenſus, Gulielmum cum ſexcentis eius factionis hominibus relegauit. Hic verò adeo iracundia exarſit, vt inimicorum vlciſcendorum gratia conſilium patriæ libertatis prodendæ inierit. ſiquidem Veronam profectus, Icilino capitali Eccleſiæ hoſti ſe Mediolani dominatum procuraturum oſtendit, ſi arma aduerſus Martinum, ac populum Mediolanenſem tuliſſet: atque in eam rem ſecretò filios fidei obſides dedit. Hac creſcendi occaſione auidè Icilinus arrepta, repentè delectum ex ſuis & Germanis, quàm potuit maximum, habuit; atque exeunte Auguſto Brixia mouit, & ad caſtrum Vrceorum, quod ſolum ex agro Brixiano in fide Eccleſiæ manſerat, adiit, ac direptis circumquaque agris extremum, ni ſibi deditionem feciſſet, exitium intentauit. Qua re cognita, Hubertus & Boſo, qui illius caſtri cuſtodiam agitabant, optatam belli cauſſam ſe nactos exiſtimantes, Soncinum cum Cremonenſibus contenderunt; Azo verò cum Ferratienſibus, Mantuanis, & Patauinis Marcariam venit; atq; eodem tempore Martinus Turrianus cum populo Mediolanenſi Soncinum verſus iter intendit; vno omnes conſilio, vt iunctis copiis Icilinum ab Vrceorum obſidione depellerent. Icilinus autem, vt Martinum vrbe egreſſum audiuit, in eam vnam occaſionem intentus, ſilentio noctis ab Vrceis mouit: & populo Brixiano remiſſo, Ollium atque Abduam tranſiit, atque ibi amicos nactus Mediolanum verſus ire perrexit; ea ſpe incitatus, facilè ſe vrbe defenſoribus vacua, prout cum Gulielmo compoſuerat, potiturum. Hoc verò vt parari Martinus certo nuncio didicit, properè antequam ad Abduam perueniret, ſigna conuertit; atque ante illum Mediolanum iniuit. Icilinus verò poſtquam ſua denudata conſilia vidit, rabie efferatus agrum Mediolanenſem igne ferróque inuaſit, ac relicta vrbe Modoetiam, deinde Tricium, tum Vicomercatum acceſſit: quibus locis vbi potiri non potuit, ſuburbia inflammauit. demum Caſſianum progreſſus, pontem recepit paullo antè à Mediolanenſibus in Abduam tranſeundi gratia factum. Quo cognito Hubertus, Boſo, & Azo ſpe haud dubia victoriæ ducti, propere cum ſuis exercitibus aduolarunt; atque è regione Caſſiani non longè à ponte conſederunt: ac mox pontem ipſum ſuperato Icilini præſidio occuparunt, atque ab vtraque parte munitionibus, machinis, turribúſque firmarunt. Quibus cognitis, Martinus vrbe iterum cum populo exiit, atque vt Icilinum à tergo concideret, Modoetiæ conſtitit. Icilinus cernens, ſe in maximas, quas non putarat, anguſtias eſſe compulſum, cùm à fronte atque à tergo ab hoſtibus vrgeretur, & ſumma commeatuum inopia preſſus inter oppida ac flumina hoſtilia clauderetur, ſummi prœlij copiam ſæpe fecit; quod vbi detrectari de induſtria vidit, ne ibi fame conficeretur, pontem perrumpere tranſeundi gratia ſtatuit: atque eò progreſſus, eius defenſores inuaſit, eóſque vi facta iam propellere incipiebat, cum ſagittam ex propugnaculo pontis per baliſtam emiſſam in articulū pedis accepit. quod vulnus licet dolorem ingentem inureret, ipſe tamen euulſo ſpiculo aſtutè diſſimulauit: vbi verò ſe per pontem euadere non poſſe ſenſit, Caſſiano, loco ſibi, vt à vate quondam acceperat, fatali relicto, Vicomercatum repetiit, atque ibi amnem, vt pridie, vado tranauit. ceterum Bergomum verſus properantem coniurati tandem adepti circumuenerunt, ac prœlio decertare coactum, I I I Kalendas Octobris viuum in poteſtatem redegerunt. Hunc verò vbi captum priuatus homo conſpexit, adeo iram ex accepta iniuria contractam non tenuit, vt ipſum in caput grauiſſimè vulnerarit. Inermi inde in tabernaculum Boſonis adducto, vulgo milites ad eum viſendum, perinde atque ad egregium aliquod in terris ſpectaculum conuolarunt. non defuêre quoque, qui oculos for-

tuna illius miſerabili ſaturare, ac probra & contumelias ingerendo libidini ſuæ indulgere voluerunt. quin etiam multi ſtimulantibus odiis ipſum ſuis manibus parricidam Italiæ diſcerpſiſſent, niſi marchionum eos auctoritas ab eiuſmodi temeritate retinuiſſet. voces tamen multorum mortem crudeli tyranno identidem intentantium ſunt auditæ. ille interim Deum ſuorum ſcelerum vindicem adeſſe confeſſus, demiſſo vultu, triſtis, elinguis, ſine cibo, & ſine curatione totum diem tranſegit. Inde ſuperueniente nocte à principibus, ne occideretur, Soncinum ſub cuſtodia miſſus eſt. Ibi curatus, & à Boſone pro officio bonum habere animum iuſſus, vndecim dies manſit. quibus tranſactis, demum dolore magis animi, quàm vulnerum grauitate confectus, ſine pœnitentia homo omnium ſceleratiſſimus, ac Deo hominibúſque inuiſus, annos L X V natus deceſſit, atque ibi ſepulturam accepit. Quæ res vbi percrebuit, vniuerſa Marchia ingenti gratulationis, ac lætitiæ ſigna edidit, teſtantibus omnibus, nullum vnquam hominem humano generi pernicioſiorem ac peſtilentiorem editum eſſe, adeo vt vulgo non homine ſatus, ſed dæmone putaretur. Hoc facto Brixiani in partibus Gibellinorum perſeuerantes, ſummam inde quietem egerunt. Veronenſes, præſidio Icilini depulſo, libertatem recuperarunt, ſtatúque ciuitatis firmato, Maſtinum Scaligerum ciuem ſuum prætorem ſibi aſciuerunt. Vicetini ſeſe Patauinorum fidei commiſere, atque ab eis prætorem accepêre. Taruiſini, Alberico Icilini fratre cedente, Matthæum Bodoarium patricium Venetum prætorem delegêre, atque ex eius & Alberti epiſcopi auctoritate ciuitatē diuturna tyrannide afflictam reſtituêre. Albericus autem Icilino deleto, parum ſe tutò eſſe Taruiſij ratus, in caſtrum S. Zenonis nuper in finibus Taruiſinis ad eiuſmodi tempora conditum ſe recepit, atque eò theſaurum ac familiam tranſtulit. arcem verò in colle ſitam foſſis, muris, turribus, atque omni genere machinarum aduerſus quoſcunque hoſtium impetus communiuit, eámque omni genere cibariorum in multos annos inſtruxit, Germanos atque Italos ibi maximè probatos centum ſecum habens, atque alios viginti conſiliorum participes. Ante verò, quàm Taruiſio cederet, facinus omnium atrociſſimum, atque immanitate planè barbarum perpetrauit, quod Salimbenus illius ætatis æqualis memoriæ cōſecrauit. Quippe ſæuiſſimo odio aduerſus Taruiſinos accenſus, viginti quinque ex vrbis primoribus, quamuis nulla ab eis iniuria prouocatus, arripuit, & ſuſpendio fœdiſſimo deſtinauit, ac mox X X X nobiles mulieres illorum aut matres, aut filias, aut ſorores, aut vxores in forum produxit, atque in eorum conſpectu vix ſe filij ſui nothi rogatu ab earum amputandis naribus temperauit, pallas tamen vſque ad vbera ita præſecuit, vt etiam quæ velanda erant, turpiſſimè denudarit. ac ſubinde ſuſpenſis viris, eas ſub patibulo tranſire, atque oribus ſuis tibias expirantium tangere compulit. demum auxilij ac conſilij inopes trans amnem Silim traduxit, atque ibi vaſta in ſolitudine dereliquit. Illæ autem omni humano ſubſidio deſtitutæ, ac vix mentis compotes factæ, poſtquam ſatis ſe ac fortunam ſuam muliebriter eluxerunt, pudendis parte veſtium circa mammas contenta vtcunque contectis iter ad æſtuariū diſtans X V millibus paſſuum intenderunt. Quò vbi ſummis laboribus per aſpera & inculta loca iam die ad occaſum inclinante nudis afflictæ pedibus peruenerunt, piſcatorem, quem fortè prætereuntem proſpexerant, ad ſe lacrymarum plenæ vocarunt, atque ab illo auxilium ingeminatis fletibus popoſcerunt. ille autem ſpecies eſſe dæmonum, aut marina monſtra aliquot arbitratus, primùm expauit; deindè propius animo collecto acceſſit: ac dira illarum calamitate perſpecta, miſericordia tactus eis ſe, quoad poſſet, affuturum oſtendit; ac ſingulas exigua, quam habebat, cymba in breuem inſulam, vbi ſibi vile tugurium comparauerat, tranſtulit, atque ibi pro copia nocte comiter habuit. poſtridie verò prima luce maiore lembo impoſitas, Venetias omnes deuexit, atque eis in Diui Marci baſilica conſtitutis, ſtatim Octauianum Cardinalem pontificium Lombardiæ legatum, qui tum Venetiis erat, de nouo hoc atque inter pauca fortunæ exempla memorando caſu edocuit. Quo ille audito perculſus, extemplo ad eas venit, ac cibo ſuppeditari iuſſo, confeſtim populum vniuerſum ad concionem vocauit; vt rem turpem quidem auditu, ſed multo deformiorem aſpectu cognoſceret. Ita completo repentè foro ex editiore loco ſeriem huius hiſtoriæ oratione, quàm potuit, acerbiſſima demonſtrauit, ac ſub hæc verba mulieres ita vt venerant, nudatas ac dehoneſtatas produxit. Quibus rebus vniuerſi pro ipſarum indignitate ac fœditate permoti, ingenti ſublato clamore dicere cœperunt:

Morte-

Moriatur deteſtandus tyrannus, ac viuus eum vxore & liberis concremetur, & tota eius progenies extirpetur. Quibus ille vocibus excitatus ſubiecit: Præclare admodum dicitis. veſtra enim oratio præcipuè cum diuina ſcriptura conſentit, quæ inquit: *Non ſit bonum impio, nec prolongentur dies eius, ſed ſicut vmbra tranſeant, quia non timet faciem Dei.* Ego verò quoniam tantum conſenſum, atque ardorem animorum veſtrorum non niſi Dei voluntate excitatum exiſtimo, auctoritate omnipotentis Dei & BB. Apoſtolorum Petri & Pauli, & legationis apoſtolicæ, qua fungor, crucem aduerſus Albericum indico, ac plenam omnibus peccatorum remiſſionem indulgeo, qui vel ipſi contenderint, vel alios pro ſe miſerint, vel quodcunq; adiumentum ad hanc peſtem è terris exterminãdam attulerint. Inde matronis ſenatui commẽdatis, vrbe diſceſſit. Ea res mirè vniuerſam Marchiam ad vltimas pœnas de Alberico etiam expetendas accendit. Nobilitas inde Mediolani Iordanum Lucinum præfectum aſciuit. Martinus complures Nobiles in vrbe coniurare aduerſus ſe audiens, Huberto Palauicino in quinquennium militare imperium certo attributo ſtipendio detulit; qui vrbem magno populi fauore ingreſſus eſt. Cùm autem Gibertus Corrigius Huberto obſtitiſſet, ne pariter à Parmenſibus accitetur, ipſum Hubertus poſt ſex annos prætura, vrbe, atq; vrbis imperio deturbauit, vir illa ætate multis nominibus clarus, niſi ingentia animi decora ingenia vitia polluiſſent: nam Eccleſiæ adeo fuit inimicus, vt non ſolum hæreticos fouerit, ſed ipſe etiam de Deo peſſimè & ſenſerit & loquutus ſit, & ſacra ac ſacrorum miniſtros afflixerit, atque ab Eccleſia damnatus reconciliationem gratiæ non quæſierit. Eo anno Romæ Nobiles, quorum Brancaleo turres, arceſque diſiecerat, in vnum conuenerunt, ac tumultu concito, duos ſenatores ſibi crearunt; ac ſtatim impetum in patruum Brancaleonis ſenatorem ei ſuffectum fecerunt, atque ipſum in quadam arce Romæ circundederunt eo animo, vt, ſi in poteſtatem adducerent, continuo trucidarent. ille autem confiſus ſacramento, quo ſe populus obligarat, & obſidibus, quos Brancaleo Bononiam miſerat, acriter ſe defendit; neque à nepotis nobilitate virtuteque defecit: qua ex re magnum vrbs Romana detrimentum accepit. Hoc anno grauiſſimè in tota Lombardia peſtilentia laboratum. Sequenti, qui fuit MCCLX, Pontifex diuturnis Romanorum precibus victus, poſtquam 1260.
repetitis monitis Bononienſes ad reddendos Romanis obſides adducere ſuos non potuit, vim ſibi adhibendam putauit, atque eis ſacra & gymnaſium interdixit. quod malum ſuperior ſeditio inter eaſdem accenſa familias cumulauit, veteribus priuatis odiis, quæ extingui infeſto iampridem legum terrore debuerant, multo magis recenti ſuſcepto publicarum factionum ſtudio inflammatis. In die Paſchatis ad crucem Sanctorum hæc inita concertatio eſt. Cum vna pars alteram vrbe deturbare ſtuderet, ac gladiis cominus, eminus verò lapidibus teliſq; rem gereret, viribus tamen neutra præualuit. prætor enim intercurrens tumultum in præſens ſedauit, ac Gallucios ceteróſque turbarum auctores XVI millibus librarum mulctauit. inde inter nonnullas familias affinitas, inter alias amicitia inita. ob eam cauſſam cum Foroliuienſes ad arma veniſſent, Bononienſes, ne ea res ciuitatem ad noua imperia traheret, veriti, ſtatim ad eos exercitum adduxerunt, ac Gibellinos quieſcere nolentes prœlio ſubegerunt, nouiſq; cõditionibus ſibi obnoxios reddiderunt. Ex eis captiuorum ingens numerus Bononiam eſt reductus, atq; in cuſtodias conditus. Eundem annum Deus familiæ à Romano extinctione inſignitũ eſſe ſua miſericordia voluit. quippe Alberico ſæpe cum ſuis è caſtro S. Zenonis excurrente, atq; ipſum Baſſianenſium & Taruiſinotum agrum infeſtũ aſſiduis prædis pecudum hominũmq; agendis habente, menſe Martio populi Marchiæ Azone marchione adhibito conuocati conſilium inierunt, qua potiſſimum ratione Albericum cum tota ſobole poſſent extinguere, ac tandem Marchiam non ſolum tyrannide, ſed etiam metu tyrannidis in perpetuum liberare. multis dictis ſententiis, demum communibus populorum opibus bellum illi internecinum inferendum conſtituère. Quare armis, machinis, commeatibus, ceteriſque rebus ad diuturnam obſidionem atque oppugnationem neceſſariis expeditis, Patauini, Vicetini, Taruiſini, ceterique finitimi populi cruce inſtructi Kalend. Maij ad caſtrum Sancti Zenonis cum carrociis acceſſerunt, ac caſtris poſitis ipſum ita cinxerunt, vt nemo aut inde erumpere, aut eò irrumpere ſe inuitis atque inſcientibus poſſet; eo animo, vt non prius inde abſcederent, quam caſtrum eum Alberico in poteſtatem adduxiſſent. Ita muris ſæpe trabuchis, manganis, gattis, litho-

boliſque percutiendis, facibus, teliſq; in hoſtes iaciendis, prœliis cruentis edendis, res vſque in menſem Auguſtum extracta eſt, quo tempore Azo integrum adduxit Ferrarienſium ſupplementum. Quod vt Meſa Germanus murorum cuſtos animaduertit, milites præſidiarios aduocatos in hanc ſententiam appellauit: *Neminem veſtrum eſſe arbitror, commilitones, quin quanto in periculo ſimus, & quàm impari conditione pugnemus, intelligat. Nobis dimidia pars noſtrorum ſociorum interiit, & quotidie aliquis interit; quique ſuperſtites ſunt, aſſidua prœliorum contentione debilitati ſunt: hoſtibus contrà vires ac copiæ nouis in dies auxiliis ac ſupplementis augentur; nos victu rebúſq; neceſſariis indigemus: illis omnia, quæ cupiunt, abunde vndiq; ſuppetunt. Quin igitur, dum licet, atq; integra res eſt, nobis conſulimus, & poſtquam oppidum tueri non poſſumus, ſaltem nos & fortunas noſtras ſeruamus.* Quam orationem cum vniuerſi maximo aſſenſu probaſſent, x i i Kal. Sept. murorum cinctum hoſtibus tradiderunt, cum eo, vt ipſi incolumes cum equis, armis ac ſtipendiis ſuis abirent. Albericus autem vt hoſtes intra mœnia vidit, ſe proditum ac perditum eſſe vociferans, ex Palatio in turrim editiorem cum coniuge & liberis ſuis refugit; atq; ibi per triduum triſtitia ac mœrore confectus manſit. poſtquam autem hoſtes arce occupata ſuffodiendæ turri cuniculos agere ſenſit, tum coniugem ac liberos lacrymantes, ſic lacrymans appellauit: *Quo rerum in articulo fortuna noſtra ſitæ ſint, cernitis. quippe eò redacti ſumus, vt propediem in manus noſtrorum hoſtium veniamus: quos pro certo habendum eſt, in nos duriſſimè conſulturos, à quibus ſe multis modis violatos fuiſſe exiſtimant. ego verò omne ſupplicium æquo animo patiar, ſi eos vobis innocentibus pepercisſe cognouero. Quòd ſi vobis vitam conceſſerint, mementote poſt necis meæ vindices profiteri. neq; enim amicorum, atq; affinium in Italia prompta vobis deerunt præſidia. & quotidie cogitate quemadmodum auitam virtutis ac fortitudinis gloriam conſeruetis.* Atq; his dictis lecto incubuit, ac flens fortunam deteſtari ſuam incœpit. inde collecto animo familiares ſuos acciuit, atq; vt ipſi ſibi in extremo diſcrimine ſuo conſulerent, auctor fuit, monens, vt ſe ipſum ac familiam ſuam hoſtibus dederent, ac ſe, vxorē & liberos Azoni præcipuè commendarent, vt memor affinitatis, ſuam & filiorum ſuorum clientelam ſuſciperet, & ſe captiuum tenere ſatis haberet. Quibus acceptis, Ludouicus Bononienſis qui erat familiarium princeps, Badoario prætore Taruiſij accerſito, ſe illi tradere Albericum & familiam eius ſeruata incolumitate velle oſtendit. quod cum ille ſe accipere nō poſſe dixiſſet, ne ipſe ſe & ſodales ſuos conſeruandi tempus amitteret; Albericum cum familia prætoribus ac populis Marchiæ accipientibus tradidit: atq; ipſe cum ſociis, prout pactus fuerat, exiit. Ceterùm vt populi ſe Alberici & liberorum eius compotes factos ſenſerūt, vix magnitudinem lætitiæ ac voluptatis capere animo potuerunt. ac concilio conuocato, & relatione de illis facta omnes vno conſenſu extremo in eos vindicandum eſſe ſupplicio, neq; vlli parcendum eſſe cruciatui cenſuerunt. Ita primum filios eius ſex mares productos, tibiis brachiiſq; ipſorum in conſpectu parētum crudeliſſimè amputatis, mulctarunt, ac poſtquam membra ſingula à corpore puerorum auulſerāt, ea ori oculiſq; eorum adhuc palpitantia admouerunt. Vxor autem & filiæ duę nubiles, quæ non ſolum innocentia, ſed etiam ætate ac forma, qua facile omnium in ſe oculos conuertebant, miſericordiam elicere iure debebant, ad ſtipites alligatæ viuentes, ac fruſtra fidem Dei hominúmque flebiliter implorantes, ſubiecto igne crematæ ſunt. Albericus vltimus, cui tam dirum ſpectaculum morte ipſa acerbius atque atrocius fuerat, poſtquam peccata ſua rite confeſſus eſt, ipſo, ne loqui poſſet, ore occluſo, pedibus ad equi caudam alligatis per tota caſtra ſic tractus eſt, vt vnuſquiſq; forcipibus bolum ex carnibus eius excerpſerit. Quare probris ac tormentis ad ſatietatem inimicorum affectus, cum iam hominis ſpeciem atque habitum exuiſſet, expirauit. vt autem cadauera filiorum per caſtra populi cuiuſque diuiſa, ſic patris reliquiæ lupis ceteriſq; feris deuorandæ obiectæ ſunt, ac dirum in primis humanę conditionis exemplum omnibus diuinam iuſtitiam intuentibus præbuerunt. Hæc x Kal. Septembris geſta ſunt. Poſtridie tumultu populari concito, caſtrum S. Zenonis euerſum, atque inde Romanum quoque ſolo æquatum. Filio, qui matronas à truncatione narium vindicarat, non ſolum venia ſed etiam præmia data. Hic fuit exitus potentiſſimæ à Romano familiæ, quæ, niſi ei ſumma diligentia fuiſſet occurſum, facile imperium cōſequuta Lombardiæ fuiſſet. Gibellinorum res in Marchia inclinatas contrà Senenſes in Etruria erexerunt, prœlio cum Florentinis ad Montemapertum commiſſo, in quo Florentinos ceteróſque eorum ſocios Guelfos, inter

quos

quos & Bononienſes fuiſſe Ioannes Villanus memoriæ prodidit, occidione occiderunt. Eodem anno mirabile quoddam ac plane nouum religionis ſtudium animos Italorum inceſſit, vt ſe verberibus in expiationem peccatorum vrbes paſſim agróſque obeuntes afficerent. Initium autem huius rei à Peruſinis inductum. Quippe Eremita quidam, vir ſpectatæ ſanctitatis ſpiritu diuino inſtinctus, ad populum dicitur proceſſiſſe eúmque Dei nomine monuiſſe, niſi ad pœnitentiam ſe conferrent, ac ſupplices pacem eius & miſericordiam poſtularent, fore, vt breui vniuerſi miſera fœdáq; lue conciderent. quæ vox adeo in pectoribus eorum inſedit, vt nulla interpoſita mora præcepta Eremitæ, tanquam à Deo miſſa exhauſerint: etenim iam ſeneſcente autumno, viri fœminæq; omnis ætatis ordiniſque repentè corpora, pet inde ac re compoſita, vſque ad vmbilicum nudarunt, ac ſe ſumptis ad id loris cædere per vrbem inſtructo agmine incedentes cœperunt, Sanctam Virginem, vt ſibi à filio ſalutem impetraret, ſummis clamoribus obteſtantes, atque iterum veteribus odiis poſitis paces inter ſe mutuis oſculis adhibitis ſancientes. Inde vrbe vexilla longo agmine præferentes egreſſi, ad vicina oppida prodierunt, eáque cum ingenti illorum admiratione ingreſſi, in viis ac templis eandem pietatem exercuerunt. Qua re populi illi permoti, & ipſi pariter eiuſdem ſanctitatis ſtudium aſciuerunt, ac ſe verberantes, ac pacem & miſericordiam ingeminatis vocibus implorantes, cateruatim ad vrbes proximas acceſſerunt. Atque ita ex Tuſcia in Marchiam, ex Marchia in Romaniam paſſim incendij more ea religio tranſiit. quippe ſinguli populi, epiſcopis ac magiſtratibus ſuis præcedentibus, vrbes agróſque ea æmulatione iniecta luſtrarunt, vt nullius ſexus, ætatis, ac conditionis homines eſſent, quin huius verberationis participes eſſe vellent. Ita fiebat, vt paſſim incondita carmina in Dei, & Sacræ Virginis laudes compoſita canerentur, peccatorum confeſſiones vix ſuppetentibus ad audiendum ſacerdotibus celebrarentur, atque omnino recta, quæ iampridem exoleuerat, Chriſti diſciplina reuocaretur. Hæc verò religio ex vrbe in vrbem traducta, cum populos paſſim tanquam ſerpente quodam igne comprehendiſſet, demum ab Imolenſibus excepta, & quaſi per manus Bononiæ tradita ciuitatem ipſam mirabiliter inflammauit. Itaque & ipſi nudati ſeſe mulctarunt, ipſi diuinam opem ſuppliciter popoſcerunt, ipſi cum inimicis in gratiam redire, & reliqua pietatis officia, quæ & ceteri, ſuſcipere contenderunt; ac demum manu facta hominum amplius viginti millium ante diem feſtum Omnium ſanctorum ſub vexillis Mutinam proceſſerunt, ibiq; piè baſilica S. Geminiani epiſcopi viſitata, ſolemnem ſui verberationem poſitis veſtibus inierunt. Qua pietate Mutinenſes accenſi, eandem diſciplinam continuò ſuſcepêre, ſuſceptámque Regium, ac Regienſes Parmam detulerunt. Cùm autem Parmenſes Cremonam adire pararent, ab Huberto Palauicino malum, ſi accederent, intentãte deterriti, Brixiam, Derthonem, & Papiam ſe contulerunt. Inde à Nouarienſibus & Mediolanenſibus opera Turrianorum excluſos, Taurinates, Charienſes, Haſtenſes, & reliquæ Pedemontanæ ciuitates comiter acceperunt, atq; ad eorum exemplum ſeſe ſubitò cõformarunt. Derthoni verò Sinibaldus Opizonus prætura peracta, Genuam cum magno Derthonẽſium comitatu reuerſus, veſtes in æde S. Franciſci depoſuit, ac ſeſe cum comitibus ſuis cædere cœpit, ac frequenter humi procumbens, miſericordiam ac pacem Dei iteratis vocibus implorauit. Quod factum primo Genuenſes irriſerunt, deinde ſummo ſtudio ſuſceperunt, nec ſolum inueteraris ſimultatibus renunciarunt, ſed etiã priſtina vita, vtpote multis ſceleribus inquinata, ſe abdicarunt. Ceterùm hi homines vulgo Deuoti; & hic annus Generalis Deuotionis annus eſt appellatus. Manſit inde in multis ciuitatibus clara huius religionis memoria, ſacris Verberantium ſodalitiis eius rei monumento aliquot inſtitutis. Poſtero anno Bononienſes ſacrorum & ſtudiorum detrimentum ferre nolentes, le- 1261. gatis miſſis ad pontificem, ſe obſides dimiſſuros oſtenderunt, atq; ita remiſſionẽ rerum interdictarum obtinuerunt. Hac re accepta, Octauianus Cardinalis ex Francia, quò legatus à pontifice miſſus fuerat, ſe recipiens Bononiam venit, ac pontificia auctoritate poſt annum ſacra ſtudiáq; ciuitati reſtituit. Alexandro inde pontifice VIII Kalend. Iunij vita functo, poſt tres amplius menſes, nempe IV Kal. Septembris Vrbanus IV Trecenſis eſt ſubſtitutus, ac prid. Non. conſecratus. Ab eo ordo militum S. Mariæ, quem ſupra inſtitutum commemorauimus, approbatus eſt. Leges verò attulit Frater Rufinus Gurgo Placentinus pontificis pœnitentiarius, quas ſcripſerant huic ordini ſe dican-

tes viri aliquot, diuitiis ac nobilitate præſtantes; Catellanus Malauolta, Loderengus Andalus, Gruamons Caccianimicus, & Hugolinus Lambertinus Bononienſes, Selanea Liazarius Regienſis, & Rainerius Adelardus Mutinenſis. Erant autem, vt tunicam albam & ſubcinericiam togam induti, crucem purpuream in campo albo duabus ſuprà poſitis ſtellis præferrent, ac viduarum & pupillorum tutelam ſuſciperent, ac paci & concordiæ inter homines conciliandæ ſtuderent. Quoniam autem ſuis quiſque in ædibus cum vxoribus & filiis vitam egerunt, propterea vulgo fratres Gaudentes vocati ſunt, vt Ioannes Villanus & Frater Salimbenus in ſuis Chronicis prodiderunt. Huius autem ordinis magiſter, ipſe Loderengus eſt inſtitutus. Interim Manfredo rege opibus in Italia ſuperante, atque vt Eccleſiam ſic Eccleſiæ ſocios armis variè perſequente, res vbique partis Eccleſiaſticæ in dies deteriores, infirmioreſq; fiebant. præcipuè autem in Tuſcia malè cum ea actum eſt, quòd Guelfi prœlio ſuperiore ad Montemapertum afflicti Florentia vltrò ceſſerunt, ac ſe Lucam, quæ partes tnebatur Eccleſiæ, contulerunt. Eoanno Nobiles Mediolanenſium exules fœdus cum Bergomatibus inierunt, cúmque Bergomum commigraſſent, vnà cum eis Abduam traiecerunt, atque oppidum aduerſariorum Licurtum aggreſſi, magna ex parte vaſtarunt. Quo facto populus incenſus exercitum aduerſus Bergomates eduxit, ac tantum eis terroris incuſſit, vt ſtatim belli auertendi cauſſa damna ſe omnia Licurtibus reſarcituros promiſerint, atque ex vrbe excedere Nobiles, quos receperant, imperarint. Cùm autem Nobiles Tabiagum ſe recepiſſent, ibique ſe communiuiſſent; Martinus egreſſus x IIII Kalen. Auguſti caſtrum expugnauit, atque ipſos magna ex parte captiuos Mediolanum abduxit. Hubertus Palauicinus iampridem recuperandæ Brixiæ imminens, maximam Brixianis Guelfis Gambaram obtinentibus attulit cladem. inde cum de Guelfis reducendis agitaretur, primò, ne id fieret diſſuaſit: tum exercitu vrbi admoto cum Iacobo Confanonerio Guelforum exulum principe colloquutus euicit, vt ipſe ab vtraque parte præfectus populi legeretur. quo facto extemplo vrbis dominatum inuaſit. Ludouicus autem Sanbonifacius, vt ſe Veronam cum Guelfis exulibus reſtitueret, Azonis & exulum auxilio fultus vrbem verſus proceſſit, atque ad quinque millia paſſuum ſubſtituit, expectans dum à parte reciperetur. quod vbi pro ſpe non contigit, retro ſigna conuertit, ac bellum caſtris Veronenſibus intulit, Coloniamque, Sabbionem, Liniacum, & Portum cepit, atque ibi per aliquot menſes conſedit. Itaque ad finiendum bellum, & modum ciuilibus calamitatibus imponendum, in vrbem receptus eſt. verùm Septembri menſe tumultu populari temere aduerſus Guelfos accenſo, ſibi diffiſus vrbe rurſus exceſſit. poſtridie

1262. Conſilium conuocatum perpetuum illi eſſe exilium ſciuit. Poſtero verò anno Gibellini credentes, ſe rempublicam diu tenere non poſſe, niſi ex factione ſua præfectum populi creauiſſent, communi conſenſu Maſtino Scaligero præfecturam in perpetuum detulerunt. qui diſcordiis in præſens conſopitis, initium illi imperio dedit, quod deinde Veronæ Scaligeri tenuerunt. Eadem ratione Martinus Turrianus Mediolani præfectus ſiue Antianus, Nobiles, qui finibus agri Mediolanenſis incluſi erant, in diuerſas Lombardiæ ciuitates dimiſit. Hubertus autem auxilio Cremonenſium Placentiæ dominatum recuperauit, atque ibi Vicecomitem fratris filium prætorem impoſuit. Ciuitate Bononiæ ſiccitate maxima laborante, Deuotorum ſocietas cum cereis accenſis Mutinam ſub vexillo religionis cauſſa proceſſit. Eos verò Antiani & populus vt aduentare ſenſerunt, cum ipſo vrbis epiſcopo obuiam vſq; ad caſtrum Leonis progreſſi comiter exceperunt, atque inſigni pompa in vrbem introduxerunt. cum in baſilicam ingreſſi poſitis genibus adorabundi manerent, ab epiſcopo de more illius Eccleſiæ brachio S. Geminiani ſignati ſunt. ad eius conſpectum mulier, quæ in concione immundo ſpiritu vexabatur, præſentibus atque acclamantibus omnibus liberata eſt. Ea ſupplicatione à

1263. Deo audita optata pluuia eſt impetrata. Sequenti anno Guelfi Florentini, quos Lucam commigraſſe commemorauimus, à Gibellinis præualentibus inde exire coacti, Bononiam ſe cum vxoribus & liberis receperunt: atq; omnium rerum anguſtiis vt in exilio conflictati. ibi vitam miſerè admodum inierunt. In Romaniola quoq; Guelfi pariter aut vrbibus à Gibellinis exacti, aut certè miſerãdum in modum afflicti. Præcipuè Petrus Paganus Lambertaciorum amicus, vir Imolę potens, Brittos Mindolorum opibus expulit, ac multis turribus atq; ædificiis eorũ euerſis, obſequio Bononienſium ciuitatẽ illam exemit.

mit. Quos ſequuti Fauentini ſimiliter Acariſiis eiectis defecerunt. Qua re nunciata, Bononienſes, vt cum ſua factione ſimul partum in eas vrbes imperium conſeruarent, exercitum conſcripſerunt, eóque Imolam adducto per octo dies vrbem obſeſſam imperata facere coegerunt, noua illis conditione impoſita, vt eidem prætori, cui Bononienſes, parérent, atque ei ſalarij nomine quingentas libras annuas darent. Quin etiam immiſſis agreſtibus terra foſſæ vrbis expletæ. Inde Fauentiam idem terror armorum traductus. Ciuibus ad deditionem ipſa tantum belli oſtentatione compulſis, pariter ipſæ foſſæ complanatæ, ac clauſtris vicorum amotis, arx, quam Fridericus Imperator conſtruxerat, diruta.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE REGNO ITALIAE
Liber Viceſimus.

DEINCEPS res Italiæ fluctuantes, ac factiones modo proſperis certaminum euentis euectas, modo aduerſis caſibus depreſſas, aut propter ſeditiones vicinorum reſpicere arma coactas complectemur, donec ad ea demum tempora veniemus, quibus rex deſperato veterc ciuitatum obſequio, quas coercere armis, opibúſque retinere in auctoritate non potuit, eas beneficio ſuo, aut propria libertate frui, aut alterius obtemperare imperio ſiuit. cuius narrationis ab aduentu Gallorum in Italiam repetetur exordium. Vrbanus pontifex vt, acriter vrgente Manfredo, labi vel potius præcipites ferri res Eccleſiæ vidit, opportunum ac neceſſarium ſuſtinendis illis ſubſidium quærens, ſolemne patrum Romæ concilium aduocauit, atque ibi relatione de ſumma Repub. facta, ex communi omnium ſententia crucem aduerſus Manfredum indicere, omneſque Chriſtianos, perinde ac contra Icilinum, promiſſis eccleſiaſticis ingentibus excitare conſtituit. quin etiam decreto facto ſanciuit, vt Carolus Comes Andegauenſis, Ludouici regis Francorum frater, vir illa tempeſtate opibus, virtute, ac rei militaris prudentia inclytus, ad auxilium partium accitetur, ac legato ad eum miſſo, ſe illum regem Siciliæ atque Apuliæ inſtituturum, atque illi auxilio futurum ad Manfredum communem hoſtem eiiciendum, oſtendit, ſi validas præſidio pereuntium Guelforum in Italiam copias adduxiſſet: quod ille, re cum fratre communicata, reſpondit, ſe ſine cunctatione facturum. Quæ vbi fama percrebuit, mirificè admodum Guelforum animos iampridem langueſcẽtes erexit, melioréſq; res eorum in dies effecit. Interim Mediolani noua ſeditio oborta, quæ poſtea clariſſimo Vicecomitum in illa vrbe Imperio occaſionem aperuit. Eius ſeditionis hæc cauſſa fuit. Cum duobus ante annis clerus diuiſis ſtudiis duos in locum Leonis archiepiſcopos, Raimundum Turrianum Martini fratrem, & Hubertum Septaram ſublegiſſet, re ad pontificis iudicium voluntatémq; reiecta, Vrbanus neutro illorum probato Othonem Vicecomitem Decij canonicum intulit, ſibi ab Octauiano Cardinale Turrianis infeſtiſſimo præcipuè commendatum. Quod indignè adeo Martinus accepit, vt eo nomine à pontifice ſe totum auerterit, ac bona eccleſiarum iratus inuaſerit, & clericos vexare, quacunq; potuit ratione, inſtiterit. Qua re audita Vrbanus, ſtatim ſacra Mediolanenſibus interdixit, atq; Othonem conſecratum ad ſedem ineundam ſuo nixum auxilio miſit. Is in agrum Mediolanenſem profectus popoſcit, vt in vrbem ad eccleſiam regendam admitteretur. vbi verò id ſibi negari à Martino vidit, Kal. Aprilis Aronam exulibus Nobilibus ad ſe traductis inuaſit, ad quam recuperandam cum Martinus, Huberto duce, maximis adductis copiis acceſſiſſet, ille ſe tantam procellam ſuſtinere poſſe diffiſus, reddito oppido, ad

pontificem ſe recepit. Quo profecto Turriani III Non. Maias Aronam atque Angle-
riam, ne ſibi obeſſe poſſent in poſterum, exciderunt. Idibus Iunij Nouariæ Torniellis
oborta ſeditione, à Bruſatis vrbe depulſis Martinus accitus, vrbis ſibi imperium vindi-
cauit. inde IV Kal. Decembris eo grauiter affecto, populus in æde S. Teclæ coactus præ-
fecturam in perpetuum Philippo fratri eius mãdauit. neq; ita multo pòſt mortuo Marti-
no, ſacramentum ei fidei dixit. Eodem etiam anno Hubertus Brixiæ tyrannidem admi-
niſtrans multos nobiles, quos vrbẽ tradere velle Turriano ſuſpicabatur, in carcerẽ Cre-
monæ coniecit. deinde Brixiam reductos in foro ſupplicio capitali affecit. Quibus re-
bus Parmæ cognitis, eum idẽ inſtaret, vt in vrbem acciperetur, repudiatus eſt, Parmen-
ſibus præſtantius eſſe cenſentibus, mille ei quotannis libras perſoluere, quàm tam tru-
cem hominem in vrbem admittere. Per eoſdem etiam dies Albertus Fontana exul Pla-
centiam eum factione reuerſus, præſidium Huberti expulit, & ſemetipſum prætorem
conſtituit. Turbata ex ea re ciuitate ſuperueniẽs inde Cremona Gregorius legatus pon-
tificius rem compoſuit, atque Huberto ad dominatum Placentiæ dimittendum impul-
1264. ſo, Rinaldum Scotum prætorem ibi reliquit. Sequenti anno, vbi Carolum ex Francia in
Italiam cum exercitu ad partes Guelforum fulciendas tranſiturum, certis nunciis eſt
allatum, Gibellini paſſim à Guelfis inualeſcentibus exturbari vrbibus cœpti, tanta re-
pentè mutatione fortunæ facta, vt qui diu antè firmi ſtetiſſent, iam planè concuſſi præ-
cipiti quodam rapi rerum impetu viderentur. præcipuè quidem Mutinæ Iacopinus
Rangonus cum parte Aigonorum, quos Guelforum principes diximus, Guelfis Bono-
nienſibus & Florentinis, qui Bononiæ degebant, aſcitis, die S. Luciæ Graſulfos, id eſt
ipſam Gibellinorum factionem, aggreſſi ſunt, prœlióque memorabili in foro facto, vr-
be omnes paucis interfectis exterminarunt. Poſtridie verò Opizo marchio Ateſtinus,
qui Azoni auo Februario menſe defuncto ſucceſſerat, & Ludouicus Comes Sanboni-
facij cum Ferrarienſium & Mantuanorum manu validiſſima accurrerunt, ſéque auxilio
eorum veniſſe, qui in vrbe remanſerant, oſtenderunt. Mutinenſes autem poſtridie ad
caſtrum aduerſariorum Gorzanum progreſſi, ipſum funditus euerterunt, atque vrbis
procurationem vſque ad Kal. Ian. præfectis quattuor permiſerunt. Philippus archiepi-
ſcopus legatus olim pontificius è cuſtodia Brixiæ, vbi ab Huberto ſeruabatur, elapſus,
Mantuam ad Ludouicum Sanbonifacium ſe recepit. Hubertum quinquennali ſtipen-
dio perſoluto à populo Mediolani dimiſſum Nobiles ſibi exules aſciuerunt, atque eius
opibus aduerſus populum vſi, multa incommoda intulerunt. Philippus autem Turria-
nus, dum populi opibus augendis incubuit, ſimul etiam auctoritatem, ac dominatum
ſuum in vrbe conſtituit. nam & caſtrum Tillij in Volturrena ſupra Comum euertit, &
Robarium in agro Nouarienſi deleuit. quibus opibus confirmatus, ac ſimul ingenti ſpi-
ritu ex re bene geſta inflatus, bellum inde Huberto ac Boſoni intulit. Eodem anno Vul-
ſiniis miranda res viſa nouam in Eccleſiam ſolemnitatem induxit. Sacerdos ibi quidam;
cum rem diuinam faciens ſacram rite hoſtiam frangeret, forte de veritate ipſius Chri-
ſti corporis dubitauit. itaque ſubito ex ipſa hoſtia ſanguis tantus effluxit, vt multis lin-
teum ipſum guttis imbuerit. Qua re audita Vrbanus Pontifex, qui Vrbeueti ſedebat,
attonitus ipſum ad ſe afferri linteum iuſſum magno cleri ac populi occurrentis honore
excepit; eóq; in eccleſia Vrbeuetana, vt ſede ampliore, ac digniore repoſito, ſolemne
corporis Chriſti die decima poſt Pentecoſtem cum inſigni pompa in perpetuum cele-
brandum inſtituit, cuius officium Fr. Thomas Aquinas condidit, qui ſacras illo tempore
litteras Vrbeueti illuſtri iam tum doctrinæ & ſanctitatis fama docebat. Per eoſdem dies
crinita ſtella eſt viſa, quæ Iulio, Auguſto, & Septembri menſe inſigni magnitudine ful-
gens, ac ſpeciem ingentem edens, omnes mortales in ſui admirationem adduxit. Ea ve-
rò dilapſa, Vrbanus pontifex VI Non. Octobris Peruſiæ obiit, neque illo anno ſucceſſo-
1265. rem accepit. Proximo Regij Foliani atq; Roberti, ceteríq; Guelfi, vt exemplo Mutinen-
ſium Seſſios, id eſt Gibellinos, vrbe deiicerent, ciuile cũ eis in foro prœlium cõmiſerunt;
cúmq; eos vi ſe magna tuentes exturbare nõ poſſent, Mutinenſes Guelfos in auxiliũ ad-
uocarunt, quibus ſe Florentini quoq; extorres nondũ Mutina profecti Foreſio Adimaro
duce ſibi delecto iunxêre. atq; ita pridie Kal. Martias per vim in vrbem ingreſſi, rurſus
grauiſſimo in foro prœlio conflixêre. Erat tum inter Gibellinos vir vnus, quem Cacum
cognomine nuncupabant, qui ea corporis proceritate ac robore præditus, vt propè gi-
gantem

gantem æquaret, clauam ingentem manu tenens, ferociter adeo aduerſariis minabatur, vt nemo præ illius timore propè ad eum auderet accedere. Quod vbi Florentini viderunt, tanti petendi decoris auidi duodecim ex ſuis in eum manu promptiſſimos iuuenes immiſerunt, qui virum ſtrictis gladiis vndique appetentes, breui haud magno negocio confecerunt. Gibellini verò vt propugnatorem ſuum cæde ſtratum viderunt, ſtatim in fugam ſe dantes, Regio abierunt. Caci Regienſis, vt etiam Pottæ Mutinenſis, in hunc vſque diem non iniucunda vulgaribus in iocis memoria celebratur. Hac re geſta, qui in vrbe reſtiterunt, Gibellinos Razolum progreſſos citra tria millia paſſuum accedere vetuerunt, ac Marco Gradonico Veneto prætore abdicare coacto, Iacopinum Rangonum ad ius in reliquum anni dicendum accerſiuerunt. Bononienſes autem veriti, ne eadem, qua Mutinenſes & Regienſes tabe perirent, (neque enim deerant, qui arrepta occaſione ſimultates atque odia partium inflammarent) ad pacem tuendam, & ſeditionum materiam ſubtrahendam publico decreto Loderengo & Catellano fratribus S. Mariæ, viris in ciuitatibus & familiis pacificandis illa tempeſtate exercitatis, ſimúlque Lambertino Rampono eximio iuriſconſulto ſummum totius rei componendę arbitrium tradiderunt. qui cum alias familias hoc morbo affectas ad ſanitatem & concordiam adduxerunt, tum in primis Aſinellos & Baſacomatres iampridem capitali inter ſe odio ſæuientes. Interim Clemens IV Narbonenſis, ex epiſcopo Sabino Nonis Februarij Peruſiæ abſens pontifex ſubſtitutus, Viterbium venit, atque ibi VIII Kal. Martij conſecratus, Carolum ac populos Chriſtianos iiſdem, quibus Vrbanus, promiſſis ad arma contra Manfredum transferenda ſolicitauit. Quibus acceptis Carolus Paſchate cum Ludouico fratre piè peracto, exercitu terra ſubſequi iuſſo, conſcendit, ac nauibus menſe Maio Romam acceſſit; & Clemente Viterbij conſidente, à Romanis non ſolum benignè exceptus, ſed etiam ſenatoria, quæ tum in vrbe eminebat, dignitate ornatus, ſuum ibi terra aduenturum exercitum expectauit. III inde Kal. Iulias quatuor Cardinales Romam cum plenis à Clemente mandatis miſſi, ſolemnes tabulas confecerunt, quibus ipſi Regnum Apuliæ & Siciliæ cum certo tributo, & certis conditionibus detulerunt. quas poſtea pontifex Peruſiæ confirmauit. Harum tabularum ſummam (nam pluribus exaratæ verbis ſunt) hoc loco intexuiſſem, ſi ad Regnum Italiæ, id eſt ad iura Lombardiæ, pertinere putaſſem. Quæ dum aguntur, Giufredus Belmontius legatus eius Bononiam adiit, ac cócione aduocata omnes ad arma aduerſus Manfredum capienda hortatus, crucem ex pontificis auctoritate indixit, denuncians, ſe remiſſionem omnium peccatorum omnibus indulgere, qui rite confeſſi huic ſe militiæ deuouiſſent, ac tutum iter aduentanti Caroli exercitui præſtitiſſent. Quibus vocibus erecti Bononienſes, ad decem millia nomina in illam expeditionem dederunt: inter quos ipſa ſodalitas Deuotorum eluxit, cuius qui magiſter erat, Vido Lambertinus, idem etiam vniuerſi dux exercitus fuit; atque rebus neceſſariis comparatis, vnà cum legato Mantuam proceſſerunt, quò ille ſocios omnes iuſſerat conuenire, Mediolanenſes, Bergomates, Veronenſes, Mantuanos, Mutinenſes, Regienſes, & Ferrarienſes. atque ibi Nonis Auguſti Opizone Ateſtino & Ludouico Sanbonifacio præſentibus, fœdus cum rege Carolo aduerſus Gibellinos percutiendum curauit. Ad extremum Hubertus Comes Flandriæ, qui Iunio menſe caſtra ex Gallia mouerat, monte Cinifio ſuperato, Nouembri in Lombardiam ope Gulielmi marchionis Montisferrati cum exercitu Caroli venit. Is amicè à legato pontificio, qui obuiam profectus erat, exceptus, atque inde Turrianis, Opizone, ceteríſque Guelfis fauentibus, iter per fines Brixianos ingreſſus, facile aduerſos Huberti Boſoníſque conatus, qui cum Veronenſibus, Cremonenſibus, & Brixianis tranſitum impedire conabantur, eluſit. Siquidem Ollio ad Palatiolum ſuperato, Capreolum ingenti cæde facta recepit, ac ſubinde Montemclarum euertit. demum in Mantuanum & Ferrarienſem agrum tranſgreſſus, Ferrariam ac Bononiam adiit, ab omnibus his ciuitatibus rebus, quod ſatis eſſet, ad victum & iter opportunis inſtructus. Huic verò expeditioni egregiam quoq; operam exules Florentini nauarunt, qui ex Gibellinorum locupletati ſpoliis erant, quos Mutina Regióque deiecerant. ita per Romaniolam & Marchiam incolumis Romam exeunte anno cum magna Caroli gratulatione peruenit. Cuius itineri ipſum etiam fauiſſe cælum viſum eſt, cum illa hiems omni prorſus niue, glacie, pluuia, frigoréque vacarit. Quibus rebus permoti Brixiani,

exulibus ſuis reconciliati Huberti præſidium deiecerunt, atque ad Philippum Turria-
num ſe contulerunt, qui Brixiam procedēs ſubita morte correptus eſt. Eius inde locum
Napus Turrianus patruelis excepit, qui Franciſcum fratrem eis prætorem vniuerſa Tur-
1266. riana ditione potitus impoſuit. Ineunte inde anno Carolus in die Epiphaniæ iuſſu Cle-
mentis per duos Cardinales legatos Romæ rex Siciliæ & Apuliæ appellatus, mox in A-
puliam infeſto exercitu abiit, & ponte Ciperani ſuperato, cum occurrente Manfredo
ſummo prœlio ad Beneuentum decertauit, quo non ſolum exercitum eius diſiecit ac
fudit, ſed ipſum etiam pridie Kalendas Martias interemit, ac ſubinde regnum vtrun-
que ſibi aſciuit. Huius victoriæ nuncio accepto, ſingulæ amicæ ciuitates legatos ad Ca-
rolum & Ludouicum fratrem eius regem Franciæ gratulatum miſerunt. Clade verò
Manfredi audita, Gibellinorum non minus animi, quàm opes funditus conciderunt.
Siquidem vbique à Guelfis vſque ad internecionem exagitati, ex pleriſque vrbibus ex-
ire compulſi ſunt. Ac primum quidem ſexto Nonas Maij Mutinenſes Bononien-
ſibus, Florentinis, Regienſibus, & Parmenſibus aduocatis ad montem Vallarium
acceſſerunt, quò ſe ciues ſui Gibellini receperant, atque magnis inde incommodis
agrum Mutinenſem afficiebant. & caſtrum maxima multitudine circunſeſſum, tri-
bus trabuchis gattiſque multis verberare cœperunt. Erat in eo caſtro ex factione Gra-
ſulforum Ægidius Pius cum pleriſque aliis, virtute ac nobilitate præſtantibus. Hi pri-
mò caſtrum mutua cæde patrata, & gattis obſidentium duobus incenſis, egregiè de-
fenderunt; deinde inopia aquæ, qua nec ſe, neque equos ſuos alere poterant, ac fœ-
tore quoq; inclusarum pecudum laborare cœperunt. neque Manfredus Pius, Bo-
nacurſius Montecuculus, & Graſulfi extorres cum Lambertacüs Bononienſibus ex
inſperato ſe oſtendentes, tanto eos eximere periculo potuerunt. Itaque quarto No-
nas Iulias vallo hoſtium fruſtra incenſo, poſtridie caſtrum ac ſe in ditionem hoſtium
permiſerunt. Florentini verò cum Loderengum & Catellanum Fratres S. Mariæ Bo-
nonia ad ſe prætores accerſiuiſſent, atque eis & rempublicam gerendam, & ciuita-
tem pacificandam commiſiſſent, eorum opera Guelfos in vrbem, Gibellinis exeun-
tibus, reduxerunt. Quæ mala vt Hubertus, Boſo, & ceteri Gibellini viderunt, Conradi-
num Conradi regis filium ac Friderici nepotem ex Germania in Italiam aduerſus Ca-
rolum ad partium ruentium ſubſidium aduocarunt. Interim Bononiæ quieſcente à ve-
teribus tumultibus ciuitate, populus nouis priuatarum offenſionum procellis eſt agita-
tus: plebs enim Gulielmi & Brandeliſij Lambertinorum domos populata ſubuertit,
quod Scannabecco ciui præclaro vitam eripuiſſent: ſutores etiam correptis temere ar-
mis, prætorio incendium intulerunt, ac Ioannem Sutorem captum prætori Io. Dan-
dulo eripuerunt in eum animaduerrere ex lege paranti, quòd adulterum cum vxore de-
prehenſum interemiſſet. Eo præturæ honore depulſo, viginti duobus diebus Antiani
reip. præfuerunt. inde reſtitutus, ſutores duobus librarum millibus condemnauit. Quin
etiam Albertus Caccianimicus cum Vidone Gruamontis fratris ſui filio altercans vſq;
adeo iracundia eſt prouectus, vt Venetico & Caccianimico filiis occidendum manda-
rit. Quo ſcelere perpetrato, populus Albertum hoſtem iudicauit, atque ædes igne ſub-
1267. dito inflammauit. Poſtero anno cum certus rumor increbuiſſet, Conradinum in Lom-
bardiam iter inſtruere, vt labentem cauſſam Gibellinorum fulciret; pontifex capella-
num ſuum legatum ad populos in fide continendos miſit: Beltramus verò Græcus præ-
tor Mediolani, Napi, & marchionis Montisferrati rogatu, ciuitatib. & principibus Lom-
bardiæ conuentum Mediolanum indixit ad renouandum fœdus pro ſalute propria ad-
uerſus hoſtes quoſcunque tegenda. Quare III Non. Maij cum legati Montisferrati,
Vercellarum, Nouariæ, Comi, Bergomi, Laudis, Brixiæ, Mantuæ, Ferrariæ, & mar-
chionis Ateſtini, Vicetiæ, Patauij, & Parmæ Mediolanum cum amplis ad id mandatis ve-
niſſent, in nouo Communis palatio conuocati, de inſidiis ac fraudibus ab Huberto, Bo-
ſone, Veronenſibus, Cremonenſibus, & Papienſibus ſæpe initis rettulerūt, multiſq; ver-
bis ea de re factis, vt conſiliis occurrerent, quæ illi de adducendo in Italiam Conradino
aduerſus eccleſiaſticam libertatem inierant, fœdus inſtaurare cōſtituerunt. Ita III Non.
Maias magna animorum conſenſione decretum, vt Napus Turrianus perpetuus An-
tianus populi Mediolanenſis, & Franciſcus Turrianus plebis princeps, ius & faculta-
tem haberent renouandi fœderis inter Commune Mediolani, Marchionem, ac Com-

mune

mune Montisferrati, & alia Communia ciuitatum ſupraſcriptarum, ita vt neque Turriani, neque Commune, populúſque Mediolanenſis quidquam agere, tranſigere, ac paciſci aliorum fœderatorum iniuſſu poſſent, neque alij iniuſſu ipſorum: & vt Napus, & Franciſcus, Commune & populus ius haberent exercitus educendi, & equeſtres excurſiones pro arbitrio faciendi, promittentibus omnibus legatis, ac principibus pro ſe ac ciuitatibus ſuis; ſe opem ſubſidiúmque laturos, prout opus eſſe cenſuiſſent, aut ipſi requiſiti fuiſſent. Legatus autem pontificis in Lombardiam profectus, tantum ſiue eloquentia, ſiue auctoritate contendit, vt Cremonenſes, qui ad eam vſque diem haud ambigua fide in auctoritate Imperij ſteterant, ad partes Eccleſiæ ſuſcipiendas adduxerit. Quare non ſolum Hubertum vrbe præſenti Boſonis auxilio expulerunt, ſed ciues etiam ſuos, qui vltra xx annos in exilio propter contraria ſtudia fuerant, receperunt, ac ſeſe Mediolanenſibus, atque eorum parti amicos poſthac fore profeſſi ſunt. Hubertus autem tantum in clerico (ſic enim loquebatur) fuiſſe virium demiratus, ſeſe ad caſtra ſua in agro Placentino ſita recepit, atque à virtute haudquaquam in tanta rerum iniquitate defecit. Eodem menſe Napus inique paſſus, ſe ac ciuitatem Mediolanenſem iam per annos quatuor vſu ſacrorum ac diuinorum officiorum orbatam apoſtolicæ expertem gratiæ trahere vitam, rem quacunque ratione componere cum pontifice ſtatuit, atque ea de re Romam nuncios deſtinauit. Hi cum ad vrbem veniſſent, à Clemente tanquam deteſtabiles atque impij homines inire prohibiti, ſeſe ad Carolum contulerunt, ac comiter ab eo accepti, Romam inde ſe cum eius nuncio (ſic enim petiuerant) receperunt: atque ipſius gratia in vrbem admiſſi, ſenatum ſine cunctatione obtinuerũt: Ibi primum orator regius à pontifice & Cardinalibus nomine Caroli poſtulauit, vt Turrianos, quos ad dicendam cauſſam miſiſſent, æquis auribus animiſque audirent; quos ſatis conſtaret, cùm ſemper pontifici deditiſſimos & Cæſari infeſtiſſimos extitiſſe, tum paullo antè exercitum ſuum in Italiam ad Eccleſiæ cõmoda tranſeuntem rebus omnibus neceſſariis inſtruxiſſe. Data inde dicendi poteſtate, Turrianus dicere orſus ſic cauſſam populi ac Turrianorum explicuit, vt non ſolùm omnem tumultuum culpam in Othonem, Nobilitatémque retulerit, ſed eos etiam immoderata linguæ procacitate euectus, parùm honeſtis ſuperbiæ atque impotentiæ criminationibus onerauerit. Quare ſe propterea dignos, qui in ſinum Eccleſiæ, vnde iniuſte fuerant pulſi, reciperentur, adiecit. Quæ omnia Otho præſens, accepto ad reſpondendum loco, eximia conſtantia ac moderatione animi refutauit; cum diceret, ſe nihil vnquam aggreſſum, nihil molitum, niſi ad ſalutem Mediolanenſis Eccleſiæ fuiſſe, neque vnquam ab auctoritate Sedis Apoſtolicæ receſſiſſe; Turrianos autem contrà ſpecioſum tuendi populi titulum præferentes omnia ad vrbis tyrannidem occupandam, & cogitaſſe ſemper & perfeciſſe; præcipuè autem ciuitatis antiſtitem ac Nobilitatem contra edicta pontificia propriâ Eccleſiâ ac patria deturbaſſe, atque omnibus ſuis fortunis euerſos fœde diu in exilio viuere coegiſſe. Cauſſa vtrinque perorata, pontifex animo in Othonem inclinans, legatis reſpondit; ſe nulla ratione adduci poſſe, vt ſacra ciuitati, quæ peterent, reſtitueret, niſi Napus Othonem in vrbe, tanquam archiepiſcopum recepiſſet. Quod cum legati ipſum ſine dubio facturum dixiſſent, Otho tamen omnia ad irritum, vt ante, caſura timens, vt Cardinalis legatus Mediolanum ea de re mitteretur, elicuit. Interim prætor Mediolani, Bergomatibus ac Nouarienſibus euocatis, carrocium aduerſus Papienſes eduxit, ac Viglebanum aggreſſus, non agrum ſolum ſumma vaſtitate affecit, ſed ipſum etiam oppidum in ditionem adduxit, Papienſibus tanto pauore perculſis, vt ſecum acie decertare non ſuſtinuerint. Cremonenſes verò prorſus ſe in antiquam libertatem aſſerere cupientes, Boſonem quoq; tyrannidem apud ſe tacitè molientem, eodem legato impellente, deturbauerunt, ac certis ſe continere agri ſui finibus præceperunt. Ex quibus mox Boſo egreſſus, in caſtrum ſe ſuum, Rochettram nomine, contulit, atq; inde agrum Cremonenſium infeſtum habere inſtituit. Qua re perciti Cremonenſes, auxilio Guelforum è Lombardia & Tuſcia acceſſito, ad Rochettam acceſſerunt, atq; eam per menſem Iulium, Auguſtum, & Septembrem obſeſſam oppugnauerunt. Cui expeditioni Hieremæi quoque Bononia centum equites cum trinis equis ſingulos ſummiſerunt. Bononię nouis rixis illo etiam anno tumultuatum, vt ſatis omnibus appareret, ex crebra turbarum

ciuilium flamma ingens propediem incendium erupturum, quo vniuerſa reſp. conflagraret; atque humani generis hoſtem, vt ciuilibus ſeditionibus vicinos ciuitatis attriuerat, ſic hanc etiam nouis in dies miſcendis certaminibus ad ſeruitutem & exitium deſtinare, nullámque propterea concitandorum odiorum & irritandorum animorum occaſiónem omittere. Tertio ergo Idus Maij nouam Scannabecci cum Lambertinis rixam in vrbe commiſerunt, in qua præter ceteros Bartholomæus Guidizanus interiit. Quare tumultu grauiſſimo concito, ne ad extrema deſcenderetur, Antianis & prætori mandatum eſt à Communi, vt adhibitis militaribus collegiis per octo dies domos eorum ciuium obſeruarent. Quo facto Lambertini Mantuam, Scannabecci Florentiam relegati. Simul etiam Loderengo & Catellano negocium datum, vt familiarum diſcordias tollerent: qui re ſuſcepta, pacem compoſuerunt, eámque opportuno multarum nuptiarum fœdere confirmarunt, exules è tabulis exemerunt, & mulctas, quas prætor eis intulerat, qui ad rixam confluxerant, deleuerunt. Cum autem Bartholomæus Butrigarius Antianus cum aliis ex vico S. Vitalis in palatium progreſſus, iudices ad inducẽdas tabulas coegiſſet, iratus prætor depoſito magiſtratu vrbe exceſſit. Eodem anno Conradinus traiectis Alpibus, Veronam ineunte Octobri menſe peruenit, ibique hiemauit. Cuius metu Cremonenſes cum ſociis ſuis à Rochettæ obſidione ſe remouerunt. Carolus autem in Etruriam contra eum accurrit, eiſque magna ex parte deletis, caſtrum Podij Bonicij firmiſſimum, quò plerique eorum confugerant,
1268. diuturna obſidione Idibus Decembris recepit. Proximo, Conradinus IV Idus Ian. Verona profectus, ad Rochettam Boſonis acceſſit, ac traiecto Abdua per Laudenſem agrum Papiam peruenit; ibíque menſes duos moratus, in oram Genuenſium tranſiit: vnde terreſtri itinere Piſas Maio menſe aduenit, ab omnibus vbique Gibellinis eodem, quo Imperator, honore ſuſceptus: mox ſpretis Pontificiis edictis, quibus in Apuliam tranſire prohibebatur, illuc iter intendit. Itaque Luca per decem dies fruſtra tentata, ſed Podio Bonicij per deditionem recepto Senas proceſſit, atq; ibi agens per præfectos ſuos VI Kal. Iulias exercitum Caroli in Apuliam redeuntem ad Arretium profligauit. Senis inde profectus ac Viterbium, vbi ſe continebat pontifex, prætergreſſus Romam peruenit, à Romanis, licet Eccleſiæ hoſtis, ſummo ſtudio animorum exceptus: ac multis ſacris ædibus ſpoliatis inde in Apuliam prodiit, verùm infauſto admodum aduentu, vt pontifex prudens prædixerat, tum cum Viterbium prætereuntem audierat. ſiquidem die viceſimo prœlio cum Carolo commiſſo, non ſolum exercitus eius in fugam actus atque conciſus, ſed ipſe etiam pòſt captus iuſſu Caroli, iudicio conſtituto, quaſi latro ſupplicio vltimo eſt affectus. Ea clade accepta factio Gibellina, quæ felici ipſius in Lombardiam acceſſu ac proxima re bene in Etruria geſta ſuſtulerat animos, quaſi mortifero aliquo affecta vulnere corruit. contrà verò tanta victoria parta pars Guelforum erecta. His auditis, filia Ducis Burgundiæ magno principum comitatu ſtipata menſe Octobri in Italiam læta peruenit, vt ad Carolum, cui deſponſa erat, accederet, honorifice ab omnibus ciuitatibus ſui ſtudioſis excepta. Mediolani viis omnibus extra vrbem & in vrbe, quà tranſitura erat, inſtructis, magiſtratus cum carrocio ac vexillis ciuitatis VIII Idus Octobris occurrit, atque illuſtri ſub vmbella receptam, in vrbem cum ingenti populi gratulatione adduxit, ac conuiuiis nobiliſſimis & viſendis multorum dierum ſpectaculis decorauit. Bononiam inde aduentanti Bononienſes item cum carrocio magnificè purpura ſtrato, atque omnibus Armorum Artiúmque collegiis vſque ad põtem Rheni ſeſe obuiam effuderunt, ac pari pompæ ordine in vrbem introduxerunt. Per eoſdem dies Vido Caccianimicus fugam Hencio regi adhuc in cuſtodia verſanti occultè parauit. verùm cum vinifer ipſum œnophoro clàm incluſum efferret, indicio mulieris, quæ illum ex feneſtra forte deſpexit, eſt proditus. quare vterque repente arreptus; ille capite, hic cuſtodia arctiore damnatus aſt. Per hos dies Parmæ & Brixiæ Guelfi priſtina cum exulibus ſuis certamina inſtaurarunt. Quippe Parmenſes Mutinenſium, Cremonenſium, Placentinorum, & Regienſium Guelforum auxiliis euocatis, Burgum prodierunt, idq; acri obſidione cinxerũt, ac vaſtatis circùm agris oppidum mœnibus exuerunt, foſſas repleuerunt: & cum incolas ex domibus ſuis longum Parmam verſus conficere ſuburbium imperaſſent, exules ſuos in vrbem deintegro receperunt. Brixiæ autem, cum ciuitate ad Eccleſiæ partes re[illegible]ta, non deeſſent, qui antiqua ſtudia incluſa

pectore

pectore continentes opem Conradino adhuc viuenti ferrent, Guelfi eos armis perſequendos tanquam rerum nouarum cupidos,cenſuêre. Qua occaſione arrepta Franciſcus Turrianus prætor vrbis imperio imminens, multos ex vtraque parte inſolentius ſe gerentes corripuit, ac Mediolanum pro obſidibus miſit: & cum alios ex Guelfis potentioribus ablegare pararet, ipſe ab eis præturæ honore deiectus eſt. Ita Gibellini timore magno perculſi, vrbe denuo exceſſerunt, ac multa ex agro caſtella occupauerunt, quæ Guelfi ſumma ſibi ope recuperanda, in primiſque Manerbium arbitrati ſunt. Turbatis inde hoc modo rebus; pacis demum mentione illata, res ad Philippi legati arbitrium eſt reiecta. Cum porro Franciſcus id ageret, vt præturam ereptam recuperaret,noua ex ea re agitati diſcordia rurſus ciuilium armorum inter ſe contentione pugnarunt; qua multi interempti, multo plures capti Mediolanum ſunt miſſi. Eodem anno Laurentius Teupulus Dux Venetiarum,cùm magna rei frumentariæ inopia premeretur, legatos Patauium, Taruiſium, & Ferrariam ad idoneam commeatus petendam copiam miſit, nec quidquam æqui obtinuit. quare ira permotus, ex ſenatuſconſulto mercibus, quæ Pado vltro citróque deuehebantur, vectigalia noua impoſuit, ſimúlque addidit, vt commeatus, qui à Rauenna deuecti mare ipſum attingerent, Venetias deferrentur: & ad id ſolito diligentius portus obſeruari mandauit. Eam verò rem cum ceteri ægrè tulerunt, tum præcipuè Bononienſes, qui illa nauigatione libera vti ad neceſſarios exportandos ex Romaniola cōmeatus ſolebant:ac propterea oratores duos Venetias ſuper eo negocio deſtinarunt, Creſcentem Creſcentium & Paullum Thebaldum,qui nihil profecerunt. III Idus Nouembr. legatus pontificis Mediolanum miſſus,Conſilium aduocauit, ac ſe interdicto ciuitatē laxaturū,ſi præceptis Eccleſiæ paruiſſet,oſtendit. Cum ſe omnes in auctoritate eius futuros dixiſſent,nomine pontificis mandauit,vt Othonem, tanquam verum archiepiſcopum reciperent,ac debitum honorē haberent.neq; in poſterum clerum moleſtia aut onere vllo afficerent,& damna illata reſarcirent,ac iureiurando ab omnib.exacto interdictum ſuſtulit,communionémq; reſtituit.Interim III Kal.Decembr.Clemens Viterbij obiit. Quo nuncio accepto,Turriani nihil eorū,quæ ſpoponderant,obſeruarunt. Quare Nobiles noua adhuc inſtare certamina conſpicantes,Franciſcum Borrum ſibi ducem præfecerunt. Tumultu Brixiano perſpecto,Carolus rex,vt opportunam medicinam afferret,ſequenti anno legatum Brixiam miſit, qui pacem inter Brixianos Turrianóſq; com- 1269.
poneret.cuius arbitrio cum ſe Brixiani ſtaturos promiſiſſent, legatus decreuit, vt ciuitas captos in ciuili prœlio Guelfos Parmam ilico ablegaret; cui præcepto ipſa nō paruit, atq; ea de re certiorem Carolum fecit. Carolus decreto illo infirmato, Hugonem Stacham legatum alterum miſit: qui cum videret, pacem niſi ipſis amandatis ciuibus conuenire non poſſe, eos Albam dimiſit. Cremonenſes menſe Iulio ad Rochettam, vbi Boſo erat, oppugnandā cum ſociorum auxiliis redierunt, eámq; tandem expugnatam ſubuerterūt. Mutinæ Iacopinus Rangonis prætor Graſulfos patria extorres, qui inter Mutinam ac Rhenum ſedes poſuerant, inde, ne aſſiduis agrum excurſionibus lacerarēt, per prætorē Bononienſem ſummouit; eóq; facto Lambertacios Bononiæ grauius irritauit. Bononiæ Aiardus Pretus, quia auctor Conſilio fuerat, vt tributum nomine mutui populo indiceretur, tumultu populari diſcerptus eſt. Soldo Gallucio, qui Philippino ex Collegio Branchæ militi mortem attulerat, collegæ domos in vrbe agríſque vindictæ gratia concremarunt. Quin etiam optimatibus plebem aſſiduè deprimentibus, ab Collegiis militaribus Branchæ, Grifonis, & Lombardiæ denunciatum eſt, ne ad villas ſuas adirent, ſi capiti ſuo parcere vellent. Becatelli, & Salæ ſæuo quoque inter ſe certamine conflixerunt. Cauſſam rixæ attulit Bartholomæus Becatellus à Hieronymo Sala, quem præire in ducenda chorea voluit, in faciem ſauciatus. Concurſu ab vtriſque familiis ilicò facto ac certamine inito, multi vtrinque occiſi ac vulnerati ſunt: maiórque nimirum ſubſequuta cædes fuiſſet, niſi Albertus prætor cum cohorte ſua intercurrens, ſequentem ſeditionis flammam compeſcuiſſet, ac Hieronymum comprehenſum in carcerem coniecisſet, vbi tandiu habuit, donec pace compoſita in gratiam ipſæ inter ſe familiæ redierunt. Poſt autem cū ipſe in Conſilium progreſſus, grauem in quoſdā ſententiam recitari iuberet, populus ea re ſic eſt offenſus, vt tumultuoſis exclamare vocibus cœperit, *Moriatur prætor*. Quod vbi ille cognouit, ſtatim periculo animaduerſo campanam Cōmunis

incitatius percuti,quaſi ad ſui ſubſidium, imperauit. Cuius occentu audito, repentè Comacius Gallucius ſublato vexillo ſe in forum proripuit, ac ſe auxilio Communis aduenifſe, oſtendit. quem mox tria militaria Collegia ſubſequuta populum iam opprimendi hominis cauſſa portas moliri Palatij properantem coercuerunt, ac prætorē imminente periculo ſubduxerunt. Laude Napus à Succio Viſtarino Laudenſi iniuria prouocatus, nulli alij rei magis, quàm vicinis ciuitatibus ſubigendis intentus cum auxiliis Comenſium, Bergomatium, Nouarienſium, & Vercellēſium carrocium aduerſus Laudenſes imperium recuſantes adduxit, ac caſtra ad Laudem veterem poſuit, atque agro circumiecto vaſtato, pridie Idus Septembris arcem ibi condere cœpit; qua munita inde poſt ſex dies exercitum reduxit. Francinus autem Borrus, quem ſibi præfectum Capitanei & Valuaſores exules ſumpſerant, viribus Nobilitatis diffiſus, ex auctoritate Gulielmi marchionis Montisferrati in Hiſpaniam ad Alphonſum regem contendit, ac Mediolani dominatum ei promiſit, ſi opportuna ſibi aduerſus Turrianos auxilia miniſtraſſet. Cui Alphonſus aſſenſus, octingentos Hiſpanos milites tribuit, ac Gulielmum ipſum marchionem generum ſuum in ſpem vicarij Imperialis erectum, ſe eidem ad bellum adiungere ſocium iuſſit. Ita Francinus domum reuerſus, repente cum his in agrum Mediolanenſium ipſo adiuuante marchione irrupit, ipſúmque latè vaſtare inſtituit. Cui Turrianus tanta mole ſe obtulit, vt eos oppreſſos finem facere prædandi coegerit: quo ex facto vehementius odium aduerſus Nobilitatem ac marchionem exarſit. Hubertus Palauicinus iam ætate confectus, in montibus Placentiæ mortuus eſt ea aduerſus Eccleſiam pertinacia, vt à nemine religioſo redigi ad agnitionem ſalutis, atq; ad officium pœnitentiæ quiuerit. Eo anno variis prodigiis in Italia laboratum; dira tempeſtate, inuſitata auium multitudine, atque horribili terræmotu. Adulto enim Aprili tanta per noctem diémque cœlo effuſa nix eſt, vt ad inauditam altitudinem creuerit: ſequenti nocte tanta pruinæ copia fluxit, vt vineas omnes adusſerit: venti feroces adeò ſæuierunt, vt magnam partem arborum etiam robuſtiſſimarum euulſerint: auium multitudo globis confertis adeo deuolauit, vt vix cœlum interſpici poſſet; tanto præterea ſtrepitu, ac ſegetum detrimento, vt ſpeciem tranſeuntis, atque omnia depopulantis exercitus exhiberet: terra ſic ab imis ſedibus concuſſa contremuit, vt mons Anconę diffiſſus in mare

1270. proſilierit. Annus inde milleſimus ducenteſimus ſeptuageſimus bello cum Venetis à Bononienſibus inito fuit inſignis, omnium, quæ hi geſſerunt, maximè memorando; vel quia cum gente potentiſſima ſuſceperunt, vel quia ſoli ac propriis viribus confecerunt. Cum enim vltra pati non poſſent, veterem externi ſibi commeatus copiam à Venetis interclusam, ac maritimæ nauigationis vſum ademptum eſſe; neque ſalem, neque frumenta ex Romaniola deuehere, niſi grauiſſimo ſoluto portorio, ad alienum arbitrium poſſe, conſilium ſæpe de adhibendo remedio habuerunt: demum re in vtranque partem agitata, placuit, caſtrum ad oſtium Padi, quod Primarium dicitur, in agro Rauennate conſtruere, idque caſtro S. Alberti, quod Veneti decennio ante quinque millibus paſſuum à mari condiderant in vlteriore ripa, opponere. ſic enim ſe conſequuturos putarant, vt liberum Padi ingreſſum, atque ita vel inuitis Venetis immunem nauigationem haberent. Vt tamen iure potius, quàm vi agere viderentur, legatos iterum Venetias miſerunt, qui abrogationem legis de portoriis poſcerent; atque interim ædificationem caſtelli, atque vna exercitum ad eam, ſi prohiberetur, defendendam pararunt. Dux ex ſenatus auctoritate cum nihil eorum, quæ peterentur, concedere decreuiſſet, nullum reſponſum legatis dedit; ſed legatos ſe, qui voluntatem ſuam aperirent, miſſurum Bononiam dixit. miſſi verò Ioannes Dandulus, & Nicolaus Quirinus cum ciuitatem reuocare à propoſito nequiuiſſent, domum redierunt, atque offenſos animos Bononienſis populi rettulerunt. Ita his rebus exactis, arma ſumma ope vtrinque parata; à Bononienſibus, vt pro arbitratu caſtrum extruerent, à Venetis, vt operi impedimentū afferrent. Vido prætor ad Primarium cum quadraginta hominum millibus cęteróque bellico apparatu ipſo autumno profectus, caſtri fundamenta iacere ex architectorum adhibitorum ſententia inſtituit. Contrà verò Marcus Badoarius cum claſſe nouem triremium, multorúmque præterea lemborum ad S. Albertum progreſſus, ipſum caſtrum in omnem hoſtilis eruptionis euentum confirmare contendit, ac mox Bononienſes, ne caſtellum in margine ripæ ſibi oppoſitum conderent, prohibere, ac manganis,

nis,trabuclis, aliiſque, quas de induſtria adduxerat, machinis, lapides aliáque omnis generis tela in eos ingerere. Quæ cum illi cuncta propulſare non poſſent, prætor conſilium paullulum à ripa ſecedendi cepit, atque ibi, vt tutiore ab hoſtili incurſione loco, turrim excelſam ex tabulis excitauit, eámque tectorum multorum corona magni inſtar ſuburbij cinxit. ac totum opus vallo ex ſtipitibus ligniſque ad tempus compacto firmauit, ac demum præſidio militari ad tuendum locum impoſito domum receſſit. Quo facto Baduarius quoque Pancratio Barbo ſucceſſore accepto, Venetias rediit. Res foris ſummo ſtudio geſta, domi quietiorem populum habuit. Turriani item hoc anno bellum Laudenſe continuarunt. Quippe Aprili exeunte carrocium eduxerunt, & ad vrbem profecti caſtra ſingulis portis oppoſuerunt, illud enixè inhibere volentes, ne Laudenſes vrbe erumperent, & in ſe ipſos agro populando intentos inuaderent: atque ita vrbe clauſa agrum pro arbitrio lacerarunt. qua re cognita Nouarienſes, Cremonenſes, Placentini, Bergomates, & Parmenſes ſe illis in prædæ potius, quàm in pugnę ſocietatem iunxerunt. Inde induciis pactis receſſum. Poſtremo Napus pacem petentibus dedit, atque prætura inita vrbem præſidio communiuit. Mox noua, quæ inter ciues exarſerat, ſeditione compoſita, duabus arcibus ad vrbem in imperio continendam conſtructis, ſeſe Mediolanum recepit; ac Succium cum filio ciuitatis turbatorem reduxit. Brixiæ cum Guelfi I V Non. Ian. per Hugonem legatum reducerentur, atq; eis multi honoris cauſſa ex vrbe obuiam prodiiſſent, repente exules conuocati armati inermes inuaſerunt, atque Hugone dimiſſo eorum alios occiderunt, in fugam alios coniecerũt. Qui verò vrbem tenebant, Hugonem comiter receperunt, ac per eum priuilegia ſibi confirmari à Carolo obtinuerunt. Exules autem coactis copiis bellum patriæ intulêre, ac pridie Non. Auguſti apud Cogallum caſtrametati vrbem obſidione cinxêre. Quibus vrbani occurrentes atrox prœlium commiſerunt, quo eos in fugam verſos ad Ollium præcipites impulerunt. Eodem anno cum Cardinales Viterbij conſidentes, inter ſe de ſubſtituendo pontifice conſentire non poſſent, Philippus rex Franciæ, & Carolus rex Siciliæ imminens Eccleſiæ detrimentum iniquo animo patientes, Viterbium acceſſerũt, atque eos ad comitia perficienda rogarunt. Ea res mire ad accendendos eorum animos valuit. Brixiani exules adhuc Manerbium obtinebant. Quod vrbani indigne ferentes, poſtero anno cum auxiliis Caroli, Mantuanorum, Veronenſium, Cremonenſium, & 1276 Placentinorum ad obſidionem eius proceſſerunt, idq; Kal. Octobris ad deditionem adduxerunt; caſtrum eiectis incolis, & bonis eorum direptis ſolo æquatum: captiuis libertas data. mox Pompeianum adorti, breui captũ direptúmq; funditus euerterũt. Nouariæ cum Guelfi pace cum Gibellinis compoſita à Turrianorum amicitia defeciſſent, digni viſi ſunt, qui armis ad officiũ redire cõpellerentur. Comenſes autẽ cum Acurſium Cuticam Napi vicarium captũ in cuſtodiam condidiſſent, eũ ibi, donec Simo Locarnas liberaretur, habuerunt. Bononienſes cũ Venetis, Mutinenſibus, & Foroliuienſibus dimicarunt, atq; vbiq; bene pugnarunt. Apud S. Albertũ Iacobus Dandulus, Hermolaus Iuſtus, & Hermolaus Teupulus Barbũ deinceps exceperunt, ac bellũ pro viribus gerere, & Bononienſes loco depellere cõtenderunt. Demum Girardinus Longus aduenit, ſed quia exercitũ peſtilẽtia grauis inceſſerat, quieſcendũ ſibi putauit. Ea re animaduerſa, Lanfrancus prætor Bononienſium occaſione vſus, exercitu in lembos impoſito tacitè ad hoſtes acceſſit, atq; improuiſos adortus in tantum tumultũ coniecit, vt repentè loco ceſſerint, ac nauibus in portum Volanæ refugerint. Bononienſes autẽ lembis aliquot ac tentoriis, & præda non parua potiti, ad caſtra ſua læti ſe receperunt. Succedens inde Longo Andreas Zenus non ſolum caſtra relicta recuperauit, ſed etiã vltro laceſſere Bononienſes perrexit. Cum Mutinenſibus porrò ita áctum Lambertacij grauiſſimè paſſi; Graſulfos Aigonorum opera ex agro inter Rhenum & Mutinã deturbatos, vt officium factioni ſuæ laboranti præſtarent, omni ope contenderunt, Mutinenſibus indiceretur, vt caſtra cis Scultemnam ſita diruerent, quæ ex fœdere diruta habere deberẽt. Ex altera parte Hieremæi Fauentinis & Foroliuienſibus irati, quòd defectione à ſe inita Guelfis exactis Gibellinos exules recepiſſent, duriora his quædã alia in ſpeciem imperarũt; bellũ ambobus intentatũ, niſi mandata mature feciſſent. Illis autẽ parere detrectãtibus, exercitus vtrobiq; eſt deſtinatus. Menſe Auguſto Anſelmus præfectus cũ exercitus parte Sabinianum caſtrum Mutinenſium adiit. Lanfrancus verò prætor alterum Foriliuium

duxit:ita vtrunque oppidum oppugnari magna mole eſt cœptum. Cum antem populo tribus bellis grauiſſimis occupato, res in anguſtum locum eſſent adductæ, duo delectis militaribus admota remedia ſunt. primum enim nouum militare collegium ex optimatibus ciuitatis conſtituerunt, idque ſocietatem Iuſtitiæ appellatū tribus veteribus Collegiis Branchæ, Grifonis, & Lombardorum adiecerunt. deinde præfectus populi, Antiani, & conſules ſtatuerunt, vt omnes homines vbis agríque ab octodecim annis vſque ad ſeptuaginta ad caſtra Primarij, aut Sabiniani, aut Foriliuij pergerent, neque inde ſine domini permiſſione diſcederent: qui ſecus feciſſet, is neque in Conſilia legi, neque magiſtratum capere poſſet. neque ei in cauſſis pecuniariis ius vſque ad quinquennium redderetur, nec pro ciue haberetur, neq; damna accepta, niſi poſt quinquennium, ſarcirentur. Sabiniano capto, inde bellum ad montem Albanum, & montem Vmbrarium, aliáque Mutinenſium caſtra tranſlatum: eáque recepta, ſtatim euerſa. Tum Sancæſarium in poteſtatem adductum. Dum autem caſtro illi diripiendo incumbitur, ecce repente populus Mutinenſis ad arma tumultuoſo, vt in re trepida, occentu campanæ vocatus accurrit, ac commiſſo cum Bononienſibus prœlio eos caſtro excedere compulit. Ita Sancæſario relicto ad pontem S. Ambroſij, & pontem Nauicularum eodem impetu prouolarunt; eo conſilio, vt amne Scultemnæ traiecto in agrum eorum infeſtius procurſarent: verùm à Mutinenſibus cum auxilio Parmenſium accurrentibus ſumma ope repulſi ſunt. His à Lambertaciis aduerſus Mutinenſes adminiſtratis, Hieremæi eadem ac multo grauiora mala agro Foroliuienſium rependerunt. Atque hæc initia ſequentis ſeditionis fuêre, cui vt occurrerent (neque enim obſcura concertatio erat) ciuitatis rectores octoginta viros turbarum ac tumultuum in primis auctores vrbe exegerunt, ac certis finibus incluſerunt. Cremonenſes caſtrum Malgratum diruêre, Turriani Cremam, Regienſes Corbariam in ſuis finibus ſubegêre. Eo quoque anno Philippus rex Franciæ reuertens ex Africa, Bononiam adiit, atque ad Prædicatores diuertit. Is duas ſecum arcas deferebat, quarum in vna erat corpus S. Ludouici regis patris ſui, in altera Triſtani fratris: quorum vterque cum ad Tunetem Saracenis eripiendum armatus acceſſiſſet, Carthagine diem ſuum obierat. corpus Ludouici, dum Regium Parmámque deuectum eſt, duo inſignia miracula edidit. Ricardus item Cæſar quarto Nonas Aprilis in Anglia obiit. Principes Germanorum comitia quidem ſufficiendo Cæſari habuerunt, ſed neque hoc, neque ſequenti anno quidquam propter priuatas diſcordias perfecerunt. Viterbij verò poſt varias Cardinalium in Pontifice ſubſtituendo diſſenſiones tandem omnes in Theobaldum Vicecomitem Placentinum Leodienſem archidiaconum voti cauſſa tum agentem in Syria conſenſerunt, ac Kalendis Septembris renunciatum ilico per nuncios in Italiam reuocarunt. Eodem anno ingenti rei frumentariæ inopia laboratum. Sequenti, Bo-
1272. nonienſes ac Veneti mutuis ſe belli detrimentis afficere inſtiterunt. Quippe Marcus Cradonicus & Iacobus Dandulus in Rauennatem ripam, ac Luchinus prætor in Venetam exſcenderunt, ac valla inuicem & ſuburbia ferro ignéque lacerare conati ſunt. Rauennates cum prædæ partem ſibi vindicarent, eámque Bononienſes abnuerent, prætor appellatus ex fœdere deberi decreuit. Iidem etiam multorum Bononienſium, qui in prœliis vulnerati Rauennæ deceſſerant, ad ſe bona trahentes, hæredibus eorum ſingulis centenas libras ſoluere debere iudicati ſunt. De Mutinenſi inde & Foroliuienſi bello ipſarum potius partium, quàm ciuitatum crimine vllo conflato agitatum. Lambertacij enim Mutinenſe bellum vrgentes, legatos Parmam miſerunt petitum, ne agrum tueri vellent, qui eſſet à Sicla amne vſque ad Rhenum; nam & ſe agrum, qui pertineret à Sicla ad Parmam fluuium, dimiſſuros. Quibus Parmenſes reſponderunt, non eſſe moris, vt vicini vicinis bellum internecinum inferrent: ſe Mutinenſes ſocios ſuos dubiis eorum in rebus nequaquam deſerere in animo habere, verùm eis eam fidem præſtare, quam ſuis ipſi patere temporibus, perſpexiſſent. Hoc reſponſo accepto Conſilium generale ac Populi habuêre, ac ſoli bellum facere, & caſtra, agrúmque cis Scultemnam eripere Mutinenſibus decreuêre, ac prætorem & præfectum in id decretum ſacramento adegêre; quod lapide inciſum in pariete Palatij eſt locatum. Mutinenſes autem cum de agro dando rogati, ſe ne glebam quidem ceſſuros, niſi armis coactos reſpondiſſent, continuo ſocios ſuos auxilio acciuerunt. Ex

quibus Cremonenſes centum equites cum trinis equis ſingulos miſerunt, Parmenſes duo millia peditum, & magnam manum equitum; Opizo cum omnibus Ferrarienſium militibus affuit. multi etiam Regio Guelfi voluntate non iuſſu ciuitatis, vltro eiuſmodi ſe militiæ obtulêre. atque omnes exeūte Aprili Mutinæ magno ſtudio conuenere. Delectu Bononiæ habito, & carrocio in forum educto, cū ibi omnes inſtructi ſtarent, Hieremæi inſurrexerunt, ac ſe contra Mutinenſes cum Eccleſia ſentientes ituros negarunt. Quòd ſi Lambertacij pertinacius in propoſito permanerent, ſe Opizonem cum amicis Mutinenſium accituros, ac domos Lambertaciorum, & ſociorum eorum appetituros, ac ferro ignéq; diſſipaturos, eóſq; vrbe deturbaturos: & ſi illi Mutinā violaſſent, ſe Forumliuium vexaturos, quò ſe contuliſſent, qui à præſenti ſtatu ciuitatis auerſi eſſent. Quibus verbis auditis Lambertacij perterriti, ſecum cogitare de ſua & Foroliuienſium incolumitate cœperunt, atq; vtriuſq; ſeruandi cauſſa de bello Mutinenſi omittendo in præſens aſſenſerunt, ac carrocio in ædem S. Petri reducto decreti lapidem amoueri è pariete permiſerunt. Quieta inde ciuitas funeri regis Hencij celebrando vacauit. Is pridie Idus Maij, poſtquam XXII annos in cuſtodia fuerat, è vita deceſſit. Funus magnificentiæ regiæ congruens Cōmune ſuis ſumptibus apparauit: quippe veſte, & capitio ſcarlateo pellibus variis ſuffulto cū aurea corona gemmis pretioſis intexta induerūt, & ſceptrum aureum tenentem, & duobus ſtragulis, vno ſcarlateo, altero holoſerico tectum, ac pretioſis odoribus imbutum condierunt, ac ſummo honore elatum in æde S. Dominici ſepulturæ mandarunt. Turriani Caſtilioneis & Biragis, qui ſe cum Nobilitate ſuperiore anno coniunxerant, bellum facere inſtiterunt, Simone Locarnate cum Comenſibus & Nobilibus illorum conatibus reſiſtente; ac Philippo Muſſo Nouariēſis populi prætore per Bruſatos occiſo, Bruſatos obſides dare ſeruandæ fidei coegêre, atque arce ibi ædificata coercuēre. Cremonenſes item exules ſuos in gratiam recepêre. Interim Theobaldus pontifex in Italiam rediit. ac ſexto Kalendas Aprilis conſecratus, Gregorij decimi nomen aſſumpſit. Is ſe Othoni Vicecomiti opem aduerſus Turrianos imploranti affuturum ſuperiorum pontificum exemplo ſpopondit. Poſtero anno exercitus Bononienſis ad Primarium ſedens laborare quadam quaſi pe- 1273.
ſtilentia cœpit. Etenim ex intemperie marini aeris quingenti perierunt, reliqui autem propter multitudinem pulicum, culicum, muſcarum, & aſilorum ſæuientium varie conflictati ſunt. Quare ciuitatis animis iam ad concordiam inclinantibus, per religioſos viros pax tractari vtrinque cœpta, breui ad exitum eſt perducta. Auguſto menſe res in hæc verba conuenit, vt in Actis eſt ſcriptum, vnde hæc hauſimus: *Anno* MCCLXXIII, *Idibus Auguſti cum inter Laurentium Teupulum Ducem Venetiarum, Dalmatiæ, & Croatiæ, ac Commune Venetiarum ex vna parte, itemque Commune Bononiæ ex altera, bellum diſſenſioque orta eſſet, & offenſiones vtrinque & damna illata atque accepta, tandē poſt multos tractatus vtrinque habitos per religioſos viros Fr. Bonauenturam de Iſeo, & Fr. Peregrinum Bononienſem Ordinis Minorum Fr. Bonuicinus procurator egregiorum virorum Videſti de Ponte Caralis prætoris Bononiæ, & Imolæ, & Iacobi Amorati de LanZauechis præfecti populi Bononiæ pacem compoſuit legibus infra ſcriptis: Die nono Auguſti Conſilium, & Maſſa populi dederunt poteſtatem prætori, & præfecto populi ad procuratorem creandum, ad pacem componendam. poſtridie, id eſt decima Auguſti Videſtus de Ponte Caſali prætor Bononiæ, & Imolæ, & Iacobus Amoratus de LanZauechis præfectus populi ex auctoritate omnium Antianorum, & conſulum populi Bononiæ, & decreto Conſilij, & Maſſa populi facta die nona Auguſti conſtituerunt Fr. Bonuſcinum ordinis Minorum ad pacem, & inducias faciendas inter Commune Bononiæ, & Commune Venetiarum de omnibus bellis, ac diſcordiis, quæ inter ſe interceſſiſſent, aut intercederent, promittentes, ſe rata omnia habituros, quæ illi egiſſent. Procurator autem ſpopondit, prætorem, & homines Bononienſes munitionem cuſtodum, quos habebant ad Primarium, in poſterum remoturos, ac caſtrum deleturos, neque amplius refecturos, ita vt intra duos menſes omnia euerſa haberent, neque moleſtiā Communi Venetiarum, aut hominibus allaturos, quin Dux, & homines Veneti Vicedominum in ciuitate Rauennæ habeant, quem habere debent ex pacto inter Ducem, & Commune Venetorum, & Commune Rauennæ inito. Item promiſit, Rauennates iis conditionibus Communi Venetiarum iunctos fore, quibus erant, antequam bellum inciperetur. Die quintodecimo Auguſti Laurentius Teupulus Dux Venetiarum conſtituit procuratorem Laurentium Pugnam ad pacem faciendam remiſſis omnibus bannis, & iniuriis allatis à Communi Bononiæ Communi Venetiarum per cauſſam belli, & promiſit, ſe ratum habiturum,*

quod ille ſtatuiſſet. Item promiſit, ſe conceſſurum, vt quotannis Bononienſes per ſuos miniſtros poſſent extrahere ex Marchia Anconitana, & Romaniola viginti millia corbium frumenti, & per mare, & per portum Primarij, & per aquam Bonouiam pro vſu ſuo deuehere, & vt quotannis de ſale Ceruiæ poſſent per mare, & per portum Primarij, & per aquam Bononiam deuehere triginta millia ſalis pro vſu ſuo, ita vt ad caſtrum S. Alberti ad Primarium ſedere poßint tres homines, qui nomine ſuo id frumentum, & ſalem explorent, & bona fide æſtiment. De captiuis verò vtrinque factis res integra maneat vſque ad feſtum S. Andreæ proximum, ad quem diem ſi nihil erit tranſactum, res ſint in eo ſtatu, quo nunc ſunt. His hoc modo tranſactis, Bononienſes caſtrum remouerunt, atque omnibus lignis Fratribus Minoribus Rauennæ donatis, copias reduxerunt. Interim Hieremæi Lambertaciis fruſtra reluctantibus tenuerunt, vt Forumliuium exercitus duceretur; atque eò profecti caſtra ad vrbem poſuerant, atque inde excurſionibus ac certaminibus vrbem & agrum eorum infeſtum reddere inſtituerant. Bello autem ardente accidit, vt Eduardus rex Angliæ à bello Saracenico rediens eò accederet. cum autem cauſſam belli cognouiſſet, atque incitatos vtrinque temere animos cerneret, officij ſui eſſe putauit, vt ambas partes ad concordiam pacémque redigeret. Vbi verò rem aggreſſus nihil ſe proficere obſtinatis ad exitium animis ſenſit, vtroſque dimiſit. Hieremæi vaſtato agro, ſegetibúſque corruptis, domum regreſſi ſunt. Gregorius autem pontifex, vt laboranti iampridem Eccleſiæ, quam poſſet, opem afferret, atque in primis vt principes ac populos Chriſtianos ad Terram ſanctam ex manibus Saracenorum extorquendam acueret, concilium Lugdunum in inſequentem annum indixit. Itaque & ipſe adeſſe cupiens, Viterbio profectus Florentiam XIII Kal. Iulias adiit, atque ibi æſtatem, mira vrbis amœnitate captus, traducere ſtatuit. mox cum ciuitatis ſtatum variis ſeditionum fluctibus agitatum animaduerteret, pacē ſibi inter factiones conciliandam ſuſcepit, ac Carolo rege adhibito, & magiſtratibus & principibus aduocatis, orationem ad eos admodum grauem atque vtilem habuit. quam, quia his illuminandis temporibus apta eſt, iiſdem verbis hîc intexere placuit, quibus à S. Antonino refertur: *Cum ad curandas hominum infirmitates ſuos diſcipulos magiſter ille ſupremus dimitteret, in quancumque domū intrarent, pacem ei domui dicere præcepit. Et nos igitur, quanquam immeriti ad huiuſmodi muneris ſucceßionem vocati, ſic in mandatis ambulaſſe credemur, & præceptum domini, cui non parere nefas eſt, adimpleſſe, ſi hanc veſtram vrbem ingreßi pacem illi edicamus. Nam quid agat quis vel ad obedientiam maius, vel ad vtilitatem hominum condecentius? conſtat enim nec domum, nec ciuitatem ſaluam eſſe vllam poſſe, ſi pax exulet, diſcordia inſit. Vnde ex eodem ſacrario illa quoque ſunt prompta: Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. Equidem iam antea diſcordias, & diſſenſiones huius populi audiens, mecum ipſe horrebā, & nunc cum hanc veſtram vrbem inſpexi, ac propius morbo admoui manum, vehementius horreo, miſereorque vos prudentes quondam homines in tantam amentiam eſſe prolapſos. Etenim per immortalem, & ineffabilem Deum quid ſibi volunt hæc partium ſtudia? quid contentiones iſtæ ciuiles? quid ineſtinguibile odium, ac penè veſanus maleuolētiæ ardor in proximos, in ciues, in conſanguineos veſtros? Eſt hominū quidem puerilis ſtultitiæ annos ſupergreſſorū conſilij ſui, præſertim in re maiori et ſeria, rationē aliquam probabilem reddere. Vos quæſo vtra tandem ratione factum veſtrum defendere poteſtis, diuina ne an humana? Atqui ſi diuina reſpicitis præcepta, nihil eſt fere, quod magis diligere debeatis, quàm proximos veſtros; vos capitaliter eos odiſtis: ſi humana, nihil magis, quàm patriā; vos impie illam euertitis: neque enim patria quidquā eſt aliud quàm ciuitas, neque ciuitas aliud, quàm ciues ipſi; quos qui pellit, qui necat, qui perſequitur, propinquos odit, patriā vaſtat. At vnde iſta veſania, vnde hic tantus manat furor? cauſſam profecto non leuem, non contemnendam, ſed grauiſſimā, vrgentiſſimamque ſubeſſe oportet, quæ ad tam nefariam mentē voluntatemque perpellat. Quæ nam eſt igitur, hæc tam præpotens, tamque perurgens cauſſa? iuuat enim audire, immo doleo audiuiſſe. Quod Guelſus es, inquit, aut Gibellinus; nomina ne ipſis quidē, qui illa proferunt, nota. In his non nobilitas modo, verum etiam fatua plebs, cuius nec intereſſe quidquam poteſt, inſanit. ac prout huius, vel illius factionis eſt, ita alterius nomen in opprobrium iactat, & capitali perſequitur odio. Ea nimirum cauſſa eſt, qua ciues necantur, domus incenduntur, euertitur patria, ſititur proximi ſanguis. O puerilem ſtultitiam, ô amentiam ſane non ferendam: Gibellinus eſt, at Chriſtianus, at ciuis, at proximus, at conſanguineus. Ergo hæc tot & tam valida coniunctionis nomina Gibellino ſuccumbent, & id vnum, atque inane nomen, quod quid ſignificet, nemo intelligit, plus valebit ad odium, quàm iſta omnia tam præclara, ac tam ſolida, expreſſaque ad caritatem? Neque verò magis ego vos,*

quàm

quàm illos reprehendo: nam vtriſque idem eſt error, & querelæ ratio par. vtraque enim factio dum potuit, ciues pepulit, domos incendit, ſanguinem proximorum concupiuit. altera alteram ſæpius vlta eſt, & ab irato Deo quaſi flagellum quoddam ad affligendum alterutrum viciſſim traditum. Cum igitur in iis, quæ ſuperiore tempore à vobis factitata ſunt, inſignis ſtultitia, veſanus error, euerſio patriæ, ac diuinæ ſimul humanæque legis contemptus non cernatur modo, verum etiam palpetur; quid iam tandem de hominibus non ad extremum perditis? non ne contraria facere velle, quàm adhuc feciſtis? Reſipiſcite ergo aliquando, & hæc partium ſtudia peſtifera quidem ac deteſtanda obliuione ſempiterna delete. ſit pro odio caritas, pro maleuolentia dilectio, pro euerſione ſtatus, pro pernicie ſalus. Ecce enim illi ipſi, quos vrbe eieciſtis, præuenientes pacem petunt, ac depoſito inani partium furore, memoriaque omnium præteritorum deleta, concordibus vobiſcum animis viuere cupiunt. Id illi nunciant, id illi ſuppliciter expoſcunt. Quomodo igitur pax etiam ad mundi huius inanem faſtum glorioſior & honorificentior eſſe poteſt, quàm vobis remp. obtinentibus pacem ab illis peti, ac veſtro beneficio in vrbem reduci? Nempe in alterutris iniuriis extrema quæque acerbiſſima eſt. Si itaque illi accepti recentis vulneris memoriam deponere parati ſunt, quid vos, qui id vulnus intuliſtis, facere decet? non ne multo procliuius memoriam omnium iniuriarum obrutam velle? Denique quoniam hæc veſtra ſtudia pro Romanis pontificibus contra eorum inimicos ſuſcepiſſe aſſeueratis, ego Romanus pontifex hos ciues veſtros, & ſi hactenus offenderint, redeuntes tamen ad gremium recepi, ac remiſſis iniuriis pro filiis habeo. Et vos ergo in noſtra cauſſa non plus, quàm nos ipſos velle par eſt. Quare ſi bellum pro nobis ſuſcepiſtis, pro nobis etiam pacem ſuſcipiatis. Hac oratione offenſi præcipuè Guelfi ſunt, iniquè ferentes, pontificem cauſſam inimicorum aduerſus amiciſſimos ſuſcepiſſe: quare ſe facturos abnuerunt, vt capitales hoſtes ſuos in vrbem reciperent, ac tranquillitatem reip. perturbarent. Inſtante inde pontifice eò delapſi ſunt, vt rem ad Caroli arbitrium iudiciúmque referrent. qui cauſſa cognita, V Idus Iulias pacem inter vtranque factionem pronunciauit, ac grauiſſimas in eos, qui violaſſent, pœnas conſtituit, & obſides multos à Gibellinis pro fide cuſtodienda exegit. Quarto inde pòſt die Gregorius, pace à factionibus violata offenſus, ciuitate interdicto ſubiecta, diſceſſit, ac reliquum æſtatis apud Vbaldinos in Mugello tranſegit. Inde Septembri menſe venit Bononiam. vnde profectus recto Æmiliæ itinere Placentiam in patriam adiit V Non. Octobris, ac ſecum Othonem archiepiſcopum, quem reſtituere cupiebat, adduxit. quem poſtquã à Turrianis videt repudiari, Placentię ſubſiſtere vſque ad ſuum à Conſilio reditum iuſſit. Placentia inde digreſſus VIII Idus Mediolanum à ciuitate obuiam cũ carrocio prodeunte exceptus iniuit. Ibi Turrianis reconciliatis, Raimundum Napi fratrem epiſcopum Comẽſem eccleſia Aquileienſi ornauit. ac poſt biduum vrbe profectus, Lugdunum proceſſit. Interim principes Alemaniæ Francofordiam ad regia comitia conuenerunt, atque variis inter ſe certare ſentẽtiis inſtiterunt, cum quidam ex eis æquum eſſe, Alphonſum retinere cenſerent, alij verò, regem Germaniæ non niſi ex ipſa Germania, legi debere, contenderent. Ceterùm Gregorio aperte denunciante, ſe creaturum regem, niſi ipſi cõmuni concordia delegiſſent; demum IV Idus Octobris omnes vno animo in Rodulfum Comitem Habſpurgi, principem exiguarum quidem opum, ſed maximos gerentem ſpiritus conſenſerunt. Nouariæ Bruſati arce à Turrianis condita obſidione potiti ſunt.

RODVLFVS REX GERMANIÆ.

PER eoſdem dies archiepiſcopus Aquinenſis legatus pontificis Brixianos inter ſe
reconciliatos mox cum Turrianis etiam pacem facere iuſſit cum eo, vt libras mille du-
centas Franciſco Turriano tribuerent pro mercede præturæ, qua illum iniuria deieciſ-
ſent, atque extorres centum quinquaginta proſcriberent. Quibus rebus perfectis, inde
foſſas, & propugnacula Vrceorũ, Palatioli, & Semigę, quę à ciuitate defecerant, adæqua-
ri præcepit. Poſtero, Fr. Thomas Aquinas Neapoli à pontifice ad Concilium euocatus, 1274.
in itinere mortem Nonis Martiis ſanctiſſimè obiit. Otho archiepiſcopus haud ambigu-
as Turrianorum inſidias veritus, Lugdunum ſe contulit. Gregorius autem pontifex Kal.
Maiis Concilium inſtituit, quò nõ ſolum frequentes epiſcopi conuenerunt, ſed ipſe eti-
am Imp. Conſtantinopolitanus & Philippus rex Franciæ affuit. In eo quæſtio de Spiritu
ſancto tractata, coactiq; Græci confiteri, Spiritum ſanctum à Patre filióq; procedere. ex-

peditio item in Terram ſanctam decreta. Comitia pontificia, quæ propter diuturnas patrum diſſenſiones in longum trahi erant cœpta, legibus nouis formata, & cõclaue inſtitutum, vt eis anguſtiis Cardinales aſtricti rem pontificiam maturius expedirent. Electio etiam Rodulfi Cęſaris aduerſus Alphonſum confirmata. Fr. Bonauentura ſummus ordinis Minorum theologus, in Cardinalium numerum in Pentecoſte cooptatus. Concilium pridie Non. Auguſti perfectũ. Interim Mantuę & Bononię bellum ex diſſenſione partium excitatum. Mantuę Pinamons vrbis dominatum in multos annos inuaſit. Cum enim placuiſſet, vt multarum ciuitatum exemplo præfectum ambæ ſibi factiones aſciſcerent, factũ eſt, vt vna Pinamontem Bonacolſium, altera Othonem Zenecallum delegerit. Othone verò inde poſt tres menſes per fraudem occiſo, ſolus Pinamons præfecturam obluctãte nemine tenuit. Poſt autem cum præfecti generalis titulum ſibi vindicans, Arlottos, Agnellos, & Groſſos aduerſarios eſſet adeptus, & ipſos pariter exire vrbe coegit, & cum Gonzagam occupauiſſent, diu ibi obſeſſos fame ad deditionem faciendam adduxit. Bononiæ verò ventum eſt ad eas anguſtias, quas euitare prudẽs ciuitas, ſic ipſo probante Deo, nõ potuit. nam quò ſerius ceteris, eò truculentius ſua in ſemet arma conuertit, vt vere illud Iſaiæ in illam conueniat: *Bibiſti de manu Domini calicẽ iræ eius, & potaſti vſque ad fæces.* Quippe Aprili menſe Hieremæos gloriantes quòd nouũ populi decretum elicuiſſent, vt exercitus Forumliuiũ Lambertaciis inuitis adduceretur; Lambertacij dolore atque iracundia incitati, ex improuiſo adorti ſunt, atque vniuerſo populo ad capienda arma progreſſo, ex feneſtris & tectorũ culminibus lapides temere in eos iacere inſtiterunt. Quare populus ira percitus ad Gulielmum prętorem contendit, orans vt recentibus tam fędi exempli tumultus auctoribus dignam pęnam infligeret. Quibus ille vocibus excitus, continuo vt eorum furorem rabiemq; comprimeret, quatuor ædes Lambertaciorum & duas Hieremęorum euertit. Neque verò ea res ſeditionem ſedauit. verùm vtraq; pars, ſubſidiis extrinſecus accerſitis, aſſiduè inde die noctéq; dimicare perſeuerauit, ferro, igne ac machinis non aliter, atq; ſi in caſtris cum acerbiſſimis hoſtibus inſtructa acie decertaret. nec ſolum in foro, aut in viis conflixerunt, verùm etiam ex turribus alter alterum appetere, atq; oppugnare contenderunt, tanta cædis ac ſanguinis ciuilis cupiditate ardentes, vt vix ſomno aut cibo capiendo vacarẽt, matronæ verò viriles veſtes animóſque indutæ pugnantibus ſuis arma ac cibos eadem animorũ alacritate ſubminiſtrarent. Quo fiebat, vt plurimis quotidie cadentibus aut vulnera accipientibus, multis etiam tectis incendio conflagrantibus, ingens vbique tumultus triſti mœrore luctúq; miſtus hæreret. Interim ſuum vtriſque ſociale ſubſidium venit. Ea re comperta, Collegium Branchæ & Griſonis ad portam S. Felicis menſe Iunio prodierunt, ac Lombardis ſociis Guelforum aditum obſtruxerunt. Inde porta S. Iſaiæ obuiam Florentinis egreſſi, certamen in alueo Rheni cum eis acrius ediderunt, teſtantes, nolle eos vrbem Bononiæ perdere, perinde ac Florentiam perdidiſſent, in quo multi capti cæſique ſunt. Qui verò Lambertaciorũ ſubſidio ex Romaniola veniebant, nuncio de ſubſidiis Guelforum repulſis accepto, Imola per occaſionem & Solarolo receptis, ſeſe Fauentiam retulerunt. Ad extremum Collegia cum tribunis plebis iuſſerunt, vt ambæ factiones armis poſitis fidei conſeruandæ gratia ſibi obſides darent. ac datos cuſtodiæ Collegij Branchæ commiſerũt, in quo ambæ partes plurimum confidebant. Dimiſſis inde Hieremęianis, Lambertaciani Caſtrumfrancum traducti ſunt, vt ibi manerẽt, quouſque à Gibellinis Imola, Fauentia, & Forumliuium redderentur. His ita rebus compoſitis Hieremæi carrociũ in forũ perduxerunt, vt ad has vrbes repetendas cõtenderent. Quod vbi Lambertacij conſpexerunt, vetere ac noua ira exſtimulati, ipſum repentino impetu inuaſerunt, ac præſidio interempto certamen multo quàm antè acerbius inſtaurarunt. Collegiis autem cum reliquo populo in Lambertacios, tanquã perfidos, incurrentibus, atque omnia promiſcua cæde ſternentibus, Lambertacij rebus ſuis diffiſi, tempori cedere ſtatuerunt, ac die S. Io. Baptiſtæ relicta patria Fauentiam ad duodecim millia hominum confugerunt, vbi Theobaldus Acariſius ciuis Bononienſis princeps factionis agebat. In ea pugna Peregrinus Ruſticanus, Magoratus, Bonifacius Areoſtus, aliique multi cecidère, reliquis exilium indictum, & bona publicata ſunt. Gulielmus & Iacobus prætura & præfectura depulſi. Ea ſeditio XL. dierũ ſpatio ſæuit. Profectis Lambertaciis Hieremæi ſubinde victoria vſi bellum perſequi ſtatuerunt. Itaque Octobri menſe, Mutinenſibus

teteriſque ſociis,quos ſupra diximns, euocatis, exercitum Imolam adduxerunt, eáque recepta,inde Fauentiam pertexerũt, agróq; vaſtato vrbem obſidione ſeptam vario machinarum genere oppugnarunt. Verùm quia à Lambertacüs ſtrenuè defendebatur,potiri ſe poſſe diffiſi imminente hieme reliquerunt. Quare cognita, Foroliuienſes ſibi timentes Vidonem Comitẽ Montisferetri virum ſtrenuum ducem ſibi ex Gibellinis depopoſcerunt. Per eoſdem dies Turriani aduerſus Bruſatos Nouarienſes quieſcere neſcientes tanto apparatu egreſſi ſunt,vt eos timore perterritos præceptis ſuis obtẽperare,atque obſides in fidem dare coegerint. Rodulfus autem rex,legatis à Napo miſſis ſollicitatus,ipſum generalem vicarium Mediolani conſtituit,firmámq; ei cohortem Germanorum ad capitis eis cuſtodiam tribuit,cui ipſe filium Caſſonũ præfecit. Quod ipſum Italici regni per regem alienandi principium fuit. quæ res nos admonet, vt labori induſtriæque noſtræ faſtigiũ imponere cogitemus. Lucenſes fœdus cum Guelfis Etruriæ, nempe Florentinis,Senenſibus,Piſtorieſibus, Pratenſibus, Sanminiatenſibus, Sangeminianẽſibus, Volaterranis,Collenſibus,& cum IudiceGallurę fecerunt,ac bellum Piſanis intulerunt. Sequenti anno XIX Kal. Febr. exules Mediolanenſes cum Hiſpanis militibus, & 1275.
Bruſatis Nouariam vrbem tenentibus, præſidiũ è ponte Ticini aduerſus Turrianos exigere inſtitetunt. BonauẽturaCardinalis III Idus Iulij Lugduni vitam amiſit,ac præſente Gregorio pontifice ſepultura affectus eſt. Gregorius indo mẽſe Auguſto Lugduno profectus,proceſſit Bellicadorum. Ibi cum Alphonſus rex obuiam ſe tuliſſet, grauiſſimè cũ eo queſtus eſt,quòd cauſſa ſua nondum diſcuſſa Rodulfum deſignari Cęſarem permiſiſſet. Cui ille per viros legum peritos,quod in rem erat, reſpondit, ac,cauſſæ illius infirmitate demonſtrata, ipſum ſe regni titulo abdicare, ac Rodulfo animo æquiſſimo cedere iuſſit. Inde pridie Non. Septembris litteras ad Parmenſem & Comaclenſem epiſcopos dedit, vt Bonifacium Gallum in poſſeſſione eccleſiæ Rauennatis loco Philippi Fontanæ demortui conſtituerent. Mox Viennam, ac ſubinde Lauſannã progreſſo Rodulfus ipſe quoq; cũ coniuge liberiſq; occurrit, ac multis verbis de rep. ac ſummis vtriuſq; rebus factis iurauit, ſe bona Eccleſiæ ſarta tecta tutaturũ, propediem Romam ad coronã accipiendam venturũ,ac cruce ſumpta ad ſacrum bellũ aduerſus Saracenos ſine vlla detrectatione properaturum. Tum in Lombardiæ cãpos degreſſus, III Idus Nouembris Mediolanũ eodẽ, quo nuper honore, iniuit. ac Turrianis benignè habitis præter ſpẽ omnium Othonem Bugellæ ſe in exilio continere mandauit. Rectą inde iter per Æmiliã ita habuit,vt Nonis Decemb. Regij feſtum S. Nicolai peregerit. Demum in Etruriam tranſgreſſus, Arretium petiit. Interim Bononiæ Hieremæi bellũ Fauentinum continuarunt, quod imperfectum ſuperiore anno reliquerant. Quippe VI Idus Aprilis Malateſta præfecto populi duce cũ magnis equeſtribus ac pedeſtribus copiis ad Fauentiã prodierunt, ac caſtris ante portã poſitis,leui prœlio facto XL Fauentinos intercmerunt. VII verò Kal. Maij cũ annuo quaſi defuncti officio domum ſe reciperent,forte inciderunt in ducẽtos equites, & quingentos pedites Lambertaciorum,copiáſq; Fauẽtinorum,quæ ſe à caſtris agriſq; Bononienſium populandis ad vrbis ſuæ defenſionẽ referebant. Quibus viſis ira euecti,manũ ſine cunctatione conſeruerunt,verùm à Lambertaciis prępotentibus pulſi,acrius quàm conſtantius depugnarunt. quare in fugã verſi ad riuũ Sanguinarium tanta clade affecti ſunt,vt maiorẽ memoria non tenerent. ſiquidẽ amiſſo carrocio,quod Fauentiã perductũ eſt, præter eos, qui Senio amne hauſti ſunt,duo millia cęſa, capti quingenti ſunt vnà cũ tribus millibus curruũ, qui res exercitui & obſidioni neceſſarias deferebãt. Ex principibus periêre Nicolaus Baccialerius, Hẽricutius Gallucius, Tomaſinus Areoſtus,Hugolinus Zãbonus,Gulielmus Malauolta, Albertus Sala, & Bartholomeus Baſacomatra. Reliqui domum reuerſi haudquaquã animum demiſerunt. verùm opportunis conſiliis initis, ſubitò exercitũ & carrocium cũ reliquo militari apparatu reſtituerunt,& poſt dies XL iterum ad Fauentiã contenderunt; eo animo, vt, ſi res ferret,de ſumma rerum vna dimicatione decernerent. Fauentinis acceſſerunt Foroliuienſes Vidonem ducẽ cum mille equitibus peregrinis habẽtes. III Idus Iun. qui dies S. Antonio Patauino ſacer erat,Malateſta ad S. Proculi pontem profectus,populatoribus ad ſegetes incendẽdas immiſſis, equites inſtructos in conſpectũ vrbis dedit, pedites verò longo ſe interuallo ſubſequi iuſſit. Hoc vbi Vido comperit,locũ ſibi rei bene gerẽdę datum ratus copias ſuas numero quidem inferiores, ſed vallo equitum firmiſſimo ſeptas educit, &

cõtra eum procedit:neq; verò Malateſta prœlium detrectauit.Itaq; cõmiſſa pugna, acri-
ter vtrinq; confligitur. Ne tum quidem equites Lambertaciorum impetũ pertulerunt:
verùm in fugã coniecti, ſeſe inſequentibus hoſtibus cędendos & capiendos obtulerunt,
nobilibus id æquo animo patientibus,quibus plebs ſuperbè admodum inſultabat. Itaq;
Comes Panici,vt populũ fugientem aſpexit,ſęuo ipſum cõuicio excepit,ac ſuę illum in-
ſolentię admonuit. Peditatus vbi equites diſſipatos terga dare vidit, in vnũ collatus ad
vexillum carrocij conſtitit, atq; ibi ſe cõfirmauit. Vido verò ſuperueniens primo poſtu-
lauit, vt ſe dederent, antequã ferro conciſi vniuerſi perirent. Quod vbi abnuentes ani-
maduertit, ſiti, metu, ac mœrore confectos in armis per aliquot horas cõtinuit.poſt au-
tem dimicare coactos,cũ locum ad vibrandos gladios propter cõſtipatos,ac cõfertos in-
ter ſe ordines nõ haberent,pro arbitratu cecîdit. Ad extremũ magna vna pręceteris ba-
liſta prolata cuneos eorũ ita diiecit,vt funditus profligarit. Quare multis occiſis captiſ-
que,reliqui cõſilij inopes ſe ſine certamine dediderunt.Ea pugna à nona vſq; ad veſperas
eſt pugnata.quatuor millia deſiderata,capti mille ſexcenti ſunt:tentoria & currus cũ in-
ſtrumentis bellicis ad quatuor millia in poteſtatẽ hoſtium peruenerunt.Lambertacij ex
ſpoliis Hieremęorũ locupletati,egregiè ſuum ſe vltos eſſe exiliũ arbitrãtes, mox eodem
& animorũ & victoriæ impetu ſeſe ex agro Fauentino in Bononienſem incurrerũt,atq;
populatione effuſe facta, complura caſtra ſine magno admodũ certamine receperunt.
Quibus rebus auditis Ceruienſes,qui ſoli in ditione manebant, abſciſſas res Bononien-
ſium rati,ad Foroliuienſes ſe cõtulêre; Princiualle Stuffa oppidũ, cuius ipſe cuſtos erat,
repente prodente. Triſtis huius tã acerbæ cladis nuncius in vrbem allatus ingenti ſtatim
omnẽ ciuitatẽ mœſtitia luctúq; repleuit, cũ ſinguli propriã, vniuerſi autem publicã for-
tunam velut in extremo rerũ diſcrimine complorarent, ſéq; repentè ſua culpa ex altiſſi-
mo dignitatis ac potentię culmine deturbatos aduerſo vno prœlij certamine cernerent:
quippe vniuerſa Romaniola alienata in magnũ etiã vrbis ſimul ac libertatis amittẽdæ pe-
riculũ deueniſſe.Quare clauſis tabernis iuſtitióq; indicto,omniũ animos illa vna cura &
cogitatio occupauit, vt cõfeſtim remedia tantis malis auertendis ac propulſandis ido-
nea quærerentur. neq; enim res morã pati videbatur,cũ ciuitas duabus partibus,vna eie-
cta,altera afflicta in apertiſſimum diſcrimẽ ſeruitutis eſſet adducta,ſi vicini cõſociatis ar-
mis vnà ad ipſius perniciẽ conſpiraſſent. Multis in Cõſilio dictis ſententiis, demũ eò de-
curſum eſt,vt auxiliũ à rege Carolo peteretur,iſq; libertatis vindex,is partium tutor op-
taretur. Legati ad id publicè miſſi, paucis vrbis ſtatum ac ciuitatis poſtulatum expo-
ſuerunt. Quæ vbi ille cognouit, vt erat ſumma comitate ac prudentia præditus, ex-
templo eos ſe in fidem accipere, neque temporibus eorum aliquando defuturum eſſe
reſpondit.atque ita confeſtim Ricardum Beluarum, hominẽ Burgundum prætorem
Bononiam cum firmo militum præſidio miſit. Quæ res vt mirificè ciuitatis animos re-
1276. creauit, ſic hoſtium vrbi imminẽtium impetum refrenauit. Poſteroanno, Gregorio IV
Idus Ian mortuo Petrus Tarãtaſienſis ordinis Prædicatorum ex epiſcopo Oſtienſi XII
Kal. Febr. ſuffectus Innocentij V nomen accepit. Is conſecratus Arretio Viterbiũ abiit,
atq; ibi Florentinos interdicto Gregoriano exoluit. Illo verò poſt quinq; menſes Romæ
extincto, Cardinales Carolo rege vrbis ſenatore præſente Othobonũ Fliſcum Genuen-
ſem S. Hadriani diaconum Card. IV Idus Iulias ſuffecerunt, atq; Hadrianũ V vocarũt,
qui vt ſe immenſæ Caroli in vrbe potentiæ ſubtraheret, Viterbiũ abiit,ac Rodulfum Cæ-
ſarem, prout Gregorio promiſerat, in Italiam venire ad imminuendas opes eius præce-
pit.atq; inde intra XI dies vitã nõdum conſecratus amiſit. Hunc verò mox Io. Petrus V-
lyſſiponenſis Tuſculanus epiſcopus Idibus Septembris excepit,ac Ioannis XXI nomen
aſſumpſit.Rodulfus Boemico bello implicitus in Italiã venire nõ potuit.Interim Bono-
nienſes omnes eò vires neruóſq; ciuitatis intendêre, vt caſtra ſua, quæ ab aduerſariis ca-
pta erant,in poteſtatẽ redigerent.Quare Ricardo prętore duce mẽſe Maio equites por-
tę S.Petri,& pòſt etiã Rauennatis,vrbe egreſſi ad caſtrũ Petræ Coloræ acceſſerunt. Erat
loci cuſtos Gualandus.hic vbi oppugnando oppido ad deditionẽ perpelli nõ potuit,de-
linitus decem millium librarũ munere ceſſit.Ita caſtrum cũ decem exulibus Lãbertaci-
orũ venit in ditionẽ.quo facto,ne amplius receptaculum hoſtiũ eſſet, à fundamentis eſt
dirutum,captiui Bononiã abducti,atq; in cubiculũ Prætorij conditi. vnde poſtea carcer
ille Petræ Coloræ nomen obtinuit.Hac re proſpere geſta inde tota belli moles Lollianũ
trãdu-

traducta, quò equites portæ Sterizæ & S. Proculi mẽse Iunio proceſſerũt. Et hoc poſtquam diu fuit mãganis laceratũ, Vbaldino Lollianẽſe præfecto dedente potiti ſũt. Ille verò cum ad Hieremeos trãſiſſet, & cõſilio populi partẽ eorũ iuraſſet, libris quatuor millibus, & quingentis à ciuitate donatus eſt. Inde ad cetera loca aductus exercitus rẽ conatu feliciore cõfecit, ac præcipuè caſtrũ leonis sextũ & Biſſanũ primo impetu expugnauit. Quare multiplici uictoria parta, lætior, atq; animo erectior eſſe ciuitas, & in rebus ſ quis ac prope perditis cœpit. Cæterũ inſignis ãnus prodigioſa imbriũ aſſiduitate & magnitudine fuit: quibus latè exũdãtia flumine ſata propè oĩa corruperunt, atq; ipſa etiam itinera confuderunt. Hoc eodẽ ãno Mediolani bellũ inter Turrianos & Vicecomites eſt incœptum; quod deinde ad multos ãnos uario rerũ ſucceſſu protactũ, prorſus Turrianorum opes infregit, Vicecomitum firmauit. Quippe Gregorij pontificis obitu nunciato, Otho, quẽ Bugellę ab eo deſtitutum cõmemorauimus, ac ceteri Nobilium exules aſſiduis tributis exhauſti atq; aliis omnibus vitæ incõmodis afflictati, opportuna Papiæ cõſilia de recuperanda patria, & bello Turrianis inferendo inter ſe contulerunt, atq; ad id Gottifredum Languſci Comitem virum fortẽ, & inter Papienſes auctoritate atq; opibus principem ſpe præfecturæ Mediolanenſis erectum ſibi ducem depopoſcerunt. Ita ſociis, quos potuère, vndiq; conuocatis, fines Mediolanenſium à partibus duabus inuadunt. Quippe Gottifredus ad lacum maiorem profectus, ſtatim Aronam atq; Angleriam occupat, ac ſubinde vicinarum ad ſe vallium accolas montiúmque traducit. Otho verò in regionem Sepriẽſem progreſſus, non ſolum Seprium ipſum repentino impetu opprimit, ſed etiam effuſis inde excurſionibus factis maximam finitimis pagis trepidationem inicit. Quibus malis permotus Napus, ſubito domeſticas copias fœderatáſq; collegit, ac Caſſono filio cum Germanorum manu validiſſima aduerſus eos emiſſo, ipſe impigre ſubſequi cum carrocio inſtitit. His autẽ Angleriã propẽrantibus ſeſe ad Guaſſeram amnem Gottifredus obiecit, ac ſummo cum eis prœlio, verùm parum ſecundo, conflixit. Nam Turriani poſtquam ducem ſuum Germanum haſta ab eo transfoſſum viderunt, ira perciti magna vi ſe in eum incitauerunt, ac cum ſuis terga vertere coegerunt. Quo in tumultu ipſe, hærente in limo equo, & Theobaldus Vicecomes cum magno nobiliũ numero captus eſt. reliqui amiſſo duce perterriti; alij Papiam, alij Nouariam præcipiti fuga dilapſi ſunt. Otho primum Vercellas, deinde Bugellam delatus. Turriani mox victoria tanta inſolentius vſi illud barbara feritate fecerunt, quòd Gottifredũ ac Theobaldum cum XXIIII nobilibus capite mulctauerunt. Theobaldus enim iuuenis fuit cùm corporis, tum animi robore inclytus, &, quod memoratu dignum eſt, Andreocij Othonis fratris filius, ac Magni Matthæi, qui poſt Vicecomitum propagauit imperium, pater. cuius mortẽ Otho impatienter adeo tulit, vt ſæpe ſe eccleſiam amiſiſſe potius velle, quàm tam eximiæ indolis iuuenem dixerit. Poſt aliquot inde dies Otho ab exulibus Vercellis conuentus, atq; ad cauſſam Nobilitatis amplectendam, quæ patria pulſa tum vt cum maximè laborabat, rogatus in hunc modum reſpondit: Non recuſo, ciues, quin operam vobis meam in tam afflictis rebus, quæcunque ea ſit, præſtem, ac communibus calamitatibus conſulam: verùm meminiſſe vos volo, archiepiſcopi partes eſſe, acceptas iniurias non armis vindicare, ſed in Domino condonare. Quare ego non magis laborabo, vt vos laribus veſtris reſtituam, quàm vt cum inimicis in gratiam redigam. Inde Nouariam profectus, atque ibi idoneam militum manum nactus, Seprium rediit, atque ope omni oppugnatam recepit. Qua re cognita, Napus & Caſſonus propere cum ſuis copiis & promptis Lombardorum auxiliis acceſſerunt, ac Seprium militari corona circundederunt. In ea obſidione duo maxima prœlia edita, quorum vno Turriani fuſi, ac ſumma Othonis clementia conſeruati; alterò Otho ipſe cum vniuerſa Nobilitate fugatus eſt. Verùm in tanta rerum iniquitate, ipſe præcipue auxilium ab inſita animo virtute petiuit. ſiquidem à Comenſibus iram Turrianorum extimeſcentibus, atque ab aliis occurrentibus locis excluſus, ac Cœnobij demum manere biduo tantum permiſſus, vſque adeo eloquentia ſua loci primores permouit, vt eorum ope naues ac cetera ad renouandum bellum neceſſaria compararit. Quare Gulielmo marchione Montisferrati terreſtri, ac Simone Locarnate nauticæ rei præpoſito, inde Angleriam repetiuit, eámque repente in ditionem adduxit. Aronam inde obſidentibus ſubito Caſſonus ſuperueniens, tantam omnibus trepidatio-

nem incuſſit, ut ſtatim Gulielmus nulla tẽtata pugna Nouariã ſ roceperit. Qua re animaduerſa reliquus inde & nauticus, & terreſtris exercitus pariter ſalutẽ fuga petiuit, ac caſtra, prędãq; uniuerſam in Caſſoni poteſtate reliquit. Verũ ne tum quidem animus Othonem ad rem labẽtem ſuſtinẽdam deſtituit. Siquidẽ Nouariã reuerſus, amicus bonum habere animũ iuſſit, cladẽ non ipſorum culpa, ſed ipſius marchionis ignauia eſſe acceptam: ſe poſthac belli gerendi rationẽ lõge aliam initurum: Simonem autẽ ad Comẽſes ſuos profectũ admonuit, ut eos ad cõmunicandas ſecum belli rationes adduceret, quod ſi aſſequi nõ poſſet, ſaltẽ inter ipſos factiones diſcordias ſereret. Quod Simon tanta diligẽtia pręſtitit, vt nõ multo poſt ipſe pręlio inter ſe duriſſimo cũ inſigni Othonianę partis victoria depugnarint. Qua re accepta lętus Otho Comum ilico aduolauit,
1277. atq; ibi opibus ſuis cõfirmandis incubuit. Ita inſequẽti ineunte anno Comi degens, Ricardũ Languſcium Gottifredi fratrẽ Laumelli Comitẽ ducem militarem aſciuit; & Papienſibus, Nouarienſibus, & Comẽſibus euocatis, montana loca, & totã oram lacus Comenſis aggreſſus, Cliuate, Leucũ, & reliqua circùm oppida cepit. Quas ob res tantũ terroris Turrianis incuſſit, vt Napus Caſſonum cũ quingẽtis militibus mittere coactus ſit, qui illis tranſitũ in agrum Mediolanẽſem obſtruerẽt. ipſe verò Como pòſt egreſſus, pręcedente cruce, ac Ricardo cum vniuerſo exercitu ſubſequẽte, agrum Mediolanenſem, nemine ſe obiicienre, iniuit, inimicos paſſim in fidẽ recipiens, atque in officio ſui ſtudioſos confirmans. ac Decium, vbi multos annos canonicũ egerat, ac plurimos neceſſitudine ſibi deuinctos habebat, proceſſit; eo animo, vt aut ſummo certamine, aut oppidi expugnatione dignitatẽ ſuã ſimul cũ libertate recuperatet. Quod vbi Napus cognouit, Pontium Amatũ prætorem cum parte exercitus eò ire præcepit, ac mox ipſe cũ reliqua ſubſequutus, caſtra è regione Othonis locauit. Neque verò ardentibus vtrinq; pugnãdi ſtudio animis mora prælio facta eſt. die S. Agnetis, qui XII Kal. Febr. agitur, ad arma eſt ventum, tantáq; vtrinq; cæde dimicatum, quãta per multos antè annos nõ etat; verùm infelici à parte Turrianorũ euentu: neq; enim ſolum Pontius prætor, & Franciſcus Turrianus pugnãtes interierunt, ſed etiã Napus ipſe cum multis proceribus ſuis captus in poteſtatẽ Othonis peruenit. Etenim equo lapſus tandiu in luto nullis ſuis adiuuãtibus iacuit, quoad Otho accurrens illũ erexit, atq; è manibus multorum, qui capiti eius imminebant, eripuit. Quo facto, cõtinuò exercitus in fugã verſus; quò quiſq; potuit, ſalutis cauſſa petiuit. Hæc verò vbi Caſſonus vidit, præſidio Canturij relicto Mediolanũ propere ſe recepit, atq; obiectis portarũ clauſtris ferro ſecuribúſq; refractis, ingreſſus magna feſtinatione vſq; ad Brolettum nouũ peruaſit. Ibi populũ ſub armis ſtantẽ alloquutus, vetera merita Turrianæ gentis expoſuit, orans, ne ſe patrémq; ſuũ captiuũ deſererent, qui propter eorum defenſionem in tantas præcipitati difficultates atq; anguſtias eſſent; ſupereſſe ſibi adhuc ad priſtinã fortunam retinendã vires, modo voluntas eis opis impigrè ferendę ſuppeteret. nemine autẽ reſponſum dante, aut ſignum aliquod propenſæ voluntatis edente, ne circũuentus in manus Othonis traderetur, extemplo vrbe exiit, ac Laudem Cremonámque acceſſit; à quibus repulſus Parmam contendit. Eo profecto, Mediolanenſes factas Turrianorum opes ſentientes, vrbẽ Othoni primo quoque tempore dedere ſtatuerunt, ac legatis Decium miſſis ipſum vt Eccleſiæ antiſtitem, & vrbis principem ſalutarunt, atq; ad poſſeſſionem accipiendam venire orarunt. Otho autẽ cum Napum ac quinq; alios Turrianorum principes in arce Comi Baradello cuſtodiendos de-
1280. diſſet, ad vrbem iter conuertit: atq; eò progreſſus, antequam patentibus portis ingrederetur, Concilio ducum ac procerum aduocato, ſic audientibus illis diſſeruit. *Poſtquam vos Deus tantæ compotes victoriæ fecit, vt magno veſtrorum inimicorũ incommodo patriam, vnde diu exulaſtis, mecum repetituri ſitis; rogo vos, vt benignitatem, ac clementiam erga aduerſarios veſtros exerceatis, Dei præcepta in memoriã potiſſimũ reuocantes, cuius miſericordia, non virtute propria tantã conſequuti victoriam eſtis: neq; verò vos ſolum oro, vt à cæde, & ſanguine temperetis, ſed etiam, quod ſecundum eſt, prædatione & rapinis: neq; enim decorũ aut dignum eſt, archiepiſcopum, eccleſiam in magna ciuitatis gratulatione ineuntẽ aut funera, aut direptionẽ, aut lacrymas vllas ſuorum ciuiũ conſpicari. Quod ſi vos feceritis, cauſſam afferetis, vt inimici beneficiis veſtris prouocati, vobiſcum in poſterũ benignitate ac comitate contẽdat.* Cui omnes reſponderunt, ſe facturos, vt ille moneret. Ingredientem ergo vrbem ſacerdotes cum inſignibus, atq; vniuerſus cum liberis coniugibúſque populus, ipſis præcedentibus ciuitatis ordinibus, lætis

animis

animis vultibúſque pacem implorãs excepit: inde ad baſilicã Ambroſianã progreſſum, rerum omnium ſacrarũ principem, atq; humanarũ dominum appellauit. Quibus rebus ordine abſolutis, ille ad res ciuitatis cõſtituẽdas cõuerſus, diem S. Agnetis, quo tanta quæſita victoria fuerat, ſanctũ, ac feſtũ ciuitati impoſterũ eſſe iuſſit, præturam vrbis ex annua ſemeſtrem redegit, Ricardũ Languſciũ pretorem, Simonem Locarnatem præfectũ populi ãnuum fecit, aliquot plebeiorũ familias de ſe optimè meritas nobiliũ ordini aggregauit, reliquos uerò comitẽ adeò excepit, ut ab eis tanquam parens alter cultus ſit. Eodem etiam año Veronam tumultus inges perturbauit. Maſtinus vrbis præfectus ius Pigotiis aduerſus quemdã Virginis ſuæ ſtupratorem non dixit. Ea re accenſa Pigotiorum familia, Maſtinum ipſum aduerſario ſuo fauentem vindicare conſtituit, atque Scaramella Scaramellio in conſilij facinoríſque ſocietatem aſcito, ipſum in via, dum per vrbem equo veheretur, adorta confodit. Quo facto vniuerſa ciuitate perculſa, cum autores ſceleris euaſiſſent, repẽte correpti ſocij ſupplicio, vt in tanto flagitio decuit, capitali affecti ſunt. Præfectura inde communi conſenſu ad Albertum Maſtini filium eſt delata, ac dominatus decreto ciuitatis, quod adhuc legitur, confirmatus. Rauennæ quoque nouum certamen obortum. Vido Polentanus minor, Lamberti filius, eccleſiæ ſtudioſus, auxilio Lancilotti Malateſtæ Ariminẽſis generi ſui nixus, aduerſariis ſuis Trauerſariis pulſis, vrbis Rauennæ potitus eſt. Quo nũcio accepto, Hieremæi ſibi faciendũ eſſe putarunt, vt eum omni ope ad eam retinendam iuuarent. Quare pecuniam eò cum pedeſtribus, atque equeſtribus auxiliis duce Iacobo Prendipartio deſtinarunt. Quod vbi Gibellini exules eiuſmodi occaſionibus imminentes ſenſêre, ipſos tertio à Rauenna lapide ex inſidiis inuaſêre, ac cruento certamine edito centum pedites cum ipſo duce interemêre, & pecunia erepta ducẽtos equites abduxêre. Quæ præda pleriſque ipſorum, qui rebus neceſſariis propter exilij diuturnitatem egebant, haud modico præſidio fuit. Eo anno Ioannes pontifex Viterbij in cubiculo dormiens, repentina cameræ ruina oppreſſus, XIV Kal. Iun. vita ceſſit. Quo facto, Cardinales Romam repetentes conclaue inierunt. Quoniã verò Carolus rex vrbis ſenator huic præſidens omne ſtudium eò contulit, vt Gallum aliquem ad pontificatum eueherent, tantum inter eos certamen accendit, vt comitia in ſextum vſque menſem diſtulerint. demum Ioannem Caietanum Vrſinũ Card. S. Nicolai in carcere Tulliano diacõnũ VII Kal. Decembris ſuffecerunt, qui Nicolai III nomen aſſumpſit. Rodulfus autem Cæſar Rodulfum vicarium Imperij in Etruriam miſit, qui ſacramenta ab amicis, & in fide manentibus ciuitatibus poſceret, ac iura, quę relinquebantur, Regni, ſiue Imperij retineret, à quo Gerardus præfectus monachorum Camaldulenſium XV Kal. Septembris confirmationem priuilegiorum veterum impetrauit. Annus hic fuit variis ſæuientibus morbis in populo infamis, quibus ingentes atque aſſiduæ pluuiæ acceſſerunt, propter quas neque ſegetes ſuo tempore colligi, neque ſeri frumenta potuerunt. Poſtero, Nicolaus pontifex vt in- 1278.
gentes in pectore ſpiritus aluit, ſic res magnas ſibi pro Eccleſiæ dignitate, ac ſalute obeundas ſuſcepit. Itaque vt Caroli regis nimiam iam in vrbe, atque Italia potentiam imminueret, ſenatoriam ab eo dignitatẽ repopoſcit. eáque recepta mox ſtatuit, vt nullus rex, aut regij ſanguinis, aut dignitatis excelſioris poſthac in ſenatorem vrbis aſſumi, neque vrbs à quoquam quocunque nomine regi vltra annuum ſpatium poſſet, niſi id pontifex præcipuo munere indulſiſſet. in decreto autem illo hæc inter cetera poſuit, quibus contumaciam quoque Romanorum erga apoſtolicam ſedem perſtrinxit: *Non ne Romana ciuitas ſub regentis eo tempore nefando ſubuerſa regimine ipſam vrbem ſpeculum fidei tanta reſperſit infamia, vt à matre ſua Ro. Eccleſia filia prædilecta deuiare compulſa, quondã Conradinum, qui de venenoſa radice Friderici quondam Ro. Imperatoris colubri tortuoſi iuſto ipſius Eccleſiæ iudicio reprobati prodiiſſe videbatur in regulum, quique ad exterminium Ro. matris Eccleſiæ manifeſtis indiciis vna cum ſuis fautoribus aſpirabat, in cõtemptum Dei, ſuæ matris, ac ipſius vrbis opprobriũ patẽter exciperet, recepto faueret, conſtituens ſe per hæc tã patentis matris ſuæ Eccleſiæ filiã adiutricem?* Quin etiã eidem perſuaſit, vt vicariatum Etruriæ Rodulfo Cæſari traderet, quò cũ ad ſacrã expeditionẽ accenderet. nã ipſum ſibi haud ſatis viriũ ad tantã rem aggrediendam ſupereſſe cauſſari, quòd Carolus magnã partẽ Italiæ obtineret, Inde ad Rodulfum conuerſus, grauiter ſe offenſum oſtendit, quòd ille cõtrà quàm Gregorio pontifici promiſiſſet, adhuc neq; in Italiã ad coronã accipiendam veniſſet, neq; ad Hieroſolyma recuperanda

ſeu ſeparaſſet, ac prædicantibus Etruriæ reſtituto ab eo Romaniolæ Comitatum popoſcit, quẽ reges iam inde a Friderico I. ſibi in magna contentione retinuerant, cũ ad ius Eccleſię ab antiquo ꝑtineret: Rodulfus autem partim ipſo vicariatus Etruſci beneficio delinitus, partim Nicolai gratię fouendę cupidus haud inuitus fecit, vt Romaniolę iura, unde modica quędā vectigalia exigebat, pótifici reſtitueret, idq; publicis ſcriptis tabulis cõfirmaret: quib⁹ rebus actis pontifex Fr. Latinum ſororis ſuæ filium, ex ordine Prædicator, quem IV Idus Martij epiſcopum Oſtienſem allegerat, legatum in Etruriam, Marchiam, Romaniolam, & Lombardiam decreuit, eiq; negocium Italiæ conſtituendæ ac pacificandæ commiſit, ac mox Bertoldum Vrſinum fratrem Comitem Romaniolę declarauit, eique imperiũ ad eam, ſi reſiſteret, armis recuperandam attribuit. Is cum firmiſſimo exercitu in Romaniolam profectus, vrbes quæ à Gibellinis Vidone Monteſeltrio duce tenebantur, recuperare inſtituit. ac bellum in ea regione in multos pòſt annos inſtituit. Ex his Rauenna, Imola, & Ariminũ dicto audientes extemplo fuerunt: Fauentini, Foroliuienſes, & Cæſenates, licet multis detrimentis affecti, tamen à Monteſeltrio duce defenſi ad deditionem non potuêre perpelli. Bononienſes ad fidem iurandam vocati, iura Eccleſiæ ſe cognoſcere velle dixerunt; atq; eis cognitis iurarunt: iuri tamen ſuo cauere volentes, legatos cum procuratoribus ad eum Viterbium ad ſolennes actus proteſtationis obeundos miſerunt. Extant adhuc tabulæ, ex quibus quemadmodum tranſactum negocium ſit, perſpici poteſt, ſcriptæ in hæc verba: *Anno* MCCLXXVIII, *Ind.* VI, IV *Kal. Auguſti, Domini Nicolai papæ* III *anno primo, Antoninus de Manzolino legum doctor, & Liazarinus de Liazarinis ſyndici Poteſtatis, Capitanei, Conſilij, & Cõmunis Bononiæ coram ſanctiſſimo Domino Nicolao papa, & venerabilibus Cardinalibus Ordeonio Tuſculano, Bentiuegna Albanenſi epiſcopis, Anthero tit. S. Praxedis, Gulielmo tit. S. Marci, Gerardo baſilicæ* XII *apoſtolorum presbyteris, Iacobo S. Mariæ in Coſmedin, Gottifredo S. Georgij ad Velabrũ, Matthæo S. Mariæ in Porticu, Iordani S. Euſtachij diaconis Cardinalibus conſtitutis fecerunt proteſtationem in hæc verba: Nos Antoninus de Manzolino, & Liazarinus de Liazarinis ſyndici Poteſtatis, Capitanei, Conſilij, & Communis Bononiæ proteſtamur, quòd per recognitionem dominij, ditionis, iuris, iuriſdictionis, poteſtatis, ac principatus gratiã facimus nomine Poteſtatis, Capitanei, Conſilij, & Cõmunis Bononiæ pro ipſa ciuitate, territorio, & diſtrictu ipſius, & pro vniuerſis, & ſingulis prædictorum ciuitatis, territorij, & diſtrictus, videlicet, quòd ciuitas ipſa Bononienſis, & territorium, ac diſtrictus ad B. Petrum, & vos ſanctiſſime P. D. Nicolae PP.* III. *& ad ſucceſſores veſtros Romanos pontifices, & ad ipſam Ro. Eccleſiam pleno iure, ac integrè pertineant, & veſtri P. D. Nicolae* III. *& ſucceſſorum tuorum, & ipſius Eccleſiæ pleni dominij, iuriſdictionis, ditionis, poteſtatis, & principatus exiſtant. Et quòd per iuramentum fidelitatis, quod verbis præſtitimus, non intendimus, quòd per prædicta, vel aliquod prædictorum in aliquo derogetur iuri, ſi quod ex priuilegiis, & conſuetudinibus, pactionibus, & conuentionibus ipſis ciuitati Bononiæ, territorio, & diſtrictui eſſet legitime acquiſitum. neq; quòd per hanc proteſtationem iuri veſtro, & ſucceſſorum, & Eccleſiæ prædictorum, quod in ciuitate, territorio, & diſtrictu præfertis, vllum præiudicium generetur, nec defenſionibus competentibus ipſi R. Eccleſiæ, vel aliis contra priuilegia, conſuetudines, pactiones, vel conuentiones ſupradictas, ex quibus obſtaculum, vel impedimentum poßit obiici, nec prædictis recognitioni, ac iuramento fidelitatis, quas ſimpliciter, & abſolute proteſtamur, ne per hæc in aliquo detrahatur. Volumus tamen, & proteſtamur, vt dictũ eſt, vt iura prædictorum ciuitatis, territorij, & diſtrictus ſibi ſeruentur illæſa. Actum Viterbij in epiſcopali palatio in camera D. Papæ, Galeotto de Lambertinis, Guidone de Calbulo, Thoma de Ghiſeleriis, Nicolao de Laſtignano nunciis ambaſciatoribus Communis Bononiæ.* Inde pridie Idus Iulij Latinus legatus Bononiam venit: ac multa de concilianda pace loquutus cũ Hieremæos ad obſides in rem dandos induxiſſet, rem conficere per Gibellinos intolerabilia poſtulantes non potuit. Itaq; inde profectus Florentiam adijt. ibi rem ex ſentẽtia geſſit: ſiquidem VIII Idus Octobris per delectos vtrinque procuratores oſculis interpoſitis partes conciliauit, ac Gibellinos in vrbem reduxit. inde decreto aduerſus mulieres inſigni confecto, quo eas velo, non reticulis, caput obnubere in publico iuſſit, in Romaniam ſe recepit. Ex altera parte Otho archiepiſcopus reliquias partæ victoriæ perſequens, caſtrum Montorphanum, quod à Turrianis tenebatur, obſidendum, atque ipſos Turrianos, qui Cremonam confugerant, inde depellendos curauit. tum Laudenſibus imperium detrectantibus bellum per Victarinos exules mouit. Qua re cognita, Caſſonus Parma, & Raimundus Aquileia cum firmiſſima vter-

que

que militũ manu auxilio aduolarũt. Ex quib⁹ Caſſonus rebus feliciſſime geſtis, ipſũ in ſummum Imperij amittendi diſcrimẽ adduxit. ſiquidẽ Bergato Victorinis adempto, Lambrũ traiecit, ac nemine occurrẽte Melagnanũ, Lãdrianum, Triliuium, & Cauaragium cepit. Inde Crema inceſa, Papienſium agrum inuaſit: tũ Inſulã Fulcheriam excepta Riuolta ſubegit. tum ſuperbia clarus ad ſuburbia quoq; Mediolani proceſſit, atque inde haſtã in valuas ædis S. Euſtorgij torſit, ex quo maximus in Urbe tumultus eſt concitus. inde Brugnanum vltra Bergomũ obſidione circũdedit poſt V. Idus Augusti Caſſianum, inde ſe proripiente Othone, recuperauit, & ſubinde Vapriũ occupauit. Quibus detrimentis noua capere conſilia Otho cõpulſus Gulielmum marchionem Montisferrati belli ducem ſtipendio in quinquenniũ conſtituto conduxit, atq; ei ſummam totius belli paciſque cõmiſit. Quæ res Turrianos à progreſſu coercuit. Sequẽti an- 1279.
no pax multis in ciuitatibus ex pontificis ſententia conſtituta. Bononiæ enim Orlandus Canoſſius prætor inducias inter Hieremæos & Lãbertacios, quod Latinus obtinere nõ potuerat, pepigit. Fauẽtiæ Latinus inter Manfredos, & Acariſios pacẽ tranſegit. Rauennæ Bettoldus Polentanos & Trauerſarios inter ſe reconciliauit, ac Trauerſariis in vrbẽ reductis, Bonifacio quoque archiepiſcopo adiuuante damna, quę Polentani intulerant, reſarcienda curauit, atq; vtranq; factionẽ obſequium iurare pontifici compulit. In aliis contrà multiplex tumultus exarſit. Nam Parmę cum fratres Prędicatores mulierem nobilem hæreſis Catharorum conuictam damnaſſent, atq; igne ſubdito combuſſiſſent, quidã tumultu populari concito in eos inſurrexerunt, atq; iniectis temere manibus omnes vrbe exegerunt. Quare à fr. Latino legato, qui tũ Florentię reſidebat, & ipſi piorum communione depulſi ſunt. Mediolani verò Gulielmus marchio ad caſtra amiſſa Othoni recuperanda egreſſus, Tricium primo impetu cepit. Inde Vapriũ aggreſſus, Raimundo interueniente dimiſit. poſt autem cum inter Othonem & Raimundum induciæ primum, deinde pax conueniſſet cum eo, vt iniuriæ ſponte abolerentur, captiui vtrinque reſtituerentur, damna ſarcirentur, caſtra occupata communi amicorum fidei, ac cuſtodiæ traderentur; Gulielmus arma ſpectans, caſtra rurſus inuaſit, atque vbi vis aperta non valuit, inſidias etiam Conrado Caſtilioneo, & Huberto Ozeno, quibus illa præcipuè erant commiſſa, parauit. quibus patefactis Conradus Laudem profugit, Hubertus ſeſe in Ozeno caſtro ſociis adhibitis præſidio confirmauit, atq; inde Papienſes & Mediolanenſes infeſtis fatigare incurſionibus inſtitit. Quibus Gulielmus accenſus nouum delectum habuit, atq; ad Ozenum profectus ipſum vehementi admota oppugnatione recepit. Eo anno Kal. Maij terra ſæuiſſimo ac periculoſiſſimo tremore concuſſa, quo omnium animi inſolita formidine conſternati ſunt. Camerini tectorũ partes duæ procubuerunt, ac multos vtriuſq; ſexus homines ruinarum magnitudine contriuerũt. Tres montes, inter quos duo lacus, & caſtrum erant ſiti, penitus conſederunt, lacus autem & caſtrum ipſum voragine terrę abſorptum. In Romania, & mõtibus inter Bononiã ac Florentiam interiectis, caſtra atq; ædificia multa ad terram prociderunt, multóſq; item homines oppreſſerunt. Quo timore perculſi reliqui ſub dio habitare ſtatuerunt, ac paſſim in campis ſibi tabernacula poſuerunt, atque inter alios Latinus quoque legatus eodem modo habitauit. Cremonæ verò Albertus quidam vini portator mortuus, tanta atque adeo mirabilia ſanctitatis edidit ſigna, vt omnium in ſe oculos mentéſque conuerterit. Quo factum eſt, vt ad eius ſepulturam inuiſendam ingens accolarum numerus aduolarit. Milleſimo inde ducenteſimo octuageſimo Bertoldus Romaniolæ Comes 1280.
Bononiæ præturam adminiſtrauit. Ille verò cùm cetera ad conſtituendam vrbem accommodata curauit, tum præcipue, vt fœdus inter factiones iungeretur, elaborauit. neque ſtudium fefellit euentus: ſiquidem obſidibus ab vtraq; parte acceptis, atque in diuerſas agri arces cuſtodiæ cauſſa dimiſſis, ipſos ad oſcula inter ſe celebranda per delectos vtrinque arbitros impulit. Ita Lambertacij v Kal. Octobris permittentibus Hieremæis Bononiam redierunt, ac domos & poſſeſſiones ſuas recuperarunt. Quo facto, poſtridie Bertoldus ambas partes in forum acciuit, ac ſingulas vtriuſque factionis familias appellans, omnes ad concordiam pacémque ſeruandam nomine pontificis adhortatus eſt, admonens, eos obſides pignora præſtandæ fidei tribuiſſe, eóſque in poteſtate pontificis eſſe magna eorum pernice, qui fide atque officio deceſſiſſent. Ita ciuitas priſtino frequentiæ decore ornatúque reſumpto, per aliquot inde dies à ſeditione tumultúq;

ociũ habuit. Paucis inde poſt diebus Gibelini quieſcere neſcientes, conceptam iampridẽ animis cõtinere iram nõ potuerunt, ac palam fremere Guelfis audientibus inſteterũt, ſe pręſẽti ſtatu contentos nón eſſe, dimidiam vrbanorum officiorum partem depoſcere ne ultro daretur, ſe ui, ac ferro vindicaturos eſſe. Interim XI Kal. Decembris Nicolaus Pontifex uita ceſſit. Neq; ita multo poſt Bertoldus in Romaniam ad Natalicia Dñi celebrandi contẽdit. Qui his rebus Gibellini erecti, pridie Natiuitatis hora diei 3. armati, atq; instructi in forum proceſſerunt, eóq; occupato mortem Guelfis magno clamore intentare cœperunt, eóſque qui ad tumultum temere cõuolarant, è foro exegerunt, atq; ex eis ſexaginta necarunt. Quare cognita præfectus rei militaris ſuos armari extemplo milites iuſſit, ac ſimul magna Guelforum manu aſſumpta in forum prouolauit, & commiſſo cum Gibellinis certamine magno cum ſuorum detrimento pugnauit. Demum plebs Gibellinis ciuitatis ocium perturbantibus infenſior facta ſubſidio venit, ac prœlium, quod langueſcere videbatur, accendit, idq; vſque ad veſperas, cum aſſiduè ningeret, duxit. Hanc verò tempeſtatem vbi ſe ſuſtinere non poſſe Gibellini ſenſerunt, foro tandem ceſſerunt, atque acriter in terga Guelfis hærentibus vſq; ad portam impulſi vrbe ſe effuderunt, ac Fauentiam & Forumliuium ſecedentes ibi ſe iterum confirmarunt, multis ex ſuis relictis, qui aut capti, aut vulnerati, aut deſiderati ipſo in certamine ſunt. Quibus omnibus mox ciuili rabie, domus in vrbe, & villæ in agro direptæ, atque incenſæ ſunt. Poſt paullo Bertoldus ſeditionis huius certior factus in vrbem recurrit, ac Guelfis victoriam gratulatus ex voluntate Conſilij Gibellinorum, qui abierant, ſex millia exilio, totidémque relegatione mulctauit. Vercellis item Gibellini, homines vbique turbulenti, atque auidi nouarum rerum exacti. Senogallia verò contrà per proditionem in poteſtatem Vidonis Monteſeltrij venit, qui iracundia percitus, ſtatim homines mille quingentos morte affecit. Cremonenſes autem & Parmenſes pace inter ſe facta, ſua ſibi viciſſim, quæ tenebant, carrocia reddiderunt. eámque rem magna populorũ vtrinque gratulatione, ac plauſu in vigilia Natiuitatis B.
1281. Virginis celebrarunt. Poſtero anno Simon Turonenſis Card. tit. S. Cæciliæ presb. VIII Kal. Martij ad pontificatum euectus, & Martinus IV vocatus. Is Nicolai veſtigia perſequutus, omnem item diligentiam adhibuit, vt Romaniolam ex manibus Vidonis Monteſeltrij pro domino ſe gerentis eriperet. Quare Ioannem Eppam, hominem Gallum, nepotem ſuum loco Bertoldi Comitem Romaniolæ declarauit, ac neceſſariis rebus copiiſque inſtructum bellum aduerſus Vidonem ceteróſque imperium Eccleſiæ abnuentes gerere imperauit. Bertoldus autem Romam diſceſſurus Hieremæos hortatus eſt, vt, poſtquam hoſtes ſuos exterminaſſent, poſthac paci ocióque ſtuderent: & ſedem in primis pontificiam colerent: atque obſides vtriuſque partis ſe Romam adducere velle, oſtendit. Tum illi enixè eum orarũt, vt ſuos ſibi reſtitueret: neque enim ſua, ſed Lambertaciorum culpa de fide deceſſum eſſe. Quorum ille voluntati ſic paruit, vt XV librarum millibus acceptis obſides eis ſuos reddiderit, Gibellinorum verò ſecũ adduxerit. Ioannes autem Vidoni Forumliuium eripere cupiens, auxilia Bononienſium, Lombardorum, Tuſcorum, & Romaniolorum ad Gallicas, quas adduxerat, copias addidit, ac XIII Kal. Iulij Bononia in agrum Foroliuienſem agmine infeſto proceſſit, ac per octo dies eũ longe latéque omnia vrendo, atque vaſtando percurrit: inde ad vrbem progreſſus, atque à Vidone prouocatus diem illi pugnæ denunciauit, quem tamen Vido mœnibus ſeſe continens non obiuit. Quare vrbe obſidione potiri diffiſus inde ceſſit, ac populatione agrorum redintegrata, in agrum Fauentinum ſe tetulit, quem pariter direptione atque incendio deformauit. Menſe inde Auguſto necopinatam Fauentiæ dolo recipiendæ occaſionem eſt nactus. Tibaldus Zambraſius Caratonis filius, vir inter Gibellinos eo tempore princeps, à Lambertaciis Fauentiæ degentibus porco, quem in deliciis habebat, ludicro, vt aiunt, furto exutus, ac per contemptum irriſus, ægre vſque adeo tulit, vt extemplo animum ad eos vlciſcendos adiecerit. Quare adhibitis amicis ſuis dixit: Quid de his hominibus agemus, qui adeo ſuperbiũt, vt in nos, quaſi in captiuos ſuos inſultent? cui quidã ex eis nomine Gerardus reſpondit: Eiiciamus eos. Tum Tibaldus ipſum aſſumpſit, ac ſacrum religioſi habitum, ne agnoſceretur, indutus Bononiam adiit, atque eſſe, quæ ſecreto cum tribunis plebis agere vellet, oſtendit, ac fidem eorum, quæ dicturus eſſet, tegendorum popoſcit. Colloquio inde impetrato, ſe Fauentiam illis daturum

rum promiſit, ſi ſecum pacem haberent, & caput ſuum cuſtodirent, ac ſe & propinquos ſuos ciuitate donarent, & in collegia ciuitatis aſcriberent. ipſe verò contra ſe iureiurando, quoad vita ſuppeteret, partes Guelforum aſſerturum obſtrinxit. Tribuni re cum Ioanne Comite, Stoldo Roſsio prætore cæteriſque, quibus opus erat, communicata conditionem acceperunt, ſi Tibaldus in ea, quæ promiſerat, obſides daret. Quare Tibaldus non ſolum obſides, ſed etiam prædes ſe daturum reſpondit, atque ita re compoſita diſceſsit. inde diem, quo pars magna Gibellinorum ad quoddam caſtrum obſidendum exceſſura erat, indixit. quæ vbi venit, ille cum ſuis, quos conſilij fecit participes, nocte vias vrbis obſepſit, vt Gibellinis copiam auxiliorum adimeret: & mox ſecuribus portam vrbis refregit; qua patefacta Ioannes Comes, ac Stoldus prætor, qui cum exercitu Bononienſium, Gallorum, Guelforumque aduenerant, in vrbem irruperunt, atque ante quàm Gibellini ſentirent, in forum mortem eis inclamantes accurrerunt. Gibellini nocturno tumultu exciti, atque hoſtile aliquid eſſe rati, & ipſi mox in forum armati prouolarunt. princeps eorum erat Magarotus, qui explicito vexillo omnes poſt ſe cæteros trahens atrociſſimum cum Guelfis prœlium iniit. Hunc verò vt ſe inter alios oſtentantem Guidottinus Prendipartius Bononienſis aſpexit, equo propulſo lancea ſuos adhortãtem transfodit, Guidottinum verò Ruffinus Principius adortus ei equum ſuffodit, atque ipſe ab eo ad pedes degreſſo claua percuſſus eſt. Poſtquam autem magna cæde vtrinque pugnatum eſt, Gibellini cedere coacti è foro abierunt, ac palati in tecta ſe ſalutis gratia receperunt. quos Guelfi inſequuti, ad monaſteria & cloacas confugere coegerunt, atque in eis locis plurimos aſſequuti contrucidarunt. Inde vrbe valido præſidio confirmata, Bononiam redierunt, ac magna lætitiæ ſigna ignibus per noctem excitandis, & ludis per diem varij generis committendis ediderunt. Decretum eſt etiam, vt quotannis porcus aſſatus plebi comedendus daretur ad renouandam eius poti memoriam, qui à Gibellinis voratus tam inſignis parandæ victoriæ Guelfis occaſionem aperuit. quod nunc quoque in die S. Bartholemæi obſeruatur. Tibaldus, & propinqui eius ex pacto in ciuitatem accepti. Hæc ex Chronicis Bononienſium ipſorum expreſſimus. In externis autem ſcriptũ eſt, poſt feſtum S. Martini mẽſe Nouembri rem geſtam fuiſſe, atq; ei gerendæ Ioannem Comitem, Rauennates, & Regienſes cum Parmenſibus affuiſſe; ac non ſine magno Guelforum detrimento Fauentiam receptam fuiſſe. Gulielmus autem marchio vnis delendis Turrianis intentus, in Hiſpaniam ad Alphonſum regem ſocerum ſuum proceſsit, ac ſpe iniecta, ſe facile totius Lombardiæ imperium pariturum, ſi modico ab illo auxilio eſſet leuatus, quingentos veteranos milites ſecum reduxit, ac delectibus nouis eis adiectis Laudem veterem duxit, eáque expugnata Nouariam inuaſit, ac prœlio cum Turrianis commiſſo exercitum eorum diſiecit, & vexillum Laudenſium cepit: inde cum Caſſono poſt expugnatum Vapium occurrente acie in feſto Sancti Dionyſij dimicauit: atque in eo prœlio Caſſonum, dum fortiſſimi & ducis & militis officio fungebatur, peremit: atque exercitum amiſſo duce in fugam conuerſum profligauit: cæſi ſunt ex Turrianis quingenti, capti octingenti: inter quos etiam Scurta Laudenſium prætor. Hac clade accepta Raimundus fortunæ periculum in poſterum facere nolens ab armis diſceſsit, & relicto Vicecomitibus Mediolano Aquileiam ad eccleſiam ſuam ſe retulit. Rodulfus Cæſar Odonem cancellarium in Etruriam cum præſidio trecentorum equitum miſit, atque eum ſacramenta fidei à ciuitatibus Etruriæ exigere imperauit. cum autem nemo præter Piſanos, & Sanminiatenſes ea ſuſcipere voluiſſet, bellum cum Florentinis, & Lucenſibus ope Piſanorum, & Sanminiatenſium, apud quos ſedem poſuerat, iniit. quod cum propter exiguas opes parum feliciter, atque ex ſententia gereret, haud ita multo poſt, pace compoſita, in Germaniam ſe recepit. eo bello Piſcia à Lucenſibus, cum ad Gibellinos defeciſſet, recuperata, concurſu populari combuſta eſt. Proximo Ioannes Comes 1282.
exercitum ſuum, ac ſociorum, quorum numerus ter mille quadringentos equites comprehendit, Fauentiæ conuenire iuſſit, atq; in ſpem Foriliuij item proditione recipiendi adductus, pridie Kalend. Maias nocte Forumliuium duxit, ac ſummo mane caſtra in ſuburbio, quod dicebatur Sclauenna, locauit: aduerſus quem Vido cum omnibus copiis ſuis exiit, ac ſtatim pugnam commiſit: in qua primum vario euentu certatum, deinde Ioannes propulſus vix cum XXI equitibus Fauentiam ſaluus euaſit. occiſi ſunt ad mille octingentos, capti ter mille ſexcenti; reliqui fuſi fugatique in diuerſas partes,

quò quenque rapuit fuga, delati. Pręcipui fuere Hugo Fantolinus, Vido Acariſius, Hugo Manzus, & Tibaldus Zambraſius Fauentiæ proditor, qui in foſſa vrbis cum equo ſuo eſt ſuffocatus. Atque hoc quidem modo Salimbenus exponit. Ioannes autem Villanus, quem B. Antoninus eſt ſequutus, hoc pacto. Vbi Ioánes ad vrbem ſpe ingtediendi à proditoribus falſo obiecta acceſsit, porta, vt compoſitum à Vidone fuerat, patefacta, cum parte copiarum iniuit, ac reliquum, vt ſubſidio ſibi, ſi forte laboraret, accurreret, in campum ad quercum quandam reliquit. Dum autem ille totam vrbem libere peruagatur, Vido cum ſuis egreſſus, eos, qui ad quercum erant, inuaſit, ac ſine magno certamine omnes diſiecit ac cepit. Cum autem Ioannes domos pro arbitrio reſiſtente nemine populatus ab omni hoſtili impetu ſecutus degeret, Vido parte ſuorũ ad quercum relicta in vrbem reuertit. Quare cognita Ioannes de ſua ſalute ſolicitus vrbe exiit, atque ad quercum, credens ſe ibi ſuos ſubſidio diſpoſitos reperturum, contendit, verùm hoſtes nactus in fugam ſe dedit, ita vt cum x x i equitibus Fauentiam tantũ peruenerit: reliqui diſsipati ac cæſi, inter quos Thadæus Montefeltrius Vidonis patruelis, qui cum Eccleſia ſentiebat, emicuit. In Lombardia verò Laudenſes, Turrianorum auxilio quo adhuc freti reſtiterant deſtituti, ſupplices pacem ab Othone poſtulauêre, eámque in palatio Communis iurauêre. Gulielmus autem proſpero ſucceſſu rerum inflatus, vt modo Turrianos, ſic nunc Vicecomites prodere, atque ipſum ſibi Mediolani imperium vindicare conatus eſt. Itaque primum obtinuit, vt ipſe ſibi vicarium Ioannem Podium Taurinatem adiungeret; inde cauſſam belli aduerſus Othonem quærens, Suteſinos extollere, & Boſonem Douariam exulem Cremonenſem promouere, atq; eum ad occupandum ex agro Cremonenſi Soncinum adiuuare. Quæ quorſum ſpectarent, Otho intelligens, atque eis maturè occurrendum exiſtimans, Vidonem Caſtilioneum, ac quattuor potentiſſimas ciuitatis familias ad ſe traduxit, Mandellos, Puſterlas, Carcanos, & Montias, ac coniurationem cum eis aduerſus Gulielmum iniuit. Gulielmus autem cum carrociis Mediolanenſium & Papienſium, cúmque Vercellenſibus, Nouatienſibus, Alexandrinis, Comenſibus, & aliis amicis Soncinum menſe Maio proceſsit; vbi Boſo Cremonæ iampridem imminens verſabatur, ac ſe totam pacare Lombardiam velle, ſignificauit. Cuius fraude agnita Cremonenſes ſtatim aduerſus eum cum carrocio exierunt, ac ſocios ſui auxilio aduocarunt, qui ſubitò eximio ſtudio, ac ſumma alacritate animi accurrerunt. Ex eis Parmenſes carrocio ſuo Cremonam perducto polliciti ſunt, ſe vrbis ipſius fidelem cuſtodiam habituros. Ferrarienſes autem, Mutinenſes, Regienſes, Brixiani, & Placentini, quorum dux erat Ludouicus Comes Sanbonifacij, prætor Parmæ, cum in vnum conueniſſent, ſe paratos eſſe dixerunt, ſummo cum Gulielmo prœlio decertare. Quod vt ille cognouit, pugna detrectata Iulio menſe diſceſſit. Fœderati verò agro Soncinenſium in contumeliam Boſonis vaſtato Cremonam ex compoſito prodierunt, atque ibi comiter excepti inſignem honorem Parmenſibus habuerunt. Etenim circa carrocium eorum nobile in foro ludicrum ediderunt, quo inter ſe infeſtis ad prœlij ſimulationem haſtis oſtendendæ virtutis artiſq; bellicæ gratiâ concurrerunt. Hoc verò præcipue fecere, vt gratiam à Parmenſibus ipſis inirent, qui vnice à Martino pontifice amabantur, & Gerardum Blancum Card. legatum, ciuem ſuum, apud eum gratioſum habebant. Sociis inde domum profectis, Soncinum proditione in poteſtatem rediit Cremonenſium. Per eoſdem dies Siculi coniuratione inita à Carolo defecerunt, ac omnes ſecundo die Reſurrectionis Gallos hora veſperarum adorti contrucidarunt, ac ſubinde ſe Petro regi Arragoniæ tradiderunt. Quæ res pòſt Carolum à cogitationibus Italicis auocauit, atque ad Siciliam recuperandam traduxit. Eodem anno erucæ flores ac frondes arbòrum corroſerunt, vt mediæ hiemis ſpeciem nudati honore campi referrent, quibus conſumptis germina quoque ſalicum inuaſerunt, vnis nucum frondibus abſtinentes, deinde in terram iam pingues lapſæ perierunt. Quin etiam magna tritici inopia, fabæ, & leguminum copia ſumma fuit. Tonitrua verò adeo
1283. vehementia de cœlo increpuerunt, vt multi homines exanimati prociderint. Sequenti Ioannes Comes, nouis ſupplementis à Martino acceptis, ad expugnandam Ceruiam duxit, eámque intra paucos dies proditione recepit. Inde Forumliuium reuerſus vrbem arcta admodum obſidione circundedit: per quam cum Foroliuienſes certum ſe in periculum ſalutis adductos viderent, ſecreto nuncios ad eum de prodenda vrbe miſerunt. Ille rem ad pontificem rettulit, pontifex Vidonem Montefortium legatum miſit. Ita

ſit. Ita

ſit. Ita VIII Kalend. Martias Foroliuienſes & Cæſenates compromiſſo in vtrunque liberè facto in fidem Eccleſiæ ſaluis rebus & perſonis recepti ſunt. Qua re cognita, Vido ſtatim vrbe ſe extulit, ac Meldula occupata, ibi ſe iterum confirmauit. Ioannes autem vrbem pacatè ingreſſus, Lambertacios expulit, ac certis finibus ſe continere præcepit. Ac mox cum Vido ex Meldula infeſtas excurſiones quotidie faceret, menſe Iulio exercitum eo traduxit, atque ibi inani conatu per menſes quinque aſſedit. Quadam autem die cum ipſe caſtrum obequitaret, eques Florentinus porta effuſus infeſto ſe in eum ſpiculo incitauit. Quod vt Ioannes agnouit, pauliſper conſiſtens ſcipione, quem manu gerebat, lanceam eius auertit, atque porrectis brachiis eum amplexus tenuit, atque equo deiectum gladio ipſo confodit. Menſe inde Octobri Bernardus Cardinalis legatus in Romaniam venit, ac foſſas vrbium Foriliuij, Cæſenæ, & Ceruiæ, atque omnium caſtrorum expleri mandauit, domos inimicorum euertit, atque omnes Gibellinos relegauit; reliquos autem, quò libuit, ire permiſit. Mediolani Otho Ioannem Podium Gulielmi vicarium, quem præturam exercete permiſerat, Gulielmo ipſo Taurinum ad belli contra ſe ſuſcipiendi conſilia expedienda profecto, in feſto S. Io. Euangeliſtæ armata ſuorum manu honore atque vrbe deiecit, ac Gulielmo, ne poſthac agrum Mediolanenſem ingrederetur, edixit. Parmenſes pontem lapideum ſuper amnem Parmam fecerunt, ac mœnibus vrbem ab illa parte cinxerunt. Vido Turrianus ex arce Baradelli, vbi iandiu captiuus tenebatur, euaſit. Ludouicus Comes Sanbonifacij Regij mortem oppetiit, ac filios ſuos Opizoni marchioni commendauit. Poſtero, Otho, vt ſe 1284.
magis aduerſus Gulielmum muniret, legatos ad Rodulfum Cæſarem miſit, atque eius amicitiam & auxilium poſtulauit, atque centum militibus, & quinquaginta ſagittariis ab eo acceptis aduerſus Comenſes, qui Leucum, & Cliuate caſtra ex agro Mediolanenſi inuaſerant, tres vicarios miſit, Matthæum Vicecomitem, qui poſt Magnus eſt appellatus, Vidonem Caſtilioneum, & Thomam Origonum, qui exercitu ad ea loca perducto omnia facile receperunt, & plures ex Comenſibus captos Mediolanum reduxerunt. inde duobus vicariis abdicatis, ſolum Matthæum retinuit. quod ipſius initium dominationis fuit. Gulielmus autem marchio principatui ſuo exaggerando intentus, exercitum ad Derthonem oppugnandam adduxit, eámque III Kalend. Nouembris dolo in ditionem redegit. atque vrbem ingreſſus ciues alios morte affecit, alios in carceres tradidit; epiſcopum verò, qui tum vrbem regebat, comprehenſum à militibus ad ſingula caſtra adduci iuſſit, cogens mandare cuſtodibus, vt poteſtati ſuæ ea permitterent. Cum autem cuſtodes caſtra ſe in poteſtate Eccleſiæ retenturos eſſe, neq; contrariarum partium duci deditutos dixiſſent, epiſcopus eſt reductus. Qui verò illum aſſeruabant, nefarium de ipſo interficiendo in via conſilium habuerunt. Quo cognito dixit epiſcopus: *Ecce ego veſtris in manibus ſum, facite mihi, vt bonum & rectum eſt in oculis veſtris. veruntamen ſi me occidetis, ſanguinem innocentem tradetis contra vos & contra ciuitatem iſtam.* & conuerſus ad præfectum eorum, conſanguineũ ſuum, addidit: *Scito, te aliquando in ditione mea fuiſſe, & me potuiſſe tibi nocere, ac peperciſſe.* Qua voce audita ille ira furens mucrone latus appetiit, ac dixit: *Poſthac in ditione tua non ero*: alter verò enſe caput aperuit, & tertius humero percuſſo ipſum ad terram abiecit. atque ita ille haud ita multo poſt expirauit. Gulielmus autem hac re cognita, corpus eius collegit, ac clero, religioſiſque omnibus aduocatis honorifice extulit, ita vt ipſe feretro quoque ſubierit. inde dominatum vrbis adeptus, ibi ſedem conſtituit, atque vt inde opportuno tempore bellum Othoni ac Mediolanenſibus faceret, copias compatare perrexit. Per eoſdem dies Mutinæ noua ſeditio ſuſcitata, quæ dira inter ciues illos certamina inflammauit, ac malis omnibus, quæ ſubinde grauiſſima ſubſequuta ſunt, aditum patefecit. Cum quædam in vrbe factæ cædes eſſent, Iacobo Anziola, & Matthæo, ac Vidone Corrigiis Parmenſibus præturam gerentibus, neque ij neceſſarium gliſcenti ea de re ſeditioni remedium admouiſſent: diuiſa eſt in partes duas ciuitas, quarum vnam Saxoli, Sauignani & Graſſoni; alteram Rangoni, Boſcheri, atque alij Guelfi expleuerunt. Itaque irritatis ſæpe vtrinque animis, demum ad arma deſcenderunt, ac prid. Kal. Auguſti in vrbe acri inter ſe prœlio concurrerunt: quo Saxoli à Rangonis deuicti, atque vrbe expulſi Saxolum ſe contulerunt, ibique ſe præſidio muniuerunt. Neque ea dimicatione contenti, mox XIII Kalen. Octobris iterum extra vrbem non longè à Saxolo ad Montale magna vtrinque clade congreſsi ſunt. vtroque prœlio quingenti deſiderati, ac multo plu-

res capti, qui in cuſtodias dati ſunt. Quod vbi Parmenſes veteres, ac fidi ſocij cogno-
uêre; extemplo legatos ad Guelfos, qui vrbem tenebant, eiectis reconciliandos miſê-
re. quos vt illi viderunt, aſperis verbis vrbe exire, nec verba de pace facere imperarunt.
erant enim prætoribus Parmenſibus prȩter modum infenſi, quos his malis potuiſſe oc-
currere iudicabant, ſi ipſi vindicandæ in tempore facinoroſorum audaciæ, vt debe-
bant, animum adieciſſent. Parmenſes autem iuſtæ quodammodo eorum iracundiæ in-
dulgentes, non modo hanc iniuriam leuiter acceperunt, ſed etiam Bononienſes à bel-
lo deterruerunt, quod illi arrepta occaſione Mutinæ, ſi Parmenſes adiuuiſſent, inferre
decreuerant. Eodem anno III Kal. Martias horrenda iterum tonitrua de cœlo inſo-
nuerũt, ac copioſi imbres cum grandine inſolito tempore defluxerunt. in feſto inde S.
Thomæ Apoſtoli eadem tonitrua cum coruſcationibus repetita, ac Luna in totum eſt
obſcurata. quæ res pro raritate, & magnitudine ſua omnes homines ſtupore maximo
1285. defixerunt. Inſequenti, Kal. ipſis Ian. Mutinenſes, qui vrbem tenebant, cum iis, quos
inde exegerant, ad Gorzanum tertio prœlio conflixerunt, ac maximam eis perniciem
attulerunt. Quibus cladibus afflicta ciuitas, quadriennio pòſt vltro Opizoni marchioni
ſe tradidit. Quorum exemplum Regienſes ſequuti, paulo pòſt idem fecerunt. Nouis
autem Carolus rex recuperatione Siciliæ ſæpe ſed fruſtra tentata, vitam amiſit, ac Ca-
rolo filio Apuliæ regnum reliquit. Ex cuius morte Guelfi dolorem ingentem hauſe-
runt, quòd partes ſuas diu ſumma fide ac conſtantia ſingulari defenderat. Nonis inde
Martiis veſperi idem, qui priore anno, tonitruum ſtrepitus, & lampadum ſplendor au-
ribus oculiſque mortalium eſt obiectus. atque ea ingens item grandinis inuſitatæ pro-
cella excepit, quæ pomiferas arbores, ac præſertim amygdalos, mala punica, & groſſos
omnes extinxit. In die inde Annunciationis Martinus pontifex naturæ conceſsit, ac
poſt dies quatuor Iacobus Sabellus diaconus Card. S. Mariæ in Coſmedin locum eius
adeptus, Honorij IIII nomen aſciuit. Hic Vidonem Montefeltrium accepta publica
fide ad ſe Meldula remiſſa profectum, ac veniam petentem recepit in gratiam, cum eo,
vt duos filios ſuos obſides daret: ipſe autem Haſtam in Pedemontium ſe conferret.
Atque ita demum pontifex totam Romaniolam ad obſequium antiquum redegit. ad
eam itaque regendam Gulielmum Durantem de Prouincia miſit. Gulielmus autem
marchio, adiuuantibus Turrianis, maximum exercitũ ad Seprium contra Othonem at-
que eos, qui Mediolanum tenebant, adduxit. Qua re perſpecta, Comenſes defectio-
nem ab Othone fecerunt, ac Muſcam Turrianum Napi filium ex Baradello, vbi capti-
uus ſeruabatur, emiſerunt, atque ei ad expugnandum Seprium affuerunt.

TANDEM aliquando ad optatum huius hiſtoriæ exitum Deo largiente peruení-
mus, quam de regno Italiæ inſtituimus: cuius veſtigia cum aut nulla, aut certe perexi-
gua priſcis in Annalibus deprehendiſſemus, ea tanto labore atque induſtria perſequu-
ti ſumus, vt decus huius regionis vetuſtiſſimum prorſus è latebris eruerimus. Huius au-
tem regni iura ſuperioribus temporibus conſtanti populorum contumacia imminuta
vt primus vltro alienaſſe Rodulfus Cæſar dicitur, ſic primus etiam viam aperuiſſe ipſius
regni excidio exiſtimatur. Etenim Guelfas ciuitates ad obſequium redigere priſtinum
cupiens, vt in Italiam ad coronam Imperij accipiendam non venire opportunis viri-
bus deſtitutus decreuit, quòd diceret, ſe ineuntium Italiam veſtigia cernere, exeun-
1286. tium non videre; ſequenti anno Princiuallem Fliſcum Genuenſem, vicarium Imperij
generalem à ſe conſtitutum huius officij gratia deſtinauit: cum eius aduentus omnium
in ſe animos conuertiſſet, ipſe in Etruriam progreſſus Florentiæ trans Arnũ ad S. Gre-
gorij ædem conſedit, ac magiſtratus ad ſe ciuitatũ publico edictò vocauit. Qui vbi ve-
nerunt, Rodulfi nomine antiquum, ac regibus præberi ſolitum fidelitatis ab eis ſacra-
mentum popoſcit. Quod illæ, vetere iampridem vſurpata libertate prȩlata, diſertiſſime
præſtitutas eſſe negarunt. Qua re audita ira incenſus, extemplo Florentia ſe proripuit,
atquo Arretium profectus,, Florentinos, Senenſes, Lucenſes, Piſtorienſes, ceteróſque
populos contumaces pronunciauit, ac ſolemni edicto proſcripſit. Inde cum ſe à Guelfis
deſertum, Gibellinis verò ſuſpectum eſſe, quia cum Guelfis aliquando ſenſerat, ac pro-
pterea parum rei vlli admiſtrãdæ idoneum eſſe videret; protinus ad Rodulfum in Ger-
maniam ſe recepit, ac difficultates oblatas reuocandæ ad regiam auctoritatem Etruriæ
rettulit. Quibus Rodulfus permotus, atque opibus ſuis, ſi arma vellet adhibere, dif-
fiſus; vetus ei obſequium remittere, atque integram Italiæ libertatem concedere ſta-
tuit,

tuit, ſi certam, qua maxime egebat, pecuniam pependiſſent: atque eundem cum his mandatis in Italiam ſe referre præcepit. Is profectus, populos regiæ voluntatis ac gratiæ ſtatim admonuit, quáque ipſe poteſtate inſtructus rediſſet, edocuit. Quod vbi illi cognouerunt, confeſtim ſinguli, qui luce libertatis aliqua fruebantur, indictam pecuniæ ſummam ſoluerunt, ac libertate redempta, præcipua ad eam rem priuilegia elicuerunt. Hoc verò non ſolum Italici, ſed etiam Germanici ſcriptores memoriæ commendarunt. quorum verba pro tabulis, quas nanciſci nequiuimus, afferemus, ne in re maximi ponderis aliquid ex vano hauſiſſe, atque vt mali poetæ, in ipſa ſoluenda fabula lapſi eſſe videamur. Primum autem ſic Blondus: *Principalis in Italiam cum nouis mandatis remiſſus omnés, qui pecuniam attribuerunt, in libertate dimiſſos Imperij fideles pronũciauit, per quam occaſionem Lucenſes duodecim millibus auri datis libertate donati ſunt, & Florentinus populus ad quietem iam perductus nouam inchoauit, ſaluberrimámq; regiminis formam. Creati enim ſunt ſex magiſtratus bimeſtres futuri, quibus artium Prioribus fuit appellatio, & ſeptimus breui additus Vexillifer iuſtitiæ vocatus.* Blondum inde ſequutus Platina ita: *Rodulſus Imperator cõparãdæ pecuniæ ſtudioſus, cancellarium ſuum è gente Fliſca in Etruriam miſit, qui populos omnes liberos faceret, & eos præcipue, qui ſe pecunia redimerent. perſoluêre autem ob eam rem Lucenſes duodecim millia nummorũ auri, Florentini verò ſex millia, qui ſtatim omnino liberi facti magiſtratum, quem Priores artium vocant, addito Vexillifero iuſtitiæ creauere. Non diſplicuit hæc venditio Honorio, licet indigna tanto principe videretur, quòd ea ratione eccleſiaſtica ditio futura ſecurior videbatur: cum non amplius Imperatorem videret, liberas ciuitates vexare.* Atq; eodẽ etiam modo Sabellicus. quos ſequuti Germani ſunt, ex quibus abbas Tritemius: *Rodulſus rex*, inquit, *Romanorũ pecuniæ auidus, rem principi turpem cõmiſit. cancellarium ſuum in Italiam miſit, qui accepta pecunia populos omnes liberos faceret, eos potiſſimum. qui ſe pretio redimerẽt: Lucenſes ob eam rem duodecim millia nummûm auri perſoluerũt, Florentini verò ſex millia. Qui ſtatim omnino liberi facti magiſtratũ, quẽ Priores artium vocant, addito Vexillifero iuſtitia creauerunt. In hunc modũ & reliquæ ciuitates pleræq; ſeſe pecunia interueniente in libertatem contulerunt.* Et Ioannes Cuſpinianus: *Rodulſus*, inquit, *à Bononienſibus, Florentinis, Genuenſibus, Lucenſibusq; pro libertate, ſed in grauem Ro. Imperij iacturam grãdem congeſſit pecuniam. Id profecto omnes atteſtantur, quòd ab omnibus pecuniam accepit libertate cõceſſa, & Imperij fideles pronunciauit. Quam rem Honorius IIII Pontifex vt infamem, ſibi tamen & Italiæ non inutilem, non magis probauit, quàm prohibuit.* Item Albertus Crantzius Metropolis libro octauo: *Rodulſus Imperator cancellarium ſuum, hominẽ Genuenſem, in Italiam miſit, præſertim in Etruriam: omnes, qui pecuniã attribuerunt, in libertate dimiſſos Imperij fideles pronunciauit. per quã occaſionem Lucenſes XII millibus aureorum datis, libertate donati ſunt, & Florentini ad quietem perducti nouam inchoarũt reip. gerendæ formam, in qua vſque hodie permanſerunt. Hic noſtrorũ Imp. primus Italiam pro deſerta videtur habuiſſe, quamuis nonnulli ex ſucceſſoribus ſint illis colluctati: nullus tamen hanc ciuitatibus vendidit libertatem. Fecit, quod ſolent, qui rebus melioribus deſperatis, non quod volũt, ſed quod velle coguntur, faciunt: aliquando tamen melius erat, ſi nihil ille armorum pro recuperandis Imperij iuribus intentare voluit, cauſſam ipſam integrã ſeruare ſucceſſoribus.* item Nauclerus: *Rodulſus comparandæ pecuniæ ſtudioſus cancellarium ſuum è gente Fliſca in Italiam miſit, qui populos in Etruria omnes liberos faceret, & eos potiſſimum, qui ſe pecunia redimerẽ curarẽt. Perſoluêre autem ob eam rẽ Lucenſes duodecim millia nummûm auri, Florentini verò ſex millia, qui ſtatim liberi omnino facti, magiſtratum, quem Priores artium vocant, addito Vexillifero iuſtitiæ creauere. Nõ diſplicuit hæc venditio Honorio, licet indigna tãto principe videretur, quòd ea ratione eccleſiaſtica ditio ſecurior futura videbatur: cũ non amplius Imperatori liceret liberas ciuitates vexare.* Triennio verò poſt Opizo marchio Ateſtinus Mutinã ac Regium ſibi eodẽ ipſo permittẽte Rodulfo ſubiecit. Adolfus autem Cęſar, qui mox Rodulfum eſt ſubſequutus, Matthęum Vicecomitem vicariũ Imperij perpetuum in tota ditione Mediolanenſi conſtituit. Ex quib. intelligi apertè poteſt, cũ aliæ ciuitates atq; prouinciæ ad iuſtũ, cuius fuerant, Eccleſiæ imperium rediiſſent, aliæ proprios ſibi dominos aſciuiſſent, aliæ libertatẽ armis partam obtinerẽt, atq; hæc omnia ipſo concedente Cæſare, quem regem Italiæ, ſeu Lombardiæ vocauimus, facta eſſent: regnum Italiæ hoc tempore defeciſſe, quod à Longobardis inſtitutum Franci exceperunt, ac demum ad Germanos tranſlatum Italici aſſiduis à Gregorio VII pont. & Henrico III Imp. armorum cõtentionibus fatigarunt, ac demum in hunc ſtatum, quem paullo ante deſcripſimus, adduxerunt. Ac de regno quidem Italico hæc habuimus, quæ memorię mandaremus.

IN QVINQVE POSTREMOS CAROLI SIGONII DE REGNO ITALIÆ LIBROS LOCVPLETISSIMVS

INDEX.

ABdicationis metus non ſemper aduerſarijs ſinit 58,27
Abdua Italiæ flumen in tranſpadana 64,40
Abiatum caſtrũ in agro Mediolanenſi 64,33
Abſolutio, quam excommunicatus ab epiſcopo quopiam nactus eſt, ad ſui ratihabitionem Papæ confirmationem requirit 24,49
Acariſij, Fauentinæ factionis 52,31 cum Gibellinis rixantur 84,48 vrbe exiguntur 83,38 cum aduerſarijs in Bonacurſiũ compromittunt 84,1 & deinc.
Accipiter Æſopicus necis maxima cauſſa 70,50
Acon vrbs tranſmarina 37,18
Actus legitimi & voluntarij 28,33
Adeleides Alberici à Romano filia Azoni Ateſtino iuniori nubit 44,42
Adolfus Colonienſis archiepiſcopus, quia Philippum coronat (12,9) præſulatu abdicatur, ib.11
Ad vrbem, ad vrbem 76,8
Æſis fluuius, Marchiæ Anconitanæ terminus 22,43
Aginulfus Comes Mutilianæ Bononiam quaſi in triumpho ductus 55,33
Agrorum direptio 46,1 & 3.49, 8.51,46 vaſtatio abſque armis 46,30
Aigoni Mutina extorres 64,52. 73,48 Sabinianum a Bononienſibus accipiunt incolẽdum 68,35 Mutinam cum Bononienſibus oppugnant 73,48 pacem cum aduerſarijs ineunt 75,18 vrbi reſtituuntur 74,52. 75,40
Albanum in ducatu Romano, à Saracenis expilatum 60,43
Alberghetti, factionis Fauentinæ, qui & Manfredi 52,31
Alberghetus prætor Bononiæ inter Forolinienſes & Fauentinos belli inducias facit 24,40
Alberghetus Hugonis 52,34
Albericus Icilini frater 49,28 Taruiſium occupat 54,40 cum Icilino fr. in gratiam redit 90,20 clericis, religioſis, viduis pupilliſque facultates adimit, ibid. 23 ſibi ob fratris necem timet 94,20 Taruiſij crudele perpetrat facinus, ibid. 27 cum tota familia in hoſtium venit poteſtatem 96,30 terribili extinctus morte ib.46
Albertinus prætor Ferrariæ 21,22
Albertus Araldus pede ſuſpenſus, lapide ad collum alligato, interit 8,20
Albertus Donaria cõtra Mediolanenſes ſe efferens in fugam vertitur 19.34
Albertus Fontana Mediolani prætor 14,36 ſe ipſum Placentiæ prætorem conſtituit 100,12
Albertus Grillus 26,9
Albertus Lambertacius pacẽ turbat 45,34 Gabrielem Sanctum interimit, ib.35, in exilium mittitur ib.36
Albert⁹ Lendenarius prætor Mutinæ, a Regienſibus captus 9,9
Albertus Magdeburgenſis antiſtes Friderici II legatus 27,44 Rauennates in ſacramentum contra Bononienſes adigit ib.51
Albert⁹ Mantuanus eremita 11,38
Albertus quidam, vini portator, ſanctitatis poſt ſe ſigna reliquit 119,41
Albigenſium hæretici 9,44
Aldobrandinus Azonis Ateſtini filius a Salinguerra inſidiis petitur 18,43 Salinguerram hoſtem ſuum in gratiã recipit 19,26 a Placẽtinis moleſtatur 20,37 Anconitanæ Marchiæ poſſeſſionem armis acquirit 22,14 eiuſdem affirmationem a Papa accipit, ib.42 veneno per familiarem ſuum a Celani Comitibus extinguitur 22,44
Alexander Caprara hæres ſcriptorum Car. Sigonij 3 & 4
Alexander IV pontifex creatur 81,54 Ordinem fr. Eremitarum habitu donat, & regula S. Auguſtini obſtringit 82,3 Claram virginem canonizat, ib.4 Manfredum, Neapoleos regem coronatum, piorum cõmunione abigit, ib.6 vt Patauium Icilini manibus eripiatur, crucem indicit 86,25 & 26 Roma cedit territus popularis factionis tumultu 92,13 Bononienſibus ſacra gymnaſiúmque interdicit 95,30 vita fungitur 97,52
Alexandriæ obſeſſio 52.10 occupatio ibid.21
Aliprandus Faba, prætor Bononiæ 39,30
Alpes 14,53.49,2.50,7
Alphonſus German. rex Ricardo bellum indicit 90,35 Lombardiam dicitur appetiuiſſe ib.38 inceptum in Italiam iter reflectit in Hiſpaniam 92,46 promiſſa de Mediolani dominatu recipit 106,14 imperio ſe abdicare iubetur a pontifice 113,22
Altedenſes & Minerbiani agri 41,27
Alueus opere manúq; foſſus 46,32
Anagnia Imperator pedes conuenit Papam, Eccleſiæ reſtituendus 40,45 papa eligitur a Cardinalibus 60,45
Anagnia oppugnatur à Pop. Rom. 92,15
Anconitanæ Marchiæ pars cui obuenerit 22,12 & 42
Anconitana Marchia armis Friderici expugnatur 37,11.56,50
Andegauenſis epiſcopus in Calabria extinguitur 35,26
Andrigettus Marcellinus 32,50
Angleriam exciderunt Turriani 100,2 occupat Gottifredus 115,19 in ditionem redigit marchio Montiſferrati ibid. 54
Angli à quo Euangelium acceperint 72,4
Anglia ad terram ſanctam recuperandam feruida 35,19
Annonæ caritas, qua & ſponſalia ſine vino celebrata in Italia 42,55 Lombardiam diſſidentem affligit 44,54 aſperam hiemem ſequitur 45,28
Annonæ penuria in Italia 62,55. 92,46 quam ſequitur peſtis 63,1 annonæ anguſtia agrorum direptionibus ſubleuantur 75,50
Annus rerum omnium copiâ felix 13,45 annus variorum prodigiorum 31,43.45,26.79,41 infelix

infelix 42,53 Annus deuotionis generalis 45,7
Anſediſio fatum prædicitur extremum 88,4
Anſediſius vrbis Patau. prætor 86, 50 terrore capiendæ vrbis perfunditur 87,17 quæſtores viginti quinq; fame necat ib. 27 Portã Pontiſcurus præſidio firmat 87,53 vrbe aufugit 88, 28 Patauij amiſſi reus defertur 89,8 Anſediſius Icilini ex ſorore nepos viſceribus denudatur 90,6
Anſelmus Spirenſis, Friderici II Mareſcallus 27,18 a Bononienſibus Imolæ agrũ caſtrũmque repoſcit nomine Imperatoris ibid.19
Antiani inſtituti 36,33,42 quocum magiſtratu compararentur ibid. 45
Antonius Tarẽtinus præfectus caſtri S. Archangeli captus 23,16 extremum patitur ſupplicium ibid. 27
Antonius Vlyſſiponenſis in Marchia concionatur 40,21 apud Icilinum pro Ricardo carceri incluſo intercedit 41,9 Patauij moritur 42,12 ſanctorum numero a Gregorio IX aggregatur ib. 23
Apenninus mons 15,12 in quo monſtrum natum 45,29
Appellatio ab Imperatore ad ſummum pontificem 31,26
Apuliæ pars in Cæſaris ditionem inuito Pontifice venit 15,40
Aquæ, coronatione regis Germanici celebres 31,54. 65,39 & 46
Aquapendens in Tuſcia vrbs 63,9
Aquileienſis conuentus 42,35
Arbitrium boni viri armorũ ſtrepitum tollit 25,21 & 33
Ardicio Ruſticanus, Iuſtitiæ conſul Bonon. 11,19
Ardicus Marcellinus in obſidione Clinaſij amittitur 41,19
Ardigetus Marcellinus dux popularium Mediolan. aduerſus nobilitatem 31,39
Argellata a Bononienſibus recepta 8,11 imperatori redditur 14, 47 Argellatæ partes tres Bononienſibus ſubdita 70,36 & 40
Argellatenſes tributarij Bononienſium 72,33
Argenta Rauennatium 17,4. 80, 26
Argentoratum obſeſſum 8,32
Ariminenſium cũ Bononienſibus & Ceſenatibus diſcordia 23,3
Ariminum pontifici ſe ſubiicit 118, 13
Arnaldus S. Iuſtinæ abbas Patauio eiectus 49,46 in vrbem a Cæſare reductus 53,18
Arola Regienſ. caſtrum 71,37 & 40
Arona partibus Friderici erepta 70,42 exciditur a Turrianis 100,1 occupatur à Gottifredo Vicecom. 115.19 obſidetur à Gulielmo marchione Montisferrati ibid. 55
Arqnatum Placentinorum caſtrũ à Parmenſibus inuaſum 7.45
Aſculũ a Friderico recipitur 58,9
Aſiſium a Friderico debellatur 65, 4 tutorem nanciſcitur pontificem 92,13
Ateſte Icilino proditur 71,9
Atheſis ad Veronam fluuius 14, 55. 46,5
Auguſta 12,50. 49,1
Auguſtalia inſignia quis mereatur à Papa recipero 92,44
Auguſtanus Epiſcopus in Calabria perit 35,25
D. Auguſtinus Anglis euangelium nunciauit 72,4
Auſtria Dux aduerſus Fridericũ ſeditionem molitur 49,25 ab eo ſuperatur ib. 50 conuentui Veron. intereſt 63,12 Elector Imperij in Concil. Lugdun. decernitur 64,4
Azo ab Icilino caſtris ſpoliatur ſingulis 52,45 Icilino per Imp. conciliatur 53,17 oppida ſua recuperat 54,51 Eccleſiæ vicarius conſtituitur 57,35
Azo Ateſtinus ab Icilino Monacho vrbe Verona exigitur 13,6 hoſtes ſuos eadem vrbe expellit ibid. 11 hoſtium ædificia diruit ib. 15 Gardam & Piſcariam expugnat ib. 21 Monticulos ſubigit ib. 23 Salinguerram Ferraria expellit ib. 26 imperatorem Verona excipit 14,55 ab Othone deficiens Eccleſiaſticæ parti adhæret 16,23 Hugonem Othonis IV vicarium & Salinguerram vrbe deiicit ib. 44 ab Othone proſcribitur 17, 53 pace cum Salinguerra facta, moritur 18,41
Azo Nouellus Aldobrandino fratri ſuccedit 22,45 Ferraria exigitur à Salinguerra 28,45 auxilio Bononienſium & Romaniolorum nixus vrbem obſidet, in eámque recipitur ibid. 48 Cum ſuorum cæde exire compellitur ib. 49: itaque exul Ferrariam oppugnat 32,30 Salinguerram captiuos reddere ſibi pacémque conciliare cogit ib. 36 Ricardi defenſorem ſe contra Icilinum exhibet 41,20 Alberici à Romano filiam ducit 44,42
Azo Marchio Ateſtinus Patauinæ libertatis vindex 86,17 Montiſſilicis arcem ſubigit 90, 12 recentem contrahit aduerſus Icilinum ſocietatem 92,50 & 51
Azo Ateſtinus Vicetiæ prætor cum Patauienſi Ripaltam obſidet 49, 12
Azo Iuriſconſultus 10,24.16,52

B

BAchilio fluuius Italiæ 86,47 aliò deriuatur 87,2
Badiani caſtrum combuſtum 67. 33
Badianum caſtrum ad radicem Apennini cis Scultemnam locatum 37,36 à Bononienſibus oppugnatur 67,14 ſub conditionibus deditur ibid. 17
Bagnaria caſtrũ in agro Imolenſi expugnatum 30,25
Balduinus Imperator Conſtantinopolitanus 61,55 conuentui Veronen. intereſt 63,12
Balduinus Vicedominus prætor Mutinenſis a Salinguerra capitur & fœde interficitur 19,10
Balneocaballus Friderico eripitur 70,1 Bononienſibus traditur 83,8
Balugola à Bononienſibus recipitur 55,37
Bamberga Philippus interimitur 13,40
Baradellum Comi arx 116,43
Bardonicium a Mediolan. diruitur 21,30
Bartholomæus Vicetinus Prædicatorij ordinis monachus ordinẽ militum S. Mariæ Glorioſæ inſtituit 45,10
Bartolinus Tebernerius Neapol. prætor 81,52
Barzanora in agro Mediolanenſi oppidum a Mediolani partibus oppreſſum 31,42
Baſilica Petri à Friderico diruta 56,20
Baſſianum, vrbs Icilini Monachi 20,39 ad Abduam 64,40
Bauariæ dux electionem Imperij habet 64,5
Bazarienſes Saracenos Friderici milites ſternunt 56,32
Becatelli, contra Salaſin ſeditione Bononienſi 105,46

Bellicadori Alphonſus pontificem conuenit 113,19
Belluæ orientales quid diſſenſionis in Italia excitarint 45.45
Bellunum ab Icilino affectatur 70,29 *ab eodem in poteſtatem adducitur* ib.44
Beltalis iuris peritus, inter Manfredos & Acariſios arbiter conſtitutus 84,1
Benedictus Moncus 26,9
Benedictus Veronenſis ord. Prædicator. Bononienſiũ ſedat ſimultates 62,48
Bergatum Victarinis adimitur 119,2
Bergomates adſunt contra Mediolanenſes Cremonenſibus 7,27 *cum exulibus Mediolanen. fœdus ineunt* 98,14 *Mediolanenſium fœderi obnoxij* 103,43 *Turrianis aduerſum Laudenſes ſe adiungunt* 107,13
Bernardi Roſſij factio Parma depulſa 65,6
Bernardus CornaZanus 23,23
Bernardus Roſſius prætor Mutinenſis 19,12 *Innocentij IV affinis* 64,53 *Montelongi affinis* 66,30 *interfectus* 69,11
Berta, Cremonenſium carrocium 69,12
Bertoldus Vrſinus Romaniolæ Comes declaratur 118,9 *Bononienſiũ factiones fœdere iungit* 119,47
*Berueri*j *quidam à Parmenſibus callide aduerſus Fridericum emiſſi* 68,54
Beurandus epiſcopus Portuenſis legatus Pontificis 34,19
Biragis a Turrianis bellum decernitur 109,20
Boateriæ immunitas à Bononienſibus non concedebatur 31,36
Bonacurſius Alberus, Iuſtitiæ conſul apud Bonon. 11,20
Bonacurſius prætor Mediolani hæreticos inſectatur 40,10
Bonaſcum Papienſium caſtrum à Mediolanen. proſternitur 21,31
Bonauentura Cardinaliũ numero cooptatur 112,5 *Lugduni moritur* 113,17
Bondenum, caſtrũ Piſtorienſium 26,23 *fruſtra obſeſſum* 32,37
Bondius Zanus 26,9
Bonifacius de Cario Placent. Bononienſiũ prætor aduerſus Mutinenſes 69,38
Bonifacius Mõtisferrati marchio 33,53 *exilio mulctatur ob contumaciam* 38,15
Bonifacius Panici Comes capitali afficitur ſupplicio 61,48
Bononiæ baſilica D. Petri quando dilapſa 31,50 *Bononiæ quid propter communis pecuniæ augmentum, decretum ſit* 55,10 *Bononiæ familiæ aliquot per monachum conciliatæ* 62,47
Bononia proſcribitur 25,18 *banno eximitur* 27,30 & 35 *gymnaſij iure a Friderico ſpoliatur* 34,24 *ius gymnaſij recipit* 35,7 *in graue diſſidiũ, epiſcopo ſuo decimarum iure denegato, incidit* 41,33: *execrationis & interdicti ſentẽtiam ſubit* ib.50 *quæ res tandem tranſacta* 43,10 *diſcordiam, in quã Ieſu Chriſti nomine iurauerat* (44,31,40) *præcipue violat* 45,33 *aduerſus Fridericum vallis munitur* 52,40 *Romaniolæ ciuitatibus potitur* 85,11 *in duas partes factionum ſecernitur* 92,28
Bononienſes Medicinã & Argellatam recipiunt 8,11 *agrum Imolenſem Cæſareum inuadunt* ib.12 *inteſtinas diſcordias ſopiunt* 10,18 *exteris bellum inferre inſtituunt* ib.19 *cum Ferrarienſibus diſceptant* ib.21 *rem per pactiones tranſigunt* ib.24 *Regienſes aſſumptis Imolenſibus & Fauentinis aduerſus Mantuanos adiuuant* 13,31 *poſſeſſiones imperio, quas ei eripuerãt, reſtituunt* 14.44 *imperatorem debitis colunt officiis* 15,11 *ab Othone veteris priuilegij confirmationem impetrant* ib.53 *legatum pontificiũ ad ſe ne veniat, rogatum mittunt* 16,52 *Othoni execrationi ſubiecto fauent* 17,1 *cum Piſtorienſibus belli cauſam adipiſcuntur* ib.8: *in eos aliquot ciuitatũ ſubſidia ſollicitant* ib.30 & *deinc. offenſionem Papæ incurrunt* ib.45 *Piſtorienſiũ aliquot caſtra ſibi ſubdunt* 18,34 *Sambucam euertunt* ib.36 *fœdus cum Fauentinis renouant* 21,10: *item cum Regienſibus, & Mutinenſibus* ib.13 *ad terram ſanctam recuperãdam ſuam pollicentur operam* 21,10 *bellum Ariminenſibus inferunt* 23,3 *cum iiſdem pacem conſtituunt* ib.17 *in Romaniola belli conatus ſedant* 24,40 *cum Regienſibus ſocietatẽ inſtaurant* 25,8 *Imolenſibus quid negocij præbere a legato Imperatoris vetantur* ib.14 *cum Piſtorienſibus in legatum Imperatoris cõpromittunt* ib.33 *priuilegiorũ ſuorum ſtabilitatem impetrant* 28,10 *cum Fauentinis nouũ fœdus aduerſus Imolenſes percutiunt* 30,10 *Imolam obſidione premunt* ib.44 *quare a Friderici II amicitia alienati* 31,31 *exteris, qui ad ſe migrarent, immunitatem concedunt* ib.34 *rempublicam ſuam aduerſus Fridericum ordinant* 32,5 & 6 *arma contra Imolenſes peſte deterriti negligunt* 33,26 *ob ſeditionis mediam turrim Bartholomæi Baſacomatræ decutiunt* ib.28 *aduerſus Mutineſes caſtra ſtruunt* 34,49 *Mutinenſibus bellũ inferunt* 37,35 *Badianum obſident* ib.39 *ab eius obſidione recedunt* 38,8 *Caſtrum vetus fruſtra oppugnant* ib.9 *manganellas & carrociũ ſuum amittunt* 39,7 *Mutinenſibus arma inferunt* 45,38 *aduerſus eoſdem tributum ciuibus agreſtibúſq; imperant* 47,1 *Caſtrumleonem diruunt* 51,37 *Cilianum incendio conſumunt* 52,38 *Gibellinos ad Fauentiam vincunt* 55,33 *bellum Mutinenſe perſequuntur* ib.35 *ſomno oppreſſos Mutinenſes opprimunt* ib.51 *à Vineolæ oppugnatione per Mutinenſes repelluntur* 56,16 *captiuos ſuos ad Vineolam factos recuperant* 65,8 *cũ Ferrarienſibus Parmã aduerſum Fridericum defendunt* 66,31 *Badianum oppugnant* 67,10: *ad deditionem cogunt* ib.16 *illuſtri victoria aduerſus Hencium potiuntur* 72,15 *Mutinenſes ad deditionem cogunt* 74,20 *Cerniam ſubigunt* 81,27 *Balneocaballum recipiunt* 83,34 *recipiunt Fauentiam* 84,16 *ſe pontifici aduerſus Icilinũ deuouent* 86,32 *cõpromiſſo ſuper lite Frinianenſi nõ obtemperant* 90,40 *pontem ſuper Rhenũ lateritium conſtruunt* ib.51 *curiam occupant* ib.55 *redditis obſidibus, interdicto liberãtur* 97,48 *bellum cũ Venetis gerunt* 106,49 *cum Mutinenſibus decertant* 108,14 *Caroli regis fidei ſe committunt* 114,31 *caſtris amiſſis recuperandis intenti* ib.47 *Eccleſiæ iura agnoſcunt* 118,16
Bononienſis populus in prætorẽ & nobilitatem cõmouetur 36,22 *totus ad arma vertitur* 112,14
Bononiẽſis reipublicæ forma in Populũ & Cõmune inſtituta 36,30

Bono-

Bononienſium opera in Damiata oppugnanda 28,13 cum ciuitatib. Friderico amicis bella 38, 31 amplitudo & opulentia 85, 16 Bononienſium factiones 91, 34 acriter inter ſe decertant 95,34 Bononienſium tumultus 104,5.112,14
Bononienſium & Mutinenſiũ negocia compoſita 11,4
Boſchetti a Graſulfis Mutina depelluntur 64,52 Guelfis aduerſantur 113,53
Boſo Donaria Regij prætor Hencio opem fert aduerſum Mantuanos 66,1 cum Hencio captiuus fit 72,10 dimitti iubetur a pontifice 78,15 cum Icilino aduerſum Brixianos fœdus conſtituit 91,19 Cremona tyrannidẽ mobiens vrbe exigitur 103,48
Bonolenta ſuburbiis ignis iniectus 87,15
Brabantiæ dux inter Imperij electores numeratur 64,5
Brancaleo Andalus ſenator a Romanis Bononia euocatur 79,28 ſeuerus iudex ib.35 a nobilibus in carcerem conijcitur 85, 43 carcere extrahitur, inimicóſque ſuos vlciſcitur 92,8 & 9 arces ac turres nobiliũ circiter CXL euertit ib.16 vitæ finem imponit 92,19
Brancaleonis caput ſuper marmoream columnam poſitũ 92,22
Bremidum caſtellum Papienſibus ereptum a Mediolanenſib. 21,9
Brenta flum. alueo deſtituitur 87,2
Brenta caſtrum expugnatur 87,10
Breſate in finibus Mediolan. 56,36
Briccola, machina bellica 74,14
Britti Imolenſes aduerſum Mindulos 70,30.98,54
Brixia ingenti terræ motu concuſſa 31,50 vna cum Alexandria a Friderico obſidetur 52,10 ſola premitur ibid.22 obſidione liberatur ib.27
Brixia tumultuatur per exules 11, 32 Brixiæ conuentus actus 15, 48 Brixiæ fœderatarum ciuitatum conuentus 78,41
Brixiani cum Mediolan. & Cremonenſibus confligunt 7,25 & 38, eorum agros populantur ib. 53 litem tranſactione dirimunt 8,4 inteſtina ſeditione laborant 8,45 Pontenicum amittunt 13, 17 recipiunt per Mediolan. ib. 21 Azonem Ateſtinum ſui auxilio aduocant ib. 19 grauiter a Friderico affliguntur 50,25 ab Icilino infeſtantur 91,21 Icilino ſe dedunt ib.41 cũ exulibus ſuis reconciliantur 102,1
Brixianorum fuga, toti exercitui pernicies 91,34
Brixillum ab Hencio & Icilino in poteſtatem redactum 67,54 Parmenſibus adimitur 78,37
Brolettum nouum Mediol. 116,33
Bruſati Nouarien. aduerſum Tornielles 100,3
Brundusij omnes cruce ſignati conueniunt 23,41
Bualellus prætor Regij 9,3
Buffalora caſtrum in agro Mediolan. 64,36
Bufones viui in hominum ora intruſi 65,18.76,15
Bulgarum ſubuertitur 7,55
Burellus de Angleno occiſus 81,46
Burgum S. Domnini 66,31.80,6
Burgundiæ Ducis filia Carolo deſponſata honorificè in Italia excipitur 104,38 cum ſeq.
Buxeti oppidum Parmenſium à Mediolanenſib. exciſum 24,21

C

CAci Regienſis memoria 101,6
Cadauera iumentorum in obſeſſas vrbes ab hoſtib. vi machinarum iniiciuntur 74,9 & ſeq.
Caſenates profligati 23,4 ad Bononienſes ſubſidij ergò confugiunt ib.6 & 7 autoritatem ſuã victoria augent ib.29 (35,24
Calabria Cruceſignatos abſumit
Calcinatum ſubuertitur 7,55 obſidetur 10,12
Campanæ quando nullius hominis impulſu crepuerint 31,47
Campaneola in Regienſium venit poteſtatem 75,52
Campretum in agro Taruiſ. 65,30
Canfriola pagus munitur 92,55
Canonizatio ob magnitudine miraculorum exercetur 38,21.42, 23.45,23.79,52
Canturium ab archiepiſcopo Mediolanenſi occupatur, præſidiiſque munitur 28.42
Capitaneorum legio in caſtris Mediolan. 56,30
Capitaneus populi 36,32
Capitulum quid appelletur 28,30
Caprianum exciditur 8,50
Captiuorũ liberatio 88,50.89,1 & 3
Capuacij caſtrũ expugnatur 65,1
Capuæ conuentus actus 40,43
Capuani Eccleſiæ partes ſuſcipiunt 78,39 à Conrado ſubiguntur 79,37
Cardinales pontificem deligũt 60, 9 ſuffragiis inuicem diſcrepantes ab electione recedunt ib.17 armis ad vnanimitate electionis compelluntur 60,44 ab ſecularib. ad Papæ electionem inflammãtur 107,16 ne Gallum eligãt pontificem, in ſextum vſq; menſem comitia differũt 117,29
Cardinales duo Friderico iuxta conditionẽ ad carceres redeunt 60,39
Carecti marchio 61,37
Carellus fr. Minorum vexillifer 87,5
Carinus auctor cædis Fr. Petri Veron captus dimittitur 79,7 B. Dominici religionem ingreſſus acerba vita ſe macerat ratione ib.11
Caroli Magni inſtituto Imperator Papa equum aſcendenti ſtapedem tenet 15,29
Carolus Comes Andegauenſis in Italiã a Concilio aduerſus Manfredum accitur 99,35 Romam profectus ſenatoria dignitate ornatur 101,24 Regnum Apuliæ ac Siciliæ adipiſcitur ib.27.102, 5 Manfredum interimit ib.8 Conradinum occidione occidit 104,34 Bononienſibus opem fert 114,35 in recuperatione Siciliæ vitam amittit 124,20
Carolus Sigonius licet vita functus, proſperitati proſpexit 3 Alexandrũ Capraram ſcriptorum ſuorum hæredem delegit ib. quantum rei literariæ publicæq; præfuerit 4
Carpos imperata facit Mutinenſium 76,1
Carrocium Cremonenſium diſtributum 69,14
Carrocium, ſummum victoriæ decus 51,2,10 ab elephante vectum ibid.17 ſerico purpureo ſtratum 56,27
Carrugum oppidum in agro Mediolanenſi 31,41
Carturum ab Icilino expugnatur 89,50
Caſalenſibus vetera priuilegia à Friderico II affirmãtur 27,49
Caſorate in finibus Mediol. 56,36
Caſſale S. Euaſij a Mediolanenſibus ad deditionem trahitur 21, 34 exciinditur ibid.39
Caſſianum fatalis Icilino locus 93, 48
Caſſouus Othonẽ in dignitatis amittendæ diſcrimẽ adducit 119,2
Caſtaneolum incẽdio abſumptum 9,11
Caſtellarium caſtrũ Imolæ, quod olim Sancaſſiani fuerat 30,31. 31,2
Caſtrum epiſcopi antiſtiti Bononienſ. ereptum 41,44
Caſtrumfrancũ à Bononienſib. cõditũ 34,46 vallis firmatũ 36,2

muris lapideis munitur 41,12 *miro inuento a Mutinenſibus petitur* 46,49 *Patauinis donatur* 54,44 *Caſtrumfrancum Icilinus ex agro Taruiſino recipit* 65,30

Caſtrum Herberia in ripa Sicla 9,28

Caſtrum Imola iuris Cæſares, aduerſus Imolenſes Bononienſibus & Fauentinis cuſtodiendum tribuitur 14,52

Caſtrum nouum ad Os Abduæ inflammatum 7,26 *arctiſſimè obſeſſum* 21,42

Caſtrum pauonis captum & incenſum 50,25

Caſtrum S. Archangeli à Bononienſibus expugnatur 23,13

Caſtrum S. crucis crematũ a Mediolanenſibus 24,15

Caſtru[illegible] S. Petri aduerſus latrocinia conditum 8,23 *Caſtrum S. Petri in monte* 13,12

Caſula caſtrum in agro Imolenſi 30,25

Catellanus, Brancaleonis patruus, ſenator Roman. conſtitutus 92,22 *aduerſum Roman. milites ſe egregie defendit* 95,26

Celani comes Gualterius ab Aldobrandino profligatur haud inglorius 22,11: *cuius ſucceſſores Aldobrandinum veneno extinguunt* ib.44

Cencius Sabellus presb. Card. tit. S. Pammachij pontifex creatus, Honorij III nomen aſſumit 23,36

Ceni oppidum exciſum a Mediolanenſibus 24,21

Cenium in Bononienſi agro caſtrũ 43,11

Cerri & Calaonis arces euertuntur 20,46

Ceruia a Bononienſibus ſubigitur 81,27 *proditione capitur* 121,53

Ceruienſes vltro ſe Eccleſiæ amicis dedunt 70,7

Ceſtula caſtrum expugnatum 30,25

Cilianum vaſtatur 46,42 *Cilianum igne conſumptum* 52,38

Ciuitas nihil aliud eſt quam ciues ipſi 110,43

Chalcis aſinorum equorúmq; cadaueribus a Turcis afflicta 74,17

Chorea rixas graues adfert 105,48

Chriſtiani Turcos inuadunt 24,12 *Damiatam capiunt* 26,17

Chriſtus Crucesignatis in cœlo ſe oſtendit 35,21

Clara virgo ordinis Minorum Aſiſij moritur 81,2 *ſanctis annumeratur* 82,4

Clemens IV pontifex declaratur 101,18 *Chriſtianos contra Manfredum incitat,* ib.21 *Viterbij obiit* 105,27

Clericus ad arma vocatur 56,26

Clerus moleſtia nulla aut onere afficiendus 105,25

Cluaſiũ obſidione cingitur 41,19

Cluſium urbs in Etruria 15,43 *à Friderico II per Simonem occupatur* 60,6

Cœleſtinus IV pontifex creatus poſt ſeptemdecim dies moritur 60,14

Collonium ſubuertitur 7,55

Colonia Germaniæ rex coronatus 47,16

Colonia obſidetur à Philippo Imp. 12,13

Colonienſes vinculo fidei Philippo datæ abſoluuntur 9,19

Colonienſis archiepiſcopus patriarcha Aquileienſis effectus 26,14 *coronatione Imperatoris celebris* 31,54 *elector Imp.* 86,9 *coronare tenetur regem Alemaniæ* ib.14

Columbæ monaſterium in agro Placentino 20,54

Comenſes auxilium Mediolanenſibus ſubtrahunt 56,39 *a quibus vindicantur* 57,46.60,21

Comenſium diſcordia componitur 91,18

Comes S. Floræ ab Othone aquis ſuffocatus 18,2

Commune ciuitatis alicuius quid 36,30

Commune & Populus Bononiæ, vnde dici cœptum 36,31

Conatus magnus fit aliquando irritus 32,37

Concaldalbertum deditione prælióq; recipitur 87,13

Concilium generale Romam indictum 57,50 *ad quod epiſcopi venire ab Imperatore prohibetur* 59,51 *Lugduni tandem per Innocentium IIII celebratur* 63,16

Concilium Lugdunenſe 111,52

Concilium Romæ celebratũ 22,15

Concionandi peritus populorum animos ſine armis conciliat, item quod arma præſtare nequiuere, efficit 44,38

Conradinus Conradi heres inſtituitur 81,27 *in Italiam aduocatur* 102,29 *Alpes traiicit* 104,16 *a Gibellinis Imperatorio ſuſcipitur honore, ibid.* 24 *Caroli exercitum profligat,* ib.27 *Romam intrat* 104,29 *vltimo ſupplicio afficitur,* ib.34

Conradus archiepiſcopus Cornubiæ Comitem coronat 90,34

Conradus de Summo conſul Cremonæ 9,31

Conradus epiſcopus Spirenſis & Metenſis, Imperatoris legatus in Italiam miſſus 26,50 *quam poteſtatem habuerit, videre eſt ex diplomate poſito* 27,8 *item ex folio* 28,17 *Henrico epiſcopo Bononienſi actus legitimos conferendi ius aſſignat,* ib.33

Conradus Friderici fil. rex Germaniæ deſignatur, & coronatur 47,16 *pontifici obſes a patre datus, ibid.* 18 *exercitui contra Tartaros maximo præeſt* 58,35 *conuentus Veron. intereſt* 63,11 *cum Lantgrauio iam rege depugnat* 65,3 *eundem apud Vlmam deuicit* 65,40 *Aquas contra Germaniæ principes obtinet* ib.50 *in fugam ab Holandiæ Comite auertitur* 70,22 *in Italiam traiicit* 78,22 *pontificios inſectatur* 79,36 *anathemate feritur* ib.40 *pontificem Neapoli exuit* 81,11 *moritur non ſine veneni ſuſpicione* ibid.37

Conradus Sureſinus prætor Fauentiæ 84,24

Conſilium Paruum qui inierint 36,35: *qui Magnum apud Bononienſes* ib.38

Conſilua per Crucesignatos contra Icilinum milites occupata 87,16

Conſules mercatorum 36,33

Contumacia exuio bonisque mulctatur 38,15

Conuentus indicendo quas Imperator litteras ediderit 33,4

Corduba a Saracenis inuaſa 92,40

Cornua ferrea facere 73,10

Corona imperialis à vili homine Friderico aufertur 69,17 *mille libris Imperialibus venditur, ibidem* 22

Coronatio regis, cui duo non affuerunt Electores, irrita habetur 70,20

Corradin⁹ Soldani Babiloniæ frater Hieroſolyma inuadit 26,15

Corregiola capitur 87,11

Coſma caſtrum a Fauentinis conditum 8,25

Coſſadoca

Coſſadoca Epiſcopus Veronenſis exul ab Iciliuo capitur 91,37
Cottarum arx ſubuerſa 64,38
Coxius Imolæ prætor 31,5
Credentia Mediolani aduerſus Nobilitatem inſurgit 28,39 *Credentia quæ pars ciuium dicatur* ib.40.31,39
Cremæ oppidum igne penè abſumptum 12,21
Cremonam conuentus indictus 33,12*: infrequens tamen ob ciuitatum defectionem habitus* 34,15
Cremonenſes congrediuntur cum Mediolanenſibus 7,27 *: cum Placentinis, ibid.*46*: cum Brixianis, ib.* 49 *ad debellandam SuZariam iuuant Mantuanos* 13,29 *domeſtica ſeditione laborant* 16,34 *ab Othone proſcribuntur* 17,52 *Mediolanenſes, a quibus* (19,36) *impetebantur, feliciter profligant* 20,11 *& deinceps. Parmenſium Regienſiumq́ ope in agrum Placentinum irrumpunt* 20,53*: carrocio ſpoliantur, miſereq́ cæduntur* 21,5 *&* 7 *a Mediolanenſibus profligantur* 24,3 *auxilium ferunt iure ſocietatis Mutinenſibus aduerſus Bononienſes* 37,54.38,40 *afficiunt detrimento Brixianos* 46,30,33 *Ponteuicanis & Vrcenſibus reſiſtunt, ib.*32 *Mediolanenſes armis adoriuntur, ib.*33 *Friderico opitulantes profligantur* 56,43 *carrocium ſuum amittunt* 68,46 *ad partes Eccleſiæ adducuntur* 103,8
Cremonenſium aduerſus Mediolanenſes legiones, earúmq́ duces 19,43
Crepacorium caſtrum a Bononienſibus poſitum aduerſus Mutinenſes 34,49 *inſtauratur* 41,12 *a Friderico inuaditur* 55,49 *capitur & euertitur* 55,54
Creſcens Creſcentius orator Bononienſium 105,20
Crucem decernit pontifex in Eccleſiæ hoſtes 57,3
Crucesignati in Syriam tranſeunt 24,9 *Damiatam capiunt* 26,17 *inter ſe diuidunt* 28,22 *copioſe Brundiſium conueniunt* 35,19 *aut æſtu aut ſiti aliiſq́ incommodis intereunt* 35,25 *ad Damaſcum profecti rem parũ feliciter gerunt* 57,49
Crucesignatorum bellum aduerſus Icilinum 86,28
Crucis particula ſalutiferæ Romæ aſſeruatur 56,54
Crudelitas inuidiam omnibus parit 86,19
Crudelitas mutua Brixianorum & Friderici 52,23
Cruſtulum Regienſis agri torrens 75,48
Crux indicitur aduerſus libertatis oppugnatorem 86,28
Cuniculos aduerſus obſeſſas vrbes agi 74,19
Curtis noua in finibus Brixianis 50,53 *Mediolanenſium clade famoſa* 51,11

D

DÆmoniaca in cõſpectu brachij S. Geminiani liberatur 98,47
Damiata vrbs in Ægypto a Chriſtianis obſeſſa 24,12*: ab iiſdem capta* 26,17 *per vim a Chriſtianis reddita* 31,55
Decimarum exigendarum ius epiſcopo Bononienſi denegatum grauem diſſenſione mouet 41,33
Decreta 25,53.26,4.29,50.34,2.39,82,41.118
Decreti lapidem amouendi mos 109,13
Dei cauſa humanis difficultatibus omnibus potior habenda eſt 58,31
Deliciæ principum, venatus, aucupatus, piſcatus 53,15
Delma caſtrum in agro Cremonenſi, vbi Cremoneſes cum Placentinis prœlium commiſerunt 45,53
Delphini ſeditioſi Bononien. aduerſum Malataſcas 62,47
Deoteſaluus Capellus Papiẽſis cum quarundam ciuitatum oratoribus ad Bononienſes nomine Imperatoris vti obſidionem Imolæ ſoluerent, mittitur 30,27
Derthon a Gulielmo Montisferrati Marchione dolo in poteſtatem redigitur 123,32
Derthonenſis epiſcopus à conſanguineo ſuo interfectus 123,41 *honorificè ſepelitur* ib.45
Deuoti homines, loris ſe nudos verberantes 79,44
Deuotionis annus generalis 97,45
Deuotorum ſocietas a Deo Bononienſibus pluuiam impetrat 98,48 *Deuotorum ſodalitas etiam bellis intenta* 101,36
Deus ſcelerum vindex 94,5
Dicraſia Imperatorem inuadit 58,5
Didacus epiſcopus Oxonienſis aduerſus hæreſim Albigẽſium proficiſcitur 9,43
Diſcordiarum vltimum remedium, arbitrium boni viri 105,9
Diſpenſatio Papæ circa matrimonium 47,14
Diuinum auxilium in maximis periculis inuocatur 56,53
Dolioli ripaticum Epiſcopus Bononien. amittit 41,45
Doliolum caſtrum Bononienſium 17,3.41,44
Dominicus Ordinis Prædicatorij auctor aduerſus hæreſim Albigenſium proficiſcitur 9,43 *ad Concilium Romanum profectus, ordinis ſui cõprobationem a pontifice impetrat* 22,30 *regula D. Auguſtini ſe cõtentum fore aſſerit, quam Papa confirmat* 23,48 *ad res ordinis ſui cõſtituendas ad Capitulum fratres ſuos Bononiam conuocat* 28,30 *alterum conuentum habet* 29,13 *mortem obiit, ib.* 20 *eius funus qui inſignes viri cohoneſtarint, ib.*21 *a Papa in numerum ſanctorũ refertur* 45,23
Fr. Dominicus, Petri Veronenſis ſocius, vna cum eo grauiſſimè ſauciatus 79,2
B.Dominici oſſa fragrorem gratum emittunt 43 *in digniorem transferuntur locum, ibid.*46 *honore afficiuntur* ibid.49
Domigonum crematum 24,15
Domus pace exulãte, ſalua eſſe nequit 110,31
Ducia in Romaniola finibus expugnatur 69,42

E

ECcleſia præſcriptione temporis diuturna gaudet 53,28
Eccleſia nouo fœdere a quibuſdam tuenda ſuſcipitur 60,33 *Romaniolam armis Bononiẽſium recipit* 70,11
Eccleſiæ hoſtes vt infideles Crucis decreto inuaduntur 57,3
Eccleſiæ res quando labefactata 98,11
Eccleſiaſtica bona qui detinet, non habita facultate, excommunicationem ſubit 53,27
Eclypſis Lunæ memorabilis 31,43
Eduardus rex Angliæ è Saracenico bello redit 110,13
Electores Imperij quinam ſint 16,16 *pontificis authoritatem in eligendo Imperatore ſequuntur, ibid.*19 *ſuæ electionis confirmationem a Papa impetrant* ib.26
Electores Imperij qui in Concilio

Lugdunenſi decreti 64,4 olim qui 86,8 cum ſeq.
Elephas caſtellum inſtar carrocij gerit 50,28 carrocium vehit, caſtellū geſtat & tubicines 51, 17
Eloquentia Cremonenſis ad Eccleſiæ partes adducti 103,8 Eloquentiā naues aliique apparatus bellici parantur 115,52
Emanuel Madius Brixianus ſenatoriā Romæ poteſtatem adipiſcitur 85,51
Engilbertus Colonien. archiepiſcopus 31,54
Epiſcopi munus nō eſt, iniurias armis vindicare 115,41
Epiſcopi pontificis voluntati haud aduerſari præſumuntur 58,27 Epiſcopi a concilio Romano deterrentur 58,28 & 30 iter ingreſſi Romam ire prohibentur 59,51
Equeſtrem dignitatem cōfert Imperator 34,18
Equeſtris curſus Bononiæ in honorem Othonis Imp. inſtitutus 17, 50
Equeſtris pugna celebris 38,3
Equorum curſus annuus apud Bononienſes 85,20
Eremitarum ordo habitu atro, ſub legibus D. Auguſtini 82,3 & 4
Erucæ frondes & arbores corrodūt 122,48
Etruria cōtra Othonem a Philippo communita 9,20 claues & dona Othoni offert 15,13 deficit ab Eccleſia 15,31: recuperatur per Azonem 18,5 ad Fridericum II reducitur 56,49
Euchariſtiæ num veritas Chriſti corporis inſit 100,38
Excommunicandi cauſa 63,41 & deinc.
Excōmunicatio à pontifice in Cœna Domini redintegratur 37,6
Excommunicationem præcedat iuſta oportet monitio 15,34.22, 47
Excommunicationes ſcriptæ 35, 40. 53,33. 63,43
Excommunicationis cauſa, bonorum Eccleſiæ detentio 53,27 alias vide ibid. a verſ. 33 vſque ad 16 pag. ſequen.
Excōmunicationis verba, quæ in Fridericum II euulgata 53, 33. 63,41
Excommunicationis Pontificiæ effecta 16,30. 22,50
Excōmunicationis ſententia quandoque in futurum fertur 33,10
Excurſiones, & populationes 46, 41. 65,15
Exercitus peſtilentia perit: culicum, muſcarum, pulicum multitudine affligatur 109,3
Exercitus vnius Imperatoris vno tempore quinq; parati habentur 58,32
Expeditio aduerſus Manfredum 101,31 cum ſeq.
Expiatio flagitiorum hoſtes libertatis perſequentib. promittitur 86,32,37
Exploratores Icilini vti multati 90,18
Exules Mutinenſium & Parmenſium Parmā aggrediuntur 76, 4 Parmenſium carrocio potiuntur ib. 12 Exules Mediolanenſ. Seprium occupant 91,7
Exulibus præda haud modicum præſidium 117,25

F

FAmilia, quæ dicebatur à Romano, exitus 96.52
Fanum a Friderico II direptum 60,4
Fauentia factionum ſuarum ergô occupata 55,28 Fauentia ad Eccleſiam redit 69,55 Fauentia dolo recipitur 120,46
Fauentinæ factiones, Guelfi & Gibellini 55,27 Alberghetti & Acarisij 52,31 compromiſſo conciliantur 84,2 cum ſeq.
Fauentini agri direptio 120,45
Fauentini Forolinienſib. reſiſtunt 8,26 eiuſdem ope Bononienſium in fugam vertunt, & Caſtaneolum flamma deuaſtant 9,11 bellum maiore conatu redintegrant 24,30: quod interuentu Bononienſium per fœdera ſedatur ib. 40 in fines Imolenſium copias ſuas ducunt 25,9: rem tandem boni viri arbitrio dirimunt ib. 21 cum Bononienſibus aduerſus Imolenſes nouum fœdus percutiunt 30,10 Imolam obſident ib. 27 pacem ineunt ibid. 50 a Friderico obſidione premuntur 58,18 grauiter obſeſſi extrema queq; ad Cæſaris iram flectendam excogitant 58,52 & 53. 59,7 & 13 Bononienſium fidei ſe committunt 83,25 a quibus deficiunt 99,1 rurſum ad deditionem compelluntur 99,7
Felicitatis ſuperbia comes 52,2
Felina caſtrū in agro Regien. 65,7
Feltria Icilino ſe dedit 70,28
Ferentinum 32,21
Ferraria inteſtinis diſſenſionibus laborat 28,43,47,49 oppugnatur 32,31 à Montelongo proponitur inuadi 57,11 firmiter obſidetur ib. 22
Ferrarienſes Mantuanis in oppugnanda Suzaria ſe adiungunt 13,29 ab Othone proſcribuntur 17,52 Ferrarienſes cum Veronenſibus caſtrum Bondeni circumſident 32,37 a piorum cōmunione, quia Friderico fauent, amoti 55,4 Mutinenſibus contra Bononienſes præſto ſunt 56,13 militiæ cruce cōtra Icilinum ſumpta nomen dant 86,37
Feſtus dies ob victoriam decretus à Cremonenſibus 20,30
Feſtum Corporis Chriſti ab Vrbano IV inſtitutum 100,43
Feuda Imperij in odium Papæ conferuntur 37,6
Fidelitas qua in aduerſis ſecundiſque rebus 72,44
Filius patri militare faceſſit negotium 46,23. 47,5,10
Finale 17,4
Flagnanum expugnatur 69,43
Florentia ad Fridericum ſe confert 68,19
Florentinæ factiones Gibellinorum & Guelforum 68,18
Florentini remp. ad prætorem peregrinum traducunt 9,42 pacem nanciſcuntur 13,38 quid in ſubigenda Damiata præſtiterint 28,25 Gibelinos deturbant 78,38
Flumina quando curſus ſuos ad fontes retorſerint 31,48
Fœderatæ ciuitates Italiæ 34,43 fœdus aduerſus Fridericum renouant 41,53
Fœderatarum ciuitatum conuentus 78,41
Fœderatis Italiæ partibus Fridericus iniurias remittit 35,5
Fœderis a ciuitatum rectorib. concipiendi formula 33,45
Fœderis renouatio per Italiam 40, 33
Fœnerator quidam inſignis Bononiæ à populo inuaditur 43,35
Fogia vrbs Manfredo aufertur 80, 49
Fontana citra Padum 24,13
Foreſius Adimarus dux exulum Florent. 100,52
Formiginis caſtrū Mutinenſiū 9,8
Forolinienſis agri vaſtatio 120,42
Forolinienſes Ceruia potiuntur 8, 25 cum Fauentinis bellum redintegrant 24,30. 46,36 ſe Bononienſibus dedunt 84,29 cum ſeq.

Foropopilienſes Bononienſib. ſe dedunt 84,29 *cum ſeq.*
Fortuna mutatio repentina 100,18
Forumliuij eccleſiæ ſe adiungit 70,1 *Forumliuium a Ioanne Comite obſidetur* 121,25 & 55 *ad Eccleſiam recipitur* 123,4
Forum Popilij ad Eccleſiæ partes trahitur 70,1
Foſſa aqua repleta, præſidium Mediolanenſium aduerſum Friderici incurſum 56,37
Foſſa alta 46,44. 71,55
Foſſatum caſtrum Piſtorienſium 18,34. 25,36
Fracta caſtrum Salinguerræ ab Azone in poteſtatem adducta 32,34
Franciſcani quibus potiſſimum rebus incumbant 12,33 *ad Lombardiam in pacem redigendam adhibentur* 44,3
Franciſcanus quidã machinarum bellicarum artifex 88,22
S. Franciſc⁹ regulam ſocijs ſuis cõſcribit, eiuſq; comprobationem ab Innocentio pontifice accipit 12,28 *cum Soldano Ægypti de fide diſſerit* 26,18 *dum Bononiæ concionatur, tecta tremere terræ motu viſa* 32,13 *Aſiſiis moritur* 34,50 *in beatorum numerum refertur* 38,21
Franciſci Aſiſiæ regulæ ab Innocentio probantur 12,25
Franciſcus Turrianus 102,3 *plebis princeps* 102,54
Francofordiæ comitia 14,20 *Francofordiam propter inter Conradum & Lantgrauium Thuring. prœlium* 65,3 *Francofordiam conueniunt Alemaniæ principes* 111,34
Frangipanes Imperij beneficiarij inſtituuntur 57,2 *Pontificem Roma expellunt* ib.7
Fratres Pœnitentiæ 78,19
Fridericus Blanderaria Romaniolæ Comes, Friderici legatus 29,8
Fridericus Friderici Imp fil. in Etruria legatus 64,47
Friderici II principatus Eccleſiæ Rom. infeſtus 5, *regno atque toti Italiæ calamitoſus* 26,37 *cum patre Henrico V & auo Friderico I æqualitas & comparatio* 26,41 *Friderici II crimina vulgò iactata* 61,42 *in Concilio Lugdunenſi propoſita* 63,29
Fridericus rex Siciliæ Germaniæ rex eligitur 16,18 *ab Othone multis ſpoliatur vrbibus* ib. 27 *in Germaniam iter facit* 18,20 *Aquis coronatur* ibid. 24 *Crucem aduerſus Saracenos aſciſcit* 19,4 *rerum potitur ſolus* 25,4 *Haſtenſes priuilegio donat* ib.7 *legatum ſuum in Italiam præmittit* 26,50 *Alpes traiicit* 27,36 *regia ornamenta ab Mediolanenſibus petens, indignus ob patrum ſuorũ maleficia reſpuitur* ibid.39 *propter Mantuam caſtra locat* ib.40 *Mutinenſibus ſuorũ confirmationem priuilegiorum denegat* ib.43 *Genuenſibus ius cõficiendorum tabellionũ tribuit* ib.47 *Caſalenſib. vetera affirmat priuilegia* ib.48 *Romæ a Pontifice Auguſtalia ſumit inſignia* ibid. 54 *recuperandis Hieroſolymis ſe obligat* 28,4 *Bononienſibus vetera priuilegia inſtaurat* 28,10 *Saracenos profligat* ib.52 *Saracenis Luceriam in Apulia inhabitandam tribuit* ib.53 *in Germaniam iter ſuſcipit* ibid. *prætori Bononiæ, qui cũ Fauentinis Imolã obſediſſet, ſuccenſet* 31,22 *ad ſuum filium Henricũ Germaniæ regem creandum & eligendum, conuentũ agit Herbipoli* 31,53 *in Orientalem expeditionem ſe iturum iurat* 32,2 *Saracenis infeſtãdis in Apulia & Sicilia incumbit* ibid. 4 *ducit uxorem Iolantam filiam Ioannis Brenni Hieroſolymitani quondam regis* ib.16: *itaque regni Hieruſalem adeptus titulum, iuramẽto ſe ad ſacram expeditionem aſtringit* ib.24 *copulatur Iolantæ, ac trienniũ ad militiam Syricam ineundã poſcit* ib.44 *idem ſacramentũ de tranſitu in Syriam ſolenniter & publicè redintegrat* 33,3 *imperium reformaturus, literas ad ſingulas Italiæ ciuitates edere deſtinat* ib.13 *conuentum Cremonæ infrequẽtem habet* 34,14 *Mediolanum ob coronam accipiendam profecturus, a Mediolanenſib repudiatur* ib.20: *vnde banno imperatorio vniuerſas contra ſe fœderatas ciuitates proſcribit* ib. 22 *fœderatas ciuitates banno proſcribit* 34,23 *pontifici querelas ſuas de Lombardis per litteras exponit* 34,32 *mandat caſtra Pontiſducis refici Mutinenſib.* ib.52 *ciuitatibus fœderatis omnes iniurias, quo eas ad ſe alliciat, condonat* 35,4 *Frid. II in ſpeciem ſacrã comparat expeditionem* 35,26 *Syriam verſus contendit* 37,28. 36,6 *Sententiam execrationis a pontifice latam ſubit* ibid. 38: *hinc prima extitit Friderico cũ Pontifice contentio* (ib.46) *quoniam pontifici & ditioni pontificiæ parat inſidias* ib.55 *Eccleſiæ patrimoniũ & partes Papæ ditioni addictas inuadit* 37,8 *Syriam verſus iter intendit* ib.18 *Hieroſolymorum vrbem recipit* 38,23 *eius regni corona ſe ornat* ib. 24 *in Italiam redit* ib.26 *res ſuas cũ pontifice componere ſtudet* 40,41 *oppida ſua recuperat* ib.42 *execrationibus abſoluitur* ib.46 *in Lombardiam aulico tãtum comitatu accedit* 42,8 *genera beluarũ varia ſecum adducens populum ad ſe conuertit* ibid.11 *iratus Lombardis Aquileiam procedit, vbi conuentum cum Henrico filio peragit* 42,50 & 54 *in Germaniam, dum principes cũ Henrico eius filio cõtra eum conſpirant, maximè properat* 46,23 & 29 *bellum contra Henricum filium gerit* 47,3 *Iſabellam Henrici regis Angliæ ſororem uxorem ducit* ib.12 *Conradum filiũ regem Germaniæ in locum Henrici coronari curat* ib.16 *petit per literas a pontifice opem ad Lombardos copeſcendos* ib. 54

G

GAboardus Comes Sueuus, in *Marchia vicarius Cæſaris conſtituitur* 49,27 *Patauium recipit* ib.40 & *Taruiſium* 41
Gabriel Sanctius ab Alberto Lambertacio Bononiæ in foro occiſus 45,34
Galeria in Ferrarienſi agro 17,3
Gallus non facile ad Pontificatum admittitur 117,28
Galuanus Lancea prætura ob proditionem deiectus 62,51
Gambara igne deleta 50,26
Gambolatum cum arce Papienſibus eripitur 79,46
Garda caſtrum in Veronenſi agro 13,15
Gattum a Fratre Minore quodã fabrefactum 88,22
Ganardum oppugnatur 8,48
Gaudium plerunque triſtis interturbat nuncius 53,23
Ganfridus epiſcopus Sabinus pontifex eligitur 60,13
Genuenſes ab Imperatore proſcribuntur 17,52 *cum Piſanis decertant* 23,33 *a Friderico II priuilegiorum ſuorũ confirma-*

m

tionem non impetrare poſſunt 27,43 iure tabellionum conficiendorum a Frid. II donantur ib. 47 Veneti per Papam pacificantur 54,55 Eccleſiæ dedit 56,48 ad concilium Rom. iuros epiſcopos contra Fridericum II iuuant 59,39 cum Placentinis & aliis pro tuenda eccleſia fœdus ineunt 60,33 Innocentium pontif. ex Friderici inſidiis liberant 62,16

Gerardus Canalis Parmen. Friderico II ſuſpectus 67,49 mari ſubmergitur ib. 53

Gerardus cinctum arcis Montiſſilicis Azoni dedit 90,10 premiis afficitur ib. 11 periurus deprehenditur ib. 16 mire deformatus Vicetiam mittitur 90,17

Gerardus Corrigius Innocētij IV affinis 64,53

Gerardus Corrigius de Gente damnato non vult obedire Cæſari 65,28 dux exulum Parmenſium deligitur 66,12 Parmæ prætor deſignatur ib. 16

Gerardus Rangonius ordinis Minorum, S. Franciſci ſocius 45,16 Mutinæ ciues diſſidentes reconciliat, ib. a Parmenſibus prætor adſciſcitur ib. 18 poſt mortem ſigna edidit ib. 19

Gerardus Rangonius Mediolanenſibus a pōtifice prætor datur 77,45 Laudenſib. arce eripit ib. 51

Gerardus Seſſius Epiſcopus Nouarienſis Apoſt. ſed. legatus 16,30 a Bononienſibus, ne vrbem ingrediatur, oratur, ib. 52 Mediolani in locum Huberti archiepiſcopi ſuffect⁹ extinguitur 17,7

Germaniæ principes conuentum Francofor. celebrant 14,20 Othonem IV regem deſignant, ib. 21 excommunicatū a pont. Ro. imperio indignum iudicant 16,18 Fridericum Siciliæ regem ad coronam inuitant, ibid. pontificis auctoritatem Imperatoriæ dignitati præferunt 18,9 Henricum filium eius aduerſus patrem ſollicitant 46,23 ab eodem per pontificem auocantur 47,4 qui electores in Concilio Lugdun. pronunciati 64,4 penes quos pendeat electio 86,8 cum ſeq. Cornubiæ Comitem regem declarant 90,30

Germani proceres autoritate pontificis inter Othonem & Philippum interuenire petunt 12,45

Germaniæ reges vno tempore duo 90,28 & 35

Germanus quidam patriarcha Aquileienſis effectus 26,14

Ghiſlimerius Bononienſes in ſe & ſuam proſapiam cōmouet 17,17

Gibellini qui in Italia nuncupati 37,26 Gibellini Fauentiam oppugnare inſtituunt 55,28 a Bononienſibus ſuperantur, ibid. 32 Bononiam in triumpho ducuntur, ib. 33 prœlio profligantur 66,15 Guelfos Florentia depellunt 68,19 Parmenſ. ciuitati reſtituūtur 80,9 a Bononienſib. compeſcūtur 95,40 ſibi proſpiciunt 98,34 dimidiam a Guelfis officiorum partem depoſcunt 120,3 pacis turbatores 120,7 nocturno impetu a Guelfis inuaduntur 121,13

Gibellinorum res morte Manfredi cognita labuntur 102,11 & deinc. cæde Conradini corruunt 104,35

Gibellinorum ſex millia exilio, totidemq; relegatione mulctantur 120,21

Gibellum obſidione cinctum 24,16

Gibertus Corrigius præclaris turpibúſq; facinorib. inſignis 95,17

Gibertus de Gete patriam recuperat 66,8 ad præturam in ſexennium admittitur 80,9

Gilferontij caſtrum 22,53

Giliolus Seſſius Regienſis, prætor Bononiæ 14,43

Giliolus Seſſius Imolæ prætor cum Hugolino prætore Caſtrimolenſium paciſcitur 20,48

Giufredus Piroman⁹ Bononiæ prætor de iuribus, quæ in Imolenſes Imperator habebat, curam agit 28,55 Imperatoris odium, quod Imolenſes obſidione preſſerit, incurrit 31,22

Gluſſanum, in territorio Mediol. oppidum 31,41

Goitum in agro Mantuano 50,9,15 vbi conuentum agit Fridericus 78,24

Gorgias dux Patauinorum 87,24 prœlium detrectat 87,50

Gonzaga obſidetur 26,19 defenditur, ibid. 21 eáque de re inter partes pax conſtituitur 27,45

GorZanum caſtrum euertitur 100,27

Gottelongæ a:ncenſum 50,26

Gottifredus Blanderaria Romaniolæ Comes, Friderici II legatus 29,8 Imolenſes proſcribit, ibid. 5

Gottifredus Languſci Comes 115,15 cum magno nobilium numero capitur ib. 29

Gottifredus Romaniolæ Comes fœderi ciuitatum aduerſus Fridericum fœdere iunctarum ſubſcribit 33,53 Friderico ſe adiungit 35,7 Manciollinum Romaniolæ caſtrum de Bononienſibus eripit 36,18

Grando ſæua, quæ & tecta & homines labefecit 32,41 Lombardiæ ſata euertit 42,52

Gregorius I Euangelium Angliæ per D. Auguſtinum denunciauit 72,4

Gregorius IX pontifex creatur 35,9 Imperatorem ad recuperationem terræ ſanctæ adhortatur 35,12 eundem excommunicatum pronunciat, ibid. 19 Peruſiam confugit 37,7 detrimenta a Friderico grauiſſima ſuſtinet, ibid. 8 & deinc. contra eundem in Marchia Romaniolaq; Ioan. Brennam præficit, ibidem 15 Franciſcum in diuorum numerum refert 38,21 de pacē inter diſſidentes Italiæ ciuitates agit 39,19 Lombardos ad concordiam cum Friderico adducere ſtudet 42,2 totam Bononiæ ciuitatem cætu piorum expellit, ibidem 19 : eáque vrbe ſcholares excedere iubet, ibid. 21 de Lombardiæ diſcordiis extinguendis ſolicitus 44,1 Veronenſium factiones ad pacē perducit 46,7 ad populum pacificandum proclinis, ibidem 14 cum Romanis in gratiam redit, ibid. 15 vrbe rurſum cum Cardinalibus expellitur, ibid. 17 Friderici auxilio aduerſus Romanos vtitur 46,19 pacem ſecum confirmare compellit, ibid. 22 Friderico contra filium opitulatur 47,4 diſpenſat in matrimonio Friderici & Iſabellæ, ibid. 14 Chriſtianos ad ſacram vocat expeditionem, ibid. 21 inter Lombardos & Imperatorem ſe arbitrum offert 48,6 de Lombardorum ſalute ſollicitus 49,49 Fridericum ad iram commouet 50,1 cum Romanis pacem componit, ibid. 6 nouam cum Friderico de Sardinia occupata parte nanciſcitur 52,51 Fridericum II communione piorum priuat 53,13 aduerſus eum bellum aggreditur 55,2 : crucem prædicat 57,3 concilium generale Romam conuocat 57,50. 58,21 centum annos natus naturæ concedit 60,7

Gregorius

Gregorius X, pontifex Rom. 109, 26 *concilium pro recuperanda terra ſancta Lugdunum indicit* 110,20 *ad Florentinas factiones orationem habet ibid.* 26 *ciuitatem interdicto ſubiicit* 111,26 *excedit è vita* 114, 38

Gregorius Montelongus protonotarius pontificis 49,51 *apoſt. ſedis per Lombardiam legatus contra Friderictū Imperatorem* 55,2 *Mediolanenſibus obſidionē Friderici tolerare diſſuadet* 56,24 *ipſemet in caſtris agit ib.*28 *aduerſus Salinguerram Ferrariam occupantem fœdus conſtituit* 57,13 *Parmam defendit cū affine ſuo aduerſus Fridericum* 66,29 *Victoriam cremat* 68,48 *auctor Bononienſib. vt Mutinenſes rurſum adoriantur, & Romaniolam è Friderici manib. recipiant* 69, 30

Grola, locus non procul ab vrbe Parmenſi 66,39

Gualla presbyter tt. S. Martini, legatus pontificius 32,55

Gualla epiſcopus Brixianus legatus ſed. apoſt. diſcordiam inter Patauinos & Taruiſinos componit 40,20

Guarinus pretor Imolenſium 25, 29

Guelfi qui dicti per Italiam 37,26 *a Gibellinis in vrbe obſidentur* 55,29 *Bononienſes auxilium rogant ib.*30

Guelfi Brixiani 98,22 *Veronenſes ib.*27 *Florentini* 98,49 *Guelfi Romaniolæ* 98,52

Guelfi occidione occiſi 96,55 *contra Gibellinos ſubitò inualeſcūt* 100,17

Guelforum & Gibellinorū ſimultates 41,29. 52,32. 55,25 *cædes nocturnæ* 121,12

Gulielmus abbas S. Facundi, apoſt. ſed. lega. ad Frideric. II 61,7

Gulielmus Comes Holandiæ rex Germaniæ 65,45 *coronam Aquis accipit* 70,18 *Conradum in fugam vertit* 70,22 *victus acie cedit* 71,15 *in Italiam licet vocatus non venit* 81, 41 *ſagittæ ictu interit* 86,4

Gulielmus epiſcopus Mutinen. pontif. legatus ad Imperat. 61,7

Gulielmus Folianus cum aliis Regienſium exulib. recipitur 80, 13

Gulielmus marchio Montisferrati 25,11

Gulielmus Maſtalius pretor Cremonæ aduerſus Corrigiū 16,35

Gulielmus Perſicus Cremonēſium dux 19,43

Gulielmus Puſterla pretor Bononiæ 10,23 & 27. 27,21

Gulielmus Rozulus archidiaconus ad archiepiſcopatum Mediolanenſem euehitur 41,14

Gulielmus Sureſinus, Antianus Nobiliū Mediolan. aduerſum Populares 93,10 *vrbe exigitur cum ſexcentis ib.*12 *Icilinum erga Mediolani dominatū inflammat ibid.*16

H

H*Adrianus V, pontifex Rom. intra XI dies vitam amittit* 114,45

Hæreſis Albigenſium 9,44

Hæretici quibus pœnis obnoxij 40, 10 *vltimo ſupplicio affecti* 58, 17

Hanniballenſes, nobiles in Rom. ciuitate 92,5 *quorum duo patibulis oblati ib.*10

Hartesburg arx, in qua Otho IIII vita functus eſt 24,48

Hencij calamitas, Italiæ tranquillitas 47,47

Hencius Sardiniæ regis titulo inſignitur 53,1 *patri aduerſum Mediolanen. præſto eſt* 56,21 *Italiæ legatus ad Marchiam Ancon. occupandam mittitur ibid.*50 *exercitui contra Genuenſes præficitur* 58,34 *legatis proceribus ad conſilium Roman. profecturis nauali occurrit prœlio* 59,52 *Lombardiæ legatus relinquitur* 60,3 *Roncaiellum obſidet, ſed fruſtra ib.*22 *pellitur a Mediolanenſibus* 61,47 *aduerſus Placentinos cum exercitu mittitur* 63, 14 *Abduam occultè traiicit* 64,40 *Gurgulzolam oppugnat ib.*41 *capitur, ſed mox redditur ibid.*42 *Roſſij factionem Parma depellit* 65,6 *Placentinos oppugnat ib.*10 *cum patre diro anathemate iugulatur* 65, 44 *Mantuanos vindicat* 66,1 *Cremonenſes cū carrocio Parmam verſus educit ib.*21 *adiunctus Icilino Brixillam ſuæ facit ditionis* 67,54 *naues Mantuanorum expugnat* 69, 4 *à Bononienſibus capitur* 72, 9 *in triumpho ducitur ibid.* 19 *carceri perpetuò mancipatur* 72,25 *fugam occultè parare indicio mulieris deprehenditur* 104,47 *mortuus regificè ſepelitur* 109,15

Henricus Aduocatus, legionis Cremonenſis dux 19,44

Henricus archiepiſcopus Mediolanenſis in exilium pulſus, Canturium occupat 28,42 *Romæ reconciliatur per pontificem* 32, 50 *vita fungitur* 41,14

Henricus archiepiſcopus Ebredunenſis, Ap. Sed. legatus in Marchiam deſtinatus 92,1

Henricus Cremonenſium aduerſus Mediolanenſes dux 19,44

Henricus Egna prætor, interfectus 65,34

Henricus Frid. II filius aduerſus patrem cū nonnullis Germaniæ principibus cōſpirat 46,23. 47, 3 *tandem circumſeſſus miſericordiam patris implorat ibid.*8 *in vincula coniicitur ib.*9,10

Henricus Frid. II fil. ad conuentum Cremonæ celebrandum à patre cum armato exercitu venire iubetur 33,4: *cui aditus in Italiam occluditur ibid.*55. 42,26

Henricus Friderici II fil. è concubina ſuſceptus, Hencius ab Italis appellatur 52,54 & 55

Henricus Friderici II filius annorum duodecim rex Germaniæ creatur 31,53 *Aquis coronatur ib.*54

Henricus Lantgrauius Thuringiæ 64,11 *rex Germaniæ deſignatur ibid.*27 *cum Conrado ad Francofordiam decertat* 65, 3 *mortem obit, ibid.*41

Henricus Montia carrocij Mediolanenſis propugnator 51,5

Henricus prætor Bononiæ callidè legato Imperatoris reſpōdet 25, 15 *arbiter inter Imolenſes & Fauentinos conſtituitur ib.*21

Henricus Teſta Aretinus prætor à Guelfis occiſus 66,13

Henrigitius offendit Bononienſes 17,17

Herberia in agro Regienſi 8,27

Herbipoli cōuentus habitus de eligendo Germanorum rege 31,53

Herbuſcum Brixianorū oppidum obſeſſum 18,31

Hiems aſperrima 17,54 *hiems atrociſſima* 22,35 *glacialis* 42, 53 *ſolito durior* 45,27

Hieremæorum clades ad riuum Sanguinarium 113,42

Hieremias Maleuolta ludo equeſtri extinctus 17,51

Hieroſolymitana expeditio à pontifice denunciatur 18,54. 22,18 *vrgetur & adiuuatur* 23,39

adimpletur 24,9 quem finem nacta ſit 38,28
Hieroſolymitani regni titulus 32,16,21 & 43
Hiſtoria vitæ magiſtra, priuatæ publicæq; rei perquam vtilis 4 & 5
Honorius III, pontifex Romanus 23,36 Imperatorem Conſtantinopolitanum auguſtalib. exornat inſignibus ib.37 ſacram expeditionem adiuuat ibid.39 Saracenos & Othonianos curat euertere ib.42 S. Dominico regulam ſuam approbat ib.48 eiq; ſedes concedit ib.59 inter Mediolanenſes & Parmenſes pacem efficit 24,24 abſolutionem Othoni a Sifrido factam confirmat ib.49 Auguſtalibus ornamentis Fridericum Secundum donat, & ſolita exigit ſacramenta 27,55 omnes, qui eccleſiæ contrarias obſeruant conſtitutiones, piorū exturbat communione 28,36 cum eodem de terra ſancta deliberationem habet 32,1 auctor eſt, vt Iolantam regis Hieruſalem filiam Fridericus ducat, pro dote Hieroſolymitani regni titulo accepto ibid.17 in adhortando Syriacam expeditionem inſtat ib.23 Iolantæ coronam regni Hieroſolymitani Romæ imponit ib.43 Mediolanenſes Imperatori conciliat ibid.50 Fridericum Imp. publico & valido iuramēto de tranſitu in Syriam promiſſa redintegrare adigit ibid.55 diem extremum obit 35,8
Honorius IV Romaniolam ad antiquum reducit obſequiū 124,31
Hoſtia ſacra fracta ſanguinem emittit 100,38
Hoſtilia vrbs ad Padum 44,31 Veronenſibus eripitur 62,55
Hubertinus Stagninus in Bononienſium odium incidit cum ſua familia 17,17
Hubertus Archiepiſcopus Mediolani 15,9
Hubertus Comes Flandriæ 101,41
Hubertus Ozenus Mediolanenſiū dux in prælio amiſſus 40,51
Hubertus Palauicinus Marchio vicarius Imp. in Lombardia 63,6 prætor Regien. 65,7 exulum dux 76,4 a populo Placentino accitus ib.16 Veronæ dominum ſe appellat ib.20 Patauinos ad mortē vltro ſibi conſciſcendam adducit 76,22 negocium cum Lancea aduerſum Papienſes egreſſo componit 79,48 Parmenſium Gibellinis aduerſus Guelfos auxiliatur 81,16 cū Icilino fœdus aduerſum Brixianos init 91,19 Brixiæ recuperandæ imminet 98,22 a Parmenſibus, vt tyrannus, repudiatur 100,9 in montibus Placentiæ hoſtis Eccleſiæ pertinax moritur 106,20
Hubertus Septara epiſcopus Mediolan. 99,45
Hugolinus Cardinalis Oſtienſis Epiſcopus, legatus Lombardiæ 23,44 Mediolanenſes interdicto leuat 24,28 Crucis ſignum ad expeditionem ſacram Imperatori tribuit 28,4 ad pontificatum euehitur 35,8 Fridericum ad ſacrum bellum acriter hortatur ib.13
Hugolinus Parmenſis, Romaniolæ Comes 27,19
Hugo Boaterius Parmen. pontificis ſororis filius nihilominus Friderico adhæret 66,47
Hugo Guarinoſius, legatus Cæſaris 15,52
Hugo Rambertus ſecundas à Salinguerra in vrbe Ferrarien. tenet 57,30 ab vrbe clam profugit ib.40
Hugo Sanuitalis 75,21,53

I

IAcobus Boncompagnus dux Soranus 55,43
Iacobus Confanonerius Guelforū Brixianorum princeps 98,24
Iacobus de Mora Apulus 54,26
Iacobus epiſcopus Præneſtinus apoſt. ſed. legatus 58,22
Iacobus epiſcopus Taurinas, Friderici legatus, Bononiam proſcribit 25,18 (36
Iacobus Forolinienſium prætor 24,
Iacobus Honerius, fidelis cuſtodiæ exemplum 38,52
Iacobus Teupolus dux Venetiarū 57,28
Iacopinus Brendipartius Bononienſium belli aduerſus Mutinenſes dux 55,38
Icilini crudelitas in pueros 79,22 Icilini exercitus ex quibus conſtiterit 86,53 & 54 Icilini in captiuos ſæuitia 93,3
Icilini a Romano eiusq; ſtirpis origo 36,13
Icilinus à Romano militiæ rudimenta ponit 20,39 Veronæ Comitem Sanbonifacij cū ſua factione deiicit 36,6 Albergheriū prætorem Vicetiæ depellit ib.11 Patauinos Caſtrofontis orbat 38,17 contra eoſdem Taruiſinō ad ſe adducit 40,15 Ricardum in carcerem condit ib.55 prætore deiecto, Salinguerram ad præturam Veronæ euehit 41,1 a Lombardis inuaſus 42,27,43 Veronæ noctu ſeditione ciet 43,2 morū immanitate omnes licet ſuperans, oratione Io. Vicetini in lachrymas ſoluitur 44,22 damnis afficit Camini dominos 45,54 a Sanbonifaciorum caſtris ab Azone repellitur 46,5 author eſt, vt ad Imperatorē ſe Verona referat 49,4 Montemſilicis capit ib.38 Patauium intrat ib.49 quid poſt diſceſſum Gaboardi molitus ſit ib.41 Azoni ſingula caſtra eripit 52,45 Montagnana caſtrū incendit 60,24 ſæuit in Patauinos ib.25 agrum Taruiſinū aduerſus Albericum fratr. populatur ib.27 Patauij arcem cum carcere hoſtibus deſtinato ædificat ib.30 Panici Comitem capite plectit 61,48 Sanbonifacium euertit ib.51 in Marchiam & Patauinos ſæuit 65,30 & 31 Feltriam ſubigit 70,28 totius Marchiæ dominatum affectat 70,43 quo potitur 71,13 Veronæ graſſatur 78,31 fœdiſſimè laceratur 80,40 inſidias vitæ ſubit ib.44 libertatis oppugnator decernitur 86,25 Mantuanum agrum flamma ferróque vaſtat ib.54 Mantuæ expugnandæ intentus 87,31 Veronam ſe refert 89,4 Patauinos ſuis militibus pro libitu dat enecandos ib.13 Patauium oppugnat 89,38 ab oppugnatione recedit ib.54 Cæſaris fauorem ſibi conciliare ſtudet 90,27 ad Brixiam victor euadit 91 Brixiana ſolus potitur ciuitate ib.47 Mediolanenſem affectat dominatum 93,28 Mediolan. graſſatur per agrum ib.32 in ſummas redigitur anguſtias 93,41 viuus capitur ibid.51 moritur abſque pœnitentia 94,9
Icilinus Balbus 36,13
Icilinus Monachus Azonē Verona exigit 13,6 nocte capitur ib.13 Azoni ſubſtituitur ib.24 Aldobrandino Azonis filio negōcium faceſſit 20,39 Salinguerra affini ſuo aduerſus Azonem ope largitur 28,44 filios duos relinquit 36,15
Imbres diuturni 56,21 imbres aſſidui magniq; 115,7

Imola

Imola à Bononienſibus deficit 98,55 eiſdem imperata facere cogitur 99,4

Imolæ ager a Bonon. imperatori reſtituitur 14,48.27,23 per legatum Imperatoris a Bononienſibus repoſcitur 25,13.27,19

Imolenſes a Fauentinis moleſtia affecti 20,10: rem boni viri arbitrio componunt tandem, ib. 21: hoc compromiſſum ſe feciſſe pœnitet, ib. 22 caſtrũ Imolæ euertunt 29,6 vnde iram in ſe concitant Gottifredi legati Cæſarei, ibid. 26 proſcribũtur, ibid. 50 a Bononienſib. & Fauentinis grauiter obſidentur 30,44 ſub certis conditionibus pacem faciũt, ibid. 50 mœnia iubentur reficere 33,4 a Bononienſium amicitia deficiunt 90,55 cum Bononienſibus fœdus feriunt 69,47 eiſdem obnoxij fiunt 70,35

Imolenſium prætor quomodo cum Fauentino conuenerit 38,33 Imolenſium factiones a Bononia prætore conciliata 70,30

Imperator a Papa Auguſtalia inſignia & nomen Imperatoris accipit 15,18 erga Eccleſiam Roman. iureiurando ſe obligat. ib. 19 an Rom. Pontificis ſubiaceat poteſtati, ib. 36 quod ſacramentum Romæ dum Auguſtalia ſumit inſignia, ſuſcipere ſoleat 28,1

Imperator in Rheni inſula eligendus 64,6

Imperatori debita obſequia præſtanda 52,54

Indulgentiæ generales à Pontifice ob expeditionẽ Hieroſolymitanam conceduntur 19,7 Indulgentia a Cardinalibus quoque concedi poſſunt 61,28

Inimicus inimico in iudicio præſidens ſuſpicionem parit 58,26

Iniuriarum condonatio 55,23

Innocentius III, pontifex hoſpitale S. Spiritus & ordinem hoſpitalariorum inſtituit Romæ 9,13 Othonem regem pronunciat, Philippum communione abigit, ibid. 16 Othonem Romam aduocat 14,28: è cœtu piorum & regni authoritate expellit 16,13 bellum aduerſus Saracenos Chriſtianis ſuadet 18,53 concilium Epiſcoporum Romæ celebrat 22,15 inter Piſanos & Genuenſes pacem facturus Peruſiæ moritur 23,35

Innocentius IIII Genuenſis è Fliſcorum familia 60,46 Eccleſiæ rebus ſtudet 61,5 Fridericum II capitis ſui hoſtem nanciſcitur 62,10 è manibus eius per Genuenſes eripitur, ibid. 16 Lugdunum peruenit 62,38 concilium a deceſſore indictum renouat, ib. 40 qualem ſententiam contra Fridericum pronunciarit 63,18 & deinceps reges in Fridericum cõcitat 65,42 Victoria excidio lætatur 69,28 Mediolani concionatur 77,4 Ferrariæ de pace ſermocinatur 78,5 Bononiæ duas dedicat baſilicas, ib. 13 Romam reuertitur 81,5 Neapolim recipit 81,45 ibiq; vitam amittit 52

Innocentius V quinque menſes pontificatui præeſt 114,40

Inteſtina diſſenſione reſpublica euadit afflictior 54,53

Inteſtinæ diſſenſionis fructus 31,40

Inueſtitura vexillum adhibitum 26,13

Inundatio vehemens 31,44.41,15

Iolanta regis Hieroſolymitani filiá Friderico nubit 32,16, & 21 coronam regni Hieruſalem Romæ accipit, ib. 42 vitam amiſit 37,17

Ioannes Banſellus Sartor 81,18 & 23

Ioannes Brenna rex Hieruſalem Romam progreditur 34,14 Iolantam filiam ſuam Friderico II in vxorem collocat, ibid. 16 a Ludouico Franciæ & Henrico Angliæ regibus auxilium in terram ſanctam petit, ibid. 26 & 27 aduerſus Frideric. generum ſuum armatur 37,15

Ioannes Caietanus Vrſinus, pontifex creatur 117,30

Ioannes Columnius dux ſacræ expeditionis in Syriam tranſit 24,9

Ioannes Tenpolus Venetorum præfectus 57,24

Ioannes Vicetinus ex ordine Prædicatorum theologus quanta apud Bononienſes in authoritate fuerit 43,15 & deinc. lites ibidem dirimit, ib. 20 obæratos omnes carcere dimittit, ibid. 25 ſupplicationẽ ſolemni cũ pompa agit, ib. 30 lumen e fronte videtur effundere, ib. 32 Bononia diſcedit, ibid. 52 legatus ſed. apoſt. in Marchiam deſtinatur 44,6 Patauienſes ad pacem adducit, ib. 15: item & Mantuanos, ib. 19 Veronenſium partes ad concordiam permouet, ib. 22 prætor Veronenſis a populo acclamatur 44,28 hæreticos igni tradit ib 29

Ioannes XXI camera ruina opprimitur Viterbij 117,25

Iordanes S. Benedicti Prior Patauij 49,45

Ioſephus Tuſcus dux populi Bononienſis aduerſus prætorem & nobilitatem 36,23

Iracundia ſupplicantium voces non exaudit 21,38

Iſabella Henrici Angliæ regis Soror Friderico II nubit 47,12

Iſacius Donaria Regij prætor 10,41

Italia quando quieta fuerit 25,7 in duas partes diſtracta: quarũ hæc imperio, hæc Eccleſiæ authoritatem ſequitur 37,26 variis laborat prodigiis 106,22

Italiæ ciuitates Friderico II aduerſus Eccleſiam adhærentes 41,30 Italiæ ciuitatum diſſenſiones per Papam componuntur 39,19,27 & deinc.

Italici regni interitus 9

Index ſenerius nimium inuidiam incurrit 85,42

Iudicio ſe ſiſtere, Imperatoria dignitatis non eſt 63,37

Iudicium verus magis quam ſpecioſas exigit reſponſiones 63,31

Iuramenti ſolemnitates 33,3

Iuſiurandum violatum 49,35 metu mortis prolatum 81,20

L

Lacus Benacus 14,54

Lambertaciorum ira & impetus 112,46

Lambertinus Ramponus Iuris conſult. 101,15

Landrianum ſolo æquatum 56,20

Lanfrancus Oldoninus Cremonenſium dux 19,43 inſigni oratione milites erigit, & victoriam adipiſcitur 20,10 ob id ciuitatis inſignibus ad poſteritatis gloriam honeſtatur ib. 33

Lantgrauius Thuringiæ in Calabria mortem obit 35,27

Latinus, legatus pontificius 118,6

Latronum per Lombardiam libido 65,15

Landenſes caſtella ad Lambrum quadam ſita Mediolanenſibus remittũt 8,3 ſacris interdicuntur 77,47 interdicto leuantur, ib. 52

Laumellina a Mediolanenſibus inuaſa 7,43

Leaſtrus amnis Marchia Anconitana terminus 22,43
Legatus Imperatoris vrbem proſcribit 25,18 quid poteſtatis habuerit 27,8 qua formula proſcriptionis in Imolenſes vſus 29,50
Leges in Italia per Theologos correcta 43,29
Legum periti à pontificatus dignitate non excluduntur 35,10
Leo archiepiſ. Mediolanenſem inſtituit rempub. 85,52 vrbe cum ſua factione exigitur 91,5
Leo caſtrum a Mediolanenſibus conditum 36,3 a Bononienſibus dirutum 51,37
Fr. Leo ordinis Minorum in caſtris agit 56,28
Leopoldus dux Auſtria 42,34
Liber de regimine principum an iuſtè D.Thomæ tribui poſſit 36,44
Libertas Italia qua pecuniæ ſumma a Rodulfo redempta 125,11 cum ſeq.
Ligneus vallis caſtra munita 55,48
Linatium caſtrum Imolenſium 30,25
Litera Alphonſi ad populum Patauin. ab Icilino ficta 90,39
Litis origo inter Fridericum Imp. & Gregorium Pontif. 52.51
Locuſtæ & grylli ſata Lombardia populantur 42,51
Loderẽgus militum S.Mariæ magiſter 98,9
Lombardia ciuitatum aliqua a Friderico deficiunt 33,43: aliquæ officia ei præſtant 34,14 Lombardia iura ab Othone Imp. corroborãtur 15,46 Lombardiæ principatum tenẽt Mediolanenſes 23,31
Lombardiæ legatus epiſcopus Magdeburgenſis 34,52
Lombardia populi varios inter ſe miſcent tumultus 7,26 Henrico Friderici filio aditum in Italiam intercludunt 33,35
Lombardiæ principibus conuentus Mediolanum indicitur 102,45
Lombardiæ ſata gryllis, locuſtis, & grandine euertuntur 42,51
Lombardia vrbes a Frid. II muniuntur 56,47
Lombardia aquarum inundatione infeſtata 41,15 rurſum bello diſcerpitur 60,19 quo in miſerabili ſtatu fuerit 65,11
Lombardia terræ motu labefactata 32,12 tumultu vario iactata ib.29
Lombardi cum Friderico II in pace nunquam fuerunt 26,45 Friderico planè aduerſantur 42,25 amicos oppugnant, ib. 29
Lombardi & Marchiani in campis Veronenſibus conueniunt 44,30 concionem Io. Patauini de pace audiunt ib,38
Lopoletani montani homines 17,9
Luca per decem dies fruſtra tentatur 104,25
Lucenſes cum Etruria Guelfis aduerſum Piſanos fœdus ineunt 113,12
Luceria Italia vrbs Saracenis attributa 61,45
Lucinum caſtrum ſolo æquatum 57,47 Comenſibus eripitur 60,27
Lucius piſcis 51,41
Ludi ad oblectãdum populum inſtituti 72,27
Ludicrum certaminis ſpectaculum veri tumultus excitat ſpeciem 21,54
Ludi Taruiſinorum inter Venetos & Patauinos bellum excitant 21,54
Ludouicus Francorum rex 62,39. 102,10
Ludouicus Sanbonifacius exul Veronam recipitur 98,32
Lugdunenſi in Concilio quæ decreta 111,55. 112,1
Luna quando memorabilem paſſa defectionem 31,43 in totum obſcuratur 124,15
Lunenſis tera 63,9
Lupi capti & ſuſpenſi 45,31
Luporum famelicorum rabies 65,21
Luzaria duobus obſeſſa menſibus 66,5

M

MAdius ſenator Rom. inuidiam ſeueritate ſua ſibi concitat 92,3
Magiſtri collegiorum ſiue ſocietatum 36,33
Maguntinus archiepiſc. elector imp. 86,10
Malateſta cum Vidone prælium 114,1
Maluscinus quaſi in triumpho Bononiam vectus 55,33
Malus mons Italia 28,9
Manciolinum Romaniolæ caſtrum 36,19
Manerbium ſolo æquatur 107,32
Manfredi clades, Gibellinorum exitium 102,11
Manfredi Acariſios Fauentia exigunt 83,37 Manfredi factiones Fauentiæ qui ab Eccleſiæ partibus conſiſtunt 52,31 Fauentiam recipiunt 75,41
Manfredus Friderici II filius, patris de morte ſuſpicionem tulit 76,37: vt quoque de Conradi frat. nece 81,38 pontificis amicum iugulat 81,46 bello vindicatur, ibid. 48 rex Neapol. coronatur 82,6 excommunicatur, ibid. 7 Brancaleoni cõtra Papam ſubminiſtrat auxilia 92,14 Eccleſiæ partibus ſuperior 98,9 prælio occumbit 102,8
Manfredus GornaZanus à Guelfis interemptus 66,14
Manfredus Lancea dux Mediol. aduerſum Papien. 79,45 Gambolaio & Mortaria potitur, ib. 47 rem cum Huberto componit 79,48
Manfredus Roſa Parmenſ. prætor. 81,25
Manganellæ, machinæ militares 38,49
Mantua ab Icilino oppugnatur 87,31
Mantuani ſe cum Mediolanenſibus obligant 9,38 ab iiſdem ſalem ſumunt, ib. iunctis Cremonenſibus Veronenſes infeſtant 10,16 Suzariam obſident 13,28: a Bononienſibus repelluntur ib.38 Gonzagam defendendam ſuſcipiunt 26,21 pacem cum Regienſibus de Gonzaga componunt 27,45 Marcariam recipiunt 49,30 Friderico Imp. ſe dedunt 50,13 ad Eccleſiam ſe referũt 66,1 Cremon. agrum vaſtant ib.3
Mantuano in agro Cremonenſes & alij Fridericum excipiunt 49,6
Mantuanorum bellum 112,7
Maranum vaſtatur 46,42 Maranum à Bononienſibus receptum 55,27
Marcaria à Friderico capta 49,7 a Mantuanis recipitur 49,29
Marchia quando pacata fuerit 40,21 Icilino paret 71,13 Icilini morte ſibi gratulatur 94,11
Marcus Badoarius exercitus Venetorum mareſcallus 86,44
Marcus Quirinus dux exulum Patauin. 86,45
Marinus Badoarius 49,36
Martinus IV Romaniolam ex manibus Vidonis Monteſeltrij eripere auet 120,29 naturæ concedit

concedit 124,26
Martinus Scaliger prætor Veronenſis 94,16
Martinus Turrianus Antianus Mediolan. 86,1 populi Mediolan. aſſertor 91,3 Antianus popularium Mediolan. 93,8 aduerſus Icilinum educit militem, ib. 24 Icilini Mediolano inhiantis conſilia denudat 93,31 alteri militare defert imperium 95,13 a pontificis animum auertit 99,49 vita egreditur 100,5
MarZalia caſtrum conditum 8,28 ad Siclam amnem 9,28
Mathildæ Comitis ſepulchrum 77,54
Mathildis relictum patrimonium in ditionem imperatoris redigitur 15,40
Matthæus Anglicus quid apud populum Rom. valuerit 92,6
Matthæus Corrigius prætor Cremonæ 16,35
Matthæus Iuſtinian⁹ Veronæ prætor 40,52 magiſtratu ab Icilino deiicitur 41,1
Matthæus Pariſius hiſtoricus 56,2,19
Maximaticum, pontificis Bonon. caſtrum 41,44
MaZaperlinorum & Scopacciatorum ſeditio 8,29
Medicina a Bononienſibus recipitur 8,11 imperatori redditur 14,47 Bononienſibus tributum ſoluit 70,36.72,33
Medicus venenum ægroto præbens ſuſpendio necatur 71,27
Mediolanenſes ac Brixiani in agrum Cremonenſium irrumpunt 7,25 cum Cremonenſibus & Bergomatibus prælia committunt, ibid. 28 Turrim Beſatam ſubigunt, ibid. 42 Cremonenſes & Bergomates adoriuntur, ibid. 53 & 54 pacem conciliant 8,1 in Laumellinam irrumpunt, ibid. 35 pontem ſuper Ticinum conſtruunt, ib. 36 Viglebanum oppugnant, ib. ſui iuris faciunt, ibid. 40 carrocium aduerſus Bergomates educunt 9,24 adiuncti Placentinis Cremonenſes infeſtant 10,8 pacem faciunt, ibid. 10 Mutinenſes de pagis quibuſdam cis Scultemnum adoriuntur, ib. 27 Regienſes ſibi adiungunt, ibid. 41 Cremonenſibus Ponteuicum eripiunt 13,20 Othonem ad Italicam coronam vocant 14,24 corona ferrea ornant 15,7 Lombardiæ principatum affectant 18,27.22,24 pontificias minas deteſtati bellum Cremonenſib⁹ inferunt 19,28: a Cremonenſibus ſuperantur 20,10: ad damna reſarcienda in Laumellinam ſe inferunt, ib. 36: victoriæ amiſſæ decus recuperant 21,5 cum Placentinis aduerſus Papienſes egrediuntur, ibid. 28 in Laumellinam exercitum traducunt, ib. 31 pontifici minus obtemperant 22,23 piorum communione exterminantur, ib. 50 Papienſes, vehementi in eorum regionem facta irruptione, ad ſui obedientiam trahunt 23,2 aduerſus Cremonenſes carrociũ ducunt 24,1 in Parmenſes ſe conuertunt, ibid. 7: cum quibus magno prælio decertant, ib. 19 Frider. II regia ornamenta denegant 27,38 agrum ſuum ipſimet vaſtant 31,40 Placentinorũ auxilio marchione Montisferrat. domant 40,48 Haſtenſium agrum peruaſtant, ib. 49: cũ Comite Subaudiæ confligunt, ib. 50 marchioni Montisferrati claſſem intercipiunt, caſtellaque occupant 41,18 Henricum Friderici filium tacite ad ſe alliciunt 46,25 cũ Cremonenſibus præliantur ad Moſium ibid. 34 aduerſus Fridericum militem educunt 50,34 ab eodem miſere opprimuntur, ib. 53 & deinc. 51,24 Friderico aliquatenus ſe offerũt 51,52 Papienſes ſibi obtemperare cogunt 52,27 cum Friderico confligũt 56 31 ipſum ſimulata fuga circumueniunt, ib. 40 Comenſium defectionem (56,39) vlciſcuntur 57,46. 60,20 hæreticos vltimo afficiunt ſupplicio 58,17 cum Friderico congrediuntur 64,32 Arona potiuntur 70,42 aduerſus Laudenſes cum carrocio exeunt 76,24 cum Papienſibus bellum renouant 79,43 aduerſus Papienſes carrocium educunt 103,43
Mediolanenſibus communio reſtituitur 105,27
Mediolanẽſis reſpublica inſtituta 85,52
Mediolanenſium tribus 8,34 Mediolanenſium partes duces ſibi eligunt 31,39 Mediolanenſium factiones in gratiã inuicem redeunt 32,52 binos eligunt Antianos 93,8 in vrbe prælia committunt ib. 11
Mediolani duo in vnius locũ archiepiſcopi lecti 99,44
Mediolanum a Papienſibus inuaſum 7,30 diſſenſione inteſtinã laborat 28,39 in duas factionũ partes diuiſum, ib. purgatur hæreſibus 40,10
Mediolanum defectionis origo & hæreticorum fauor 47,55
Mediolanum in duas diuiſum tribus Turrianos & Sureſinos 79,18 in duas ſcinditur partes, Epiſcopo & nobilitati, item populo adhærentes 91,2 eodem tempore tres habet archiepiſcopos 99,45 & 46 fractis Turrianorum opibus, Othoni patet 116,42
Melegnanum dirutum 56,20 a Mediolan. munitur 61,46
Mentem futura præſagire 61,3
Meſtriũ in agro Taruiſino 64,50
Militaris adhortatio Lanfranci Cremonenſium ducis 19,55
Milites S. Mariæ glorioſæ quando inſtituti 45,9 Milites S. Mariæ fratres Gaudentes dicti 98,7
Militum S. Mariæ ordo approbatur 97,53 eorum habitus, ib. 4 huic ordini qui ſe ſacrauere 98,1
Mincius fl. in agro Mant. 49,6
Minduli aduerſus Brittos 70,30
Monachi plus ſuis concionib⁹, quã armorum vis, efficiunt 44,15 & deinc. 45,2 ad ciuitatis dominatus euehuntur, ib. 18 pacem faciũt inter ciuitates quaſdam diſcordantes ib. 53
Monachi quidam a Friderico ſuſpenſi 61,13
Monachus in caſtris quidam agit 56,28
Moncioni caſtrum a Mutinenſib. vindicatum 46,53
Monſcatinus ab Imolenſ. per inſidias occupatur 91,51
Monſclarus in agro Brixiano incenſus 50,25
Monſrotundus caſtrum Brixianum ſubuertitur 8,50
MonsTurtur Friniatibus eripitur 55.37
Monſtrum in Apennino natum mirabile 45,29
Montemflaſconem Cæſar pontifici eripit 15,38
Montes tres terræ motu penitus conſidunt 119,35
Monticellum caſtrum in agro Piſtorienſi 18,34.25,36
Monticuli Sanbonifaciis aduerſantur 13,10 carcere liberati Veronam reſtituuntur 15,2 opem ferunt Icilino aduerſum Sanbonifacios 46,4 cum Sanbonifaciis fœdus feriunt inſtinctu pontificis ib. 10

Montis Budelli caſtrum à Mutinenſibus crematur 18,6
Montisferrati Marchio ſuppliciter pacem poſcit 21,40 *ad Fridericum deficit* 35,7
Montisferrati marchiones a Friderico deficiunt 61,40
Montiſſilicis arx Azoni deditur 90,12
Montius & Araldus Monſilices fratres patriæ amantes 80,32
Mortaria oppidum diruitur 7,43
Moſium Mantuani agri oppidum 33,37.46,34 *a Friderico capitur* 49,7
Mulieres Florentinæ velo caput obnubere iuſſæ 118,50
Mulieres veſtibus induta virilibus arma tractant 112,30
Mulierũ deuotio in obſeſſa Parma 67,2
Murimundum à Friderico occupatum euertitur 64,32
Muſcacla locus quidã in montibus finium Piſtorienſium 25,41
Muſolentum in agro Taruiſ. 65,30
Mutilanæ & Balneocaballi Comites 54,27
Mutinæ obſidio 73,45 *&* 51 *deditio* 74,20
Mutinenſe prælium inter Guelfos & Gibellinos 100,20
Mutinenſes rem de iuriſdictione Siclæ arbitrio delectorum virorum componunt 9,31 *& deinc. cum Mantuanis de Padi nauigatione paciſcũtur, ib.* 40 *a Bononienſibus ſolicitantur* 10,28 *in Piſtorienſes inſurgunt* 11,50: *ſed res mox quieta fiunt* 12,3 *in Suzaria obſidenda iuuant Mantuanos* 13,29 *a Salinguerra infeliciter opprimuntur* 19,9 *Pontem-Ducis caſtrum ad deditionem adigunt, ib.* 16: *eóq; deleto campanam victoriæ monumento domum referunt, ib.* 21 *inteſtino ardent bello* 32,38 *poſſeſſionem ſuarum rerum a Friderico rurſum adipiſcuntur* 34,27 *cum Bononienſibus rem habẽt* 37,42 *Sancaſarium amittunt* 38,44 *rurſum conſeruant* 39,8 *cum Bononienſibus feliciter pugnant ib. eorum ſata corrumpunt, ib.* 15 *foſſam prope Sabinianum in detrimẽtum Caſtrifranci moliũtur* 46,47 *Mencioni caſtrum vindicant* 46,53 *a ſacris amoti* 55,5 *noctu a Bononienſibus ſomno ſepulti oppreſſi, ib.* 51 *Eccleſiæ fautores vrbe exciunt* 64,50 *ab oppugnatione Parmenſi aſtute per Bononienſes reuocantur* 67,11 *a Bononienſibus ſubiguntur* 74,20 *quibus cõditionibus pacem adepti ſint* 74,23 *&c.* 75,17
Mutinenſib. ſacra reſtituta 75,37
Mutinenſium & Regienſium de iure amnis Siclæ diſſenſio 8,51. 9,22 *&* 25 *Mutinenſium & Bononienſium bellum* 108,14 *Mutinenſium auxiliatrices ſocietates* 109,1 *cum ſeq. Mutinenſium ſeditio* 123,48

N

NApus Turrianus perpetuus Antianus populi Mediol. 102,54
Napus in Othonis poteſtatem venit 116,27
Narnia in Friderici II poteſtatem redit 60,5
Natalicia Domini prodigiis inſignia quando fuerint 31,52
Neapolim ius gymnaſij Bononia traductum a Friderico 34,25 *Neapolim captiui epiſcopi a Frid. ducti* 59,54 *Neapoli pontifex Rom. eligitur* 81,55
Neapolis pontifici eripitur 81,11. 82,6
Neapolitani Eccleſiæ partes ſuſcipiunt 78,39
Nicolai Patriarchæ exequiæ Mediolani a pontifice celebratæ 77,43
Nicolaus epiſcopus Regienſis apoſt. ſed. legatus 39,18.26,37
Nicolaus III pontifex 117,31 *Senatoriam dignitatem a Carolo rege repoſcit, ib.* 40 *de qua dignitate edictum ſtatuit, ibid. Etruriæ vicariatum Rudolfo impetrat* 117,51 *mundo excedit* 120,4
Nigrinum caſtrum Papienſium a Mediolanen. euertitur 21,31
Nobiles Mediolanenſ. cum Bergomatibus fœdus ineunt 98,14 *a Martino deuincuntur ib.* 21
Nobiles Romanorum Brancaleonis patruum ferro aggrediuntur 95,21
Nobilitas Mediolani aduerſus Credentiam inſurgit 28,39 *ducem ſibi adſciſcit Othonem Mandellum* 31,39
Nomen dignitate aucta mutari poteſt 23,36
Nonantula Mutinenſibus eripitur 69,39 *Nonantulæ iura Mutinenſibus redduntur* 75,4
Nonantulani agri populatio 46,43
Norimbergæ conuentus habetur 18,7
Noſocomium S. Lazari 72,1
Notariorum conficiendorum ius Imperator tribuit 27,13 *&* 47
Nouale in agro Taruiſino 64,49
Nouaria ſeditione concutitur 100,2
Nouenta in agro Patauino 53,16
Nouum Regienſium caſtrum a Simone Manfredo occupatur 71,37
Nummi è corio facti, Cæſarioq; ſigno notati, authoritate Imperatoria pro bonis expenduntur 58,46
Nuncius vera referẽs ſuſpenditur 89,6

O

OBſes fidei reconciliatæ Imperatoris filius Papæ datus 47,18
Obſidio vrbis armis quibuſcumq; impedienda 56,24
Occurrendum in tempore 24,24
Octauianus Bononienſes in Mutinenſes inflammat 73,27
Octauianus Cardinalis ſed. Apoſt. legatus 68,2 *&* 20 *Fœderatarum ciuitatum conuentum Brixiam conuocat* 78,41 *aduerſus Albericum crucem indicit* 95,7 *Bononienſi ciuitati ſtudia ſacráq; reſtituit* 97,51
Odia diuturna per monachũ extinguuntur 62,48
Odoricus Vicecomes Azoni ſubſtitutus 13,7: *ab eodem deturbatur & in fugam compellitur, ib.* 13
Ollij aqua in alueum manu factũ exonerata 46,32
Ollius fl. 40,43, 45,48 *ab Icilino traiicitur* 91,26
Opizo Ateſtinus marchio Mutinam & Regium ſibi ſubiicit 125,36
Opizo Rinaldi obſidis filius 78,35
Oratio Gregorij X ad pop. Florentinum de Guelforum & Gibellinorum factionibus 110,26
Orationis exhortationiſve vis & efficacia in bellis 20,10
Oratores ad priuilegiorũ ſuorum confirmationem petẽdum a Bononienſibus adhibiti 27,42
Os Abduæ, flumen in Lombardia 7,26. 21,42
Oſcaſale caſtrum Cremonenſibus eripitur ac deletur 7,54
Otho Comes Palatinus Philippum Cæſarem vita priuat. 13,42
Otho cum victoria Mediolanum ingreditur 116,55
Otho Mandellus prætor Ariminenſis

nenſis 23,22 ad Patauinos accerſitus 46,13
Otho Mandellus dux nobiliſs. Mediolanenſium 31,39 Saracenos ſternit 56,32 Fridericı profligat copias 56,42
Otho IV a pontifice confirmatur 9,14 bellum contra Philippum decernit, ibid. 22 a legato Pontificio coronatur, ib. 48 rex Germaniæ deſignatur a Principibus 14,21 ad Italiæ regnum vocatur, ibid. 25 ad ſacramenta Eccleſiæ præſtanda, & Imperij coronam accipiendam Romam inuitatur, ib. 28 in Italiam ante aduentum ſuum Volcherum patriarcham Aquileienſ. præmittit, ib. 33 ipſe in Italiam träſit, ibid. 53 Veronenſium ciues conciliat 15,1 a Mediolanenſibus honorificè excipitur, ib. 3 Mediolani coronam ferream accipit, ib. 7 in Italia caſtra extra vrbes locat, ib. 10 Bononiam venit, ibid. Viterbij a Pontifice excipitur, ib. 15 inſignibus Auguſtalibus Romæ afficitur, ib. 18 Eccleſiæ Romanæ ſuam opem iureiurãdo promittit, ib. 19 inuadens vrbes quaſdam contra pontificis voluntatem, eius indignationem ſubit, ib. 32 & 33 Lombardiæ iura confirmat, ibid. 46 inter Azonis & Salinguerræ ſectas pace componit, ib. 51 Eccleſiæ hoſtis declaratur, & à piorum communione ſummouetur 16,15 imperij titulo exuitur, ib. 29 omnes Italiæ populos qui a ſe per pontificis execrationem deſciuerant, proſcribit 17,53 Comitem S. Floræ aquis ſuffocat 18,2 Germaniæ principes a Papa abducere conatur, ib. 9 a Philippo rege Francorum vincitur 21, 27 inglorius vita excedit 24, 42 viginti annos præfuit Imperio, ibid. 45 non ſine pœnitentia obiiſſe dicitur ib. 48
Otho S. Nicolai in carcere Tulliano diaconus, ſed. apoſt. legatus 42,1. 58,22
Otho Vicecomes archiepiſcopus Mediolanenſis 99,46

P

PAdus fluuius in Lombardia 7,49. 9,39 frigore concretus itinera qualibet tolerat 17, 55 ad quindecim cubitos quando congelauerit 22, 36 quando a Cremona Venetias conglaciauerit 42,53 ex imbribus incrementum ſumit 56,11 ad Caſale tranſmiſſus 63,10
Paganus Egidius, prætor Fauentinus 21,11
Paganus Turrianus in proſtratos Mediolanenſes miſericors 51, 26
Palmerius Canonicus S. Auguſtini a Campaneola, arbiter inter Bononienſes & eorum epiſcopum de iure decimarum 41,35
Panſanenſis agri populatio 46,43
Panſanum diripitur 69,39
Papa quantus a Genuenſibus honor habitus 62,25
Papa Imperatori auguſtalia inſignia & nomẽ Imperatoris confert 15,18 etiam Conſtantinopolitano Imperatori auguſtalia tribuit inſignia 23,37 magnã curam gerit de recuperãda terra ſancta 32,20, 54 cum Romanis diſſenſionem exercet 46, 15 Cæſarem mendacij arguit 54,30 populos aduerſus eum commouet 55,1 Chriſti vices in terris gerit 63,48 e ſuperiori loco concionans, ſpectaculum videtur præbere 77,43
Papiæ conuentus actus 51,50
Papienſes Mediolanum inuadunt 7,30 cum Comenſibus prœliantur, ib. 31 a Mediolanenſibus profligantur 8,38: cum iiſdem pacem ineunt, ib. 41 ab Othone proſcribuntur 17, 52 Mediolanenſibus in obſequium ſe tradunt 23,2. 52,28 iuncti Friderico a Mediolanenſibus miſerè excipiuntur 56,44 nouo ab iiſdem bello petuntur 79, 44
Parma ab Eccleſiaſticis recipitur 66,7 acriter obſidetur, & firmiter defenditur, ibid. 26 & 33 noua obſidione circũdatur 69, 3
Parmæ conuentum de Italiæ pace, & terra ſancta ſubſidio Fridericus indicit 48,22, 23 & deinc. de Italiæ rebellibus conuentum peragit 49,10
Parmenſes caſtra Placentinorum inuadunt 7,45 a Placentinis ſuperantur, ibid. 47 Burgum S. Domnini adoriuntur 8,43 Regienſibus contra Mantuanos auxilio veniunt 13,33 a Mediolanenſibus vim patiuntur 24,7: cum quibus ſummo digladiantur prœlio, ib. 19 cum Regienſibus fœdus iungunt, ib. 28 Imperatori Friderico adhærent 34,16 carrocium ſuum Bononienſi opponunt 38,40 Bononienſibus machinas bellicas eripiunt 39,3: eáſque domum reducunt, ib. 13 aduerſum Bononien. Mutinenſibus ſubſidium ferunt 56,1; Henciũ captiuum factum liberant 64,44 eccleſiæ fautores vrbe eiiciunt, ib. 51 inſignem prædam de Victoria referunt 68,45 a Friderico non leui detrimento afficiuntur 69,8 Regium obſident 73,49 annonæ anguſtias direptionibus ſubleuant 75,48 ab exulibus infeliciter ſuccumbunt 76,12 cum Gibellinis rem ad compoſitionem adducunt 80,8 a Latino excommunicantur 119,22
Parmenſium ſocij 24,16 diſſidium inter Guelfos & Gibellinos 81, 14
Parpaneſum à Mediolanenſibus dirutum 21,29
Paſtorem bonum a grege abeſſe nõ decet 80,52
Paſtori animarum negocium faceſſere, inhumanum 81,10
Patauij defenſores, proditores euadunt 49,33
Patauij expugnatio 88,11 cum ſeq.
Patauini cum carrocio aduerſus Taruiſinos procedunt 40,18 eorum agrum depopulantur, ib. ab armis diſcedunt, ibid. 21 ab Icilini agris depopulatis ad Taruiſinos arma conuertunt 46,1 carrocium ſuum, Friderico obuiam honorificè euntes, educũt 53,5 Caſtrofranco & Taruiſio ab eodem donantur 54,44 ab Icilino affliguntur 70,46. 71,11 feruenti ſe aqua defendunt 88, 19 excurrunt in agrum Veronenſem 92,53 & Vicetinum 55
Patauinorum cum Icilino de Caſtrofontis contentio 38,7 Patauinorum lætitia Icilini ſeruitute liberatorum 88,43 Patauinorum X I millia libidini militum tractanda conceduntur 89,12
Patauium nomine Imperatoris à Gaboardo recipitur 49,40 ex Icilini manibus extorquetur 86,16 duplici murorum ambitu validóque præſidio munitum 86,51 munitur firmius 89,31 ab Icilino obſidetur 89, 43
Patria nihil aliud quam ciuitas eſt 110,43
Pauanenſes in vincula coniecti 25, 43

Paulus Sureſinus Antianus Mediol. 86,1
Paullus Thebaldus orator Bononienſ. 105,21
Paulus Trauerſarius factionis Guelfæ in ciuitate Rauennate princeps 55,35 *Rauennæ mortuus* 58,10
Pax quomodo pridem compoſita 39,27 *& deinceps. Pax, qua hoſtes ab vrbe longè propulſet* 57,32
Pax S. Ambroſij vnde denominata 91,17
Pax inter Hieremaeos & Lambertacios 119,13 *inter Manfredos & Acariſios, ibid.* 14 *inter Poletanos & Trauerſarios* 119,15
Pedemontium in agro Vicetino 40,50
Pelagius epiſcopus Albanenſis pontificius legatus 32,54
Periurorum pœna 90,17 & 18
Perſicetum caſtrum epiſcopi Bononien. 41,44
Peruſia pontifici ab Imperatore eripitur 15,39
Peſtilentia armorum ſtrepitus ſedatur 33,26 *Peſtilentia grauis* 45,29.63,1.95,27
Petra Colora, carcer 114,55
S. Petri & Marcellini ſubſidio victoria Cremonenſibus parta 20,22
SS. Petri & Pauli capita 56,53
Petrus Aduocatus, prætor Mediolanenſis 79,1 *homicidam dimittens magiſtratu cum mortis periculo abdicatur* ib. 8
Petrus Antiſiodorenſis Imperator Conſtantinopolitanus 23,37
Petrus archiepiſcopus Rotomagen. apoſt. ſed. legatus ad Frideric. II 61,6
Petrus Columnius Hieroſolymitanæ expeditionis legatus 23,40
Petrus Paganus amicus Lambertaciorum 98,53
Petrus Tempolus Taruiſinæ vrbis prætor 49,22 *Iac. Ducis Venetiar. filius a Friderico captus* 51,14 *vltimo ſupplicio affectus* 57,16
Petrus Torellus prætoris Mutinenſis vicarius 17,38
Petrus Veronenſis, ordinis Prædic. hæreticos Mediolani perſequitur 45,12.78,48
Petrus Veronen. multis conficitur vulneribus 79,1 *miraculis fulget, ib.* 50 *inter Diuos connumeratur* 80,2
Petrus Vinea Apulus Friderico a ſcribendis epiſtolis 53,21 *ad pontif. legatus* 60,47 *oculis a Friderico orbatur* 71,27 *caput alliſdendo, cerebrum excutit* ib. 29
Philippus Alſatiam contra Othonem IV peruaſtat 7,22 *Argentoratum obſidet* 8,32 *cum ſuis fautoribus communione abigitur* 9,16 *Turingiam populatur, ib.* 47 *coronatur* 12,9 *Bambergæ interimitur* 13,40
Philippus archiepiſcopus Mediolanenſis 8,42
Philippus Fontana Ferrarien. epiſc. apoſtol. ſed. legatus ad principes Germaniæ 64,10
Philippus Fontana Rauennæ archiepiſ. apoſt. ſed. legatus contra Icilinum inflammat Bononienſes 86,28 *: Ferrarienſes, ibid.* 33 *Venetos, ib.* 40 *quid in redimẽdo Patauio præſtiterit* 88,89 *prælium cum Vicetinis edit* 89,18 *ab Icilino capitur* 91,37 *carcere elabitur* 100,28
Philippus Hugonius Bononiæ prætor factiones Imolenſes ſedat 70,31
Philippus rex Franciæ 107,26 *Bononiam venit, corpus S. Ludouici ſecum deferẽs* 108,25 *concilio Lugdunenſi intereſt* 111,54
Philippus Turrianus ſubita morte corripitur 102,2
Philippus Vicedominus quid Parmenſibus obſeſſis præſtiterit 68,40
Pica ſe vltro capiendam permiſit 70,26
Pirata quidam ſagaciſſim⁹ 59,50
Piranſum a Frid. diripitur 60,4
Pironanum, in territorio Mediolanenſi oppidum 31,42
Piſa a Friderico adeuntur 63,9
Piſani cum Genuenſibus decertant 23,32 *aduerſus Genuenſes inflammantur* 56.48 *Hencium ad opprimendos legatos concilio adfuturos iuuant* 59,51
Piſcaria, oppidum Veronenſium 13,15
Piſtorienſes pacem adipiſcũtur 13,37 *Bononienſium in ſe iram excitant* 17,13 *rem cum Bononienſibus per compromiſſum tranſigunt* 25,33
Placentini vincunt Parmenſes 7,47 *Cremonenſes circumuenti, ri caduntur, ibid.* 52 *in Aldobrandinum, Icilinum Monachum Baſſiano euocant* 20,39 *Cremonenſibus carrocium auferunt* 21,5 *in valle Tari ſuperantur* 45,49 *Parmenſibus frumentum ſubtrahunt* 76,27
Plebiscaſtrum in agro Bononienſi 43,11
Plebis-Treby vaſtatio 46,42
Plebs-Locatis in agro Mediolan. 56,22
Plebs-Sacci 87,8.12,33,34
Plumatij caſtrum a Friderico receptum 55,48
Plumatium Bononienſibus eripitur 37,46
Podium, caſtrum antiſtitis Bononien. 41,44
Pœnitentia peccatorum cali minis comparatur 55,22
Pons Ducis, caſtrũ Epiſcopi Mutinenſis a Salinguerra occupatur 18,46 *ab Aldobrandino fruſtra oppugnatur, ibid.* 52 *a Mutinenſibus ad deditionem cogitur* 19,16 *ab iiſdem deletur* ib. 21
Pons lateritius ſuper Rhenum 90,51 (51,44
Pons nauiculariũ ad Scultemnam
Pons S. Ambroſij prope Mutinam 71,54
Pontelongum in agro Patauino 87,11
Pontenurus citra Padum 24,13
Ponteuici oppugnatio 50,27.
Ponteuicum a Brixianis extorribus inuaditur 13,17 *: reſtituitur Brixianis* ib. 21
Ponteuicum verſus Ollij aqua exonerata 46,31
Populi capitaneus 36,32
Populus Cõmuni opponitur 36,30
Populus & Artes vtrumque complectebantur Conſilium apud Bononienſes 36,40
Populus facillimè commouetur 43,35
Porcus aſſatus quotannis populo Bonon. datur 121,24
Porcus ioco ſurreptus animum hero monet prodendi patriam 120,48
Porta Bertuccia Cremonæ 7,50
Porta Mutinenſis non iniucunda memoria 101,6
Præda copioſa 68,45.69,14 *& deinc. Præda libidinem hoſtilem ſedat* 46,3,41
Prædicatores monachi quibus potiſſimum ſtudiis erga Eccleſiam incumbant 23,50 *comitia Bononiæ celebrant* 28,30 *ad diſcordias Lombardiæ conciliandas a Papa adhibentur* 44,3,46 *Parmæ euciuntur* 119,18

Præto-

Prætores nomine ciuitatum ſiquid agunt, ciuitas egiſſe intelligitur 23,22
Prætoris apud Balneocaball. electio 83,18
Prætoris iuramentum præſtantis formula 84,25
Pratum-Albuinum incenſum 50,25
Pratum regis citra Padum 24,13
Pratumuallis in vrbe Patau. 53,19
Principes neque apud amicos tuti 71,30
Procubia tribus 46,37
Proditio variâ oppugnatione validior 49,18
Proditores caſtri Moncioni pœnas luunt 46,54 *vrbis Patauinæ relegantur* 49,35 *publicè interficiuntur* 65,31
Proditor Patauij, ciuitatis dignitate tantum deiicitur 62,51
Prœlium inter Icilinum & legatum Pontific. 91,32
Prophetica, arcis Montiſſilicis cuſtos 90,11 *in fruſta diſcerpitur ab equo* ib.19
Pruina ſæua lapſa, quæ vites omnes corruperit 64,55 *pruina gelida menſe Maio lapſa* 79,40
Pueri puellæq; regem carminibus excipiunt 15,4
Pugna inter Hencium & Bononienſes 72,5 *pugna Lambertaciorum & Hieremæorum* 114,1 *cum ſeq.*

Q

QVæſtores viginti quinq; Patauinorum 87,25 *in cuſtodiis fame confecti, ibidem* 27
Quintiani caſtrum oppugnatur 66,3 *obſidione ſoluitur, ibid.* 19

R

RAimundus vita functus miraculis claruit 9,45
Raimundus Turrianus archiepiſ. Mediolan. 99,45
Rambertinus Buallellus prætor Mutinenſium 27,41
Rauenna à Friderico capitur 58,11
Rauennas tribus & Proculeia 46,37
Rauennates ſacramento recipiunt, ſe bellum Bononiẽſibus, Fauentinis, eorúmque ſociis illaturos 27,51 *vltro ſe in Bononienſium ſocietatem offerunt* 80,19
Rauennenſium Guelforum & Gibellinorum certamen 117
Raymundus Abbas Nonantulanus 15,47
Reate 42,13.47,17
Rebellio armis vindicatur 49,11
Rectores ciuitatum fœderatarum Italiæ decreta aduerſus Imperatorem faciunt 34,1 *aduerſus Caſtenſes & Mutinenſes bella decernunt* 37,33
Regienſe inter Guelfos & Gibellinos prælium 100,50 *cum ſeq.*
Regienſes inteſtina ſeditione cõflictantur 8,29 *arma & auxilia aduerſus Mutinenſes ſumunt* 8,51 *& deinc. eoſdem fugant & ipſorum prætorem capiunt* 9,11 *rem poſt pugnam per arbitros tranſigunt*, ib.31 *ſe Bononienſibus contra Mutinenſes iungunt* 10,43 *cum Mantuanis acriter pugnant* 13,36 *cum Parmenſibus fœdus feriunt* 24,28 *cum Bononienſibus ſocietatem renouant* 25,8 *Gonzagam oppidum obſident* 26,19: *ad pacem ea de re à legato Imp. adiguntur* 27,45 *cum Parmenſibus Hencium è manibus Simonis liberant* 64,44 *eccleſiæ fautores vrbe eiiciunt*, ib.50 *caſtra duo recuperant* 65,7
Regienſium ſubſidiũ, prouerbium vnde dimanarit 24,23
Regienſium exules recipiuntur 80,11
Regij obſeſſio 73,49
Reipublicæ apud Italos ordinatio 36,28
Reipublicæ ſalus à pontifice pendet 60,11
Reliquiæ piorum hominum olim in veneratione qua habitæ fuerint 43,40 *in maximis neceſſitatibus populo exhibentur* 56,53
Rhenus Italiæ flumen propter Bononiam 27,46.37,51
Ricardus & Thomas Soræ & Coloni Comites nouis ſtudent rebus 28,20 *armis à Friderico vindicantur* ib.50
Ricard⁹ Cornubiæ Comes Anglus, rex Germaniæ denũciatus 90,33 *inſigni regio decoratur, ibid.* 34 *in Anglia decedit* 108,30
Ricardus rex Anglorum auunculus Othonis IV 9,52
Ricardus Sanbonifacius à Salinguerra in cuſtodiam Ferrariæ conditus 32,34 *rurſum dimiſſus*, ib. 36 *Verona cum ſua factione ab Icilino deiectus* 36,6 *incautus ab Icilino comprehenditur, ac in carcerem conicitur* 40,55 *inde per Azonem Ateſtinum liberatur* 41,22 *noctu ab Icilino inuaditur* 43,3 *cum eodem in pacem redit* 44,25 *loca Monticulorum peruaſtat* 46,6 *rogatu pontificis ad Veronenſes recipitur*, ib.10 *Hoſtiliam capit* 62,55 *Brixiæ moritur* 81,12
Rinaldus Azonis Ateſtini filius moritur 78,35
Ricardus Comes Vardaſtello ad Parmæ defenſionem aduolat 66,27
Rinaldus epiſcop⁹ Anagninus pontifex Neapoli creatur, qui Alexandrini IV nomen ſumpſit 81,54
Rinaldus & Adeleides ſponſa eius obſides in Apuliam miſſi 54,34
Rinaldus Scotus prætor Placentiæ 100,15
Rinaldus Spoleti ducis filius, vicarius Cæſaris in Apulia 37,21
Rinerius Bagarellus Peruſinus Veronæ prætor 46,11
Rinerius Cardinalis à Viterbienſibus aſciſcitur aduerſus Fridericum II 61,17 *vrbem obſeſſam induſtriè tuetur* ib.27
Rinerius Zenus prætor Veronæ 40,26
Ripalta obſeſſa 49,5 *obſidione liberata* ibid.7
Riuiſanguinarij oppidum à Mediolanenſibus exciſum 24,21
Robertus Ghiſolerius 49,12
Rochetta à Cremonenſibus ſubuertitur 105,36
Rodilicus pagus incendio peruaſtatus 24,8
Rodulfi Cæſaris electio in concil. Lugdunenſi confirmata 112,4
Rodulfus Borgognonus Ferrariæ prætor 23,24
Rodulfus Comes Habſpurgi rex Germaniæ Francofurti electus 111,39 *Napum generalẽ Mediolani vicariũ conſtituit* 113,8 *bellum ſacrum inire promittit, ibid.* 28 *bello Bohemico implicitus in Italiam venire non potuit* 114,47 *Rodulfum vicarium Imperii ad ſacramenta exigenda in Italiam mittit* 117,31 *Etruriæ vicariatum per Papam nanciſcitur* 117,51 *bellum cum Florentinis & Lucenſibus init* 121,45 *certam offert Italis ſummam, qua ſuam redimant libertatem* 125,4
Rodulfus Mareſcallus exercitui Friderici I In terra ſancta præeſt 58,37

Rogerius quaſi in triumpho Bononiam ductus 55,33
Rolandus Formainus Plumatij præfectus fœde confoſſus 38,14
Rolandus Gattus ſtrenuus miles 51,45
Rolandus Valētinus Ceruienſium procurator 70,5
Romandinus Sambucanos in Muſcacle poſſeſſione instituit 26,3
Romanengum expugnatum 24,4
Romaniola a Bononienſibus inuaditur 69,42 ad Eccleſiam reducitur 70,11
Romaniole principatum Bononienſes tenent 23,31
Romani Viterbienſium opes ad vrbem triumphantes reuehunt 8,31 Gregorium pontificem vna cum Cardinalibus expellunt 46,16 prœlio cum eodem decertant, ibid. 21: pacem confirmant, ib. 22 carrocij portiones, quas Fridericus conſeruandas miſerat, comburunt 51,23 a Friderico inuaduntur 60,41 Viterbienſes ad ſummas redigunt anguſtias 61,30 ſenatorem regia pars poteſtate creāt 78,17. 79,28 pontificem ad ſe reuocant Peruſia 80,51 & Aſiſio 81,4 damna ſibi a pontifice reſarciri, volunt 80,54. 81,6 pontificis auctoritatem contemnunt 92,20 ſenatoris caput pretioſo vaſe reconditum ſuper marmoreā poſuere columnam, ib. 22 Eccleſiæ hoſtem ſummo animorū ſtudio excipiūt 104,29
Romanorū tumultus 92,3. 95,21
Rotingum occupatur 8,47 diruitur ib. 50
Roncaiellum ab Hencio obſidetur 60,22
Roſena caſtrum in agro Regien. 65,7
Roueſcallum dirutum 21,29
Ruina domorum templorúmque præ nimio terra motu quando contigerit 31,46,50,51
Ruſconorum & Vitanorum certamina ſedata 91,18

S

SAbinianum Aigonis incolendum datur 68,36
Sabinus epiſcopus papatum adipiſcitur 60,13
Saccus Saccius arbiter trium factionum Mediolani conſtitutus 9,23
Salóurgēſis archiepiſcopus Elector Imperij 64,6
Salinguerra Taurellus Ferrariam occupat 8,8 Rauennates miſerè excipit, ib. 10 litem inter Bonon. & Ferrarienſes tranſigit 10,23 prætor Ferrariæ Icilino Monacho opitulatur 13,4 & 10 fugā arripit, ibid. 14 ab Azone Ferraria expellitur, ib. 25 ad Mutinenſes confugit, ibid. ab Azone vna cum vicario Cæſaris vrbe expellitur 16,44 ob pacem erga Azonis Ateſtini filium violatam Ferraria eiicitur 18,45 poſt grauia incommoda ex ſuis ſeditionib. accepta vltro ad hoſtes confugit 19,25 Azonem Ateſtinum vrbe exigit 28,45 Azonis amicos fraude vtens carceri Ferrariæ mancipat 32,33 eoſdem dimittit, ibid. 36 cum Azone pacem init, ibid. Ferraria obſidetur 57,22 ad deditionem compellitur, ib. 33 Venetias ablegatur ib. 38
Salinguerra domus Ferrariæ diruuntur 57,39
Salis adminiſtrandi gratiā pactiones initæ 70,7 Salis cauſa bellum oritur 81,28
Salſus & Gracus montes ſubacti a Mediolanenſibus 24,8
Salus a Deo in familiaribus congreſſibus nuncianda 43,28
Sambonifacium Ricardi Comitis oppidum ab Icilino euertitur 61,51
Sambuca oppidum à Bononienſibus euerſum 18,35
Sambucanis omnem iniuriam oportet Piſtorienſes remittere 25,38 & 48 Sambucanis Muſcacla locus in montibus incolendus datur 26,3 & deinc.
Sambucanorum conſules qui 26,9
Samodia, in Mutinenſium finibus amnis 45,39
Sanbonifacij opem Azoni ferunt 13,8 loca ſua amittunt, ibid. 24 cum Monticulis pacem ineunt 46,10
Sancaſarium Bononiēſes adoriuntur 38,36 Sancaſarium diripitur 69,39
Sancti quidā vita functi Cremonenſibus aduerſus Mediolan. in bello auxiliantur 20,22
Sanctorum corpora honorantur 43,40
Sanctus Laurentius caſtrum Placentinorum 7,45
Sanmartiani mōtani homines 17,9
Sanſtephanum Regienſ. caſtrum 71,37
Santernus propter Imolam fluuius, iuxta quem inter Bononienſes ac Fauentinos, & Imolenſes pacis conditiones factæ fuere 31,18
Saraceni in Apulia Siciliaque ab imperio deficiunt 32,4 Saraceni aduerſus Chriſtianos a Friderico adhibiti 50,30. 32. 56,22,31 in fugam verſi & proſtrati, ib. 32 Saraceni a Frider. II in Italiā inducti, eiſq; Luceria vrbs conceſſa 61,45 Cordubam inuaſerunt 92,40
Saracenis quis Imperator aduerſus ſede Apoſt. vſus fuerit 37,9
Sardiniæ pars Turrinum & Galura nomine a Friderico occupata litis originem cum Pontifice producit 52,51
Sardiniæ primores & iudices 53,25
Sartor Parmenſis Gibellinos Eccleſiæ iurare cogit 81,20
Saxatellum ab Alberto Araldo occupatur 8,14 a Bononienſibus comburitur ibid. 21
Saxoli a Rangonis vrbe expelluntur 123,55
Scaligerorum imperium apud Veronen. 98,38
Scannarolæ audax facinus 65,35
Scaracalaſinū, arx aduerſum Gibellinos extructa 68,23
Scaramella Scaramellius 117,11
Scopacciatorum & Mazaperlinorum ſeditio 8,29
Scultemna amnis 39,15. 48. 46,44. 48. 51,43
Sena, vrbs Etruriæ 63,9
Senenſium cum Florentinis prœlium 96,54
Senogallia proditione in Vidonis Monteſeltrij manus venit 120,23
Seprium ab exulibus Mediol. occupatur 91,7 a Martino oppugnatur ib. 9
Sermeola in agro Patauino 89,38
Serui, dominis precio perſoluto, ſeruitute liberantur 85,25
Sicardus Cremonenſis antiſtes vrbem domeſtica ſeditione laborantem erigit 16,39
Siciliæ regnū ſibi Papa moderandum reſeruat 64,3
Sicla amnis 8,27. 46,45 eius iuriſdictio 9,38
Sifridus Hildeſemenſis Epiſcopus Othonem IV abſoluit 24,48
Simarchi caſtrū expugnatū 22,53
Simon Comes Viterbium nomine imperatoris recipit 60,6 in arce grauiter obſidetur 61,19
Simon Locarnas Hencium cepit, ſed retinere non potuit 64,44
Simon Manfredus Regio extorris 71,

71,37
Simon Turonenſis ad pontificatum euehitur 120,28
Sinibaldus Burgus Cremoneſium dux aduerſus Mediolan. 19,44
Sinibaldus Fliſcus ad papatum euehitur 60,46
Societas Iuſtitiæ, collegium ex optimatibus ciuitatis 108,4
Socij ſubleuandi in aduerſis ſunt rebus 23,7
Sodalitates laicorum ad diuinas laudes celebrādas inſtituta 45,8
Soldanus a Chriſtianis impugnatur 24,12 cum Franciſco de fide diſſerit 26,18 vrbem Hieroſolymorum Frider. reſtituit 38,23
Solis obſcuratio 55,19
Soncinum obſeſſum 7,26 ab obſidione liberatum ib.32
Spilambertum, in ditione Bononienſi 38,5
Spoletanus Ducatus Bertoldo à Cæſare attribuitur 15,42
Sponſor in Concilio generali, quem Pōtifex approbauerit, reo dandus eſt 63,23
Subaudia Comes cum Mediolanenſibus confligit 40,51
Supplicationes ſolennes, hominibus nudis pedibus incedentibus, olim actæ 43,30
Sureſiñorum tribus apud Mediolanen. 79,18
Sutores tumultum Bononiæ concitant 102,33
Suzaria à Mantuanis obſeſſa 13,30 a Bononien. liberata ib.37
Stella crinita quando viſa 31,43 tribus viſa menſibus 100,46
Stellæ ardentes per noctem viſa 79,41
Stellæ meridie in cælo perinde ac noctu viſæ 55,20
Stephanus Badoarius Patauij prætor aduerſus Icilinum armatur 41,5
Stollius pirata ſagaciſſimus 59,50
Studiorum detrimētum ferre nolunt Bononienſes 97,47
Studioſi litterarum Bononienſes authoritate Friderici perterriti 51,20

T

Tabellionum inſtituendorum ius ab Imperatore confertur 27,13 & 47
Talamatius Fauentinorum prætor 24,36
Tartari a Conrado Frider. II fil. petuntur 58,36
Taruiſini cum Patauinis rem habent 40,16.18,19
Taruiſinorum ludicrum ſpectaculum 21,44
Taruiſinus ager peruaſtatur 54,47.60,28
Taruiſium obſeſſum a Friderico II 49,22 eius vicario ſe dedit ib.41 ab Alberico propter ſuam filiam occupatur 54.40 Patauinis a Cæſare donatur ib.44
Tarus mortuus, e Taro viuo congregatio 66,21 & 22
Taurini conuentus 65,55
Taurinum obſequium Friderico iurat 51,47
Terra motus Mutinæ tecta labefacit 73,54 Terra motus terribilis 119,33
Terra motu mugituque concuſſa 31,44.32,12
Thades victoriæ cuſtodiis irriſio 68,42 mors ib.47
Thadeus Sueſſanus 63,20
Theobaldus Vicecomes Placentinus Leodienſis archidiac. ad pōtificatum euehitur 108,33
Theobaldus Vicecomes capite mulctatur 115,32
Thomas Aquinas Vrbeueti docet 100,45 ad Concilium Lugdunenſe proficiſcens, in itinere obiit 111,51
Thomas Sueſſanus Friderici II legatus ad Pontif. Innocent. IV recens electum 60,47
Thomaſin⁹ Subaudiæ Comes Vercellenſibus fœdere iunctus 21,13
Thuringiæ Landgrauius inter Electores imperij numeratur 16,16 ab Othone inquietatur 18,10
Tiroli Comes ab Azone Ateſtino captus 13,13
Tiſo Campoſanpetrius, libertatis Patauinæ redemptor 86,18
Toloſa 9,43
Tonitrua vehementia 121,51.124,13.15,23
Tormenta bellica 51,35
Tranſactio inter Bonon. & Mutin. de Freniano 75,19 tranſactio Cremonenſium & Parmenſium 120,24
Tremula caſtrum in agro Imolenſi expugnatur 30,25
Treuerenſis archiepiſc. elect. Imp. 86,10
Tribum caſtrum Piſtorienſium 18,34.25,36
Tridentum 49,3
Tributi populo mutui nomine indicendi autor popularis tumultu diſcerpitur 105,42
Triumphus a Cremonenſibus de Mediolanenſium copiis ſuperatis celebratus 20,19 Triumphus veterum ſæculorum æquatus 72,16
Troia vrbs Manfredo eripitur 81,49
Tuder a Friderico recipitur 60,5
Turci a Chriſtianis inuaduntur 24,12 Hieroſolyma inuadunt 26,15
Turriani aduerſus Bruſatos Nouarienſes egreſſi 113,6
Turrianorum tribus in vrbe Mediol. 79,20 cum Gulielmo Marchione diſſidium 121,31
Turris altiſſima deturbatio 51,39
Turris Basbarum 86,46
Turris Bartholom. Baſacomatræ a Bononienſibus decuſſa 33,28
Turris beſata 7,42
Turris caſtrum in finibus Piſtorienſium 18,34.25,36
Turris e tabulis aduerſum hoſtiles impetus excitatur 107,4
Turris S. Andreæ in finibus Placentiæ 7,34
Tyrannorum familia etiam inſons, ob tyranni crudelitatem pœnis obnoxia eſt 96,59
Tyrannum in vrbem admittere, minus tutum 100,10

V

VAcaldus, agri Veronenſis locus 50,7
Va[illegible] xins oppidum 51,26
Vala[illegible]rum legio in caſtris Mediolanen. 56,30
Varanus, pagus incendio abſumptus 24,8
Vardaſtallum ab Henricio circumſeſſum 66,1
Vbaldus Rauennatum antiſtes de Syriaca expeditione laborat 21,16
Vbertatem rei frumentariæ comitatur pecudum peſtilentia 11,30
Vectigalia noua a Venetis impoſita mercibus, quæ Pado tranſuehebantur 105,15
Venatus, piſcatus, aucupatus, deliciæ principum 53,15
Vendramino maledicit Icilinus 89,45
Veneti lembis Clodienſibus in bello vtuntur 22,7
Veneti cum Genuenſibus pacificantur 54,55 in Apulia acriter bellum gerunt 56,46 Ceruienſes contra Bononienſes adiuuant 81,31 Icilini aduerſarios ſe profitentur 86,42

militaribus copiis & nauali apparatu inſtructis ibid.
Venetorum cum Patauinis bellum exigua a cauſa originem ſumit 21,44 *Venetorum arbitrio Patauini cũ Taruiſinis pacem faciunt* 46,2 *Venetorum & Bononienſium bellum* 106,30.108,37 *quibus pacis conditionibus ad exitum perductum* 109,33
Verberantium (ſiue deuotorum) ſodalitia per Italiam quem habuerint autorem 97,4 *cum ſeq.*
Vercellenſes Friderico Imp. iurant 51,47
Vercellenſium iracundia aduerſus ciues Caſſalis S. Euaſij 21,38
Verona Icilino auctore ad Fridericum ſe refert 29,4
Veronæ conuentus ciuitatum fœderatarum 38,28
Veronenſes ſe Mantuanis iungunt 13,29 *cum Ferrarienſibus caſtrũ Bondeni circumſident* 32,37 *a Brixianis & Mantuanis affliguntur* 46,3 *Eccleſiæ ſe audituros iurant ib.* 12 *ſuam recuperant libertatem* 94,15
Veronenſis cõuentus celebris 63,11
Veronenſis Reſp. à nobilibus ad populares traducta 52,42
Veronenſium cum Brixianorum factione pugna 10,14 *cum Mantuanis & Cremonenſibus ib.*16 *Veronenſium diſſenſiones* 13,2 *& deinc. ab Othone conciliantur* 15,1 *rurſum inſtaurantur* 36,4 *per prætores Lombardiæ compeſcuntur ib.*7 *rurſum in die Paſchatis inter ſe exardent* 40,24
Veronenſium inteſtina diſcordia 42,50.46,4 *prœlium* 65,37 *tumultus* 12,42.116,8
Verulis Papa & Imperator conueniunt 32,1
Vexillum carrocij holoſericũ Imperatori oblatum 53,11
Vicarius Imperij perpetuus in ditione Mediolanenſi 125,38
Vicecomes Bononienſium prætor carrocium aduerſus Ariminenſes educit 24,13
Vicecomitum imperio Mediolani occaſio aperitur 99,44
Vicecomitum & Turrianorũ bellum 115,10
Vicetini Patauio recuperando inhiant 89,29
Vicetinorum fidelitas erga Icilinum 89,26 *&* 29
Vicinos vicinis bellum inferre, indecorum 108,48
Victoria inſignis Bononienſium 72,15
Victoria parit authoritatem 23,30 *ſuperbiam* 52,2
Victoria, opidum a Friderico conſtructum 67,43 *a Parmenſibus crematum* 68,48
Vido Caccianimicus capite damnatur 104,49
Vido Carius Friderici ſocius 70,42
Vido epiſcopus Praueſtinus legatus pontificis inter Othonem IV & Philippum 9,16 *Othonem regem Germaniæ coronat* 9,48
Vido Lambertinus Iuriſconſultus Bononienſis 14,44 *prætor Bononienſis* 17,19 *prætor Fauentiæ* 23,23
Vido Lambertinus, magiſter ſodalitatis Deuotorũ, & Bononienſis exercitus dux 101,36
Vido Lupus prætor Parmæ 9,31
Vido Mantellus Placentiæ prætor captus 7,37 *a Cremonenſibus liberatus ib.*52
Vido Raulus domo pulſus 52,33 *vinculis Fauentiæ detinetur* 55,26
Vido Seſſius cloaca ſuffocatus 72,10
Vido Vicecomes Badianum Bononienſibus ſubdit 67,17 *Mutinenſes in fugam compellit ib.*35 *ingenti præda potitur* 67,37
Viglebanſium fines 79,46
Viglus Montaneæ princeps 80,49
Villecium caſtellum Papienſibus ereptum 21,9
Vineola Mutinenſibus erepta 37,45 *antiquum oppidum* 55,39 *a quo hodie obtineatur ibid.*43 *grauiter a Bononienſibus obſidetur ib.*44
Vini pœnuria in ſponſalibus 42,55
Virgines Auguſtiniana 72,32
B. Virgo, vt ſalutem impetret, inuocatur 97,12
Virtus animo inſita, non leue auxilium 115,49
Viterbienſes ad Eccleſiæ imperium vi compelluntur 8,31
Viterbium ab Othone occupatur 15,38 *in Friderici ditionem redigitur* 56,51 *ab Imperatore ad Romanos deficit* 61,14 *à Friderico obſidetur ib.*27 *obſidione ſoluitur a Romanis ibid.* 30
Vlulatus feminarũ & liberorum ad leniendã Cæſaris iram a Fauentinis adhibetur 58,54
Vnciola caſtrũ præſidis Bononien. 41,44
Volcherus patriarcha Aquileienſis Imperatoris legatus 14,33
Voragine terræ caſtrum & lacus abſorptus 119,36
Vormacia 47,9
Vrbanus IV pontificatũ init 97,52 *ordinem militum S. Mariæ approbat ib.*53 *concilium patrum Romæ aduocat* 99,31 *aduerſus Manfredum crucem denunciat ib.*33 *archiepiſcoporum apud Mediolanen. electionem ratam non habet* 99,46 *feſtum Corporis Chriſti inſtituit* 100,43 *Peruſiæ obit ib.*48
Vrbeuetum pontifici eripitur 15,39
Vrbs argentea B. Virgini dedicata 67,3
Vrceorum caſtri obſidio 93,20
Vulpium famelicorũ rabies 65,21
Vulſinius ex hoſtia ſacra ſanguis manat 100,38

Z

Zeneuolta a Mediolanenſibus exciſa 24,5
Zeneuolæ Epiſcopus cum aliis captiuis mulis Mediolanum reducitur 24,6
Zeneuolam propter, Cremonenſium & Mediolanenſium ſuſcitatur diſſenſio 45,46

ERRATA, QVÆ IRREPSERVNT, ita corrigentur.

*Pag.6, verſ.*30 ſpectaſſe 8,36 *fortè legendum* Ticinum 21,13 *rectius* petiiſſent, 24,15 ſociis 32,34 accenſus 49,6 *aptius* Mincium 54,17 ergo 64,14 *hæc verba* ac coronam ſibi afferri iuſſam capiti impoſuit, inquiens *Romanis debentur characteribus.* 78,17 crea- *& verſu ſeq.* bant, dim 78,21 nantur. 115,55 obſidentibus 116,44 *tolle è margine* 1280.

FINIS.

CAROLI SIGONII
HISTORIARVM
DE OCCIDENTALI
Imperio Libri XX.

AD ILLVSTRISS. ET EXCELL.
D. IACOBVM BONCOMPAGNVM
Vineolæ Marchionem, & Generalem S. R. E.
Gubernatorem.

Pertexitur autem in illis hiſtoria ab anno recuperatæ Salutis CCLXXXIIII, *vſq; ad annum* DLXV.

Et abſoluitur INDICE rerum, & verborum copioſiſſimo.

FRANCOFVRTI
Apud heredes Andreæ Wecheli,
Claudium Marnium & Ioann. Aubrium.
MDXCIII.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO.

Ad illuſtriſſ. & excellentiſſ. D. Iacobum Boncompagnum, Vineolæ Marchionem, & Generalem S.R.E. Gubernatorem.

IMPERIVM *Romanum longe omnium terra, mariq; latiſſimum, illuſtriſſime, atq; excellentiſſime Princeps, primus Auguſtus Cęſar non ſolum armis, opibusq; firmauit, ſed etiam legibus, ac magiſtratibus exornauit. Nam cum prouincias omnes deſcripſit, & certos ſingulis Rectores, Prę ſides, Procõſules, Prefectosq; impoſuit, tum limites Imperij terminauit, atq; ad eorũ cuſtodiam firmiſſima caſtella, exercitusq; promptiſſimos collocauit. Inde Traianus, & ſucceſſores eius ſubtiliorem aliam prouinciarum diuiſionem introduxerunt, atq; alios earum etiam Gubernatores, Prę ſides, Conſulares, & Correctores inſtituerunt, ac demum limites legionibus etiam alijs inſtruxerunt. Poſtremo Diocletianus ſuperioribus ferme reliquis inſtitutis retentis illud noui induxit, quod Imperium cum alieno ita communicauit, vt proxime ſibi ſuccedentibus occaſionem eius diuidendi, Conſtantio inquam, Galerioq;, attulerit. Quod inſtitutum excipiens Conſtantinus ſic ſubinde adauxit, vt Roma ſede Imperio Occidentali relicta alterum Orientali domiciliũ ſtruxerit, ac proprios vtriq; magiſtratus adiunxerit. Qua diuiſione inuecta res Romanę ad id vſq; tẽporis validę, atq; magnificę, quaſi infirmiores, ac deteriores effectę primum occulte labi, deinde aperte pręcipitari cœperunt. quouſq; ad extremum ipſorũ ſiue ignauia principum, ſiue perfidia ducum, ſiue potentia hoſtium, corruerunt. Hoſtes vero fuere Perſę, Scythę, atq; Germani. qui vltra ipſos Imperij limites, Eufratẽ, Iſtrum, Rhenumq; flumina cõſtituti, atq; in varias gentes, populosq; diuiſi quotidianis agrorum incurſionib. atq; aſsiduis bellorum contentionibus vtrumq; Imperium primum miſere lacerarunt, deinde funditus euerterunt. Has porro clades grauiſſimas, atq; omnium ſine dubio atrociſſimas vehemẽtius etiam tetra Chriſtianę ipſius tum primum orientis Eccleſię vulnera cumularunt; quę illi continenter modo vetuſta principum ex ſu-*

ſcepta gentilitate perfidia, modo noua antiſtitum de fide Chriſtianæ diſcordia inflixerunt. Quæ mala ſimul acerbitate ſua terras vſq; adeo late cõplexa ſunt, vt nulla prope earum tam remota regio fuerit, quæ non aut hominum ſanguine cruentata, aut vrbium incendio deformata, aut fortunarum expilatione exinanita, atrox in omnes pòſt annos ſui ſpectaculum exhibuerit. vt, ſi elementa omnia in huius vniuerſitatis exitium cõſpiraſſent, quod aliquando futurum viris olim doctiſsimis placuit, neque facilius, neque perniciosius, neq; miſerabilius tantam, tamq; opibus firmã Imperii molem diſsipatura fuiſſe videantur, quàm, cum principibus temere ſæuientibus, ac barbaris atrociter irrumpentibus ipſæ prouinciæ clade etiam apud poſteros lacrymabili peruaſtatæ ſunt. donec vetere demum ſublato in Occidente Imperio nouas barbarorum dominationes, & noua regnorũ domicilia receperũt. Quæ hiſtoria, quanquã ad notitiam hominum præclariſsima, nõdum tamen ita litteris eſt, ac memoriæ cõmendata, vt diligens, atq; ordinatus contextus eius inquirentibus vniuerſus appareat. Neq; enim veteres excellenti ingenio homines hæc omnia ſibi colligẽda, & in tempora redigenda putarunt. & qui noſtra memoria ad hoc muneris acceſſerunt, ne id quidem prorſus in hoc genere videntur voluiſſe, quod potuerunt. Nos autem priſcis omnibus Græcorum, & Latinorum monumentis, quibus præcipuo Dei munere noſtra hæc affluit ætas, in vnum contractis, fieri poſſe iudicauimus, vt lucis aliquid rebus obſcuriſſimis afferremus, ſi notatis ſingularum actionum, caſuumq; temporibus in ſuos quæq; annos digereremus. Quo ſtudio nullũ ad acta ſuperioris ætatis aut oratione explicanda, aut memoria cõſeruanda eſſe accommodatius poteſt. Quamobrem quidquid ocii mihi ab iis laboribus eſt tributum, quos in Academia Bononienſi publicis muneribus occupatus ſuſcipio, id totum libẽter ad hanc vnam curam, atq; operam contuli, vt res omnes in Occidentali Imperio ſiue ad remp. ſiue ad Eccleſiam pertinentes, quæ comperiri diligentia poſſent, primum accurate colligerem, deinde quàm veriſsime in maxima rerum obſcuritate, temporũ vetuſtate, ſcriptorumq; diſſenſione poſſem, poſteritati mandarẽ. ac ſimul bella Imperatorum, diſsidia eccleſiarum, impreſsiones barbarorum, clades prouinciarum, excidia vrbium, ac demum noua Imperia regum, confectis quibuſdam quaſi publicarum ærumnarum annalibus, enarrarẽ. Hoc autem opus, licet multis impeditũ difficultatibus, vt alacriore quoq; animo perducere ad exitum maturarem, perpulit me in primis quædam haudquaquam obſcura ſignificatio præclaræ tuæ,

Excel-

Excellentiſſ. Princeps, erga hęc ſtudia voluntatis. Neq; enim ſilendum, aut vlla ratione diſsimulandum, ſed aperte confitendum, ac prędicandum eſt, te aut vnum, aut certe inter pauciſsimos extitiſſe, qui honeſta hac antiquitatis notitia captus induſtriam meam perpetuo aut oratione acueris, aut officio ſubleuaris. Quamobrē non dubito, ſi libri illi, quos de regno Italię ſcriptos tibi inſcripſi, animo grati tuo acciderūt, quin hi quoq;, quos de Occidentali Imp. illis prętexui, futuri ſint multo omniū iucundiſsimi. Nam cum res complectuntur ad memoriam poſteritatis illuſtriores, tum caſus quo euentu magis ancipites, eò quoq; ad incutiendam admirationē legentib. aptiores. ſiquidem illa exprimunt tempora, quibus ſatis conſtat non alia ante mala aut ad ſenſum acerbiora, aut ad recordationē inſigniora ipſam cum toto Occidente Italiã eſſe perpeſſam. Quę narratio cum multiplici incidentiū calamitatū varietate, ac ſalutari rerum humanarum contemplatione plurimum in legendo poterit animū retinere, tum vel maxime nos etiã diuini, ac pręſtantis huius beneficij admonere, quòd ſumma pręſentiū principum ſapiētia, ac ſingulari moderatione Italiã videmus aliquãdo tandem diris illis cladibus, periculisq; defunctã, atq; ex maxima cōſternatione quodammodo recreatã, omnibus belli, pacisq; artib. efflorеſcere. Aderit etiam non mediocris altera oblectatio, nempe quidã Latinę quoq;, ni fallor, orationis ſenſus illuſtrior. fit. n. neſcio quo modo, vt quo res à memoria noſtra remotiores, atq; omnino antiquiores tractemus, eò facilius orationem noſtram ad antiquorum ſimilitudinē conferamus. Quanquam enim in hoc genere ſcriptionis illud pręcipue mihi pręſtãdum puto, vt diligentiã adhibeam in colligendo, fidem in referendo, atq; ordinem in narrando, multoq; plus de re facta, quàm de oratione faciēda laboro, illud tamen negare nō poſſum, vehementer me affici, ſi in actis barbarorū etiam explicandis mihi liceat incorruptam illã Romanę eloquentię ſpeciem, atq; effigiem imitari. Quam tamē voluptatem, neq;. n. audeo dicere laudem, nunquam ita ſum conſectatus, vt rationem, fidemq; rerum geſtarum propterea aut deterere, aut obſcurare voluerim; ſatis certus, neq; res omnes nouas apte verbis poſſe veterib. explicari, &, ſi id fiat, multas, & quidē grauiſsimas, cum maximo diſciplinę publicę detrimento non ſolum nō ornari, ſed plerunq; etiam turpiſsime deformari. Quamobrē, quoniam tu in me amando atq; adeo etiam fouendo veterem humanitatem retines tuam, rudis plane, ne dicam agreſtis, eſſem, niſi & ipſe meam conſuetudinem in te colendo, atq; omni ſtudio proſequendo ſeruarem. Hos igitur

quoq; annales ita Illuſtriſsimæ Excellentiæ tuæ dedico, vt non ſolum perpetuum mei erga te obſequij monumentum poſteris prodant, ſed etiam vt clariſsimo nomine tuo prælato acceptiores in manus hominum prodeant. Nam (quod ſine ſuſpicione aſſentationis dictum velim) tu in iſta florente, atq; excelſa fortuna tua tantam hucuſq; animi moderationem adhibuiſti, atq; ita ad vnam ex virtute gloriam contuliſti, vt non ſolum nemo tibi tantum faſtigium amplitudinis, ac dignitatis inuideat, ſed, ſi conſequi poſsit, vltro te ad altiora quoq; ſuis manibus euehat. ſcilicet, vt, quando virtus tua aperte cum opibus adoleſcere cernitur, ipſe præclaram iſtã bene agendi, & de hominibus promerendi cum ſumma poteſtate in dies augeas voluntatem. Quod etſi te in poſterum tua ſponte cumulate facturum non dubito, meus tamen præcipuus laudis tuæ amor cogit, vt adoleſcentem ſenex admoneam, te, ſi præſtantem iſtam bonitatem, quam tibi natura indidit, perficere, aut ſi præclaram illam ſcientiam, quam ex doctiſsimis philoſophorum cõmentariis ſummo ſtudio hauſiſti, honeſta præterea excellentium virorum imitatione cumulare volueris, non parum hos tibi quoque libros auxilij allaturos ad eximia, quæ perſequaris, exempla in omni virtutis, laudisq; genere ſeligenda. Verum ad rem Deo bene iuuante aggrediamur, ad cuius gloriam omnes ſtudiorum noſtrorum conatus referimus, initio narrationis à Diocletiano Auguſto, ſicut propoſuimus, inſtituto, anno, vt à Chriſti Dei ortu nunc nume-
Anno 284. *ramus, ducenteſimo octogeſimo quarto; vrbis milleſimo triceſimo ſexto, in quem ſecunda incurrit Indictio.*

DIOCLETIANVS, ET MAXIMIANVS AVGVSTI.

CARINO, & NVMERIANO Cæſaribus, ambobus ſecundum conſulatum gerentibus, Numerianus Cæſar, Caro Auguſto, patre in Perſide prope Tigrim amiſſo, haudquaquam ſibi dubitandum putauit, quin Perſico omiſſo in præſens bello ſe ſe ex iis locis proriperet, atq; Antiochiam ad conſilia capienda reciperet. Cum autem ex nimio fletu grauem oculorum ægritudinẽ contraxiſſet, ac propterea lectica incluſus incederet, occaſionem Apro ſoccro ſuo nefarij ſceleris perpetrandi aperuit. Nam ille præfectura Prætorij non contentus, cum ad Imperij faſtigium aſpiraret, poſtquam peruenit in Syriam, ipſum occulte in itinere interemit, militibusq; Imperatorem videre poſcentibus reſpondere pro concione non dubitauit, non eſſe, cur de aſpiciendo principe laborarent. nam ſe illorum præſentiæ committere propter inualetudinẽ oculorum non poſſe. Neque enim mortem Imperatoris enunciari volebat, antequam parata omnia ad Imperium inuadendum haberet. Poſt aliquot inde dies milites, qui Numerianum proxime ſequebantur, ſuborti odoris fœditate perculſi ad lecticam acceſſerunt, eaq; aperta, & cadauere Imperatoris inuẽto, rem vniuerſo exercitui prodiderunt, atq; indignitate rei commoti ſtatim Aprum, tanquam eius necis auctorem, ante ſigna, & principia protraxerunt. Tum vero XI Kal. Maij, qui dies erat

Romæ

Romæ natalis, concione exercitus aduocata, ac tribunali repente conſtructo de Imperatore in locum Numeriani ſublegēdo, ac nece illius vindicanda relatum eſt. Qua re audita continuo omnes Dioclem, qui erat domeſticorum Comes, illo honore digniſſimum acclamarunt, eumq́; tribunal aſcendere iuſſum, magna animorum conſenſione Auguſtum appellauerunt. Ille vero, vbi ſolemnia in tanto honore accipiēdo peregit, Quoniam iubetis, inquit, vt de Numeriani interfectore quæratur, obſequar voluntati veſtræ, & parebo conſcientiæ meæ. atq; educto gladio Aprum ipſum præſentem confodit, inquiens: Hic eſt auctor necis Numeriani. gloriare Aper. magni Æneæ dextera cadis. Inde conuerſus ad milites ſubiecit: Tandem aprum fatalem occidi. Cuius vocis hæc ratio fuit; acceperat adoleſcēs à Druide in Gallia, ſe tum demum Imperio potiturum, cum aprum occidiſſet. Itaq; fide vaticinio habita in venationibus ſemper, vbi data facultas fuerat, apros inuaſerat. Hic fuit natione Dalmata, ſcribæ filius, Anullini ſenatoris libertus, matre pariter, atq; patria Dioclea, non longe ab vrbe Salona, à qua, donec Imperiū ſumpſit, Dioclem ſe appellauit. vbi vero Auguſtus eſt declaratus, Romano more Diocletiani nomen aſciuit. His rebus in Syria geſtis inde in Illyricum adiit. Carinus autem Cæſar, quem Carus Auguſtus pater in Perſas proficiſcens Illyrico, Italiæ, Galliæq́; præfecerat, vbi patrē, fratremq́; extinctos, Diocletianum vero Auguſtum appellatum, in Dalmatia comperit, licet ſemet ipſo impurior, ac nequior factus, haud tamen ſibi cunctandum exiſtimauit, quin exercitū aduerſus Diocletianum, quem aduentare audiebat, adduceret. atq; ita motis caſtris in ipſis Pannoniæ, & Mœſiæ finibus ei occurrit. Ibi vero Diocletianus primum vario euentu prœliis eum aliquot fatigauit, ad extremū collatis ad Murgum ſignis inter Viminacium, & Aureum montem in Mœſia ſuperauit, ipſo nō ſolum ab exercitu ſuo deſerto, ſed etiam à tribuno, cuius vxori ſtuprum intulerat, interempto. Ita cum Occidētales quoq; prouinciæ in poteſtatem Diocletiani veniſſent, ipſe rebus Orientis ſatis pro præſenti neceſſitate compoſitis, iter in Italiam, ac Romam, quo ab omnibus magna alacritate animorum expectabatur, intendit. Ibi vero remp. conſtituere de more ingreſſus primum ſemetipſum vnà cum Ariſtobulo homine priuato conſulem in proximas Kalendas Ianuarias deſignauit. Quod factum, vt noui in Auguſto exempli, ſic inſignis etiam moderationis animi fuit. deinde præfecturam vrbis Ceionio Varo continuauit, prætorianas vero aliis commiſit, quorum virtutem præcipue cōmendauit. Inde omnibus gentibus aduocatis ludos circenſes, ac ſcenicos, ſed magna cum parſimonia edidit; quòd diceret, caſtiores eſſe oportere ludos, quos cenſor ſpectaret. Cum autem quidam largitionalis eius ludos à Caro proxime editos commendaret, atq; eum principem valde populo placuiſſe illa ludorum editione aſſereret, Ergo, inquit, bene riſus eſt in Imperio ſuo Carus. fuit enim princeps tā ſeueritatis eximiæ, quàm ſolertiæ ſingularis. Nuncio inde ex Gallia accepto, Amandum, & Ælianum ruſticos intolerandis Carini Cæſaris iniuriis exacerbatos ad arma ſolicitaſſe, ac Bacaudarum nomine eis impoſito effuſe prouinciam populari, collegam ſibi adiungere Imperij, tanquam publici laboris participem, ſtatuit, qui rem in Occidente adminiſtraret. Aſciuit autē Aurelium Maximianum, virum ſtrenuum, ac veterem ſibi militiæ ſociū, eoq́; nomine præ ceteris ſibi probatum, apud Sirmium in Pannonia ortum. eumq́; Cæſarem primum, deinde Auguſtum appellauit. Quo facto rem in primis memorabilem edidit. quippe Imperium cum eo, ſiue tanquam cum alieno communicauit, ſiue tanquam cum fratre conſorte diuiſit, ac Maximiano prouincias ad occidentem vergentes Italiam, Africam, Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam tradidit, reliquis ad orientem pertinentibus ſibi retentis. ac Roma communi ſede relicta ipſe ſibi Nicomediam in Bithynia depopoſcit. Quibus rebus abſolutis ipſe Iouij, Maximianus Herculij cognomen aſſumpſit, ſiue à maiorib. traditum, ſiue pro arbitratu aſcitum ad officium vtriuſq; in Imperio gerendo ſignificandum. Extant orationes aliquot pòſt à Mamertino rhetore ad Maximianū in Gallia dictæ, quib. vtrumq; ſignificatur. Nam & Iouem & Herculem generis eorū auctores appellat, & Maximianum Herculium Herculis officiū Ioui Diocletiano præſtitiſſe, id eſt, in bello agreſtium, quaſi quorundā terrigenarum, auxilio fuiſſe contendit.

Veriſsimum eſt, inquit, *te, cum ad reſtituendam rempub. à cognato tibi Diocletiani numine fueris inuocatus, plus tribuiſſe beneficij, quàm acceperis. Neq; enim cum reip. nauim ſecundus à puppi vẽtus impelleret, ſalutarem manum gubernaculis admouiſti, ſed cum ad reſtituendam eam poſt priorum temporum labem diuinum modo, ac ne id quidem vnicum ſufficeret auxilium, præcipitanti Romano nomini iuxta principem ſubiiſti, ea ſcilicet auxilij opportunitate, qua tuus Hercules Iouem veſtrum terrigenarum bello laborantem magna victoria pace iuuit, probauitq́, non magis accepiſſe cœlum, quàm ei reddidiſſe.* Ab his igitur Auguſtis maxima, memorabiliq́; concordia, tanquam à duobus coniunctiſſimis fratribus reſpublica domi, foriſq; adminiſtrata. & Imperium cum multis præclaris inſtitutis, ac legibus temperatum, tum ab ſæuis ingruentium vndique bellorum, ac ſeditionum tempeſtatibus induſtrie, fortiterq; defenſum eſt. Itaque viginti anni, quibus ipſi ſummæ rerum pręfuerunt, ex omni parte non tam belli, quàm pacis artibus floruerunt. quorum auſpicatum initium, quod inſigne ad memoriam eſt viſum, mira frugum vbertas, & alma cœli ſalubritas ex inſigni, quæ præceſſerat, inopia, ac peſtilentia fecit, ex quo Mamertinus ad Maximianum pòſt dixit: *Scimus omnes, antequam vos ſalutem reip. redderetis, quanta frugum inopia fuit, fame paſsim, morbisq́; graſſantibus. vt vero lucem gentibus extuliſtis, exinde ſalutares ſpiritus iugiter manant. nullus ager fallit agricolam.* Vnum vero illud clariſſimis eorum laudibus aliquas quaſi maculas nefariæ libidinis, & impiæ crudelitatis inuſſit, quòd iidem Chriſtianos, homines innocentiſſimos, ac nullius flagitij, ſceleriſq; compertos cum ſemper, tum maxime in extremo Imperij, omnibus ad perpetuam gloriam iam honoribus aucti, infeſta perſequutione vexarunt. Erant autem iam inde à Tiberij principatu in Imperio Chriſtiani. Hi, cum ſanctiſſimam Chriſti filij Dei religionem, fidemq; ab eo Tiberio ipſo Imperante traditam ſequerentur, his præcipue moribus, auctore Tertulliano, probato in primis auctore, vitam, diſciplinamq; ſuam aſtrinxerant. Coibant in cœtum, vt quaſi manu facta ac Deum obſecrandum accederent, gratam eam vim eſſe Deo ſibi perſuadentes. orabant vero pro Imperatoribus etiam inimicis, vitam illis diuturnam precantes, Imperium incolume, domum ſoſpitem, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum. quæ ferme ipſorum quoque vota aſſueuerant eſſe Imperatorum. quin etiam eaſdem preces pro miniſtris, & poteſtatibus eorum fundebant. conueniebant ad diuinarum litterarum commemorationem, ſi quid præſentium rerum ratio aut præmonere compelleret, aut recognoſcere. fidem ſanctis vocibus poſcebant, ſpem excitabant. aderant etiam exhortationes, caſtigationes, & cenſura diuina. nam & iudicabatur magno cum pondere, vt apud certos, ſe à Deo animaduerti. ſummumq́; futuri iudicij præiudicium erat, ſi quis ita deliquiſſet, vt à communicatione orationis, & conuentus, & omnis ſancti commercij arceretur. præſidebant probati quiq; ſeniores, presbyteros appellabant, honorem iſtum non precio, ſed teſtimonio conſequuti. modicam vnuſquiſque ſtipem in ſingulos menſes, ſi poſſet, ſponte conferebat. quæ inde diſtribuebatur egenis alendis, humandisq́;, & pueris, ac puellis re, ac parentibus deſtitutis, ætateq́; confectis, item naufragis, &, ſi qui ad metalla, aut ad inſulas ob Chriſti confeſſionem damnati fuiſſent. Omnia indiuiſa inter ſe habebant, præter vxores. Non prius diſcumbebant, quàm ad Deum precationem effuderant. tantum cibi capiebant, quantum eſurientibus ſatis eſſet, tantum potus, quantum pudicis expediret. ita ſaturabantur, vt memoria tenerent, etiam per noctem orandum ſibi Deum eſſe. ita ſermocinabantur, vt pro certo haberent, eundem audire. poſt aquam manibus datam vt quiſque ex ſcripturis ſanctis, vel ex proprio ingenio poterat, prouocabatur in medium Deo canere, atque inde probabatur, quo nam modo bibiſſet. æque precatio conuiuium dirimebat. Inde diſcedebatur ad eandem curam modeſtiæ, ac pudicitiæ, vt qui nõ tam cœnam cœnaſſent, quàm diſciplinam. Ceterum foro, macello, balneis, tabernis, officinis, nundinis, ceteriſq; commerciis vnà cum gentilibus vtebantur. militabant, nauigabant, ruſticabantur, mercaturam, arteſq; ceteras cum eis exercebant. Singulæ porro ciuitates ſingulis ferme obtemperabant epiſcopis. quorum Romanus auctoritatem in omnes ſupremam habebat. Huic enim eccleſiæ B. Petrus primum præfuit, quem

Christus in te[illegible] principem ſibi apoſtolorum aſciuerat, atq; in cœlum aſcendens gregem ſuum paſcere iterum, iterumque præceperat. atque eam vnà cum B. Paulo item apoſtolo non præceptis ſolum ſalutiferis imbuit, ſed etiam pòſt Imperante Nerone ſacroſancto ſuo ſanguine conſecrauit. Vnde ſcripſit Irenæus, qui fuit illorum memoriæ proximus: *Eccleſia Romana maxima, atq; antiquiſſima, & omnibus cognita, à glorioſiſſimis duobus apoſtolis Petro, & Paulo fundata, & conſtituta eam, quam habet ab apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem per ſucceſſiones epiſcoporum traduxit vſq; ad nos. ad hanc eccleſiam propter potiorem principatum neceſſe eſt omnium conuenire eccleſiam, hoc eſt, omnes, qui ſunt vbique, fideles. in qua ſemper ab iis, qui ſunt vbique, conſeruata eſt ea, quæ manauit ab apoſtolis, diſciplina.* Romano vero pontifici proxime acceſſere Alexandrinus, Antiochenus, & Hieroſolymitanus. Hi vero vnà cum ceteris ſummiſſioris faſtigij epiſcopis cum eximio ſtudio, ac ſingulari diligentia apoſtolicam, quæ & Catholica dicebatur, fidem propagare, & Chriſto templa collocare ad populum erudiendum, & ſacra conficienda contenderent, in maximas ſæpe calamitates vnà cum cleris ſuis, & populis inciderunt. Nam Imperatores veteri gentilium deorum ſuperſtitioni addicti, atque omnino à nouis Chriſti inſtitutis auerſi ipſos omnium ordinum, ætatum, & ſexuum Chriſtianos, vt qui mandata ſua in cultu deis adhibendo negligerent, infeſtiſſime perſequuti ſunt. Ex horum autem numero præcipue fuit Caius, vrbis Romæ pontifex, poſt S. Petrum vigeſimus nonus, biennio antè Eutychiano mortuo ſubrogatus. Is deceſſores ſuos viros ſanctiſſimos imitatus omnia ſua ſtudia ad Eccleſiam præclaris virtutis, ac doctrinæ monumentis prouehendam conuerſa habebat. Itaque, cum paucæ adhuc tantum in vrbe eſſent Eccleſiæ, eæq; exiguæ, quas illi parochias, ac Titulos appellabant, presbyteris ad diuinam rem faciendam à ſuperioribus Pontificibus attributæ, ipſe creſcente Chriſtianorum numero alias etiam diaconis aſſignauit, quæ Diaconiæ ſunt nuncupatæ. In primis autem, ne Eccleſia Romana prauis inficeretur Orientis erroribus, laborauit. Nam proximis antè annis quattuor hæreſes in Oriente emerſerant, quibus fides de Deo patre, & filio Chriſto ab apoſtolis tradita tollebatur, vna Sabellij, altera Manetis, tertia Pauli, quarta Apollinaris. quarum ſuos quæque habuit ſectatores. Ex quibus Sabellius vnam tantum patris, & filij vt eſſentiam, ſic perſonam aſſeruit, Chriſtum ſolum Deum eſſe conſtituens. Manes Chriſtum non re vera fuiſſe, ſed ſpectrum hominibus attuliſſe, nec vere perpeſſum eſſe contendit, atque eodem ferme, quo Sabellius, modo ſolam in eo diuinam naturam agnouit. Paulus autem Samoſatenus Antiochiæ epiſcopus, & Apollinaris Laodiceæ, in contrariam prorſus ſententiam inclinarunt: ille Chriſtum purū fuiſſe hominem aſſerens, atq; in eo ita verbum Dei habitaſſe, vt in quouis alio prophetarum, duasq; in eo naturas ita hæſiſſe, vt aliud Chriſtus, aliud verbum Dei exiſteret; hic vero Chriſtum hominem fuiſſe ratione carentem, ſed Verbum in eo rationis, ac mentis officium expleuiſſe. cum veritatis Catholicæ ratio doceat, patris, & filij vnam in duabus perſonis naturam, eſſentiamq; conſiſtere, ac Chriſtum vere Deum ſimul, atque hominem extitiſſe. Quam doctrinam ab apoſtolis acceptam Eccleſia Romana vſque ad hoc temporis ſanctiſſime conſeruauit. Verum eò redeamus, vnde digreſſi ſumus. Imperio eo modo, quo dictum eſt, ordinato, Auguſti ambo expeditionem in ſuas, quæ bello premebātur, prouincias adornarunt. Præcipue Maximianus ſequenti anno, Diocleriano Auguſto iterum, & Ariſtobulo conſulibus, 285.
cum exercitu à ſe conſcripto in Galliam cōtra Bacaudas deceſſit, ac Thebæa legione ſe ſubſequi iuſſa Pœnino ſaltu ſuperato in campos ad oppidum Octodurum deſcendit. Ibi, vt erat veteri deorum cultui deditus, atq; in primis Herculi, auctori, vt præ ſe ferebat, generis ſui, addictus, exercitū omnem luſtrare ex gētilibus, Chriſtianisq; conſtantem cupiens, ſingulos milites adeſſe ad dicendum ſibi ſacramentum præcepit, daturos ſe operam, vt iiſdē animis Chriſtianos deorum ſuorum inimicos, atq; Bacaudas Imperij hoſtes vlciſcerentur. cuius mandatum cum reliqui exhauſiſſent, ſola Thebæa legio detrectauit. Hi erāt orientales milites Chriſtiana diſciplina ab epiſcopo Hieroſolymitano, imbuti, &, poſtquam Romam venerant, à pontifice Romano in fide vſq; adeo cōfirmati, vt religionem bellicæ fortitudini, fidem armis

omnibus anteponerent. Itaque, ne tam impio ſe iureiurando aſtringerent, Octodurum prætergreſſi Agaunum prodierunt, inſignem ei loco Christiani martyrij famam in omnem ſeculorum memoriam relicturi. Erant in ea legione Mauricius primicerius, & Exuperius ſignifer, viri bellicis laudib. nobiles, ſed eximia in Chriſtum fide nobiliores. Hi cum Octodurum ad iuſiurandum concipiendum repetere eſſent iuſſi, reſpondere pro vniuerſa legione non dubitarunt, ſe Chriſtianos eſſe, atque vt militiæ munera pro Imperatore non recuſare, ſic religionis eius ſacrilegia deteſtari. Quo reſponſo Maximianus exacerbatus, quòd vnà & diſciplinam militarem ſolui, & ſacra ſua contemni eiuſmodi Imperij detrectatione videret, & ceteros ſupplicij exemplo terrendos cenſeret, decimum quenque iugulari militari more præcepit, ac reliquos ſe referre Octodurum mandauit. quos Mauricius primicerius alloquutus primum gratulatus eſt, quòd, cum ſocios ſuos indigna ſterni cæde conſpicerent, manus ab eis vindicandis abſtinuiſſent, deinde eos ad conſtantiam fidei retinendam præclaro illorum exemplo accendit. atque omnium nomine ſe prius mortem millies oppetituros, quàm vt ei mandato parerent, reſpondit. Itaque nouo Maximiani edicto XI Kal. Octobris cum ceterorum decimo quoque peremptus eſt. Reliquorum inde, cum item Octodurum repetere iuberentur, cauſſam ſuſcepit ſignifer Exuperius. qui correptis ſignis, & Mauricio verbis plurimis egregie collaudato ſubiecit, ſe Imperatori quidem militiam, at vero Deo integritatem debere, neque Chriſtianos vt perſequantur in animum inducere poſſe. Quibus rebus Maximianus eo vehementius efferatus iter exercitui indixit, atque occulte legionem circumfuſo exercitu ſepſit. eamq́;, vt erat ingenio aſper, ac prope immanis, militibus trucidandam, ac pro arbitrio ſpoliandam obiecit. Vnde Agaunenſium martyrum immortalis in Eccleſia gloria dimanauit. Sub eos dies Carauſius per Belgicam. & Aremoricam pacando mari præpoſitus, quod Franci, & Saxones accolentes infeſtum habebant, cum multis barbaris captis prædam neque prouincialibus redderet, neque Imperatoribus traderet, in ſuſpicionem Maximiano venit, conſulto dimittere barbaros, vt tranſeuntes cum præda exciperet, atque ingentes hoc modo diuitias cumularet. Itaque Maximianus, poſtquam in Galliam venit, ſubito partem exercitus, in quo multæ quoque è Thebæa legione erant centuriæ, ſecundo Rheno ad eum opprimendum immiſit. Pòſtautem, ſumpto ad Agaunum de maiore legionis eius parte ſupplicio, reliquos etiam, qui ad oppugnandũ Carauſium contendebant, vbicunq; terrarum eſſent, interimi iuſſit. Qui vero huic negocio præfecti fuerunt, Caſſium, & Florentium apud Veronam, ciuitatem tum in ripa Rheni fluminis ſitam, cum ſeptem aliis aſſequuti iugularunt. Gereonem vero, ac trecentos octodecim ſocios ad Coloniam, Victorémque demum cum trecentis triginta ad oppidum Francorum, nomine Xanthum, VI Idus Octob. fœdiſſime trucidarunt. Quos omnes ſatis conſtat mortem, ac cruciatus omnes conſtantiſſime ſubiiſſe. Militarem in ſe impetum poſtquam Carauſius audiit, timore percitus propere eum claſſe, quę Gallias tuebatur, in Britanniam tranſiit, ac prouincia illa in poteſtatem adducta, ſemet Auguſtum regiis aſſumptis inſignibus appellauit. Milites autem, qui ad eum delendum mittebantur, eo nuncio accepto ad Maximianum eadem, qua venerant, via ſe receperunt. His rebus geſtis Maximianus caſtra aduerſus ruſticos temere ſæuientes mouit. ac breui, quàm parum arma, vireſq; ſine ſcientia rei militaris prodeſſent, edocuit. nam ad eos progreſſus Amandum, & Ælianum duces ruſticorum robore, ac ferocia magis, quàm vſu belli, atque armorum peritia confidentes leuibus aliquot prœliis vſque adeo afflixit, vt, poſitis armis deditionem continuo fecerint. Quos ille benigne in fidem accepit, atque agreſtibus exarmatis, ac priſtino agrorum cultui redditis, ocium turbatæ Galliæ magna clementiæ laude reſtituit, eamq; nouis formare inſtitutis ad pacem, dignitatemq́; perrexit. Itaque Mamertinus, cum Maximianum Diocletiano tanquam alterum Ioui Herculem affuiſſe, dicere inſtituiſſet, deinceps continenter ita ſubiecit: *An non illud malum ſimile monſtrorum biformium Galliæ fuit, quòd tua Cæſar neſcio vtrum magis fortitudine repreſſum ſit, an clementia mitigatum cum militares habitus ignari agricolæ appetiuerunt, cum arator equitem, paſtor peditem, cum hoſtem*

ſtem barbarum ſuorum cultorum ruſticus vaſtator imitatus eſt? Ex altera parte Diocle-
tianus Roma in Pannoniam profectus ſtrenuum aduerſus Sarmatarum impreſſio-
nes ducem Maximianum, vt opinor, Galerium collocauit, atque ipſe Nicome-
diam in Bithyniam ſeſe contulit. Ibi certior factus, Narſem Perſarum regem ite-
rum poſt Cari Imperatoris exceſſum, Sarracenis, & Parthis ſolicitatis, Meſopo-
tamiæ, atque Armeniæ finitimis Romanorum prouinciis imminere, nullam ſibi
moram attulit, quin eis obuiam iret. Itaque rebus omnibus neceſſariis compara-
tis, progreſſus in Syriam exercitum aduerſus hoſtes adduxit, ac Sarracenis acie
victis, Parthiſque vltra Tigrim propulſis, Narſæ regi tantum pauoris, ac trepida-
tionis iniecit, vt amicitiæ habendæ cauſſa nobiles feras, atque alia dona exquiſi-
tiſſima miſerit. Quibus victoriis cognitis populi in Italia, atque adeo in prouin-
ciis feſtos dies præ ingenti lætitia celebrarunt. Maximo inde iterum, & Aquili- 286
no conſulibus, & Iunio Maximo præfecto vrbis, maioribus in vtroque Imperio,
quàm adhuc, bellorum tumultibus laboratum eſt. In primis pleræque Germa-
niæ nationes, quod ſæpe antea fecerant, inter ſe coniurationem fecerunt, atque
vltimum prope excidium Galliæ, præſentia Maximiani poſthabita, intentarunt.
Hi fuere non ſolum Burgundiones, & Alemani, ſed etiam Chaibones, & Heruli,
viribus primi, locis vltimi. qui, cum traiecto repente Rheno in prouincias pro-
ximas irrupiſſent, omnia cæde, vaſtatione, atque incendio miſcuerunt. Qui tu-
multus poſtquam ad aures Maximiani accidit, extemplo caſtra aduerſus eos mo-
uit. Iam Burgundiones, & Alemanos incondita multitudine abundantes pri-
mum ſæua fames, deinde ſæuior peſtilentia adorta erat. Quod vbi Maximianus
animaduertit, arma ab illis abſtinuit, ac ſua ſponte duobus malorum generibus i-
pſis mortalibus infeſtiſſimis, conflictari, conſumíque permiſit. Chaibonas vero,
Herulóſque aperto Marte aggreſſus primo certamine profligauit. Nam exercitus
parte in hoſtes inducta ita conflixit, vt ipſe omnibus locis, totáque acie, & reſi-
ſtentibus, & cedentibus, & fugientibus ſe obiecerit. quo pacto tanta eos interne-
cione deleuit, vt cladem relictis domi coniugibus non profugus aliquis è prœlio,
ſed ipſamet victoria nunciarit. Quæ dum ille geſſit, Carauſius in Britannia na-
ues Romanum in modum conſtruxit, legionem Romanam, quæ ibi in præſidio
erat, abduxit, aliquot militum peregrinorum cohortes intercluſit, mercatores
Gallicanos ad delectum contraxit, barbarorum, & maxime Francorum innume-
rabiles copias ſpoliis prouinciarum diuiſis illexit, atque inde prædonum more o-
mnia Galliæ, Italiæ, Hiſpaniæque littora latrociniis infeſta habere inſtituit. vnde
illud piratici belli nomen inuenit. Diocletianus autem rebus Syriæ compoſitis
iampridem Nicomediam reuerſus ſeſe in Mœſiam retulit. Nam Sarmatæ tranſ-
miſſo Iſtro Daciam populabundi inierant, eámque Alemanorum more omni ge-
nere maleficij diuexabant. Hæc autem erat Dacia, quæ fuerat inter ſuperiorem,
inferiorémque Mœſiam ab Aureliano Auguſto repoſita, eáque Ripenſis, & Me-
diterraneæ nomine inſignita, cum ille Daciam Tranſiſtrianam à Traiano quon-
dam Auguſto, victo rege Decebalo, partam dimiſiſſet, quia inter infeſta barbaro-
rum circumſiſtentium arma retinere non poſſet. Diocletianus autem Sarmatas ex
hac Dacia prædantes trans Iſtrum ita compulit, vt eam ab omni incommodo non
obſcura victoria vindicarit. Proximo anno Diocletianus tertium, & Maximianus 287
ſecundum conſulatum geſſerunt. Ne tum quidem ab hoſtilibus vtrobiq; impreſ-
ſionibus eſt ceſſatum. Præcipue Alemani receptis ex peſtilentia viribus Rhenum
ſumma, vt aſſueuerant, hieme, quippe gelu duratum, traiecerunt, ac proximos
Galliarum agros hoſtiliter inierunt. Hanc rem cum Maximianus eodem die Tre-
uiris accepiſſet, quo ineundi magiſtratus cauſſa ſolemnia vota concipiebat, vſque
adeo irā non tenuit, vt votis perfectis raptim ſumptis armis exierit. Quæ illi audacia
feliciſſime ceſſit. nam hoſtes palatos adeptus, atq; ex improuiſo aggreſſus præcipiti
agmine ſe trans fluuium referre coegit. Vnde breui reuerſus, ciuitatem vehemen-
ter de ſua incolumitate ſolicitam incredibili lætitia cumulauit. Sacrificiis ei factis,
odoribusq; paſſim accēſis ea gratulatio declarata eſt. Quod factum, vt ſingulari feli-
citate commemorandū Mamertinus deinceps ſic Gallica dicēdi copia celebrauit:

Illum tuum primum conſulatus tui auſpicalem diem tacitus præterire non poſſum, quo tu ſolus omnium conſequutus es, vt quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum videbatur, tunc primum potuerit ſufficere peragendis, vnoq́; ſol curriculo, & officia te conſulis inchoantem videret, & Imperatoris implentem. Vidimus enim te Cæſar, eodem die pro repub. & vota ſuſcipere, & conuicta delere. vidimus, te eodem die in clariſſimo pacis habitu, & in pulcherrimo virtutis ornatu. Bona venia Deûm dixerim, ne Iuppiter quidem ipſe tantà celeritate faciem cœli ſui variat, quàm facile tu togam prætextam ſumpto thorace mutaſti, haſtam poſito ſcipione rapuiſti, à tribunali temet in campum, à curuli in equum tranſtuliſti, & rurſus ex acie cum triumpho rediſti, totamq́; hanc vrbem repentina tua in hoſtes eruptione ſolicitam lætitia, & exultatione, & aris flagrantibus, & ſacrificiis, & odoribus accenſis numini tuo impleſti. Ita vtroq; die ſupremo tempore bis diuina res pari religione celebrata eſt, Ioui, dum pro futuris vouetur, tibi, dum pro victoria ſoluitur. His rebus geſtis Maximianum inde Germanicis incurſionibus irritatum ſalutaris illa cogitatio ſubiit, haud incommode ſe factutum, ſi, quod nemo adhuc tentauerat, vltra Rhenum tranſmitteret, atq; hoſtes, in ſuis quenq; agris, opprimeret. ſic enim demum deleri Germanos poſſe, ſi in propriis ſedibus peterentur, vt non prædam modo, quam cepiſſent, amitterent, ſed de ipſis etiam liberis, coniugibus, parentibus, & rebus ſuis cariſſimis dimicarẽt. ſatis ſe hoſtilium incurſionum hactenus pertuliſſe, nunc reddere eas barbaris magnis cumulatas incommodis oportere. Hoc igitur conſilio explicato, pontem in Rhenum confecit, exercituque tranſmiſſo Alemaniam iniit. ac rege eorum inter ipſas, quas moliebatur, inſidias capto, ab ipſo ponte vſque ad Danubij caput continenter Alemanos prœliis proſpere factis edomuit, ac totam regionem ferro, atque igne vaſtatam opibus prorſus exhauſit. vſque adeo vt Mamertinus non minus ad fidem, quàm ad laudẽ dixerit, Maximianum primum omnium Imperatorum probaſſe, Romani Imperij nullum eſſe terminum, niſi qui ſuorum eſſet armorum. Hęc victoria ingentem Maximiano gloriam vel conſilij nouitate, vel cladis magnitudine attulit. nam trophæis in media Alemania conſtitutis gentem illam ita debilitauit, vt pòſt per multos annos à Romanorũ bello vacauerit. Ex altera parte in Scythia erant Vittungi, & Carpi. Vittungi Gotthicum genus, Viſgotthi alio pòſt nomine appellati, in Grutungos, & Teruingos erant diſtributi. Vtramque eorum gentem creberrimis à ſuperioribus Imperatoribus bellis repulſam, neque ſatis adhuc ab inferendis Mœſiæ, Thraciæque detrimentis coercitam Diocletianus item in propriis aggredi finibus ſtatuit. atque trans Iſtrum compulſam ita eſt perſequutus, vt Gotthos multis prœliis victos ad pacem petendam adegerit. Tum vero ne liberum poſthac barbari aditum ad flumen tranſeundum haberent, limitem Iſtri neglectum veteribus repoſitis caſtellis, ac præſidiis reparauit, atque in exitu anni ſeſe Nicomediam rettulit. Interim Batauia Galliæ regio per Francos reges aliquot occupata ad Carauſium tyrannum defecit. Quæ cauſſa Maximianum impulit, vt o-
288 mnes eò belli curas, apparatusq́; conuerterit. Itaque ſequenti anno Maximo iterum, & Ianuario conſulibus, Germanico bello, quo aſſidue premebatur, ſolutus arma aduerſus eum intulit. Accidit autem illud incommodi, vt ad Britannici maris inclementiam ſumma quoque rei nauticæ imperitia ſe adiunxerit. Quibus impedimentis intercedentibus bellum illud in præſens intermittere, ac piratæ vindictam in aliud tempus reiicere eſt coactus. Itaque pace cum eo ſimulate compoſita in Francos, qui Carauſio ſe adiunxerant, atque auxilia miniſtrabant, inuaſit. cuius impetum cum rex eorum Gennobon ſuſtinere non poſſet, legatos, qui pacem peterent, miſit, neque eam impetrauit. Diocletianus autem ipſam quaſi domandarum gentium ſeriem perſequutus poſt Gotthos, Carpóſque ſubactos repente ſeſe in Quados, & Marcomannos, alióſque vicinos Germaniæ populos intulit, qui ſuperato Danubio ipſas, quæ obiectæ erant, Rhætias aſſiduis incurſionibus lacerabant. atque eas gentes prœliis, & expugnationibus ita fregit, vt pace petita dicto ſe audientes fore ſpoponderint. Ita quemadmodum Maximianus Alemanis vincendis Romanum limitem vltra Rhenum, ſic Diocletianus Quadis ſubigendis vltra Danubium protulit. Inde reliquum anni ab vtroque in Illyrico, Galliáque luſtranda eſt poſitum. Per eoſdem ferme dies noua duo, eáque peri-

culoſa

culoſa bella coorta ſunt, vnum in Ægypto, in Africa alterum. Achilles quidam
non ignobilis dux militiæ Ægyptum ad defectionem ſolicitauit, ac contractis ad
ſe militaribus copiis ipſam ſibi prouinciam cum inſignibus Auguſtalibus vindica-
uit. Quinquegentiani vero Mauritaniæ populi ingenij ferocioris, ac prope indo-
miti, arreptis temere armis prouinciam hoſtiliter percurrere, eámque ſpretis Ma-
ximiani præfectis variis populationum incommodis afficere inſtitere. Cum autem
Diocletianus non tam veſanam populorum defectionem, quàm ſæuam tyranno-
rum in dies orientium libidinem ægre ferret, conſilia rerum agendarum coram ſi-
bi cum Maximiano communicanda putauit, ac propterea illum, Mediolanum in
Italiam vt adiret, admonuit. nam ſe eò quoq; colloquij gratia conuenturum. Ma-
ximianus autem, vt eius auctoritati diligenter obtemperabat, eiuſmodi nuncio
accepto ſtatim ſe obſequuturum oſtendit. Itaque poſtero ineunte anno, quo con- 289
ſulatum geſſerunt Baſſus, & Quintianus, & Ianuarius præfecturam vrbis, quàm
XI Kal. Martias occeperat, continuauit, Diocletianus præmiſſis nunciis è Pan-
nonia ceſſit, ac ſumma celeritate Iuliis alpibus ſuperatis repente in Italiam nec o-
pinantibus omnibus adiit. Maximianus autem hieme ſæuiſſima, & in Gallia inuſi-
tata, cum niue, ac glacie oppleta horrerent omnia, ex improuiſo per Cottias al-
pes acceſſit. Vterque, quacunque iter fecit, frequentiſſimo populorum longo eos
interuallo viſere geſtientium concurſu exceptus eſt. præcipue agricolæ concurſa-
re, inter ſe nunciare, aras ponere, thura adolere, hoſtias immolare, vina libare,
deos laudibus, gratiíſque concelebrare; vſque adeo vt paſſim fructus percipi ex-
pectatiſſimi triumphi potuerit. Erat iam tum Mediolanum ea nobilitate, opulen-
tia, publicorum operum magnificentia, & ciuium, inquilinorúmque frequentia
præditum, vt facile ſecundum à Roma dignitatis teneret, atq; amplitudinis gra-
dum. Itaque vrbem ingreſſi ambo ea pompæ magnificentia, atque occurrentis ci-
uitatis honore excepti ſunt, qui maximus, ac ſplendidiſſimus adhiberi per ea feli-
ciſſima Italiæ tempora potuit. Geminata inde maieſtatis Auguſtalis præſentia om-
nium animos inuſitata admiratione defixit. Ambo in eodem Palatio hoſpitati co-
miter eos, quibus Auguſtos ſalutare per dignitatum gradus licebat, duplicato ma-
ieſtatis numine admiſerunt. Vt vero limine egreſſi per mediam vrbem equis ſimul
inuecti ſunt, certatim viri, fœminæ, pueri, & ætate maturi aut per fores in publicum
prodierunt, aut per ſuperiores ædium partes ſe proiecerunt, clara, ac libera inter
ſe voce rogantes, vides Diocletianum, Maximianúmque? vides? ambo ſunt, vnà
ſunt, quàm inuicti ſedent, quàm concorditer eloquuntur, quàm cito tranſeunt?
Affuerunt ex omnibus vrbibus honeſtiſſimæ legationes, ſed in primis Roma lumi-
na ipſa ſenatus, ac ciuitatis principes miſit. nemóque omnium fuit, quin per eos
dies Mediolanenſium ciuitatem beatiſſimam duceret, quæ duos tantos, ac tam
concordes Imperatores gremio complexa teneret. Ceterum ipſi ſecreto inter ſe
colloquuti fraterna inuicem officia præſtiterunt, ille dona Perſica, hic ſpolia Ger-
manica oſtendendo, ac ſumme in omni conſiliorum ratione concordes præcipue
de Cæſaribus adiungendis inter ſe conſenſerunt, vt partem inſtantium bellorum
in eorum curam, ſedulitatémque transferrent. Vbi vero per aliquot dies vnà fue-
re, tum eadem, qua venerant, celeritate ſeſe ad exercitus recepere. Poſt aliquot
inde dies Narſes rex Perſarum ab Ormie fratre bello petitus legatos ad Diocletia-
num in Syriam de confirmanda pace miſit, atque ei donis regiæ munificentiæ cul-
to ſe ipſum, totúmque regnum, vt ingredi dignaretur, explicuit. Gennobon au-
tem rex Francorum pacem iterum à Maximiano popoſcit, tum demum integra ſe
auctoritate regnare exiſtimans, cum ipſo placato regnaret. Ille vero pacem Fran-
cis ita dedit, vt multas eorum familias in Galliæ fines traduxerit, atq; in agris Ner-
uiorum, ac Treuirorum locauerit. ſic enim & terram hoſtium incolis exhauriri,
& propriam, quæ deſerta erat, expleri poſſe, putauit. Moris erat, vt Imperato-
res quinto, ac decimo quoque Imperij ſui anno dies quoſdam feſtos peragerent,
in quibus ſacra, ludóſque omnis generis facerent, ac præterea diis votis ſe ſole-
mnibus obligarent, ſi ſe incolumes in proximum quinquennium, aut decennium
conſeruaſſent, aut vota ſuperiore quinquennio nuncupata pro retenta incolumi-

tate perſoluerent. Cum ergo quintus hic Diocletiano,& Maximiano Imperij perficeretur annus, vterq; quinquennalia apparatu, vt aſſolebat, maximo edidit. Maximianus ea Treuiris celebrauit. quæ tum Gallici ſedes habebatur Imperij. Mamertinus orator ſolemnem ad ea orationem compoſuit, ſed iuſſu Maximiani ad decennia reſeruauit. quoniam luſtris omnibus prædicandis ea communis eſſet o-
290 ratio. Inſequens annus, qui fuit à Chriſto nato ducenteſimus nonageſimus, Diocletianum Auguſtum IIII, & Maximianum Auguſtum III conſules, & Turrianum Gratianum præfectum vrbis, habuit. Eo anno Diocletianus luſtrauit Illyricum. ſi quidem Hadrianopoli, Byzantiiq; ſubſcripſit. Maximianus autem Treuiris Natalicia ſua peregit. In ea pompa Mamertinus orator, de quo dixi, Belgicus, per ea tempora clarus orationem diei, ac celebritati, quæ agebatur, accommodatam habuit. in qua primum ipſas Imperatorum vel duriſſimis temporibus concurſationes expoſuit. deinde res ab eis geſtas percucurrit. remp. virtute eorum Carini dominatu ſæuiſſimo liberatam, exacerbatas ſeculi prioris iniuriis Gallias eorum clementia ad obſequium eſſe redactas, dies feſtos victoriis, ac triumphis celebratos, trophæa in media Germania conſtituta, limitem Rhætiæ repentina hoſtium clade promotum, Sarmatiam vaſtatam, oppreſſumq́ue captiuitatis vinculis Sarracenum, Francos ad petendam pacem cum rege venientes, Parthumq; Diocletiano munerum miraculis blandientem. De pietate inde illorum diſſerens in primis admirabilem eorum concordiam extulit. *Quæ enim*, inquit, *vlla vnquam videre ſecula talem in ſumma poteſtate concordiam? qui germani, geminive fratres indiuiſo patrimonio tam æqualiter vtuntur, quàm vos orbe Romano? Laurea illa deuictis accolentibus Syriam nationibus, & illa Rhætica, & illa Sarmatica te Maximiane fecerunt pio gaudio triumphare. Itidem hic gens Chaibonum, Herulorumq́ deleta, & Tranſrhenana victoria, & domitis oppreſſa Francis bella piratica Diocletianum compotem votorum fecerunt. obſtupeſcerent omnes admiratione veſtri, etiam ſi vos idem parens, eademq́ mater ad iſtam concordiam naturæ legibus imbuiſſent. At enim quanto hoc eſt admirabilius, quòd vos caſtra, quòd prælia, quòd pares victoria fecere fratres, dum virtutibus veſtris fauetis, dum pulcherrima inuicem facta laudatis, dum ad ſummum fortunæ faſtigium pari gradu tenditis, diuerſum ſanguinem affectibus miſcuiſtis.* Inde quanto labore media hieme ex diuerſis regionibus Mediolanum colloquij gratia conueniſſent, quanto amore ſimul in eodem Palatio diuerſati eſſent, atque inde diſceſſiſſent, edocuit. poſtremo felicitatem eorum oſtendit, quòd ſecuro orbe ſuas vterque prouincias relinquere, atque in interiora Imperij ſecedere poſſent. quòd diram famem, ac ſæuam peſtilentiam ipſis ad Imperium euectis ſumma frugum copia, & optata corporum ſalubritas excepiſſet, & quòd Deus opportune ad tranquillandum Imperium bella ciuilia inter nationes barbatas accendiſſet. *Furit enim*, inquit, *in viſcera ſua gens effrena Maurorum. Gotthi Burgundios penitus excindunt. rurſum pro victis armantur Alemani. itémque Teruingi pars alia Gotthorum adiuncta manu Taiſalorum aduerſum Vandalos, Gepidáſque concurrunt. Ipſos Perſas, ipſúmque regem aſcitis Saccis, & Ruffis, & Gellis petit frater Ormies, nec reſpicit vel pro maieſtate quaſi regem, vel pro pietate quaſi fratrem. Burgundiones Alemanorum agros occupauere, ſed ſua quoque clade quæſitas Alemani terras amiſere, quas repetunt. Blemys lembus modo aſſueti ſagittis aduerſus AEthiopas quærunt, quæ non habent arma, & pene nudis odiis bella internecina committunt.* auguratur inde in extremo nauales etiam, maritimosq; triumphos, quos ex Carauſio partum iri ſignificat. Eo demum anno, cum Britannia, Ægyptus, & Mauritania amiſſæ animos Auguſtorum vrgerent, placuit ambobus ad confirmandas reipub. vires, & bella omnia complectenda ſibi Cæſares adoptare. Hoc non ſolum apud Eutropium ſcriptum eſt, ſed etiam in oratione, quam orator Æduus pòſt ad Conſtantium Cæſarem dixit: *Toto terrarum orbe*, inquit, *non modo qua Romanus limes fuerat, virtute veſtra recepto, ſed etiam, qua hoſtiles, edomito, cum toties proculcata eſſet Alemania, toties obſtricta Sarmatia, Vittungi, Quadi, Carpi toties profligati, ſubmittente ſe Gottho pace petenda, ſupplicante per munera rege Perſarum vrebat animum vna illa tanti Imperij contumelia, quòd Britannia adhuc in poteſtate Carauſij eſſet.* Item: *Partho vltra Tigrim redacto, Dacia reſtituta, porrectis vſque Danubij caput Germaniæ, Rhætiaque limitibus, deſtinata Batauiæ, Britanniaque*

vindicta

vindicta gubernacula maiora quærebat aucta, atque augenda reſpublica. & qui Romanæ potentiæ terminos virtute protulerant, Imperium filio pietate debebant. Hoc igitur conſilio conſtituto Auguſti ambo filios ſibi adoptarunt, Diocletianus quidem Galerium Maximianum, virum prope Serdicam vrbem Ripenſis Daciæ natum, Maximianus vero Conſtantium Chlorum in Dardania, ex filia Criſpi fratris Claudij nuper Imperatoris progenitum. Etenim Maxentius Maximiano primum propter ætatem, deinde propter aliam offenſionem parum fuit probatus. ſiquidem fama conſtans manauit, eum arte vxoris mariti animum virili prole edita retinere cupientis fuiſſe ſuppoſitum. Galerius autem, & Conſtantius Diocletiano, & Maximiano bellicis in ſtudiis, atque laboribus ita ſe virtute, conſilio, ac ſedulitate probarant, vt idonei viſi ſint, qui adoptati in Imperij ſocietatem acciperentur, ac Cæſares dicerentur. Quamobrem poſtero anno, Caſſio, & Tiberiano conſulibus, Kalendis 291
Martiis Diocletianus Galerium in Illyrico, & Maximianus Conſtantium in Italiam accitum pompa, quæ adhiberi in eiuſmodi celebritate ſolebat, adhibita, Cæſarem declarauit. vnde Æduus idem dixit: *O Kalendæ Martiæ ſicut olim annorum voluentium, ita nunc, æternorum auſpices Imperatorum.* Galerio etiam Diocletianus Valeriam filiam collocauit, à qua pars quædam Pannoniæ nomen traxit; Maximianus vero Conſtantio Theodoram priuignam; atque earum ducendarum cauſſa vterque priores vxores dimiſit. Conſtantius etiam, vt fraternæ fidei certum Galerio pignus daret, Conſtantinum filium, qui poſtea imperauit, ex Helena vxore, (ſic enim plerique cenſent potius, quàm concubina,) ſuſceptum obſidem dedit, eo nomine, vt prima illo duce rudimenta militiæ poneret. nam XV tum annos agebat. Ceterum, vt inquit Ammianus, hi Cæſares ipſis Auguſtis tanquam apparitores obtemperarunt, vltro citroq; pro eorum arbitrio commeantes. His actis Diocletianus Galerium limiti Iſtri defendendo præpoſuit, ipſe vero Ægyptum ſibi recuperandam aſſumpſit. Maximianus autem Mauritania ſibi deſtinata Conſtantio Britanniam recipiendam commiſit. Itaque hoc anno tribus in locis aduerſus hoſtes res egregie geſta eſt. Nam Diocletianus in Ægypto cum multa alia proſpere adminiſtrauit, tum in primis vrbes Thebaidis duas Buſirim, & Copton, quæ defecerant ad Achillem, deuictas, ad prodendum aduerſus fidei deſertores exemplum ſolo æquauit. Galerius autem tranſmiſſo Iſtro Sarmatas, & Carpos, qui limitem violauerant, tanta mole inuaſit, vt victoriam clariſſimam reportarit. Conſtantius verò maxima celeritate ex Italia in Galliam maturauit. inde nec opinantibus omnibus ad Oceanum progreſſus Geſſorigiam, quod oppidum in littore aduerſus Britanniam ſitum à Carauſio tenebatur, primo aduentu in poteſtatem redegit. Quo facto ſubito portum vrbis molibus ſaxorum, lignorúmque iniectis ita obſepſit, vt eius vſum Carauſio prorſus ademerit. tum exercitum eius adortus, qui Bononienſe littus inſederat, prœlio proſpere facto deuicit, ac victum ſumma clementia conſeruauit. Inde, nauibus ad traiiciendum ædificari iuſſis, Batauos ſibi adoriendos ſuſcepit, qui, Britannico tumultu ſolicitantibus Francis cum defeciſſent, Cliuiam oppidum Romanorum arctiſſime obſidebant. ac neque locorum ſtagnantium difficultate permotus, (nam Batauiam à Scalde interlutam diuortio ſuo Rhenus amplectebatur) neque ſyluarum barbaros occultantium denſitate deterritus hoſtes longiſſime, ac conſtantiſſime perſequutus; demum cum coniugibus, & liberis ad deditionem adduxit, atque obſidione Cliuiam liberauit. multi barbari, in primíſque Franci captiui facti. quos ad agros Lingonum, Rhemorum, Tricaſſinorum, & Ambianorum à ſolitudine vindicandos deſtinauit. Vnde vetus dixit orator ad Conſtantinum, Conſtantium patrem eius terram Batauiam à diuerſis Francorum regibus occupatam omni hoſte purgaſſe, ac gentes ipſas in Romanas nationes tranſtuliſſe, vt non ſolum arma, ſed etiam feritatem ipſam ponere cogerentur, & pacem Romani Imperij cultu iuuarent, arma delectu. Ex his multi prouincialibus diſtributi aliquandiu in porticibus ciuitatum blandientes manſerunt, donec ad deſtinatos ſibi ſolitudinum cultus contenderent. regibus eorum Aſarico, & Gaiſoni pax, cum eam peterent, eſt conceſſa. Iiſdem conſulibus Iunius Tiberianus præfecturam vrbis XII Kal. Martias cepit. de quo Vopiſcus:

Hilaribus, quibus omnia feſta fieri debere ſcimus, & dici, impletis ſolemnibus vehiculo ſuo me; & iudiciali carpento præfectus vrbis vir illuſtris Iunius Tiberianus accepit. Hannibaliano
292 inde, & Aſclepiodoro conſulibus, Galerius Baſtarnas, Carpos, & Sarmatas in finibus ſuis trans Iſtrum adortus, inſigni victoria ſuperauit. eo in bello Conſtantinum Conſtantij Cæſaris filium egregiæ virtutis adoleſcentem, cum eius laudi inuideret, conſulto ſub ſpecie honoris variis periculis obiectauit. quæ ille ſemper inſigni animi fortitudine depulit. præcipue autem duci Sarmatarum in campum prodeunti oppoſitus ipſum viuum corripuit. idque primum ſpecimen futuræ magnitudinis edidit. Hi populi, ne quando bellum redintegrare poſſent, citra Iſtrum Diocletiani iuſſu traducti, atque in Romanis prouinciis collocati. In Gallia cum ſumma per æſtatem, hiemémque ſiccitas extitiſſet, qua claſſis ad bellum Britannicum eſt conſtructa, repente ineunte vere aſſiduis imbribus amnes ita exundarunt, vt paratis nauigiis facilem deductionem præbuerint. Ceterum, dum inſtructa claſſe Conſtantius tempus nauigationis opportunum expectat, dies x1 Kal. Maij aduenit. quem Maximianus, quia idem erat Romæ natalis, magna populi lætitia Treuiris celebrauit. In ea ſolemnitate Mamertinus idem, vt exiſtimatur, orationem habuit, in qua expoſitis Maximiani reb. omnibus, quas commemorauimus, demum de Conſtantio, & apparatu inſtantis belli Britannici ita diſſeruit: *Veſtra felicitatis eſt, quòd iam milites ad Oceanum peruenere victoria. iam cæſorum in illo littore hoſtium ſanguinem reciproci fluctus ſorbuerunt. Quid nunc animi habet ille pirata, cum fretum illud, quo ſolo mortem ſuam hucuſque remoratus eſt, pene veſtros exercitus videas ingreſſos, oblitóſque nauium mare refugum ſequutos eſſe, qua cederet? quam nunc inſulam remotiorem, quem alium ſibi optet Oceanum? quo denique pacto effugere pœnas reipub. poteſt, niſi ſi hauſtu terra deuoretur, aut turbine aliquo in deuia ſaxa rapiatur. ædificatæ ſunt, ornatæque pulcherrimæ claſſes cunctis ſimul amnibus Oceanum petituræ. neque ſolum ad perficiendas eas certatim homines laborarunt, ſed etiam ad excipiendas flumina repente creuerunt. Toto ferme anno Imperator, quo tibi opus erat ſerenitate, vt naualia texerentur, vt trabes caderentur, vt artificum animi vigerent, vt manus ne torpeſcerent, nullus fere dies imbre fœdatus eſt, hiems ipſa veris temperiem imitata eſt. fluuius hic noſter diu pluuiarum pabulo carens impatiens erat nauium, ſolam naualibus tuis materiam deuehebat. Ecce autem ſubito, cum deduci liburnas oporteret, tibi vberes fontes terra ſubmiſit, tibi largos imbres Iuppiter fudit, tibi totis fluminum alueis Oceanus redundauit. ita in aquas ſponte ſubeuntes impetum nauigia fecerunt, leni modo commota nixu ducentium. Facile itaque quiuis intelligit Imperator, quàm proſperi te ſucceſſus in re maritima ſequuturi ſint, cum iam ſic tempeſtatum opportunitas obſequatur. Felix igitur talibus Roma principibus. Hi cum primum redeant ad te, triumphantes vno cupiunt inuehi curru, ſimul adire Capitolium, ſimul habitare Palatium. Profecto mature illuceſcet dies, cum vos videat Roma victores, & alacrem ſub dextra filium. quem ad honeſtiſſimas artes omnibus ingenij bonis natum felix aliquis præceptor expectat. Interim tamen te gentium domina, quoniam hunc optimum principem in Galliis tuis retinet ratio reip. quæſumus, ſi fieri poteſt, ne huic inuideas ciuitati. cui nunc ille ſimilitudinem maieſtatis tuæ confert, natalem tuum celebrando in ea conſuetudine magnificentiæ tibi debitæ. téque ipſum Imperator oramus, vt etiam, cum vos totius orbis ſecuritate compoſita illa Imperij veſtri mater acceperit, amplexus eius arctiſſimos interdum piis manibus reſoluatis. túque Maximiane potiſſimum, (credo enim hoc idem etiam Diocletianum Oriens rogat.) has prouincias frequenter illuſtres, & profundiſſima licet pace florentes aduentu numinis tui reddas feliciores. Vide Imperator, quanta ſit vis tuorum in nos beneficiorum. adhuc præſentia tua fruimur, & reditum deſideramus.* Hæc, vt dixi, Mamertinus x1 Kal. Maij loquutus eſt, cum apparatus Britannici belli ferueret. Interim dum hæc geruntur, Carauſium familiaris eius Allectus dolo peremit, atque Imperij ſibi inſignia vindicauit. Itaque bellum, quod Carauſius erat paſſurus, ipſe ſuſtinuit. Vnde quidam Æduorum legatus poſt bellum cõfectum ſic dixit: *Acceſſerat diuturna ſceleris impunitas, quæ deſperatorum hominum inflarat audaciam, vt illam inclemẽtiam maris, quæ victoriam principum fatali quadam neceſſitate diſtulerat, pro ſui terrore iactarẽt, nec conſilio intermiſſum bellum eſſe, ſed deſperatione omiſſum crederẽt. adeo vt iam cõmunis pœna timore depoſito archipiratã ſatelles occideret, & illud auctoramẽtum tanti diſcriminis putaret Imperium.*

Alle-

Allectum vero vt inſignia ſibi aſciniſſe principes cognouerunt, eò ardentius bellum iam comparatum intulerunt. Ac primum quidem, ne Conſtantio in Britanniam tranſgreſſo barbaræ nationes nouas res aliquas molirentur, Maximianus noto itineris compendio ad Rhenum acceſſit, omnemq́; illum limitem non equeſtribus, neque pedeſtribus copiis, ſed præſentiæ ſuæ terrore tutatus eſt. Conſtantius vero cum inſtructis diuerſis claſſibus tempus ſoluendi idoneum expectaret, demum vel aduerſo reflante vento littore ſoluit. Quod vbi ſenſere milites, qui à fluctu in amnem Sequanam fuerant repulſi, cunctantibus ducibus, cœlo, ac mari turbidis, vltro ſignum nauigationis popoſcerunt, ac minacibus ſignis contemptis, die pluuio vela fecerunt, & ventum, quia directus non erat, obliquum captarunt, mutuis his ſe vocibus excitantes: Quid dubitamus? quid moramur? Cæſar ipſe iam ſoluit, iam prouehitur, iam fortaſſe peruenit. Inde cœlum obſcuris adeo tenebris eſt offuſum, vt inimica claſſis apud Vectam inſulam in ſpeculis, & inſidiis collocata imprudentibus hoſtibus ſit præterita. Exercitus autem vt primum Britanniæ littus obtinuit, vniuerſis nauibus ſuis ignes iniecit, ne ſibi vllum fugæ præſidium reſeruaret. Quo cognito Allectus ab eo littore, quod tenebat, abſceſſit, ac claſſem, portúmque deſeruit, Conſtantium, cuius imminentia vela proſpexerat, iam, iámque affuturum formidans, ſeſeque ad prœlium conferendum accinxit. ceterum neque aciem explicuit, neque omnes copias, quas trahebat, inſtruxit, ſed cum veteribus coniurationis auctoribus, & barbaris mercede conductis reliqui apparatus oblitus proceſſit. Prœlio Aſclepiodoro prætorij præfecto duce commiſſo nemo Romanorum occubuit. omnes illos campos, atque colles non niſi hoſtium corpora fuſa texerunt. inter quos Allectus ipſe iacuit, cultu illo, quem aſſumpſerat, vltro depoſito, & vix vnius velaminis repertus indicio. Franci ad internecionem cæſi. Milites autem, qui per errorem nebuloſi maris auulſi ad oppidum Londinienſe peruenerant, quidquid barbarorum prœlio ſuperfuit, cum direpta vrbe fugam capeſſere cogitarent, paſſim tota vrbe ſtrauerunt. Conſtantio inde in littus egredienti Britanni exultantes gaudio ſeſe cum coniugibus, ac liberis obtulerunt, non ipſum modo, vt cœlo delapſum intuentes, ſed etiam nauis illius, quæ ipſum aduexerat, vela, ac remigia venerantes: quippe poſt tot annorum miſerrimam ſeruitutem, poſt violatas coniuges, poſt filiorum turpe obſequium liberi, & vera Imperij luce recreati. Hac victoria non ſolum ipſa eſt recuperata Britannia, ſed Galliæ quoque, Hiſpaniæ, Italiæ, atque Africæ oræ perpetuis piratarum incurſionibus liberatæ. nec ſolum Franci, ſed multæ etiam aliæ gentes in coniuratione Carauſij deprehenſæ ad imperium accipiendum adactæ. Hæc hoc modo, atque hoc tempore geſta in oratione legati Æduorum inuenio. vt mirabile illud eſſe videatur, quod ceteri prodidere, Allectum triennio poſt Carauſium ab Aſclepiodoro eſſe deletum, tumque demum Britanniam eſſe receptam. Hoc bello confecto Maximianus exercitum aduerſus Quinquegentianos Mauritaniam peruaſtantes immiſit. Romæ IIII Nonas Auguſti Claudius Marcellus præfecturam vrbis iniuit. Poſtero anno, Diocletiano V, & Maximiano IIII conſulibus, Diocletianus 293 Ægyptij belli longitudinem indignatus Galerium Cæſarem ad ſe ex Mœſia reuocauit, vt Iornandes ſcripſit, atque omni mole Achillem circa Peluſium occurrentem adortus cum vniuerſo exercitu profligauit. deinde, cum ſe fuga Alexandriam recepiſſet, ibi corona circundedit. Non alia vrbs fortius ipſa obſidionis incommoda pertulit. vndique, & præcipue à mari omni apparatu bellico cincta, quanquam breui ad maximam rei frumentariæ difficultatem adducta eſt, tamen omnem Diocletiani deditionis expectationem eluſit, & grauioris ætatis homines ad inopiam leuandam opera amicorum apud duces hoſtium gratia valentium emiſit. Diocletiano tamen acrius in dies vrgente demum octauo menſe vnà cum Achille venit in poteſtatem. Victoriam tantam fœde Diocletianus exercuit, vt qui bellicarum artium, quàm ciuilium, eſſet patientior. Nam & Alexandriæ muros diruit, & vrbem diripiendam permiſit, ita vt precioſiſſima quæque templorum ornamenta detraxerit, & Ægyptios exiliis, ac proſcriptionibus afflictauit, & Achillem defectionis artificem capitali ſupplicio vindicauit. & com-

mentarios de fodiendis metallis ſcriptos Alexandrinis eripuit. Nabatæos porro ex finibus ſuis ad Nilum traduxit, atque in oppidis, & opima regione locauit, ne in poſterum infeſti eſſent eis, qui Oaſim habitarent, verum ſe vindices exhiberent. Antiochiam inde reuerſus Daphnem contendit, & Apollini ſolemne ſacrificium fecit. reuerſusq; Antiochiam aduocatos ſenatores de religione deorum retinenda admonuit, atque aliquid etiam de Chriſtianis perſequendis adiecit. Maximianus autem, & Conſtantius in Gallia rebus, quæ per bella ſuperiora euerſæ fuerant, reſtituendis intenti, oppida reædificare, eaq; ſuperioribus afflicta cladibus recreare conati ſunt. In primis autem Franci ex intimis ſedibus ſuis in Ambianorum, Tricaſſinorum, Rhemorum, & Lingonum deſerta traducti ſunt. Cum autem præcipue Flauiam Æduorum, & Flauiam Cliuienſium refeciſſent, ob eam rem Ædui oratorem, cuius ſuprà meminimus, ad eos miſerunt, vt Britannicam victoriam gratulatus gratias de tanta erga ſe benignitate adiiceret. Qui dicere orſus, primum ſuperiores victorias Sarmaticas, Carpicam, Ægyptiámque ſic perſtrinxit: *Adorata ſint mihi Sarmaticæ expeditiones, quibus illa gens prope omnis extincta eſt, & pene cum ſolo nomine relicta, quæ ſeruiat. Dent veniam trophæa Niliaca, ſub quibus Æthiops, & Indus intremuit. Contenta ſit voce gloriæ ſuæ proxima illa ruina Carporum. Reſeruetur nunciis iam, iámque venientibus Mauris immiſſa vaſtatio. aliis hæc celebrabo temporibus. Illa vero, Cæſar Inuicte, quæ ductu, atque auſpicio nominis tui geſta ſunt, quorum etiam ſpectaculo fruimur, ſub hac occaſione dignationis tuæ ſine vlla dilatione dicenda ſunt.* inde à principio repetens Britannicam expeditionem, & victoriam eo, quo ſcripſimus, pacto narrauit. Qua multis verbis explicita ſic demum perorauit: *Tenet vno amplexu Romana reſpub. quidquid variis temporum vicibus fuit aliquando Romanum. & illa, quæ ſæpe veluti nimia mole diffluxerat, magnitudo tandem ſolido cohæſit Imperio. Nihil ex omni terrarum, cœlíque regione non aut metu quietum eſt, aut armis domitum, aut pietate deuinctum. Et ex aliis quidem partibus aliqua reſtant, quæ, ſi voluntas, vel ratio deſiderent, poßitis acquirere. vltra Oceanum vero quid erat præter Britanniam? quæ à vobis ita recuperata eſt, vt illæ quoque nationes terminis eiuſdem inſulæ cohærentes veſtris nutibus obſequantur. Nulla progrediendi cauſſa ſupereſt, niſi ſi, quod Natura vetuit, fines ipſius quærantur Oceani. Omnia, inquam, Inuictißimi Principes, veſtra ſunt, quæ ſunt digna vobis. & inde eſt, quod conſulere ſingulis æqualiter licet, cum vniuerſa teneatis. Itaque ſicut pridem tuo, Diocletiane Auguſte, iuſſu ſuppleuit deſerta Thraciæ tranſlatis incolis Aſia, ſicut poſtea tuo, Maximiane Auguſte, nutu Neruiorum, & Treuirorum arua iacentia latus, poſtliminio reſtitutus, & receptus in leges Francus excoluit, ita nunc per victorias tuas Conſtanti, Cæſar Inuicte, quidquid infrequens Ambiano, & Tricaßino ſolo, Lingonicóque reſtabat, Baro cultore reuireſcit. Quin etiam illa, cuius nomine mihi peculiariter gratulandum eſt, deuotißima vobis ciuitas Æduorum ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illa prouincia redundabant, accepit artifices, & nunc extructione veterum domorum, & refectione operum publicorum, & templorum inſtauratione conſurgit. nunc ſibi redditum vetus illud Romanæ fraternitatis nomen exiſtimat, cum te rurſus habeat conditorem.* Eo anno Romæ III Idus Martias Septimius Acyndinus præfectus vrbem adminiſtrare inſtituit. In Oriente nouum bellum exortum. ex quo magis, magíſque Diocletiani nomen ad illuſtrem hominum prædicationem inclaruit. Narſes namque rex Perſarum, qui diu quietus Diocletiani in amicitia fuerat, auorum exemplo permotus, obſcurum ſe regnum acturum, niſi Diocletiani bello illuſtraret, eſt ratus. Itaque vbi ipſum Ægyptio bello, atque Alexandrino omnium grauiſſimo implicitum ſenſit, arma Orienti intulit, ac præcipue prouinciam Meſopotamiam, atque Armeniam in-
294 curſauit. Ea de cauſſa Diocletianus ſequenti anno Conſtantio, & Galerio, nobiliſſimis Cæſaribus conſulibus, Galerium cum exercitu Antiochia ad defendendam à Perſis Armeniam miſit. vnde bellum hoc Armenium appellatur. Lætus admodum hic vtrique Imperio annus illuxit, qui fuit ipſis Imperatoribus decimus. Nam Diocletianus Antiochia Nicomediam reuerſus vota Imperij ſui decennalia ſoluit. Maximianus autem, & Conſtantius Gallia, Britanniáque pacata Romæ ſua itē decennia peregerunt. Ea pompa ex more, inſtitutoq; veterum repetita inſigni populi Ro. concurſu, ac lætitia totius Italiæ celebrata eſt. Maximæ Diocletiani, & Maxi-

Maximiani felicitati tribuit Euſebius, quòd vterque decennia, ac vicennia ſplendidiſſima ludorum, pomparum, ac voluptatum hilaritate ediderint. His rebus actis Maximianus Britannico bello defunctus ſuas omnes ad Africam cogitationes intendit, atq; exercitum eo tranſportandum parauit. neq; enim æquo ferre animo poterat, bellum Quinquegentianorum adhuc exigua ſpe victoriæ per ſuos duces adminiſtrari. Itaq; poſtero anno, Tuſco, & Anullino conſulibus, & Ariſtobulo 295 præfecto vrbis, duo diuerſis in locis grauiſſima bella geſta, vnum à Galerio cum Narſe in Armenia, alterum à Maximiano cum Mauris in Africa, & quidē vtrunq; feliciter. Galerium enim ſatis conſtat duo ſecunda prœlia cum rege feciſſe; Maximianum autem Quinquegentianos variis contentionibus fatigatos ad loca ardua, atq; aditu difficilia compuliſſe. Quietæ inde poſt aliquot annos Galliæ nouum 296 ab Alemanis bellum eſt motum. Hi ea hieme, qua Diocletianus Auguſtus VI, & Conſtantius Cæſar iterum conſules, & Caſſius Dio præfectus vrbis inierunt, cum Maximianum longe terrarum abeſſe viderent, Rhenum glacie concretum nacti repente traiecerunt, atque in Lingonas proximos illati hoſtilia omnia facere inſtiterunt. Quo nuncio Conſtantius excitatus nulla mora interpoſita cum exercitu promptiſſimo aduolauit, atq; in campis Vindonenſium aduerſus hoſtes conſedit. neq; ita multo pòſt, cum Alemani pugnæ copiam facerent, in aciem prodiit. Quo prœlio cum exercitu pulſus, ac ſaucius ſe ſe ad Vindonis oppidum hoſtibus in terga hærentibus retulit. Accidit tum res periculi magnitudine, & euentus raritate commemorabilis. Cum Vindonenſes patefactis portis fugientem exercitum recepiſſent, ac protinus eas contra hoſtium inſequentium impetum occluſiſſent, demum ſe Conſtantium ſuorum agmen claudentem excluſiſſe animaduerterunt, portam vero aperire non auſi, ne hoſtes vnà cum eo irrumperent, reſtem propere è mœnibus demiſerunt, atque ita magna felicitate ipſum attractum in mœnia conſeruarunt. Ibi Conſtantius haudquaquam diſcrimine rei geſtæ perterritus, neque vulnere accepto perculſus ciues protinus, ac milites aduocauit, eoſque ad eruptionem in hoſtes faciendam incendit. nam eos ſe incautos, atque alia omnia cogitantes facile oppreſſuros, ac ſine dubio deleturos. Neque conſilium eluſit euentus. poſt quinque horarum ſpacium cum armata ſuorum multitudine egreſſus improuiſo Alemanos fuſos, ac præ victoria ſecutos adortus adeo concidit, vt millia eorum ſexaginta proſtrauerit. Qui ex pugna euaſere, cum ſe per glaciem fuga in Rheni inſulam recepiſſent, repente flumine cœlo miteſcente laxato clauſi, ac mox nauigiis demiſſis obſeſſi in deditionem venere. Ea victoria maximam ei, ſi qua alia, in re militari gloriam peperit. Eodem anno Maximianus in Africa Mauros locis aſperis ſe tenentes ad conſerendam manum adegit. ac demum victos in deditionem ſe tradentes accepit. atque ad extremum, ne quando bellum ſumptis iterum armis renouare poſſent, ad remota loca tranſmiſit. atque inde prouinciæ conſtituendæ ſe tradidit. Galerius autem in ſpem Perſici belli perficiendi adductus tertium cum Narſe commiſit prœlium inter Callinicum, & Carras, oppidum Craſſi quondam ducis Romani clade nobilitatum. verum cum temere exiguas copias maximis obieciſſet, cladem ingentem accepit. ſiquidem vniuerſo amiſſo exercitu vix ipſe ſibi fuga conſuluit. In iis rerum anguſtiis poſitus, cum eum non dolor ſolum, ſed etiam pudor vrgeret, licet conſilij, ac prope mentis inops, iter ad Diocletianum, qui in Syria erat, intendit. Quem vt Diocletianus confuſum, mœſtumq́ue ad ſe venientem proſpexit, ratus id, quod erat, ſubita concepta ira illum tanta arrogantia excepit, vt neglecta Cæſaris dignitate per aliquot millia paſſuum purpuratum pedibus vehiculum anteire permiſerit. tandem in conſpectum admiſſo, ac partim fortunam incuſandi, partim magna omnia, ſi noui daretur prœlij materia, pollicenti veniam dedit, ac nouas ad inſtaurandum bellum conſcribere copias ſiuit. Itaq; Galerius continuo in Illyricum adiit, ac paſſim prouinciales, barbaroſq; conſcripſit, in primiſq; Gothos ſtipendio ex Scythia euocauit, omnino in id intentus, vt acceptam bellicæ offenſionis infamiam deleret, cladem q́ue Perſis referret. Romæ Caius pontifex

epiſtola ad Felicem epiſcopum Kal. Martiis data ſtatuit, vt nemo epiſcopus fieret,
niſi antè oſtiarius, lector, exorciſta, acolythus, ſubdiaconus, diaconus, & presbyter
extitiſſet. Is ſæuum Imperatorum erga Chriſtianos odium reformidans, licet Dio-
cletianum ſanguinis propinquitate attingeret, latendi cauſſa diu in cryptis habita-
uit. atque ibi demum x Kal. Maij vnà cum Gabinio fratre martyrio coronatus,
297 Kal. Iulij ſucceſſorem Marcellinum eſt nactus. Sequens annus, quo Maximianus
Auguſtus v, & Galerius Cæſar iterum conſules cum Hannibaliano vrbis præfecto
fuerunt, pace late toto Imperio parta fuit inſignis. Galerius enim bellum Perſicum
maxima felicitate confecit, quod per aliquot annos cum aliqua Imperij ignomi-
nia gerebatur. Etenim cum maximis, quas conduxerat, copiis in Armeniam ſic ſe
aduerſus ſæuientem Narſem recepit, vt nullum ſolertis, ac fortis ducis officium
prætermiſerit. ſi quidem fide ſpeculatorum diffiſus ipſe quoque cum duobus e-
quitibus ad exploranda hoſtium caſtra proceſſit. ac copiis, apparatuq; eorum per-
ſpectis, mox cum viginti quinque millibus militum adortus induſtrie adeo, forti-
terq; pugnauit, vt victoriam omnium, quæ de Perſis relatæ antè eſſent, nobiliſſi-
mam, ac magnificentiſſimam egerit. Nam & maiorem eorum partem concidit,
& reliquos vnà cum rege ſaucio in fugam ſe dare coëgit, & caſtra opulentiſſima ce-
pit, vbi maximam vim gazæ Perſicæ reperit. Quod vero victoriam tantam vehe-
mentius etiam honeſtauit, ad ceteros captiuos factos genere, ac dignitate præſtan-
tes ipſam etiam coniugem, ſorores, liberosq; regis in poteſtatem adduxit, quas ex-
imio honore habuit. Quare pace, quam rex poſtulauit, ex ſententia facta Meſopo-
tamiam, & quinque trans Tigrim prouincias recepit, atque iterum limitem ſuper
Tigridem reformauit. Atque ita finibus Orientis prolatis nouo victoriæ decore
ſuperioris cladis ignominiam prorſus obliterauit. Quibus rebus actis tum ad
Diocletianum, qui in Meſopotamiam acceſſerat, ſeſe retulit, atque ei vim infini-
tam captiuorum, & opum Perſicarum, in primiſque omnis generis gemmarum, &
margaritarum inſignium obtulit. qui læto, hilarique vultu illum excepit, ac rebus
Orientis compoſitis Nicomediam rediit. Quo eodem tempore Maximianus
Africa conſtituta ſe recepit in Galliam. Notetur hoc loco, ac poſterorum me-
moriæ conſecretur Imperij Romani, vt rara, ſic ſumma, eximiaque felicitas. Neq;
enim, cum eſſet ſingulari virtute, ac concordia principum aliquando tandem è pe-
riculoſis bellorum ſalebris ad ſecuram pacis tranquillitatem eductum, poſthac aut
prouinciarum finibus latius, aut à circunſtrepentibus barbaris tutius, aut publico-
rum operum ornatu ſplendidius, aut liberalium artium cultu inſtructius fuit. Ete-
nim bellicis Imperatores laxati curis ſolum ad ſtudia pacis excolenda animum
conuerterunt. ſi quidem & nouas vrbes condiderunt, atque à ſuo nomine appel-
larunt, & veteres refecerunt, & antiqua in limitibus caſtra reſtituerunt, & publica
in vrbibus, & maxime primariis, opera ad famam magnificentiæ aucupandam æ-
dificarunt, & liberales artes doctoribus prouehendis ornarunt, omnino vt vide-
rentur id agere, vt priſca terris ſecula, quæ aurea fuiſſe feruntur, terris velle redu-
cere, ac pro viribus inſtaurare. quemadmodum oratores ad aures eorum oble-
ctandas dicebant. Hanc tantam felicitatem, tamque proſperum fortunæ obſe-
quium capere animo Diocletianus non potuit. ſi quidem moderatione prorſus in
ſuperbiam verſa eo vſque inſolentiæ prodiit, vt ſe poſthac mortalitatis oblitus, tan-
quam Deum, adorari voluerit. Nam proiicere ſe homines humi venerabundos,
atque oſculum pedibus figere pati cœpit, & gemmas veſtibus, calceiſque inſeruit.
cum ante ipſum omnes Imperatores conſulari tantum ſalutatione contenti fuiſ-
ſent, & ſolam chlamydem purpuream priuato habitui adieciſſent. Quin etiam in
Chriſtianos religionis odio ita deſæuiit, vt omnes ſacramento militari ſolui, atque
è caſtris eiici per Veturium magiſtrum militiæ iuſſerit, niſi ſacra gentilium ſuſce-
piſſent. Quod cum ille curaret, omnes Chriſti confeſſionem humano honori, ac
commodo ita prætulerunt, vt etiam, ſi opus fuiſſet, mortem ſe non recuſaturos
oſtenderent. Itaque Veturius eorum multitudine, & conſtantia deterritus in-
298 cœptum omiſit. Fauſto inde iterum, & Gallo conſulibus, Imperatores ad cete-
ra opera publica toto terrarum orbe à ſe regia magnificentia inchoata duo nobi-
liſſima

liſſima duabus clariſſimis in vrbibus addiderunt. Etenim Diocletianus Romæ; Maximianus Carthagine Thermas inſtituerunt. Romanarum quidem admiranda in hunc vſque diem veſtigia immenſam animi Diocletiani vaſtitatem quandam oſtendunt. Quas Maximianus perficiendas ita curauit, vt propterea Chriſtianos miſere admodũ habuerit, cum eos, & lapides cædere, & arenas eruere operis eius cauſſa coëgerit, quod in vetere S. Marcelli vita ſcriptum inuenitur. In Gallia, rhetore publico apud Cliuienſes extincto, Conſtantius ciuitatis eius ornandæ, & iuuentutis excolendæ gratia Eumenium rhetorẽ, qui ſibi magiſter memoriæ fuerat, illi præeſſe auditorio iuſſit. ac ſalarium ſexcentorũ millium nummûm ei attribuit. atq; has ad illum litteras dedit: *Merentur & Galli noſtri, vt eorum liberis, quorum vita in Auguſto Cliuienſium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipſi adoleſcentes, qui hilari conſenſu meum Conſtantij Cæſaris ex Italia reuertentis ſuſcepere comitatum, vt eorum indoli conſulere cupiamus. Proinde quod aliud præmium iis, quàm illud conferre debemus, quod nec dare poteſt, nec eripere fortuna? Vnde auditorio huic, quod videtur interitu præceptorum orbatum, te vel potiſſimum præficere debuimus, cuius eloquentiam, & grauitatem morum ex actus noſtri habemus adminiſtratione compertam. Saluo igitur priuilegio dignitatis tuæ, hortamur, vt profeſſionem oratoriam recepes, atque in ſupradicta ciuitate, quam non ignoras nos ad priſtinam gloriam reformare, ad vitæ melioris ſtudium adoleſcentium excolas mentes. nec putes, hoc munere antè partis aliquid tuis honoribus derogari, cum honeſta profeſſio ornet potius omnem, quàm deſtruat, dignitatem. Denique etiam ſalarium te in ſexcentis millibus nummûm ex reip. viribus conſequi volumus, vt intelligas, meritis tuis etiam noſtram fauere clementiam. Vale Eumeni Kariſsime nobis.* Eumenius autem onere ſuſcepto, vt gratiam à Cliuienſibus ſuis iniret, præſidem Galliæ adiit, atque oratione habita poſtulauit, vt ſcholas Menianas, quæ erant inter Mineruę, & Apollinis templa conſtructæ, reficeret, atq; ad id opus pecuniam ſibi à principibus in epiſtola conſtitutam adhiberet. extat oratio illa, in qua mentio etiam fit Africi, Perſiciq; belli proxime confecti. Eius ſententias aliquot imaginem horum temporum, & morum exprimentes in hos annales libet includere. neq; enim aliquid ad lucem huius memoriæ pertinens prætereundum videtur: *Ante omnia, Vir Perfectiſsime, diuina Imperatorum, Cæſarumq; noſtrorum prouidentia, ſingularíq; in nos beneuolentia ſcholarum etiam Menianarum inſtauratione parendum eſt. qui ciuitatem iſtam & olim fraterno nomine gloriatam, & nunc demum grauiſsima clade perculſam, cum latrocinio Bataticæ rebellionis obſeſſa auxilium Romani principis imploraret, non ſolum pro adminiſtratione meritorum, ſed etiam pro miſeratione caſuum attollere, ac recreare voluerunt, ipſamq; ruinarum eius magnitudinem immortalibus benignitatis ſuæ monumentis dignam iudicauerunt; vt tanto eſſet illuſtrior gratia reſtitutorũ, quanto ipſa moles reſtitutionis immanior. Itaq; maximas pecunias, & totum, ſi res poſcat, ærariũ non templis modo, ac locis publicis reficiendis, ſed etiam priuatis domibus indulgent, nec pecunias modo, ſed etiam artifices Tranſmarinos, & ex ampliſſimis prouinciarum ordinibus incolas nouos, & deuotiſſimarum hiberna legionum adhibent, vt reſides aquas, & nouos amnes, veluti aridis feſſæ vrbis viſceribus infundant. Ex quo manifeſtum eſt, eos, qui coloniã iſtam tot, tantisq; opibus totius Imperij erigere, atq; animare ſtatuerunt, vel præcipue ſedem illã liberalium artium velle reparari, cum peculiarem frequentiam honeſtiſſimæ iuuentutis illuſtrato ſtudiorum honore prouiderint. Cui enim vnquam veterum principum tantæ fuit curæ, vt doctrinæ, atq; eloquentiæ ſtudia florerent, quantæ his optimis, atq; indulgentiſſimis dominis generis humani? quos ego quidem, quantum ad votum pietatemq; pertinet, liberorum parentes appellare non dubito. qui nobiliſſimam iſtam indolem Galliarum ſuarum interitu ſummi doctoris orbatam reſpicere dignati ſuo potiſſimum iudicio præceptorem ei, moderatoremq; tribuerunt. Et inter Imperatorias diſpoſitiones ſummis reip. gubernãdæ prouiſionibus occupatas litterarũ quoq; habuere delectũ. neq; aliter quàm ſi equeſtri turmæ, vel cohorti prætoriæ conſulendũ foret, quem potiſſimum præficerent, ſui arbitrij eſſe duxerunt. ne iis, quos ad ſpem omnium tribunalium, aut interdum ad ſtipendia ſacrarum cognitionum, aut fortaſſe ad ipſa Palatij magiſteria prouehi oporteret, veluti repentino nubilo in medijs adoleſcẽtiæ fluctibus deprehẽſi incerta dicendi ſigna ſequerẽtur. In quo ego, Vir Perfectiſſ. nihil laudi meæ tribuo, ſed domini noſtri Conſtantij principis incredibilẽ erga iuuentutẽ Galliarum ſuarum ſolicitudinẽ, atq; indulgentiam mirari ſatis nequeo. qui honorem litterarum hac quoque dignatione cumulauit, vt me filio*

potius meo priſtina mea ſtudia molientem ipſum iuſſerit diſciplinas artis oratoriæ retractare: & hoc ipſi Palatio parentis ſui munus iniunxerit, vt mediocrem quidem pro ingenio meo, naturaq́ vocem cæleſtia tandem verba, & diuina ſenſa principum prologuuturam ab arcanis ſacrorum penetralium ad priuatarum muſarum adyta tranſtulerit. non vtiq́, quia mihi, quem tanta dignatione reſpicit, quanta pro ſummis honoribus debet ſufficere ſapienti, vellet aliquid impoſita iſta profeſsione detrahere, ſed vt profeſsioni ipſi ex eo honore, quem geſsi, adderet dignitatem. Cui igitur dubium, quin diuina illa mens Cæſaris, quæ tanto ſtudio præceptorem huic conuentui iuuentutis elegit, etiam locum exercitiis illis dedicatum inſtaurari, atque exornari velit? Inde pòſt longo interuallo: *Quis nunc ſit animo tam humili, tam abiecto, tam ab omni appetitione laudis alieno, vt non & quantulamcunque memoriam ſuorum excitare, & ſibi aliquid ſecundæ opinionis acquirere cum videat, omnia, quæ annorum ſuperiorum labe conciderant, hac felicitate ſeculi reſurgentia, tot vrbes diu ſyluis obſitas, atque habitatas feris, inſtaurari mœnibus, incolis frequentari? Quod in Aegeo mari ſemel contigit, vt quæ opertis fluctibus vagabatur, repente inſula Delos exiſteret, eius nunc ſimile videmus tot orientibus vndique ciuitatibus, tot inſulis ad humanos cultus, quaſi renaſcentibus, euenire. Niſi vero non grauior Britanniam ruina depreſſerat, quàm ſi profuſo tegeretur Oceano, quæ profundiſsimo Pictorum gurgite liberata ad conſpectum Romanæ lucis emerſit, aut hæc ipſa, quæ modo deſinuit eſſe barbaria, non magis feritate Francorum velut hauſta deſederat, quàm ſi eam circunfuſa flumina, & mare alluens operuiſſet. Nam quid ego alarum, & cohortium caſtra pèrcenſeam, toto Rheni, & Iſtri, & Eufratis limite reſtituta? quot vbique muri vix repertis veterum fundamentorum veſtigiis excitantur? adeo, vt res eſt, aurea illa ſecula, quæ non diu quondam Saturno rege viguerunt, nunc æternis auſpiciis Iouis, & Herculis renaſcuntur. Sed enim, Vir Perfectiſsime, inter omnia, quæ virtute principum, ac felicitate recreantur, nihil eſt admirabilius hac liberalitate, quam fouendis, honorandiſue litterarum ſtudiis impartiunt. quippe, vt initio dixi, nulli vnquam antehac principes pari cura belli munia, & huiuſmodi pacis ornamenta coluerunt. Diuerſiſsimus enim ad vtramque ſectam deflexus eſt. Quo magis horum noua, & incredibilis eſt virtus, & humanitas. quæ inter tanta opera bellorum ad hæc quoque litterarum exercitia reſpiciunt. atque illum temporum ſtatum, quo, vt legimus, Romana res plurimum terra, & mari valuit, ita demum integrari putant, ſi non potentia, ſed eloquentia Roma reuireſcat. Detur ergo illa mihi ab optimis virtutum omnium dominis tributa largitio huic operi doctrinæ, atque eloquentiæ dedicata, vt quemadmodum cetera vitæ noſtræ commoda apud auxiliatores eorum deos colimus, ita ſingularem eorundem erga litteras dignationem in antiqua litterarum ſede celebremus. Videat præterea in illis porticibus iuuentus, & quotidie ſpectet terras, & cuncta maria, & quidquid inuictiſsimi principes vrbium, gentium, nationum aut virtute deuincunt, aut terrore. ſi quidem illic, credo, inſtruendæ pueritiæ cauſſa, quo manifeſtius oculis diſcerentur, quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus ſuis locorum ſitus, ſpacia, interualla deſcripta ſunt, quidquid vbique fluminum oritur, & conditur, quocunque ſe littorum ſinus flectunt, quóve ambitu cingit orbem, vel irrumpit Oceanus. ibi fortiſsimorum Imperatorum pulcherrimæ res geſtæ per diuerſa regionum argumenta recolantur, dum calentibus, ſemperq́ venientibus nunciis reuiſuntur Perſidos flumina, & Libyæ arua ſitientia, & conuexa Rheni cornua, & Nili ora multifida, dumq́ iam ad hæc ſingula intuentium animus affingit, aut ſub tua Diocletiane Auguſte clementia Ægyptum furore poſito quieſcentem, aut te Maximiane Inuicte perculſa Maurorum agmina fulminantem, aut ſub dextera tua domine Conſtanti Bataniam, Britanniamq́ ſqualidum caput ſyluis, & fluctibus exercentem, aut te Maximiane Cæſar Perſicos arcus, pharetrasq́ calcantem. Nunc enim demum iuuat orbem ſpectare depictum, cum in illo nihil videmus alienum.* Rebus eo modo, quo diximus, in pace ad dignitatem, & gloriam Imperatorum, ac Cæſarum ſtudio floreſcentibus, ſequutum eſt triennium nullis, quantum ex veteribus coniici monumentis poſſit, claris ad memoriam actioni-
299 bus illuſtratum. quo conſules fuerunt primum Diocletianus VII, & Maximianus
300 VI, cum Auito Fauſto præfecto vrbis, deinde trecenteſimo ipſo à Chriſti ortu anno Conſtantius, & Galerius ambo tertium cum Pompeio Fauſtino præfecto vrbis;
301 tum Titianus iterum, & Nepotianus cum Dionyſio præfecto vrbis. Libet autem opinari, principes ocio diffluentes nouis condendis ad ornandam, & prodendam memoriam operibus ſtuduiſſe. Nam, quod liquet, Maximianus alteras Mediolani

thermas

thermas conſtruxit, quæ Herculiæ Thermæ, ſiue Lauacrum Herculeum dictæ
ſunt. Quarum meminit Auſonius his temporibus proximus, ita vt etiam, quanta
tum vrbs Mediolanenſium fuerit, edocuerit. Si quidem circum, theatrum, tem-
pla, palatium, porticus, thermas Romanam magnificentiam æmulantes habuerit.
ſic enim inquit:

Et Mediolani mira omnia. copia rerum:
Innumeræ, cultæq; domus. facunda virorum
Ingenia. antiqui mores. tum duplice muro
Amplificata loci ſpecies. populiq; voluptas
Circus, & incluſi moles cuneata theatri.
Templa, Palatinæq; domus, opulensq; moneta.
Et regio Herculei celebris ſub honore Lauacri.
Cunctaq; marmoreis ornata periſtyla ſignis.
Mœniaq; in valli formam circundata limbo.
Omnia, quæ magnis operum velut æmula formis
Excellunt, nec iuncta premit vicinia Romæ.

Aquileiæ quoque Palatium ſiue nouum conſtruxit, ſiue antiquum ornauit. atque
imaginem ad ipſum Conuiuij aſpectum effingi iuſſit, vbi Fauſta filia nondum nubi-
lis Conſtantino adoleſcenti galeam auro, gemmiſque nitentem offerebat. vt pòſt
in nuptiis Fauſtæ celebrandis quidam dixit orator. Quin etiam Brixiæ Palatium
condidit, quod Herculeum appellauit. cuius ad hanc vſque ætatem nomen, atque
illuſtria parietinarum veſtigia permanent. De amphitheatro etiam Veronenſi,
quod hodie quoq; à parte interiori prope integrum viſitur, aliquid iure poſſumus
ſuſpicari, quando à quo ſit cönditum, ne ipſi quidem ciues oſtendunt. Iampridem
vniuerſus pacatus terrarum orbis erat, potentiſſimis regibus victis, ac bellicoſiſſi-
mis nationibus debellatis. neque ex antiquo inſtituto triumphus erat actus vllus,
qui tantæ rerum magnitudini, & tam illuſtri Imperatorum gloriæ conſtanti o-
mnium confeſſione gentium debebatur. Itaque Diocletiano omnía ſua ad præ-
ſentium, & futurorum hominum prædicationem conſilia referenti triumphum
vna cum collega Maximiano agere placuit, qui partarum victoriarum claritatem,
& geſtarum rerum magnitudinem oſtentaret. Ea pompa in inſequentem annum, 302
ſi Euſebius recte digeſſit, indicta eſt, ambobus Cęſaribus quartum conſulibus cum
Numio Tuſco præfecto vrbis. Tum vero ipſe Nicomedia, Maximianus Mediola-
no Romam conuenerunt, omnibus, qua tranſierunt, locis incredibili hominum
accolentium honore, vel potius veneratione, ſic enim cupiebant, excepti, vt qui
Romano orbi externis, intimiſq; armorum fluctibus agitato optatam tranquillita-
tem, ac ſecuritatem virtute, ac clementia reuocaſſent. Romam autem progreſſi
vrbem infinita occurrentium Romanorum turba circunfuſi triumphantes inie-
runt, atque in Capitolium profecti ſolemne ſacrificium perfecerunt. Triumpha-
turos vna ambos, Belga orator de concordia eorum loquens prædixit, inquiens:
*Hi cum ſimul redeant Romam, triumphantes vno cupiunt inuehi curru, ſimul adire Capito-
lium, ſimul habitare Palatium.* triumphaſſe Euſebius, Eutropius, & Caſſiodorus nota-
runt. eoſdem de numeroſis gentibus triumphaſſe adiecit Eutropius. hi vero fuere
Gotthi, Baſtarnæ, Carpi, Sarmatæ, Quadi, Ægyptij, & Perſæ, quos vicerat Diocle-
tianus; Franci, Alemani, Britanni, & Mauritani à Maximiano ſubacti. Præcipue
autem Diocletianus de Perſis, & rege eorum Narſe triumphum egit. & cum cete-
ros captiuos nobiles, militareſq; præfectos ante currum duxit, tum in primis vxo-
rem, ſorores, & liberos regis, memorandum regiæ fortunæ inter pauca exempla
ſpectaculum, & gazam Perſicam opulentiſſimam prætulit. quam pompam iuuat
credere omnium in ſe oculos conuertiſſe, quòd Perſicæ opes iam inde ab Alexan-
dri Mammeæ Imperio vel propter regis, vel propter gentis claritatem aſſiduo ho-
minum ſermone celebrarentur. Maximianum ingenti Romanorum concurſu
frequentatum idem Belga orator oſtendit, cum dixit: *Te primo ingreſſu tuo tanta
lætitia, tanta frequentia populus Rom. excepit, vt cum te ad Capitolini Iouis gremium velo-
culis ferre geſtiret, ſtipatione ſui vix ad portas admitteret.* Sunt etiam, qui Cæſares

Conſtantium,& Galerium affuiſſe,atq; cum Auguſtis ouantes iniiſſe dicant. quod quia apud neminem veterem reperi, pro certo ponere nolui. Ea pompa XI Kal. Maias dicitur eſſe acta. Triumpho inde ludi magnifici, & ſcenici, & Circenſes adiecti. Superaſſe autem hanc pompam hilaritate omnes alias, quarum meminiſſe homines poterant, videtur coniectura probabile, quod triumphus ex tribus terrarum partibus ageretur, & à duobus Imperatoribus gloriæ cupidiſſimis, totidemq; Cæſaribus inferretur, & maxima frugum vbertas, & ſumma corporum ſalubritas, quæ duo bona perpetuo Diocletiani Imperio contigerunt, nouam populorum lætitiam cumularent. Hanc vero hilaritatem auxit etiam Romana ciuitas, quæ nimia rerum proſperitate cæcata vſque adeo luxuria diffluebat, vt cum ſe in omnia deliciarum genera intemperanter effunderet, ipſa de felicitate ſua prope triumphare quotidie videretur. Nam ex nobilitate alij tanto ſtatuarum ſibi ponendarum ſtudio exarſerant, vt eas etiam auro circunueſtirent, parum memores, quid ſapientiſſimus omnium Cato quondam de hoc toto genere ambitionis ſenſiſſet, cum maluiſſe ſe diceret, mirari poſteros, cur eiuſmodi honorem non meruiſſet, quàm cur obtinuiſſet. alij curribus ſolito altioribus vecti, aut cultu laxiore ornati, aut immenſis familiarium agminibus ſtipati per vrbem glorioſius incedebant. nõ defuerunt etiam, qui continuandis agris, & iungendis poſſeſſionibus ſeruientes nihil aliud contenderunt, quàm vt patrimonium ſuum in immenſum augerent, obliti veteres Romanos, quorum virtute ipſi ad hanc amplitudinem perueniſſent, nihil minus, quàm de priuatis colligendis opibus laboraſſe, immo vero inſigni ſe paupertate admirandos omnibus mortalibus præbuiſſe. Cantores autem, & ſcenicos artifices in tanto precio habuerunt, vt eiuſmodi acroamata, atque ocij liberalis oblectamenta pluris, quàm doctos, aut diſertos homines facerent. menſas vero vulgo ſic inſtruebant, vt exquiſitiſſimis dapibus conquirendis, & conuiuiis intempeſtiuis celebrandis inſana perpotandi, peruigilandique libidine dies, noctesque conſumerent. Ex plebe autem alij in tabernis vinariis pernoctabant, nonnulli velabris vmbraculorum theatralium ſe abdebant, quidam aleis pugnaciter contendebant, omnes ferme totos dies in theatris, ac circis ludis, muneribusque deditì traducebant, ocium ipſum Imperatorum ſolertia comparatum ad voluptatem, non ad virtutem incitamentum habentes. Atque hi quidem mores, licet poſteriores aliquot Imperatores emendare conati ſint, tamen in dies corruptiores, deterioresque effecti ſunt, quouſque tota Italia ocio marceſcente, ac diuturno prope languore torpẽte barbari Imperium ex omni parte debile inuaſerunt, ac ſęuiſſime diſtraxerunt. His igitur peractis, (redeundum eſt enim vnde diuertimus.) ad captandos hominum non magis animos, quàm ſermones officiis, & conſiliis de rep. vt placuit, agitatis Auguſti ambo Roma exeuntes eo, vnde diſceſſerant, redierunt. Terribilis interim terræmotus, quo Sydon, & Tyrus vrbes nobilitatis eximiæ, & toto terrarum orbe clariſſimæ pene à fundamentis euerſæ ſunt, haudquaquam ambiguum ingentis iræ Dei fuit indicium ob praua conceptæ conſilia, quæ
303 Auguſti Romæ in Chriſtianorum perniciem compoſuerant, ac ſequenti anno ille VIII, hic VII conſules exequuti ſunt. ſi quidem eo demum anno ſæuam decimæ perſequutionis Chriſtianæ cladem inſtituerunt. quæ tanquam rapida quædam procella ſuperiorem omnem terrarum tranquillitatem, ac parti ocij voluptatem excuſſit prorſus, ac diſpulit. Etenim nouem ante hunc Imperatores religionis Chriſtianæ labefactandæ gratia vexationes acerbiſſimas exercuerant, Nero, Domitianus, Traianus, Marcus, Seuerus, Maximinus, Decius, Valerianus, & Aurelianus. Quibus Diocletianus, quaſi decimæ palmæ auidus ſocium ſe adiunxit. Ille vero immodicis rerum proſperitatibus ad omne ſuperbiæ genus inflatus conſilium tam atrox iniuit, ſiue quod famam ex eo apud homines quæreret, ſiue quod ſuperiorum Imperatorum exemplo acerbum erga Chriſtianos odium gereret, idque cum collega Maximiano communicauit; quem vt in ceteris rebus, ſic in hac haud ægre aſſentientem adeptus eſt. Itaque menſe Martio anno adhuc Imperij ſui nonodecimo Nicomediæ, die Chriſti paſſionis inſtante, edictum ſuo, vt aſſolebat, & Maximiani nomine prælato propoſuit, idque toto Imperio diuulgari iuſſit,

iuſſit, vt Chriſtianorum conuenticula abolerentur, ſcripta cremarentur, magiſtratus honore, priuati libertate ſpoliarentur: Vnde iuſtæ illæ querelæ Arnobij aduerſus gentes erupere: *Cur noſtra ſcripta ignibus meruerunt dari? cur immaniter conuenticula dirui? in quibus ſummus oratur Deus, pax cunctis, & venia poſtulatur magiſtratibus, exercitibus, regibus, familiaribus, inimicis, adhuc vitam degentibus, & reſolutis corporum vinctione? in quibus aliud auditur nihil, niſi quod humanos faciat, niſi quod mites, verecundos, pudicos, caſtos, familiares, communicatores rei cum omnibus, quos ſolidet germanitatis neceßitudine copulatio? Verum ita ſe res habet, vt, quoniam plurimum gladiis, & poteſtate valetis ferri, anteire vos etiam veritatis ſcientia iudicetis.* Neque ita multo pòſt alio edicto mandauit, vt qui eccleſiis præſiderent, vbique gentium in vincula traderentur, niſi victimas diis ritu Gentilicio immolaſſent, ad quod omnibus tormentorum generibus cogerentur. Hoc edictum in publico propoſitum ciuis quidam Nicomedienſis vbi audiuit, raptim ad eum locum accurrit, ac tanquam impium manibus auulſum conſcidit. itaque primus omnium ſacra martyrij corona donatus eſt. Eo accepto miniſtri Imperatorum Chriſtianos ab immolatione, & ſimulachrorum cultu ſe remouentes paſſim bonis exuere, patria expellere, capite truncare, torquere, dilacerare, exurere, beluarum laniatibus obiectare, ac de mum in profluentes, aut in maria ſubmergendos proiicere. Quo factum eſt, vt vniuerſa Chriſtianorum tum primum adoleſcens Eccleſia ingentem calamitatem acceperit. ſi quidem ad XVII millia intra triginta dies comprehenſi totum prope Imperium late ſuo ſanguine infecerunt, ac memorandum Chriſtianæ pietatis, ac conſtantiæ documentum conſecrati Deo martyres reliquerunt. nonnulli tamen etiam diri diſcrimen euaſere certaminis. nam aut ad immolandum adducti nullo ſacrificio facto, perinde ac ſi feciſſent, dimiſſi ſunt, aut gentilibus eos ſacrificaſſe clamantibus taciti eam contumeliam pertulerunt, aut ſemiuiui pro extinctis abiecti, aut humi ſtrati in numero immolatorum ſunt habiti. quidam vero cum ſe clara voce ſacrificium auerſari, ac ſe Chriſtianos eſſe aſſeruiſſent, à ſatellitibus cæſi, vt ſilentium obtinerent, è medio ſunt amoti. Ac ſingulorum quidem, qui ſe pro Chriſti confeſſione ſupplicio deuouerunt, nomina perſequi, non eſt huius hiſtoriæ. Quod vero ſilentio præteriri non poteſt, Anthimus Nicomediæ epiſcopus abſciſſo à ceruicibus capite interemptus, cumque Palatium forte incendio conflagraſſet, ingens piorum multitudo in eius facinoris ſuſpicionem vocata, aut gladio trucidata, aut aceruatim in eas flammas iniecta, aut in mare præcipitata eſt. Ex Diocletiani vero familia Dorotheus, & Gorgonius poſt varia certaminum genera faucibus laqueo eliſis vitæ finem impoſuerunt. Quod vero fuit inſignius, Petri miniſtri regij cum corpus flagellis ita dilaceraſſent, vt oſſa apparerent, acetum ſale permiſtum in vulnera infuderunt. & cum eos ille quoque cruciatus eluderet, craticula, & igne prolato carnes eius, quaſi ad eſcarum vſum lenta ſenſim aduſtione aſſarunt. neque tamen vocem ab eo vllam, niſi pietatis, & conſtantiæ plenam, elicere potuerunt. Hæc Nicomediæ præſente Diocletiano ſunt acta. Romæ vero Marcellinus, cum à miniſtris Maximiani ſupplicio intentato ad ſacrificandum eſſet adductus, timore exanimatus thura adoleuit mox agniti erroris acri pœnitentia tactus remedium opportunum adhibuit. Etenim conuentum epiſcoporum in crypta Sueſſæ in Campania habuit, atque ibi X Kal. Septemb. cinere conſperſus, & cilicio obductus effuſis lacrymis flere delictũ ſuum inſtituit, ac ſemetipſum vltro damnauit. Quod factum ſatis valere ad Rom. epiſcopi iuſtam expiationem eſt viſum. nam Petrum ipſum principem apoſtolorum, cuius ille ſedem teneret, eadem ratione inſignem negati domini ſui labem deleuiſſe. neque porro conuenire, vt pontifex maximus ab aliis minoribus iudicetur. Huic actioni primus ſubſcripſit Miltiades presbyter, qui poſt ad pontificatum aſcendit. Pridie Idus Nouemb. Iunio Tiberiano ſecunda vrbis præfectura delata, quòd in priore egregie iuriſdictionem exercuiſſet. Diocletiano vero IX, & Maximiano VIII conſulibus, 304
atque Heraclio Rufino præfecto vrbis, Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Romæ Imperij vicennalia eadem pompa, vt inquit Euſebius, qua decennalia celebrarant, egerunt. Miniſtri Maximiani vt cognouerunt, Marcellinum peracta pœ-

C

nitentia expiatum ardentius in Chriſti cauſſa perſiſtere, ipſum de integro corripuerunt, & palam ſacrificare abnuenti, ac ſæuo Maximianum præſentem conuicio laceranti caput à ceruicibus amputarunt. pariterq; cum eo diaconos tres Claudiũ; Quirinum, & Antonium peremerunt. atq; eorum corpora proiecerunt. quæ ſine honore ſepulturæ per dies triginta ſex iacuere; donec VI Kal. Maias à Marcello presbytero collecta ſepulchro ſunt tradita. Inde Pancratius iuuenis è Phrygia Romam deductus cum pontificem Marcellinum apud ſe deliteſcentem rogaſſet, vt ſe ſacroſancto ritu Chriſtianorum ablueret, Marcellino mortuo, captus in via Aurelia capite multatus eſt. atq; inde IIII Idus Maias ab Octauilla ſepultus. Per hos dies Diocletianum triſtis ęgritudo, & ex ægritudine certa Imperij deponendi cupido inceſſit. Vnde autem ille ad hoc conſilij venerit, diuerſum auctores faciunt. alij, quòd alienato animo deſipere incœpiſſet; quidam, quòd Chriſti nomen ſe deleturum, vti cupiuerat, deſperaſſet, poſtquam ſingularem Chriſtianorum in morte conſtantiam perſpexiſſet. Ille ſe magnis rebus geſtis tanquam blandis fortunæ obſequiis ſatiatum poſthac in ocio viuere velle curis publicis vacuum prę ſe tulit. atq; huius decreti ſui Maximianum participem fecit, eumq́;, licet reluctantem, obſequi voluntati ſuæ coëgit, vt Imperium, quod ſecum ceperat, ac ſecum admirabili concordia geſſerat, ſecum item eadem animi æquitate deponeret. Itaque eo conſilio; quod viuentibus, poſteriſq; omnibus dulcedinem Imperandi ſpecie tenus ſolummodo intuentibus plus allaturum admirationis erat, quàm æmulationis, explicito, Diocletianus Nicomediæ Galerium, Maximianus Mediolani Conſtantium Auguſtos ex Cæſaribus declatarunt XI Kal. Maij, quo die viceſimus Diocletiano Imperij annus abſoluebatur. inde ambo templum Iouis ingreſſi populis audientibus ita dixerunt: Recipe Iuppiter Imperium, quod mihi commodaſti. quod ego ita depono, vt reſumpturum non eſſe, ſanctum tuum teſtatus numen adiurem. Atq; his dictis protinus ipſis ſe Imperij inſignibus, ſtupentibus hominibus potius, quàm probantibus, exuerunt. Ceterum Maximianum Romani Mediolanum decedentem retinere voluerant, quaſi ei, quod futurum erat, moram iniicere cupientes. Sic enim orator quidam poſt ad eum loquutus eſt: *Te rurſus viceſimo anno Imperatorem, octauo Conſulem ita amplexu ſuo Roma voluit detinere, vt videretur augurari iam, & timere, quod factum eſt. Quod vero mærentibus omnibus feciſti, id tu quidem feciſti non reip. negligentia, aut laboris fuga, aut deſidia cupiditate ductus, ſed conſilij olim, vt res eſt, inter vos placiti conſtantia, & pietate fraterna, ne quem totius vitæ, ſummarumq́; rerum ſocium ſemper habuiſſes, in alicuius facti communitate deſereres. neue illius, viderit quali, certe nouæ laudi cederes. ſed profecto exegit hoc ipſa varietas, & natura fortuna, cui nihil mutare licuerat, dum vos Imperium teneretis, vt illa viginti annorum continua felicitas interuallo aliquo diſtingueretur.* Hoc depoſiti Imperij decus eo maius in Diocletiano eluxit, quòd cum gloriæ magnitudine humanum faſtigium antecederet, primus illud appetiit. niſi forte ſi quis Syllam, qui ſe vltro dictatura abdicauit, in horum numerum referre voluerit. His actis Diocletianus inde Salonam in patriam, Maximianus in Lucaniam, vitam in ocio traducturi ſe contulerunt, memorabile poſteris moderati exemplum animi prodituri, niſi quam laudem virtutis bene gerendo Imperio peperiſſent, eam vniuerſam iniuſte Chriſtianos vexando corrupiſſent. Diocletiani vero præcipua fuit gloria, vt qui poſtea de ratione depoſiti Imperij interrogatus, nihil difficilius eſſe, quàm bene Imperare bono etiam, cautoq; Imperatori reſponderit. noua certe, quæcunq; ea fuerint, in eo hæc duo contigerunt, quòd primus, vt oratores dixerunt, Imperium & communicauit, & poſuit.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER II.

CONSTANTIVS PIVS AVGVSTVS.

CONSTANTIVS inde, & Galerius Imperium, quod commune Diocletianus, & Maximianus habuerant, nouo, vt Oroſius
dixit, exemplo inter ſe diuiſerunt. Conſtantio Italia, Africa,
Gallia, Hiſpania, & Britannia obtigit; Galerio Aſia, Oriens, Ægyptus, & Illyricum. ex quibus Oriens Syriam, Armeniam, Arabiam, & Meſopotamiam comprehendit, Illyricum vero
Thraciam, Mœſiam, Daciam, Pannoniam, Macedoniam, Græciam, & Dalmatiam. atque hæc tum Occidentalis, & Orientalis Imperij nomine
comprehenſa ſunt. Conſtantius autem tantam animi modetationem adhibuit,
vt Italiam, & Africam Galerio vltro dimiſerit. Quibus rebus actis ipſe in Galliam,
Galerius in Pannoniam abiit ad tuendos limites, qui violabantur à barbaris. Eo
vero poſtquam venerunt, ſuas vterque prouincias pro ingenio, iudicioq; ſuo longe
diuerſa inter ſe ratione gerere inſtiterunt. Nam Conſtantius, ne cui Chriſtianorum
religionis gratia noceretur, edixit. Galerius incœptam perſequutionem
in omnibus ſuis prouinciis crudelitet exercere perrexit. Itaque Victorem Maurum,
cum Mediolani immolate abnueret, VIII Idus Maias necari præcepit.
quem Maternus vrbis epiſcopus pridie Idus Maij in ſepulchro recondidit. Romæ
v Kal. Iulias Marcellus preſbyrer haudquaquam triſti Marcellini euenru deterritus
delatam eccleſiæ Romanæ accepit adminiſtrationem. Sequenti anno 305
Conſtantius, & Galerius Auguſti Kal. Ianuarij ambo quintum conſulatum, pridie
Idus Februarij Poſtumus Titianus vrbis præfecturam iniuit. Eo anno Galerio aduerſus
Chriſtianos acerbiſſime ſæuiente, Conſtantius cum ſummam erga omnes
humanitatem, tum maximam erga Chriſtianos adhibuit. Etenim Galerius in eos
præcipue ſe intulit, qui in Palatio verſabantur, adeo vt ipſum ſanctis viris prorſus
exhauſerit. Conſtantius vero, vt quemque maxima apud ſe excellere pietate cognouit,
ita ampliſſimis eum honoribus extulit. Itaque experiendæ, quemadmodum
Euſebius inquit, illorum fidei gratia quodam die optione omnibus data,
hanc tulit conditionem, vt aut immolando integram poteſtatem præſtandæ ſibi
operæ retinerent, aut, ſi ſacrificare abnuerent, à conſuetudine, congreſſuque ſuo
recederent. Cum autem alij tuendæ illius gratiæ cauſſa ſe ſacrificaturos dixiſſent,
alij in priſtina Chriſti colendi ſententia permanſiſſent, illos, tanquam Dei ſui proditores
grauiſſima oratione increpuit, hos ob ſynceram, conſtantemque erga eundem
volunrarem eximie collaudauit. atque illis amandatis, vt qui ne ſibi quidem
præſtituri fidem eſſent, quam Deo fefelliſſent, hos regni ſui cuſtodes conſtituit.
Quin etiam, vt addit Euſebius, inanem multorum deorum ſuperſtitionem deſtituit,
ac Deum vnum omnium rerum moderatorem ſibi colendum ſuſcepit, neq;
propter religionem alicui negocium faceſſiuit, ac propterea reliquum vitæ beatiſſime
degit. Ex quo factum eſt, vt Gallia, Britannia, & Hiſpania non ſolum poſthac
clades perſequutionis non ſenſerint, ſed etiam in maxima felicitate Conſtantio
imperante verſatæ ſint. Poſtero anno, Conſtantio, & Galerio Auguſtis ſextum 306
conſulibus, Galerius in Italiam ex Illyrico reuerſus XI Kal. Martias duos ſororum
filios Cæſares cooptauit, Seuerum, & Maximinum, atq; illi Italiam, & Africam,
huic Orientem cum Aſia, & Ægypto commiſit. ipſe vero ſibi Illyricum reſeruauit.

SEVERVS CÆSAR.

ERANT tum forte Thermæ Diocletianæ ad ſummum perductæ, verum nondum de more dicatæ. Quare Galerius ſignis ornatas hoc demum anno dedicauit, atque ita inſcripſit: *Conſtantius, & Maximianus Inuicti Augusti, Seuerus, & Maximinus Cæſares Thermas ornauerunt, & Romanis ſuis dedicauerunt.* Kalendis Martiis Seuerus, & Maximinus Cæſares conſules ſuffecti, XIIII Kal. Maias Annius Anullinus præfectus vrbis. Gliſcente inde perſequutione x Kal. Iulias martyrium de Timotheo ſumptum eſt. Hic ſuperiore anno Antiochia profectus, Syluestri, qui poſtea Romanæ eccleſiæ præfuit, hoſpitio vſus eſt. Cum autem Chriſtum in vrbe prædicaret, ac multos ad eum traduceret, vehementius oculos in ſe miniſtrorum regiorum conuertit. Itaq; in cuſtodiam traditus capitali ſupplicio eſt affectus. Cadauer eius, licet obſeruatum, ne ſepulturæ committeretur, Syluester noctis ſilentio ſuſtulit, ac domum occulte deportauit. Kal. Iuliis iniit Cornelius Anullinus vrbis præfectus. Hæc Romæ. Interim Conſtantius Auguſtus ex Gallia in Britanniam contra Pictos, Caledonasq; mouentes traiecit. Erat adhuc Cōſtantinus filius eius, vt diximus, apud Galerium, iam annum ætatis triceſimum natus. Is cum inſidias ſibi parari argumentis non dubiis comperiſſet, opportune fugam arripuit, & ad fruſtrandos inſequentes publicis iumentis, quacunq; iter egit, occiſis, ſumma celeritate ad patrem redire contendit. Diuino autem conſilio accidit, vt eadem hora, qua ille ſoluebat, acceſſerit, quo patri Imperatori propediē morituro ſuccederet, qui inſtitutam in Occidente pacem Eccleſiæ, ciuitatibus iuſtitiam, populis libertatem præſtaret. ſi quidem Conſtantium, ſimularq; Eboracum peruenit, grauiſſimus repente morbus inuaſit. quo ſæuiente, vt ſenſit, finem adeſſe vitæ, rogatus à præſentibus, cui Imperium relinqueret, Conſtantino reſpondit, ac mox VIII Kal. Auguſti deceſſit. Itaq; Gallus orator merito poſtea dixit ad Conſtantinum: *Conſtans ij ſuprema illa expeditio non Britannica trophæa, vt vulgo certum eſt, expetiuit, ſed, Diis iam vocantibus, ad intimum terrarum limen acceſſit. neq; ille tot, tantiſq; rebus geſtis, non dico Caledonum, aliorumq; Pictorum ſyluas, & paludes, ſed nec Hyberniam proximā, nec Thylem vltimam, nec ipſas, ſi quæ ſunt, Fortunatorum inſulas dignatur acquirere. ſed, quod eloqui nemini voluit, iturus ad deos, genitorem illum deorum ignea cœli aſtra reſonentem proſpexit Oceanum, vt fructurus exinde luce perpetua iam videret illic diem pene continuum. quinimmo ſentētiam rogatus, cui Imperium decerneret, vt decebat, dixit Conſtantinum Pium. Iam tum cœleſtibus ſuffragiis ad ſalutem reip. vocabaris, cum ad tempus ipſum, quo pater in Britanniam transfretabat, claſſi iam vela facienti repentinus tuus aduentus illuxit, vt non aduectus curſu publico, ſed diuino quodam aduolaſſe curriculo videreris. non enim illa Perſarum, Cydonumve tela tam certis ictibus destinata fixere, quàm tempeſtiuus patri tuo terras relicturo affuiſti, omneſq; illius curas, quas præſaga, & tacita mente voluebat, præſentia tua ſecuritate laxaſti.* Præter Conſtantinum ex Helena, vt dixi, ſuſceptum reliquit Conſtantius filios duos ex Theodora, Conſtantium, & Dalmatium, itemq; filias tres Conſtantiam, Eutropiam, & Anaſtaſiam, vir cum propriis laudibus clarus, tum præcipue Conſtantini filij, quem Imperatorem inſtituit, eximiis virtutis, ac pietatis inſignibus merito memorandus.

CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS.

CONSTANTINVS autem, poſtquā patrem vita functum animaduertit, illum Gentilicio inſtituto in numerum deorum referendum curauit. Inde funus eius pie adeo celebrauit, vt ipſe etiam ſordium, ac lacrymarum plenus præiuerit. Quem vt milites viderunt, Conſtantium ſibi reſtitutum exiſtimantes, extemplo Auguſtum ſalutarunt, ac purpura, licet obluctantem, ornarunt. quorum prærogatiuam ſenatus deinde à Conſtantino conſultus ſummo ſtudio comprobauit. Quo nuncio accepto repente magno prouinciales omnes gaudio euecti ſunt, quòd Imperatorem ne breui quidem temporis momento deſideraſſent. Hoc facto lætatus Conſtantinus Imperium ille quidem accepit, ſed Auguſti tamen appellatione abſtinuit. Quare orator ille idem ſic adiecit: *Dij boni quanta Conſtantium Pium in exceſſu*

exceſſu ſuo felicitate donaſtis. Imperator tranſitum facturus in cælum vidit, quem relinquebat heredem. illico enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuerſus in te conſedit exercitus: te omnium mentes, oculique ſignarunt. & quanquam tu ad ſeniores de ſumma reip. quid nam fieri placeret, rettuliſſes, prauenerunt tamen ſtudio, quod illi mox iudicio probauerunt. purpuram ſtatim tibi, cum primus copiam tui fecit egreſſus, milites vtilitati reip. magis, quàm tuis affectibus ſeruientes, iniecere lacrymanti. neque enim fas erat, diutius fieri principem conſecratum. diceris etiam Imperator ardorem illum te poſcentis exercitus fugere conatum equum calcaribus incitaſſe. quod quidem, vt verum audias, adoleſcentiæ errore faciebas. atque his actis eximiam prouincialium erga ſe voluntatem promereri ſingulari iuſtitia, comitateque præſtanda contendit. In primis autem exemplo patris Chriſtianorum neminem violari paſſus eſt, ſed liberam omnibus ſacrorum, cæremoniarumque poteſtatem, atque arbitrium eſt largitus. Quod Lactantius, credo, etiam ſignificauit, cum illum appellans ita ſcripſit: *Cum dies ille feliciſſimus orbi terrarum illuxiſſet, quo te Deus ſummus ad beatum Imperij culmen euexit, ſalutarem vniuerſis, & optabilem principatum auſpicatus es, cum euerſam, ſublatámque iuſtitiam reducens teterrimum aliorum facinus expiaſti.* Conſtantium mortuum, & Conſtantinum à patre, atque ab exercitu Imperatorem ſubſtitutum, vbi fama primum, deinde imago etiam eius ad vrbem de more miſſa in Italiam detulit, maximus extemplo Romæ tumultus Seuero Cæſare Mediolani agente, eſt concitus. Maxentius Maximiani filius in Cæſare coptando à patre, vt dixi, præteritus, in villa publica ſexto ab vrbe lapide priuatus itinere Lauicano degebat. Hic ita incenſus, quòd Conſtantinus aut iniuſto, aut certe humili matrimonio natus ad Imperium euaſiſſet, ipſe vero ſummi Imperatoris filius vna cum illo priuatus in ocio conſeneſceret, ſtatim, vt hæc audiuit, de vindicando ſibi Imperio cogitauit. Quare milites prætorianos, in quorum poteſtate iam inde ab Auguſto Imperante vrbs erat, per Marcellum, & Marcellianum tribunos militum ingentibus promiſſis ad ſe traducit, atque eorum auxilio vrbem ingreſſus Abellio præfecti vrbis vicario, qui ſe conatis ſuis obiiciebat, occiſo Auguſtus appellatus, VII Kal. Octob. Imperium arripit.

MAXENTIVS IMPERATOR.

BENIGNE autem à ciuitate receptus ad firmandas opes primo ſe æquum ita vniuerſis exhibuit, vt ſalutaria etiam Chriſtianis edicta ediderit. atque eos litteris etiam ſuis rectoribus commendarit. (quæ actio eo fuit inſignior, quo acrius eos Galerius quinto iam cœptæ perſequutionis anno vexabat.) ac ſe conſulem in reliquum anni conſtituit. Seuerus Cæſar, poſtquam Maxentium Roma potitum, atq; Auguſtum acclamatum accepit, continuo certiorem Galerium auunculum fecit, atq; Auguſti nomine ſumpto, illius conſilio, atque auxilio vſus ingentem conſcriptis quoq; Mauris exercitum comparauit. eumq; ad vrbem adduxit eo animo, vt aut acie cum Maxentio decertaret, ſi pedem portis efferret, aut, ſi bellum mœnibus propulſaret, vrbem in poteſtatem aſſidendo redigeret. Verum obſidione opus non fuit. Maxentius Anullino præfecto vrbis ſibi conciliato vrbe egreſſus in certamen deſcendit. quo inito Seuerus haud magno negotio ſuperatus, atq; fugatus, Rauennam ſe rettulit, quæ vrbs erat opere, præſidioq; munita. Interim Maximianus Maxentij pater his auditis ex Lucania priuatus accurrit, vt hos tumultus componeret. Quem vbi Romani viderunt, Auguſtam quondam in eo maieſtatem venerati, ſummis precibus, vt Imperiũ reſumeret, ac publica auctoritate laborantibus Romæ, Italiæq; rebus conſuleret, obſecrarunt, eiq;, quos conſcriptos habebãt, milites tribuerunt. Quorum ille voluntati libens paruit, atque Auguſtalia ornamenta, vt inuitus dimiſerat, ſic ſtudioſe recepit. Verba, quibus ipſum Romani ad reſumendum Imperiũ adduxerunt, in vetere Panegyrico adhuc leguntur ad ipſum dicto: *Fecit Roma pro maieſtate nominis ſui, vt oſtenderet, poſſe ſe etiam Imperatoribus imperare. abduxit exercitus ſuos, & tibi reddidit, & cum ad ſedandos animos auctoritatem priuati principis attuliſſes, ſupplices tibi manus tendens, vel potius queribunda clamauit: Quouſq; Maximiane patiar, me quati, te quieſcere, mihi libertatem adimi, te vſurpare tibi illicitã miſſionem? An quod Diuo Auguſto post ſeptuaginta ætatis, quinquaginta Imperij annos non*

licuit, tam cito licuit tibi? ideo ne te mihi ille, cuius tot numina cœlo, Hercules dedit, vt tu in ſuburbano ocioſus ſedens vſum dicata mihi virtutis omitteres? redde te gubernaculis meis. &, quoniam tranquillo mari portum intrare non properaſti, vade per fluctus mei quidem amore ſolicitus, ſed tua maieſtate ſecurus. imperaſti rogatus à fratre, rurſus impera iuſſus à matre. Non potuiſti ſanctæ illius parentis reſiſtere imperio, & te vigiliis, curisq; illis, quas viginti annos expertus fueras, reddidiſti. Cum igitur Maximianus Auguſtalia inſignia recepiſſet, facile inde adductus eſt, vt nonum conſulatum cum Conſtantino Auguſto ſe-
307 quenti anno inierit. Quo facto inde cum exercitu ad obſidendam Rauennam, vbi
Seuerus ſe confirmauerat, eſt progreſſus. Cœpta oppugnatione, poſtquam vrbe vi ſe potiri non poſſe, ac maioris, quàm putarat, negocij rem eſſe, animaduertit, Seuero, vt Romam ſacramento incolumitatis accepto repeteret, perſuaſit. Ita Seuerus Maximiani fidem ſequutus Rauenna exceſſit, atque ad Tres tabernas, quod oppidum non longe ab vrbe via Appia aberat, ſeſe contulit, haud dubia ſpe ductus, vrbem ſe Maximiani opera recepturum. Maximianus autem non ſolum promiſſa non præſtitit, ſed etiam exercitum eius ſolicitatum ad ſe conuertit. ipſumq; inſidiis circunuentum mediis in caſtris extinxit. cadauer eius ſepulchro Galieni Imperatoris illatum eſt, quod in via Appia nouem paſſuum millibus ab vrbe diſtabat. Hæc menſe Aprili acta. Galerius Auguſtus, cum in oppido Pannoniæ ſuperioris Carnunto poſt captam vrbem, turpem exercitus defectionem, ac miſeram Seueri necem audiſſet, eam inultam relinquere, dignitatis non eſſe ſuæ putauit. Itaq; ſtatim cum maioribus copiis, quàm quas Seuerus habuerat, Romam verſus proceſſit, & ſe Maxentio hoſtem adueniſſe, oſtendit. verum mox, cum & ſuas, & aduerſariorũ vires circunſpectaret, metu attonitus in Illyricum ex prœlio retroceſſit. Quare in vetere Panegyrico ad Conſtantinum dicto ita eſt: *Duxit magnum Seuerus exercitum, & hoſtem ſuum perfidia deſertus armauit. maiores poſtea copias Galerius Maximianus admouit. & ipſe tranſfugis viſus eſt proſpere refugiſſe.* Seuero dominandi cupiditate per dolũ ſublato, Galerioq; propulſo Maximianus inde ad Maxentiũ filium euertendum alienato ad Imperandi libidinem animo ſe conuertit. ac conſilio cum familiaribus ſuis cõpoſito, exercitu aduocato in tribunal aſcendit, atq; Maxentiũ tantis gerẽdis rebus imparem, & parum idoneum eſſe, docere cœpit. Quam vocem cum milites iniquis auribus excepiſſent, longius progredi oratione conantem inhibuerunt. ac probra in eum tanquam Imperium ſibi improbe vindicantem ingeſſerunt. ac durius etiam conſulturos, ſi pergeret, oſtenderũt. Quo ille periculo exanimatus confeſtim ex humeris purpuram detraxit, negans, ſe id, quod ipſi ſuſpicabantur, in animo habuiſſe, ſed militum animos, quemadmodum affecti erga Maxentium eſſent, periclitari voluiſſe. Itaq; in antiquo Panegyrico illa ſunt: *Ipſe, qui pater Maxentij credebatur, diſciſſam ab humeris purpurã detrahere coactus ſenſit, in illud dedecus fata ſua tranſiſſe.* Hoc conſilio irrito priuatus inde ad Diocletianum ſe contulit, qui forte, vt inquit Zoſimus, erat Carnunti, atque ei, vt ſecum Imperium reſumeret, pro re magna ſuadere inſtituit. Quod Diocletianus ſe facturũ cum magna moderati animi laude abnuit. atq; ita adiecit: Si tibi videre liceret olera mea manu Salonæ inſtituta, nunquam vt hoc à me poſtulares, in animũ induxiſſes. Hac ſpe depulſus inde ex Illyrico perrexit in Galliam. Eo anno Conſtantinus compoſitis Britanniæ rebus in Galliam reuerſus cum regibus Francorum Aſarico, & Gaiſone bellauit. Hi violata pace, quam cum Conſtantio patre pepigerant, Galliam illo abſente incurrerant. Conſtantinus autem rem indignam, neque vllo modo ſilentio prætereundam ratus, exercitum Rhenum traduxit, atque in Francorum regionem irrupit. (erant autem, vt inquit D. Hieronymus, inter Saxones, & Alemanos locati.) ac prœlio graui cõmiſſo reges cepit, ac diris ad prodendum exemplum cruciatibus editis interfecit, ripamq; ipſam Rheni pacauit. Maximianum inde ad ſe venientem tanto honore, atq; adeo magnifico prouincialium omnium occurſu excepit, vt, ſi Imperator fuiſſet, maiore excolere non potuerit. mox tam liberaliter in ſuo Palatio Treuiris habuit, vt penes ſe habitum, penes illum ius Imperij reſidere voluerit. ſic enim in Panegyrico ad Conſtantinum dictum eſt: *Tu Maximianum ab vrbe pulſum, ab Italia fugatum, ab Illyrico repudiatum tuis prouinciis, tuis copiis, tuo Palatio recepiſti.*

priuatum

priuatum ocium, & regias opes dediſti. impenſius etiam, quàm tibi, occurrere obſequia noſtra mandaſti. omnibus iuſſu ſic ſtatuiſti obedire, vt penes te habitus, penes illum poteſtas eſſet Imperij. Veteri deinde neceſſitudini nouum quoque vinculum affinitatis acceſſit. quòd Maximianus Fauſtam filiam in matrimonio Conſtantino nuptiis copulauit, & Conſtantino ipſi nomen Imperatoris ab eo vſque ad eam diem repudiatum impertiit. Ea ſponſalia lætiſſimis animis celebrata, ac magnifica oratione ab Æduo oratore ita laudata, vt ſoceri etiam, generiq; virtutes egregie comprehenderit: *Certum eſt mihi*, inquit, *ea præcipue iſto ſermone complecti, quæ ſunt huius propria lætitiæ, quæ tibi Cæſari additum nomen Imperij, & iſtarum cœleſtium nuptiarum feſta celebrantur. quid enim rebus humanis contingere potuit aut nobilius ad gloriam, aut certius ad ſalutem, quàm quòd priſtinæ veſtræ concordiæ, perpetuæq; pietatis hoc quoque pignus acceſſiſſet ſummorum numinum arctiſſima coniunctione venerabile, vt Imperatori filiam collocauerit Imperator? quid porro aut tu carius dare, aut tu carius accipere potuiſti, cum hac affinitate veſtra & tibi, Maximiane, per generum iuuenta renouata ſit, & tibi, Conſtantine, per ſocerum nomen Imperatoris accreuerit? Maximas itaq; vobis, Æterni principes, publico nomine gratias agimus, quòd ſuſcipiendis liberis, optandiſq; nepotibus ſeriem veſtri generis propagando omnibus in futurum ſeculis prouidetis, vt Romana res olim diuerſis regentium moribus, fatiſq; iactata, tandem perpetuis domus veſtræ radicibus coaleſcat, tamq; ſit immortale illius Imperiũ, quàm ſempiterna ſoboles Imperatorum. O diuinum tuum, Maximiane, iudicium, qui hunc tibi iure adoptionis nepotem, maieſtatis ordine filium, in quem ſe prima illius iuuenta transfudit, in cuius ore cœleſtes illius vultus natura ſignauit, qui aſpectum illius ad deorũ concilia tranſlati adhuc deſiderantibus nobis ſufficis pro duobus. Neq; enim forma in te tantum patris, Conſtantine, ſed etiam continentia, fortitudo, iuſtitia, prudentia ſeſe votis gentium præſentat. Quo enim magis continentiam patris æquare potuiſti, quàm quòd te ab ipſo fine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidiſti? Fortitudinem autẽ illius iam tum in principiis conſequutus es. multa ille Francorum millia, qui Batauiam, aliaſq; cis Rhenum terras inuaſerant, interfecit, depulit, abduxit. tu iam ab ipſis eorum regibus auſpicatus es. ſimulq; & præterita illorum ſcelera puniſti, & totius gentis lubricam fidem timore vinxiſti. Liberauit ille Britannias ſeruitute, tu etiam nobiles illic oriendo feciſti. cuius tanta maturitas eſt, vt cum tibi pater Imperium reliquiſſet, Cæſaris tamen appellatione contentus expectare malueris, vt idem te, qui illum, declararet Auguſtum. ſi quidem ipſum Imperium hoc fore pulchrius iudicabas, ſi id non hereditarium ex ſucceſſione cepiſſes, ſed virtutibus eius debitum à ſummo Imperatore meruiſſes. neq; enim dubium, quin tibi mature ſacrum iſtud faſtigium diuinæ poteſtatis aſtrueret, qui te iam olim ſibi generum etiam antè, quàm petere poſſes, ſponte delegerat.* Interim Romæ. Kal. Iulijs Maxentius Auguſtus iterum cum Maximino Cæſare iterum conſulatum iniuit, ac reb. ad voluntatem fluentibus Italiam ad ſuum Imperium vniuerſam adiunxit, ac VI Kal. Septembris præfectum vrbis Terrullum conſtituit. Sub eoſdem dies orto temere in vrbe incendio templum Fortunæ conflagrauit. ad quod extinguendum cum ingẽs multitudo populi aduolaſſet, plebs militem quendam, qui probris numen Fortunę inceſſerat, interfecit. Quo facto militum ſeditio tanta eſt concitata, vt ad vrbem inflammandam concurſuri fuerint, niſi propere Maxentius occurriſſet, ac miti oratione animos eorum exaſperatos leniſſet. Cum idem imaginem ſuam in Africam, tanquam in prouinciam, Seueri victoria, ſuam miſiſſet, milites, qui Galerio dediti erãt, ne circunferretur, obſtiterunt. pòſt autẽ cum Maxentium expeditionem adornare in Africam percepiſſent, timore perterrefacti Alexandriam diſceſſerũt. verum in itinere à maiore manu oppreſſi Carthaginem redire coacti ſunt. Maxentius aduerſis auſpiciis, ne in Africam traijceret, territus ad Alexandrum præfectũ prætorio Africæ ſeſe cõtulit. & ab eo fidei cauſſa filium obſidem poſtulauit. Alexander perfidiã hominis auerſatus legationẽ repudiauit. qua de cauſſa occulto à Maxentio ſcelere appetitus eſt. Quare cõperta milites defectione inita Alexandrum, hominem Phrygem, atq; ætate prouectũ purpura induerunt, Auguſtumq; cõſalutarunt. Et hoc anno, q fuit Chriſtianæ perſequutionis ſextus, Galerius in Illyrico, Maximinus in Oriente vexationes Chriſtianorũ acerbe exercere perſeuerarunt. Romę autem, & in Italia Chriſtiani optatã pacem egerunt. Nã Maxentius partim gerẽdis bellis, partim cõciliandis populorũ animis occupat⁹ omnino perſequutioni pepercit.

Itaque Marcellus vrbis epiſcopus, cum multos vltro ad baptiſmum, & pœnitentiam ſe conferre videret, Titulorum in vrbe numerum auxit. Hos titulos Euariſtus ſextus à S. Petro epiſcopus ſeptem in vrbe inſtituerat, eoſq́; ſingulis presbyteris diſtribuerat, vt in ſua quiſque æde ſacra faceret, ac populum erudiret. Marcellus autem, vt conſuleret religioni eorum, qui baptiſmum frequentes poſcebant, Titulos ad numerum quindecim redegit. eóſque quaſi diœceſes quaſdam eſſe conſtituit. Quin etiam Priſcillæ, & Lucillæ matronis locupletibus auctor fuit, vt vna cœmeterium ſuis pecuniis via Salaria conderet, altera bonorum ſuorum heredem Dei eccleſiam inſtitueret. Ea de cauſſa ambarum inde nomen inter Chriſtianos inclaruit.
308 Kalendis autem Ianuariis Galerius Auguſtus VII, & Diocletianus X, inde VII Kal. Maij Maxentius Auguſtus III, & Romulus filius eius, quem Cæſarem appellauerat, conſulatum, Idibus Aprilis Statius Rufinus præfecturam vrbis, inierunt. Eo anno Conſtantinus Auguſtus Bructeris Francorum populis regum ſuorum ſupplicia deplorantibus intulit bellum. Exercitu repente Rhenum tranſmiſſo hoſtes inopinantes inuaſit, ne copiam, vt antè, refugiendi in ſyluas haberent, atque homines, pecudéſque, quas nactus eſt, promiſcue ſtrauit, vicos incendit, puberes, quos captiuos abduxit, atque indignos venia iudicauit, munere magnifico edito beſtiis laniandos obiecit. Maxentius autem miſſo demum cum exercitu in Africam Rufio Voluſiano præfecto prætorio Alexandrum fugientem cepit, eoq́; morte multato iuris ſui Africam fecit. Inde quæſtiones acerbiſſimæ habitæ, ac plurimi, tanquam Alexandri tyrannidis ſocij, in crimen vocati. iidemq́; aut vita ſpoliati, aut prorſus fortunis euerſi. Quibus rebus actis nobilem de Africa, & Alexandro victo Romæ egit triumphum.

Galerius, & Maximinus ſeptimo iam anno hoſtili perſequutione Chriſtianos in ſuis prouinciis fatigarunt. inter quos Pamphilus presbyter præcipue ab Euſebio prædicatur, qui cum duodecim aliis poſt exquiſitos cruciatus, quos conſtantiſſimo animo pertulerunt, glorioſo demum Cæſareæ martyrio, Firmiliano iudicium
309 exercente, donatus eſt. Poſtero anno nulli in Imperio conſules ordinarij extitere. ex quo hic annus poſt conſulatum Diocletiani X, & Maximiani VII dicitur, in tyrannide vero Maxentius Auguſtus IIII, & Maximus inierunt. Hoc anno Maxentius Italia, Africaq́; pacata, rebus ſecundis, vt in prauis euenire animis ſolet, elatus mores mutauit, ac tyrannidem Romæ, atque in Africa exercere, in primiſq́; Chriſtianos lacerare inſtituit. quippe prolapſus ad omnia ſcelera nullum impietatis, nullum intemperantiæ genus omiſit. Etenim ſic ſe adulteriis dedidit, vt legitimas vxores viris ademerit, eaſq; ignominia affectas, ac corporis ludibria deplorantes reddiderit. in quo non obſcuros ſolum homines, ſed ſenatorij etiam ordinis viros læſit. rapinas ita exercuit, vt bonorum eripiendorum cauſſa ſenatores diuites non exiliis ſolum, ſed etiam morte multarit. à iuſtitia vſque adeo auerſus fuit, vt paratos, qui aut inſidiatos ſibi, aut palam aliquid pro libertate conatos eſſe criminarentur, habuerit. denique Chriſtianos ea perſequi atrocitate inſtituit, vt ne epiſcopo quidem vrbis Marcello, ſanctiſſimo viro, pepercerit. Hunc enim in ordinanda eccleſia occupatum cum comprehendiſſet, pontificatu ſe abdicare, & gentiliciis ſacrificiis ſe dedere iuſſit. ac mox præcepta ſua irridentem in catabolum dedidit. Marcellus autem tantam conſtantiam adhibuit, vt in piſtrini quoque ſeruitute aſſiduis precibus Deum placare, atque vrbis parœcias litteris viſitare perſtiterit. Itaque XVI Kal. Februarias epiſtolam quoque ſuper hac re ad Maxentium ſcripſit, Maxentio, & Maximo conſulibus datam. Conſtantinus autem Germaniæ perdomandæ intentus pontem inſtituit ad Coloniam Agrippinæ, non vt facultatem traiiciendi pararet (nam totum armatis nauibus Rhenum inſtruxerat, & ripis omnibus milites diſpoſuerat) ſed vt gloriam Imperio, & limiti ornatum adiungeret, ſi qua ferociſſimus amnis eſſet, vel inuito pontem impoſuiſſet. Hoc vero vbi inſtitui opus hoſtes viderunt, propere legatos, qui pacem peterent, obſidibus pollicendis miſerunt.

Dum autem hæc ille molitur, Maximianus eadem, qua antè, dominandi libidine ſtimulatus, Treuiris conſilia clandeſtina de Imperio ipſi pariter adimendo iniuit,

iniuit, ac milites eius aliquot præmiis ad ſe perducere occulte contendit. Quam rem cum forte Fauſta filia comperiſſet, ad virum Conſtantinum continuo detulit, eumq; ad vindicandam iniuriam, & dignitatem ſuam tuendam incitare non dubitauit. Maximianus autem profectus in Narbonenſem, ſpecie vt Maſſiliæ in Italiam nauigaturus cōſcenderet, cum jn itinere omnes manſionum copias abſumpſiſſet, ne quis ſe conſequi exercitus poſſet, repente Arelate intra parietes iam tertiū purpuratus emerſit, ac litteris ad ſolicitandos exercitus miſſis fidem militum ingentium præmiorum oſtentatione tentauit. Quod vbi facinus Conſtantini milites acceperunt, repente tanto perdendi hominis ſtudio exarſerunt, vt protinus à Conſtantino ſignū profectionis popoſcerint, nec viatico expectato, arreptis armis abierint. Itinere, quod eſt à Rheno ad Ararim, integris viribus, animisq; flagrantibus ſine vlla cunctatione confecto naues exceperunt, quæ in Cabillonenſi ſtatione ad reficienda corpora fuerant præparatæ. Ibi ſegnem nimis, ac cunctabundū amnem eſſe, ac carinis tacite labentibus ſtare ſe, non ire, vociferantes vſum pedum manibus aggreſſi nauibus incubuere, & naturam fluminis vrgendo vicere. Quin etiam ab Arari ad Rhodanum progreſſi ne ipſa quidem rapidiſſimi amnis velocitate fuere contenti. vbi vero Arelate profecti Maximianum ſe contuliſſe Maſſiliam didicerunt, extemplo nauibus egreſſi eò contendere pertexerunt. (Maſſiliam vero ille petierat, vt, ſi neceſſitas vrgeret, facultatem in Italiam redeundi haberet.) & cum eò perueniſſent, vrbem extemplo militum corona circundederunt, haud ambigua ſpe freti, ſe illa potituros, licet portu firmiſſimo prædita, & mœnibus altiſſimis, ac turribus creberrimis, haud ſecus quàm Cæſaris quondam ætate, eſſet munita. inde tanta fiducia inuaſerunt, vt muros ſtatim occupaturi fuerint, niſi parandis, quas admouerent, ſcalis coniecturam oculorum altitudo mœnium feſelliſſet. multi tamen breuitate ſcalarum decepti, quod ad aſcendendū ſuperetat, extenſis conſequebantur corporibus, & ſuccedentium humeris ſubleuari iam interualla pinnarum inuaſerant, cum Conſtantinus ſignum receptui dedit, ac pauliſper inde receſſit. Poſt noctem autem militibus ad vrbem repente reductis hoſtes re inopinata ſic exterruit, vt ſe tueri poſſe diffiſi vrbem dediderint. Vrbe capta Maximianus in poteſtatem Conſtantini adductus, iuſſu eius ſtrangulatus pares merito pœnas inuenit. Cadauer eius Mediolanum miſſum ibi ſepulchro commiſſum eſt. Conſtantinus rep. tyrannide, & Gallia ciuili certamine liberata, mirum, quantum ad laudem, gloriamq; profecerit, iam cunctis tantæ virtutis indoli vniuerſum Imperium ſpe, ac ſtudio deſtinantibus, &, quoniam tyrannos delere inſtiruerat, Maxentium Maximiano ingenti animorū ardore iungentibus. Inde aduerſus barbaros abſentia ſua tumultuantes cōtendit. Hi erant Bructeri, Clamaſi, Cheruſci, Vangiones, Alemani, & Tubantes. qui primum propriis, deinde cōmunibus armis mouerant, ac vires, cōſiliaq; belli conſociarāt. qua re perſpecta ille Deo ſubnixus, diſſimulato principis habitu adit eos, benigne appellat, ſpes explorat. inde regreſſus ad ſuos cū exercitu in eoſdem ſe refert, ac primo impetu, dum ſociales contrahunt copias, fundit, fugatq; ac victor Treuiros in hiberna regreſſus templo Apollinis vota concepta perſoluit, idq; donis ampliſſimis ornat. quam victoriam Nazarius ita exaggerauit, vt dixerit, vnum hoc bellum, ſi debitis laudibus immotari vacaret, diem integrū abſumpturum. Perſequutio Chriſtianorum in Oriente hoc anno, qui fuit eius octauus, leniri, ac mitigari, teſte Euſebio, cœpit, bello inter Maxentium, & Maximinum excitato. quorum in pari ſcelere amicitia diu permanere firma nō potuit. Maximinus magicis obſtrictus ſtudiis fuit, & praue Imperium gubernauit. Nam & ſęuiores, quàm maiores ſui, in Chriſtianos quæſtiones exercuit, & ſtudioſius ceteris religionem Gentilium coluit. hinc in locupletū fortunas auidius ſeſe intulit. crapulæ, atq; abdomini deditus ſæua multa per vinolētiam, & ebrietatem commiſit. mulieribus ita ſtuduit, vt nullam ciuitatem adierit, in qua nō aut adulteriorum, aut ſtuprorum veſtigia impreſſa reliquerit. atq; hæc ferme aduerſus Gentiles eius libido bacchata eſt. Chriſtianos autem igne, ferro, clauisq; cruciauit, immanibus beſtiis laniandos obiecit, in mare præcipitauit, membris multauit, famis, metallorum, & vinculorum ærumnis afflixit, vſq; adeo vt in omni genere flagitij, & crudelitatis ipſum etiam in

310 Italia Maxentium ſuperarit. Proximo anno, qui fuit poſt Chriſtum natum trecenteſimus decimus, iterum poſt conſulatum Diocletiani, & Maximiani Romæ Marcellus pontifex nono menſe per clericos ſuos cataboli ſeruitute ſilentio noctis eximitur, atque hoſpitio à Lucina matrona receptus in ædibus eius eccleſiam dedicat, atque ibi dies, noctesq; ſolemniter ſacris operari inſiſtit. Quod vbi Maxentius accepit, iratus ipſum extemplo corripi iuſſit, ac iumenta cataboli curare eò tranſlata coegit. quo in opere ipſe mox nudus, ac vix cilicio tectus v I I I Kal. Februarias expirauit. corpus eius à Lucina ſublatum in cœmeterio Priſcillæ ſepultum eſt. Ædes illa in hunc vſque diem S. Marcelli nomine decoratur. Poſt viginti dies Euſebius, homo Græcus, epiſcopus ſubſtituitur. Marcelli conſtantiam per eoſdem dies imitata eſt mulier Chriſtiana. Hæc cum à miniſtris Maxentij ad libidinem poſceretur, vbi marito metu profectò relictam ſe ſtupro, atque ignominiæ vidit, paululum temporis ad ſe ornandam petiuit, ac cubiculum ingreſſa, vt pudicitiam eo, quo poterat, modo ſeruaret, gladio ſibi pectus aperuit. Euſebius pontifex hæreticos in vrbe deprehenſos per manus impoſitionem eccleſiæ reconciliauit. In Pannonia vero Quirinus Sciſciæ epiſcopus inſigne documentum ſacerdotalis ſanctitatis, atque conſtantię dedit. Nam, cum iuſſu Galerij mola collo alligata in flumen è ponte præcipitatus eſſet, ſuperſtes diu aquis ſupernatauit, atque aſpectantes Chriſtianos alloquutus, ne ſui exemplo fide deterrerentur, admonuit. ac tandem vix, vt mergeretur, à perſequutoribus impetrauit.

Interim diſſociatis Maximini, atque Maxentij animis infeſtum erat vtriuſq; Imperium. nam nec mare nauigari tuto poterat, & qui vtrinque capiebantur, omnium tormentorum, & ſuppliciorum acerbitates à tyrannis patiebantur. Itaque cum vbique irruptiones, rapinæ, cædéſque fierent, totum Imperium, niſi quod à Conſtantino tenebatur, mirandum in modum laniabatur. Ex quibus rebus tanta annonæ inopia Romam inceſſit, quanta ciuitatem illam laboraſſe, homines non meminerant. &, cum certa in loca ſcuta, inſtrumentaq; militaria ab vtraque parte congererentur, nihil aliud, quàm ipſa fœdi certaminis commiſſio, atq; aſpera conflictatio expectabatur. Romæ Kal. Septembris ſuffecti conſules Heraclius, & Euſebius. v Kal. Nouembris C. Ceionius Rufius Anullinus præfectus vrbis, & I I I Kal. Heraclius Rufinus iterum inierunt.

Conſtantinus cum ad quintum Imperij ſui annum feliciter perueniſſet, quinquennalia vota ſibi ſoluenda, ac decennalia concipienda putauit. ac Treuiris ludos in eiuſmodi celebritate ſolemnes magna populorum frequentia edidit. deinde natalem etiam diem vrbis eius, quæ à ſe reſtituta, atque ornata erat, magno apparatu peregit. In ea celebritate orator quidam Æduus ipſum nobili laudauit oratione, in qua primum ſe poſt quinquennalia acta dicere indicauit, cum dixit: *Quanuis ille felicißimus dies proxima religione celebratus Imperij tui natalis habeatur, quoniam te iſto habitu primus ornauit, iam tamen ab illo generis auctore Imperij fortuna deſcendit.* deinde res geſtas à Conſtantio, & Conſtantino tetigit, bellum vero proximum cum Maximiano geſtum enucleate deſcripſit. tum ipſum Conſtantinum ad ſuam quoque patriam Bibracte viſendam inuitauit, his verbis: *Dij immortales, quando illum dabitis diem, quo præſentißimus hic Deus omnia pace compoſita illos quoque Apollinis lucos, & ſacras ædes, & anhela fontium ora circumeat? quorum ſcaturigines leni tempore nebuloſa arridere, Conſtantine, oculis tuis, & oſculis ſe inferere velle videntur. Miraberis profectò illam quoque muneris tui ſedem, & calentes aquas ſine vllo ſolis ardentis indicio. quarum nulla triſtitia eſt ſaporis, aut halitus, ſed talis hauſtu, & odore ſynceritas, qualis fontium frigidorum. Dabis & illic munera, conſtitues priuilegia, ipſam denique patriam meam ipſius loci veneratione reſtitues. cuius ciuitatis antiqua nobilitas, & quondam fraterno nomine populi Rom. gloriata opera tuæ maieſtatis expectat, vt illic quoque loca publica, & templa pulcherrima reparentur, ſicut hic video hanc fortunatißimam ciuitatem, cuius natalis dies à tua pietate celebratur, ita cunctis manibus reſurgentem, vt ſe quodammodo gaudeat olim corruiſſe auctior tuis facta beneficiis. video circum maximum, æmulum credo Romano; video baſilicas, & forum, opera regia, ſedémque iuſtitiæ in tantam altitudinem ſuſcitari, vt ſe ſideribus, & cælo digna, & vicina promittant. Quæ certe omnia ſunt præſentia tua munera. Quæcunque enim*

loca

*locafrequentiſſime tuum numen illuſtrat, in his & hominibus omnia, & mænibus, & mune-
ribus augentur. Nec magis Ioui, & Iunoni recubantibus nouos flores terra ſubmiſit, quàm cir-
ca tua Conſtantine veſtigia vrbes, & templa conſurgunt. Ideoq́ hoc votis meis ſufficit, vt pa-
triam meam vidcas ducente pietate. quia ſtatim eris reſtituta, ſi videris.* Poſtero anno Ga- 311
lerium conſulem VIII ſine collega fœdiſſimus inuaſit morbus. quippe ortum cir-
ca pudenda vlcus inſtrumenta libidinis eius tabefecit. vermibusq́; ex puttefactio-
ne contractis malum inſanabile factum. ex quo in eum furotem adactus eſt, vt me-
dicis etiam intuletit manus tam iis, qui de ſalute deſpetauerunt, quàm qui rem ag-
greſſi promiſſa non præſtiterunt. Denique veritum, ſe propter iniuſtas Chriſtia-
norum vexationes à Deo iuſte affligi, grauis pœnitentia ſubiit, atq; edictum ſuo, &
Conſtantini nomine edidit, vt Chriſtianis poſthac parceretur, ac templa conuen-
tusq́; darentut, ſimul orans, vt ipſi ſolemnes pro Imperatote preces effunderent.
Index edicti, quod lucem afferre huic hiſtoriæ poſſit, hic fuit: *Imp. Cæſar Galerius
Maximianus, Pius, Felix, Inuictus, Auguſtus, Pont. max. Thebaicus max. Sarmaticus max.
V Perſicus max. Germanicus max. AEgyptiacus max. ſecundus Carpicus max. VI Armenia-
cus max. Medicus max. Adiabenicus max. Tribuniciæ poteſtatis XX, Imp. XIX, Conſul VIII,
Pater patriæ. Proconſul. Et Imp. Cæſ. Fl. Valerius Conſtantinus Pius, Felix, Inuictus, Augu-
ſtus, Pont. max. Tribuniciæ pot. Imp. V, Pater patriæ, Proconſul.* Inde cum ſe Imperio ge-
rendo ineptum conſpiceret, Licinium Dacum, virum militatibus ſtudiis ſibi bel-
lo Perſico notum, Imperij conſortem adiunxit. eumq́; XI Kal. Maij Carnunti Au-
guſtum appellauit. atq; inde in patte anni cõſulatus collegam aſciuit. Qua re com-
perta Maximinus Cæſat tanto ardore inuidiæ cõflagrauit, vt ſemetipſum vltro Au-
guſtum vocarit. neq; ita multo pôſt Galerius vita exceſſit. Kal. Seprembris Statius
Vettius Rufinus, & C. Celonius Rufius Voluſianus conſules ſuffecti ſunt. Ita Lici-
nius tenuit Illyricũ, in quo Pannonia, Mœſia, Dacia, Thracia, Macedonia, Græcia,
& Dalmatia ex inſtituto ſuperiorũ, vt ſignificauimus, principum claudebantur. atq;
ad ſtatum retum ſuarum ſtabiliendum fœdus cum Maximino, & Conſtantino per-
cuſſit. Maximinus autem edicto Auguſtorum neglecto litteras ad magiſtratus ſuos
miſit, vt Chriſtianos vexare deſiſterent. de templis autem teſtituendis, aut con-
uentibus permittendis nihil adiecit. Quibus reb. auditis Maxentius & ipſe de ſua
acerbitate remiſit. Hunc in modum tetra à Diocletiano quondam inita perſequu-
tio, Chriſto pœnas de exetcitotibus expetente, decimo anno finem inuenit. Con-
ſtantinus Bibracte Æduorum oppidũ cum veniſſet, alacriter à cuncta ciuitate ex-
tra vrbem effuſa exceptus eſt. vias, quibus in Palatium adibatur, otnarant, omnia ſi-
gna collegiorum, omnia deorum ſimulachra protulerãt. quin etiam clarorum mo-
dulorum inſtrumenta ſæpius per compẽdium occurſura produxerunt. vbi vero in
Palatium venit, vltro ciues ad ſe vocauit, &, vt neceſſitates exptomerent ſuas, man-
dauit. Qua voce illi audita ſubito ad pedes ſe proiecerunt, & calamitates ſuas ape-
ruerunt. Quos ille clemẽter affatus excitauit, atq; illacrymans, ſe ſeptem millia ca-
pitum eis in quinquennium remittere dixit. Itaq; cum inde ſe Treuiros recepiſſet,
atq; ibi omnium amicorum comitatus, omniumq́; ciuitatum legati adeſſent, & ipſi
oratorẽ miſere, qui publico nomine illi gratias egit. extat illa oratio poſt quinquen-
nalia, vt apparet, habita. ſic enim ille dixit: *Quinq; annorum nobis reliqua remiſiſti. ô lu-
ſtrum omnib. luſtris felicius. ô luſtrum, quod merito hanc Imperij tui æquauit ætatem. Nobis er-
go te principem dij creauerunt. quibus ſingulis hæc eſt nata felicitas, ex quo tu imperare cœpiſti.
Quinquennalia tua nobis etiam perfecta celebranda ſunt. illa enim, quæ te incipiente ſuſcepta,
omnib. populis iure communia, nobis hæc propria, quæ plena ſunt.* Inde in Britanniam ad res
inſulæ inuiſendas, &, ſi opus eſſet, conſtituendas deceſſit. Romæ interim, atque in
tota Italia Maxentij tyrannis intoleranda euaſerat. ſi quidem priuatos homines
occidiſſe temere non contentus, quodam etiam die populum Romanum, leui oc-
caſione trucidandum obiecit barbaris, ac ſatellitibus ſuis, quibus ad omne facinus
conductis Italiam vniuerſam oppleuerat. Quæ mala cum ferre Romani vltrà præ
atrocitate non poſſent, nec depellendæ ſeruituti virium, ac roboris ſatis haberent,
clam oratores ad Conſtantinum miſerunt, ex Britannia in Galliam opportune re-
uerſum, obſecrantes, vt dutis rebus ſuis, quoquo modo poſſet, conſuleret, neque

vrbem Imperij caput diutius à fera tam immani dilaniari permitteret. Hoc paternæ gloriæ, hoc ſuæ illum virtuti debere, vt iuſtitia reducta tyrannos euerteret, ac populos in libertatem aſſereret. ſibi animo deſpondiſſe, qua felicitate ille patrem inſanientem deleuiſſet, eadem quoq; furentem filium eſſe peſſum daturum. Quorum ille precibus ita eſt permotus, vt ſe iniurias eorum non neglecturum eſſe reſponderit, atque Maxentio arma inferre decreuerit. Huius miſſæ legationis Zonaras, & Cedrenus auctores ſunt. Vt vero prodit Euſebius Cæſarienſis epiſcopus, qui ſe cum Conſtantino loquutum eſſe, identidem repetit, Conſtantinus reliquo Occidente pacato ſuas ad Romanos cogitationes intēdit, indignum eſſe ſtatuens, vrbem Imperij ſedem iugo turpiſſimo ſeruitutis oppreſſam. Itaque hoc ſibi deberi decoris arbitratus ea parare inſtitit, quæ ad tantum tyrannum extinguendum neceſſaria viderentur. atque in inſequentem annum milites ex omnibus prouinciis ſuis Treuiros conuenire præcepit. Quo comperto Maxentius vt tantam belli molem auerteret, ad magicas artes ſe contulit, ac modo grauidas mulieres, modo pueros infantes aperiens, modo leones iugulans, interdum etiam infandas ad dæmones excitandos adiurationes exercens eorum ſibi parare ſubſidium inſtituit. ac mox alpes firmiſſimis præſidiis ſepire, & prima quæque Italiæ oppida ad excipiendum Conſtantini impetum, morandamq; victoriam confirmare, & vrbem contractis ex Africa frumentis, militibusq; munire contendit. Eodem anno Romæ Heraclio Rufino præfectura vrbis continuata. Euſebio vero pontifice mortuo Miltiades Græcus, eccleſiæ presbyter locum tenuit. qui Manichæos in vrbe deprehendit. In Oriente Maximinus ſexto poſt ſuperioris edicti promulgationem menſe Chriſtianos rurſus prohibuit conuentus habere. Antiocheni ad gentilitatis cultum ſacris Chriſtianis deſerendis redacti. in omnibus prouinciis Chriſtiani vrbibus exturbati. ſimulachrorum ſacerdotes celebrati. probra in Chriſtum temere iacta. epiſcopi paſſim exiliis, ac tormentis Maximino ita Nicomediæ edicente affecti. Quare diuino Chriſti numine ſemetipſum vlciſcente magnam hieme ſiccitatem fœda fa-
312 mes, famem ſæuior peſtilentia conſequuta eſt. quæ Conſtantino, & Licinio Auguſtis, ambobus iterum conſulibus, cum alias regiones, tum Orientem præcipue lacerauit. nouum morbi genus emerſerat, vlcera carbunculorum ſimilia. quæ toto diſperſa corpore ægrotos in magna pericula coniecerunt, præcipue autem in oculis ſæuientia omnis generis, ſexusq; homines extinxerunt. Conſtantinus ad concordiam cum Licinio confirmandam priſtino fœderi ius affinitatis adiunxit, Conſtantia illi ſorore deſponſa. atque appetente vere copias omnes, quibus conuentum indixerat, ad diem conſtitutam adeſſe mandauit. quæ omnes ex Gallia, Hiſpania, & Britannia tanta animorum alacritate præſto fuerunt, vt non ab Imperatore accitæ, ſed à Deo miſſæ ab hominibus crederentur. vt merito de illis Nazarius orator dixiſſe in oratione pòſt ad illum habita videatur: *In ore eſt omnium Galliarum, exercitus viſos, qui ſe diuinitus miſſos præ ſe ferebant. flagrabant horrendum neſcio quid vmbone coruſci, & cæleſtium armorum lux terribilis ardebat. tales enim venerant, vt tui crederentur. hæc ipſorum ſermocinatio, hæc inter audientes ferebant: Conſtantinum petimus, Conſtantino imus auxilio. illi cælo lapſi, illi diuinitus miſſi gloriabantur, quòd tibi militabant.* Hæc nonaginta millia peditum, octoginta equitum fuiſſe Zoſimus refert. Dum autem hi conueniebant, Conſtantino iter cum exercitu faciente grauis belli, quod moliebatur, animum cogitatio ſubiit. quippe rem in Italia gerendam eſſe non ſolum cum gente bellicoſiſſima, ſed etiam in prouincia præſidiis, opibus, oppidisq; firmata, & cum eo duce, qui non tam humanis viribus, quàm magicis præſtigiis ad victoriam niteretur. nimirum maiore præſidio opus eſſe, quàm quod à militari expectari virtute poſſet. confugiendum ad diuinum auxilium eſſe, non eorum, quos ſequuti Galerius, & Maximianus fœdiſſimum vitæ exitum falſis oraculis, ac vaticiniis audiendis adepti eſſent, ſed eius, quem pater ſuus veneratus, cuſtodem, conſeruatoremq; regni haud dubie cognouiſſet. Hunc igitur toto animo cœpit implorare, vt ſe, quinam eſſet, ſibi dignaretur oſtendere, ac rebus, quas moliretur, opem, auxiliumq; præbere. Ecce autem, dum intentus in hac precatione verſatur, repente poſt meridiem ſole iam ad veſperum inclinante, viſum mirabile,

diui-

diuinumq; conſpexit. Vidit autem Crucis ſignum ex lucis ſplendore confectum in cœlo ſoli imminens, quod his verbis cingebatur: IN HOC VINCE. atque illud idem exercitus, qui cum eo erat, plenus ſtuporis eſt conſpicatus. Hanc rem Euſebius idem ſe ex eius narrantis, & iureiurando affirmantis ore excepiſſe poſt pacatum Imperium, prodit. & Artemius miles ſe vidiſſe, ad Iulianum Auguſtum ſcribens confirmauit, his verbis: *Conſtantino contra Maxentium bellum difficillimum ineunti ſignum crucis apparuit in cœlo media die ſuper ſolem radiis coruſcans litteris ſydereis victoriam prænuncians. nos enim, qui bello interfuimus. ſignum vidimus, litterasq; legimus, totusq; conſpexit exercitus, multiq; hodie teſtes extant in exercitu tuo.* Conſtantinum igitur hoc viſo fluctuantem, & quid nam id ſibi vellet, anxie perquirentem ſuperueniens nox oppreſſit. in quiete inde ſpecies viri humano habitu auguſtioris cum ſigno crucis præmonſtrato ſe obtulit, præcipientis, vt ſignum ei, quod in cœlo aſpexerat, compar efficeret, idq; in prœliis adhiberet. nam eius prȩſidio victoriam relaturum. vbi vero illuxit, rei ſtupore attonitus amicos propere aduocauit, ac ſedens inter eos viſum exponit. inde ex eorum conſilio ſacerdotes, interpretesq; Chriſtianæ legis adhibuit, rogans, vt quid de diurno ſigno, quid de nocturno viſo ſentirent, ex fide ptomerent. Cui illi conſtanter reſponderunt, eum, cuius ſpeciem in quiete vidiſſet, Chriſtum eſſe, Dei vnius filium vnigenam. ſignum autem notam eſſe immortalitatis, trophæumq; victoriæ ab illo de morte, tum cum in terris egit, relatæ. Illo ſuper his admirante, ac ſingula ſibi explicari latius poſtulante, cauſſam inde Chriſti aduentus docent, eamq; certis ſacrorum vatum prædictionibus firmant. vitam deinde, ac diſciplinam, ac demum mortem, & reſurrectionem eius, ſpesq; beatæ vitæ poſt mortem hominibus in ſe credentibus oſtentatas exponunt. Quæ cum audiſſet Conſtantinus, tacita religione perfuſus ſtatuit, exoletũ poſthac ſimulachrorum cultum prorſus abiicere, atq; vnius ſeſe Chriſti tanquam veri Dei cultui conſecrare. ac ſpe ſua in eius auxilio collocata, quæ bello vſui erant, eò alacriore animo inſtitit apparare, omnibus fere comitibus, & ducibus eius non ſolum tacite muſſantibus, ſed etiam rei omen aperte timentibus. Itaque adhibitis peritis artificibus vexillum, vt monitus fuerat, tale conſtruxit. Haſtam oblongam, & rectam auro circunueſtiuit, eiq; tranſuerſum cornu ſic applicuit, vt crucis formam effingeret. in ſummo coronam poſuit, margaritis, auroq; contextam, atque in ea Chriſti nomen duabus tantum primis Græcorum litteris X, & P ſcriptam intexuit. ex cornu vero velum tenue lapidibus, & auro contextum ſuſpendit, ac lectiſſimis iuuenibus ſignum illud partitis muneribus ferendum dedit, poſthac pro Labaro Imperatoris in acie præferendum. quod Euſebius quoq; ſe vidiſſe teſtatur. His, ceteriſq; rebus, quæ ad terreſtre, maritimumq; bellum gerendum pertinere videbantur, paratis, Rheni limite præſidiis firmato, exercitum inde crucibus inſignitum ducere ad alpes inſtituit. ſic enim Prudentius his temporibus proximus ſcriptum reliquit:

Chriſtus purpureum gemmato textus in auro
Signabat labarum. Clypeorum inſignia Chriſtus
Scripſerat. ardebat ſummis crux addita criſtis.

Alpibus ſuperatis Seguſionem acceſſit. quæ vrbs clauſtrum Italiæ obiicit. Seguſienſes ſitu, & muris firmiſſimis freti Conſtantino aduenienti portas clauſerũt. Cuius rei ille iracundia percitus, ne tempus adhibenda obſidione contereret, faces portis propere intulit, & propugnaculis ſcalas admouit. Cum autem incendium ſtatim ad proxima vrbis ædificia peruaſiſſet, ciues exterriti deditionem repente fecerunt. Quod vbi Conſtantinus vidit, ignem, ne latius funderetur, magna cura reſtrinxit. atq; eis veniam, quam ab initio repudiarant, impertiit. Quare in vetere oratione ad ipſum dicta hæc ſcrĩpta ſunt: *Tibi vincendi erant milites paulo antè Romani armis omnibus more primæ claſſis armati, & pro facinoris conſcientia nunquam, niſi morte, ceſſuri. probauit hoc prima obſtinatio eorum, qui ſub ipſis alpium iugis munitiſſimo ſcilicet muro, ac ſitu tenentes oppidum auſi fuerunt te imminente reſiſtere, ac portas claudere, non credentes te ipſum adeſſe. quis enim crederet, tam cito à Rheno ad Alpes Imperatorem cum exercitu peruolaſſe? Luerunt igitur ilico dementiæ ſuæ pœnas, cum oblatam ſibi à clementia tua veniam recuſaſſent. neque enim vallo, foſſaq; obſeſſio inchoata eſt, nec cuniculis agendis, nec machinis*

admouendis, nec incutiendo ariete tentati, quaſſatiq́; ſunt muri. ſed ſtatim iniectæ faces portis, ſcalæ admotæ propugnaculis. Reliqua inde, quæ vetuſtatis iniuria deſunt, Nazarius alia oratione ſuppleuit: *Seguſienſium,* inquit, *ciuitatem, quam primam iter dederat, victoria facilis amplexa eſt quæ reſiſtendi pertinacia ita in ſe Imperatoris vim conuertit, vt pietatem tamen non alienauerit. nam cum introitus vi, manu quateretur, & portarum inflammatio ignem late diſtuliſſet, cuius facilis per adiuncta contagio partu peſtifero valeſcebat, maxima benigniſſimi Imperatoris fuit cura, non modo vt incendium non adiutum ſeneſceret, ſed oppreſſum emori poſſet. & longe operoſior clementia, quàm fortitudo, perfecta eſt, cum plus in conſeruanda vrbe, quàm in capiẽda fuerat, laboris oriretur.* Seguſione capta inde in campum Taurinorum deſcendit, vbi exercitum hoſtium ſpecie terribilem reppetit. Hi erant clibanarij. nempe equi, hominesq́; pariter ferri operimento ſepti, quos ſuperne tectos equorum pectorib. demiſſa lorica, & crurum tenus pendens ſine impedimento greſſus à noxa vulneris vindicabat. Quibus contemptis Conſtantinus equites cataphractos maximi in prœlio roboris opponit. his diſciplina pugnandi erat, vt cum aciem arctaſſent, tenorem impreſſionis ſeruarent, & tuti à vulneribus occurentia omnia ſine hæſitatione petrumperent. atq; inde auxilium ab induſtria petit. quippe aciem in hoſtes educit, eosq́; in ſe ruentes reductis repente agminib. claudit. atq; in medio interceptos clauis inuadit; quæ grauibus, ferratisq́; nodis maxime capitibus inflictæ, quos ictu attigerant, ruere compellebant. interfectis ad vnum omnibus ſaluis Romanis horror armorum ad victoriæ miraculum eſt translatus; quòd qui inuulnerabiles habebantur, ſine hoſtium vulneribus interiſſent. Eodem etiam tempore Vercellas expugnatas opinor. has enim D. Hieronymus paulo pòſt raro habitatore ſemirutas fuiſſe, ſcribit ad Innocentium, nemine alio auctoro illius calamitatis extante. Hac pugna pugnata Brixiam inde proceſſum eſt. Ibi cum magnus equitatus eſſet, conſerto prœlio primo impetu pulſus Veronam, ad firmiora præſidia ſe recepit. Veronenſes immanibus confiſi copiis, quæ ſub aduentum Conſtantini metu perculſæ illuc confluxerant, & ipſi accedẽtis eius Imperium detrectarunt. Cum Atheſis amnis ſaxis aſper, & gurgitib. vorticoſus, & impetu ferox oppugnationem prohiberet, omnemq́; retro regionem euehendis copiis tutam defenſamq́; præſtaret, id ne diutius hoſtibus prodeſſet, Conſtantinus effecit. nam ſuperioribus in locis, qua lenior amnis, & ignari hoſtes erant, exercitus partem traduxit, atq; ita ancipiti prœlio circumuentos, obſeſſosq́; experiri armis coegit. adeoq́; eruptionem tentãtes cæcidit, vt ipſe etiam dux Ruricius cum parte copiarum ad accerſenda auxilia muris exceſſerit. Quẽ vt reuerti ſenſit, parte exercitus ſumpta, ne ſi totum produxiſſet, intermiſſa obſidione ſpacium reſpirandi clauſis, aut refugiendi, aut imminendi tergo præberet, præcipitante iam die in prœlium prodiit. Et primo quidem aciem inſtruxit duplicem. mox prouiſo hoſtium numero explicari ſtatim in frontem ordines, & extendi latius iuſſit. ac ſigno dato ipſe ſe in confertiſſimos hoſtium globos immiſit. prœlio inde vix multa nocte perfecto, in quo etiam dux Ruricius cecidit, Conſtantinum ſui corripiunt lacrymantes, amplexiq́; totum ſanguine hoſtili perfuſum, grauiter, quòd ſe tanto periculo commiſiſſet, & parum ſibi conſuleret, obiurgarunt, quo pereunte ſatis conſtaret totam eſſe remp. perituram. Dato inde obſeſſis ſpacio pœnitendi, Aquileia, quæ oppugnationem experta ſe legatis miſſis dedebat, in fidem recepta. Inde Veronenſibus, cum ponere iuſſiſſet arma, ignouit. verum ne conſcientiæ timore diffugerent, in vincula tradidit. Cum autẽ præfecti, & milites, quo modo tot vincula parari poſſent, ambigerent, Conſtantinus ex gladiis eorum gemina aptari clauſtra præcepit. Inde traiecto Pado vrbes Æmiliæ reſiſtentes inuaſit. atq; oppugnando ad deditionem adduxit, Placentiam, Parmam, Brixillum, Regium, Mutinam, Bononiam, & Claternam. Mutinæ præcipua mentio eſt in Panegyrico. D. autem Ambroſius ſcribens poſt aliquot annos ad Fauſtinum, hæc omnia oppida ſemiruta fuiſſe narrat. neque aliud ferme bellũ proditum memoriæ eſt, quo dirui ante barbarorũ in Italiam impetum potuiſſe videantur. Adducta in poteſtatem omni circumpadana Italia, recta cum toto exercitu Romam verſus ire perrexit. Maxentius autem hæc audiens non ſolũ vrbe, ſed etiam parietib. ſe tenebat, aut prodigiis, aut infauſtis fortunæ ſuæ præſa-

præſagiis territus. non in campum ire, non exerceri armis, non puluerem pati ſtudebat. tantum in Palatio ambulabat, aut in hortos Salluſtianos ſe conferebat, & his deliciis turpiſſimam ſuam formidinem contegebat. non enim ſe imbellem, ſed beatum, non inertem, ſed ſecurum videri volebat. quoties milites in concionem vocabat, ſe ſolum cum illis Imperatorem, alios per limites pro ſe militare iactabat. ac ne tum quidem, cum aduerſa ſuorum prœlia audiit, obuiam ire contendit, cum Pado limite, aut Apennini iugis vteretur, ſed litteras cladium ſuarum indices ſupprimebat. interdum etiam palam, vt vſque ad portas veniretur, optabat. Interim Conſtantinus exercitum ad Tiberim amnem adduxit, atque ibi caſtra fecit. ceterum nullis hoſtilibus copiis occurrentibus vehementer animo doluit, verens, ne Maxentius intra vrbem incluſus obſideri ſe pateretur. nam omni Africa exhauſta, omnibus inſulis exinanitis infiniti temporis annonam congeſſerat. ipſe vero ab obſidione vrbis abhorrebat, ne Romanos, quorum incolumitati conſulebat, grauiore aliqua calamitate afficeret. Inter hæc Maxentius Palatio migrauit, & cum vxore, ac filio in priuatam domum, quaſi ſe abdicaret Imperio, ſponte abiit. poſt biduum demum, qui dies erat VIII Kalend. Octobris, pridie, quàm ſeptimum Imperij ſui annum iniret, magicis præſtigiis, ac fallaciis ſuis fretus porta Flumentana exiuit, atque ad pontem Muluium Tiberim traiecit, Romanorum, & Italicorum octoginta millibus, Afrorum quadraginta millibus, Siculorum ingenti numero ſeptus. vt totus exercitus centum, ac ſeptuaginta millia peditum, ac decem, & octo equitum contineret. atque hoc facto pontem ſupra Tiberim ex lintribus ita contabulauit, vt fibulis ferreis, quibus ab vtraque ripa diſtinebatur, reuulſis facile ſolui poſſet, ſi quis reſcindere vellet. præcepit autem fabris, vt cum primum exercitum Conſtantini pontem ſui inſequendi cauſſa conſcendiſſe vidiſſent, fibulas laxarent, ac pontem ſecundo ire flumine ſinerent. Pôſt paulo Conſtantinus aciem inſtruere cœpit. qua re animaduerſa idem quoque Maxentius fecit. verum, vt euentus ſtatim oſtendit, imperitiſſime. nam in ripa amnis ita conſtitit, vt nemo ſuorum euadere, nemo gradum referre, &, ſi opus eſſet, prœlium redintegrare poſſet, cum à fronte armis, à tergo Tiberi arceretur, quem vltimorum veſtigia præſagio quodam euenturæ cladis attingerent. adeo vero magnus erat exercitus, vt vltra, quàm proſpici poſſet, extenta acies pertineret, tanta porro ſubſidiorum, atque ordinum firmamenta erant, vt acies non porrectior, quàm robuſtior validum murum vtrinque præberet. Quod vbi Conſtantinus animaduertit, ſignum pugnæ dedit, ac primus, cum in prima acie ſtaret, prælato crucis vexillo in hoſtes cum equitatu inuaſit. Inde pedites dignos ſe tanto duce teſtati, & ipſi magno ſe impetu incitarunt. Acri commiſſo prœlio Romani, atque Itali ſegnius ſe periculis obiecere, quòd acerba tyrannide ſe liberari optarent, reliquorum partim ab equitibus, partim à peditibus Conſtantini magna eſt edita ſtrages. Maxentius, vbi equitatum ſuum in fugam verſum conſpexit, & ipſe per pontem, quem diximus, ad vrbem redire maturauit. quem ſequuti effuſe ſui, ſiue ponte ingentem molem non ſuſtinente, ſiue propter anguſtias tantam multitudinem excludente, omnes in flumen præcipites abiere. Hinc ripæ ſtragibus tegi, Tiberis corporum aceruis repleri. Cum alios amnis hauſiſſet, Maxentium etiam cum equo, & armis inſignibus fruſtra conatum per abrupta ripæ vlterioris euadere idem correptum gurgite deuorauit. & aliorum quidem corpora, atque arma præceps fluuius voluendo deuexit, illum autem eodem, quo extinxerat, loco retinuit. Victoria in vrbem delata nemo apertæ lætitiæ ſigna dedit, quòd primo tanto rei nuncio fidem non haberent. vbi vero caput Maxentij ſumma haſta præfixum ferri conſpexerunt, vniuerſi gaudio exultarunt. &, cum tota vrbe portaretur, vocibus contumelioſiſſimis inceſſerunt. vrbs tota lætis clamoribus perſonauit. Senatores, quorum pleriq; in vinculis erant, liberati cuſtodiis vrbe ad Conſtantinum exierunt, atq; ad pedes proiecti ſe, & vrbem illius poteſtati, ac fidei permiſerunt. Sic enim Prudentius dixit:

Ipſe ſenatorum meminit clariſſimus ordo,
Qui tunc concreto proceſſit crine, cathenis
Squallens carcereis, aut nexus compede vaſta,

Complexuſq́; pedes victoris ad inclyta flendo
Procubuit vexilla iacens. Tunc ille ſenatus
Militia vltricis titulum, Chriſtiq́; verendum
Nomen adorauit, quod collucebat in armis.

Hæc, vt ſcripſi, in ſecundo conſulatu Conſtantini, & Licinij, VII Kal. Octobris geſta ſunt. in quem diem, quoniam prima Indictio Conſtantini Imperantis incurrit, vt etiam in Faſtis Conſulum Græcis eſt annotatũ, ſequitur neceſſario, hos conſules anno à Chriſto nato trecenteſimo duodecimo iniiſſe. quod facile etiam quiſque intelliget, qui Indictionum quinta decima ſpacia retro repetere numerando voluerit ab hoc, quo hæc ego ſcribebam, anno, nempe milleſimo qningenteſimo ſeptuageſimo quinto, qui fuit Iubileo à Gregorio XIII Pontifice feliciſſime peracto inſignis, vſq; ad hunc, quo Romanis tanta lux ſalutis, ac libertatis affulſit. Quod idcirco admonui, vt rerum, quæ mox dicentur, mira ex hoc conſtantia, ac prope conſpiratio notaretur. qua in re plerique plane titubare videntur. Hactenus quæ Conſtantinus in Gallia geſſit. nunc quæ Romæ, & in Italia, perſequamur.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER III.

MAXENTIO, exercituq́; deleto Conſtantinus ſenatum vltro ſe, vrbemq́; tradentem ſubito in fidem, deditionemq́; accepit. ac triumphum tantæ victoriæ congruentem inſtruxit. Qua re cognita populus acerbiſſimo tandem iugo ſeruitutis exemptus, vrbẽ paſſim coronis ornauit, ac patefactis effuſus portis ipſum curru inuectum tanta animorum alacritate excepit, vt ſatis conſtet, nullum Imperio Rom. diem, quo Rom. ciuitas maioris, atq; effuſioris ſigna gratulationis ediderit, illuxiſſe, nullumq́; triumphum aut lætiorẽ, aut mirabiliorem ne ipſam quidem veterum litterarum memoriam prodidiſſe. Neq; enim more ſolito agebãtur ante currũ vincti duces, ſed ſoluta nobilitas incedebat, nec barbari in carcerem trudebantur, ſed conſulares è carcere trahebantur. Nec Roma ipſa alienigenas captiuos accipiebat, ſed ſemetipſam captiuitate laxabat. &, quo nihil adiici ad gloriæ magnitudinem amplius poterat, imperium recipiebat, quæ ſeruitium ſuſtinuerat. Duci vero videbantur omnibus ſubacta vitiorum agmina, quæ acriter ciuitatem obſederant, ſcelus, & perfidia domita, furor, & crudelitas vincta, ſuperbia, atq; arrogantia debellata, luxuries, & libido cõſtricta. Quem comitatum ſequebatur ſubinde caput tyranni, quod adhuc ferociam, atq; immanitatem ſpirare inter ipſas horrendę frontis minas videbatur. congerebantur autem in eum vulgo probra, & contumeliæ. quaſi vero turpibus oppreſſoris ſui ludibriis ipſam auſpicari libertatẽ iuuaret. Vrbem inde ingreſſum omnes omnis ætatis, & ſexus homines fauſtis acclamationibus vindicem, liberatoremq́; ſuum conſalutarunt. Tum tecta moueri, & altitudo culminũ attolli viſa, quacunq; ipſe tardo molimine inuehebatur; tanta illum populi, tanta patrum frequentia prouehebat ſimul, ac retinebat. felices, qui illum propius aſpicerent, longius poſiti nominabãt. quos præterierat, loci, quem occupauerat, pœnitebat. auſi etiam quidam ſunt, vt conſiſteret, flagitare, & vbi ad Palatium venit, quòd nimis cito perueniſſet, expoſtulare, & cum ingreſſus eſſet, non ſolum oculis ſequi, ſed pene etiam ſacrum limen irrumpere. Inde omnes circumfuſi, vt exiret, opperiri, tanta officij ſedulitate, omnino vt viderentur eũ, à quo obſidione exempti fuerãt, obſidere. Per ſeptẽ inde dies Conſtantinus gratias Deo agi de tãta victoria iuſſit. atq; interim rebus Rom. cõſtituendis ſe tradidit.

Præci-

Præcipne, in curiam cum veniſſet, comiter, ac benigne patres appellauit, & præclara quædam ſanciuit, quibus ſenatui auctoritatem priſtinam reddidit, ac dignitatem eius in perpetuum curæ ſibi fore ſpopondit, optimatibus in Senatorium ordinem ex omnibus prouinciis lectis; vt ſenatus non tam nomine, quàm re, illuſtrior eſſet, cum ex totius orbis flore conſtaret. mox magna libertate Chriſtum Dei filium, licet non æquis mulrorum auribus, nunciauit. Ad popnlum inde cum proceſſiſſet, benigne illum affatus ad omnem landabilem moderationem, obſequiúmque hortatus eſt. Atque vtroque quidem in loco à clariſſimis, qni tum in vrbe erant, oratoribus ſalutatus, ac diuinis in cœlum præconiis eſt ſublatus, vt non plus laudis fortitudini eius aſcriberent, quàm pietati tribuerent. ipſum namque non tam ſceleratos puniſſe, quàm miſeros vindicaſſe; ipſum Romam in perpetuum ſtabiliſſe, omnibus iis, qni ſtatum eius labefactare poterant, cum ipſa ſtirpe deletis; ipſum victoriam adeo felicem, atque incruentam tuliſſe, vt non bello ancipiti dimicatum, ſed tantummodo vindicatum in impios videretur. Pòſt autem, cum munera, ludóſque victoriæ cauſſa in Circo ederet, præcipue in ſe omnium ora, mentéſque conuertit, diuinum oculorum fulgorem, ac cœleſtem oris dignitatem intuentium, populo ipſo grata ſpectaculorum tarditate gaudente, & vernaculis artificibus ob hoc ſolum fauente, qnòd Conſtantino ſpectante certarent. Interim Romanis omnibus, qui contra ſe arma tulerant, veniam dedit, bona, & patriam omnibus à Maxentio ſpoliatis reſtituit. quos vero ille furoris ſocios, auctoréſve habuerat, quæſtionibus ſeueriſſimis habitis condemnauit. & Prætorianos milites, qui ſibi aduerſati Maxentio pertinaciſſime fauerant, funditus è Republica ſuſtulit, ac ſedem eorum Caſtrum prætorium, quondam ab Octauiano Auguſto conſtructum diſturbauit. mox, legibus multis ad coercendas ciuitatis late fluentes libidines conſtitutis, omnibus conqueri volentibus faciles aditus, patientiſſimas aures, ac benigna reſponſa exhibuit. Quibus officiis omnes ita cepit, vt non tam dolerent, quòd tyrannum tamdin tulerant, quàm quòd talem principem nimis ſero adepti erant. Ob has res ad ceteros honores habitos Senatus Maximum eum appellauit, atque ei arcum, qui adhuc manet, ſub Palatij radicibus cum hoc elogio dedicauit: *Imp. Cæſari Fl. Conſtantino, Maximo, Pio, Felici, Auguſto, Senatus, populúſque Romanus, quòd inſtinctu diuinitatis, mentis magnitudine, exercitu ſuo tam de tyranno, quàm de omni eius factione vno tempore iuſtis Rempubl. vltus eſt armis, Arcum triumphis inſignem dicauit, liberatori vrbis, fundatori quietis.* Quin etiam ſtatuam equeſtrem poſuit crucis ſignum dextra tenentem, atque ita ſubſcripſit: *Hoc ſalutari ſigno vero fortitudinis indicio ciuitatem iugo ſeruitutis liberaui, & Senatum, populúmque Romanum in libertatem vindicaui, ac priſtinæ dignitati, ſplendoríque reſtitui.* Conſtantinus contrà inſignis beneficij, quo per ſignum Crucis affectus à Chriſto fuerat, memor multa, eáque ad memoriam illuſtria eximiæ ſuæ erga illum pietatis edidit documenta. Nam primum columnis excitatis, titulíſque inſcriptis ſalutaris ſigni virtutem omnibus indicauit, ac media in vrbe ingens Crucis trophæum aduerſus hoſtes erexit. idq́ue Romanorum, aliorúmque omnium Imperio ſubiectorum eſſe propugnaculum declarauit. Inde populis omnibus ad Romanum Imperium pertinentibus libertatem, quam vellent, religionem colendi permiſit, atque edicto, ſuo, & Licinij Auguſti nomine, edito Chriſtianis & templa, & conuentus habere conceſſit. idq́ue ad Maximinum etiam, vt in Oriente proponeret, miſit. Epiſcopos porro ad ſe accerſitos honoribus ſummis affecit, ac tanquam viros Deo ſuo ſacratos benigne, ac liberaliter appellauit, ac ſecum ducere, & præſertim eum, qui à ceteris colitur, dextrum habere inſtituit, atque eccleſiis Dei ſubſidia opulenta ſuppeditauit, oratoria alia augens, alia in altum erigens, ac donariorum multitudine ſacraria eorum illuſtrans, ac varia pecuniarum inſtrumenta indigentibus præbens. Atque hæc quidem omnia æqualis eius ſcribit Euſebius. Quod ſi Conſtantinus, illo teſte, cum omnes epiſcopos, tum in primis illum, qui à ceteris colebatur, excoluit, profecto pontificem ipſum Romanum præcipuo honore complexus eſt. ille vero fuit Miltiades. probe ratus namque ad fidem, dignitatémque ſuam pertinere, vt vrbem Romam, quam, vt dixit Pro-

ſper, non Romani ſolum arcem Imperij, ſed Chriſtianæ quoque religionis ſollum
eſſe comperiebat, illuſtri aliquo maioris templi moaumenro inſtrueret, ac ſimul
epiſcopo Romano Petri principis apoſtolorum ſucceſſori, & Chriſti vicario do-
micilium, tanto eonueniens faſtigio, compararet, Miltiadi cum prædia ac dona
multa, tum in primis Auguſtale Palatium io Laterano impertiit, atque ipſe aliò
ad habitandum perrexit. Quin etiam Saluatori eontinentem Palatio baſilicam
inchoauit, quæ poſtea baſilieæ Saluatoris Conſtantinianæ, ac Lateranenſis no-
men inueoit. Itaque Miltiades paulo pòſt, cum decretum de primitiua Eccleſia
in Coucilio faceret, Burcardo, Iuone, & Gratiano teſtibus, ſic ſcripſit: *Conſtanti-
nus ex principibus primus fidem veritatis patenter adeptus dedit licentiam per vniuerſum
orbem in ſuo degentibus Imperio non ſolum fieri Chriſtianos, ſed etiam fabricandi eccleſias,
& prædia conſtituit tribuenda. denique donaria immenſa contulit, & fabricam templi pri-
mæ ſedis beati Petri principis apoſtolorum inſtituit, adeo vt ſedem Imperialem, in qua Ro-
mani principes præſidebant, relinqueret, & beato Petro ſuiſque ſucceſſoribus profuturam
concederet.* Meminit huius baſilicæ D. Hierooymus in Epitaphio Fabiolæ, cum
dixit: *Fabiola poſt mortem ſecundi mariti in ſemetipſam reuerſa ſaccum induit, vt erro-
rem publice fateretur, & vrbe ſpectante Romana ante diem Paſchæ in baſilica quondam La-
terani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtetit in ordine pœnitentium, epiſcopo, presby-
teris, & omni populo collachrymantibus.* His omnibus rebus agendis duo tantum
menſes fuut attributi. Siquidem Nazarius dixit, quod mali ſexennio toto Ma-
xentij dominatio feralis ioflixerat, id bimeſtrem fere curam Conſtantini ſanaſ-
ſe. Cum ergo à VII Kalend. Octobris, quo die, vt ſcripſimus, victoria de Maxen-
tio parta eſt, ferme vſque ad VII Kalend. Decembris Romæ his intentus curis e-
giſſet, inde vrbe, vt Mediolanum adiret, exceſſit. Interea vero dum ille Romæ
fuit, Maxentij caput ab eo per Italiam miſſum tantos concurſus hominum ex-
citauit, taotáſque ex oppidis effuſiones commouit, vt facile, quanto in metu fuiſ-
ſent, præſeoti gratulatione doceretur. Nauales autem copiæ eius primum portus
Italicos oecuparunt, deinde inſulas Africi maris, atque ipſam demum Africam
eò tranſuectæ recuperarunt. Ita vno tempore Italia, atque Africa ditioni Con-
ſtantini ceſſerunt. Ille autem vrbe egreſſus Æmiliæ, Liguriæ, Venetiæque ciui-
tates ſuperiore bello afflictas perluſtrans aduentu ſuo releuauit. ex quibus præci-
pue Mutinam, & Aquileiam, multis affectas beneficiis recreauit. vnde dixit Na-
zarius: *Prætereo te Aquileia, & Mutina, ceteráſque regiones, quibus propter inſequutas
incredibilium bonorum commoditates gratiſſima fuit ipſius oppugnationis iniuria.* Itaque
Mutinenſes Conſtantino ad ſe accedenti teſtificandi animi ſui cauſſa columnam,
quæ adhuc viſitur, poſuerunt cum hac inſcriptione: *Imperatori Cæſari Fl. Conſtan-
tino Maximo, Victori, Semper Auguſto, Diui Conſtantij Filio Bono R. P. Nato.* Idem aliæ
quoque fecere ciuitates. Italia vero ſcutum, & corooam aureã dedicauit, vt con-
ſcientiæ debitum aliqua ex parte leuaret, quòd virtuti ſcutum deberi, coronam
pietati, non ignoraret. vt in vetere Panegyrico ſcriptum eſt. Ceterum Romanis,
atque Italis paſſim edicto Couſtantini ad Chriſtiana ſacra ſuſcipienda ſe conferen-
tibus Maximinus Auguſtus in Oriente Cooſtantini, aut Licinij imperio cedere
nolens edictum ad ſe miſſum ſuppreſſit. atque epiſtolam ad præfectos ſuos miſit,
qua ſuo nomine permitti iuſſit ciuitatibus, vt ſuo quiſque in colenda religione
arbitrio vteretur, & ne quis quemquam in ſuo munere impediret. verum, quo-
niam de templis, & conuentibus frequeotandis, quod erat in edicto Conſtanti-
ni, & Licioij, verbum nullum fecit, Orientales ea inire non auſi ſunt. Conſtanti-
313 nus inde, Licinio ad ſponſalia Conſtantiæ celebraoda vocato, poſteto anno cum
eo conſulatum iniuit, qui vtrique tertius obtigit. ac ludos Seculares, qui io eum
annum ſolemni repetito temporum ſpacio incidebant, tanquam ſacris Chriſtia-
nis aduerſos Romæ fieri vetuit, atque in perpetuum, teſte Zoſimo, ſuſtulit. Ma-
xentij caput in Africam miſſum, quam ille in primis attriuerat, incredibili omnes
lætitia cumulauit, & quanquam nondum tempeſtiuo mari, affuerunt tamen na-
uigantibus felices auræ, & flatus ſecundi, beatiſſimæq; victoriæ ipſa etiam elemen-
ta fauerunt. Conſtantinus autem, & Licinius Mediolanum progreſſi Conſtantiæ
nuptias

nuptias magna lætitia celebrarunt, ad quas Helena Auguſta mater, & Conſtantia ſoror, & Criſpus, ac Conſtantia filij ex concubina ſuſcepti occurrere. Conſiliis inde inter ſe de Republica agitatis duo decreta fecere, vnum, vt Maximino tyrannidem exercenti bellum armis communibus inferretur; alterum, vt Chriſtianis libera concilia traderentur. id vero hoc edicto complexi ſunt: *Cum libertatem religionis cuique tribuendam eſſe iudicaremus, Chriſtianos quoque fidem ſuam pro arbitrio ſuo colere iuſſimus. quoniam vero multa ex eo edicto ſuborta controuerſiæ ſunt, factum eſt, vt multi ab eiuſmodi religione receſſerint. Cum igitur ego Conſtantinus, & ego Licinius Auguſti Mediolanum veniſſemus, atque ibi in Concilio, quæ ad Rempublicam pertinerent, accurate diſquireremus, illa etiam populo Romano vtilia decernenda ſtatuimus, quibus diuinus cultus contineretur, hoc eſt, vt Chriſtianis, & aliis omnibus liberam optionem daremus eam religionem ſequendi, quam ipſi vellent. Quare hanc noſtram ſententiam recto iudicio in edictum retulimus. Proinde quicunque poſthac Chriſtiana ſacra ſibi obſeruanda ſuſceperit, eum libere, ac tuto facere poſſe, iubemus. eadem ratione templa, & loca, in quibus conuenire ſolebant, reſtitui, & noua conſtrui poſſe ſtatuimus.* Fuere autem Mediolani per menſem Martium. ſiquidem reſcripta inde illo menſe à Conſtantino, & Licinio tertium conſulibus data reperiuntur in Codice, quem Theodoſius Imperator confecit. cuius auctoritatem ſæpe abhinc in his digerendis, explicandisque temporibus adhibebimus. Nam qui in actionibus Imperatorum, ac pontificum, regumque narrandis annorum, & menſium diligentiam omiſerunt (quod adhuc plerique omnes fecerunt) ij aliena quædam, ac prope portentoſa in eorum hiſtoriam intulerunt.

His Mediolani actis, Licinius Illyricum, Conſtantinus Galliam repetiuit. atque vterque ibi rem geſſit, ille cum Maximino, hic vero cum Francis. Maximinus namque, cum æquo animo ferre non poſſet, ſibi aliquid à Conſtantino, & Licinio mandatum eſſe, qui ſummum inter eos, vt ipſe iactabat, locum teneret, ſpreto fœdere, quod cum Licinio icerat, repente è Bithynia in Thraciam, Illyricumque traiecerat. Quod vt Licinius ſenſit, ſubito contracto exercitu obuiam ire contendit. & primo victus, deinde redintegrato prœlio victor ipſum è Thracia in Bithyniam repulit, ac ſubinde inſequutus eo perrexit. Ibi Maximinus inani reſponſo vatum, atque ariolorum proſpera omnia (vt fieri in eiuſcemodi negotiis aſſolet) promittentium confirmatus, cum ingentes copias comparaſſet, bellum inſtaurauit, & ſigna ad Aſtacum contulit. verum primo concurſu pulſus in fugam ſe dedit, à militibus ſuis præter pauciſſimos derelictus. Quare conſilij inops, ne agnoſceretur, Imperij inſignia poſuit, ac, fuga arrepta, cum paucis ex pago in pagum occulte procedens in Ciliciam vſque peruenit. vbi ſe in oppido Tarſi munito incluſit. Ibi vero furore accenſus vates, ac ſacerdotes omnes, quorum vaticinio fretus, ſummi certaminis diſcrimini ſe commiſerat, interfecit. ac rerum actarum pœnitentia captus edicto propoſito Chriſtianis templa demum, ac liberos conuentus indulſit.

Neque ita multo pòſt, dum exercitus eius in Bithynia relictus prœlio cum Licinio certat, miſera morte occumbit, acerbis repente doloribus corporis cruciatus, atque atroci liqueſcentium membrorum ardore, quem Medici ſub hecticas febres referre non inepte poſſent, conſumptus; vt Galerij non tam vitam, & mores, quàm mortem, & mortis genus fuiſſe videatur imitatus; cum, teſte Victore, quadriennio Cæſar, triennio Auguſtus imperaſſet. Licinius re proſpere geſta Nicomediam cum coniuge Conſtantia ouans iniuit, eamq; vrbem Diocletiani, & Maximini more pòſt ſedem Orientalis Imperij habuit. Inde Antiochiam progreſſus Maximinum, tànquam tyrannum, publico decreto notauit; ſtatuas, ac tabulas, quæ illi, ac filiis eius poſitæ fuerant, ſuſtulit; gentilitatis cultoribus omnes honores ademit; fautores, & filios Maximini vita exuit, prouincias Aſiam, Ægyptum, & Orientem ſibi aſciuit, & rempublicam vna cum Conſtantino coniugis ſuæ germano magna concordia adminiſtrare perrexit.

Ex quo communi nomine leges, & edicta Chriſtianis ſecunda, ac ſalutaria multa cōſcripta ſunt. Qua re excitati in iis prouinciis Epiſcopi magna cura templa tyrannorum imperio diſturbata reſtituere, noua condere, atque encænia paſſim ingenti lætitia celebrare, crebriores conuentus habere de rebus ad fidē, & Eccleſiam conſtituendam pertinentibus incœperunt. magnus vbique populorum concurſus, ſumma gratulatio erat, quòd membra Chriſti diuulſa aliquando tandem in vnius quaſi corporis conſpirationem coiſſent. vbique chori gratias Deo agentium audiebantur. in ſuis quique eccleſiis epiſcopi populos alloquuti, vt cuique dicendi copia ſuppetebat, ingens hoc Dei beneficium enarrabant. Hæc Licinius in Illyrico. Conſtantinus autem, cum Francos fœdus violaſſe, ac delectis irruptionis auctoribus ad Rhenum tranſeundi cauſſa veniſſe audiret, eadem feſtinatione, qua redierat in Galliam, ad inferiorem Germaniæ limitem properauit, ac præſentia ſua, ne tranſirent, effecit. mox periclitandæ illorum fidei gratia ex iis locis cum exercitu abiit, nuncio maioris in ſuperiore limite tumultus ſimulato, atque eis poteſtatem traiiciendi fecit, cum reliquiſſet in occulto duces, qui ſecuros adorirentur. Neque à conſilio abhorruit euentus. Illi Conſtantinum vere ceſſiſſe rati ad ripas irrumpendi gratia conuolarunt. qua re Conſtantinus audita, nauibus Rheno eximia celeritate deuectus in fines eorum inuaſit. atque agros, domosque illorum depopulatus tantam vaſtitatem intulit, vt regionem prope deleuerit. Cum autem milites Romanos ſecum deduxiſſet, eos oblitos, vt vetus dixit Orator, deliciarum, circi Maximi, Pompeiani theatri, & nobilium Lauacrorum, Rheno, Danubioque prætendit. ac, limitis eius agere excubias iuſſis, Arelate, ad conuentus de more agendos, ſe rettulit. Ibi dum eſſet, Donatiſtarum hæreticorum litteris ſolicitatus eſt, vt iudicium ſibi contra Cæcilianum epiſcopum Catholicum daret. Ea vero res multos, grauesque tumultus excitatura ſic habuit. Prioribus annis in Africa multi Donato quodam Numida auctore ſe ab Eccleſiæ Catholicæ communione ſecreuerant filium patre minorem, filioque ſpiritum ſanctum eſſe dicentes, ac Catholicos nouo baptiſmate inficientes. biennio vero antè libertate Chriſtianis per Maxentium reſtituta, vacante Carthaginis Eccleſia, populus ad epiſcopum creandum conuenit, atque omnibus Catholicorum ſuffragiis Cæcilianum diaconum, hominem Catholicum, declarauit. eumque Felix Aptungitanus epiſcopus conſecrauit. Hoc facto Donatus, & ſocij eius, qui alium ex ſuo corpore ſuffici voluiſſent, cum Cæcilianum multis de criminibus apud Anullinum proconſulem Africæ accuſaſſent, ab eius communione ſe remouerunt, & templo egreſſi aduerſus illum quendam Maiorinum epiſcopum deſignarunt. Itaque graui propterea ſeditione conflata duos libellos Cæciliani crimina continentes proconſuli obtulerunt: quorum vnus quintodecimo Kalendas Maias Conſtantino, & Licinio Auguſtis tertiûm conſulibus Carthagine datus erat, qui à Sancto Auguſtino in Epiſtolis memoratur; eosq́; vt ad nouum principem Conſtantinum mitteret, popoſcerunt. Quibus acceptis Conſtantinus, licet iuris eiuſmodi imperitus, tamen Cæcilianum cum ſuis bono animo rebus vacare diuinis iuſſit, ac litteras ad Anullinum ſcripſit, vt poſſeſſiones eccleſiæ occupatas curaret reſtituendas, & clericis vacationes à ciuilibus muneribus largiretur. quæ litteræ ab Euſebio in Hiſtoria referuntur. Qua re comperta, Donatiſtæ contra litteras alias ad Conſtantinum miſerunt, quarum Optatus Afer meminit in libro contra Donatiſtas. fuerunt autem hæ: *Rogamus te, Conſtantine optime Imperator, quoniam ex genere iuſto es, cuius pater inter ceteros Imperatores perſequutionem non exercuit, & ab hoc ſcelere immunis eſt Gallia, cum in Africa inter nos, & ceteros epiſcopos contentiones exarſerint, vt de Gallia nobis iudices dari præcipiat pietas tua.* Quibus Conſtantinus reſpondit ſingulari moderationis, atque æquitatis exemplo: *Petitis à me in ſeculo iudicium, cum ego ipſe Chriſti expectem iudicium.* Dedit tamen iudices Maternum Agrippinenſem, Rheticum Auguſtodunenſem, & Marinum Arelatenſem epiſcopos, atque Miltiadi epiſcopo Romano ſcripris litteris huius cauſſæ cognitionem, vt propriam, commendauit. Eas litteras S. Auguſtinus epiſtola CLXV miſſas ſignificauit, Euſebius vero in Hiſtoriam quoque coniecit, his verbis: *Quoniam litteris Anullini proconſulis Africæ audio, Cæcilianum epiſcopum Carthaginis*

gnis ab epiſcopis Africanis multis criminibus onerari. ægre autem fero, in his prouinciis, quas vltro mihi Deus conceſſit, plebem, & epiſcopos inter ſe diſcordia laborare; placet, Cæcilianum cum decem epiſcopis accuſatoribus eius, totidemque, quos ipſe aſciuerit, Romam venire, vt ibi coram vobis, & Rhetico, Materno, & Marino collegis veſtris, quos ea de cauſſa Romam adire iuſſi, poſſit audiri, prout lex Dei ſanctiſſima iubet. mitto etiam litteras Anullini ad me ſcriptas, vt ex iis liti modum imponere queas. neque enim vos latet, me tantam reuerentiam Sanctæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ adhibere, vt nolim vllum diſſidium, aut diſſenſionem aliquo in loco hærere. Ex quo apparet, cum dicat, ſuam erga Eccleſiam apoſtolicam reuerentiam Miltiadi eſſe perſpectam, Miltiadem, atque Eccleſiam Romanam ſuperiore annò à Conſtantino Romam aduentante vere iis, quibus diximus, officiis eſſe cultam. Contendere igitur Romàm tres ex Gallia epiſcopi, atque alij quindecim accitu Miltiadis ex Italia, atque, vt inquit Optatus, conuenere in Laterano, Conſtantino Auguſto tertium, & Licinio Auguſto tertium conſulibus. quod eſt argumento, Miltiadem Lateranum inhabitaſſe priore anno ſibi à Conſtantino donatum. VI Nonas Octobris ſexta feria conſedere Miltiades epiſcopus Romæ, Rheticus, Maternus, & Marinus Galliæ. ex Italia vero Mœrocles Mediolani, Florianus Senæ, Zoticus Quintiani, Stemnus Arimini, Felix Florentiæ, Gaudentius Piſarum, Conſtantinus Fauentiæ, Proterius Capuæ, Theophilus Beneuenti, Sabinus Terracinæ, Secundus Præneſtis, Felix Triumtabernarum, Maximus Oſtiæ, Euander Vrſini, Donatianus Foriclaudij. Cauſſa cognita in Donatum ſententia lata eſt, quia confeſſus eſt, ſe rebaptizaſſe, & epiſcopis lapſis manum impoſuiſſe. quod ab inſtituto Eccleſiæ Catholicæ abhorrebat. Cum teſtes producti à Donato confeſſi eſſent, ſe non habere quod in Cæcilianum dicerent, Cæcilianus omnium ſententiis abſolutus eſt. Miltiades autem iudicium his verbis finiuit, vt Diuus Auguſtinus epiſtola centeſima ſexageſima ſecunda, & Optatus expoſuit: *Cum conſtiterit, Cæcilianum ab iis, qui cum Donato venerunt, iuxta profeſſionem ſuam non accuſatum, neque conuictum à Donato fuiſſe, in ſuæ communionis Eccleſiaſticæ integro ſtatu retinendum cenſeo.* Hoc iniquo animo Donatiſtæ paſſi, iterum ad Conſtantinum ſe contulerunt, atque hanc cauſſam, neque totam auditam, neque rite iudicatam eſſe conqueſti, vt nouo eam iudicio committeret, poſtularunt. Itaque Conſtantinus alterum Arelate iudicium ad Kalendas Auguſti in poſterum annum indixit. quo epiſcopos Galliæ alia de cauſſa adeſſe præceperat, atque eo Chreſtum epiſcopum Syracuſanum cum duobus, quos ille optaret, Siciliæ epiſcopis aduocauit. Hæc apud Euſebium, Optatum, & Sanctum Auguſtinum, ita vt rettulimus, hoc anno acta à Conſtantino Cathechumeno, ſiue, vt inquit Sanctus Auguſtinus, Chriſtiano, leguntur. Conſtantino, dum Arelate eſſet, puer è Fauſta natus eſt, quem Conſtantinum vocauit. Inde Treuiros in hiberna receſſit. vbi ludos victoriæ Francicæ regia magnificentia edidit. In ea celebritate orator Gallus, ipſo præſente, orationem habuit, qua ei victoriam Maxentianam, atque hanc poſtremam Francicam, ac modo natum Conſtantinum puerum gratulatus eſt, ita exordiens: *Vnde mihi tantum confidentiæ, Sacer Imperator, vt poſt tot diſertiſſimos homines, quos & in vrbe ſacra, & hic rurſus audiſti, dicere auderem, niſi nefas eſſe ducerem, & commiſſi cuiuſdam ſacrilegij religionem vererer, ſi is, qui ſemper res à numine tuo geſtas prædicare ſolitus eſſem, hæc tanto maiora priſtinis ſilentio præterirem, per quæ non pars aliqua ſeruata, ſed vniuerſa ſibi eſt reſpublica reſtituta? Neque enim ignoro, quanto inferiora ſint ingenia noſtra Romanis. ſiquidem Latine, & diſerte loqui illis ingeneratum eſt, nobis elaboratum, & ſi quid forte commode dicimus, ex illo fonte, & capite facundiæ imitatio noſtra deriuat. Sed quamuis conſcius mihi infirmitatis ingenitæ, & inchoati potius ſtudij, quàm eruditi, cohibere me ſilentio nequeo, quominus de recuperata vrbe, Imperioque Romano, & tandem ex diuturna conuulſione ſolidato, & ipſe aliquid coner effari, vt inter tantos ſonitus diſertorum mea quoque vox tenuis exaudita videatur.* Inde de ludis agere ingreſſus, ſubiecit: *Quid hoc triumpho pulchrius, quòd cædibus hoſtium vtitur etiam ad noſtrum omnium voluptatem, & pompam*

munerum de reliquiis barbaricæ cladis exaggerat, ac tantam captiuorum multitudinem beſtiis obiicit. qui, cum exitum differre liceat, perire feſtinant, ſeſeque letalibus vulneribus, & mortibus offerunt. Ex quo apparet, trucem Francum ferina ſola carne diſtentum, qui vitam contemnat, quantæ molis ſit ſuperare, vel capere. quod tu Imperator in ipſo conſpectu barbariæ paulo antè feciſti. In extremo autem de filio nato ſic loquitur: *Quamuis diuina ſoboles tua ad reip. vota ſucceſſit, & adhuc ſperetur futura numeroſior, illa tamen erit vere beata poſteritas, vt cum liberos tuos gubernaculis orbis admoueris, tu ſis omnium maximus Imperator.* Ibi etiam pridie Kal. Nouembris Conſtantinus legem pro clericis Catholicis tulit, his verbis: *Hæreticorum factione comperimus, Eccleſiæ Catholicæ clericos ita vexari, vt nominationibus, ſeu ſuſceptionibus aliquibus, quas publicus mos expoſcit, contra indulta ſibi priuilegia prægrauentur. Ideoq; placet, ſi quem tua grauitas inuenerit ita vexatum, eidem alium ſubrogari, & deinceps à ſupradictæ religionis hominibus huiuſmodi iniurias prohiberi. Datum pridie Nonas Nouembris Conſtantino A. III. & Licinio A. III. conſulibus.* Hæc à Conſtantino hoc anno in Gallia acta. Eodem anno Diocletianus, qui Imperio ſe abdicauerat, Salonæ veneno hauſto eſt mortuus. Cum enim à Conſtantino, & Licinio ad nuptias Conſtantiæ inuitatus non veniſſet, vterque ægre tulit, eumque, vt qui Maxentio nuper fauiſſet, tum vero Maximino bellanti ſtuderet, inſimulauit, Cuius criminationis dolorem vſqueadeo impatienter tulit, vt veneno epoto ſibi mortem conſciuerit, cum eſſet annos tres, ac ſeptuaginta natus: imperaſſet autem annos viginti; ac nouem poſtea, vt inquit Victor, egiſſet priuatus. Singularia hæc ei duo contigere, quòd vltro ſe Imperio abdicarit, atq; in propoſito vſq; ad finem vitæ permanſerit, & quòd priuatus inter Diuos relatus ſit. quem honorem ab Auguſtis admiratione virtutis accepit. Cum Heraclius Rufinus vrbis præfectus ciuitatem Romanam per triennium iure dicundo rexiſſet, demum hoc anno VI Idus Decembris Rufium Voluſianum ſucceſſorem eſt nactus. Baſilica Lateranenſi ingenti Chriſtianorum gratulatione Miltiadis Pontificis cura ſurgente, res Romanæ
314 lætæ in primis, tranquillæq; fuere. Voluſiano inde, & Aniano conſulibus, Conſtantinus concilio epiſcoporum ad Kalendas Auguſti Arelate coacto, Cæciliani cauſſam cognoſcendam commiſit. Epiſcopi cauſſa cognita à Miltiadis pontificis decreto non diſcedentes Cæcilianum iterum innocentem pronunciarunt. Ea re perculſi aduerſarij rurſus Conſtantinum appellauerunt, eamq; rem vt ipſe cognoſcere vellet, orarunt. Cum ille poſtulatum huiuſmodi reieciſſet, ac talem cognitionem, vt parum homini profano conuenientem, repudiaſſet, tamen ad extremum vehementibus eorum flagitationibus victus ceſſit. &, cum Romam iter intendiſſet, partes eo ſe ad cauſſam orandam ſequi præcepit. vt Sanctus Auguſtinus epiſtolis prodidit. Ibi Cæcilianus adeſſe iuſſus non affuit. Mediolanum inde procedens Donatiſtas iudicium pronunciari vrgentes eo ſe ſubſequi iuſſit, ac multis per iram à cauſſa peragenda ſe remouentibus, reliquos ab officialibus cuſtoditos Mediolanum accedere imperauit, atq; ibi demum cauſſa cognita Cæcilianum præſentem innoxium, aduerſarios vero improbiſſimos, Miltiadis, & epiſcoporũ iudicio comprobato, pronunciauit, ac res eorum fiſco addixit, vt Sanctus Auguſtinus ſæpe repetiit. Ticini etiam templum Sancto Michaeli dicitur conſtruxiſſe ob victoriam Francicam precibus ipſius archangeli partam, atq; eo Rauennæ corpus Sancti Eleocadij tranſtuliſſe. Eiſdem conſulibus, Miltiades pontifex IIII Idus Decembris ceſſit è vita. In eius locum V Kal. Ianuarij ſubrogatus eſt Syluester ciuis Rom. atq; eccleſiæ presbyter, vir & ſanctitatis, & eruditionis magnitudine inclytus. Cuius ſanctis præceptis Conſtantinus, cum iam Mediolano Romam reuertiſſet, imbutus inchoatam ſub Miltiade Chriſtianæ pietatis laudem perfecit. ſiquidem Conſtantini Imperium totum Syluestri pontificatum, qui fuit annorum vnius, & viginti, exhauſit. atque illius auctoritate, poſtero anno ineunte, ſe, & Licinio ambobus quartum conſulibus, eccleſias duas, vnam Sancti Petri Apoſtoli, alteram S. Pauli ſibi inſtaurandas, atque augendas ſuſcepit, quarum illa erat in Vaticano, quòd ibi Petrus ſub Nerone actus in crucem eſſet; hæc via Oſtienſi, quòd eo in loco Paulo eodem die amputatum caput fuiſſet. ſingulas vero baſilicas auratis trabibus, ac multiplici columnarum ordine, vt omnem ſuperarent templorum veterum opulentiam,

lentiam, exornauit, ac patrimoniis toto Occidente diſperſis ad eccleſiarum vſum, ac magnificentiam auxit. quibus mox Syluester dignitatem etiam, ac venerationem adiunxit ſacris ipſorum apoſtolorum corporibus illuc ex propinqua, vbi hærebant, ſede translatis. vnde procedente tempore limina ipſa Apoſtolorum pio ciuium, aduenarumq; concurſu certatim vota, donaq; ferentium ſupra omnia templa ſunt celebrata. Baſilicæ quidem Vaticanæ ſplendoris illud eſt argumento, quòd Ammonius monachus, teſte Socrate, cum Romæ vna cum Sancto Athanaſio, Iulio pontificatum poſt Syluestrum adminiſtrante, diuerſaretur, ex admirandis tam multis vrbis operibus, nullum niſi hoc, ſibi viſendum exiſtimarit; venerationis vero, quòd, quemadmodum Sanctus Ioannes Chryſoſtomus ſcripſit, cum ceteros vel remotiſſimos homines, tum pręcipue Imperatores ipſos eo venientes pio quodam horrore, ac religione perfuderit; ſic enim ille ſcripſit: *Seruorum Chriſti clara ſunt ſepulchra, regiam vrbem aſſequuta ſunt, & dies noti ſunt, diem feſtum terrarum orbi facientes. eadem regiis aulis ſunt ſplendidiora non ædificiorum amplitudine, ac ſplendore, (nam in hac parte excellunt.) ſed quòd multo amplius eſt, conuenientium ſtudio. nam ipſe purpuratus peregre viſitat, & faſtu poſito conſiſtit Sanctos rogans, vt ſibi apud Deum adſint & ſcenarum artificem, ac piſcatorem patronos etiam mortuos precatur ipſe, qui diadema gerit.*

Per eoſdem dies Conſtantinus fœdo lepra morbo repente tentatus ſanguinem cæſorum infantium, præſens oſtentatum à medicis remedium auerſatus diuino monitu beatum Syluestrum pontificem accerſiuit, atque ab eo ſacroſanctum baptiſmi lauacrum obtinuit. Ea vero res cum ab aliis ſcriptoribus, tum in primis à Sancto Hadriano pontifice in epiſtola ad Conſtantinum, & Irenem Auguſtos miſſa, & ſecundo Concilio Nicæno intexta, his verbis narratur. Cum aliquando Conſtantinus Imperator per noctem ſomnum caperet, ecce beati Apoſtoli Petrus, & Paulus dormienti aſtiterunt, dicentes, quandoquidem ſanguinis effuſionem horruiſti, miſſi ſumus à Chriſto Ieſu domino dare tibi ſanitatis recuperandæ conſilium. audi ergo monita noſtra, & fac omnia, quæcunque indicabimus tibi. Syluester epiſcopus ciuitatis Romanæ ad montem Soracte perſecutiones tuas fugiens in cauernis petrarum cum ſuis clericis latitat. hunc cum ad te adduxeris, ipſe tibi piſcinam oſtendet, in quam dum tertio merſerit, omnis te valetudo deſeret lepræ. Quod dum factum fuerit, hanc viciſſitudinem ſaluatori tuo compenſa, vt omnes iuſſu tuo per orbem totum Romanum eccleſiæ reſtaurentur. tu autem purificate, vt relicta omni ſuperſtitione Idolorum tu Deum vnum, qui verus, & ſolus eſt, adores, & excolas, & ad eius voluntatem te dirigas. Exurgens itaque à ſomno Imperator ſtatim conuocat eos, qui obſeruabant Palatium, & ſecundum tenorem ſomnij ſui miſit ad montem Soracte, vbi Sanctus Syluester erat. Profectus inde Syluester peruenit ad regem. ad quem ingreſſus, inquit, Pax tibi, & victoria de cælo miniſtretur. quem cum rex alacri animo, & vultu ſuſcepiſſet, omnia illi, quæ facta, quæq; reuelata ſibi fuerant, expoſuit. Inde percunctatus eſt, quinam iſti eſſent dij Petrus, & Paulus, qui illum viſitaſſent ob cauſſam ſalutis ſuæ, & eius latebras detexiſſent. Syluester reſpondit: Hi quidem dij non ſunt, ſed idonei ſerui Chriſti, & apoſtoli electi ab eo, & miſſi ad inuitationem gentium, vt credentes ſalutem conſequantur. eumq; ille hæc diceret, interrogare cœpit Auguſtus, vtrum nam ipſos apoſtolos haberet aliqua imago expreſſos, vt ex pictura diſceret, quos reuelatio docuerat. Tunc S. Syluester miſſo diacono imaginem Apoſtolorum ſibi exhiberi præcepit. quam Imperator aſpiciens ingenti clamore cœpit dicere, ipſos eſſe, quos viderat, nec debere iam differre Spiritum ſanctum oſtenſionem piſcinæ, quam iſtos promiſiſſe ſuæ ſaluti memorabat. Constructo itaque Lauacro Conſtantinus cum ſacro rore tinctus eſſet, confeſtim eſt ſanitati priſtinæ reſtitutus. Deinde non immemor accepti beneficij eccleſias Dei exædificare cœpit. columnas earum paſſim ſacris imaginibus in memoriam incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti, omniúmque Sanctorum reuerentiam exornauit. nec alia de cauſſa, quàm vt Chriſtianiſmum in lucem, & veritatem, Deique cultum proueheret, & omnes gentes à cultu Idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Conſtantinus inde, vt gratiam tanti beneficij Syluestro referret, Edictum, quod nunc quoq; VI Kal. Aprilis datum legitur, ſcripſit, in quo hac hiſtoria enarrata adiicit, ſe ad referendam gratiam Syluestrum omnibus ad amplitudinem, & dignitatem Apoſtolicæ ſedis ornandam inſignibus decorare, atq; eundem, & ſucceſſores eius ipſo inſuper Occidente donare. Quod Edictum eccleſia Romana, atq; adeo etiam Orientalis in hunc vſq; diem conſtantiſſime tenuit,

Theodoro Balſamone, & Emanuele Caleca, & Gennadio patriarcha, Græcis ſcriptoribus, teſtibus. quorum Illuſtriſſimus Cardinalis Sirletus opportune iam inde Roma vſq; admonuit.

Quinetiam idem egregij operis Baptiſterium, quod adhuc viſitur, condidit. cuius cum Vaticana, & Lateranenſi baſilica Prudentius meminit, inquiens contra Symmachum, Iouis aram ab omni populo reſpui, qui

Aut Vaticano tumulum ſub monte frequentat,
Quo cinis ille latet genitoris amabilis obſes,
Cœtibus aut magnis Lateranas currit ad ædes,
Vnde ſacrum referat regali chriſmate ſignum.

His rebus actis inde aduerſus Licinium Auguſtum arma tulit. Quippe æquum eſſe exiſtimans, ſe illius victoriæ, quæ ſuis quoq; armis quæſita eſſet, præmiũ aliquod reportare, partem prouinciarum, quas Licinius ſuperiore bello Maximino Auguſto ademerat, repetiuit. vbi vero legatos, ac poſtulatum ſuum ab eo vidit repudiari, exercitibus ſuis in eam rem conuocatis in Pannoniam maturauit. Licinius infeſto Conſtantini in ſe aduentu comperto & ipſe magnum pedeſtrium, equeſtriumq; copiarum numerum expediuit, & cum iis ad Cibalas conſtitit. Id oppidum erat Pannoniæ inferioris in colle ſitum ab vna parte palude, quam Hiulcam vocabant, ab altera planicie lata circundatum. Cum autem Licinius caſtra in campo locaſſet, Conſtantinus adueniens ad montem conſedit. Neq; inferenti ſigna Conſtantino vlla conſerendo prœlio eſt interpoſita mora. vtrinq; magno ardore, telis emiſſis, vſque ad veſperam haſtis eſt dimicatum. Liciniani à dextro cornu, cui Conſtantinus præerat, loco moti, vbi Licinium, equum ad fugam paratum aſcendentem viderunt, repente omnes per noctem trepidi abiere, pecoribus, ceteriſq; rebus relictis præter tantum panis, quantum ad pellendam per diẽ famem eſſet ſatis. Licinius Sirmium prætergreſſus, quod oppidum ab vtraq; parte Sauus amnis in Danubium influens abluit, ponte interciſo in Thraciam ire, ibi recollecturus exercitum, properauit. Conſtantinus quinque millibus militum ad eum inſequendum immiſſis caſtra varia, atq; opima præda referta cepit. ac Cibalas, & Sirmium, aliaque oppida à Licinio fugiente relicta in poteſtatem redegit. Inde ponte in Sauum refecto tranſgreſſus & ipſe Licinij veſtigiis inſtitit. Sub ortum ſolis Licinius conſpecto cum parato exercitu Conſtantino aciem inſtruit, belli ſocio Valente aſſumpto, quem, poſtquam Cibalis diſceſſerat, Cæſarem appellauerat. Exercitus inter ſe congreſſi acriter primum ſagittis, & iaculis, deinde haſtis, & gladiis depugnarunt. Dum autem illi confligunt, qui à Conſtantino ad perſequendum Liciniũ miſſi fuerant, cum propter viæ inſcitiam ſequi illum non potuiſſent, derepente ſuperuenerunt, & flexo per collem itinere ſuis ſe adiungere maturarunt. quos Liciniani fortiter ſuſtinuerunt, atque prœlio æquo Marte confecto ceſſerunt. Licinius, cum in caſtra exercitum reduxiſſet, belli difficultate ad conſilium reuocata poſtridie legatos ad Conſtantinum de concordia miſit. Neq; Conſtantinus grauate eam accepit orationem, præſertim vero Conſtantia ſorore, vt mitiora conſulere vellet, orante. Itaq; pax his conditionibus conuenit, vt Licinius Conſtantino Illyricum, id eſt, Dalmatiam, Macedoniam, Pannoniam, Mœſiam, Daciamq; demitteret, ipſe Thraciam cum Aſia, Ægypto, & Oriente ſibi haberet; (quo Oriente quæ prouinciæ clauderentur, ſuprà ſcripſimus;) Valens autem Cæſar, tanquam artifex eorum malorum, abdicaret. Atque ita fœdus vtrinq; conſcriptum, & iureiurando firmatum eſt. Euſebius bellum hoc Cibalenſe Licinianum vocauit. geſtum autem ob eam, quam diximus, cauſſam, & eo, quo expoſitum eſt, ordine, Zoſimus rettulit. Illyrico conſtituto Conſtantinus reuertit Romam. inſtabat enim annus illius Imperij decimus, qui ab exceſſu patris v kal. Auguſti initium duxit, quem Romæ agere, & vetere de more vota Imperij decennalia ſoluere, ac vicennalia cupiebat. Reuerſus autem ludos victoriæ cauſſa ingenti omnium lætitia edidit, & quidem primos cruenti, vt Euſebius dixit, ſacrificij expertes, ac decennalia apparatu magnifico celebrauit. atque ad cumulandam illius celebritatis hilaritatem Criſpum, & Conſtantinum filios Cæſares declarauit. quibus vt ſartam cum Licinio gratiam confirmaret, Licinium etiam eius filium non dum viginti menſes natum

eadem

eadem dignitate ornatum adiecit. Itaque extant reſcripta Idibus Septembris hoc anno data, quibus ſuprà ſcriptum eſt: *Conſtantinus Auguſtus, & Cæſar.* quo verbo Criſpus deſignatur, decennalibus Cæſar allectus. Decennalibus actis inde Criſpum Cæſarem in Galliam ad limitem Rheni tutandum miſit, datis magiſtris, qui iuuenem & in re bellica regerent & in omnibus liberalibus artibus erudirent. quorum vnus fuit Lactantius Firmianus, vir diſertiſſimus, qui diuinarum Inſtitutionum libris Conſtantinum ſic appellauit: *Hoc opus nunc tuo auſpicio inchoamus Conſtantine Maxime Imperator, qui primus Romanorum principum repudiatis erroribus maieſtatem Dei ſingularis, ac veri & cognouiſti, & honoraſti.* Itaque reſcripta, quæ hoc anno, & ſequentibus Treuiris data à Conſtantino Auguſto reperiuntur, ea à Criſpo Cæſare Galliam cum Imperio obtinente putandum eſt proceſſiſſe. Siquidem teſtatur Sozomenus, Criſpum leges vna cum patre, vt qui ſecundas Imperij teneret, conſtituiſſe. idque ex temporibus ſubſcriptis, & legum latoribus ſupraſcriptis intelligi poſſe.

Inde Vettio Rufino vrbis præfecto relicto, qui XIII Kal. Septembris inierat, Conſtantinus in Illyricum ſe recepit, quod à Gotthis, Sarmatis, Scythiſque alijs Pannoniam, Mœſiam, & Thraciam incurſantibus vexabatur. Itaque Murgillo Pannoniæ oppido XV Kal. Nouembris de Iudæis ad Euagrium ita ſcripſit: *Iudæis volumus intimari, quòd ſi quis poſt hanc legem aliquem, qui eorum feralem fugerit ſectam, & ad Dei cultum reſpexerit, ſaxis, aut alio furoris genere, quod nunc fieri cognouimus, auſus fuerit attentare, mox flammis dedendus eſt, & cum omnibus ſuis participibus concremandus. ſi quis vero ex populo ad eorum nefariam ſectam acceſſerit, & conciliabulis eorum ſe applicuerit, cum ipſis pœnas meritas ſuſtinebit.* Eodem anno Donatus Carthaginem reuerſus, vbi ſe Cæciliano obeſſe non poſſe vidit, in Felicem epiſcopum, qui illum conſecrarat, inuaſit, ac proditionis inſimulauit, quòd perſequutionis tempore ſacrorũ ſcriptorum monumenta incendio deleuiſſet. Eam cauſſam Ælianus Africæ proconſul, cum Verus præfectorum vicarius incommoda valetudine eſſet affectus; cognouit, atq; ita ſententiam tulit: *Felicem epiſcopum liberum eſſe ab excuſſione inſtrumentorum Deificorum conſtat, quòd nemo in eum probauerit, religioſas ſcripturas corruptas, aut incenſas fuiſſe.* Sabino inde, & Rufino conſulibus, Conſtantinus VIII Idus Ianuarias ex Il- 316
lyrico ad Rufinum præfectum vrbis ſcripſit, iubens eos, qui res ex donatione ad fiſcum pertinentes vſq; ad ſua decennalia poſſediſſent, ſecuros poſſidere. atq; inde Romam repetiit, ita vt inde VIII Idus Martias reſcripſerit. Sub eoſdem dies res in vrbe, atque adeo in aula, & familia Imperatoris accidit memorabilis. Conſtantia Conſtantini filia, virgo iam adulta, medicinam vlceri inſanabili, quo vehementer affligebatur, exquirens, amicorum monitu ad ſepulchrum S. Agnetis virginis, & martyris intempeſta nocte acceſſit, ac licet gentilitate adhuc imbuta, tamen credula, vt S. inquit Ambroſius, animi intentione preces fideliter fundere cœpit. ac repentina ſomni ſuauitate correpta in quiete ſibi audire viſa eſt Agnetem præcipientem, vt in Ieſum Chriſtum crederet, & certam ab illo valetudinẽ expectaret. Diuino viſo virgo paruit, & continuo ſanitati priſtinæ reſtituitur, domumq́; reuerſa receptam valetudinem patri gratulatur. Qua re cognita tota ciuitas coronata in lætitia magno cum infidelium dolore verſatur. Itaq; cum multis ex aula Imperatoris baptiſmum ab epiſcopo Syluestro accepit, atque ibi templum S. Agneti, & ſibi Mauſoleum, patre impenſam ſuppeditante, conſtruxit. Pridie Nonas Auguſti Ouinius Gallicanus in locum Prætextati præfecturam vrbis iniuit. Vir ſummæ virtutis, eximiæq́; apud Conſtantinum auctoritatis Conſtantiam virginem ſpecie, ac virtute inter ceteras eminentem ſibi in matrimonium poſtulauit. Conſtantinus libenter & ipſi, & Comitibus, ac præfectis omnibus pro illo orantibus morem geſſiſſet, ſi virginem Chriſto deditam perpelli poſſe ad matrimonium viri adhuc errore gentilitatis infecti duxiſſet. Qua ex re cum vehementer animo angeretur, Conſtantia ei dixit: Noli propterea laborare pater, ſed ſponde; ſi ille Scytharum gentem, qui ſe in Thraciam intulerunt, armis domuerit, fore, vt me conſul ducat. proinde duas ſuas filias Atticam, & Artemiam apud me interim ponat, atque ipſe Ioannem, & Paulum primicerium meum apud ſe habeat, vt & ipſe me per familiares

ſuos alloqui,& ego illum ex filiabus eius poſſim agnoſcere. Huius conſilij ratione
probata Conſtantinus rem cum Gallicano confecir, ac poſtulato Conſtantiæ ex-
pleto ipſum in Illyricum deſtinauit. Interim Conſtantia ſupplici à Deo oratione
magnopere petiit, vt ſibi Gallicanum,& Gallicani filias redigere ad ſanctum ipſius
cultum liceret. quam orationem ſe à Conſtantia accepiſſe, Terentianus huius au-
ctor hiſtoriæ refert in eo libro, in quo vitam ſanctorum martyrum Ioannis, & Pauli
deſcripſit. Gallicanus ſacris in Capitolio factis, votisq́; more patrio nuncupatis, vr-
be egreſſus properauit in Thraciam, ac rem cum Scythis magna mole gerere inſti-
tuit. deinde in vrbe Philippis tantis viribus ab eis obſeſſus eſt, vt copiarum ſuarum
exiguitate diffiſus, ac pugnis aliquot aduerſis exterritus ſalutem ſuam non in virtu-
re militum, ſed in munitione murorum poſuerit. inde à militibus deſtitutũ, ac ſeſe
fuga ex obſidione eximere molientem Ioannes, & Paulus, quos commemoraui-
mus, monuere, vt votum Deo faceret, ſe, ſi victoriam retuliſſet, Chriſti cultui de-
diturum. Quo facto oblata eſt illi ſpecies iuuenis ſtatura excelſi, ferentis humero
Crucem, qui dixit: Sume gladium tuum, & ſequere me. illo vero obediente, armati
apparuere milites, qui ſe illi operã nauare dixerunt: proinde extemplo caſtra ho-
ſtium inuaderet, & regem eorũ appeteret. Quod cum ille feciſſet, inſigni victoria
negotio nullo potitus, regem procumbentem ad pedes habuit. atq; hoſtium ne-
mine violari permiſſo Scythis ex Thracia pulſis tributum annuum imperauit. ex
tribunis autem milirum, qui ad ſe redierant, neminẽ, niſi in Chriſtum credentem,
recepit. qui vero Chriſto ſe deuouerunt, ad gradum ſublimiorem prouexit, cete-
317 ros munere militiæ ſpoliauit. poſtero vero anno reuerſus Romam, atq; honorifice
à Conſtantino exceptus, antequam vrbem iniret, ſacra, vt inquit Terentianus, apo-
ſtolorum limina in Vaticanum adiuit, ac gratias Deo omnipotenti more Chriſtia-
norum de tanta victoria egit. Cuius rei admiratione captus Conſtantinus, Quid
hoc rei eſt, Gallicane, inquit, quòd tu, cum ad bellum proficiſcereris, Capitolium
ingreſſus dæmonibus immolaſti, nunc victor reuerſus, Chriſtum, & apoſtolos eius
adoras? Cui Gallicanus rem omnẽ, vt euenerat, enarrauit, illud demum adiungens,
ſe tanto à Deo beneficio affectum ætatem poſthac ſuam in ipſius Dei ſeruitio con-
ſumere, atq; à coniugio abſtinere firmo animi decreto conſtituiſſe. proinde illum
orare, vt ſibi ſucceſſorem daret, quo libere poſſet religioni vacare, & in cognita
veritate perſiſtere. Quem complexus Conſtantinus filias eius Chriſto conſecratas
edocuit, atq; ipſum in Palatium duxit. cui Helena Auguſta mater, & Conſtantia
virgo, & Attica, atq; Artemia filiæ occurrerunt. eumq́; omnes perinde atq; Auguſti
generum honorarunt. Demum cum priuatus vellet abire, rogatu Cõſtantini XIII
kal. Martias conſulatum cum Baſſo iniuit. in quo quinq; millia ſeruorum libertate,
ac ciuitate donata prædiis vrbanis, ruſticisq́; locupletauit. Inde, cum conſulatu, &
præfectura ſe abdicaſſet, Baſſo Idibus Maij præfecturã ineunte, ſeceſſit Oſtiam, &
cum ſancto Hilarino viuens ædibus eius ad recipiendos peregrinos acceſſionẽ ad-
iunxit. ibiq́; in omni Chriſtianæ pietatis officio maxima cum omniũ admiratione
ſe exercuit, cũ homo Auguſtis cariſſimus ex præfecto, & cõſule pedes lauaret, men-
ſam ſterneret, aquã manibus funderet, & languẽtibus acri ſtudio miniſtraret. Quin
etiã ipſe primus ædẽ Oſtiæ S. Laurentio martyri condidit, atq; officia clericorum
inſtruxit. Conſtantinus, cum VI Idus Maias Romæ fuiſſet, inde in Illyricum aduer-
ſus barbaros rurſus incurſantes contendit. quod reſcripta indicant ab illo Romæ,
Sirmij, Naiſſi, & Serdicæ data. Criſpus filius Germaniæ limites egregie eſt tuta-
tus. Idibus Auguſti Fauſta Auguſta puerum alterum peperit, quem Conſtantinum
appellauit. Ceterum, cum ordinarius conſulatus inſignis adhuc Romæ dignitas
haberetur, vt à quo anni nominarentur, & Faſti decorarentur, ſtatuit Conſtanti-
nus eum honorem filiis, ſororisq́; filio Cæſaribus tradere. nam fratres male concor-
318 des, vt ex alia matre natos, ſero admodum honorauit. Itaq; ſequens annus Li-
cinium Auguſtum quintum cum Criſpo Cæſare conſulem habuit. Eo anno Cri-
ſpus ipſe Francos rebellantes inſigni victoria domuit. vnde pòſt Nazarius in Quin-
quennalibus eius dixit: *Francorum natio ita raptim adoleuit ad gloriam veſtram, vt for-
tiſſimo Cæſari primitias ingentis victoriæ daret. cum memoria acceptæ cladis non infracta, ſed*

aſperata

aſperata pugnaret. Baſſo vrbis præfecto ad Conſtantinum Auguſtum profecto; Iu-
lius Caſſius vice illius cognouit. Baſſus regreſſus præfecturam reſumpſit. Interim
Romæ, & in Italia Conſtantinus ſummo ſtudio templa noua inſtituit. nam & via
Tiburtina beato Laurentio martyri baſilicam, & Capuæ, Neapoli, Albæ, & Oſtiæ
alias inchoauit. Quæ vero Oſtiæ Petro, & Paulo apoſtolis inſtituta eſt, ea à Galli-
cano inſignibus donis ornata eſt. Neque vero templa ædificare ad religionem
amplificandam ſatis habuit. quin etiam ad populi vſum, & vrbis decus thermas, &
porticum nobiliſſimam condidit, multaque vetera opera inſtaurauit, ita vt vrbem
clarorum ædificiorum magnificentia multo illuſtriorem aſpectantibus omnibus
exhibuerit. Ex quo pòſt dixit Nazarius in Quinquennalibus: *Vacat remiſſioribus
animis delectamenta pacis adhibere celeberrima, quæ vrbis nobis operibus eniteſcunt, nec
obſoleta modo per vetuſtatem rediuiuo cultu inſigniuntur, ſed illa ipſa, quæ antehac magnifi-
centiſſima putabantur, nunc auri luce fulgentia indecoram maiorum parſimoniam prodide-
runt. Idcirco ipſa maxime ſublimes porticus, & rutilantes auro columnæ tantum inuſitati
ornatus dederunt, vt illo non minus cupide conueniatur loci gratia, quàm ſpectaculi voluptate.*
Non prætereundum illud etiam, eloquentiam per hæc tempora ſummo ſtudio
Romæ, & in Italia celebraram. teſtis eſt Diuus Hieronymus, qui ad Ruſticum
ſcripſit: *Mater poſt ſtudia Galliarum, quæ florentiſſima ſunt, miſit te Romam, vt vbertatem,
nitoremq́ Gallici ſermonis grauitas Romana condiret.* Floruere autem hac laude Romæ
Nazarius, qui rhetoricam docuit, & Minucius Felix, qui cauſſas orauit, & Lam-
pridius, Spartianus, Capitolinus, & Vopiſcus, qui vitas ſuperiorum Imperato-
rum litteris mandauerunt. qui quanta dicendi facultate valuerint ex ſcriptis eo-
rum perſpici poteſt. Poſt Nazarium inde Paterius rhetor, & Eunomia Nazarij
filia eximie celebrari. quorum D. Hieronymus meminit. Poſtero anno Conſtanti- 319
nus Auguſtus V cum Licinio Cæſare conſulatum occepit. &, cum III Idus Maij
Sirmij eſſet, ad Rufinum præfectum prætorio reſcripſit. Kal. Septembris Valerius
Maximus vrbis præfecturam iniuit. Per hos annos baſilica Saluatoris Lateranenſis
V Idus Nouembris, & S. Petri Vaticana XIIII Kal. Decembris ad ſummum perdu-
ctæ, ſunt conſecratæ. Rebus Occidentis egtegie, atq; ex Imperatoris, & populo-
rum ſententia procedentibus duplex, & quidem fœda, ac pernicioſa vtraque cala-
mitatis tempeſtas incurrit, quæ totum Orientem non ſolum inexpiabili inter ſe o-
dio, ac ſimultate diſtraxit, verum etiam in multos annos ciuili, ac ſacro ſanguine
cruentauit. vſqueadeo vt ea labes aliqua etiam ex parte Occidentem tetri cuiuſ-
dam incendij more afflarit. Earum vnam turpe gentilitatis ſtudium; alteram pra-
uum Chriſtianorum antiſtitum de Deo diſſidium intulerunt, Licinio, Arrioq́; au-
ctoribus. Licinius Auguſtus anno, vt notauit Cedrenus, Imperij Conſtantini quar-
to decimo, ægre paſſus, ſe à Conſtantino Illyrici prouinciis per arma ciuilia ſpolia-
tum, ſimulata prioribus annis amicitia occultis ipſum inſidiis ſæpe appetiit. quibus
ad irritum diuino numine detegente redactis, ac ſemel, iterumq́; reconciliata con-
cordia, demum vt Conſtantini animum vulneraret, ad gentilitatem, quam in gra-
tiam eius reliquerat, ſe recepit, & Chriſtianis, quorum illum ſtudioſiſſimum eſſe
videbat, inimicus euaſit. ac primum edicto propoſito epiſcopos inter ſe de more
conuenire, ac de rebus ad Eccleſiam pertinentibus conſultare prohibuit, alterua-
trum neceſſario conſequuturum arbitratus, vt aut dicto nō audientes capitali ſup-
plicio vindicaret, aut obedientes à Chriſti veneratione auerteret. deinde omnes,
qui Chriſtianorū ſacris imbuti eſſent, Palatij ſui liminibus arcuit, & ſummis hono-
ribus vſos ad illiberalia miniſteria adhibuit, & bonis publicatis mortem omnibus,
qui Chriſtum appellaſſent, indixit. quo modo totum Orientem, tum primum ſeſe
à ſuperioris perſequutionis cladibus attollentem, vehementer afflixit. Arrius au-
tem flagithioſam in Ægypto hæreſim, quæ pòſt latius diſſipata eundem Orientem
miſere perdidit, hoc modo inuexit. Alexandet epiſcopus Alexandriæ nuper in lo-
cum demortui Achillæ ſuffectus eccleſiam de more aduocauit, ac præſente clero
ſubtilius aliquando, quàm moris erat, de ſancta Trinitate cœpit diſſerere, filiū eiuſ-
dem ſubſtantiæ, atq; honoris eſſe cum patre aduerſus Paulum, Apollinaremq́; præ-
cipiens. vbi vero perorauit, clerum, quid ſui iudicij eſſet, rogauit. tum Arrius pres-

byter, ſacrarum litterarum interpres, homo multarum doctrinarum cognitione imbutus, ſiue odio, quo erga illum flagrabat, inductus, ſiue Sabellianam hæreſim vnam tantum vt ſubſtantiam, ſic perſonam conſtituentem auerſatus, ad opinionem prorſus contrariam declinauit, ac Chriſtum creaturam, & factum eſſe, ſibi videri reſpondit. Nam ſi pater, inquit, filiũ genuit, qui genitus eſt, ſuæ eſſentiæ principium habuerit, neceſſe eſt. ita fit, tempus fuiſſe, cum filius non fuit, eumq; ex nihilo eſſentiam accepiſſe. Cum autem hæc ita cõcluſiſſet, factum eſt, vt multorum, qui aderant, ad veritatem indagandam ingenia excitarit. ex quo ea quæſtio inde paulatim totam Ægyptum peragrauit. In exitu anni Conſtantinus Auguſtus ex Illyrico Romam reuerſus, vt filiorum Cęſarum Quinquennalia celebraret, tertio filio auctus eſt, quem Conſtantem vocauit. ac proximo anno, qui fuit poſt Chriſtum
320 natum trecenteſimus viceſimus, cum ſextum conſulatum, Conſtantino Cęſare aſſumpto, iniiſſet, vna cum Criſpo, qui ſæuiente hieme ex Gallia Romam redierat, & puero Conſtantino, operam Quinquennalibus dedit. Ea vota ingenti principum, populiq; lætitia perſoluta ſunt. Nazarius orator magni ea tempeſtate, vt dixi, in vrbe nominis ſolemnem in eiuſmodi celebritate orationem habuit. in qua præcipue Conſtantini Auguſti victoriã celebrauit, quam primum de Maxentio, poſt de Germanis inſultantibus tulit. Ex quo declaratur, Conſtantinũ nihil interim aut in Pannonia, aut in Thracia contra barbaros memorabilis rei geſſiſſe. neq; enim ille recentes victorias, atq; inauditas præteriiſſet, vt veteres, ac ſæpiſſime decantatas ornaret. Nam Cibalenſe bellum ipſo viuente, & nondum apertas inimicitias exercente Licinio, credo, non eſſet auſus attingere. Deinde de Cæſaribus, Auguſto, & his Quinquennalibus ita diſſeruit: *Quintum decimum annum maximus princeps ſalutaris Imperij degit, ſed auguramur iam vicennalia. Quinquennalia beatiſſimorum Cæſarum occupatos in gaudiis habent. ſed in deſtinatis decenniis iam vota properantia, & ſpes volucres conſiſterunt. Criſpus Cæſar iam obterendis hoſtibus grauis terrorem paternũ, quo ſemper barbaria omnis intremuit, deriuare ad nomen ſuum cœpit. Conſtantinus iam conſulatum, iam venerationem ſui ſentiens, ſi quid intactum aut parens, aut frater reſeruet, declarat mox victorẽ futurum, qui animo iam vincit ætatem. Ad gloriam veſtram fœcunda malis ſuis Francorum natio ita raptim adoleuit, robuſteq; recreata eſt, vt fortiſſimo Cæſari primitias ingentis victoriæ daret, cum memoria acceptæ cladis non infracta, ſed aſperata pugnaret. Tantorum Roma compos bonorum quæ quidem ei ſunt cum toto orbe communia, habuit ſemper ingentis ſpei fructum, quem propoſitum ſibi ex Cæſaribus nobiliſſimis habet, eorumq; fratribus, quorũ iam nomina ipſa veneramur. Declarãt ecce rationem, cupiditatemq; votorum facta Criſpi Cæſarum maximi. in quo velox virtus ætatis mora non retardata eſt. pueriles annos gladiis triumphalibus occupauit, qui quidem nunc nobiliſſimus Cæſar venerandi patris, fratrum, ſuorumq; omniũ fruitur aſpectu, ſeq; fruendum omnibus præbet. cruda adhuc hyeme iter gelu intractabile, immenſum ſpacio, niuibus infeſtum incredibili celeritate confecit. Quæ tuũ, Conſtantine Maxime, pectus inundauit gratulatio, cui tanto interuallo videre filium licuit, & videre victorẽ? narrauit vtiq; exhauſta bella, & hoc ad tuam gratiam, non ad ſui oſtentationem, qualis excipiendo hoſte, quàm reſiſtenti vehemens, quàm facilis ſupplicanti. Nunc te omnes rogamus, cum præſentem laudaueris, cum iam reip. flagitanti, cum Gallis deſiderantibus reddes, iterum atq; iterum moneas reuertẽtem. Te vero, Conſtantine Cæſar, incrementum maximũ boni publici, quibus modis amplectitur humana felicitas? quæ de te tantum expectat, quantum nomine polliceris. & licet ætas adhuc auocet ab imitatione virtutis paternæ, iam tamen ad pietatem eius natura deducit. Quinquẽniis igitur feliciter inchoatis decennia Cæſarum nobiliſſimorũ vltra poſteros noſtros extendenda quàm impenſe rogare, & orare nos conueniat, ipſis bonis temporũ, & reip. rationibus admonemur. Iacet in latere Galliarũ, Conſtantine Maxime, aut in ſinu ſuo fuſa barbaria. Perſæ amicitiam tuam petiuerunt. nulla in terris tam ferox natio eſt, quæ te non metuat, aut diligat. omnia foris placida, domi proſpera. an non vbertate fructuum copia? exornatæ mirandum in modum, ac prope deintegro conditæ ciuitates. nouæ leges gerẽdis moribus, & frangendis vitiis conſtitutæ. ceterum calumnioſæ ambages reciſæ captandæ ſimplicitatis laqueos perdiderunt. Pudore tuo munita coniugia. ſecuræ facultates ambitione ſui gaudẽt. nec aliquis habẽdi quamplurimũ metus. ſed in tanta bonorũ affluentia magna verecundia nõ habẽdi. Hic deniq; ſtatus rerum eſt, vt obtinendæ potius felicitatis votum geramus, quàm augendæ*

cupidi-

*cupiditatis. Vnum modo eſt, quo fieri poſſit Roma felicior, maximum quidem, ſed tam ſolum,
vt Conſtantinum conſeruatorem ſuum, vt beatiſſimos Cæſares videat, vt fruendi copiam pro
deſiderij modo capiat, & hos alacris excipiat, & cum reſp. ratio digredi fecerit, receptura di-
mittat.* Inter hæc nuncius eſt allatus, veteranos in Gallia atrocem poſt Criſpi ex-
ceſſum concitaſſe ſeditionem. Quo audito Conſtantinus, quòd res videbatur ſua
præſentia indigere, quanta maxima celeritate potuit, illuc accurrit. res Kal. Mar-
tiis in oppido Bellouacorum eſt acta. ciuilium munerum, quam poſtulabant, va-
catione conceſſa tumultus omnis ſedatus eſt. Inde Criſpo in prouincia relicto Ro-
mam repetiit. In Oriente Licinius legem adhuc acerbiorem tulit aduerſus Chri-
ſtianos, ne viri cum mulieribus precationis cauſſa in eccleſiis conuenirent, neu e-
piſcopi mulierum aúres ſacris præceptis imbuerent, neue populi, niſi in campis
ſuburbanis, conuentus haberent. milites autem, niſi nudato capite ſacrificiis inter-
eſſent, muneribus exuit. quo pacto ingentem numerum hominum damnis, igno-
miniisq́; affecit. vſq; eo vero crudelitatis, truculentiæq́; proceſſit, vt neq; iis, qui in
vinculis tenebantur, alimenta ſuppeditari, nec qui ſuam proximis miſericordiam
tribuiſſent, in bonorum numero haberi voluerit. atq; eadem pœna eos, qua qui
ſontes erant, plectendos cenſuerit. quin etiam nouas leges de nuptiis, ac funeribus
edidit. quibus veteres obrogauit. noua, eaque grauiſſima tributa in agros impo-
ſuit. atq; ob id metiri omnes voluit, nouosq́; agricolis cenſus indixit. Et hoc anno
Romæ Valerius Maximus idem vrbis præfectus ius dixit. Criſpo inde, & Conſtan- 321
tio Cæſaribus ambobus conſulibus iterum, Conſtantinus Auguſtus bellum acre
cum Sarmatis geſſit. Quippe comperto, Sarmatas Mæotidem accolentes traiecto
nauigiis Iſtro prouincias ſuas ſe abſente depopulari, in Illyricum regreſſus exerci-
tum ducere aduerſus eos inſtituit. Qua re perſpecta illi cum rege Rauſimodo
aduentum eius præuertentes oppidum quoddam adorti parti eius ſuperiori, quæ
ex materia conſtabat, incendium intulerunt, verum à propugnatoribus, qui pro
muris ſtabant, telis, miſſilibusq́; propulſi propoſitum tenere non potuerũt. Super-
ueniens inde Conſtantinus tanta illos mole oppreſſit, vt multis deſideratis reliqui
vix tempus nacti ſint euadendi. Rauſimodus cum iis, qui ſuperſtites erant, Iſtro ſu-
perato fuga ſibi conſuluit. Poſt aliquot dies Conſtantinus certior factus, Rauſimo-
dum noua de Iſtro traiiciendo conſilia coquere, ante illum tranſmittere matura-
uit. eumq́; adortus prælio facto in collem præcipiti fuga compulſum interfecit, ac
magna Sarmatarum ſtrage edita reliquæ multitudini fidem ſuam imploranti pe-
percit, & cum ea in caſtra ſe rettulit, qua in oppida prouinciæ diſtributa Theſſalo-
nicam receſſit. Huius belli Zoſimus eſt auctor. Ibi vero legem tulit, quæ v Nonas
Iulias Romę propoſita eſt, vt vnuſquiſq; vita cedens bonorum ſuorum partem Ca-
tholico concilio relinquere poſſet. In Oriente interim res in dies tetriores, fœdio-
resq; cõmittebantur. Nam Licinius iam templa paſſim euertere, epiſcoposq́;, quos
ſibi aduerſos, Conſtantino vero deditos eſſe iudicabat, variis ſuppliciis lacerare ad-
ortus erat. Præter ceteros autem inſigne fuit Baſilij Amaſiæ Ponti epiſcopi marty-
rium, à Ioanne Nicomedienſi presbytero, qui ſe interfuiſſe dicit, ad fidem conſcri-
ptum. Huic Nicomediam adduci iuſſo, quòd deis immolare abnueret, caput de-
ſecari, & cadauer in mare abiici iuſſit. quod mox à piſcatoribus integrum inuentũ,
incredibile dictu eſt, quantum omnium in ſe piorum oculos, animosq́; conuerte-
rit. Hæreſis autem Arriana ex Ægypto iam in Aſiam incendij more ſeſe ferox ef-
fuderat. Præcipue autem Euſebius Nicomedienſis epiſcopus eam auide arripuit,
ac palam tueri inſtituit. cuius maxima erat in Aſia auctoritas, quòd Licinius Nico-
mediæ ſedem habebat, atq; eo amico præcipue, & conſiliorum arbitrio vtebatur.
Quod vbi Alexander comperit, ita feruidus aduocato epiſcoporũ concilio Arriũ,
atq; illius ſectatores damnauit, atq; ad omnes epiſcopos ſcripſit, nominatim leuita-
tem Euſebij carpens, vt qui primum Berytienſi eccleſia relicta Nicomedienſem
aucupatus per ambitionem fuiſſet, deinde eorum, qui ab eccleſia Catholica defe-
ciſſent, patrocinium ſuſcepiſſet, atq; eos ab illo audiendo tanquam impie ſentiente
ſtuduit auocare. Cõtrà vero Arrius cum ad alios, tum maxime ad Euſebium de re,
quæ in cõtrouerſiam venerat, & de damnatione ſui litteras dedit, eumq́; ad opem

ſibi ferendam orauit. Itaq; Euſebius cum ab Arrio temere inductus, tum ab Ale-
xandro propter contumelioſas de ſe litteras infenſior factus in Arrij partes tranſi-
uit. ac conuentu epiſcoporũ habito Arrium inſontem pronunciauit, ac ſcriptis ad
epiſcopos litteris cum pleroſq; auctoritate ſua mouiſſet, naſcendi incendio ingen-
322 tes faces admouit. Hac de cauſſa proximo anno, quo Probinus, & Iulianus conſules
fuerunt, hæc peſtis per eccleſias Ægypti, Aſię, & Orientis baechari truculente cœ-
pit. ſiquidem clericis inter ſe aſpere, ac contumelioſe iurgantibus imperita multi-
tudo non ſolum factorũ ſpectatrix, ſed etiam dictorũ diſceptatrix euaſerat, ac pars
horum, pars illorum ſententiã approbabat, de his etiam in theatris cum magno re-
ligionis ludibrio diſſerens. Conſtantinus autem Romam reuerſus, vt in ſumma fru-
gum inopia extremæ multorum egeſtati ſuccurreret, pridie Nonas Iulias cauit, ne
quis victus inopia liberos venderet, ſed ad eos alendos, annonæ quod ſatis eſſet, à
fiſco acciperet. Cum autem nefanda iampridem Licinij flagitia percepiſſet, neque
precibus, neq; monitoribus pepercerat, vt ipſum ad ſaniora conſilia reuocaret, ſed
variis rationibus deluſus nihil profecerat. proxime autem cum Baſilij epiſcopi in-
dignam adeo necẽ, ac ſummam in martyrio conſtantiã, & ingens poſt mortẽ mira-
culum comperiſſet, iuſta ira ſuccenſus, vt Chriſtianis rurſus laborantibus ſubueni-
ret, eoſq; indigno iugo ſeruitutis eximeret vim ſibi adhibendam, neq; affinitatis ra-
tionem habendam putauit. atq; homini gratiam, atq; auctoritatẽ ſuam iam aperte
repudianti bellum indixit. ad quod ſe compulſum iri proſpiciens portũ Theſſalo-
nicæ prioribus menſibus inſtituerat, vrbemq; nouis operibus confirmarat. Itaque
cum hanc arcẽ ſibi ad inuadendũ Liciniũ delegiſſet, eo demum omnia ad magnũ
bellum adminiſtrandũ neceſſaria contulit. nam triremes ducentas, atq; onerariarũ
amplius duo millia, peditum centum, & viginti, equitum ad decẽ millia confecit. in
quibus magnus etiam Gotthorũ numerus fuit. ac Criſpum Cæſarem ſocium expe-
ditionis futurum ex Gallia euocauit, Conſtantinũ vero Galliæ præfecit, quam ille
deinde obtinuit vſq; ad exitũ vitę. ac Roma profectus Theſſalonicã adiit. Quo rerũ
apparatu percepto Licinius & ipſe ex prouinciis ſuis ingentem numerum vtriuſq;
militiæ conuocauit, vt pedeſtriũ copiarum ad centum quinquaginta millia, equitũ
ad quindecim in armis habuerit. &, cum Conſtantinus claſſem ſuam in Piræeo A-
thenarum portu conſtituiſſet, ipſe ſuam in Helleſponto locauit, & cum omnibus
terreſtribus copiis ad Hadrianopolim in Thracia ſubſtitit. Nouo inde ineunte an-
323 no, Seuero, & Rufino conſulibus, Conſtantinus cum terreſtri exercitu Theſſaloni-
ca egreſſus ad flumẽ Hębrum acceſſit, quod ad læuam Hadrianopolim attigit. atqi
in ripa eius aduerſus Liciniũ conſedit, qui caſtra ad montem vrbi imminentẽ po-
ſuerat. Cum igitur armatus vtrinq; ſtaret exercitus in ſummi certaminis dimicati-
onem paratus, Licinius principes ſuos in lucum ſeduxit, variis deorum ſimulachris
refertum. quibus cum cereos accendiſſet, ac victimas immolaſſet, tum conuerſus
ad eos ita dicere cœpit: Hi ſunt Dei, quos à maioribus colẽdos accepimus, & quo-
rum auxilio rem publicam, & priuatã hucuſq; optime geſſimus. Conſtantinus autẽ
patriis inſtitutis neglectis nouum quẽdam, ac peregrinum Deum ſibi ſuſcepit co-
lendum, ac turpi eius inſigni ſuum dehoneſtauit exercitum. eiuſq; numine fretus
ad nos, deoſq; noſtros tollendos infeſtus procedit. verum propediẽ apparebit, vtri
numini cultus ſit adhibendus. nam à qua parte certaminis victoria ſtabit, ab eadem
religionem eſſe conſtabit. Hęc ab illo dicta ſe audiuiſſe ab iis, qui interfuerunt, Eu-
ſebius aſſerit. Conſtantinus autem diuino, ſi quando aliàs, auxilio ſibi opus eſſe in-
telligens ſalutiferum Crucis vexillum, cuius virtutem expertus incredibilem fue-
rat, præferebat, ac ſacris ſacerdotibus aduocatis, piis, atq; aſſiduis eorum ad Deum
orationibus ſe totum tradiderat, vates, arioloſque irridens, qui Licinio aderant,
eumq; ridicula gentilium arte confiſi inani ſpe rerum ſecundarum inflabant. Itaq;
in vrbibus Licinij multi per eos dies multas Conſtantini cohortes meridie per vr-
bes tranſeuntes, tanquã victrices ſe vidiſſe, affirmarunt, omenq; victoriæ, quę inſta-
bat, fecerunt. Interim Conſtantinus pontem ſe tranſeundi fluminis cauſſa facere
velle ſimulat, qua in parte latiſſimus amnis erat. dumq; ei rei impediendæ hoſtes
intentos videt, quinque millia ſagittariorum peditum cum equitibus octoginta in
colle

colle quodam ſyluis pleno in inſidiis collocat. Inde alia in parte flumine, qua arctiſ-
ſimum erat, ſuperato, repente in hoſtes irrumpit, ac ſigno crucis illato eorũ trigin-
ta millia ſtrauit, ac ſub noctem caſtra etiam cepit. Hæc v Nonas Iulias acta. Licinius
ſuis, vt vnum Crucis vexillum peterent, ac lacerare contenderent, imperarat. Nar-
rat autem Euſebius, ſe ab ipſo Conſtantino audiſſe, cum vexillifer in ipſo pugnæ ar-
dore telorum ingruentium multitudine conſternatus periculi declinandi cauſſa
vexillum proximo tradidiſſet, atq; acie exceſſiſſet, factum eſſe, vt ipſe extra aciem
tragula traiectus obierit. qui vero vexillum ſeruauerat, incolumis inter tot vndiq;
impetẽtia tela, vexillo ipſo multis in partibus perforato, euaſerit. Licinius, cum im-
petum Conſtantini ſuſtinere nõ poſſet, arrepta fuga Byzantium ſe recepit. Licinia-
ni omnes, qui prœlio ſuperfuerunt, ſeſe Conſtantini fidei permiſerunt. Conſtanti-
nus inde Licinium inſequutus Byzantium adiit, atq; oppidum obſidione circũde-
dit. & claſſem, quæ è Piræo in Macedoniam venerat, ad Helleſpontum adeſſe iuſ-
ſit. quæ vbi aduenit, Conſtantini duces triremibus octoginta in faucib. Helleſpon-
ti prœlium commiſerunt, atq; Abantem præfectum Licinij ducentarũ triremium
claſſem agentem inuaſerunt, ac multis hoſtilibus nauibus demerſis vſq; ad noctem
certamen produxerunt. Inde dirempto prœlio, alij ſe ad Elæuntem Thraciæ, alij ad
portum Aiacis recepere. Abas poſtridie, cum hoſtilem claſſem triginta triremibus
auctam cerneret, prœlium detrectauit. claſſis Licinij, quæ partem exercitus è By-
zantio in Aſiam tranſmiſit, ne obſeſſam vrbem multitudine premeret, ſæua tempe-
ſtate ſuborta prope tota conſumpta eſt. Abas Aſiam cum quattuor nauib. fuga pe-
tiit. Conſtantinus commeatibus abunde ſubuectis obſidionẽ vrgere perrexit. nam
& aggerem paris cum muro altitudinis excitauit, & in eo turres ligneas conſtituit,
atq; inde murorum defenſores inceſſere, atq; eis remotis tuto machinas admoue-
re contendit. Quibus rebus Licinius exterritus infirmiore militum parte Byzantij
relicta cum fortioribus, & ſibi fidelioribus Chalcedonem in Bithyniam nauigauit,
ac nauale eius Chryſopolim tenuit. atq; ibi Martinianum magiſtrum officiorũ Cæ-
ſarem appellauit, eumq; cũ exercitu Lampſacum miſit, vt impedimento eſſet, quo
minus hoſtes è Thracia ad Helleſpontum accederẽt. ipſe caſtra in collibus, & fau-
cibus ad Chryſopolim fecit. Romæ Idibus Septembris Lucrius Verrinus vrbis præ-
fectura affectus eſt. Conſtantinus inde, dum Byzantium obſidet, quòd onerarias
naues ineptas eſſe ad Bithynicum littus capiendum videret, per hiemem nauigia
leuiora conſtruxit. qua Criſpus, & Conſtantinus Cæſares tertium conſulatum ce-
perunt. atque opportuno tempore ad Sacrum promontorium, quod eſt ad oſtium 324
Ponti ſitum ducentis à Chalcedone ſtadiis, claſſem appulit, atque expoſitis copiis
colles quoſdam occupauit. Qua re cognita Licinius Martinianum Lampſaco euo-
cauit, atque inſtructo exercitu aduerſus Conſtantinum proceſſit. Ibi acri pugna
edita Conſtantinus quoque fuit ſuperior. De Licinianis, qui centum triginta mil-
lia fuiſſe dicuntur, vix triginta millia euaſerunt. Ea re Byzantium nunciata, Byzan-
tij patefactis portis Conſtantinum receperunt. Byzantios vero repente Calcedonij
ſubſequuti. Licinius ex prœlio fugiens cum paucis peditum, atque equitum mil-
libus Nicomediam ſe recepit. Quod vbi cognouit Conſtantinus, Nicomediam
inde exercitu illuc admoto obſedit. Tum demum Licinius, quàm non ſuarum vi-
rium illa eſſet dimicatio, cernens pacem ſibi petendam vel iniqua conditione pu-
tauit. ac Conſtantiam vxorem ad fratrem Conſtantinum iterum miſit, vt ſibi ve-
niam impetraret. Hanc lacrymantem, ac ſummis precibus pro ſe, pro viro, pro
liberis ſupplicantem diutius ſuſtinere pius Imperator non potuit, ac ſe hoc preci-
bus eius daturum eſſe reſpondit, vt Licinius depoſitis inſignibus Auguſtalibus,
atque Imperij adminiſtratione relicta Theſſalonicam ad priuatam vitam agen-
dam ſecederet. Quam conditionem Licinius, vt neceſſariam magis, quàm vti-
lem, aut decoram accepit. atque priuati hominis habitu ſumpto ad Conſtanti-
num acceſſit, & petita erroris ſuppliciter venia, iuſſu eius inde Theſſalonicam
cum Martiniano priuato ſe contulit. Licinianum bellum, Licinio Nicomedi-
am compulſo, decem, & octo menſibus confectum ſcribit Cedrenus. His rebus
proſpere adminiſtratis, Conſtantinus Nicomediam ingreſſus veteranos dimiſit.

Aſia, Ægypto,& Oriente in ditionem adductis. Huius rei meminit ipſe in epiſtola
ad Florianum præfectum, his verbis: *Veteranis, qui ex die quinta Nonarum Iuliarum,
cum prima per Thraciam victoria vniuerſo orbi illuxit, & qui poſtea apud Nicomediam no-
ſtram miſsionem meruerunt, certa per edictum indulſimus.* Cui tamen epiſtolæ falſo con-
ſulatus Licinij v, & Criſpi Cæſaris vulgo ſubſcriptus eſt. Ceterum hac victoria par-
ta Conſtantinus ſecundis omnium vocibus, clarisq́; præconiis celebratus eſt, quòd
ſæuiſſimo tyranno remoto graui eccleſias miſeria, populosq́; ſeruitute acerbiſſima
liberaſſet. neque enim dubitabatur, quin idem ſtudium ad ſtatum Orientis for-
mandum adhibiturus eſſet, quod ad Occidentis attulerat. Neq; eorum ille ſpem,
opinionemq́; fefellit. namque edicta ſtatim propoſuit, quibus exules à Licinio fa-
ctos reſtituebat, damnatos ad metalla liberabat, ſpoliatis bona, dignitatesque ſuas
reddebat, templa reædificari, conuentus frequentari, religionem Chriſtianam ma-
ximo ardore concelebrari iubebat. atque hæc ad Orientales eccleſias miſit. x v i i
autem Kal. Iunias aduerſus Licinium ſic edixit: *Remotis Licinij tyranni conſtitutioni-
bus, & legibus omnes ſciant, veteris iuris, & ſtatutorum obſeruari debere ſanctionem.* Per
eoſdem dies in Oriente res ab Arrianis, & Catholicis prope tragicæ agebantur, bel-
lo cinili, quod inciderat, magnam licentiam ad omne flagitium exhibente. neque
enim peregrini, & hoſtes, vt antea, eccleſias oppugnabant, ſed eiuſdem tribus, con-
tuberniiq́;, atque adeo etiam eiuſdem menſæ participes infeſtas contra ſe linguas
acuebant. & paulatim præcipites ad arma capienda ruebant. Conſtantinus autem
harum rixarum, vt qui nunc primum Aſiam, alieni eouſque iuris prouinciam, atti-
giſſet, ignarus, ac plane hoſpes Nicomedia egreſſus iter in Orientem intendit, vt
primo quoque tempore præſens illatis à Licinio vulneribus mederetur. cumq́ue
aliquanto viæ ſpacio proceſſiſſet, triſtem nuncium de Orientali tumultu, & cauſſa
eius accepit. quo vehementer pro pietate ſua permotus pedem extemplo rettulit,
ac rem non negligendam ratus, confeſtim Oſium Cordubenſem epiſcopum, qui
cum aliis epiſcopis in comitatu erat, virum fide, doctrinaq́; inſignem cum litteris
ad Alexandrum epiſcopum, & Arrium presbyterum miſit, rogans eos, vt prauo o-
miſſo contentionis ſtudio ſalutem, atque honorem eccleſiæ potiorem haberent.
Oſius maxima celeritate profectus Alexandtiam, nihil, quod ad controuerſiam
componendam pertineret, omiſit, verum accenſis vtrinque animis parum profe-
cit. atque ad Conſtantinum reuerſus, quo res in articulo verteretur, edocuit. Ea de
cauſſa Conſtantinus, re cum Sylueſtro Romano pontifice communicata, epiſco-
pis vniuerſis concilium in inſequentem annum ex illius auctoritate indixit, ac lit-
teras ad omnes epiſcopos, vt Nicææ vrbe Bithyniæ ad v i i i Kal. Maias proximas
conuenirent, perferendas curauit. quo vero omnes ad diem adeſſe poſſent, in o-
mnibus regionibus equos, mulos, mulasq́; publicas, quibus ad celeritatem ſubin-
de vterentur, certis diſpoſuit manſionibus. Interim Licinius inquieti homo inge-
nij, ac perfidæ mentis Martiniano ſocio occulte rebus Theſſalonicæ nonis ſtude-
bat, & contractis militibus populos ad defectionem ſolicitabat. Quod poſtquam
Conſtantinus pro comperto accepit, iuſta indignatione accenſus ferro ſibi vindi-
325 candum putauit. Itaque Paulino, & Iuliano conſulibus, & Acilio Seuero præfecto
vrbis, ingenti Gotthorum manu Theſſalonicam miſſa, vrbem recepit, ac Licinium
in poteſtatem adduxit. quem, cum fidem, ac miſericordiam ſuam imploraret, ſi-
mulq́; affinitatis vinculum, & ſororis matrimonium identidem memoraret, omni
indignum venia iudicauit. Itaque ſtatim capite multatus tandem meritas ſuæ erga
Deum, hominesq́; impietatis pœnas perſoluit. Martinianus inde, ceteriq́; furoris
eius ſocij comprehenſi vltimum pariter ſupplicium ſubierunt. Itaque Conſtanti-
nus pridie Idus Februarias ad vniuerſos prouinciales de Licinio ita ſcripſit: *Tyran-
ni, & eius iudicum geſtis infirmatis, nemo per calumniam id, quod ipſe ſponte fecit, euertere
audeat.* Inde gaudio exultans feſtos dies, ludosq́; vnà cum toto populo Nicomediæ
pro victoria celebrauit. Dum autem hæc ab eo aguntur, epiſcopi, qui itineris la-
borem ſuſcipere potuerunt, edicto eius accepto ad trecentos octodecim Nicæam
aduolauerunt. quorum plerique membris, aut parte aliqua corporis ſuperiore per-
ſequutione manci, ac debilitati conſpiciebantur. Sylueſter pontifex, cum ætate

confe-

confectus adeſſe non poſſet, presbyteros duos Vincentium, & Victorem miſit, qui partes ſuas implerent. quib. ſingulis loca, lautia Conſtantinus attribui iuſſit, ac perfectis ludis, & ipſe Nicæam acceſſit, atq; in maxima Palatij aula ſellas diſponi, ac certo die conuocari præcepit. Vndecimo Kal. Iunias omnes affuerunt, ac legatis Syluestri pontificis, Euſtathio Antiocheno, Alexandro Alexandrino, & Macario Hieroſolymorum epiſcopis præſidentibus ſuo quiſq; in loco ſederunt. Tum Conſtantinus paucis inermibus ex familia præcedentibus eſt ingreſſus, cunctis ad eius conſpectum patribus eueſtigio conſurgentibus, atq; ipſum tanquam angelum è cœlo lapſum vultu, cultuq; auguſtiſſimum intuentibus. & nutu eorum in humili, ſed aurea ſella in medio aulæ conſedit, noua tantorum epiſcoporum maieſtate mirabiliter captus. Quo facto Euſebius epiſcopus Cæſarienſis, ex cuius potiſſimum hæc hiſtoria ſumpſimus, aſſurrexit, atq; ipſum breui oratione laudauit, hymnumq; ad gratias pro illo Deo agendas recitauit. vbi vero aſſedit, ſilentio conſequuto, Conſtantinus oculis in vniuerſos coniectis in hanc ſententiam eſt loquutus: Voti compos mei factus ingentes Deo gratias ago, quòd tot patres in vnū conuocatos video. Oro porro vos, quando fœda tyrannorum dimicatio contra Deum ſuſcepta manu, ac fortitudine profligata eſt, ne patiamini religionem, ac diſciplinam eius iniquis hominum obtrectationibus lacerari. Ego enim adepta victoria cum id agerem, vt vnà cum iis, qui auxiliante Deo in libertatem eſſent vindicati, communem animi fructum perciperem, ſimulatque de veſtra diſſenſione audiui, opportunum tanto malo remedium exquiſiui. ac ſine interpoſitione moræ vos aduocaui. Quamobrem quando ipſi conueniſtis, obſecro vos, vt omnes controuerſiarum cauſſas amoueatis, atque idem ſentientes optatam eccleſiis concordiam reſtituatis. His Græco ſermone interpretatis tum de ea, quæ concordiam diſtinebat, quæſtione refertur. Cum autem multi epiſcopi loco ſententiæ indignas finitimorum epiſcoporum criminationes deferrent, ac libellis prodendis cauſſas ab eo cognoſci poſtularent, tum Conſtantinus libellis in ſinum ſine vlla lectione coniectis ita perrexit: Deus vos ſacerdores conſtituit, & poteſtate de nobis iudicandi affecit. & ideo nos recte iudicamur à vobis, vos autem nefas eſt ab hominibus iudicari. quare Dei ſolius inter vos iudicium expectate, & veſtra iurgia, quæcunque ſunt, ad illud diuinum examen reſeruate. ego enim, ſi epiſcopum delinquentem viderem, non ſolum à iudicando abſtinerem, ſed veſte etiam mea contegerem, quoad poſſem. Quod vero inſtat, propoſitam ſanctæ Trinitatis cauſſam, ſine vlla animorum ſimultate tranſigite. Atque bis dictis ſimul omnes delationum commentarios iuſſit exuri. Ita ceteris rebus omiſſis per dies ſequentes de re propoſita diligenter, & accurate ab vtraq; parte argumentis, auctoritatibus, & ſanctarum ſcripturarum collationibus diſputatum eſt. Quæ omnia æquiſſimis auribus Conſtantinus audiuit; quouſque rem ad exitum optatum redegit. Ad extremum in vna confeſſione omnium animi conſenſerunt, Filium Dei verū de Deo vero, genitum nō factum, conſubſtantialem patri eſſe. atq; Fidei ſymbolum plurib. verbis complexi vſq; ad mentionem Spiritus ſancti perduxerunt. Sabellium vero nominatim damnarūt, & Manetem, & Paulum, & Apollinarē, ceteroſq;, qui vſq; ad Arriū, Chriſtum aut Deum tantum, aut hominem tantum aſſeruerant, quiq; eundem verum Deum, & verum hominem eſſe negauerāt. Inde Arrium presbyterum, Euſebium Nicomedienſem epiſcopum, Theognim Nicænum, Marim Chalcedonium, & paucos præterea alios, qui cum Arrio ab hac ſententia diſcrepabant, communione remouerunt, eccleſiis ſpoliarunt, & libros eorum cremarunt, atque hæc decreta conſtanti pòſt omnium ſubſcriptione firmata ſunt. Ceterum quod in ſubſcribendo accidit exemplum memorabile prodidit. Epiſcopis duobus, antequā ſubſcriptio celebraretur, ex rebus humanis ereptis reliqui ad ſepulchrum eorum venerunt, & tabulis ſymboli à ſe conſcripti allatis mortuos illos perinde, ac ſi ſpiritū duxiſſent, auribusq; capraſſent, orarunt, vt fidē, quam vnà ſecū conſtituiſſent, ſi acta eſſe rata cenſerēt, ſubſcriptione ſua ſancirent. quando nullo iam humanitatis velo interiecto ſplendore Trinitatis illuſtrati veritatē ad liquidum exploratam haberent. Hæc cum illi dixiſſent, & obſignatas tabulas ad tumulum reliquiſſent, abiere, ac poſtridie reuerſi in-

uiolato ſigno illarum manu ſubſcriptas reperere. Quæſtione de Trinitate explicita tum de paſchate celebrando, nam & hoc quoque mouebatur, eſt actum. atque aduerſus eos, qui illud quotannis in quartam decimam diem lunæ Hebræorum more coniiciebant, decretum, ſanctæ Reſurrectionis commemorationem quotannis die dominico inter quartam decimam, & viceſimam primam lunæ diem peragendam. Tum de moribus Eccleſiæ formandis relatum. ac multi in eam ſententiam canones ſcripti. Quibus rebus x Kal. Iulij perfectis, legati Syluestri tabulas actorum omnium Romam v i i i Kal. confirmandas miſerunt. Conſtantinus autem ex auctoritate patrum ad omnes eccleſias miſit, ac ſanctè cuſtodiri præcepit. nominatim autem Nicomedienſibus, ne Euſebium reciperent, interdixit, illo etiam nomine ſibi priuatim oſtenſum, quòd Licinio aduerſus ſe auxilium attuliſſet. Conuenire inde arbitratus, vt aliquam tantæ gratulationis ſignificationem publice ederet, patres omnes conuiuio magnifico excepit, & accumbere ordine iuſſos omnibus comitatis, ac liberalitatis exemplis excoluit. quin etiam, cum mutilata in multis membra, oculóſve effoſſos videret, atque ex eo conſtantiam, & fortitudinem eorum in perſequutione coniiceret, labia cicatricibus eorum venerabundus admouit, ſibi perſuadens, ſanctam ſe illo oſculo benedictionem hauſturum. Conuocatos inde alio die rogauit, vt communi paci, concordiæq; ſtuderent, & contentionum, ac pertinaciæ finem facerent, neque aut ſapientia ſuperiores inuidia, aut inferiores deſpicientia premerent. verum toto pectore in communem omnium ſalutem incumberent, atque in primis pro ſeipſo, atque Imperio preces effunderent. Atque his dictis ſuam quenque eorum repetere eccleſiam iuſſit. Nicæa inde profectus ſeſe Nicomediam rettulit. &, quòd is annus Imperij ſui eſſet viceſimus, ibi Vicennalia, vt in vrbe Orientalis Imperij ſede ingenti magnificentia, atque incredibili populi frequentia celebrauit. ac populis cum per agros, tum per oppida diſſipatis magnam vim pecuniæ ad eam recolendam memoriam dedit. Quin etiam, vt Decennalibus Criſpum, & Conſtantinum filios Cæſares declarauerat, atq; prouinciis Occidentalibus exornauerat, ſic Vicennalibus Conſtantium eadem appellatione affecit, atque Imperio Orientali præpoſuit. Gratiis inde Deo actis de rebus à ſe tam bene, ac proſpere geſtis animum ad Imperium Orientale conſtituendum intendit. Ceterum cum in hac conſultatione verſaretur, prima illa animum cogitatio ſubiit, vt quod antè Maxentio ſuperato Romæ, atque in Italia inſtituerat, idem nunc quoq; Licinio profligato in Oriente ad Imperium ſuum adiuncto perficeret, id eſt, vt ad Chriſtianam euehendam eccleſiam primoribus in vrbibus magnifica Chriſto fana conſtrueret. præſtabant autem ceteris vel ipſorum Imperatorum ibi magnam partem temporis reſidentium iudicio Nicomedia, Antiochia, & Alexandria. quarum prima Aſiæ, ſecunda Orientis, tertia Ægypti caput habebatur. Hieroſolymorum tamen, quæ memorabili Chriſti paſſione, & admiranda reſurrectione nobilitata erant, antiquior, ac potior cura fuit. Cum enim audiret, gentilium principes ſepulchrum Domini ad delendam eius memoriam alte quondam terra obruiſſe, atque ibi fanum Veneris extruxiſſe, rem indignatus præfectis ſuis ſtatim negotium dedit, vt templum illud diruerent, terramq; egererent, ac loco ſepulchri detecto baſilicam ibi magnifici operis conderent. Erant cum eo Helena mater, & Fauſta vxor. Ex his Helena diuino ſpiritu tacta, vt pacata omnia ſenſit, Palæſtinam ſibi inuiſendam exiſtimauit, nimirum, vt gratias Deo de ſecundis filij ſucceſſibus ageret, ac terram, quam Chriſtus pedibus triuiſſet, oculis perluſtraret, ſimulque, vt gentes Orientales nuper Imperio filij additas præſens inuiſeret, quas ſæpe fama celebrari audiſſet. ac comitatu honeſto accepto illuc ire contendit. Conſtantinus autem his actis tempus eſſe ratus, vt in Italiam, vnde quarto antè anno Liciniani belli cauſſa diſceſſerat, ſe referret, in Illyricum ſe recepit, atque ibi rempublicam ordinare, ac legibus munire pertexit. ſiquidem x v Kal. Octobris Naiſſi de iudicio petitoris reſcripſit, & ad vniuerſos prouinciales edictum miſit. quod eodem die Nicomediæ fuit propoſitum in hæc verba: *Si quis eſt cuiuſcunq; loci, ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcunque iudicum, Comitum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifeſte probare confidit, quod non integre, atq; caſte geßiſſe*

videa-

videatur, intrepidus, & ſecurus accedat, interpellet me. ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam, &, ſi fuerit comprobatum, ipſe me vindicabo. Item aliud, quod propoſitum fuit Beryti Kal. Octobris de gladiatoribus abolendis, & ceteris cruentis ſpectaculis. Hæc tanta Conſtantini decora per tot iam annos domi, foriſq; incredibili cum hominum admiratione quæſita ecce derepēte inſana domeſtici doloris puniendi libido corrupit. Criſpum enim filium, qui ſe bello Liciniano fortiſſime geſſerat, in Italiam præcedentem verbis Fauſtæ vxoris impulſus in oppido Iſtriæ Pola comprehendi, & ſiue ferro, ſiue, vt quidam etiam prodiderunt, veneno perimi iuſſit. Sunt, qui tradant, Fauſtam inſano adoleſcentis amore ſuccenſam, cum ad ſtuprum pellicere caſtum iuuenis pectus non potuiſſet, furore percitam ipſum ad patrem detuliſſe, & ſe ab illo ſolicitaram inſimulaſſe. alij affectati eum regni crimine obruiſſe, veritam, ne Conſtantinus eximia iuuenis indole captus ipſum ſuis filiis etiam tum pueris anteponeret. Itaque Licinium etiam Cæſarem occiſum eſſe, ne quam tyranni impuriſſimi prolem relinqueret, quæ aliquando ocium Imperij, ac pacem turbare Eccleſiæ poſſet. Hæc à Conſtantino hoc anno in Orientali Imperio geſta. In Italia vero res admirandæ, ac portentorum ſimiles euenere. ſiquidem, vt norat Cedrenus, terra vehementi adeo motu concuſſa eſt, vt duodecim oppida in Campania procubuerint. Sol autem tanta obſcuritate, Luna orbem ſubeunte, infectus eſt, vt ſtellæ interdiu, perinde ac noctu, micuerint. quæ ſi quid forte triſte Italiæ portenderunt, nimirum impendentem Romanæ vrbi veteris dignitatis imminutionem Byzantio illi amplitudine adæquando ſignificarunt. Romæ autem Syluester pontifex tabulis concilij Niceni acceptis, confeſtim occidentalium epiſcoporum concilium aduocauit, vt, quemadmodum ſcribit S. Athanaſius de Iulij pontificis concilio loquens, Nicæna decreta pro Romanæ Eccleſiæ auctoritate examinaret, &, ſi veritati Catholicæ congruentia reperiſſet, ipſe auctoritate ſua interpoſita confirmaret. Res autem ex Actis Concilij acta eſt in hunc modum; Cum epiſcopi ducenti ſeptuaginta ſeptem conueniſſent, recitaris Nicæni Concilij tabulis, rebuſq;, quæ controuerſiam facerēt, in diſquiſitionem adductis, Sabellium, & Arrium, tanquam praue de Trinitate ſentientes damnarunt, quæq; de ea in Concilio Nicæno decreta eſſent, iis ſtandum eſſe conſtituerunt. Paſchatis etiam obſeruationem ita cuſtodiendam eſſe ſanxerunt à luna quarta decima ad viceſimam primam, vt die Dominico eluceret. Præterea vno nomine quidquid trecenti octodecim illi patres ad robur ſanctæ Eccleſiæ Catholicæ, & Apoſtolicæ decreuiſſent, & ipſi ſua ſententia cōfirmarunt. quicunq; vero ab eorum decretis receſſiſſent, anathemate perculerunt. Quibus actis ſcita inde alia ad diſciplinam Eccleſiæ pertinentia ſubiecerunt. fuere autem huiuſmodi: *Presbyterum Arrianum, niſi reſipiſcentem, nemo recipiat, niſi epiſcopus eiuſdem loci eum reconciliet, & ſacroſancto chriſmate per epiſcopalis manus impoſitionem ſancti Spiritus gratia, quæ ab hæreticis dari non poteſt, confirmet. Nemo laicus clerico crimen inferre audeat. Presbyter aduerſus epiſcopum, diaconus aduerſus presbyterum, ſubdiaconus aduerſus diaconum, acolythus aduerſus ſubdiaconum, exorciſta aduerſus acolythum, lector aduerſus exorciſtam, oſtiarius aduerſus lectorem accuſationem non deferat. Præſul non damnetur, niſi ſexaginta duob. teſtibus; ſummus præſul à nemine iudicetur. Presbyter cardinalis non damnetur, niſi ſexaginta quattuor teſtibus, diaconus cardinalis, niſi triginta ſeptē, ſubdiaconus, acolythus, exorciſta, lector, oſtiarius, niſi ſeptem. Teſtes, aut accuſatores nulla ſint notati infamia, & vxores, ac filios habeant, atq; omnino Chriſtum confiteantur. Teſtimonium laici aduerſus clericum nemo recipiat. Clericū nemo examinare præſumat, niſi in eccleſia. Nemo clericus, aut diaconus, aut presbyter propter quamlibet cauſſam intret in curiam, nec ante iudicem cinctū cauſſam dicat. Sacrificiū altaris nemo celebret in panno ſerico, aut tincto, ſed in puro lineo ab epiſcopo conſecrato. Si quis in eccleſia militare deſideret, primū oſtiarius, deinde lector, deinceps exorciſta, acolythus, ſubdiaconus, cuſtos martyrū, diaconus, presbyter, poſtremo epiſcopus eſto. Miſſas presbyter nemo celebret, niſi in locis ab epiſcopo cōſecratis, qui ſui particeps in poſterum voluerit eſſe ſacerdotij.* Syluester porro eximio pietatis ſtudio percitus multos reſtituit ab epiſcopis communione depulſos, & à tyrannis oppidis deturbatos, & eccleſiis reddidit, in quib. fuerant inſtituti. ac Tranſmarinum hominem ad clericatus gradum admitti Romæ prohibuit, niſi quinq; epiſcoporum teſtimonio eſſet probatus. Hæc Romæ,

In Ægypto Alexander, epiſcopus Alexandriæ, quinto, vt inquit Theodoritus, poſt concilium Nicænum peractum menſe vita ceſſit. Is eum ſe morti proximum cerneret, vt eccleſiæ ſuæ ſaluti etiam ſpiritu in extremo conſuleret, Athanaſium preſbyterum ſuum, qui acerrime Arrio in concilio repugnarat, abſentem, tanquam ſucceſſorem ſibi cooptaturus, ſæpius requiſiuit. Itaque epiſcopi tanti viri auctoritate permoti poſtea Athanaſium eccleſiæ Alexandrinæ etiam reluctantem præpoſuerunt. tenuit inde eccleſiam magnis certaminibus Athanaſius annos quadraginta ſex, auctore Socrate. ſiquidem Graziano Auguſto iterum, & Probo conſulibus vita eſt functus. Quod admonendum putaui, quia per hoc temporis ſpacium, tanquam vindex Nicæni concilij, multis ab Arrianis inſidiis appetitus, & aſſiduis contentionibus eum magna Eccleſiæ clade eſt fatigatus, vt ſequens hiſtoria demon-
326 ſtrabit. Poſtero anno, qui Conſtantinum Auguſtum ſeptimum, & Conſtantium nobiliſſimum Cæſarem conſules habuit, Helena Auguſta Hieroſolyma profecta miniſtris ſe filij ſumma ope ſepulchrum Domini eruere laborantibus ducem adiunxit. Fano autem Veneris diſturbato, & terra, quæ ſepulchro ſuperiecta fuerat, diligenter egeſta, tum v Nonas Maij ſepulchrum cum tribus non longe iacentibus crucibus, clauiſq;, quibus cruci affixus Chriſtus, & titulo, qui cruci ſuperpoſitus fuerat, oculis ſe piorum obiecit. In maxima omnium gratulatione, quòd tantus theſaurus tanta felicitate eſſet inuentus, illa ſubito hæſitatio ingentem animis curam, ac prope mœſtitiam intulit, quòd ex tribus erueibus, quæ latronum, quæque Chriſti corpus ſuſtinuiſſet, incerti animo fluctuabant. Nam titulus, qui omnem erroris caliginem eripere potuiſſet, ab ipſa, cui hæſerat, cruce erat auulſus. Aderat inter cæteros Macarius vrbis epiſcopus idem, qui nuper in concilio fuerat. hic cum iuſtam aſtantium omnium ſolicitudinem cerneret, diuino numine afflatus talem inueniendæ veritatis iniit rationem. mulierem ſummo loco natam, quam graui diu morbo cōflictatam fuiſſe liquebat, aduehi, ac ſingulis crucibus admoueri præcepit. mulier vbi Crucem Domini, quæ tertio forte ſita loco erat, tetigit, repente plaudentibus omnibus ſanitatem recuperauit. Inde, vt inquit Sozomenus, S. Sulpicius, & S. Paulinus, vir etiam modo vita functus aduectus, iſq; attactu ſubito vitæ eſt priſtinæ reſtitutus. Veritate, quod ſatis eſſet, explorata, Helena Crucem Domini diuiſit, ac parte vna epiſcopo conſeruanda relicta, alterā ſibi ſumpſit. ac confeſtim Conſtantinum de re tota miſſis litteris, nunciiſq; commonefecit. Is caſtris ex Illyrico motis menſe Aprili Aquileiam proceſſit. vbi rebus, quæ neceſſariæ videbantur, peragendis aliquot dies tranſegit. Inde recta Romam verſus iter intendit ab vniuerſa occurrente Italia magno ſtudio, atque alacritate animorum exceptus, vt qui gloriæ magnitudine ſupra humanum faſtigium eſſet elatus, vniuerſo terrarum Imperio, tyrannis deletis, conſtituto, & antiſtitibus inter ſe reconciliatis Eccleſia ad priſtinam concordiam, pacemq; redacta. Ad vrbem inde progreſſus proximam Maxentianæ victoriæ lætitiam populo renouauit. Siquidem vniuerſa obuiam effuſa ciuitate vrbē de Licinio tyranno triumphans iniuit. ac mox omnia, quæ in eiuſmodi gratulatione erant ſolemnia, oblectandi populi cauſſa, ludos quippe, ac munera edidit. His feſtis addita inde ſunt Vicennalia Imperij, quæ priore anno Nicomediæ, cùm in iis locis verſaretur, edita, nunc maiore pompa Romæ, vt in ampliore, & iuſtiore theatro ſunt celebrata. In quibus veriſimile eſt, ſolemni quoque præſtantis alicuius oratoris oratione præſentem illius felicitatem rebus ab eo geſtis commemoratis eſſe laudatam. Quæ dum aguntur, nuncius de ſepulchro, & cruce Chriſti inuenta acceſſit, qui & ipſum, & pontificem Syluestrum, & vniuerſum piorum populum ingenti lætitia extulit. Itaque erectior ad magnifici templi conſtructionem effectus, extemplo, vt inquit Euſebius, litteras ad Macarium epiſcopum in hæc verba dedit: *Tanta Saluatoris noſtri erga nos benignitas declarata eſt, vt nequaquam explicari pro dignitate poſſit. quid enim admirabilius eſſe poteſt, quàm inſigne paſſionis eius monumentum, quod per tot annos ipſius terræ viſceribus delituerat, tum ſe ipſis Dei ſeruis patefeciſſe, cum illi hoſte deleto libertatem recuperaſſent? Quare ſic fac exiſtimes, nihil nobis æque curæ eſſe, quàm vt ſacer ille locus, quem Dei iuſſu turpiſſima ſimulachrorum mole purgauimus, præclaro templi opere decoretur. Quare tuæ erit prudentiæ efficere, vt non*

modo Sanctuarium templi, ſed omnes etiam eius partes reliquis omnibus, quæ vbique in terris ſunt, pulchritudine præſtent. Ac ceterarum quidem rerum Draciliano reliquarum prouinciarum rectori, veſtræq; prouinciæ præfecto negocium dedimus. de columnis vero marmoreis, quas ipſe aut ad decus illuſtriores, aut ad diuturnitatem firmiores cenſueris, ad nos perſcribito, vt conſilio tuo cognito illas curare poßimus. Interim conuerſo ad ordinandam remp. animo, cum iniqua Licinij decreta prorſus irrita reddi ſtuderet, varia aduerſus eum edicta edidit. quorum duo præcipue extant, Romæ data. vnum Antiocho præfecto vigilum VIII Idus Iulias: *Quæ tyrannus contra ius reſcripſit, non valere præcipimus, legitimis eius ſcriptis minime impugnatis.* alterum Idibus Iuliis ad Senatum: *Super iis, qui ex ſenatoribus ad nauicularium munus à tyranno deiecti ſunt, ac reſtitui ſuis natalibus deprecantur, placuit veſtræ ſanctitati iudicium, examenq; mandare, vt vos eligatis, qui ſplendori veſtro patrimonij viribus, & honeſtate viuendi, & natalium dignitate reſpondent. Incongruum eſt enim tantæ dignitatis arbitrium alteri potius, quàm veſtris ſuffragiis, ſententiisq; committere. Eorum autem, quos vt dignos elegeritis, nomina præfectus vrbis nobis inſinuet, vt veſtrum iudicium comprobemus.* Inde Mediolanum decedens acceſſit Spoletum, vbi IX Kal. Octobris ita de Nouatianis veterib. hæreticis ſanxit: *Nouatianos non comperimus prædamnatos, vt iis, quæ petiuerunt, crederemus minime largienda. Itaq; eccleſiæ ſuæ domos, ac loca ſepulchris apta ſine inquietudine eos firmiter poßidere præcipimus, ea ſcilicet, quæ ex diuturno tempore, vel exempto habuerunt, vel qualibet quæſiuerunt ratione. prouidendum erit, ne quid ſibi vſurpare conentur ex iis, quæ ante diſsidium ad eccleſias perpetuæ ſanctitatis pertinuiſſe manifeſtum eſt.* Demum Mediolanum adiit. vnde X Kal. Nouemb. reſcripſit. & pręfecturam vrbis Anicio Iuliano commiſit. qui Idibus Nouembris iniuit. ac deinde ſe Romam rebus conſtitutis recepit. Interim Hieroſolymis templum ſplendidiſſimum, militibus, ac prouincialibus omnib. certatim operam iuſſu Conſtantini nauantibus, ædificabatur. Ceterum, quod incredibilem omnibus religionem incuſſit, locus ille, in quo poſtremum Chriſtus veſtigia fixerat, cum in cœlum nube ſublatus eſt, continuari pauimento cum reliqua ſtratorum parte non potuit. ſiquidem quæcunque applicabantur, inſolens humana recipere terra reiecit, marmoribus ſæpe in apponētium ora excuſſis. Quin etiam, vt inquit S. Sulpicius, auctor huius hiſtoriæ in primis idoneus, attriti Chriſto pulueris adeo perenne documētum manſit, vt veſtigia etiā impreſſa conſpicerentur. & cum poſtea quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diriperet, damnum tamen arena non ſentiret, & eandē adhuc ſui ſpeciem, velut impreſſis ſignata veſtigiis, cuſtodiret. Dum templum hoc ad Caluariam conditur, Helena honeſto filij exemplo, atq; imitatione permota, duo alia fana extruere eſt adorta, vnum in Bethleem, alterum in monte Oliuarum, vt non ſolum mortis, ſed etiam natiuitatis, & aſcenſionis dominicæ loca monumentis ad accendendam religionem illuſtribus inſigniret. atq; ea, filio pecuniam, operamq; ſubminiſtrante, perfecit. atq; interim puellis, quæ virginitatē Deo deuouerant, vno in loco accumbentibus miniſtrare ancillæ modo pro pietatis magnitudine inſtitit. Inde Orientem peragrare ingreſſa, vſq; adeo facilem ſe vniuerſis gentibus præbuit, vt omnibus ad ſe adeuntibus munera benigne impertiuerit, damnatos pœna exemerit, exulesq; reduxerit, Conſtantino matri rebus in omnibus inaudita indulgentia obſequente. Quibus rebus magna pietatis laude peractis, ſequenti anno Conſtantio, Maximoq; conſulibus, Crucis parte, & titulo, & 327
clauis aſſumptis deceſſit Romam. Ad vrbem vero vt venit, honeſto Imperatoris, omniumque occurſu excepta ſanctas dominicæ paſſionis reliquias obtulit. quæ à pontifice, & clero ea, qua decuit, reuerentia ſunt acceptæ. Inde, ſumptum ſuppeditante filio, magnificam baſilicam in Palatio Seſſoriano inſtituit, atque ibi ſacri ligni portionem auro, gemniſq; incluſam, Titulumq; ipſum Crucis, qui adhuc ſeruatur, dicauit. ea baſilica Hieruſalem appellata, etiam ab ipſius nomine Helenianæ nomen inuenit, cum ornamentis illuſtribus, tum opimis poſſeſſionib. præcipue à Conſtantino affecta. Sylueſter pontifex diem inuentæ Crucis V Nonas Maias feſtum Chriſtianis eſſe ſolemni poſthac ceremonia ſtatuit. Conſtantinus ex tribus clauis vno galeam, altero frenum equi ornauit. Hanc tantam gratulationem domeſtica ſtatim tempeſtas turbauit. Helena, cum nepotem Criſpum præclarum iu-

F

uenem, atque virtute vna ad laudem, gloriamq; nitentem prauo Fauſtæ nurus inſtinctu peremptum audiſſet, vt primum vacuas filij aures adepta eſt, magno dolore affecta acri ipſum increpare oratione non dubitauit. Ille vero, ſiue facti pœnitentia tactus, ſiue pietate materna victus, ſiue ſcelere vxoris cōpulſus, vt facinus commiſſum corrigeret, Fauſtam in balneas ardentes immiſit. vbi nimio æſtu animam præcludente fœdum in modum expirauit. Qua re vulgo improbata, Ablauius, qui poſtea conſul fuit, diram Conſtantini in ſuos crudelitatem notans, auctore S. Sidonio, hos verſus Palatinis appendi foribus iuſſit:

Saturni aurea ſæcla quis requirat?
Sunt hæc gemmea, ſed Neroniana.

Nimirum, quòd, vt ille inquit, frigore veneni filium, & calore balnei coniugem peremiſſet. Fauſtam inde Helena proxime conſequuta eſt. Etenim, cum eſſet octogenaria, teſtamento præſente filio, ac nepotibus condito, XIII Kal. Auguſti eſt mortua. Conſtantinus autem ipſam funere extulit ſplendidiſſimo, cumq; baſilicam via Lauicana inter duas Lauros ſanctis Marcellino, & Petro martyribus inchoaſſet, mauſoleum adiecit, atque ipſam ibi in monumento porphyretico poſuit. ac ſtudio eius baſilicam inſtrumentis ingentis precij, & prædiis ampliorum vectigalium decorauit, vt Anaſtaſius prodidit. Atq; hæc quidem à Conſtantino in Occidentali Imperio, & præcipue Romæ acta comperimus, quæ vno concludenda libro putauimus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER IIII.

QVEMADMODVM qui longum iter ingreſſi arduo monte ſuperato, aut ſæuo flumine, marive tranſmiſſo lætantur, arbitrantes ſe maiorem partem itineris confeciſſe, quia difficillimam ſint emenſi, ſic mihi adminiſtratum Conſtantini in Occidente Imperium exequuto par prope voluptatis ſenſus offunditur; perinde quaſi è maximis Hiſtoriæ ſalebris emerſerim, quia præcipua eius tempora, actionesq; digeſſerim. neq; enim rebus eius ſiue pro rep. ſiue pro Eccleſia geſtis, vt in tota antiquitate nihil eſt ad mèmorãdum magnificentius, ſic in veteribus monumentis aliquid fingi poteſt ad cōiiciendum, aut digerendum obſcurius. abhinc ſi quid anguſtius, aut, quod nolim, inordinatius afferetur, leuiore multo id noſtro crimine committetur. nos enim res Occidentales ſcribere profitemur, ille vero omnem poſthac curam in excolendo Oriente conſumpſit. Etenim, poſtquam res Romanas, atq; adeo totius Occidentis, quod ſatis eſſe videbatur in præſens, ordinauit, Orientem ſibi repetendum conſtituit. Itaque Iuliano eodē vrbis præfecto in hunc, & poſterum annum relicto, Roma, nunquam poſtea reuerſurus, exceſſit. atq; inde Nicomediam ſe recepit. Ibi vero cum Dei benignitate omni belli occupatione vacaret, opera pacis, quorum ſtudioſiſſimus fuit, moliri perrexit. nam & in Bithynia Drepanem vicū, vbi Lucianus ſub Licinio paſſus fuerat, muris ſepſit, atq; in memoriam matris Helenopolim appellauit, & Antiochiæ baſilicam inchoari nobiliſſimam iuſſit, quod Dominicum aureum dictum eſt. Nam templa Deo dicata Dominica; Sanctis vero Martyria nominabant. Inde maioribus ſpiritibus inflatus opus multo ſplendidius, & ad poſteritatem memorabilius eſt adortus. Quippe diuiſo iampridem Imperio illud deeſſe ad integram dignitatem, atque amplitudinem repræſentandam intelligens, vt vrbs magnitudine, ac nobilitate Romæ æqualis pararetur, quæ vt illa Occidentalis, ſic hæc Orientalis maieſtatem Imperij ſuſtineret, magnificum, atq; illuſtre nomini ſuo fore putauit, ſi hac

ſi hac vrbe conſtituta tantum ipſe decoris inuexiſſet. neque enim ego iis aſſentior, qui hoc ab illo aut Romanorum, aut Nicomedienſium odio excogitatum affirmant. Igitur conſilio de noua condenda vrbe explicito, locum prope Ilium vrbem in Sigeo promontorio ſitam, decennali quondam Græcorum bello nobilitatam, munire conſtituit, atq; eò profectus non ſolum fundamenta iecit, ſed muros etiam ad aliquã altitudinem excitauit, cum iam conſules Ianuarius, & Iuſtus iniſſent. tum 328
vero eo conſilio reprobato animum ad Chalcedonem, quæ eſt in Bithynia, contulit, cum Nicomediæ eſſet, vnde per Martium menſem reſcripſit. verum deſignato vix opere aquilæ deuolarunt, ac fabrûm funiculos raptos trans fretum Byzantium detulerunt. Qua re animaduerſa, tanquam diuino aduerſante numine perturbatus eò adiit, ac ſitum contemplatus magnopere approbauit, & translatis eò cum omni parata materia fabris ſubinde opus inſtituit. Fuit autẽ antiqua, ac nobilis vrbs Byzantium in Thracia ad Propontidem ſita. verum ſuperioribus annis Seuerus Imperator occupatam à Peſcennio Nigro, qui Imperium in Oriente inuaſerat, illo occiſo diruerat. atque vrbe in vici formam redacta agrum Perintho, quæ Heraclea dicebatur, adiudicauerat. itaque Byzantij epiſcopus ab Heraclienſi confirmari ſolitus erat. Huius igitur oppidi Liciniana à ſe nuper victoria parti antiquum ambitum dilatauit, ac muros tollere, atque ædificiis publicis, & priuatis paſſim ad vſum, & decus explere inſtituit, accitis ad nauandam operam non ſolum prouincialibus omnibus, ſed etiam ſociis barbaris, ac præcipue, Iornande auctore, Gotthis. Ædificia vero publica eo numero, dignitateq; fuerunt, vt in omnibus rebus Romanam amplitudinem adæquarent, palatium, curia, circus, porticus, thermæ, fora, arcus, obeliſci, columnæ. quæ marmoribus, atque opificibus aliunde accerſitis eximia properatione curauit, ita vt pleraque propter nimiam adhibitam in ædificando feſtinationem infirma ſuccedentibus proximis annis firmiore opere fuerint inſtauranda. Inter templa, quæ & in vrbe, & in ſuburbio erecta ſunt, præcipue memorantur templum S. Sophiæ, nimirum infinitæ ipſi Dei ſapientiæ conſecratũ, templum Pacis, & ſanctorum Apoſtolorum. Ex foris id celebratur, quod ipſe à ſuo nomine appellauit, in quo medio poſtea columnam ex porphyritide lapide poſuit Roma deuectam. in cuius ſummo ſignum Apollinis ex Ilio propter operis nobilitatem translatum collocauit, atque in baſi nomen ſuum inſcripſit. Poſtero autem anno, 329
ſe octauum cum Conſtantino Cæſare quartum conſule, ſurgentibus iam ædificiis publicis domos etiam priuatas inſtituit, & ad frequentandam vrbem eximiæ nobilitatis viros cum ex aliis ciuitatibus, tum præcipue ex Romana vocauit, quorum aliquot etiam Glycas in Annalibus nominauit, Olybrium, Verum, Vrbicium, Zoricum, Eugenium, Eubulum, Stadium, Florentium, Calliſtratum, Maurianum, Seuerum, & Iſidorum. & certa vectigalia ad ædificia perficienda, & copiam annonæ parandam attribuit. Eodem etiam anno per aliquot menſes fuit in Illyrico, quod reſcripta indicant Sirmio, Naiſſo, & Sardica data. atq; ibi opus aliud memorandum maxime iniit. Nam Gotthos, & Sarmatas magnitudine rerum, opumq; ſuarum exterritos poſthac quieturos ratus, caſtella, & præſidia in ripis Iſtri à Diocletiano reſtituta remouit, ac milites limitaneos in proxima oppida diſpertiuit, ac pontem lapideum in Iſtrum fecit, ne Traiano, qui illud idem gloriæ cupiditate perfecerat, videretur inferior. cuius æmulatione duci videbatur, ipſum herbam parietariam vocans, quòd pleraſq; ædes ſuis titulis inſcripſiſſet. Romæ VII Idus Septembris Optatianus, VIII Idus Octobris Petronius Probianus inierunt præfecturam vrbis. Proximo anno, qui fuit à Chriſto nato trecenteſimus triceſimus, Symmacho, & Galli- 330
cano conſulibus, indictione tertia, Conſtantinus vrbẽ nouam iam ad egregiam aliquam ſpeciem ædificiorum adductam primum republica ſibi putauit ornandã, deinde ſolemni cæremonia conſecrandam. Igitur temp. ita deſcripſit. Cum priores principes Imperium in duas partes tribuiſſent, atq; vnam Occidentis, alterã Orientis feciſſent, in primis eam & ipſe rationẽ retinuit. atq; vtrunq; Imperium in multas portiones ſiue diuiſit, ſiue ab aliis antè diuiſum paucis mutatis ſeruauit. Ceterum Occidentalis partes duæ ſunt conſtitutæ, quæ Italiæ, & Galliarum nomine ſunt appellatæ, atq; ambæ in tres diœceſes partitę, illa in Italiam, Illyricum, & Africam, hæc

in Hiſpanias, Gallias, & Britannias. Prouinciæ porro Italiæ ſeptemdecim factæ, Venetia, Liguria, Alpes Cottiæ, Æmilia, Flaminia cum Piceno annonario, Etruria cũ Vmbria, Picenum ſuburbicarium, Valeria, Campania, Lucania cum Bruttiis, Apulia cum Calabria, Samnium, Sicilia, Sardinia, Corſica, Rhætia prima, Rhætia ſecunda. Illyrici vero ſex, Pannonia prima, Pannonia ſecunda, Sauia, Dalmatia, Noricum ripẽſe, Noricum mediterraneum. Africæ quinq;, Byzacium, Numidia, Mauritania Sitifenſis, Mauritania Cæſarienſis, Tripolis. Hiſpaniæ ſeptẽ, Bætica, Luſitania, Gallæcia, Tarraconenſis, Carthaginienſis, Tingitana, Baleares. Galliæ ſeptemdecim, Lugdunenſis prima, Lugdunenſis ſecunda, Lugdunẽſis tertia, Lugdunenſis quarta, ſiue Senonia, Maxima Sequanorum, Belgica prima, Belgica ſecunda, Germania prima, Germania ſecunda, Viennenſis, Narbonenſis prima, Narbonenſis ſecunda, Alpes maritimæ, Alpes Graiæ, Aquitania prima, Aquitania ſecunda, Nouempopulana. Britanniæ quinq;, Maxima Cæſarienſis, Valentia, Britannia prima, Britannia ſecunda, Flauia Cæſarienſis. Iam vero Orientalis Imperij partes item duæ effectæ, Oriens, & Illyricum. Orientis diœceſes quinq; inſtitutæ, Oriens, Ægyptus, Aſia, Pontus, Thracia. Illyrici duæ, Macedonia, & Dacia. Prouinciæ porro Oriẽtis quindecim, Palæſtina, Phœnice, Syria, Cilicia, Cyprus, Arabia, Iſauria, Palæſtina ſalutaris, Palæſtina ſecunda, Phœnice Libani, Eufratenſis, Syria ſalutaris, Oſrhoena, Meſopotamia, Cilicia ſecunda. Ægypti ſex, Libya ſuperior, Libya inferior, Thebais, Ægyptus, Archadia, Auguſtamnica. Aſiæ decem, Pamphylia, Helleſpontus, Lydia, Piſidia, Lycaonia, Phrygia Pacatiana, Phrygia ſalutaris, Lycia, Caria, Inſulæ. Ponti decem, Galatia, Bithynia, quæ poſt Honorias dicta, Cappadocia prima, Cappadocia ſecunda, Pontus Pelemoniacus, Hellenopontus, Armenia prima, Armenia ſecunda, Galatia ſalutaris. Thraciæ ſex, Europa, Thracia, Æmimons, Rhodope, Mœſia ſecunda, Scythia. Macedoniæ ſex, Achaia, Macedonia, Creta, Theſſalia, Epirus vetus, Epirus noua, & pars Macedoniæ ſalutaris. Daciæ quinque, Dacia mediterranea, Dacia ripenſis, Mœſia prima, Dardania, Prævalitana, & pars Macedoniæ ſalutaris. In primis autem cum ſingulorum Imperiorum binæ partes eſſent, his etiam binos præfectos prætorio præpoſuit, vt eſſent quattuor. nam ante ipſum duo tantum fuerãt, ac ſingulis ſuas diœceſes attribuit. Ita fuere præfectus prætorio Italiæ, Galliarum, Orientis, & Illyrici. Patricios inde binos, in ſingulis Imperiis ſingulos fecit. Conſulum numerum conſeruauit, eoſq; promiſcue ex vtroque Imperio legi voluit. Præfectum vrbis Romanæ tantum reliquit, qui deinde Conſtantinopoli quoque aſcitus eſt. Senatum geminum inſtituit. Magiſtros peditum, equitumq; intulit, qui curam militum conſcribendorum, inſtituendorum, & corrigendorum haberent, quæ antè præfecti prætorio fuerat. Duces etiam vectigalia exigere ſtatuit, & ex iis ſtipendia militibus numerare, quod antè præfectus prætorio fecerat, prouinciarum vero adminiſtrationem priſtino inſtituto partim conſularibus, partim præſidibus, partim etiam Correctoribus commendauit. Officia publica, Palatina, & militiæ ab Hadriano inſtituta paucis mutatis retinuit. Cum igitur in hunc modum vtriuſq; Imperij remp. ordinaſſet, atq; illius Romam, huius Byzantium domicilium deſtinaſſet, tum vero ſibi dedicandum ſuſcepit. Itaq; aduocatis rurſus Orientis epiſcopis ante diem v Idus Maias magna ceremonia vrbem nouam Deo, ac Virgini Dei matri cõſecrauit, eamq; nouam Romam, & Conſtantinopolim appellauit. atq; ad dignitatem vrbi addendam eccleſiam eius ad honorem patriarchatus, vt Græci ſcriptores prodiderũt, euexit, eiuſq; epiſcopum Metrophanem poſt Alexandrinum ſedere inſtituit. Hæc facta viceſimo quinto Imperij anno D. Hieronymus in Chronicis diſerte notauit, & Cedrenus in hiſtoria non obſcure ſignificauit, cum vrbem cõſecratam tertia Indictione fuiſſe prodidit. Huc accedit, quòd idem annus in Quinquennalia Cæſarum incidebat, quẽ maxima celebrare lætitia aſſueuerat. Itaq; idem ipſe Conſtantinus, cum his conſulibus ad Ablauium præfectum prætorio III Kal. Decembris ſcriberet, Conſtantinopoli ſubſcripſit, nimirum Byzantio dicturus, niſi nouo vrbs nomine decorata fuiſſet. Caſſiodorus tamen XXVII dedicatam rettulit, multo tolerabilius, quàm ij, qui X, & qui XX prodiderunt. quorum errorem facile coarguere ipſa rerum expoſitarum nexa inter ſe ſeries poteſt.

Conſu-

Conſules inde noui facti Baſſus, & Ablauius, qui, vt inquit Eunapius, domo Ægy- 331
ptius erat, propter incredibilem ſapientiæ opinionem maximam apud Imperato-
rem auctoritatem adeptus. Eo anno Conſtantinus, Hieronymo, & Cedreno teſti-
bus, exoletis gentilium ſacris inexpiabile bellum indixit. nã templa, & ſimulachra
eorum deturbari Conſtantinopoli, atq; in toto Oriente præcepit. ſignaq; Conſtan-
tinopolim ex omni parte collata in foro à ſe nominato conflauit. Itaq; omnes gen-
tiles, atq; Iudæi, qui Conſtantinopoli verſabantur, Chriſtiana ſacra ſuſcepere, atq;
aras, & cruenta ſacrificia reliquere. contrà vero baſilicam nobilẽ Nicomediæ Chri-
ſto inſtituit, & cum apud quercum Mambre in Palæſtina Abrahamum olim conſe-
diſſe audiſſet, indignatus, locũ tam venerabilem ſimulachris eſſe fœdatum, ipſum
purgari, ac tẽplo ornari, litteris ad Macarium Hieroſolymorum, & Euſebium Cæ-
ſariæ epiſcopos datis mandauit. Cum autem Sopater Syrus ſingularis eruditionis,
atq; eloquentiæ vir fana deorum toto orbe celebratiſſima iuſſu Conſtantini vide-
ret euerti, rem iniquo animo paſſus, ad aulam Imperatoris, auctore Eunapio, venit,
vt ipſum à propoſita ratione deduceret. verũ nihil profecit. à Conſtantino tamen
eximię prudentiæ opinione cultus, apud eum manſit. Leges inde cõſtituto à ſe Im-
perio ferens, ad omnes prouinciales edictum Kal. Auguſti dedit, quod Conſtanti-
nopoli propoſitum fuit, his verbis: *A proconſulibus, & Comitibus, & iis, qui vice præfe-
ctorum cognoſcunt, ſiue ex appellatione, ſiue ex delegato, ſiue ex ordine iudicauerint, prouocari
permittimus, ita vt appellanti iudex præbeat opinionis exemplum, & acta cum refutatoriis
partium, ſuisq́; litteris ad nos dirigat. A præfectis autem prætorio, qui ſoli vice ſacra cognoſcere
vere dicendi ſunt, prouocari non ſinimus, ne iam noſtra contingi veneratio videatur.* Item
Kal. Decembris ad Prouinciales Conſtantinopoli: *Ceſſent iam nunc rapaces officialium
manus. nam ſi moniti non ceſſauerint, gladiis præcidentur. Non ſit venale iudicis velum, non
ingreſſus redempti, non infame licitationibus ſecretarium, non viſio ipſa præſidis cum precio.
æque aures iudicantis pauperrimis, ac diuitibus referentur. Abſit ob inducendum eius, qui Of-
ficij princeps dicitur, deprædatio. Nullas litigatoribus adiutores eorundem Officij principum
concuſsiones adhibeant. Centurionum, aliorumq́; officialium parua, magnaq́; poſcentium into-
lerandi impetus oblidantur, eorumq́;, qui iurgantibus acta reſtituunt, inexpleta auiditas tem-
peretur. Semper inuigilet induſtria præſidialis, ne quidquam à prædictis generibus hominum
de litigatore ſumatur. Qui ſi de ciuilibus cauſsis quidquam putauerint eſſe poſcendum, aderit-
que armata cenſura, quæ nefariorum capita, ceruicesq́; detruncet, data copia vniuerſis, qui
concuſsi fuerint, vt præſidum inſtruant notionem. Qui ſi diſsimulauerint, ſuper eodem con-
querendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Præfectum
prætorio, ſi magis fuerit in vicino. vt his referentibus edocti ſuper talibus latrociniis ſupplicia
referamus.* Per eoſdem etiam dies eunuchos, qui cubiculum Imperatoris ſerua-
bant, coercuiſſe videtur. de quibus ſic Lampridius in Alexandro, ſcribens ad Con-
ſtantinum: *Poſteaquam intellexiſti, quid mali eunuchi habeant, & quemadmodum princi-
pes circumueniant, tu eos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iuſſeris, ſed neceſsitatibus dome-
ſticis delegaris.* Romæ pridie Idus Aprilis Anicius Paulinus, flos Romanæ nobilita-
tis, vrbis præfecturam iniuit. Huic ſtatuam inauratam ſenatus populusq; Rom. po-
ſuit cum hoc meritorum eius elogio: *Anicio Paulino Iuniori V.C. Pro. Conſ. Aſiæ, & Hel-
leſponti, conſuli ordinario, præfecto vrbis, vice ſacra iudicanti ob meritum nobilitatis, eloquij,
iuſtitiæ, atq; cenſuræ, quibus priuatim, ac publice clarus eſt, petitu populi Rom. teſtimonio ſena-
tus, iudicio D.D.N.N. Triumphatoris Auguſti, Cæſarumq́; florentium ſtatuam ſecundam auro
ſuperfuſam locari ſumptu publico placuit.* Hilariano inde, & Pacatiano conſulibus, Dal- 332
matio Dalmatij fratris filio Cæſare cõſtituto Conſtantinus bellum intulit Gotthis,
qui à Diocletiano domiti ſuis adhuc ſe finibus continuerant, atq; in fœdere, & ami-
citia Romanorum permanſerant, nunc vero remotis ex limite Iſtri à Conſtantino
præſidiis, noua irruptione facta in Mœſiam, ac Thraciam ſe intulerant, atq; omnia
populationibus, incendiiſq; miſcuerãt. Qua iniuria percitus Conſtantinus in Mœ-
ſiam cum exercitu venit (ſiquidem pridie Idus Aprilis Marcianopoli fuit) atq; eos
ex Thracia pepulit. pulſoſq; trans Iſtrum inſequutus in Sarmatarum regione cæci-
dit, & fœdere icto x l millia militum dare ad bella vrgente neceſſitate coegit, vt D.
Hieronymus, Iornandes, & Zonaras prodidere. nam paulo ſecus res ab Euſebio

geſta narratur. Cum ſuperiores, inquit, Imperatores tributa Scythis pependiſſent, id alienum eſſe Romana maieſtate ratus Conſtantinus, Chriſti auxilio fretus, crucis vexillo in eos illato breui omnes ſubegit. ac reluctantes quidem armata manu coercuit, reliquos vero diſertis legationibus mulcens ab inculta, & fera vita ad humanam, ciuilemq; traduxit. Bellum autem ingens fuiſſe, atq; ingentem Conſtantini nomini gloriam peperiſſe conſtat. Itaq; Anicius Paulinus, qui & hoc anno vrbis Romæ fuit præfectus, his auditis publicum monumentum ad perennem Conſtantini memoriam à ſenatu excitandum curauit, cum his verbis: *D. N. Conſtantino, Maximo, Pio, Felici, ac Triumphatori, Semper Auguſto ob amplificatam toto orbe remp factis, conſilijsq, S. P. Q. R. dedicante Anicio Paulino Iuniore V. C. conſule, Præfecto vrbi.* Inter hæc, Eccleſia Chriſtiana iam non ſolum opibus, ſed etiam dignitate florente, iterum in Oriente res turbari, ac miſceri magno populorum, ac religionis damno ſunt cœptæ. Euſebius Nicomedienſis epiſcopus, & ſocij eius in Concilio Nicæno damnati, cum aliquandiu in exilio fuiſſent, tandem ſiue vera, ſiue falſa pœnitentia ducti, ac libello fidei ſuæ epiſcopis præbito abſoluti eccleſias ſuas iis, qui inuaſerant, deturbatis, receperant, Arrio ſolo communione eccleſiæ Alexandrinæ excluſo ab Athanaſio epiſcopo, viro in ſuſcepta cauſſa vno omnium cõſtantiſſimo. Cum autem per aliquot annos conticeſcentibus magis, quàm languentibus animis, ſummũ de Trinitate ſilentium omnes tenuiſſet, demum hoc anno verba iterum inter epiſcopos fieri cœpta ſunt. Huic diſputationi materiam præbuit verbum, Conſubſtantiale, quod nouum in Symbolo fuerat poſitum. in quo filium patri cõſubſtantialem eſſe confitebantur. de quo cum non idem Arriani cum Catholicis ſentirent, ſimultates inter ſe exercere diſtractis non minus animis, quàm opinionibus, inſtiterunt. In primis autẽ epiſcopus Antiochenus Euſtathius ſcripto edito Conſubſtantiale defendit, atq; Arrianos adhuc ex damnatione furentes, vehementius irritauit. Itaq;, cum contraria ab vtraque parte ſcripta prodiiſſent, placitum eſt, vt ad rem conſtituendam conuentus epiſcoporum Antiochiæ haberetur. Hanc occaſionẽ, quam nunquam ſpe, animoque conceperant, Arriani adepti, ne iterum Catholicorum multitudine, ac potentia premerentur, diligenter ſibi poſthac prouidendum putarunt. Itaq;, cum aliter non poſſent, duos Catholicorum principes Euſtathium, & Athanaſium tollere ſubornatis accuſatoribus, fictiſque criminibus decreuerunt. Huius vero doli artifex Nicomedienſis Euſebius fuit. Is Hieroſolymorum tẽplum, cuius pulchritudo, ſplendorq; prędicabatur, ſe viſere velle profeſſus, comite Theognide epiſcopo perditorum ſuorum conſiliorum participe ſumpto, Antiochiam adiit, & ſimulata amicitia ad Euſtathium, cõmiter ab illo exceptus, diuertit. Inde Hieroſolyma progeſſus, colloquio cum nonnullis epiſcopis Arrianæ ſententiæ inito, inſidias, quas Euſtathio moliebatur, aperuit. & cũ iis Antiochiam ſe recepit. Ibi concilio inſtituto eiuſdem inſtinctu proceſſit quidam, qui Euſtathium de adulterio poſtulauit, idq; præſentis mulieris, quæ ſe puerum ex eo genuiſſe confitebatur, teſtimonio comprobauit. Epiſcopi, cum mulieris iureiurando potius, quàm Euſtathij inficiatione ſtandum cenſuiſſent, ſententiam in eum ſeueriſſimam, licet Catholicis reclamantibus, protulerunt, atque eccleſia ſpoliatum perpetuo exilio affecerunt. Qua ex re grauis adeo Antiochiæ ſeditio eſt conflata, cum alij Euſtathium retinere, alij emittere vellent, vt vix ab armis, & ſanguine temperatum ſit. Tumultu inde auctoritate Conſtantini ſedato, pleriq; Euſebiũ Cæſarienſem ſibi depopoſcere epiſcopum. quem ille honorẽ repudiauit, atq; ex ea re laudem à pleriſq;, & præſertim à Conſtantino egregiam tulit. Euſtathio pulſo Euſebius inde animum ſuum conuertit ad Athanaſium affligẽdum, ipſum Arrium in Eccleſiam, quòd ſemel damnatus eſſet, recipere recuſantem. Cum autem non ſolum Alexandriæ, ſed etiam Conſtantinopoli res variis pro cuiuſq; in cauſſam ſtudiis iactaretur, Conſtantino haudquaquam æquo animo eiuſmodi contentionib. iterum permiſceri Eccleſiam audiente, nouum eis præſidium ad deiiciendum Athanaſium eſt oblatum. Quippe Conſtantia Conſtantini ſoror mortem oppetiit. Hæc, cum à fratre morbo oppreſſa iterum, ac ſæpius viſeretur, presbyterum illi quendam Arrianũ, quo cum ſibi magna familiaritas interceſſerat, inſignis pietatis, & egregiæ fidei nomine commendauit,

uit, atq; inde vitam deſtituit. Presbyter Conſtantiæ commendatione Conſtantini familiaritatem adeptus, Euſebij impulſu, libertate loquendi parta, ipſum monere Conſtantinũ nõ dubitauit, Arrium inſigni iniuria fuiſſe affectum, quòd cum recte ſentiret, ab Eccleſiæ communione ſecretus eſſet. Mirante autem Conſtantino, ac dicta eius nutu magis, quàm oratione, reiiciẽte profeſſus eſt, ipſum, ſi ad colloquiũ eius admiſſus eſſet, planum facturum, quàm minimum à Nicænis decretis, ac ſententiis diſcreparet. Quo audito Conſtantinus, Atqui, ſi Arrius, inquit, cum Concilio ſentiet, non modo meum illum in conſpectum admittam, verum etiam ad eccleſiam ſuam dimittam. atq; ita aduocari Arrium iuſſit. quo cunctante demum v Kal. Decembris ad eum ita ſcripſit: *Iamdudum ſignificatum tibi eſt, vt ad nos venires, quo noſtro frui conſpectu poſſes. quod abs te non extemplo curatum eſſe miramur. Quare da operam, vt publico vehiculo ſumpto ad nos accurras, quo noſtra erga te voluntate perſpecta redire in patriam poſſis.* His litteris acceptis Arrius demum ad eum Conſtantinopolim venit, ac ſecum Euzoium diaconum, quem eadem de cauſſa Alexander abdicarat, adduxit. rogatiq; ambo, vt formulam fidei ſuæ cum Nicæna congruentem proferrent, Chriſtum Dei filium ex ipſo ante omnia ſæcula genitum, verbo Conſubſtantiali omiſſo, confeſſi ſunt. Qua profeſſione audita Conſtantinus eos tanquã minime à Concilij ſententia diſſidentes Alexandriã iuſſit repetere. atq; in ſequen- 333
tem annum edidit conſules Dalmatium fratris filium, & Xenophilum. Eo anno Arrius cum Euzoio Alexandriam reuerſus ſe in communionem Eccleſiæ recipi poſtulauit, neq; id obtinere ab Athanaſio potuit. Quod vt Euſebius audiit, Athanaſium primum ſuis, deinde morem ſibi gerere recuſantem, Cõſtantini litteris de recipiendo in cõmunionem Arrio, atq; Euzoio monuit. Quibus Athanaſius conſtanter reſcripſit, neſas eſſe, vt qui Fidem infirmaſſent, atq; anathemate à Concilio perculſi fuiſſent, tanquam poſtliminio redeuntes gradum ſuum recuperarẽt. Quo reſponſo accepto Conſtantinus accenſus, vt concordiam ſtabiliret, Athanaſium ſe de eccleſia depulſurum denunciauit, niſi in auctoritate ſua fuiſſet, neq; propterea Athanaſiũ de ſuſcepta ſententia depulit. Cum hoc igitur ſtatu res eſſent, Euſebius occaſionẽ alienatæ Conſtantini ab Athanaſio volũtatis adeptus, diram aduerſus eũ coniurationẽ conflauit, omnibus non ſolum Arrianis, ſed etiam Meletianis in ſocietatem aſcitis. Arriani fuere Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, ac præter hos Vrſacius Singidonis, & Valens Murſæ, vterq; Pannoniæ, epiſcopi. Meletiani à Meletio dicti erant. is ciuitatis cuiuſdam in Ægypto epiſcopus à Petro Alexandrino epiſcopo regnante Diocletiano epiſcopatus munere ſpoliatus, quòd Chriſtum inficiatus ſimulachris immolaſſet, ſocios erroris ſui quoſdã contraxerat, ac Petro epiſcopo martyrio affecto Achillam primum, deinde Alexandrum maledictis inceſſerat, ac demum exorientibus Arrianis adiunctus cum ſuis à Niceno damnatus concilio fuerat. mortuo vero Alexandro eodẽ Athanaſiũ animo infeſtus vrgebat. Coniuratione igitur cum his facta Euſebius per eoſdẽ Athanaſium apud Conſtantinum accuſauit, qui Conſtantinopoli, vbi 111 Nonas Maij fuiſſe reperitur, Nicomediã ſe contulerat, quòd nouum veſtis lineæ tributũ Eccleſiæ Alexandrinæ perſoluendũ in Ægypto inſtituiſſet, & aurum inde collectum Meletio in Thebaide, & Ægypto ſeditionẽ agitanti ſuppeditaſſet. Verum id crimen falſum eſſe Alypius, & Macarius eccleſiæ Alexandrinæ presbyteri, qui tum ſorte Nicomediæ erant, opportune coarguerunt. Quare Conſtantinus accuſatoribus grauiter increpitis ad ſe Athanaſiũ aduocauit. Vbi vero Euſebius eum aduentantem accepit, alio eum crimine, quòd Imperatoris edictis reſiſtere moliretur, appetiit. de quo Conſtantinus, cum in Pſamathia ſuburbio Nicomediæ cognouiſſet, & Athanaſiũ innocentem comperiſſet, ipſum cũ honore dimiſit, atq; Alexandrinæ Eccleſiæ cõmendauit. Eodẽ anno Sarmatę Limigantes Gotthorũ vicinorũ ſuorũ armis oppreſſi, cum iuſtas ad reſiſtendũ liberorũ hominũ copias non haberent, tanquam in extremo periculo ſeruos ſuos armarunt, atq; eos contra Gotthos duxerunt. Mox autem, cum à ſeruis deficientibus appetiti, ac ſedibus eiecti patriis eſſent, auxilij ac conſilij inopes ad Conſtantinum ſubſidium imploratum, & ſedes tutas petitum ſe contulerunt. Eos vero Conſtantinus benigne auditos in prouincias ſuas recepit, atque alios ſacramento

militari adegit, alios ad agrotum cultionem adhibuit. Scribit etiam Iornandes,
Vandalos quoſdam à Gotthis acie ſuperatos ſedes à Conſtantino petiiſſe, easque
in Pannonia recepiſſe. Itaque Zoſimus adiicit, Conſtantinum primum omnium
barbaros Romanæ militiæ adſcripſiſſe, eamque rem magnorum, quæ ſubſequuta
ſunt, malorum initium attuliſſe. Quod vere dictum eſſe, poſt huius hiſtoriæ con-
textus oſtendet. Conſtantini enim ſiue conſilium, ſiue liberalitatem, ſiue ſortaſſe
etiam neceſſitatem imitati ſubinde Conſtantius, Valens, & Theodoſius integras
nationes tranſire fluuium cupientes in ſuas prouincias admiſerunt, ac fortiſſimum,
& prudentiſſimum ex eis quenque honoribus militaribus euexerunt, ac Romanis
militibus poſthabitis remp. ſolis prope barbaris commiſerunt, Gotthis, inquam, A-
lanis, Gepidis, Vandalis, Hunnis, Sueuis, & Francis. qui occaſionem nacti aut legi-
timis Imperatoribus manus intulerunt, aut populares ſuos ſpe prædæ, ac ſedium
concitatos ad agrorum populationes, prouinciarum vaſtationes, ac demum ad ca-
put ipſum Imperij Romam occupandam, ac diripiendam impulerunt. Romæ VII
Idus Apriles Optatianus præfecturam vrbis iniuit. Interim Arriani conſiliis nouis
compoſitis alios delatores Athanaſij compararunt. ac nouis criminibus ipſum a-
pud Conſtantinum obruerunt, vno, quòd Arſenium epiſcopum Meletianum oc-
cidendum curaſſet, & manum ei mortuo amputatam adhibere ad artes magicas
voluiſſet; altero, quòd ſtuprum cum muliere commiſiſſet. Itaque de induſtria Ar-
ſenium alio ablegarunt, & manum reciſam homini mortuo protulerunt, & mulie-
rem, quæ ſe ab illo vitiatam aſſereret, produxerunt. Inuidia etiam conflata eſt,
quòd Macarius ab eo in Mareotidem miſſus, menſa Domini euerſa, calicem my-
334 ſticum confregiſſet. Harum rerum cognitionem Conſtantinus, Optato, & Pauli-
no conſulibus, Dalmatio Cæſari Antiochiæ ſedenti mandauit. Verum Dalmatius
hoc iudicium exercere bello auocatus non potuit. Itaque Conſtantinus Arriano-
rum impulſu concilium Cæſareæ Paleſtinæ indixit, atque ea cognitione illuc reie-
cta, eo adeſſe Athanaſium imperauit. Dalmatius autem cerrior factus, Calocerum
quendam res in Cypro nouas moliri, atque ad tyrannidem aſpirare, iuſto conſcri-
pto exercitu eo ſe contulit, atque acie cum Calocero decertauit. eumque victum
in poteſtatem redegit. Inde pacata inſula cum ſe domum referret, Tarſi in Cilicia
viuum comburi iuſſit. Romæ v Kal. Maij Anicius Paulinus vrbis præfectus creatus.
335 Poſtero vero anno Conſtantius Conſtantini Auguſti, vt notauit Athanaſius, fra-
ter, & Rufius Albinus, viri clariſſimi conſules inierunt. Concilio epiſcoporum
Cæſareæ ſuperiore, vt diximus, anno coacto Athanaſius per multos menſes expe-
ctatus non affuit. Qua re Arriani confirmati nouam eius ad Conſtantinum contu-
maciam detulerunt. Is ratus Athanaſium odio epiſcopi vrbis Euſebij ab illo con-
uentu refugere, epiſcopos Tyri iuſſit conuenire, atque Athanaſium illuc adeſſe.
Publicis vehiculis ſumptis, confeſtim eo epiſcopi vna cum Athanaſio conuola-
runt. frequenti concilio cum alia ad concordiam eccleſiarum pertinentia ſunt ſta-
tuta, tum Athanaſio præſenti manus Arſenio abſciſſæ, & ſtupri perpetrati crimen
illatum. Ibi demum vtrumque facillime, & cum maxima accuſatorum infamia
diſſolutum eſt. Nam Arſenius, qui ab Arrianis amandatus fuerat, diligentius con-
quiſitus, atque inuentus in Concilium eſt productus. Quare, cum iuſſus vtramque
manum exeruiſſet, accuſatorum cauſſam prope in comœdiam vertit. Mulier inde
adducta, ac mendacij conuicta non ſolum innocentiam Athanaſij patefecit, ſed
inſidioſas etiam aduerſariorum actiones omnes aperuit. Nam Athanaſio, qui de
ſtupro cauſſam dicere iuſſus erat, ſilentium obtinente Timotheus presbyter, qui
illi aderat, quaſi ipſe Athanaſius eſſet, ita mulierem compellauit: Ego ne mulier
tecum rem habui? egone tuam domum iniui? affirmante autem illa, & annulum
quem ab eo acceperat, proferente nemini dubium fuit, quin mercede corruptaad
id teſtimonium acceſſiſſet, vt quæ Timotheum pro Athanaſio appellaret. Ita A-
thanaſius vtroque iudicio eſt abſolutus. Inde lis Macario de calice fracto inten-
ta accuſatoribus hoc iudicio fractis in Mareotidem cognoſcenda dilata eſt. Hoc
facto erectus Athanaſius exemplo lembum conſcendit, ac ſumma celeritate Con-
ſtantinopolim ad conquerendam accuſatorum calumniam aduolauit. Arriani, vbi
Athana-

Athanaſium Tyro abiiſſe ſenſerunt, aſtute nouum crimen obiecerunt, quòd ad concilium Cæſarienſe citatus non affuiſſet, atque abſentem indicta cauſſa damnarunt. Iam nobiliſſimum Hieroſolymorum templum perfectum erat, eiuſque conſecratione Conſtantinus triceſimum hunc Imperij ſui annum inſignem relinquere cupiebat. Itaq; cum concilio Tyri peracto epiſcopos iam ad concordiam rediiſſe audiret, litteras ad eos dedit, vt omnes Hieroſolyma properarent, ac templum concordibus animis dedicarent. Quo mandato accepto vniuerſi e veſtigio ſeſe Hieroſolyma contulerunt, ac lautiſſime omnes egregia Conſtantini cura, ac liberalitate accepti templum martyribus magna ceremonia vna cum omni theſauro, quo eccleſiam ille donauerat, conſecrarunt. Inde à presbytero Arriano impulſus litteras alias ad eos ſcripſit, vt, quando vna conueniſſent, finem tandem controuerſiæ, Arrij cognoſcenda fide, imponerent. &, ſi eum aut commode ſentire, aut de praua ſententia deceſſiſſe cenſerent, in Eccleſiæ communionem admitterent. Epiſcopi conuocati cum aſſediſſent, Arrium, & Euzoium auditos non peſſime ſentire pronunciarunt, atq; ad epiſcopos Ægypti, & clerum Alexandrinum ſcripſerunt, vt ipſos in communionem ſtatim acciperent, tanquam Imperatoris, & Concilij iudicio abſolutos. Interim Conſtantinus ab Athanaſio Conſtantinopoli aditus de iniquis Arrianorum criminationibus edocetur. Qua de re non leui aduerſus eos ira concepta nouas ad Concilium litteras miſit, vt ad ſe primo quoq; tempore Concilij Tyrij rationem reddituri accurrerent. Eo tempore Tricennalia Imperij celebraturus erat eo maiore, quàm vnquam, apparatu, quòd hæc prima vota in noua vrbe Conſtantinopoli perſoluebat, quam magnifica inſtitutorum omnium nouitate decorari volebat. in iis tertium filium Cæſarem appellauit, atq; ei partem Occidentalis Imperij Italiam, Africam, Illyricumq; mandauit. Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis Hieroſolymis profectus ſolemnem in tali celebritate orationem habuit, in qua, vbi Conſtantinum egregie collaudauit, demum ita perrexit: *In ſingulis feſtis, & conuentibus decimo quoq; anno celebratis ſinguli filij eius ad ſedem Imperij participandam à Deo deſignati ſunt. Itaq; filius eius natu maximus, qui patris nomine eſt appellatus, decimo regni anno ſocius Imperij cum patre renunciatus eſt. qui vero ei proxime accedebat ætate anno viceſimo ad eundem honoris gradum euectus eſt. tertius deinceps hoc triceſimo, quo nunc feſtum celebratur, eadem dignitate ornatur.* & pòſt: *Deus hunc cõuentum eius cauſſa curauit celebrandum, eumq; victorẽ omnium hoſtiũ fecit. deniq; illum, vtpote egregium veræ pietatis exemplar, cunctis mortalibus propoſuit ad imitandũ. Hic claro Cæſarum filiorũ ſuorum ſplendore homines ingenti locorum interuallo diſiunctos illuſtrat. Itaq; & nobis, qui Orientem incolimus, ſuam ipſius præſentiam non ſine maximo omnium cõmodo impertiuit, & alteri hominũ generi verſus Occidentem vnum ex filiis præfecit, & alios duos in aliis locis collocauit porro autem Imperij quadrifariam diſpertiti iugum quaſi quattuor equis, id eſt, ſibi, & tribus filiis Cæſaribus imponẽs, ipſe eos diuini animorum conſenſus, & concordiæ frenis colligatos cœlitus moderatur.* Ibi Euſebius Nicomedienſis vnus pro omnibus Conſtantinum acrius pro Athanaſio contendentẽ ſuſtinuit. Conſtantinus, cum fratres honoribus conſularibus honeſtaſſet, inde ad affines quoq; id beneficium tranſtulit. atq; in inſequẽtem annum Nepotianũ Eutropiæ ſororis filium conſulẽ declarauit. Per eoſdẽ dies magnus ille abbas Antonius in Ægypto, id eſt, in extremis Imperij finibus, collocatus cum ab aliis hominibus, tum in primis ab Imperatore, totaq; aula regia celebratus eſt. Nam & Cõſtantinus Auguſtus, & filij eius Conſtantius, & Conſtans Cæſares magnitudine virtutis, ac ſanctitatis eius audita, multis eum litteris ad reſcribendũ prouocarunt. quibus ille acceptis haudquaquã elatus, cõuocatos monachos ita eſt alloquutus: Reges ſæculi litteras ad nos ſcripſerunt. verũ quid Chriſtianis hoc æſtimandũ? nam licet diuerſa ſit dignitas, tamen eadẽ eſt naſcendi, moriendiq; cõditio. illa ſunt nobis magnifacienda, quòd Deus hominibus legem ſcripſerit, & quòd per filiũ ſuum eccleſias propriis eloquiis exornarit. quid monachus rationis habet cum regibus? cur ego litteras eorum accipiam, quibus ſolita reddere ſalutationis officia neſciam? Monentibus autem fratribus, videndum eſſe, ne ille ſilentio ſuo animos regum aduerſus ſe irritaret, reſcripſit, laudans eos primum, quòd Chriſtũ colerent, deinde monens, ne regiæ poteſtati tantum tribuerẽt, vt præſentis Imperio carnis

inflati ſe homines eſſe,& à Chriſto iudicandos fore obliuiſcerentur, & vt clementiæ,ac iuſtitiæ erga ſubditos inſeruirent. Quarum ex litterarum lectione ſummam principes voluptatem ceperunt. Romæ III Kal. Ianuarias Rufius Albinus præfecturam vrbis iniuit.poſtridie vero Syluester pontifex cum maximo piorum mœrore vita migrauit, Eccleſia Dei in optimo ſtatu relicta, cum inſigni, ac præcipuo Conſtantini beneficio auctoritatem pontificiæ ſedi maximam addidiſſet,& vrbem Romam templis magnificentiſſimis inſtruxiſſet, & Eccleſiam Romanam opibus auctam legibus ſanctiſſimis temperaſſet.Initio inde ſequentis anni Nepotiano, &
336 Facundo conſulibus, Marcus diaconus XVII Kal. Februarias Sylueſtro ſuffectus eſt. Interim Euſebius nunquam, niſi confecto Athanaſio, quieturus ipſum apud Conſtantinum nouo crimine affecit,minarum eſſe multorum teſtimonio inſimulans, ſe prohibiturum, ne frumentum Alexandria,vti ſolebat, Conſtantinopolim deferretur. Quod vbi Conſtantinus accepit,Athanaſium ſiue iræ indulgens (nam ciuitas maxima tum forte frumenti inopia laborabat) ſiue (quemadmodum ſcripſit iunior Conſtantinus) ipſum inimicorum crudelitati ſubtrahere cupiens Treuiros relegauit. Athanaſio, id quod iampridem tentabatur,tandem Eccleſia deturbato,Arriani,quaſi triumpho aliquo de Catholicorum parte relato inde ad Nicæna decreta labefactanda ſe contulerunt. Arrius Alexandriam reuerſus, cum abſente Athanaſio ipſam eccleſiã deintegro permiſceret, à Conſtantino adire Conſtantinopolim iuſſus eſt. Vbi vero eo venit, tepente præſentem adiutorem Euſebium nactus eodem vrbem illam veneno inficere, quo Alexandriam,inſtitit.&ab Alexandro ciuitatis epiſcopo eccleſiæ propterea communione ſemotus grauia cum illo quoque certamina iniit.Quibus vt modum imponeret Conſtantinus,die quodam Sabbati ipſum in aulam vocauit, atque ab eo fidei ſuæ formulam poſtulauit.& cum aliam ille fidem verbo, aliam mente profeſſus eſſet, eundem ſentire cum Catholicis arbitratus, Alexandro vt poſtridie in communionem reciperet, imperauit.Prioribus diebus Alexander præualentibus aduerſariorum ſe premi opibus conſpicatus, humana ope deplorata ad diuinam confugerat, atque in templo Pacis per multas noctes effuſis lacrymis Deum orauerat, vt Eccleſiæ ſuæ periclitanti adeſſet, in primiſq;, vt Arrius tantarum turbarum concitator meritas aliquando pœnas expenderet.Cuius precationis votum haud irritum eſſe Deus permiſit. Nam Arrius poſtridie cum ab aula Imperatoris digreſſus magna Euſebianorum caterua ſtipatus alacris ad Alexandrum, vt Eccleſiæ ſociaretur, contenderet, in ipſo victoriæ ſuæ articulo expirauit.Siquidẽ vbi ad Forum Conſtantini peruenit, laxata forte aluo locum latrinæ quæſiuit. & cum mox in præmonſtratum locum ſeceſſiſſet, diuina voluntate viſcera ſimul cum excrementis eiecit, ac repente fœdiſſimo genere mortis perculſus interiit. Cuius rei fama per totam ſubito vrbem peruagata ingenti omnes ſtupore defixit. in primiſque intolerandam iam Arrianorum inſolentiam labefecit. Athanaſius, antequam Alexandria cederet, Marcum Romæ pontificem per litteras obteſtatus eſt, vt, quoniam tabulæ Concilij Nicæni corruptæ ab hæreticis eſſent,integrum, atque inuiolatum earum exemplum ad ſe remitteret,quæ à Victore, & Vincentio legatis ad deceſſorem eius Sylueſtrum miſſæ fuiſſent.Cuius ille voluntati obtemperauit. extant litteræ VIII Kal. Octobris Nepotiano,& Facundo conſ.ad Athanaſium datæ. Ipſe Marcus epiſcopum Oſtienſem honore pallij decorauit,eum eo, vt Romanum epiſcopum conſecraret.quo iure ſolus Oſtienſis epiſcopus per multos inde annos eſt vſus. Idem baſilicas duas conſtruxit, vnam via Ardeatina, alteram in vrbe ad Palatinas. quas Conſtantinus in ſuo erga Romanam Eccleſiam ſtudio perſeuerans, & opimis fundis inſtruxit, & aureis inſtrumentis ornauit. Inde pridie Nonas Octobris diem ſuum obiit. Poſt viginti dies Iulius diaconus locum eius tenuit.Conſtantius Cæſar Euſebiam mulierem nobili,ac ſplendido loco natam ſibi deſpondit. Ea ſponſalia pater ſumma hilaritate,ac magnificentia celebrauit.nam & ipſe ſponſum manu duxit,& conuiuium ſplendide apparauit,ac ſeparatim ſingulos virorum, ac mulierum choros muneribus eximiis coluit. Ab eodem Indorum etiam legati dona ferentes,benigne excepti.& oſſa Sanctorum Lucæ,& Andreæ, & Timothei adducta

Conſtantinopolim. de quibus ſic D. Hieronymus aduerſus Vigilantium: *Conſtantinus ſanctas reliquias Lucæ, Andreæ, & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim. apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores illorum ſe ſentire præſentiam confitentur.* Vrbe Conſtantinopolitana in magnam rei frumentariæ difficultatem adducta, naues in diuerſas dimiſſæ partes fuerunt, quæ frumenta deueherent. Hæ cum onuſtæ rediiſſent, appelli ad littus deficientibus ventis non potuerunt. Quo cognito populus ad theatrum ſæua famis ſtimulatus rabie conuolauit. Tum Conſtantinum ea de re animi anxium, & tempeſtatis aduerſæ rationem exigentem æmuli Sopatri, qui vir propter ſapientiam in aula Conſtantini conſpiciebatur, in primisq; Ablauius præfectus prætorio adierunt, atq; ita dixerunt: Quod ventos votis refragari tuis vides, id ſcito Sopatri, quem tu tantis honoribus extuliſti, pernicioſa nobis ſapientia fieri. is enim arte ſua ventos deuinxit, & quo minus nauibus aſpirent, inhibuit. Qua re audita, illi aſſenſus Sopatrum propere comprehendi, ac ſecuri percuti iuſſit. Huius rei auctor Eunapius. Conſtans Cæſar Romæ ſecunda Imperij Tricennalia egit, eodem Albino præfecturam vrbis adminiſtrante. Titiano inde Maximo, & Feliciano 337 conſulibus VI Idus Martias Valerius Proculus vrbis præfectus iniuit. Hoc demum anno ſcribit Euſebius Conſtantinum ſacro eſſe baptiſmate expiatum. cuius, quoniam ab Eccleſiæ Romanæ auctoritate diſſentit, ne mendacij arguamur, verba referemus: *Sapor,* inquit, *Perſarum rex, qui Conſtantio Cæſare limitem tuente ſæpe irrumpere, ſed fruſtra, conatus erat, in Meſopotamiam incurſauit. Quo cognito, Conſtantinus hanc ſibi ſupereſſe de Perſis victoriam iactans, exercitum contrahere properauit, atque episcopos de expeditione ſuſcipienda admonuit. ac nonnullos ſecum educere cupiens, tabernaculum inſtar templi conſtruxit, vt in eo Deum cum epiſcopis ſupplicaret. Quo apparatu percepto Sapor exterritus oratores vltro de compoſitione miſit. quos ille benigne audiuit, lætosque cum pace remiſit, eo die, quo ſolemne Paſchatis agebatur, quod ipſe cum ceteris pernoctans, ac Deo vota faciens celebrauit. Inde ſepulchro ſibi opportune in Apoſtolorum templo conſtructo, morbo repente iactari cœpit. quem cum ferre ſæuientem non poſſet, remedij cauſſa Soteropolim ad aquas calidas eſt egreſſus. quibus non proficientibus Helenopolim in Bithyniam adiit, vt earum aquarum beneficio vteretur. Ibi vota Deo in Martyrio facientem ſalutaris admodum cogitatio ſubiit, extremum vitæ ſuæ finem adeſſe, opportunum tempus, quo peccata deleret, quæ ipſa humanitas contraxiſſet. ſatisque perſuaſus arcanorum verborum vi, & ſalutari lauacro animum expiari, poſitis humi genibus, Deo ſuppliciter peccata ſua confeſſus per manus impoſitionem precatione dignus habitus eſt. inde Acironem Nicomediæ ſuburbanum ſe deferri iuſſit, atque aduocatis epiſcopis ita dicere cœpit; Hoc eſt tempus ſalutis, quod dudum à Deo conſequi exoptaui. tempus eſt, vt inſigni immortalitatis, ac ſigillo ſalutis afficiar. Hoc in amne Iordane facere ſtatueram, in quo etiam Saluator ad noſtrum exemplum lauacrum adeptus eſſe dicitur. Quoniam tamen Deus, quod vtile eſt, videns his nos hoc in loco dignatur, nulla dubitatio relinquatur. Si enim qui vitæ, mortisque dominus eſt, me ſuperſtitem eſſe, & cum populo conuenire, & precationibus vna cum omnibus intereſſe voluerit, viuendi leges Deo conuenientes mihi conſtituam. His dictis illi ſolemnibus adhibitis cæremoniis inſtituta diuina explerunt, & arcana communicarunt. Ita ſolus omnium à ſæculo Imperatorum Conſtantinus in Chriſti martyriis regeneratus initiatus eſt, ac diuino ſigillo dignus effectus. Cæremoniis vero omnibus abſolutis nitidus ille, ac regiis veſtibus indutus candidiſſimo in lecto recubuit, purpuram amplius nolens attingere. tum vero clara voce, cum gratias Deo egiſſet, hæc intulit; Nunc vero me beatum eſſe, nunc immortali vita dignum euaſiſſe, nunc diuinæ lucis participē factū eſſe intelligo. miſeros autē illos, qui his bonis orbati ſunt, duco. Interim tribuni, ac centuriones ingreſſi varios queſtus iactare, ſemet deſtitutos fore deflentes cœperunt, eique vitam longiorem precati ſunt. Quibus ille reſpondit, ſe veræ vitæ compotem factum eſſe, ſolumq́; quantis bonis potiretur, cognoſcere. quamobrem ſe ad Deum ſuum ſine cunctatione migrare. Deinde teſtamentum rite condidit. Ac Romanis quidem annua munera dedit, filiis vero, tanquam patrimonium aliquod, regni hereditatem diſtribuit, nempe Gallias, Hiſpanias, & Britannias Conſtantino permittens; Thraciam, Aſiam, Ægyptum, & Orientem Conſtantio; Italiam, Africam, Illyricumq́; Conſtanti. Quin etiam Athanaſium, licet Euſebio præſente, ac contradicente, tanquam omnis expertem culpæ reſtitui iuſſit, ac teſtamentum presbytero, de quo diximus, Arriano commiſit. ita multo pòſt tertio die Pentecoſtes* XI

Kal. Iunias deceßit è vita, cum annos ætatis ſexaginta quinque compleſſet, vnum & triginta regnaſſet. Hæc de Conſtantini baptiſmo, & morte à nobis allata in vita eius ab Euſebio Cæſarienſi ad verbum ſctipta reperiuntur. quem, vt vnum omnium, qui de Conſtantino ſctipſerunt, antiquiſſimum, ſequuti ſunt apud Græcos Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & Euagrius. quæ reticenda eſſe, fidelis ſcriptoris officio ſeruientes in re, & controuerſia vulgatiſſima non putauimus, fide apud auctores relicta. Cæterum Conſtantinus vir magni animi, & virtutis eximiæ fuit, atque inter omnes Imperatores hoc vno nomine maxime memorabilis, quòd primus ex Imperatoribus non ſolum Chriſtum amplexus ſit, ſed Chriſtianos etiam Imperatores reliquerit. atque hoc eſt, quod D. Ambroſius in laudatione Theodoſij dixit: *Theodoſius Conſtantino adhæret, cui licet baptiſmatis gratia in vltimis conſtituto omnia peccata Deus dimiſerit, tamen quòd primus Imperatorum credidit, & poſt ſe hereditatem fidei dereliquit, magni meriti locum repperit.* Quòd ſi Auguſtum iure admiramur, quòd eo regnante ad vnum Imperatorem, vnumq́ue Deum omnium terrenarum, cœleſtiumq́ue rerum ſumma redacta ſit, multo iuſtiore ſtudio ipſum ſuſpicere Conſtantinum debemus, cui Deus conceſſit, vt tam religionem, quàm Imperium gentium conſtituerit. Eius mortis nuncia ſtella crinita fuerat, quæ per multos ante dies clariſſime fulſerat.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER V.

CONSTANTINVS IVNIOR, ET CONSTANS AVGVSTI.

DEINCEPS acta filiorum, poſterorumq́ue Conſtantini expediemus, vt conſequi ingenio, diligentiaq́ue poterimus, qui tantum à paterna animi indole in omni genere laudis, atque officij receſſerunt, quantum ille ſuperiores principes omnes pietate, atque animi magnitudine præſtitit. Neque enim Conſtantino filio quiſquam ad vitam incautior, Conſtante ad indecoras voluptates procliuior, Conſtantio aut leuior, aut ad arrogantiam intolerantior fuit. Acceſſit, quòd vt Conſtantius à Catholicis ad Arrianos, ſic Iulianus fratris filius à Chriſtianis ad gentiles inaudita ante impietate ſe retrulit, ac plurimum ipſi tum primum ſe corroboranti Eccleſiæ nocuit. ambo tamen Imperium multis tempeſtatibus hoſtium, tyrannorumq́; iactatum ſucceſſoribus integrum, atque incolume tradiderunt.

Conſtantini morte comperta, milites, qui cuſtodiæ corporis aſſiſtebant, abſciſſis veſtibus, humi corpora proiecerunt, atque illiſis muro capitibus nullis queſtibus pepercerunt, quos in tali caſu ingens ſuggerere dolor poſſet. Quos præfecti, & centuriones, atque omnes ſubinde milites ſunt ſequuti, flebilibus vocibus identidem conſeruatorem, cuſtodem, ac parentem ſe amiſiſſe teſtantes. quin etiã ciues per vrbem vagi, ac furentibus ſimiles altiſſimis eiulatibus mœrorem ſuum, cuius magnitudinem capere non poterant, ediderunt. reliqui demiſſo vultu inceſſere tanquam attoniti, ſinguli præcipua ſe calamitate affectos querentes, ac ſemet tanquam tum demum omnibus humanæ vitæ ſpoliatos muneribus, deplorantes. Vbi luctus reſedit, paulatimq́; mœror elanguit, milites ſublatum cadauer aureo loculo incluſerunt, ac purpurea veſte contectum Conſtantinopolim deportarunt.

atque in Palatio, loco, vt ab omnibus conſpiceretur, excelſo depoſuerunt. ac luminibus circum accenſis vigiles, qui diurnam, nocturnamq; cuſtodiam agerent, addiderunt. Ibi cùm eſſet, priſtina regiæ ſpecies eſt ſeruata. nam & Comites, & ceteri principes, quibus Imperatorem venerari conſuetudo fuerat, ſubinde ingredientes ipſum eodem, quo viuentem, officio ſalutarunt. Quin etiam eadem reuerentia à ſenatu, & magiſtratibus eſt adhibita, reliquisq; priuatis, quorum incredibilis turba repente ſiue honeſto pietatis officio, ſiue curioſò rari in terris ſpectaculi ſtudio conuolauit. Interim fidi nuncij ad filios Cæſares miſſi in diuerſas terrarum partes triſtem famam Conſtantini obitus diſtulerunt. Qua accepta exercitus, qui vbique erant, extincto patre, filiis ſe obtemperare velle dixerunt, ac continuo ipſos pro Cæſaribus Auguſtos appellauerunt, breuique ſpacio ſua inter ſe decreta communicarunt. Romæ autem, vbi Conſtantinum Auguſtum vita exceſſiſſe, percrebuit, nullus dolori, mœſtitiæque à ſenatu, populoque modus eſt factus. nam & balneas occluſerunt, & foris, ac ludis abſtinuerunt, & omnino omnia, quæ proſperis, lætisq; temporibus celebrari ſolita erant, intermiſerunt. Ceterũ, vt ſe longe omniũ miſerrimos, qui tanto Imperatore orbati eſſent, ſic ipſum beatiſſimum, iudicabant, qui vitam tanta cum gloria terminaſſet. Itaq; ad ceteros honores, quos illi habuerunt, hunc quoq; præcipue tribuere, quòd pictis excolẽtes tabellis ipſum ſuper cœleſtes orbes in æthereo cœtu conſidentẽ fecere. Mox cum Cæſares Auguſtorum nomine decoraſſent, legatos ad Conſtantiũ deſtinarunt, petentes, vt cadauer eius ad ſe remitteret, atq; vrbem Romam clariſſimis auguſtiſſimi regis exequiis honeſtaret. Is, cum ſolus ex filiis, vt qui propius aberat, Antiochia aduenisſet, atq; accepto ab Arriano presbytero teſtamento, Imperium Orientale iniſſet, patrem ſepeliri Conſtantinopoli voluit. Elatus eſt funere magnificẽtiſſimo, ac plane regio. præiere, ipſo duce Cõſtantio, peditũ ordines. inde longo agmine armati milites ſucceſſere. vt vero ad ædem Apoſtolorum eſt ventũ, cadauere ibi relicto abiere. reliqua officia ſacerdotes cum aſtãte populo diuinis precibus adhibendis ſolenni cæremonia perſoluere. Cõſtantius inde iuſtis ſolemni Chriſtianorũ ritu peractis non contentus, ipſum etiã numero Diuorum aſcripſit. Fama, eaq; non ob- 316
ſcura manauit, Conſtantinũ Auguſtũ fratrum inſidiis eſſe peremptum, ideoq; cum ſcripto cõmentario filium monuiſſe, vt non ſolum eos caueret, ſed etiã vindicaret. Eum cõmentarium Conſtantius poſt quàm ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo, cui creditus erat, accepit, ac teſtamento aperto Dalmatium Cæſarẽ, & Aniballianũ nobiliſſimum puerum fratrẽ eius ſibi cohæredes relictos inuenit, odio incitatus de illorum cogitare pernicie cœpit, atq; Ablauio præfecturam ademit. Ceterum cum Conſtans in Italia, & Conſtantinus in Gallia Imperiũ ex teſtamento patris iniſſent, rebus ceteris ex partibus ad diuturni ſpem ocij tranquillitatis Cõſtantinus tumultui, qui pòſt grauis exarſit, nouam materiam præbuit. Nam Imperij portione ſibi à patre tradita non contentus, litteras ad Conſtantem fratrẽ miſit, quibus ab eo Italiam, Africamq; popoſcit; æquũ eſſe interpretans, vt qui ceteros ætate anteiret, idẽ etiã Imperij dignitate, ac latitudine ſuperaret. Cui Conſtans reſpõdit, ſe teſtamento patris ſtare velle, atq; ipſum extremã illius quoq; voluntatẽ tueri oportere. qui ſi ætati aliquid tribuendũ eſſe putaſſet, nimirum pro ſumma ſua ſapientia detuliſſet. Hoc modo vtriuſq; animi tacita ſimultate infecti. nihil tamen tum hoſtile moliti ſunt. Interim Euſebius, ceteriq; Arrianorũ principes in ſpem certã ingreſſi cauſſam ſuam intermortuam excitandi, quòd presbyterum Arrianum, qui apud Conſtantium primas auctoritatis, & gratię obtinebat, ſocium, adiutoremq; haberent, omne ſtudium intenderunt, ne Athanaſius Alexandriã ſe referret. verum propoſito exciderunt. Nam Conſtantinus præclara patris in Catholica fide tuenda veſtigia perſequutus, ipſum ſtatim eccleſiam ſuam repetere iuſſit, ac litteris Conſtantio fratri, & Alexandrino populo commendauit. Hæ x v Kal. Iulias Treueris erant datæ in hæc verba: *Neminem veſtrum ignorare arbitor, Athanaſium à patre meo in Galliam ad tempus ablegatum fuiſſe, ne nefario improborum hominum ſcelere periculum aliquod aut ſalutis, aut dignitatis adiret. iuſſum in mea ditione manere, ne quidquam ei deeſſet, quod ad vitæ neceſſitates pertineret. Cum autem idẽ eum eccleſiæ ſuæ reſtituere in animo habuerit, neq; morte*

*prauentus potuerit, voluntatem eius mihi exequendam exiſtimaui. quem quanto honore com-
plexus ſim, ex ipſo facile, cum aderit, cognoſcetis.* Atque ita Athanaſius poſt duos annos,
ac tres menſes, quàm Treuiris exularat, Alexandrinam eccleſiam ſumma populi
338 voluntate recepit. Vrſo inde, Polemioq; conſulibus, atq; Hilariano præfecto vr-
bis, Conſtantinopoli regia variis principum cladibus eſt fœdata, eorum nimirum,
quos Cõſtantius Auguſtus parum aut patri amicos fuiſſe, aut ſibi eſſe idoneos cen-
ſuit. Milites ad hoc parati, ac ſpe; præmiisque impulſi tumultu in vrbe concitato,
Conſtantium Conſtantij Auguſti patruum adorti trucidarunt, ac ſubinde Dalma-
matium Cæſarem, & cum eo Optatum Patricium confoderunt; &, cum quidam
de induſtria ſucclamaſſet, neminem ſe, niſi Conſtantini filium Imperantem eſſe
paſſurum, Annibaliano etiam fratri Dalmatij manus intulerunt. quin etiam Gal-
lum, & Iulianum Conſtantij filios impetus aggrediendi cepit, ſed Gallum morbus
neci ſubtraxit, Iulianum ætas, quippe annos octo tantummodo natum. miſſi etiam
ſpatharij ſunt ad occidendum Ablauium, qui poſt præfecturam à Conſtantio ab-
rogatam in Bithynia priuatus vitam in ocio traducebat. quorum primores, vt iuſſi
erant, cum ſe, vt in ſalutando Imperatore aſſolebat, ad genua inclinaſſent, litteras
reddiderunt. Quibus lectis ille erectus veſtem purpuream, quæ mittebatur à Con-
ſtantio, flagitauit. Cum autem illi ſubieciſſent, ſe litteras tantum de dignitate affer-
re, qui vero pro foribus ſtarent, trabeam habere, introuocati illi pro purpurea veſte
necem purpuream intulere. Ita Conſtantius, Imperio crudeli ſuorum cæde fir-
mato, Antiochiam ſe recepit. Interim Sapor rex Perſarum audito Conſtantini
exceſſu erectus animo, in proximam Meſopotamiam multo, quàm antè, inſo-
lentius incurſauit, ac duobus menſibus Niſibim oppidum circunſedit. Qua re
accepta Conſtantius ſeſe in Meſopotamiam rettulit, atque armis conatus eius
reprimere pro virili contendit. Conſtans in Pannonia aduerſus barbaros trans
Danubium habitantes inſedit. argumento eſt, quòd pridie Idus Iunias Viminacij
ad Celſinum præfectum prætorio ſcripſit. Conſtantinus item aduerſus, Tranſrhe-
nanos hoſtes conſiſtens rebus Galliæ ordinandis incubuit. quæ ex annalium me-
moria exciderunt.

339 Sequenti anno, Auguſti Conſtantius ſecundum, Conſtans primum iniit con-
ſulatum. pridie Idus Iulias L. Turcius Apronianus, v i i kal. Nouembris Ti. Fabius
Tatianus præfecturam vrbis. Eo anno Athanaſio Alexandriam reuerſo, principes
Arrianorum ſe victos interpretati ingenti dolore exarſerunt, ac Romam ad Iulium
pontificem, & ad Imperatores Conſtantinum, & Conſtantem legatos cum litte-
ris grauiſſime de illo ſcriptis miſerũt. quos profectos, quia legati ab Athanaſio miſſi
vana, atq; inania ea omnia oſtendere, Imperatores cum ignominia reiecere. Iulius
autem ſe daturum concilium vtrique parti, vbicunque vellent, reſpondit, vt tuto
crimina & inferre inuicem, & refellere poſſent. id enim legati eorum, vbi ſe victos
arbitrati ſunt, poſtularunt. ac presbyteros duos Elpidium, & Philoxenum ad eos
miſit, certam diem præſtituens, vt aut præſentes Romæ ſe ſiſterent, aut ſe omnibus
ſuſpectos fore cognoſcerent. Arriani, vbi audiuere conuentum Romæ futurũ, vbi
nec Comes præſideret, nec ſatellites pro foribus excubarent, neq; ex Imperatoris
præſcripto quidquam fieret, quibus illi præſidiis ante Catholicos debellaſſent, vſq;
adeo conſternati animo ſunt, vt presbyteros vltra diem condictam vſq; ad menſem
Ianuarium retinuerint, excuſantes, ſe propter bellum Perſicum Romam aduenire
nõ poſſe. Ceterum, cum epiſcopi ad quinquaginta Romæ coiſſent, Arrianos com-
munione remouerunt, quòd citati præſto non affuiſſent, & Athanaſium omni cri-
340 mine liberarunt. Sequens inde annus bello ciuili fratrum Auguſtorum eſt inſigni-
tus. is fuit à Chriſto nato trecenteſimus quadrageſimus, Proculo, & Acindino con-
ſulibus. Cum Conſtans in Dacia, teſte Zonara, verſaretur, id quod teſtantur etiam
reſcripta ab illo Naiſſo menſe Ianuario, & Februario data; Cõſtantinus è Gallia, id
eſt, ex Imperij ſui finibus exiit, ac contento curſu per Noricum in Pannoniam iter
armatus intendit, ſiue, vt colloquio cum Conſtante fratre inito, litẽ de patrimonij
diuiſione tranſigeret, ſiue, quod etiam traditur, vt Pannoniam illi per arma eripe-
ret. Conſtans autem cognito illius aduentu facti nouitate perculſus exercitus

partem

partem obuiam miſit, atque ipſe cum altera ſubſequi cœpit. Qui vero præmiſſi duces erant, Conſtantinum nõ longè ab Aquileia aduerſus ſe venientem, nullo prælato ſigno amicitiæ, nacti, hominem improuidum inſidiis tanquam hoſtem appetiuerunt. ac commiſſa pugna, cum ſimulatæ ſe fugæ mandaſſent, ad locum, in quo armatos diſpoſuerant, attraxerũt. Quo pacto erumpentibus inſidiatoribus interceptus, cum fortiter pugnans equo eſſet excuſſus, ipſe vna cum maiore ſuorum parte oppreſſus eſt. Cadauer à militibus inuentum in flumen Alſam proximum Aquileiæ deiectum eſt. Superueniens inde Conſtans iuſta ei Aquileię perſolnit, ac Diui dignatione cohoneſtauit. fuit autem Aquileiæ VIII Idus Aprilis. ſiquidem eo die ibi reſcripta dedit. Tatianus præfectus vrbis III Nonas Maij ad Auguſtum profectus eſt. Iunius Tertulus vice illius cognouit. Tatianus IIII Idus Iunias reuerſus magiſtratum continuauit. Profectus inde in Italiam Conſtans Mediolano VII Kal. Iulias ad Tatianum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Si quis in demoliendis ſepulchris fuerit adprehenſus, ſi id ſine domini cõſcientia faciat, metallo adiudicetur, ſi vero domini auctoritate, vel iuſſione vrgetur, relegatione plectatur*. Inde ad Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam, quæ Conſtantini fuerant, obtinendas, atque formandas miſiſſe exiſtimo. nam prodiiſſe ipſum, non reperio. Eodem anno Alexander epiſcopus Cõſtantinopolitanus Nicæni concilij vindex acerrimus vita ceſſit, cum duos viros populo commendaſſet doctrinæ, ac vitæ laude præſtantes, Paulum, & Macedonium. Itaque populus, comitiis epiſcopo ereando indictis, in duas abiit partes; quarum quæ ſanior erat, Paulum, quæ corrupta, Macedonium legit. eaque de re magnus in vrbe tumultus eſt concitatus. ad quem ſedandũ cum ſe Conſtantius Antiochia recepiſſet, re cognita neutrum eorum probauit, ſed concilio epiſcoporum Arrianorum coacto, Euſebium Nicomedienſem tantorum incendiorum auctorem ad faſtigium illud euexit, atque inde repetiit Antiochiam. Ea de re Euſebius ardentior in cauſſa factus, vt qui maiore, quàm antè, auctoritate ornatus eſſet, & plus gratia apud Imperatorem valeret, ſeſe totum ad Conſubſtantiale labefactandum, & Nicænum concilium infirmandum conuertit. ac conuentum Antiochiam in inſequentem annum indixit, verbo, vt templum conſecraret, quod decem ante annos à Conſtantino fuerat inſtitutum, atq; hoc deniq; ex eius teſtamento à Conſtantio conſummatum; re vero, vt Nicęnum concilium, quo ſe victum magno dolore ferebat, abrogaret, atque illius vindicem Athanaſium ab Alexandrina eccleſia ablegaret. Itaq; poſtero anno, qui conſules habuit Marcellinum, & Probinum, & poſt V Kal. 341 Martias præfectum vrbis Celſinum, conuenere Antiochiæ epiſcopi nonaginta, indictione, vt notauit Athanaſius, quarta decima, Placito, qui Euphronio ſucceſſerat, tum eccleſiam Antiochiæ obtinente. Huic concilio neq; Maximus Hieroſolymorum epiſcopus intereſſe voluit, ne inuitus in Athanaſium inſontem ſubſcriberet, neq; Iulius pontifex legatos ſibi mittendos exiſtimauit. Itaq; præſente Conſtantio decreta facta ſunt contra legem, quæ, vt inquit Socrates, vetabat, ne quid iniuſſu epiſcopi Romani ab eccleſiis ſanciretur. In primis autem Athanaſius abſens falſo crimine oneratus eſt, quòd epiſcoporum iniuſſu ad eccleſiam rediiſſet, & quòd reditu ſuo ſeditionem, qua multi periiſſent, in vrbe concitaſſet. quin etiam quæ acta Tyri ſunt, aduerſus eum prolata inuidiam accenderunt. Ob eam cauſſam exilium illi ſciſcitur, atq; Euſebius Emiſenus ſufficitur. Eo vero Alexandriam proficiſci verente, is honor ad Gregorium defertur. Inde relatione de ſancta Trinitate facta, magno omnium conſenſu nouam Fidei formulam, ſubſtantiæ mentione omiſſa conſcribunt, confitentes vnum filiũ Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia ſæcula, & vna cum patre extitit, qui illum genuerat. Deinde Nicænam fidem adhuc reprehendere aperte non auſi, cum eius mox formulæ pœniteret, alteram ediderunt, in qua ſubſtantiæ meminerunt, fatentes filium expreſſam eſſe diuinitatis, eſſentiæ, virtutis, conſilij, & glorię patris imaginem. Quibus formulis Gregorius etiã, licet nondum eccleſiam Alexandrinam vidiſſet, tanquã epiſcopus Alexandrinus, ſubſcripſit. Concilio inde dimiſſo Euſebius, cum multos à partibus deficere ſuis videret, Conſtantio perſuaſit, vt cauſſam hanc ſuſciperet, atq; acriter, ſtrenueq; defenderet. Ita iuſſu eius Gregorius Alexandriam inſigni armatorum caterua ſtipatus

deducitur,& non ſine maximo ciuitatis tumultu, ac fœda multorum ſtrage in eccleſia collocatur. Eo tumultu præcognito, Athanaſius pſalmos cũ populo in templo canens,inimicos fruſtratus furtim ſe vrbe ſubduxit. atq; ad Iulium pontificem Romam properato confugit. His actis Euſebius litteras dedit ad Iulium, orans, vt cauſſam Athanaſij cognoſceret, totiusq; huius controuerſiæ iudicium ſibi aſciſceret. ac paulo pòſt vitæ finem impoſuit,cum perfidiæ ſuæ defenſores acerrimos reliquiſſet, Theognim Nicææ, Marim Chalcedonis, Theodorũ Heracleæ, Vrſacium Singidonis,& Valentem Murſæ epiſcopos. Eccleſia Conſtantinopolitana Euſebij morte vacãte,populus rurſus diuiſus,vt antè,ſtudiis ad comitia prodiit,ac Paulum, & Macedonium priſtinis ſedibus reddidit. atq; inde acerbis inter ſe certaminibus contendere,incitatis ad cædem animis,inſtitit. Conſtans ex Italia rediit in Pannoniam ſine dubio barbarorum infeſtis incurſionibus excitatus. Indicat reſcriptum VIII Kal. Iulias Lauriaco ad Catullinum præfectum prætorio datum. Eo vero in Pannonia occupato, Franci occaſione allecti,violato fœdere,Rhenum tranſierũt,
342 atque fœde populari Galliam inuitis ipſius ducibus incœperunt. Proximo anno Conſtantius III cum Conſtante iterum conſul, tumultu inter Catholicos, Arrianosq; Conſtantinopoli in dies ingraueſcente permotus litteras Antiochia ad Hermogenem magiſtrum equitum in Thraciam miſit, vt Conſtantinopolim accederet,atq; armis,ſi aliter non poſſet, Paulum, quem Catholici defendebant,eccleſia pelleret. Paruit iuſſis eius Hermogenes. verum ſtatim paruiſſe pœnituit. nam plebs Pauli ſtudio incitata ipſum tanta animorum conſtantia ſibi defendendum ſuſcepit, vt ne ipſi quidem Hermogeni aduerſanti, atq; armatis hominibus rem agenti pepercerit. Quin etiam eouſq; vecordiæ,furoriſq; proceſſit,vt incendium ædibus, in quibus ille verſabatur,intulerit,atq; inde eductum miſerabili, ac fœdo ſpectaculo traxerit,ac laceratum,& diſcerptum vita eiecerit. Quo comperto, Conſtantius gradu citato recurrit, atq; inflammatus ira non ſolum Paulum vrbe exegit,ſed plebi etiam ſolemne frumenti Alexandrini congiarium,quod Cõſtantinus pater dari quotannis conſtituerat,abſtulit. Macedonium tamen ſibi ſubſtituendum non duxit,quòd iniuſſu ſuo deſignatus fuerat, & cauſſam præſenti ſeditioni attulerat. atq; his actis rediit Antiochiam. Athanaſio,& Paulo expulſis, haudquaquam his ſe finibus furor Arrianorum continuit. Nanq; Alexandrini Gregoriũ epiſcopum patum conſtanter Arrianorum partes tuentem eccleſia deturbarunt, atq; ei Gregorium quendam Cappadocem ſubrogarunt. epiſcopi vero Catholicos epiſcopos adorti diuerſis congeſtis criminibus fatigarunt. ac iudiciis factis Conſtantinopoli Paulum, Gaza Aſclepam, Ancyra Marcellum, Hadrianopoli Lucium expulerunt. qui item omnes Romam, tanquam ad aram,propere cõfugerunt,atq; opem rebus ſuis à Iulio pontifice implorarunt. Iulius autem non antè illos recipiẽdos ratus, quàm cauſſam eorum perſpexiſſet,cõuentu habito,fidem eorum explorauit, & cum Nicænæ conuenientem repperiſſet, in communionem recepit. ac mox pro auctoritate,quam,vt inquit Socrates,& Sozomenus, Eccleſia Romana inter ceteras obtinebat,in ſuam quenq; eccleſiam reſtituendum decreuit. ac litteris ſcriptis epiſcopos Orientis increpuit,quòd de illis viris perperam iudicaſſent, atq; eccleſias perturbatione repleſſent,dum Nicæna decreta reſpuerent. præcepitq;, vt quidã eorũ nomine omnium ad diem certam præſto Romæ adeſſent, vt latæ in eos ſententiæ redderent rationem;illud demum adiiciens, ſe,ſi in poſterũ nouis ſtudere conſiliis perrexiſſent,in eos grauius conſulturũ. Ita Athanaſius octauo decimo menſe, poſtquam Romam venerat, itemq; Paulus,& ceteri vrbe profecti,fauore populorũ, & Iulij auctoritate eccleſias ſuas quiſq; recuperatũt, ac litteras Iulij iis,ad quos mittebantur,ſigillatim reddendas curarunt. Quibus lectis illi grauius irritati,ſubito Antiochiam conuenerũt, atq; epiſtolam eleganter, ac copioſe ſcriptam ad eum miſerunt. in qua confitentes Romanam Eccleſiã inter ceteras principatũ tenere,vt quæ apoſtolorum ſchola, & pietatis metropolis iam inde ab initio extitiſſet,tamẽ ſe dolere dixerunt, ſibi propterea ſecundas tribui, quòd magnitudine eccleſiæ vincerẽtur,cum pio viuendi ſtudio ſuperarẽt. Criminis inde loco Iulio obiecere,quòd Athanaſium, & reliquos epiſcopos in cõmunionem recepiſſet,vt qui iudiciũ ſuum

irritum

irritum reddidiſſet. communionem tamen ſe cum illo inituros non abnuere, ſi ille eorum abdicationem approbauiſſet. nam epiſcopos Orientis minime olim Romano epiſcopo reſtitiſſe, cum Nouatum rebus vere nouis ſtudentem eccleſia depulit. De rebus autem, quas contra Nicæna decreta geſſiſſent, nihil reſcripſerunt, cum ſe tamen ea multis modis tueri poſſe ſignificarent. His ſcriptis inde in epiſcopos, qui redierant, ſeſe de integro inferunt, ac noua apud Conſtantiũ crimina ingerunt, quibus ille impulſus ad Philippum Cõſtantinopolis præfectum Antiochia ſcripſit, atq; vt armis, ſi eſſet opus, adhibitis, Paulum vrbe expelleret, & Macedonium ſubſtitueret, imperauit. Quorũ vtrumq;, ſed maximo reſiſtentis populi tumultu, atq; trium millium hominum ſtrage, perfectum eſt. Paulus in patriam ſuam Theſſalonicam eſt deductus, ac Conſtantinopolim redire prohibitus. Athanaſius vero nouo crimine oneratus, quòd frumentum vendidiſſet, quod Imperator ad alendos egenos attribuiſſet, cum imminentem ſibi peſtem ab irato, & infeſto Conſtantio cerneret, rurſus Alexandria ceſſit, & ſeſe in locis incognitis abdidit.

Romæ Kal. Aprilis Lollianus, pridie Nonas Iulias Catullinus præfecturam vrbis ceperunt. Conſtans Sabariç VIII Idus Aprilis ſanxit, vt donationes à diuo genitore ſuo ex priuatis rebus factæ valerent, inde è Pannonia in Galliam caſtra mouit aduerſus Francos, quos ad arma ſolicitatos ſuperiore anno fuiſſe, commemorauimus. ac prœlio grauiſſimo cum eis conflixit, & victoriam clariſſimam rettulit. Ita Franci, renouato fœdere, in fines ſuos reuerſi. Hoc bellum inter res à Conſtante geſtas à ſcriptoribus, quos habemus, tantummodo memoratur, verum tam paucis, vt vix attingatur. maximum tamen fuiſſe, & variis caſibus memorabile, ex Socratis verbis conicitur. Placido inde, Romuloque conſulibus Iulius pontifex cognito, 343
Athanaſium exulare, ex locis, in quibus latebat, exciuit, ac litteris epiſcoporum Orientis ex conuentus ſententia in hunc modum reſpondit. mirari ſe, quòd ad mites, ac benignas litteras ſuas contentioſè, ac ſuperbe reſcripſerint, ſeque non ea reuerentia, qua decuit appellarint. *Quid enim vos offendit?* inquit, *an quòd vos ad concilium inuitant? at id cum gratia excipi debuit. nã boni iudicia ſua ab aliis excuti facile patiuntur, quòd pro certo habeant, quæ iuſte iudicata ſunt, iniuſta effici non poſſe. Quare epiſcopi in Nicæno concilio conuocati non ſine Dei conſilio permiſerunt, vt acta ſua in alio concilio examinarentur, vt & qui iudicium fecerant, ſcientes ſecundo ea concilio ſubiectum iri, accuratius cauſſam expenderent, & qui iudicium ſubierant, pro certo haberent, ſe non odio priorum iudicum, ſed iure ipſo condemnatos eſſe. Quòd ſi hæc conſuetudo olim fuit, eaq; in Nicæno concilio renouata eſt, profectò vos indigne facitis, qui illam ſoluitis. Huc accedit, quòd Macarius presbyter, & Heſychius diaconus legati veſtri apud me à legatis Athanaſii aperte conuicti concilium poſtularunt, ad quod vos aduocari. Et ſi, vt ſcribitis, incõcuſſam fidem quælibet habere ſynodus debet, cur à vobis Nicæna ſynodus non obſeruatur? & qui per eam communione repulſi ſunt, à vobis in communionem accipiuntur? qui non in hominem peccauerunt, ſed in Chriſtum filium Dei viuentis.* Inde cetera, quæ obiecerant, crimina diluit. Conſtans rebus Galliæ conſtitutis, in Italiam ſe recepit, ac Bononiç VIII Kal. Februarias reſcripſit, vt priuatæ res ſuæ ab vniuerſis muneribus ſordidis eſſent immunes. Bononienſes, vt debitum ei honorem haberent, columnam ſtatuerunt, his verbis inſcriptam; *D. N. Fl. Valerio Conſtantio, Pio, Felici, Inuicto. Fl. Valerio Conſtanti Diui Auguſti Pij Filio Bono R. P. Nato.* quæ columna nunc quoque in agro Bononienſi, in quo hæc ſcribebamus, ad primum lapidem reperitur. Paulus, poſtquam Athanaſium à Iulio accerſitum in Italia eſſe accepit, & ipſe Theſſalonica occulte profectus eo contendit. Vtrique inde doloribus, conſiliisq; communicatis ad Conſtantem progreſſi iniurias, quas paſſi erant, expoſuerunt, atque opem eius apud Conſtantium implorarunt. Conſtans autem, qui in paterna fide, ac diſciplina, id eſt, in Catholica, permanebat, miſeriis eorum, innocentiaq; permotus petiit per litteras à Conſtantio, vt tres ad ſe epiſcopos mitteret, qui rationem redderent, qua horum vterque abdicatus fuiſſet. Hi miſſi communionem inire cum Athanaſio noluerunt, ac formulam fidei longe aliam ab ea, quam Antiochiæ ſcripſerant, protulerunt. neq; vlla ratione reddita, diſceſſerunt. Per eoſdem dies Photinus Marcelli, qui abdicatus fuerat, diſcipulus, Sirmienſis epiſcopus, nouam hæreſim intulit, filium tantummodo homi-

nem eſſe contendens. Conſtans autem reuerſus in Galliam pridie Kal. Iulias Treuiris reſcripſit, vt vniuerſi omnino ex Comitibus, vel ex præſidibus, qui ſuffragio percepiſſent dignitates, ciuilibus oneribus, muneribusq; tenerentur aſtricti. Per hoc tempus ſæuæ, ac continuæ terræ concuſſiones, quaſi quædam prodigia cœleſtem iracundiam oſtentantia, religionem aliquam humanis pectoribus incuſſerunt. Nam & hoc anno Neocæſaria vi terræ motus mari abſorpta, eccleſia, atq; epi-
344 ſcopio tantum incolumi. & ſequenti, quo Leontius cum Salluſtio conſul, & poſt III Idus Apriles Ruſticus vrbis præfectus fuit, Rhodus inſula pene tota ſubuerſa eſt. & poſtero, Amantio, Albinoq; conſulibus, Dyrrachium totũ procubuit. quin etiam
345 Roma per triduum magno cum periculo tremuit. & duodecim Campaniæ vrbes funditus eodem impetu corruerunt. Eodem anno epiſcopi Orientis Antiochiam deintegro conuenere, atq; aliam fidei formulam, detracto verbo Conſubſtantiali, ſcripſere, quam quia multis verbis complexi ſunt, Longam vocarunt. Ea Græce ſcripta ad epiſcopos Occidentales eſt miſſa. Occidentales autem obſcuritatẽ eius cauſſati eam repudiarunt, & ſe ſtare velle formulæ Nicæni concilij reſponderunt. Ruſticũ III Nonas Iulias Rufinus præfectus vrbis excepit. Conſtantius in Meſopotamia aduerſus Perſas, Conſtans in Gallia contra Germanos incurſantes excubuit. Indicant reſcripta ab vtroq; per menſem Maium inde data. Cum Kalendis inde Ianuariis nulli in Imperio cõſules eſſent, poſt aliquot menſes ambo Auguſti Cõſtan-
346 tius IIII, & Conſtans III iniere. Eo anno Conſtantius nouis litteris à Conſtante fratre rogatus Athanaſio, & Paulo reditum per litteras conficere ſtuduit, ſed multitudine aduerſante non potuit. Quare illi, auxilio Conſtantij deſperato, à Conſtante, vt nouum aduocaret concilium, petierunt, tum vt cauſa ſua cognoſceretur, tum vt fides Nicæua duobus Antiochenis conciliis infirmata, nouis epiſcoporũ ſententiis magis, magisq; ſtabiliretur. Eo poſtulato accepto Conſtans, Mediolani cum eſſet, litteras ſubito ad fratrem de conuocando concilio miſit, atq; Athanaſium Romæ ad ſe accitum oſtendit. Ita aſſentiente Conſtantio, paulo pòſt vtriuſq; Imperatoris iuſſu concilium Sardicam indicitur, atq; eo omnes ex Oriente, & Occidente epiſcopi conuenire iubentur. Erat autẽ Sardica vrbs Daciæ mediterraneæ inter duas Mœſias, vt ſuprà diximus, cis Iſtrum cõſtitutæ. eaq; Conſtantis ditioni, Imperioq; vna cum Mœſiis ipſis obtemperabat. Vndecimo inde Kal. Iunias Conſtans ordini Cæſenatium Mediolano ſic ſcripſit: *Vinum, quod ad cellarij vſus miniſtrari ſolet, cuncti Italiæ poſſeſſores iuxta ſtatutum Conſtantij fratris mei comparent. Quod vt fieri facilius poſſit, ab omnibus Italis noſtris conferatur pecuniæ quantitas ea, quam Rufini viri Clariſſimi, & Illuſtris præfecti vrbis, parentis, amiciq́; noſtri moderatio dandam eſſe cenſuerit.* Mediolano inde Cæſenam profectus x Kal. Iulias ad Anatolium præfectum prætorio reſcriptũ in hæc verba miſit: *Quoniam nonnulli curiis derelictis, domeſticorum, ſeu protectorum te conſortio copularunt, ſcholarij etiam quidam nomen dederunt militiæ, aut Palatinis ſunt officiis aggregati, cunctos iubemus omni fruſtatione ſubmota ad curias reuocari. Ne tamen diuturnitatis ratio videatur eſſe neglecta, quicunq; ſub armis militiæ munus Comitatenſe ſubierit, ſi nec dum quinq; ſtipendia compleuerunt, nec pro publica defenſione prœliis affuerunt, reddantur. qui vero Palatini nominis præfuerunt dignitatem, ſi curialem trahant originem, infra tot annos militia nudati præſidiis oppidaneis reſtituantur obſequiis. De qua re Magiſtros equitum, & peditum, & V. C. Comitem domeſticorum, nec non etiam ſacrarum largitionum Comitem, & Magiſtrum officiorum, & Caſtrenſem, ſub quibus cuncti eſſe noſcuntur, credidimus commonendos, vt tua inſiſtente prudentia, & ſcribente de nominibus ſingulorum vnuſquiſq;*
347 *propria conditioni reddatur.* VII kal. Ianuarias Placidus præfecturam vrbis, Kal. Ianuarias Rufinus, & Euſebius conſulatum, pridie Idus Iunias Limenius vtramq; præfecturam, prętorij, & vrbis iniuit. His demum conſulibus concilium Sardicę Nicęno compar eſt conuocatũ, decem, & octo menſibus, poſtquam fuerat indictũ, Archidamo, & Philoxeno presbyteris, legatis Iulij pontificis præſentibus. cuius acta pręcipue Athanaſius, & Socrates prodidere. Ceterũ cum Arriani epiſcopi ad ſeptuaginta, adductis ſecum Comitibus, aduenirent, vbi Athanaſium, & Paulum, aliosque Catholicos, quos exturbarant, epiſcopos conſpexerunt, diffiſi ſibi, quòd eccleſiaſtico more, ſine Comitibus, contra, atq; agere conſueuiſſent, rem conficiendam
vide-

videbant, extemplo abierunt. atque in Thraciam ptoximam, quæ Conſtantii iuris erat, ſe tefetentes, concilium in vrbe Philipporum ſeorſum à Catholicis habuetunt. neque obſcute, vt antè, ſed palam, atque diſette in formula fidei verbum Conſubſtantiale concotdibus ſententiis damnauerunt. Catholici vero, qui ad treeentos Sardicæ remanſere, cum eos ſemel, iterumq; citaſſent, neque illi acceſſiſſent, demum concilio rite inito, abſentes eos vnà cum accuſatoribus Athanaſij condemnarunt. atque Athanaſium, Paulum, Matcellum, & ceteros ab eis inſimulatos lata ſententia liberarunt. ac mox Nicænam fidem confirmantes, omnino ipſum Conſubſtantiale retinuetunt, id eſt, vnam, eandemque ſubſtantiam eſſe patris, filiiq; confeſſi ſunt. quique ſecus ſentirent, ipſoſq; præcipue Arrianos, graui anathemate pereuletunt. multi prætetea canones ad mores, & inſtituta Eccleſiæ pertinentes, Oſio epiſcopo Cordubenſi tefetente, ac bonam Catholicis tum quoque operam, fidelémque præbente, conſcripti ſunt, qui adhuc leguntur. ſubſcripſere huic concilio epiſcopi ex Italia Protaſius Mediolanenſis, Fottunatianus Aquileienſis, Seuetus Rauennas, Calipodius Neapolitanus, Vincentius Capuanus, Ianuarius Beneuentanus, Lucillus Vetonenſis, & Vrſacius Brixianus. Ex quibus Seuerus, & Ianuarius poſt Confeſſorum in numerum ſunt telati. Conſtans ſimul decetum Concilij Satdicenſis accepit, Conſtantium propere fecit certiorem, eúmque, vt Athanaſium, Paulum, ceteróſque à concilio abſolutos in ſedes ſuas teducetet, monuit. quod cum ille faecre cunctaretur, littetas ad eum in hanc ſententiam ſcripſit: *Sunt hic apud me Athanaſius, & Paulus, quos accepi pietatis cauſſa vexatos eſſe. Quòd ſi ſpondeas, te illis ſuas ſedes reſtituturum, atq; in eos, à quib. iniuria affecti ſunt, animaduerſurum, viros ipſos ad te mittam. ſin minus, ego propius accedam, atq; illos in ſedibus ſuis te inuito reponam.* His litteris lectis, Conſtantius rem ad ſuos epiſcopos tettulit. inde vitandi ciuilis belli cauſſa ex eorum auctoritate ſe obſequuturum illius poſtulato teſpōdit. atq; has ad Athanaſium litteras miſit: *Hucuſq; meam erga te voluntatem tibi exprimere diſtuli, quòd expectabam, te vltro ad nos venturum, & reb. tuis aduerſis auxilium petiturum. nunc, cū tu fortaſſe timore perculſus venire abſtiteris, volui te monere, vt primo quoq; tempore ad nos venire contenderes, vt noſtram expertus clementiam, ſedem tuam reciperes. cuius rei gratia Conſtantem fratrem, vt te dimitteret, obſecraui.* Quibus ſcriptis mox alias adiecit, vt publico vehiculo ſumpto, ad ſe omni abiecta formidine properaret. Philippo inde, ac Sallia conſulatum, & Limenio vtramq; præfecturam adminiſtrantibus, Pau- 348
lus, litteris, & comitibus à Conſtante acceptus, Conſtantinopolim adiit, ac fauente ſummo ſtudio ciuitate, ſedem ſuam recepit. Athanaſius vero aduetſariorū inſidias veritus, Sardica ſe contulit Aquileiam. Ibi vero cum eſſet, tertias à Conſtantio has accepit litteras: *Quoniam multum temporis præterijt, ex quo tu noſtras litteras accepiſti, quibus te ad tuam recipiendam eccleſiam vocabamus, neq; tu redire in animū induxiſti, ob eam rem rurſus te monere volumus, vt nullam eius rei faciendæ morā interponas, quo ſedem tuam recuperes.* Quibus lectis, animo etectus Aquileia Romam acceſſit, eaſq; Iulio pontifici recitauit. Qua re Iulius exhilaratus, quòd Cōſtantium ad partes Catholicorum ſe tecepturum ſpetaret, Athanaſium cum litteris ad cletum, populumq; Alexandrinum dimiſit. Conſtantius inde Athanaſium ad ſe Antiochiam officij cauſſa profectum benigne, atq; honorifice in primis accepit. tamen ab Arrianis impulſus, vt Arrianis templum vnū Alexandriæ habere liceret, popoſcit. quod ille ita conceſſit, ſi & ipſe Catholicis in ſingulis vrbib. vnam patere eccleſiam ſineret. Ita petmulti epiſcopi, qui extorres erant, ſuas ciuitates, eccleſiaſq; tecupetarunt. & Macedonius, ſede Paulo conceſſa, ſeorſum eccleſiam tenuit. Digreſſus inde à Conſtantio Athanaſius cum litteris eius ad Alexandrinos Hietoſolyma adiit. quē vt Maximus vrbis epiſcopus vidit, propere conuentū epiſcoporum è Syria, & Palæſtina vocauit. atq; ex eotum ſententia communionem, ac dignitatē ipſi reſtituit. & ad epiſcopos Ægypti, ac Libyæ acta omnia miſit. Qua de re ab omnibus grauitet eſt increpitus, quòd quem antè ſimul cū ceteris abdicaſſet, nunc quaſi pœnitentia tactus ornaſſet. Quod cū Vrſacius Singidonis, & Valens Murſæ epiſcopi accepiſſent, partes Arrianorum, quib. euſq; ſtuduerāt, teliquerunt, ac Romam profecti, libello pœnitentiæ Iulio pontifici tradito, Conſubſtantiale probarūt, & ſe cum Athanaſio ſenſuros,

confitentes ipſum iniuſtis oppreſſum eſſe criminibus, ſpoponderunt. Hoc cum Athanaſius ipſe, tum ceteri prodidere. ex quibus ita Sulpicius: *Vrſacius, & Valens, cum poſt ſynodum Sardicenſem viderentur à communione ſecreti, coram poſiti, à Iulio Romanæ vrbis epiſcopo veniam popoſcerunt, quòd innoxium condemnaſſent, meritoq́; eum ſententia Concilij Sardicenſis abſolutum profeſſi ſunt.* Athanaſius inde, itinere Alexandriam ſuſcepto, in ſingulis, quas adiit, ciuitatibus Catholicos ab ineunda cum Arrianis communione deterruit, atque in earum etiam eccleſiis miniſtros initiauit, & nonnullis conuentibus Alexandriæ habitis, acta Concilij Sardicenſis, & Hieroſolymorum firmauit. Eodem anno vrbs etiam Beryti in Syria vehementi terræ motu labefactata eſt. Limenio inde, & Catullino conſulibus, Limenius vtramque præfectu-
349 ram tenuit vſque ad VI Idus Aprilis. Cum ambæ inde præfecturæ dies vnum, & quadraginta vacaſſent, demum IIII Kal. Iunias Hermogenes eas iniit. Eo anno Conſtantius, re ſæpe cum Perſis male geſta, demum cum Sapore rege apud Singarim oppidum prœlio ſummo conflixit. in quo haud dubiam victoriam propter nimium militum ardorem, atq; intempeſtiuam certandi cupiditatem amiſit. nam cum pugnam ſeditioſe, ac ſtolide contra omnia militaris diſciplinæ præcepta die iam præcipiti popoſcerunt, tum prœlium in noctem cum maxima ſui pernicie produxerunt. Conſtans autem ex Pannonia, vnde ad Siluanum Comitem, & magiſtrum peditum, atque equitum VI Kal. Iunias Sirmio ſcripſit, in Galliam ſeſe retulit. ac, pacatis Rheni limitibus, vitam corruptam, & parum attentam agere inſtituit. quippe venationibus aſſiduis, atque indignis amoribus, ac turpibus voluptatibus, fœdisq́; libidinibus ſe dedidit, ita vt ab hominum congreſſu, oculisq́; remotus, quò animo liberius indulgeret, omnem prope curam omiſiſſe Imperij, velut ab omnibus tutus inſidiis, videretur. quin etiam eam ſuperbiam induit, vt prouincialibus grauis, militibus parum iucundus eſſet. Quæ cum Magnentius Comes Iouiorum, & Herculiorum in Gallia animaduertiſſet, animũ ad ipſum opprimendum, atque Imperium inuadendum, præſertim vero Conſtantio male in Perſide
350 rem gerente, adiecit. ac ſequenti anno, qui fuit Chriſti trecenteſimus quinquageſimus, Sergio, & Nigriniano conſulatum, ac Titiano præfecturam vrbis gerentibus, proſpere cogitata perfecit. Ceterum huius tragœdiæ ſcena fuit huiuſmodi. Marcellinus fiſci præfectus, re cum Magnentio conſtituta, natalem filij ſui ſe celebrare velle in vrbe Auguſtoduni pronunciauit, atque eo nomine primores ciuitatis, ac Magnentium etiam ipſum ad epulas inuitauit, quoſdam conſilij ſui participes, nonnullos etiam prorſus, quid animo moliretur, ignaros. producto inde ad mediam noctem conuiuio, ex compoſito Magnentius, quaſi rei neceſſariæ cauſſa ſurrexit, &, cum in cubiculum ſeceſſiſſet, regium habitum induit, ac mox ſatellitibus circumfuſus, Chreſto, & Marcellino fauentibus, eorum ſe conſpectui reddidit. atque oratione ad eos, quos animo conſternatos rei nouitate videbat, ad tempus habita, alios verbis, alios vi ad ſuas partes traduxit. atque Imperator ab eis ſalutatus, eiſdem comitantibus regiam ingreſſus, pecuniam dilargitus eſt. ac cuſtodibus portis vrbis appoſitis, ingredi omnes, exire neminem paſſus eſt. Quibus actis, ſatis in præſens ſaluti, ac dignitati ſuæ conſultum ratus, inde ad firmandas in futurum opes Gaiſonem cum caterua militum ad Conſtantem interimendum emittit, qui non longe inermis in ſylua venationis, ac liberioris, vt dictum eſt, vitæ cauſſa degebat. Ille autem, nuncio ſeditionis à Magnentio concitatæ allato, deſtitutus à ſuis, confeſtim Imperij inſignia poſuit, inq; vicum quendam Pyrenæo proximum, cui Helenæ nomen erat, ſeſe fuga proripuit. Itaq; Gaiſo, cum ad Rhodanum profectus eum non inueniſſet, veſtigia perſecutus Helenam venit. atque ibi è ſacello extractum, manu ſua obtruncauit, vaticinio impleto, quo prædictum fuerat, eum in auiæ gremio moriturum. nam ille vicus ab auiæ reginæ nomine nomen acceperat. Mortuus eſt circa Kal. Martij, anno Imperij ſui tertiodecimo, ætatis tricesimo, nulla re, qua paternæ, auitæq; laudi inſigniter reſponderet, adminiſtrata, niſi quòd in Catholica, & Nicæna fide perſeuerauit. quæ laus tum in Occidente nondum Arrianorum labe corrupto minus excelluit.

Conſtantinus, & Conſtans vtrum ne ſacro fonte abluti vita exceſſerint, parum

rum

rum compertum. Conſtat enim, homines per hos annos diu inter Catechumenos ſe probaſſe, nec niſi ſero ſacramentum baptiſmatis accepiſſe. Nam & Conſtantius Auguſtus ab Euzoio, & Theodoſius maior ab Acholio epiſcopis ſero initiati ſunt. & Valentinianus iunior baptiſmum à D. Ambroſio poſtulans, interfectus eſt. & D. Martinus inter Catechumenos conſtitutus miracula edidit, & D. Ambroſius nondum tinctus epiſcopatum iniuit. Conſtante regnante Romæ, eloquentię laude floruerunt Mineruius Burdegalenſis, & Marius Victorinus Afer, qui Romæ Rhetoricam docuit. Hic virtutis ergo ſtatua in Foro Traiani donatus eſt, ac demum iam ætate confectus, baptiſmum, teſte in Confeſſionibus S. Auguſtino, accepit. Ælius etiam Donatus grammaticus, qui D. Hieronymum erudiuit, per hos annos in magna nominis celebritate verſatus eſt.

MAGNENTIVS IMPER.

MAGNENTIVS proſpero rerum ſucceſſu erectus, ſubito, antequam mors Conſtantis enunciaretur, nomine Conſtantis eorum, qui magiſtratum gerebant, præſtantiſſimum quenq; acciuit, eoſq; in itinere per diſpoſitos ſicarios interfici iuſſit. in qno ne coniuratis quidem ſuis pepercit. ac mox Decentium, ac Deſiderium fratres ſuos Cæſares declarauit, eoſq; ad Galliam, & Hiſpaniam, alioſq; ad Italiam occupandam dimiſit. Interim Conſtantis cæde, & Magnentij tyrannide in Italiam nunciata, Nepotianus, qui erat Eutropia ſorore Conſtantini Maximi natus, ne Italia eodem modo, quo Gallia in manus Magnentij perueniret, ſubito purpuram induit, atque Auguſtus à gladiatoribus, aliiſq; perditis hominibus appellatus, eorum auxilio Romam acceſſit. &, cum vrbem à ducibus, quos Magnentius ad Italiam occupandam præmiſerat, populo ab ſenatore Heraclida prodito, iam teneri inueniſſet, exercitum eò admouit. Qua re cognita, Anicius præfectus prætorio à Magnentio conſtitutus, quoſdā è plebe Romana armatos eduxit, ac prœlium cum Nepotiano commiſit. Cum autem inclinata re, omnes in fugam actos videret, vrbi timens, portas occluſit, eoſq; Nepotiani militibus cædendos reliquit. Paucis inde interiectis diebus, Marcellinus magiſter officiorum cum exercitu à Magnentio miſſus aduenit, qui nouo prœlio cum Nepotiano congreſſus, cum copias eius fudiſſet, ipſum in poteſtatem adduxit viceſimo octauo, poſtquam Imperinm attigerat, die. ac caput à ceruicibus amputatum per vrbem inſolenter circuntulit. His rebus, prout graues, & fœdæ erant, in Orientem repente perlatis, Conſtantius dolore, atq; indignatione exarſit, ac propere necē fratris vltum ire, atq; vnà Imperium ſibi Occidentale adiungere in animo habuit. verum à Sapore impeditus non potuit. Ille vero tumultu Magnentiano percepto, ilico exercitum eduxit, atq; in Meſopotamiam inuectus, populationem agrorum ingentem fecit. mox Niſibim obſidione circundedit, atq; ad muros arietes, cuniculoſq; admouit; qui vero intus erant, impigre ad omnia, vt vſus ferebat, incommoda occurrentibus, amnem, qui vrbem interfluebat, alio deriuauit, vt oppidanos vſu aquæ ſpoliatos ad deditionem ſitis intolerantia cogeret. verum aqua ex puteis, & fontibus abunde ſuppetente, cum ſe nihil proficere cerneret, curſum fluminis, oppoſita mole, obſepſit, eoque aduerſus vrbem conuerſo, murorum partem deiecit. quam vbi ab oppidanis ſequenti nocte vidit reſtitutam, raptim ad alia ſe opera contulit. verum magna exercitus parte amiſſa, cum Perſidem vaſtari à Maſſagetis audiſſet, re infecta, ad ſua defendenda reuertit. Qua re animaduerſa Conſtantius occaſione vſus, animum contulit ad Magnentium. ac firmo relicto in Meſopotamia præſidio, Antiochia Conſtantinopolim expediendi conſilij cauſſa reuertit. Interim Arriani Sardicenſi concilio fracti, cum Athanaſium, ceteróſque à ſe exactos eccleſias repetiiſſe dignitate, atque auctoritate recuperata dolerent, morte Conſtantis, quem minantem horruerant, excitati, iterum omnes machinas ad eos euertendos, & Concilium Sardicenſe labefactandum adhibuerunt. & Conſtantium, quem propter nimiam animi leuitatem, fratre è medio ſublato, facile flecti poſſe videbant, vacuum nacti, acriter ſeſe rurſus in Athanaſium intulerunt; illū Ægyptum, Libyamq; peruertiſſe, quòd miniſtros in eccleſiis alienis initiaſſet, illum pacem reip. perturbare voluiſſe,

quòd Conſtantem aduerſus ipſum oratione ſolicitaſſet. quin etiam alia crimina in Paulum, & Marcellum, qui à Sardicenſi abſoluti Concilio fuerant, intulere. Quibus vocibus inductus Conſtantius, ex eorum ſententia illos damnauit, atq; Athanaſium, vbicunque eſſet, interimi, Paulum deportari, reliquis ſucceſſores dari præcepit. Ex quibus Athanaſius eo mandato præcepto, fuga ſalutem ſibi quæſiuit; Paulus, cum deportaretur, à deductoribus in vrbe Cappadociæ Cucuſo fœde ſtrangulatus interiit. Marcello eiecto, Baſilius iterum ſubſtitutus. Pulſis Athanaſio, & Paulo, quib. in Oriente fides Catholica nitebatur, grauem ſane Eccleſia calamitatem accepit. Nam Georgius, qui Athanaſio eſt ſubrogatus, Alexandriam reuerſus bellum inexpiabile Catholicis intulit. ſiquidem poſt paſcha virgines, & epiſcopos in vincula tradidit, pupillorum, & viduarum domos, ac bona exhauſit, ceteros in poteſtatem adductos variis ſuppliciis cruciauit. poſt Pentecoſtem autem ieiunio abſoluto, cum populum ad cœmeterium ſupplicatum prodiiſſe, quòd à ſui communione refugeret, percepiſſet, cum valida armatorum manu impetum in eum fecit, atque omnes, qui ibi precationis cauſſa reſtiterant, (nam plerique diffugerant, vt virgines) præſentis ignis, niſi ſe Arrianos dicerent, ſupplicio terruit. eiſq; parere abnuentibus, faciem verberibus ira multauit, vt vix agnoſcerentur. virorum autem quadraginta terga acutis viminibus ita lacerauit, vt plerique in ipſa curatione obierint. reliquos autem vnà cum virginibus in exilium egit. ex quibus amplius triceni fuere epiſcopi. quorum alij in itinere, alij in exilio perierunt. Macedonius autem, Conſtantinopolitana eccleſia recepta, eadem ratione omnes, qui Conſubſtantiale profitebantur, acerbiſſime eſt inſectatus. vnde exilia, rapinæ, cædes, vexationesq; Conſtantinopoli, & in Aſia ſæuierunt. Dum autem Conſtantius Conſtantinopoli arma aduerſus Magnentium comparauit, Vetrannio magiſter militum in Pannonia, homo iam ætate maturus, veritus, ne Magnentius, occupata Italia, irruptionem in Pannoniam faceret, Sirmij inſignia Auguſtalia ſumpſit, Imperator à ſuis legionibus ſalutatus, ac prouincia ad ius ſuum adducta, totam rem ad Conſtantium detulit. eiq; ad Magnentium tollendum auxilio ſe futurum ſpopondit. 351 atque ad Murſam oppidum ſubſtitit. Poſtero anno propter imminens bellum nulli in Imperio creati ſunt cõſules, in tyrannide vero Magnentius cum Gaiſone Conſtantij interfectore iniuit. præfecturam vrbis multi poſt Tatianum inierunt, Kal. Martiis Celſinus, III Idus Maias Probinus, VII Idus Iunias Adelphius, XV Kal. Ianuarias Proculus. Ceterum Magnentius, rebus Galliæ ex ſententia conſtitutis, in Italiam progreſſus Mediolanum, ac Romam venit, atque ibi victoria inſolenter abuſus ſenatorum, aliorumq; ciuium proſcriptiones, cædesq; plurimas fecit. Decentius vero Cæſar in Gallia ab illo relictus rem cum Alemanis, ſed parum proſpere, geſſit. Quod Ammianus his verbis ſignificauit: *Chonodamarius rex Alemanorum, & Decentium Cæſarem ſuperauit æquo Marte congreſſus, & ciuitates claras multas vaſtauit, & opulentas.* Conſtantius autem Conſtantinopoli cum exercitu ingenti egreſſus venit Heracleam, atque ibi legatos Magnentij habuit obuios, per quos petebat, vt ſibi Imperio, poſitis armis, vti liceret, ita vt ille principem locum teneret. proxima vero nocte patrem ſibi in ſomnis videre viſus eſt, Conſtantem filium manu tenentem, atque ita dicentem: En fratrem tuum Conſtãtem multis regibus oriundum, qui à tyranno peremptus eſt. eius necem te vlciſci oportet, neque pati, vt Imperium laceretur, nec reſp. deleatur. quare ad euertendam tyrannidem propera, neque inultum fratrem permitte. Itaque ſomno excitus, ſtatim legatos in cuſtodiam dedit. ac repente, caſtris motis, Sardicam in Daciam improuiſus acceſſit. Quare Vetrannio exanimatus inducias ab illo petiuit, atque aduentanti obuiam honoris cauſſa proceſſit. Quem vt Conſtantius vidit, hominem complexus, patrem appellauit. & Sirmium progreſſus menſæ adhibuit, & cõſilia cum illo de bello Magnentio faciendo communicauit. Inde, cum res conueniſſet, vterque in tribunal, vt milites alloquerentur, aſcendit. Conſtantius vero ob generis dignitatem priorem dicendi locum adeptus, milites ad paternæ ſpem liberalitatis accendit, eosq;, ne paterentur Magnentium impune euadere, qui Conſtantini filium occidiſſet, orauit. Hæc vbi dixit, milites, quorum plerique corrupti muneribus de induſtria fuerant, adulte-

adulterinos Imperatores exigendos eſſe clamarunt, ac ſimul detractum tribunali
Vetrannionem purpura exuerunt. Qua re ille perculſus, continuo ſupplex ſe ad
Conſtantij pedes abiecit. Conſtantius autem hominis iam ætate prouecti miſeri-
cordia tactus, haud ægre veniam dedit, atq; vt reliquum vitę priuato in ocio degere
vellet, admonuit. Pruſiademq; Bithyniæ miſſum ſumptu ad victum neceſſario pro
dignitate inſtruxit. Athanaſius Conſtantium interemiſſe Britannionē ſcribit, Me-
ritoq; dixiſſe; Cui enim à morte fratrum paterna obuenire bona oportet? His actis
Conſtantius, quoniam bellum Magnentio in Italiam, atque adeo etiam, ſi neceſſe
eſſet, in Galliam inferebat, ne Orientem ſine defenſore relinqueret, animum ad
Gallum patruelem ſuum, de quo ſuprà dictum eſt, contulit, eumq; pro concione
Cæſarem appellauit, & ſororem Conſtantinam in matrimonium collocauit. atque
inde Antiochiam, vt præſens Perſarum impetum reprimeret, miſit. Eo Antio-
chiam aduentante, horribilis ſpecies in cœlo apparuit. quippe columna crucis in-
ſtar ſplendore maximo fulſit. quæ omnes, qui viderunt, maxima primum admira-
tione, deinde tacita religione perfudit. Interim Conſtantium Sirmij commoran-
tem Arriani ſuperiore victoria non contenti aggreſſi ſunt, eumq; ad Athanaſij da-
mnationem confirmandam, & Concilium Sardicenſe labefactandum noui Con-
cilij auctoritate hortati ſunt. eius vero habendi neceſſitatem propoſuere huiuſ-
modi. Prioribus, vt ſuprà diximus, annis Photinus Sirmij epiſcopus nouam de Tri-
nitate ſententiam intulit, neque cum Catholicis, neque cum Arrianis vtriq; con-
gruentem, ſed ad Pauli Samoſateni exploſam hæreſim proxime accedētem; nem-
pe filium nullo modo ante ſecula genitum eſſe, ſed ex Maria principium habuiſſe.
cum autem, eloquentia ſua multis in ſuam opinionem adductis, ciuitatem etiam
præſente Conſtantio permiſceret, Arriani magnopere ei ſuaſere, vt eam ſeditio-
nem nouo conuocando concilio coerceret. Eo indicto, conuenere epiſcopi fre-
quentes ex Oriente. ex Occidente autem Valens tantum Murſæ epiſcopus, & O-
ſius Cordubæ, quem Arriani dedita opera ab Imperatore euocandum curarunt, vt
grauiſſimi, & ſanctiſſimi viri auctoritate Nicæni Concilij decreta confringerent.
Conuocati vero primum Photinum tanquam cum Paulo ſentientem exploſerunt,
atque eccleſia ſpoliarunt. deinde Athanaſij quoque, & Marcelli damnationem
confirmarunt. de qua ſic Sulpicius: *Pars epiſcoporum, quæ Arrium ſequebatur, damna-
tionem Athanaſij, cupitam accepit, pars coacti metu, & factione in ſtudia partium conceſ-
ſerunt. pauci, quibus fides cara, & veritas potior erat, iniuſtum iudicium non receperunt.
inter quos Paulinus epiſcopus Treuirorum oblata ſibi epiſtola, ita ſubſcripſiſſe traditur, ſe in
Photini, atque Marcelli damnationem præbere conſenſum, de Athanaſio non præbere.* Inde
aduerſus ea, quæ Nicææ, & Sardicæ ſancta erant, tres fidei formulas ediderunt,
vnam Græce, duas Latine conſcriptas. quarum in prima filium patri neque con-
ſubſtantialem, neque ſubſtantia ſimilem nominarunt, verum eos, qui dicerent,
eum ſine principio eſſe, & eſſentiam Dei velut dilatatam illum procreaſſe, aut pa-
tri honore parem, & non inferiorem ſentirent, anathemate iugularunt. in altera
vero vtrum filius patri conſubſtantialis eſſet, an ſubſtantia ſimilis, diſſeri vetue-
runt. quòd voces illæ in ſcripturis ſanctis non reperirentur, nec facile intelligi poſ-
ſent. præcepere vero, vt omnes confiterentur, patrem filio honore, dignitate, di-
uinitate, & ipſo nomine paterno maiorem eſſe, filium vero cum ceteris omnibus
creaturis patri ſubiectum eſſe. quam cum edidiſſent, tanquam inconſulte ſcriptam
reuocare, ſed fruſtra, conati ſunt. tertia in ceteris cum aliis conſentiens, nullam
ſubſtantiæ mentionem habuit, & filium patri ſimilem, omiſſo ſubſtantiæ nomi-
ne, dixit. Quibus formulis cum ceteri, tum etiam Oſius minis primum, deinde
etiam grauibus, vt ferebatur, verberibus adactus aſſenſit. Photinus licet in conci-
lio victus, tamen opinionem ſuam pòſt Græcis, Latiníſque commentariis editis
tueri non dubitauit. Sequens annus ex factione Magnentij conſules habuit De-
centium Cæſarem, & Paulum Magnentij ducem. ex parte vero Conſtantij ipſum
Auguſtum quintum, & Gallum Cęſarem. Eo anno res in Syria geſta eſt à Gallo cum 352
Iudæis, qui rebellauerant, ita proſpere, vt nō eos ſolum domuerit, ſed etiam vrbem
eorum Diocæſariam captam ſolo æquarit. Conſtantius, contractis demum ſuis,

& Vetrannionis in vnum copiis, Sirmio Murſam proceſſit, atque ibi aduentu Magnentij in ſe audito, conſedit. Ille vero ex Italia Pannoniam verſus egreſſus, nuncios ad Conſtantium miſit, ſe in campis, qui ad oppidum Sciſciam ſunt, ſui copiam eſſe facturum. Quo nuncio erectus Conſtantius exercitum eò ducere inſtituit, vt in patente planicie, atque equitatui maxime apta hoſtem offenderet. verum inſidiis à Magnentio ad fauces, quæ Adranis adiacent, circumuentus longius ire non potuit. Qua re elatus Magnentius exercitum in interiorem Pannoniam producere feſtinauit, cupiens prope Sirmium manum cum hoſte conſerere. Dum autem ille Sauum amnem ponte, an nauigiis ſuperet, conſulit, Philippus à Conſtantio legatus aduenit, ſpecie, vt de fœdere ageret, re ipſa, vt Magnentij copias, atque illius, & itineris, & belli conſilia exploraret. quem ille, concione militum aduocata, iuſſit legationem exponere. Tum Philippus, Veni, inquit, vt docerem exercitum, non conuenire, vt qui Romanis ſubiecti eſſent, aduerſus Romanos arma ferrent, præſertim Imperante Conſtantio Conſtantini Maximi filio, quo cum multas de barbaris victorias rettuliſſent; Magnentium vero monerem, vt Conſtantini memoriam coleret, & eorum beneficiorum, quę ipſe cum parentibus ſuis ab illo accepiſſet, ſimulq; poſtularem, vt Magnentius Italia cederet, & Tranſalpinas prouinçias cum Imperio retineret. Quæ verba vſque adeo Magnentij milites commouerunt, vt ipſum reſpondere conantem ægre permiſerint. dixit tamen ſe pacem amplecti, ac poſtridie reſponſum maturius redditurum. atque ita concione dimiſſa, ac Philippo retento præfectos exercitus ad conuiuium adhibuit. & quid ſui conſilij eſſet, edocuit. Poſtridie vero, cum milites iterum aduocaſſet, commemorauit omnia, quæ Conſtans in eos per temulentiam ſtatuiſſet, & vt milites non patientes remp. ab eo per ſcelus, & impudentiam violari, ad ſe ab illo Imperiū tranſtuliſſent. Quibus dictis vniuerſi bellum perſequendum eſſe clamarunt, atq; ad Sauum traiiciendi cauſſa procedere inſtituerunt. Hac re cognita, qui in præſidio Sciſciæ erāt, quæ in ripa Saui ſita eſt, tranſitum ſibi impediendum putarunt. atque alios è ripa amnis, alios è ponte tranſcendere conantes telorū multitudine repulerunt. Cumq; Magnentiani in fugam compulſi de ponte præcipitarentur, atque à Conſtantianis latiſſime pellerentur, Magnentius in ſummum diſcrimen adductus, haſta humi defixa dextræ nutu ſignificauit hoſtibus, ſe de pace agere velle. vbi aures ſibi præberi vidit, non Imperatoris iniuſſu ſe Sauum traiicere voluiſſe inquit. Cui Philippus reſpondit, vt Italia, Noricoq; relicto Illyricum peteret, ac tum demum de fœdere ageret. His acceptis Conſtantius ſuos à perſequendo reuocauit, & Magnentium in campos Pannoniæ medios prodire permiſit, quòd in locis equitatui opportunis cuperet cum illo confligere, cum eſſet ea parte ſuperior. ad id vero commodiſſimos eſſe putauit campos, qui ſunt ad Cibalas, in quibus Licinius quoque à Conſtantino fuerat ſuperatus. Itaque, cum partem exercitus in oppido haberet, vallo inter collem, qui vrbi imminet, & campum, qui Sauum attingit, excitato, quidquid flumine cinctum non erat, muniuit. quod autem flumine claudebatur, id ponte facto ex nauigiis ſepſit, ita vt pontem pro arbitrio ſcindere, atque reficere poſſet. atque ibi caſtra oppidi magni ſimilitudinem imitantia poſuit. Inde, cum conuiuium principibus exercitus daret, Titianus ſenator Romanus à Magnentio miſſus aduenit. qui multis ad contumeliam Conſtantini, & filiorum eius relatis, Conſtantium Imperio cedere iuſſit, ſi vitam referre incolumem vellet. Quibus verbis licet Conſtantius grauiſſime eſſet offenſus, hominem tamen ad ſuos ſaluum remiſit, quamuis Philippum à Magnentio detentum doleret. Magnentius inde, producto exercitu, Sciſciam primo impetu cepit, eamq; deleuit. cumq; regiones omnes Sauo adiacentes emenſus eſſet, maximamq; prædam egiſſet, Sirmium duxit, vt eam occuparet, verum ab oppidanis, militibusq; in præſidio poſitis repulſus, propoſitum tenere non potuit. Itaque Sirmio relicto Murſam eſt proceſſum, ibiq; acris obſidio inſtituta. Cum autem oppidani portas clauſiſſent, & in propugnacula diſtributi oppidum tuerentur, in magnam difficultatem Magnentium adduxerūt, neque machinas, aut tormenta habentem, neque aliam rationem propius ad murum ſubeundi ineuntem; quòd telis, ſaxisq; ab iis, qui de pinnis pugnabant, propelle-

pelle-

pelleretur. Hac re cognita Conſtantius cum vniuerſis copiis opem vrbi laturus accurrit, Cibalis relictis, & vniuerſa regione, per quam Drauus amnis labitur. Magnentius interim, caſtris propius vrbem admotis, ignem portis intulit; verum defenſoribus ad reſtinguendum incendium confluentibus, nihil profecit. vbi verò Conſtantium ſenſit aduentare, inſidias ei hoc pacto parauit. Erat circus ante vrbem ab omni parte ſyluis opacus. in eo quattuor Gallorum millia poſuit, præcepto dato, vt vbi pugnam commiſſam vidiſſent, hoſtes repente inuaderent. Quod cum ij, qui in muris hærebant, conſpexiſſent, certiorem fecere Conſtantium. atq; ille, imprudente Magnentio, duces quoſdam cum ſelectiſſimis ex toto exercitu militibus ad eos delendos immiſit. Hi, cum valida manu omnes circi portas obſediſſent, in ſuperiorem partem cum alia euecti tela in Magnentianos, qui in circo erant, iacere inſtiterunt. quorum cum nonnulli, ſublatis in capita ſcutis, ad portas erupturi aduolaſſent, iis, qui in ſtatione erant, prohibentibus, omnes ictibus telorum ſuperne incidentium ad vnum confecti ſunt. Magnentius inde conſilio ſuo lapſus, pugnam ante vrbem cum Conſtantio omnium grauiſſimam iniit. multis autem vtrinque cadentibus, prœlium libenter Conſtantius diremiſſet, ne viribus Romanorum debilitatis, Imperium incurſionibus barbarorum impune pateret. tanto vero ex vtraque parte ſtudio, atque ardore pugnarunt, vt non ſolum vſq; ad veſperam, ſed etiam vſque ad ſummam noctem dimicando peruenerint, ne tenebris quidem laxationem vllam contentioni præbentibus. ad extremum tamen pars Conſtantij ſuperior euaſit, hoſtibus in fugam verſis, atque XXX millibus interfectis. Ceterum, feruente pugna, Conſtantius tanto ſe committere diſcrimini veritus, in baſilica martyrum extra oppidum ſita, Valente epiſcopo in ſocietatem aſſumpto, verſatus eſt. Valens autem callide per ſuos diſpoſuerat, vt quis prœlij fuiſſet euentus, primus edoceretur, vel vt à rege gratiam iniret, ſi prior bonum nuncium detuliſſet, vel vt vitæ ſuæ conſuleret, ſi quid ſecus accidiſſet. Ita paucis, qui circa Imperatorem erant, metu exterritis, læſoque Imperatore anxio, primus hoſtes fugere nunciauit. cum Conſtantius indicem intromitti iuberet, Valens, vt reuerentiam ſibi aſciſceret, angelum ſibi nunciaſſe reſpondit. Facilis ad credendum Conſtantius palam poſtea dicere eſt ſolitus, ſe Valentis meritis, non virtute exercitus victoriam retuliſſe. Hæc Zoſimus, & Seuerus. Hac pugna pugnata, Conſtantius prima luce, cum tumulo conſcenſo ſubiectam planiciem, & præterfluentem amnem referta cadaueribus conſpexiſſet, illacrymauit, non tam victoriæ lætitia, quàm cæſorum dolore permotus. atque vniuerſos ſine diſcrimine ſepeliri, qui vero ſpirabant, diligenter curari præcepit. Magnentius autem vbi ſuos in fugam actos concidi vidit, purpura abiecta & ipſe fugam iniuit, equo ſuo regiis inſignibus ornato dimiſſo, vt qui in illum incidiſſent, regem interfectum credentes, curam ſui quærendi omitterent, ac quanta maxima celeritate potuit, in Italiam ſe recepit, & Ticinum iniuit. Quem Conſtantij legiones inſequutæ, nouum prœlium. ſed exitu parum proſpero commiſerunt. ſic enim ſcribit Victor: *Conſtantius cum Magnentio apud Murſam in Pannonia dimicans vicit. in quo bello pene nunquam amplius Romanæ conſumptæ ſunt vires, totiuſq; Imperij fortunæ peſſundatæ. Dehinc, cum ſe Magnentius in Italiam recepiſſet, apud Ticinum plures fudit incautius, &, vt in victoria ſolet, audacius perſequentes.* Eodem anno Romæ V Idus Septembris præfecturam vrbis iniuit Septimius Mnaſea, & VI Kalend. Octobris Neratius Cerealis. Conſtantius autem in Pannonia remanſit, ita vt ſequenti anno, ipſo VI & Gallo iterum conſulibus, III Nonas Martias Sirmij fuerit. 353
quod reſcriptum inde datum oſtendit. Cum autem Magnentium in Galliam ex Italia ſe contuliſſe audiſſet, & ipſe eodem ex Pannonia properauit, bellúmque multo atrocius ibi, quàm in Pannonia, renouauit. Multis prœliis vario vtrinque euentu editis, tandem Magnentius in Lugdunenſi prouincia victus ſe in proximum collem coniecit. Ibi, cum videret, milites ſuos fractis animis prope de ſalute deſperaſſe, tribunal aſcendens, verbis confirmare conatus eſt. Cui cum milites acclamare de more vellent, factum eſt, vt imprudentes, atque inuiti Conſtantium Auguſtum pro Magnentio ſalutarint. Quo omine Magnentius conſternatus inde ceſſit, atque ad Montem Seleucum, id oppidi nomen eſt, venit.

Ibi vero cum eſſet, legatum ordinis ſenatorij virum ad Conſtantium de concordia miſit. quem Conſtantius explorandi cauſſa veniſſe ratus, non admiſit. deinde epiſcopi miſſi, qui peterent, vt ſibi pro milite operam nauare liceret. quos item irrito reſponſo dimiſit, atque cum exercitu ad eum proficiſci contendit, multis ex Magnentij caſtris ad ſe tranſeuntibus. Magnentius, vbi locum non eſſe veniæ vidit, animo ad bellum conuerſo, exercitum, quoquo modo potuit, nouis ſupplementis adauxit; &, vt Conſtantium à ſe alio auerteret, familiarem ſuum Antiochiam miſit, qui Gallum Cæſarem interficeret. qui poſtea deprehenſus pœnas perſoluit. Commiſſo inde nouo ad Montem Seleucum prœlio, Magnentius Lugdunum confugit. Milites, qui fugæ ſocij fuerunt, cum nullam ſalutis ſpem reliquam abſciſſis, fractisq́; rebus viderent, ipſum tradere Conſtantio decreuerunt. Itaque diuerſorio circunſeſſo, hominem, ne elabatur, cuſtodiunt. Quare præcepta Magnentius deſperatione actus furioſi hominis opera edidit. Nam amicos, & propinquos ſuos, quos circa ſe habebat, vita exuit. ac Deſiderio fratre lethali vulnere affecto, demum ſibi manus intulit, ne viuus Conſtantio traditus ſupplicio lentiore cruciaretur. quippe, vt inquit Victor, gladio occulte prouiſo, ictum pulſu parietis iuuans latus transfodit, atque, vt erat vaſti corporis, vulnere, naribusq́; & ore eruorem effundens, expirauit, menſe Imperij quadrageſimo ſecundo, ætatis anno quinquageſimo. Hæc VII Kal. Septembris acta. Decentius Cæſar, cum ad opem ferendam accurreret, cognito illius interitu faſciæ collo implicito vitę modum impoſuit. Deſiderius ex vulneribus recreatus ſeſe Conſtantio tradidit. Hanc victoriam vbi Romæ Cerealis præfectus vrbis audiuit, Conſtantio monumentum cum hac inſcriptione locauit: *Reſtitutori vrbis Romæ, atq; orbis, extinctori peſtiferæ tyrannidis D. N. Fl. Iulio Conſtantio Victori, ac Triumphatori ſemper Auguſto Neratius Cerealis V. C. præfectus vrbi, vice ſacra iudicans D. N. M. Q. Eius.* Atque hoc quidem rerum, temporumq́; ſucceſſu Imperium terrarum à Conſtantino Maximo partum, atque inter filios teſtamento diuiſum, intempeſtiuo Conſtantini, & Conſtantis exceſſu ad vnum Conſtantium, qui inter illos ætate medius incedebat, recidit vniuerſum.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER VI.

CONSTANTIVS AVGVSTVS.

MAGNENTIO iuſtiſſima victoria eum tota illius factione deleto, Conſtantius Arelate ſe contulit, ac ſcenicos, & circenſes ludos apparatu maximo edidit. atque inde VI Idus Octobris, qui dies Imperij eius annũ duodetriceſimum finiebat, grauiter in omnes animaduertit, quos Magnentio ſtuduiſſe vel leuis ſuſpicio attigiſſet. Inde VIII Kal. Decembris ad Cerealem præfectum vrbis ſcripſit, vt ſacrificia nocturna Magnentio auctore permiſſa aboleret. Interim Arriani poſt Sirmienſe concilium illud auctoritate Conſtantij contenderunt, vt Occidentales epiſcopi Athanaſij damnationi ſubſcriberent, neq; id obtinere potuerunt, cum Paulinus epiſcopus oblata, vt diximus, epiſtola, ſe Photini, & Marcelli damnationi conſenſum præbiturũ dixiſſet, Athanaſij vero abnuiſſet. Itaq; edictum à Conſtantio elicuerunt, vt qui damnationem Athanaſij non probarent, in exilium irent. Quo cognito Catholici cõuentibus apud Arelate, & Biterras coactis petierũt, vt, priuſquam in Athanaſium ſubſcribere cogerẽtur, de fide diſceptarent. Cum autem Valens, & ſocij eius prius Athanaſij damnationem ſanciẽdam

eſſe contenderent, ob id Conſtantius epiſcopis Orientalibus, & Occidentalibus in inſequentem annum cōcilium Mediolanum, vbi & ipſe affuturus erat, indixit. Romæ pridie Idus Aprilis Iulius pontifex obiit. poſt dies viginti quinq; Liberius diaconus ſubrogatus eſt. VI Idus Decembris Vitraſius Orfitus præfecturam vrbis iniuit, ac ſtatim graui ſeditione propter ſummam vini inopiam conflictatus eſt. In Oriente Gallus Cæſar generis ſuperbia elatus, atq; inſolentia ætatis prouectus, Antiochiæ tetra, ac nefanda facinora eſt aggreſſus, cum ſua ſponte, tū à Conſtantina coniuge ſtimulatus. iniuſtæ cædes, bonorū publicationes, exilia, ac deniq; iudicia prorſus ſublata memorabantur. dimiſſi etiam ignoti per vrbem homines, qui quæ de illo iactarentur, exciperent, aut falſa referebant, aut vera in maius ornabāt, aut certe belli præconia reticebant. Quin etiam ipſe noctu cum paucis clam ferro ſuccinctus, per tabernas, & compita vagari inſtituit, Græco ſermone quærens, quid homines de Cæſare Gallo ſentirent. Itaq; Thalaſſius tum præfectus prætorio, cum neq; obiurgatione, neq; monitione ipſum ab eiuſmodi detertere ſtudio potuiſſet, omnia ad Conſtantium ſcripſit. Qua re Gallus exaſperatus, liberius inde, atq; audacius libidini ſuæ indulſit, duces etiam aliquot oppreſſurus, niſi Honoratus Comes Orientis pertinaciter obſtitiſſet. Ludicris cruentis, licet vetitis, operam dedit. profecturus Hieropolim, vt expeditioni ſpecie tenus adeſſet, plebi Antiochenæ inediæ metum à ſe deprecāti nihil ex finitimis præberi prouinciis ſtatuit, ſed Conſularem Syriæ Theophilum ei dedit, dicens, inuito rectore neminē victu egere poſſe. Qua voce plebs animata, ædes eius incendit, & Theophilum pugnis, ac calcibus inceſſens, prope exanguem reliquit. Quibus rebus ſubinde auditis Conſtantius blande ad Gallum ſcripſit, ac ſenſim adiumenta furoris illi ſubtraxit, ſolisq; ſcholis Palatinis eſſe cōtentum iuſſit. & Domitiano ex Comite largitionum præfecto mandauit, vt in Syriam profectus, Gallum ad properādum in Italiam hortaretur. Ille vero Antiochiam progreſſus, contempto Cæſare, ad prætorium cum ſolemni pompa perrexit. ac tandem in conſiſtorium veniēs inconſulte, ac leuiter Gallo, vt abiret, Conſtantij iuſſu præcepit. Qua ille indignitate accenſus, protectoribus fidis mandauit, vt Domitianum cuſtodirent. Hac re cognita Montius quæſtor aduocatos primos Palatinarum ſcholarum alloquutus, iram mollire quidem, ſed obiurgatoria voce inſtituit. Quare Gallus quamplurimos potuit, quaſi ad ſalutem ſuam defendēdam adeſſe contra Montium aſpere in ſe inuectum, orauit. Itaque adorti Montium, vinctum in prætorium adduxerunt, & Domitianum præcipitem per ſcalas egerūt. atque inde ambos coniunctos per vrbem traxerunt, ac lacerata corpora in flumen denique proiecerunt.

Conſtantius inde, ſe ſeptimum, & Gallo Cæſare tertium conſulibus, Arelate 354
Viennam perrexit, vt Gundomado, & Vadomario fratribus, Alemanorum regibus, obuiam iret, qui infeſtis incurſionibus proximos Rheni limites diuexabant. Dum autem ibi moratur, militares ex Aquitania commeatus expectans, qui propter ſæuientes ex aſſiduis imbribus amnes, venire non poterant, certiora de omnibus Galli actionibus comperit, ac tumultu militari, quem tarditas ſubuectionis effecerat, auro ducibus diſtributo, ſedato, caſtra inde mouit, atq; Rauracum ad Rhenum acceſſit. Ibi cum pontem ex nauibus facere inſtituiſſet, telis hoſtium ex vlteriore ripa inceſſentium prohibitus, deſtitit. Inde alio loco ab indice de vado admonitus, per noctem inchoauit, ſed hoſtes commonefacti primum ad impediendum accurrerunt, inde auſpiciis deterriti, bello omiſſo, pacem petierunt. Qua data, Conſtantius in Italiam ſe recepit, ac Mediolani ſubſedit, ac Gallum cum vxore Conſtantina, punire vtrumque cupiens, ad ſe vocauit. Gallus, cum à principio, tum proxime, amiſſa vxore in Bithynia, firmo ſubſidio deſtitutus, quid ſibi facto opus eſſet, addubitauit. verum nouis litteris à Conſtantio ad tuendam ſecum rempublicam inuitatus, primū Conſtantinopolim, deinde Hadrianopolim, poſtremo Prætouionem in Noricum adiit. eò vero vbi aduenit, Barbatio Comes cum Apodemio Agente in rebus Palatium extra muros armatorum corona circundedit. ingreſſusq;, obſcuro iam die, ablatis regiis indumentis, ipſum tunica, & paludamento communi amicit, identidem mādato Conſtantij iurans, eum nihil detrimenti paſ-

ſurum. Inde carpento priuato impoſitum in Iſtriam duxit, prope Polam oppidum, vbi Criſpum Cæſarem diximus interemptum. Ibi cum aſſeruaretur, Euſebius cubiculi præpoſitus, Pentadius notarius, & Mellobaudes armaturarum tribunus acceſſerunt, ac iuſſu Conſtantij cauſſam dicere iuſſerunt, quamobrem quenq; apud Antiochiam occidiſſet. quibus ille nihil aliud reſpondit, niſi pleroſque ſe inſtinctu Conſtantinæ necaſſe. Qua re audita Conſtantius eum capitali ſupplicio condemnauit. Ita Gallus, reuinctis poſt tergum manibus, tanquam latro, capite truncatus eſt, anno ætatis nono, & viceſimo, Imperij quarto. cuius rei nuncium Mediolanum Apodemius detulit. Interim miniſtri Galli ex Oriente ducti, Aquileiam venerunt, ac diuerſis pro meritis pœnis affecti ſunt. Quin etiam alij è Pannonia ſecunda, & Sirmio ob improbatum præſentis temporis in conuiuio ſtatum Mediolanum adducti, pœnas dederunt. Conſtantius autem aduerſus Lentienſes Alemanicos pagos progreſſus, qui in limites Romanos irruperant, vbi in Rhætiam, campoſque Caninos venit, Arbetionem magiſtrum equitum cum meliore exercitus parte ad margines lacus Brigantiæ relegendos miſit. Arbetio profectus, atque in inſidias hoſtium lapſus, vix noctis ſuperuenientis præſidio incolumis cum ſuis euaſit. ac prima luce, redintegratis viribus, in certamen progreſſus, iterum male pugnauit, multis militum millibus, ac decem tribunis amiſſis. Quare elati Alemani, in Romanorum caſtra ferocius incurrentes, ex rei indignitate Scutarios cum omnibus ſuis exciuerunt. qui illos adorti, non iuſto prœlio, ſed prædatoriis diſcurſionibus in fugam vniuerſos egerunt. atque hac victoria parta, Conſtantius
355 Mediolanum in hiberna receſſit. Arbetione inde, & Lolliano conſularum, Dometio Leontio præfecturam vrbis, gerentibus, in Gallia Syluanus tyrannidem eodem tempore & inuaſit, & perdidit. Hic, cum Galliæ à Germanis aſſiduis rapinis, atque incendiis vexarentur, peditum magiſter ad ea mala prohibenda miſſus, egregie ſe gerere cum cœpiſſet, multorum in ſe inuidiam concitauit. Ob eam rem Dynamius præfectus, vt ipſum euerteret, inſidias ei parauit. quippe litteras eius commendatitias ad amicos quoſdam nactus, eas incolumi ſubſcriptione deleuit, atque hanc ſententiam repoſuit: Rogare amicos agentes intra palatium, vt ſe altiora molientem, ac propediem ſolium principis aditurum iuuarent. litteris vero prolatis, idem Dynamius præfectus eſt, vt hæc pro Imperatore inquireret. Ita conſiſtorio habito, omnes, quos ille nominauit, comprehenduntur, & cum litteris ad eum euocandum Apodemius mittitur, qui nullis redditis litteris, in Gallia ſubſtitit. Interim Dynamius alias his conſentientes confinxit nomine Syluani, & Malarichi ad tribunum fabricæ Cremonenſis. à quibus vt conſcius monebatur, parare propere cuncta. qui lectis litteris non intelligens, quid id rei eſſet, litteras ad Malarichum miſit, obſecrans, vt diceret aperte, quæ vellet. Malarichus ſuam, & Syluani vicem ſolicitus, adhibitis Francis, quorum magna in Palatio multitudo florebat, erectius loqui in apertis inſidiis cœpit. Cum autem Conſtantius rem cognoſci iuſſiſſet, Florentius agens pro magiſtro officiorum, animaduerſis in litteris priorum verborum lituris, rem aliter eſſe, quàm dictarat Syluanus, Conſtantium docuit. Ea de cauſſa Dynamius in tormentis eſt habitus, ſed tamen abſolutus conſpiratione multorum. His rebus cognitis, Syluanus veritus, ne propter mollem Conſtantij animum abſens damnaretur, Francis magna mercede ad ſe adductis, Agrippinæ inſignia Auguſtalia ſumpſit. Ea res eodem die, inclinante ſole, nunciata Mediolanum eſt, Syluanum magiſtrum peditum ſolicitato exercitu ad Imperiale culmen euectum. conſiliòque ſtatim in regiam ſecunda vigilia conuocato, Conſtantius nuncium ad eum miſit, vt accepto Vrſicino ſucceſſore, cum poteſtate intacta rediret. credebat enim, Syluanum neſcire, ea ſibi nota eſſe, quæ geſſerat. Vrſicinus licet magna feſtinatione vſus eſſet, tamen famam rerum Agrippinam præceſſiſſe inuenit. Itaque, cum nihil palam tentaret, comiter à Syluano exceptus eſt. Poſtridie vero Bracati, & Cornuti (ordinum militarium hæc nomina erant) clam ab Vrſicino ſolicitati prima luce in regiam irrumpunt, ac Syluanum extractum ædicula, in quam exanimatus confugerat, multis ictibus confodiunt. Antequam hoc ageretur, Romæ

popu-

populus in Circo repente exclamauit, Syluanum eſſe deuictum. Oppreſſo Syluano, in ſocios cõiurationis eius animaduerſum. Conſtantius, omnibus ſeditionibus ciuilibus ex ſententia extinctis, eò magis inſolentia eſt euectus, aſſentatoribus eum ita inflantibus, vt ferri nequiret, cum de ſe magnifice prædicaret.

Interim epiſcopi conuenere Mediolanum, ſed ex Oriente propter itineris longitudinem pauci, ex Occidente amplius trecenti. Conuentu in Dominico conſtituto, illud à Valente, & Vrſacio, qui præcipue aderant, & ſe iampridem Arrianis reddiderant, ante omnia poſtulatum eſt, vt Catholici Athanaſij damnationi ſubſcriberent, & communionem cum Arrianis inirent. Qua re audita Euſebius Vercellarum, Paulinus Treuirorum, Hilarius Pictauorum, & Lucifer Caralis Sardiniæ epiſcopi, qui conſtantes in fidei Nicænæ defenſione manebant, reſponderunt, prius de ſacerdotum fide agi oportere; compertum ſibi eſſe, quoſdam ex iis, qui adeſſent, hæretica labe pollutos eſſe. quamobrem æquum cenſere, vt antè omnes fidem ſuam ſcripto exponerent. Qua ſententia dicta, Dionyſius Mediolani epiſcopus tabulas ſtatim arripuit, ac ſcribere fidem ſuam inſtituit. Quod ne faceret, Valens, & Vrſacius infenſi, calamo, & charta ex manibus extorta, prohibuerunt. ac mox, cum clamore ex omni parte orto, populi iudicium, ad quod deduci res videbatur, timerent, conuentum è Dominico in Palatium tranſtulerunt. Illinc epiſtolam Conſtantij nomine emittunt omni prauitate refertam, eo conſilio, vt ſi eam æquis auribus populus accepiſſet, qui Catholicam fidem egregie conſeruabat, capita publica auctoritate proferrent. ſin minus, omnis in Conſtantio culpa hæreret, ſed ea venia digna, quia etiam tum catechumenus ſacramentum fidei merito videretur potuiſſe neſcire. Ibi Catholici à Conſtantio iuſſi, vt poſtulata perficerent, haudquaquam ſe facturos dixerunt, quòd ab eccleſiaſticis alienum legibus foret. Quibus Conſtantius, Atqui mea mandata pro lege habenda ſunt, inquit. aut obtemperate igitur, aut in exilium ite. Tum illi, Atqui regnum tuum non eſt, ſed Dei, qui tradidit. vide autem etiam, atque etiam, ne qui dedit, eripiat. atque extremi iudicij memor, caue, ne morem eccleſiaſticum ſoluas, atque Imperium in Eccleſiaſticas conſtitutiones inducas. Quibus verbis Conſtantius exacerbatus, ipſos plura dicere inhibuit, atque in exilium abire præcepit. Illi vero læti, quòd veritatem non prodidiſſent, puluere excuſſo, atq; oculis in Deum conuerſis, abierunt. Rhodanius quoque, & Doſanus antiſtes, quia natura lenior, non tam ſuis viribus, quàm Hilarij ſocietate, non ceſſerat Arrianis, eadem calamitate oppreſſi ſunt. cum tamen parati eſſent, Athanaſium à communione ſuſpendere, modo de fide inter epiſcopos quæreretur. His pulſis, Arriani inde ſe in Liberium Romæ pontificem alacres intulerunt, nulla, vt inquit Athanaſius, verecundià ducti, vel quòd illa ſedes apoſtolica eſſet, vel quòd Roma caput Imperij exiſteret, vel quòd epiſcopos Romanos apoſtolicos viros in ſuis litteris appellaſſent. atque Conſtantium, vt ipſum ad ſe traduceret, induxerunt. Euſebius eunuchus propere ab illo Romam cum litteris, & muneribus huius officij gratia miſſus eſt. is profectus Liberium primum mitibus verbis hortatus eſt, vt contra Athanaſium ſubſcriberet, & cum Arrianis communionem iniret, deinde oblatis donis rogare cœpit, vt hanc Conſtantio veniam daret. Liberius facere ſe poſſe negauit, vt eum damnaret, qui à duobus Conciliis inſons iudicatus, & à Romana eccleſia cum pace dimiſſus fuiſſet. neque enim vllum eiuſmodi à beato Petro traditum inſtitutum habere. quòd ſi Conſtantius ſcripta pro Athanaſio deleri vellet, etiam quæ aduerſus eum eſſent, obrueret. ac rurſus Eccleſiæ conuentus longe à Palatio haberetur, in quo neque Imperator, neque Comes, neque Iudex minabundus aſſiſteret, ſed ſola apoſtolorum inſtitutio ſeruaretur. ac fide ex Nicæni Concilij ſententia conſtituta Arriani eiicerentur. neq; enim locum in conuentu Eccleſiæ hæreticis patere, neque fas eſſe, prius de criminibus alicuius, quàm de fide, & religione, tractari. His verbis eunuchus anxius, minis multis editis, cum muneribus abiit, eaq; in S. Petri baſilica conſecrauit. Quod vbi Liberius comperit, ædituum grauiter, quòd impedimentum non attuliſſet, increpuit, atq; in baſilicam profectus, dona illa, tanquam execranda, proiecit. His de rebus Conſtantius ab eunucho cer-

tior factus, ira tumidus eunuchos, & Palatinos, & Comites Romam ire mandauit, litteraſq; ad vrbis præfectum ſcripſit, vt Liberium ad Comitatum ſuum aut dolo, aut vi mitteret. Eis Romam progreſſis, ingens in vrbe tumultus eſt excitatus, omnibus, qui ſecus ſentirent, inſidias ſibi ab Arrianis imminere timentibus. O rem non ſolum dictu, ſed etiam auditu fœdiſſimam. Eunuchis hæreſim Arrianam fouentibus, atque in templis Romæ ſedentibus pontifex Romanus, quia ab illa ſententia eſſet auerſus, iuſſu Conſtantij Imperatoris, filij Conſtantini Maximi, Arrianæ factionis inimiciſſimi, capitur, & tanquam nefarij ſcelens reus, Mediolanum adducitur. Ille vero ſalutem ſuam Chriſti honori ſic, maiorum ſuorum exemplo, poſthabuit, vt coram Conſtantio poſitus eandem in dicendo conſtantiam retinuerit, qua vſus cum Euſebio fuerat. ſi quidem ita dixit: Deſine Conſtanti Catholicos inſectari, atq; hæreticam impietatem in Eccleſiam introducere per me abſiſte. ego enim omnia ſupplicia prius ſubire paratus ſum, quàm vt Arrianus appeller. Hæc ex Athanaſio, Hilario, & Sulpicio ad concilium Mediolanenſe pertinentia ſumpſimus. Theodoritus autem longius de Fide colloquium Liberij cum Conſtantio habitum refert. quod legere eſt operæ precium. Hoc ſermone abſoluto, Conſtantius efferatus Liberium quoque Beroeam in Thraciam relegauit, eumq; abeuntem quingentis aureis nummis munerauit. quos magno animo Liberius reſpuit, inquiens: Dato hos aſſentatoribus tuis, qui te deprauarunt, & à patris tui viri ſanctiſſimi imitatione deterruerunt. mihi namq; Chriſtus patri conſubſtantialis largitor non deerit. His omnibus in exilium fidei cauſſa profectis, ſtatim ſucceſſores ſuffecti ſunt, Liberio Romæ Felix archidiaconus, Dionyſio Mediolani Auxentius Cappadox, itemque aliis alij. Felicem autem, quia contra ſacramentum ſedem illam inierat, Auxentium, quia Arrianæ addictus perfidiæ erat, populus auerſatus eſt. Ab hoc tempore Italia, quæ adhuc intacta ab Arriana labe fuerat, ſenſim corrumpi eſt cœpta. Epiſcopi vero exules ſummis omnium prouinciarum ſtudiis celebrati, pecuniis in ſumptum abunde donati, ac legationibus plebis Catholicæ in omnibus partibus culti prope quotidie in ipſa calamitate de aduerſariis triumpharunt. His actis Conſtantius audiens, Gallias aſſiduis adhuc Germanorum incurſionibus affictari, quòd putaret, haud ſatis tutum eſſe, ſe Italia cedere, Iulianum Galli fratrem, Cæſarem ſibi ſtatuit adiungere, qui nuper palliatus ex Græcia venerat, iuuenem bonarum ſtudio litterarum, ac Chriſtianæ tum pietatis laude florentem. Itaque VIII Idus Decembris aduocatis militibus, tribunal aſcendens, & Iulianum dextra tenens, ita dicere inſtituit: Neminem veſtrum latere arbitror, poſt extinctos tyrannos mihi barbaros inſolentius inſultare, quòd in remotiſſimis terris alienis negotiis illigatus ſim. huic ego malo illud remedij excogitaui, vt Iulianum fratrem patruelem meum ſpectatæ modeſtiæ, atque induſtriæ iuuenem Cæſarem dicam, ſi vos expedire reipubl. cenſueritis. Silentio inde omnium conſequuto, Iulianum purpura induit, ac ſecundis clamoribus fauente concione Cæſarem appellauit. eúmque ſibi laborum, periculorumq; adeſſe ſocium iuſſit. atque ei mox Galliarum tutelam commiſit. Quæ omnia milites horrendo fragore ſcuta genibus illidentes præter paucos approbauere. Inde poſt paucos dies ad firmandam fidem Helenam ſororem illi matrimonio copulauit. Quibus rebus actis, Iulianus Kalend. Decembris Mediolano egreſſus eſt, atque vſque ad locum duabus columnis inſignem, qui eſt inter Lanmellum, & Ticinum, à Conſtantio deductus, recta inde Taurinũ contendit. vbi Agrippinam vrbem pertinaci Germanorum obſidione captam, atque deletam accepit. Viennam inde progreſſus magno ab omnibus honore exceptus vrbem iniuit. tunc anus quædam capta luminibus, cum percontando, quinam eſſet ingreſſus, Iulianum Cæſarem comperiſſet, exclamauit, hunc deorum templa reparaturum. Quod verũ vaticinium fuiſſe, rei euentus probauit. ſiquidem is, ſacris Chriſtianis relictis, pòſt ſeſe ad deorum gentilium cultum recepit. Viennæ inde hiberna agens à Conſtantio VIII conſule collega aſ-
356 ciſcitur, Vitraſio Orfito ſecunda vrbis præfectura mandatur. Eo anno ineunte vere Germani Auguſtodunum muris inualidis oppidum, torpente ad defenſionem præſidio, inuaſerunt. verũ, veteranis propere accurrẽtibus, ſtatim exire coacti ſunt.

Quod

Quod vbi Iulianus accepit, VIII Kal. Iulias exercitum Auguſtodunum adduxit, vt inde Germanos adoriretur. Itaq; egreſſus, adhibitis cataphractis ſolis, & baliſtariis, Antiſiodorum peruenit. inde, recreatis militibus, ad Tricaſſinos iter intendit, atque hoſtibus in ſe irruentibus egregie vindicatis, Tricaſſas inopinatus iniuit. Inde, Rhemos nihil prolatandum exiſtimans, tendit, vbi conuocatum Veſontione exercitum ſemet iuſſerat operiri, cui præerat Marcellus, & Vrſicinus. Ibi cum placuiſſet, per Decempagos Alemanorum plebem inuadere, iter die nubiloſo ingreſſus, parum abfuit, quin magnum detrimentũ acceperit. nam hoſtes legiones duas poſt terga ſua adorti, pene deleſſent, niſi ſocij auxilio ſubito accurriſſent. Audiens inde Alemanos Argentoratum, Brotomagum, Tabernas, Saliſona, Nemetas, Vangionas, & Maguntiacum poſſidentes eorum agros incolere, oppida vero, vt circundata retibus luſtra, vitare, primum omnium Brotomagum occupauit, atque accurrentem Germanorum manum acri prœlio edito ita fregit, vt qui ſuperfuerunt, fuga ſibi ſalutem quæſiuerint. Inde Agrippinam cum veniſſet, nullo negotio recuperauit. neq; inde ante diſceſſit, quàm Franci, furore miteſcente, perterriti pacem firmarunt. Quibus rebus actis inde per Treuiros ad Senonum oppidum in hiberna diſceſſit. Hæc auctore Ammiano tradidimus Ceterum prœlium aliud apud Vangionas commiſſum eſſe inuenio apud Seuerum, vbi de S. Martino Sabarienſi militarem tum operam Cæſari Iuliano nauante loquitur. *Irruentibus*, inquit, *intra Gallias barbaris, Iulianus Cæſar, coacto in vnum exercitu, apud Vangionum ciuitatem donatiuũ cœpit erogare militibus. vt eſt conſuetudinis, ſinguli citabantur, donec ad Martinum ventum eſt. Tum vero opportunum tempus exiſtimans, quo peteret miſſionem (neque enim integrum ſibi fore arbitrabatur, ſi donatiuum non militaturus acciperet.) Hactenus, inquit ad Cæſarem, militaui tibi. patere, vt nunc militẽ Deo. Donatiuũ tuum militaturus accipiat. Chriſti ego miles ſum pugnare mihi non licet. Tum vero aduerſus hanc vocẽ tyrannus infremuit, dicens, eum metu pugnæ, quæ poſtero die erat futura, non religionis gratia, detrectare militiã. At Martinus intrepidus, immo illato ſibi terrore conſtantior, ſi hoc, inquit, ignauiæ aſcribitur, non fidei, craſtina die ante aciem inermis adſtabo, & in nomine Domini Ieſu ſigno crucis, non clypeo protectus, aut galea hoſtiũ cuneos penetrabo ſecurus. Retrudi ergo in cuſtodiam iubetur, facturus fidem dictis, vt inermis barbaris obiiceretur. Poſtera die hoſtes legatos de pace miſerũt, ſua omnia, ſeq́; dedentes.* Dum autem Iulianus in oppido Senonũ fuit, Germani, cum ex perfugis cognouiſſent, nec Scutarios, nec Gentiles in caſtris adeſſe, oppidũ aggrediuntur. verum Iuliano ſtrenue ſemet, atque oppidum defendente, pòſt triceſimum diem conatu irrito diſceſſerunt. Marcellus magiſter equitum infamia flagrauit, quòd neq; Cæſari, neq; ciuitati periclitanti ſubuenerit. qua re cognita Conſtantius eum dimiſit. Interim Conſtantium Romã viſendi, ac triumphi agendi cupido inceſſit, quo populo Rom. pacato, vt rarum, ſic viſendum magnificentiſſimæ pompæ ſpectaculũ oſtentaret. Itaq; poſt VIII Idus Martias (nam eo die Mediolani reſcripſit) ſecunda Orfiti præfectura, via Flaminia iter ingreſſus magnis ſtipatus agminibus, Ocriculos omnibus admirãdus aduenit. vbi vero ad vrbem acceſſit, mirari ſingula occurrentia oculis cœpit. ac ſenatũ quidem, & patricios ſpectans, aſylũ totius mundi adeſſe exiſtimabat, plebem vero intuens, quidquid eſſet hominum, Romã confluxiſſe putabat. Prçeuntibus inde ſignis aureo carpento ſolus inſidens, ac micanti gemmarum ſplendore longe, lateq́; fulgens iniuit. aderat vtrinq; ordo geminus armatorum clypeatus, atq; criſtatus, nitidis loricis indutus, nec non equites clibanarij thoracum tegminibus ſepti, & limbis ferreis cincti. ipſe vero fauſtis populi vocibus Auguſtus ſalutatus, alto vocũ ſimul, lituorumq́; fragore cohorruit, atq; immobilem ſe, qualis in prouinciis viſebatur, exhibuit. nam & corpus perhumile curuabat, portas celſas ſubiens, & velut collo munito rectam aciem luminum tendens, nec dextra, nec læua vultũ flectebat, nec ſpuens, aut os, aut naſum tergẽs; vel fricans, manumve mouens. Poſtquam in forum venit, primum ipſius fori claritate, deinde, quocunque ſe oculi intulerunt, miraculorum crebritate obſtupuit. Nobilitatem in curia, populum pro tribunali cum appellaſſet, inde in Palatium ingenti omniũ fauore receptus eſt. Sequẽtibus diebus cum equeſtres ederet ludos dicacitate plebis oblectatus eſt, haudquaquam à libertate inſita deſciſcentis.

Luſtrans inde vrbem quidquid primum videbat, id inter omnia eminere putabat,
Iouis Capitolini templum, Thermas, Amphitheatrum, Pantheon, Forumq́ue Pa-
cis, & Pompeij theatrum, & Odeum, & Stadium, aliaq́; inſignia vrbis Romanæ or-
namenta. Cum ad Forum Traiani veniſſet, ſingularem in terris ſtructuram eſt ad-
miratus. omni vero ſpe eiuſmodi quidquam conandi abiecta, Traiani equum lo-
catum in atrij medio, qui ipſum principem vehebat, imitari ſe velle, & poſſe dixit.
cui prope aſtans regalis Hormiſda, homo Perſa, Antè, inquit, Imperator, ſtabulum
tale condi iubeto, ſi vales. equus, quem fabricare conſtituis, ita late ſuccedat, vt iſte,
quem videmus. Idem rogatus, quid de Roma ſentiret, id tantum ſibi diſplicuiſſe
reſpondit, quòd didiciſſet, ibi quoque homines mori. Multis demum cum ſtupore
viſis, de fama conqueſtus eſt, quòd ornans omnia ſemper in maius, in iis, quæ Ro-
mæ eſſent, explicandis obſoletior eſſet. Vt autem aduentum ſuum aliquo inſi-
gnem monumento relinqueret, ceteris vrbis ornamentis addere ſtatuit in proxi-
mo circo obeliſcum. Poſt Liberij pontificis exilium, Felix, qui in eius locum ſuc-
ceſſerat, licet Nicæna in fide conſtanter permanſerat, tamen cum aduerſariis quo-
que communionem habuerat. Qua de cauſſa Romanorum nemo eccleſiam, illo
præſente, inire volerat. Hoc autem tempore matronæ Romanæ mirifico Liberij
ſtudio incitatæ, permittentibus viris ſuis, Conſtantium adierunt, eumq́ue ſummis
precibus obteſtatæ ſunt, vt ciuitati paſtore orbatæ, atque inſidiis luporum obiectæ
Liberium reſtitueret. quibus ille reſpondit, Liberio non eſſe opus, cum Felix ad-
eſſet. cumq́ue ab iis accepiſſet, Felicem omnibus non eſſe probatum, ſe illis per-
mittere dixit, vt Liberium haberent, qui partem alteram regeret. Quod edictum
in circo recitatum populus ioco eluſit, atque vnum Deum, vnum Chriſtum, vnum
epiſcopum eſſe clamauit. Demum conſilio cum epiſcopis, qui ſecum erant, com-
municato decreuit eum reuocare, ſi cum ſuis epiſcopis conſentiret. Quamquam
autem Conſtantius Romæ diutius eſſe cupiebat, audiens tamen, Sueuos Rhætias
incurſare, Quadoſq́ue Valeriam, & Sarmatas ſuperiorem Mœſiam, & ſecundam
populari Pannoniam, triceſimo, poſtquam ingreſſus eſt, die IIII kal. Iunias ab vr-
be profectus, per Tridentinum ſaltum in Illyricum properauit, ac miſſo in locum
Marcelli Seuero, ad ſe Vrſicinum vocauit. eumq́ue cum ad ſe Sirmium veniſſet, in
357 Orientem cum dignitate magiſterij miſit. At Iulianus, exacta apud Senonas hie-
me, Conſtantio nonum, ſeque iterum conſulibus, tumultibus Germanicis excitus,
Rhemos contendit, lætus, quòd exercitum regebat Seuerus. cui ſe ex altera parte
adiunxit Barbatio, qui poſt Syluani interitum promotus ad magiſterium peditum,
ex Italia cum XXV millibus armatorum Rauracum venit. Quo facto decretum eſt,
vt ſæuientes ſolito vehementius Alemani à duobus Romanorũ exercitibus com-
pulſi in anguſtias cæderentur. Quæ conſilia dum coquuntur, illi occulte inter bi-
na caſtra tranſgreſſi, Lugdunum inuaſere, & cum clauſis portis ingredi nequiuiſ-
ſent, ſuburbanis omnibus peruaſtatis, abiere. Qua re cognita Iulianus tribus itine-
ribus, quibus hoſtes regredi poſſe comperiebat, magna militum manu inſeſſis, re-
cepta præda, omnes oppreſſit, præter eos, qui per vallum Barbationis tranſiuere.
Per eoſdem dies exercituum Rom. aduentu territi hoſtes, qui cis Rhenum conſe-
derant, alij difficiles vias, cæſis ingentibus arboribus, obſepſerunt, alij inſulis, quæ
in Rheno ſunt, occupatis, Romanos appetiuerunt. Quibus Iulianus permo-
tus, ad corripiendos aliquot ſeptem naues à Barbatione petiuit, ex iis, quas ad
conficiendos parauerant pontes, qui, ne quid à ſe impetraretur, omnes incen-
dit. doctus inde ab exploratoribus modo captis amnem, æſtate iam adulta, tranſ-
iri poſſe, Canutorum tribunum Bainobaudem cum delecta militum manu mi-
ſit, qui modo per breuia incedentes, modo ſcuta in modum alueorum ſuppo-
nentes, nando ad proximam inſulam acceſſere, ac tanquam pecudes ſine vllo ſe-
xus, ætatisve diſcrimine omnes ſtrauere. atque inde præda onuſti incolumes re-
diere. Qua re animaduerſa Germani, relictis inſulis, bona omnia trans fluuium
contulerunt. Inde Iulianus Tres tabernas ab hoſtibus dirutas reſtituit. quo loco
munito, ſatis conſtabat, Germanos ab intimis Galliis adeundis facile prohiberi.
Dum ille huic operi intentus ſtudet, Germani Barbationem cum exercitu, cui
præerat,

præerat, aggreſſi, fugientem Rauracos vſque perſequuti ſunt, & rapta ſarcinarum, & iumentorum calonibus parte maxima, ad ſua ſe retulerunt. ac Barbatio, tanquã expeditione proſpero euentu confecta, milite in hiberna dimiſſo, ad Conſtantium rediit, Iulianum conficto crimine obruturus. Qua re cognita Alemanorum reges Chonodamarius, & Veſtralpus, & alij, collatis in vnum viribus, ad Argentoratum oppidum conſederunt. quin etiam perfugæ verbis impulſi, qui armatorum tantum tredecim millia cum Iuliano remanſiſſe docebat, miſſis ad Iulianum legatis, mandarunt, vt agris abſcederet virtute, & ferro ſibi quæſitis. qui ira incenſus, legatos vſque ad perfectum caſtrorum opus retinuit. inde Argentoratum aduerſus eos copias, quas habebat, eduxit pedeſtres, atque equeſtres, inter quas cataphracti, & ſagittarij, genus armatorum formidabile, verſabantur. Et quoniam à loco, vnde Romana promota ſunt ſigna, vnum & viginti millia paſſuum vſque ad caſtra hoſtium aberant, rationibus eorum conſulens, ab impetu reuocauit. atque eos officij, & quid ipſe animo moliretur, edocuit, hortans, vt pugnandi ardorem in poſterum continerent, quo integrum diei ſpacium ad confligendum haberent. nam ſi illo die, vergente iam in occaſum ſole, in aciem deſcendiſſent, prœlium in noctem eſſe cum maximo eorum detrimento incurſurum. Verum milites prœliandi cupiditate flagrãtes, ipſum vltra loqui non permiſerunt, ac dentibus infrendẽtes, atq; haſtis ſcuta illidentes, in hoſtem ſe duci iam conſpicuum obſecrarunt. Quibus vt obſequeretur Iulianus, Florentij præfecti prætorio effecit auctoritas, ſeditionis militaris, niſi præſenti eius cupiditati pateretur, periculum proponentis. Itaq; tanta exercitus contentione victus, caſtra ad collem promouit molliter editum, opertum ſegetibus iam maturis, non longe à Rheno diſtantem è cuius vertice ſpeculatores tres ad hoſtes accurrerunt, Romanum adeſſe exercitũ nunciantes. vnus vero pedes, qui ſequi non potuit, captus à Romanis retulit, Germanos per triduum, & trinoctium flumen tranſiſſe. Quos vbi aciem ſtruere ad capeſſendum prœlium vidit Iulianus, & ipſe ſuos inſtruxit, Seuero cornu ſiniſtro tributo, ac benigne omnes virtutis, atq; officij ſui admonuit. Quo facto, tum ſignum pugnæ ter ſolemni æneatorum occentu vtrinq; datum eſt. atq; vtrinq; magnis viribus, maioribusq; animis eſt concurſum. Germani tela dextris iaculantes, equitatum Romanum inuaſere. cornu vero ſiniſtro hoſtes acerrime ſuſtinente, qui in dextro erant præter ſpem incondite receſſerunt. verum dum primi fugientiũ poſtremos impediunt, gremio legionum excepti, fixo gradu prœlium integrarunt, ab occurrẽte Iuliano coërciti. Pulſis equitibus, Germani primam aciem peditum inceſſerunt, quos Cornuti, & Bracati fortiſſime exceperunt. paribusq; diu momentis pugnatũ eſt. quibus ſe Bataui adiunxerunt. ardente vero prœlio, ac multis vtrinq; cadentibus, exiluit ſubito ardens optimatiũ globus, inter quos & reges erant, ac ſequente vulgo agmina Romanorũ perrupit, & iter ſibi aperiendo vſq; ad primanam legionem in medio locatam, quæ caſtra prætoria dicitur, penetrauit. ibi pugna flagrantiore ſtudio repetita, Alemani ſtrati, tandem ſe fugæ mandare coacti ſunt. atq; ad flumen compulſi, ſeſe in illud abiecerunt, magnaq; ex parte ſubmerſi ſunt. Chonodamarius rex in collem vicinum euaſit, atq; ibi à cohorte Romana obſeſſus, vltro ſe dedidit. miles Romanus, exacto iam die, occinente liticine reuocatus, prope ripas Rheni tetendit, corporaq; curauit. Iulianus acclamatione concordi totius exercitus Auguſtus appellatus, eum honorem increpito milite iureiurando repudiauit. Chonodamarius adductus, primũ ſe inclinauit. deinde humi ſuppliciter fuſus, veniã petiit, ac bono eſſe animo iuſſus eſt. Inde ductus ad comitatum Imperatoris, miſſusq; exinde Romam, morbo veterni conſumptus eſt. Hanc victoriam audiens Conſtantius, vt erat leuis animi, & glorioſi, ſuis auſpiciis, & ſua virtute partam iactauit. idq; cum laureatis litteris ad prouinciarum ſigna deferri, præcepit. Iulianus cadauera promiſcue mandari ſepulturæ iuſſit, dimiſſisq; legatis, quos ante pugnam retinuerat, ad Tres tabernas reuertit, atque inde cum captiuis omnibus prædam Mediomatricos ſeruandam miſit, & ponte compacto, Rhenum traiecit. atque hoſtilem terram inuaſit. agroque eorum incenſo, cum ad pugnam non prouocaret, munimentum, quod à Traiano conſtructum ipſi euerterant, reparauit, ac præſidio, & commea-

tu inſtruxit. Ita tres reges ex iis, qui victis apud Argentoratum auxilia miſerant, iurantes conceptis ritu patrio verbis ſe nihil moturos, cum fœdus petiſſent, per decem menſes obtinuerunt. Seuerus magiſter equitum Rhemos per Agrippinam, & Iuliacum petẽs, Francos vacua præſidia vaſtantes, offendit, qui metu iam reuerſi exercitus munimentis duobus, quæ olim exinanita ſunt, occupatis, ſe tuebantur. Quod audiens Iulianus, Caſtellum oppidum, quod Moſa fluuius lambit, circunſedit, idque per Decembrem, & Ianuarium menſem fecit. veritusque ne hoſtes, obſeruata nocte illuni, conglaciatum amnem peruaderent, quotidie à ſole in veſperam verſo vſq; ad lucis principium luſoriis nauibus diſcurrentes flumen vltro, citroque milites diſpoſuit, qui cruſtas pruinarum diffringerent, ne quis erumperet. atque ita inedia, vigiliis, & deſperatione ad deditionem adegit, eosque ad comitatum Auguſti miſit, atque Pariſios in hiberna diſceſſit. Interim Romæ, adminiſtrante ſecundam adhuc Orfito præfecturam, Obeliſcus iuſſu Conſtantij magna mole in circo maximo eſt erectus. quem Ammianus ita deſcribit: *Aſperrimus lapis in figuram metæ cuiuſdam ſenſim ad proceritatem conſurgens excelſam, vtq; radium imitetur, gracileſcens pauliſper ſpecie quadrata in verticem productus anguſtum, manu leuigatus artificis. formarum autem innumeras notas, hieroglyphicas appellatas, quas ei vndique videmus inciſas initialis ſapientiæ vetus inſigniuit auctoritas.* Interim Sapor litteras ad Conſtantium ſcripſit, ab eo Armeniam cum Meſopotamia poſcens. Quarum cum vtramque negaſſet, duces, qui illi irrumpenti reſiſterent, obuiam miſit. Ipſe vero
358 hiberna apud Sirmium Latiano & Cereali conſulibus agens, comperto, Sarmatas, & Quados Pannonias, Mœſiamque alteram incurſare, vere primo Iſtrum transgreſſus, agros Sarmatarum eſt populatus. Inde Sarmatas, Quadosque prohibere conantes aggreſſus, ſtrage magna facta, in fugam compulit in ea parte Sarmatiæ, quæ ſecundam Pannoniam, Valeriamque ſpectauit, atque inde in Quados irrupit. Qua re perterrefacti Quadi, ad Conſtantium venerunt, atque ad pedes prolapſi, cum ſupplices pacem petiſſent, obtinuerunt. Quin etiam Zizais regalis, cum ordines Sarmatarum ad orandum inſtructos adduxiſſet, veniam impetrauit. Quo clementiæ exemplo illecti mox alij Quadorum, Sarmatarumq; regales cum idem petentes veniſſent, pacem, datis obſidibus, rettulerunt. Sarmatis inde, qui quondam à ſeruis victi Victobalis ſe tradiderant, in fidem receptis, Zizais rex eſt præfectus. Quibus actis caſtra Brigetionem mouit, vt ibi reliquias Quadorum extingueret. quorum regalis Vitrodorus Viduarij regalis filius, & Agilimundus ſubregulus, aliique optimates metu exanimati, vt Romanum in finibus ſuis conſpexere exercitum, veniam popoſcerunt, atque obſides fidei obtulerunt. Inde ad Sarmatas Limigantes eſt ventum, qui velut obliti priorum, erumpentibus Liberis, ipſi quoque tempus nacti, limitem perrupere Romanum, cum dominis ſuis in hac re ſola conſentientes. Hi primo aſpectu exercitus, tanquam fulminis ictu, perculſi, tributum annuum, delectumque validæ iuuentutis, & ſeruitium ſpoponderunt, annuere parati, ſi iuberentur alio demigrare, locorum confiſi præſidio, vbi ſedes poſt exactos dominos collocarant. Hortante autem Conſtantio, ad citeriorem venere Parthiſci fluminis ripam. quos cum occulte Conſtantius, exercitu circunducto, clauſiſſet, ſtans in loco celſiore cum paucis, ne ſæuirent, admonuit, atq; in prœlium procurrentes, ſuis in aciem promotis, excepit. prœlioque acri commiſſo, ſeruos miſere trucidauit. Tum traiecto Parthiſco, in eos eſt proceſſum, qui in vlteriore ripa ſedebant, atque omnes armis ad deditionem compulſi. Exules populos reductos in auitis ſedibus collocauit, iiſdemque ad cumulandam gratiam, non ignobilem quempiam regem, ſed quem antea ſibi præfecere, regalem impoſuit. Quibus rebus proſpere confectis, Conſtantius magno militum cõſenſu Secundus Sarmaticus appellatus, inde cum pompa triumphali Sirmium ſe recepit. Legati, qui ad Saporem regem de pace componenda miſſi fuerant, domum re infecta redierunt. Eodem anno terræmotus horrendi Macedoniam, Aſiam, & Pontum concuſſerunt, ac præcipua clade Nicomediam in Bithynia i x Kalend. Septembris proſtrauerunt. Cum autem Conſtantius Sirmij eſſet, rem improbandi prorſus exempli fecit. nam cum rogatu legatorum, quos epiſcopi Occidentis miſerant, Liberium

berium pontificem Betœenſi ex oppido euocaſſet, præſentibus illis inſtitit, vt fateretur, Filium non eſſe Patri conſubſtantialem. Sunt, qui ipſum aſſenſum præbuiſſe, alij vero, qui abnuiſſe, ſcribant. Vtcunque, Liberio cum legatis domum reditus eſt permiſſus. Epiſcopi vero, qui Sirmij erant congregati, Felici, & clero Romano ſcripſerunt, vti Liberium Romæ eſſe, & communi cum eo conſenſu eccleſiam regere paterentur. Liberius Romam reuerſus, formulam protulit, qua eis communionem interdixit, qui filium patri conſubſtantialem abnuerent. quòd ſciebat, paulo antè Antiochiæ aliquos fuiſſe, qui dicerent, ſe Conſubſtantiale negaſſe. vt ſcribit Sozomenus. Felix à populo eccleſia pulſus, nihil minus ſacerdotij iura modo in vrbe, modo in alia ciuitate decem per annos retinuit. Quin etiam Conſtantius magnis Arrianorũ contentionibus fatigatus, vt nouum conciliũ aduerſus Nicænum, & Sardicenſe haberetur, aſſenſit, quod poſtea Arimini eſt coactum. Huius concilij habendi cauſſam, quoniam res memorabilem maxime euentum habuit, primum Græcorum, deinde Latinorum verbis narrabo. Prioribus annis Ætius diaconus à Leontio epiſcopo Antiochiæ conſtitutus cum Arrio aſſeruerat, filium Dei creatum eſſe, ex nihilo ortum, & patri diſſimilem, atque eo nomine eiectus ab eccleſia fuerat. Leontio vero pòſt paulo ex humanis rebus exempto, Eudoxius eam eccleſiam vltro inuaſerat, & Ætij opinionem palam defendens, eos, qui ſibi aduerſabantur, expulerat. Quare tumultu magno ſuborto, Conſtantius concilium Nicæam ad eam rem cognoſcendam indixerat. qui locus cum fautoribus Ætij non placeret, demum lecta Nicomedia eſt. Quo cum hoc anno epiſcopi pergerent, in itinere acceperunt, ipſam terræmotu vna cum baſilica funditus corruiſſe. neq; longius progreſſi, Conſtantium, quid ſe agere oporteret, conſuluere. Dum autẽ de loco Concilij Sirmij agitur, Eudoxius, Acacius, Vrſacius, & Valens, quoniam pro certo habebant, omnes epiſcopos, aut Nicænæ, aut Antiochenæ formulæ aſſenſuros, in quarum vtraq; nomen ſubſtantiæ inerat, atq; Ætij opinionem repudiaturos, quæ omnino vocem ſubſtantiæ ſupprimebat, propterea à Conſtantio petierunt, vt duo concilia haberentur, vnum in Occidente, alterum in Oriente, quo à paucioribus Ætij opinio exploderetur. Hæc Græci. Sulpicius vero ita refert: Demum Arriani non occulte, vt antea, ſed palam, ac publice hæreſis piacula prædicare cœperunt. quin etiam Nicænam Synodum pro ſe interpretantes, quam vnius litteræ adiectione corruperant, caliginem quandam iniecere veritati. Nam vbi ὁμοούσιον erat ſcriptum, quod eſt vnius ſubſtantiæ; illi ὁμοιούσιον. quod eſt ſimilis ſubſtantiæ, ſcriptum eſſe dicebant, concedentes ſimilitudinẽ, dum adimerent vnitatem. quia multum ab vnitate ſimilitudo diſtaret. Sed quidam ex his vltra proceſſerunt, ἀνομοιούσιον, id eſt, diſſimilem ſubſtantiam confirmantes, eoq; his certaminibus proceſſere, vt iſtiuſmodi piaculis orbis terrarũ implicaretur. nam Italiã, Illyricum, atq; Orientem Valens, & Vrſacius, ceteriq;, quorum nomina edidimus, infecerant. Gallias Saturninus Arelatẽſium epiſcopus, homo impotens, & factioſus premebat. Olim quoq; ab Hiſpania in eandem perfidiam cõceſſiſſe, opinio fuit. Quibus rebus perturbato orbe terrarum, & morbo quodam eccleſiis languentibus, ſegnior quidem, ſed non minus grauis cura Conſtantiũ exercebat, quòd licet Arriani, quibus fauebat, ſuperiores viderentur, nec dum tamen de fide inter ipſos conueniret. Ita Seuerus. Quacunque vero cauſſa fuerit. nam leuis hæc diſſenſio videtur, Conſtantius Arrianorum precibus victus, concilium Orientalibus Seleuciam in Iſauria, Occidentalibus vero Ariminum in Italia in annum ſequentem indixit. Eodem anno in Occidente Iuthungi Alemanorum populi finitimi, depoſita fœderum ſuperiorum memoria, Rhætias irruperunt, ac ciuitates more nouo obſidione cinxerunt. Ad quos propellendos cum valido militum robore miſſus Barbatio magiſter peditum in Syluani locũ promotus, plæriſq; cæſis, reliquos in fugam vertit. Iulianus autem hiemem apud Pariſios agens, conatus eſt Alemanos præuenire nondum in vnum coactos, ſed poſt cladem Argentoratenſem inſanientes. verum expectans Iulium menſem, à quo tum Gallicæ expeditiones incipiebant, vehementius angebatur, quòd nondum ſolutis frigoribus, commeatus haud ſubuehi ex Aquitania poterat. Itaq; nõ expectata anni maturitate, hoſtibus occurrere ex improuiſo

conſtituit,ac pane bucellato in triginta dies excocto, in humeros libentium mili-
tum impoſito, primum omnium Francos petiit, quos vocāt Salios, iampridem au-
ſos in Romano ſolo apud Toxiandriam ſibi domicilia ponere. Cum Tungros ve-
niſſet,occurrit legatio petens,ne ſe quieſcentes laceſſere vellet.qua cum perplexo
reſponſo dimiſſa, ſtatim inſequutus, Seuero duce per ripam miſſo,ſubito adortus
cunctos adeo perculit,vt deditionem repente fecerint.Inde Chamauos ſimilia au-
ſos aggreſſus, eadem celeritate partim cæcidit, partim acriter repugnantes cepit,
atque in vincula tradidit,alios in fugam coniectos,ad ſua abire incolumes ſiuit.In-
de tria caſtella in ripa Moſæ ſita,ab hoſtibus vaſtata reſtituit.ac partem annonę hu-
meris militum aduectam,ibi reliquit,ſpe ductus,poſſe id detrimentum Chamauo-
rum ſegetibus reſarciri. Quod ſecus accidit. nam frugibus nondum maturis, mi-
les,conſumptis quæ portauit, nuſquam victum reperiens, ipſum probris inceſſere
cœpit,vt fallacem,ac ſtolidum. Quo tumultu ſedato,contexto nauali ponte, Rhe-
num tranſiuit,Seuero magiſtro equitum improbante. In Alemanorum inde fines
ingreſſo rex Suomarus cum ſuis trepidus obuiam venit,& cum pacem ſupplex pe-
tiſſet,impetrauit,cum eo,vt redderet captiuos, & alimenta, vbi opus eſſet,Roma-
nis præberet. Inde in alterius regis agrum manus valida miſſa, cædibus, atque in-
cendiis illum ad veniam orandam adegit. Quibus rebus confectis, diſperſo per
ſtationes milite,in conſueta hiberna diſceſſit. Quæ omnia in comitatu Conſtantij
audita, à pleriſque aulicis aſſentatoribus ſolita obtrectatione minuta ſunt. Romæ
vicariam præfecturam pro Baſſo mortuo geſſit Artemius. ſub quo ſeditiones ali-
350 quot fuere,ſed non dignæ memoratu. Euſebio inde, Hyparioq; conſulibus, Con
ſtantius hiberna Sirmij agens certior factus, Sarmatas Limigantes, locis aſſignatis
poſthabitis, regiones limitibus proximas occupaſſe, rem non negligendam ratus,
primo vere in eos egreſſus eſt, Anatolio per Illyricum præfecto neceſſaria omnia
ſine vllius diſpendio miniſtrante. atque in Valeriam Pannoniæ partem profectus,
per Danubij ripas hoſtes obſeruans, qui ante aduentum ſuum, ſpecie amicitiæ,
Pannoniam inuadere cogitarant, cum nōdum ſolutæ vernis caloribus niues amnē
vndique peruium faciunt, legatiſque ad Limigantes miſſis, rogauit, cur agro aſſi-
gnato contenti non fuiſſent.quibus illi reſpondere,ſe,ſi ille pateretur,in Romano
ſolo dicturos, & libenter in Romana prouincia habitaturos. Itaque Conſtantius
lætus cunctos admiſit, vallo prope Acumincum locato, celſoq; aggere in ſpeciem
tribunalis erecto, naues vehentes quoſdam legionarios expeditos, alueum flumi
nis proximum ripis obſeruare ſunt iuſſæ,vt,ſi barbaros tumultuari ſenſiſſent, alior-
ſum intentos pòſt terga inuaderent. Acceſſerunt igitur Limigantes, ſed alia men-
te,quàm præ ſe ferebant, viſoque Conſtantio ex alto ſuggeſtu leniſſimum ſermo-
nem inſtituente, quidam ex illis furore percitus, calceo ſuo in tribunal contorto,
marrha marrha,quod eſt ſignum apud eos bellicum, exclamauit, eumque ſequu-
ta multitudo vlulans in ipſum principem ferri cœpit. Quod vt ſenſit Conſtantius,
periculo exanimatus,equo pernici impoſitus, ſtatim euaſit. ſtipatores aliquot oc-
ciſi,ſellaque regalis cum aureo puluinari direpta. Exercitus Conſtantium euaſiſſe
ignarus,ira frendens,ſeſe in barbaros intulit, atque, antequam cædibus ſatiaretur,
aceruos mortuorum ſtipauit. Conſtantius inde, quæ limitum rationes poſcebant,
conſtitutis, Sirmium, atque inde Conſtantinopolim ſe recepit, vt Perſis occurre-
ret.nam rumor increbuerat,Saporem relicta poſt ſe Meſopotamia, in Syriam irru-
pturum. Iulianus autem in Gallia, cum Alemanorum pagos aliquot hoſtiles exiſti-
maret, Hariobaude exploratore, tanquam ad Hortarium regem amicum miſſo,
profectus,antequam prœlia iniret,oppida euerſa ſibi putauit munienda, atq; hor-
rea incenſa reficienda. Quorum vtrumque ſumma celeritate perfectum. nam &
horrea condidit,atque annona repleuit, & ſeptem oppida occupauit, Caſtra Her-
culis,Quadriburgum,Triceſimas,Niueſionem,Bonnam, Antennacum, & Bingi-
onem,eaque munitione firmauit, regibus ex fœdere, & militibus amore operam,
fidemque nauantibus.inde ab Hariobaude de omnibus, quæ ſcire cupiebat, edo-
ctus, Maguntiacum venit, ac per pontem ille conſtitutum ſe tranſire velle oſten-
dit. Quod Alemani periculum conſpicati, Suomarium regem Romanis amicum
admo-

admonuerunt, vt tranſitum Romanis prohiberet, cum ipſe pagos Rheni ripis vlterioribus adiunctos haberet. illo vero teſtante, ſe ſolum non poſſe, in vnum coacti venere per Maguneiacum, vt tranſitum impedirent. Iulianns autem ne amicorum agros detrimentis afficeret, in alium locum ſe contulit ponti conficiendo aptiſſimũ. cum autem hoſtes diligenter ripas contrarias obſeruarent, vbi ad locum deſtinatum peruenit, caſtra poſuit, & tribunos aliquot occulte tranſire iuſſit, qui luſorias naues quadraginta nacti ſuſpenſis remis per flumen taciti decurrere, atque, dum hoſtes caſtrorum ignes obſeruant, aduerſas limitis ripas perrupere. Interim Hortarius rex reges & regales reguloſq; ad epulas inuitatos retinuit, vſq; ad vigiliã tertiam conuiuio ipſo protracto. Quos diſcedentes Romani ex improuiſo adorti nec interficere, nec capere potuerunt, ſed lixas, & ſeruos aliquot occiderunt. Cognito inde Romanorum tranſitu, qui pontem, ne fieret, obſeruabant, fugę ſe tradiderunt. atq; ita Iulianus ponte conſtructo flumen traiecit, atq; Alemanorum agros hoſtiles inuaſit, & omnia ferro, igniq; conſumpſit. vbi vero ad fines Alemanorum, & Burgundionum venit, ibi ſubſedit, vt Macrianum, & Hariobaudem regis fratres ad pacem petendam adduceret. venere autem illi, & Vadomarius, cuius erat ſedes contra Rauracos, olim à Conſtantio in clientelam ſuſceptus, orator venit pro Vrio, & Vrſicino, & Verſalpo regibus pacem obſecrans. omnibus data pax, cum eo, vt captiuos redderent prioribus incurſionibus factos. Romæ rei frumentariæ inopia laboratum: populuſq; Tertullum vrbis præfectum, vt huius mali auctorem, parum abfuit, quin interfecerit. ſed iniuria. neq; enim per eum ſteterat, quominus tempore idoneo annona nauibus veheretur, ſed mare, ventiq; ſolito aſperiores alio eas auerterant. Interim, vt inquir Seuerus, miſſis per Illyricum, Italiam, Africam, Hiſpanias, Galliaſque magiſtris officialibus acciti aut coacti quadringenti, & amplius Occidentales epiſcopi Ariminum conuenere. quibus omnibus annonas, & cellaria præberi Conſtantius iuſſit. ſed id Aquitani, Galli, ac Britanni indecorum putantes, repudiatis fiſcalibus, priuatis ſumtibus viuere maluerunt. tres tantum ex Britannia, inopia proprij, publico vſi ſunt, cum oblatam à ceteris collationem repudiaſſent, præſtare putantes fiſcum grauare, quàm ſingulos. Poſteaquam omnes in vnum collecti ſunt, ſtatim in duas partes abierunt, atq; Eccleſiam Catholici, ædem tum de induſtria vacantem Arriani orationis loco tenuerunt, ſed hi non amplius octoginta. Cum autem conuocati aſſediſſent, Arriani Athanaſij cauſſa prætermiſſa dixerunt, ſe de aliis rebus conueniſſe, verum omnia, quæ olim de fide tradita erant, irrita eſſe debere, & noua fidei formula, quã epiſcopi Sirmij modo conuocati præſente, & probante Conſtantio ſcripſerint, ſtare oportere. ac continuo libellum, quem habebant in manibus, recitarunt, atque aliam fidei formulam, quam Sirmij quidem ſcripſerant, ſed aſtute ſuppreſſerant, protulerunt. quæ habebat hunc indicem: *Fl. Euſebio, & Hypatio conſulibus Sirmij ante diem* XI *Kal. Iunias edita fuit. Credimus in vnigenitum filium Dei, ſolum ex ſolo patre genitum, Deum de Deo, ſimilem patri, qui illum genuit ſecundum ſcripturas.* Quam Valens, & Vrſacius, & pauci eorum ſocij ſubito ſunt amplexi. alij omnes Nicænam formulam incolumem conſeruandam cenſuerunt, atq; Arrianis communionem interdixerunt. Igitur vtraq; parte conſtanter in ſua fide manente, cum finis controuerſiæ nullus appareret, placuit Catholicis, vt decem legati cum litteris ad Conſtantium mitterẽtur, qui eum, quæ eſſet partium ſententia, edocerent. & cauſſam ſuam apud Imperatorem orarent, ſeq;, vt domum dimitteret, obſecrarent. Litteræ extant apud Athanaſium, & ceteros in hæc verba conſcriptæ: *Pietatis tuæ mandato Ariminum ex omnibus vrbibus Occidentis conuenimus; vt ſimul & fides eccleſiæ Catholicæ cognoſceretur, & qui ab ea diſſiderent, detegerentur. Vbi pro virib curauimus, vt fidem, quam prophetæ, euangelia, & apoſtoli per Chriſtum Imperij tui cuſtodem promulgarunt, acceptam à maioribus tueremur, nefarium eſſe ſtatuentes, quæ recte à patribus eum Conſtantino patre tuo Nicææ conſtituta fuerant, immutare, quæ Arrij, aliorumque hæreſes extinxerunt. Cum enim, vt omnibus notum eſt, Conſtantinus pater tuus fidem, quæ edita eſt, publicarit, certe abſurdum eſt, poſtquam baptizatus inter homines eſſe deſiit, in ea aliquid innouare. & tot ſanctos patres, confeſſores, & martyres, eius decreti auctores, deſpicere. qui iuxta veterem Eccleſiæ Catholicæ ſanctionem omnes vſq; ad tuum Imperiũ in eadem*

fide manſerunt. Contrà vero Arriani hanc veritatis conſtitutionem paucos quoſdam ſententia ſua ſocios nacti euertere conati ſunt. Quare eos nos à communione noſtra ſecreuimus. atque legatos miſimus, qui noſtrum tibi ſenſum aperirēt. & veteribus ſcripturis veritatē aſſererent, &, ni vetuſtis ſtetur decretis, pacem nullam futuram, docerent. Quos vt benigne accipias, rogamus. Petimus etiam, vt epiſcopos, qui in remotiſſimis regionibus degunt, ac vel ætate, vel paupertate premuntur, cum bona venia redire ad ſuas eccleſias ſinas. Contrà vero Valens, & Vrſacius aliis quibuſdam aſſumptis anteuerſo itinere legatos præuenerunt, & Conſtantio rem pro arbitrio rettulerunt. ac Catholicos, quòd formulā ab illo probatam repudiaſſent, inſimularunt. Quibus rebus Conſtantius inflammatus Arrianos eximio honore excepit, Catholicos vero ne audire quidem voluit, bello, quod contra barbaros comparabat, ſe impediri cauſſatus. eiſq;, vt pergit Seuerus, cōſcriptam ab Arrianis fidem tradit verbis fallentibus inuolutam. quæ Catholicam diſciplinam perfidia latente loqueretur. Namq; Vſiæ, id eſt, ſubſtantiæ, verbū tanquam ambiguum, & temere à patribus vſurpatum, neq; ex auctoritate ſcripturarum profectum ſub ſpecie falſæ rationis abolebat, ne vnius cum patre ſubſtantiæ filius crederetur. Eadem fides ſimilē patri filium fatebatur, ſed fraus occulta inerat, vt eſſet ſimilis, non æqualis. Ita remiſſis legatis Tauro pręfecto mandauit, vt epiſcopos non antè dimitteret, quàm omnes conceptę fidei ſubſcripſiſſent. & vt, ſi qui pertinacius obſiſterent, dum modo minus quindecim eſſent, in exilium pelleret. Itaq; regreſſis legatis, licet vim regiam deprecantibus negata communio eſt. compertiſq;, quę decreta erant, paulatim pleriq; Catholicorum partim imbecillitate ingenij, partim tædio peregrinationis impulſi, dedere ſe aduerſariis iam poſt reditum legatorum ſuperioribus, & Eccleſiam, Catholicis inde detruſis, obtinentibus. factaque ſemel inclinatione animorum cateruatim in partem alteram eſt conceſſum, donec Catholicorum numerus ad vicenos eſt imminutus. Inter quos conſtantiſſimus fuit Fægadius, & Seruatio Tungrorum epiſcopus. Hos Taurus poſtquam minis deterrere non potuit, precibus obteſtatus eſt, vti mitiora conſulerent. clauſos intra vrbem vnam epiſcopos iam ſeptimum menſem agere: iniuria hiemis, & inedia confectis nullam ſpem reuerſionis offerri, niſi ipſi plurium exemplum vt ſequerentur, in animum induxiſſent. Cui Fægadius reſpondit, ſe exilium, atq; omne ſupplicium ſubire paratum eſſe potius, quàm vt conceptam ab Arrianis fidem reciperet. Ita in hoc certamine aliquot dies conſumpti. Tum Valens, & Vrſacius affirmantes, præſentem fidem Catholica ratione conceptam ab Orientalibus auctore Imperatore prolatam non ſine piaculo poſſe repudiari, rogarunt, ecquis diſcordiarum finis foret, ſi quæ Orientalibus placuiſſet, Occidentalibus diſpliceret. ſe, ſi quid præſenti fidei, quæ minus plena videretur, ipſi addidiſſent, conſenſum præbituros. quam conditionem Catholici propenſis omnium animis acceperunt, iam controuerſiæ finem quoquo modo imponere cupientes. Itaque conceptæ à Fægadio, & Seruatione profeſſiones ſunt editæ. in quibus primum damnabatur Arrius, totaq; eius perfidia. deinde non patri æqualis, ſed ſine initio, & ſine tempore Dei filius pronunciabatur. Quibus auditis Valens, quaſi pro Catholicis aduerſus Arrianos contendens, ſubiecit, filium Dei non eſſe creaturam, ſicut ceteras creaturas. fefellitq; audientes fraude profeſſionis. nam cum ſimilem eſſe ceteris creaturis filium negaret, creaturam tamen, ſed potiorem ceteris aſſerebat. Ita neutra pars viciſſe ſe penitus, aut victam putans è concilio abiit. Hæc fere Seuerus. D. autē Hieronymus diſputans contra Luciferianos, pluribus verbis fallax Valentis commentum expoſuit, quo ille filium non eſſe creaturam, vt alias, intulit. quem vtile erit legiſſe, vt fraus Arrianorum in hoc concilio adhibita clarius eluceſcat. Eodem tempore alterum concilium Seleuciæ ab Orientalibus epiſcopis actum eſt. Epiſcopi, vt inquit Socrates, conuenere centum ſexaginta. v kal. Octobris conuocati ſunt. primo die diſceptatū, num prius de fide, an de criminibus epiſcoporum, qui abdicati eſſent, agendum eſſet. quæ diſſenſio conciliū in duas partes diſtraxit, vnā, cui præerat Acacius Cæſareæ Palæſtinę epiſcopus; alterā, cui Gregorius Laodiceæ, & Sophronius Pompeiopolis epiſcopi. cum viciſſet ea pars, quę antè de fide diſceptandū eſſe cenſebat, Acaciani fidem Nicænā plane abrogandam, ac nouā aliam ſcribendam cenſuerūt,

aduer-

aduerſarij vero Nicænam mordicus tenuerunt, Conſubſtantiali ſolo reiecto. Tum Syluanus Tarſi epiſcopus fidem Antiochiæ ſcriptam ſeruandam eſſe intulit. atque ita illo die conuentus dimiſſus eſt. Itaq; poſtridie ei ſubſcripſere foribus clauſis, Acacio eam formulam incuſante, atq; aliam inferente. tertio die adeſſe Acaciani noluerunt, niſi, qui erant accuſati, depellerentur. tum Acacius ſuam formulam perlegit. è qua verba Conſubſtantialis, AEquiſubſtantialis, & Diſſimilis exempta erãt, & ſimilis patri filius dicebatur. cui ſocij eius ſubſcripſere. Quarto die Acacius dixit, ſi Nicæna fides ſæpe mutata eſt, nihil impedimento eſſe, quin nunc noua etiam formula à ſe poſſit inferri. cui contradictum eſt. Inde cum rogatus Acacius, qua in re filius patri ſimilis foret, reſpondiſſet, voluntate; aduerſarij, immo vero ſubſtãtia, ſubiecerunt. Ita nihil eſt actum, cum Leonas, qui concilio præerat, epiſcopos dimiſiſſet. Factum eſt autem, vt eodem prope tempore legati Ariminenſis, atq; Seleucienſis Concilij Conſtantinopolim venerint, cum iam cõſules eſſent Conſtantius Auguſtus X, & Iulianus Cæſar III. qui annus fuit à Chriſto nato CCCLX. Ibi 360
nouum concilium ab epiſcopis, qui conuenerant, habitum eſt. In quo auctore Acacio Seleucienſis formula improbata, Arimineſis vero accepta eſt, cui præſcripti erant conſules, eo adiecto, vt nulla ſubſtantiæ mentio fieret. atq; huic quoq; Vlphilas Gotthorum epiſcopus eſt aſſenſus. nam antè ſequutus Theophilum fuerat. qui Gotthorum epiſcopus Nicæno concilio interfuerat. Ab hoc tempore Gotthi Ariana labe corrupti ſunt, qui vero ſubſcribere abnuerunt, eos iuſſu Conſtantij in exilium proiecerunt. Inde multi epiſcopi ab vtraq; parte non religionis, ſed aliorum criminum cauſſa abdicati. præcipue Macedonius epiſcopatu Conſtantinopolitano exutus, quòd multiplicis cædis auctor fuiſſet, & diaconum in ſtupro deprehenſum in communionem recepiſſet. Macedonio Eudoxius Antiochiæ epiſcopus eſt ſuffectus. qui V Kal. Martij Baſilicam S. Sophiæ conſecrauit, homo non ſolum in religione impius, ſed etiã ad indignationẽ ridiculus. Macedonius epiſcopatu ſpoliatus nouam inde hæreſim, quaſi vniuerſæ Trinitati iratus, intulit. Nam filium Deum quidẽ eſſe, & cum aliis rebus omnibus, tum ſubſtantia patri ſimilẽ eſſe aſſeruit, ſed Spiritum ſanctum iſtis honoribus ſpoliauit, eumque miniſtrum illis inſeruientem vocauit. cui ſe multi applicuerunt, qui ab illo Macedoniani vocati ſunt. Seleuciẽſi, & Conſtantinopolitano concilio Hilarium etiam Pictauenſem epiſcopum affuiſſe, cum in Phrygia exularet, ſcriptum his verbis reliquit Seuerus: *Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens, inter reliquos epiſcopos per vicarium, ac præſidem, data euectionis copia, Seleuciam adeſſe compellitur: cum tamen nihil de eo ſpecialiter mandaſſet Imperator. iudices tantum generalem iuſsionem ſequuti, qua omnes epiſcopos ad concilium cogere iubebantur, hunc quoque acciuere. Is vbi Seleuciam venit, magno cum fauore exceptus, omniũ in ſe animos, & ſtudia conuertit. ac primum quæſitum ab eo, quæ eſſet Gallorum fides. quia tum Arrianis praua de Gallis vulgantibus ſuſpecti ab Orientalibus habebantur, trionymam ſolitarij Dei vnionem ſecundum Sabellium credidiſſe. Sed ille expoſita fide ſua, iuxta ea, quæ Nicææ erant à Patribus conſcripta, Occidentalibus perhibuit teſtimonium. Ita abſolutus omnium animis, intra conſcientiam communionis, nec non etiam in ſocietatem receptus, concilioque aſcitus eſt. Venit inde Conſtantinopolim à Seleucia legatos ſequutus, nullis certis de ſe mandatis operiens Imperatoris voluntatem, ſi forſitan redire ad exilium iuberetur. Is vbi extremum fidei periculum animaduertit; Occidentalibus deceptis, Orientales per ſcelus viciſſe, tribus libellis publice datis, audientiam regis popoſcit, vt de fide coram aduerſariis diſceptaret. Id vero Arriani maximopere abnuere. poſtremo quaſi diſcordiæ ſeminarium, & perturbator Orientis redire ad Gallias iubetur abſq; exilij indulgentia.* Reuerſis domus ſuas epiſcopis, qui Ariminenſi Concilio interfuerant, Valens, & Vrſacius, vt inquit aduerſus Luciferianos D. Hieronymus, ceteriq; eorum ſocij victoriam iactare ſuam cœpere, dicentes, ſe Filium non creaturam negaſſe, ſed ſimilẽ ceteris creaturis. tum ſubſtantiæ nomen aboleuere, tum Nicænæ fidei damnationem conclamauere. Ingemuit totus orbis, & Arrianum ſe eſſe miratus eſt. Igitur alij intra ſuam communionem remanſere, alij ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſij exulabant, cœperunt litteras mittere, nonnulli initam ſocietatem meliorum deſperatione luxerunt. paucis vero (vt ſe natura hominum habet) errorem pro conſilio defendere. Auxentius Mediola-

num reuerſus,& ciuitatem illam,& vicinas,eouſq; integras,deprauauit. Atq; hæc prima Italiam labes Arrianorum infecit. Eodem anno Iulianus apud Pariſios hibernans, Scotos, Pictosq; Britannias incurſantes audiens, Lupicinum magiſtrum armorum in Britanniam deſtinauit. qui moto velitari auxilio Herulis ſcilicet, & Batauis, numeriſque Mœſicorum pluribus adulta hieme Bononiam venit, atque tempus idoneum nactus, Rutupias ex aduerſo ſitas traiecit, atq; inde Londinium adiit,vt inde capto conſilio, ad expeditionem contenderet. Interim cum Sapor rex Meſopotamiæ,& Niſibi vrbi noua arma inferret, Conſtantius opem ferre cupiens, ac Iuliani gloriæ inuidens, ſtimulante præfecto Florentio, Decentium tribunũ miſit,vt Herulos,& Batauos auxiliares abduceret, & cum Petulantibus Celtas,& lectos ex numeris aliis trecẽtos,vt ſibi in Perſas proficiſcenti,adeſſent. Quos Iulianus conceſſit. Illud vero diſſimulare nõ potuit,ſe inique ferre, vt ij aliquas paterentur moleſtias,qui,domiciliis Tranſrhenanis relictis,eum hoc venerant pacto, ne ducerentur ad partes Tranſalpinas,verendum exiſtimans, ne barbari, qui ſæpe vltro ad Romanos tranſiſſent,poſthac tranſire nollẽt. ſed incaſſum queſtus eſt. tribunus præſtantiſſimum quenque ſelegit. Iulianus præfectum Vienna acciuit,vt ſibi auxilio adeſſet,& cunctos ex hibernis euocauit. Milites,qui in Orientem ducebantur, Pariſiis tranſiere, vbi adhuc Iulianus manebat. quos ille in ſuburbanis ad nauandum egregie Conſtantio operã adhortatus, proceres etiam conuiuio excepit,qui liberaliter habiti,dolore duplici anxij,diſceſſerunt,quòd & à moderato rectore,& genitalibus terris auellerẽtur. hocq; angore ſolliciti,in ſtatiua ſolita receſſerunt. ineunte vero nocte,in apertum erupere diſſidium, incitatiſq; animis ad arma conuerſi,manu,fremituq; ingenti omnes Palatium petiuerunt,eoq; circunſeſſo,ne cuiquam euadendi copia fieret,Iulianum Auguſtum horrendis clamoribus appellarunt. coactique expectare,dum illuceſceret, ipſum ad ſe progredi compulerunt. Quem viſum iterum Auguſtum ſumma conſtantia ſalutarunt. quos Iulianus modo indignari ſe oſtendens,modo manus tendens,orare cœpit, ne poſt tot victorias ſecundiſſimas agerent aliquid indecorum,& materias excitarent ſeditionũ. Permiſit inde,vt domos ſuas repeterent, promittens ſe illud apud Conſtantiũ purgaturum. Inde clamantibus vniuerſis, vt Auguſtus eſſet, aſſentire coactus eſt. impoſitusque ſcuto pedeſtri,& in altum ſublatus,populo ſilente, Auguſtus renunciatus,iuſſus eſt diadema proferre. eum autem negaret, ſe vnquã habuiſſe, vxoris colli, vel capitis faſciã popoſcerunt. eo vero affirmante,primis auſpiciis non conuenire,ornari muliebri mundo,equi phaleras quæſiuerunt. ſed,eum id quoq; turpe aſſeueraret, quidam haſtatus detractũ ſibi torquẽ,quo,vt draconarius, vtebatur, capiti eius impoſuit. Itaq; in neceſſitatem compulſus extremam, quinos ſingulis aureos, argentiq; ſingula pondo promiſit. atq; inde in occulto ſe abdidit, nihil pro Imperio agẽs. ex quo rumor eſt diſſipatus, ipſum interemptum fuiſſe,magnum, niſi euanuiſſet, tumultum excitaturus. Vocatos inde in concionem omnes blande appellauit. atque litteras inde ad Conſtantium de iis, quæ euenerant, ſcripſit, quibus ſe coactum ad cognomen Auguſti accipiẽdum narrauit. pollicitus eſt inde, ſe præbiturum curules Hiſpanos,& miſcendos Gentilibus, atq; Scutariis adoleſcentes lectos,ſe præfectos prętorio ab illo accepturum; reliquos iudices ordinarios,militiæq; moderatores,& ſtipatores æquum eſſe cenſere, vt ſibi concederet arbitrio ſuo promouẽdos. His litteris iunctas ſecretiores alias clam reddendas curauit,obiurgatorias,& mordaces,& ad id muneris exequendũ, viros graues miſit Pentadium officiorũ magiſtrum,& Eutheriũ cubiculi præpoſitũ. qui Conſtantium apud Cæſareã Cappadociæ inuenere. eo enim Conſtantinopoli venerat, Antiochiam ad bellum Perſicum, quod acerrime gerebatur,contendens. Lectis litteris,Conſtantius ira exarſit,ac legatos egredi iuſſit. inde mitiore conſilio capto,expeditione Perſica decreta,eos dimiſit,& Leonam quæſtorem ſuum cum litteris ad Iulianum miſit,monens,vt intra Cæſaris poteſtatẽ ſe contineret. atq; in locum Florentij præfectũ prætorio Nebridium quęſtorem Iuliani promouit. & Felicem notarium officiorum magiſtrum,& Gohomarium armorum magiſtrum Lupicino ſucceſſorem dedit. Leonas ingreſſus Pariſios,poſtridie Iuliano in tribunali de induſtria conſiſtenti,litteras reddidit.

Quas

Quas Iulianus conuocatæ multitudini recitauit. Vbi vero ventum eſt ad locum id
continentem, quòd geſta omnia Conſtantius improbans, Cæſaris poteſtatem ſuf-
ficere Iuliano cenſebat, exclamauit vndiq; multitudo, Auguſte Iuliane, vt prouin-
cialis, & miles, & reip. decreuit auctoritas. Quibus auditis, Leonas cum Iuliani lit-
teris eadem indicantibus reuertit. Iulianus inde, legatis ad Conſtantium miſſis, ad
limitem Germaniæ ſecundæ proceſſit, Rhenoq; tranſmiſſo, regionē inuaſit Fran-
corum, quos Atthuarios vocant, inſolentius extrema Galliæ incurſantium. eosque
adortus nimium ſecuros, quòd propter aſperitatem, difficultatemq; viarum nemi-
nem principem ad ſuos pagos penetraſſe meminerant, leui negocio ſuperauit. ca-
ptisq; plurimis, & occiſis, ceteris, qui ſuperfuere, pacem orantibus, pro arbitrio de-
dit. Reuertens inde pari celeritate per flumen, præſidiaq; limitis explorans, & cor-
rigens, Rauracos venit. locisq; recuperatis, quæ iampridem barbari intercepta te-
nebant, vt propria, iiſdemque maiore cura munitis, per Veſontionem Viennam
diſceſſit. Ibi vero, Tauro, Florentioque conſulibus, hiemans, diu animo fluctuauit,
num Conſtantium modis omnibus alliceret ad concordiam, an terroris incutiendi 361
cauſſa vltro laceſſeret. nam & amicum formidabat cruentum, & inimicum metue-
bat in ciuilibus ſeditionibus ſemper victorem. maximeque Galli fratris exemplo,
quem per dolum interfecerat, mouebatur. Ea de cauſſa, auditis quæ per Leonā ille
ſcripſerat, tutius eſſe duxit, vt ſe hoſtem aperte profiteretur. Itaq; nemine ſuſcepto
eorum, quos ille promouerat, præter Nebridium, quinquennalia Auguſtus iam e-
didit, ambitioſo diademate vſus, gemmarum fulgore diſtincto, cum initio princi-
patus coronā vilem xytarchæ purpurato ſimilis geſtare cōſueuiſſet. inter quæ He-
lenæ vxoris defunctæ cineres Romam miſit, vt in Suburbano viæ Nomentanæ re-
conderentur, vbi vxor quoq; Galli ſepulta fuerat. Accenſus eſt etiā ad inferendū,
pacatis iam Galliis, Conſtantio bellum, quòd ſomnio obiecto comperit, eum breui
è vita deceſſurum. quod vulgo magicis artibus, quibus ab ineunte ætate ſtuduerat,
eſt tributum. nihil tamen interim de præſenti ſtatu rerum mutauit, ſed quiete o-
mnia conſtituit. & vt omnes, nemine impediente, ad ſuas partes attraheret, ſtudere
ſe Chriſtianæ fidei finxit. à qua iampridē occulte deſciuerat, atq; aruſpicibus, augu-
ribusq;, & Deorum cultibus ſe tradiderat. &, vt hoc celaret, die Epiphanię progreſ-
ſus in eccleſiam, ſolemni ritu Deum orauit. Appetente inde vere, cum audiſſet, A-
lemanos à pago Vadomarij, vnde nihil poſt ictum fœdus metuebatur incommodi,
incipientes regionem Rhætis finitimam peruaſtare, ſtatim Libinonem Comitem
cum Celtis, & Petulantibus ſecum hiemantibus miſit. qui cum prope oppidū San-
ctionem veniſſet, hortatus ſuos, licet numero impares, hoſtes aggreditur, atq; ini-
tio pugnæ occumbit, hoſtibus præter paucos occiſos, fugatis, Vadomario, cum à
Conſtantio ſecreta habere aduerſus ſe mandata putaretur, per ſpeciem amicitiæ
capto. deinde ipſe tranſgreſſus Rhenum impetu facto, omnes ad deditionē addu-
xit. Hoc bello ex ſentētia adminiſtrato, palam inde defectionem iniuit, ac placata
ritu ſecretiore Bellona, milites in concionem vocauit. rebusq; à ſe actis expoſitis,
hortatus eſt, vt ſe iurati ſequerētur ad prouincias Illyricas, dum maioribus prę ſidiis
vacuæ eſſent, occupandas. Quam orationē milites immani ſcutorum fragore com-
probauerunt, vniuerſiq; ſtatim in eius nomen gladiis ceruicibus ſuis admotis, atq;
execrationibus diris verbis cōceptis, iurarunt, ſe omnes pro eo calamitates, quoad
ſanguinem profudiſſent, ſi neceſſitas vrgeret, perlaturos, quos ſequuti rectores, o-
mnesq; principes proximi, fidem ſimili religione firmarunt. ſolus omnium Nebri-
dius iuſiurandum contra Conſtantium abnuit, quòd maximis ei ſe diceret obſtri-
ctum officiis. qua voce audita, proximi milites eum trucidandum appetierunt, ve-
rum Iulianus hominem ad genua ſua prolapſum paludamento protexit. Inde re-
uerſus in regiam, cum antegreſſus ille, ſupplexq; iacens oraret, vt ad leuandum ti-
morem dextram porrigeret, Et, quid, ait, præcipuū amicis ſeruabitur, ſi tu manum
meam attigeris? Sed hinc quo libet abi ſecurus. hocq; audito ille innoxius domum
in Tuſciam abiit. Inde per teſſeram iter in Pannonias eſt indictum. Dum hæc ille
agit, Conſtantius hiberna Antiochiæ, quo ex Meſopotamia receſſerat, agens, ad
diſſenſionem Eccleſiæ componendam epiſcopos deintegro conuocauit. in eo

Concilio Meletius Berœæ Syriæ epiſcopus in locum Eudoxij, qui ad Conſtantinopolitánam traductus erat eccleſiam, Antiochenis epiſcopus datus, veniensque Antiochiam, à Conſtantio accerſitus, ſolemni totius cleri, & ciuitatis occurſu exceptus eſt. verum mox, cum fidem Conſubſtantialis defenderet, pulſus, atque ei Euzoius, notus Arrianæ doctrinæ patronus, ſuffectus. In eodem concilio quidam etiam Arrij opinionem palam defendere auſi ſunt, filium, neq; conſubſtantialem, neq; ſubſtantia ſimilem, ſed omnino & ſubſtantia, & voluntate patri diſſimilem eſſe, & ex iis, quæ non ſunt, conſtare. Et Conſtantius ipſe, qui adhuc catechumenus fuerat, ab Euzoio ſalutari fonte ablutus eſt. inde Fauſtina vxore amiſſa, Euſebiam duxit, & Florentium præfectum prætorio per Illyricum Anatolio mortuo ſubſtituit. & Hermogene defuncto, Elpidium ad præfecturam prouexit. agitatisq; de re gerenda conſiliis, bellum Perſicum antè ſibi finiendum, aut certe profligandum, quàm Iuliani conatibus nondum ſibi plane cognitis occurrendum, decreuit. Itaq; hibernis egreſſus, Eufrate nauali ponte traiecto, Ædeſſam petiit, ibi opperiens, dum metum hoſtium cognoſceret. Iulianus autem diſcedens à Rauracis, Salluſtiū præfectum à ſe promotum remiſit in Galliam; Germaniano iuſſo vicē tueri Nebridij, Neuitæ magiſterium armorum commiſit, ac ſimulatione Chriſtianæ profeſſionis abiecta, ſemet pontificem appellauit, & feſtos dies Gentilium ritu celebrari petmiſit. Gumoarium vero timens, quem, cum Scutarios regeret, prodidiſſe Vetranionem principem ſuum audiebat, Iouio quæſturam, & Mamertino largitiones curandas attribuit. & Dagalaiphum domeſticis, aliosq; militibus regendis præpoſuit, quorum merita norat, & fidem. Profecturus autem per maritimas ſyluas, viasq; iunctas Iſtri fluminis ripis, veritus eſt, ne paucorum comitatu ſtipatus contemneretur ab inimicis. Itaq; conſilio ſolerti vſus, agmina ita diſtribuit, vt alios per itinera Italiæ nota Iouius, & Iouinus ducerent, alij per mediterranea Rhætiarum magiſtro equitum Neuita contenderent. vt in varias partes diuiſi, maioris numeri opinionem afferrenr, atq; omnia tumultu, ac trepidatione complerent. mandatumq; dedit, vt omnes tanquam cum hoſte protinus occurſuro iter conficerent. cumq; ad locum veniſſet, vbi nauigari poſſe Danubium didicit, lembis, quàm occultiſſime potuit, decucurrit, ob id latens, quòd paucis cōtentus extra oppida, ciuibus imprudentibus, tranſibat. fama tamen præceſſit, Iulianum, dimiſſis regibus, cum ingenti exercitu aduentare. qua perculſus Taurus præfectus prætorio Italiæ, ſuperatis Alpibus Iuliis, abſceſſit, ac Florentium collegam ſuum abduxit. Lucillianus Comes, qui per illas regiones rem curabat caſtrenſem, agens apud Sirmium, vbi Iuliani aduentum cognouit, cōuocatis militibus, reſiſtere decreuit. Sed Iulianus Bononiam non longe à Sirmio diſtantē curſu citato progreſſus, luna ſeneſcente, & maximam noctis partem obſcurante, è naui improuiſus exiluit, & Dagalaiphū cum expeditis ad Lucillianū vocandum, trahendumq;, ſi reniteretur, miſit. Qui circunſeptum ſe cernens, paruit inuitiſſimus. & carpento impoſitus Iuliano tanquā captiuus oblatus eſt. Eo deinde amoto, Iulianus propere ad vrbē Sirmium acceſſit. quē propinquantē amplis, ac nimiū protentis ſuburbanis ingēs militū, atq; omnis generis turba excepit, obuiā effuſa cum luminibus, & floribus, votisq; fauſtis Auguſtū appellans, ac dominū in regiā duxit. Poſtridie curule certamen ingenti cum gaudio plebis edidit. luce tertia percurſis aggeribus publicis Succos, nemine auſo obuiā ire, præſidiis occupauit. eisq; cuſtodiendis Neuitam præfecit, atq; inde Naiſſum repetiuit. vbi Sex. Victorem ſcriptorē hiſtoriarum Sirmio ſecum deductū Pannoniæ ſecundæ Conſularē præfecit. atq; orationē in Conſtantinum Maximū omnibus probris, contumeliisq; refertā ad ſenatum miſit. quæ cum, Tertullo adhuc vrbis pręfecturā gerēte, recitaretur, ſucclamatū ab omnibus eſt: Auctori tuo reuerentiā rogamus. Nam & Conſtantinū vt nouatorē, turbatoremq; priſcarū legū, & moris antiqui recepti carpebat. & aperte vitio dabat, ꝙ primus barbaros vſq; ad faſces, & trabeas conſulares auxiſſet. Duas legiones Conſtantiacas, addita vna ſagittariorū cohorte, quas inuenerat apud Sirmiū, ſuſpectę adhuc fidei miſit in Gallias. Hę lento incedētes itinere, cū Germanos hoſtes truces, aſſiduosq; metuerēt, nouare quædā conatę auctore Nigrino equitū turmę tribuno, vbi Aquileiam attigerūt, vrbē ſitu, muriſq;

munitam

munitam inierunt, ac iuuante plebe indigena, quæ Conſtantij nomini erat amica, obſeratis aditibus, turribusq́;, ac propugnaculis confirmatis, omnia ad certamen neceſſaria parauerunt, ac ſimul Italicos ad ſtudium, parteſq́; Conſtantij permouerunt. Qua re Iulianus apud Naiſſum accepta, ſtatuit, Aquileiam vel vi, vel metu ſibi adiungere, quòd legiſſet, audiuiſſetq́;, vrbem circunſeſſam aliquoties, nunquam tamen exciſam, aut in poteſtatem adductam. atq; Iouinum magiſtrum equitum venientem per Alpes, Noticumq́; ingreſſum eò properare iuſſit, ſimulque omnes milites, qui comitatum ſequebantur, eò direxit. Aquileia gemino ſcutorum ordine circumſepta, defenſores ad deditionem blandorum, minaciumque ſermonum varietate illiciuntur. ſed multis vltro, citroq́; iactatis, re irrita diſceditur. Inde curatis vtrinque corporibus, prima luce ad oppugnationem deſcenditur. oppugnatores autem pluteos, & crates denſius textas præferentes, caute murorum fundamenta ſubruere nitebantur, factas plerique vehentes ad altitudinem mœnium ſcalas. ſed lapidibus deuolutis colliſi, ac iaculis confixi cum receſſiſſent, alios ab eiuſmodi conatu auerterunt. Itaque, poſtquam vis aperta parum proderat, ad inſtrumenta oppugnationis ſe contulerunt. & quia nec arietibus admouendis, nec machinis intentandis, nec cuniculis agendis vrbs erat habilis, Natiſone amne breui interuallo vrbem præterfluente, commentum admirabilis induſtriæ excogitarũt. Conſtructas ligneas turres propugnaculis Aquileienſium celſiores impoſuere trigeminis nauibus valide inter ſe connexis. quibus inſiſtentes armati aduerſarios depellere, collatis ex propinquo viribus, contenderunt. ſubtérque expediti velites è turrium cauernis egreſſi, iniectis ponticulis, quos antè contabulauerant, tranſgredi contenderunt, eo conſilio, vt dum viciſſim miſſilibus ſe, ſaxiſque vtrinqueſecus alte locati peterent, ij, qui tranſiere per pontes, nullo interpellante, ædificij parte conuulſa, aditus in penetralia aperirent. Verum & hoc incœptum irritum cecidit. Cum enim turres iam aduentarent, ac contortis malleolis pice madentibus, atque arundine, ſarmentis, aliíſque flammarum fomitibus adactis, ignem comprehendiſſent, celeri incendio, ponderibúſque trepide ſuperſtantium in flumen prociderunt. atque armatorum nonnulli per earum veſtigia eminus tormentis confixi interierunt. Inter quæ deſtituti pedites poſt naualium ſociorum occaſum obtriti ſunt ſaxis immanibus, præter paucos, qui ſeſe fugæ mandarunt. nox certamen diremit: recreatis inde per noctem viribus ſub lucem prœlium iteratur. Tum quidam elatis ſuper capita ſcutis, vt pugnaturi leuius, alij humeris, vt antea, ſcalas ferentes, & magno impetu procurrentes, pectora telis obiiciebant, alij ferratos portarum obices refringendos aggreſſi, vltro facibus, aut ſaxis muralibus petebantur. quidam foſſas audacius tranſire conati, repentinis eorum aſſultibus, qui erumpebant, clam per poſticas ruentes incaute ſauciabantur. His difficultatibus obiectis, res inde ad obſidionem conuerſa eſt. Itaque excubiis, ſtationibúſque relictis, præſidiarij milites vaſtantes agros propinquos, omnibus rebus neceſſariis abundabant, raptorum pleraque contubernalibus ſuis impertientes. vnde largiore potu, ſaginiſque diſtenti marceſcebant. Iulianus autem etiam tum apud Naiſſum agens, curis grauioribus vrgebatur, metuens, ne milites Aquileiæ incluſi eruptione repente facta clauſtra Alpium Iuliarum perrumperent, atq; ita prouincias, & quæ inde ſperaret, auxilia eriperent. vires etiam Orientis formidabat, audiens, diſperſum per Thracias militem contra vim ſubitam repente coactum, ad Succorum fines appropinquare, Comite Marciano ducente. Itaq; Illyricos exercitus conuocauit, ac populos allicere ad ſui partes perrexit; & Maximum, ac Symmachum ſenatores à Conſtantio legatos reuertentes honorifice habuit, & Maximum in locum Tertulli vrbi præfecit; & Mamertinum præfectum prætorio cum Neuita conſulem deſignauit. Dum hæc gerebantur, Conſtantius Edeſſæ agens certior factus, Iulianum Italiam, & Illyricum magna celeritate prætergreſſum, clauſtra Succorum occupauiſſe, atq; accita vndique auxilia expectare, vt multitudine armatorum ſtipatus peruaderet Thracias, militem vehiculis publicis impoſitum præmiſit, vt celeriter his malis obuiã iret. edoctus inde, regem Perſarum cum omni manu, quam duxerat, domũ rediſſe, reuocatis omnibus, præter eos, quos præſidio Meſopotamiæ

deſtinauerat, rettulit ſe Hierapolim. ibiq; conuocatos vndiq; milites oratione ad tempus accommodata alloquutus eſt, facinus Iuliani commemorans, eosque ad eum ſecum vlciſcendum adhortans. cui omnes ſe præſto affuturos alacritate maxima reſponderunt. Inde Arbetionem cum lancea riis, & mattiariis, & turmis expeditorum præmiſit, itemque Gumoarium cum aliis venturis, vt ad Succorum fauces opponeretur. Inde Antiochiam ſe contulit, pôſt autumno iam ſeneſcente Tarſum; vbi leui febre tentatus, ratusq; itineris motu eam excuti poſſe, per vias difficiles Mopſueſtiam prodiit. egrediq; poſtridie conatus, morbo ingraueſcente detentus, paulatimq; nimio calore venas vrente, extinctus eſt, ſucceſſore ipſo ſibi Iuliano relicto, III Nonas Octobris, anno ætatis XLV, Imperij XXXVIII, ex quibus tredecim vnà cum patre, viginti quinque poſt patris exceſſum regnauit. Comploratione in exercitu facta, qui primum in aula locum obtinebant, conſultare de Imperatore legendo cœperunt. Inde placuit, vt legati ad Iulianum mitterentur, qui mortem propinqui nunciarent, &, vt ſine cunctatione ad obtinendum Orientem veniret, orarent. Iulianum adhuc in Dacia morantem nuncij conuenerunt. quare audita vaticiniis iam etiam vehementius credens, iter in Thraciam edixit. ac ſtatim Succorum decliuitatem emenſus, Philippos, Heracleamq; contendit. Inde profectus Conſtantinopolim, ab omni ætate, ſexuq; ſumma animorum alacritate effuſis exceptus III Idus Decembris, atque Auguſtus eſt ſalutatus.

IVLIANVS AVGVSTVS.

MANSIT inde Conſtantinopoli decem menſes rebus Imperij conſtituendis, atque firmandis intentus. Quo temporis ſpacio, corpore Conſtantij honorifice ſepulto, quæſtiones aduerſus inimicos ſuos inſtituit, atque amicos eis ſuos præfecit. qui Chalcedona profecti, damnarunt Palladium ex magiſtro officiorum, Euagrium Comitem rei priuatæ, Saturninum ex curatore Palatij, Catinum ex notario. &, cum ſciret, Conſtantium Gentilibus, & Catholicis parũ fuiſſe acceptum, ab vtroque genere gratiam inire ſtudens, non ſolum epiſcopos relegatos ab eo reuocauit, ſed etiam Gentilibus templa reſtituit. Agilonem inde miſit Aquileiam, vt obſeſſi, cum virum honoratiſſimum conſpexiſſent, & Conſtantij obitum cognouiſſent, ſuæ ſeſe fidei, poteſtatiq; permitterent. Antequam ille acceſſit, placuerat reſiſtentes ad deditionem ſiti, ductibus aquarum interciſis, compellere. quod vbi parum profuit, flumen magnis labotibus auerterat. ſed oppidani puteorum aquis contenti, nihil pertinaciæ, conſtantiæve remiſerant. Vbi vero Conſtantium mortuum, & Iulianum confirmatum ab Agilone ante muros vrbis nunciante, audierunt, primum fidem inhibuerunt, deinde pacti ſalutem, poſtquam ſuſceptum in vrbem cum iureiurando id affirmantem viderunt, extemplo deditionem fecerũt. ac culpam defectionis in Nigrinum, paucosq; alios reiecerunt. Itaque Nigrinus, Mamertino præfecto ptætorio quæſtionem exercente, pôſt eo nomine viuus exu-
362 ſtus eſt. Ipſo deinde Mamertino, ac Neuita conſulibus, Iulianus Conſtantinopoli portum vnà cum porticu ad auſtrum vergente conſtruxit. atque in porticu bibliothecam ædificauit, eamq; nobilium omni genere monumentorum referſit. Cum Thracias munitionibus, commeatibusque, ne quid deeſſet iis, qui per ripas Iſtri barbarorum impreſſionibus obiecti erant, inſtrueret, ſuadentibus proximis, vt aggrederetur ſæpe fallaces, ac perfidos, Gotthos, hoſtes ſe quærere meliores, dixit. Illis enim ſufficere mercatores Galatas, per quos vbique nullo conditionis diſcrimine venderentur. Legationibus inde remotiſſimarum gentium cultus, & nuncio victoriæ Aquileienſis elatus, ſupra hominis ſpirare conditionem cœpit. Itaque qui primo omnibus facilem ſe præbuerat, pôſt paulo Chriſtianis acerbior eſſe inſtituit. Nam Conſtantinopoli Gentilium ſacra renouari, ac patefieri templa præcepit. & Chriſtum appellans, Galilæum ad contumeliam nominauit. & Chriſtianis, ne Grammaticam, Rhetoricam, & humaniores litteras aut docerent, aut diſcerent, interdixit. nimirum ne quæſtum ex iis artibus facerent, quarum religionem reſpuerent, aut ne doctrinis Gentilium eruditi aduerſus eos abuterentur. qui vero à Chriſtiana fide non receſſerunt, eos & Palatio expulit, & militiæ munere ſpoliauit.

ex qui-

ex quibus alij baltheum poſuerunt, atque omnes cruciatus perferre, quàm à Christo deficere, maluerunt. inter quos fuit Iouianus, Valentinianus, & Valens, qui poſt ipſum deinceps Imperium tenuerunt. alij propter imbecillitatem ad immolādum ſe receperunt. Ceterum, antequam ſæuire in Chriſtianos cœpiſſet, Alexandriæ Georgio epiſcopo tumultu populari ſublato, Athanaſius ex latebris, in quibus per duodecim annos apud virginem Alexandriæ delituerat, tandem emerſus, eccleſiam recuperauit. atque conuentu habito, fugam ſuam oratione defendit. ac de filio patri conſubſtantiali, perinde ac Nicæni patres cenſuerant, ſtatuit. Lucifer etiam Caralitanus, & Euſebius Vercellenſis epiſcopi ad ſuos redierunt. Hilarius Pictauenſis, frequentibus intra Gallias conciliis habitis, atque omnibus ferme ſacerdotibus errorem profitentibus, quæ fuerant apud Ariminum decreta, damnauit. & in ſtatum priſtinum fidem eccleſiarum redegit. Saturninus Arelatenſis reſiſtens, eccleſia eiectus eſt, multorum præter hæreſim criminum, ac ſæuorum facinorum reus. Paternus item à Petrogoris æque væcors ſacerdotio pulſus. ceteris venia data. Qua de re D. Hieronymus aduerſus Luciferianos hoc modo: *Omnes epiſcopi, qui de propriis ſedibus fuerant exterminati, per indulgentiam noui principis ad eccleſias redierūt. tunc triumphatorem ſuum Athanaſium AEgyptus excepit. tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarum eccleſia complexa eſt. tunc ad reditum Euſeby lugubres veſtes Italia mutauit. concurrebant epiſcopi, qui Ariminenſibus dolis irretiti ſine conſcientia hæretici ferebātur, conteſtantes corpus Domini, & quidquid in eccleſia ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos. putauimus, aiebant, ſenſum congruere cum verbis, nec in eccleſia Dei, vbi ſimplicitas, vbi pura confeſſio eſt, aliud in corde clauſum eſſe, aliud in labiis proferri timuimus. decepit nos bona de malis exiſtimatio. non ſumus arbitrati ſacerdotes Chriſti aduerſus Chriſtum pugnare. multaq́; alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo, flentes aſſerebant, parati, & ſubſcriptionem priſtinam, & omnes Arrianorum blaſphemias condemnare.* Poſtquam autem Iulianus Chriſtum inſectari inſtituit, perſuaſus, ſi, Athanaſium Alexandriæ eſſe permitteret, nullum gentilibus locum ad cultum deorum futurum, ipſum nō ſolum vrbe, ſed vita etiam deturbari præcepit. Qua re præcognita, Athanaſius in Thebaidem ſeſe contulit. Moliens inde bellum Perſis, Ormiſdam, & Victorem duces conſtituit, atq; eis exercituum curam commiſit. & Conſtantinopoli egreſſus, Nicomediam adiit. ad quam reſtituendam, nam tremore corruerat, pecuniam ſuppeditauit. atq; inde Nicæam, tum in Gallogræciam, tum Peſſinuntem, atq; Ancyram, ac demum Tarſum, atque Antiochiam venit. quibus in locis omnibus ſeueriſſime ius poſcentibus dixit. XI Kal. Nouembris Daphnæum Apollinis fanum exuſtum. III Nonas Decemb. reliquum Nicomediæ tremore collapſum, item pars Nicææ non mediocris. Antiocheni, cum læto omnium occurſu Iulianum excepiſſent, ægre inde tulerunt, eum populo præſente ſe de theatro ſubducere, & raro ludos, neq; eos toto die ſpectare. offendit etiam, quòd is precium rerū venalium plus æquo imminuit. Itaq; acerbis eum quibuſdam vocibus carpſerunt. Quibus vt gratiam referret, orationem, quæ adhuc extat, edidit, qua omnia in eos, ciuitatemq́; eorū maledicta collegit. quam Miſopogonem appellauit. ridebatur enim ab eis, vt barbam ferens hircinam. Cum Apolline Daphnæo conſulto reſponſum tuliſſet, ſe oraculum edere nō poſſe, quòd vicinum ſuum, ſcilicet Babylam martyrem, formidaret, loculum, in quo erant oſſa martyris, ex Daphne Antiochiam tranſtulit. accenſus inde ſuper hymnis contra deos decantatis, eadem Chriſtianis ſupplicia conſtituit, quæ Diocletianus inflixerat. cum autem paucos Chriſtianos ad ſacrificandum impellere poſſet, ſequenti anno, ſe quartum, & Salluſtio conſulibus, ad Iudæos acceſſit. eos vero ſe immolaturos abnuentibus, niſi Hieroſolymis in templo id facerent, templum Salomonis 363
reſtitui iuſſit. idq́; opus Alypio Antiocheno curandum commiſit. cum autem fundamentorum gratia terra egereretur, horrendi flammarum globi crebris aſſultibus erumpentes, fabris aliquot exuſtis, locum inacceſſum fecerunt. atq; ita à templi reædificatione ceſſatum. Per eoſdem dies legatos ad ſe Roma profectos, homines, ſummo loco natos, diuerſis honoribus affecit. & Apronianum vrbis præfectum, Octauianum proconſulem Africæ declarauit, Venuſtum vicarium Hiſpaniæ, Rufinum Comitem Orientis in locum auunculi ſui Iuliani vitæ functi prouexit.

Interim Conſtantinopolis ſæuo terræ motu quaſſata. quæ res licet infauſta aliena inuadenti diceretur, ipſum tamen à propoſita expeditione non auocauit. Itaque legationibus regum omnium auxilia pollicentium, præterquam Arſacis Armenij, dimiſſis, nondum adulto vere per militares numeros teſſeram miſit, ac cunctos tranſire Eufratem iuſſit. ipſe Antiochia diſceſſurus, Alexandrum Heliopolitam Syriacæ iuriſdictioni præfecit. ac III Nonas Martias Hierapolim venit, atque inde Eufrate tranſmiſſo, Carras acceſſit. Ibi cum eſſet, XIIII Kal. Aprilis Romæ templum Palatini Apollinis, Aproniano præfecturam vrbis gerente, ſæuo flagrauit incendio. Ineunte inde Aprili, Cercuſium ventum. ac poſtremo in Aſſyriam eſt proceſſum. vnde variis editis prœliis, oppidiſq; occurrentibus aut vi, aut metu in poteſtatem adductis, ad Tigrim peruenit quo tranſmiſſo, claſſem parum ſano conſilio inflammauit. atque vrbem Cteſiphontis oppugnare voluit, Alexandri Magni ſe res geſtas in iis locis, aut ſuperaturum, aut certe æquaturum confiſus. Illo inde conſilio improbato, vaſtandis circumquaque agris vltra proceſſit. ac rege totius regni viribus ad ſummam belli dimicationem prodeunte, fortiter impetum eius excepit. poſtridie autem cum militibus à tergo laborantibus inermis, vt in re ſubita, ſuccurriſſet, telo, incertum ab hoſte, an à ſocio miſſo, vulneratus, ſequenti nocte VI Kal. Iulias expirauit, cum eſſet annos vnum, & triginta natus. qui ſine dubio in omni virtute ſummorum Imperatorum laudes conſequutus eſſet, niſi eas inſigni vna erga Chriſtum, cui infeſtiſſimus fuit, perfidia maculaſſet. quem in extremo etiam edendo ſpiritu videtur illuſiſſe, cum moriens, dixit: Viciſti Galilæe. Itaq; D. Hieronymus de ipſius morte ſic ſcriptum reliquit: *Iulianus Auguſtus ſeptem libros in expeditione Parthica aduerſus Chriſtum euomuit, & iuxta fabulas poetarum ſuo ſe enſe lacerauit. & Nazarenum noſtrum, &, vt ipſe ſolebat dicere, Galilæum ſtatim in prælio ſenſit, & mercedem linguæ putidiſſimæ conto in ilia perfoſſus accepit.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER VII.

IOVIANVS AVGVSTVS.

IVLIANO mortuo, poſtridie Iouianus domeſticorum ordinis primus Imperator militari fauore pronunciatur, oppido Singidone in Pannonia natus. Eo Imperium abnuente, quòd ſe Gentilibus imperare diceret nolle, milites ſe Chriſtianos eſſe clamarunt. atque ita volentem veſtibus Auguſtalibus exornatum, è tabernaculo eduxerunt, ac per agmina iam proficiſci parantia, deduxerunt. Interim Sapor de morte Iuliani edoctus, immiſſis elephantis, exercitum Romanum abire conātem, inuaſit, & cum duabus legionibus Iouiorum, & Victorum non ſine aliqua ſui calamitate conflixit. Kal. Iuliis exercitus abiens, Duram oppidum, Perſis hærentibus in terga, peruenit. cum ad Tigrim inde proceſſum eſſet, ibi quattriduum in conſultanda traiectione, quòd naues non ſuppeterent, eſt conſumptum, ac vehementer inedia laboratum. Ibi Iouianus legatis Saporis pacem poſcentibus duris conditionibus dedit. Si quidem & quinq; trans Tigrim à Galerio partis prouinciis, ſe ceſſurum, & Niſibim, ac Meſopotamiæ partem relicturum ſpopondit. atq; ita fœdus in annos XXX firmauit. Traiecto inde Tigri, non ſine multis periculorum, ac cladium caſibus Niſibim venit, ac caſtris extra mœnia poſitis, vrbem legatis Saporis, ipſis complorantibus incolis, tradidit. atq; inde reliquias Iuliani, prout ipſe mandarat, Tarſum ſepeliendas miſit.

Quin

Quin etiam legatos in Illyricum,& Gallias deſtinauit,vt nunciarent, Iulianum vita functum,& ſe poſt eius obitum ad faſtigium Auguſtale proue-ctum,ac Lucillianum ſocerum ſuum agentem apud Sirmium conuenirent, ac redditis magiſterij peditum,& equitum codicillis,properare Mediolanum vrgerent, vt res dubias confirmaret,& nouis caſibus,ſi res ferret,occurreret.& Malarichum agentē in Italia,miſſis inſignibus, Iouino ſuccedere armorum magiſtrum per Gallias imperauit. Sæuiente inde hieme,venit Antiochiam. Ibi epiſcopis ſe adeuntibus, fidem Conſubſtantialis ſe tutaturum oſtēdit, & Athanaſium poſt obitum Iuliani ad eccleſiam Alexandrinam reuerſum, ſine cura eſſe iuſſit. atq; epiſcopos à Conſtantio relegatos, neq; à Iuliano reſtitutos reuocauit. Gentiles templa claudere, & cruenta ſacrificia omittere imperauit. eoq; Antiochiæ morante, Meletius epiſcopus concilium habuit, quo fidem Nicænam firmauit. congiarium etiam à Iouiano eccleſiis datū eſt, quod à Conſtantino inſtitutum à Iuliano fuerat abrogatum. Tarſum inde progreſſus,ſepulchrum Iuliani exornauit.Tyanis autem Cappadociæ,legatos reuerſos audiuit,nunciantes Lucillianum Mediolanum ingreſſum,cum cognouiſſet, Malarichum recuſare magiſterium, inde Rhemos ſe propere cōtuliſſe. milites etiam à Iouino miſſi rettulerunt,exercitū Gallicanum æquo animo ipſius Imperium eſſe amplexum. Valentiniano,qui cum iis redierat,ſecunda ſcutariorum ſchola commiſſa eſt. Ancyram inde in Galatiam cum veniſſet,ibi conſulatum cum Varroniano filio iniit,puero adhuc in cunis vagiente. Ex quo loco cum Dadaſtanam acceſſiſſet, qui 364
locus Bithyniam diſtinguit à Galatis, nocte exanimatus inuentus eſt. Cuius mortis varia fama fuit. alij recēti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequiuiſſe putarunt. quidam extuberato capite periiſſe ſuccenſione prunarum immenſa; nonnulli ex colluuione ciborū auida cruditate diſtentum. Deceſſit XIII Kal. Martias anno XXXIII ætatis, inter bonos potius, quàm ſtrenuos principes numeratus.

VALENTINIANVS MAIOR AVG.

IOVIANO ex humanis rebus exempto, principes cadauer Conſtantinopolim miſerunt,vt inter Auguſtorum ſepulchra reponeretur. Exercitus inde è Galatia profectus,ſeptimo die Nicæam in Bithyniam venit. Ibi VI Kal. Martij à poteſtatum ciuilium,militiæq; rectoribus de ſucceſſore ad tantum faſtigium euehēdo relatum eſt. Cum alij Equitium ſcholæ primæ ſcutariorum tribunum,alij Ianuarium res caſtrenſes per Illyricum procurantem dixiſſent, exercitus vtrumque repudiauit, ac Valentinianum agentem ſcholam ſcutariorum ſecundam Cibalis oppido Pannoniæ natum, maxima animorum conſenſione delegit. atque extemplo Ancyta Galatiæ oppido, vbi remanſerat, euocauit, nemine interim per dies decem Imperij gubernacula moderante. Valentinianus cum ad nutum exercitus aduolaſſet, tamen poſtero die prodire in publicum noluit, diem bis ſextum Kal. Martij vitans, quòd eum ſæpe reip. Romanæ infauſtum fuiſſe non fugiebat. tertio vero die,conuocatis militibus, in campum cum proceſſiſſet, iuſſu omnium tribunal aſcendit, ac ſecundis cunctorum voluntatibus, & clamoribus Imperator eſſe iubetur. mox corona,& cultu Imperatorio decoratus, Auguſtus appellatur,& in clypeo militari more circumlatus, omni laudum genere celebratur. Cum autem exerta manu meditata quędam dicere vellet,exercitus ex omni parte vociferari cœpit,vt ipſe ſibi Imperij conſortem aſciſceret. Quod cum Conſtantius, ac prope pertinacius faceret,Valentinianus veritus,ne ea res grauiorem aliquem tumultum exciret,elata dextra,vt fiduciæ plenus, proximos quoſdam inſolentius ſe gerentes increpuit. ad vniuerſos inde conuerſus; Quod erat in veſtra manu, inquit, nondum deſignato Imperij formatore,vos è rep. fideque veſtra compleſtis, vt eum ad ſummam rerum euocaretis, quem ab ineunte vſque ad maturam ætatem integre,ſplendideque vixiſſe cognoſtis. Equidem collegam ſocia in omnes caſus poteſtate adiungi oportere , & ego quoque intelligo, dum ingentem curarum imminentium molem cum animo meo reputo. ſed concordiæ ſeruiendum eſt, qua res quoque minimæ adoleſcunt. quod fiet, ſi vos mihi libenter, quod veſtratum eſt partium, concedetis. cui rei me enixe operam daturum eſſe polliceor. interim per otium corporum,

animorumq́ue vires recipite, ac protinus debita ob Auguſtalem nuncupationem munera expectate. Atq; ita ſedato clamore, ordinibus omnibus proſequentibus in regiam eſt progreſſus. Poſt diem tertium Nicæa diſcedens, primores, quos aduocauerat, ſciſcitatus eſt, quemnam collegam Imperij oporteret aſſumi. cui ſilentibus cunctis, Dagalaiphus equitum magiſter liberius, Si tuos, inquit, amas, habes fratrem, ſi remp. alium quære. Quo ille dicto offenſus, diſſimulato conſilio Kal. Martij citatis itineribus Nicomediam prodiit, atq; ibi Valentem fratrem ex Pæonia accitum ſtabulo ſuo cum tribunatus dignitate præfecit. Inde progreſſus Conſtantinopolim, Kal. Aprilis eundem in ſuburbanum produxit, ac ſummo omnium conſenſu, (neque enim refragari audebat quiſquam,) Auguſtum declarauit atque Auguſtali trabea, ac regio diademate ornatum in eodem vehiculo ſecum reduxit, poteſtatis quidem eiuſdem participem, ſed more apparitoris obedientem. Inde rapidis febribus ambo tentati, vbi ſpem viuendi firmarunt, ſuſpectas morborum cauſſas Vrſacio officiorum magiſtro, & quæſtori Iuuentio commiſerunt, inuidiam amicis Iuliani conflantes, qui ſe occultis inſidiis inuaſiſſent. Sequenti inde menſe ambo Thracias peragrarunt, & cum Hadrianopolim, Philippopolim, Sardicamq; veniſſent, demum Naiſſum menſe Iunio in ſuperiorem Mœſiam acceſſerunt. Ibi Imperij, ducumq;, & numerorum militantium diuiſio facta eſt. prouinciæ Orientales ad Illyricum vſque conceſſæ Valenti. reliquas ad Occidentem pertinentes Valentinianus ſibi retinuit. Præfecti prætorio Salluſtius Orientem, Probus Illyricum, Mamertinus Italiam, Germanus Gallias gubernauit. Magiſtros vtriuſque militiæ Valens Victorem, & Arintheum, Valentinianus Iouinum, & Dagalaiſum obtinuit. eadem quoque concordia numeri militares partiti. Quibus actis, ex Mœſia inde in Pannoniam proceſſerunt, &, cum Sirmium acceſſiſſent, vterq; inde ad ſuum adminiſtrandum Imperium abierunt. Ac Valens quidem Conſtantinopolim rediit, Valentinianus vero in Italiam tranſgreſſus menſe Septembri Aquileiam, atq; inde Altinum, tum Veronam, atque in exitu anni Mediolanum acceſſit. ſi quidem ex his locis omnibus reſcripta præcipua dedit. Romæ præfectus vrbis Apronianus ſeuerius, quàm moris erat, quæſtiones de veneno exercuit, multisq; ſupplicio affectis crudelior, quàm iuſtior, viſus eſt. Hilarius auriga confeſſus, ſe filium venefico cuidam ad diſcenda quædam occultiora, & lege vetita tradidiſſe, damnatus, cum laxius retinente carnifice elapſus in eccleſiam confugiſſet, illico extractus, deſecta ceruice, peremptus eſt. Senator autem quidam, cum ſeruum ſuum eadem diſciplina imbuendum curaſſe conuictus eſſet, ſupplicium pecunia grandi redemit. eo tamẽ regente, inopia, quæ aſſiduas plebis Rom. voces, ac querelas exprimere ſole-
365 bat, protſus nulla fuit. Poſtero anno Valens Cõſtantinopoli, Valentinianus Mediolani, conſulatum iniuit. Hi quanquam ambo Chriſtianis addicti ſacris fuerunt, non idem tamen de Chriſto vterq; ſenſerunt. Nam Valentinianus fide ſtetit à Nicæno cõcilio conſtituta, Valens vero perfidię ſe dedidit Arrianæ, vt qui proxime initiatus fuerat ab Eudoxio epiſcoꝑ o Conſtantinc politano, homine cum ipſo Arrio faciente. Vt autem Arrianis Valentinianus nihil moleſtiæ præbuit, ſic contra Valens Catholicos acerrime diuexauit. Quare rogatus à quibuſdam Macedonianæ opinionis epiſcopis, vt alterum Concilium de fide conſtituenda conuocari Lampſaci ſineret, quòd eos cum Eudoxio ſentire arbitrabatur, morem geſſit. inde primo vere Antiochiam verſus iter intendit, verens, ne Perſæ violato fœdere, quod cum Iouiano pepigerant, in fines Romanos irrumperent. in Bithynia vero certior factus, Gotthorum gentes coniurationem feciſſe, vt limites Thraciarum inuaderent, ne id facere poſſent, idoneam peditum, equitumq́ue manum ad ea loca, in quibus barbarici metuebantur incurſus, immiſit. Inde, cum pacata apud Perſas omnia reppeꝛiſſet, otium ab armis nactus, totum ſe eis tradidit, qui Conſubſtantiale tuebantur, exagitandis, atque Euzoium Arrianorum Antiochiæ epiſcopum omnibus complexus honoribus, Meletium Catholicum vrbe, & finibus pepulit. Dum autem ille intentus huic operi in Aſia morabatur, Procopius quidam è Cilicia, qui Iulianum Auguſtum propinqua cognatione attingebat, magnas copias breui temporis ſpacio comparauit, atq; Imperator Conſtantinopoli magno fauore

populi

populi ſalutatus vſq; eo proceſſit audaciæ, vt arma aduerſus ipſum ceperit. Interim qui Lampſaci epiſcopi conuenerunt, decreta contra Eudoxij opinionem haud multum à Catholicis diſſidentia ediderunt, atque Ariminenſe Concilium condemnarunt. neque ei incommodo Eudoxius, aut Valens propter bellum, quod à populo Conſtantinopolitano, duce Procopio, in Thracia gerebatur, occurrere potuerunt. Quo bello audito, Valens in tantas conſilij difficultates adductus eſt, vt in Galatiam reuerſus, Imperij deponere inſignia cogitarit. In Occidēte Alemani iam pridem à Iuliano pacati rurſus ad arma ſe contulerunt. Legati, quos ad comitatum miſerant, minora, & leuiora, quàm pro vetere conſuetudine, dona rettulerant. itaque, cum ea per iracundiam reſpuiſſent, atq; aſperius habiti ab Vrſacio officiorum magiſtro fuiſſent, domum reuerſi haud ægre ſuos ad vindicandam iniuriam concitarant. Quod vbi cognouit Valentinianus, Dagalaiphum peditum magiſtrum cum valida militum manu ad eos miſit, atque ipſe mox ex Italia in Galliam tranſiit. Alemani vero, traiecto Rheno cum proxima quæque loca diripuiſſent, domum impune repetierunt. Kalendis Nouembris Valentinianum Pariſios prodeuntem Equitius de tumultu à Procopio concitato admonuit, qui ſe ab Antonio, in Dacia mediterranea tribuno, certiorem factum dicebat. Ea re cognita, Valentinianus Equitium redire in Illyricum iuſſit, metuens, ne hoſtis, ſuperatis Thraciis, ſeſe in Pannonias incitaret. voluit ipſe quoque in Orientem accurrere, verum nobilium ciuitatum miſſis legationibus deſtitit, ſuppliciter orantium, ne Gallias deſereret, ope ipſius præſentis egentes, eaſque iræ, atque armis Germanorum obiectas relinqueret, cum eas ipſe præſens ſolo nominis ſui metu maximis eximere periculis poſſet. Itaq; Rhemos progreſſus, Vulterium notarium miſit, qui partem hoſtibus infeſtam defenderet. Eodem anno XII Kal. Auguſti memorabile prodigiū prope in toto Imperio editum eſt. paulo poſt lucis exortum, crebris lapſis de cœlo fulminibus, tota terra vehemētiſſimo tremore concuſſa eſt. mare diſpulſum reuolutis fluctibus retro abiit, ita vt pelagi profunditate retecta, piſces humo hærentes cernerentur, valliumq; & montium vaſtitates radiis ſolis, quos natura negarat, illuſtrarentur. Multis autem nauibus per vndarum reliquias ad capiendos piſces vltro, citroque vagantibus, ecce improuiſo antiquas ſedes marinæ vndæ petiuerunt. quo facto inſulis, & porrectis continentis ſpaciis violenter illiſæ, innumera vbique ędificia proruerunt, & multa hominum millia abſumpſerunt, atque ingentia nauigia partim tectorum in culmina contulerunt, partim longe à littore propulerunt. Quā rem ſic tetigit D. Hieronymus in vita Hilarionis: *Ea tempeſtate terræmotu totius orbis, qui poſt Iuliani mortem accidit, maria egreſſa ſunt terminos ſuos, &, quaſi rurſum Deus diluuium minaretur, vel in antiquū chaos redirēt omnia, naues ad prærupta delatæ montium pependerūt. Quod cum viderent Epidauritani frementes ſcilicet fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum littoribus inferri, verentes, quod iam eueniſſe cernebant, ne oppidum funditus ſubuerteretur, ingreſſi ſunt ad Hilarionem, & quaſi ad prælium proficiſcentes, poſuerunt eum in littore. Qui cum tria Crucis ſigna pinxiſſet in ſabulo, manusq; contra tenderet, incredibile dictu eſt, in quantam altitudinem intumeſcens mare ante eum ſteterit. ac diu fremens, & quaſi ad obicem indignari, paulatim in ſemetipſum relapſum ſit.* Romæ præfectus vrbis Symmachus pōtem à ſe conditū magna populi lætitia dedicauit. Huic Lampadius ſucceſſit, ex prętorio præfecto ad eam dignitatem elatus. qui adeo glorię cupiditate flagrauit, vt in omnibus vrbis partibus, quæ magnificis diuerſorum principum impenſis ornatę erant, nomen propriū inſcripſerit, laudem aucupans, non vt veterum ædificiorum inſtauratoris, ſed vt nouorum conditoris. qua in re cum maligne, atque auare ſe gereret, incitata plebs infima quodā die cum facibus ad domum eius prope Lauacrum Conſtantinianū incendendam accurrit, ſed à familia ex ſummis tectorum culminibus petita, nihil profecit. Lampadius tamen grauioris mali timore perterritus ad Pontem Muluuium ſeceſſit, atque ibi dum furor is elangueſceret, expectauit. Proximo anno, quo cōſulatum Gratianus nobiliſſimus puer, quem 366
Valentinianus Auguſtus ex Seuera ſuſceperat, & Dagalaiphus ambo in Occidente geſſerunt, Procopius Conſtantinopoli egreſſus, in Aſiam aduerſus Valentē exercitum, Gotthis adiuuantibus, duxit. cui Valens ex Antiochia in Phrygiam obuius

venit, commiſſoq; prælio, victus abſceſſit. Non multo pòſt Procopius ab exercitu ſuo deſertus, cum de ſalute propria laboraret, in nemora, mõteſq; receſſit. ibi à ducibus ſuis captus, ad Valentem reductus, ac ſtatim iuſſu eius per ſummũ cruciatum occiſus eſt. bellum exeunte Maio cõfectum. Ea victoria elatus Valens, Procopij caput ad Valentinianum miſit. Nicomediam inde regreſſus, curas bellicas aduerſus eos, qui ab Arrianis diſſidebant, conuertit. atque ibi Eleuſiũ Cizyci epiſcopum accerſitum, Arrianis epiſcopis congregatis aſſentiri exilio intẽtato coegit. Inde Conſtantinopolim profectus, Chalcedonem, quòd in partibus Procopianis fuiſſet, nudari parte mœniorũ Conſtantinopolim ſpectante, iuſſit, ac Catholicos, & Nouatianos, tanquam eidem opinioni addictos, vrbe deiecit, eorumq; occludi eccleſias iuſſit. Interim Eleuſius Cizycum reuerſus, vim ſibi ab Imperatore factam conqueſtus, eccleſiæ adminiſtratione ſe abdicauit. Qua re audita, Eudoxius epiſcopus Conſtantinopolitanus Eunomium ei eccleſiæ præpoſuit. qui Cizycum profectus, iuſſu Valentis in ſede eſt conſtitutus, homo eloquentiæ, ac dialecticæ potius, quàm ſacrarum litterarum peritus. is primum Arrianam doctrinam profeſſus, paulo pòſt ab eis diſceſſit, atque hæreſim Arriana deteriorem, Eudoxio fruſtra renitente, induxit. quam qui amplexi ſunt, ab eo Eunomiani dicti ſunt, atque ab Eudoxio, & Arrianis ſe remouentes, conuentus ſeorſum habere cœperunt. Monitus inde Valens à Valentiniano, ad quẽ de belli ratione retulerat, vt Gotthos inuaderet, quos auxiliis Procopium iuuiſſe conſtabat, Victorem magiſtrum equitum ad eos miſit percontatũ, quam ob rem, cum in amicitia eſſent, de fide tam facile deceſſiſſent, ac bellum principibus legitimis pro adulterino feciſſent. ij reſponſum reddiderunt, ſe litteras à Procopio accepiſſe, quibus Imperium ad ſe Conſtantini propinquitate trahebat. qua excuſatione repudiata, bello eos perſequi ſtatuit. In Gallia Alemani poſt Kalendas Ianuarias rurſus Gallico limite ſuperato, proxima quæq; effuſiſſime populati ſunt. quibus Carietto per vtramq; Germaniam Comes occurrit, aſcito in ſocietatem Seueriano item Comite, qui apud Caledona legiones Diuitenſes, & Tungricanas regebat. ij, ponte in flumen iniecto, audacter in fines hoſtium inuaſerunt, ac prælia cum eis, ſed infelicia miſcuerunt. nam Seuerianus grauiſſime vulneratus, Carietto etiam morte affectus eſt. Herulorum, Batauorumq; vexillum, cum in eorum poteſtatem veniſſet, direptum. Itaque Valentinianus, vt huic cladi mederetur, propere Dagalaiphum Pariſijs occurrere iuſſit, deinde reuocato illo, vt cum Gratiano filio conſularia inſignia ſumeret, Iouinũ equitum magiſtrum ſummiſit. is multis ſecundis prælijs factis, rem prolapſam reſtituit, quippe cum tribus hoſtium globis conflixit. primus, quem plane imparatum oppreſſit, prorſus ad internecionem deletus. ſecundum, cum lauantem, ac potantẽ offendiſſet, in fugam præcipitem compulit. in tertium inde, qui paratus pugnam expectabat, inuectus, prælium inſigne commiſit. quo nocte dirempto, fugientes hoſtes per nemora conquiſiuit. regem eorum cum haſtarij excepiſſent, patibulo ſuffixerunt. Redeunti Pariſios Valentinianus obuiam lætus proceſſit. eumque in inſequentem annum conſulẽ declarauit. Cumulatus inde lætitiæ Germanicæ fructus eſt, quòd per eoſdem dies Procopij caput à Valente tranſmiſſum aduenit. Eidem puer etiam natus eſt ex Iuſtina vxore, quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſtea Imperauit. In Italia per Tuſciam Annonariam res ridicula nouam animis religionem iniecit. Piſtorij ſub horã diei tertiam, ſpectantibus multis, aſinus excelſum tribunal aſcendit, atq; inde ruditum vſque adeo compoſitum edidit, vt populum accurrentem alloqui, & quædam dicere velle videretur. Macedoniani epiſcopi ab Arrianis iuſſu Valentis vexati, conſiliis inter ſe occulte communicatis tranſire ad Catholicos decreuerunt, ac communi conſenſu legatos, quorum princeps erat Euſtachius Sebaſtię epiſcopus, in Italiam ad Valentinianum Auguſtum, & Liberium pontificem mittunt, atque eis, vt cum Liberio, & eccleſia Romana conſentiant, mandant. Legati profecti, cum in Italia Valentinianum non inueniſſent, Liberio litteras reddiderunt. quas ille accipere noluit, negans ſibi communionem cum iis eſſe poſſe, qui fidem Nicęni Concilij abrogarent. cui illi reſponderunt, ſe, ſaniore conſilio capto, fidem eorum, qui filiũ partis diſſimilem eſſe aſſererent, abieciſſe, proindeq; ipſum,

vt ſe re-

vt ſe reciperet, obſecrare. cum autem Liberius poſtulaſſet, vt fidem ſuam ſcripto
mandarent, libellũ illi tradiderunt; in quo, ceteris formulis condemnatis, in primiſ-
que Ariminenſi Concilio reprobato, vna cum Nicæno, filium patri conſubſtantia-
lem eſſe confeſſi ſunt. Cum eos hoc modo Liberius tanquam ſponſione aliqua ſe
obſtrinxiſſe putaret, tum in communionem accepit, datiſq; ad Macedonianos epi-
ſcopos litteris, benigne dimiſit. Sedente Romæ Liberio, ingens prodigium, quod
pios perfundere religione animos poſſet, eſt factum. Ioannes Patricius liberorum
orbitatem iniquo animo patiens, ſummis precibus à Maria Virgine Dei genitrice
contendit, vt ſe aut prolis compotem faceret, aut de idoneo inſtituendo herede
doceret. nocte vero ſequenti, ipſam ſe videre virginẽ in quiete viſus eſt, admonen-
tem, vt ſua impenſa templum ſibi in Exquilijs conderet in eo loco, quem poſtridie,
qui erat Nonis Auguſti futurus, niue conſperſum vidiſſet. itaque ſomno ſolutus
rem propere ad Liberium detulit. qui cum idem ſe quoque vidiſſe aſſereret, re-
ligione tactus, in Exquilias cum magno populi comitatu proceſſit, ac niue contra
anni rationem inuenta, locum baſilicę deſignauit, ac Ioannis pecunia conſtructam,
D. Mariæ virgini primam in vrbe dedicauit. ac Solemne tanto miraculo, quod
nunc quoque obſeruatur, inſtituit. Eo inde v i i i Kal. Octobris mortuo, comitia
nouo creando pontifici ſunt indicta. Kalẽdis Octobris populus conuocatus Dama-
ſum Diaconum, domo Hiſpanum, doctrinæ, ac probitatis eximiæ virum creauit.
Quod ſentiens Vrſicinus competitor eius, ſeparatim ab Eccleſia conuentum egit,
& in baſilica Sicinini à nonnullis creatus, ſe à Tiburtino conſecrari epiſcopo iuſſit.
Qua re cognita, repente pars Damaſi, quæ opibus præualebat, accurrit, atque in-
dignatione accenſa, præliũ adeo atrox commiſit, vt in eo centum homines, ac tri-
ginta ceciderint. Viuentius præfectus vrbis, cum ſeditionem componere conatus
non potuiſſet, auxilio deſperato, in ſuburbanũ ſe rettulit. Lupicino inde, Iouinoq; 367
conſulibus, apperente vere, Valens in Mœſiam profectus, prope munimentum
nomine Daphnem, caſtra locauit, ponteq; ex nauibus in Danubium facto, flumen
reſiſtentibus nullis traiecit, atq; hoſtes ſumma cura conquirere inſtitit. verum cum
neminem reperiret, quòd omnes in montes Sertorum omnibus, niſi peritis, inac-
ceſſos ſeſe rettulerant, ne, æſtate tota conſumpta, ſine vllo reuerteretur effectu,
Arintheo peditũ magiſtro ad prædas agendas miſſo, in Mœſiam ſe recepit. v i No-
nas Iulij Conſtantinopoli grando magnitudine inuſitata de cœlo cadens, nõnullos
homines interemit, pleriſq; immiſſam à Deo vulgo ferentibus, quòd multi ſacer-
dotes relegati fuiſſent, quia cum Eudoxio communione iungi noluiſſent. Valenti-
nianus apud Ambianos conſtitutus adeo periculoſo morbo iactatus eſt, vt quidã il-
lius vitæ diffidentes, occulta de ſucceſſore ſubſtituendo conſilia coquerẽt, alii Ru-
ſticum Iulianum memoriæ magiſtrum, alii Seuerum peditum magiſtrum ſermo-
nibus deſtinantes. Quod ubi ille ex morbo recreatus comperit, Gratianum filium,
nondum puberem, Auguſtali afficere dignitate decreuit. req; cum exercitu con-
ſtituta, vt animis eum promptis acciperet, x i i i Kal. Septembris progreſſus in cam-
pum, tribunal aſcẽdit, & nobilium poteſtatum corona cinctus, puerum dextra ap-
prehenſum produxit, atq; Imperatorem renunciatum ipſis militibus commenda-
uit. cuius nondũ expletam orationem exercitus ingenti clamore excepit, ac certa-
tim alius præire alium geſtiens, voluntatem, iudiciumq; eius ſumma ſe animorum
alacritate comprobare ſignificauit. Qua re excitatus Valentinianus, Gratianum
corona, & Auguſtalibus ornamentis indutum oſculatus, En habes, inquit, mi
Gratiane amictus Auguſtos meo, commilitonumq; noſtrorum arbitrio, ominibus
fauſtis delatos. accingere pro rerum vrgentium mole, vt patris, & patrui collega, &
aſſueſce impauidus penetrare cum agminibus peditum Danubium, & Rhenum,
armatis tuis proximus ſtare, ſanguinem pro ijs, quos regis, effundere, nihil alienum
quod ad Romani Imperij defenſionem pertineat, ducere. vos vero rogo commili-
tones, vt Imperatorem veſtrę fidei commiſſum ſtudio eximio complectamini. His
dictis, Eupraxius magiſter memorię primus omnium exclamauit: Familia Gratiani
hoc meretur. ſtatimq; promotus eſt ad quæſturam. Inde vtrumque Imperatorem
milites præclaris laudibus exceperunt, ſed maxime Gratianum, quem excellens

quędam animi,& corporis indoles pręcipue omnibus commendabat. Fecit autem hoc nouo exemplo Valentinianus, quod fratrem,& filium deſignatos, nō Cæſares, ſed Auguſtos vocarit. neq; enim vt inquit Ammianus, quiſquā ſibi aſciuit pari poteſtate collegā, præter Marcum, qui Verum fratrem adoptiuum ſine diminutione aliqua maieſtatis Imperatoriæ ſibi conſtituit ſociū. Poſt paūcos dies Mamertinum præfectū prætorio ab vrbe regreſſum, quod ad quædam emendanda contenderat, Auitianus ex vicario de peculatu poſtulauit. atq; ideo in eius locum Vulcatius Rufinus eſt ſubrogatus. qui nactus copiam principis, Orfitum ex pręfecto vrbis ab exilio reuocauit. Eodem etiam tempore nimiæ Valentiniani aſperitas in iudiciis terrori omnibus fuit. Dioclem ex Comite largitionum Illyrici ob leuia crimina iuſſit exuri. Diodorus vero ex Agente in rebus, & tres apparirores poteſtatis vicariæ per Italiam, ob id vexati atrociter, quod apud eum queſtus eſt Comes, Diodorum quidem aduerſus ſe ciuiliter imploraſſe iuris auxilium, officiales vero iuſſu iudicis auſos monere proficiſcentem, vt reſponderet ex lege. Eorum memoriam apud Mediolanum colentes Chriſtiani, locum ſepulturæ, ad Innocentes vocarunt. Itaque, cum in cauſſa cuiuſdam Maxentii trium oppidorum ordines tractari iuſſiſſet, Eupraxius quæſtor interpellauit, & parcius, inquit, agito Princeps. nam quos interfici, tanquam noxios, iubes, Chriſtiani pro martyribus colunt. & cum in alia re venia digna iuſſiſſet, ternos per ordines vrbium plurimarum interimi, Florentius præfectus, Et quid agetur, inquit, ſi quo in oppido tam multi curiales non eſſent? Huic diritati illud acceſſit, quod ſi quis eum audiſſet, iudicium potentis inimici declinans, aliumq; ſibi dari iudicē petens, ad eundē, quem metuebat, licet multa prætenderet iuſta, reiecit. Vbi debitorē aliquem propter rei familiaris anguſtias ſoluēdo non eſſe audiuit, interfici oportere pronunciauit. Eodē tempore bellum graue in Britannia eſt coortum. erant autē Picti, qui in duas gentes Caledonas, & Vecturiones diuiſi, vna cum Atacottis, & Scotis infeſtis inſulam populationibus afflixerunt. itemq; Saxones, atq; eis finitimi Franci, qui quo quiſq; mari, terraq; perrumpere potuit, prædis, incendiisq; faciendis, atq; hominibus in ſeruitutem abſtrahendis fœde omnia laniarunt. Valentinianus autem cum ex Ambianis Treuiros proficiſcens accepiſſet, Nectaridium Comitem maritimi tractus occiſum, & Bulchobaudem ducem inſidiis ab iis circunuentum, Theodoſium Theodoſij, qui poſtea Imperauit, patrem, virum bello egregium, in Britanniam deſtinauit. Theodoſius exercitu accepto, cum ad Bononienſe littus veniſſet, ſecundo æſtu traiecit, ac Rutupias ſtationem è regione proſpere tenuit. Batauis, inde, Herulis, Iouiis, & Victoribus, quos ſe ſubſequi iuſſerat, exceptis, Londinium oppidum prodiit, atq; inde vagantes prædatorum cateruas adortus, pecora, captiuosq; relinquere compulit. ac parte exigua militibus tradita, cum reliquam iis, quorū fuerat, reddidiſſet, lætus in vrbem ouantis in modum ſe rettulit. Captiuorum inde ſermonibus, & perfugarum indiciis cum didiciſſet, diffuſam variarum gentium mulitudinem non niſi dolis occultioribus, & improuiſis incurſionibus opprimi poſſe, præfectos mitti ad regendā prouinciam poſtulauit. miſſus eſt Ciuilis, vt prouinciam regeret, Dulcitius, vt exercitui præeſſet. Latinus Pacatus in oratione, qua laudauit Theodoſium, rettulit, attritam ab hoc pedeſtribus prœliis Batauiā, Saxones bellis naualibus conſumptos, Scotos ad paludes ſuas redactos. Romæ, feruēte adhuc de pontifice legendo ſeditione, Maximus præfectus vrbis, vt incitatos ad cædem animos cohiberet, ſeueriſſimas de laicis, clericisq; Damaſianis quæſtiones habuit. eosque variis tormētis affecit. Prætextatus autem ſucceſſor eius, vir probus, ac iuſtus, eundem tumultum lenire ingreſſus, cauſſæ veritate perſpecta, Vrſicinum ex vrbe pepulit, ac ciuitati ocium peperit. is eccleſiæ Neapolitanæ præfectus eſt. Multa alia egregia à Prætextato geſta clarum eius magiſtratum effecerunt. Nam & mœniana ſuſtulit omnia, priſcis quoq; legibus interdicta. & parietes priuatorum ab ædibus ſacris diſcreuit iiſdem inuerecunde coniunctos. & pondera per regiones vniuerſas inſtituit, cum libidini multorum pro arbitrio lances componentium occurri nequiret, & lites ſumma cum omnium gratia iudicauit. Valentiniano inde, & Valentē
368 Auguſtis ſecundum conſulatum gerentibus, Valens ex Mœſia iterum tranſire in

regionem

regionem Gotthorum conatus, diu Danubii tranſitum inquiſiuit, verum, Gotthis contrà tendentibus fruſtra laborauit. Itaq; cum caſtra prope Carporum vicum vſque ad autumnum habuiſſet, tandem Marcianopolim in hiberna receſſit. In Britannia Theodoſius à Londinio profectus, euerſis Britannorum fortunis, auxilium maximum tulit, cum opportuna quæque barbaris ad inſidias loca præriperet, nec maius gregariis militibus onus imponeret, quàm ipſe ſuſciperet. Itaq; variis gentibus fuſis, ac fugatis, ciuitates, ac caſtra in integrum ſunt reſtituta, quæ variis fuerunt incommodis afflictata. Valentinianum etiam Pannonium in Britannia exulem, cum res nouas moliens populos ad arma ſolicitaret, antequam opes confirmare poſſet ſuas, oppreſſit, eumq; Dulcitio puniendum dedit. de coniuratis quæſtiones haberi prohibuit, ne ſupplicii metu quieſcentem tumultum redintegraret. atque ad extremum, munita, conſtitutaq; prouincia, ad Valentinianũ reuerſus, magiſter equitum in locum Iouini eſt factus. In Gallia Valentiniano ad expeditionem profecto, Rando regalis, traiecto cum expeditis hominibus Rheno, Magunciacum præſidiis vacuũ clam acceſſit, ac Chriſtianos Solemni maximo occupatos adeptus, vniuerſos vtriuſque ſexus, ac fortunæ homines cum ingenti ſupellectile auertit. Qua re Romani incenſi, Vitichabium regem eorum omnium tumultuum auctorem, quia aliter non potuerunt, miniſtro mercede corrupto, peremerunt. atq; ita feroces aliquantiſper Alemanorum impetus retuderunt. Valentinianus inde, copiis, & commeatibus maximis expeditus, & Sebaſtiano Comite cum Illyricis, & Italicis numeris accerſito, maturo iam vere, Rhenum vna cum Gratiano Auguſto tranſmiſit, atq; exploratis per peritos duces itineribus, ſenſim ad interiores hoſtium gentes acceſſit. nemine autem, qui obuiam iret, inuento, ſegetes omnes, niſi quas ſibi neceſſarias duxit, incendit. progreſſus inde vlterius, cum ad Solicinium perueniſſet, hoſtes non longe conſtitutos inuenit. ij, cum nullam ſalutis tuendæ, niſi repentino facto in Romanos incurſu, rationem haberent, locorum notitia freti montem occupauerunt excelſum admodum, atq; ab omni parte, præterquam à Septentrione, abruptum. atq; ibi ſignis locatis, ſubito ad arma conclamauerunt. Hac re animaduerſa, Romani haud cunctandum ſibi duxerunt, quin ad illos contenderent, ac ſummo prœlio decertarent. Igitur Sebaſtianus cum ſuis ad partem ſeptentrionalem adiit. Valentinianus autem, Gratiano apud ſigna Iouinianorum relicto, ad radices montis explorandas proceſſit cum paucis, quorum induſtriam, & fidem perſpectam habebat, aſſerens, aliam reperiri poſſe in montem viam, præter eam, quam procurſatores oſtenderant. verum cum per ignota loca, & paluſtres vligines inconſultius tenderet, in inſidias hoſtium incidit, à quibus facile oppreſſus fuiſſet, niſi incitato repente per limum equo, regreſſus in legionum ſe gremium recepiſſet. verum periculo adeo proximus fuit, vt galeam eius cubicularius ferens auro, lapilliſq; diſtinctam, cum ipſa penitus interierit. Inde, quiete reficiendis corporibus data, ſignoq; ſublato, quo ſolent ad pugnã milites incitari, aduerſus hoſtes ire contendit. præibant duo præſtantis animi iuuenes Saluius, & Lupicinus, ſcutarius vnus, è ſchola Gentilium alter. ij, cum ad rupes obiectas veniſſent, licet ingenti hoſtium conatu repulſi, in ſummum euaſerunt. quo facto atrox inter vtraſque acies prœlium eſt exortũ. & licet Romani, Valentiniano, & Sebaſtiano duce, iniquiore multo loco pugnarent, ſic tamen virtute valuerunt, vt hoſtes ad extremum terga dare coegerint. Qui effugerunt, diſperſi per ſiluas ſe latebris conſeruarunt. ex Romanorũ tamẽ parte optimus quiſq; dux cecidit. Atq; his actis, Imperatores, exercitu in hiberna dimiſſo, Treuiros reuerterunt. Vulcatio Rufino vita functo, Probus ad præfecturam prætorianam ab vrbe accitus. v Idus Octobris, terræmotũ in Bithynia facto, vrbs Nicæna procubuit. quo prodigio Eudoxius, & Valens haudquaquam exterriti, acerbe ſæuire in eos, qui à ſe in fide diſſentiebant, perrexerunt. cum plurimos epiſcopos exegiſſent, Baſiliũ tamen Cæſariæ, & Gregoriũ Nazianzi epiſcopos ex Cappadocia, & Athanaſiũ Alexandriæ non attigerũt, homines pietate, atq; eruditione inter ceteros eminẽtes. Cum Italia poſt Concilium Ariminenſe in maximis verſata motibus propter perfidiam Arrianã fuiſſet, pręcipue Auxentio Mediolani epiſcopo perfurente, demum Damaſus, vir ſanctus, vbi primum ab

Vrſicino fuit quietus, Ariminenſem illam, quæ in Eccleſia Occidentali adhuc inſederat, tollere labem conſtituit. atq; epiſcopos ex Italia, & Gallia Romam ad Concilium aduocauit. nonaginta conuenere. Ex eorum auctoritate, Nicæna de Conſubſtantiali ſententia confirmata, Ariminenſe Concilium, vt teterrimum, abrogatum, quiq; ei aſſentirent, ab Eccleſiæ communione ſemoti: nominatim vero Auxentius epiſcopus Mediolanenſis damnatus, qui ſolus in Italia Nicænum Conciliũ oppugnabat, ac Mediolanenſem eccleſiam, & finitimas fœdiſſime deprauabat. ac decreta Concilij ad epiſcopos Illyrici miſſa. Valentinianus enim, cum epiſcopos Aſiæ doctrinam Nicænam in controuerſiam vocaſſe audiret, vt ei malo occurreret, Concilium haberi ab Illyricis epiſcopis iuſſit. qui, cum fidem Conſubſtantialis retinuiſſent, ea de re ſibi & Aſianos epiſcopos, & Valentẽ fratrem litteris commonendũ putauit in quibus hæc verba fuerunt: *Ipſa acta ad vos mittimus, vt intelligatis, quæ ab hoc concilio decreta ſunt, quæ ſummatim hæc continent; Sententiã magni, & orthodoxi Concilij Nicæni ſequentes, confitemur, filium patri conſubſtantialẽ eſſe. neq; ita intelligimus conſubſtantialẽ, vti quidam pridem exponebant, Similem. per quam vocẽ filius nulli creaturæ per ipſam conditæ, ſed ſoli patri ſimilis oſtenditur. Qui tradunt, filiũ Dei nihil aliud, quàm creaturã eximiam eſſe, impie plane definiunt. Nos autem non aliter ſentimus, atq; duo Concilia præſentia: quorum alterum iam Romæ, alterum habetur in Gallia, nimirum vnam, eandemq; eſſentiam eſſe patris, & filij, & ſpiritus ſancti in tribus perſonis, hoc eſt, in tribus perfectis hypoſtaſeſi.* Idem etiam Valentem rogauit, vt ſaniora de fide conſilia ſequi, & Catholicis in Oriente vexandis parcere vellet. Atq; ita toto Oriente turbato, Occidens in magna propter fidem tranquillitate verſatus eſt.

369 Valentiniano inde nobiliſſimo puero, & Victore conſulibus, Auxentio Mediolani epiſcopo Romæ condemnato, atq; vrbe exacto, populus de more ad comitia ſucceſſori creando in templo conuenit. Ibi ciuitate diſcordia laborante, cum alij alium pro cuiuſque ſtudio poſcerent, breui rem ad iurgia, & praua certamina deduxerunt. ſatiſq; apparebat, neutram partem pertinaciæ modum facturã, niſi eo, quem quiſque diceret, epiſcopo deſignato. Quare cognita Ambroſius ciuis Ro. qui Liguriæ, atq; Aemiliæ Conſularis Mediolani ſedebat, vt tumultum comprimeret, ad templum accurrit, atque apud eos, quæ opportuna viſa ſunt, diſſerere de concordia, & pace Eccleſiæ cœpit. adhuc vero illo loquente, pueri vox in turba increpuit, Ambroſiũ epiſcopum acclamantis. quam vbi populus adiuit, auide non aliter, ac ſi de cœlo miſſa eſſet, arripuit, & continuo, conſentientibus ambarũ partium animis, ipſum, ad baptiſmum (nam catechumenus erat,) & epiſcoparum accipiendũ orauit. ſic enim fore vt ciuitatis concordia coaleſceret. Qua re audita Ambroſius, vt populi ſtudia in aliũ ſe digniorẽ auerteret, templo egreſſus tribunal aſcendit, ac capitalem quæſtionẽ exercuit. Quod cõſpicatus populus, clamare cœpit: Peccatũ tuum Ambroſi ſuper nos. tuorum tibi remiſſionem peccatorum per baptiſmatis gratiam pollicemur. atque hoc idem, cum ille domum regreſſus ſe philoſophiæ ſtudio tradidiſſet, ac publicas mulieres ad ſe publice accedere præcepiſſet, effecit. Poſtquam autem inſtanti ſe reſiſtere populo non poſſe vidit, media nocte vrbe abiit, ac Ticinum verſus iter intendit. verum errore viæ prima luce ad eandem, vnde exierat, portam, quæ Romana iam tum dicebatur, appetiit. Quem vt populus vidit, arreptum aſſeruauit, ac relationem ad Valentinianum in Galliam miſit. Valentinianus hoc cognito, Gratias ago Deo, inquit, quòd quos ego reip. adminiſtrandæ præficio, eos ille ad eccleſiam ſuam gubernandam depoſcit. ratuſq; eam electionẽ bono eccleſiæ Mediolanenſi futurã; vicario, vt rem ad exitũ perduceret, imperauit. Interim Ambroſius ex cuſtodia elapſus, in fundo Leontij viri clariſſimi ſe occuluit. verum, vbi edictum à vicario propoſitum fuit, à Leontio proditus, Mediolanum repetiit, ac ſe in populi poteſtate eſſe profeſſus, ab epiſcopo Catholico baptiſmum, ac poſt dies octo epiſcopalem conſecrationẽ accepit. atq; inde eccleſiam ordinare, atq; Arrianos ab Auxentio illatos ex vrbe, atq; ex prouincia deturbare inſtituit. Euaſit enim vir ſanctitate, eruditione, & multorum ſignorum editione inſignis. ita vt eum magiſtrum, doctoremq; Eccleſia Occidentalis aſciuerit. Interim Valens, vt aliquando tandem meritas de Gotthis pœnas expeteret, per Nouiodunum, iunctis nauibus,

amnem

amnem tranſmiſit, atque in agrum Gotthorum irrupit. inde continuatis itineribus longius agentes Teruingos, gentem eorum bellicoſam, aggreſſus, poſt leuiora certamina edita Athanaricum iudicem potentiſſimum reſiſtere auſum, in fugam compulit. demum cum toto exercitu in hiberna reuertit. Interim Gotthi ex diuturna principis in Mœſia manſione in timorem ſui adducti, & ex vetitis commerciis ſumma rerum omnium neceſſariarum inopia conflictati, verba de pace intulerunt; cuius mentionem cum æquis Valens auribus accepiſſet, Victorem, & Arintheum militiæ magiſtros ad rem tranſigendam miſit. die vero ad conficiendum negotium præſtituta, quoniam aiebat Athanaricus, ſe religione, & mandato patrio impediri, quo minus Romanum ſolum iniret, neque decorum erat, ad eum Romanum Imperatorem tranſire, placuit, vt nauibus in medio flumine conuenirent. atque ita; acceptis obſidibus, Valens tertio Gotthici belli anno Conſtantinopolim rediit. In Gallia Valentinianus, vt infeſtas Germanorum incurſiones arceret, Rhenum à Rhætiis vſque ad Oceanum magnis munire molibus eſt adortus. itaque caſtella, & turres excelſas, qua Galliarum porrigitur longitudo, conſtruxit. in aliquot etiam locis trans flumen ædificia poſuit, ac barbarorum fines præſtrinxit. cum autem munitiones has, Nicro flumine præterlabente, paulatim corrumpi poſſe immani vndarum impetu cerneret, curſum fluminis alio auertere ſtatuit. & quæſitis aquariæ rei peritis, atque ingenti militum manu adhibita, opus inſtituit, ac magna & ſua, & militum conſtantia, ac patientia conſummauit. ad montem vero Piri trans Rhenum munimentum cupiens excitare, Aratori duci, & Syagrio notario id negotij dedit, qui fundamentis iactis, Hermogenem ſucceſſorem obtinuit. Neque ita multo poſt ex abdito collis hoſtilis manus erupit. quæ facto in milites impetu, pleroſque ſeminudos, atque humum egerentes trucidauit, duosq; duces occidit. Et hoc anno Romæ nimia iudiciorum ſeueritate laboratum eſt. Eius rei hinc initium ductum. Chilo ex vicario, & coniux Maxima queſti apud Olybrium vrbis præfectum, vitam ſuam venenis petitam, impetrarunt, vt qui ſuſpecti eſſent, in vincula traderentur, ac mox, Olybrio aduerſa valetudine impedito, vt iudicium Maximino præfecto annonæ committeretur. Cum autem multi nobiles multorum ſcelerum auctores nominati in quæſtionibus fuiſſent, Valentinianus certior factus, non poſſe, niſi acrioribus ſuppliciis inquiri, & vindicari flagitia, quibus ſe multi Romæ obſtrinxiſſent, mandauit, vt quæſtiones ſolito aſperiores adhiberentur. atque omnes torqueri permiſit, quos imperatorum conſtitutiones tormentis exemiſſent. Ita multi nobiles iuxta, atque ignobiles, viri, ac fœminæ variis de criminibus capite damnati ſunt. Ob eam rem cum nemo eſſet tam innocens, quin tormenta, & vincula ſomniaret, Romani legatos ad Valentinianum miſerunt oratum, ne pœnas delictis grauiores expeti pateretur. Ille autem, cum ignorationem facti excuſaſſet, nihil tamen de quæſtionum acerbitate remiſit. Maximinus autem cum ſuopte ingenio, tum principis indulgentia ferox eo truculentiæ proceſſit, vt dicere non dubitarit, neminem, ſe inuito, inueniri poſſe inſontem. apparitores autem ad fallendum aptos emiſit, qui deflendo caſus, quibus ſe ſimulabant oppreſſos, ac iudicis exaggerando crudelitatem aſſerebant, nullum his malis remedium aliud ſupereſſe, quàm ſi nobiles viri eorundem criminum ſocii proderentur, quorum gratia abſoluerentur, qui minus opibus in ciuitate valerent. Poſtero anno, qui fuit Chriſti 370
CCCLXX, Valentiniano, & Valente Auguſtis, ambobus tertium conſulibus, Valente Cõſtantinopoli Nicomediã profecto, Eudoxius epiſcopus vita ceſſit. in cuius locũ Arriani Demophilum, Catholici vero recuperandæ ſedis cauſſa Euagriũ deſignarũt. qua de re grauis inter eos eſt orta contentio. quæ ne ingraueſceret, Valens veritus, miſſis Nicomedia ad vrbẽ militibus, Euagriũ alio relegari mandauit. Vnde Arriani elati, Catholicos omnibus, quibus potuerũt, incommodis affecerunt. Quæ cum illi ferre nõ poſſent, legatos octoginta Nicomediã iniurias deprecatũ miſerũt, quos Valens non modo non audiit, ſed noua etiã, atq; acerba morte multandos curauit, cuius ſupplicij diritatẽ mox inſignis frugum omniũ inopia excepit, quę Phrygiã grauiſſime perculit. qua re neglecta, Valens Nicomedia Antiochiam adiit, atq;

ibi omni genere cruciatuum adhibendo, ſæuire in Catholicos inſtitit. Per eoſdem dies, cum nefario quorundam hominum vaticinio cognouiſſet, eum ſibi ſucceſſurum, qui T H E O D primis nominis ſui litteris pręferret, omnes Theodoſios, Theodoros, Theodotosq́; quos ad Imperium idoneos duxit, è medio tollendos curauit. quo facto, multi nomina à parentibus ſibi impoſita poſuerunt, atque alia minus periculo obnoxia induerunt. Interim nouum in Galliam bellum à Saxonibus eſt illatum. Hi Oceani, quem accolebant, difficultatibus ſuperatis, limitē Romanum inuecti, in Galliam penetrarunt. Erat Nannienus ijs regionibus Comes præfectus. is aduerſus eos progreſſus, haud ægre primam belli procellam ſuſtinuit. pòſt autem infelici prælio edito, & vulnere graui accepto, cum infirmum eum, vt aduerſus tantum hoſtem, Valentinianus animaduerteret, Seuerum magiſtrum peditum miſit. qui ingenti militum manu adducta, tantum terrorem hoſtibus intulit, vt in conſpectum ſe dare nō auſi, extemplo veniam, pacemq́; popoſcerint. Cum autem Saxones domum per eadem loca, quibus venerant, ſecuri, ac nulla de re timentes, repeterent, firma Romanorum peditum manus à valido cataphractorum equitum globo adiuta, ſic eos in itinere circunuenit, vt ad vnum omnes cæciderit. His geſtis, Valentinianus, vt inquietam Germaniæ gentem, quacunq; poſſet, ratione deleret, Burgundiones aduerſus eos ſolicitare decreuit. qui Druſo, & Tiberio Auguſti filiis per caſtra quondam Germaniæ conſtituti, in magnum iam populum coaluerant, ex eo nomen adepti, quòd crebra per limites habitacula conſtituta illi Burgos vocabant. Cum autem quieti adhuc intra fines ita ſe continuiſſent, vt neminem vltro armis laceſſerent, Valentinianus, miſſis furtim nunciis, cum eorum regibus pepigit, vt ipſi conſtituta die ab vna parte Alemanos inuaderent, nam ſe, tranſmiſſo Rheno, ab altera aggreſſurum. Burgundiones autem, & quòd ſe progeniem eſſe Romanorum iactabant, & quòd cum Alemanis de ſalinis aſſidue contendebant, Valentiniano libenter obſequuti, legiones militum, ea L X X X millia fuiſſe feruntur, propere conſcripſerunt. quæ ad Rhenum, antequam Romanus exercitus conueniret, progreſſæ, Imperatorem forte in extruendis monumentis occupatum, nec opinato timore perterruerunt. Pauliſper autem morati, cum neque Valentinianus die conſtituto veniſſet, neque promiſſorum aliquod præſtitiſſet, miſſis ad comitatum legatis, petierunt, vt ſibi domū repetentibus manus auxiliaris daretur, quæ nuda relicta aduerſus hoſtes terga protegeret. Quod vbi neque diſerte negari ſibi, neq; prompte concedi viderunt, indignatione accenſi diſceſſerunt. Reges illuſos ſe arbitrati, captiuis male habitis, domos quiſq; ſuas ſe rettulerunt. Hac occaſione Theodoſius magiſter militum inuitatus Alemanos Burgundionum metu diſperſos per Rhætiarum fines adortus, eorum plurimos ſtrauit. quos vero captiuos fecit, iuſſu Valentiniani in Italiam miſit, atq; eis fertiles circa Padum agros attribuit, tributariosq́; conſtituit. Cum adhuc Olybrius vrbis præfecturam adminiſtraret, Valentinianus inter tumultus bellicos, cura ſtudiorum liberalium non omiſſa, I I I I Idus Martias edictum ad eum de ſtudiis vrbis Romæ miſit, in hæc verba: *Quicunq; ad vrbē diſcendi cupiditate veniunt, primum ad magiſtrum cenſus prouincialium iudicum, quibus copia danda eſt veniendi, eiuſmodi litteras proferant, vt oppida hominum, & natales, & merita expreſſa teneantur. deinde vt in primo ſtatim profiteantur introitu, quibus potiſſimum ſtudys nauare proponant. tertio vt hoſpitia eorum ſolicite cenſualium norit officium, quo ei rei impertiant curā, quam ſe aſſeruerint expetiſſe. Iidem immineant cenſuales, vt ſinguli eorum tales ſe in conuentibus præbeant, quales eſſe debent, qui turpem, inhoneſtamq́; famam, & conſociationes, quas proximas eſſe putamus criminibus, æſtiment fugiendas, neve ſpectacula frequentius adeant, aut appetant vulgo intempeſtiua conuiuia. Quin etiam tribuimus poteſtatem, vt ſi quis in his non ita in vrbe ſe geſſerit, quemadmodum liberalium artium dignitas poſcat, publice verberibus affectus, ſtatimq́; nauigio ſuperpoſitus, abiiciatur vrbe, domumq́; redeat. His ſane, qui ſedulo operam profeſſionibus nauant, vſque ad viceſimum ætatis ſuæ annum Romæ liceat commorari. poſt id vero tempus qui neglexerit ſponte remeare, ſollicitudine præfecturæ etiam impurius ad patriam reuertatur.* Scripſit inde I I I Kal. Maij de profeſſoribus ad Principum præfectum vrbis, ita: *Medicis, & magiſtris vrbis Romæ ſciant omnes immunitatem eſſe conceſſam, ita vt etiam*

vt etiam vxores eorum ab omni inquietudine tribuantur immunes, & à ceteris oneribus publicis vacent, eoſdemq́, ad militiam minime comprehendi placeat. Eiuſdem etiam edictum de moribus clericorum lectum eſt in eccleſiis III Kal. Auguſti ad Damaſum vrbis epiſcopum miſſum: *Eccleſiaſticis, aut ex eccleſiaſticis, vel qui continentium ſe volunt nomine nuncupari, viduarũ, ac pupillarum domos non adeant, ſed publicis exterminentur iudiciis ſi poſthac eos affines earum, vel propinqui putauerint deferendos.* Gratiano inde Auguſto
iterũ, & Petronio Probo conſulibus, à barbarorum armis ocium fuit. Valens, cum 371
eſſet Antiochiæ, de Athanaſii epiſcopi Alexandriæ celeberrimi morte certior ab lætis Arrianis factus, quorũ cauſſam nemo, dum vixit, oppugnauit ardentius, cum viuentis hominis verecundia ab affligenda Alexandrina eccleſia temperaſſet, morte eius comperta, perrexit Alexandriam, & Petro, qui ei ſubrogatus à Catholicis fuerat, in vincula tradito, Lucium Arrianum in ſede repoſuit. Petrus inde è carcere elapſus, Romam ad pontificem Damaſum adiit. in Ægyptios Catholicos inde ſæuiri acerrime cœptum. In Gallia Martinus Sabarienſis, de quo ante in Iuliano diximus, non ſolum vita, ſed etiam miraculis inclytus eccleſiam Turronenſem adminiſtrandam accepit. In Italia Ambroſius archiepiſcopus Mediolanenſis tanta ſanctitatis opinione florere cœpit, vt Placentini, & Bononienſes filias ad eum Mediolanum vſq; ſacrandas, velandasq́; tranſmiſerint. quod ipſe in libro de Virginibus tradidit, quem tertio, poſtquam epiſcopus erat, anno conſcripſit. Euſebius epiſcopus Vercellenſis acer Nicænæ fidei vindex ad cœlos migrauit. Romæ præfectus vrbis Ampelius mores ciuitatis corruptos emendare aggreſſus, conſtituit, ne taberna vinaria ante horam quartã aperiretur, neve aquam quiſquam vulgariũ calefaceret, neue ad præſtitutum diei ſpaciũ lixæ coctam carnem proponerent, vel honeſtus aliquis mandens in publico verſaretur. Quæ probra pernicioſa magiſtratuũ diſſimulatione mirifice corruperant ciuitatẽ. Annus inde, Modeſto, & Arintheo
cõſulibus, prorſus quietus ab armis fuit. Eo anno Martinus Turronenſis epiſcopus 372
ſeſe, quantus eſſet, in Gallia Valentiniano oſtendit. Valentinianus Iuſtinæ vxoris mulieris Arrianæ inſtinctu Martinum ad ſe adeuntem ſæpius Palatii foribus iuſſit arceri. Quare Martinus cilicio obuolutus, ac cinere conſperſus, ieiunia, precationesq́; iniuit, ac ſeptimo die iuſſus ab angelo, Palatium repetiit, ac patentibus foribus, vſq; ad Valentinianum, nemine prohibente, peruenit. cui Valentinianus prodeuntem eminus conſpicatus, infrendens, cur fuiſſet admiſſus, nequaquam aſſurrexit. ecce autem repente ſellam ignis inuaſit ipſumq́; ea parte corporis, qua ſedebat, afflauit. tum vero ſolio excuſſus honorem habuit, ac benigne complexus, prius omnia præſtitit, quàm rogaretur. Colloquio, & conuiuio adhibuit, ac poſtremo abeuntem multis muneribus proſequutus eſt, quæ ille magno animo cuncta reiecit. Valens item, cum Antiochiæ belli vacuus curis ſederet, eos perſequi, qui Conſubſtantiale tuebantur, perrexit. quod cum Themiſtius philoſophus cerneret, re improbata, placare ipſum oratione aggreſſus eſt, docens, multo plures apud Gentiles de Deo diſſenſiones eſſe, Deumq́; velle tam diſpari opinionũ ratione gloriam ſuam illuſtrare, vt ſinguli eo maiore maieſtatis ſuæ veneratione ducantur, quo mi-
nus eius notione fruantur. Valentiniano inde, & Valente quartum conſulibus, 373
Valentiniauus in id intentus, vt Macrianum regem Alemanorum, qui adultis viribus bellum aduerſus Romanos parabat, aut viuum caperet, aut inſidiis tolleret, tacite Rheno pontem impoſuit, ac Seuerum cum pedeſtribus copiis præire mandauit. qui animaduerſa ſuorum militum paucitate, ne incumbente hoſtium premeretur multitudine, veritus, Valentinianũ cum reliquo ſibi expectandum exercitu duxit. Valentiniano vero cum omnibus copiis accedente, hoſtes exterriti regem carpento celeri impoſuerunt, atq; in circumfractos colles anguſti aditus tranſtulerunt. Valentinianus vero, regione hoſtium vſque ad ſeptuaginta millia paſſuum inflammata, Treuiros parum lætus reuertit, ac Bucinobantibus, quæ eſt gens Alemana, regem Fraomarium dedit. quem poſtea, quia vaſtatus pagus eius erat, in Britanniã tranſtulit, ac tribunum numero Alemanorum præfecit. Eodem etiam anno bellum cum Sarmatis memorabile geſtum. Eius hæc cauſſa fuit. Valentinianus ſtudio muniendorum limitum trans Danubium in ipſis Quadorum

terris iam inde à principatus initio ædificari præſidiaria caſtra mandauerat. Quod accolæ ferentes indigne, legationibus tantum eam iniuriã, ac querelis arcuerant. Maximianus autem præfectus prætorio Equitium armorum per Illyricum magiſtrum deſidię accuſarat, quòd opus nondum ad exitũ præduxiſſet. profectò ſi Marcellino filio ſuo poteſtas ducis per Valeriam mandaretur, munimentum ad finem propediem eſſe venturum. Hunc in modum Marcellinus poteſtatem adeptus, nulla verborum clementia vſus, opus continuauit, & Gabinium regem eorum, ne quid nouaretur, rogantem, conuiuio inuitatum fœdiſſime trucidauit. cuius facti atrocitate Quadi, & circunfuſæ gentes efferatæ repente Danubium traiecerunt atq; occupatos meſſi agreſtes adorti partim captiuos cum multitudine varii pecoris abduxerunt. parumque abfuit, quin Conſtantij Auguſti filia capta ſit, cum ad Gratianum Auguſtum in matrimonium duceretur, atq; in villa publica Piſtrenſi reficiendi ſui cauſſa forte diuerteretur. Meſſalla enim prouinciæ rector iudiciali carpento impoſitũ Sirmium, quod viginti ſex millibus paſſuũ abetat, deportauit. Eo tumultu præfectus prætorio Probus, qui Sirmij erat, vſque adeo eſt conſternatus, vt fugæ capeſſendæ conſilium habuerit. verum, ne vrbs diſceſſu ſuo in manus veniret hoſtium, reſtitit, ac raptim foſſas eius purgauit, & muros pacis diuturnitate collapſos reſtituit, turreſq; repoſuit, & ſagittariorum cohortem ferendæ obſidioni, ſi euenisſet, opportunam conſcripſit. Quibus rebus hoſtes ab oppugnanda vrbe deterriti, ſeſe ad perſequendum Equitium conuerterunt. & cum in Valeriam ſeceſſiſſe audirent, eo aduolarunt, eo nomine illi infenſi, quòd per eum regẽ ſuum circunuentũ putabant. Quibus legiones duæ Pannonica, & Mœſiaca obiecerunt, ſed diſcordia laborantes, cum proprium quæq; ſibi rei geſtæ decus aſciſceret, nihil profecerunt. Quare animaduerſa, Sarmatæ ſeſe in Mœſiacam intulerunt, atq; eorum plurimis, dum arma per tumultum expediunt, interfectis, ſeſe in Pannonicam incitarunt, eamq; in fugam præcipitem coniecerunt. Inter hæc Theodoſius Theodoſij, de quo diximus, filius, iuuenis egregius, is qui poſtea Imperauit, dux Mœſiæ, Sarmatas liberos limitem Romanum ex alio latere inuadentes repreſſit, ac multis prælus ita contriuit, vt reliquos facile ab eiuſmodi conatu auerterit. His rebus adducti Gothi, qui iam pridem Romanis temporibus inhiantes prouincias eorum infeſtas habebant, liberiore, quàm adhuc, conatu limites perruperunt: ſed prædis actis contenti, in ſuam regionẽ continuo receſſerunt. In Africa etiam res acerrime geſta, cum Firmus Mauritaniæ regulus defeciſſet. ad quod bellum Theodoſius pater deſtinatus Arelate egreſſus cum claſſe ad Sitifenſis Mauritaniæ littus acceſſit, ac Firmum pacem poſtulare coegit. In Italia, Claudio vrbis præfecturam regente Tiberis effuſione imbriũ ita exundauit, vt infima vrbis loca late omnia occupauerit. ſoli colles, & loca editiora ab impetu aquarum tuta fuerunt. lembis, ac ſcaphis pleriſque, ne interirent, conſultum. cibiq; quod opus fuit, ſuppeditatum eſt. vbi vis fluminis elanguit, liberata ingenti metu ciuitate, præfectus ædificia multa inſtau-

374 rauit. inter quæ porticũ ingentem Lauacro Agrippæ iunctam excitauit, quæ Boni Euentus à vicino ei templo nomen inuenit. Gratiano inde Auguſto tertium cum Equitio conſulatum gerente, Valente adhuc Antiochiæ vt Perſis occurreret, commorante, Valentinianus poſt vaſtatos aliquot Alemaniæ pagos, cum munitionem prope Baſileam extrueret, Probi litteris cognoſcit, Illyricum à Quadis, Sarmatiſq; vaſtatum. Quo nuncio perculſus, Paternianum notariũ ad veritatem rei perquirendam miſit. quam cum ad liquidum cognouiſſet, ipſe cum exercitu properate ad vlciſcendos barbaros voluit. verum, quia autumni tempus inſtabat, & Macrianus rex nondum placatus in metu erat, eam expeditionem in vernum tempus, optimatibus regiæ auctoribus, diſtulit. Igitur res Alemaniæ cõponere ante diſceſſum cupiens, prope Maguntiacum regem eorum ad colloquium inuitauit. qui cum veniſſet, vterque eorum firmo militum præſidio ſtipatus in ripis Rheni conſedit. Pax colloquio conſtituta eſt. fœdus ictum. Inde Valentinianus Treuiros in hiberna receſſit. Poſtero anno, quo propter imminentis belli molem nulli in Imperio conſules ſubrogati Gratiano tertium, Equitioque conſulibus ſunt, Valentinianus Sarmatis bellum moliens, ineunte vere, relicto Treuiris Gratiano,

Panno-

Pannoniam verſus deceſſit. Sarmatæ, hoc prouiſo, vt imminentē à ſe peſtem auerterent, obuiam ei legationem miſerunt. quæ in itinere occurrens, ſupplex pacem popoſcit, nihil ſe commiſiſſe aſſerēs, quamobrem vindicari bello deberet. Quibus Valentinianus reſpondit, ſe, cum ad ea loca veniſſet, in quibus ea commiſſa dicantur, certiſſimis veritatē indicijs quæſiturum, eaq́; pro merito deprehenſa vlturum. Cum autem Carnuntum ſuperioris Pannonię oppidū acceſſiſſet, ex ſtatione proxima barbaricas reprimere cœpit incurſiones, ac priſtino ſpiritu, iraeundiaq́; remiſſa, neq; infamem Gabinij regis necem inquiſiuit, neq;, à quo tot reip. inflicta vulnera eſſent, veſtigauit. Vni tantum Probo erat infeſtus, vt qui multis auaritiæ, ac libidinis criminibus eſſet obnoxius. Per æſtatem autem arma, commeatusq́; parauit, vt Quados tumultus ſuperioris auctores inuaderet. Præmiſſo autem Merobaude, vt cum pedeſtri manu pagos eorum vaſtaret, ipſe, Comite Sebaſtiano adiuncto, caſtra ad Acincum oppidum mouit. ponteq́; iunctis inter ſe nauigiis in Danubium repente illato, in Quados irrupit. &, cum illi in mōres impetu eius exanimati ſe rettuliſſent. villas eorum paſſim incendit. quoſq; nanciſci potuit, homines captiuos fecit, atq; inde incolumen exercitum Acincum reduxit. vnde locum hibernis quærens Sabariam, ac Sabaria Brigetionem acceſſit. Ibi ſigna imminentis eius mortis multa conſpecta. nam & crinita ſtella refulſit, & Sirmienſe Palatiū de cœlo tactum, curiæq́;, & fori pars incendio conflagrauit. &, cum Sabariæ eſſet, bubo ex culmine regij Lauacri funeſta canens, nullis manibus, lapidibusq́; diſpelli potuit. Inter hæc Quadorum legati ad eum, vt pacem peterent, proceſſerunt. Qui ab Equitio in conſiſtorium introducti, ſeſe ad Valentiniani genua proiecerunt. Duobus inde modis interrogatos reſponſo ſuo Valentiniani iracundiam accendiſſe, fama eſt. Ammianus, rogatos, cur ad arma deſcendiſſent, publico id conſilio factum negaſſe, ac plebem munitione extructa offenſam, reſpondiſſe, ſcribit. Socrates, & reliqui omnes, cum legatorum habitum ſordidum, deſpectumq́; notaſſet, quæſiſſe, narrant, nunquid Sarmatæ omnes eiuſmodi eſſent. eumq́; legati reſpondiſſent, Sarmatarum optimos, atque ornatiſſimos ad illum ex conſuetudine miſſos eſſe, ipſum grauiori ira accenſum, exclamaſſe, male ſecum eſſe actum, quòd, ſe Imperante, gens tam ſordida finibus ſuis nollet eſſe contenta. Quocunq; vero modo aut percontatio, aut reſponſio facta ſit, quod conſtat, Valentinianus ira vehementi ſuccenſus, atque inter exordia reſpondendi tumidus, gentem primum obiurgare acrius, tanquam beneficiorum immemorem cœpit. inde paulatim lenitus, tanquam telo aliquo ictus, vocem ſimul, ac vires amiſit, ac lethali ſudore perfuſus ad terram labebatur, ſed miniſtri cōfeſtim eum arripuerunt, atq; inter brachia in cubiculum deduxerūt. Ibi in lecto conſtitutus, cunctos aſtantes cognoſcebat. nam cubicularij veriti, ne veneno necatus diceretur, multos propere intromiſerant. &, cum vena laxanda eſſet, medicus nullus reperiebatur, quòd eos ipſe ad curandum militem peſtilentia laborantem miſiſſet. vnus demum inuentus, cum venam ſemel, atque iterum pupugiſſet, ne guttam quidem elicere ſanguinis potuit, viſceribus nimio calore combuſtis. Hoc, ita Ammiano ſcribente, rettulimus. Alij omnes infinitam ſanguinis vomuiſſe copiam tradunt. Vtcunque, cum finem adeſſe vitæ cerneret, quædam dicere, ac mandare voluit, ſed præ ſingultu, ſtridore dentium, & motu brachiorum non potuit. ac mox morbi magnitudine victus, liuentibusq́; maculis interfuſus x v Kal. Decembris expirauit, annum agens ætatis quinquageſimum quintū, Imperij vero duodecimum. Corpus ad ſepulturam eſt conditum, vt Conſtantinopolim mitteretur, atque inter Diuorum reliquias humaretur. Placuit inde optimatibus, vt diſſoluto ponte, qui in Danubium factus fuerat, Gratiani Imperatoris mandato Merobaudes aduocaretur. ille vero aut ingenij ſolertia quod euenerat arbitratus, aut certe furtim à nuncio doctus, miſſam ad ſe teſſeram ab Imperatore dixit, vt ad obſeruandas Rheni ripas barbarico furore infeſtas accurreret. ac Sebaſtianum Valentiniani mortem adhuc ignorantem, longius amandauit. Erat tum Valentinianus Imperatoris filius decennis vna cum Iuſtina matre in villa, quam Murocinctam vocabant, centum inde paſſuum millibus conſtitutus. Hunc igitur optimates primo quoque tempore aduocarunt, &

Auguſtum communi conſilio deſtinarunt. Cerealis auunculus cum in publicum produxiſſet, exercitus ſexto poſt patris obitum die, magna animorum conſenſione Auguſtum appellauit, legitime omnibus rebus, quæ ad eiuſmodi comitia pertinerent, expletis, & quidem in oppido Acinco, vt Græci ſcripſerunt. Hanc electionem Gratianus, licet iniquo animo accepiſſet, tamen ratam habuit, atque ei Italiam, Africam, Illyricumq; dimiſit, quæ ad Occidentale Imperium pertinebant. patrem autem diuinis honoribus conſecrauit, virum niſi iræ dulcedini indulſiſſet, ac propterea ab æquitate animi diſceſſiſſet, egregium. Vt autem ipſe hunc annum Treuiris in obſeruando Rheni limite, Valens Antiochię in perſequendis Catholicis egit, ſic Valentinianus puer inde ætatem vna cum Iuſtina matre ferme in Italia, ac præcipue Mediolani traduxit. quæ Arriana perfidia infecta virus ſuum aduerſus Catholicos pòſt; mariti vinculis exoluta, euomuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER VIII.

GRATIANVS, ET VALENTINIANVS MINOR AVGVSTVS.

376 INSEQVENS annus, Valente quintum, & Valentiniano Auguſtis conſulibus, magnarũ, atq; inſignium calamitatum initium introduxit, quas primum Orientale, deinde Occidentale Imperium pertulit. Hoc enim primum Gotthi, atq; Alani àb Hunnis exagitati in Thraciam, ac finitimas prouincias (quod millies ante, ſed irrito ſemper conatu, tentauerãt) penetrarunt. vnde multæ, eæq; acerbiſſimæ clades, ac prope quotidianæ offenſiones manarunt. vt vere hic annus notari poſſit, tanquã vniuerſo terrarũ orbi, qui deinde barbarica rabie aſſidue laceratus eſt, funeſtiſſimus. Ceterum Hunnorum gens, monumentis veteribus incomperta, vltra Mæotim paludem Scythiam Aſiaticam habitauit, omnem feritatis, ac barbariæ modum excedens. Infantibus ferro lacerare genas altius, moris fuit, vt pilis ſuccreſcentibus hebetatis, imberbes ſeneſcerent. firmis membris, & opimis ceruicibus prodigioſe deformes, & pandi. vita vero ſic aſperi, vt neque igni, neque ſaporatis cibis vterentur, ſed radicibus herbarum agreſtium, & ſemicruda carne, veſcerentur, quam inter femora ſua, & equorum terga ſubſertam breui fotu calefaciebãt. ædificiorum apud eos vſus nullus, ſed vagi montes, ſyluaſq; peragrantes, pruinas, famem, ſitumq; perferre ab incunabulis didicerunt. indumẽta linea, vel ex pellibus ſyluestrium murum cõfecta. tunica collo inſerta non antè ponebatur, quã in pannulos diuturna carie diffluxiſſet. galeris curuis capita tegentes, crura hœdinis coriis muniebant. rudes calcei liberis incedere gradibus prohibebant. itaq; ad pedeſtres parum accommodati pugnas erãt, ſed equis prope affixi, duris quidẽ, ſed deformibus, & mulierũ in modum iiſdem interdũ inſidebant. in his & commercia exercebant, & cibum, potumq;, ac ſomnum, & conſilia capiebant. ſine ſedibus fixis, ſine lare, ſine lege vagabãtur cum carpentis. ibi vero cum coniugibus coibant, ibi coniuges pariebãt, & vſq; ad pubertatẽ pueros nutriebant. infidi, inconſtãtes, ad omnem auram mutabiles, furori obnoxij, honeſtatis, turpitudiniſve ignari, flexiloqui, & obſcuri. nullius religionis, vel ſuperſtitionis reuerentia aſtricti, auri cupidiſſimi. Hæc igitur gens tam fera, ac barbara, Mæotide palude ſuperioribus annis tranſmiſſa, in Scythiam Europæam traiecit, atq; Alanorum regionem occurrentem inuaſit, ac magna ſtrage edita, ipſos ſibi ad belli ſocietatem adiunxit. Erant iampridem in Scythia Getæ, ſiue Gotthi vocati, populi paulo mitioribus, quàm Hunni erant, moribus præditi. Ex his alij Viſ-

gotthi,

gotthi, ſiue Virtungi, alij Oſtrogotthi dicebantur. Vittungorum autem quidam Grutungi, alij Teruingi appellabantur. Alani igitur ab Hunnis preſſi, eiſdem adiuuantibus, mox Grutungos ſibi proximos tanta mole adorti ſunt, vt ſuſtineri nequiuerint. Nam Hermenerichus rex, Hunnis cum ſe reſiſtere non poſſe videret, ſibi mortem cōſciuit: & Vithimaris, qui ei ſucceſſit, licet Hunnis aliis auxilio comparatis ſe aliquandiu ſuſtinuiſſet, tandem victus in prœlio cecidit. & parui eius filij Viderichi tutores Alatheus, & Saphrax, ſpe reſiſtendi abiecta, occulte ad Danaſtum amnem, qui inter Danubium, & Boryſthenem fluit, receſſerunt. Quod vbi ſenſit Athanaricus rex Teruingorum, cui, vt antè diximus, Valens bellum ob auxilia Procopio miſſa intulerat, & ipſe ſibi in tanta rerum iniquitate conſulendum putauit. ac caſtris prope Danaſti ripas poſitis, Mundericum ducem ad explorandum hoſtium aduentum, ad viceſimum vſque lapidem miſit, atque exercitum in omnem fortunam inſtruxit. Hunni vero, & Alani, ſpeculatoribus omiſſis, flumine ſilentio noctis vadato, repentino incurſu Athanaricum adorti ſunt, atq; ad proximos montes confugere compulerunt. Athanaricus à ſuperciliis Hieraſi amnis vſque ad Iſtrum Taifalorum terras præſtringens, muros altius extulit, & lorica abſoluta, ſemet in tuto locauit. neque enim Hunni prædæ onere impediti eum vſq; ad extremum inſequi inſtiterunt. His rebus cognitis, plerique rerum neceſſariarum inopia coacti, Athanaricum deſeruerunt, ac metu exterriti, conſilia tractare de nouis quærendis ſedibus longe ab Hunnis, Alaniſque remotis cœperunt. cúmque Thracias potiſſimum approbarent, quòd & fertiles agros haberent, & Iſtro interiecto à barbarorum tutæ incurſu eſſent, vnà cum reliquis ad ripas Iſtri, duce Alauiuo, & Fritigerno venerunt, atque inde legatos Antiochiam ad Valentem miſerunt, vt ſe ipſos recipeter, orantes, ac fidele in omnibus bellis eius auxilium pollicentes. Sunt etiam, qui ſcribant, promiſiſſe, ſe Chriſtiana ſacra Valentis arbitrio ſuſcepturos. Quibus rebus auditis, Valens magnum ſe accepturum beneficium duxit, ſi tantus, ac tam bellicoſus populus ad ſe tranſiſſet, ac pro ſe ſtipendia meruiſſet. acceptáque conditione, miſit, qui fœdus componerent, atque ipſos cis Iſtrum extemplo traducerent. Fœdere ſcripto, naues, rates, lintres, & cauati arborum aluei ad traiiciendum conceſſi; vehicula etiam commodata. tranſiere omnes, paucis tantum ſæuienti imbribus amne ſubmerſis. iidemque Arriano ritu, id eſt, in nomine patris per filium in ſpiritu ſancto, infecti ſunt. Poſt paucos dies, cum Viderichus rex Grutungorum cum Alatheo, & Saphrace, & Farnabio ad Iſtrum prodiiſſet, atque, vt & ipſe cum ſuis reciperetur, oraſſet, repudiatus eſt. Athanaricus vero rex Teruingorum verecundia permotus, parumper cum ſuis abſceſſit, memor, ſe nuper Valentem illuſiſſe, cum diceret, ſe religione teneri, quo minus ſolum Romanum iniret. Præerat tum Thraciis Lupicinus Comes, & Maximus Dux, homines temeritatis, atque auaritiæ ſummæ. Hi Teruingis circa ripas Danubij adhuc verſantibus nec victum idoneum ex pacto præbuerunt, nec cetera neceſſaria miniſtrarunt, eóſque loco ſeruorum vili emptorum precio habuerunt. ex quo tumultuari à Gotthis eſt cœptum. Qua occaſione vſus Viderichus, ratibus male contextis cum Grutungis traiecit, caſtráque à Fritigerno longiſſime collocauit. qui, lentis itineribus factis, Marcianopolim adiit. Tum vero Lupicinus Alauiuum, & Fritigernum duces Teruingorum ad conuiuium ita inuitauit, vt plebem ad neceſſaria comparanda vrbem ingredi cupientem, longe à mœnibus, milite emiſſo, arcuerit. Quibus rebus Gotthi exacerbati, militum manum adorti conciderunt. Quod vbi Lupicinus audiit, furore accenſus & ipſe Gotthorum ducum ſatellites, qui honoris cauſſa pro prætorio ſtabant, occidit. Fritigernus autem orans, vt ad placandam plebem exire cum ſociis ſineretur, egreſſus, ita ad ſuos loquutus eſt, vt omnes ad vindictam iniuriæ ſuſcipiendam accenderit. Quo facto, Teruingi, vexillis de more ſublatis, tumultuaria manu in agros Romanorum incurſauerunt, ac populationibus, incendiis, ac cædibus infeſta omnia reddiderunt. mox Lupicinum agmine incompoſito aduerſus ſe prodeuntem aggreſſi, ſolum, reliquo trucidato exercitu, in oppidū confugere coegerunt. atq; inde per Mœſiam, Thraciamq; effuſa populatione, nemine reſiſtente, diſperſi ſunt. His cognitis, Sueridus, & Co-

lias poſteriorum Gotthorum duces, qui in hibernis conſtituti apud Hadrianopolim fuerant, in Helleſpontum traiicere iuſſi ſunt. Cum autem illi viaticum, & bidui dilationem poſtulaſſent, ciuitatis magiſtratus ira ob rem in ſuburbano ſuo vaſtatam incenſus, plebem cum fabricenſibus emiſit, atq; eos primo quoq; tempore abire, malis omnibus intentatis, præcepit. & cum dicto audientes non eſſent, tela etiam in eos coniecit. Quare Gotthi irritati, impetu in illos facto, alios interemerunt, alios in fugam egerunt. atq; habitu Romano induti Fritigerno aduentanti ſe coniunxerunt, ac communibus armis vrbem obſidere cœperũt. verum multis detrimentis in ea obſidione affecti, Fritigerni conſilio, exigua in obſidione manu relicta, ad opimam regionem captiuorum indicio populandam ſe conuerterunt. ad quos confluxerunt ij, quos mercatores vendiderant, quoſq; Gotthi pecunia adacti, vino exili, & panis fruſtis mutauerant. tum vero omnis ætatis, ſexus, gradúſque homines vulgo in ſeruitutẽ abſtracti, aut, ſi arma tenerent, occiſi ſunt. Dum hæc in Thracia geruntur, Valentinianus cum Iuſtina matre in Italia, & Gratianus in Gallia, ab omni terrore belli quieti manſerunt, ac puerilia ſtudia, vt cuiuſq; ætatem decuit, coluerunt. Valens inde quartum cum Merobaude cõſul, cognitis Antiochiæ,
377 quæ in Thracia accepta erant, incommodis, omiſſa Catholicorum vexatione, tantis ſibi malis mature ſubueniendum putauit, ac Gratianum de omni ſtatu Orientis edoctum, vt copias ex Gallia ſubſidio mitteret, monuit, atq; ipſe Conſtantinopolim profecturus, Profuturum, & Traianum rectores cum magno copiarum numero præire mandauit. Gratianus Treuiris Frigeridum ducem, & Richomerem domeſticorum Comitem cum paratiſſimis copiis miſit. Profuturus autem, & Traianus, cum in Thraciam perueniſſent, Gotthis vltra Æmimontem cõpulſis, in præruptis faucibus ſubſederunt, vt hoſtes in iis locis incluſos, fame, ac neceſſitate conficerent, & duces Gratiani expectare cœperunt. Frigeridus morbo implicitus in tẽpore adeſſe non potuit. Richomeres autem, & Traianus, coniunctis copiis, apud oppidum Salices in Mœſia ſubſtiterunt, à quo non longe Gotthi caſtra more ſuo firmo plauſtrorum vallo munita poſuerant, id vnum in primis operientes, vt Gotthi loco cederent, quo abeuntium terga conciderent, & præda parta exuerent. Quo conſilio transfugarum indicio cognito, Gotthi locum mutare noluerunt, ſed copiarum numerum, popularibus vndiq; accitis, auxerunt. Ardentibus demũ vtrinq; pugnandi ſtudio animis, ſub occaſum ſolis in aciem eſt deſcenſum, Romanis clamorem patrio more tollentibus, Gotthis maiorum facinora prædicantibus. collatiſq; ſignis dimicatum eſt acriter. ſiniſtrum Romanorum cornu à Gotthis loco pulſum ab iis, qui in ſubſidio collocati fuerant, reſtitutum eſt. Feruente autem vtrinq; cæde, ac fortuna victoriam alternante, nox ſuperueniens è prœlio diſcedere eos coegit. Locus cadauerum inde aggeſtis oſſibus manſit inſignis. Ex parte Romanorum, quia minor copiarum numerus fuit, minus multi deſiderati ſunt, clades tamen ingens accepta. Romani Marcianopolim, Gotthi intra plauſtrorum ambitum receſſerunt, neque per ſeptem dies inde exire auſi ſunt. Alia etiam Gotthorum manus in Æmimontanas anguſtias compulſa, atque ibi, actis aggeribus, inedia maceranda incluſa eſt. nam omnes commeatus in vrbes communitas conuexerunt. quarum Gotthi nullam ſibi obſidendam ſuſceperunt, quòd eius operis rationem penitus ignorarent. Quibus actis Richomeres in Gallias ſe recepit, tumultu ab Alemanis concito reuocatus. Interim Gotthi, quæ mandi poterant, in Scythia, Thracia, Mœſiaque conſumptis, in eam neceſſitatem adducti ſunt, vt Hunnorum, & Alanorum nonnullos ſibi auxilio ſpe prædarum illectos acciuerint. quo cognito Saturninus à Valente miſſus, ne à tanta multitudine circumueniretur, à Gotthorum obſidione deceſſit. Ita Gotthi, patefactis anguſtiis, erumpentes, per omnes Thracias diſſipati ſunt, atque omnia crudelitatis, libidinis, atque auaritiæ exempla in prouinciam ediderunt. Inde oppidum Diballum adorti, tribunum ſcutariorum Barzymenem cum ſuis caſtrametantem inuaſerunt, ac fortiter pugnantem interemerunt. quo facto, in Frigeridum inde ſe conuerterunt prope Berœam, ancipitem belli euentum operientem. quod vbi ille ſenſit, ſeſe in Illyricum retulit, atque in receptu Farnobium Gotthorum optimatem cum cæteris prædatoris diua-

diuagantem, ac Taifalos nuper aſcitos ducentem, commiſſo prœlio, ſuperauit. eóque occiſo, Taifalos quidem conſeruauit, verum in Italiam traductos circa Mutinam, Regium, & Parmam, vt agros colerent, collocauit. Hæc vſque ad hiemem vario euentu in Thracia geſta. Extremo anno Lentienſis Alemaniæ populus Rhætiis finitimus, violato fœdere, limites per fallaces diſcurſus irrupit, quòd ſciret, Gratianum vocatu Valentis ad tumultus Thraciæ compeſcendos iter inſtruere. Valente inde VI, & Valentiniano II Auguſtis conſulibus, Celtæ, ac Petulantes, ſtrenui 378
apud Romanos tum eo nomine militiæ ordines, cum Rhenum hiberno tempore peruium traieciſſent, Februario menſe non ſine magna clade Lentienſes auerterunt. Pòſt autem vbi cognouere, magnam Germanici exercitus partem iam in Illyricum eſſe præmiſſam, elati vehementius cum XL millibus hominum in fines Romanos ſe intulerunt. Ob id Gratianus, legionibus, quas in Pannoniam deſtinauerat, reuocatis, aliisq́;, quas apud ſe retinuerat, aduocatis, Nannieno, & Mellobaudi ducibus, & regi Francorum bellum Lentienſe commiſit. Hi profecti ad hoſtes, prœlium clariſſimum apud Argentariam iniuerunt. in quo tanta virtute, tantaq́; felicitate pugnarunt, vt non ſolum regem hoſtium vita eiecerint, ſed omnes etiam, præter quinque millia, quæ nemorum denſitate tecta euaſerunt, occidione occiderint. Qua victoria parta, Gratianus, Rheno tranſmiſſo, in ipſam Lentienſium regionem inuaſit. quos, cum ſe in montes rettuliſſent, inſectatus, pugnauit vſque ad noctem magno vtriuſque partis exitio. inde ad alios montes multo celſiores, quos ſalutis cauſſa inſederant, cum veniſſet, eam illis neceſſitatem impoſuit, vt pacem obſidibus dandis petierint. neque alia per hos annos ex Germanis illuſtrior victoria eſt relata. Poſthæc Gratianus ex Gallia digreſſus per caſtra, quibus Arboris felicis nomen eſt, in Thracias properauit. Per eoſdem etiam dies Valens III Kal. Iunij ex Syria venit Conſtantinopolim, haud æquis admodum animis à ciuitate acceptus. Nam Gotthi, qui Thraciam diripuerant, ſuburbia etiam Conſtantinopolis, procurſione facta, vaſtare inſtiterant, quòd nullis copiis vrbem teneri audiſſent, quæ ſuum impetum propulſarent. Itaque populus grauiſſime de Valente loquutus fuerat, quòd barbaros in prouinciam accepiſſet, neque vrbem ab illorum immanitate defenderet. Quare, cum equeſtres ludi ederentur, omnes clamorem aduerſus Imperatorem ſuſtulerunt, ſeq́;, ſi arma ſibi darentur, bellum à mœnibus propulſuros, iactarunt. Itaque Valens III Idus Iunij vrbe exceſſit, malum minatus ciuibus, ſi victor rediſſet. (erat autem non ſolum præſenti contumelia, ſed etiam ſuperiore ad Procopium defectione permotus.) ac pedeſtrium copiarum curam à Traiano ad Sebaſtianum traduxit, ſingularis in re militari peritiæ virum, modo ex Occidente profectum. atque ita ad Melanthiada villam Cæſarianam profectus, militem omnis officij, & comitatis genere colere inſtitit. Interim Gotthi, aduentu Valentis cognito, auctis caſtris, circa Berœam, & Nicopolim conſederunt. Quod vbi Sebaſtianus audiuit, aduerſus eos cum trecentis peditum millibus Hadrianopolim prouolauit. & ſequenti nocte prædatorios circa Hæbrum hoſtium globos adortus, omnes præter paucos, quos pedum pernicitas abſtulit, interemit, & prædam ingentem recepit. Hac de cauſſa Fritigernus veritus, ne ſuus conſumeretur exercitus, vniuerſos ad Cabylem oppidum reuocauit. atque inde in latas regiones deduxit, ne aut fame, aut inſidiis laboraret. Interim Gratianus in Pannoniam iniit, ac Danubio delatus Bononiam, Sirmium introiuit. & poſt quatriduum per idem flumen ad Martis caſtra, febribus interpoſitis conflictatus, deſcendit. in quo tractu repentina Alanorum incurſione tentatus ſequentium non paucos amiſit. Valens inuidia rerum à Gratiano, & Sebaſtiano geſtarum accenſus, ingentem exercitum à Melanthiade mouit, &, ne commeatibus importandis hoſtes itinera clauderent, equites, pedites, & ſagittarios, ad anguſtias occupandas immiſit. triduóque proximo Gotthis Nicem magna manu pergentibus obuiam prodiit, ac prope ſuburbanum Hadrianopolis venit, ibique vallo ſe, ac ſudibus, & foſſa firmauit. Interim Richomeres domeſticorum Comes à Gratiano cum litteris eius aduenit, quibus maturum aduentum ſuum ſignificabat, &, vt ſe expectaret, nec ſolum tanto ſe periculo obiiceret, obſecrabat. De qua re cum in

conſilio ſententiæ dicerentur, atque alij extemplo confligendum, alij Gratianum cum Gallicano robore expectandum cenſerent, vicit eorum ſententia, quib. Gratianum non expectandum eſſe placuit, ne victoriæ iam pene partæ particeps adoleſcens Germanica victoria glorioſus euaderet. Dum autem neceſſaria ad prœlium comparantur, presbyter quidam Chriſtianus à Fritigerno legatus ad Valentem acceſſit, ac nomine Fritigerni petiit, vt ſibi, ſuíſque patria pulſis habitanda Thracia cum omni pecore traderetur, & pax cum Gotthis perpetua firmaretur; proprio vero, tanquam amicus, monuit, nunquam Gotthorum populum ad has conditiones deſcenſurum, niſi armatum eis exercitum oſtentaret, & terrore Imperatorij nominis intentato, eos pernicioſo pugnandi ſtudio deterreret. Poſtridie vero, qui fuit ante quintum Idus Auguſti, Valens ſub lucem, impedimentis, & ſarcinis apud Hadrianopolim cum cuſtodia idonea collocatis, (nam theſaurus regius intra vrbem erat,) ſigna propere mouit, ac decurſo viæ ſpacio confragoſo, illuceſcente die, hoſtium carpenta in ſe diſpoſita vidit. Quo facto, ſubito & ipſe aciem cœpit inſtruere. dextro autem cornu equitum præpoſito, dum ſiniſtrum explicat, Gotthi ſtrepitu armorum perterrefacti, iterum legatos de pace miſerunt, quorum vilitatem Imperator aſpernatus, optimates ad ſe mitti poſtulauit. moras autem illi de induſtria iniiciebant, vt equites ſui ad tempus redirent, & miles Romanus calore debilitatus æſtiuo liqueſceret; ardentibus circum campis, quibus dedita opera ignem intulerant. quod malum grauis etiam hominum, iumentorúmque inedia onerabat. Interea Fritigernus caduceatorem miſit, petens nobiles aliquot ad ſe obſides mitti. iuſſusq; ire Equitius reſpuit, quia ſemel captus, atq; elapſus à Diballo, iuſtam eorum iracundiam formidabat. Richomeres autem ſponte perrexit. Ceterum, cum ad vallum appropinquaret, ſagittarij, & ſcutarij, quos Baturius Iberus regebat, cupiditate elati, prœlium inierunt. Quod vbi Gotthorum equitatus, qui cum Alatheo, & Saphrace erat, animaduertit, continuo & ipſe in medios hoſtes prorupit. atque ita ſtrenue ab vtraque parte concurſum eſt. ſeq; inuicem, tanquam vndæ, impellere acies inſtiterunt. Dextrum cornu Romanorum, cum ad plauſtra vſque penetraſſet, atque à reliquo equitatu deſtitutum eſſet, incumbentibus Gotthis, oppreſſum eſt. Pedeſtris autem acies denſatis vſqueadeo inter ſe manipulis erat, vt nec mentum exerere, nec manus reducere poſſet. tanto vero oppleta puluere omnia erant, vt proſpiciendi cœli facultas adempta eſſet. ex quo factum eſt, vt tela nec prouideri poſſent, cum deſtinato caderent, nec vitari. &, vbi Gotthi immenſis agminibus effuſi, iumenta, & viros propellere, & proculcare cœperunt, nec locus ad receptum laxari, neque ratio ad euadendum propter confertos iniri ordines quiret. Hinc Romani ira inflammati, abiectis pilis, gladiis, & ſecuribus rem agere inſtituerunt. tum vero Gotthos vidiſſes aut ſucciſo poplite, aut amputata dextera, aut ſuffoſſo latere fremere, & in ipſa prope morte minari, ac truces oculos circumferre. ad extremum tamen Romani ſiti, inediaq; confecti, vrgente Gotthorum pondere, inclinarunt, ac palati ſeſe fugæ mandarunt. Qua re animaduerſa, Valens per cadauerum aceruos ad lancearios, & mattiarios confugit, qui fixis corporibus ſteterant inconcuſſi. quo viſo, Traianus exclamat, ſpem omnem abſumptam, ni deſertus ab armigeris Valens aduentitio tegeretur auxilio. quo audito, Victor Comes Batauos in ſubſidiis locatos ad Valentem raptim ducere voluit, ſed, inuento nemine, retro abiit. eademq; ratione Richomeres, & Saturninus ſemet periculo exemerunt. Gotthi occaſione vſi, Romanos inſequuti, facile conciderunt, ac cumulos cadauerum cōſtruxerunt. huic cladi nox tandem modum impoſuit. Valens primis tenebris lethali ſagittæ ictu ſaucius ex acie ceſſit, neq; poſtea apparuit. Fama obtinuit, eum cum candidatis, & ſpadonibus paucis ad agreſtem quandam caſam eſſe delatum, ibiq; ab ignorantibus hoſtibus, quis eſſet, circumſeſſum, &, quòd introrumpere non poſſent, admotis ſarmentis, & ſubiecta flamma ipſum cum domo eſſe combuſtum. Periere etiam illuſtres viri multi. inter quos excelluit Traianus, & Sebaſtianus, & cum iis triginta quinque tribuni Vacantes, & numerorum rectores, & Valerianus, atque Equitius, quorum alter Stabulum, alter Palatium curabat. item Promotorum tribunus Potentius, ac denique vix tertia

pars

pars euaſit exercitus. neq; vlla Romanis poſt Cannenſem exitialior accidit pugna. Obiit Valens anno ætatis quinquageſimo, Imperij tertiodecimo. Hac victoria potiti Gotthi, poſtridie Hadrianopolim, vbi theſauros aſſeruari regios audiebant, petiuerunt, horaq; diei quarta cinctam vrbem validiſſime oppugnarunt, ac tandem, certamine ab imbre dirempto, ſeſe in caſtra plauſtris vallata receperunt. ac, legato in vrbem miſſo, ciuibus incolumitatem, ſi ſe dedidiſſent, ſpoponderunt. Legato ire non auſo, litteras Chriſtianus quidam pertulit. Quibus lectis ciues eò alacrius ad vrbis defenſionem incubuerunt. Itaque reliquum diei, ac noctem inſequentem in parandis operibus conſumpſerunt. portæ ſilicibus magnis obductæ. mœnium partes infirmæ munitæ, & loca ad emittenda tela aptata, & ſufficiens aqua collecta. Ob id Gotthi euentus belli varios animo volutantes, cum fortiſſimum quenque ex ſuis ſauciari, cædique viderent, eiuſmodi conſilium inierunt. quippe candidatos aliquot, qui pridie ad eos defecerant, pellexere, vt ſimulata fuga ſe intra muros ſuſcipi curarent, receptique quandam partem vrbis incenderent. vt, occupata in reſtinguendo incendio ciuitate, vrbs ſine defenſoribus remaneret. perrexere candidati, & ſe tanquam Romanos recipi petiere. Recepti vero, interrogatique ſuper conſiliis hoſtium cum variaſſent, in quæſtionem abrepti, capite pœnas dederunt. prœlio inde inſtaurato, ſuperior quoque Romana res fuit. &, quia nullo ordine, ſed per procurſus, & globos pugnabatur, conuerſo in veſperam die, ad tentoria redierunt, ſemetipſos imprudentiæ accuſantes, quòd non, auctore Fritigerno, obſidionis incommoda declinaſſent. conſumpta inde in curandis vulneribus nocte, poſtridie conſiliis agitatis Perinthum occupare ſtatuerunt. atq; itineribus lentis, populationibus, & incendiis omnia permiſcentes, nullo reſiſtēte, eo peruenerunt. verum Hunnis, Alaniſq; permiſti, vrbe non tentata, agrum opimum vaſtaſſe ſatis habuerunt. inde cum ſe Conſtantinopolim contuliſſent, ſuburbium demoliri cœperunt. At populus damno, & indignitate permotus, ſua ſponte egreſſus, hoſtibus obuiam ſeſe tulit, ſingulis, quod occurrebat, armorum loco arripiētibus. Dominica vero Valentis vxor omnibus, qui egrediebantur, ſtipendium ex ærario miniſtrauit. Sarraceni etiam aliquot à Mauia regina auxilio antè miſſi inſignem operam præſtiterũt. Itaq;, prœlio commiſſo, Gotthi recedere ab vrbe compulſi, per latiſſimos Thraciæ, Mœſiæ, Daciæ, & primos Pannoniæ campos diffuſi ſic profana, ſacraq; omnia infeſtis non tam armis, quàm animis peragrarunt, vt nemo neque inermis, neq; armatus ex vrbibus exire, aut ex præſidiis erumpere aut ad pugnam, aut ad res neceſſarias obeundas auderet. Valente inde, eo, quo dictum eſt, modo extincto, ſumma rerum ad duos Auguſtos redacta eſt, ambos ad tantum tuendum faſtigium immaturos. Nam Gratianus annos viginti, Valentinianus vix tredecim attingebat. Ceterum Gratiani egregia ſupra ætatem & animi, & conſilij indoles facile ipſam prope ruentem remp. fulſit. Etenim certior accepta de clade factus à Victore magiſtro equitum, qui ex acie cum paucis elapſus, in Macedoniam, atq; inde in Pannoniam venerat, haudquaquam animo defecit, ſed confeſtim Sirmium profectus, opportuna inire conſilia de retinendo Orientis Imperio cœpit. Quibus explicatis, primum omnes vndiq; copias accerſiuit, ac procurſantes quacunq; barbaros, aut coercere, aut certe ſuſtinere contendit. Cum autem ducis inopia, tam multis amiſſis, laboraret, oculis in omnes, qui ſupereſſent, conuerſis, iuuenem Theodoſium, cuius ſuprà meminimus, ex Hiſpania euocauit, virum bello, paceq; præſtantem, & multis rebus fortiter, proſpereq; geſtis inſignem; verum factione paucorum in Hiſpania tum, vnde genus trahebat, tanquam in exilio voluntario, commorantem. Inde, animo ad Orientem ordinandum collato, quòd à Valentis fide alieniſſimus eſſet, epiſcopos omnes, quos ille religionis cauſſa exilio deſtinarat, exemit. legemq;, qua ſtatus Arrianorum primũ tentari cœptus eſt, tulit, vt præter Manichæos, Photinianos, & Eunomianos, quam quiſq; religionem vellet, pro arbitrio coleret. &, quamuis maximo bello diſtrictus tot millibus barbarorum, quibus Iſtri ora prætexebatur, vndiq; inſultantibus, conſularia comitia habuit, quib. Auſonium Burdigalenſem, poetam, præceptorem ſuum, grati animi cauſſa cum Olybrio conſulem declarauit. atq; ita ad illum vſq; in Galliam ſcripſit: *Cum de conſulibus in annum*

creandis ſolus mecum volutarem, vt me noſti, atq; vt facere debui, vt te velle ſciui, conſilium meum ad Deum retuli. eius auctoritati obſequutus, te conſulem deſignaui, declaraui, & priorem nuncupaui. trabeam palmatam tibi miſi, in qua Diuus Conſtantius pater noſter intextus eſt. ſolui, quod debui, & adhuc debeo, quod ſolui. Vbi vero Theodoſius venit, eum præeſſe rei militari in Oriente iuſſit. Sunt qui Theodoſium, accepta præfectura, rem cum barbaris geſſiſſe, eoſque ſummo profligaſſe prœlio, ſcribant. Quod ſi verum fuit, miror, id à Zoſimo, & à Latino Pacato omnes ad laudandum eum anſas diligentiſſime conquirente, fuiſſe omiſſum. Quod inter omnes conuenit, Gratianus cum videret, remp. innumerabilibus malis ægram, ac potius exanimatam iacere, barbaris nationibus Romanis prouinciis aliquando tandem velut inundatione aliqua ſuperfuſis, cumq; ſe bello Germaniæ in Gallia irretitum reuocari, fratrem propter ætatem ad nullũ adhuc militare munus idoneum eſſe, animaduerteret, quòd ſuis careret, alienum, cui Orientem committeret, ſibi aſciuit. Itaque principio an-
379 ni, quo Auſonius, Olybriuſq; conſules, & Hypatius præfectus vrbis fuerunt, XVIII Kal. Februarias, cum adhuc Sirmij eſſet, conuocatis optimatibus, in Comitium venit. ac palam præſentem Theodoſium alloquutus ipſi ſe committere velle Orientem oſtendit. cui Theodoſius gratias egit, atque honorem, cuius magnitudinem ſuſtinere non poſſet, verbis, quoad potuit, à ſe auertit. Verum Gratianus in bene cœpto perſiſtens, illum, licet reluctantem, Auguſti nomine inſigniuit. Itaq; in oratione pòſt ad ipſum dicta, Latinus Pacatus ſic diſſeruit: *Illud præ ceteris mirum, quòd cum omnia faceres, vt imperare deberes, nihil tamen faciebas, vt imperares. Argumento eſt ille dies communis boni auctor, quo tu, cum ad ſuſcipiendam remp. vocabaris, oblatum Imperium deprecatus es, nec dans ſpeciem tantum, vt cogi votereris, ſed obnixe, & diu, & velut impetraturus, egiſti. quippe aberat cauſſa fingendi. non enim te princeps ſolus, & domi, & tanquam tentaret, ambibat, ſed publice, & in Comitio, & vt aliud iam facere non poſſet.* Atque, his actis, Gratianus, cum Alemanos per abſentiam ſuam, ſuperato limite, in Galliam incurriſſe audiret, relicto Sirmij Theodoſio, per Venetiam, & Rhætiam in Galliam eximia celeritate ſe rettulit. Treuiros reuerſo, (nam inde Nonis Aprilis ad Hypatium præfectum vrbis ſcripſit,) Auſonius conſul multis verbis gratias egit, quòd ſe conſulem ordinarium effeciſſet. quam orationem multis de rebus in manus ſumere, eſt vtile. Inde Alemanis è Gallia depellendis diligenter opera eſt impenſa. ſed rei bene geſtæ memoria apud veteres incomperta. Nam Ammianus, cui hæc colligere curæ fuit, ſuam in morte Valentis hiſtoriam terminauit. Theodoſius, profecto in Galliam Gratiano, Sirmio Theſſalonicam adiit, vrbem portu munitam, & bello Thraciæ inferendo in primis idoneam. Ibi nouum Imperium ante omnia ordinare inſtituit. nam pro duobus militiæ magiſtris amplius quinque fecit, & præfectos alarum, turmarúmque, & tribunos numerorum multiplicauit. inde aulæ, caſtrorúmque diſciplinam, quæ deprauata erat, correxit. Etenim, vt Pacatus dixit, non contentus ipſe vltro vitia reieciſſe, alienis vitiis corrigendis curam adiecit. Et quia vel diuturna Orientis conſuetudine, vel ſuperiorum principum remiſſione tãtus quoſdam luxus infecerat, vt adulta laſciuia haudquaquam facile videretur obtemperatura medicinæ, ne quis ſe pati iniuriam putaret, à ſe voluit incipere cenſuram. & impendia Palatina minuendo, nec ſolum abundantem ſumptum reiiciendo, ſed vix neceſſarium vſurpando, quod natura difficillimum eſt, emendauit volentes. Nam ſuperiores Imperatores parum ſe lautos putabant, niſi luxuria vertiſſet annum, niſi hibernæ poculis innataſſent roſæ, niſi æſtiuam in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent. Eorum gulæ anguſtus erat noſter orbis. namque appoſitas dapes non ſapore, ſed ſumptu iudicabant. illis demum cibis acquieſcebant, quos extremus Oriens, aut poſitus extra Romanum Imperium Colchus, aut famoſa naufragiis maria miſiſſent. quin & infami ſæpe delectu ſcripti in prouinciis aucupes, ductæque ſub ſignis venatorum cohortes militauere conuiuiis. cuiuſdam etiam principis non prandia ſæpe, ſed fercula ſeſtertium millies æſtimata precium equeſtrium patrimoniorum traxerunt. Theodoſius autem modico, ac caſtrenſi cibo ieiunia longa leniuit. aulam omnem laboris, patientię, & frugalitatis exemplis adeo inſtruxit, vt nemo vnus inueniretur,

qui

qui auderet ad penum regiam flagitare remotorum littorũ piſcem, peregrini aëris volucrem, alieni temporis florem, verum epulas ſuas menſis communibus parciores tempeſtiuis fructibus locorum inſtruxit. Optimos inde viros delegit, quibus prouincias, quibus militaris rei ſummam, quibus conſilia ſua arcana commiſit. Inter ceteros autem magiſtrum vtriuſq; militiæ Maiorianum legit, auum maternum Maioriani, qui poſtea Imperauit. de quo Sidonius:

Theodoſius quo tempore Sirmÿ
Auguſtum ſumpſit nomen, per vtramque magiſtrum
Militiam ad partes regni venturus Eoas,
Maioranum habuit.

Diſciplina emendata, ducibusq; delectis, Gotthicum inde bellum ſibi aggrediendum putauit. neq; enim decorum, aut vtile arbitrabatur, barbaros pati diutius Imperio inſultantes. Proſper, Marcellinus, & Victor Alanos, Hunnos, Gotthos, & Scythas magnis, multisq; prœliis hoc anno victos fuiſſe produnt. quomodo vero bellum adminiſtratum ſit, non adiiciunt. Zoſimus autem rem hac ratione confectam refert. Gotthi, inquit, & Taifali, qui & prioribus annis, & paulo antè, Iſtro tranſmiſſo, in Thraciam penetrauerant, occupatis oppidorum agris, tanta cum inſolentia vagabantur, vt nemo eis ex præſidiis occurrere auderet. Hos autem perdendi Theodoſio talis demum oblata occaſio eſt. Erat apud eum Modares regio apud Scythas ſanguine ortus, ſed propter fidelem nauatam Romanis operam imperio ab eis militari ornatus. Hic, cum imprudentibus Gotthis, magnã militum manum in colle quodam haberet, atq; hoſtes in campis temulentos, ac prope ſecuros iacere per exploratores didiciſſet, ex improuiſo cum ſuis deſcendit, atq; imparatos adortus pleroſq; aut vulneribus, aut morte affecit. viris autem deletis, in mulieres, & pueros impetus factus, plauſtrorum quattuor millia capta. ex quo quantus aut captiuorum, aut cæſorum fuerit numerus, coniici poteſt. Ita Theodoſius eodem tempore Orientem & accepit, & conſeruauit. vnde dixit Claudianus Honorium Imperatorem appellans, & de patre Theodoſio loquens:

Vnus tot funera contra
Reſtitit, extinxitq́; faces, agroſq́; colonis
Reddidit, & lethi rapuit de faucibus vrbes.
Nulla relicta foret Romani nominis vmbra,
Ni pater ille tuus iam iam ruitura ſubiſſet
Pondera, turbatamq́; ratem, certaq́; leuaſſet
Naufragium commune manu. Sic traditur illi,
Seruaturq́; Oriens.

Ceterum Sozomenus Gotthos, obſidibus datis, in amicitiam receptos, Synæſius vero in belli, ciuitatis, honorum, & agrorum Romanorum ſocietatem acceptos tradit. ſiquidem in oratione ad Arcadium Aug. ita inquit: *Scythæ nuper non venerunt arma inferentes, ſed preces porrigentes, cum ex ſuis ſedibus pulſi eſſent. Cum autem humanitatem Romanorum, non arma experti eſſent, inſolentia euecti beneficium corruperunt quo nomine Theodoſio patri tuo aduerſus ipſos armato cum pœnas dediſſent, iterũ ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices vna cum vxoribus ſuis ad pedes eius procubuerunt. ille vero ſupplices excitauit, belli ſocios aſciuit, ciuitate donauit, honores omnes communicauit, & partem agri Romani attribuit.* Zoſimus autem omnibus, qui trans Iſtrum habitabant, poteſtatem tranſeundi tradit feciſſe, eoſq; aut in numeros militares rettuliſſe, aut agriculturæ exercendę adhibuiſſe. vnde etiam Pacati vox illa manauit: *Dicamne receptos ad ſeruitium Gotthos caſtris tuis militem, terris ſufficere cultorem?* Ceterum, cum cateruatim tranſirent, multitudinẽ eorum formidans, partem in Ægyptum tranſmiſit, atq; alios ex Ægypto in Thraciam euocauit. ceteris vero optionem dedit, vt in patriam ſe reciperent, ac pro ſe alios Romanis numeris aſcribendos mitterent. Quam confuſionem conſpicati Gotthi, vt qui de rebus omnibus per populares ſuos transfugas fierent certiores, derepente flumen traiecerunt, ac, nemine prohibente, in Macedoniam vſque procurrerunt, nocteq; ſumma ad caſtra Imperatoris igne accenſo conſpicua, ducti à transfugis, contenderunt, atque ita, prœlio cum Romanis

commiſſo, cum Theodoſius euaſiſſet, inde ſe in Macedoniam, ac Theſſaliam effuderunt. ac mox, ne tentatis quidem oppidis, cum ingenti præda ſe receperunt. Quibus profectis Theodoſius, ne quid in poſterum incommodi pateretur, oppida omnia, quæ muris ſepta erant, præſidiis confirmauit. ac de rebus omnibus Gratianum admonuit. Eodem anno Valentinianus venit Aquileiam, atque inde III Nonas Iulias ad Heſperium præfectum prætorio ſcripſit, vt licet omnes mercatores ſpectaret luſtralis auri depenſio, clerici tamen intra Illyricum, & Italiam in denis ſolidis, intra Gallias in quinis denis immunem vſum conuerſationis haberent. Aquileia inde cum Iuſtina matre proceſſit Sirmium, fortaſſe ad Pannoniam ab incurſionibus barbaricis defendendam. Quo eodem Ambroſius quoque epiſcopus Mediolanenſis aduenit ad Anemnium epiſcopum Catholicum conſecrandum. Ibi tum primum Iuſtina odium ſuum aduerſus Ambroſium acrem Arrianorum hoſtem effudit. ſi quidem, conuocata populi multitudine, ipſum eccleſia deturbare contendit. cuius auctoritate fulta virgo Arriana facinus inauditæ audaciæ perpetrauit. Nam Ambroſium in tribunal progreſſum, prehenſa veſte, ad partem traducere mulierum ſtuduit. vt ab iis cæſus de eccleſia pelleretur. cui ille dixit: Et ſi ego indignus tanto ſacerdotio ſum, tibi tamen non conuenit, manum ſacerdotij iniicere. quare debes Dei iudicium extimeſcere, ne quid tibi aduerſi contingat. Quod dictum triſtis euentus proxime eſt conſequutus. nam poſtridie virgo vitam amiſit. Sub hoc tempus in Hiſpania vetus Gnoſticorum hæreſis inſtaurata eſt, qui, vt S Leo ſcripſit, non contenti eorum recipere falſitates, qui ab euangelio Chriſti ſub Chriſti nomine defecerunt, tenebris etiam paganitatis immerſi ſunt, vt per magicarum artium profana ſecreta, & mathematicorum noua mendacia religionis fidem, morumque rationem in poteſtate dæmonum, & effectu ſiderum collocarent. Huius peſtis auctor fuit Priſcillianus, homo nobili loco natus, diues, acer, diſertus, multa lectione eruditus, ad diſſerendum promptus. Is, vbi doctrinam hanc eſt aggreſſus, multos nobilium, pluresque populares oratione, ac blanditiis allexit in ſocietatem. quin etiam mulieres nouarum rerum cupidæ lubrica fide, & curioſo ad omnia ingenio cateruatim ad eum confluxerunt, ac demum epiſcopi Inſtantius, & Saluianus eum receperunt. Quam rem compertam Higinus Cordubenſis epiſcopus ad Idacium Emeritenſem epiſcopum retulit. qui vltra, quàm oportuit, Inſtantium, ſociosq; laceſſens malos exaſperauit potius, quàm compreſſit; vt Seuerus ſcriptum reliquit. Inſequentis anni principio, qui à Chriſto
380 nato CCCLXXX Gratianum Auguſtum quintum, & Theodoſium Auguſtum conſules habuit, Theodoſius Theſſalonicæ morbo grauiſſimo conflictatus eſt. Itaque, cum ipſe ſibi diffideret (quòd nondum fecerat) ſacro ſe tingi lauacro voluit, &, cum Acholium Theſſalonicenſem epiſcopum rectæ fidei eſſe, compertum haberet, ſacram ab illo ablutionem accepit. Ab illo inde die ſe hæreſis Arrianæ oppugnatorem, Nicænæ vero fidei defenſorem acerrimum præſtitit. Itaque cum Conſtantinopolim vna cum Oriente turpi maculatam errore æquo ferte animo non poſſet, III Kal. Martias edictum ad populum Conſtantinopolitanum miſit in hæc verba: *Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit temperamentum, in tali volumus religione verſari, quam Diuum Petrum apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio vſque ad nunc ab illo inſinuata declarat. quamque pontificem Damaſum ſequi claret, & Petrum Alexandriæ epiſcopum, hoc eſt, vt ſecundum apoſtolicam diſciplinam, euangelicamq; doctrinam patris, & filij, & Spiritus ſancti vnam deitatem ſub parili maieſtate, & ſub ipſa trinitate credamus.* Barbari, poſtquam Theodoſium morbo periculoſo implicitum rei militari vacare non poſſe ſenſerunt, continuo ex Mœſia, Thraciaq; progreſſi, ſeſe populabundi in proximas prouincias Pannoniam, & Macedoniam effuderunt. Quibus de rebus Gratianus certior factus, Baudonem, & Arbogaſtem, homines genere Francos, ſed rei militaris peritiſſimos, ac mox Vitalianum cum exercitu miſit. Ex quibus Baudo, & Arbogaſtes Gotthos in Macedonia, Theſſaliaque populantes inuaſerunt, ac relicta præda, in Thraciam ſe recipere compulerunt. Vitalianus vero Fritigernum ex Achaia, & Epiro, Alatheum, & Saphracem ex Pannonia deturbauit, ac fœdus cum eis Gratiani nomine icit. His geſtis, Theodoſius è morbo tandem

dem emerſit. Vbi vero, quæ acta cum barbaris erant, cognouit, rata omnia habuit;
ac demum Conſtantinopolim, quo iampridem vocabatur, proceſſit, & magno ci-
uitatis occurſu exceptus VIII Kal. Decembris vrbem de Gotthis, Scythisq; trium-
phans inuit. Verſis inde ad ordinandã ciuitatẽ conſiliis, nihil potius habuit, quàm
vt labem Arrianam elueret. Itaq; poſt biduum Demophilum, qui Arrianorum ec-
cleſiam obtinebat, poſtquam in propoſita permanere ſententia ſenſit, vrbe exire
cum omnibus Arrianis præcepit. atq; eccleſias eorũ Catholicis tradidit, anno qua-
drageſimo, poſtquã ab eis fuerant occupatæ. Legem etiã, teſte D. Auguſtino, tulit,
vt epiſcopus, clericuſue in hæreſi deprehenſus denis libris auri multaretur. Cum
autem Demophilus extra vrbem iniuriam ad conuocatam multitudinẽ querere-
tur, ac plerisq; res digna videretur, quę generalis Concilij ſententia conſtitueretur,
Theodoſius, vt omnes ex Oriente hæreſes exterminaret, Concilium Conſtantino-
polim in inſequentem annum indixit. Eodem anno Gratianus Treuiris VIII kal.
Februarias corpori nauiculariorum delatam à diuo Conſtantino, & Iuliano princi-
pibus equeſtris ordinis dignitatem firmauit. & cum Alemanis Rheni limitem in-
curſantibus depugnauit. Valentinianus vero VIII Kal. Maij Mediolano ad Pauli-
num præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Mulieres, quæ ex viliori ſorte progenitæ ſpectaculorum
debentur obſequiis, ſi ſcenica officia declinarint, ludicris miniſteriis deputentur. quas nec dum
tamen conſideratio ſacratiſſimæ religionis, & Chriſtianæ legis reuerentia ſuæ fidei mancipauit.*
In Hiſpania poſt multa inter epiſcopos certamina conuentus apud Cęſaream Au-
guſtam eſt conuocatus. cui etiam Aquitaniæ epiſcopi interfuere. Verum, hæreti-
cis iudicio ſe committere non auſis, in abſentes lata ſentẽtia, damnatiq; Inſtantius,
& Saluianus epiſcopi, Elpidius, & Priſcillianus laici. Additum eſt etiam, vt ſi quis
damnatos in communionem recepiſſet, ſciret, in ſe eandem ſententiam eſſe pro-
mendam. Ithacio Soſſubenſi epiſcopo negotium datum, vt decretũ epiſcoporum
omnibus indicaret, maximeque Higinum communione ſeiungeret. qui, cum pri-
mus omniũ palam inſectari hęreticos cœpiſſet, poſtea turpiter deprauatus in com-
munionem eos recepiſſet. Syagrio inde, Eucherioq; conſulibus, & Valeriano præ- 381
fecto vrbis, Athanaricus rex Teruingorum, qui, vt ſuprà rettulimus, in Thraciam
nõ tranſierat, quòd ſe religione impediri, ne Romanum ſolum attingeret, aſſerue-
rat, patria à ſuis expulſus, menſe Ianuario Conſtantinopolim venit, atq; à Theodo-
ſio comiter, ac benigne exceptus eſt. Is, cum vrbem inuiſeret, atq; intentis oculis v-
niuerſa luſtraret, in magnam Romanæ potentiæ admirationẽ adductus dixit: Deus
profecto terrenus ipſe eſt Romanus Imperator; quiſquis aduerſus eum manum ſu-
ſtulerit, ipſe ſui ſanguinis reus erit. Neq; ita multo pòſt vita ceſſit. funus eius pom-
pa ſplendidiſſima Theodoſius celebrauit, atq; ipſe ei quoque honoris cauſſa præi-
uit. Hoc Ammiano maxime auctore tradimus, qui ita ſcribit: *Athanaricus proxi-
morum factione genitalibus terris expulſus, Conſtantinopoli fatali morte deceſſit, & ambitio-
ſis exequiis ritu ſepultus eſt noſtro.* Eo mortuo, Teruingi ſeſe Theodoſio bonitatem
eius admirati dediderunt, ac pro illo ſe militaturos, ac limite cuſtodiendo aliorum
incurſiones propulſaturos promiſerunt. id fœdus inde per annos prope viginti ſer-
uatum. Theodoſius autẽ Concilio, quod indixerat, operam dedit. Conuenere ex
Catholicis epiſcopi centum quinquaginta, ex Macedonianis triginta ſex menſe
Maio. In primis autem affuerunt Timotheus Alexandriæ epiſcopus, Cyrillus Hie-
roſolymorum, & Meletius Antiochiæ. vacabat enim eccleſia Conſtantinopolita-
na, quòd Gregorius Nazianzenus, qui Catholicam Eccleſiã contra Demophilum
Arrianum per biennium tenuerat, Nazianzum proxime ſe receperat. Præcipua
cura fuit, vt Macedoniani ad Catholicorum partes redirent. nam poſt edictũ Gra-
tiani, quo liberam religionis fecerat poteſtatem, iterum ab eis defecerant. verum
inanis omnis conatus cecidit. Cum ſe facturos negaſſent, vt Conſubſtantiale ſenti-
rent, vrbe exire iuſſi ſunt. Inde, cum de eccleſia Conſtantinopolitana relatum eſ-
ſet, Nectarius vit ſenatorius, ac præfectura fungens, & adhuc catechumenus à po-
pulo propter virtutis opinionem ad eum honorem euectus, ac mox ab epiſco-
pis conſecratus eſt. Illo inde cum ceteris aſſidente, decretum factum eſt, vt
epiſcopus Conſtantinopolitanus proximas poſt Romanum ſedes haberet. is

honos dignitati regiæ vrbis viſus eſt conuenire. Nicæni inde Concilij fides confirmata, ac filium patri conſubſtantialem eſſe, ſtatutum eſt, Arrianique repulſi. Inde Macedonianorum hæreſis condemnata, qui Spiritum ſanctum creaturam eſſe dicebant, non aliter atque Arriani filium. Fideſque de Spiritu ſancto conſtituta, in qua ipſum non creatum eſſe, ſed procedere, decretum eſt, & cetera, quæ in Symbolo de gloria, & honore Spiritus ſancti dicuntur. Iam vero damnati etiam Sabelliani ſunt, qui vnam tantum Trinitatis perſonam faciebant, & Apollinariſtæ, qui Verbum in homine ratione carente habitaſſe, & loco mentis verbum ipſi animæ affuiſſe dicebant. Hæc in hunc modum ab epiſcopis dectera vbi Theodoſius comperit, Heracleæ III Kalend. Auguſti ſic edixit: *Epiſcopis tradi omnes eccleſias mox iubemus, qui vnius maieſtatis, atque virtutis patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum confitentur, quos conſtabit communi Nectarij epiſcopi Conſtantinopolitani eccleſiæ eſſe ſociatos, itemque Timothei Alexandrini, Cyrilli Hieroſolymitani, & Meletij Antiochens. omnes autem, qui ab eorum fidei communione diſſentiunt, vt manifeſtos hæreticos ab eccleſiis expelli, neque his penitus poſthac obtinendarum eccleſiarum facultatem permitti, vt vera, ac Nicæna fidei ſacerdotia caſta permaneant.* Vt autem Theodoſius ad extirpandas hæreſeos Arrianæ reliquias Concilium Conſtantinopoli ex Orientalibus habuit, ſic Gratianus Aquileiæ haberi iuſſit ex Occidentalibus. conuenere ex Italia, Gallia, & Pannonia epiſcopi, atque Gallorum, & Afrorum legati. fuere autem ex Italia Valerianus Aquileienſis, Ambroſius Mediolanenſis, Euſebius Bononienſis, Limenius Vercellenſis, Sabinus, Placentinus, Philaſter Brixianus, Baſſianus Laudenſis, Heliodorus Altinas, Exuperantius Derthonenſis, Diogenes Genuenſis, & Anemnius Sirmienſis, quem conſecratum fuiſſe ab Ambroſio diximus. quorum pleriq; poſt mortem in ſanctorum Confeſſorum relati numerum adhuc magna ab his ciuitatibus religione coluntur. tulit enim hæc ætas ingentem numerum ſanctorum apud Italos epiſcoporum. quos, vt ſcribit Ammianus, tenuitas edendi, potandique parciſſime, vilitas indumentorum, ſupercilia humum ſpectantia perpetuo numini, veriſque eius cultoribus vt puros commendauit, & verecundos. Hoc Concilio duo epiſcopi Palladius, atque Secundianus cum Arrianis facere deprehenſi, iique magna altercatione conuicti, atque damnati ſunt. Nonis Septembris acta ad Gratianum ſunt miſſa. Damaſus epiſcopus, cum acta Concilij Conſtantinopolitani accepiſſet, Sylueſtrum imitatus, qui Concilium Nicænum Romæ probarat, & hoc ſibi excutiendum putauit. atque ob eam rem Concilium Romam epiſcopis Occidentalibus indixit, atque, Aquileienſi conuentu perfecto, epiſcopos Orientiseo quoque Theodoſij litteris euocauit. Eodem anno in Hiſpania Inſtantius, & Saluianus damnati iudicio ſacerdotum Priſcillianum laicum, ſed tanquam auctorem omnium malorum vna ſecum in Cæſarauguſtana ſynodo notatum, ad confirmandas vires ſuas epiſcopum Abilæ deſignarunt, rati nimirum, ſi hominem acrem, & callidum ſacerdotali auctoritate armaſſent, ſe validius ſibi præſidium paraturos. Tum vero Idacius, & Ithacius acrius inſtiterunt, arbitrantes poſſe inter initia malum comprimi. ſed parum ſano conſilio ſeculares iudices audierunt, vt eorum decretis, atque animaduerſionibus hæretici pellerentur. Igitur poſt multa, & fœda, Idacio ſupplicante, elicitur à Gratiano reſcriptum, quo vniuerſi hæretici excedere non eccleſiis tantum, aut vrbibus, ſed extra omnes etiam terras expelli iubebantur. Quo comperto, Gnoſtici diffiſi rebus ſuis, non auſi iudicio certare, ſponte ceſſere, qui epiſcopi videbantur: ceteri formidine diſſipati ſunt. At Inſtantius, Saluianus, & Priſcillianus Romam profecti, vt apud Damaſum pontificem obiecta purgarent, interiorem Aquitaniam prætereuntes, ab imperitis ſuſcepti perfidiæ ſemina ſparſere. maximeque Eluſanam plebem bonam, & religioni ſtudentem prauis prædicationibus peruertere. & Burdigala per Delphinum repulſi, in agro Euchrociæ mulieris locupletis aliquantiſper morati nonnullos ſuis erroribus infecere. inde iter peregerunt, vxores, atque alienas etiam fœminas in comitatu habentes. in queis ipſa erat Euchrocia, ac filia eius Procula. de qua ſermo fuit, Priſcilliani ſtupro grauidam partum ſibi graminibus abegiſſe. Vt vero Romam peruenere, Damaſo ſe purgare pontifici cupientes, ne in conſpectum quidem admiſſi ſunt. ibi etiam

Saluia-

Saluianus eſt mortuus. regreſſi Mediolanum æque ſibi aduerſantem Ambroſium repererunt. Cum duos epiſcopos ſumma auctoritate illudere non potuiſſent, corrupto Macedonio tum magiſtro officiorum, reſcriptum à Gratiano obtinuerunt, quo reſtitui eccleſiis iuſſi ſunt. Antonio inde, & Syagrio conſulatum, & Seuero 382
præfecturam vrbis, gerentibus, Iuſtina Auguſta Mediolani cum Valentiniano puero conſtituta, vt Arrianorum cauſſam duobus Conciliis ſuperiore anno afflictam reſtitueret, Ambroſium euertere inſtitit. Itaq; muneribus, atq; honoribus oblatis homines in eum incitauit, tribunatusq; promiſit iis, qui ipſum raptum de eccleſia ad exilium pertraxiſſent. Quod cum aliquot irrito conatu tentaſſent, Euthymius quidam auſus eſt domum ſibi iuxta eccleſiam comparare, atq; ibi currum conſtituere, vt correptum repente ciſio imponeret, atq; alio aſportaret. poſt annum autem eodem die, quo ſe Ambroſium rapturum, atq; in exilium deducturum, putarat, in diem ciſium illatus ipſe ad exilium eſt deportatus. Cui tamen ab Ambroſio viaticum, atq; alia neceſſaria miniſtrata ſunt. Ceterum Ambroſius ad Palatium vocatus acceſſit. Quod vbi ſenſit populus, qui egregie erga illum erat affectus, inſidias parari veritus, ad Palatium repente confluxit, ac tumultum ingentem exciuit. Comiti autem militari ad fugandam multitudinem cum expeditis egreſſo alacri animo reſtitit. neque antè ſeditioni eſt modus impoſitus, quàm populum incitatum rogatus Ambroſius longo ſermone demulſit. demum, ſacerdotali dignitate, ac conſtantia egregie conſeruata, domum diſceſſit. Erant adhuc multi non ſolum Romæ, ſed etiam in ſenatu Romano errori gentilitatis addicti. Hi, credo, imbecillitate Valentiniani, & Iuſtinæ matris eius illecti, conſiliis communicatis, petere ab eis ſtatuerunt, vt ara vetus in curia reponeretur, ad quam iurare ſenatores ſolebant de rebus publicis conſulturi, & vt ſacris faciundis ſumptus antè ſublati à Gratiano reſtituerentur. Quod cum Chriſtiani, qui numero ſuperabant, clam moueri ſenſiſſent, libellum Damaſo pontifici obtulerũt, denunciantes, nihil ſe eiuſmodi cenſuiſſe, neq; aſſenſione ſua probaſſe. ſi id concederetur, ſe in ſenatum non venturos. quem libellum Damaſus ad Ambroſium, ille ad Gratianum miſit. Valentinianus Venetiam perluſtrans XII Kalen. Iulias Patauio ad Seuerum præfectum vrbis de mendicis ſeruitute eximendis reſcripſit. at vero XV Kalen. Decembris Veronæ ad Flauium præfectum Illyrici, atque Italiæ de iuſſis ſuis exequendis in hunc modum: *Si vindicari in aliquot ſeuerius contra noſtram conſuetudinem pro cauſſæ intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam, ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors, aut fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſane excipiat, vinciatque cuſtodia, & excubiis ſolertibus vigilantes obſeruet.* Hoc, credo, ille matris impulſu edixit, verentis, ne quid præcipitanter ætatis vitio in caput reorum decerneret. Interim Damaſus Romæ Concilium habuit epiſcoporum Occidenis frequentiſſimum. Orientales non venerunt, ſed legatos cum litteris, ſeſe purgantes, miſerunt, in quibus expoſitis, quæ ex ſuperiore perſequutione pertulerunt, incommodis ita pergunt: *Quoniam vos Concilium Romæ conuocantes, nos velut membra propria Imperatoris litteris aduocaſtis, nihil nobis fuiſſet optatius quàm vt veſtræ voluntati, & præſenti neceſſitati obſequeremur. verum id plerique facere non potuimus. Conuenimus enim Conſtantinopolim iuſſu litterarum ſuperiore anno à vobis poſt Concilium Aquilcienſe ad Theodoſium Imperatorem miſſarum. & nos ad iter tantum Conſtantinopolitanum accinximus, atque de hoc vno Concilio celebrando conſenſum epiſcoporum, qui in prouinciis remanſerunt, attulimus. longius vero iter neque expectauimus, neque antè cognouimus, quàm Conſtantinopolim venimus, neque pro anguſtiis temporis vlterius ire parati fuimus. neq; epiſcopos in prouinciis certiores mature facere huius noſtri conſilij potuimus.* Ad has Damaſus ita reſcripſit: *Quòd debitam ſedi apoſtolicæ reuerentiã tribuiſtis, id vobis quoq; maximo honori fuit. nam etſi in ſancta Eccleſia, in qua ſanctus Apoſtolus ſedens eius adminiſtrandæ rationem nos docuit, nobis primæ partes deferuntur, tamen confitemur, nos illo dignitatis gradu multo inferiores.* In hoc Concilio omnes hæreſes, quæ adhuc Eccleſiam turbauerant, perculſæ anathemate ſunt, ac Conſtantinopolitanum Concilium confirmatum. Extat Damaſi epiſtola ad Paulinum Theſſalonicenſem epiſcopum miſſa, apud Theodoritum. in qua decreta commemorantur: *Quoniam poſt Concilium Nicænum eiuſmodi error emerſit, vt quidam dicere*

audeant, Spiritum ſanctum per filium factum eſſe, anathema indicimus omnibus, qui Spiritum ſanctum eſſe negant vnius, & eiuſdem eſſentiæ, & poteſtatis cum patre, & filio. Item Sabelliani erroris fautoribus, qui dicunt, patrem, & filium eundem eſſe. item Arrio, & Eunomio, qui licet verbis diſcrepantes, aſſerunt tum filium, tum Spiritum ſanctum creaturam eſſe. Item Photino, qui hæreſim Ebionis renouans, Chriſtum ex Maria ſolum editum eſſe contendit. Item illis, qui duos filios eſſe affirmant, vnum ante ſecula, alterum poſt carnem ex Maria ſuſceptum. Item iis, qui aſſerunt, verbum Dei in carne humana loco animæ rationalis habitaſſe. Item iis, qui dicunt, verbum Dei productione, & contractione à patre ſecerni, ipſumq́ eſſentia expertem eſſe, aut morte interiturum eſſe. Qui vero ab eccleſiis, in quibus vixerunt, ad alias ſe tranſtulerint, vſq́ eo ſint à noſtra communione ſecreti, quouſque ad ipſas vrbes redierint, in quibus erant primum ad aliquem honoris eccleſiaſtici gradum elati. Ad hoc Concilium ex Palæſtina venit Hieronymus Stridonienſis cum Paulino Antiochiæ, & Epiphanio Salaminæ epiſcopis, vt ipſe ſcribit in Epitaphio Paulæ: *Cumq́ Orientis, & Occidentis,* inquit, *epiſcopos ob quaſdam eccleſiarum diſſenſiones Romam Imperiales litteræ contraxiſſent, vidit Roma Paulinum Antiochiæ, & Epiphanium Salaminæ epiſcopos, viros admirabiles.* & in Epitaphio Marcellæ: *Denique cum Romam cum ſanctis pontificibus Paulino, & Epiphanio eccleſiaſtica traxiſſet neceſſitas.* Remiſſis inde domos ſuas epiſcopis, Damaſus Hieronymum retinuit, vt ſibi in cauſſis eccleſiaſticis inſeruiret, quod ipſe ſcribit ad Ageruchium: *Cum in chartis eccleſiaſticis iuuarem Damaſum Rom. vrbis epiſcopum, & Orientis; atq́ Occidentis Synodicis conſultationibus reſponderem, vidi duo inter ſeparia nobiliſſimorum è plebe hominum comparata, vnum, qui viginti ſepeliſſet vxores, alteram, quæ viginti duos habuiſſet maritos extremo ſibi, vt putabant, matrimonio copulatos* Hæc in Italia. In Hiſpania vero Inſtantius, & Priſcillianus reſcripto Gratiani confiſi repetiuere Hiſpanias, atque ſine vllo certamine eccleſias, quibus præfuerant, recepere. Verum Idacio non animus, ſed facultas ad reſiſtendum defuit. quia hæretici, corrupto Voluentio proconſule, vires ſuas confirmauerant. Quin etiam Ithacius ab his, quaſi perturbator eccleſiarum, inſimulatus, iuſſusq́ue deduci, cum trepidus profugiſſet in Galliam, ibi Gregorium præfectum adiit. qui, compertis quæ geſta erant, duci ad ſe turbarum auctores iuſſit, ac de omnibus ad Gratianum retulit, vt hæreticis ambiendi viam præcluderet. Sed id fruſtra fuit. quia per libidinem, &
383 potentiam paucorum cuncta ibi venalia erant. Merobaude inde, & Saturnino conſulibus, Symmacho vero præfecto vrbis, Theodoſius Conſtantinopoli Arcadium filium, licet adhuc puerum, XIIII Kalend. Februarij Imperij conſortem aſciuit, Auguſti dignitate ornatum. menſe autem Iunio, cum omnes omnium hęreſeum epiſcopos aduocaſſet, conuentu acto, req́; cognita, neminem præter Nouatianos in vrbe eſſe permiſit. Ceterum quanto acrius hæreticos Theodoſius in Oriente premebat, tanto vehementius eos in Occidente Valentinianus fouebat. Erat enim iam annos ſeptemdecim natus, & Probum præfectum prætorio, penes quem ſumma rerum in Italia erat, deſpiciebat. Itaque edictum per omnes Imperij ſui prouincias miſit, vt qui aut Imperatori obſtitiſſet, aut templa repoſcenti non tradidiſſet, capitali ſupplicio obnoxius eſſet. Id vero Auxentio auctore Mediolani quondam epiſcopo, fecit. Hic enim, Mercurini nomine ſibi indito, Iuſtinæ Auguſtæ accitu in vrbem redierat, atque omnia nefario miſcere tumultu pergebat pro recuperanda eccleſia, quam amiſerat. Itaque Valentinianus ab illo impulſus, Ambroſium per tribunum vocauit, & coram ſe in Conſiſtorio adeſſe præcepit, vt cum Auxentio de fide diſputaret, ſe præſente, & iis iudicibus, quos vterque legiſſet, eo nimirum conſilio, vt, Ambroſio eccleſia egreſſo, Auxentium reſtitueret. Qua re animaduerſa, Ambroſius eo adire noluit, ne eccleſiam Arrianus reciperet, verum non conuenire reſpondit, vt de fide coram iudice laico extra eccleſiam ageretur. Qua voce Valentinianus permotus, ipſum palam baſilica Portiana, quæ extra vrbem erat, cedere, & quo vellet, abire mandauit. Ambroſius vero à clero, populoq́ue magna animorum alacritate defenſus, ſe vrbe exiturum, aut eccleſia, quæ Dei eſſet, ceſſurum negauit. Hinc Valentinianus ira feruidus armatos milites ad baſilicam occupandam immiſit, verum, populo illam cuſtodiente, atque Ambroſium protegente, nihil profecit. tumultus tamen magni periculi, & fœdioris

exempli fuit. Dum Ambroſius in his anguſtiis verſabatur, epiſtolam ad Valentinianum ex baſilica miſit, in qua factum, conſiliumque ſuum probare contendit. Ex ea epiſtola libet aliquot huc ſententias inferre, maxime ad hanc turpitudinem demonſtrandam idoneas: *Dalmatius*, inquit, *tribunus mandato clementiæ veſtræ poſtulauit à me, vt & ipſe iudices legerem, ſicut elegiſſet Auxentius, quòd in Conſiſtorio eſſet futura certatio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Reſpondeo, patrem tuum legibus ſuis ſanxiſſe, in cauſſa fidei, vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſsimilis, hoc eſt, ſacerdotes de ſacerdotibus iudicare. Quin etiam, ſi alias quoque argueretur epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Et ſi ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis eſt, qui abnuat, in cauſſa fidei epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de epiſcopis iudicare? Pater tuus, vir maturioris æui dicebat: Non eſt meum iudicare epiſcopos: tua nunc dicit clementia; Ego debeo iudicare. Et ille baptizatus in Chriſto inhabilem ſe ponderi tanti putabat eſſe iudicij. clementia tua, cui adhuc emerenda baptiſmatis ſacramenta ſeruantur, arrogat ſibi de fide iudicium, cum fidei ſacramenta non norit. Veniant plane, ſi qui ſunt, ad eccleſiam. audiant cum populo, non vt quiſquam index reſidat, ſed vnuſquiſque de ſuo affectu habeat examen, eligat quem ſequatur. agitur de iſtius eccleſiæ ſacerdote. ſi audierit illum populus, & putauerit melius diſputare, ſequatur fidem eius, non inuidebo. Omitto, quia iam ipſe populus iudicauit. taceo, quia pater clementiæ tuæ quietem futuram ſpopondit, ſi electus ſuſciperet ſacerdotium. hanc fidem ſequutus ſum promiſſorum. Quòd ſi de aliquorum peregrinorum aſſentatione ſe iactat Auxentius, ibi ſit epiſcopus, vnde ſunt ij, qui epiſcopatus putant nomine decorandum. nam ego non epiſcopum noui, nec vnde ſit, ſcio. Quis erit ille, qui cum legat, per tot prouincias vno momento eſſe mandatum, vt quicunque obuiauerit Imperatori, feriatur gladio, quicunque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur, quis, inquam, eſt, qui poſſit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori, Lex tua mihi non probatur? Deinde ipſe eligam iudices laicos, qui, cum tenuerint fidei veritatem, aut proſcribantur, aut necentur. quod lex de fide lata decernit. Si ad ſynodum prouocat Auxentius, vt de fide diſputet, (licet non ſit neceſſe propter vnum tot epiſcopos fatigari, qui etiam ſi angelus de cœlo eſſet, paci eccleſiarum non deberet præferri,) cum audiero ſynodum congregari, & ipſe non deero. Veniſſem ad Conſiſtorium clementia tua, vt hæc coram ſuggererem, ſi me vel epiſcopi, vel populus permiſiſſent, dicentes, de fide in Eccleſia coram populo debere tractari. Atque vtinam Imperator non denunciaſſes, vt quo vellem, abirem. Nam mihi à ſacerdotibus dicitur: Non multum intereſt, vtrum volens relinquas, an tradas altare Chriſti. cum enim reliqueris, trades. Atque vtinam liquido mihi pateret, quod Arrianis Eccleſia minime traderetur, ſponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed ſi ego ſolus interſtrepo, cur etiam de aliis omnibus inuadendis eccleſiis eſt præceptum? Vtinam confirmetur, vt eccleſiis nullus moleſtus ſit. opto, vt de me, qualis videtur, ſententia proferatur.* Scripſit etiam eodem tempore ad populum, vt animum eius in tantis difficultatibus confirmaret. Ex quibus hæc volui decerpſiſſe: *Circunfuſi milites, armorum crepitus, quibus vallata eſt Eccleſia, fidem non terrent meam, ſed mentem exagitant, ne, dum me tenetis, perniicioſum aliquid veſtræ oboriatur ſaluti. Nemo vos turbet, quòd aut carrum præparauerunt, aut dura, vt videbatur ſibi, Auxentij ipſius, qui ſe dicit epiſcopum, ore iactarunt. Auxentius gladium volantem per omnes vrbes direxit. Auxentius vno momento populos, quod in ipſo eſt, trucidabit, alios gladio, alios ſacrilegio. meam baſilicam petit cruento ore, ſanguinolentis manibus. Abſit, vt patrum meorum tradam hereditatem; abſit à me, vt Chriſti tradam hereditatem: abſit, vt tradam hereditatem patrum, hoc eſt, hereditatem Dionyſii, qui in exilio in cauſſa fidei defunctus eſt, hereditatem Euſtorgij confeſſoris, hereditatem Mærocli, atque omnium retro fidelium epiſcoporum. Auxentius, ne cognoſceretur, quis eſſet, mutauit ſibi vocabulum, vt quia hic fuerat Auxentius epiſcopus Arrianus, ad decipiendam plebem, quam ille tenuerat, ſe vocaret Mercurinum Mutauit ergo vocabulum, ſed perfidiam non mutauit. Idem concluſus vndique ad verſutiam patrum ſuorum confugit. de Imperatore vult inuidiam commouere, dicens iudicare debere adoleſcentem catechumenum, ſacræ lectionis ignarum, & in Conſiſtorio iudicare. Quaſi vero ſuperiore anno, quando ad Palatium ſum petitus, cum præſentibus optimatibus ante Conſiſtorium conſiſteretur, cum Imperator baſilicam vellet eripere,*

ego tunc aulæ contemplatione regalis infractus ſim, conſtantiam non tenuerim ſacerdotis, aut imminuto iure diſceſſerim. Nonne meminerunt, quòd vbi me cognouit populus Palatium petiiſſe, ita irruit, vt vim eius ferre non poſſet, quando Comiti militare cum expeditis ad fugandam multitudinem egreſſo obtulerunt omnes ſe neci pro fide Chriſti? Non tum rogatus ſum, vt populum multo ſermone mulcerem? & ſponderem fidem, quòd baſilicam eccleſiæ nullus inuaderet? Ex his Ambroſij verbis, facile Valentiniani, & Iuſtinæ auerſus à Catholica religione animus, & turbulentus Mediolanenſis eccleſiæ ſtatus, cognoſci poterit. Quæ dum aguntur, triſtis ecce nuncius de nece Gratiani Auguſti, & Galliarum amiſſione affertur. qui auditus Valentinianum, ac totam Italiam ingenti dolore incendit. Ea vero res hoc modo acta eſt. Clemens Maximus, domo Hiſpanus, Theodoſij principis commilito olim in Britannia fuerat, tum vero exercitui in eadem prouincia præerat. Res autem tulit, vt milites in Britannia tumultum conciuerint, & metu Gratiani, Maximum, quem fortiſſimum eſſe ſciebant, Imperatorem acclamauerint. Ille vero primo Imperium renuit, facti iniquitatem auerſatus, deinde, vbi periculum ſibi à militibus imminere, ſi eorum voluntati reſtitiſſet, animaduertit, in illorum poteſtate ſe futurum oſtendit. atque inſignia, quæ offerebantur, accepit. ac mox cum exercitu nauibus ad oſtia Rheni acceſſit, vbi ab iis, qui in eis ſtationibus verſabantur, militibus eſt acceptus. Qua re audita, Gratianus, homine, vt modicarum virium ad lædendum, neglecto, milites ei tantum Alanos, quos mercede conductos habebat, oppoſuit. Hoc vero Romani veterani animo iniquo tulerunt, inſignem ſibi iniuriam factam interpretantes, quòd barbaros, aut virtute, aut fide potiores exiſtimaſſet, atque iracundia incenſi ad Maximum, ſumma omnia pollicentem, plerique ſe contulerunt. Quo facto Gratianus exterritus, Treuiros, vbi per menſem Aprilem fuiſſe comperimus, reliquit, & ſeſe Pariſios rettulit. Quod vbi Maximus comperit, repulſis Alanis, & ipſe eodem citato agmine maturauit. Ibi per quinque dies collatis caſtris, leuibus aliquot prœliis varie eſt certatum. Quibus tranſactis, Gratianum Mauri primum, deinde reliqui ſenſim deſeruerunt. Quod vt ille vidit, trepidus, trecentis equitibus ſumptis, fugam capeſſit, atque ab obuiis ciuitatibus omnibus excluſus, Lugdunum peruenit. caſtris ad vrbem poſitis, non ita multo pòſt Maximus cum omnibus copiis inſequutus accurrit. Ceterum primum aperta vi hominem delere conſilium fuit. vbi non ſucceſſit conatus, ad dolum ſe contulit, quo ſe facile credulum adoleſcentem irretiturum putauit. Quippe Gratiani ſponſam aduentare, vt ipſi flumen traiicienti occurreret, ſermone diſtulit. Quod Gratianus amore percitus, facile adductus eſt ad credendum. Vehebatur autem occulte in rheda, in qua ſponſa eſſe ſimulabatur, Andragathius quidam, homo magni roboris, atque audaciæ ſingularis. Ille vero, vt in propinquo eſſe cum paucis Gratianum alacrem, vidit, confeſtim cum ſuis è rheda proſiluit, atque incautum iuuenem comprehendit, & gladio traiectum vita exuit. Mortuus eſt Gratianus VIII Kal. Septembris, annos XXIIII natus, virtute, ac pietate, ſi diu vita ſuppeditaſſet, optimum quenque Imperatorem adæquaturus. De Maximo ſic loquutus eſt Pacatus: *Quis non ad primum noui ſceleris nuncium hominem riſit? nam infra dignitatem iracundia videbatur, cum pauci homines, & inſulani totius incendium Occidentis adolerent, & regali habitu exulem illum ſuum induerent.* De Gratiano ita D. Hieronymus:

Gratianus ab exercitu ſuo proditus, & ab obuiis vrbibus non receptus, ludibrio hoſti fuit, cruentæq; manus veſtigia parietes tui Lugdune teſtantur.

CAROLI

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER IX.

VALENTINIANVS AVGVSTVS ET MAXIMVS IMPERATOR.

GRATIANO perempto, Maximus Victorem filium puerum ſibi Cæſarem cooptauit, ac Galliam ditioni ſuæ adiungere properans Ballioni, & Merobaudi, qui duces Gratiani fuerant, in poteſtatem adductis vitam ademit. Interim Valentinianus in Italia, fœda Gratiani fratris cæde accepta, magno curarum æſtuauit incendio. neq; enim ſolum vicem fratris mortui doluit, ſed etiam Maximi potentia ad rationem reuocata, de propria ſalute ſolicitus eſſe cœpit; veritus ſcilicet, id quod poſtea euenit, ne Maximus, Occidente in ſuam ditionem redacto, ſuperatis Alpibus, in Italiam ſe demitteret, ac ſe ipſum quoq; aduerſus tantas opes infirmū Imperij ſui parte, ac vita deniq; ſpoliaret. Itaq;, quòd ad bellum gerēdum viribus imparem ſe ſentiret, conſilio armorum abiecto, pacem ſibi poſtulandam putauit, ac propterea Ambroſium epiſcopum, virum grauitate, prudentiaq; præſtantem ad eum legauit. Ex altera parte Maximus immaturum eſſe, ante res Galliæ compoſitas, remq; pecuniariam conſtitutam, Italiam aggredi arbitratus, vtiq; pacem cum vtroq; Auguſto ſibi agitandam exiſtimauit. atq; ita propere oratores ad vtrumque de conciliãda concordia miſit. Ambroſius omnium iniuriarum oblitus, munus legationis haud grauate ſuſcepit, atq; in itinere Victorem Comitem, qui à Maximo ad Valentinianum mittebatur, offendit. Ceterum, cum ad Maximum perueniſſet, rogatus, cur Valentinianus ad ſe, tanquã filius ad patrem, non acceſſiſſet, reſpondit, aſpero hiemis tempore puerum cum matre Alpes incommode tranſiturum fuiſſe. ſe vero miſſum eſſe, vt de pace ageret, non vt de Valentiniani officio reſponderet. Tum ille, Expectemus, quid Victor ab illo reſponſi fuerat. Vt autē Victor reuertit, accito ad ſe Ambroſio, Pacem Valentinianus, inquit, accipit, aduentum abnuit. atq;, Ambroſio multa de bono Valentiniani erga illum animo prędicante, pacem compoſuit. Quod vt Bauto militiæ magiſter accepit, Hunnos, & Alanos contra Iuthungos, qui Rhætias populabantur, accitos iuſſu Valentiniani, cum Galliæ appropinquarent, auertit in Alemaniam, ne Maximum in ſuſpicionem armorum adduceret. Eodem anno Romæ Symmachus, vrbis præfectus, homo non tam eloquentiæ, quàm Gentilitatis ſtudio clarus relationē ſenatus nomine ad Valentinianum miſit, petens, vt, quod paulo antè agitari cœptum erat, ipſe aram Victoriæ reponi in curia ſineret. atque impenſæ ad ſacra facienda à Gratiano Auguſto ſublatæ reſtituerentur. Quod vt Ambroſius audijt, proxima, vt ipſe inquit, legatione confiſus, Valentinianum ab eiuſmodi re indulgenda, quæ Gentilitatem reduceret, auocauit. rogauitq;, vt ſibi relationis exemplum remitteret, vt ei reſpondere poſſet. quemadmodum accurate reſpondit. Legitur adhuc ſcriptum vtrumq;. Ceterum, cum in Conſiſtorio Valentiniani omnes, qui aderant, Chriſtiani, & Gentiles ea reddenda eſſe contenderent, ſolus Valentinianus diſſenſit, ac, Chriſtianis perfidiæ incuſatis, Gētilibus ita reſpondit; Quo modo, quod pius frater eripuit, me reddere ſuadetis? cum & religionem læſurus ſim, & fratrem, a quo nolo pietatis officio ſuperari? ſubiicientibus autem illis, patrē illius nunquã, vt eas, eriperet, adduci potuiſſe: occurrit; Patrem meum laudatis, quia non abſtulit, nec ego abſtuli. neq; idem reddidit, vt me debere reddere, contendatis. &, ſi reddidiſſet, frater ademit, cuius in hoc genere imitatorem me eſſe malo. nam perinde hic Auguſtus, ac pater, fuit. & par vtrique debetur reuerentia, & par vtriuſque eſt erga

rempublicam grana. In Hiſpania Gnoſtici, antequam Gratianus occidererur, grandı pecunia Macedonio data, obtinuerant, vt cognitio præfecto prætorij Galliarum Imperiali auctoritate adımeretur, atque Hiſpaniarum vicario mandaretur. miſſiq́ue à Magiſtro officıales fuerant, qui Ithacium tum Treuiris agentem ad Hiſpaniam retraherēt. quos ille callide fruſtratus, per Pritannium epiſcopum defenſus, ıllusit. inde, cum rumor Increbuiſſet, Maximum in Britannia ſumpſiſſe Imperium, ac breui in Gallias irrupturum, licet rebus dubiis noui Imperatoris aduen-
384 tum expectare conſtituit. Ricimere inde, & Clearcho conſulibus, Theodoſium Auguſtum Conſtantinopoli poſitum legati à Sapore Perſarum rege, & Maximo Imperatore miſſi, pacem petentes, adiere. neque eæ irritæ legationes fuere. Sapori fœdus datum. Maximo etiam, vt ſe Auguſtum, ac collegam ſuum appellaret, permiſſum. quin etiam Cynegio prætorij præfecto in Ægyptum eunti mandatum, vt Alexandriæ imaginem Maximi, tanquam conſortis Imperij, poneret. Hæc ab vtriſque ad tempus ſimulata concordıa eſt. V Idus Septembrıs Placilla vxor puerum alterum ei peperit, quem Honorium appellauit, eum, qui poſt Occidentale Imperium tenuıt. In Gallia Maximus, prouıncia in ditionem adducta, ſedem Imperij Treuiris poſuit, atque, exercitu ad occupandam Hiſpaniam miſſo, leui eam negotio imperio ſuo adıecit. Quibus rebus ad voluntatem fluentibus vſque adeo eſt elatus, vt fortunæ proſperitatem anımo capere non potuerit, ac curis ad maius bellum conuerſis, cogendæ pecuniæ cauſſa omnia auaritiæ, ac rapacıtatis exempla edıderit. ſiquidem, vt Pacatus dixit, vacuauıt municıpibus ſuis ciuitates, impleuit exulıbus nobilib. ſolitudines, perfunctorum honoribus ſummis virorum bona publıcauit, capira diminuit, vitam ære taxauit. ſtabat ipſe purpuratus ad lances, & momenta ponderum, nutusq́; trutinarum pallens, atque inhians exigebar, comportabantur ınterim ſpolıa prouınciarum, exuuiæ exulum, bona peremptorum. hic aurum matronarum manıbus extortum, illic raptæ pupillorum ceruicibus bullæ, ıſtic dominorum cruore perfuſum pendebatur argentum. numerari vbiq; pecuniæ, fiſci repleri, æra cumulari, vaſa concıdi, cuiuis vt intuenti non Imperatoris domicılium, ſed latronis receptaculum videretur. Quæ dum ille molitur, Valentinianus, pace conſtituta, cadauer Gratiani recuperare cupiens, Ambroſium iterum ad Maximum miſit. Ille autem obſequutus, Treuiros properauit, & ad Palatium progreſſus, cum Gallicano eunucho cubiculı præfecto dıxiſſet, eſſe de quibus ſine arbitris agere Valentiniani nomine vellet, à Maximo ımpetrare nō potuit. Quare commotus in Conſiſtoriū adiit, & Maximo aſſurgente, vt oſculum daret, ıd officij reſpuit, cōuenire negans, vt in Conſiſtorio epiſcopus audiretur. cui ille iniurıas, quas ſe à Bautone, quas à Valētiniano, quas ab ipſo in prıore legatione accepiſſe præ ſe ferebat, cum ab omnibus ſe deluſum expoſtularet, euomuıt. quæ omnıa dılıgenter Ambroſius oratione purgauit, ac necem ei Ballıonis obiecıt. Demum Gratiani cadauer poſtulanti ille ſe daturum negauit, ne dolorem militum refrıcaret. cuı Ambroſius, Non eſt, quòd de milıtibus labores, inquit, quid enım mortuum deſiderent, quem viuentem deſtituerunt? Tum ılle ſe conſideraturum ſubiecit. mox indıgnatus, quòd Ambroſius epiſcoporum ſuorum communionē vitaret, ipſum primo quoq; die decedere ex Galliæ finibus imperauit. Ita Ambroſius, re infecta, Italiam non ſine aliqua inſidiarum ſuſpicione repetiit, præſertım vero cum Hyginum epiſcopum iam ætate confectum in exılium ab eo traditum comperiſſet Reuerſus autem legationem ſcriptis expoſuit, Valentinianum monens, vt eſſet cautior aduerſus homınem pacis inuolucro bellum tegentē Poſt paucos dies Valentinianus rurſus à matre percitus, inſanire, ac noua æſtuare expellendı Ambroſij libidine cœpit. Itaq;, comitibus conſiſtorianis miſſis, mandauıt, vt baſilicam nouam, quæ erat in vrbe, ſibi traderet. cui reſpondir Ambroſius, templum Deı tradi à ſacerdote non poſſe. poſtridie vero, cum præfectus progreſſus ſuadete cœpiſſet, vt baſilıcam Portianam cōcederet, populus reclamauit. ille ſe Valentinıano renunciaturum ſubiecit. tertia vero die, quæ erat dominica Palmarum, Ambroſius, cum ın baſilica noua operam Officiis diuinis nauaret, certior factus, miſſos ad baſilicam Portianam decanos vela ſuſpendere, ac populum eo concurrere,

tamen

tamen ſolemnia miſſarum iniuit.ceterum,dum offert, raptum audit à populo Caſtulum presbyterum Arrianum.qua re accepta, amariſſime flere, atq; orare in ipſa oblatione Deum inſtituit,vt ſubueniret,ne cuius ſanguis in cauſſa Eccleſiæ funderetur,ſed ſuus non ſolum pro ſalute populi,ſed etiam pro impiis hauriretur.ac,miſſis presbyteris, & diaconis,hominē exemit iniuriæ. Confeſtim corpus omne mercatorum mulctis grauiſſimis oneratur, ac ducenta pondo auri triduo exiguntur. Sanctis diebus, quibus moris erat debitorū vincula relaxari, carceres negotiatoribus implentur.Palatina officia, hoc eſt,Memoriales, Agentes in rebus,apparitores diuerſorū Comitum à proceſſu abſtinere iubentur. Honoratis minæ grauiſſimæ intenduntur,niſi baſilicam traderent. Comites, & tribuni Ambroſium adeunt,ac baſilicam propere ſibi tradi poſcunt, Imperatorem iure ſuo vti dicentes, quòd in poteſtate eius omnia forent. Quibus reſpondit Ambroſius, Si Imperator à me petet, quod meum eſt,id eſt,fundum meum,argentum meum, non recuſabo; quanquam omnia,quæ mea ſunt,pauperum ſunt.verum quæ Dei ſunt,Imperatoriæ poteſtati non ſunt obnoxia.ſi patrimonium affectatis, inuadite; ſi corpus, accurrite. vultis in vincula ducere, vultis ad necem? ludus eſt.non ego me valabo ſtipatione populorum, nec altaria tenebo, vitam deprecans, ſed pro altaribus victimam me præbebo. Horrebat porro animo,armatos ad baſilicam occupandam miſſos audiens, ne, dum baſilicam vindicarent, cædem aliquam facerent, quæ in perniciem recideret ciuitatis.orabatq; Deum,ne ipſe aut vrbis,aut Italiæ funeri ſupereſſet.ſimul deteſtans inuidiam fundendi ſanguinis, offerebat iugulum ſuum, ac Gotthos tribunos,qui aderant,ſic compellabat: Quo tenditis, aut quid agitis? an vos propterea poſſeſſio Romana ſuſcepit, vt publicæ perturbationis miniſtros vos præbeatis?quo tranſibitis,ſi hæc deleta fuerint? Rogatus inde,vt compeſceret populum, reſpondit,ſui iuris eſſe,vt non ſolicitaret, Dei, vt mitigaret. ſi ſe concitorem turbarum putarent,in ſe irruerent,aut,in quas vellent, terras abducerent. His dictis,illi abierunt,ipſe in baſilica veteri totum diem exegit. inde domum cubitum ſe recepit,vt ſi quis abducere vellet,paratum haberet.Inde ante lucē,vbi primum limine pedem extulit,baſilicā circunfuſi milites occuparunt,ac ſtatim Imperatori ſignificarunt,ſi prodire cum Catholicis vellet,ſe illi pręſto futuros,ſin minus,ad eum cœtum,quem Ambroſius cogeret, tranſituros. Prodire ex Arrianis auſus eſt nemo; quia nec quiſquam ciuium erat.pauci de familia regia acceſſere,& nonnulli etiam Gotthi.Dum autem lectionibus opera datur,renunciatur Ambroſio,baſilicam etiam nouam populo eſſe refertam.milites autem,qui baſilicam obtinebāt, vbi præceptum Ambroſij acceperunt,vt à communione ſe abſtinerent, ſtatim ad cōuentum eius ſe contulerunt,denunciantes, ſe ad orandum, non ad pugnandū veniſſe. populus autē,clamore edito, poſtulauit, vt Ambroſius ad illam baſilicā ſe cōferret. ille autem, cōcione inſtituta, ac, cauſſa ſua probata,ſe iturum negauit. pòſt autem, cum audiſſet, cortinas regias eſſe collectas, & baſilicam populo refertam præſentiam ſui deſiderare, presbyteros ſuos miſit, atque concionari perrexit. Pòſt paulò notarius cum mandatis Imperatoris aduenit, ac, Cur animum induxiſti, inquit,vt contra placitum faceres? cui ille reſpondit. Quid placitum ſit, aut quid temere factum dicatur,ignoro. tum notarius: Cur presbyteros ad baſilicam deſtinaſti? num tyrannus ſis, ſcire cupio, vt me aduerſus te præparem. tum Ambroſius: *Nihil in præiudicium feci Eccleſiæ. tantum quo tempore audiui occupatam à militibus eſſe baſilicam, liberius ingemui,multiſque hortantibus,vt eo pergerem, dixi: Tradere baſilicam nequeo, ſed nec contendere debeo. vbi vero cognoui, cortinas regias eſſe ſublatas, tum eo me depoſcerent, miſi presbyteros,ego non iui. dixi vero: Credo in Chriſto, Imperatorem nobiſcum facturum. ſi hæc tyrannis videtur, habeo arma. ſed in Chriſti nomine habeo offerendi mei corporis poteſtatem. cur cunctaris percutere,ſi tyrannum exiſtimas? veteri iure Imperia à ſacerdotibus donata, non vſurpata ſunt. & vulgo dicitur, Imperatores magis ſacerdotium expetiſſe, quàm ſacerdotes Imperium. Chriſtus fugit,ne rex fieret. habemus tyrannidem noſtram. tyrannis ſacerdotis infirmitas eſt. cum infirmior,inquit, tunc potens ſum. caueat Valentinianus, ne ſibi tyrannum conſtituat,cui Deus aduerſarium non parauit. Non hoc Maximus dicit, me tyrannum eſſe Valentiniani, qui ſe queritur mea legationis obiectu in Italiam non potuiſſe tranſire.*

nunquam ſacerdotes tyranni fuerunt, ſed tyrannos ſæpenumero paſſi ſunt. Hunc in modum totus ille dies in mœrore traductus eſt. Sciſſæ ab illudentibus pueris cortinæ ſunt regiæ. baſilica militum cateruis circundata, Ambroſius ſe recipere domum non potuit. itaque pſalmos cum fratribus in minore eccleſiæ baſilica dixit. Poſtridie lectus eſt de more liber Ionæ. quo expleto, ſermonem inſtituit. qui dum habetur, nuncius allatus eſt, Valentinianum iuſſiſſe, vt milites baſilicam relinquerent, & vt mulctæ exactæ negotiatoribus redderentur. Qua re populus exultauit, (erat autem is dies, quo ſe pro nobis Chriſtus in cruce tradidit, atque in Eccleſia pœnitentia relaxatur.) ac milites accedentes ad altaria oſculis pacis inſigne ſignificarunt. Valentinianus tamen iram poſuiſſe non eſt viſus. ſiquidē, cum Comites eum obſecrarent, vt prodiret ad Eccleſiam, idq; ſe rogatu militum facere dicerent, reſpondit: Si vobis mandarit Ambroſius, vinctum me tradetis. Quam vocem qui audiuerunt, omnes cohorruerunt. Quin etiam Calligonus præpoſitus cubiculi Ambroſium ſic appellauit: Tu, me viuo, Valentinianum contemnis? ego tibi caput abſcindam. Cui Ambroſius: *Deus permittat tibi, vt impleas, quod conaris. ego enim patiar, quod epiſcopi, tu facies, quod ſpadones.* Hæc de ſeipſo memoriæ commendauit Ambroſius. Interim, vt addit Rufinus, Beneuolo memoriæ magiſtro Iuſtina præcepit, vt aduerſus fidem patrum Imperialia decreta dictaret. illo vero ſe impia verba prolaturum abnuente, celſiorem honoris gradum ſpopondit, ſi mandata perficeret. cui Beneuolus: Quid mihi pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? hunc ipſum, quem habeo, auferte, dum integram fidei conſcientiam tuear. ac protinus cingulum ante pedes eius abiecit. Ambroſius vero ieiuniis, vigiliisq; ſub altari poſitus, per obſecrationes diuinum ſibi, atque Eccleſiæ præſidium inuocabat. Erat illo tempore Mediolani Auguſtinus Tagaſtenſis, qui poſtea Hipponenſem eccleſiam epiſcopus rexit. Is ſuperioribus annis ex Africa profectus, rhetoricā Romæ, deinde Mediolani docuerat, atq; Ambroſio cognitus propter ingenij præſtantiam acceptiſſimus fuerat. Itaq;, cum aſſiduis eius concionibus intereſſet, ex Manichæo catechumenus euaſerat. per hos autem dies in Paſchate ab eodem ſalutiferum quoq; baptiſmatis ſacramentum accepit. Proximo inde menſe Iunio Ambroſius ſancta veterum martyrum corpora reperit, ciuitati ad eam vſq; diem incognita. Fuerunt autem Geruaſius, & Protaſius, qui ſacrum, ſæuiente Nerone, martyrium tulerant. quippe per quietem diuinitus eſt admonitus, vt terram ante cancellos Sanctorum Felicis, & Naboris effoderet. nam ibi martyrum Geruaſij, & Protaſij reliquias deliteſcere. pridie igitur Idus Iunias, adhibitis clericis, terram egerit, ac ſtatim martyrum oſſa omnia integra, & ſanguinis plurimum repperit. qua re cognita, populus frequens accurrit, ac locum per biduum ita celebrauit, vt non ſolum oculis religionem haurirent, ſed veſtes etiam certatim ad ſalutaria ex illo tactu morborum remedia comparanda, iniicerent. Nam multi interim dæmonibus, non pauci ſuis debilitatibus ſoluebantur. Quibus beneficiis quantum Catholicorum fides confirmabatur, tantum Arrianorum perfidia minuebatur. Itaq; Iuſtina, his ſignis auditis, exterrita tum primum animum flexit, ac ſeditionem ad deturbandum eccleſia Ambroſium excitatam, remiſit. Non deerant tamen, qui apud ipſam in Palatio virtutes martyrum deriderēt, atq; Ambroſium pecunia comparaſſe homines dicerent, qui ſe à dæmonibus vexari falſo aſſererent. Quod cum paſſim linguæ non temperantes facerent, ecce vnus ex ipſa multitudine arreptus vociferari cœpit: Vtinam ita torqueantur ij, qui negant martyres, vel qui non credunt Trinitatis vnitatem, quam docet Ambroſius. illi vero hac voce perculſi, cum conuerti debuiſſent, hominem ſubito comprehenderunt, ac præcipitem in piſcinam dederunt. Ceterum Ambroſius ipſa oſſa primo die in baſilicam Fauſtę, populo lætante, traduxit. Seuerus autem homo oculis captus, vniuerſæ ciuitati notiſſimus, cum gratulationis publicæ cauſſam exegiſſet, eamq; accepiſſet, tacita religione repēte tactus, eo ſe duci iuſſit, &, cum ſudario feretrum attigiſſet, idq; oculis admouiſſet, illico aſpectum recepit. Quo facto, Ambroſius cōcionem de gloria martyrū habuit, tertioq; die ea ſub altari repoſuit, vbi ipſe ſibi ſepulchrū deſtinauerat, ac concionem alteram in eandem ſententiā habuit. Vtraq; ſcriptis eius inſerta eſt.

Huic

Huic ſpectaculo affuit etiam Auguſtinus, vt ipſe in Confeſſionibus teſtatum reli-
quit: *Cum ab Ambroſio baptizatus ſum,* inquit, *annus erat, aut non multo amplius, cum Iu-
ſtina Ambroſium perſequebatur, quæ fuerat ſeducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ec-
cleſia mori parata cum epiſcopo ſuo. Ibi mater mea ſolicitudinis, & vigiliarum primas partes
tenens, orationibus incumbebat. Nos adhuc frigidi à calore ſpiritus Dei excitabamur tamen
ciuitate attonita, atq; turbata. Tunc hymni, & pſalmi, vt canerentur ſecundum morem O-
rientalium partium, ne populus tædio contabeſceret, inſtitutum eſt. & ex illo die in hodiernum
retentum. Tunc Ambroſio per viſum aperuit Deus, quo loco laterent martyrum corpora Pro-
taſij, & Geruaſij. quæ per tot annos incorrupta in theſauro ſecreti ſui reconderat, vnde op-
portune promeret ad coercendam rabiem fœmineam. ſed regiam. cum multi imbecillitatibus
ſuis eſſent liberati, Iuſtinæ animus, etſi ad credendi ſanitatem non applicitus à perſequendo in
furore compreſſus eſt.* Eodem anno III Idus Octobris Damaſus pōtifex Romæ diem
ſuum obiit, in numerum Confeſſorum aſcriptus. In eius locum Syricius diaconus
Kal. Ianuarij ſubrogatus eſt. Sequenti, in conſulatu Arcadij Auguſti, & Bautonis,
Theodoſius Auguſtus, vt Marcellinus Comes notauit, ſæuas nationes per legatos 385
Imperio ſuo ſubdidit. qui vero hi populi fuerint, neque ipſe, neque alius quiſquam
explicuit. In Italia Valentinianus primos menſes Mediolani, reliquos Veronæ, &
Aquileiæ traduxit. Ex omnibus locis leguntur reſcripta. quorum vnum huic loco
attexendum mihi videtur, datum Nonis Nouembris Aquileiæ, eiuſmodi: *Quotieſ-
cunq; ex diuerſis prouinciis ad ſacrum manſuetudinis noſtræ comitatum legationes, quas in-
ſtruxere decreta. neceſſe erit commeare, in auditorio quidem Celſitudinis tuæ vniuerſa trā-
ctentur, ſed vt nullam fidem capiat ordo geſtorum. inlibataq; rerum diuiſio ſingularum noſtro
auditui, ſententiaq; ſeruetur, ita vt deinceps excellentia tua, cum in conſiſtorio manſuetudinis
noſtræ ſecundum cōſuetudinem ex decretis petitiones legatorum de noſtris ſcriniis recitantur,
moram propriis ratione decurſa, ſentētiis, quas pandimus, referat.* In Gallia Maximus ean-
dem, quam ex Pacato retulimus, tyrannidem exercere perrexit. Treuiris agētem
demum Ithacius adiit, ac multa in Priſcillianum crimina, ac maledicta coniecit.
Quibus Maximus percitus, datis ad præfectum Galliarum, & vicarium Hiſpania-
rum litteris, omnes omnino, quos leuis ſuſpicio labis illius attigerat, deduci ad cō-
uentum Burdegalæ iuſſit, qui, teſte Proſpero, his conſulibus conuocatus eſt. Ita de-
ducti Inſtantius, & Priſcillianus. quorū Inſtantius prior cauſſam dicere iuſſus, poſt-
quam ſe parum purgauit, indignus eſſe epiſcopatu pronunciatus eſt. Priſcillianus
vero, ne ab epiſcopis audiretur. Maximum appellauit. idq; temere permiſſum à Ca-
tholicis fuit, vt inquit Seuerus, vnde hæc hauſimus. debuiſſe enim eos epiſcopis iu-
dicium reſeruare, non Imperatori cauſſam de tam manifeſtis criminibus permit-
tere. Ita Idacio, & Ithacio accuſatorib. ſequentibus, omnes ei culpæ affines ad Ma-
ximum ſunt adducti. Ibi, cum forte Martinus adeſſet, Turronenſis epiſcopus, Itha-
cium monuit, vt ab accuſatione deſiſteret, Maximum vero, vt miſerorum ſanguine
abſtineret. ſatis, ſuperq; eſſe, vt epiſcoporum ſentētia hæretici iudicati eccleſiis pel-
lerentur. noui exempli eſſe, vt cauſſam eccleſiæ iudex ſeculi iudicaret. Itaq;, quoad
ille Treuiris fuit, cognitionem inhibuit, & mox diſceſſurus egregia auctoritate à
Maximo ſponſionem elicuit, nihil cruentum in eos cōſtituturum. Sed poſtea Ma-
ximus per Magnum, & Rufum epiſcopos à mitioribus conſiliis reuocatus, cauſſam
Euodio præfecto prætorij permiſit, viro acri, & ſeuero. Is Priſcillianum duobus iu-
diciis auditum, conuictumq; maleficij, nec diffitentem obſcœnis ſe ſtuduiſſe do-
ctrinis, nocturnos etiam turpium fœminarum egiſſe conuentus, nudumque orare
ſolitum, nocentem pronunciauit. detruſitque in cuſtodiam, donec Imperato-
rem conſuleret. Quibus rebus cognitis, ille decreuit, Priſcillianum, ſociosque
eius damnari capitis oportere. atque Ithacio inuidiæ ſe inſtantis iudicij ſubtrahen-
te, Patricium quendam fiſci patronum accuſatorem appoſuit. Iudicio redintegra-
to, Priſcillianus rei capitalis damnatus eſt, & cum eo Feliciſſimus, & Armenius,
qui nuper à Catholicis clerici Priſcillianum ſequuti deſciuerant. Latronianus
quoque, & Euchrocia vidua vnco ad pœnam tracta, vt Pacatus dixit. Aſarius, &
Aurelius diaconus gladio interempti. Inſtantius, & Tiberianus in Sylinam inſu-
lam deportati. Nardacius, licet minus nocens, ſponte ſe epiſcopatu abdicauit.

Tertullus, Potamius, & Ioannes, tanquam viliora capita, & digni miſericordia, quia
ante quæſtionem ſe ſocios prodidiſſent, ad tempus in Gallias relegati. Priſcilliano
occiſo, non ſolum non repreſſa hæreſis, ſed etiam latius propagata eſt. nam ſecta-
tores eius, qui eum prius, vt ſanctum honorauerant, poſtea vt martyrem, colere
cœperunt. Peremptorum corpora ad Hiſpanias delata. Quin & iurare per Priſcil-
lianum ſumma religio fuit. atque inter epiſcopos diſcordia grauior exarſit. Poſte-
386 ro anno, Honorio, nobiliſſimo puero, Euodioq; conſulibus, Theodoſius, vt inquit
Marcellinus, inuaſam ab hoſtibus Thraciam vindicauit, victorq; cum Arcadio fi-
lio vrbem iniuit. Hos vero Grutungos fuiſſe ſcribit Claudianus, qui, duce Odo-
theo rege, Iſtrum tranſire conantes, prœlio nauali deuicti, atque deleti ſint, in pri-
mo Honorij conſulatu. ſic enim inquit:

Auſi Danubium quondam tranſnare Grutunni
In lintres fregere nemus. ter mille ruebant,
Per fluuium plena cuneis immanibus alni.
Dux Odetheus erat. tanta certamina claßis
Incipiens æſtas, & primus contudit annus.
Submerſa ſedere rates. fluitantia nunquam
Largius arctoos pauere cadauera piſces.
Confeſſusq; parens Odethei regis opima
Rettulit, exuuiasq; tibi.

Eandem vero rem Zoſimus his verbis expreſſit. Promotus magiſter militum Odetheo cuidam occurrit, maximas copias non ſolum ex iis, qui Iſtrum accolebant, ſed etiam ex remotiſſimis regionibus, tranſmiſſo flumine, adducenti, & collatis ſignis, tantam eorum ſtragem edidit, vt flumen cadaueribus redundaret, & numerus initi peremptorum non poſſet. & paulo pòſt: Eo tempore, inquit, natio Scythica, quos Grutungos vocabant, ad Iſtrum proceſſit. Hi, cum multitudine abundarent, & neceſſariis armis inſtructi eſſent, ac robore corporis excellerent, peragratis interiectorum barbarorum agris, ad ripam Iſtri venerunt, ac tranſitum ſibi concedi poſtularunt. Promotus autem magiſter militum, hac re comperta, exercitum flumini admouit, ac tranſmiſſionem eorum morari inſtituit. mox adhibitos nonnullos, qui linguam eorum callebant, ad hoſtes ire præcepit, pollicitatum, ſi ſibi præmium eſſet, ſe eis ducem Romanorum, atque exercitum prodituros. profecti rem ex ſententia tranſegerunt. vbi tempus aduenit, barbari ex pacto nocte intempeſta meliorem ſuorum partem tranſmittere incœperunt, ac mox alios priorum auxilio ſummiſerunt. Promotus autem doli compoſiti auctor, nauium multitudine ad id inſtructa, eos flumen ſuperare conantes non ſolum ex aduerſo prohibuit, ſed etiam ex tranſuerſo adortus, viros prope omnes ſubmerſit. inde in mulieres, ac pueros inuectus, prædam eximiam peperit. Theodoſius autem, qui non longe aberat, ad eam victoriam inſpiciendam progreſſus vinculis captiuos exemit, eorum opera ad bellum contra Maximum, ſi opus eſſet, vſurus. Per eoſdem etiam dies alibi quoque res egregie geſta eſt. Erat oppidum in Scythia Thraciæ parte, quod Tomos vocabant, cuius præſidio præerat Gerontius. Is à barbaris quibuſdam militibus, quos Theodoſius præmiis, honoribusque prouexerat, contemptus, inſolentiam eorum vindicare conſtituit. ac cum paucis in eos, qui extra vrbem ſedebant, improuiſo erupit, & ceteris eum ſequi recuſantibus, fortiſſimo eorum milite, qui ſe primus ad virtutem oſtentandam obiecerat, interfecto, ceteros, qui ex muris prœlium ſpectabant, ad exeundum accendit. atque ita aut barbaros ſtrauit omnes, aut in fugam coniecit. quorum plerique in templa Chriſtianorum, quæ violari nefas habebatur, ſalutis cauſſa ſe receperunt. Theodoſius autem, re audita, rationem ab illo popoſcit, cur eos, quos ipſe honoribus extuliſſet, auſus eſſet attingere, eúmque non reip. cauſſa, ſed prædæ, inuaſiſſe coarguit. ille vero ſe ad fiſcum omnia rettuliſſe reſpondit. atq; ita iram Imperatoris euaſit. Valentinianus in Italia tanquam ſuperatis demum, fractisq; Catholicis, conueniendi copiam reſtituit Arrianis, qui Concilium Ariminenſe complectebantur. Extat adhuc reſcriptum eius ad Euſignium præfectum prætorio Mediolani x Kal. Februarias datum, ac temere, & im-

perite

perite inter Catholica decreta relatum: *Damus*, inquit, *copiam colligendi iis, qui ſecundum ea ſentiunt, quæ temporibus Diuæ memoriæ Conſtantij ſacerdotibus conuocatis ex omni orbe Romano, expoſitaq́; fide ab iis ipſis, qui diſſentire noſcuntur, Ariminenſi Concilio, Conſtantinopolitano etiam confirmata in æternum manſura decreta ſunt.* In Gallia Maximus poſt Priſcilliani necem Ithacium eius accuſatorem, ceterosq́; illius ſocios vi regia tutatus eſt, ne quis ei crimini daret, opera illius cuiuſcunque modi hominem fuiſſe damnatum. Congregati etiam Treuiris epiſcopi cum Ithacio communicarunt, auctoresq́; Maximo fuerunt, vt tribunos cum ſumma poteſtate ad Hiſpanias mitteret, qui hæreticos inquirerent, & deprehenſis vitam, ac bona adimerent. Quo facto non erat dubium, quin plurimos oppreſſuri innocentes eſſent. etenim, vt inquit Sulpicius, tum ſolis oculis iudicabatur, cum quis pallore potius, aut veſte, quàm fide, hæreticus æſtimaretur. Verum, cum Martinum epiſcopum ad comitatum venire audirent, veriti, ne aut conſiliis ſuis repugnaret, aut à communione ſua ſe remoueret; Maximum impellunt, vt, miſſis obuiam magiſtri officialibus, Treuiros prohiberet accedere, niſi ſe cum pace epiſcoporum apud ſe conſiſtentium affore fateretur. Cui Martinus reſpondit, ſe cum pace Chriſti venturum. itaq; ingreſſus vrbem nocte orationis cauſſa Eccleſiam adiit. poſtridie vero Palatium petiit, vt pro Narſete Comite, & Leucadio præſide, qui Gratiani partes pertinacius fouerant, ſupplicaret, &, ne tribuni cum iure gladiorum in Hiſpanias mitterentur, vetaret. Ceterum, cum epiſcopi omnes turpi principem aſſentatione complecterentur, ſolus Martinus apoſtolicam ſeruauit auctoritatem. nam, cum ſupplicandum fuit, imperauit potius, quàm rogauit. & à conuiuio eius, licet ſæpe rogatus, abſtinuit, quòd diceret, ſe menſæ eius participem eſſe non poſſe, qui Imperatorem vnum regno, vita alterum expuliſſet. cum autem Maximus, ſe nõ ſponte ſumpſiſſe Imperium affirmaret, ſed impoſitam ſibi à militib. diuino nutu regni neceſſitatem armis defendiſſe, & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, qui tam incredibili euentu victoriam peperiſſet, nullumq́; ex aduerſariis, niſi in acie, oppetiiſſe; tãdem victus vel ratione, vel precibus ad conuiuium venit, mirum in modũ gaudente Maximo, quòd impetraſſet. conuiuæ autem aderant, veluti ad diem feſtum euocati, ſummi, atque illuſtres viri, præfectus, idemq́; conſul Euodius, Comites duo ſumma poteſtate præditi, frater eius, & patruus. medius inter hos Martini presbyter accubuerat. ipſe autẽ ſellula iuxta Maximum poſita conſederat. medio ferme conuiuio miniſter de more paterã regi obtulit. ille Martino dari iubet, auide expectans, vt ab illius dextera poculum ſumeret. ſed Martinus vbi ebibit, pateram presbytero ſuo tradidit, neminem exiſtimans digniorem, qui poſt ſe biberet. nec integrum ſibi fore, ſi aut Maximum, aut eos, qui à Maximo erant proximi, presbytero prætuliſſet. Quin etiam eidẽ Maximo longe antè prædixit, futurum, vt, ſi ad Italiam pergeret, quò ire cupiebat, bellũ Valentiniano facturus, primo quidem aduentu victor eſſet, ſed paruo pòſt tempore interiret. Ceterum pro rebellibus orantem Maximus primo, atq; altero die ſuſpendit, ſiue, vt rei pondus imponeret, ſiue, quia, vt pleriq; arbitrabantur, bonis eorum inhiaret. Interea epiſcopi, quorũ communionem Martinus non inibat, Maximum ſoliciti adeunt, actum eſſe de ſuo omnium ſtatu querentes, ſi Theogniſti pertinaciam, qui ipſos ſolus palam, lata ſententia, cõdemnauerat, Martini armaret auctoritas. non oportuiſſe hominem recipi mœnibus, illum iam non defenſorem hæreticorum eſſe, ſed vindicem; nihil actum morte Priſcilliani, ſi Martinus illius vltionem exerceat. poſtremo proſtrati flentes opem eius implorãt, vt vtatur aduerſus eum vi ſua. Quib. vocibus Maximus adductus, Martinum ſecreto accerſitum blande appellat, hæreticos iure damnatos more iudiciorũ publicorum potius, quàm inſectationibus ſacerdotum; nõ eſſe cauſſam, cur Ithacij, ceterorumq́; partis eius communionẽ putaret eſſe damnandã. Theogniſtum odio potius, quàm cauſſa, feciſſe diſſidium, eundemq; tamen ſolũ eſſe, qui ſe à communione ſecreuerit, à reliquis nihil nouatũ. quin etiam ſynodum paucos ante dies habitã pronunciaſſe, eos culpa non teneri. Quibus cum Martinus minime moueretur, Maximus iracundia incitatus, ſe de conſpectu eius abripuit. & mox iis, pro quibus ille rogauerat, percuſſores immiſit. Quod vbi Martinus nocte cõperit, anxius Palatiũ re-

pente irrupit & eum ſpopondiſſet, ſi eis parceretur, ſe communione vſurum, pro-
tinus ab eo, quæ cupiebat, eſt conſequutus. poſtridie vero, cum Felix epiſcopus
ſacraretur, communionem cum epiſcopis iniit. neque tamen communionem il-
lam ſubſcriptione firmare, cum id magnopere peterent, voluit. Tertio inde die
domum reuertens mœſtus, quòd ad horam noxiam communionem iniſſet, præ-
greſſis paululum comitibus ſolitario in loco ſubſedit, cauſſam doloris accuſans ſi-
mul, atque defendens. cui angelus repente aſtitit, dicens: Merito Martine com-
pungeris, ſed aliter te me explicare nequiſti. collige virtutem, recipe conſtantiam.
Pòſt autem, cum quoſdam energumenos tardius, quàm ſolebat, & gratia minore,
curaret, ſubinde lacrymans amicis dixit, ſe propter communionis illius labem de-
trimentum accepiſſe virtutis. Imminutam inde virtutis gratiam multiplici merce-
de recuperauit; nam energumenum ad pſeudothyrum monaſterij ipſius addu-
ctum, priuſquam limen attingeret, liberauit. Burdigalæ Vrbicam Priſcilliani diſci-
pulam impietatis in pertinacia permanentem, ſeditione concitata, vulgus lapidi-
387 bus obruit. Valentiniano deinde Auguſto tertium, Eutropioq; conſulibus, Theo-
doſius Quinquennalia Arcadij filij magna lætitia Conſtantinopoli celebrauit. atq;
inde VIII Kal. Aprilis reſcripſit. Sequitur bellum omnium maxime per hæc tem-
pora memorabile aduerſus Maximum Imperatorem. Huius Maximus ipſe fuit au-
ctor. Etenim Imperij prolatandi ſæua cupiditate excæcatus, animum demum ad Ita-
liam inuadendam adiecit. atque, vt cauſſam belli ſpecioſam haberet, litteras ad
Valentinianum miſit, præcipiens, vt Catholicorum vexatione deſiſteret, quos pa-
ter eius eximio ſtudio coluiſſet; ſin minus, bello ſe eum perſequuturum, ſcriberet. Ea
denunciatione Valentinianus exterritus ſubito Domninum ad eum Aquileia le-
gauit, poſtulatum, vt fœdus ſecum redintegraret. Maximus aſtute conſilium ſuum
occultās, Domninum amice complexus, inſignibus muneribus onerauit, atq; im-
pertito fœdere, militarem etiam manum abeūti permiſit, qua Valentinianus con-
tra barbaros vteretur, Pannoniæ finibus imminentes. vbi vero eum a ſe itinere ali-
quot dierum digreſſum ſenſit, relicto in Gallia Victore filio, quem Auguſti digni-
tate ornauerat, vniuerſis cum copiis in Italiam iter intendit, cuſtodibus præmiſſis,
ne quis præuertens aduentum ſuum Italiæ nunciaret. mox, poſtquam Domninum
iam Alpes ſuperaſſe audiuit, tum, quanta maxima potuit, celeritate ad Alpes Cot-
tias properauit, iiſq; ſine impedimento traiectis, Aquileiam verſus ducere inſtitit.
Quo tumultu præcepto, Valentinianus in timorem ſui adductus, quòd vires pares
ad tantum excipiendum impetum non haberet, ſuorum monitu repente inde ſe
cum Iuſtina matre proripuit, ac naui conſcenſa, Theſſalonicam acceſſit, ac raptim
certiorem Theodoſium de his rebus omnibus fecit, ſummis precibus orans, vt ſi-
bi ad Italiam retinendam adeſſet, quàm maturrime poſſet. Hoc Theodoſius nun-
cio perturbatus, primo Valentinianum monuit, in hanc illum calamitatem eſſe de-
lapſum, quòd fidem oppugnaret, quam tueri Imperator debuerat. deinde ſecuro
eſſe animo iuſſit: nam ſe neceſſitatibus eius non defuturum. Interim Maximus A-
quileiam progreſſus, vrbe nullo negotio eſt potitus. quo facto confeſtim tota Ita-
lia, ac ſubinde Africa in fidem eius, poteſtatemq; ſe tradidit. Vnde Gildas Sapiens
ſcripſit: *Britannia nomen Romanum, non morem, legemq; tenens, ad Gallias Maximum Im-*
peratoriis inſignibus initiatum miſit. Ille callida arte potius, quàm virtute finitimas quoque
prouincias contra Romanum ſtatum regno ſuo adnectens, & vnam alarum ad Hiſpaniam, al-
teram ad Italiam extendens, & thronum Imperij apud Treuiros ſtatuens, tanta inſania in do-
mos debacchatus eſt, vt duos Imperatores legitimos, vnum Roma, alterum vita expelleret.
In Italia Bononienſes inter ceteros Maximum ſummo ſtudio receperunt, ac co-
lumnam, quæ adhuc ad primum ab vrbe lapidem extat, ipſi, & Victori filio ita in-
ſcripſerunt: DD. NN. MAG. C. MAXIMO, ET FL. VICTORI PIIS FE-
LICIBVS SEMPER AVGVSTIS BONO R. P. NATIS. Italia, Africaque re-
ceptis, quacunque ratione potuit, pecunias tanto gerendo bello neceſſarias vndi-
que coaceruare contendit, atque in eis extorquendis miſere, fœdeq; populos la-
cerauit. Per hos menſes hæreſis noua in Æmilia, & Liguria erat oborta quorun-
dam, qui ſacrarum virginum connubia inducebant. cuius vt certior Syricius pon-

tifex factus eſt, protinus eam, decreto facto, damnauit, atq; auctores eius homines Arrianos notauit. atq;, his actis, ad Mediolanenſem eccleſiam ſcripſit, ſe damnaſſe Iouinianum, Auxentium, Genialem, Germinatorem, Felicem, Frontinum, Martianum, Ianuarium, & Ingenioſum, qui ſacras virgines coniugio ſociari iubebant: *Nos enim*, inquit, *nuptias non aſpernanter accipimus, ſed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia veneramur.* ad quem Ambroſius, aliiq; epiſcopi reſcripſere, ſe item hæreſim illam, atq; hæreticos repudiaſſe, atq; damnaſſe. ſubſcripſere autẽ epiſcopi Euentius, Maximus, Felix, Baſſianus, Theodulus, iuſſu domini Geminiani epiſcopi ipſo præſente Aper presbyter, Euſtaſius, & Conſtantius. Ex quibus Baſſianus Laudenſem, Geminianus Mutinenſem eccleſiam rexit. atque vterque pòſt in ſua eccleſia tumulatus, multis miraculis editis, Sanctorum Confeſſorum numero eſt aſcriptus. Poſtero anno, Theodoſius iterum cum Cynegio præfecto prætorio 388 conſul Theſſalonicam cum optimatibus ſuis acceſſit. ſiquidem inde pridie Idus Martias edicta propoſuit. Ibi Valentinianum præſentem, opem ſuam implorantem, acriter obiurgauit, quòd à paterna fide receſſiſſet, atq; Arrianam hæreſim tot Conciliorum ſententiis profligatam amplexus eſſet. adeoq; monitis, præceptis, & precibus circumuenit, vt ad Catholicorum partes attraxerit. Inde conſilia de Maximo vlciſcendo, ipſa etiam pręſente Iuſtina, peracta. Aliis, vt inquit Zoſimus, arma primo quoq; tempore inferenda cenſentibus, Theodoſius in eam ſententiam erat pronior, vt ad vitandum ciuile bellum res antè per legatos tranſigeretur: &, ſi Maximus Italia, atq; Africa vltro cederet, priore diuiſione ſtaretur. ſi eo cõtentus non eſſet, bello vindicaretur. Nemine autem aduerſus eum hiſcere audente, Iuſtina ad eum acceſſit, atq;, adducta ſecum Galla filia, eximiæ pulchritudinis virgine, ad genua procubuit, orans, ne Gratiani inultam cædem relinqueret, à quo tantum principatus faſtigium accepiſſet. néve ſe proſtratos, atque omni alia ſpe deſtitutos iacere diutius ſineret. atq; interea puellam lacrymantem, ac fortunam ſuam deplorantem ei obtulit. Theodoſius vero puellæ ſpecie captus, eam in matrimonium poſtulauit. (nam Placilla vxor diem ſuum obierat) eamq; à Iuſtina accepit, cum eo, vt nullam bello ſuſcipiendo moram afferret Hoc, vt, dixi, Zoſimus. quem falſum eſſe oſtendit Marcellinus, qui biennio antè Gallam Theodoſio nupſiſſe notauit. Itaq; placet magis, Theodoſium rei indignitate, & Valentiniani neceſſitate permotum vltro arma ſumpſiſſe. atque hoc ipſum Pacatus etiam innuit, cum, expoſita Maximi tyrannide, ita ſubiecit: *Tandem in nos Deus oculos rettulit, & bonis Orientis intentus ad mala reſpexit, & hunc ſacrario capiti obiecit furorem, vt fœdus abrumpere, ius fetiale violare, bellum edicere non timeret. an ego ſine diuino numine factum putem, vt qui ſub nomine pacis luderet, & primi ſceleris pœnas lucrari quieſcendo potuiſſet, ſecundum, tertiumq; vexillum latrocinij ciuilis attolleret, &, ſuperatis Alpibus, Iulia quoque clauſtra laxaret, tibiq; Imperator imponeret ſeruata adhuc venia fidem, vincendo neceſſitatem? Agebat, credo, præcipitem vindicanda iam proximo vltore reſpublica, & extinctus aperto dominus parricidio pœnas ab eo debitas expetebat. Non id confidentia, ſed amentia, non temeritas, ſed neceſſitas erat, nec vltro laceſſebat te bello, ſed vlterius negare ſe ſupplicio non poterat.* Decreto igitur bello, Theodoſius, Cynegio præfecto prætorio mortuo, præfecturam eam Promoto, & vrbanam Proculo eius filio, optimis viris, mandauit. inde magiſtrum equitum Promotum, peditum Timaſium cõſtituit. ac delectum omnium gentium diligentiſſime habuit. primum enim fidem regum, quibus Orientis limes ambiebatur, data, atq; accepta dextera confirmauit, quò foris ſecurius agitaret, ſi nihil ſollicitum, & ſuſpectum domi reliquiſſet. tum copias tripartito diuiſit, vt hoſtis audaciam multiplicato terrore percelleret, & fugam eius circumfuſus ambiret. poſtremo, barbaris vltro operam pollicentibus, commilitij gratiam fecit, vt limiti manum ſuſpectam detraheret, & militi auxiliatorem adiungeret. Qua illius benignitate pellectæ omnes Scythicæ gentes tantis agminibus confluxerunt, vt quem remiſerat ſuis, barbaris videretur imperaſſe delectum. Itaque ſub ducibus, vexilliſq; Romanis ibat, & ad nomen reſpondebat Gotthus, Hunnus, & Alanus. vrbeſq; Pannoniæ, quas inimica populatione exhauſerat, miles implebat. Per eoſdem dies, Theodoſius, dum Theſſalonicæ fuit, memorabile iræ, cuius impotẽs fuit, exemplum edidit.

Inſtantibus enim equeſtribus ludis, populus nobilem aurigam quendam, qui ob læſum hominem in vinculis habebatur, ſibi dari popoſcit. &, cum non impetraret, commota ſeditione, hominem, qui violatus ab auriga dicebatur, necauit. Qua de re Theodoſius ira ardens, durius in omnes conſulere voluit, verum ab epiſcopis, vt ſe ad lenitatem daret, rogatus, tandem ſe temperaturum ſpopondit. Poſt aliquot inde dies, cum res prope ex omnium animis excidiſſet, nefario domeſticorum impulſu illud impotentius, ne dicam vecordius, fecit, quòd ſeptem millia hominum in theatrum ludorum gratia conuocata, & quidem innoxiorum, militibus immiſſis, gladio ferienda, atque necanda mandauit. qua re iudicatum eſt nihil fœdius, aut crudelius ne à barbaro quidem patrari homine potuiſſe. Interim barbari quidam, qui ipſi ſtipendia faciebant, ingentibus muneribus à Maximo de proditione ſolicitati, cum rem emanaſſe ſentirent, ab illo diſceſſerunt, & paludes, lacusq; verſus in Macedoniam confugerunt. quos Theodoſius perquiſiuit, ac maiore ex parte repertos peremit. Ita hoc metu liberatus, inde ad iter ſe aduerſus Maximum expediuit, ac Valentinianum cum Iuſtina in naues impoſitum, datis, qui tuto deducerent, in Italiam deſtinauit, certa opinione ductus, Romanos lubentiſſimis eos animis expectare. Maximus interim, motis Aquileia caſtris, Alpibus Iuliis ſuperatis, in Pannoniam iniit. ac Pætouione capta, & præſidio confirmata, vſq; ad Sauum amnem proceſſit. atque ibi, Sciſcia occupata, ſubſedit. vbi vero certior factus eſt, Iuſtinam cum Valentiniano ſinum Ionium traiecturam, paratis triremibus, Andragathium ad illos capiendos dimiſit. qui, curſu in omnes partes intento, tamen propoſitum tenere non potuit, quòd eos ante aduentum ſuum Fretum tranſmiſiſſe offendit. cum autem Theodoſium exercitu nauali Italiam recuperaturum putaret, idoneis copiis expeditis, in ſpem gerendæ rei omnia illa loca circumluſtrauit. Theodoſius, vbi Maximum in Pannonia ſuperiore ad Sauum eſſe, ac Sciſciam belli ſedem cepiſſe audiuit, ex Macedonia in Pannoniam tranſgreſſus, ad Sauum iter intendit, atque ibi caſtra poſuit. inde opportuno tempore amne traiecto, prœlij copiam fecit. quam neq; Maximus egreſſus Sciſcia detrectauit. Ceterum Theodoſiani, collatis ſignis, tanta mole pugnarũt, vt repente hoſtes loco mouerint, motosq; in fugam conuerterint. Ex quibus, qui in oppidum refugerunt, aut foſſas cadaueribus oppleuerunt, aut ſe obuiis ſudibus induerunt, aut portas, quas eruptione patefecerant, morte clauſerunt. quorum vero fugam amnis magnitudo inhibuit, ij trepidi, & inuicem complexi per abrupta ſe in gurgites deiecerunt. inter quos abſorptus eſt illius expeditionis vexillifer. cuius cadauer reperiri non potuit. Hac victoria parta Theodoſius Pætouionem proceſſit. Ibi Marcellinus Maximi frater ſeſe aduenienti obiecit. Qua re conſpecta, Theodoſius & ipſe inſtruxit ſuos. verum, præcipitante iam die, ſibi duxit à prœlio temperandum. prima vero luce, productis vtrinque caſtris, mora dimicandi non eſt facta. neque alia huius prœlij, ac ſuperioris, fortuna fuit. Pari fuga hoſtes propulſi, aut in ſyluas ſe receperunt, aut fœde conciſi victoriam Theodoſio reliquerunt. Victori hoſtis à nocte ſubtractus eſt. multi ſummiſſis vexillis ſupplices ad Theodoſium confugerunt, atque ad terram prouoluti, veniam poſtularunt. hi omnes à Theodoſio benigne recepti. Maximus duplici prœlio ſuperatus, fugam capeſſiuit, ac maxima celeritate Aquileiam repetiit. Quem pari velocitate Theodoſius inſequutus eſt. Aduentanti Æmona, quæ prima ciuitas Italiam ingredienti ad radices Alpium occurrit, effuſa portis obuiam prodiit. &, quòd diu à Maximo obſeſſa nunc demum aduentu Theodoſij liberata eſſet, lætitiæ ſuæ cumulum declarauit. proceſſere obuiam tripudiantium cateruæ cantu, & crotalis perſonantes. ante mœnia feſtus liberæ nobilitatis occurſus, conſpicui veſte ſenatores, reuerendi municipali purpura flamines, inſignes apicibus ſacerdotes, portæ virentibus ſertis coronatæ, aulæis ornatæ plateæ, accenſisq; funalibus auctus dies, vt prope, nondum finito bello, triumphare Theodoſius videretur. Ceterum, Æmona relicta, Maximum aſſidue tergis inſiſtens tanto ardore eſt inſequutus, vt vno die Aquileiam acceſſerit, magna ſpacia terrarum emẽſus. quò progreſſus, confeſtim vrbi oppugnationem admouit. Ea vero feruente, Maximus infirmitatem ſuarum virium contemplatus, propter inſtantis periculi

magni-

magnitudinem prope de poteſtate deceſſit. Quod vbi milites animaduerterunt, vt ante vrbis expugnationem ſibi conſulerent, ipſum pecuniam exercitui partientem comprehenderunt, ac regiis inſignibus nudatum, & vinctum ad Theodoſium perduxerunt: *Maximus*, vt inquit D. Ambroſius, *deſtitutus eſt à ſuis, quòd ante ipſos expeditionis dies cum audiſſet, Romæ ſynagogam incenſam, edictum ſtatim eò miſerat, quaſi vindex publicæ diſciplinæ, cum dicerent, Rex iſte Iudæus factus eſt. atque idcirco Sciſciæ, & Petouione, atq; vbiq; terrarum victus eſt.* Theodoſius vbi Maximum vidit, Qua fiducia ad arma ciuilia deſcendiſti? inquit. cui ille reſpondit, Fauoris tui obtendi prætextum; neque enim aliter potuiſſem allicere milites, niſi auctoramenti mei te finxiſſem auctorem. Qua voce audita, Theodoſius ira exarſit, nec tamen ſupplicio alicui teriori ipſum addixit, ſed oculis deiectis, & vultu rubore ſuffuſo, verba miſericordiæ plena fecit. Quod vbi miniſtri eius ſenſerunt, Maximum ex oculis eius abduxerunt, & tertio ab vrbe lapide caput ei à ceruicib. amputarunt. Hæc VII Kal. Septembris adminiſtrata. Maximi clade percepta, Andragathius, qui nauibus ſinũ Ionium ſcrutabatur, quòd acerbiſſima ſe paſſurum, & Gratiano à ſe occiſo pœnas daturum ſentiret, ſi in manus Theodoſij perueniſſet, rebus deploratis omne belli conſilium poſuit, ac ſe è naui in mare præcipitauit, atq; ibi vitam finiuit.

VALENTINIANVS IVNIOR A. SOLVS.

THEODOSIVS victoriam inſignem haud magno admodum certamine conſequutus, Valentiniano ad ſe reuerſo Imperium Italiæ reddidit, diligenter monito, vt, conſiliis matris poſthabitis, idem de Trinitate ſentiret, quod à Nicænis patribus conſtitutum fuiſſet. atque Honorium filium Conſtantinopoli euocatum Aquileiæ ſibi expectandum putauit. X Kal. Octobris Valentinianus Aquileiæ de iis, qui ſequuti Maximum fuerant, ſic edixit: *Nullus ſibi honorem audeat vindicare, quem tyrannica conceſſit audacia, ſed ad priſtinum ſtatum damnata præſumptio reuocetur.* Scribit D Ambroſius, Theodoſium, Maximi victoria parta, quia hoſtes in acie ſtrauerat, tamdiu ſe à ſacramentis abſtinuiſſe, donec filiorum aduentu Dei gratiam erga ſe vigere perſpexit. Poſtquam autẽ venit Honorius, tum Mediolanum proceſſit. eo vero aduentante, Ambroſius seceſſit Aquileiam, ne neceſſario aut infamem eius perfidiam, ac crudelitatem Theſſalonicenſem turpi ſilentio comprobaret, aut iram eius iuſta obiurgatione accẽderet, quemadmodum ipſe epiſtola ad eum ſcripta oſtendit. VI Idus Octobris Valentinianus edictum contra Maximum tenouauit: *Omne*, inquit, *iudicium, quod Maximus infandiſſimus tyrannorum credidit promulgandum, damnamus.* Dũ Maximus Aquileiæ obſidebatur, Franci Genobaldo, Marcomere, & Sunone ducibus, ſuperato Rheni limite, in Germaniam inferiorem inuaſere, ac, plurimis cæſis, fertiles pagos depopulati Agrippinæ etiam coloniæ terrorem incuſſere. Quod vbi Nannienus, & Quintinus militiæ magiſtri, quib. Maximus Victoris filij pueritiam, & Galliarum defenſionem commiſerat, audiere, ſtatim cum exercitu Agrippinam accurrere. &, eum Francos graues præda Rhenum traieciſſe, plurimis ſuorum in Romano ſolo, qui populationem redintegrarent, relictis, inueniſſent, collatis apud Carbonariam ſignis, pleroſque deleuere. Conſiliis inde, num tranſeundum eſſet in Franciam, initis, Nannienus, ea te improbata, Magunciacum rediit. Quintinus vero cum exercitu circa Niuiſium caſtellum Rhenum tranſgreſſus, ſecundis à fluuio caſtris caſas habitatoribus vacuas, atq; ingentes vicos deſtitutos offendit. (Franci enim ſimulato metu ſe in remotiores ſaltus receperant, caudicibus per extrema ſyluarum obiectis,) atque vniuerſis domibus exuſtis, milites per noctem ſub armis tenuit. prima vero luce ſaltum ingreſſus, vſque ad meridiem tramitum ſe erroribus implicans, totum perluſtrauit. tandem cum ingentibus ſeptis clauſa omnia repetiſſet, in paluſtres campos, qui ſyluis iungebantur, euaſit. molientibus hoſtium rari apparuere. qui, coniunctis arborum truncis ſuperſtantes, velut è faſtigiis turrium, ſagittas tormentorum more effudere, illitas herbarum venenis, vt vulnera ſummæ cuti, & non lethalibus locis inflicta haud dubias mortes adducerent. Inde maiore multitudine hoſtium circumfuſus exercitus, in apertos campos, quos liberos Franci reliquerant, auide effuſus eſt.

ac primi equites voraginibus immerſi, permixtis hominum, iumentorúmque corporibus, ruina inuicem ſuorum oppreſſi ſunt. Pedites autem, quos nulla onera equorum calcauerant, impliciti limo ægre explicantes greſſum, rurſus ſe ſyluis trepidantes abdebant. Perturbatis ergo ordinibus cæſæ legionis, Heraclio Iouianorum tribuno, ac pene omnibus, qui militibus præerant, interfectis, paucis effugium tutum nox, & ſyluarum latibula præſtitere. Maximo inde, quemadmodum diximus, interempto, Valentinianus Arbogaſtem magiſtrum militum in Galliam aduerſus Victorem Auguſtum Maximi filium miſit. atque in locum Nannieni, & Quintini Carietto nem, & Syrum ſuffecit. Non magna res dimicatione confecta eſt. primo aduentu Victor prœlio ſuperatus, comprehenſus, atque occiſus eſt. Gallia vniuerſa in fidem recepta, Carietto, & Syrus cis Rhenum aduerſus Francorum
389 exercitum conſtiterunt. Hæc in exitu anni peracta. Itaque poſtero ineunte, quo Timaſius, & Promotus conſulatum, & Albinus præfecturam vrbis adminiſtrarunt, Valentinianus, Iuſtina matre amiſſa, XIIII Kalend. Februarias Mediolano ad præfectum prætorio Galliarum Conſtantianum ſic ſcripſit: *Omnes, qui tyranni vſurpatione prouecti cuiuſlibet acceperunt nomen militum dignitatis, codicillos, atque epiſtolas promere iubemus, & reddere.* Theodoſius inde menſe Iunio cum Honorio filio Romam perrexit, & cum Valentiniano vrbem triumphans iniuit, ac pompam ferculorum modo curru, modo pedibus ſubſequutus, nunc de bello, nunc de victoria triumphauit. In curia ſenatum, pro roſtris populum alloquutus eſt. omnibus ſe principem, ſingulis ſe exhibuit ſenatorem. In ſenatu à Latino Pacato, viro eloquentiſſimo laudatus eſt ea oratione, cuius ſæpe meminimus, in qua ille bellum, victoriámque, & triumphum hunc de Maximo celebrauit. Vrbem inde luſtrans, non publica tantum opera, ſed priuatas etiam ædes inuiſit. quin etiam congiarium populo dedit, & Victoriæ ludos edidit, & Symmacho viro clariſſimo maieſtatis reo, quòd litteras ad Maximum ſcripſerat, veniam impertiuit. & ædes panarias, quas qui adibant, fœda conſuetudine per occultas inſidias in piſtrina ad ſeruitutem adigebantur, euertit. & pœnas meretricum abrogauit, quibus audiendis praua prætereuntium libido irritabatur. atque inde in exitu anni Mediolanum receſſit, cum iam domum epiſcopus repetiſſet Ambroſius. Cum Franci nouas ex Gallia prædas egiſſent, Arbogaſtes non patiendum ratus, Valentinianum monuit, pœnas à Francis expetendas, niſi omnia, quæ ſuperiore anno cæſis legionibus diripuiſſent, ſubito reſtituerent, auctoréſque belli traderent, in quibus violatæ pacis perfidia puniretur. ac poſt paucos dies ad eos acceſſit, & cum Marcomere, & Sunone Francorum regalibus colloquutus, imperatis de more obſidibus, Treuiros
390 in hiberna receſſit. Proximo anno, qui erat à Chriſto nato CCCXC, Valentiniano Auguſto IIII, Neoterióque conſulibus, & Albino vrbis præfecto, cum Theodoſius in Paſchate ad templum religionis gratia perrexiſſet, Ambroſius epiſcopus, re animaduerſa, raptim ad fores occurrit, eúmque tanquam hominem nefarium ab ingreſſu eccleſiæ repulit, & piorum communione deiecit, eo nomine, quòd ſe contra fidem epiſcopis datam innoxio ciuium Theſſalonicenſium ſanguine maculaſſet, neque eam labem aliquo adhuc, vt par erat, piaculo publice diluiſſet. Theodoſius autem dolore percitus, lacrimiſque perfuſus, nullam vim fecit, ſed domum ſe mœſtiſſimus rettulit. & decimum quintum Kalendas Iulias ad Tatianum præfectum prætorio ita ſcripſit: *Qui ante ſecundum conſulatum manſuetudinis meæ ex ordine curialis, vel presbyteri faſtigium, vel diaconi miniſterium, vel exorciſtæ ſuſcepit officium, omne eius patrimonium immune à curialibus nexibus habeatur.* Veronam inde profectus tertium Nonas Septembris ad eundem ita: *Quicunque ſub profeſſione monachi reperiuntur, deſerta loca, & vaſtas ſolitudines ſequi, atque habitare iubeantur.* Valentinianus autem aſſiduis Theodoſij præceptis imbutus Catholicam pietatem ita colere cœpit, vt Ambroſium eodem loco, atque honore, quo parentem, habuerit, ac mandata eius diligenter exhauſerit. Ceterum pridie Nonas Martias ad Albinum præfectum vrbis ſic ſcripſit: *Seruos, qui feciſſe violentiam confeſſionibus teſtium, aut propriis docebuntur, ſi inſcio domino commiſerint, poſtremo ſupplicio deditos luere perpetrata cenſemus.* & pridie Nonas Aprilis ad eundem:

Auguſtæ

Auguſta in partibus ciuitatis magis antiqua reddi conuenit, quàm inchoari ſuperuacua. noſſe itaque par eſt officium magnitudinis tuæ, & ceteros, à quibus ſumptus huiuſmodi operibus de ærario præbebuntur acceptos omnino non ferri, ſi quis per vſurpationem opus præter conſcientiam noſtram intra æternam vrbem voluerit publica conlatione conſtruere. At vero, poſt- 391
quam Natalicia Domini acceſſerunt, quæ Titiano, Symmachóque conſulibus ineuntibus erant futura, Theodoſius, cum per octo menſes communione priuatus vixiſſet, iterum cupidine templi adeundi flagrabat, ſed ſpectatam Ambroſij ſeueritatem formidans, propius accedere non audebat. Qua re animaduerſa, Rufinus, qui apud illum plurimum valebat auctoritate, negotium Ambroſij placandi ſuſcepit. atque, illo conuento, iuſtum Imperatoris deſiderium demonſtrauit. eúmque, vt aliquando tandem de priſtina ſententia cederet, atque ipſum Imperatorem in gratiam eccleſiæ reciperet, ſummis precibus obſecrauit. Quas Ambroſius eadem, qua antè, conſtantia reſpuit, ac ſe ante millies mortem oppetiturum, quàm tantum dedecus in eccleſia permiſſurum, reſpondit. Hoc audito, Theodoſius acceſſit, &, cum ad Ambroſium, qui in Salutatorium venerat, perueniſſet, ad pedes procubuit, rogans, vt ſe vinculo eccleſiæ ſolueret, ac ſibi pœnitenti aditum templi concederet. Interroganti vero Ambroſio, quo ſe pœnitentiæ genere expiaturus eſſet, eo reſpondit, quod tu iniunxeris. Tum Ambroſius piaculum impoſuit, atque illum ſeſe, præſente, ac flente populo, expiantem eccleſiæ communioni reſtituit. Hunc in modum de pœnitentia Theodoſij ſcripſit in vita S. Ambroſij Paulinus, itemque D. Auguſtinus Homilia XXXII: *Deus*, inquit, *voluit, vt Theodoſius Imperator ageret pœnitentiam publicam in conſpectu populi, maxime, quia peccatum eius celari non potuit.* & libro quinto de ciuitate Dei: *Quid fuit Theodoſij religioſa humilitate mirabilius, quando in Theſſalonicenſium grauiſſimum ſcelus, cui iam, epiſcopis intercedentibus, promiſerat indulgentiam, tumultu quorundam, qui ei cohærebant, vindicare compulſus eſt? & eccleſiaſtica coercitus diſciplina, ſic egit pœnitentiam, vt Imperatoriam celſitudinem pro illo populus orans magis fleret, videndo proſtratum, quàm peccando timeret iratum?* Addidit etiam edictum in eandem ſententiam, atque illud Valentiniani, quod ſuprà poſuimus, Ne capitales pœnæ ab Imperatore iniunctæ, niſi poſt triginta dierum ſpacium, ſumerentur. Inde Valentinianus in Galliam, Theodoſius in Græciam ſe recepit. Ceterum Theſſalonicam progreſſus, magnum in Macedonia tumultum offendit. quotquot enim barbari intra paludes, & proximas ſyluas abditi ex priore Romanorum expeditione ſalui euaſerant, Italicis Theodoſij occupationibus excitati, Macedoniam, Theſſaliámque effuſe, nullo reſiſtente, populabantur. Theodoſio vero Theſſalonicam regreſſo, in loca ſe abdita contulerant, atque illuceſcente die erumpentes, proxima omnia loca infeſta habebant, & ſe ſtatim in tutum referebant, ita vt vnde id mali manaret, non appareret. Itaque, re ad diſquiſitionem conſilij reuocata, ipſe cum equitibus ad ea loca explorandi cauſſa proceſſit. cum autem in domum anus cuiuſdam pernoctandi gratia diuertiſſet, ibi barbarum exploratorem repperit. quem captum tormentis admotis omnia ſibi barbarorum conſilia, atque acta referre coegit. Itaque, adducto inde ad ea loca, quæ ille indicarat, exercitu, omnes prope primo aduentu oppreſſit. Qui ſuperſtites fuerunt, cum exercitum Theodoſij labore fatigatum, & curatis corporibus ſomno merſum animaduertiſſent, impetum in illum fecerunt. quin etiam ipſum Imperatorem oppreſſiſſent, niſi quidam, qui nondum cibum ceperant, curſu ad tentorium capto, periculi imminentis admonuiſſent. qua re cognita, omnes fuga ſalutem ſibi petere contenderunt. Promotus autem, iuſſu Theodoſij, barbaris ſe obiecit, ac tantam eorum ſtragem edidit, vt paucos incolumes reliquerit, qui ſe rurſus paludibus abdiderunt. Theodoſius inde Conſtantinopolim profectus IIII Idus Nouembris vrbem cum filio iniit, vt Socrates ſcripſit. ac varia ſpectacula edidit, & Rufinum multis honoribus extulit, in primis vero cum Arcadio Auguſto filio in inſequentem annum conſulem declarauit, licet Promoti nece vulgo infamem. quem iuſſu Theodoſij in Thraciam contendentem per barbaros quoſdam in inſidiis conſtitutos dicebatur interfeciſſe. Qua impunitate elatus, poſtea in con- 392
ſulatu Tatiano præfecto prætorij, & Proculo præfecto vrbis iudicium intulit, atque

illi præfecturam, huic vitam iudicum ſententiis abſtulit. In Gallia Valentinianus certior factus, barbaros Italiæ finibus imminere, de Italiæ quiete ſolicitus, Gallico otio relicto, ad eam redire, & ſeſe periculis omnibus obiicere ſtatuit. atq; ita Viennam acceſſit, vt inde ad Alpes, expeditis belli conſiliis, properaret. Erat apud ipſum Arbogaſtes Comes, & magiſter militum. Hic ſecundum à Bautone duce locum à Gratiano Auguſto conſequutus, poſt exceſſum eius primas ſibi iniuſſu Valentiniani aſciuerat, ac fauore militum, quòd rei bellicæ gnatus, fortis, & pecuniæ contemptor eſſet, magnas opes adeptus, libertatem in Valentinianum immodicam exercebat, ita vt quæ ipſe non probaret, etiam ſi recta eſſent, omnino fieri prohiberet. Nec Valentinianus, licet hoc iniquo animo patiens, remedium inire idoneum poterat, quòd ille militum beneuolentia ſeptus erat. Itaq; cum illo de traiectione in Italiam aduerſus barbaros colloquutus, ac voluntati ſuæ reluctantem nactus, iram vſque adeo non tenuit, vt, educto enſe, illum percutere niſus ſit. ſed à familiari, extorto è manibus gladio, prohibitus, ipſum verbis aſperiorib. obiurgauit. inquirenti inde, cur tam acerbe ſæuiret, allaturum ſibi manus reſpondit, ſi, cum eſſet Imperator voluntati obſequi ſuæ non poſſet. &, vt addit Zoſimus, cum quodam die auguſto in ſolio aſſideret, toruis oculis aduenientem aſpiciens, libellum, quo ei poteſtatem abrogabat, porrexit. quo lecto, Arbogaſtes accenſus, Nec poteſtatem mihi, inquit, dediſti, neque eripies. Hac de cauſſa capitalibus ſubortis inimicitiis, Arbogaſtes illum Viennæ prope habuit in obſidione. nam primum obſequiis omnibus regiis nudauit, ac pene infra priuati modũ redegit, & rei militaris curam Francis ſatellitibus tradidit, & ciuilia officia aduerſus eum ſolicitauit, ita vt pauci relicti eſſent, qui familiari eius ſermoni, aut iuſſis obtemperare auderent. Quod vbi ſenſit Valentinianus, litteras ad Theodoſium miſit, obſecrans, vt ſibi auxilio eſſet. ſimulq; iureiurando affirmans, ſe, niſi ab eo adiuuaretur, primo quoque tempore ad illum aduolaturum. Ceterum, cum barbarorum aduentus in Italiam timeretur, Ambroſius epiſcopus ab Honoratis ciuitatis rogatus, vt legatus ad Valentinianum proficiſcens, illum in Italiam inuitaret, ſe iturum promiſit. ſed poſtridie, acceptis litteris, manſiones inſtrui, ornamentaq; inuehi, quæ proximum Imperatoris aduentum ſignificabant, Honoratorum voluntate ſubſtitit. Cum autem rumor ſubito Viennam pertuliſſet, Ambroſium inuitandi regis ad Italiam gratia Viennam eſſe venturum, Valentinianus lætitia ingenti elatus eſt, quòd videbat, aduentum eius rebus ſuis opportuniſſimum eſſe futurum. Cunctante inde Ambroſio, litteras ad eum magna celeritate perferendas curauit, rogans, vt ſine mora ad ſe contenderet, non vt intereſſet ſynodo Gallorum, ſed vt in ipſa egreſſione ſe ſanctæ ablutionis ſacramento initiaret. Atqui magnam ille ſpem ſalutis ſuæ in Ambroſij moderatione, ac ſapientia collocarat, confidens fore, vt oratione ſua Arbogaſtem ſibi placaret, atque ad ſaniora conſilia reuocaret. Itaque, litteris lectis, Ambroſius ſtatim iter ingreſſus eſt. verum, cum iuga alpium ſuperaſſet, ipſum interfectum fuiſſe accepit. Ceterum Arbogaſtes illi hoc modo vitam eripuit. Imperio ſpe deuorato, eunuchos Valentiniani cubicularios maioris promiſſione mercedis, atque honoris in eius perniciẽ incitauit. Ita illi ab ipſo edocti, cum Valentinianum aut dormientem, vt quidam ſcripſerunt, aut certe ſolum, & inermem, dum ludicrum militare intentus è feneſtra ſpectaret, nacti comprehenderunt, ac nemine alio ex miniſtris aulæ præſente, illiſis faucibus, ſtrangularunt, & ne, inquiſitione facta, deprehendi poſſent, velo gulæ alligato, quaſi ſemet ea morte multaſſet, ſublimem ſuſpenderunt. Epiphanius epiſcopus Salaminius ipſum in Palatio ſuffocatum inuentum eſſe ſcribit Idibus Maij pridie Pentecoſtes, ac poſtridie ſepulturæ mandatum. Is annum tantum viceſimum erat natus, iuuenis vel ipſius Ambroſij teſtimonio omnib. tum corporis, tum animi bonis ad Imperij magnitudinem ſuſtinendam inſtructus ita, vt etiam in omni genere virtutis paternas laudes videretur eſſe ſuperaturus. Hoc ſcelere perpetrato, Arbogaſtes Imperium ſibi aſciſcere propter barbariem, impietatemq; nõ auſus, ad alterum tranſtulit. Erat in caſtris Eugenius quidam homo paganus. qui ludum primum litterarũ habuerat, deinde ſtipendia in aula meruerat, inde ſcriba, & quæſtor factus, magiſtri dignitatem ab Imperatore fuerat conſequutus.

Adhunç

Ad hunc igitur, quem participem conſiliorum de nece Valentiniani habuerat, Arbogaſtes Imperium detulit. Zoſimus ipſum ab Arbogaſte compulſum, alij vero à Flauiano præfecto vrbis proſpera omnia euentura ex ariolorum prædictione pollicito, euectum prodiderunt.

EVGENIVS IMPER.

EVGENIVS igitur ab Arbogaſte Auguſti dignitate ornatus, ad illius arbitrium omnia adminiſtrans, ſtatim ad firmandas opes ingentem exercitum partim ex Romanis, partim ex Gallis conflauit, & Galliam in deditionem adduxit. Hæc in Italiam, & in Orientem nunciata, mirifice omnium animos, ac pectora vulnerarunt. In primis vero Theodoſius doluit, vbi ſe conſortem Imperij ætate florentem, atque affinitate coniunctum amiſiſſe, atque Imperium ad alienos, eosq; indigniſſimos recidiſſe audiuit. cuius luctum Galla vxor aſſidua comploratione accendit. Cadauer Valentiniani à ſororibus eius mercede redemptum, ac Mediolanum, vt ſepulturæ mandaretur, translatum eſt. ſic enim ſcripſit D. Hieronymus epiſtola tertia: *Adoleſcens Valentinianus, ac pene puer poſt fugam, poſt exilia, poſt recuperatum multo ſanguine Imperium haud procul ab vrbe fraternæ mortis conſcia necatus eſt, & cadauer exanime ſtipendio infamatum.* Quo cognito, Theodoſius litteras ad Ambroſium miſit, rogans, vt ſepeliendum curaret. ad quas Ambroſius ita reſcripſit: *Doleo vehementer, non ſolum, quod immatura morte Valentinianus A. deceſſerit, ſed etiam, quòd informatus fide, ac tuis inſtitutis tantam deuotionem erga Deum noſtrum induerat, atq; tanto in me incubuerat affectu, vt quem antè perſequebatur, nunc diligeret, quem antè vt aduerſarium repellebat, nunc vt parentem putaret. Quod ego non recordatione iniuriæ veteris exprompſi, ſed pro teſtimonio conuerſionis. illud enim alienum, hoc ſuum. quod alte infuſum ſibi ita tenuit, vt matris perſuaſionem excluderet. ille ſe à me nutritum præ ſe ferebat, me vt ſedulum patrem deſiderabat. ille, ſimulato à quibuſdam aduentus mei nuncio, impatienter præſtolabatur. Quin etiam illis ipſis publici doloris diebus, cum ſanctos, & ſummos ſacerdotes domini intra Gallias haberet, vt à me tamen ſacramentis baptiſmatis initiaretur, ſcribendum arbitratus eſt. Quod etiam ſi non rationabiliter, amabiliter tamen ſuum erga me ſtudium teſtificatus eſt. Hunc ego non doleam, æui integrum, antequam ſacramentorum, quæ deſiderauit, adipiſceretur gratiam, repentina morte obiiſſe? Refrigeraſti animum, quòd etiam ipſe dignatus es ferre teſtimonium dolori. Nunc de ſepultura eius quoniam ſcripſit clementia tua, ita hic procurandum, ſed exſors exceſſit baptiſmatis. quid cognouerim, non repreſſi. Eſt hic porphyreticum labrum pulcherrimum, & in vſus huiuſmodi aptiſſimum. Nam & Maximianus Diocletiani ſocius ita humatus eſt. ſunt tabulæ porphyreticæ precioſiſſimæ, quibus veſtiebatur operculum, quo regales exuuiæ includantur. Hoc fuerat præparatum, ſed expectabatur reſcriptum clementiæ tuæ. cuius perceptione recreatæ ſunt ſanctæ filiæ tuæ, filij tui Valentiniani ſorores. quæ ſe grauibus afficiunt modis, & amplius exagitabantur, quòd nihil ſcriberetur ſibi. Vnde iis non parum acceſſit ſolatij, ſed dum inhumatæ ſunt reliquiæ, nequaquam ſibi parcunt. videntur enim ſibi germani ſui funus quotidianum videre. Et re vera, cum ſine fletu magno, ac ſine dolore graui nunquam ſint, tamen quotieſcunque eò accedunt, exangues reuertuntur. Et ipſis igitur conſuletur, & cariſſimis exuuiis, ſi acceleretur ſepultura, ne æſtiuo penitus ſoluantur calore. vix enim ſuperiorem æſtatem tranſegimus.* Ex voluntate igitur Theodoſij funus celebratum, & cadauer Mediolani ſepulturæ mandatum eſt. Iuſtis ſolutis, Ambroſius laudationem ſcripſit, quam poſtea quoque edidit. in qua inter alia hæc poſuit: *Conuerſi ſunt dies nobis votorum noſtrorum in lacrymas. ſiquidem Valentinianus nobis, ſed non talis, qualis ſperabatur, aduenit. Et iſte quidem vel morte ſua voluit adimplere promiſſum, ſed nobis acerbiſſima facta eſt eius, quæ exoptabatur, præſentia. Vtinam adhuc nobis abeſſet, vt ſibi viueret. ſed ille non paſſus, cum audiret alpes Italiæ hoſte infeſtari barbaro, maluit periclitari ſe, ſi Gallias derelinqueret, quàm noſtro deeſſe periculo. Magnum diſcrimen agnoſcimus Imperatoris, quod Romano ſubuenire voluit Imperio. Hæc cauſſa mortis, quæ plena laudis. Soluamus bono principi ſtipendiarias lacrymas, quia ille nobis ſoluit etiam mortis ſuæ ſtipendium. Nec tamen flendi admonitio neceſſaria. Flent omnes, flent & ignoti, flent & timentes, flent & inuiti, flent & barbari, flent & qui videbantur inimici. Quantos ille de Gallis vſque huc totius tractu itineris populorum egit gemitus? omnes enim non*

tanquam Imperatorem ſibi, ſed tanquam parentem publicum obiiſſe domeſtico fletu doloris illacrymant, ſuaq́ omnes funera dolent. Amiſimus enim Imperatorem, in quo duo pariter acerbant dolorem, annorum immaturitas, & conſiliorum ſenectus. Audite omnes populi, & videte dolorem meum, Virgines meæ, & iuuenes mei abierunt in captiuitatem, ſed cognito, quòd ex Valentiniani eſſent partibus, liberi reuerterũt. Militauit hoſtis barbarus Imperatori adoleſcenti, & ſuæ oblitus victoriæ, memor fuit Imperialis reuerentiæ. Laxauit ſponte quos ceperat, excuſans, quòd ignoraſſet Italos. Nos adhuc murum Alpibus addere parabamus. Valentiniani gratia non expectauit Alpium vallum, fluenta amnium, aggeres niuium, ſed Alpes, & fluuios ſupergreſſa, matronas ſui Imperij protexit. Valentinianus errorem iuuentutis antè correxit, quàm diſceret, eſſe lapſum alicuius erroris. Ferebatur primo ludis Circenſibus delectari. ſic iſtud abſterſit, vt ne ſolemnibus quidem principum natalibus, vel Imperialis honoris gratia Circenſes putaret eſſe celebrandos. Aiebant aliqui, ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci. omnes feras vno momento iuſsit interfici. Iactabant inuidi, quòd præmature prandium peteret, cœpit ita frequentare ieiunium, vt plerunque ipſe impranſus conuiuium ſolemne ſuis Comitibus exhiberet, quo & religioni ſacræ ſatiſfaceret, & principis humanitati. Scenicæ cuiuſdam forma, ac decore deperire Romæ adoleſcentes nobiles nunciabantur, iuſsit eam ad comitatum venire. Miſſus precio deprauatus ſine mandati effectu rediit. alterum miſit, ne voluiſſe emendare vitia adoleſcentum, & non potuiſſe, videretur. Datus eſt obtrectandi aliquibus locus. deductam tamen nunquam aut ſpectauit, aut vidit. poſtea redire præcepit, vt & omnes agnoſcerent, irritum eius non eſſe mandatum, & adoleſcentes doceret ab amore mulieris temperare. quam ipſe, qui potuit habere in poteſtate, deſpexerat. Et hæc fecit, cum adhuc non haberet vxorem, & tamen exhiberet ſuis tanquam vinctus coniugio caſtitatem. Quis tam dominus ſerui, quàm ille corporis, fuit? quis tam aliorum arbiter, quàm ille ſuæ cenſor ætatis? Quid de pietate eius loquar? qui cum homines nobili ortos genere, & locupleti proſapia quæ ctio mouere ſolet inuidiam regiæ cupiditatis, accuſator vrgeret, præfectus inſiſteret, reſpondit, vt nihil cruentum ſanctis præſertim diebus ſtatueretur. O iuuenis optime, vtinam te viuentem inuenire potuiſſem, vtinam te dilatio aliqua meo reſeruaſſet aduentui quanta ego cura inter te, & Comitem tuum, quanta ſedulitate concordiam, & gratiam refudiſſem? quàm meipſum pro tua obtuliſſem fide, quàm in me ipſum eos recepiſſem, quibus ille ſe timere dicebat? Ceterum, ſi Comes non eſſet inflexus, tecum remanſiſſem. Nunc quid habeo, quod melius faciam, quàm, vt tibi lacrymas pro tanto tuo in me affectu rependam? Ego te ſuſcepi paruulum, cum legatus ad hoſtem tuum pergerem. ego Iuſtinæ maternis traditum manibus amplexus ſum. ego tuus iterum legatus repetiui Gallias. & mihi dulce illud officium fuit pro ſalute tua primo, deinde pro pace. atque pietate, qua fraternas reliquias poſtulabas, non dum pro te ſecurus, & iam pro fraternæ ſepulturæ honore ſolicitus. Multa alia in hanc ſententiam addit, quæ longa ſunt ad repetendum, & ipſa omnibus eſt in promptu oratio. Dum hæc Mediolani aguntur, Theodoſius Conſtantinopoli eaſdem curas, quibus, occiſo Gratiano, iactatus fuerat, ſecum volutare animo cœpit. Fuere, inquit Ruſinus, nonnulli ſacerdotes, qui pacis ab Arbogaſte legatione ſuſcepta, immunem eſſe Arbogaſtem à nece Valentiniani apud Theodoſium affirmarint. Theodoſius autem, belli conſilio nondum expedito, legatum Eugenij Rufinum Athenienſem ad ſe miſſum, vt animum exploraret, rogaretq́;, num ſe æquo animo imperare paſſurus eſſet, incerto, ac perplexo reſponſo dimiſit. Extremo anno Arbogaſtes, quietam obtinens Galliam, Sunonem, & Marcomerem ſubregulos Francorum odio auito inſectãs, Agrippinam, iam ſæuiente hieme, petiit, ratus tum omnes Franciæ receſſus penetrari poſſe, cum decuſſis foliis nudæ, atque aridæ ſyluæ occulere inſidiatores non poſſent. inde cum exercitu tranſgreſſus Rhenum, Bructeros ripæ proximos, & pagum Aëtiam, quem Chamaui incolunt, populatus eſt, nemine vſquam occurrente, niſi quòd pauci ex Ampſiuariis, & Chattis, Marcomere duce, in vlterioribus collium iugis ſe oſ-
393 tendere. Poſtero anno, quo Theodoſius III conſul cum Abundantio fuit, Eugenium impetus cepit Italiam occupandi, parum memor, quinam Maximum idem tentantem excepiſſet euentus. verum eum Flauianus, homo vaticiniis Gentilium deditus ſpe victoriæ certæ inflarat. prius tamen Germanos nouis ſibi fœderibus obligandos ratus, ne, ſe ex Galliis profecto, Rheni limitem hoſtiliter incurſarent, ad

flumen

flumen progreſſus, ingentes, quas Italię cauſſa parauerat, copias Francorum, atque Alemanorum gentibus oſtentauit. atque ita eos ad vetera redintegranda fœdera perpulit. Tum vero in conuiuio Arbogaſtes à regibus Françis rogatus, num epiſcopum Ambroſium noſſet, Noui, inquit, atq; ei carus ſum. cui illi: In hoc profecto vincis omnes, quòd ab illo viro diligeris, qui dicit ſoli, Conſiſte, & cōſiſtit. Germania pacata, Eugenius in Italiam cum Arbogaſte transgreſſus eſt. Qua re accepta, Ambroſius epiſcopus vrbem Mediolani reliquit, & ſeſe Bononiam contulit, ea re maxime perturbatus, quòd Eugenium acceperat, Flauiano vrbis præfecto, & Arbogaſte Comite contendente, permiſiſſe, vt ara Victoriæ, & ſumptus cæremoniarum repeteretur. quod ne fieret, ſua auctoritate Valentinianus vetuerat. Bononię vero cum eſſet, diuino monitu corpora Sanctorum martyrum Vitalis, & Agricolæ tum ciuitati incognita in ſolo Iudæorum iacentia repperit. eaque cum magna populi gratulatione in ædem S. Stephani, quæ nunc etiam viſitur, tranſtulit. Diſcedens inde Bononia Fauentiam, atque inde Florentiam à ciuibus inuitatus, perrexit, atque ibi partem ſacrarum, quas Bononia eruerat, reliquiarum repoſuit, baſilica ipſis martyribus conſecráta, & puerum mortuum in vitam reſtituit. Interim vero Eugenius cum Arbogaſte, & Flauiano Mediolanum iniuit. quo facto reliqua inde Italia ſeſe illius poteſtati permiſit. Eodem anno Theodoſius Conſtantinopoli IIII Idus Ianuarij Honorium filium, eodem modo, quo antè Arcadium, appellauit Auguſtum, & conſortem vna cum Arcadio Imperij Orientalis accepit. Ea res ita celebrari (vt antè diximus) aſſueuit, vt milites acclamantes Imperatorem in ſcutum leuarent, & per caſtra circunferrent. Quod tum factum ſcribit Claudianus, Honorium alloquens:

Nec dilatus honor, mutatur principe Cæſar.
Protinus æquaris fratri, nec certius vnquam
Hortatu ſuperi, nullis præſentior æther
Affuit omnibus, tenebris inuoluerat atris
Lumen hyems, denſoſq; nothus collegerat imbres.
Sed, cum mox ſolita miles te voce leuaſſet,
Nubila diſſoluit Phœbus. pariterq; dabantur
Sceptra tibi, mundoq; dies caligine liber.

Pòſt hæc certior factus, Eugenium, ſuperatis Alpibus, vna cum Arbogaſte in Italiam tranſcendiſſe, atque, terrore omnibus incuſſo, ad deditionem adegiſſe, haudquaquam ſibi dubitandum putauit, quin ſerpenti incendio occurreret, atque vna, & Valentiniani mortem, & ſeruitutem Italiæ vindicaret. Ceterum de euentu belli ſolicitus, quòd Eugenius omnibus rebus neceſſariis dicebatur eſſe paratiſſimus, primum ſibi diuinam, deinde humanam expoſcendam opem exiſtimauit. Itaq; ieiuniis, vigiliiſque perfunctus, cum ſacerdotibus, & populo templa omnia ſupplicabundus obiuit, atque ante martyrum, apoſtolorumque ſepulchra cilicio indutus procubuit, ac fida Sanctorum præſidia implorauit. Quin etiam Ioannem monachum in Thebaide vaticinij laude florentem ſibi conſulendum putauit, cuius reſponſa proximo Maximi bello vera fuiſſe cognouerat. atq; Eutropium eunuchum in Ægyptum miſit, vt aut virum ſanctum ad ſe adduceret, aut de belli, quod animo moliebatur, euentu conſuleret. Ioannes autem, cum venire abnuiſſet, voce oraculum edidit, ac victoriam illum relaturum, verum non incruentam, reſpondit. Qua voce Theodoſius excitatus, alacri inde, atque erecto animo ſeſe ad humana & pecuniarum, & virorum, equorumque præſidia comparanda conuertit. Cum autem propterea Antiochiæ tributa acerbius à præfectis exigerentur, populus vſque eo furore prouectus eſt, vt, concitata ſeditione, ſtatuas Imperatoris deiecerit, atq; vna ipſum probris, ac maledictis inceſſerit. Quare vix ab eo irato, atq; inſenſo Flauiani epiſcopi precibus veniam, cum ſupplex, atq; ad pedes proſtratus petiſſet, obtinuit. Interim Romæ Flauianus præfectus vrbis, qui magnam veteris auguralis ſcientiæ inter ſuos habebat opinionem, auctor erat Romanis, vt ſacrificia inſtaurarent, victimas cæderent, exta pecudum inſpicerent, quibus non tam deos propitiarent, quàm futuri belli euentum perciperent; Eugenio autem glorio-

ſiſſimam victoriam, & Chriſtianæ religionis ruinam temere promittebat. Arcadio
394 inde III, & Honorio II Auguſtis conſulibus, Theodoſius omnes gentes, quibus expeditionem indixerat, conuenire Conſtantinopolim iuſſit, inter quas ingentes Gotthorum, Alanorum, & Hunnorum cateruæ erant; ac duces eis præpoſuit, Romanis quidem copiis Timaſium, & Stilichonem, hominem Vandalum, qui Serenam fratris ſui filiam habebat in matrimonio; barbaris vero Gainem, Saulem, & Bacurium. Inter Gotthos, qui ordines ſub eo duxerunt, inſignis Alaricus fuit, is, qui poſtea vrbem Romam cepit, & primus barbaros ad Italiam peruaſtandam inuexit. Inde, amiſſa ex partu vxore Galla, Rufino, qui filios, atque aulam moderaretur, in vrbe relicto, Conſtantinopoli exiit. atque in templo ad Septimum votis D. Ioanni Baptiſtæ factis, vt ea expeditio bene, ac feliciter ſibi, ac reip. eueniret, in Pannoniam iter intendit. Hac re cognita, Eugenius Theodoſio ſibi potius in veſtibulo Italiæ occurrendum, quàm in penetralibus excipiendum putauit. Itaque, cum adhuc ille in itinere eſſet, vna cum Arbogaſte, & Flauiano Mediolano egreſſus eſt, iureiurando affirmans, ſe, victoria parta, ſtabulum in baſilica Mediolanenſi facturum, & ſub armis clericos probaturum. Quod vt Ambroſius audiit, extemplo è Tuſcia Mediolanum reuertit, ſpe ſua in Deo defixa, nequaquam permiſſurum, vt credentem in ſe hominibus impiis traderet. Eugenius Aquileiam progreſſus, caſtra poſuit in campo ad fluuium nomine Frigidum, qui ab ea triginta millibus paſſuum diſtat. ac Iuliarum Alpium anguſtias, per quas tritus eſt in Italiam tranſitus, valido præſidio ſepſit. Theodoſius autem, peragrata Pannonia, ad Iulias Alpes prouectus, præſidio ex ſaltu deiecto, & Flauiano, cum euadere potuiſſet, extincto, fauces ipſas contra opinionem hoſtium occupauit, ac, ſuperato ſine labore iugo, ſeſe in campos VII Idus Septembris demiſit. atque extemplo pugnæ copiam fecit. ardentibus ex vtraque parte pugnandi cupiditate militibus ſine mora inſtructæ acies, prœliumque commiſſum eſt, cum Eugenius vexillum Herculis, Theodoſius vero Chriſti inferret. Ceterum, cum duo aciei cornua Theodoſius effeciſſet, atqi in vno Romanas legiónes, in altero barbarorum auxilia collocaſſet, factum eſt, vt Romani cum Romanis ancipiti certamine depugnarent, barbari vero loco moti ab Eugenianis fœdiſſima ſtrage conciderentur. Quod vt Theodoſius ſenſit, veritus, ne ſimul à nonnullis, quos in monte à tergo collocatos animaduertit, duriſſimo ſuo tempore premeretur, protinus ante aciem ſolus, vt omnes videre, atque audire poſſent, in terram proiectus ſupplex Dei auxilium inuocauit, Adeſto mihi Domine, inquiens, ne quando gentes dicant, vbi eſt Theodoſij Deus? Quo voto perfecto, multiplex ſubito Dei ſubſidium ſe oſtendit. nam duces exercitus, qui montem inſederant, nuncium ad eum miſerunt, pollicentes, ſe tranſituros, ſi ſibi venia, atque honos apud illum eſſet. quam conditionem ille accepit, &, vt in tanto tumultu potuit, ſacramento firmauit. ita omnes ſeſe ad Theodoſium contulerunt. Bacurius vero, qui barbaris præerat, collecto animo, prœlium inſtaurauit, ac tanta mole ſe in hoſtes incitauit, vt magna ex parte aut in fugam dederit, aut occidione occiderit. Feruebat tamen adhuc in ceteris partibus vtrinque pugna. atque Eugenius victoriæ certus, ſuos interequitans ad conſtantiam hortabatur, illud identidem vſurpans, ſe pro certo habere, Theodoſium mox deſperatione rerum ſibi manus allaturum. monere autem, ne illum occiderent, ſed viuum ad ſe perducerent. Tum vero ventus ſæuiſſimus ortus, qualem nunquam antè ſpiraſſe conſtabat, in ora hoſtium tanto impetu irruit, vt ordines eorum turbarit. In quo illud fuit mirabile viſu, quòd tela, & ſagittæ, quæ contra Theodoſianos emittebantur, in eos, qui miſerant, à vento reiiciebantur, & clypei manibus rapiebantur, &, ſciſſis loris, in eorum ora prouoluebantur, & oculi eorum ingeſto puluere opplebantur, ita vt aſpectus adimeretur. Quæ vero Theodoſiani tela iaculabantur, ea vehementiore, quàm antè, impetu, ferebantur. Qua ex re, tanquam præſenti Dei auxilio, animati, tanta vi ſe in hoſtes intulerunt, vt ferre non potuerint, ac fugæ ſeſe tradiderint. Hunc in modum vno prœlio, vnoque die cum Eugenio debellatum Rufinus, Socrates, Sozomenus, & Oroſius prodiderunt. Quibus etiam aſſentitur S. Ambroſius, cum ſcribit: *Cum locorum anguſtiis, & impedimentis calonum agmen Theodoſii paulo ſerius*

ſerius in aciem deſcenderet,& inequitare hoſtiis prælij mora videretur, equo deſilùit, & ante aciem ſolus progreſſus,ait: Vbi eſt Theodoſii Deus? Theodoritus autem,& Zoſimus biduo rem confectam ſcribunt hoc modo. Cum defectio Solis incidiſſet tanta,vt noctis tenebras adæquaret, Gotthi prope omnes, (decem millia fuiſſe feruntur,) vna cum Bacurio duce deſiderati ſunt. nox prœlium diremit. Hoc detrimento allato,Eugenius per noctem in caſtra regreſſus,munera diſtribuere iis,qui ſe ſtrenue geſſerant,cœpit. &, tanquam nullo à Theodoſio imminente periculo, vt corpora quiete curarent,præcepit. Theodoſium vero, vt inquit Theodoritus,ſui monuerunt,vt bellum in ver proximum prorogaret, ac maiorem exercitum compararet, vt multitudine par eſſe Eugenio poſſet. Quod Theodoſius ſe facturum negauit. ac per totam noctem Deum de victoria ſupplicauit. ſub galliciniũ vero ſomno victus, ſibi videre viſus eſt duos viros equis candidis inſidentes,qui ſe bonum animum habere iuberent,&,vt prima luce in prœlium rediret,monerent. nam ipſum victoria potiturum. quorum alter ſe Ioannem,alter Philippum apoſtolos eſſe dicebat. Hoc idem viſum militi quoque apparuit, idq; per tribunum ad Theodoſium detulit. Theodoſius inde exercitum alloquutus,quæ ſibi,& militi viſa in ſomnis eſſent,expoſuit,atque omnes arma capere,& forti animo pro libertate,& fide pugnare præcepit,atque,illuceſcente die copiis in prœlium eductis,hoſtes ſomno, vinoq; merſos inuaſit. atq; inde eo,quo ſuprà dictum eſt,modo cõflixit. Ceterum, cum in hoc articulo res Eugenij verſarentur,cohortes eius aliquot, duce Arbitione, diuino ſe vrgeri numine arbitrantes,ac prorſus de victoria deſperantes,ad Imperatorem venerunt, ac ſupplices veniam poſtularunt. omnes ſubito in fidem recepti cum eo,vt ad Eugenium irent,captumque ad ſe adducerent. Illi vero alacri cum clamore in collem,vbi is huius rei ignarus ſedebat, citato agmine contenderunt. Eos vbi anhelantes venire proſpexit Eugenius, victoriæ nuncios ratus,continuo,num viuum ad ſe adducerent Theodoſium, eſt ſciſcitatus. cui illi, non illum ad te adducentes, ſed te ad illum adducturi acceſſimus. atq; his dictis,ex ſolio extractum,vinctis pòſt terga manibus,ad Theodoſium perduxerunt. Theodoſius, vbi in conſpectum venit,quæ impie,ac nefarie aduerſus Valentinianum commiſerat,memorauit, ac religionem eius, qui Herculis auxilio confiſus eſſet,irriſit. ac, ſententia lata, caput ei truncari mandauit. id haſta præfixum, ac per caſtra circunlatum vbi Eugeniani viderunt,repente,armis abiectis,deditionem fecerunt. Arbogaſtes, rebus abſciſſis, cum ſe in mõtes aſperrimos recepiſſet, ac ſe cõquiri ad necẽ ſentiret, poſt biduum ſibi mortem conſciuit. Hanc pugnam, atq; hanc victoriam deſcripſit etiam Claudianus,alloquens Honorium,cuius conſulis, vt ipſe ait,auſpiciis eſt pugnatum:

victoria velox
Auſpiciis effecta tuis. pugnaſtis vterque
Tu fatis,genitorq́ manu. te propter & Alpes
Inuadi faciles: cauto nec profuit hoſti
Munitis haſiſſe locis. ſpes irrita valli
Concidit. & ſcopulis patuerunt clauſtra reuulſis.
Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduerſas acies, reuolutaq́ tela
Vertit in auctores, & turbine reppulit haſtas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.
Alpinæ rubuere niues, & Frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis, turbaq́ cadentum
Staret, ni rapidas iuuiſſet flumina ſanguis.

Quinetiam D. Auguſtinus libro v de ciuitate Dei ita ſcriptum reliquit: *Valentiniano ſiue per inſidias, ſiue quo alio pacto, vel caſu proxime extincto, Theodoſius alium tyrannum Eugenium, qui in illius Imperatoris locum legitime fuerat ſubrogatus, accepto rurſus prophetico reſponſo, fide certus oppreſſit. contra cuius robuſtiſſimum exercitum magis orando, quàm feriendo pugnauit. Milites nobis, qui aderant, retulerunt, extorta ſibi eſſe de*

manibus quæcunque iaculabantur, cum à Theodoſii partibus in aduerſarios vehemens ventus iret, & non ſolum quæcunque in eos iaciebantur, concitatiſſime raperet, verum etiam ipſorum tela in eorum corpora retorqueret. Vnde & poëta Claudianus, quamuis à Chriſti nomine alienus, in eius tamen laudibus dixit:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes. tibi militat æther.
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

Victor autem, ſicut crediderat, & prædixerat, Iouis ſimulachra, quæ aduerſus eum fuerant, neſcio quibus ritibus velut conſecrata, & in Alpibus conſtituta, depoſuit. eorumq́; fulmina, quòd aurea fuiſſent, iocantibus, quòd illa lætitia permittebat, curſoribus, & ſe ab eis fulminari velle dicentibus, hilariter, benigneq́; donauit. Narrant, eadem hora, qua pugnatum eſt ad amnem Frigidum, Conſtantinopoli in templo ad Septimum hominem dæmoniacum in ſublime raptum, velut cum S. Io. Baptiſta contendentem illum conuiciis proſcidiſſe, cum diceret, caput illi deſectum eſſe, ac deinde addidiſſe: Tu me vincis, & meis copiis inſidiaris. Qui vero aderant, dæmoniacum aliquid de bello, quod cordi erat omnibus, dicere arbitrati, diem, & horam notarunt. atque illo plane momento victoriam eſſe partam, haud ita multo pòſt certis nunciis cognouerunt.

THEODOSIVS MAIOR AVG.

HIs rebus geſtis, Theodoſius, tanquam Occidentalis iam Imperij dominus, Aquileiam iniuit, atque Honorium filium Conſtantinopoli, & Mediolano Ambroſium epiſcopum euocauit. Ambroſius, miſſis nunciis, primum orauit, vt filios hoſtium, qui ad eccleſias confugerant, conſeruaret, deinde ad eum Aquileiam proceſſit. quem vt vidit Theodoſius, ad pedes eius accidens, ſe precibus, & meritis eius incolumem eſſe aſſeruit. ac rogatu eius accidens, ſe precibus, ac rogatu eius miſeris illis ignouit. De quibus eodem in loco ſic Auguſtinus: *Theodoſius inimicorum ſuorum filios, quos non ipſius iuſſus, ſed belli abſtulerat impetus, etiam nondum Chriſtianos ad eccleſiam confugientes Chriſtianos hac occaſione fieri voluit, & Chriſtiana caritate dilexit. nec priuauit rebus, ſed auxit honoribus, in neminem poſt victoriam priuatas inimicitias valere permiſit.* Diſceſſit inde Aquileia vna cum Theodoſio Ambroſius, ita vt vno die ante illum Mediolanum acceſſerit. Theodoſius autem, aſſumpto Honorio Mediolanum veniens vna cum eo de Eugenio triumphauit. vt Claudianus deſcripſit:

Quanti tum iuuenes, quanta ſpreuere pudorem
Spectandi ſtudio matres, puerisq́; ſeueri
Certauere ſenes, cum tu genitoris amico
Exceptus gremio, mediam veherere per vrbem,
Velaretq́; pios communis laurea currus?

His rebus magna felicitate confectis, paucis pòſt diebus Theodoſius in morbum incidit, qui aquæ inter cutem appellatur. quo ingraueſcente, ſaluti ſuæ metuens teſtamentum condidit, atque Arcadio Orientem, Honorio Occidentem reliquit, atque illi Rufinum, huic Stilichonem tutorem conſtituit. Ianuario vero ineunte, Olybrio, & Probino coſ. pauliſper ex morbo recreatus, ludos Victoriæ edidit, atq;
395 eos animi cauſſa ante prandium inſpectauit. poſt prandium vero cum vehementius languere cœpiſſet, Honorio, vt intereſſet, mandauit. ac ſubſequente nocte XVI Kal. Februarij è vita migrauit, anno ætatis LX, Imperij XVI mortem eius frequentes imbres, & ſolito tenebroſior caligo, & terræ tremor præcedens nunciauit. Fuit Theodoſius inter omnes Imperatores memorabilis non ſolum, quia propria virtute, atque eximio Imperatoris iudicio ad illius eſt dignitatis culmen euectus, ſed etiam quia in Imperio dignnm ſe tanto faſtigio præſtitit, rep. non ſolum fortitudine, ſed etiam pietatis Chriſtianæ ſtudio ſubleuata. quibus laudibus proxime ad Conſtantinum acceſſit. Honorius cadauer patris Conſtantinopolim inter Auguſtos ſepeliendum miſit. poſt diem autem quadrageſimum Ambroſius in templo, ipſo Honorio præſente, laudauit. Extat illa oratio; in qua inter cetera hæc

hæc poſuit: *Theodoſii principis & proxime conclamauimus obitum, & nunc quadrageſimum celebramus diem, aſſiſtente ſacris altaribus Honorio principe. quia ſicut ſanctus Ioſeph celebrat quadrageſimam patris Iacob ſupplantatoris illius, & nos celebramus Theodoſii quadrageſimam, qui imitans Iacob, ſupplantauit perfidiam tyrannorum, qui abſcondit ſimulachra gentium. omnes enim cæremonias oblitterauit. qui etiam iis, qui in ſe peccauerunt, doluit, quam dederat, periiſſe indulgentiam. & veniam denegabant, ſed non negabunt filij, quod donauit pater. Nunc ſe regnare Theodoſius cognoſcit, quando eſt in regno domini Ieſu Chriſti, & conſiderat templum eius. Nunc ſibi rex eſt, quando recipit etiam filium Gratianum, & pulchra iam dulciſſima ſibi pignora, quæ hic amiſerat. quando eius Flaccilla adhæret fidelis anima Deo, quando patrem ſibi redditum gratulatur, quando Conſtantino adhæret. cui licet baptiſmatis gratia in vltimis conſtituto omnia peccata dimiſerit, tamen, quòd primus Imperatorum credidit, & poſt ſe hereditatem fidei principibus dereliquit, magni meriti locum repperit. Fles Honori, & lacrymis pium teſtificaris affectum. quòd in bonorum adhuc honore tumuli patris corpus per ſpacia multa tranſmittis? fles, quòd non vſque Conſtantinopolim reuerendas reliquias ipſe proſequeris? eadem tibi cauſſa nobiſcum eſt. Ne vereare, ne inhonoræ videantur, quocunq; acceſſerint, reliquiæ triumphales. non hoc ſenſit Italia, quæ claros ſpectauit triumphos, quæ à tyrannis interim liberata concelebrat ſuæ libertatis auctorem. non hoc Conſtantinopolis, quæ ſecundo ad victoriam principem miſit, quem cum vellet tenere, non potuit.*

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER X.

HONORIVS AVGVSTVS.

THEODOSIO exempto, ſimul etiam robur, ac dignitas ipſius titubare Imperij cœpit. Neque enim aut in Arcadio, qui Orientem, aut in Honorio, qui Occidentem accepit, ad impendentem malorum tempeſtatem ſuſtinendam ſatis aut neruorum, aut animi fuit. His vero cladibus cauſſam attulit, primum imbecilla vtriuſque principis ętas, quòd ille nouemdecim, hic decem duntaxat annos natus, parum rebus tantis adminiſtrandis etat idoneus; deinde nefaria Rufini, & Stilichonis, qui tutores hærebant, improbitas. qui, captata puerorum occaſione, certatim animum ad inuadendum Imperium per omne genus ſceleris, ac perfidiæ contulerunt. Nam cum ambo tanta habendi cupiditate flagrarunt, vt ius venale omne habuerint, neque vllum ad conficiendam pecuniam iniuriæ genus omiſerint, tum ſe tanto inter ſe odio perſequuti ſunt, vt alter alterius euertendi cauſſa humana, diuinaque omnia permiſcuerit. His acceſſere barbari, qui prioribus annis in fines Romanorum accepti, atque honoribus militaribus, excluſis veteribus Romanis, ornati, eo inſolentiæ venerant, vt iam non ſeruire, ſed dominari, neque iuſſa Imperatorum expectare, ſed eorum temporibus inhiare, viderentur. Quæ mala cum Synæſius Cyrenæorum antiſtes videret, orationem ad nouum Imperatorem Arcadium ſcripſit, in qua cum alios principum mores reprehendit, longe à diſciplina vetere diſſidentes, tum maxime, quòd, deſpectis Romanis, barbaros colerent, neque imminens ex ea re periculum prouiderent. Placet autem eius orationis ſummam in hos annales intexere, quòd præſentem, & futurum reipublicæ ſtatum mirifice poſſit illuminare: *Debet*, inquit, *rex aſſidue cum militibus ſuis verſari, in primis autem cum iis, quos agri, quos vrbes, quos denique vniuerſa*

regio, quæ illius imperio paret, propugnatores dat, & cuſtodes reip. ac legum, ſub quibus alti, atq; inſtituti ſunt. Hi enim ſunt, quos Plato canibus ſimiles eſſe dicit. Sed neq; paſtor vnquam cum canibus lupos collocabit. nam ſi quando in canibus imbecillitatem, aut ignauiam aliquam animaduerterint, & ipſos canes, & gregem, & paſtorem deniq; ipſum aggredientur neq; legislator vnquam arma concedet iis, qui non ſunt nati, & educati ſub ipſius legibus. nullum enim ab his pignus beneuolentiæ habet. Eſt enim hominis audacioris, cum videat, iuuentutem multam alibi educatam, ſine moribus viuentem, ſua in regione arma tractantem, non extimeſcere, nec videre, Tantali ſaxum tenui filo appenſum impendere reip. nam tum eam externi milites inuadent, cum rem ſibi bene ceſſuram exiſtimabunt. Ac ſane iam huius mali velitationes quædam fiunt, iamq́; nonnullæ partes Imperij, perinde vt corporis, laborant; cum non poßint ea, quæ aliena ſunt, cum ipſo corpore coaleſcere, & ad harmoniam ſanam reduci. ſecernenda autem eſſe tum à corporibus, tum à ciuitatibus ea omnia, quæ ſunt in iis aliena, & medici, & Imperatores cenſent. Qui vero exercitum non conſcribit, qui illis opponi poßit, & veluti illi domeſtici ſint, vacationem militiæ petentibus multis permittit, ſuosq́; aliis rebus operam dare concedit, quid aliud, quàm in propriam perniciem ruit? cum æquum eſſet, iſtos Scythas, qui hic arma geſtant, perſequi, & ab ipſa agricultura propugnatores accerſere, & delectus adeo acres habere, vt philoſophi è ſcholis, opifices ex officinis, populi ex theatris euocarentur. Quo modo enim ferre poſſumus, partes viriles in noſtra rep. alienorum, & externorum eſſe, & fortißimum Imperium concedere aliis bellicæ gloriæ principatum? Neq; enim dubitandum eſt, fore, vt illi aliquando armis inſtructi hominum vrbanorum ſe dominos eſſe velint. Quod priuſquam eueniat, reuocandi ſint nobis Romanorum animi, & ita aſſuefaciendi, vt ipſi ſuo marte vincere & poßint, & velint, nec omnino ſocietatem vllam cum barbaris ineant, ſed eos omnes deſpiciant, omniq́; loco funditus pellant. Primum igitur magiſtratu eiiciantur, & procul à curia honoribus arceantur, quibus per ſummum dedecus ea obuenerunt, quæ diu apud Romanos habita ſunt, & re ipſa fuerunt, honeſtißima. Nam & Deam Themidem, quæ ſenatui, & Bellonam, quæ exercitui præſidet, obuelare ſe arbitror, cum cernant, hominem penula ſcortea indutum ducem eſſe chlamydatorum, & villoſam pellem exuentem togam ſumere, & de ſumma rerum cum Romano magiſtratu conſulere prope ipſum conſulem ſedentem, longe poſt eum ſedentibus iis, quibus honos ille iure optimo debebatur. atque illos eoſdem, vbi paullulum è curia egreßi fuerint, pelles ſuas rurſum induere, togamq́; Romanam apud ſuos deridere, quòd impediat enſis eductionem. Apud nos exercitus magni ſunt, noſtriq́; ſeruis Scythis ſanguine coniuncti. qui, neſcio quo infelici fato in Romanum Imperium influxerunt. illi ſuos duces habent magnæ auctoritatis viros non ſolum apud eos ipſos, ſed etiam apud nos. quod malum noſtra dedit ſocordia nobis. præter eos autem milites, quos iam habent, ſeruos etiam noſtros ipſis acceſſuros exiſtimate. Hæc igitur nobis munitio demolienda. purganda ſunt Imperatoris caſtra non aliter, ac cumulus tritici. Cunctos autem Scythas Romani, quibus cum illis res eſt, manu, & conſilio antecedunt. Scythas autem iſtos & narrat Herodotus, & nos ipſi cernimus morbo timiditatis laborare. hi enim ſunt, qui vbiq; terrarum ſeruitia explent, quiq́; ſedem ſtabilem nunquam habuerunt, qui ſedibus ſuis ſæpe à multis expulſi, noſtra ætate ad nos venerunt, non animo bellandi, verum ſupplices, cum rurſus finibus ſuis moti eſſent. Cum autem Romanorum mores, ſicuti in ſupplices decuit, humanißimos, & non arma experti eſſent, barbari, quam par fuit, gratiam rettulerunt. nam inſolentes facti beneficium non agnouerunt. quo nomine, cum patri tuo aduerſus ipſos armato meritas pœnas dediſſent, rurſus ad miſericordiam eius confugientes, ſupplices ſe vna cum vxoribus ſuis ad pedes eius proiecerunt. ille vero ſupplicantes erexit, & belli ſocios aſciuit, & ciuitate donauit, & omnium bonorum participes fecit, & partem Romani agri eis attribuit. At illi, propterea quòd pater tuus mitem ſe eis præbuit, nos in hunc vſque diem derident. quæ fama humanitatis noſtræ etiam vicini eorum ad nos veniunt. aduentant enim ſagittarij equites, petentes, vt eos complectamur, illosq; nobis, vtpote multo ſe inferiores, exemplum proponunt. At difficile eſt, iſtos expellere. Si me audies, difficultas illa facile tolletur, ſi militum numerum adauxeris, ſi Romanos ad virtutem excitaueris, ſi legiones domeſticas ſcripſeris, ſi aduerſus barbaros iſtos animo vehementi, & concitato vteris. nam mox vel agriculturæ operam iußi dabunt, vel eodem itinere, quo venerunt, fugam capeſſent, & nunciabunt iis, qui trans Iſtrum incolunt, non amplius eſſe apud Romanos illam facilitatem, ſed eos ducem habere iuuenem quendam excelſi animi, qui etiam inſontem reprehendere poßit. Hæc, vt expoſui, de periculoſa reip. barbarorum inſolentia ſcripſit Sy-

næſius

næſius ad Arcadium, vt primum poſt mortem patris Imperium iniit. quæ non obſeruata vim ſacri cuiuſdam oraculi habuerunt. nam barbari, cum annis prioribus quieuiſſent, ab hoc anno tumultus miſcere deintegro in Orientali Imperio incœperunt. Quæ res, quoniam inſignium, quæ pòſt Occidentem afflixerunt, calamitatum initium introduxit, quemadmodum geſta ſit, diligenter eſt exponendum.

STILICHO, cum vtriuſque principis, atq; Imperij tutelam à Theodoſio ſibi commiſſam eſſe aſſereret, Rufinum munere ſuo exuere omni ratione contendit, atq; ad eam rem iter Conſtantinopolim adornauit, ita vt, rebus Italiæ conſtitutis, magna celeritate ſe in Galliam ad limitem Rheni pacandum contulerit. Qua re cognita, Rufinus ſubito, quaſcunq; potuit, ei moras oppoſuit. itaq; cum alia in Oriente bella, tum præſertim Gothicum grauiſſimum excitauit. Quippe, litteris occulte ad Alaricum in Thraciam miſſis, ipſum ad inuadendam Græciam perpulit. compererat enim, grauiter illum ferre, ſe militaribus copiis nullis præfectum eſſe, ſed eas duntaxat obtinere, quas ei Theodoſius tradiderat, cũ aduerſus Eugenium arma tulerat. Inde de induſtria homines ſibi fidos ei obiecit, Antiochum, qui Græciam pro conſule regeret, & Gerontiũ, qui Thermopylas cuſtodiret, ſecretis vtriq; mandatis editis, vt Alaricum, ſi impetum in ea loca feciſſet, male pertinaci defenſione reciperent. Qua re fretus Alaricus, cum ingenti Gotthorum exercitu raptim ex Thracia mouit, atq; irruptionem in Macedoniam fecit, nullis, neq; oppidis neq; eccleſiis, neq; hominibus parcens, vnde prædæ ſperare aut ſibi, aut ſuis aliquid poſſet. In Theſſaliam inde tranſgreſſus, à Theſſalis ad oſtia Penei fluminis commiſſo prœlio pulſus, tria hominum millia perdidit. Inde ad Thermopylarum anguſtias, qui tranſitus erat notiſſimus in Græciam, ventum. eæq;, cedente ex compoſito Gerontio, occupatæ. qua de re ſic Eunapius: *Alaricus cum barbaris per Thermopylarum fauces peruaſit non ſecus, quàm per apertum ſtadium, ac campum liberum, & decurſus equorum patentem. Eas Græcia anguſtias illi prodidit impia natio fuſcis vtentium veſtibus, qui, nullo prohibente, ſimul cum eo irruperunt, reſciſſa iam pontificalium inſtitutorum lege, ac vinculo.* Ceterum, occupatis Thermopylis, cum in Bœotiam deſcendiſſet, omnia præter Thebas expugnauit. has enim, quòd munitas inueniſſet, atq; Athenis animo immineret, ſtudioſe reliquit. Athenis autem facile ſe potiturũ ſperabat, vel quia propter vrbis amplitudinem cuſtodiri ab omni parte non poſſent, vel quia, occupato portu Piræi, ciues inopia rei frumentariæ breui deditionem eſſent facturi. cum autem exercitum vrbi admoueret, Mineruam in muris obambulantem ſibi videre viſus eſt, ea ſpecie, qua à Gentilibus fingebatur; pro mœnibus vero Achillem ſtantem, qualem Homerus expreſſit, cum iratus Patrocli necem vlturus acceſſit. cuius viſi noua ſpecie territus, conſilium oppugnationis abiecit, ac pacem vltro ciuibus obtulit. qua ſacramẽto vltro, citroq́; firmata, vrbem cum paucis ingreſſus eſt. Summo omnium ſtudio exceptus, cum lectiſſimis ciuibus lautus accubuit. ac muneribus eximie cultus, vrbe pariter, ac tota Attica ſine vllo maleficio ceſſit. Inde tranſitu in Megaridem facto, & vrbe primo impetu capta, ad Iſthmum proceſſit, eoq́; ſine vllo certamine Gerontij beneficio ſuperato, in Peloponneſum ingreſſus, Corinthum, Argos, Lacedæmonem, ceteraq́; interiecta oppida nullo negotio redegit in poteſtatem. Quibus cladibus cognitis, Rufinus eo magis ad Imperij cupiditatem exarſit. Interim Stilicho in Rhætiam profectus, primo aduentu Francos reges, & Sueuos, Alemanosq́; ita perterruit, vt pacem poſtularent. Ex quibus Marcomeres rex Francorum in exilium actus: Summo autem frater eius, cum ſe germani vindicem ferret, à ſuis eſt interfectus. ita fœdus cum Francis percuſſit. Mox de Alarici irruptione in Illyricum facta edoctus, Italiam eadem, qua venerat, celeritate repetiit, atq; exercitum, quem Theodoſius in Italia reliquerat, in naues impoſuit, aliisq́; ex Italia, Galliaq́; militibus ſecum adductis, in Illyricum contendere maturauit. atq; in Peloponneſum egreſſus, Alaricum late omnia, vt diximus, expugnantem offendit. Cuius aduentu Alaricus exterritus, milites ſuos per agros palantes, ac diſſipatos contraxit, ac ſe vallo, caſtriſq́; ſepſit. Stilicho vero armato ad illum progreſſus exercitu, extremo decertare prœlio voluit. verum, cum inſtructæ vtrinq; acies ſtarent,

litteras ab Arcadio Rufini impulſu ſcriptas accepit, quibus præcipiebatur, ne quid in Oriente rei militaris attingeret. quibus lectis, bellum, quod in manibus erat, omiſit. quod ſi, vt ſpes erat, proſpero euentu ceſſiſſet, ſatis conſtat, multas, quę imminebant Occidenti, calamitates, facile potuiſſe auerti. Hæc in hunc modũ acta tradit Claudianus. Zoſimus autem auctor eſt, Stilichonẽ in Peloponneſum egreſſum, Alaricum in Pholoen Arcadiæ oppidum compuliſſe, eumq; cõmeatus inopia extinguere potuiſſe, niſi ſeſe ocio tradidiſſet, ac, quæ Gotthi non attigerant, militibus ſuis diripienda dediſſet. Quo facto, Gotthos ſpacium nactos, ſeſe ex Peloponneſo cum præda in Epirum intuliſſe, atq; eaſdẽ ibi populationes, & vaſtitates edere perrexiſſe. Quocunq; vero modo res geſta ſit, Stilicho, re infecta, cum ſibi redeũdum videret, exercitum Theodoſianum ad Arcadium miſit, ac Gainem ei ducem præfectũ ſecreto, quid aduerſus Rufinũ moliri vellet, edocuit. Interim cadauer Theodoſij Conſtantinopolim ex Italia tranſportatum VI Idus Nouembris funere magnificentiſſimo eſt elatum. V autem Kal. Decembris, appropinquante Conſtantinopoli exercitu, Gaines prægreſſus, militum aduentum Arcadio nunciauit, eumq; ea de re geſtientem, vt de more obuiam extra vrbem procederet, adhortatus eſt. Quod Arcadius ſummo ſtudio fecit, ac benigne ſalutatus, comiter omnes excepit. Quo facto, milites, accepto à Gaine ſigno, cuncti in Rufinum, qui cum Arcadio exierat, &, vt inquit Claudianus, ab Arcadio in partem Imperij accipi poſtulabat, infeſti ſe intulerunt, ac plurimis illatis vulneribus confecerunt. Caput inde abſciſſum, & pilo præfixum per vrbẽ latum eſt. manus dextera amputata ad dedecus inſatiabilis auaritiæ ſtipem oſtiatim emendicauit. Eo anno Florentino vrbis præfecto ſucceſſit Andromachus. quo pręfecturam gerente, Honorius Mediolano multa edicta edidit, quibus eos, qui tyrannos in ſeditione ſequuti erãt, aut pœna multauit, aut venia ſubleuauit, & patris acta firmauit: ex quibus hoc huic hiſtoriæ adſcribere libuit, datũ X Kal. Aprilis: *Quæcunq; à parentibus noſtris diuerſis ſunt ſtatuta temporibus manere inuiolata, atq; incorrupta circa ſacroſanctas eccleſias præcipimus. Nihil igitur à priuilegiis immutetur, omnibusq;, qui eccleſiis ſeruiunt, tuitio deferatur. quia temporib. noſtris addi potius reuerentiam cupimus, quàm ex iis, quæ olim præſtita ſunt, immutari.* In Africa S. Auguſtinus, quem ab Ambroſio ſalutari fonte ablutum ſuprà diximus, epiſcopus Hipponenſis eſt factus. Rufino extincto, Eutropius eunuchus locum tenuit. Is Rufini
396 bona amicis dilargiri contendens, ab Arcadio eſt cohibitus. ſiquidẽ initio ſequentis anni, quo ille quartum, & Honorius tertium conſulatum geſſerunt, Idibus Februarij edixit, vt ea, quę Rufinus quondam, cum viueret, quoquo pacto poſſederat, in eodem ſtatu manerẽt, nec quiſquã ſibi poſt eius obitum vindicandi poteſtatem aſſumeret. Eutropius repente Rufinus alter effectus, cum Timaſium, & Abundantium, atq; honoratiſſimum, & gratioſiſſimum quenq; apud Arcadium ex aula per varias calumnias emouiſſet, atq; adeo etiam in exilium proieciſſet, tum in Stilichonem arbitratu ſuo res Occidentis adminiſtrantem ſe intulit, & ad intercludẽdum illi Conſtantinopolim aditum, hoſtem iudicandum à ſenatu Arcadij voluntate curauit. mox vt Africam Honorio adimeret, Gildonem Comitem, & magiſtrum vtriuſq; in Africa militiæ ad ſtudia ſua traduxit. Ita Gildo, exercitu Africano corrupto, repente Africam occupauit, eamque ſe Arcadij nomine obtinere denunciauit. Quam rem Stilicho pro eo, ac debuit, grauiſſime accepit. neque remedium quærere ei recuperandæ ceſſauit. Interim Honorius Mediolani Libycarum ferarum munus populo exhibuit. in quo res inſignis memoriæ contigit. Cum Creſconius quidam ad beſtias damnatus à militibus Stilichonis de eccleſia, ad quam confugerat, raperetur, Ambroſius epiſcopus cum clero ad hominem conſeruandum accurrit. ſed milites duces Arrianos habentes præualuerunt, atque arreptum hominem ad amphitheatrum deduxerunt. verum non ita multo poſt, expedito dimiſſi leopardi in eum locum, in quo ſpectandi cauſſa ſedebant, aſſultu, miſere laniati ſunt. Quod vbi vidit Stilicho, religione haud intactus, per multos dies epiſcopo ſatisfecit, & Creſconium, quia grauiſſimorum criminum erat manifeſtus, in exilium mittere ſatis habuit. Per eoſdem etiam dies ipſe Ambroſius corpus S. Nazarij martyris in horto extra vrbem inuenit, ſanguine perinde recenti, ac ſi eodem

eodem tempore, quo leuabatur, lotum, & compoſitum in ſepulchro fuiſſet. id ad
baſilicam Apoſtolorum pridie Solemnis eorum deinde conditum fuit. Et hoc an-
no Alaricus vna cum ſuis victoria ſuperiore ſuperbus Epiro egreſſus, Grçciam pro-
uinciam incurſauit, eamq; incendiis, & populationibus vaſtare, nemine reſiſtente,
cōtendit. Quo terrore perculſi incolæ, multi externas regiones ſalutis gratia quæ-
ſiuerunt. Eo etiam anno varia prodigia nunciata graues curas in hominum menti-
bus excitarunt. nam & terra per plurimos dies ſæuo motu concuſſa eſt; & cœlum
maximo ardore viſum eſt conflagrare. Cæſario inde, Atticoq; conſulibus, Hono- 397
rius Romam proceſſit, atq; edictum in Foro Traiani edidit, ne quis in campo Mar-
tio caſas, aut tuguria collocaret. Eo præſente res accidit altera memorabilis, quæ
finem muneri gladiatorio attulit. Cum gladiatores adhuc priſco more in foro da-
rentur, Telemachus quidam ex Oriente monachus ſpectaculi fœditatem auerſa-
tus, dirimendi certaminis gratia prouolauit in medium. Qua re populus indigna-
tus, monachum lapidibus eſt aggreſſus. Quem extinctum vbi ſenſit Honorius, in
numerum martyrum aſcribi curauit, & noua lege, ne in poſterum gladiatorum
munus ederetur, edixit. Interim, cum Africa amiſſa antè oculos verſaretur, eius re-
cuperandæ talis occaſio eſt oblata. Mazeſcel nefariis à Gildone fratre inſidiis ap-
petitus, ex Africa fugit, atque ad Honorium profectus, quo ſtatu res illius prouin-
ciæ eſſent, edocuit, belliq; facilitate propoſita, operam ſuam ad Gildonem expu-
gnandum, ſi ſibi idoneus daretur exercitus, eſt pollicitus. Res in eum locum ad-
ducta erat, vt differri vindicta non poſſet. nam Gildo ex Africa ita nauigationem o-
mnem impediebat, vt Romam in magnam rei frumentariæ difficultatem adduce-
ret. Itaq;, Honorio, ac Stilichone auctoribus, ſenatus, vetuſto more relato, bellum
aduerſus Gildonem, duce Mazeſcele, decreuit. atq; ita res neceſſariæ ad id com-
parari ſunt cœptæ. Qua re cognita, Gildo rabie aduerſus Mazeſcelem efferatus,
liberos eius, qui in Africa remanſerant, iugulauit, ac ſcelus ſcelere cumulauit. Ho-
norius menſe Aprili rediit Mediolanum. Idem annus duorum nobiliſſimorum an-
tiſtidum morte fuit inſignis, Ambroſij Mediolanenſis, & Martini Turonēſis. Am-
broſium grauiſſimo morbo iactatum ſimulac Stilicho audiit, diuino quaſi afflatus
numine, vaticinium protulit, inquiens: Si hic vir naturæ conceſſerit, vltimus Italiæ
impendet interitus. exceſſit autem magna ſanctitatis, & doctrinæ fama pridie No-
nas Aprilis, inq; eius locum Simplicianus presbyter, homo iam ætate confectus, eſt
ſubſtitutus. Martinus, mirandis operibus editis, ſupra hominis conditionem in vita
nobilitatus. III Idus Nouembris migrauit ad cœlos. Vterq; ab Eccleſia inter Con-
feſſores, Ambroſius etiam inter Doctores aſcriptus eſt. Martini ſepulchrum incre-
dibili & ciuium, & conuenarum multitudine celebrari pietatis nomine cœptum.
ex quo præcipue Turonenſis eſt eccleſia inſignita. Eodem anno Idibus Auguſtis
Concilium Carthagine actum eſt, in quo præter cetera Aurelius epiſcopus decre-
uit, vt epiſcopi Africæ de die paſchatis celebrando, qui in controuerſia erat, ad an-
tiſtidem Carthaginienſem referrent, de pueris vero apud Donatiſtas baptizatis,
Syricium pontificem, & Simplicianum epiſcopum Mediolani conſulerent. cui
Concilio ſubſcripſit etiam S. Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus. In Oriente Ar-
cadio Eudoxia Auguſta Flaccillam puellam peperit. Nectario epiſcopo Conſtan-
tinopolitano mortuo, Ioannes Antiochenus ſuffectus eſt, is, qui ab eloquentiæ ma-
gnitudine, quaſi auream orationem ore funderet, Chryſoſtomus appellatus eſt. Et
hoc anno Alaricus in Epiro, & Græcia cum ſuis inſolentius ſæuiit. Inſequenti inde 398
Honorius quartum conſulatum ſuum in Occidente, Eutychianus vero in Oriente
iniuit. Eo anno, Syricio pontifice VIII Kal. Martij vita functo, Anaſtaſius presbyter
VII Idus Aprilis eſt ſubrogatus. De quo ſic Paulinus Nolanus epiſcopus ad Del-
phidium: *Sciat Veneratio tua, ſanctum fratrem tuum papam vrbis Anaſtaſium amantiſſi-
mum eſſe humilitatis noſtræ. nam breui poſt ordinationem ſuam epiſtolas de nomine noſtro
plenas, & religionis, & pietatis, & pacis ad epiſcopos Campaniæ miſit, quibus & ſuum decla-
raret affectum, & aliis benignitatis ſuæ præberet exemplum. deinde nos ipſos Romæ, cum ſo-
lemni conſuetudine ad beatorum apoſtolorum natalem veniſſemus, tam blande, quàm honori-
ſice excepit. poſtea quoque, interpoſito tempore, etiam ad natalem ſuum, quod cum ſacerdoti-*

bus ſuis deferre ſolet, inuitare dignatus eſt. Honorius nuptias cum Maria Stilichonis, & Serenę filia quadriennio antè ſibi deſponſa, iam maturis vtriuſque ad ineundum matrimonium annis, Mediolani apparatu magnifico celebrauit. Stilicho Mazeſcelem cum idonea militum manu contra Gildonem in Africam miſit. Is, cum Piſis conſcendiſſet, ad Caprariam inſulam delatus, ſanctos quoſdam viros aſſumpſit, quorum ſe apud Deum precibus victoriam pariturum putauit, atq; in Africam egreſſus, contra Gildonem cum quinque militum millibus conſtitit, qui ſeptuaginta millia in armis habebat. Inde, cum caſtra mouere, & intercedentem ſuperare vallem moliretur, per noctem à S. Ambroſio, qui paulo antè finem viuendi fecerat, admoneri in quiete ſibi eſt viſus, cum, manu ſublata, & impacto ter humi bacillo, diceret: *Hic.* quod ille interpretatus eſt, tertio poſt die ſe ibi victoria potiturum. Atq; ita poſt triduum, illatis in hoſtem ſignis, ſtatim ſine certamine milites Romanos omnes ad deditionem adduxit. barbaris fugientibus, Gildo & ipſe ſe fugæ mandauit. verum, cum arrepta naui in altum prouectus, vi ventorum Tabracam eſſet teiectus, poſt aliquot dies ab hoſtibus captus eſt ſtrangulatus, ſiue, vt inquit Zoſimus, ne in manus hoſtium perueniret, ipſe ſibi mortem conſciuit. Mazeſcel inde ingenti potius, quàm glorioſa victoria decoratus, in Italiam ſe recepit. Hac re Romam nunciata, eximia omnes lætitia cumulati. nam vrbs, atque Italia tota ingenti annonæ difficultate leuata eſt. Senatus eo nomine Honorio triumphum decreuit. quem fama fuit, Mediolano Romam venturum. verum omnium opinionem fefellit. Itaque Claudianus Romam hac de re conquerentem fecit, his verſibus:

Veſtra parens Auguſte queror, quonam vſque tenebit
Prælatus mea vota Ligur? vetitumq́; propinqua
Luce frui ſpaciis decernens gaudia paruis,
Torquebit Rubicon vicino nomine Tybrim?
Nonne ſemel ſpreuiſſe ſat eſt, cum reddita bellis
Africa venturi ſpe luſit principis vrbem?
Nec duras tantis precibus permouimus aures.
Aſt ego frenabam geminos, quibus altior ires
Electi candoris equos, & nominis arcum
Iam molita tui, per quem radiante decorus
Ingrederere toga. pugnæ monumenta dicabam,
Defenſam titulo Libyam teſtata perenni.

Stilichoni vero monumentum populus Rom. ex ſenatuſconſulto cum his verbis conſtituit: *Fl. Stilichoni inluſtriſſimo viro, magiſtro equitum, peditumq́;, Comiti domeſticorum, tribuno prætoriano, & ab ineunte ætate per gradus clariſſima militiæ ad columen gloriæ ſempiternæ, & regiæ affinitatis euecto, progenero Diui Theodoſii, Comiti Diui Theodoſii Auguſti in omnibus bellis, atq; victoriis, & ab eo in affinitatem regiam cooptato, itemq́; ſocero Dn. Honorij Auguſti, Africa conſiliis eius, & prouiſione liberata.* Eutropio ſliberam prope dominationem non ſolum in aula, ſed etiam in Imperio Arcadij exercente, atque omnes omnium pecunias, opesq; per varias cauſſas in domum ſuam aſtute vertente, Gaines indigne tulit, vt qui honorem duci prouectioris ætatis conuenientem nactus non eſſet. nec muneribus vel ampliſſimis inſanam barbari cupiditatem exſaturare ad colligendam gratiam poſſet. ac varia ſecum moliri ad res nouandas animo cœpit. In Epiro, ceteriſq; finitimis Orientis prouinciis eadem Alarici, & Gotthorum debacchata libido eſt. Conſtantinopoli III Idus Martias Ioannes epiſcopus conſecratus ſtatim cleri diſciplinã corrigere eſt aggreſſus. inde in magiſtratus
399 vrbis inuectus, omnibus iuſto ſeuerior, ac quodãmodo acerbior viſus. Poſtero anno conſulatum inierunt Manlius Theodorus, & Eutropius ipſe eunuchus. Hic potẽtia extraordinaria nixus, homo paganus, duo grauiſſima flagitia perpetrauit, primum, quòd in contumeliã Eccleſiæ edictũ ab Arcadio extorſit, vt ſi quis ad eccleſiã cõfugeret, ab altari abreptus pœnas grauiores perſolueret. quę lex à Ioanne epiſcopo ingenti animi magnitudine improbata eſt. deinde, quòd in Eudoxiã Auguſtam ſeſe contumelioſius geſſit. Itaq;, cum propterea ad pœnam ab Arcadio quęreretur, impu-

impunitatis cauſſa ad templum ſe contulit, & contra legem à ſe promulgatam aram ſupplex amplexus eſt. Quam rem vbi Ioannes vidit, conſcenſo ambone, orare inſtituit, neque tantum facinus inultum patiendum eſſe diſerta admodum oratione contendit. Itaque Eutropius honore ſpoliatus eſt, nomine eius ex Faſtis exempto, ita vt ſolus Manlius Theodorus conſul appellaretur, deinde etiam in exilium actus. Qua de re Arcadius XVI Kal. Februarias ad Aurelianum præfectum prætorio ſic ſcripſit: *Omnes res Eutropij, qui quondam præpoſitus ſacri cubiculi fuit, ærarij noſtri calculis adiunximus, erepto ſplendore eius, & conſulatu à tetra illuuie, & à commemoratione nominis eius, & cœnoſis ſordibus vindicato, vt eiuſdem vniuerſis actibus antiquatis, omnia muteſcant tempora, nec eius enumeratione ſeculi noſtri labes appareat, nec ingemiſcant aut qui ſua virtute, aut vulneribus Romanos fines propagant, vel qui eoſdem ſeruandi iuris æquitate cuſtodiunt; quòd diuinum præmium conſulatus luculentum prodigium contagione fœdauit. Patriciatus etiam dignitate, atque omnibus inferioribus ſpoliatum ſe eſſe cognoſcat, quos morum polluit ſæuitate, omnes ſtatuas, omnia ſimulachra tam ex ære, quàm ex marmore, ſeu ex fucis, quàm ex quacunq; materia, quæ apta eſt effingendis, ab omnibus ciuitatibus, oppidis, locisq; priuatis, & publicis præcipimus aboleri. ne qua tanquam nota noſtri ſeculi obtutus polluat intuentum. Adhibitis itaq; fidis cuſtodibus, ad Cyprum inſulam perducatur. in qua tua ſublimitas relegatum eſſe cognoſcat, vt ibidem peruigili cura vallatus nequeat ſuarum cogitationum rabie cuncta miſcere.* Inde idem grauiorum criminum quoq; compertus capite pœnas dedit. Mortuo Eutropio, Gaines eandem viam ad potentiam comparandam ingreſſus, petere ab Arcadio non erubuit, vt eccleſia vna ex ijs, quę in vrbe erant, Arrianis, quos ipſe fouebat, aſſignaretur. quæ petitio, vt impia, atq; aliena, itē à Ioanne vituperata eſt. deinde res nouas in Phrygia molitus, tandem Chalcedone fœdus cum Arcadio iniit, ac ſeſe Conſtantinopolim rettulit. Ibi vero, cum occulte Gotthis à ſe introductis vrbem diripere, atq; incendere ſtatuiſſet, conſilio patefacto, incœptum omiſit. Arcadius altera filia auctus eſt, quam Pulcheriam nominauit. Eodem anno, teſte D. Auguſtino, Carthagine Gaudentius, & Iouius Comites Honorij XIIII Kal. Aprilis deorum templa diruerunt, & ſimulachra fregerunt. Honorius ipſe Venetiæ oppida peragrauit. ſiquidem Brixiæ, Veronæ, Patauij, & Altini fuiſſe reperitur. Altino autem Kalen. Decembris ſic edixit: *Ex poſſeſſionibus Gildonis, quæ ad noſtrum ærarium ſunt deuolutæ, canonem omnium titulorum ex integro ſolemni more, impetrata cautione, ſolui præcipimus.* Stilicho ab Arcadio inuitatus, vt con- 400
ſulatum in Eutropij locum iniret, in inſequentem annum accepit, eumq́ue cum Aureliano præfecto prætorio in Oriente iniuit. profectusq́ue poſt annos quinque Romam, ingenti plauſu à populo cuncto exceptus eſt, ſiue cum circum, & ludos iniuit, ſiue cum in foro pro tribunali ius dixit, ſiue cum roſtra conſcendit, teſte Claudiano, qui ita ſcripſit:

Et quod adhuc nullo potuit terrore coacta
Libertas Romana pati, Stilichonis amori
Detulit. exultant auidi, quocunq; decorus
Conſpiciare loco, nomenq; ad ſydera tollunt.
Nec vaga dilecto ſatiantur lumina vultu,
Seu circum trabeis fulgentibus aureus intres,
Seu celebres ludos, ſolio ſeu fultus eburno
Cingas iure forum. denſo ſub turbine vulgi
Circunfuſa tuæ conſcendant roſtra ſecures.

Annus hic fuit à Chriſto nato quadringenteſimus, omnium, quos Occidens vidit, maxime memorandus extitit. namq; initium irruptionum barbaricarum, quibus in dies magis ſæuientibus, Occidentale Imperium eſt vſque ad extremam internicionem afflictum. Neque enim vllum ſiue bellicæ calamitatis, ſiue barbaricæ feritatis, ſiue veſanæ cuiuſdam libidinis excogitari exemplū potuit, quod non in ipſas prouincias, ciuitates, agros, hominesq́; paſſim cum maxima atrocitate ſit editum. Quippe Alaricus, cum per quinquennium in Epiro Imperij Orientalis prouincia vna cum Gotthis fœdis Græciæ direptionibus, & maleficiis intentus ſediſſet, tandem animum ad inuadendum Occidentem adiecit, atque in Dalmatiam, &, vt

Iornandes ſcripſit, in Pannoniam tranſiit. easque late populans, ducibus Honorij patientibus percurſauit. Has vero clades à Gotthis, ceteriſque barbaris eorum ſociis per ſuperiores annos illatas, D. Hieronymus epiſtola tertia his verbis expreſſit: *Viginti & eo amplius anni ſunt, cum inter Conſtantinopolim, & Alpes Iulias quotidie Romanus ſanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Theſſaliam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctasq́; Pannonias Gotthus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni inſtant, rapiunt. Quot matronæ, quot virgines Dei, & ingenua, nobiliaq́; corpora his belluis fuere ludibrio? capti epiſcopi, interfecti presbyteri, & diuerſorum officia clericorum. ſubuerſæ eccleſiæ, ad altaria Chriſti ſtabulati equi, martyrum effoſſæ reliquiæ. Romanus orbis ruit. Quid putas nunc habere animi Corinthios, Athenienſes, Lacedæmonios, Arcadas, cunctamq́; Græciam, quibus imperant barbari?* Hæc ille ante Gotthicam in Italiam irruptionem ſcribit. ex quibus has prouincias magna ex parte in poteſtate Gotthorum fuiſſe, perſpicitur. Honorius, impreſſione Gotthorum in Dalmatiam, ac Pannoniam prouincias ſuas audita, vehementer Italiæ timere, quæ cum his iungebatur, inſtituit; ac propterea, Rauennæ cum eſſet, VIII Idus Auguſti damnatos omnes domum reuocauit, atque Altinum, ac demum etiam Aquileiam ad ea, quæ opus erant, procuranda perrexit. Interim Gaines ad Helleſpontum profectus, vt, traiectione facta, Aſiam occuparet, Romana adueniente claſſe, cuius dux erat Frauitta, homo Gotthus, prœlium nauale committere eſt coactus. in quo, tempeſtate coorta, maiorem Gotthorum partem amiſit. Quare, omiſſo Aſiæ conſilio, ſe recepit in Thraciam, eo conſilio, vt, tranſmiſſo Iſtro, in vlteriorem Scythiam ſe referret. Hudin autem Hunnorum, qui trans Iſtrum erant, princeps, parum vtilem rebus ſuis fore aduētum eius ratus, ac gratiam ſe initurum ab Arcadio arbitratus, eum à traiectione coercuit, prœlioq; memorabili edito, vita exuit, ac caput eius ad Arcadium miſit. atque eo beneficio fœdere in ſocietatem acceptus eſt. Eodem anno Venerius epiſcopus Mediolanenſis in locum Simpliciani mortui eſt ſublectus. de quo ſic Paulinus: *Mediolanenſis quoq; nouus filius veſter, nunc frater Venerius iam ſcripſerat nobis poſt ordinationem ſuam.* In Africa cum Petilianus Donatiſta ſæuiret, vſque eo intemperantia, & procacitate linguæ prouectus eſt, vt ſcripſerit, Catholicos habere cathedram, quam Dauid peſtilentiæ cathedram appellaſſet. eis enim iuſte relictam eſſe, quia in ea ſancti ſedere non poſſent. cui Diuus Auguſtinus reſpondit: *Si omnes per totum orbem tales eſſent, quales vaniſſime criminaris, cathedra tibi quid fecit eccleſia Romanæ, in qua Petrus ſedit, & in qua hodie Ioannes ſedet? quibus nos in Catholica veritate connectimur, & à quibus vos nefario furore ſeparatis? Quare appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram apoſtolicam? ſi propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid dominus Ieſus Chriſtus propter Phariſæos. de quibus ait: Dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua ſedebant, vllam fecit mentionem?* Cum Chriſtiani Gazæ in Palęſtina male à Gentilibus ibi præualentibus haberentur, Porphyrius epiſcopus ægre paſſus, Ioanne Cæſareæ epiſcopo comite aſcito, Conſtantinopolim ad eas iniurias conquerendas perrexit. atque vrbem ingreſſus, Ioannis epiſcopi apud Imperatorem auxilium implorauit. ille Arcadium ſibi eſſe iratum cauſſatus, negotium eorum Amantio eunucho, viro apud Eudoxiam Auguſtam gratioſiſſimo, ſe commendaturum promiſit. Eudoxia, vbi epiſcopos ab Amantio introductos aſpexit, ſalute vltro dicta, veniam, quòd eis non aſſurgeret, petiit, cauſſa in vterum, quem ferret, coniecta. ac poſtulatis eorum cognitis, ſe cum marito colloquuturam, aſſeruit. Arcadius ſe, quod illi poſcebant, templa Gentilium Gazæ diruturum, abnuit, quòd magnis ab ea ciuitate vectigalibus iuuaretur, verum ea clauſurum oſtendit, vt eis ſpoliati ad veritatem recipiendam impellerentur. Eudoxia inde in ſpem ab epiſcopis excitata, fore, vt virilem prolem pareret, eamque diu proſpere imperantem videret, omnino
401 ſui eos voti compotes facturam promiſit, ac paulo pòſt filium peperit, IIII Idus Aprilis, cum iam conſulatum iniſſent Vincentius, & Frauitta, is, quem ducem Arcadij diximus, ac poſt ſeptem dies, accerſitis epiſcopis, ac filium cruce ſignare, & ſancta benedictione afficere iuſſis, quid eos facere vellet, edocuit. Vbi vero dies baptiſmatis venit, cum tota ciuitas coronis, atq; aulæis ornata eſſet, puer, magiſtratibus,

tibus, & cuncta nobilitate proſequente, ad eccleſiam latus, & ſacro fonte infectus, Theodoſij nomen, atq; Auguſti dignitatem accepit, cum & ipſe pater adeſſet Arcadius. Quo facto, epiſcopi, prout ab Eudoxia fuerãt iuſſi, diploma Auguſto puero porrexerunt. qui vero infantem ferebat, eo lecto, caput ipſius perinde, ac ſi ille annueret, inclinauit, ac palam dixit, placere Auguſto, ea expleri, quæ petita fuiſſent. Ob id Arcadius (quoniam ea prima filij Auguſti iuſſio fuerat) aduerſari epiſcoporum voluntati neſciens reſcriptum epiſcopis ſuo, & filij nomine reddidit. Ita, reuerſo Gazam Porphyrio, templa, atque imagines omnes deorum euerſæ ſunt. Aurelius epiſcopus concilium alterum Carthagine habuit, ac XIIII Kal. Iulias decreuit, vt legati ad Anaſtaſium pontificem, & Venerium Mediolani epiſcopum mitterentur, qui neceſſitates eccleſiarum Africæ demonſtrarent, eoſq; præter cetera de pueris apud hæreticos baptizatis conſulerent; ab Imperatoribus vero poſtularent, vt reliquias ſimulachrorum in Africa abolerent. Inde Idibus Septembris, recitatis litteris Anaſtaſij pontificis, quibus monebat, vt obuiam hæreſi Donatiſtarum iretur, ſtatuit, vt legati ad ſingulas Africæ eccleſias mitterentur, qui Catholicos à Donatiſtis remouerent, & cum Imperatoribus de tollendis Idolorum reliquiis agerent. Eodem anno Anaſtaſius ipſe Romæ mortuus eſt V Kal. Maij. de quo ſic D. Hieronymus: *Succedit in pontificatum vir inſignis Anaſtaſius, quem diu Roma habere non meruit, ne orbis caput ſub tali epiſcopo truncaretur.* In eius locum Innocentius diaconus eſt ſuffectus. Interim, vexata, populataq; Pannonia, Alaricum dira libido inceſſit Italiæ inuadendæ, atq; adeo etiam (quod nefas auditu videretur) vrbis Romæ diripiendæ. quam ob rem aduocatos Gotthos ſic alloqui cœpit; debere eos noua potius regna labore ſuo quærere, quàm alienis per otium inſeruire. vicinam ſuperaſſe Italiam, regionem nõ tam ad prædam contrahendam opulentiſſimã, quàm ad firmas ſedes, ſi Deus cœptis aſpiraret, collocandas omnium honeſtiſſimam. eam ſe inuadere militaribus præſidiis haudquaquam ſatis aduerſus ſe communitam, in animo habere. neque inde, niſi Roma capta, atque direpta, recedere. quam ſatis conſtaret, propter innumerabiles collectas per tot ſecula ex toto terrarum orbe diuitias, omnium, quæ fama celebrarentur, vrbium eſſe copioſiſſimam. Quem, cum peroraſſet, magno omnes clamore ſubito exceperunt, eumq;, vt iret, hortati, non modo ſibi ducẽ, ſed regem etiam aſciuerũt, ac ſe ſtatim ad expeditionem Italicam accinxerunt. Alaricus autem, exeunte æſtate, irruptionẽ ſibi cenſuit ineundam, vt bellum per hiemem in Italia gereret, cuius etiam ſæuientis Gotthi gẽs frigidiſſimis in locis nata patientiſſima eſſet. ſic enim Italos & minime tum à periculis hoſtilibus cautos, & parum ad rem gerendam idoneos propter aſperitatem temporis eſſe futuros. Huius autem apparatus fama in Italiam perlata vehemẽtius cunctorum populorum animos metu malorum omnium conſternauit. Auxere etiam pauorem prodigia multa, quæ paulo antè minime, vt fit, animaduerſa, nunc in omnẽ triſtiorem partem à ſolicitis rerum futurarum mẽtibus trahebantur. Nam & inſignes ſolis, lunæq; defectiones inciderant, & ſtella crinita conſpecta fuerat, quæ ab ortu ſolis verſus Aquilonem profecta euanuerat & grandines inuſitatæ magnitudinis è cœlo ceciderant, & loca multa tacta fulminibus fuerant, & multis in partibus fœda ædificiorum incendia caſu euenerant, &, quod vehementius terrebat animos, lupi duo in campum, dum Honorius equeſtrem decurſionem conficeret, ventitarant, atq; occiſi, & execti manus duas humanas ex ventre emiſerant, vnus dextram, alter ſiniſtram. Rhæti etiam ſiue à Gotthis ſolicitati, ſiue eorum motu percepto, vltro in ſpem rerum nouarum erecti magnum, cum defeciſſent, terrorem incuſſerunt. Ea de cauſſa Stilicho & Romæ, & ceteris in vrbibus, quæ nobilitate præſtabant, muros, qua infirmiores erant, refecit, præſidiaq; in finibus ingenti cura, quàm maxima potuit, impoſuit, & ad Rhætos cõtinendos lectiſſimum militum numerum miſit. Hunc in modum, quæ omnibus antè eſſe formidini ſolita fuerat, ipſa immanem ex vltima barbarie gentem horrere demum Italia cœpit, ita vt ab hoc tempore vſque ad Caroli Magni Imperium omnium calamitatum aut præſentium ſenſu, aut impendentium metu perculſa, nunquam quieuerit verum humanorum malorum extrema omnia paſſa ſit. atque Eccleſia Dei, quæ paulo antè conſtituta per

Conſtantinum inde per annos centum in aliqua eſſe dignitate, ac potentia cœperat, maximam ex omni parte iacturam, labemq́ue contraxerit. Ceterum Alaricus Gotthis, Alanis, Hunniſq; aliquot ſubſequentibus, ex inferiore Pannonia digreſſus, recto itinere in ſuperiorem vſque ad Alpes Noricas venit. quibus, pulſo Honorij præſidio, ſuperatis, Noricum ipſum Aëtio duce inuito, irrupit. & quòd audiret Honorium in Liguria eſſe, per Tridentinum ſaltum in Venetiam XIIII Kal. Septembris deſcendit, obuia quæq; Alpina oppida primo impetu capiens. Etenim Claudianus fortunatos admodum eius fuiſſe ſcribit:

Ingreſſus, ſolo peragens cum murmure bellum
Protento leuiter frangebat mœnia conto,
Irridens ſcopulos.

Inde, itinere Abduam verſus ſuſcepto, occurrentes Venetiæ vrbes omnes breui oppugnatione redegit in poteſtatem, ita vt, teſte eodem poëta, viderentur:

quamuis adamante rigentes
Turribus inualidis fragiles procumbere muri,
Ferrataq; Getis vltro ſe pandere portæ.

Itaque ab omnibus prope iam capta Roma, ſubactaq; vno impetu belli Italia credebatur. multiq; de illa deſerenda, & adeundis inſulis Corſica, Sardinia, & Sicilia cogitabant, præcipue qui vlteriorem partem Italiæ habitabant. nam citeriores, ac præſertim Venetiæ populi, qui maris Adriatici æſtuaria accolebant, Aquileienſes, Concordienſes, Altinates, Opitergini, & Patauini, ſi in ſe moles illa belli conuerſa eſſet, paruis, quæ in æſtuario erant, inſulis imminebant. Traiecto inde Abdua firmo militum præſidio ad tuendum, quem in amnem conſtruxerat, pontem relicto, in Liguriam tranſiit, atque ire ad Padum recto curſu contendit, vt Haſtam demum, vbi erat Honorius, perueniret. Qua re prouiſa, tantus tumultus in ea vrbe factus eſt, vt non ſolum ciues, ſed etiam aula regia conſilium capeſſendæ in Galliam fugæ inierint. Quos Stilicho accommodata ad tempus oratione ſecuro animo eſſe, ac bene ſperare iuſſit. quippe Gotthos occaſione exercitus Romani in Rhætis illigati, non virtute propria nixos, tantum facinus eſſe auſos. Inde hortatus, vt muros, ſi obſidio inferretur, fortiſſimo animo tuerentur, relicto ibi cum familia ſua Honorio, occulto, ac properato itinere in Rhætiam abiit, vt, rebus Rhætorum compoſitis, exercitum, qui ibi erat, citra Alpes adduceret, ac Lacum Larium nauicula emenſus, ſæuiente hieme, in Rhætiam per alpes niue, glacieq; rigentes omnia perpeſſus incommoda penetrauit. Interim Alaricus, traiecto per otium Pado, caſtra Haſtæ admouit, eamq; obſidione circumdedit. atque interim cædes hominum, incenſiones tectorum, prædaſq; agreſtium, ac pecorum, quàm latiſſime potuit, fecit, Honorio facile omnem tempeſtatem obſidionis Gotthicæ pro inſita virtute
402 animi ſuſtinente. Arcadio inde, atque Honorio vtroque conſulatum quintum gerentibus, Rhæti, ceteriq; Alpini populi, vbi Stilichonem nec opinato viderunt, repentino metu perculſi omnem armorum cogitationem abiecerunt. quos Stilicho alloquutus cum partim increpuiſſet, quòd leui Gotthicæ impreſſionis fama impulſi arma cepiſſent, partim etiam blandis verbis ad retinendam priſtinam erga Imperatorem fidem, ac beneuolentiam, excitaſſet, omnes ad arma pro Italia, atq; adeo pro ipſo, qui obſidebatur, Honorio capienda incendit, acceptoq; Romano, qui ibi verſabatur, exercitu, & legionibus, quæ Gallicos, & Britannicos limites tuebantur, accitis, maximum exercitum, ac prope Gotthico parem confecit, & cum eo in Liguriam, quàm maximis potuit itineribus, rediit. Eodem die, quo ille citra Alpes ſaluus peruenit, Romam eius rei nuncius incerto auctore perlatus eſt. ibi vero, atque in ſingulis Italiæ vrbibus, collectis ex magna deſperatione animis, ingens gratulatio facta, cenſentibus ſingulis Stilichonis virtute, ac diligentia effectum, ne vno ictu Roma, Imperiumq; corrueret. Ille autem, quòd de Honorij ſalute erat ſolicitus, maiore parte exercitus ſe ſubſequi iuſtis itineribus iuſſa, cum expeditis equitum turmis præceſſit, atque ad hoſtem improuiſo peruenit. qui, vt inquit Claudianus, pontem, viamq; tenebat:

Abdua quo ſciſſas ſpumoſior incitat vndas.

Abdua

Abdua inde, ac demum etiam Pado traiectis, cum late campos omnes ab hoſte inſeſſos videret, facto ferro impetu, per Gotthorum caſtra peruaſit, atque ad Honorium denique præter ſpem omnium cum ſuis ſaluus acceſſit, lætiſſimis animis ab effuſa portis ciuitate exceptus. Alaricus autem, vt ſe nouo aduentante circumueniri exercitu ſenſit, æſtuare animo, & de ſe ipſo laborare inſtituit, atque conſilij ſui, quòd res tentaſſet Italiæ, prorſus pœnituit. motisq; ab Haſta caſtris, ad Pollentiam oppidum ſeptem millibus paſſuum longe ab Haſta ſitum conſedit. quem Stilicho cum vniuerſo, poſtquam confirmatus fuit, exercitu, raptim eſt inſequutus, in celeritate poſitam eſſe victoriam putans. ac caſtra caſtris eius oppoſuit, ſeque vniuerſi prœlij fortunam non recuſare, oſtendit. Nec mora vterque exercitus conſtitit, paratus in eam pugnam, in qua victori Roma orbis terrarum domina præmium erat futura. Cum autem Saul quidam, (vt inquit Oroſius,) (neque enim Claudianus nomen edit,) dux equitibus Alanis præeſſet, ac rei gerendæ à Stilichone arbitrium accepiſſet, conſilium cepit, quod, vt impium fuit, ſic triſtem euentum habuit. quippe cum, inſtante die Paſchatis, Gotthos religionis cauſſa ab armis ceſſaturos, tanquam Chriſtianos, exiſtimaret, ſacratiſſimo illo die, (ipſe enim erat paganus,) eos ſibi adoriendos conſtituit. Quo facto, Gotthi capere arma compulſi, eò maiore animorum ardore pugnarunt, tantóque impetu illius impetum exceperunt, vt non ſolum ipſum ducem interfecerint, ſed copias etiam eius in fugam auetterint. vnde queritur Oroſius, inquiens: *Taceo de infelicibus illis ad Pollentiam geſtis, cum barbaro, & pagano duci, hoc eſt, Sauli, ſumma belli commiſſa eſt. cuius improbitate reuerendiſſimi dies, & ſanctum paſcha violatum eſt. cedentíque hoſti propter religionem, vt pugnaret, extortum eſt.* Cum autem equeſtrem aciem amiſſo duce turbatam in fugam verti Stilicho, atque Honorius cernerent, continuo legiones in prœlium induxerunt, atque equites conuerſo impetu redire in aciem coegerunt. Pugnatum eſt inde magno vtrinque ſtudio, æquo marte, per multas horas. Tandem Gotthi pulſi campo ceſſerunt, palatíque paſſim varia ſtrage conciſi ſunt. nec prœlium atrocius aliud per multos antè annos eſt editum. Captiui Italici omnes recepti, & caſtra Gotthorum opulentiſſima capta, tantáque præda parta, vt damna ſarcire à Gotthis per multos antè annos illata potuerit. Inter ceteros nurus etiam Alarici venerunt in poteſtatem. Stilicho, cum Alaricum, ac reliquum eius exercitum fuga intercludere poſſet, conſulto dimiſit, ne hoſtem vſque ad Apenninum progreſſum, ac citra Padum Romanis iam prope mœnibus imminentem, in noui prœlij faciendi, & virtutis, vt in extremis rebus, experiendæ neceſſitatem adduceret, néve, incommodo aliquo accepto, viam petendæ Romæ ſubito patefaceret. verum fœdus cum eo poſtulante percuſſit, ac, redditis captiuis, trans Padum pacate ſe referre, permiſit. Ita Alaricus cum dimidio copiarum, earúmque inermium, ac pauentium ſe recepit. Quoniam autem Stilicho primum male, deinde bene pugnauit, propterea Proſper ſcripſit, Arcadio, & Honorio quintum conſulibus, aduerſus Gotthos Pollentiæ magna vtriuſque partis clade pugnatum eſſe; & Caſſiodorus, Stilichonem ad Pollentiam cum exercitu Romano victum à Gotthis fuiſſe. Ceterum eo modo, quo ſcripſi, rem ad Pollentiam geſtam prodidit Claudianus, ita eam complectens:

vnoq; die Romana rependit
Quidquid ter denis acies amiſimus annis.
O celebranda mihi cunctis Pollentia rebus.

Quod idem prodidit etiam æqualis eius Prudentius, quorum vterque his intereſſe rebus potuit, his verſibus:

Tentauit Geticus nuper delere tyrannus
Italiam patrio veniens iratus ab Iſtro,
Has arces æquare ſolo, tecta aurea flammis
Soluere, maſtrucis proceres veſtire togatos.
Iamq; ruens Venetos turmis protriuerat agros,
Et Ligurum vaſtarat opes, & amœna profundi
Rura Padi, Tuſcumq; ſolum victo amne premebat.

Depulit hos nimbos equitum non peruigil anſer,
Sed vis cruda virum.
dux agminis, imperiíq;
Chriſtipotens nobis iuuenis fuit, & Comes eius,
Atque parens Stilicho. Deus vnus Chriſtus vtrique.
Huius adoratis altaribus, & cruce fronti
Inſcripta cecinere tuba, prima haſta draconis
Præcurrit, quæ Chriſti apicem ſublimior effert.
Illic ter denis gens exitiabilis annis
Pannoniæ pœnas tandem deleta pependit,
Corpora famoſis olim ditata rapinis
In cumulos congeſta iacent. mirabere ſeris
Poſteritas ſeclis inhumata cadauera late,
Quæ Pollentinos texerunt oſsibus agros.

Interim Alaricus languenti, atq; infirmo agmine in Veroneníium campos regreſſus, refectis viribus, ſuorum inſtinctu iterum fortunam prœlij voluit experiri. Non longe aberat cum exercitu Stilicho. is, quòd & hoſtis ab Roma longius aberat, &, Pado interiecto, pugnandum erat, procliuior ad nouum conſerendũ prœlium fuit. quòd in iis locis minore ſe cum periculo rerum Romanarum dimicaturum exiſtimaret. Itaque, inſtructa vtrinque acie, ſigno dato, iterum acerrime eſt concurſum. pulſiq; iterum, ac profligati Gotthi. dux Alaricus vix pernicis equi beneficio euaſit. Itaque Claudianus tria hæc prœlia ad Haſtam, Pollentiam, Veronamq; comprehendens, dixit:

Tuq; non paruum Getico Verona triumpho
Adiungis cumulum. nec plus Pollentia rebus
Contulit Auſonius, aut mœnia vindicis Haſtæ.

Collectas inde, quæ reliquæ erant, copias cum adducere ad Rhætos vellet, Stilicho ſeſe obiiciens vetuit. Qua re conſpecta, Alaricus, vt tutior ab incurſu hoſtium eſſet, in collem excelſum, in quo premi non poterat, ſe recepit. Vbi per aliquot dies ab exercitu Romano obſeſſus, probris, ac contumeliis omnibus eſt affectus. Cum autem exercitus eius morbis tentari, & fame afflictari grauius incœpiſſet, plerique ſalutis deſperatione, aut fuga ſibi conſuluerunt, aut ad Romanos tranſiuerunt, aut eum ſuis fœdiſſime contracto certamine conflixerunt. Vnde ſcripſit Oroſius: *Taceo de ipſorum inter ſe barbarorum crebris dilacerationibus, cum ſe inuicem Gotthorum cunei duo, deinde Alani, atque Hunni variis cædibus populabantur.* Alaricus autem, antequam ab omnibus deſtitueretur, ex colle erupit, atque, inſtante in terga Stilichone, trans Alpes, vnde venerat, inglorius abiit, atque, vt inquit Claudianus:

deſolatus, & expes
Debita pulſato reddit ſpectacula monti.

Hæc vna hieme, atque æſtate geſta idem ſcribit, de Stilichone loquens:

Hic celer effecit, bruma ne longius vna
Eſſet hiems rerum, primis ſed meſsibus æſtas
Temperiem cœlo pariter, belloq; referret.

Alarico elapſo, Stilichoni crimini verſum eſt, quòd ipſum, cum poſſet, perdere noluerit, & quidem prauo conſilio, vt Honorium in difficultatem adduceret. quod Oroſius innuit, cum Alaricum cum ſuis ſæpe victum, ſæpe concluſum, ſemperq; dimiſſum, ſcripſit. Ac prima quidem barbarorum in Italiam irruptio talem exitum habuit. de qua Zoſimus ne verbum quidem vllum fecit, Paulus Diaconus, & qui eum ſequuti ſunt, præpoſtere omnia tradiderunt. Per hos dies Epiphanius Salaminis epiſcopus Conſtantinopolim adiit, atque ab inimicis epiſcopi Ioannis impulſus, ab ipſo, vt libros Origenis, tanquam hæreticos, condemnaret, popoſcit. mox, cum reſponſum ab eo tuliſſet, ſe ſine maioris alicuius auctoritate Concilij nihil eiuſmodi patraturum, in ſynaxi apud ædem Apoſtolorum, eos palam, præſente populo, condemnauit, & Ioannem, qui id facere cunctaretur, acri oratione perſtrinxit. Cui contra Ioannes admonito, quàm multa ille in aliena diœceſi contra

leges

leges egiſſet, non leue periculum, ſi quis ob id tumultus in vrbe accenderetur, intendit. Quo ille metu correptus, ſtatim in Cyprum deceſſit. atque in itinere, ingentis ſanctitatis opinione relicta, vitam amiſit. Eo profecto Ioannes perſuaſus, quę ab Epiphanio tentata fuiſſent, ea Eudoxiæ Auguſtæ inſtinctu pattata fuiſſe, ita permotus, in concionem aſcendit, atque, vt erat in dicendo promptus, orationem aduerſus mulieres, quæ adhuc extat, acerbiſſimam habuit. Qua vnà cum Eudoxia exaſperatus Arcadius, ſtatim conuocari Concilium iuſſit. Ita, cum epiſcopi Chalcedonem conueniſſent, qui grauiſſima aduerſus eum ſimultate flagrabant, confeſtim adeſſe iuſſerunt, atq; Origenis mentione ſuppreſſa, calumnias alias intulerũt, &, cum accedere noluiſſet, abſentem eo nomine condemnarunt, atq; eccleſia ſpoliarunt. Ioannes autem licet à populo ſui admodum cupido exire vrbe prohibitus; tamen vbi mandatum Imperatoris accepit, ſeſe abducendum aduerſarius præbuit. eo vero egreſſo, vſqueadeo vniuerſi illius deſiderio exarſerunt, vt etiam ab iniquis iniuſte damnatus diceretur. quamobrem ab Arcadio, quòd imminentem ſeditionem timeret, eueſtigio reuocatus reuertit, &, cum vrbem ingredi, niſi iudicio de ſe legitime facto, nollet, à populo introductus, ac ſolio reſtitutus eſt. In Africa Concilio Mileuitano noua Britannici Pelagij hæreſis refutata eſt. qui Cæleſtio, & Iuliano adiutoribus prædicabat, vnumquenque ad iuſtitiam voluntate propria regi, tantumq; accipere gratiæ, quantum meruit. quia Adæ peccatum ipſum ſolum læſerit, nec poſteros eius obſtrinxerit. volentes omni poſſe vacare peccato. omnesq; paruulos tam inſontes naſci, quàm primus homo ante præuaricationem fuit. eos baptizandos eſſe, non vt peccato exuantur, ſed ſacramento adoptionis honorentur. Et his decretis S. etiam Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis ſubſcripſit. Theo- 403
doſio inde Auguſto primum, & Rumorido conſulibus, Honorius magno caſu, periculoq; perfunctus, ex Liguria Rauennam ſe cõtulit. ſi quidem inde III Kal. Iulias ad Strategium vicarium Africæ ſcripſit. Ibi legati eum Romani conuenerunt, ac victoriam Gotthicam gratulati, ſenatus nomine petiuerunt, vt Romam poſt multos annos reuiſere, &, triumpho nobiliſſimo acto, ciuitati antiquam formam, & meritum honorem reſtituere, atque ibi feliciſſima ſua decennalia ſoluere vellet. Iuſtis ſenatus precibus Honorius nihil abnuit. Itaque Rauenna digreſſus, per Vmbriam iter ſuſcepit. ac demum ab omnibus ciuitatibus præ rei actæ lætitia geſtientibus incredibili gratulatione receptus, ad vrbem venit. Aſſiduus ante conſtitutum triumpho diem per noctem imber effuſus vehementer animos Romanorum in ſpem ſplendidiſſimæ ſpectandæ pompæ erectos aliqua ex parte turbauit. verum mox ſubſequuta matutina ſerenitas, priſtinam vrbi hilaritatem, ciuibusq; perceptæ fructum lætitiæ rettulit. Ingreſſus eſt porta Flaminia, eodem curru Stilichonem vehens, populo viam Sacram, per quam pompa ducebatur, innumerabili omnis ſexus, ætatisq; multitudine obſidente, atque ex ædificiis altioribus auide proſpectante. in eo noui illud, quòd Senatum de more præcedere vetuit. Eucherius Stilichonis filius egregiæ indolis adoleſcens militis officium & maximo populi plauſu, & ſecundo rumore ciuitatis exhibuit. neque per multos antè annos in vrbe aut gratulatio maior, aut triumphus, vt iuſtior, ſic magnificentior fuit. Inſequentibus diebus ludi victoriæ, & votorum decennalium cauſſa ampliſſimi editi, in primiſque decurſiones equitum celebratæ. Stilicho interim ſiue Alaricum metuens, ſiue alio animum, vt illum poſtea inſimularunt, intendens, pacem cum Alarico conſtituit, Aëtio ipſo duce inter ceteros obſide dato, ac militarem ei præfecturam palam ab Honorio impetrauit. occulte autem ei præcepit, vt ſe ad inuadendum Illyricum Arcadij Orientale pararet. nam ſe Iouium Illyrici Occidentalis præfectum cum exercitu in eas partes miſſurum. ac mox ſe ipſum cum aliis affuturum. Itaque Alaricus hoc conſilio ex Pannonia Honorij prouincia ceſſit, atque in Epirum Arcadij rediit. ibique expectare promiſſa, ac iuſſa Stilichonis incœpit. Honorius inde Romæ ſextum cum Ariſtæneto iniit conſulatum, atque ibi VIII 404
Idus Iulias auctoritate ſua leges confirmauit, à patre ſuo, & ſuperioribus principibus conditas. Eo anno memorabilis altera barbarorum in Italiam irruptio eſt inſtructa. Radagaiſus, homo Scytha, illius expeditionis dux, auctórque conſilij fuit.

Is, cum Alaricum victum fœdere ſe cum Romanis iūnxiſſe, ac propterea ab inferendis armis abhorrere, tanquam ſummè ab eis honoratum, videret, populos, vt inquit Zoſimus, Tranſiſtrianos, & Tranſrhenanos veteres Romanorum hoſtes ad arma aduerſus eos capienda conciuit, cum diceret, agi non ſolum commodum eorum, ſed etiam gentis exiſtimationem, ſi Italiam, quam ſemel inuaſiſſent, intactam cum clade, atque ignominia reliquiſſent, ac, maiore parte ſuorum amiſſa, reliqui prope inermes vitam victoris miſericordia conſeruaſſent. Itaque ad nouam irruptionem faciendam eos hortatur, &, ſi ſe ducem ſequantur, Romam captam, ac prædæ propoſitam pollicetur. atque ita vnà cum Gotthis Sarmatas, & Germanos ſic euocat, vt ducenta millia armatorum conficiat. Zoſimus duplicato numero quadringenta millia ea fuiſſe affirmat. Hunc autem motum vbi Honorius vel tenui, atque incerto rumore perlatum accepit, continuo Roma in Flaminiam ſe recepit, & Rauennæ in vrbe conſedit, vt inde commodius infeſtnm Radagaiſi ad Romanam vrbem aditum intercluderet, atque ibi imminentem belli procellam conſilio Stilichonis exciperet. atque ita ingentem Alanorum, & Hunnorum manum, quæ barbaris obiiceretur, ſtipendio militari conduxit. Per eoſdem dies Ioannes epiſcopus Conſtantinopolis in exilium ab Arcadio iterum pulſus eſt. Is cum alios, tum Eudoxiam Auguſtam liberis ad populum concionibus perſtringere ſolitus demum ſtatuam ei non longe ab æde Sapientiæ poſitam ludosq; ad eam celebrari cœptos, tanquam rem ad dedecus eccleſiæ pertinentem, reprehendit. Quod in ſui contumeliam Eudoxia accipiens concilium epiſcoporum aduerſus eum vocauit. Qua re accepta Ioannes celebrem illam concionem habuit, cuius initium eſt: *Herodias iterum inſanire, iterum commoueri, iterum ſaltare pergit, iterum caput Ioannis in diſco accipere ſtudet.* Quæ Eudoxiæ animum multo acrius inflammauit. Conuocatis epiſcopis accuſatores, qui aliàs quoque Ioannem inſimulauerant, iterum prodierunt. die Paſchatis appetentis iudicium actum. præcipue crimini verſum eſt, quòd poſt priorem abdicationem ſine Concilij auctoritate ſemet in ſede epiſcopali locauerat. eáque de re condemnatus eſt. Imperator primum, ne eccleſiam ingrederetur, edixit; deinde poſt duos menſes in exilium pepulit. Arſacius Nectarij quondam epiſcopi frater ei ſuffectus eſt. Pridie Kalend. Octobris, cum ſæuiſſima grando ſuburbia Conſtantinopolis laceraſſet, ſermo in populo percrebuit, malum iſtud propter iniuſtam Ioannis calamitatem à Deo irato eſſe immiſſum. quem ſermonem mors Eudoxiæ, quæ quarto pòſt menſe contigit, confirmauit. Poſtero
405 anno Stilichone iterum, Anthemióque conſulibus, Innocentius pontifex ab Exuperio epiſcopo Toloſano de incontinentia clericorum conſultus, reſpondit, omnino presbyteros, & diaconos, qui eiuſmodi ſe crimine obſtrinxiſſent, ex auctoritate Syricij pontificis officio priuandos videri. Fuit autem Exuperius ſanctitate in Gallia per hæc tempora inſignis, quales multos tum Gallia tulit de quibus ſic Paulinus presbyter ſcripſit: *Si videas hos dignos domino ſacerdotes vel Exuperium Toloſæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdegalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Engoliſmæ, vel Venerandum Aruernis, vel Alithium Cadurcis, vel nunc Pegaſium Petrogoriis, vtcunque ſe habent ſeculi mala, videbis profectò digniſſimos totius fidei, religioniſque cuſtodes.* Honorius XII Kalend. Maij Rauennæ decreuit, vt poſſeſſiones, quæ ex bonis Gildonis; aut ſatellitum eius in ius ſuæ, vt inquit, ſerenitatis retentæ eſſent, ab occupatoribus ſuo patrimonio adgregarentur. Hoc anno Radagaiſus ferox in Italiam, eo, quo diximus, apparatu ſe intulit. Quippe, rebus omnibus, quæ opportunæ videbantur, expeditis, primo vere ex Pannonia ad limitem Italiæ, nempe ad Alpes Iulias venit, quibus deiecto præſidio ſuperatis, in Venetiam regionem irrupit. atque Aquileiam Concordiam, Altinum, & Patauium prætergreſſus, Romam verſus, quam vnam incenſo ad prædam animo appetebat, qua breuiſſima eſt via, contendere maturauit. Itaque; tranſmiſſo Pado, in Æmiliam, ac continuo per Bononienſem agrum in Etruriam tranſiit. Tanta vero ille felicitate vſus videtur, & quia Stilicho armatus nuſquam occurrit, neque inſtitutum iter obſepſit, ingenti, credo, multitudine territus, qua iacentes ille Venetiæ, atq; Æmiliæ campos latiſſime progrediens, occupabat, & quia ipſe occurrentia oppida aut propter

obſequij

obſequij promptitudinē, aut propter expugnationis difficultatem ſibi attingendā non duxit. Erat Radagaiſus exoleto idolorum cultui deditus. itaq; ſacra deis quotidie faciebat, & ritu Gentilium immolabat. cum autem ſecundiſſimo curſu Romam ſine vllo impedimento procederet, atq; vrbs nouo tumultu, ac trepidatione repleta eſſet, &, quod raro antè accidiſſet, de ſua ſalute laborare inciperet, pagani, qui adhuc multi in vrbe, atque in Italia, ſacris Chriſtianis nondum acceptis, erant, erecti animo palam in ſermone iactare, merito hæc ei ſecunda euenire, quòd deos propitios haberet, quos ritu Gentilicio coleret. Chriſtianam vero pietatem, quæ Deum ſuum haberet infeſtum, maledictis inceſſere, ac ciuitatem Romanam idcirco deſtitutam aſſerere, quia deos, & ſacra deſeruiſſet. profecto ſi priſcæ ceremoniæ repetantur, ſinē his malis, ac periculis fore. Quod inter ceteros D. Auguſtinus libro de ciuitate Dei quinto ſcriptum reliquit: *Propinquante*, inquit, *Radagaiſo iis locis, vbi nutu ſummæ maieſtatis extinctus eſt, nobis apud Carthaginem dicebatur, hoc credere, ſpargere, iactare paganos, quòd ille, diis amicis protegentibus, & opitulantibus, quibus immolare quotidie ferebatur, vinci omnino non poſſet ab eis, qui talia diis Romanis ſacra non facerent, nec fieri à quoquam permitterent.* Ceterum Stilichonis in hoc quoque gerendo bello egregium, felixq; conſilium fuit. Etenim, cum videret, ſe Radagaiſo ducenta amplius millia hominū ſecum trahenti impune, ac ſine ingentis cladis periculo obuiam ire in campis Venetiæ, Æmiliæve non poſſe, nullo loco ſe eis obiecit. vbi vero ipſum Etruriam, quæ montibus altiſſimis, & vallibus anguſtiſſimis impedita eſt, ingreſſum cōſpexit, cum ciuitatem Florentiæ ei oppoſuit, tum ipſe cum ſuis à tergo incubuit, ac loci iniquitate paucitatē eorum adiuuit. Radagaiſus autē, cum ſe, reſiſtente Florentia, tuto vltra penetrare non poſſe videret, arctā eam obſidione circundedit. Fatigati per aliquot dies in vrbe defendenda ciues, nullo opportuno ſuppetēte ſubſidio, iam prope de ſalute deſperauerant, cum S. Ambroſius ciui cuidam in ea domo, in qua nuper Eugenium declinans manſerat, ſeſe in ſomnis obtulit, ac poſtero die ſaluos eos fore denunciauit. Qua voce Florentini tanquam certa fide oraculi, excitati animos ſuſtulerunt, ac tempeſtiuum auxilium expectare læti cœperunt. Habebat Stilicho præter Italos firmam Alanorum, & Hunnorum manum mercede militari aſcitam. quorum duces erant Sarus, & Hudin. Quare cum Radagaiſum Florentiæ obſidione implicitum, ac montibus vndique ſeptum in ſaltibus Apennini teneri audiret, neque copiam habere aciei explicandæ, & dilatandi ad pugnam exercitus cerneret, continuo ad eum cum ſuis, licet longe numero inferioribus, aduolauit. qui dies fuit poſtridie, quàm ciuis Florentinus fuerat à S. Ambroſio de proxima incolumitate admonitus. ac ſtatim tanta felicitate, atq; adeo certa diuini numinis præſentia dimicauit, vt ſaluis omnibus ſuis barbarorum amplius centum millia ſtrauerit. Id quod ſuperiore loco D. Auguſtinus narrauit. *Cum Radagaiſus*, inquit, *agmine ingenti, & immani iam in vrbis vicinia conſtitutus Romanis ceruicibus immineret, vno die tanta celeritate ſic victus eſt, vt ne vno quidem non dicam extincto, ſed nec vulnerato Romanorum multo amplius, quàm centum millium proſternerentur eius exercitus, atq; ipſe cum filiis mox captus pœna debita necaretur.* Radagaiſus inde tanta clade accepta pauidus ſeſe cum reliquiis exercitus in collem Fæſularum recepit. quem cum incultum, & aridum, neque ad tantam recipiendam multitudinem aptum repetiſſet, ſtatim in magnas rerū anguſtias lapſus eſt. Nam Stilicho ad obſidionem conuerſus neque hominem quenquam inde euadere, neq; aliquid eo importari commeatus eſt paſſus. Itaq; vbi ſe neq; prœlio confligere, neq; diu ibi propter penuriam ſuſtinere, neq; aliunde venire ſubſidium poſſe cognouit, deſperata, vt in ſumma rerum omnium inopia, militum ſuorum ſalute clam fugam arripuit. & cum in manus militum Stilichonis cum filiis inciſdiſſet, captus ſtatim, atque in vincula traditus eſt, neque ita multo pòſt cum filiis obtruncatus. Barbari autem ferme omnes, cùm famem diutius tolerare non poſſent, in deditionem ſe tradiderunt. &, cum paſſim à dominis, tanquam pecudes, venderentur, ſinguli greges pro multitudine capitum ſingulis aureis venierunt. Verum & hi, morbo ex inediæ diuturnitate, ciborumque vitioſitate contracto, paucis pòſt diebus omnes extincti ſunt. Hæc ferme Oroſius. Idem ſentit Proſper, ſcribens, Sti-

lichone iterũ, Anthemioq́; conſulibus Radagaiſum in Tuſcia multis Gotthorum
millibus cæſis, ducente exercirum Stilichone, ſuperatum, & captum. Zoſimus om-
nium ineptiſſime rem trans Danubium geſtam, Marcellinus Comes cæſũ quidem
Radagaiſum ad Fæſulas, verum in annum ſequentem refert. Liberatæ iterum Ita-
liæ, ac Romæ prope ex faucibus barbarorum ereptæ decus omnium confeſſione
Stilicho tulit, ingentem ſupra mortales omnes gloriam apud poſteros pariturus, ſi
vſq; ad extremum in recta manere ſententia didiciſſet. Ob hæc populus Romanus
406 ſequenti anno, Arcadio VI, & Probo conſulibus, curante Piſidio præfecto vrbis,
ſtatuam illi ex ære, & argento in Roſtris poſuit, cum hac inſcriptione: *Fl. Stilichoni
inluſtriſſimo viro, bis conſuli ordinario, magiſtro vtriuſq; militiæ, Comiti domeſticorũ, & Sta-
buli ſacri, atq; ab ineunte ætate per gradus clariſſimæ militiæ ad culmen regiæ affinitatis euecto,
ſocio bellorum omnium, & victoriarum, affini etiam Diui Theodoſij Augusti, itemq; ſocero
Domini noſtri Honorij Augusti populus Rom. pro ſingulari eius circa ſe amore, atque prouiden-
tia ſtatuam ære, argentoq; in Roſtris ad memoriam gloriæ ſempiternæ conlocandam curauit,
exequente Fl. Piſidio Romulo V. C. præfecto vrbis.* Eodem anno tertia barbarorum in
Occidentem eſt facta impreſſio. qua Gallia primum, deinde Hiſpania, poſtremo
Africa occupatæ, atque omni genere calamitatis afflictæ ſunt. Eius Vero rei ſeries
fuit huiuſmodi. Godigiſilus rex Vandalorum, qui in Scythia ad Mæotidem erant,
exemplo Radagaiſi adductus, vbi Italiam hoſtium plenam, atque Honorium in
Radagaiſum auerſum ſentit, & ipſe ſibi Galliam inuadendã conſtituit, ratus, haud-
quaquam eandem in prouinciis fortunam fore, quæ longe à regio abeſſent auxilio,
atque in Italia, ducente Alarico, fuiſſet, quæ propter Imperatoris præſentiam vinci
non potuiſſet. Itaque ex Scythia cum Vandalis, & Alanis egreſſus, ſimul Quados
ex Sarmatia, Vandalos ex Pannonia olim ibi à Conſtantino locatos aſſumpſit. inde
trans Danubium ſeſe continens, ex Sarmatia in Germaniam iniit, eamq́; peragrans
populos eius ſiue metu direptionis perculſos, ſiue ſpe prædæ illectos ſecũ adduxit,
Marcomannos, Herulos, Turcilingos, Sueuos, Alemanos, Saxones, & Burgun-
diones. ac citato agmine, nemine reſiſtente, recto itinere vſq; ad Rhenũ proceſſit.
Ibi vero Franci deniq; occurrerunt, ac tranſitũ inpedire conati ſunt, ſiue, vt fœdus
proxime cum Stilichone ictum ſeruarent, ſiue ne tantum hoſtium in prouinciam
eam admitterent, cui ipſi iampridem inhiantibus animis imminerent. Verum à
Vandalis multitudine ſuperantibus pulſi, haud magno momento ceſſerunt. Ita
407 Vandali ſine impedimento pridie Kal. Ianuarias, teſte Proſpero, traiecto Rheno, in
Galliam penetrarunt. atque Honorio ſeptimum, & Theodoſio iterum conſulibus,
proximas Rheno prouincias, Germaniam primã, & Belgicam ſecundam ingreſſi,
late victoriã, fruſtra repugnantibus Honorij præfectis, exercuerunt. Nam Magun-
ciacum, multis hominum millibus in eccleſia trucidatis, euerſum eſt. Vangiones
diu obſeſſi in ditionẽ adducti. Rhemi, Ambiani, Attrebates, Morini, Tornacum,
Nemetes, Argentoratumq́ue direpta ſunt. Rhemis autem illud memorabile con-
tigit, quod Nicaſio epiſcopo poſt peracta miſſarum ſolemnia interempto caput à
ceruice deſectum diuina eloquia prodidit. Hæc porro clades repente nouam a-
liam ſecum reip. labem adduxit. etenim Britannici milites Vandalorum in ſe im-
petum veriti defectione, inita, aliũ Imperatorem ſibi per tumultum delegerunt.
nam primo Marcum clamore militari leuarunt, mox, eo occiſo, Gratianũ, ſuſtitue-
runt. quo, continuata poſt quatruor menſes cæde, ſublato, inſignia ad quendam
Conſtantinum tranſtulerunt, nullo virtutis eius merito allecti, ſed tantum omi-
natione nominis apud eos populos gratioſi.

CONSTANTINVS IMPERATOR.

ILLE vero, poſtquã Iuſtinianum, & Neuigaſtum Celticis militibus præfecit, vniuerſo robore Britannicæ iuuentutis aſſumpto, hoſtilem in Galliam impetum fecit, ac, Bononia vrbe maritima capta, milites, qui apud Celtas, & Aquitanos, erant, ad ſe traduxit, populosq́; earum prouinciarum deinceps ad ſuum obſequium redigere inſtitit, dũ Vandali longe poſiti finitimas Rheno regiones vaſtabãt. cuius vim cum ſuſtinere Limenius præfectus prætorio, & Chariobaudes magiſter militum

ſe poſſe

ſe poſſe diffiderent, in Italiam refugerunt. Honorius Rauennæ degens, VII Idus Aprilis vetera decuriæ vrbis Romæ priuilegia confirmauit. vbi vero Gallicos tumultus cognouit, noua re perturbatus Stilichonem Alarici auxilio Illyricum Arcadio eripere molientem deterruit, litteras ſe accepiſſe ſignificans, Conſtantinum ex Britannia in Galliam tranſmiſiſſe, & ſe pro Imperatore in ciuitatibus gerere. quo nuncio accepto, Stilicho Romam, (nam eo ſe receperat Honorius,) ad conſilia capienda progreſſus, Sarum cum firmo exercitu in Galliam ad hæc propulſanda incommoda deſtinauit. In Oriente Ioannes Chryſoſtomus Septembri menſe in exilio vitam amiſit. Baſſo inde, & Philippo conſularum, Hilario præfecturam vrbis, adminiſtrantibus, Vandali ex Belgica in Aquitaniam cum tranſiſſent, ipſam vna cum Nouēpopulana, Lugdunenſi, & Narbonenſi prouincia, vt reliqua cœperant, miſere peruaſtarūt. Vnde dixit Saluianus Maſſilienſis epiſcopus in libris de prouidentia Dei: *Excogitata eſt in perniciem noſtrā, ac dedecus gens ignauiſſima, quæ de loco in locū pergens, & de orbe in orbē tranſiens vniuerſa vaſtaret. ac primo de ſolo patrio effuſa in Germaniam primā, nomine barbaram, natione Romanā. poſt cuius exitium primū arſit regio Belgarū, deinde opes Aquitanorum.* Sarus autem Honorij præfectus cum Iuſtiniano Conſtantini duce congreſſus, tāta virtute pugnauit, vt ipſum cum exercitus parte conciderit, atque ingentem prædam retulerit. Quo facto, protinus Valentiam, quo ſe Conſtātinus, tanquam in vrbem munitā, receperat, exercitū duxit, ac ſtatim corona circundedit. Neuiogaſtem autē ducem alterum ad pacem ſecum faciendā adductum contra interpoſitam fidei daræ religionē occidit. Poſtquam autem Edobechum, hominem Francum, & Gerontium Britannum cum ſuis vtrumq; copiis aduerſus ſe contendere ſenſit, eorum tum ſolertiam, tum fortitudinem veritus, ſeptimo, quàm obſidebat, à Valentia die diſceſſit. & cum ducum eorum in ſe tuentium manus vix euaſiſſet, vniuerſam prædam Bacaudis ad Alpes ſe obiicientibus tradidit, vt ab eis facultatem repetendæ Italiæ obtineret. Hac victoria parta, Conſtantinus inde Arelate progreſſus, copias ſuas in vnū collegit. atq; Alpes, Rhenumque aduerſus Romanos, barbaroſq; præſidiis occupauit. inde Conſtantem filium, qui monachus erat, Cæſarem eſſe iuſſit, eumq; cum militibus Honoriacis in Hiſpaniam miſit, tum vt Imperij ſui limites prolataret, tum vt propinquorū Honorij magnas in ea prouincia opes infringeret; ſcilicet veritus, ne aliquando ab ipſis, atque ab Honorio circumuentus, de capite dimicaret. Conſtans autem proficiſcens, Terentium ducem, & Apollinarem præfectum prætorio, alioſq; tam ciuiles, quàm militares præfectos aſciuit, atq; exercitum protinus in propinquos Honorij duxit. Quorum duo fratres Verenianus, & Didymus, Luſitanis aduerſus eum militibus concitatis, impetum eius fortiſſime exceperunt, demum ſeruis, atque agreſtibus excitis, ipſum in grauiſſimum prope periculum adduxerunt. ad extremum tamen, aduerſante cœptis fortuna, capti vna cum vxoribus à Conſtante in cuſtodiam dati ſunt. Qua re fratres eorum audita, Theodoſius ad Honorium, & Lagodius ad Theodoſium incolumitatis cauſſa perfugit. Conſtans autem reuocatus à patre ad conſilia de occupanda Italia ineunda, Honoriacorū prę̨ſidia in Pyrenæis impoſuit, & inſtrumento aulæ, & coniuge Cæſareæ Auguſtæ relictis, prouinciam Gerontio duci commiſit, & in Galliā ad patrem recurrit, Vereniano, & Didymo ſecū adductis. quos Conſtantinus, vt vidit, ſubito obtruncari præcepit. Hæc autē mala ſiue à Vandalis ſiue à Cōſtantino illata D. Hieronymus epiſtola XI partim expreſſit, partim ſignificauit, his verbis: *Innumerabiles, & ferociſſimæ nationes vniuerſas Gallias occuparūt. quidquid inter Alpes, & Pyrenæum eſt, quod Oceano, & Rhodano includitur, Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gipedes, Heruli, Saxones, Burgundiones, Alemani, & hoſtes Pannonij vaſtarunt. Maguntiacū capta, atq; ſubuerſa eſt, & in eccleſia multa hominū millia trucidata. Vangiones longa obſidione deleti. Rhemorum vrbs præpotens, Ambiani, Attrebates, Morini, Tornacus, Nemetæ, Argentoratus tranſlati in Germaniam. Aquitania, Nouemq; populorum, Lugdunenſis, & Narbonenſis prouinciæ præter paucas vrbes populata ſunt cuncta. Non poſſum abſque lacrymis Toloſæ facere mentionem, quæ vt hucuſque non rueret, ſancti epiſcopi Exuperij merita præſtiterunt. ipſæ Hiſpaniæ iam, iamq; perituræ contremiſcunt. Roma vitam auro redemit.* Dum hæc autē in Gallia, Hiſpaniaq; geruntur, Honorius Ther-

mantiam Mariæ defunctæ ſororem Romæ ſibi deſpondit vxorem. eas nuptias Serena Stilichonis vxor conciliarat, vt priſtinam apud Imperatorem gratiam, ac potentiam retineret. Interim Alaricus, vbi diu tempus irruptionis in Illyricum, quæ oſtentata fuerat, expectauit, litteris Honorij ab ea expeditione deterritus, ex Epiro in Pannoniam, & Noricum cum Gotthorum multitudine rediit. atque inde legatos Rauennam miſit ad Stilichonem, pecuniam poſcens pro mora, quam rogatu eius in Epiro traxiſſet; ni daret, ſe in Italiam deſcenſurum, ac damna ſua prædandis agris ſarciturum, oſtendit. Hac re cognita, Stilicho, legatis Rauennæ relictis, propere Romam repetiit, ac cum Honorio, & ſenatu de re propoſita conſultauit. ac ceteris bellum cum Alarico gerendum eſſe cenſentibus ipſe pacem decreuit. percontantibus autem, cur pacem redimere pecunia vellet? Quia ob commodum principis, inquit, Alaricus in Epiro moratus eſt, vt mecum Illyricum inuaderet, idque Honorij Imperio adderet. quod futurum erat, niſi me Honorius ab illa expeditione deterruiſſet. ac ſimul litteras eius protulit, & culpam in Serenam coniecit, quæ vtriuſq; principis conſeruare gratiam voluiſſet. Quare æqua dicere Stilichonem ſenatus cenſuit, atque Alarico nomine pacis quadraginta librarum millia ſoluenda decreuit. Ceterum, maiore parte Stilichonis ſententiam approbante, Lampadius ſenator clamauit: Non eſt iſta pax, ſed pactio ſeruitutis. ac veritus ne quid propter hanc libertatem mali pateretur, dimiſſo ſenatu, ſeſe in eccleſiam contulit. Alaricus, pecunia accepta, pacem confirmauit. (vnde paulo antè à D. Hieronymo, Romam auro vitam redimere, dictum eſt,) neque tamen ex Norico ceſſit. Eam vero rem ſuſpectam habuit Honorius, ac propterea Rauennam ſe adire dixit velle, vt exercitum recenſeret, eumque ſibi conciliaret, cum tantus exercitus Italiæ ceruicibus immineret, ad id conſilium in primis à Serena impulſus, quæ ipſum, ſi Alaricus violata pace in Italiam deſcendiſſet, tutiore, ac munitiore in vrbe eſſe cupiebat. Quam rem cum Stilicho improbaret, Sarum Alanorum ducem impulit, vt tumultum in exercitu concitaret. neque tamen ea re iter retardare Honorij potuit. Cum autem Honorius Bononiæ, Stilicho Rauennæ eſſet, nuncius de morte Arcadij Augusti affertur, qui nouis Stilichonis cōſiliis occaſionem aperuit. quæ prorſus & ipſum, & cum eo Occidentali Imperium perdiderunt. Ille vero Kalen. Maij vita ceſſerat, ac Theodoſio filio prope infanti relicto Iſdigerdem Perſarum regem, olim hoſtem, teſtamento tutorem dederat, hoſtiū fide potius, quàm ſuorum aut voluntate, aut opibus fretus. Hoc nuncio accepto, Honorius Stilichonem ad ſe vocauit, ac de rebus Orientis agitare ingreſſus, ſe cupere Conſtantinopolem ire dixit ad res eius Imperij, & Theodoſij pupilli perſpiciendas, atque ad rem, ſi opus eſſet, conſtituendam. Quod conſilium Stilicho etiam reprehendit, dicens, intereſſe reip. ipſum in Italia manere, ne Conſtantinus, qui iam rotā Galliam percurriſſet, atque Arelate regnaret; aut Alaricus, quin in Norico infirma pace, ac lubrica fide ſederet, vbi Italiam armis deſtitutam, & Imperatore vacuam reperiſſent, impetu repentino inuaderent. præſtare autem, vt Alaricus in Conſtantinum cum barbarorum parte contenderet, ipſe vero cum Romanis legionibus, ac litteris principis Conſtantinopolim pergeret, ibique quæ egere correctione viderentur, emendaret, vero conſilio occultato, quo ſe, perempto Theodoſio, Orientale Imperium Eucherio filio conciliaturum putauit. Quæ cum Honorius vt prudenter, & cum fide dicta probaſſet, datis ad Theodoſium, & Alaricū litteris, Ticinum diſceſſit. In itinere autem Olympius, vir ſplendida in prætorio militia præditus, cum vacuas principis aures eſſet adeptus, Honorio perſuaſit, Stilichonem nulla alia de cauſſa iter in Orientem optare, quàm vt, Theodoſio ſublato, Imperium Eucherio filio ſuo tribueret, ac Ticinum progreſſus, ad ſeditionem milites incitauit. Itaque, cum Honorius poſt diem quartum, quam Ticinum inierat, in conſpectum exercitus ſe dediſſet, eumque hortari ad bellum aduerſus tyrannum Conſtantinum inſtituiſſet, milites, ſigno ab Olympio accepto, tumultuari cœperunt, ac magiſtratus omnes aggreſſi, cædem ingentem fecerunt. qua in primis necati ſunt Limenius præfectus prætorio Galliarum, & Cariobaudes in iis locis prætor, qui Conſtantini manus elapſi, eo confugerant, Vincentius magiſter equitum,

& Saluius Comes ſcholæ domeſticorum, atque Honorio ſe ſe metu in prætorium referente vrbs ipſa fœde direpta eſt. neque is tumultus antè comprimi potuit, quàm Honorius in publicum ſe ſe ſine diademate reddidit. quo ſedato Longinianus præfectus prætorio Italiæ,& maxima occurrentium multitudo vita priuata eſt, cum ex fuga ſe iam quaſi in tuto poſiti recepiſſent. Cum hoc Stilicho Bononiæ cognouiſſet, atque Honorium, qui occiſus dicebatur, viuere comperiſſet, Ticinum adire ad puniendos pro auctoritate milites quod à multis ſuadebatur, abnuit, quòd & eos timeret,neque conſtantem Honorij erga ſe animum cerneret,ſed Rauennam ſibi redeundum putauit. militibus autem monentibus, vt tutis in locis conſiſteret,donec Honorij animum erga ſe exploratum haberet, Sarus, qui dignitate inter ceteros eminebat,interemptus per quietem opera militum ſuorum Hunnis omnibus, qui aſſidui latera ſtipabant Stilichonis, ad tentorium eius acceſſit. Stilicho autem,vt vidit,barbaros,quos ſecum habebat,inter ſe diſſidentes,Rauennam petens, ciuitates, in quibus barbarorum liberi, & coniuges conſidèbant, admonuit, ne quem barbarum ad ſe aduenientem admitterent. Vbi Rauennam Stilicho adiit, litteræ ſubito Honorij ab Olympio ad Rauennatem exercitum miſſæ venerunt, vt Stilichonem comprehenderent, atq; in cuſtodiam darent. Quare præcepta Stilicho perturbatus per noctem in templum ſalutis cauſſa confugit. vbi vero illuxit,milites ædem ingreſſi cum iureiurando pręſente epiſcopo affirmarent, ſibi nõ eſſe à principe imperatum, vt eum perimerent,ſed tantum, vt cuſtodirent, ipſum hac fide egreſſum ſub cuſtodia habuerunt. tum vero alteræ litteræ ab eo,qui priores attulerat, redditæ, quibus præcipiebatur, vt Stilichoni ꝓpter delicta aduerſus remp. vita eriperetur. Ita Eucherio filio fugam arripiẽte Stilicho ad capitalè ſupplicium eſt abſtractus. qui,cum ſeruis,& familiaribus eum eximere cupientibus tegeretur, eos ab eiuſmodi propoſito auocauit, & ſemet vltro occidendum exhibuit. Interfectus eſt Kal. Septembris,vir domi,militiæq; inſignis,acer conſilio,manu promptus, principibus carus, ſed militibus carior, & qui ad ceteros titulos præturam in exercitu per annos viginti tres geſſerat,& cum poteſtate prope Auguſtali poſt Theodoſij mortem in Occidente verſatus erat. Hæc ita cum Sozomeno Zoſimus. Alij aliis de cauſſis necem Stilichoni allatam ſcribunt. Iornandes, & Marcellinus,quòd Vandalos in Galliam immiſiſſet. Numatianus autem,quòd Gotthis Italiam prodidiſſet. Stilichone ſublato,Olympius,magiſterio Officiorum ſibi vindicato, aulam, Imperiumq; pro arbitrio adminiſtrare perrexit. Honorius Thermantiam ſponſam dignitate Auguſtæ ſpoliatam ad Setenam matrem Romam remiſit, & filium eius Eucherium veſtigari: at repertum iugulari præcepit. qui, cum inuentus Romæ ad eccleſiam confugiſſet, dimiſſus in Picenum ſe rettulit. inde quęſtiones de familiaribus Stilichonis ſeueriſſimas habuit, vt de ſe, ac de Stilichonè aliquid proderent, qui cum nihil enunciaſſent, tandiu fuſtibus cæſi ſunt, quouſque ſpiritum ediderunt. ac reliquum anni in proſcribendis,& perſequendis iis, qui Stilichoni, Eucherioq; adhæſerant, poſuit. nam x Kal. Octobris ad Theodorum præfectum pętorio ſcripſit, vt ſi quis ex proſcriptorũ numero comitatum ſuæ ſerenitatis,ſiue mœnia ætemę vrbis intraſſet,deportaretur.& VIII Kal. Octobris edixit, vt proſcriptorum,ſatellitumq; fortunæ ærario ſuo accederent.& VIII Kal. Nouembris, vt qui in facultates Stilichonis, & actus viderentur eſſe verſati, vel ex iiſdem facultatibus aliquid ſubtraxiſſe,vel aliquid rapuiſſe,omnifariã redderent.& x Kal. Decembris, vt qui opes prædoni publico, vel eius filio, ceteriſq; ſatellitibus dediſſent,vel iure,vel corpore,quibus ille vſus eſſet ad omnem ditandam,inquietandamque barbariem, his omnibus repetendi via eſſet præcluſa. inde Rauennam profectus, III Idus Decembris ſic ſanxit: *Cum per Illyrici partes barbaricus ſperaretur incurſus, numeroſa incolarum manus ſedes quæſiuit externas, in cuius ingenuitatem aſſidua petitorum ſolet libido graſſari, eiq; inlicite iugum ſeruitutis imponere. Itaque præſcriptum tua ſublimitas recognoſcat, vt Illyricianos omnes, quos patria complectitur vel alia qualibet terra ſuſceperit, petere non liceat.* Item eodem die: *Hoſtis publicus Stilicho nouum, atque inſolitum reppererat, vt littora, & portus crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc Imperij partem pateret acceſſus. Huius iniquitate rei moti, & ne*

rarior ſit diuerſarum mercium commeatus, præcipimus hac ſanctione, vt littorum deſiſtat, ac portuum pernicioſa cuſtodia, & euadi, ac redeundi libera ſit facultas. Interim milites, qui per oppida diſtributi erant, Stilichonis morte comperta, barbarorum vxores, ac liberos in ſingulis ciuitatibus inuaſerunt, & bona eorum diripuerunt. Quam rem occiſorum propinqui iniquo adeo tulere animo, vt Romanis relictis ad Alaricum ſe receperint, eumque ad bellum Romanis faciendum hortati ſint. fueruntq; ea ad hominum triginta amplius millia. Ille vero inducias cum Stilichone pactas ſibi ſeruandas putauit, ac legatos de pace ad Honorium miſit, pecuniæ ſummam quandam, ac pacis obſides poſtulans, Aetium, & Iaſonem, Gaudentij, & Iouij filios; promittensque, ſe contrà nobiles quoque ex ſuis quoſdam daturum, atque ex Norico exercitum in Pannoniam reducturum. Quam conditionem Honorius ſtolide à ſuis inflatus repudiauit, ita vt neque pacis, neque belli ſtudiis, prout oportuit, inſeruierit. Nam vulgo ita conſtitit, ſi paci ſtuderet, eam modica mercede redimere, ac bellum in aliud tempus auertere potuiſſe; ſi bellum præoptaret, omnes, qui vbique eſſent, exercitus in vnum cogere, ac Sarum ducem belli deligere debuiſſe, qui & rei militaris ſumme peritus erat, & numerum ingentem barbarorũ habebat. Quibus rebus omiſſis, equitatui Turpilionem, peditatui Varanem, Scholæ domeſticorum Vigilantium, homines artis bellicæ rudes præpoſuit. atque hoc demum apparatu Alaricum, ſi irruptionem feciſſet, ſe excepturum conſtituit. Conſtantinopoli Imperium puero Theodoſio relictum ſingulari vnius virginis Pulcheriæ, ſororis eius, ſapientia gubernari cœptum eſt, Anthemio præfecto prætorio primas ſibi vindicante adminiſtrationis, & curæ militaris. Ita egregia vtriuſque diligentia puer Auguſtus inſigniter ad omnem virtutis, & pietatis laudem eſt educatus. Itaque, cum Alarici, & barbarorum motus, atque apparatus
409 non mediocrem vtrique Imperio timorem incuterent, Honorius octauum, & Theodoſius tertium conſules nunciis inter ſe miſſis compoſuerunt, vt omnes aditus barbaris concurſantibus clauderentur. Quippe Theodoſius VIII Kal. Maij ad Anthemium præfectum prætorio ita ſcripſit: *Omnes ſtationes nauium, portus, littora, omnes abſceſſus prouinciarum, abdita quin etiam loca, & inſulæ tua magnificentia diſpoſitione ſolerti cuſtodiantur indagine, vt nullus vel vi, vel clam, vel aperte, vel etiam occulte noſtri poſſit Imperij regiones inrepere, qui non aut interiectis prohibeatur obicibus, aut cum acceſſerit, ilico teneatur, niſi ſacros apices à domino patruo meo Honorio ad me perferre apertiſſima ratione monſtrauerit, cum eadẽ diligentia obſeruãdo, vt ſi ad alium quenquã à memorato principe dixerit habere affatus, petitore detento ſacræ litteris cum omnibus chartis ſignata ad meam clementiam tranſmittãtur. hoc enim & tyrannici furoris, & barbaricæ feritatis occaſio perſuadet, & inter me, dominumque & patruum meum Honorium viciſſim recurrente admonitione conuenit.* Sub idem tempus terra per ſeptem dies mugitum ingentem dedit, vt Marcellinus memoriæ prodidit. quæ res nihil aliud prænunciaſſe mortalibus, niſi nouam Gotthorum in Italiam irruptionem eſt viſa; qua populata, vaſtataq; Italia, Roma direpta, atq; incenſa eſt. Quod factũ omnibus celſiſſimum vrbis faſtigiũ contemplantibus nouitate, ac magnitudine ſua pro memorando eſſe prodigio debuit. Etenim quid mirabilius eſſe, ac prope portentoſius potuit, quàm vrbẽ eam, quæ annos amplius octingentos poſt cladem à Gallis acceptã non ſolũ ab omni hoſtili intacta calamitate fuiſſet, ſed etiam omnium gentiũ victrix, dominaq; ſtetiſſet, repente barbaris longo à ſe terrarum, cœlique ſpacio diſiunctiſſimis in eam neceſſitatem adductam eſſe, vt non ſolum ipſa de ſuo capite dimicarit, ſed vniuerſas etiam prouincias ſibi timere, ac de propria incolumitate cogitare coegerit? Siquidem, vt præclare D. Hieronymus dixit, quid ſalui eſſe poteſt, ſi Roma perit? Huius porro calamitatis auctor Alaricus fuit. Ille vero ad repetendam cum ſuis Italiam ea maxime ratione accenſus eſt, vt Honorium, à quo primum victus, deinde contemptus eſſet, & quem, Stilichone ſummo duce mortuo, infirmum & ducum, & armorum apparatum in Italia feciſſe, animaduerteret, ad aliquam honorati obſequij neceſſitatem adduceret. Itaque ad cetera præſidia, quæ ſibi parauit, Ataulfum coniugis ſuæ fratrẽ ex ſuperiore Pannonia euocauit, vt gerendæ rei ſocium ſibi aſciſceret, qui Gotthorũ Hunnorumq; copias non deſpiciendas haberet. deinde, cum is

ſibi

ſibi lentius agere videretur, iter, illo nõ expectato, ingreſſus eſt. ac clauſtris alpium Noricarum refractis irrupit. atque, Aquileia, Concordia, Altino, Patauioq; à læua dimiſſis, nemine, tanquam in die feſto, occurrẽte, ad Padum amnem peruenit. quo traiecto, ad caſtellum Bononiæ, nomine, vt inquit Zoſimus, Oecubariã adiit. inde Rauennam verſus progreſſus, ad pontem Canditianum non longe ab vrbe conſedit. ac ſtatim legato ad Honorium miſſo pacem, ſedesq; ſibi, ac ſuis in Italia poſtulauit, promptum fidei, atq; operę militaris obſequium offerens, ſi eius ſibi vti beneficio licuiſſet. Honorius, quanquam ſe infirmioribus eſſe viribus ſentiebat, quàm vt æquo Marte cum eo poſſet confligere, tamen Rauennæ vrbis munitione, & Orientalium copiarum, quas, Stilichone viuente, acciuerat, expectatione, ceterisq; Italiæ præſidiis, in primisq; vrbis Romanæ confiſus, magnifice reſpondit, nihil eorũ ſe, quæ poſtulabat, dare poſſe, ipſumq;, vt prioris meminiſſe expeditionis vellet, & quem exitum habuiſſet, monere. Quo reſponſo audito Alaricus incenſus, ſubito; caſtris motis, Ariminum, atq; inde in Picenum, & ex Piceno in Vmbriam tranſiit; oblata omnia oppida populans, ac miſerabili ſtrage vaſtans, & ad Romam oppugnandam ſe ire oſtendens, vt terrore illo Honoriũ ad aliquam pactorum æquitatem adduceret. Cum autem ne ita quidẽ Honorius cederet, Narniæ, quam in ſpeciem inſtituerat, obſidione relicta, Romam ire perrexit. Parum autem abſuit, quin Eucheriũ in iis locis offenderit, ac conſeruarit. nam eum paulo antè inuentũ Arſacius, & Terentius eunuchi Romã abduxerant, ac iuſſu Honorij iugularãt, & Thermantia Serenæ reddita, maritimo itinere, ne in Alarici manus inciderẽt, ad Honorium ſe receperant. quorum Terentiũ Honorius cubiculo ſacro præfecit, Arſacio proximum ab eo locum conceſſit. & Africam Heracliano Comiti, Stilichonis interfectori, attribuit. Romam progreſſus, ſtatim Vrbẽ ex omni parte circunfuſo exercitu cinxit. quo facto, ſæuo ſubito tumultu miſceri omnia cœpta ſunt. nã, & ſerui, & barbari, multi ad eum, vt præſenti ſe periculo eriperent, tranſiuerunt, & ſenatores pagani ad veterem ſuam fabulã redierunt, vt immolationes reuocandas, & ſacrorum Chriſtianorum cultum delerendũ eſſe contenderent, vnde tãta, & tam crebra mala fluxiſſent. Senatus autem vna cum Placidia Honorij ſorore cum Serenã ſuſpectã haberet, vt quę Gotthos ad vrbem acciuiſſet, eam necare conſtituit, haud dubia ſpe ductus, fore, vt Alaricus ab vrbe, illius morte comperta, recederet, vt qui ab illa vrbẽ ſibi proditum iri, ſperaret. itaq; Serenæ correptæ laqueo fauces eliſę. Quod vbi Alaricus cognouit, obſidioni acrius inſtitit. nam & portas omnes obſtruxit, ne cuiquam ingreſſus, exitusq; pateret, & occupato Tiberi commeatus ſubuectionem è portu prohibuit. Ac Romani quidem per aliquot dies magna animi conſtantia omnia belli incommoda pertulerunt, haud ambigue ſubſidiũ Rauenna ab Honorio venturum in diem opperientes. pòſt autẽ, cum nemine ſuccurrente, ſpes eos deſtituiſſet, vt imminentis famis periculum propulſarent, frumenti modium minuerunt, ac partẽ eius tantum dimidiam excoxerunt, quod in ſingulos dies erogabatur; atq; inde, gliſcente penuria, tertiam. ad extremum autem, cum omnia iam alimenta deficerent, ingens fames ciuitatem oppreſſit, ac mox famen ſæua peſtilentia excepit, &, cum paſſim omnia cadaueribus complerẽtur, quòd extra vrbem ſepeliri de more non poterãt, lues ipſa dira odoris fœditate vulgata eſt. Hæc autem peſtilentia non Romam ſolum, ſed totam etiã videtur afflictaſſe Italiam, nimirum ab hac colluuie barbarorum inuecta. ſiquidẽ ſcribit Rufinus ad Chromatium tum Aquileienſem epiſcopum, perruptis ab Alarico duce Gotthorum Italiæ clauſtris; morbum ſe peſtiferũ infudiſſe, & agros, armenta, viros longe, lateq; vaſtaſſe. Quanquam autem Romæ multis cibum benigne ſuppeditauit Gratiani quondã Auguſti vxor, vt inquit Zoſimus, Læta, eiusq; mater Piſſamena, quibus ex regio fiſco Theodoſij inſtituto ſumptus menſæ regiæ præbebatur, id tamen exiguũ attulit, vt in tanta neceſſitate, ſubſidium. Itaq;, cum Romani ad humanorũ malorum prope vltima deueniſſent, ita vt in ſemetipſos etiã ſtimulante fame ſæuirent, ſenatus tentatis rebus omnibus, quæ in mentem venire poſſent, legationem ad Alaricũ deniq; deſtinauit, docens, & ſenatores paratos eſſe ad pacem accipiendã, ſi tolerabilia imperaret, & populũ ad pugnam faciendã, ſi illius copiã faceret. Legati miſſi Baſilius præ-

fectus, & Ioannes tribunorum præpoſitus, qui idem hoſpitij neceſſitudine cum Alarico erat coniunctus, cum Alaricum in caſtris conueniſſent, errore populi agnito, (neq; enim pro explorato adhuc habebant, an Alaricus in caſtris eſſet, atque vrbem vltro obſideret, an, vt fama manauerat, alius, qui partibus Stilichonis faueret, atque ipſum ad vrbem adduxiſſet) ſenatus mandata ediderunt. Quibus Alaricus auditis, atque in primis, quòd populus paratus ad conſerendum prœlium eſſet, ingenti effuſo riſu reſpondit, ſe nihil ea re commoueri. nam ſpiſſius fœnum ratiore facilius deſecari. pacem autem ſe aliter dare non poſſe, niſi omne aurum, atque argentum, quod in vrbe foret, atque omnem ſupellectilem, & mancipia barbara vniuerſa ad ſe deferrent. quem cum alter legatorum rogaſſet, ſi hæc Romanis abſtuliſſet, quid tandem relicturus eſſet? Animas, inquit. Hoc tam atroci reſponſo accepto petierunt, vt cum obſeſſis ſibi colloqui de eo, quod agendum eſſet, liceret, atque induciis impetratis in vrbem reuerſi legationem renunciarunt. Tum vero audientes Romani, Alaricum eſſe, qui vrbi aſſideret, omni humana deplorata ope ad vetera deorum auxilia, à quibus ſæpe ſe conſeruatos ferebant, imploranda ſe conuerterunt. Auxit vero eorum fiduciam Pompeianus vrbis præfectus, qui ſe Tuſcos quoſdam audiuiſſe dixit aſſerentes, ſe nuper Narniam ſacrificiis factis è maximis periculis exemiſſe, atque hoſtes longe à mœnibus propuliſſe. quam rem cum ad Innocentium pontificem retuliſſet; ille, ſi Zoſimo, pagano homini habenda fides eſt, reſpondit, Agerent quod reip. conducturum putarent. Ceterum ſenatum in Capitolio, ſacrificiis incumbentem populus auerſatus eſt, ſacrilegium illud verius, quàm ſacrum, arbitratus. Itaque dimiſſis malis ſuaſoribus rurſus ſe ad permulcendum Alarici animum contulerunt, ac legàtos decreuerunt, qui offerrent quinque millia pondo auri, triginta argenti, tunicarum ſericarum quattuor millia, pellium coccinearum tria millia. &, quod in ærario pecuniæ nihil eſſet, vt ſenatores ex propriis hæc conferrent cenſibus, adiecerunt. cum autem Palladius, cui exigendi negotium fuerat datum, hanc conficere ſummam non poſſet, quòd poſſeſſores partem bonorum aliquam abſcondiſſent, ac principes ciuitatem aſſiduis tributorum exactionibus exhauſiſſent, templis deorum ſpoliatis, atque aliquot ſignis aureis, argenteiſq; conflatis, quod deerat, ex ſenatus auctoritate ſuppleuit. inter quæ cum Virtutis ſimulachrum eſſet conflatum, rurſus Gentiles inſurrexerunt, ac quodcunq; Romanis relictum fortitudinis eſſet, id demum exemptum eſſe dixerunt. His igitur contractis legati ad Honorium contendere, demonſtratum, Alaricum pacis dandæ cauſſa non pecunias ſolum, ſed etiam obſides poſtulare. Quæ ſi conditio placuiſſet, ipſum non ſolum pacem, ſed etiam ſocietatem cum eo facturum, atque arma aduerſus hoſtes eius quoſcunque verſurum. Quæ cum Honorius approbaſſet, ad Alaricum munera, quæ diximus, attulerunt. Qua re audita D. Hieronymus ſcripſit: *Quis hoc credet, Romam in gremio ſuo non pro gloria, ſed pro ſalute pugnare, immo vero ne pugnare quidem, ſed auro, & cuncta ſupellectile vitam redimere. quod non vitio principum, qui religioſiſſimi ſunt, ſed ſcelere ſemibarbari accidit proditoris, qui noſtris contra nos opibus armauit inimicos.* Ceterum donis acceptis Alaricus triduo forum permiſit iis, qui intus erant, exeundi ex vrbe, atque annonæ è portu ſubuehendæ poteſtate conceſſa, atque ex agro Romano in Tuſciam retroceſſit. Romani vero, rebus, quibus abundabant, diuenditis, neceſſarias aut coemptione, aut commutatione pararunt. ſerui ex vrbe ad hoſtes circiter xl millia transfugerunt. Romanos quoſdam à barbaris ad Portum captos vbi Alaricus cognouit, omnes extemplo liberari iuſſit, &, ſe inſciente, id commiſſum eſſe purgauit. Sub eoſdem dies Conſtantinus, qui ſe in Gallia pro Imperatore gerebat, legatos ad Honoriũ miſit, veniam poſcens, quòd Auguſtalia inſignia ſuſcepiſſet. nam ſe coactum à militibus eorum reſiſtere voluntati non potuiſſe. Quod vbi Honorius audiit, ne duo eodem tempore bella difficillima ſuſtineret, &, vt propinquis ſuis Vereniano, & Didymo, quos nondum occiſos norat, pro ſua in eos pietate conſuleret, ita probauit, vt trabeam etiam ad illum Imperatoriam miſerit. Itaque ea re elatus, pacem conficere cum Alarico neglexit, ac neque obſides dedit, neque reliqua, quæ pacta erant, expleuit. Qua re animaduerſa, ſenatus

immi-

imminentem ſibi ex ea re calamitatem proſpiciens, iterum legauit ad eum Cæcilianum, Attalum, & Maximianum, qui perditum ciuitatis ſtatum, ni à bello iſto ceſſaretur, exponerent. Quos Honorius ab Olympio inductus irritos dimiſit, & Cæcilianum præfectum vrbis, Attalum fiſci creauit, ac ſex millia Dalmatarum, Romanarum tum virium robur, ad vrbis cuſtodiam miſit. quorum dux Valens indignum ratus itinera ea cauere, quę hoſtis obſideret, temere in Alarici manus omnes coniecit, ita vt vix pauci fuga euaſerint. ex quibus ipſe vna cum Attalo legato incolumis peruenit Romam. Maximianus vero captus, à Mariniano patre triginta aureorum millibus eſt redemptus. Attalus amicorum Stilichonis, qui proſcripti fuerant, bona perſcrutari, eaq; in fiſcum redigere iuſſus, cum rem agere languidius videretur, ad pœnā conquiſitus in eccleſiam ſalutis cauſſa profugit. Inanem hanc legationem poſtquam ſenatus cognouit, tertiam deſtinauit. cuius princeps erat Innocētius pontifex. quibus Alaricus quoſdā etiam è ſuis adiunxit, vt eos à Gotthis infeſta itinera habentibus tutarentur. His Rauennam progreſſis, Ataulfus demum Iulijs Alpibus ſuperatis, & ipſe ſeſe in Venetiam intulit. Qua re comperta, Honorius, vniuerſis peditum, atque equitum copijs ex oppidis cum ducibus ſuis excitis, atque Hunnis trecentis Olympio magiſtro officiorum tributis, omnes propere occurrere, &, quo ad poſſent, ne ſe cum Alarico cōiungeret, prohibere mandauit. Qui profecti, certamine commiſſo, mille, & quingentos Gotthorum ociderunt, ſeptemdecim tantum ex ſuis amiſſis. Interim Honorius Olympium præfectum ab eunuchis accuſatum, quòd auctor omnium malorum fuiſſet, quæ proxime reſp. paſſa eſſet, magiſtratu priuauit. qui in Dalmatiam abiit. Attalo vero præfecturam vrbis, Demetrio fiſci attribuit. ac nouis aliis creatis magiſtratibus, ac præfectis Generidum quoque Dalmaticis copijs, & ceteris, quæ apud Pannoniam ſuperiorem, Noricos, & Rhætos in præſidiis erant, præfecit, lege lata, ne quis in aula cingulum militare indueret, qui Chriſtianus non eſſet. Qua lecta, Generidus, qui tum Romæ militibus præerat, & gentilitati ſtudebat, cingulum poſuit. cum autem Honorius mandaret, vt, quoniam in magiſtratu eſſet, ad aulam in ordine ſuo veniret, lege ſe cingulo prohiberi reſpondit, quia Chriſtū non coleret. Honorio vero ſubiiciente, ipſum, qui de rep. bene meritus eſſet, ea lege nō teneri, ſed eum honorem reſpuere dixit, qui ad ceterorum iniuriam pertineret. itaq; legem tollere in omnibus Honorius eſt coactus, & permittere, vt in ſua quiſque religione magiſtratum, ac militiam gereret. Inde Generidus aſſiduis laboribus milites exercere, annonas integras dare, & ex ſuo ſtipendio iis, qui maiores ſubirent labores, præmia conſtituere. atq; ita barbaris terrori, regionibus, quas tuebatur, præſidio firmiſſimo eſſe. Inter hæc milites Rauennæ ſeditionem grauiſſimam concitarunt. ac, portu occupato, ad ſe adire Honorium poſtularunt. illo vero proficiſci recuſante, Iouius præfectus prætorio, idemq; Patricius, ſocio Ellobicho Comite Domeſticorū aſſumpto, progreſſus, cauſſam tantæ conſternationis eſt percontatus. illi Turpilionem, & Vigilantium militum præfectos cum Terentio, & Arſacio præpoſitis ſacri cubiculi ſibi tradi depoſcerunt. Quod vbi Honorius audijt, atrocioris alicuius defectionis timore perculſus, eos in exilium egit. ex quibus Turpilio, & Vigilantius in nauim impoſiti, ab iis, qui auehebant, Iouii mandato necati ſunt. Terentius in Orientem, Arſacius Mediolanum eſt relegatus. In Terentii locum Euſebius cubili præpoſitus ſufficitur. Turpilionis præfectura Valenti, Vigilantii Ellobicho mandatur. Iouius autem, cum omnē ad ſe Imperatoris potentiam tranſtuliſſet, legatos ad Alaricum miſit hortatum, vt componendæ pacis cauſſa Rauennam accederet. cui Alaricus ita paruit, vt Ariminum vſq; proceſſerit. Ibi Iouius, vt qui cum eo in Epiro hoſpitij neceſſitudine fuerat iunctus, de fœdere agere inſtituit. poſtulauit Alaricus, vt in annos ſingulos certa pecuniæ, atq; annonæ ſumma ſibi erogaretur, & ſuis ad habitandum Venetia, Noricū, & Dalmatia traderentur. Quæ poſtulata Iouius ad Honoriū miſit, ſeparatim hortans illum per litteras, vt Alaricum magiſtrū militiæ conſtitueret, vt ille hoc honore lenitus aliquid de conditionū aſperitate remitteret, & pacem legibus æquioribus faceret. Quibus acceptis, Honorius vehementer Iouij temeritate damnata, reſpondit, auri, & annonæ modū eum ſtatuere pro magiſtratu poſſe,

vt qui præfectus prætorio eſſet, & publicorum tributorum poteſtatem haberet; illud vero nunquam à ſe impetraturum, vt dignitatem, aut pręfectutam Alarico, aut genti eius impertiat. Hæc epiſtola à Iouio audienti Alarico temere recitara iram eius accendit. Nam cum cetera moderate tuliſſet, ſibi, gentiq; ſuæ negatam præfecturam iniquo adeo animo accepit, vt ſtatim milites ſuos Romam iter expedire ad inſignem vlciſcendam iniuriam iuſſerit. Iouius autem eius colloquij exitu perturbatus, Rauennã regreſſus, vt ſe omni ſuſpicione criminis liberaret, Honorium ſacramento adegit, ſe nunquam pacem cum Alarico facturum, atq; ipſe tacto eius capite eodem ſe iureiurando deuinxit. atque ab omnibus, qui cum poteſtate erant, idem exegit. Honorius autem belli cauſſa decem millia Hunorum acciuit, ac frumentum, & pecora ex Dalmatia ad ſe adduci iuſſit, & miſſis, qui Alarici vires explorarent, copias ſuas ex locis omnibus euocauit. Quibus rebus cognitis Alaricus Romanæ tandem expeditionis pœnitentia ductus epiſcopos ad enm legauit, hortatum, ne culpa ſua ſineret, eam vrbem, quæ mille annorum ſpacio magnæ parti orbis terrarum iura cum imperio præſcripſiſſet, vaſtandam, ac diripiendam barbaris tradi, neq; tantas operum, & tam magnificas moles hoſtili flamma deleri, ſed æquis conditionibus pacem componeret, ac ſibi, & vrbi omnium præſtantiſſimæ parceret, neque enim ſe præfecturæ honorem cupere, neque Venetiam amplius ad conſtituendas ſedes exigere, ſed certo pecuniæ numero, & duobus contentum Noricis fore, quæ aſſiduis barbarorum incurſionibus obnoxia ſint, ac fiſcũ tributo tenuiſſimo iuuent. & arma aduerſus omnes hoſtes eius laturum eſſe. Ceteris moderationem eius admirantibus Iouius, & alij regiæ potentiæ participes, hæc confici poſſe negarunt, quòd omnes magiſtratus iureiurando ſe obſtrinxiſſent, ſe cum eo pacem nullam agitaturos. Alaricus antem, poſtqnam ſuas reſpui conditiones vidit, vniuerſum prorſus exercitum Romã ire præcipit, eo animo, vt conſtanter in vrbis obſidione maneret, donec fame perdomuiſſet. cum autem monachus quidã eum obſecraſſet, vt vrbi nobiliſſimæ parceret, reſpondit, ſe omnino ab vrbe diruenda animo abhorrere, verum quendam ſibi ad illam euertendam dies, noctesq; vrgentem aſſiſtere. Per eoſdem dies Iouius alter legatus à Conſtantino tyranno venit, excuſatum, quòd Verenianus & Didymus nõ eius voluntate necati fuiſſent. qui poſtquam Honorium eo nuncio grauius commotum atrocia minantem vidit, ſibi timens egregie facturum illum ſubiecit, ſi curis Italicis occupatus iram aduerſus Conſtantinum remitteret. nimirum ſe, ſi Galliam repetere, & caſus demonſtrare Italiæ licuiſſet, non ita multo pòſt cum omnibus Gallicis, Hiſpanicis, Britannicis copiis reuerſurum, atque opportunum Italiæ, Romæq; ſubſidium allaturum, atq; ita dimiſſus eſt. Alaricus, vbi Romam peruenit, ciuibus euocatis Honorij iniquitatem expoſuit, ſimulq; ſe vrbẽ per vim expugnaturum, niſi ipſi coniunctis ſecum viribus arma aduerſus eum caperent, addidit. illis vero conſilium non expedientibus iterum mœnia armatorum corona circundedit, & Portum aliquot dies oppugnauit. pòſt autem cum eum vi adhibita cepiſſet, atq; ibi infinitam rei frumentariæ vim congeſtam reperiſſet, eam ſe in exercitus ſui commoda conſumpturum, niſi primo quoque tempore dicto ſe audientes exhibuiſſent, oſtendit. Quod tempus item D. Hieronymus expreſſit, his verbis: *Dum hæc aguntur, terribilis de Occidente rumor affertur, obſideri Romam, & auro ſalutem ciuium redimi, ſpoliatosq; rurſum circundari, vt poſt ſubſtantiam vitam quoque perderent.* His de rebus ſenatus habito conſilio, quòd nullum ſupereſſe perfugium, annonæ ſubuectione ex portu in quotidianos vſus ſubtracta, videret, demum Alarici ſe poteſtati permiſit, ac receptis eius legatis ipſum ad vrbem vocauit, & Placidiam Honorij ſororem, tanquam fidei obſidem, ab eo petitam conceſſit. Quo facto ille iuſſit, vt Attàlum præfectum vrbis inſignibus Imperatoris ornatum in Auguſtali ſolio collocarent, quod illi obedienter egerunt. His rebus ita conſtitutis Attalus inde ſe totum formando Imperio tradidit. ac primum Lampadium præfectum prætorio, & Marcianum præfectum vrbis dixit. ex præfecturis autem militaribus pedeſtrem Alarico, equeſtrem Valenti attribuit ei, qui legiones Dalmaticas rexerat, Ataulfum vero Comitem domeſticorum, & Tertullum in inſequentem annum conſulem deſignauit. inde, infau-

ſtis li-

ſtis licet ominibus, ad Palatium cum regio comitatu proceſſit: poſtridie autem ſenatum ingreſſus orationem habuit in primis arrogantiæ plenam, qua ſe Romanis vniuerſum terrarum orbem acquiſiturum, atque alia ſpecie magnificentiora iactauit. Quibus de rebus Romani inani gaudio exultare cœperunt, quòd bello grauiſſimo liberati & magiſtratus rei gerendæ gnaros, & præcipue Tertullum conſulem nacti eſſent, ſolis Aniciis, vt omnium opulentiſſimis, cum ciuitatis ſtatum ægre ferentibus. Cum autem Alaricus ei ſuaderet, vt firmas copias in Africam mitteret, atq; Heracliano Comiti imperium, & prouinciam extorqueret, ne quid inde Romanis rebus impedimenti ſuppeteret, id ille conſilii reſpuit, inanes ſpes amplexus, quibus eum fatidici vates inflauerant. verum perſuaſus, ſe Carthagine, & tota Africa ſine certamine potiturum, non Drumam, qui cum barbarorum copiis Heraclianum haud ægre potuiſſet ex prouincia deturbare, ſed Conſtantinum quendam cum modica militum manu imperio in Africanos milites dato miſit, poſtremo vrbe egreſſus vna cum Alarico Rauennam ad expugnandũ Honorium prodiit. His rebus, vt erãt acerbæ, & graues, Honorius territus, vbi eum Ariminum acceſſiſſe accepit, legatos ei miſit obuiam, per quos, ſi inſanire deſineret, promiſit, ſe illum in ſocietatem Imperii accepturum. quibus reſpondit; Attalus, ſocium ſe Imperii neminem velle, ipſi vt inſulam, aut alio quo velit priuatus ſecedat; permittere. Cum propterea æſtuaret Honorius, atque incertus conſilii fugam arripere, nauibus ad id in portu Rauennæ paratis, cogitaret, opportune ſex militum legiones, hominum quadraginta millia, diu expectata, ex Oriente venere. quare, cuſtodia vrbis eis commiſſa, Rauennæ ſibi ſubſiſtendum putauit, dum certus de rebus Africæ nuncius eſſet allatus. &, ſi Heraclianus prouinciam in poteſtate tenuiſſet, Alaricum, atque Attalum viribus vniuerſis inuadere, ſi quid durius accidiſſet, in Orientem abeundo Imperiũ Occidentale relinquere. Interim Attalus Cõſtantinum ducẽ ſuum in Africa ab Heracliano necatum cum audiſſet, quoſdã cum pecunia in Africã miſit, qui labentem rem pro viribus ſuſtinerent. Quod grauiter ferens Alaricus de rebus deſperare Attali cœpit, vt qui ſtoliditate animi parum rebus tantis regendis eſſet idoneus. ac Rauennæ obſidionẽ, quam obſtinato ad expugnationẽ animo inſtituerat, reliquit, ſummopere vt id faceret, à Iouio incitatus, identidẽ id agi ab Attalo admonẽtis, vt Imperio potitus nefarias ipſi, & propinquis eius inſidias compararet. vt tamen Attalo fidem præſtaret, Valente equitũ magiſtro nomine proditionis occiſo, cunctas Æmiliæ vrbes, quæ Attali Imperium recuſarent, cum exercitu adiit, ac, Bononia nequidquam per multos dies oppugnata, reliquas cepit, atq; inde, traiecto Pado, bellum in Liguriam tranſtulit. Ob id Honorius cum eſſet in his anguſtiis poſitus, litteris ad ciuitates Britanniæ poſtulantes auxiliũ miſſis, hortatus eſt, vt ſibi conſulerent, ac muneribus ex ea pecunia, quam Heraclianus miſerat, militibus diſtributis, eorum ſibi amorem cõciliare contendit. Per eoſdem dies Conſtans Cæſar rurſus à patre in Hiſpaniam miſſus Iuſtum quendam ſibi ducem aſciuit. qua re offenſus Gerontius, vt qui Iuſto eſſet poſthabitus, adiunctis ſibi eorum locorum militibus, Imperij inſignia Maximo cuidam clienti ſuo detulit, eumq; Auguſtum Tarracone conſtituit. & Vandalos, qui erant in Gallia, aduerſus Conſtantinum ſolicitauit. Ex altera parte, Franci, Frigerido teſte, Conſtantini rerum in Gallia potientis ſocordia inuitati, in Galliam, quam toties vario incurſionum euentu tentarant, neque firma tenere poſſeſſione potuerant, magna molo ſuperato Rheno, irruperunt, ac cum alia oppida, tum præcipue vrbem Treuirorum ipſius tum Imperij caput captam diripuerunt. Quod vbi Vandali, ſociique ſenſerunt, ſibi, rebuſque ſuis timentes ad Rhenum ilico recurrerunt, ac conatibus eorum ſe veniſſe aduerſarios oſtenderunt. Franci vero, poſtquam Reſpendialem regem Alemanorum, Goare ad Romanos tranſgreſſo, agmen ſuum à Rheno rettuliſſe videre, ſeſe in Vandalos intulere, ac, Godigiſilo rege eorum extincto, viginti ferme millia cæcidere; vniuerſos deleturi, ni periculo cognito Alanorum exercitus in tempore ſuccurriſſet. Hac clade fracti Vandali, Alani, & Sueui, ne iterum cum Francis ſibi decertandum eſſet, Gunderico Gondigiſili filio rege ſubſtituto, conſilium Gallia abeundi ceperunt, atque ad Pirenæum profecti,

& præſidio Honoriacorum, quos Conſtans impoſuerat, ſibi adiuncto, in Hiſpanias traiecerunt, atque in vlteriorem progreſſi prouinciam, duces inde Romanos nec opinantes aggreſſi, ipſum in poteſtatem adduxerũt. Hanc traiectionem hoc anno factam Kal. Octobris, Proſper, Caſſiodorus, & Iornandes in annalibus ſcriptum reliquere. Saluianus cenſet, Vandalos Dei iudicio ad Hiſpanias tranſiuiſſe. neque enim in Gallia Romanos timuiſſe, quod ad eam vſque diem illæſi ab eis cuncta vaſtaſſent. Eorundem Francorum metu Britanni acceptis Honorij litteris, excitati ſumpſere arma, vt ciuitates ſuas ab eorum impetu conſeruarent. Quos imitatæ Armoricæ ciuitates eodem modo ſe in libertatem vindicarunt, magiſtratibus Romanis expulſis, & rep. pro arbitrio conſtituta. Franci vero, (credo, quòd in ſocietate Romanorum eſſent) pulſis Vandalis inde ſe trans Rhenum receperunt. Ex quo factum eſt, vt ſoli Burgundiones cum parte Alanorum remanſerint. Extremo iam anno Honorius decreuit, vt diuerſarum homines prouinciarum cuiuſlibet ſexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captiua neceſſitate tranſuexiſſet, inuitos nemo retineret, ſed ad propria redire cupientibus libera facultas eſſet. Po-
410 ſtero vero, qui fuit à Chriſto quadringenteſimus decimus, Varane, & Tertullo conſulibus, Heraclianus Africæ Comes, rebus, quæ ad Romã acciderant, cognitis, & ſtatu Honorii Imperatoris perſpecto, poſtquam iudicem ab Attalo miſſum extinxit, portus Africæ tanta diligentia cuſtodiuit, vt vniuerſam mercatorum nauigationẽ, ademerit, neque frumentum, neq; oleum, neq; res alias ad victum neceſſarias in portum Romanum inuehi paſſus ſit. Qua de re rurſus tanta vrbem inuaſit inopia, vt populus caſtaneis pro frumento ſe ſuſtentarit. Auxerunt autem penuriæ magnitudinem agri bello ſuperiore inculti, & dardanarii ea ſpe quidquid frumenti habebant ſupprimentes, vt omniũ pecunias ad ſe transferrent, eo precio vendituri, quod ipſi ſtatuiſſent. Quare cum timeret populus, ne in corpora humana rabies famis adigeretur, ludis Circenſibus exclamauit: Precium pone carni humanę. inde penuria adeo creuit, vt memoriæ proditum ſit, matres aliquot in paruos infantes famis impotentia deſæuiſſe. Hãc ob cauſam Attalus Romam ſine Alarico reuerſus ſenatum cõuocauit, atq; ad eum de republica rettulit. cum autẽ pleriq; cenſerent, barbaros, cum Romanis militibus ad patefaciendam nauigationem in Africã eſſe mittendos, eamq; præfecturã Drumæ viro fidei ſpectatæ mandandã, eiuſmodi ille ſententiam reſpuit, veritus, nẽ ea ratione viam Gotthis ad inuadendam Africam aperiret. quo tempore Tertullus Conſul ſtolida & ipſe quadam arrogantia elatus auſus eſt dicere: Loquar vobis patres conſcripti, vt conſul, & pontifex. quorum alterum teneo, alterum ſpero. Alaricus inde ſubſequutus, cum ſe ab Attalo propter infirmitatem promiſſa obtinere poſſe diffideret, iterum ſe ad Honorium contulit, ac ſe Imperium Attalo abrogaturum, promiſit. Ita haud ægre, quæ poſtulabat, omnia impetrauit. primum autẽ Attalum ſuis inſpectantibus, extra vrbem Auguſtalibus inſignibus ſpoliauit, eaq; ad Honorium miſit. cuius ducibus militiæ cingula deponentibus, Honorius veniam impertiuit, paſſus in eo, quem antè habuerãt, honore perſiſtere. ac pridie Idus Februarias ita decreuit: *De iis, qui tyrannicæ præſumptionis ſacramenta ſectati ad noſtrum Imperium redierunt, hanc volumus eſſe ſententiam, vt quos inter incendia tyrannidis aſſumptæ fidelis pœnitudo reuocauit, ordinem, & fructum militiæ non admittant. Eos vero, quibus lentum regreſſum neceſſitas deſperationis indixit, ſoluto cingulo matricula conuenit aboleri, ita vt illud quoque par reuerentiæ forma cuſtodiat, ne redire ei ad priſtinam militiam liceat, qui aliud militandi genus elegerit.* deinde autem Attalo cum filio eius Ampelio apud ſe, donec, pace cum Honorio conſtituta, ſecuritatem eis impetraſſet retento, atq;, exercitu ad vrbem relicto, cum paucis Rauennam pacem compoſiturus ſe rettulit, atq; ad Alpes, locum, vt inquit Sozomenus, ſtadiis ſexaginta longe ab vrbe illa diſtantem acceſſit. Ibi demum res tranſacta, fœduſq; his conditionibus eſt percuſſum, vt Alaricus ſocius Honorij eſſet, atque in Gallia ſedes ſibi, ſuiſq; locaret, ibiq; bellum cum hoſtibus Honorij faceret. Hanc pacem pagani omnes, & Arriani indignè admodum acceperunt, quòd ſibi perſuaſerant, facile ſe omnia, quæ cuperent, aduerſus Catholicos ab Attalo, vt pote Arriano, conſequuturos. Eo tempore Sarus cum barbaris trecentis in Piceno

verſatus

verſatus erat, neque Alarico, neque Honorio fauens. accedente autem in ea loca Ataulfo, qui capitali à ſe odio diſſidebat, quòd ſe non ſatis aduerſus eum paratum videret, Honorio ſe adiunxerat. Itaque Alarico propter Ataulfum infenſus, & pacem cum Gotthis rebus ſuis parum aptam fore arbitratus, repente turbare pacta omnia inſtitit. nam cum trecentis militibus ſuis ſic in Gotthos nec opinantes, ac pacato animo omnia agitantes inuectus eſt, vt quoſdam etiam eorum percuſſerit. Ea re Alaricus accenſus dolorem tamen, acerbitatemq; ferocioribus verbis vllis non edidit, ſed ſuppreſſa altius ira ad exercitum, quem ad Vrbem reliquerat, vt cum Honorio conuenerat, ſe recepit. atque ibi, vt inquit Sozomenus, vrbem proditione recepit. quippe, vt quidam ex Procopio, (neque enim locum ipſi hunc vidimus,) tradiderunt, diſſimulata iracundia Romam eadem via regreſſus, ſe in Galliam ex fœdere proficiſci velle oſtendit, ac tanquam amicus trecentos robuſtiſſimos Gotthicos iuuenes Romanis principibus dono dedit, diligenter, quid ipſos agere in tempore vellet, edoctos. Hi in vrbem accepti humile omne, ac promptum dominis obſequium obtulerunt. inde certa, quæ conſtituta fuit, nocte, dum Romani ſomno merſi languerent, ad portam Aſinariam alacres prouolarunt, oppreſſisq; repentino impetu ſtationibus, portam Alarico patefecerunt. qui ad vrbem alia, atque alia ſibi ad iter deeſſe quotidie cauſſans, prædictam occaſionem attento animo expectabat. Ita Kal. Aprilis eum toto exercitu vrbem ingreſſus eſt. Quare ſcripſit D. Hieronymus: *Capitur vrbs, quæ totum cepit orbem, immo fame perit antè, quàm gladio. & vix pauci, qui caperentur, inuenti ſunt. ad nefandos cibos erupit eſurientium rabies, & ſua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit lactenti filio, & ſuo recipit vtero, quem male antè effuderat. Nocte Moab capta eſt. nocte cecidit murus eius. Quis cladem illius noctis, quis funera fando explicet?* Vbi vero ſe vrbe potitum vidit Alaricus, publice per præconem edixit, vt pro ſe quiſque bona, fortunasq; ciuium raperent, verum à cæde hominum, & direptione ſacrorum ſe continerent. atque omnibus parcerent, qui ad baſilicam S. Petri omnium in terris auguſtiſſimam confugiſſent. Ita, ſigno buccina accepto, Gotthi horrendo clamore ſublato in diuerſas vrbis partes inhianti ad prædandum animo diſcurrerunt, ac promiſcue omnia captiuitate, ac direptione turbarunt. Romani inopinata hoſtium irruptione perculſi, & tenebris, ac cæcitate noctis exterriti, neque ad reſiſtendum, neque ad fugiendum ſatis animi, aut conſilij habuerunt. Itaque omnium æque domos ſummorum, & infimorum dira pauoris, ſeruitutis, expilationis, deſperationis, & mortis ſpecies occupauit. ſiquidem, vt ſcripſit D. Auguſtinus ad Demetriadem: *Ad ſtridulæ buccinæ ſonum, Gotthorumq; clamorem lugubri oppreſſa metu domina vrbis Roma contremuit. vbi tunc nobilitatis ordo? vbi certi, & diſtincti nobilitatis gradus? permixta omnia, & timore confuſa. omni domus planctus, & æqualis fuit per cunctos pauor. vnum erat ſeruus, & nobilis. eadem omnib. imago mortis, niſi quia magis eam timebant illi, quibus fuerat vita iucundior.* Edicto audito, ciues, quicunq; potuerunt, cum rebus ſuis preciosiſſimis ad baſilicam confugerunt, Innocentio pontifice adhuc Rauennæ apud Honorium ſubſidente, vnde etiam epiſtolæ extant datæ. Gotthi vero domos paſſim precioſa ſupellectile exuerunt, tot opibus in vnam vrbem ex diutina pace, Imperioq; contractis, quot humana auaritia, vniuerſo terrarum orbe ſpoliato, potuerat cumulare. manus vero pauciſſimis hominibus intulerunt. adeo vt idem Auguſtinus ſcribat, Gotthos tam multis ſenatoribus peperciſſe, vt mirãdum magis eſſet, quòd aliquot peremiſſent. Syllanam vero rabulam plures iugulaſſe ſenatores, quàm Gotthi ſpoliarint. Præcipue precioſa Salomonis ſupellex à Tito Hieroſolymis quondam allata ſurrepta eſt. Cum præda egereretur, Gotthus quidam ſacram virginem, ſed iam ætate prouectam in ædibus ſacris offendit, atque ab illa aurum, argentumq;, quod habebat, popoſcit. Illa quod habebat, protulit. erant autem vaſa aurea, & argentea ingentis ponderis, & magnitudinis, atque eximij admodum operis. quæ cum Gotthus nobilitate, ac ſpecie captus auide miraretur; hæc, S. Petri inſtrumenta ſunt, inquit. aude attingere. de euentu tu videris. Gotthus religione vaſorum, & virginis reuerentia tactus, rem ad Alaricum detulit, atque ille ſtatim omnia ad S. Petri baſilicam deportari, ac virginem, omnesq;, qui ſe illi adiunxiſſent, Chriſtianos eò de-

duci incolumes iuſſit. Ea domus in media vrbe ſita longe à baſilica aberat. Signo tuba dato, omnes ad viſendam rem inſignem vocantur. ſingula vaſa ſingulorum humeris impoſita cum longo ordine, ac ſpecioſa pompa ferrentur, atque, exertis ad defenſionem gladiis, quacunque incederent, munirentur, mirificum ſui ſpectaculum præbuerunt. Alius, cum mulierem forma excellentem vidiſſet, amore percitus ad ſui obſequium inuitauit. vbi vero ſtudio pudicitiæ libidini reluctari ſuæ cõſpexit, ſtrictum gladium iugulo intentauit, ac demum etiam feriit. Cum virgo tota perfuſa cruore ne ita quidem de ſententia cederet, tum conſtantiam admiratus, ad baſilicam S. Petri adduxit, ac, datis ſex alimoniæ cauſſa nummis aureis, eam templi cuſtodibus commendauit. Alij, vt ſcribit D. Hieronymus, Marcellæ matronæ domum ingreſſi, qua cum erat virgo Principia, aurum, & defoſſas opes popoſcerunt, negantemq; ſe habere, cæſam fuſtibus, & flagellis dixerunt tormenta nõ percepiſſe, ſed lacrymis ad pedes prouolutam petiiſſe, ne Principiam à ſuo conſortio ſegregarent. Multi interim captiui promiſcue facti. Proba matrona Probini, & Olybrij virorum conſularium mater, eodem teſte, vix barbarorum manus effugerat, & auulſas à complexu ſuo virgines fleuerat, cum ſubito amantiſſimi filij orbitate percuſſa eſt. alij ad naues fuga delati, in prouincias, relicta, quam nunquam reuiſuri eſſent, patria, conceſſerunt. Quin etiam ædificia quædam incenſa, aliaq; opera temere furore barbarico deturbata ſunt. Honorius, cum Rauennæ trepido nuncio accepiſſet, Romam à Gotthis eſſe captam, quòd Alaricum ad accipiendũ exercitum, vt ex fœdere in Galliam ſe referret, contendiſſe ſibi perſuaderet, alia omnia ſuſpicans, reſpondit: Qui fieri poteſt, cum paulo antè hic eſſet? gallinam captam nunciari interpretans, quam in deliciis habebat, ac Romæ nomine inſigniuerat. Quod dictum adhuc temere omnes non ad errorem animi, ſed ad ſtuporem cordis rettulerunt, vitium ne in pecude quidem, nedum in tanto Imperatore, & tam periculoſis temporibus agnoſcendum. quem ab omni ſuſpicione torpedinis egregie Stilichonis ſoceri punita tyrannis facile potuit vindicare. Alaricus victor Attalum, quem ſecum habebat, iterum primo die, tanquam Imperatorem, Auguſtalibus inſignibus decoratum incedere iuſſit; altero vero priuatum populo contumeliæ cauſſa oſtendit; tertio autem præda opulenta onuſtus vrbe cum exercitu ceſſit, ſecum Placidiam ducens, quam honeſtiſſime habuit. Quo facto, Romani, qui in baſilicam Vaticanam confugerant, aut vicina vrbi loca petiuerant, in vrbem ſe ilico rettulerunt, ac cum ceteris, quos vrbis fortuna ſeruauerat, ſtatim priſtinam vrbi faciem reddiderunt, nulla ferme niſi rei familiaris, & precioſæ ſupellectilis, quam plerique etiam conſeruarunt, iactura facta. ſiquidem ſcribit Oroſius: *Irruptionis per Alaricum factæ quamuis recens memoria ſit, ſi quis ipſius populi Romani & multitudinem videat, & vocem audiat, nihil factum eſſe, ſicut etiam ipſi fatentur, arbitrabitur, niſi aliquot adhuc exiſtentibus incendiis forte doceatur*. Inſignis tamen fuit calamitas, & rerum humanarum contemplatione memorabilis, quòd vrbs, quæ de omnibus gentibus triumphauerat, tam facile à barbara, & aduentitia gente capta, ſpoliata, atq; combuſta ſit. vt quam Galli quondam infirmam, & paruam longa obſidione capere, gens nobiliſſima, atque in propinquo ſita, nequiuerant, tum demum viris, armis, opibus, dignitate, gloriaq; florentem Teruingi, ac Grutungi Vittungorum ne, an Viſgotthorum populi ex remotiſſimis intimæ Scythiæ latebris non egreſſi, ſed pulſi, in poteſtatem adductam afflixerint. Hanc vero cladem cum pagani falſis, multiſq; deis addicti in Chriſtianam religionem referrent, ac verbis ſolito ferocioribus increparent, D. Auguſtinus eximio veri Dei ſtudio inflammatus occaſionem aduerſus eos ſcribendi arripuit, ac præclaros libros de Ciuitate Dei confecit. in quibus multorum, falſorumque deorum cultum, atque auxilium inane, atque ſuperuacaneum eſſe oſtendit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XI.

ROMANAM cladem miſerabilis Italiæ vaſtitas, continua Galliæ, atque Hiſpaniæ bella, ac noua demum barbarorum in vtraque prouincia regum imperia exceperunt. Quibus de rebus, licet memorabilibus, deinceps aliquanto, quàm adhuc fecimus, ſcribemus exilins, nimirum opportuno Zoſimi, qui hiſtoriam ſuam in proxima Vrbis obſidione finiuit, auxilio deſtituti, neque interim idoneis vllis rerum geſtarum annalibus, ſed nudis plerunque Chronicorum indicibus ſubleuati. Quod prædictum volui, ne quis poſthac in hos incidens libros me iuſto negligentiorem in colligendis, atque enarrandis reliquis Honorij rebus argueret, & inertiæ, quod fuit neceſſitatis, adſcriberet. Itaque ſi minus illam aſſequi laudem poterimus, vt pleniore oratione acta ſingula exponamus, at hanc ſaltem parere contendemus, vt collatis diligenter temporibus, ſuis quæque annis ſumma cum fide reddamus.

ALARICVS Vrbe capta, & ſpoliata egreſſus animum inde ad vlteriorem populandam, vaſtandámque Italiam contulit. itaque Latium, Campaniam, Apuliam, Lucaniam, & Calabriam ita cum toto exercitu peragrauit, vt locum nullum intactum à vexatione, ac direptione reliquerit, atque in primis, quaſi Romana victoria efferatus, in eccleſias, ſacerdotes, epiſcopóſque extorquendi auri gratia debacchatus ſimul omnia humana, diuináque iura polluerit. Non nominabo ſingula oppida, quæ propterea ille ſubuertit, quòd eorum cum annalibus memoria prorſus exciderit. Nolam tantum in Campania deletam, & epiſcopum eius Paulinum, cuius ſuprà mentio facta eſt, captum non ſilebo. de quo ſic in primo de ciuitate Dei S. Auguſtinus: *Paulinus noſter, Nolanus epiſcopus, quando & ipſam Nolam barbari vaſtauerunt, cum ab eis teneretur, ſic in corde ſuo, vt ab eo poſtea cognouimus, precabatur; Domine non excrucior propter aurum, & argentum. vbi enim ſint omnia mea, tu ſcis.* Honorius reliquum anni Rauennæ confecit, ſuſpenſo animo, quonam Alarici furor eſſet euaſurus, expectans. atque inde ad Palladium præfectum prætorio VIII Idus Auguſti de Attalo tyranno ſublato ſic ſcripſit: *Republ. tyrannidis iniuria liberata criminum reos relaxari præcipimus.* & VIII Kalend. Septembris ad Heraclium Comitem Africæ de puniendis hæreticis. Conſtantinus in Gallia, cum Conſtantem filium diademate decoraſſet, pro Cæſare Auguſtum appellauit, ac præfecturam prætorianam Apollinari ereptam ad alterum tranſtulit. mox ſpe inani elatus, ſe poſſe Italiam occupare, ab Ellobicho Honorij præfecto tacite acceerſitus Alpes ſuperauit. verum ad vrbem Veronam progreſſus, cum Padum tranſmiſſurus eſſet, inopinata morte Ellobichi audita, ſtatim conuerſo agmine retroceſſit. Honorius, eum ex ſolemni itinere quodam ſe reciperet ea re comperta, lætus repente ex equo ſe deiecit, gratias Deo agens; quòd ſe occulto inſidiatore domeſtico liberaſſet. Poſtero anno, quo Theodoſius Auguſtus quartum conſul 411
ſine collega fuit, Alaricus, direpta per multos menſes Italia, Siciliam, quæ Italiæ adhæret, petere ſtatuit. Ob id progreſſus Rhegium, exercitu in naues impoſito, curſum eò intendit. verum aduerſa tempeſtate reiectus, propoſitum tenere non potuit. itaque fœdo naufragio conflictatus ſe rettulit in Calabriam. Eo vero vbi venit, Conſentiam validam vrbem imperata facere detrectantem nactus admoto exercitu circumſedit, ac demum etiam expugnatam diripuit. Dum autem ibi moratur, de rerum gerendarum ratione conſultans, ecce repentino morbo opprimitur, atque in ſummo blandientis fortunæ articulo paruo horæ momento extin-

guiiut. Quo caſu Gotthi exanimati primum tantum amiſſum regem miſere defleuerunt; deinde iuſta more ſuo cadaueri, quàm ampliſſima perſoluerunt; ac demum ſepulturæ occultandæ cauſſa iuſtam Italorum, quos is læſerat, iracundiam veriti, opus inſigne moliti ſunt. quippe Buſentum amnem oppidum ipſum præterfluentem magno militum labore alio auerterunt, ac locum ſepulchro in medio alueo ſuffoderunt. atque ibi cadauere cum multis opibus condito, deinde amnem ſuo ire flumine permiſerunt, &, ne locum quis ſeruari ſepulturæ poſſet, captiuos, qui noraſſe illum oculis poterant, occiderunt. Inde comitiis ſufficiendo regi habitis, omnium ſuffragiis Ataulſus vxoris Alarici frater ad id faſtigium eſt elatus. Is regiis inſignibus exornatus primum omnium vxorem ſibi deſpondit Placidiam, Honorij Auguſti ſororem, mulierem forma, moribus, prudentiáque inſignem. tum conuerſis ſignis è Calabria Romam verſus redire contendit, eo animo, vt ipſam vix à clade priſtina reſurgentem rurſus inuaderet, neque Alarici exemplo direptam relinqueret, ſed occupatam ſibi aſciſceret, ac pro Roma Gotthiam appellaret, dira quadam libidine delendi Romani nominis inflammatus. verum mox precibus, & voluntate Placidiæ ſponſæ id ipſum penitus auerſantis, ac prope, tanquam ominoſum aliquid, deteſtantis, commotus, cui omnia, quæ poſtulabat, ſummo animi ſtudio indulgebat, ſtatim eo conſilio deſtitit. ac proximo Alarici fœdere ſtare, id eſt, Italia relicta, Galliam adire conſtituit. Quæ dum aguntur, Honorius, Vrbe cum pontifice Innocentio repetita, Vicennalia vno anno anticipata peregit, credo, vt mœſtam ex accepta calamitate ciuitatem facto aſpectu ſuo, atque Auguſtalis aulæ præſentia, & hilari ſolemnis ludicri lætitia recrearet, atque in ſpem fortunæ melioris erigeret. mox, curis omnibus ad Conſtantinum Gallia exturbandum, hominem, vt res declarauerat, inquietum conuerſis, Conſtantium Comitem, virum ſummo loco Romæ natum, ac manu, conſilióque præſtantem, magiſtrum vtriuſque militiæ fecit, & cum firmiſſimo militum robore in Galliam deſtinauit. Sub Ataulfi vero reditum, lubricam barbari hominis, licet affinis, fidem veritus Rauennam, vt tutiorem in locum, repetiit. &, cum Romani interim vrbi inſtaurandæ, Innocentius ornamentis eccleſiarum reſtituendis, omnes, dignitati priſtinæ reuocandæ ſe tradidiſſent, inde iii Kal. Decembris ad Bonoſianum præfectum vrbis ſcripſit, ne quid ex iis, quæ inſtaurationi, ornatibúſque ſingulis deputaſſet antiquitas, vllius colore occaſionis pateretur auferri. Ataulfus autem, pacato agmine per Picenum, & Flaminiam repetens, demum ad Forum Cornelium in Æmilia ſubſtitit, atque ibi demum nuptias cum Placidia celebrauit. ad quas honeſtandas Honorium quoque inuitatum Rauenna, propinqua inde vrbe, acceſſiſſe, videtur vero ſimile. Per eoſdem dies Gerontius ex Hiſpania cum firmiſſimo exercitu aduerſus Conſtantinum in Galliam mouit. Qua re accepta, Conſtantinus Conſtantem filium Viennam tenere, atque ibi ſe confirmare præcepit. Edobeccum autem ad accerſenda Francorum, & Alemanorum auxilia miſit. Gerontius Pirenæum tranſgreſſus, primum caſtra Viennæ admouit, atque oppidum acri vrgere oppugnatione contendit. quo haud magno momento potitus, Conſtantem in poteſtatem adductum vita exuit. Inde, cum ad Arelate duxiſſet, Conſtantinum exercitu circumfuſo obſedit. Neque ita multo pòſt Conſtantius cum delectu valido ex Italia ab Honorio miſſus aduenit, ac caſtra item ad Arelate locauit. Quod vbi Gerontij milites cognouere, protinus ad eum plerique acceſſere, vſqueadeo vt Gerontius de ſe ſolicitus cum paucis fugam in Hiſpaniam arripere ſit coactus. Ita Conſtantius cœptam Arelatis è Gerontio obſidionem continuauit. Ibi, cum Edobeccum magna cum Francorum, & Alemanorum caterua aduenientem audiret, haudquaquam, quin ei occurreret, ſibi dubitandum putauit. Itaque ſtatim Vlphilam præfectum ſuum cum firma militum manu præmiſit, atque ipſe ſubſequi cum altera cepit. Vlphilas, inſidiis in itinere poſitis, Edobeccum cum omnibus copiis præterire permiſit. inde, vt compoſitum fuerat, ipſe à tergo, Conſtantius à fronte ſe obtulit. Ita omnes in medio cæſi. Edobecco fugienti caput ab hoſpite, cuius opem implorauerat, eſt abſciſſum, ad Conſtantiúmque delatum. Qua re accepta Conſtantinus iam per quatuor menſes obſeſſus Imperio ſe abdicauit,

uit, ac templum ingreſſus muniendi capitis ſui cauſſa presbyteri gradum accepit. Quibus rebus adducti Arelatenſes iureiurando de incolumitate accepto patefactis portis Conſtantium receperunt. Ille vrbem ingreſſus Conſtantinum cum altero filio Iuliano redegit in poteſtatem, atque in Italiam ad Honorium iuſſit deduci. Quod vbi Honorius didicit, ſatellites obuiam miſit, qui ad amnem Mincium nacti caput ei à ceruicibus reciderunt. Britannica iuuentus, quæ eum Conſtantino ex inſula exceſſerat, variis caſibus afflictata domum non rediit. Imperium Romanorum poſthac in Britannia nullum fuit. Ceterum maturandæ Arelatenſium deditioni cauſſam attulit Iouinus vir nobilitatis, ac potentiæ ſingularis. qui coacta inſigni popularium manu Auguſtalia inter Aruernos inſignia cepit, ac Francis, Burgundionibus, Alemaniſque aſcitis Conſtantio ſe aduerſarium tulit. In Hiſpania milites poſtquam Gerontium rebus abſciſſis rediiſſe viderunt, concurſu facto domi circumſederunt, ac ſtrenue ſe cum paucis ſeruis defendere molientem igne tectis iniecto eò deſperationis adegerunt, vt poſt familiarē ſuum Alanum, & Nonnichiam vxorem occiſam ſibi manum intulerit, ac pectus gladiolo hauſerit. Hæc in Gallia, & Hiſpania geſta in hunc annum à Sozomeno, Proſpero, & Marcellino produntur, dum Vandali, Alani, & Sueui vlteriorem Hiſpaniam, Maximo tyranno citeriorem obtinente, vexabant. Interim Romani, qui infeſta Alarici in vrbem irruptione ſalutem ſibi enauigando quæſiuerant, per maritimas prouincias diſſipati fœda omnia exilij incommoda pertulerunt. inter quos Proba matrona, de qua diximus, extrema in Africa paſſa eſt. Vnde D. Hieronymus ſcripſit ad Gaudentium: *Proh nefas! orbis terrarum ruit, in nobis peccata non ruunt. vrbs inclyta, & Romani Imperij caput, vno hauſta eſt incendio. nulla eſt regio, quæ non exules Romanos habeat. in cineres, ac fauillas ſacra quondam eccleſiæ conciderunt, & tamen ſtudemus auaritiæ.* item in principio tertij in Ezechielem: *Quis crederet, vt totius orbis extructa victoriis Roma corrueret, vt ipſa ſuis populis & mater fieret, & ſepulchrum? vt tota Orientis, Ægypti, Africæ littora dominatricis vrbis ſeruorum, & ancillarum numero complerentur, vt quotidie ſancta Bethleem nobiles quondam vtriuſque ſexus, atque omnibus diuitiis affluentes ſuſciperet mendicantes. quibus quoniam opes ferre non poſſumus, condolemus, & lacrymis lacrymas iungimus.* Eodem anno Hunni ex Scythia in Aſiam erupere. atque inde pleni prædâ ſeſe in Thraciam retulere. Quam cladem idem in epitaphio Fabiolæ ſic expreſſit: *Ecce ſubito poſt Romam à Gotthis captam diſcurrentibus nunciis Oriens totus intremuit. ab vltima Mæotide inter glacialem Tanaim, & Maſſagetarum immanes populos, vbi Caucaſi rupibus immanes gentes Alexandri clauſtra cohibent, erupere Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc, illúcque volitantia, cædis, ac terroris cuncta complerunt. aberat tunc Romanus exercitus, & bellis ciuilibus in Italia tenebatur. inſperati vbique aderant, & famam celeritatis vincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non vagientis miſerebantur infantiæ. cogebantur mori, qui nondum viuere cœperant, & neſcientes malum ſuum inter hoſtium manus, ac tela ridebant. conſonus inter omnes rumor, petere eos Hieroſolymam.* Probabile autem coniectura eſt, eoſdem, cum ex Aſia ſe in Thraciam recepiſſent, mox ſeſe in Pannoniam effudiſſe. Etenim, quod conſtat, Gotthis ex Illyrico profectis Hunni ſucceſſerunt, atque in primis Pannoniam tenuerunt. neque enim Honorius viribus ad reſiſtendum in tantis difficultatibus deſtitutus, prorſus eos prohibere potuit, ſed meliore conſilio, animo ad pacem conuerſo, fœdus cum eis, datis, acceptiſque obſidibus, fecit. ex quibus, qui dati ſunt, Aëtius, qui etiam Alarico tributus fuerat, præcipue memoratur. In Oriente Theodoſius Auguſtus annum ætatis agens vndecimum, Imperij vero decimum Conſtantinopoli decennia celebrauit. Sequenti anno, Honorio nonum, & Theo- 412
doſio quintum conſulibus, Ataulfus tandem cum omni Gotthorum exercitu Italia ceſſit, atque in Galliam tranſgreſſus, ſedem Narbone, atque in proxima regione ſibi, & Gotthis ſuis ex fœdere, Conſtantio concedente, locauit. Quo facto, Honorius Romam repetiit, ac lætus, tanquam exonerata aliquando tandem incumbentium Gotthorum mole Italia, ſecunda vicennalia ludorum apparatu magnifico edidit, populo Romano poſt diuturnas tenebras lucem ſe tandem aliquam otij, ac libertatis aſpicere gratulante. Arelatenſes Heroem S. Martini diſcipulum

ſingularis innocentiæ epiſcopum vrbe depulerunt, atque ei Patroclum Conſtantij amicum ad promerendam gratiam ſubrogarunt. quæ res maximas pòſt exciuit inter epiſcopos turbas. Is tyrannorum reliquias perſequens, exercitum aduerſus Iouinum adhuc ſibi repugnantem adduxit. ac prælio valido victum tandẽ ex Gallia abire coegit. Inde Sebaſtianum fratrem eius, cum eadem moliretur, aggreſſus, vita exuit, atque vnà Decentium Ruſticum præfectum ex primicerió notariorũ Iouini, multosq; præterea nobiles apud Aruernos cepit, atq; vltimum ſupplicium ſumpſit. vt Frigeridus rettulit, cui Marcellinus aſſenſit. inde in Hiſpaniam tranſgreſſus, Maximum, qui ſe in citeriore prouincia pro Imperatore gerebat, bello petitum expugnauit. verum quia humilitas hominis nullam excitare inuidiam poterat, captum dimiſit. atq; ita citeriore Hiſpania ad ius Honorij, obſequiumq; redacta, in Galliam ſe recepit. In vlteriore autem barbari, ne armis inter ſe de partæ poſſeſſione terræ contenderent, ſubactas prouincias in ſortem coniecerunt. Vandalis, & Sueuis Callæcia euenit, Alanis Luſitania, Turcilingis Bætica. atque ita eas ſuis quiſque ſubiecti regibus tenuerunt. In Africa vt pax Eccleſiæ Catholicæ reſtituta eſt, iuſſu Honorij, & opera Marcellini tribuni, hominis eximia prudentia præditi, ſic Heracliani Comitis temeritate otium in prouincia perturbatum. etenim propter defenſam aduerſus Attalum prouinciam cõſulatus honorem in inſequentem annum adeptus, adeo ſuperbia eſt elatus, vt aduerſus Honorium cum Sabino genero coniurarit. Qua re incenſus Honorius, ipſum cum ſuis hoſtem pronunciauit, atque ita III Nonas Iulias ad prouinciales Africæ ſcripſit: *Heraclianum hoſtem publicum iudicantes digna cenſuimus auctoritate puniri, vt eius reſecentur infauſtæ ceruices eius*
413 *quoq; ſatellites pari intentione perſequimur.* Itaque proximo anno Lucianus ſolus conſulatum adminiſtrauit, quòd Heraclianus propter coniurationem dignitate ſpoliatus noniniuit. Ille vero poſtquam ſe damnatum audiuit, dolore victus claſſem maximam, atq; ornatiſſimam comparauit, eamq; infeſtam Latij littoribus intulit. ac Romæ maximum, ſi quando vnquam aliàs, terrorem incuſſit. Verum ſimul atque in littus egreſſus cum agmine militum ad vrbem ire perrexit, occurſu Marini Comitis cum valido ſe Romanæ iuuentutis robore obiicientis exterritus, repente in fugam ſe dedit, & arrepta nauicula ſolus Carthaginem rediit. atque ibi mox militari manu, tanquam tyrannidem affectans, oppreſſus, interiit. Sabinum generum, cum Conſtantinopolim aufugiſſet, retractum inde Honorius in exilium egit, atque his rebus exacerbatus III Nonas Decembris decreuit, vt Heracliani nomen ex omnibus publicis, & priuatis monumentis aboleretur, delerentúrque omnia, quæ ſub eo geſta eſſe dicerentur. Marinum etiam in Africam profectum prouinciam conſtituiſſe ſignificauit Oroſius, cum ſcripſit: *Marcellinum tribunum, qui Eccleſiæ Catholicæ pacem reddiderat, Marinus Comes, incertum zelo ſtimulatus, an auro corruptus, occidit. qui continuo reuocatus ex Africa, factúſque priuatus vel ad pœnam, vel ad pœnitentiam conſcientiæ ſuæ dimiſſus eſt.* Tyrannis profligatis, Vandalis pulſis, Gothiſque Imperio Romano pacatis, reſtabant Burgundiones, qui prioribus annis cum Vandalis in Galliam ſe contulerant, neque cum eis in Hiſpaniam tranſmigrarant. Hos igitur ad integram laudem liberatæ Galliæ comparandam deinde ſibi adoriendos Conſtantius arbitratus eſt. Burgundiones autem, cum ſe infirmis ad reſiſtendum opibus intelligerent, bellum auerſati pacem popoſcerunt. Quos Conſtantius & ipſe, ne in aliquam forte belli difficultatem incideret, quà gloriam rerum geſtarum corrumperet, libenter in amicitiam recepit, atque, ſedibus ad Rhodanum aſſignatis, fœdere illigatos dimiſit. Quod vbi Franci cognouerunt, animo vehementiſſime perturbati ſunt. atque ægre ferentes, Burgundiones non maximis opibus homines prope nullo negotio quietas in Gallia ſedes adeptos, quas ipſi tam multis impreſſionibus factis obtinere non potuiſſent, repente collecto exercitu, Marcomere, vt opinor, rege duce, Rhenum tranſmiſerunt, ac præter cetera oppida vrbem Treuirorum, tum prouinciæ caput, iterum ceperunt, captamq; cum diripuiſſent, ſubdito incendio combuſſerunt. Grauis vero præter ceteras hæc ei ciuitati incurſio contigit. nam, vt ſcripſit Saluianus, quos hoſtis in excidio non peremit, eos poſt excidium calamitas obruit. ſiquidem alios impreſſa altius vulnera lentis morti-

mortibus enecarunt, alios ambuſtos hoſtium flammis grauis pœna cruciauit. qui-
dam interierunt fame, quidam nuditate, alij tabeſcentes, alij rigentes. iacueruntq;
paſſim vtriuſque ſexus cadauera nuda, lacera, ciuium oculos inceſtantia, ab auibus,
canibusque dilaniata. Conſtantius autem in hoc rerum articulo codicillis Hono-
rij patriciatum, & conſulatum adeptus, Romam reuertit. Locum eius Caſtinus
Domeſticorum Comes obtinuit. qui, expeditione in Francos ſuſcepta, in Galliam
citato itinere properauit. ac Conſtantio, Conſtanteque conſulibus, multis prœliis 414
proſpere factis, oppida occupata eos relinquere, atq; trans Rhenum ſe conferre co-
egit. Dum autem ille bello Francico fuit occupatus, rex Gotthorum Ataulfus diſ-
cordiæ ſemina cum Honorio quærens, Attalum, quem ſecum ex Italia duxerat, ad
reſumenda Auguſtalia inſignia incitauit. Qua re ille pro inſita ingenij leuitate per-
fecta, haud contemnendam hominum manum rebus nouis ſtudentium compa-
rauit, atque aduerſus Honorium ſe deintegro Imperatorem inferre non dubita-
uit. Quod vt Honorius audiit, Ataulfum ictum fœdus violaſſe interpretatus, bello
perſequendum, vt hoſtium ſuorum fautorem, decreuit. ac Conſtantium vnicum
tum rerum ſuarum præſidium iterum in Galliam deſtinauit. &, cum rurſus hæreti-
ci Donariſtæ Africam prouinciam perturbarent, aduerſus eos ſanxit. extant eius
decreta duo ad Iulianum proconſulem Africæ miſſa. quorum vnum x v Kalend.
Iulias, Rauennæ datum eſt; alterum III Kalend. Septembris, Romæ. Conſtan-
tinopoli Theodoſij ſoror Pulcheria, cuius potiſſimum prudentia Imperium tege-
batur, Auguſtæ dignitate ornata eſt. Honorio autem decimum, & Theodoſio 415
ſextum conſulibus, Conſtantius Arelate, vt bellum faceret Ataulfo, Gotthisque,
progreſſus caſtra ad oppidum Narbonis admouit, ſeque vrbem obſidione preſſu-
rum, niſi ſibi Attalus dederetur, oſtendit. atque Ataulfo id ſe facturum abnuente,
acrem oppugnationem inſtituit. Quam vim vbi Ataulfus ſe ſuſtinere non poſſe
cognouit, Narbone conſtituit excedere, & cum ſuis in Africam tranſmigrare. ita
eruptione ex oppido facta, ad littus conſcendendi cauſſa procurrit, verum, cum
naues nullas, quòd earum copiam Conſtantius præripuerat, inueniſſet, Africa in
præſens omiſſa, in citeriorem Hiſpaniam, quæ ab Honorio tenebatur, inuaſit, atq;
Attalo ſecum incolumitatis cauſſa deducto, in Tarraconenſi Barcinonis oppidum
occupauit. Ibi Attalus neglectus à Gotthis, demum per dolum captus eſt à qui-
buſdam, & ad Cõſtantium ductus. Quem vt ille vidit, gaudio elatus ad Honorium
deſtinauit. à quo deinde in vincula traditus, ad triumphum poſt confectum bel-
lum Gotthicum reſeruatus eſt. Gotthos autem poſtquam in Hiſpaniam tranſiſſe
Vandali cognouerunt, aduerſarios ſibi fore rati, omni ope, ne ibi eſſent, armis in-
ferendis enixi ſunt. ac ſtatim ad Honorium legationem miſerunt, qua ſibi pro Ro-
manis bellum illud depopoſcerunt. verba legationis fuere: *Tu cum omnibus pacem
habe, ab omnibus pacem accipe. nos nobis confligimus, nobis perimus, tibi vincimus. immor-
talis vero eris quæſtus reip. tuæ, ſi vtriq; pereamus.* Procopius tradidit, Honorium cum
Gunderico rege pepigiſſe, vt Vandali in Hiſpania ſedes haberent, ſed à maleficio, &
iniuriis abſtinerent, neq; annorũ triginta præſcriptione aduerſus Romanos vti poſ-
ſent. Iam inde ab initio Placidia iniquo animo tulerat, Ataulfum maritum bellum
cum fratre Honorio contraxiſſe, ſæpiusq; de reconcilianda concordia, Attalo ipſo
dedendo, contenderat, neq; æqui aliquid obtinere potuerat. poſtquam autem At-
talũ in poteſtate eſſe Honorij audiit, rurſus ſummis ab eo precibus petere inſtitit,
vt pacem cum fratre redintegraret, quo cum primũ fœdere iunctus, deinde affini-
tate fuiſſet. neq; id vxori tam iuſta roganti homo in primis vxorius denegauit. Got-
thi vero, quibus bellũ pace erat acceptius, poſtquã Ataulfum ad pacẽ eam animo
propendere viderunt, quam non ſolum rebus ſuis inutilem, ſed etiã nomini defor-
mem exiſtimarent, ipſum Barcinone per fraudem interemerunt. atq; ei, quòd filios
non haberet, Sigericũ regẽ ſubſtituerunt. Inde poſtero anno Theodoſio Auguſto 416
ſextũ cum Palladio conſule, Sigerico item, quòd ad pacẽ inclinaret, extincto, Valliã
ſuffecerunt. Ille vero, Ataulfi conſilio de traiectione Africana probato, armis, naui-
giisq; inſtructus ad fretum Gaditanum perrexit, vt, breui illo ſpacio maris tranſmiſ-
ſo, Mauritaniam oppoſitam obtineret, ac nauibus conſcenſis eo curſum direxit.

verum ſæua ſubito tempeſtate coorta, ac fœdo naufragio facto repulſus incœptum, tanquam ominoſum, omiſit, aduerſa Alarici in Siciliam tranſmiſſione deterritus, ac de compoſitione & ipſe cogitare inſtituit. Itaque Conſtantio exercitum in Hiſpaniam contra eum ducenti ſeſe ad Pirenæum obuium tulit, ac pacem per legatos ſuppliciter petiit, ſpondens, ſe Placidiam, quam honeſte apud ſe habebat, redditurum, obſidesq; in fidem daturum, ſi ſibi contra quoque nobiles ex Gallia traderentur. &, ſi in Hiſpania ſe conſidere paterentur, pro Romanis aſſidue aduerſus Vandalos pugnaturum. Quas conditiones Conſtantius libenter accepit, ac Placidia, obſidibusque receptis, atque inuicem datis, Auito Aruerno, qui pòſt Imperauit, ſeſe interponente, fœdus cum Gotthis nouum percuſſit. Atq; huius quidem rei præter Proſperum, & Iornandem Sidonius quoq; his temporibus proximus meminit, vbi de Auito loquitur, qui cum Conſtantio militauit:

varÿs incuſſa procellis
Bellorum, regi Getico tua Gallia pacis,
Pignora iuſſa dare eſt. inter quæ nobilis obſes
Tu Theodore venis.

Addit inde, Auitum ipſum adeo iucundum fuiſſe Valliæ regi, vt eum ad ſe traducere tentarit non aliter, ac Pyrrhus quondam Fabricium. idq; beneficium ab Auito eſſe repudiatum. Atque hic quidem primi Gotthici in Gallia belli exitus fuit. Honorius Kal. Martiis Rauenna ad ipſum Conſtantium, quem Comitem, & Patricium vocat, ſic ſcripſit: *Sub clade barbarica depopulationis ſi qua aut per fugam, aut per congregationem infelicium populorum indigne, inuidioſeq; commiſſa ſunt, ad inuidiam placatarum legum à callidis litigatorum obiectionibus non vocentur.* Conſtituta inde prouincia, Conſtantius Romam deceſſit, ac Placidiam ad Honorium, re bene geſta, reduxit. Eorum vtrunque Honorius eximia animi alacritate recepit. præcipue vero Conſtantium, cuius virtute & dignitatem retinuerat, & Galliam liberauerat, duplici affecit honore. nam & conſulem iterum deſignauit, & ſororis Placidiæ matrimonio decòrauit. Innocentius pontifex poſt cladem Romanam eccleſias vrbis reparare conatus hoc anno Decentium epiſcopum Eugubinum ab inſtitutis eccleſiæ Rom. ſe remouentem epiſtola XIIII Kal. Aprilis ſcripta increpuit, in qua hęc verba poſuit: *Quis neſciat, aut non aduertat, id quod à principe apoſtolorum Petro Romanæ eccleſiæ traditum eſt, ac nunc vſque cuſtoditur, ab omnibus debere ſeruari, nec ſuper induci, aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum, præſertim cum ſit manifeſtum, in omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Africam, atque Siciliam, inſulasq; interiacentes nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos venerabilis apoſtolus Petrus, atq; eius ſucceſſores conſtituerunt ſacerdotes?* His actis Honorius lætus, quòd
Italiam, Galliam, Hiſpaniamq; prouincias, tyrannis deletis, barbarisq; còmpreſſis,
417 pacaſſet, vndecimum cum Conſtantio iterum conſul iniuit. ac Romam regreſſus,
magno apparatu, atque inſigni pompa vrbem de Gotthis, & Attalo tyranno trium-
phans intrauit, Attalum ipſum vinctis poſt terga manibus ante currum ducens.
quem, peracta de more pompa, truncata in pœnam repetitæ perfidiæ dextera, Li-
paras relegauit. In Hiſpania Vallia rex Gotthorum non ſolum vt promiſſa Hono-
rio præſtaret, ſed etiam vt præda populum ſuum augeret, latiusque ditionis ſuæ fi-
nes produceret, Vandalos, & Alanos, ſociosque eorum armis adortus eſt. Res ma-
ximę ad Tarteſſum, & Calpem extrema Luſitanię oppida geſtæ. quarum meminit
Sìdonius in Anthemio, loquens de Ricimere Valliæ nepote, & Genſerico Gun-
derici regis Vandalorum filio:

ſimul & reminiſcitur illud,
Quòd Torteſſiacis auus huius Vallia terris
Vandalicas turmas, & vincti Martis Alanos
Strauit, & occiduum texere cadauera Calpen.
Quid veteres narrare fugas, quid damna priorum?
Arganthonini recolit diſpendia campi.
Inde furit, quòd ſe docuit ſatis eſſe nepotem
Illius eſſe viri, quo viſo Vandale ſemper
Terga dabas.

Ex qui-

Ex quibus intelligitur, quàm formidabilis Vandalis Vallia fuerit, & quàm non ſe-
mel eos oppugnarit, atque in fugam compulerit. Huic bello Conſtantium etiam
interfuiſſe Iornandes oſtendit, qui in Annalibus ſcriptum reliquit, Conſtantium
hoc anno Fredibaldum Vandalorum ducem in prœlio captiuum feciſſe, atque ad
Honorium tranſmiſiſſe. Cum quidam Italiæ epiſcopi ſolemnem diem Paſchatis
integro menſis ſpacio anticipaſſent, diuina virtute error eorum eſt patefactus. In
vna enim eccleſia, aqua, quæ quotannis pridie Paſchatis ſolebat diuinitus bapti-
ſmi gratia fluere, eos, qui maturius, quàm oportuit, id eſt, VIII Kalend. Apri-
lis paſcha egerunt, non emanans eluſit, legitimo autem die, qui erat futurus X
Kalend. Maij ex more fluens, eo die paſcha celebrari debere oſtendit. Innocen-
tio pontifice X Kalend. Auguſti mortuo Zoſimus ex Cappadocia presbyter ſuf-
fectus. quem diu acriter quæſtio ſuborta de paſchate fatigauit. Sequenti anno Ho- 418
norio XII, & Theodoſio VIII conſulibus, V Nonas Iulias Placidia Rauennæ pue-
rum Conſtantio pepetit. quem Valentinianum vocauit, eum, qui poſt Honorium
Imperium in Occidente obtinuit. Conſtantius autem, & Vallia continuato in Lu-
ſitania bello Alanos, & Sueuos apud Emeritam acie ſuperarunt. Sueuorum inde
regem Ermenericum Gundericus rex Vandalorum orto inter populos diſſidio
prœlio in Gallæcia prouocauit. XV Kal. Auguſti ſol inſigniter obſcuratus apparuit.
Inde per Septembrem menſem ſtella crinita ab Oriente refulſit. VII Kal. Ianuarij
Romæ Zoſimus pontifex mortuus. Eo ſepulto, Monaxio, & Plintha conſulibus, 419
clerus comitiorum cauſſa conuenit. verum diſſentientibus animis alij in baſilica
Conſtantini, alij in baſilica Iulij. atq; illi Eulalium archidiaconum, hi Bonifacium
presbyterum ſublegerunt. Quod vbi Placidia Rauennæ agens comperit, Hono-
rium ſtatim, qui Mediolanum deceſſerat, certiorem fecit. Ille autē vſq; adeo eiuſ-
modi diſſidium improbauit, vt extemplo ambos vrbe exire præceperit. Egreſſi Bo-
nifacius habitauit in cœmiterio S. Felicitatis martyris via Salaria, Eulalius vero in
oppido Antij ad S. Hermum. Vbi vero dies Paſchatis venit, Eulalius in vrbem in-
iuſſu Imperatoris reuerſus baptiſmum in baſilica Conſtantiniana confecit. Boni-
facius vero, vt aſſolebat, in baſilica S. Agnetis. Quo facto indignatus Honorius Eu-
lalium vrbe expulit, ac Bonifacium approbauit. conuocatisq; Romā epiſcopis du-
centis quinquaginta duobus Bonifacio pontificatus adiudicatur, Eulalius vero e-
piſcopus Nepeſinus eſſe iubetur. Extant litteræ Bonifacij ad Honorium Kal. Iulijs
datæ, quibus rogat, vt operam det, ne poſthac in legendo epiſcopo aliquid per am-
bitum fiat. in quibus hæc etiam inquit: *Angeretur eccleſia, niſi apud te ſuarū eſſet ſecura
cauſſarum, & niſi in oppreſſionibus idolorum, correctionibus hæreticorū fides tua, diuino cultu
pariter cum Imperio ſemper florēte, viciſſet. Habet refugium piū tuæ manſuetudinis animum,
cum tuæ religionis veneratione coniunctum, cum quidquid huic proficiat, vos agatis, & conſe-
ratis fratribus, & conſacerdotibus meis, à me legatis.* ad quas Honorius ſic reſcripſit: *Ad
notitiam clericorum omnium volumus peruenire, vt ſi quid forte, quod non optamus, religioni
tuæ humana ſorte contigerit, ſciant omnes ab ambitionibus eſſe ceſſandum. at ſi duo contra fas
temeritate certantes fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus ſacerdotē, ſed illū ſolum
in ſede apoſtolica permanſurum, quē ex numero clericorum noua ordinatione diuinū iudicium,
& vniuerſitatis conſenſus elegerit.* Eodem anno Concilium nouū Carthagine, ad quod
Zoſimus viuēs legatos miſerat Fauſtinum epiſcopum Potentinum, & Philippum,
atq; Aſellum presbyteros, kal. Iunij eſt conuocatum. vbi decreta de moribus eccle-
ſiæ formandis facta ſunt. ſimulq; à Bonifacio nouo pontifice poſtulatum, vt tabulas
Concilij Nicæni ad ſe mitteret, quòd in ſuis caput de prouocatione epiſcoporū ad
Romanum pontificem non extaret. Vallia rex, vt notat Proſper, crebris Vandalo-
rum nobilitatus victoriis laborum quaſi ſuorum mercedem à Conſtantio poſtula-
uit; vt ſibi in Gallia ſedes reſtitueret, ac fœdus confirmaret. Cui Conſtantius ex
Honorij auctoritate aſſenſit, & ſancito fœdere Aquitaniam ei ſecundam con-
ceſſit, exceptis paucis vrbibus, in primiſque Biturica, & Aruerna, atque extra
Aquitaniam Toloſam, quam ille ſibi regni ſedem aſciuit. Ea pars Aquitaniæ
poſt Vaſconiæ nomine inſignita eſt. Ita Gallia à tribus præcipue dominis hoc
tempore eſt poſſeſſa, Romanis, Burgundionibus, & Gotthis. Romani omnia te-

nuere à Rheno ad Ligerim, exceptis Armoricis ciuitatibus, quæ vſurpata liber-
tate defecerant. Gotthi cis Ligerim, Burgundiones vltra Rhodanum habita-
runt, ſed non omnia in poteſtate habuerunt, pleriſque ciuitatibus adhuc in di-
tione Romanorum manentibus. Hiſpaniam vero citeriorem partim Gotthi, par-
tim Romani; vlteriorem ferme Vandali cum ſociis poſſederunt. ex quo aſſi-
duorum certaminum cauſſæ ad exercenda Romanorum arma non defuerunt.
Quod præmonuiſſe placuit, ne quis error ſequentia bella parum attente legen-
tem inuolueret. Conſtantius filia auctus eſt, quæ Honoria dicta. Franci, vt no-
420 tauit Sigebertus, Marcomeri regi mortuo Faramundum ſubſtituerunt. Theo-
doſio inde IX, & Conſtantio III conſulibus, quem annum Chriſtiani numera-
bant quadringenteſimum viceſimum, Honorius, ſiue quòd filiis careret, qui-
bus moriens Imperij relinquere curam poſſet; ſiue, quòd præſentia reip. tem-
pora duorum Auguſtorum præſidio egere cenſeret, conſortem ſibi Imperij cen-
ſuit aſciſcendum. &, cum oculos in omnes circuntuliſſet, quos propinquitate
coniunctos haberet, neminem habuit, quem virtutis, & prudentiæ nomine Con-
ſtantio Placidiæ ſororis viro, præponeret.

CONSTANTIVS AVG.

HVNC igitur ſolemni pompa adhibita Auguſtum appellatum ſocium ſibi ad-
eſſe Imperij, & curarum omnium iuſſit. inde Valentiniano puero eius Nobi-
liſſimi dignitatem impertiuit, &, vt moris erat, imaginem Conſtantij Auguſti Con-
ſtantinopolim ad collegam Theodoſium miſit. Vallia rex, haud intermiſſo vexan-
di Vandali more, & hoc anno exercitum ex Aquitania aduerſus Alanos in Hiſpa-
niam duxit. atque eos tanta armorum mole inuaſit, vt illi, fractis deſperatione ani-
mis, regiam dignitatem dimiſerint, ac ſe Gunderico Vandalorum regi, vt ab eo te-
gerentur, ſubmiſerint. Reuerſus inde victor Toloſam, fato ceſſit, vt ſcribit Iornan-
des in Annalibus. nam in hiſtoria regnum eius vſq; ad duodecimum annum per-
ducit. Eo defuncto, Gotthi regnum ad Theodoricum detulerunt. Pridie Kal. O-
ctobris Hieronymus Stridonienſis, presbyter Romanus, vitam reliquit, ac propter
ſanctitatis, & doctrinæ magnitudinem inter Confeſſores, & magiſtros Eccleſiæ
poſt S. Ambroſium eſt relatus. Quod Innocentius, & Zoſimus pontifices inſtitue-
rant, vt Pelagium hæreticum, & ſocios eius inſectarentur, idem etiam Bonifacius
magna diligentia præſtitit. De quibus ſic ſcripſit S. Proſper contra Collatorem:
*Tunc Pelagianorum machina fracta ſunt, quando Innocentius nefandi erroris capita apoſtoli-
co mucrone percuſſit. quando Pelagium ad proferendam in ſe, ſuosq́, ſententiam Palæſtinorum
epiſcoporum ſynodus coartauit. quando Africanorum Conciliorum decretis Papa Zoſimus ſen-
tentia ſua robur adnexuit, & ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteras omnium
armauit antiſtidum. quando Papa Bonifacius piiſſimorum Imperatorum Catholica deuotione
gaudebat, & contra inimicos gratia Dei non ſolum apoſtolicis, ſed etiam regiis vtebatur edi-
ctis. & quando idem, cum eſſet doctiſſimus, aduerſus tamen libros Pelagianorum beati Augu-
ſtini reſponſa poſcebat.* Theodoſius autem, vbi Conſtantium ab Honorio Auguſtum
appellatum accepit, omnino neque id factum probauit, neque imaginem eius ac-
421 cipere voluit. cuius rei certior Conſtantius, Euſtaſio, Agricolaque conſulibus, fa-
ctus, vſqueadeo dolorem non tulit, vt ſexto poſt acceptum Imperium menſe mœ-
roris atrocitate confectus obierit. Extat reſcriptum titulo de repulſis cum præſcri-
ptione trium Auguſtorum, Honorij, Theodoſij, & Conſtantij datum hoc anno
Idibus Martiis Rauenna. idem duo altera cum præſcriptione tantum Honorij, &
Theodoſij data VIII Idus Iulias. ex quibus intelligitur, Conſtantium poſt men-
ſem Martium deceſſiſſe. Eundem autem in Diuos relatum Valentinianus filius in-
dicauit, cum pòſt ſanxit, vt quæ à Diuo parente ſuo Conſtantio decreta eſſent, in-
uiolata manerent. Theodoſius Athenaidem Leontij philoſophi Athenienſis fi-
liam Pulcheriæ ſororis commendatione ſibi matrimonio iunxit, virginem cum
forma, tum prudentia, virtuteq; præſtantem, eamque Eudociam appellauit. In
Perſide Iſdigerdem regem mortuum filius Baranares excepit, qui contra patris
inſtituta aſperam Chriſtianorum perſequutionem inſtituit. Quam rem Theodo-

ſius

ſius ſibi ferendam non arbitratus, arma parauit, atque, Ardabure duce, exercitum
in Perſidem miſit. qui, Niſibi, vrbe diu obſeſſa, ſimulatque Barananem cum ingen-
ti copiarum numero aduerſus ſe contendere audiit, ſoluta obſidione, in fines Ro-
manorum ſe rettulit. Honorius, cum bellum à Gotthis fortiter in Hiſpania cum
Vandalis geri audiret, in ſpem eius prouinciæ recuperandæ adductus, Caſtinum
magiſtrum militum, vt Gotthis auxilio eſſet, in Hiſpaniam deſtinauit, Bonifacio
Comite Africæ illi adiuncto, vt cum claſſe ex Africa præſto eſſet, atque æquo cum
Caſtino imperio bellum gereret. hos enim duces duos rei militaris periti ſſimos
hoc tempore habuit. Hi vero proximo anno Honorio XIII, ac Theodoſio X 422
conſulibus in Hiſpaniam cum copiis terreſtribus, maritimiſque profecti, arma exi-
mia concordia intulerunt, ac multa ſtrenue, proſpereque fecerunt. Nam & Ma-
ximum, ac Iouinum, qui tyrannidem quondam inuaſerant, & adhuc rebus nouis
operam dabant, in poteſtatem adduxerunt, & cum Vandalis bene vno, atque alte-
ro prœlio dimicarunt. Diſſenſio inde inter duces ex æmulatione gloriæ orta pror-
ſus remp. perdidit. Caſtinus enim, cum Bonifacium non ducis, ſed legati loco ha-
bere cœpiſſet, id diutius Bonifacius ferre non potuit, indignum eſſe obedire ei, cui
par erat imperio, arbitratus. Itaque cum claſſe inde profectus, ad Portum Roma-
num applicuit, atque inde in Africam prouinciam ſuam ſe rettulit. Vandali inde,
quos ducum Romanorum virtus, ac concordia prope ad vltimam deſperationem
adduxerat, redintegrato poſt Bonifacii profectionem bello, inſignem Caſtini im-
prudentia victoriam, deletis Romanorum copiis, pepererunt. Eodem anno Ho-
norius Romæ Imperii ſui tricennalia celebrauit, ludis omnis generis regia magni-
ficentia editis, ac triſtem ſuperioris calamitatis memoriam prorſus oblitterare no-
uæ huius hilaritatis, ac pompæ lætitia ſtuduit. Dum autem ludos, populo præſente,
ſpectabat, Maximus, & Iouinus quondam tyranni conſpectui eius redditi eius ludi-
cri gaudium cumularunt, omnibus bonum omen animo concipientibus, finem
adeſſe ciuilium ſeditionum, domeſticarumq; turbarum ex oblatis in tanta populi
gratulatione tyrannis. vt enim maximo quiſque proſperitatis deſiderio flagrat, ſic
eius ſibi cogitationes ex quacunq; occaſione facillime fingit. Eodem anno Perſæ,
magna clade à Theodoſio accepta, pacem petierunt, eamque impetrauerunt. at-
que Hunni ex Scythia egreſſi, rurſus Thraciam incurſarunt. Eudocia puellã Theo-
doſio peperit, quam Eudoxiam appellauit. Aſclepiodoto inde, & Mariniano con- 423
ſulibus, Honorius Roma Rauennam profectus, in ſuſpicionem venit, ſororem Pla-
cidiam, Valentiniani Nobiliſſimi pueri matrem, ſecreta cum inimicis ſuis aduer-
ſus ſe conſilia coquere. Quod cum illa ſenſiſſet, ſibi, ac Valentiniano conſulere
cupiens, ab illo diſceſſit, & Conſtantinopolim ad Theodoſium properauit, eamq;
Theodoſius pro dignitate ſuſcepit. Honorius VIII Idus Auguſti ad conſules,
prætores, tribunos pl. & ſenatum Romanum de priuatis faciendis iudiciis ſcripſit,
mox grauiſſimo aquæ inter cutem morbo tentatus Romam ſe reuehendum cura-
uit. ibique XVIII Kal. Septembris eo conſumptus interiit. eius mortem crinita
ſtella per multos fulgens dies præceſſit. Corpus iuxta baſilicam S. Petri in Mauſo-
leo repoſitum. Deceſſit, nullis liberis relictis, anno ætatis XLIIII, Imperii vero
poſt patris exceſſum XXIX, vir in magnis reip. tempeſtatibus verſatus, atque ad
extremum ſaluo Imperio ex omnibus naufragiis, bene iuuante Deo, elapſus, vt D.
Auguſtinus exiſtimauit, quòd Chriſtum eximia pietate coluerit. memorabilis au-
tem ob id, quòd plurimis bellis ciuilibus circunuentus omnia prope ſine inſigni
cæde ſedarit, non minus domeſticis hoſtibus, quàm externis, qui vno tempore o-
mnes ætatis imbecillitate allecti eruperunt, appetitus, atq; vexatus. tantæ verò ma-
gnitudinis animi, vt corroborata ætate, cum ſe prodi videret, ne ſocero quidem, li-
cet viro acerrimo, reip. cauſſa pepercerit. Hunc tamen non tam in aduerſis rebus
conſtantia illuſtrauit, quàm captæ primum ſub eo Romæ infamia deformauit. Eo
regnante in Pannoniam Hunni; in Hiſpaniam Vandali, Alani, Sueui, & Gotthi; in
Galliam Alani, Burgundiones, & Gotthi certis ſedibus permiſſis accepti.

IOANNES IMPERATOR.

RAVENNAM poſtquam Honorium vita exceſſiſſe perlatum eſt, Ioannes quidam, qui commentarios Honorij ſcripſerat, conſilium inuadendi per occaſionem Imperij cœpit. reque cum duobus ſummæ ſolertiæ, magnæque virtutis viris communicata, illis adiuuantibus Auguſtalia inſignia ſumpſit. ac ſtatim ſiue ad referendam, ſiue ad promerendam gratiam alteri magiſterium militum, alteri curam Palatij tribuit. Hi fuere Caſtinus, & Aëtius. Caſtinus in inſequentem annum conſul deſignatus fuerat, ex Hiſpania, vt diximus, paulo antè reuerſus. Aëtij pater Gaudentius primoris in minore Scythia loci, militiam à domeſticatu exorſus vſq; ad magiſterij equitum culmen aſcenderat. mater Itala, nobilis ac locuples fœmina. Aëtius ipſe à puero prætorianus, tribus annis Alarici obſes, deinde Hunnorum, pòſt Carpilionis gener, ex Comite domeſticorum curam Palatij gerere cœpit. Horum igitur auxilio Ioannes Imperator declaratus primum omnium, quos ſuſpectos habuit, è magiſtratibus depulit, atque alios ſibi fidos, amicoſque repoſuit, mox, ne iniuſte dominari, aut temere quæ aliena eſſent, vſurpare videretur, legatos Conſtantinopolim ad Theodoſium miſit, hoc ſibi dari ab illo muneris petens, vt integra gratia ſua Imperio Occidentali immatura Honorij morte vacanti præeſſet; ſe deuotum omne illi obſequium præſtiturum. atque ex alia parte exercitum ad occupandam Africam deſtinauit. Theodoſius Honorij mortem auditam per aliquot dies ſuppreſſit, ac militem Salonam in Dalmatiam, vt mature nouas res in Italia molientibus occurrere poſſet, præmiſit, ac demum Honorium diem ſuum obiiſſe vulgauit. Vbi vero de Ioannis temeritate fama ipſa deferente audiuit, leuiter commotus hominem ſibi contemnendũ putauit. at, poſtquam venientium legatorum poſtulata cognouit, iracundia elatus illiberaliter habitos cum inclemente reſponſo dimiſit. qui ad Ioannem reuerſi mandata Theodoſij atrocia retulerunt. Quibus cognitis, Ioannes bellum neceſſario ſibi habendum eſſe perſpiciens, extemplo Aëtium in Pannoniam cum ingenti auri pondere ad opportuna accerſenda Hunnorum auxilia miſit, qui erant ei noti, & familiari amicitia iuncti ab illo tempore, quo apud eos obſes egerat, datis mandatis, vt, ſi Theodoſij exercitus in Italiam contendiſſet, ipſe à tergo inſtaret. nam ſe à fronte obuiam occurſurum. Aëtius in Pannoniam profectus, ferociſſimas Hunnorum catervas conduxit. Eodem anno obiit Bonifacius pontifex. cum clerus Eulalium reuocari, & Bonifacio ſubſtitui poſtulaſſet, Eulalius non ſuſtinuit. ita Cæleſtinus diaconus, ciuis
424 Romanus eſt ſubrogatus. Poſtero, quo Caſtinus, & Victor conſulatum geſſerunt, Theodoſius, vt Valentiniano ſex annos nato, & Placidiæ matri amitæ ſuæ Imperium Occidentale conciliaret, quod ad eos iure hæreditario peruenire cenſebat, ac ſimul ſtolidam Ioannis audaciam frangeret, qui ſe non ſolum inuito, ſed etiam inſcio inſignia Auguſtalia contrectaſſet, expeditionem Italicam comparauit. Itaq; Conſtantinopoli profectus, cum Placidia, & Valentiniano Theſſalonicam acceſſit. ibiq; eorum alteram Auguſtam, alterum Cæſarem declarauit. Inde Ardaburi duci, & filio eius Aſpari dedit negotium, vt eos cum exercitu in Italiam reducerent, atque, Ioanne Rauenna depulſo, in Imperio collocarent. Ardabures cum Placidia, & Valentiniano digreſſus, Salonam in Dalmatiam venit, atque ibi omne militare conſilium expediuit. nam ipſe, conſcenſis cum magna copiarum parte nauibus, Rauennam verſus, vt Ioannem ex improuiſo adoriretur, iter intendit: Aſparem vero, Placidiam, & Valentinianũ cum altera terreſtri itinere Aquileiam iuſſit contendere. Ac felici quidem conatu prima aggredientem haud ita multo pòſt fortuna deſtituit. nam proſpera nauigatione vſus, ad Italiam quidem appulſus eſt, verum ſub exſcenſionem ſæuo repente ſuborto vento repulſus, licet obluctans, in oram Rauennarem eiectus eſt. vbi à militibus Ioannis accurrentibus captus ad illum continuo eſt deductus. Ioannes tanto duce præter omnem expectationem potitus, ingentem lætitiæ fructum cepit. &, quoniam pacem optabat, eamq; ipſo ſequeſtre facile ſe adepturum ſperabat, ipſum humaniſſime habuit, ac liberæ cuſtodiæ tradidit. Interim Aſpar, & Placidia cum Valentiniano Aquileiam adierunt,

eamq;

eamque ex improuiſo captam muniuerunt, felices Ardaburis ſucceſſus, & ſalutaria mandata opperientes. Theodoſio inde vndecimum, & Valentiniano Cæſare 425 conſulibus, Ardabures alieni colloquij copiam in cuſtodia nactus, cum omnes, qui à Ioanne ſpoliati honoribus fuerant, triſtes, ac male erga illum animatos animaduerteret, in ſpem certam recuperandæ libertatis ingreſſus, per eos Aſparem admoneri filium iuſſit, quem ipſe caſum ſubiſſet, & vt propius accederet, neque egregiam bene gerendæ rei occaſionem omitteret, cum Ioannes, quaſi confecta victoria, omnia ſtudia militaria remiſiſſet. Aſpar, acceptis à patre litteris, ſine vlla cũctatione ſolus Aquileia cum equitatu expeditiſſimo mouit, atq; in agrum Rauennatem tacitus prodiit. Inde, paſtore quodam duce, per paludem, quæ vrbi adiacebat, antea quidem inuiam, ſed tum Dei beneficio peruiam magno ſilentio ad vrbem proceſſit. ac, portis patentibus, vt in ſumma pace, inuentis, nemine non ſolum repugnante, ſed ne ſentiente quidem, intrauit. Tumultu inde ex nec-opinato armatorum introitu nato Ioannes excitus, repẽte, captis armis, occurrit, ac leue certamen, vt in magna omnium trepidatione, commiſit. Verum à ſuis proditus, ac comprehenſus mox ad Aſparem eſt adductus. Aſpar, inſigni parta victoria, ſtatim Ardaburem patrem cuſtodia liberauit, & Ioannem ad Placidiam, & Valentinianum, quos Aquileiæ reliquerat, mari tranſmiſit. Poſt tertium inde diem Aetius aduenit cum paratis Hunnorum auxiliis, ac prœlium atrox cum occurrente Aſpare edidit. ſed mox de Ioannis clade, quam ignorabat, edoctus, haud vltra ſibi conandum putauit. pactiſque cum Aſpare initis, Hunnos promiſſa mercede affectos, ne cladi eſſent Italiæ, haud grauate remiſit. Placidia, poſtquam Ioannem captiuum in conſpectum adductum vidit, ira elata hominem manu dextera iuſſit multari, atque in circum deuehi. ibi vero aſino inſidens cum omni contumelia circunductus, ac denique obtruncatus eſt, poſtquam per menſes octodecim Imperium obtinuerat. Fuit autem vir hoc exitu indigniſſimus, ſiquidem, Procopio teſte, ingenio miti, ac virtute ſingulari fuit. neque enim aut delatoribus aures adhibuit, aut cædem vllam iniuſtam fecit, aut denique pecuniæ cauſſa quidquam patrauit. Theodoſius, poſtquam litteris Aſparis felicem rei Rauennatis exitum audiit, ſtatim, Circenſibus ludis, quos ſpectabat, omiſſis, in templum ad gratias Deo agendas proceſſit, atque eò quoque vniuerſum populum inuitauit. Inde, vt Valentinianum Auguſtum deſignaret, Aquileiam iter inſtituit, verum Theſſalonicam prouectus, atque ibi morbo vexatus haud longius prodiit. verum mox per Helionem patricium inſignibus ad illum Imperij miſſis, Conſtantinopolim repetiuit. Interim Valentinianus edicta multa ad nouum conſtituendum Imperium pertinentia edidit. nam ad Fauſtum præfectum vrbis xvi Kal. Auguſti ſcripſit, vt omnem ſectam Catholicis inimicam vrbe depelleret. & Baſſo Comiti rerum priuatarum, vt idem in aliis ciuitatibus faceret, viii Idus Auguſti, præcepit. Quin etiam viii Idus Octobris ad eundem ſic ſcripſit: *Priuilegia eccleſiarum omnium, quæ ſeculo noſtro tyrannus inuiderat, prona deuotione reuocamus, ſcilicet, vt quidquid à diuis principibus conſtitutum eſt, vel quæ ſinguli quique antiſtites pro cauſſis eccleſiaſticis impetrarant, ſub pœna ſacrilegij iugi ſolidata æternitate ſeruentur.* Rauennam inde cum matre profectus Idibus Octobris decreto Theodoſij inſignibus Auguſtalibus eſt ornatus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XII.

VALENTINIANVS PLACIDIÆ F. AVG.

HONORIVM igitur tertius Valentinianus eſt conſequutus. Vt autem Occidentale Imperium Honorio regnante domeſticis ſeditionum motibus, & externis armorum incurſibus, tutoribus, & ducibus regiis in excidium reip. conſpirantibus, & barbaris acriore, quàm antè, impetu irrumpentibus, eſt tentatum; ſic Valentiniano, & Placidia matre rerum potientibus, quorum in altero ætas, & praua educatio, in altera ſexus, & nimia in re adminiſtranda remiſſio improbata eſt, eiſdem turbantibus, ac ſæuientibus barbaris, magis, magisq; concuſſum eſt. Quod deinceps oſtendere, quàm diligentiſſime, diſtinctiſſimeq; poterimus, in maxima veterum huc pertinentium commentariorum inopia contendemus.

PLACIDIA Auguſta Valentiniano filio ad Auguſtalem dignitatem euecto, Imperij procurationem adepta res omnes, dum vixit, pro arbitrio adminiſtrauit. itaq; iræ indulgens ex ſuperiore bello conceptæ Rauennam vrbem diripiendam militibus dedit, ob id ciuibus vehementer infenſa, quòd eos Ioanni tyranno ſtuduiſſe comperiebat. Caſtinum autem in exilium pepulit, quòd eius præcipue opibus Ioannem ad dominatum animum intendiſſe putabat. Aëtio vero non ſolum veniam dedit, ſed etiam Comitis dignitatē impertiit, quòd Hunnos ſine tumultu extra Italiam dimiſiſſet. neq; enim erat obſcurum, quantum ille alere incendium potuiſſet, ſi eorum vti opera perrexiſſet. Rauennæ autem ſedem ita conſtituit, vt plurimum momenti ad augendam vrbis eius dignitatē attulerit, quæ ab hoc tempore pòſt per multos annos ſedes Imperij fuit. Hos vero motus vbi in Gallia rex Gotthorum Theodoricus audiuit, rebus nouandis opportunos ratus rupto fœdere bellum Romanis mouit. quippe ex finibus egreſſus cum propinqua loca omnia populatus eſt, tum in primis Archillas oppidum oppugnauit. Ex altera parte Caſtinus exul rabie efferatus animum ad perturbandam domeſticis armis remp. contulit.
426 itaq; Theodoſio XII, & Valentiniano iterum conſulibus, magna collecta militum manu in Africam tranſiit, ac Bonifacium Africæ Comitem, virtute eo tempore, atque auctoritate florentem prœlio laceſſiuit, ipſum, ſi conatus procederet, inde exigere, atq; Africam ſibi adiungere geſtiens. verum collatis ſignis, fortuna cœptis aduerſante, victus ab eo receſſit. Hanc rem Bonifacius ipſe ad S. Auguſtinum Hipponenſem epiſcopum ſcripſit, cum eo doloris acerbitatem ſui communicans. extant vtriuſq; nomine hac de re ſcriptæ epiſtolæ. Hac re nunciata, Aetius Bonifacij gloriæ inuidens, vt ipſum aulica machinatione ſubuerteret, apud Placidiam accuſauit, quòd tyrannidem in Africa moliretur, eamq; ad euocandum illum ex Africa incitauit. contra vero litteras ad Bonifacium, tanquam amici fungēs officio, miſit, monens, ipſum apud Auguſtam fuiſſe perfidiæ poſtulatum, atq;, vt Romam eo nomine euocetur, futurum. proinde caueret, ne accederet, ſi capiti ſuo cōſulere vellet. Igitur Placidia fallacibus Aetij verbis inducta, Bonifacium acceſſiuit. ille vero in timorem ſalutis adductus, licet omnino innocēs, fideli, vt putabat, Aetij conſilio parendum ſibi eſſe duxit, neq; Africa pedem extulit. Quamobrē Placidia eo magis fidem eius ſuſpectā habuit, & dignū hominē, qui bello vindicaretur, exiſtimauit. Aetium vero pro ſyncero, ac fideli amico habens, Comitē deſtinauit aduerſus Theodoricum regem Archillas in Gallia obſidentem. Ille vero in Galliam profectus,

Auito Auerno, qui cum Conſtantio fuerat, ſibi aſcito, Theodoricum inuaſit, ac prœlio facto diſcedere ab oppidi obſidione coëgit. Sidonius, cum Auitum laudaret, Aëtium nihil ſine Auito, Auitum multa ſine Aëtio geſſiſſe aduerſus Vittungos, (ſic enim Viſgotthos nominat,) ſcribit. Eodem tempore in eadem Gallia Patroclus Arelatenſis epiſcopus à tribuno quodam barbaro multis vulneribus eſt confectus, occulto Felicis magiſtri militum, vt creditum eſt vulgo, mandato. nam eius impulſu Titus etiam diaconus, vir ſanctus, Romæ pecunias pauperibus diſtribuens interfectus eſt. Hierio inde, & Ardabure conſulibus, Placidia eiuſdem Felicis conſi- 427
lium, auctoritatemq́; ſequuta, bellum in Africam aduerſus Bonifacium intulit, Mauortio, Galbione, & Sinoce ducibus declaratis. Bonifacius, cum ſe Carthagine contineret, neq; ſui copiam faceret, ibi acriter eſt obſeſſus. in ea obſidione Sinocis dolo Mauortius, & Galbio ceciderunt. inde nudatis inſidiis Sinox à Bonifacio eſt occiſus. Eo bello barbari à Romanis auxilio aduocati, rei naualis vſum, cuius planè rudes erant, Romanorum periculo in eorum pôſt exitium didicerunt. Duces ſuos cæſos vbi Placidia comperit, confeſtim belli ſummam Comiti Sigenulti commiſit, ac Bonifacium maiore, quàm antè, armorum mole inuaſit. Hæc res Bonifacium æquis ſe viribus cum Imperatore confligere poſſe diffiſum coëgit, vt auxilia externa reſpiceret. Gunderico Vandalorum in Hiſpania regi priore anno vita functo ſucceſſerant filij Guntharius puer ex legitimo matrimonio natus, & Genſericus ex concubina ſuſceptus. hos igitur à Gotthis, Romaniſq; crebris bellorũ contentionibus fatigatos opportune Bonifacius cum adiſſet, pollicitus eſt, ſi traiicere in Africam, & pro ſe arma capere aduerſus Romanos vellent, ſe illis Mauritaniam permiſſurum. Qua conditione libenter accepta, Guntharius, & Genſericus cum Bonifacio Vandalos, & Alanos fretum Herculeum traiecerunt, ac nullo negotio Mauritaniam iuris ſui fecerunt, anno nonodecimo, poſtquam ex Scythia ceſſerãt. Saluianus eos non Romanorum timore, ſed Dei voluntate Hiſpania deceſſiſſe ſignificauit, cum ſcripſit: *Numquid Vandali abducti à ſolo patrio degere intra Gallias non pôtuerunt, aut ne degerẽt, quem timuerunt, cum illæſi à nobis vſq; ad tempus illud cuncta vaſtauerint? ſed eſto. intra Gallias formidabant. quid in Hiſpania, vbi exercitus noſtros etiam bellando contriuerant, numquid conſtare, aut permanere metuebant iam victores, iamq; triumphantes, qui intelligerent ſibi Romanæ reip. vires etiam cum Gotthorum auxiliis pares eſſe non poſſe?* Genſericus autem, vt ſcribit Victor, in Africam, Gunthario interim extincto, egreſſus, vt famam gentis ſuæ augeret omnis multitudinis numerũ iniit. inuentaq; ſunt vtriuſque ſexus, atque omnis ætatis hominum octuaginta millia. cum autem pacatam, ſpecioſamq́; nactus eſſet prouinciam, omnia populatione, incendio, cædibusque permiſcuit. quòd vero perfidia Arriana corruptus eſſet, ac proinde Catholicis Conſubſtantiale ſentientibus infeſtiſſimus, in eccleſias, baſilicas, cœmeteria, & monaſteria ſæuire auaritia pariter, ac crudelitate inflammatus incœpit. Etenim priuatorum ædes, quorum ianuas clauſas offendit, magno impetu deturbauit. epiſcopos ſuppliciis exquiſitis ad tradendum eccleſiarum aurum adegit. & quo plus dabant, eo acerbioribus tormentis, vt plus dare cogerentur, affecit. aliis palorum vectibus ora aperientes, fœtidum cœnum ob confeſſionem pecuniæ ingeſſerunt. nonnullos in frontibus, & tibiis neruis remugientibus torquendo cruciarũt. pleriſq; aquam marinam, aliis acetum, liquamenq; ori appoſita ſine miſericordia porrexerunt. onera ingentia tanquam camelis impoſuerunt, & ſtimulis ferreis ad ambulandum adegerunt. quorum nonnulli ſub faſcibus miſere expirauere; ſenio confectis, ac propter caniciem venerandis nulla miſericordia impertita. pueri ab vberibus rapti ad terram eliſi, aut medij ſecti. tecta incenſa, aut ſolo æquata. quas vero vrbes propter munitionum firmitatem adire non potuerunt, nouo mali genere afflixerunt. quippe, interfectis in circuitu innumerabilibus turbis, tetro putrefactorum cadauerum fœtore necarunt eos, qui intus erant. In Gallia Aëtius cum Theodorico rege bellare perrexit. nam & Turones per Maiorianum præfectum defendit, vt Sidonius in Panegyrico ſcripſit, &, commiſſo cum Theodorico prœlio, fortiter adeo, feliciterq; pugnauit, vt eum pacem poſtulare coegerit. atque ita ſecundo bello Gotthico finem impoſuit. Felice inde, & Tauro conſulibus, Bo- 428

nifacius aſſumptis ex Mauritania Vandalis Sigeuulti ſumma vi in ſe ruenti occurrit, atque omni mole, ne Africa eiiceretur, contendit. Cum autem Bonifacij perniciosa reip. virtus aſſiduis hominũ maledictis laceraretur, Bonifacij amici ipſum in Placidiæ gratiam reſtituere ſunt anniſi. Quippe mirantes, hominem alioqui officij, pietatiſq; pleniſſimum de fide tam temere deceſſiſſe, voluntate Placidiæ Carthaginem adierunt, ac de re cum eo colloquuti ſunt. Ille ſe excuſare, & iuſti doloris ſui teſtes ipſas Aëtij litteras proferre. Quas vbi legerunt, rationem ſe reconciliandæ inueniſſe gratiæ rati, confeſtim cum iis Romam ad Placidiam redierunt. ac Bonifacium non ſua, ſed Aëtij culpa lapſum eſſe docuerunt. Illa animò perturbata, dolore tamen ſuppreſſo, nihil cum Aëtio expoſtulauit, ne ſummum ducem exercitum habentẽ, & rem præclare gerentem alieno tempore irritaret. verum cum Bonifacij amicis omnia contulit, atque Aëtij fraudem deteſtata, iurauit, ſe æquam Bonifacio futuram, ſi ille pro re Romana ſtare in animum induxiſſet, & barbaros, quos acciuerat, ex Africa dimiſiſſet. Bonifacius ab amicis de fraude Aëtij, & animo Placidiæ erga ſe certior factus, ſumma voluntate ſe facturum, quod illa poſtulabat, promiſit, atque ita ab armis reip. inferendis diſceſſit, animumque ad Vandalos ex Africa dimittendos conuertit. Quietis in Gallia Gotthis, Franci nouam irruptionem fecerunt. Clodio nanque rex, qui trans Rhenum in Thuringia caſtrum Diſpargum tenebat, præmiſſis exploratoribus cum omnia tuta reperiſſet, in Belgicam ſecundam inuaſit, ac Camaracum vrbem adortus, Romanis, qui vrbem cuſtodiebant, oppreſſis, vrbe potitus eſt. inde, exigua ibi mora tracta, vſque ad Suminam amnem omnia, in primiſq; oppidum Attrebatum occupauit, vt Gregorius ſcripſit. Clodionem vero vna cum Maioriano occurrens Aëtius repulit, quod ex Panegyrico pòſt ipſi Maioriano Auguſto à Sidonio dicto elicitur. in quo vxor Aëtij ipſum his verſibus Aëtium alloquitur. (neq; enim in tantis anguſtiis verſus quoq; ad reparandam vetuſtatem repudiandi ſunt:)

poſt tempore paruo
Pugnaſtis pariter Francis, qua Cloio patentes
Attrebatum terras peruaſerat. hinc coeuntes
Claudebant anguſta vias, arcuq́; ſubactum
Vicum Helenam flumenq́; ſimul ſub tramite longo
Artus ſuppoſitis trabibus tranſmiſerat agger.
Illic te poſito pugnabat ponte ſub ipſo
Maioranus eques.

Ex hoc factum eſt, vt Proſper, & Marcellinus notarint, Aetium his conſulibus, cæſis Francis, partem Galliæ Rheno proximam, quam illi occupauerant, recepiſſe. Eodem anno, vt ſcribit Socrates, Burgundiones, qui in Germania remanſerant, quotidianis impreſſionibus ab Hunnis exagitati, poſt agros ſuos incenſos, homineſq; fœdè occiſos, ceteris deſperatis auxiliis, ad Chriſtum Deum opem implorantes confugerunt. atq; epiſcopo ex Gallia repetito, ſe ſacro tingi lauacro poſtularunt. Is, cum ſeptem dies ieiunii, pręſcripſiſſet, atque in fide illos erudiuiſſet, octauo demum eos abluit, & cum pace dimiſit. Quo facto, ingenti inde fiducia in Hunnos reuerſi, cum Optarum regem eorum cibo nimio ſumpto ſe dirupiſſe, atque Hunnos ſine duce eſſe comperiſſent, facto impetu tanta felicitate pugnarunt, vt Hunnorum decem millia à tribus ſint Burgundionum millibus occidione occiſa. Ab illo tempore Burgundiones Chriſtum ardenti ſtudio coluerunt. Optaro Hunnorũ rege vita functo, regnum ad filios Mundzucci fratris Attilam, Bledamq́; delatum eſt. quorũ alter Attila poſt potẽtia, atq; immanitate ſua ſuperiorũ omnem memoriam temporũ ſuperauit, ac toti Occidenti formidabilis ſuprà omnes barbaros fuit. Quieſcebat à priſtinis ſeditionũ procellis Eccleſia, veteribus hæreſib⁹, qua Conciliorum, qua principum intercedẽte auctoritate magna ex parte ſopitis, cum repente noua alia, & quidem turpiſſima oborta Orientales eccleſias perturbauit. ea vero à Neſtorio aduerſus Chriſtũ inducta eo, quo referemus, modo ſublata eſt. Cõſtantinopoli Attico epiſcopo quadriennio antè, nunc vero, qui in eius locũ ſucceſſerat, Siſinio vita functo, Neſtorius presbyter Germanicia oriundus, Antiochiæ

monachus

monachus acceſſitur, homo voce canora, & lingua diſerta ad docendum populum in primis accommodatus. Is IIII Idus Aprilis epiſcopus conſecratus, cum orationem apud Theodoſium Auguſtum haberet, clarum elatioris ingenij ſui ſpecimen dedit, cum inter cetera dixit: Mihi Imperator terram purgatam hæreticis tribue, & ego tibi cœlum retribuam. tu mihi in profligandis hæreticis ſubueni, & ego tibi in profligandis Perſis auxilium feram. quas voces, vt à leui animo, & ventoſo pectore profectas, boni omnes merito horruerunt. Quinto inde pòſt die ędem Arrianorum, in qua illi furtim orabant, deturbari iuſſit, atque eo facto Arrianos eo furoris, ac væcordiæ adduxit, vt eam ipſi vltro ſubiectis facibus inflammarent. quo incendio cum vicina ædificia eſſent comprehenſa, magnus in vrbe tumultus eſt concitatus. Inde Nouatianos aggreſſus, quòd Paulus eorum epiſcopus magnam modo pietatis laudem eſſet adeptus, vix ab Imperatore retentus eſt. Itaq;, vt ipſe eius voluntati ſeruiret, edictum ad Florentium præfectum prætorio III Kal. Iunias dedit, in hæc verba: *Hæreticorum ita eſt reprimenda inſania, vt quas ab orthodoxis tenent vbicunq; eccleſias, ſtatim Catholicæ Eccleſiæ reddendas intelligant. quia ferri non poteſt, vt qui nec proprias habere debuerant, ab orthodoxis poſſeſſas, aut conditas, ſuaq; temeritate occupatas vltra detineant.* inde nominatim, quid aduerſus ſingulos hæreticos ſtatuendum ſit, aperit. Poſt aliquot inde dies, qui ſe veterum hæreticorum acerbum adeò vindicem geſſerat, idem nouam hæreſim, eamq;, vt dixi, indigniſſimam intulit: & quidem hoc modo; Anaſtaſius presbyter, qui cum ipſo Antiochia venerat, & ſumma cum eo familiaritate coniunctus erat, iuſſu eius quodam die agens ad populum dixit: Nemo Mariam matrem Dei appellet, quia Maria homo erat, neq; Deus naſci ex homine poteſt. Quæ verba cũ clerus, populuſq; iniquis auribus excepiſſent, vt qui longe aliter à prioribus epiſcopis didiciſſent, valde animo conturbati ſunt. Neſtorius autem, re cognita, non ſolum hominem nõ increpuit, vt quidem oportuit, nec ſanam de Chriſto Deo doctrinam ſubiecit, ſed illius quoq; ſententiam, vt piam, ſacris tueri auctoritatibus inſtitit. ac ſæpe inde verbis hac de re ad populum factis, ſemper Mariam Chriſti, non Dei genitricem vocauit, atq; ita vocandam eſſe contendit. nam Chriſtum ex Maria hominem tantum, non Deum eſſe natum, ipſumq; diuinitatem meritis eſſe adeptum; Dei verbum non ſumpſiſſe carnem ex ſanguine matris, ſed alium eſſe filium, & verbũ Dei, alium Chriſtum, qui filius eſſet adoptiuus, & Dei gratia factus. Florentio inde, & Dionyſio conſulibus, Placidia Felicem 429 Patricium, & Aërium magiſtrum militum fecit. Bonifacius autem recuperare Valentiniano Mauritaniam cupiens, Genſericum primum, ingentis vi pecuniæ oblata, emittere prouincia voluit, deinde pecuniam non accipientem bello ſe perſequuturum oſtendit. atque acceptis copiis, quæ ſibi Roma, & Conſtantinopoli mittebantur, quarum Aſpar erat magiſter, aduerſus eum proceſſit. Hunc Genſericum, vt qui per hæc tempora fuerit clariſſimus, Iornandes deſcripſit, virum ſtatura mediocrem, equi caſu claudicantem, animo profundum, ſermone ratum, luxuriæ contemptorem, ira turbidum, habendi cupidum, ad ſolicitandas gentes prouidentiſſimum, ſemina contentionum iacere, odia concitare paratum. Cum hoc igitur tam ſtrenuo duce Bonifacius, & Aſpar prœlium in Mauritania commiſerunt, ſed acie victi, intra fines ſuos ſe referre coacti ſunt. captiui multi ex Romanis facti; inter ceteros Marcianus is, qui poſt Theodoſium Orientali Imperio pręfuit, cum, Aſpare duce, in Africam proceſſiſſet. accidit autẽ, vt, prœlio confecto, Genſericus captiuos in vnum locum compulerit, quo prędam ex ſpecula proſpicere poſſet. ceteris autem iuſſu eius ſolutis, Marcianum animaduertit ſomnum aperto cœlo capientem, atq; aquilam aliunde aduolantem expanſis alis ipſum ab ſolis ardore tegentem. Quod vt vidit, mirabundus continuo, quod futurum erat, coniecit, & accitum ad ſe hominem libertate donauit ſacramento fidei obligatum, vt ad Imperium euectus ſibi, ac Vandalis eſſet amicus. Hac victoria parta, Genſericus è Mauritania in Numidiam, reliquamq; Africam ſeſe cum exercitu intulit, atq;, Bonifacio reſiſtere nequeunte, eam vaſtare inſtituit. ſiquidem oppida ipſa excidit, agreſtes alios cęde ſtrauit, alios fuga diſperſit. qui vero in ſyluas, aut ſpeluncas, aut ad alias munitiones profugerant, partim ferro necauit, partim neceſſariis præſidiis,

vt fame contabeſcerent, ſpoliauit. Eccleſiæ porro aut crematæ, aut ſacerdotibus, & miniſtris exhauſtæ. ſacræ virgines, & continentes viri aut diſſipati, aut tormentis cruciati, aut nece, aut ſeruiture affecti, vſqueadeo vt nõ eſſent, qui hymnos, laudesque Dei in eccleſiis ſolitas canerent. demum res diuina ita extincta eſt, vt fruſtra quærerentur, qui ſacramenta aut poſcerent, aut traderent, ſuperſtitibus ſacerdotibus ad eam inopiam rerum neceſſariarum adductis, vt cibum quotidianum corrogarent. Quæ mala cum S. Auguſtinus videret, vehementer animo cruciatus eſt, quòd quæ neceſſaria erant, omnia ſuppeditare non poterat, ac ſimul multarum animarum perniciem lamentatus eſt. Itaq; ſcribendi munus, in quo aſſidue deſudabat, intermiſit. Id quod Victor his verbis prodidit: *Genſerico Hipponem obſidente, Auguſtini flumen illud eloquentiæ, quod vbertim per omnes campos Eccleſiæ decurrebat, ipſo metu ſiccatum eſt.* Cum autem tres eſſent eccleſiæ, ac ciuitates adhuc ab hoſtili furore intactæ Carthaginienſis, Hipponenſis, & Cirthenſis, quòd ad mare locatæ operoſiorem expugnationẽ haberent, ecce derepente Genſericus Auguſto menſe exercitum ad oppidum Hipponis adduxit, atq; arcta obſidione admota, ſtatim vſum maritimi auxilij dempſit. atq;, Bonifacio acriter vrbem tuente, eam obſidionem in multos menſes extraxit. Cum autem Auguſtinus, adhibitis familiaribus ſuis, interim Deum aſſidue otaret, vt aut vrbẽ periculis obſidionis eximeret, aut ſeruis ſuis ad ſuam perferẽdam voluntatem animos adderet, aut certe ipſum ad ſemet de hoc ſeculo euocaret; factũ eſt, vt tertio illius obſidionis menſe graui febre tentatus ſit. ex qua cum diutius in lecto decumbere cogeretur, aliquot immundis ſpiritibus, & morbis aliis affectos, cum ad ſe opem imploratum veniſſent, ſanauit. conſultus eſt etiam ab Honorato Thabennenſi epiſcopo, num epiſcopi tantis ſe ſubducere calamitatibus deberent, cum ſcriberet: *Si in eccleſiis perſiſtendum eſt, quid ſimus nobis, vel populo profuturi, non video, niſi vt ante oculos noſtros viri cadant, fœminæ conſtuprentur, incendantur eccleſiæ, nos ſub tormentis deficiamus, cum de nobis quæritur, quod non habemus.* cui ita ille reſpondit, vt rationem fugæ vniuerſam in tantis malis, patefacta doctrina euangelica, demonſtrarit. In Oriente vero Neſtorio hæreſim tueri ſuam non deſinente, ac commentarios ſuæ opinionis in vulgus edente, Cyrillus Alexandriæ epiſcopus, vir eruditionis, atque innocentiæ ſingularis, magno dolore, perinde ac debuit, tulit, Chriſti diuinitatem Concilio Nicæno defenſam nouis opinionibus in controuerſiam reuocari, atque ipſi, ſynodo habita, communione interdicere voluit. deinde hominem ſubleuandum potius, quàm affligendum exiſtimans, litteras ad eum miſit; hortans, vt errorem illum abiiceret, & ſaniora conſilia ſequeretur. neque quidquam profecit. Interim vero Dorotheus epiſcopus, cum forte Conſtantinopoli verſaretur, in ſynaxi eccleſiæ, præſente Neſtorio, clara voce ex ſolio dixit: Siquis Mariam Deiparam appellarit, anathema ſit. Quem populus ingenti clamore excepit, ſignificans, ſe verba eius horrere, neq; cum eo, qui huius ſententiæ eſſet, inire communionem velle. Itaque maxima pars populi, monachi, & eorum archimandritæ, & pleriq; ſenatorum ab illius congreſſu ſe remouerunt. Cum autem, Neſtorianis concionibus in Ægyptum perlatis, res turbari, atque homines fidei cauſſa inter ſe tumultus ciere, Cyrillus comperiſſet, metuens, ne ea labes contempta latius ſerperet, epiſtolam ad omnia Ægypti monaſteria ſcripſit, nutanteſq; in fide confirmare contendit. quę mox Conſtantinopolim delata, multis ſaluti fuit. ex quo Neſtorius multo magis Cyrillo ſuccenſuit. Qua re cognita, Cyrillus iterum ad eum ſcripſit, præter cetera inquiens, ſe Cęleſtino pontifice Rom. iubente, ceteriſque epiſcopis, qui ei in Concilio affuiſſent, poſtulantibus cogi inueſtigare, num commentarij illi, qui ad ſe perlati eſſent, ab illo, an ab alio quopiam emanaſſent. cui Neſtorius à presbytero Lampone rogatus nõ ſine aliqua animi acerbitate reſpondit. Cum autem Orientales epiſcopi, & præcipue Macedonici in Neſtorij ſententiam irent, ac Neſtorius ea re inflatus Expoſitiones opinionis ſuæ ad Cæleſtinum, eadem confirmans, miſiſſet, tum Cyrillus quattuor epiſcopos Alexandriam aduocauit, atq; ex eorum auctoritate de his rebus omnibus Cæleſtinum admonuit, &, quid ſibi opus facto eſſet, conſuluit. neque enim ſe Neſtorium ferre poſſe, nec tamen illius iniuſſu communione illi interdicere voluiſſe. quamobrem rogare eum,

vt

vt ſuam ſuper hac re ſententiam ad Orientales, & Macedonicos epiſcopos ſcribat, ſimulq; epiſtolas Neſtorij ad ſe miſſas, & Expoſitiones eius adiunxit, atque omnia pet Poſidonium diaconum Romam perferenda, &, ſi Neſtorium ſua pontifici tradidiſſe comperiſſet, offerenda curauit. Cum autem Oriens Neſtoriana labe inficitur, infectúſque indies vehementius perturbatur, Agricola Seueriani filius Britanniam in alio ptope terrarum orbe ſitam Pelagiana hæreſi maculauit. Britanni veto, cum neque peruerſam doctrinam, qua gratia Chriſti peruertebatur, ſuſcipere vellent, neque fallacias contrariæ opinionis tefutare verbis valerent, auxilium à Gallicanis epiſcopis poſtularunt. Illi conuocati ex Cæleſtini pontificis auctoritate, Germanum Antiſiodorenſem, & Lupum Tricaſſinum epiſcopos ſanctitate, atque etuditione præſtantes ad id muneris delegerunt. Qui, teſte Beda, iuſſis eorum obedientes continuo itet ingreſſi ſunt, atque ad portum profecti traiiciendi cauſſa oram ſoluerunt. Dum autem curſum ptoſpere tenent, ecce derepente ſummam cœli, mariſque tranquillitatem ſæua adeo ventotum, vndarúmque tempeſtas inuoluit, vt parum abeſſet, quin nauis obrueretut. Tum S. Germanus à ceteris metu trepidantibus excitatus, Chriſti nomen implorat, atque, aſpergine aquæ accepto, In nomine S. Trinitatis ventos, fluctúſque perſutentes compeſcit. quo facto, ſecundo turſus aſpirante vento, teliquum nauigationis confectum eſt. Sacerdores benigno incolarum occutſu excepti, ſtatim populum illum opinione, prædicatione, ac virtutibus impleuerunt. cum immundos ſpiritus ex obſeſſis corporibus pellerent, ipſos audietunt, aperte concitatam à ſe tempeſtatem, & illa conflata pericula confitentes. Cum autem pletique ciuium tectæ aſſenſi doctrinæ fuiſſent, tandem qui in pertinacia manſerant, bene culti, ac cómitati proceſſere in medium. &, cum ad inſignis colloquij ſpectaculum omnis ætatis, ſexus, gradúſque homines confluxiſſent, à ſacerdotibus copiam diſputandi obtinuerunt. demum autem, cum nuda, & inania verba loquuti, ac certis ſubinde diuinæ ſcripturæ teſtimoniis conuicti reſpondete non poſſent, ſe etraſſe confeſſi ſunt. Ita Concilium ingenti populi clamore dimiſſum. Interim Germanus, admirandis multis opetibus editis, ſeſe populo Britanno venerabilem reddidit. cum enim puella luminibus capta ipſi eſſet oblata, Pelagianis eiuſmodi cutarionem à ſe amolientibus, Germanus, Inuocata Trinitate, capſulam Sanctorum reliquiis tefertam oculis puellæ admouit, ac ſtatim, tenebris cæcitatis expulſis, illuminauit. Progreſſus inde ad S. Albani ſepulchrum, illo aperiti iuſſo, teliquias ſanctotum apoſtolorum, & martyrum ſecum allatas ibi repoſuit, ac ctuentum Albani martytis puluerem inde abſtulit. quo facto, ingens ad Deum conuerſa eſt multitudo. cum porto in hoſpitio, in quo ipſe ægrotans iacebat, graue caſu excitatum eſſet incendium, illud vehementius homines mouit, quod quæ acris hominum ſedulitas cuſtodiuerat, omnia vis ignis exhauſit. quæ veto vir ſanctus tetigit, ipſa omnino flamma non læſit. Eo primum tempore Britannia à Romanis, vt dixi, dimiſſa, à vetetibus agitati hoſtibus eſt incœpta. Hi fuete Picti, qui aſſumptis ſecum ex Hybernia Scotis, cum Britanniam Romano ptæſidio, & propria iuuentute ſpoliatam auditent, iunctis viribus partem aquilonarem inſulæ inuaſerunt. Quorum aduentu oppreſſi Britanni teliquis abſciſſis auxiliis, legatos ad Aetium in Galliam opem implorantes miſerunt, atque ab eo vetus legionis auxilium impetrarunt. Ceterum cum in caſtra compulſi vires ſuas hoſtibus impares iudicarent, Sanctorum, qui tum iu inſula erant, ptæſidium inuocarunt. qui aduenientes tantum alacritatis omnibus iniecerunt, vt maximi acceſſiſſe vires exercitus crederent. Hoſtes autem, cum pet dies Quadrageſimæ exercitum ſalutari lauacro à ſacerdotibus accipiendo intentum audiſſent, locum ſibi eos aggtediendi tanquam inetmes datum tati, poſt Paſcha in aciem proceſſerunt. Dux etat Britannis Germanus. is quoſdam in inſidiis collocatos monuit, vt vocem ſuam attenderent, atque editam ingenti clamore repeterent. vbi vero hoſtes aduentare ab exploratoribus didicit, clara voce tet Alleluia inclamauit. quam cum occulta cohors excepiſſet, tantum hoſtibus tettoris incuſſit, vt abiectis atmis in fugam ſe tradiderint. Hoſtibus profectis ſimul Romana legio, ac ſancti antiſtites domos ſuas repetiuerunt. Britanni muro ex ceſpite facto ſe aduerſus incurſum ho-

ſtium muniuere. is murus in media inſula duos inter ſe diuerſos maris ſinus com-
430 miſit. Theodoſio inde XIII, & Valentiniano III conſulibus, qui fuit annus à Chriſto nato ſupra triceſimum quadringenteſimus, Picti, & Scoti, vbi legionem Romanam Britannia exceſſiſſe, inſulamq; à ſolis teneri Britannis cognouere, iterum ad eandem infeſti ſe contulere, ac cæde, & populatione omnia miſcuere. Qua re audita Aëtius iterum ſummis Britannorum precibus ad tuendam inſulam excitatus, legionem remiſit. quæ prœlio facto hoſtes iterum expulit. monitoſq;, vt poſthac ſuis ſe viribus tuerentur, quòd difficultate tam longinquæ expeditionis eis adeſſe non poſſet, reliquit. Tum à Britannis murus firmior, quippe ex lapide eo, quo diximus, loco conſtructus eſt. Et hoc anno Genſericus in Africa Hipponis obſidionem magna animi pertinacia, atque armorum mole continuauit. cuius obſidionis menſe tertiodecimo Auguſtinus ſiue morbi pertinacia, ſiue doloris acerbitate victus tandem V Kal. Septembris migrauit ad cœlos libris Iuliani hæretici Pelagiani reſpondens, & glorioſe, vt inquit Proſper, in defenſione Chriſtianæ gratiæ perſeuerans. Eo mortuo ſequenti menſe Hippon in ditionem Vandalorum adducta vltima malorum omnium, quæ hoſtilis inferre rabies poſſet, eſt paſſa. Romæ Cæleſtinus, Cyrilli, ac Neſtorij litteris acceptis, actiſq; perſpectis, Concilium epiſcoporum e ueſtigio aduocauit, atque ex eorum ſententia IIII Idus Auguſti ad Neſtorium ſcripſit, vt intra decem dies ad ſanitatem rediret, alioqui ſe illi communione ſciret interdicturum. poſtridie vero ad Cyrillum, vt partes ſuas ſuſciperet, & Neſtorium, niſi intra dies decem reſipuiſſet, communione repelleret, inquiens: *Noſtræ ſedis auctoritate aſcita, noſtraq; vice, & loco cum poteſtate vſus acriter eiuſmodi ſententiam exequeris, vt niſi Neſtorius decem dierum interuallo ab huius noſtræ admonitionis die numerandorum nefariam doctrinam ſuam conceptis verbis deteſtetur, ilico ſanctitas tua illi eccleſiæ proſpiciat.* Item ad clerum, & populum Conſtantinopolitanum: *Quia in re tam ardua noſtra præſentia propemodum neceſſaria videbatur, neque tamen propter interiectum mare, longiq; itineris interualla commode id ſatis fieri queat, fratri noſtro Cyrillo noſtrum munus, noſtramq; perſonam impoſuimus, & ſententiæ in ipſum latæ formulam ad vos miſimus.* Scripſit etiam ad Ioannem epiſcopum Antiochenum, atque alios in eandem ſententiam. His litteris acceptis, Cyrillus tertiam, vt ipſe inquit, epiſtolam ex ſynodi Alexandrinæ ſententia ad Neſtorium miſit, mandans, nomine Cæleſtini, vt intra decem dies abiuraret, ſin minus, ſe communione ſpoliatum, ſciret. præſcripſit autem quæ illi confitenda, & quæ abiuranda eſſent. fuere autem duodecim capita Anathematiſmi vocata. quin etiam clerum Conſtantinopolis monuit, vt niſi Neſtorius ſaniora ſenſiſſet, ab eius ſe congreſſione ſecerneret, & eis vteretur, quos ille anathemati ſubieciſſet, ac loco mouiſſet. Quibus mandatis neglectis, Neſtorius ad Theodoſium ſeſe contulit, eumq;, vt litteras ad Cyrillum mitteret, impulit, graues, ac minarum plenas, niſi ſecum conſenſiſſet. Quibus Cyrillus haudquaquam exterritus libellos ad Theodoſium, Eudociam, & Pulcheriam miſit, quibus fidem ſuam rectam, Neſtorij vero nefandam oſtendit. Interim, cum monachi Catholici fœde à Neſtorio vexarentur, Baſilius archimandrita, vir ſanctus, rem nõ ferendam ratus, ad Theodoſium detulit, atque, vt Concilium huius componendæ controuerſiæ cauſſa indiceret, poſtulauit. Cuius verbis permotus Theodoſius, menſe Nouembri ex Cæleſtini auctoritate litteras ad omnes metropolitanos miſit, edicens, vt ad proximam Pentecoſten Epheſi omnes adeſſent, vt huic cõtrouerſiæ modum imponerent; adiiciens, ſe excuſatum neminem vel apud Deum, vel apud homines habiturum, qui ad tempus non affuiſſet. neque enim bonam conſcientiam declarare, qui ad ſacrum conuentum vocati legitime non accurrant. ad Cyrillum autem ſcripſit partim increpans, quòd ſeparatim ad ſe, & ad reginas de fide ſcripſiſſet;
431 partim mandans, vt Epheſi ad diem metropolitanis indictam adeſſet. Baſſo inde, Antiochoq; conſulibus, Genſericus Hippone potitus, ad alias Africæ partes arma circumtulit, &, populatis late agris, rem varie cum Bonifacio geſſit, ea in Catholicos ſupplicia exercere inſiſtens, quæ ab initio ſignificauimus. Conſtantinopoli annona, atque incendio laboratum eſt. ex vtroq; incommodo ingens tumultus exarſit. Barbari in vrbe educati odio religionis hoſtiliter eccleſiam inuaſerunt, dumq;

faces

faces ad inflammandum altare iaciunt, ipſi ſe inter ſe diuino iudicio confecerunt. Theodoſius autem, cum ad Horrea publica leuandæ inopiæ cauſſa procederet, à populo eſuriente lapidibus appetitus eſt. Interim Cæleſtinus Romæ negotium eccleſiæ magna ſolertia adminiſtrauit. Nam & Neſtorij hæreſim ex Concilij ſententia coudemnauit, quiq; cum eo ſentirent, communione remouit. & Arcadium, ac Proiectum epiſcopos, ac Philippum presbyterum ad Concilium Epheſinum legatos cum mandatis, atq; hac ſententia deſtinauit. Quin etiam Palladium epiſcopum inſtituit, eumq; ad Scotos nuper Chriſtianis ſacris imbutos miſit. vt merito Proſper in libro contra Collatorem ſic ſcripſerit: *Celeſtinus Pelagiano morbo Britannias liberauit, quando quoſdam inimicos gratiæ ſolum ſuæ originis occupantes etiam ab illo ſecreto ſecluſit Oceani, & ordinato Scotis epiſcopo, dum Romanam inſulam ſtudet ſeruare Catholicam, fecit etiam barbaram Chriſtianam.* Quæ dum ille agit, epiſcopi Epheſum conuenere. Neſtorius, quòd nõ longe Conſtantinopoli ab Epheſo abeſſet, paulo pòſt dies Reſurrectionis cum Græciæ epiſcopis primus aduenit. Quem conſequutus Cyrillus & ipſe cũ epiſcopis Ægyptiis ante diem Pentecoſtes acceſſit. Quarto inde poſt Pentecoſtem die Iuuenalis Hieroſolymitanus cũ Palæſtinæ epiſcopis præſto fuit. Capreolus Carthaginis archiepiſcopus, cum epiſcopos mittere ſuos vellet, propter bellum, quo Africa vrebatur, abſtinuit, ſed Beſulam diaconum cum litteris ſeſe purgantibus miſit. Ioannem Antiochenum Cyrillus, qui partes Cæleſtini agebat, per dies quindecim expectauit. monitus inde ab epiſcopis Apameno, & Hieropolitano, ne Ioannem expectando Concilium traheret, poſtridie, qui fuit x Kal. Iulias, epiſcopos in ædem, quæ S. Mariæ dicebatur, aduocauit. Ibi cum omnes, excepto Neſtorio, conſediſſent, Petrus presbyter Alexandrinus, & notariotum primicerius dixit: Cum Neſtorius nonnullas Expoſitiones ediderit, quæ ſeditionem in Eccleſia concitarint, ac Cyrillus vnam, atque alteram ſuper ea re epiſtolam ſcripſerit, quibus ille ita reſponderit, vt opinionem ſuam tutatus ſit; eumq; Cyrillus, cognito, Neſtorium libellos, & Expoſitiones ſuas Romam miſiſſe, & ipſe Poſidonium cum ſuis ad Cæleſtinum deſtinarit, ac quæ opprtebat, Cæleſtinus reſcripſerit, ac propterea iuſſu Theodoſij Concilium aduocatum ſit, ſignificamus vobis, nos eiuſmodi ſcripta in manibus habere, eaq; vobis recitare paratos eſſe. Quem Iuuenalis Hieroſolymitanus excipiens, Legatur, inquit, edictum Imperatorum ad omnes metropolitanos de conueniendo miſſum. Immo vero, Firmus Cæſarienſis ſubiecit, Memnon huius vrbis epiſcopus exponat, quot elapſi ſint dies, poſtquam nos in hanc vrbem conuenimus. Tum Cyrillus: Sancta ſynodus hucuſque expectauit epiſcoporum, qui venturi ſperabantur, aduentum. quia vero multi in aduerſam valetudinem inciderunt, videtut de iis, quæ ad fidem conſtituendam pertinent, eſſe agendum. proinde illa ſcripta, quæ præſentis negotij ſunt, recitentur. Cum autem Neſtorij præſentia deſideraretur, epiſcopi quidam rettulere, ſe illum domi pridie conueniſſe, atque, vt hoc die adeſſet, monuiſſe, illum vero ſe conſideraturum, &, ſi oportere iudicaſſet, venturum, reſpondiſſe. Qua re audita, epiſcopi alij ad eum citandum ſunt miſſi. qui reuerſi renunciarunt, ſe poſt multã ad fores moram reſponſum à clerico rettuliſſe, Neſtorium, vbi epiſcopi omnes cõueniſſent, propius acceſſurum. Quin etiam alij, qui tertio euocarent, profecti renunciarunt, ſe inſolentius ab armatis eius ſatellitibus habitos nullum reſponſum elicere potuiſſe. Quibus auditis, Iuuenalis, Quoniam, ſatellitibus, inquit, aditũ prohibentibus, quarta euocari citatione non poteſt, iam quæ fidem attingunt, aggrediamur. Itaq; res hoc ordine acta eſt. primum fidei ſymbolum recitatum eſt Nicæno Concilio cõſtitutum, tum prima epiſtola Cyrilli ad Neſtorium, eaq; cum Nicæno ſymbolo cõgruere iudicata eſt. inde reſpõſio Neſtorij, quæ, vt ab eo diſſentiens, digna anathemate viſa eſt. tum Cæleſtini vnæ, & Cyrilli alteræ ad Neſtorium litteræ lectæ, eæq; ambæ recte, atq; ex fide ſcriptæ ſunt iudicatæ. Acacius inde, & Theodorus epiſcopi pro teſtimonio dixerunt, ſe ante triduum audiſſe, Neſtorium in congreſſu epiſcoporum dicentem, Deum bimeſtrẽ, aut trimeſtrẽ appellari nõ oportere. Proditæ inde ſunt patrũ ſuper hac quæſtione ſententiæ, tum Expoſitiones Neſtorij lõge ab his alienæ. Quibus reb. confectis, epiſcoporũ amplius ducentorũ conſenſu decretũ eſt aduerſus Neſtoriũ,

vnam eſſe Chriſti, & Dei perſonam. duas vero eiuſdem naturas ſine vlla confuſione, ac diuiſione inter ſe vnitas; vnum rurſus, eundemq; Deum ſimul eſſe, ac ſacram virginem Mariam vere, proptiéque Deiparam eſſe. Inde ſententia in Neſtorium hæc eſt pronunciata: *Cum præter alia reuerendiſsimus Neſtorius neque vocationi noſtræ paruerit, neque ſanctiſsimos epiſcopos à nobis miſſos admiſerit, neceſſario eò deſcendimus, vt de impietate eius inquireremus. Et quoniam ex epiſtolis, & ſcriptis eius, quæ lecta ſunt, & ex verbis, quibus in hac vrbe eſt vſus, & teſtium dictis, quæ audiuimus, impie eum & ſentire, & docere deprehendimus, neceſsitate nobis à legibus, & ſanctiſsimi patris Cæleſtini epiſcopi Rom. epiſtola impoſita, cum multis lacrymis ad hanc ſententiam venimus. Qui igitur ab eo maledictis appetitus eſt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus per præſentem ſanctam ſynodum decreuit, Neſtorium à dignitate epiſcopali, & omni ſacerdotali conuentu eſſe remouendũ.* Dimiſſo inde ſub noctem Concilio, patres ad tecta ſua ſe receperunt, prælucentibus funalibus, ac multis cum lætitia proſequentibus. poſtridie ſentẽtia per publicos præcones enunciata, & foribus ædis affixa, atque ad ipſum, & ad clerum Conſtantinopolitanum, & Imperatorem Theodoſium miſſa. Viceſimo inde die poſt Pentecoſtem, qui fuit VI Kal. Iulias, Ioannes Antiochenus aduenit, ac, nondum puluere pedum excuſſo, conuentum epiſcoporum ſuorum in diuerſorio habuit. Ibi Candidianus Comes à Theodoſio, vt tumultum in Concilio coerceret, iampridem miſſus dixit, ſe optaſſe, coactæ ſynodo litteras Imperatorum reddere; verum, cum ante quinque dies, ſe repugnante, ſynodus haberetur, ſe ſacram Imperatorum recitandam præbuiſſe, atque eos, ne quid præcipitanter agerent, monuiſſe. atque illos, epiſcopis Neſtorianis exactis, feſtinanter omnia perfeciſſe. quibus dictis ſacram recitauit. Quibus de rebus, licet falſis, Ioannes accenſus, ex ſynodi ſuæ ſententia Cyrillo, & Memnoni dignitatem, Concilio vniuerſo communionẽ ademit. Theodoſius autem Cyri epiſcopus duodecim capita à Cyrillo abiuranda propoſita oppugnauit. atque hæc omnia acta Ioannes ad Theodoſium miſit, petens, vt Concilium Chalcedonem, aut Nicomediam transferretur, & tres epiſcopi ex quauis prouincia eò tantum admitterentur. Interim legati Cæleſtini aduerſa nauigatione fatigati venerunt. VI Idus Iulias, epiſcopis in Memnonis baſilica conſidentibus, inierunt, ac Cæleſtini litteras reddiderunt, quas Siricius Romanæ eccleſiæ notarius primum latine ſcriptas, deinde græce conuerſas recitauit, in hanc ſententiam: ſe illos legatos mittere, vt Concilio intereſſent, atque illius decreta ſancirent. Inde poſtularunt, vt quæ aduerſus Neſtorium acta eſſent, exponerentur, eaq; audita ſine vlla hæſitatione firmarunt. Concilium inde Theodoſium de legatorum aduentu, actorum comprobatione, & Neſtorij damnatione admonuit, ac ſimul, vt ſibi abeundi, & Conſtantinopolitanis noui creandi epiſcopi copia fieret, flagitauit. Cyrillus autem, & Memnon, quos Ioannes exauctorauerat, libellis ſuis oblatis Concilium obſecrarunt, vt, antequam diſcederent, cauſſam ſuam cognoſcerent, ac ſuæ innocentiæ adeſſent. quorum preces iuſtas eſſe Concilium ſtatuens, XVII Kal. Auguſti ter Ioannem ad reddendam actorum ſuorum rationem citauit. atque, vbi non affuit, & ipſum, & qui cum eo conſpirauerant, dignitate, & communione multauit. Cyrillum vero, & Memnonem vinculo, quo illigati videri poterant, ſoluit, legatis Cæleſtini omnia ſuo ſuffragio confirmantibus. atque his de rebus omnibus Cæleſtinum edocuit. Interim Neſtoriani, qui erant Conſtantinopoli, cum ſententiam Concilij aduerſus Neſtorium cognouiſſent, omnibus maris, terræq; aditibus occupatis, dedere operam, ne litteræ Epheſo perferri Conſtantinopolim poſſent. venere tamen à Concilio miſſæ, quibus in æde D. Mocij martyris recitatis, populus anathema Neſtorio ingeminatis vocibus affirmauit. venere etiam aliæ ad clerum ſupplicationes pro boni epiſcopi ſubrogatione indicentes. quibus Dalmatius archimandrita omnium nomine gratias egit. Theodoſius autem actis vtriuſq; partis acceptis ad Ioannis patres ſe contulit, ac XIII Kal. Auguſti non minus Cyrillum, & Memnonem, quàm Neſtorium recte condemnatum iudicauit. atque epiſcopis, vt eandem quæſtionem, antequam Epheſo diſcederent, de integro tractarent, mandauit. iis litteris Epheſum perlatis Cyrillus, & Memnon in cuſtodias dati ſunt. nemo tamen cum Ioanne communionem iniuit. Ea de cauſſa ſeptem ab

vtraq; parte epiſcopi legati ad Theodoſium miſſi ſunt, vt ipſum de omni re acta do-
cerent. Cum omnes coram cauſſam ſuam oraſſent, Theodoſius veritate perſpecta
epiſcopos Orientales damnauit, ac Cyrillum, & Memnonem liberauit. atque epi-
ſcopis, qui Conſtantinopolim conuenerant, vt alium Neſtorio ſufficerent, impe-
rauit. VIII Kal. Nouembris Maximianus presbyter ſubſtitutus eſt. qui ſtatim Cy-
rillo per litteras victoriam de Neſtorio partam eſt gratulatus. Cui Cyrillus magnæ
cum lætitiæ ſignificatione reſpondit. Inde permiſſum eſt ſingulis, vt ad ſuas ſe ci-
uitates referrent. Aëtio inde, Valerióque conſulibus, Bonifacius Comes ex Afri- 432
ca Romam Placidiæ vocatu deceſſit, & magiſtri militum dignitatem obtinuit.
Mox Aëtium veterem ſuæ laudis obtrectatorem ſingulari certamine fidei ſuæ pro-
bandæ gratia prouocauit. commiſſoque Placidiæ permiſſu prœlio ſuperauit. quam
ob cauſſam Aëtius dignitate nudatus in agrum ſe contulit. Tertio inde pòſt menſe
Bonifacius lethifero morbo tentatus, cum ſe morti proximum cerneret, Pelagiam
vxorem, mulierem locupletem, vt Aëtio nuberet, obſecrauit. Trigetius inde, qui
Bonifacio ſucceſſor in Africa erat datus, Genſerico omnia percutſanti pro viribus
reſtitit. res tamen eius, vt multæ aliæ, memoratu digniſſimæ, perierunt. Eodem
anno Cælestinus pontifex eccleſia teterrimo diſſidio liberata, ac dignitate pontifi-
cia egregie conſeruata deceſſit. Locum eius Xyſtus III presbyter, ciuis item Ro-
manus, obtinuit. Cuius, vt in pace, ſtudium omne in ornandis vrbis Eccleſiis præ-
cipue enituit. Ioannes Antiochenus Epheſo Antiochiam repetens, Neſtorium ſe-
cum deduxit, atque apud ſe in monaſterio eodem, ex quo euocatus ad epiſcopa-
tum fuerat, habuit, ac ſimultatem cum Cyrillo exercens duas inter ſe eccleſias An-
tiochenam, & Alexandrinam turpi admodum diſſidio ſeparauit. ac triennium in-
de variis eum eo certaminibus Anathematiſmos eius oppugnans exegit. Cui Cy-
rillus haudquaquam ſui oblitus acerrime ſe pro Catholica veritate oppoſuit. Se-
quenti anno, quo Theodoſius XIIII cum Maximo poſtea Imperatore geſſit con- 433
ſulatum, nouum in Gallia bellum eſt ortum. Gundicarius namq; rex Burgundio-
num priore fœdere neglecto defecit, ac finibus ſuis egreſſus in Belgicam incurſa-
uit, atque omnia hoſtili tumultu repleuit. Hac re accepta, Valentinianus iam an-
nos XV natus Aëtium aduerſus eum deſtinauit ducem. Hic enim, cum in agro pri-
uatus verſaretur, ab inimico ſuo inſidiis appetitus Romam ſe contulerat, atque in-
de prouectus in Dalmatiam, demum in Pannoniam, ad Hunnos confugerat, atque
eorum opibus vſus, pacem principum, & ius interpolatæ poteſtatis receperat. Ab
illo igitur, homine rei militaris eruditiſſimo, eodemq; fortiſſimo Belgica Gundi-
carius eſt expulſus. vnde dixit Sidonius: Aëtius

poſt Vittungos, & Norica bella ſubacto
Victor Vindelico Belgam Burgundio, quem trux
Preſſerat, abſoluit.

Eadem ratione Trigetius quoque in Africa nefarios ſæuientis in dies magis Gen-
ſerici conatus coercere contendit. Aſpare inde, & Areobinda conſulibus, in Gal- 434
lia, & in Africa proſpere ab iiſdem etiam ducibus eſt pugnatũ. nam & Aetius Gun-
dicarium, & Trigetius Genſericum variis prœliorum contentionibus ita fatiga-
runt, vt eorum vterque verba de pace inſtauranda, & fœdere componendo intu-
lerit. Auguſtalis autem domus haud leui laborauit infamia. Honoria enim Valen-
tiniani ſoror, cum ad aulæ decus virginitatem tueri cogeretur, ac libidine inflam-
mata Attilam Hunnorum regem in Italiam ad ſui connubium inuitaſſet, voti fru-
ſtrata, libidinem cum Eugenio procuratore ſuo expleuit. grauidáque facta à Va-
lentiniano Conſtantinopolim ad Theodoſium amandata eſt. Theodoſio inde XV, 435
& Valentiniano IIII conſulibus, Valentinianus Auguſtus, annum Imperij ſui de-
cimum feliciter ingreſſus, Romam contendit, atque ibi decennalia vota ſolemni
ludorum magnificentia celebrauit. ac tertium Idus Februarias pacem per Trige-
tium cum Genſerico compoſuit, Numidia Hipponenſi ad habitandum conceſſa.
& Belgica bello Burgundionico liberata per Aetium fœdus cum Gundicario re-
nouauit. Quæ res ingenti gratulatione ab omnib. Italiæ populis eſt excepta. Romæ
vero cum eſſet, nouo, ac memorabili Xyſti pontificis iudicio interfuit. quod falſo

ab iniquis hominibus intentatum eum, quem decuit, exitum eſt adeptum. Baſſus namque exconſul, & Marinianus Patticius ob acceptam gratiæ poſtulatæ repulſam infeſtiores effecti, crimen perdendi hominis gratia confinxerunt, eumq́; apud præſentes Auguſtos de ſtupro ſacratæ virgini illato inſimularunt. quo crimine audito, Auguſti, ac maxima pars populi ab eius ſe communione remouit. Quod vbi Xyſtus animaduertit, Deo, atque innocentia fretus, in baſilicam S. Petri conceſſit, & aſtante populo per Leonem diaconum aduerſarios ad probanda, quæ intulerant, crimina inuitauit. Cui populus eiuſmodi iudicium Auguſto, aut clero mandandum eſſe reſpondit. Itaque, cum Valentinianus ſenatum, Xyſtus clerum, ac monachos aduocaſſent, conuentus in baſilica Heleniana, quæ Seſſorium dicebatur, eſt habitus. cui affuere exconſules Paterius, Maximus, Anatolius, & Baſſus; Patricij Marinianus, Albinus, Sigeuultes, & Honoratus. præterea præfectus vrbis Euthymius; expræfecti Valetius, Claudius, & Fonteius; presbyteri XLVIII, & diaconi quinque. Ibi ſedentibus cum Auguſto omnibus, Epiphanius presbyter manantibus lacrymis aduerſarios monuit, vt accuſationem peragerent, ne tam turpis infamiæ labes in Eccleſia reſideret. cui Maximus exconſul, immo veto quieſcant, inquit. neque enim fas eſt, iudicium de pontifice Romano conſtitui. quibus auditis Xyſtus ſubiecit: Quanquam ego eiuſmodi recuſate iudicium pro poteſtatis amplitudine poſſum, tamen ſubire placet, vt veritas ad liquidum exploretur. Tum Valentinianus ad Baſſum: Explica accuſationem tuam, memor, te, niſi probaueris, pontifici, atque Eccleſiæ pœnas daturum. poſtquam autem ille perorauit, conuerſus ad Xyſtum, Maximi ſententiam collaudauit, ita vt ei defenſionis ſuæ aut ſuſcipiendæ, aut prætermittendæ arbitrium ſe concedere dixerit. Tum Xyſtus, repugnante clero, defenſionem ſuam inſtituit, illud præcipue in dicẽdo denuncians, ne exemplo ſuo ad dicendam cauſſam ſui aliquaodo ſucceſſotes adigerentut. atq; ita ſemet conflata ſuſpicione, atq; infamia liberauit. VI inde Kalend. Septembris, cum Valentinianus, & Xyſtus, ceteriq́; iterum Coocilium iniiſſent, de Baſſi, & Mariniani cauſſa eſt diſceptatum, atque ambo communi omnium conſenſu digni, qui communione excluderentur, exiſtimati ſunt, ita tamen vt viaticum motituris non negaretur. Valentinianus autem, & Placidia bona eorum Eccleſiæ addixetũt. Poſt tres inde menſes Baſſum mortuum Xyſtus omnibus pietatis officiis vſq; adeo proſequutus eſt, vt corpus etiam eius in paternum ſepulchrum inferri permiſerit. Xyſti inde rogatu Valentinianus Saluatoris, & apoſtolorum imagines aureas ſupra Confeſſionem S. Petri locauit, & faſtigium argenteum in baſilica Conſtantiniana, quod à barbaris fuerat ereptum, reſtituit, & Confeſſionem B. Pauli laminis argenteis iocruſtauit, & baſilicam S. Laurentij à Xyſto conditam precioſa ſacrorum vaſorum ſupellectile ioſtruxit. Dum autem Valentinianus his in Occidente rebus intentus ſtudet, Theodoſius Conſtantinopoli opus vt hominum rationib. admodum aptum, ſic gloriæ apud poſteros ingentis futurum effecit. Iuriſconſultis namque adhibitis maximam eruditionis, fidei, ac prudentiæ opiniooem habentibus, negotium dedit, vt omnes principum à D. Cooſtantini vſq; ad ſuum principatum conſtitutiones colligerent, atque, inutilibus prætermiſſis, in vnum corpus redigerent, breuitate, ac claritate in primis forenſi ſtudio conſulentes. eum vero codicem abſolutum hoc anno V Kal. Martij Conſtantinopoli edidit, præcipiens, ne qua poſt Kalendas Ianuarias controuerſia ad forum deferretur, aut delata iudicaretur, niſi ex his libris, qui ſuo nomine inſignirentur. ſimulq́; ne qua io Occideote à Valentiniano Auguſto cõſtitutio lata vim legis obrineret, niſi prius ad ſuam notitiam perueniſſet. Gliſcente iode inter eccleſiam Alexandrinam, atque Antiochenam ſeditione, idem einſmodi diſſidium auerſatus Ioaoni Antiocheno præcepit, vt Neſtorij damnationi ſubſctiberet, atque in gratiam cum Cyrillo rediret. atq; edictum ad Leontium præfectum vrbis III Nonas Auguſti miſit, vt quemadmodum Arriani lege D. Conſtantini ob ſimilitudinem impietatis Porphytiani à Porphyrio nuncupati fuerant, ſic Neſtoriani Simoniaci vocarentur, vt cuius ſcelus in deſerendo Deo imitati fuiſſent, merito eius nomine afficerentur. & ne libros Neſtorij aduerſus decreta Epheſina conſcriptos haberi, legi, aut deſcribi liceret. Hoc imperio compul-

compulſus Ioannes Paulum epiſcopum Emiſenum Alexandriam miſit, ac, Catholico libello oblato, Cyrillum ad redeũdum ſecum in gratiam prouocauit. cui quàm mitiſſime Cyrillus reſpondit, &, redintegrata gratia, finem omni, quæ Eccleſiam agitabat, contentioni impoſuit. Ceterum, Neſtorio Mariam Dei genitricem ore confitente, ſed re vera adhuc furente, Theodoſius litteras ad Iſidorum præfectum 436
prætorio, & ſequenti anno cum Senatore conſulem miſit, vt Neſtorium propter conceptam in ſe pietatem in exilium Petras expelleret, omniaq; bona eius eccleſiæ Conſtantinopolitanæ addiceret. atque his litteris edictum aduerſus Neſtorianos ſupraſcriptum adiunxit. Hæc ex Actis. in Annalibus vero ſcriptum eſt, Neſtorium Oaſim relegatum eſſe, atque inde variis iactatum caſibus loca alia tenuiſſe. Eodem anno Theodoricus rex Gotthorum in Gallia violato fœdere alterum Romanis bellum, vix priore confecto, commouit. Quod Sidonius in Auito his verſibus edidit:

Squammeus, & rutilis etiam num liuida criſtis
Ora gerens vix arma domum ſordentia caſtris
Rettulerat, noua bella iterum, pugnamq; ſub ipſis
Iam patriæ muris periturus commouet hoſtis.

Itaque, finitimis locis occupatis, in Narbonenſem inuectus, oppidum ipſum Narbonis prouinciæ caput acri obſidione circumdedit. Quod vbi Valentinianus accepit, confeſtim Littorium ducem in locum Aetij cum maximis Hunnorum copiis properare iuſſit in Galliam. cuius aduentus maximam obſeſſis attulit opportunitatem. nam, cum eos rerum neceſſariarum anguſtiis premi propter ſummam inuehendi difficultatem cognoſceret, binos tritici modios ſingulis equitibus datos in vrbem immiſit. quo beneficio inediam leuauit ex aliqua parte, non ſuſtulit. Itaque cum Narbonenſes mox ad extrema, quæ pati obſeſſi ſoleant, incommoda deueniſſent, Auitus Aruernus, qui maxima apud regem, Gotthosq; auctoritate valebat, ſe interpoſuit, ac facile regi, vt exercitum à Narbone abduceret, perſuaſit. Ita Narbo ſummis obſidionis difficultatibus eſt exemptus. Quod ſcripſit quoq; Sidonius Auitum ſic alloquentem Theodoricum huius Theodorici filium faciens:

periit quodcunque merebar
Cum genitore tuo. Narbonem tabe ſolutum
Ambierat, tu paruus eras, trepidantia cingens
Mœnia, in infames iam, iamq; coegerat eſcas.
Iam triſtis propria credebat deſore prada
Si clauſus fortaſſe perit, cum noſtra porbauit
Conſilia, & refugo laxauit mœnia bello.

Aetio autem iterum, & Sigeuulte cõſulibus, Littorius à Gotthorum bello quietus, 437
in Aremoricos, qui iam pridem defecerant, mouit. Qua re cognita, Gotthi, contempta pace, in Aruernos ſe intulerunt, atq; omnia incendiis, ac direptione vaſtarunt. Quæ rés Littorium ex Aremoricis victorem cum auxiliis Hunnorum recurrere compulit. Ita Gotthica populatio, obſidióque compreſſa eſt. Vnde idem eodem in loco dixit:

Littorius Scythicos equites tum forte ſubacto
Celſus Aremorico, Geticum rapiebat in agmen
Per terras Aruerne tuas, qui proxima quæq;
Diſcurſu, flammis, ferro, feritate, rapinis
Delebant pacis fallentes nomen inane.

Sidonio vero Proſper aſſentitur. qui, his cõſulibus, aduerſus Gotthos rem Hunnorum auxilio geſtam notauit. In Africa Genſericus ab armis ocioſus Catholicæ fidei veſtigium nullum in regno ſuo relinquere cupiens, epiſcopos non ſolum baſilicis ſuis, ſed etiam vrbibus ipſis expellere niſus eſt. tanta vero eorum conſtantia fuit, vt nemo terrificis eius minis cõceſſerit. Inde Arcadium, Probum, Paſchaſium, & Eutychium viros Hiſpanos ſibi ſapientiæ, ac fidelis obſequij nomine iucundiſſimos, quòd perfidiam Arrianam reſpuerent, primum proſcripſit, deinde in exilium egit, poſtremo exquiſitiſſimis affectos ſuppliciis illuſtri martyrio coronauit. Paulillum

vero puerum Paſchaſij, & Eutychij fratrem; cum ferocibus terrere verbis non po-
tuiſſet, diu fuſtibus cæſum ad infamem ſeruitutem damnauit. ne puer regiam ſe
immanitatem ſuperaſſe poſſet gloriari. In Hiſpania Ermenericus rex Sueuorum
moriens, Richilam filium ſucceſſorem reliquit. Iam Valentinianus ætatis annũ no-
numdecimum erat natus, vt matrimonio videretur eſſe copulandus. Itaq; cum Eu-
doxiam Theodoſij filiam ſibi dari vxorem poſtulaſſet, facile cedenda parte Illyrici
impetrauit. ſiquidem Caſſiodorus ſcripſit: *Placidia nurum ſibi amiſſione Illyrici compa-
rauit. factaq; eſt coniunctio regnantis diuiſio dolenda prouinciis.* atq; ea de cauſſa Conſtan-
tinopolim properauit. ſpõſalia magna lætitia Theſſalonicæ ſunt celebrata. Quibus
438 perfectis ſequenti anno Theodoſio XVI, & Fauſto conſulibus in Italiam ſe recepit,
ac licet aduerſa tẽpeſtate vexatus Rauennam incolumem ſponſam perduxit. Hãc
ille vrbem quoniam pro Imperij ſede habuit, omni inde munimentorum, atq; or-
namentorum genere inſigniuit. Nam ædẽ D. Ioanni euangeliſtæ ex voto conſtru-
xit, & ducta ex Pado foſſa flumen ipſum deriuauit, atq; ad mœnia vrbis deductum
partem in vrbem infudit, partem mœnibus circumfudit, ita vt non ſolum commer-
cio ſeruiret ciuium, ſed etiã firmamento murorum. Quod Sidonius his verbis pro-
didit: *Rauennam venimus, quo loci veterem ciuitatem, nouumq; portum media via Cæſaris
ambigas vtrum connectat, an ſeparet. Inſuper oppidum duplex pars interluit Padi, cetera pars
alluit. qui ab alueo principali molium publicarum diſcerptus obiectu, & per eaſdem deriuatis
tramitib. exhauſtus ſic diuidua fluenta partitur, vt præbeant mœnibus circumfuſa præſidium,
infuſa commercium.* In Gallia Littorius cum Gotthis rem proſpere ſępe geſſit, vt Pro-
ſper notauit, ſed qua in parte, annalium memoria fugit. Gotthi in Hiſpania aduer-
ſus Sueuos progreſſi regem eorum Richilam prœlio ſuperarunt, ac theſaurum eri-
puerunt. Piratæ, qui ſuperiore anno Vandalos in Africa deſeruerant, ac paſſim in-
feſta prædis habere maria cœperãt, Siciliam repente adorti vaſtarunt. aduerſus eos
præfecti Imperatoris prouecti Conradim principem vnà cum ſociis eius ceperunt,
captumq; interemerũt. Cõſtantinopolim corpus S. Ioannis Chryſoſtomi poſt diu-
turnum exilium à Proculo epiſcopo eſt relatum, atq; ibi cum magna veneratione
439 v Kal. Februarias conditum. Theodoſio inde XVII, & Feſto conſulibus, Littorius
in ſpem Gotthorum ex Gallia pellendorum erectus exercitum ad vrbem eorum
Toloſam adduxit. tantumq; Theodorico metum expugnationis iniecit, vt pacem
ſupplex per epiſcopos poſtularit. Qua præ fiducia virium denegata ſummo illum
prœlio prouocauit, ſperans, ſe pulſis eo certamine hoſtibus vrbe nullo negotio po-
titurum. rapiebatur autem partim æmulatione gloriæ Aëtij, (nam cùm ſecundas
ab illo partes teneret, rerum illum magnitudine vincere contendebat) partim et-
iam inſita quadam animi temeritate; quia aruſpicum reſponſis, & dæmonum ſigni-
ficationibus, non Dei ope fidebat. Itaque pugna cupide magis, quàm prudenter
commiſſa infelicem exitum habuit. ſiquidem, magna parte ſuorum amiſſa, ipſe et-
iam in poteſtatem hoſtis conceſſit. ac captiuus, & vinctus in eam vrbem ductus eſt,
in quam ſe victorẽ, & triumphantẽ initurum ſperauit. hoſtiũ tamen haud incruen-
ta victoria fuit, vt niſi captus dux fuiſſet, dubitandũ fuerit, ab vtra parte ſtatura vi-
ctoria fuerit. Hanc cladem ducis, ac Romanorum ob ſuperbiam Deum immiſiſſe
contendit Saluianus Maſſilienſis per hoc tempus epiſcopus. cuius verba libet ad-
ſcribere: *Cum Gotthi metuerent, nos præſumpſimus. nos in viribus ſpem ponere, illi in Deo.
cum pax ab illis poſtularetur, à nobis negaretur, illi epiſcopos mitterent, nos repelleremus. illi
etiam in alienis ſacerdotibus Deum honorarent, nos etiam in noſtris contemneremus. ita il-
lis data eſt in ſummo timore palma, nobis in ſumma elatione confuſio. illis exaltatio data eſt
pro humilitate, nobis pro elatione deiectio. námque agnouit hoc ille dux noſtræ partis, qui
eandem vrbem hoſtium, quam eodem die victorem ſe intraturam eſſe præſumpſit, captiuus
intrauit. qui prædatoris habuit fiduciam præda factus eſt, triumphum præſumens triumphus
fuit. circumdatus, arreptus, alligatus, retorta brachia tergo geſſit. manus, quas bellicoſas
putabat, vinctas inſpexit, puerorum, ac mulierum ſpectaculum fuit, illudentes ſibi barba-
ros vidit, irriſorum ſexus promiſcui ſuſtinuit. & qui maximum habuerat ſupercilium for-
tis viri, mortem ſubiit ignaui. ipſe rex hoſtium vſque ad diem pugnæ ſtratus cilicio preces fu-
dit. ante bellum in oratione iacuit. ad bellum de oratione ſurrexit. priuſquam pugnam manu
capeſſe-*

capeſſeret, ſupplicatione pugnauit, & in Deo fidens proceſſit ad pugnam, quia iam meruerat in oratione victoriam. Hac re geſta Theodoricus elatus, proximam inde ſubigere prouinciam, & ad Rhodanum regni fines producere deſtinauit. Quo metu ſubacti Romani Hunnos oppidorum præſidio impoſuerunt. Quod Sidonius his verbis edocuit:

capto terrarum damna patebant
Littorio. in Rhodanum proprios producere fines
Theudorida fixum. nec erat pugnare neceſſe,
Sed migrare. Getis rapidam trux aſperat iram
Victor, quod ſentit Scythicum pro mœnibus hoſtem.
Imputat, (& nihil eſt grauius, ſi forſitan vnquam
Vincere contingat.) trepido.

His rebus, vt fœdæ, ac perditæ erant, in Italiam nunciatis, Valentinianus Aëtium in Galliam iter accelerare præcepit. Eum vero vbi Gotthi acceſſiſſe ſenſerunt, de pace inſtauranda agere inſtituerunt. Proſper eam ſuppliciter petitam ſcribit. Auitus, qui ſuperiorem tranſegerat, hanc quoque confecit, litteris ad regem, cui iunctus erat amicitia, miſſis. quod item Sidonius his verbis ſignificauit:

poſtquam vndiq; nullum
Præſidium, ducibuſq; tuis nil Roma relictum eſt,
Fœdus Auite nouas. ſæuum tua pagina regem
Lecta domat.

Auitum autem ipſum tum præfectum prætorio Galliarum fuiſſe innuit, cum addit, eum intemerata iura rexiſſe. Hunc exitum Theodorici bella in Gallia habuerunt. In locum inde Littorij Albinus præfectus prætorio miſſus aduenit. verum pro amplitudine dignitatis ſtatim pernicioſa reip. contentione certare cum Aëtio cœpit, cum vterque rem Gallicam tractare pro arbitrio vellet. quorum diſcordia ne remp. in diſcrimen adduceret, Xyſtus pontifex Leonem diaconum, eum, qui poſt pontificatum accepit, virum ſummæ virtutis, atque auctoritatis, miſit, vt eos inter ſe reconciliaret. Eodem anno in Africa nouum bellum exarſit. Genſericus enim occupatis oppidis non contentus animum ad Carthaginem prouinciæ caput adiecit, ac, neceſſariis rebus præparatis, occupatum aliis curis Imperatorem cernens, & Carthaginem infirmis, vt in pace, teneri præſidiis videns, ipſam ſtatim ſibi oppugnandam ſuſcepit. Hæc vrbs, vt inquit Saluianus, Romanis artibus ſemper æmula, armis quondam, & fortitudine, pòſt ſplendore, & dignitate vrbi Romæ maxime aduerſaria, & in Africa quaſi Roma, vniuerſam penitus, qua totus mundus regebatur, in ſe complexa erat diſciplinam. illic enim omnia publicorum officiorum inſtrumenta, illic artium liberalium ſcholæ, illic philoſophorum officinæ. cuncta denique vel linguarum gymnaſia, vel morum. illic copiæ militares, & regentes militiam potentes. illic honor proconſularis, illic qnotidianus iudex, & rector, nomine quidem proconſul, ſed opibus conſul. illic omnes rerum diſpenſatores, & differentes inter ſe tam gradu, quàm vocabuli dignitate omnium platearum, & compitorum procuratores, eunctaferme & loca vrbis, & membra populi gubernantes. Hanc igitur omnibus viribus Genſericus tentauit, ratus, ſe, vrbe ea, quæ princeps prouinciæ eſſet, in ditionem adducta, facile inde tota Africa potiturum. Cum autem mœnia aſſidue à barbaris quaterentur, tamen, vt idem inquit, eccleſia Carthaginis inſaniebat in Circis, luxuriabat in theatris. alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur. pars plebis erat foris captiua hominum, pars intus captiua vitiorum. Satis conſtat, vrbem Genſericum cepiſſe. Qua vero ratione capta ſit, quæ ad nos peruenerunt, hiſtoriæ non loquuntur. quod in vrbe tantæ amplitudinis, & quæ amiſſa ſecum totius Africæ amiſſionem adduxit, eſt deplorandum. Quod ſcribit Proſper, Genſericus XIII Kal. Nouembris vrbem dolo pacis iniuit. vt Vandalus eadem arte cepiſſe Carthaginem videatur, qua Gotthus paucis antè annis Romam in ditionem adduxit. Ceterum vrbe opulentiſſima, maximaq; potitus, primum antiquam illam ingenuam, ac nobilem [illegible]tatem ad ſeruitutem redegit, captiuis pleriſque ſenatorum effectis. deinde edictum propoſuit, vt omnes quidquid auri,

argenti, gemmarum, veſtiumq́ precioſarum haberent, exprometent. quo pacto paternas, auitasq́; omnium opes exhauſit. Templa porro ſacris vaſis exinanita, & ſacerdotum adminiſtratione priuata ſuis non ad diuinum, ſed ad humanum cultum indulſit. exactoq́; Catholico epiſcopo eccleſiam Arriano attribuit, cum in vniuerſum populum ſæuus, tum maxime nobilitati, & religioni infenſus. vt diiudicari non poſſet, hominibus ne, an Deo bellum acerbius intuliſſet. in prouinciis porro ſuis epiſcopos, ac ſenatores exilio, aut ſeruitute affecit. maximam clericorum turbam cum in naues veteres, ac fatiſcentes impoſuiſſet, certo periculo tempeſtatis obiecit. qui tamen Dei ope incolumes in Campaniam peruenerunt. Hęc fere Proſper, & Victor. In Gallia vero cum Ebredunenſem epiſcopum duo tantum epiſcopi ſine metropolitani auctoritate, legibus repugnantibus, conſecraſſent, res animaduerſione digna eſt viſa, ac, conuentu Regij in Narbonenſi prouincia acto, aliquot ſuper ea re canones conſtituti ſunt. idque Regienſe Concilium appellatum.

440 Sequitur inde annus poſt Chriſtum natum quadringenteſimus quadrageſimus, Valentiniano v, Anatolioque conſulibus. Eo anno xv Kal. Aprilis Xyſtus Romæ epiſcopus naturæ conceſſit. vacauit ſedes dies amplius quadraginta. Nam clerus, populusq́; Leonem diaconum ex Gallia, vnde legatione miſſa reuocatus fuerat, ſibi ſtatuit expectandum. cumq́; , vt qui prudentia, & eruditione omnibus antecederet, vbi, reconciliata inter Aëtium, atque Albinum gratia, rediit, magno conſenſu pontificem declarauit. Cuius pontificatus omnibus ſanctitatis, ac ſapientiæ florens exemplis in maximis, quæ conſequutæ ſunt, eccleſiæ, ac reip. calamitatibus eximiæ vtilis fuit. In Hiſpania rex Sueuorum Richila finibus ſuis egreſſus, inuaſit Bæticam, & ex Tarraconenſi Gotthis ademit Carthaginem. Genſericus autem in Africa, Carthagine capta, ſuperbus longius inde profundam habendi cupiditatem prouexit. atq́; in Siciliam cum claſſe tranſgreſſus, omnia, in quæ incidit, vaſtare more Vandalico inſtitit. Qua re percepta, Valentinianus Sebaſtianum ex Hiſpania in Africam iuſſit traiicere, vt ſi nihil aliud, ſaltem Genſericum ex Sicilia ad Africæ defenſionem retraheret. neq́; irritum eius conſilium fuit. Genſericus tamē in Africam regreſſus, cum Sebaſtianum amici magis, quàm hoſtis, partes agentem videret, ipſum per fraudem occidit. Etenim, præſentibus multis, vt inquit Victor, epiſcopis, ac familiaribus ſuis, Sebaſtiane, inquit, ſcio te mihi fidelem eſſe, ſed, vt perpetua hæc inter nos ſit amicitia, vt eadem mecum religione te obliges, oro. Cui Sebaſtianus reſpondit, Fac vt panis afferatur. eo vero prolato, Quemadmodum panis hic, inquit, vt ad tantum honorem aſcenderet, aquæ, & ignis beneficio conſequutus eſt, ſic ego aqua ſancti baptiſmatis, & igne Spiritus ſancti ad decus hominis Chriſtiani perueni. Quòd ſi effeceris, vt panis hic contritus, iterumque mollitus, atq́; recoctus melior euadat, tum ipſe faciam, quod hortaris. Quo Genſericus reſponſo confuſus, vocem nullam emiſit, ac poſtea, excogitato alius generis argumento, hominem rei militaris peritiſſimum ſuſtulit. His rebus cognitis, Theodoſius haud ſibi diutius cunctandum eſſe ſtatuit, quin arma aduerſus Vandalos caperet, ſiue vt Valentiniano genero laboranti ſuccurreret, ſiue vt ſerpens incendium longe à finibus ſuis auerteret. Itaque, expedito belli conſilio, claſſem nauium ſexaginta inſtruxit, ac rei ſumma tribus ducibus Areobindæ, Germano, & Anaxillæ commiſſa eos omni ope Africam inuadere, ac Genſericum petere imperauit.

441 Hi, Cyro conſule, poſtero anno in Siciliam prouecti maiorem ibi temporis partem ad rem gerendam idonei conſumpſerunt. in Africam inde delati plus terroris, quàm cladis, hoſtibus intulerunt. ita conatu irrito Sicilia repetita. Genſericus tamen arma Theodoſij veritus, legatos ad eum de fœdere miſit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XIII.

HVNNICA iam hinc bella ſcribere ordiemur. quæ pòſt per quattuordecim annos ſæuiſſima Orientem, Occidentemq́; formidine concuſſerunt, atque vtriuſque Imperij prouincias omni direptione, ſtrage, atque incendio deformarunt. Quæ Hunnorum natio extiterit, & quibus moribus, ac ſtudiis prædita ex Aſia in Europam primum tranſierit, atque imperium habere in Scythia cœperit, ſuprà commemorauimus. Ab his pulſi veteribus ſuis ſedibus Viſgotthi, Alani, & Vandali, Iſtro, Rhenoq́; traiecto, primum Orientem, deinde Occidentem, vt oſtendimus, inuaſerunt. ab his reliqui ferme, qui in Scythia erant, barbari bello fracti, vt ſedes ſuas, quarum tenebantur ſtudio, conſeruarent, libenter eorum ſe imperio ſubiecerunt. Itaque bellis, victoriisq́; continuatis Hunni iam illud fuerant aſſequuti, vt totam prope Scythiam ſiue in ditione, ſiue in fide, ſiue in auctoritate haberent. Quo facto, nihil aliud reſtabat, niſi vt arma cis Iſtrum, Rhenumq́;, ſuperiorum barbarorum exemplo, producerent, ac Romanis vnà & virtutem oſtenderent, & periculum intentarent.

CETERVM opportune ad res nouandas regnum nuper ab Optaro ad fratres duos Mundzucci filios Attilam, Bledamq́; deuenerat, homines non tam manu egregios, quàm naturæ immanitate acerbo quodam odio aduerſus humanum genus imbutos. Hi vero trãs Iſtrum in Scythia, diuiſis inter ſe locis, ac populis, confidentes, cognito, vtrumq; Imperatorem bello Vandalico periculoſiſſimo impeditum, oblata occaſione ſibi vtendum exiſtimarunt; ac, belli conſiliis, facultatibusq́; communicatis, tranſmiſſo Iſtro, immenſas Hunnorum, reliquorumq́; ex ipſa barbaria populorum copias in fines, ac prouincias Imperij tranſduxerunt, ac caſtella in limitibus Iſtri ad tutelam Imperij poſita deleuerunt. qua de re ſic Procopius: *Romani quondam Imperatores, vt barbaris vltra Iſtrum habitantibus tranſitum intercluderent, vniuerſas fluminis ripas propugnaculis obuallarunt, nõ ea ratione extructis, vt ab irruentibus expugnari, ſi quis adortus eſſet, non poſſent, ſed ne ripa fluminis incuſtodita manerent, quod tum ſatis erat ad deterrendos barbaros, ne in Romanos fines incurrerent. poſteriore vero ætate Attila cum ingenti inuectus exercitu, nullo ferme labore omnia ſuſtulit.* Caſtellorum inde diſturbatione aditu patefacto, Attila in Mœſiam, Bleda in Thraciam productis copiis penetrarũt, ac paſſim populari, ac vaſtare agros, atq; oppida inſtiterunt. ex quibus Marcellinus Naiſſum, & Singidunum ex prima Mœſia nominauit. Hoc tumultu accepto, Theodoſius ſine mora obuiam eundum tantæ barbariæ ratus, aduerſus eos Arnegiſlum, & Ioannem, vtrumq; magiſtrum militum, cum delecto copiarum robore deſtinauit. Ceterum Arnegiſlus cõtra Attilam in Mœſiam profectus, apud Marcianopolim acri prœlio decertauit. Ioannes vero, cùm pari virtute Bledæ impetum in Thracia excepiſſet, tandem æmuli Arnegiſli fraude peremptus, defenſionem inchoatam reliquit. Ea cauſſa factum, vt Theodoſius, ne duplici bello, & quidem vtroq; grauiſſimo, premeretur, pacẽ Genſerico petenti haud grauate conceſſerit. Itaq; poſtero anno, Dioſcoro, Eudoxioq; conſulibus, exercitum, qui ad- 441
uerſus Vandalos erat in Sicilia, reuocauit, eumq;, Aſpare, & Areobinda ducibus, aduerſus Hunnos ire præcepit. Atq; Hunni quidem ſæuire in prouinciis Romanis pergentes, omnia oppida Thraciæ præter Hadrianopolim, Heracleamq; vaſtatũt, & in Macedoniam, Græciamq; tranſgreſſi vtramq; prouinciam plus quàm barbara immanitate dilacerarunt: vt nihil aliud, quàm rabiei Gotthicæ, atq; Vandalicæ famam feritatis ſuæ magnitudine velle obruere viderentur. veluti qui non ſolum à

Chriſtiano, ſed etiam ab omni diuino cultu alienos animos patriis inſtitutis habe-
rent. Itaq;, vt Procopius auctor eſt, à ſinu Ionico vſq; ad Conſtantinopolim omnia
ſuburbana diripuerunt, ac duas munitiſſimas in Illyrico arces, vrbémque Caſſan-
dream, quam antiquitus Potidæam vocabant, exciderunt. Romani vero duces ad-
uerſus eos profecti, variis prœliis editis hoſtem multitudine abundantem irritarũt
magis, quàm repreſſerunt. Interim Genſericus fœdere cum Theodoſio icto læta-
tus, ſeſe ad Valentinianum conuertit, ac pacem ab illo quoque petiit. ea vero haud
ægre à Valentiniano his conditionibus data eſt, vt poſthac ipſe certis ſe Africæ li-
mitibus contineret, tributum Valentiniano per triennium ſolueret, & Honoricum
filium ad ſeruandam, quam bis fregiſſet, fidem obſidem daret. idem ſibi Byzace-
nam, Abaritanam, Gætuliam, & partem Numidiæ retineret, Zeugitanam, vel pro-
conſularem exercitus, reliquas Valentinianus haberet. Tranquillato inde regno,
Genſericus, cum optimates quoſdam ſuos aduerſus ſe cõiuraſſe compoſitis inſidiis
comperiſſet, nõ eos ſolum multis ſuppliciis excruciatos necauit, ſed ceteros etiam,
quos eiuſmodi facinoris ſuſpicio leuis afflaſſet, tã multos afflixit, vt plus propriarum
443 virium in otio perderet, quàm, ſi prœlio decertaſſet. Bellum inde Hunnicum hor-
rens Theodoſius, Maximo iterũ, Paternoq; cõſulibus, oratores de pace ad Attilam
miſit, ac ſex millia pondo auri in præſens pro receſſu, mille autem minas, ſi ſuis fini-
bus in poſterum foret cõtentus, ſe quotannis præbiturum ſpopondit. Quibus con-
ditionibus acceptis Hunni pacati, ſeſe vltra Iſtrum cum ſociis retulerũt. verum, vt
inquit Procopius, multa gaza parta, ac centum viginti millib. hominum captis, ita
vt ſatis conſtet, nullam vnquam nationem maioribus Illyricum maleficiis affeciſſe.
Huic vero malo inſuper acceſſit tanta niuis altitudo, vt triſtis cuiuſdã prodigij opi-
nionem attulerit. nam vix ſex menſium ſpacio liquefacta ingentem hominũ, pecu-
dumq; multitudinẽ ipſa frigoris, atq; rigoris aſperitate necauit. Romæ Leo põtifex,
cum omnes curas ad purgandas hæreticorum labes, & ſanandã eccleſiam contuliſ-
ſet, eò vſq; indagando peruenit, vt Manichæos, qui latebãt, in vrbe deprehenderit.
itaq; ex tenebris erutos, atq; in cõſpectum eccleſiæ datos omnes opinionũ ſuarum
nequitias prodere, &, libris incenſis damnare, coegit. quin etiam ex eorum confeſ-
ſionibus, quos doctores, epiſcopos, presbyteros, quibusq; in locis haberẽt, expreſ-
ſit. cuius exemplum multi in Oriente epiſcopi imitati eandẽ ſibi piæ laudem indu-
ſtriæ pepererunt. In Italia terræmotu laboratũ eſt ita, vt impetu eius Romæ pluri-
444 ma ædificia procubuerint. Proximus annus, Theodoſio XVIII, & Albino conſuli-
bus, pace vtroq; Imperio late parta fuit inſignis. Attila vero à bello externo otioſus
ferocitatẽ, quam exercere in alienos didicerat, in conſanguineum ſuum cõuertit.
ſiquidem Bledam fratrem, vt ſolus imperio potiretur, vita per inſidias exuit. (ſicut
Proſper, & Caſſiodorus notauit.) (nam Marcellinus inſequente anno factum hoc
prodidit.) fratre vero extincto ad ſe ſummã rei Hunnicæ tranſtulit, ac populos, qui
ei parebant, imperio obedire ſuo coegit. Itaq; vt opes, ac potẽtiam auxit, ſic aduer-
ſus homines ſuperbiam, immanitatem, ac diram quandam acerbitatem odij incita-
uit. Nam ſe natũ ad concuſſionem gentium prædicabat, & formidabilem populis
omnibus præferebat, ſuperbe admodũ incedens, atq; huc, & illuc oculos circunfe-
rens. quam morũ truculentiam ſpecies ipſa corporis quoq; augebat. ſtatura breuis,
latũ pectus, grande caput, parui oculi, rara barba, naſus ſimus, color ita teter, vt ori-
ginis eius ſigna haud dubia proderet. natura confidens, ſed poſt gladium Martis in-
uentum, qui apud Scythicos reges magno ſemper in honore fuiſſet, multo magis.
nam cum paſtor quidã, vt inquit Priſcus, buculam conſpiceret claudicantẽ, vt cauſ-
ſam vulneris inueniret, ſolicitus cruoris veſtigiis inſtitit, tandemq; ad gladiũ, quem
depaſcẽs bucula incaute calcauerat, venit, effoſſumq; protinus ad Attilã venit. Quo
ille agnito, vt erat alto animo præditus, arbitratus eſt, ſe totius orbis terrarum domi-
num cõſtitutum, ac per Martis gladium poteſtatẽ omnium ſibi permiſſam eſſe bel-
445 lorum. Valentiniano inde VI, & Nonio cõſulatum gerentibus, cum eadẽ, qua antè,
pace florerẽt omnia, Valentinianus lætus Romam ad vicennalia ſua peragẽda con-
ceſſit. quam occaſionẽ nactus Leo pontifex, quòd audiuiſſet, Hilariũ Arelatenſem
archiepiſcopũ iniuſſu ſuo in Gallia epiſcopos ordinare, mire offenſus ipſum vt de ea

re ad

te ad Aëtium ſcriberet, impulit. Earum litterarũ adhuc extat exemplum: *Aëtio, viro*
illuſtri, magiſtro vtriusq́ militiæ Valentinian. Aug Hilarius Arelatẽſis epiſcopus, ſicut venera-
bilis viri Leonis Romani Papæ fideli narratione cõperimus, contumaci auſu inlicita quadã præ-
ſumẽda tentauit. nam eccleſiæ Ro. vrbis inconſulto põtifice indebitas ſibi ordinationes epiſcopo-
rum ſola temeritate vſurpans innaſit. Huic, neq; alij in poſterũ tale aliquid liceat, apoſtolica, &
noſtra auctoritate prouiſum eſt. VIII *Idus Iunias Romæ, Valentiniano Auguſto ſextũ conſule.*
Aëtius inde tertium, & Symmachus primum iniere cõſulatum. Ab hoc anno ſum- 446
mam reip. atq; Eccleſiæ pacem, atq; tranquillitatem grauis bellorum hæreſeumq;
tẽpeſtas excepit. quæ totum Theodoſij, Marciani, in primisq; ſubſequens Valenti-
niani Imperium miſere, atq; aſſidue adeo conflictauit, vt, excepto Genſerici, qui in
fœdere tertio mãſit, ab Africa bello, nulla mali ſpecies ad Romanas contundendas
opes abfuerit. In primis terror hominum Attila quieſcere neſciens, atq; vna gloriæ,
prædæq;, appetens violato fœdere nouum Theodoſio bellũ indixit, cauſſa præten-
ta, quòd ille annua tributa ex pacto nõ perſoluiſſet. ſimul etiam Valentiniano, cuius
cauſſa ſecerni à Theodoſiana non poterat, grauiſſime comminatus eſt, cum nihil
in ore niſi ſeruitutem, cædem, direptionem, atq; inflammationem haberet. Itaq;
Aëtius, cum ad conſulatum ineundum Romam, vbi Valentinianus quoq; erat, ve-
niſſet, omni cura in id incubuit, vt quæcunq; poſſet, ad Hunnicum frangendũ im-
petũ neceſſaria compararet. Per eoſdẽ dies Picti, Scotiq; certiores facti, Romanos
aliis bellis implicitos Britannis ſubuenire nõ poſſe, atq; Aëtium Romã reuocatum
ex Gallia diſceſſiſſe, erecti animo ad inuadendam inſulam redierunt, extremamq;
eius partẽ ad Murum vſq; ceperunt. ibiq; præſidiũ in arce edita poſitũ expugnarũt.
Britanni tam repẽtina, ac valida irruptione perculſi, cum, muro, ciuitatibusq; reli-
ctis, in fugam ſe cõieciſſent, paſſim ab inſequẽtibus hoſtibus ſtrati ſunt, donec fame
vtrumq; exercitum inuadẽte, cum omnia alimenta, præterquã ex venatione, ſub-
tracta eſſent, res in mutui latrocinij formam conceſſit. Quos vero belli clades reli-
quos fecit, ij epiſtolam ad Aëtiũ miſerunt, in qua calamitates ſuas ſic expoſuerunt:
Aëtio tertium conſuli gemitus Britannorum. Repellunt nos barbari ad mare, repellit mare ad
barbaros. inter hæc oriuntur duo genera funerum, vt aut iugulemur, aut mergamur. Quam-
obrem oramus vos, ne nos tam perditis rebus deſeratis, cum à vobis repulſis nulli ſint, ad quos
confugiamus. Neq; tamen his litteris aliquid auxilij impetrarunt. quòd Aëtius, vt in-
quit Beda, bello Hunnico grauiſſimo erat occupatus. nam quanuis anno ante hunc
proximo Bleda Attilæ fratris ſui interemptus eſſet inſidiis, Attila tamen ipſe adeo
intolerabilis remanſit hoſtis, vt totam, (ſic enim ille pergit,) pene Europam, exciſis
ciuitatibus, atq; caſtellis, arroderet. Interim Britanni fame vrgente coacti, alij ſeſe
hoſtibus dediderunt, alij poſtquã humanum ſubſidium deplorarũt, Deo confiſi ex
montibus, & ſaltibus, quo ſe cõdiderant, erumpentes, atq; in hoſtes inuadentes ma-
gnas eorum ſtrages dederunt. Ita, Scotis in Hyberniam reuerſis, Picti in aquilonari
inſulæ parte vltra Murum domicilia poſuerũt, ac ſubinde prædas de Britannis age-
re perrexerunt. Sub eoſdem dies apud Epheſum res ingẽtis apud omnem poſteri-
tatem ſtuporis euenit, quæ reſurrectionem corporum, quam multi reuocabant in
controuerſiam, cõfirmauit. Ante ducentos ferme annos, Imperatore Decio Chri-
ſtĩanos religionis gratia diuexante, ſeptem pueri Epheſi ex iiſdem parentibus nati,
cum palam Chriſtum profiterẽtur, timore perſequutionis exanimati vrbe receſſe-
rant, ac ſeſe in ſpeluncam proximi montis abdiderant. cuius aditum induſtrij per-
ſequutores extrinſecus ita obſepſerunt, vt euadendi etiam enixe moliẽtibus facul-
tatem eriperent. Pueri vt ſe clauſos, vallatosq; ſenſerunt, in mœrorem conuerſi re-
pente ſomno actiore oppreſſi ſunt, atq; ita vſq; ad hunc annũ ſopiti manſerũt. tum
vero molibus ſpeluncæ forte remotis experrecti, perinde quaſi vnam tantum no-
ctem dormiſſent, vnũ ipſorum in vrbẽ victus comparandi cauſſa miſerunt. cum au-
tem ille nummos Decij Imperatoris iampridem inuſitatos proferret, theſaurũ in-
ueniſſe exiſtimatus ad magiſtratum deducitur, ac ſummis, vt aurum proderet, tor-
mẽtis afficitur. Tandẽ, cum Deciũ Imperatorẽ auxilij gratia inuocaſſet, error agni-
tus eſt, hiſtoriãq; à principio repetere iuſſus, & illos, quid actũ eſſet, edocuit, & ab iis
qui ſtatus eſſet rerũ præſentiũ, didicit. Qua re cognita, Theodoſius pietatis ſtudio

inflammatus, Epheſum properauit, ac fratres alloquutus omni officio caritatis excoluit. poſt ſeptem vero dies, cum eoſdem veto mortis ſopore merſos vidiſſet, in eodem ſepeliri antro iuſſit, ac, ſummo eis honore adhibito, Conſtantinopolim ſe recepit. Ex ea re intellectum eſt, qui pueros illos poſt ducentos annos ſaluis corporibus excitaſſet, eundem pro magnitudine potentiæ ſuæ cunctos etiam homi-
447 nes ſuſcitare in die nouiſſimo poſſe. Eodem anno Conſtantinopolin ſæua fames, ac fœdior peſtilentia fatigauit. Subſequente hyeme, quo Calypius, & Ardabures conſulatum inierunt, Attila Iſtrum opportune conglaciatum nactus, exercitum ſuum in citeriorem Daciam populatum immiſit. Aduerſus quem Anthemius, & Arnegislus magiſtri militum cum firmo copiarum delectu à Theodoſio miſſi omnem imminentem impreſſionis procellam fortiter exceperunt. Præcipuè Anthemius vagum hoſtem non longe à Sardica adeptus in vnum locum compulſum, ac vallo circunſeptum variis prœliis fatiganit: ac militem, licet rebus neceſſariis indigentem, mirifice in officio, fideque continuit. commiſſa inde ſummi certaminis pugna, vt cornua aciei defectione collegæ nudata vidit, haudquaquam animum demiſit, ſed acrius, ac vehementius inſtans, fugientes illius milites in prœlium reuocauit, atque hoſtes in fugam coniectos, ac mox certamen inſtaurantes deuicit. ac, pace illis promiſſa, ſi collegam deſertorem interemiſſent, facile, quod experiit, impetrauit. Vnde Sidonius ad Anthemium ſcribens, ſic dixit, de Hunnis loquens:

Gens iſta repente
Venerat, & ſectas inciderat orbita lymphas.
Hanc tu directus per Dacica rura vagantem
Contrahis, aggrederis, ſuperas, includis, & vt te
Metato ſpacio caſtrorum Sardica vidit,
Obſidione premis. quæ te ſic tempore multo
In vallo poſitum ſtupuit, quòd miles in agros
Nec licitis, nec furtiuis excurſibus ibat.
Cui deeſſet cum ſæpe Ceres, ſemperq́; Lyaus,
Diſciplina tamen non defuit. inde propinquo
Hoſte magis timuere ducem. ſic denique factum eſt,
Vt ſocius tum forte tuus, mox proditor, illis
Fruſtra terga daret, flexo pede cornua nudans,
Tu ſtabas acie ſolus, te ſparſa fugaci
Expetiit ductore manus, te marte pedeſtri
Sudantem repetebat eques tua ſigna ſequutus.
Dux fugit, inſequeris, renouat certamina, vincis,
Clauditur, expugnas, elabitur, obruis, atque
Sarmatica paci precium ſua funera ponis.
Partitur. iuſſum ſubiit iam transfuga letum.
Atque peregrino cecidit tua victima ferro.

Marcellinus Aragislum magiſtrum militum in Ripenſi Dacia iuxta Vtum amnem ab Attila rege viriliter pugnantem plurimis hoſtium interemptis occiſum eſſe, Attilam populabundum vſque ad Thermopolim perueniſſe, ſcribit. Ex qno apparet, cum Anthemij acta ſuppreſſerit, ipſum omnino in hac hiſtoria vacillare. His actis Theodoſius tantum bellum auerſatus legatos ad Attilam de pace in Scythiam miſit. In hanc legationem ſe miſſum eſſe Priſcus hiſtoricus, vt exponit Iornandes, nartauit: *Ingentia*, inquit, *flumina, id eſt, Tiſiam, Driccamq́; tranſeuntes venimus in eum locum, vbi dudum Vidicula Gotthorum fortiſſimus dolo Sarmatarum occubuit. indeq́; non longe ad vicum, in quo rex Attila morabatur, acceſſimus, vicum inquam inſtar ciuitatis ampliſſima. in quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata repperimus. quarum compago ita ſolidum mentiebatur, vt vix ab intento poſſet iunctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore diſtenta, porticusq́; in omni decore diſpoſitas. area vero curtis ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipſam regiam aulam oſtenderet. Hæ ſedes Attilæ regis barbariam totam tenentis, hæc captis vrbibus habitacula præponebat.* Ceterum pacem impetratam ex intermiſſo per ſequentes annos bello colligitur. Hac re cognita Va-

lentinia-

lentinianus,ne ſolus relinqueretur iniuriæ,libidiniq; Attilanæ obnoxius, & ipſe oratores ad pacē petendam miſit, Caſſiodorū Caſſiodori Senatoris auum, & Carpilionem Aëtij Patricij filium. de qua legatione ſic ſcriptū eſt in epiſtola Theodorici regis apud Senatorē: *Caſsiodorus Aetio Patricio in defendenda rep. fuit ſocius. cuius auctoritatē Valentinianus Imperator in omni capiendo conſilio ſequebatur. legatus autē ad Attilam vna cum Aetij filio Carpilione miſſus vidit eum intrepidus, quem timebat, Imperiū, ac facies illas terribiles, ac minaces fretus veritate deſpexit. nec dubitauit altercationibus aduerſari, qui furore neſcio quo raptus mundi dominatū videbatur expetere. inuenit regem ſuperbū, ſed reliquit placatum. & calumnioſas eius allegationes tanta veritate refellit, vt is gratiā quæreret, cui pacem cum regno ditiſsimo non habere, vtile eſſet. erexit conſtantia ſua partes timentes, nec imbelles ſunt crediti, qui legatis talibus erant armati. pacem retulit deſperatam. cuius legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum eſt gratanter excepta, quantū & videbatur optata.* Leo pontifex pridie Kal. Iulij ad litteras Ianuarij Aquileiēſis epiſcopi reſcripſit, vt omnes clerici, qui hæreticorum communionem iniſſent, atq; ad Eccleſiam rediiſſent, modo ne iterata maculati tinctione fuiſſent, eum gradum, in quo erant, obtinerent, neq; ad altiorem proueli poſſent. In Hiſpania Richila rex Sueuorum obiit, Riciario filio ſucceſſore relicto. Eodem anno Eccleſiam vix dum à Neſtoriana hæreſi reſpirantē nouus alius perfidiæ veternus inuaſit. qui in multos pòſt annos magnos tumultus, ac graues in populis ſeditiones exciuit. Hæc autem Eutychiana hæreſis appellata eſt. quę vt orta, atq; extincta ſit, actionibus ſuo quibuſq; anno reddendis, deinceps, vt inſtituimus, exponemus. Cōſtantinopoli Eutyches archimandrita, vir eruditionis, atq; auctoritatis inter monachos ſingularis, palam dicere, atq; oratione tueri non dubitauit, corpus Chriſti diuerſæ à noſtro eſſe ſubſtantiæ, & Chriſtum totū vnius eſſe naturæ. ex quo aperte vt Arrius Chriſti diuinitati, ſic hic, alter Apollinaris, detrahebat humanitati. ceteris vero omnibus opinionem eius vt non ſolum falſam, ſed etiam ridiculam aſpernantibus, vnus extitit Dioſcorus Alexandrinus epiſcopus, qui auide illam arripuit, &, ſi quis oppugnare vellet, defendit. Kal. Octobris Theodoſius Auguſtus nouarum volumē Conſtitutionum ad Valentinianum Romam miſit, quas ad ſuum Codicē adiici, & Nouellas appellari voluit. eas Valentinianus, Poſtumiano, & Zenone conſulibus, Rauennam Roma reuerſus Nonis Maij Albino præfecto prætorio, Patricioq; obſeruādas mandauit. In Gallia, 448 cum Armoricanos adhuc defectionis in pertinacia permanentes Aëtius aliis curis implicitus Eocharico Alemanorū regi ſubigendos tradidiſſet, is, validiſſimo comparato exercitu, caſtra in eos promouit. Armoricani, vbi tantam in ſe ruentem molem viderunt, in timorem de ſua ſalute adducti, ad Germanum Antiſiodorenſem epiſcopum confugerunt, eumq;, vt incolumitatem ſibi procuraret, orarunt. Paruit eorum voluntati Germanus, ac regem, progreſſus obuiam, cum exercitu cōſiſtere, manu freno equi iniecta, coëgit. eumq;, vt pacē populis daret, admonuit. Ille rem ad Aetium, Aetius ad Valentinianū reiecit. Quare Germanus ad Valentinianum Rauennam iter ingreſſus eſt. in itinere autem multa ſigna & in Gallia, & in Italia edidit. præcipue autem Mediolani, cum vrbem, templumq; incognitus introiiſſet, atq; in populi turba lateret, mirandum in modum in ipſa Sanctorū ſolemnitate eſt agnitus. Rauennam inde progreſſus, ſummo ſtudio à Petro epiſcopo, & tota ciuitate excipitur. Cum Placidia vas argenteum cibis refertum ad eum miſiſſet, ille, cibis miniſtris ſuis diſtributis, argentum ſibi in neceſſitates pauperum conferendum retinuit, & patinam cum hordeaceo pane remiſit. Quem Placidia libens accepit, atq; ad ſalutaria ægritudinum remedia conſeruauit. Dum autem ille Rauennæ manſit, multos ęgros ad priſtinam valetudinē reuocauit. inſignia vero illa, quòd Acholium eunuchum, præpoſitum ſacri cubiculi, maligni vexatione ſpiritus liberauit, & Voluſiani filium, qui Sigeuultis Patricij cancellis præerat, ad depellendam febrim accitus, cum mortuum inueniſſet, vitæ reſtituit. pacem etiam Armoricanis impetrauiſſet, niſi noua eorum rebellio iuſtam, quo minus daretur, principis iracundiā excitaſſet. Lapſus inde in morbum à Placidia ſe viſitante popoſcit, vt corpus ſuū, poſtquam anima exceſſiſſet, in patriam deferēdum curaret, ac ſeptimo poſt die pridie Kal. Auguſti expirauit. Eo mortuo ſupellex eius ita diuiſa eſt. Placidia capſulā cum

ſanctis reliquiis ſibi aſciuit, Petrus vrbis archiepiſcopus cucullum cum interiore cilicio; ſex antiſtites, qui aderant, vnus pallium, alter cingulum, duo tunicam, duo ſagulum aſſumpſerunt. Acholius præterea aromatibus corpus condiuit, Placidia veſtiuit, Valentinianus comites, qui proſequerentur, attribuit. Ita multis effulgens miraculis perlatum in Galliam Kal. Octobris Antiſiodorum, magna effuſi populi celebritate ſuſceptum eſt. Ceterum hic fuit Petrus, ab eloquẽtiæ præſtantia Chryſologus appellatus, cuius egregij multi extant ſermones, pòſt Fori Cornelij, vnde originem trahebat, & mortuus, & ſepultus, atque in numerum Sanctorum aſcriptus. Flauianus autem Conſtantinopolis epiſcopus, cum Eutychetis hæreſi late ſerpente multos miſere implicari videret, mature occurrendum arbitratus, epiſcopos ſuos ad vrbem aduocauit. In eo conuentu Eutyches ab Euſebio Dorylenſi epiſcopo accuſatus, & à patribus adeſſe, ac fidem ſuam expromere iuſſus, reſpondit, dominum noſtrum, antequam diuinitas cum humanitate coniungeretur, ex duabus naturis conſtitiſſe, at poſt earum coniunctionem vnam in eo naturam tantummodo extitiſſe, corpusq; eius non ex eadem eſſe ſubſtantia cum noſtro. Quod cum epiſcopi audiſſent, ipſum repente magno conſenſu communione priuarunt. Ea ſententia conſternatus Eutyches confugit ad Theodoſium, ac ſe falſis ab Euſebio criminibus expoſtulauit oppreſſum. Quamobrem Theodoſius, vt eadem cauſſa de integro cognoſceretur, edixit. quæ cognita cum paribus eſſet ſententiis condemnata, Theodoſius Leonem pontificem de tumultu, quo premeretur Eccleſia, docuit. eademq; ratione Eutyches, ſe immerito damnatum, expoſtulauit.

449 Itaque ſequenti anno, Protogene, Aſterioque conſulibus, Leo XII Kal. Martias ſcriptis litteris Flauiano mandauit, vt ſe de actis omnibus per idoneum nuncium edoceret, quo mature de ea re iudicare, & ſeditionẽ ſedare Eccleſiæ poſſet. Theodoſio vero Kal. Martij reſcripſit, ſibi adhuc compertum non eſſe, quamobrem Eutyches damnatus eſſet, quòd is ad ſe ſcripſiſſet, ſe Nicæna decreta ſeruantem in fidei diuerſitate culpatum eſſe. Interim Theodoſius tantæ ſeditionis impatiens, ad hanc rem iudicandam Concilium Epheſum ad Kalendas Auguſti epiſcopis Orientis indixit. deque ea re certiorem Leonem fecit. Leo vero iam de omni Entychetis impietate, & iuſta illius damnatione cõmonefactus, Idibus Iunij litteras ad Theodoſium, Pulcheriam, & Flauianum dedit. quarum hæc erat ſumma: ſe ad Concilium accedere nolle, tum quia res exemplo careret, tum quia incertæ præſentis temporis rationes ſe ab eccleſia diſcedere, atque ab vrbe non paterentur. & quòd cauſſa fidei, quæ tractabatur, adeo explorata eſſet, vt etiam ſine Concilio tranſigi poſſet. tamen, vt Theodoſij voluntati pareret, legatos mittere, qui vice ſua cauſſam pie, ac fideliter expedirent. dolere etiam, quòd nimis anguſtum tempus ad conueniendum ſit præſtitutum; cum à tertio Kal. Maias, quo litteras eius acceperit, maior pars temporis fuerit in inſtruendo legatorum itinere conſumenda. Legati fuere Iulianus epiſcopus, Renatus presbyter tituli S. Clementis, Hilarius diaconus, & Dulcitius notarius. Kalendis Auguſti Epheſi Concilium conuocatum eſt, cui Dioſcorus epiſcopus Alexandrinus, Domnus Antiochenus, Iunenalis Hieroſolymitanus, & Flauianus Conſtantinopolitanus cum ſuis quiſqne epiſcopis, atque ipſi præterea legati Leonis affuere. Ibi Theodoſij iuſſu ſententiæ dictione priuati ſunt, qui conuentum Conſtantinopolitanum inierant, quòd eorum tum decreta diſquirerentur. Dioſcorus autem ex Chryſaphij præfecti Palatij auctoritate, cum ſummum ſibi in Concilio auctoritatis ius aſciuiſſet, rem totam pro ſua libidine adminiſtrauit. nam epiſcoporum alios non admiſit, alios per vim ſibi aſſentiri coëgit. Ita non ſolum Eutychetem abſoluendum, ſed Flauianum etiam, & Euſebium, Theodorum Mopſueſtenum, Theodoritum Cyrenſem, & Ibam Edeſſenum, aliosque multos abdicandos curauit. Hilarius autem Leonis legatus, vbi contra leges omnia adminiſtrata perſenſit, ne vim aliquam pateretur, Concilio ſe ſubduxit, ac maturato itinere Romam profectus, Leonem de ratione Epheſini conuentus edocuit. Quibus rebus Leo permotus, epiſcopos ex Italia Romam primo quoque tempore aduocauit, atque ex eorum ſententia III Idus Octobris ad Theodoſium, & poſtridie ad Pulcheriam litteras eodem argumento miſit: quoniam quæ acta e-

rant

rant Epheſi, ſibi narrante Hilario, cognita, non ſolum fidem non ſubleuarent, ſed
omnes etiam eccleſias vulnerarent, rogare illos, vt cauſſam in integrum redige-
rent, donec maior ſacerdotum numerus conueniret, & vt apoſtolorum, ac marty-
rum coronas ante oculos haberent, quibus nulla alia fuiſſet cauſſa patiendi, quàm
confeſſio veræ diuinitatis, & veræ humanitatis in Chriſto, ſinerentq; de ea rè Con-
cilium generale in Italia celebrari, quod omnes offenſiones ſic aut tolleret, aut le-
niret, vt nihil vltra relinqueretur aut in fide dubium, aut in caritate diuiſum. Idibus
vero ſcripſit ad clerum, & populum Conſtantinopolitanum, ſe vehementem ex a-
ctis Epheſinis traxiſſe dolorem. iubere autem, eos bono animo eſſe. nam ſe nemi-
nem vnquam in communionem admiſſurum, qui viuentis Flauiani ſedem inuaſiſ-
ſet. atq; iam nunc anathema eis indicere, qui veritatem carnis noſtrę in Chriſto diſ-
fiteantur. Per eoſdem dies Valentinianus cum Placidia matre, & Eudoxia coniuge
Romam, relicta Rauenna, migrauit. poſtridię vero, quàm vrbem iniit, inſigni pom-
pa ad venerandam Beati Petri baſilicam vna cum eiſdem proceſſit. Quibus Leo, &
epiſcopi, qui Romæ conuenerant, ſtatim hilares occurrerunt, atque ab eis ſummis
precibus, lacrymisq; petere inſtiterunt, cum Theodoſio agerent, vt fides à maiori-
bus tradita, ac paulo antè Epheſino conuentu labefactata, conſeruaretur, & vt Fla-
uianus, ac ceteri epiſcopi iniuſte damnati reſtituerentur, atque ad eam rem Con-
cilium in Italia cogeretur. Quorum auctoritati Valentinianus, atque Auguſtæ ſe
obſequuturos alacri animo reſponderunt. extant adhuc ſingulorum epiſtolæ ad
Theodoſium hac de re ſcriptæ. quas hic intexere non videtur operæprecium. Ad
eos vero reſcripſit Theodoſius, gratias ſe Deo agere, quòd Romam ſe incolumes
contuliſſent. De iis, quæ Leo petiſſet, ſe nulla in parte à paterna religione, & maio-
rum diſciplina deſciuiſſe. ad quam conſeruandam conuentum Epheſi conuocaſſe,
in quo magna libertate, & integra veritate indignos ſacerdotes remotos, dignosq;
ſuſceptos eſſe. inter quos Flauianum pernicioſæ rerum nouitati ſtudentem merito
eſſe damnatum. quo ſummoto, pacē eſſe eccleſiis reſtitutam. ſed his de rebus plu-
ribus ad Leonem ſcripſiſſe. Hoc eſt Cōcilium Epheſinum ſecundum, propter pra-
uitatē ſuam à Græcis prædatorium appellatum, non ſine magno Theodoſij probro
peractum. In Gallia Apollinaris Sidonij pater præfecturam prætorianam exercuit.
de qua ſic ipſe Sidonius ſcripſit: *Audiui adoleſcens, atq; adhuc nuper ex puero, cum pater
meus præfectus prætorio Gallicanis tribunalibus præſideret. ſub cuius magiſtratu conſul Aſte-
rius anni ſui fores votiuum trabeatus aperuerat. adhærebam ſellæ curuli, & ſi non latens gene-
roſitatis per ordinem, certe non ſedens per ætatem, mixtusq; turmæ cenſualium penulatorum
conſuli proximus eram.* Meroueus etiam rex Francorum patri Clodioni ſucceſſit, ac
paratis copiis, quod maiores ſui tentarant, neq; aſſequi à Romanis ſemper repulſi
potuerant, Rhenum ſine certamine vllo traiecit, ac demum ſedes Francorum ad
Axonam amnem, permittente, aut certe non repugnante Valentiniano, locauit. ab
eo inde Francorum reges, qui abhinc in Gallia dominati ſunt, Merouingorum tu-
lere nomen. Hæc Francorum regni in Gallia primordia fuiſſe, doctiſſimis placet
auctoribus. quæ idcirco notanda fuerunt, vt à quibus principiis quantę progreſſio-
nes euaſerint, ſingula deinceps luſtrando tempora appareret. Eadem ratione An-
gli nunc primum Britanniam non irruptionis, ſed migrationis gratia tenuerunt.
Britanni nanque à Pictis, & Scotis, (qui Pictis adiuncti partem inſulæ ad aquilonem
pertinentem tenebant,) aſſiduis incurſionibus afflictati, deſperato Romanorum
auxilio, ad Anglos Saxones Germaniæ populos confugerunt, atque eorum nixi
auxilio hoſtes fugarunt. Pòſt paulo autem Angli ſtipendia ſibi promiſſa à Britannis
non ſoluta cauſſati, ipſam, quam defenderant, Britanniam inuaſerunt, ac fœda ſtra-
ge hominum, eccleſiarumq; pro gentilitatis, cui addicti erant, iure ſacta, ibi certa
domicilia collocarunt. Ita Britannia in duas partes diuiſa duo regna accepit, vnum
Scotorum ad aquilonem, alterum Anglorum ad auſtrum. vnde illa Scotiæ, hæc
Angliæ nomen inuenit. Dioſcorus inde ſuperiore victoria non contentus, qua
Flauianum innocentem euerterat, longius etiam cupiditate, amentiaque proceſ-
ſit. quippe, Valentiniano VII, & Auieno conſulibus qui fuit annus quadringen- 450
teſimus quinquageſimus, eundē, ne quando, recuperata dignitate, ſibi, aut cauſſæ

ſuæ obeſſet, occulte occidendum curauit. Quo facto, clerus, populusq; Conſtantinopolitanus Anatolium in eius locum ſubſtituit. Quod vbi Leo audiuit, de illius doctrinæ ſanitate ſolicitus XVII Kalend. Auguſti Theodoſium per litteras obſecrauit, vt ad ſe illius confeſſionem tranſmitteret, & Concilium haberi in Italia ſineret. Nam ſi ille aliter, inquit, de Verbi incarnatione, quàm Catholicorum omnium, & mea fert profeſſio, ſenſerit, communione noſtra priuabitur, &, ſi qui erunt, qui à puritate fidei, & patrum auctoritate diſſentiant, conuenientibus in vnũ iis, qui aut ignoratione, aut timore prolapſi ſint, eis opportunis correctionis remediis conſuletur. Hanc vero epiſtolam Theodoſius non accepit, quia V Kal. Auguſti vitam reliquit. Mortuus eſt anno ætatis quinquageſimo, Imperij quadrageſimo tertio, boni, & mitis principis potiùs, quàm ſtrenui, & conſtantis laudem adeptus. Nulla virili prole ab eo relicta Pulcheria ſoror ipſius viuentis voluntatem, iudiciumq; ſequuta, ſenatu ipſo conſentiente, Marcianum ad Imperij culmen euexit, eum, quem ſuprà à Genſerico captum commemorauimus, atque eidem mox ſe coniugio copulauit. Ille vero ſimul atque Imperium iniit, pro inſito pietatis Catholicæ ſtudio ſtatim cogitare de præſenti Eccleſiæ diſſidio remouendo inſtituit, ac mox à reſponſalibus Leonis edoctus, quanto ſcelere ſe Dioſcorus obſtrinxiſſet, qui Leonis auctoritatem interpoſitam reſpuiſſet, & Flauianum iniuſte damnatum iniuſtius extinxiſſet, litteras ad Leonem has miſit: *Dei prouidentia, & ſenatus, militumq; ſuffragiis ad Imperij culmen aſcendimus. Quare pro reuerenda, & Catholica religione Chriſtianæ fidei, cuius præſidio virtutem potentiæ noſtræ credimus gubernari, ſanctitatem tuam, principatum in epiſcopatu diuinæ fidei poßidentem, ſacris litteris ſalutare voluimus, rogantes, vt pro firmitate, & ſtatu Imperij noſtri Deum precetur, vt eam nobis mentem det, qua omni impio errore ſublato per celebrandum, te auctore, Concilium pax erga omnes epiſcopos Catholicos ab omni ſcelere pura concilietur.* Poſtquam autem legati à Leone miſſi venere, tum iterum ita ſcripſit: *Reuerendißimos viros, quos ad noſtram pietatem tua ſanctitas miſit, benigne, hilariterq; accepimus. reliquum eſt, vt ſi placuerit tuæ beatitudini ad has partes adire, & Concilium celebrare, hoc facere ſtudio religionis dignetur. noſtræ certe voluntati admodum ſatisfaciet, & quæ ſacræ religioni vtilia ſunt, ſtatuet. ſin autem propter difficultatem ab hoc itinere deterretur, ipſa certiores nos per litteras faciat. Nam in omnẽ orientem, & Thraciam, & Illyricum ſacras noſtras litteras dimittemus, locum, qui nobis placuerit, ad conueniendum epiſcopis indicentes, vt quæ Catholicæ fidei proſint, ſicut ſanctitas tua ſecundum eccleſiaſticas regulas conſtituerit, ſua diſpoſitione declarent.* Scripſit etiam Pulcheria ad eundem, Anatholium Catholicæ religioni ſtudere, & apoſtolicam litterarum eius confeſſionem amplecti; Flauiani cadauer Conſtantinopolim allatum in baſilica apoſtolorum more maiorum eſſe repoſitum. reliquum eſſe, vt ipſe ſuam de habendo Concilio ſententiam exprimat, vt epiſcopi Orientis conuenientes, ex eius auctoritate de Catholica confeſſione decernant. Dum hæc in Oriente à Marciano geruntur, Attila bellum aduerſus Occidentem, & Valentinianum internecinum parauit. occaſio vero tulit, vt arma Galliæ prius, quàm Italiæ, moueret, quanuis longius poſitæ, & minus patiendæ iniuriæ opportunæ. quæ fuit huiuſmodi. Genſericus Theodorici regis filiam Honorico filio ſuo matrimonio iunxerat, ſed ſuſpicione veneni ſibi parati mox reciſo naſo dehoneſtatam ad patrem remiſerat. itaq; vindictam merito timens, Theodoricum delere, Gotthorumque opes labefactare conſtituit. ſed viribus ſuis diffidens, Attilam in eius perniciem multis miſſis muneribus incitauit. Attila homo auarus, & belli cupidus, prædæ, & mercedis magnitudine oſtentata, haud grauate ſe voluntati eius obſequuturum promiſit. ac ſtatim conſilio non inſulſo, vt Romanorum, ac Gotthorum opes, atque auxilia ſepararet, legatos alios ad Valentinianum miſit, per quos ſe in Galliam aduerſus Gotthos, (quod ſalua ipſius amicitia facere poſſet,) contendere velle oſtendit, alios vero ad Theodoricũ, per quos ſe ſtatuiſſe Romanos adoriri ſignificauit. proinde ſe vtriq; magnopere ſuadere, vt alter ab alterius auxilio abſtineret, neque alieni periculi cauſſa ſuas fortunas in dubium deuocaret. Valentinianus autem iampridem in omnem Attilæ actionem, atque orationem intentus, fuco verborum ſe decipi veritus, ſubito per fidos nuncios Theodorico legationem Attilæ, atque occultum, vt reba-

reba-

rebatur, eins conſilium demonſtrauit. eumq;, vt in communi periculo commnnia arma ſuſciperet, inuitauit. nam ſatis omnibus apparere, Attilam orbis terrarũ imperium affectare, neq; iuſtas belli cauſſas requirere, verum in capiendis armis vni libidini, atq; inexhauſtæ cupiditatis ſuæ voragini indulgere. ac ius, faſq; omne deſpicientem promiſcue ſe hoſtem mortalibus omnibus agri, terræve aliquid poſſidentibus exhibere. quamobrem æquiſſimum videri, vt qui aduerſus omnes homines animi ſui ſæuitiam inflammarit, is omninm etiam hominum opibus, armiſque coërceatur. Hac legatione accepta, Theodoricus ſummo ſtudio ſe facturũ quod ille ſuaderet, reſpondit, ac fœdus aduerſus Attilam, ſi in Galliam inuaderet, haud inuitus percuſſit. Theodorico in belli ſocietatem aſcito, Valentinianns inde ad Gundicarium, regem Burgundionum, Sangibanum Alanorum, & Merouеũ Francorum ſe contulit, atq; eorum, quia ſedes in Gallia habebant, cauſſam communem agi cum oſtendiſſet, haud ægre, vt eidem ſe iungerent fœderi, perſuaſit. inde totius belli ſummam, ac rei pro iudicio ſuo adminiſtrandæ arbitrium Aëtio, duci illa ætate manu, conſilioq; promptiſſimo, atq; in barbarorum bellis exercitatiſſimo, tradidit. qui, delectu barbarorum, atq; Italicorum quàm acerrimo in Italia habito, nihil, quod ad tantum hoſtem excipiendum pertineret, omiſit. Contra Attila non ſolum vim innumerabilem Hunnorum coëgit, ſed magnum etiam numerum Oſtrogotthorum, qui adhuc in Scythia erant, eiq; parebant, exciuit. quos tres ex Amalorum familia fratres, ſtrenui maxime duces, Valamirus, Theodemirus, & Vindemirus ducebant. Quin etiam Ardaricus rex Gepidarum, Sarmatæ, Geloni, Neuri, Rugi, Baſtarnæ, ac bellicoſiſſimi quique ex Scythia populi in eam militiam nomina ſunt profeſſi. totaq; Germania ſiue metu, ſiue amore ad huius expeditionis ſocietatem arrecta. Atque ita totus hic annus vtrinque in contrahendis auxiliis eſt cõſumptus. quo eodem anno tanta in Italia annonæ penuria laboratum eſt, vt multi fame adacti filios, & parentes ſuos precij habendi cauſſa vendiderint. Itaque Va- 451
lentinianus, ſequenti ineunte, quo Marcianus Auguſtus cum Adelphio conſul fuit, ad Aetium Patricium pridie Kal. Februarias Roma ſcripſit hoc modo: *Cum obſcæniſſima fames proxime per totam Italiam deſæuierit, hominesq; filios, & parentes vendere, ad diſcrimen inſtantis mortis effugiendum coacti ſint, ego reuocans conſtitutiones maiorum, venditionem cenſeo ſubmoueri, quam prædicta fames ingenuorum fieri perſuaſit.* Interim Attila, ſæuiente adhuc hieme, cum exercitu, quem in Scythia ex diuerſis conflauerat gentibus, caſtra mouit, ac per Germaniam iter faciens, populos eius omnes ad arma Galliæ ſecum inferenda ſolicitauit: cum aliis ſpem prædæ opulentiſſimæ oſtentaret, alios odio ergà Romanos, quàm maximo poſſet, accenderet, aliis terrorem exercitus ſui inuictiſſimi obiectaret, omnes autem à capiendis pro Romanis armis auerteret, clade commemorata Francorum, quam illi pridem à Vandalis accepiſſent, cum ſoli eorum in Galliam tranſitnm impedire conati eſſent. Quibus de rebus haud ægre omnes Germaniæ populi Attilæ ad Galliarum, vt præ ſe ferebat, excidium contendenti ſe adiunxerunt, Quadi, Marcomanni, Heruli, Turcilingi, Burgundiones, Thuringi, Bructeri, ac demum etiam, qui aſſidui, ac prope quotidiani Galliarum hoſtes ab initio fuerant, Saxones, &, qui in Germania remanſerant, Franci. Quod Sidonius, qui his rebus interfuit, ſcriptum reliquit:

ſubito cum rupta tumultu
Barbaries tota in te transfuderat arctos
Gallia. Pugnacem Rugum comitante Gelono
Gepida trux ſequitur. Scotum Burgundio cogit,
Chunnus, Bellonotus, Neurus, Baſtarna, Thuringus,
Bructerus, vluoſa quem vel Nicer abluit vnda
Prorumpit Francus.

Cum hac igitur tot populorum, gentiumque colluuie, quæ ad ſeptingenta millia hominum dicitur eſſe complexa, quaſi non terræ Galliæ bellum, ſed toti terrarum orbi peſtem, atque exitium intentaret, Attila ad Rhennm peruenit, ibiq; naues tam multas traiiciendi cauſſa conſtruxit, vt Hercynia ſylua, quemadmo-

dum inquit Sidonius, ſubito ſecta in lintres abierit. Interim totam Galliam, in primisque eam, quæ Rheno proxima primum hoſtium ſubitura impetum videbatur, noua, atque inuſitata trepidatio, ac pauor inceſſit; ſingulis ſibi crudeles ſtrages hominum, populationes agrorum, euerſionesque oppidorum, quas in Oriente factas audiuerant, ſe viſuros animo deſtinantibus. & quidem iampridem ea cœlo ſigna apparuerant, quæ ingentem merito & horrorem pectoribus, & religionem animis piorum incuterent. contra quæ miræ multorum Sanctorum hominum virtutes miſeris populorum temporibus affulſere. Quippe dum exercitus flumẽ tranſibat, cum aliæ ciuitates, tum in primis Pariſienſes, relicta Lutetia, ſe ad loca tutiora recipere inſtituerunt. tum S. Genoueſa virgo ad vxores eorum conuerſa dixit: Cur patriam, in qua natæ, atque educatæ eſtis, relinquere cogitatis; ac non potius vos, viroſque veſtros contra hoſtes, armaque eorum ieiuniis, & precibus communitis? ſic enim, Deo opitulante, facilius euadetis. Quibus verbis auditis, multæ illarum, ſpe ſua in Dei miſericordia poſita, ſe in Baptiſterium ad vota Deo facienda proripuerunt. Inde viros virgo aggreſſa monuit, ne deſperatione debilitati fortunas vrbe ſuas efferrent, ſed Dominum ſuppliciter orarent, qui ſolus ipſos impendentibus eximere periculis poſſet. nam quas vrbes, tanquam munitiores, adire contenderent, eas maiorem calamitatem eſſe paſſuras, Lutetiam vero ex tantis malis incolumem emerſuram. Quam vocem rei euentus poſtea comprobauit. Attila, Rheno traiecto, occurrentia omnia Germaniæ ſecundæ oppida infeſtus inuaſit, ac præcipue Tungros, Coloniamque deleuit. Ceterum, cum Seruatio Tungrorum epiſcopus, vrbem illam euerſum iri à Beato Petro apoſtolo didiciſſet, dum ad ſepulchrum eius Romæ vota faceret, ne tantæ ruinæ intereſſet, ad Traiectenſem vrbem confugit, atque ibi, prout ab apoſtolo acceperat, finem vitæ impoſuit. Cum autem vndecim millia virginum Britannicarum à viſitandis ſanctorum apoſtolorum liminibus in patriam reuertentes, Vrſula duce, ſecundo Rheno deueherentur, apud Coloniam ab Attila interceptæ ſacro martyrio coronatæ ſunt. Inde in Belgicam primam ingreſſus, Metas pridie Paſchatis occupatas diripuit ſimul, atque ſuccendit. populo trucidato, templa omnia præter Oratorium S. Stephani inflammata. In Belgica ſecunda Attrebatum exciſum. quod pòſt Vedaſtus epiſcopus reparauit. In Senoniam inde ingreſſus, Tricaſſas acceſſit. verum virtute S. Lupi epiſcopi nullo maleficio vrbem prætergreſſus affecit. Dum autem Attila in Gallia ſæuiebat, Aetius legiones ſecum Italicas ducens, Arelate peruenit. ibi ratus, Gotthos, quanquam fœderatos haud temere ſe tanto certamini commiſſuros, Auitum Aruernum ad eos euocandos mittit, atque ei, & ceteris regibus, & copiis Gallicis diem ad conueniendum edicit. Cum autem Anianus, Aureliani epiſcopus, Attilam ad Ligerim aduentare videret, de ciuitate ſua ſolicitus ad Aetium Arelate contendit, ac præſens vrbis periculum demonſtrauit. Ille vero Sangibanum Alanorum regem, qui eam vrbem tenebat, formidine conſternatum, ac prope à Romanis alienatum audiens, ad ſe accerſit, & ſe in tempore vrbi affuturum ſpopondit. Interim Attila obuia quæq; ſubuertens, Aurelianum ad Ligerim ſitum acceſſit, eamq; vrbem ſe dedere recuſantem, ac victoriam ſuam inhibentem, omni mole oppugnare, ac variarum machinarum pulſu verberare inſtituit. Ea re territi ciues, cum quidnam conſilij caperent, in incerto haberent, Anianum conſuluerunt. ille monuit, vt ſpem in Deo defigerent, atq; opem eius ſuppliciter implorarent. Quod cum illi humi proſtrari feciſſent, tum ad eos conuerſus dixit: Proſpicite de muris, num ſubſidium Dei adueniat. putabat enim, Aëtiũ aduentare. proſpicientes autem neminem viderunt. at ille: Orate iterum cum fide. vos enim dominus hodie liberabit. &, cum feciſſent, Proſpicite iterum, inquit. Nemine autẽ apparente, dixit illis, Si cum fide orabitis, dominus vobis ſine dubio aderit. illi vero cum fletu magno miſericordiam inuocare Dei cœperunt. inde ex ſancti epiſcopi præcepto deintegro proſpicientes, nebulam, quaſi de terra ſurgentem, viderunt. Quod renunciantibus ſacerdos dixit. Atqui hoc Domini auxilium eſt. Atq; ita trementibus, ac fatiſcentibus aſſiduis iam ictibus arietum muris, ecce Aëtius, & Theodoricus, ac Thoriſmundus filius eius cum ſuis quiſque exercitibus

prodeunt,

prodeunt,commiſſoq́; certamine Attilam ab vrbe propellunt. Hæc ita acta Turonenſis Gregorius refert. Sidonius vero Attilam vrbem etiam irrupiſſe, verum, Aëtio ſuperueniente, nõ diripuiſſe prodit. ſic enim ad Proſperum epiſcopum ſcribit: *Dum laudibus ſummis ſanctum Anianum Lupo parem, Germanoq́; non imparem vis celebrari, exegeras mihi, vt promitterem tibi, Attilæ bellum ſtylo me poſteris intimaturum. quo videlicet Aurelianenſis vrbis obſidio, oppugnatio, irruptio, nec direptio, & illa vulgata exauditi cœlitus ſacerdotis vaticinatio continebatur. cœperam ſcribere. ſed operis arrepti faſce perſpecto, tæduit inchoaſſe.* Attila inde ira feruidus, cum patentiſſimos, ac prœlio faciendo aptiſſimos non longe abeſſe campos Catalauni audiſſet, eo caſtra conuertit, atque Aëtio ſeſe ſummi ibi prœlij copiam facturum oſtendit. neque illud Aëtius detrectauit, verum ſtatim cum Gotthis, & Francis, Alanis, & Burgundionibus, & prouincialibus, Italicisq́; acceſſit, ſeque ad pugnam capeſſendam præſto eſſe ſignificauit. Attila, antequam prœlium iniret, cum exta conſuluiſſet, intellexit, à parte Romanorum ducem, à ſua exercitum periturum. interpretans autem, Aëtium eſſe caſurum, cuius virtutem, ac prudentiam omnium maxime formidabat, de exercitu ſuo non laborauit, atque alacriter in prœlium hora nona proceſſit, eo conſilio, vt ſi acies ſua inclinaſſet, nox imminẽs dirempto prœlio ſubueniret. Cum acies inſtruerentur, dextrum cornu Theodoricus, ſiniſtrum Aëtius, mediam aciem Sangibanus obtinuit, vt qui ſuſpectæ fidei turba eſſet fidelium ſepiendus. apud hoſtes autem cornua multiplices populi, mediam aciem, quo tutior eſſet, ſibi Attila depoſcit. Erat in campis tumulus quidam leniter accliuis, quem qui primus cepiſſet, plurimum ad victoriam momenti conſequutus fuiſſet. quo animaduerſo, Attila è ſuis aliquot miſit, qui locum occuparent, ſed Romani anteuerterunt, atque Hunnos euadere conantes facile deturbarunt. Qua de re Attila, cum exercitũ ſuum, tanquam infauſto rei auſpicio, perturbatum videret, oratione ſibi confirmandum putauit. atque ita diſſerere cœpit. Poſt tot victorias partas, orbemq́; prope terrarum edomitum, abſurdum ſane cenſuerim vos verbis ad prœlium conſerendum accendere. quærat hoc aut nouus dux, aut imperitus exercitus. neq; enim me decet vulgare aliquid dicere, neque vos oportet audire. quid autem forti viro iucundius eſſe poteſt, quàm vindictam manu ſuſcipere? inuadite igitur hoſtem alacres, vt qui bellum non excipitis, ſed infertis. aduocatos videtis tam diuerſi generis populos. quod aliud maius eſſe poteſt pauoris, ac trepidationis indicium, quàm caput ſuum ſociorum armis, ac lateribus tegere? en, antequam veſtrum impetum patiantur, ſæuis terroribus concitantur. excelſa loca quærunt, tumulos capiunt, atque ita in campis munitiones depoſcunt. notum eſt vobis, quàm leuia ſint Romanorum arma. primo non dico vulnere, ſed puluere perturbantur. ergo dum illi ordines inſtruunt, dum teſtudinem nectunt, vos confligite præſtantibus animis, vt ſoletis, contemnentesque eorum acies, Alanos, Gotthosque inuadite. his enim tanquam neruis eorum præſectis, repente totum corpus ad terram collabatur, neceſſe eſt. nunc iram, Hunni, nunc vires, nunc arma, nunc conſilia veſtra depromite. faciem illi veſtram ſuſtinere non poterunt, ſi vos fortiter pugnantes aſpexerint. Hac oratione perfecta, ſigno pugnæ dato, alacriter vtrinque concurſum eſt. atque vſque ad noctem tanto ardore, tantaq́; pertinacia depugnatum, vt maiore dimicari non potuerit, tanta porro cæde, ac ſanguine, vt fœdiorem, ac cruentiorem pugnam antiquitas nulla prodiderit. Feruente autem prœlio, Theodoricus, dum adhortãs ſuos diſcurreret, ſine equo forte lapſus, pedibusq́; ſuorum attritus, ſiue, vt alij tradunt, ab Oſtrogottho quodam confoſſus, interiit. Atq; hoc fuit, quod Attilæ aruſpices de ducis apud Romanos caſu prædixerant. quod ille temere ad Aëtium traxerat. Eo dolore Gotthi accenſi ab Alanis ſecreti, aciem Hunnorum inuadunt. quo impetu Attilam oppreſſiſſent, niſi ille prouidus ſe, & ſuos in caſtra, quæ plauſtris obuallata habebat, illico rettuliſſet. Thoriſmundus autem, qui cum Aëtio collem anticipans, hoſtes de ſuperiore loco depulerat, credens, ſe ad agmina propria accedere, nocte cæca ad hoſtium carpenta peruenit. itaq; fortiter dimicans capite vulneratur, atq; equo deiicitur. ſed, ſuis intercurrentibus, tandem in equum relatus liberatur. Aëtius vero per tenebras noctis à ſuis diuiſus, cum inter medios hoſtes va-

garetur, numquid aduerſi Gotthis accidiſſet, inquirens; cum ad caſtra ſociorũ perueniſſet, noctem ſcutorum defenſione tranſegit. poſtridie, luce orta, cum ſtratos cadaueribus campos eſſe, neq; Hunnos caſtris exire audere videret, atq; Attilam intelligeret propter cladem acceptam prœlium detrectare, ſuam eſſe victoriam arbitratus eſt. Attila vero, quanquam victum ſe cernebat, tamen tanquam victor, in caſtris ſtrepitum armorum edebat, ac tubis canebat, & terrorem ſolitum commouebat. Quod vt ſenſit Aetius hominem obſidione premere ſtatuit, nimirum breui periturum arbitratus, quia paratam commeatuum copiam nõ haberet. neq; enim propter crebros ſagittariorum eius ictus propior ad caſtra dabatur acceſſus. Qua re cognita, Attila, ſalute deſperata, rogum ex ſellis equorum conſtruxit, eo animo, vt ſi Romani caſtra cepiſſent, ſeſe in eum ardentem coniiceret, ne Romanus aut ſe vulnerato gauderet, aut de capto magnifice triumpharet. Interim Gundicarium regem cum Burgundionibus ſuis deletum, eſt cognitum. Gotthi quoq; cadauer Theodorici diu quæſitum reppererunt. eorum vterq; à ſuis honeſtiſſimis de more exequiis eſt elatus. Hoc eſt memorabile prœlium Catalaunicum. in quo CLXII millia hominum cecidiſſe dicuntur, præter nonaginta millia Gepidarum, & Francorum, qui nocte, quæ prœlium præceſſit, inter ſe armis congreſſi mutuis vulneribus concidere. Narrant, riuulum memorati campi humili ripa labentem peremptorum, ac ſauciatorum ſanguine concitatum fluxiſſe. quoſque ſitis intolerantia ad bibendum adegit, eos ſanguinem, quem vulnerati fuderant, potauiſſe. Thoriſmũdus inde funus patris proſequutus, ad Aëtiũ ſe contulit, &, quid ſibi opus facto eſſet, conſuluit. Aëtius veritus, ne, deletis, vt opinabatur, Hunnis, Gotthi nimia inſolentia efferrentur, ſuaſit, vt domum repetens, regnum, quod fuerat patris, adiret, ne illud forte minor natu frater arriperet. Ita ille, Hunnico bello relicto, rex à ſuis acclamatus, in Aquitaniam eſt reuerſus. Pariter etiam Sangibanus cum Alanorum, & Meroueus cum Francorum reliquiis domum dimiſſi. Quod vbi Attila audiit, dolum parari putans, ſeſe per aliquot dies intra caſtra continuit. at vero, poſtquam exploratam rem habuit, lætitia ſumma perfuſus, bene de ſe ſperare inſtituit, ac Romanum diſſolutum iam cernens exercitum, ſecurus è caſtris exceſſit, ac ducto ſecum vſq; ad Rheuum Lupo, Tricaſſino epiſcopo, atq; cum honore remiſſo, Rhenum traiecit, atque per Germaniam in Scythiam retro incolumis abiit. Hæc armis hoc anno in Occidente adminiſtrata. Orientem vero longe alia ratio certaminis occupauit. Marcianus enim Auguſtus, vt Leonis pontificis voluntati obtemperaret, Concilium Orientalibus epiſcopis Nicæam Bithyniæ ad Kal. Septembris indixit. ac X Kal. Iunii litteras ad eum miſit, vt, cum quibus ei videretur epiſcopis, eo accederet; nam ſe itidem affuturum, niſi publicis rationibus in expeditione fuiſſet occupatus. inde aliis ſcriptis epiſcopos monuit, ſe publicis belli neceſſitatibus impediri, quo minus adeſſe poſſet. proinde ipſi abſentiam ſuam æquo animo paterentur. Leo vero V. Kal. Marciano reſcripſit, ſe ad Concilium venire non poſſe, mittere autem legatos, qui ſuas partes implerent, atq; illum rationẽ habendi Concilii edocerent. et ſe incolumitatem Nicænæ fidei commendare. XIIII vero Kal. Auguſti ad Pulcheriam Auguſtam ſcripſit, votis ſe omnibus expetiſſe, vt Conciliũ intra Italiam haberetur, quo, ſi ſecuritas ſuppeteret, Occidentales epiſcopi cõuenirent, voluntatẽ tamen Marciani non ita aſpernatũ, quin legatos miſerit, & rationem habẽdi Concilii demõſtrarit, ne quid fieret, quod legibus repugnaret. X inde Kal. Octobris Marcianus, cum eſſet Heracleæ, ad epiſcopos Nicææ cõuocatos miſit, vt Chalcedonem aduenirent. nam ibi ſe quoq; præſto futurum. Quod cum illi impigre, obediẽterq; feciſſent, tum Concilium VIII Idus Octobris eſt inchoatum in æde S. Euphemiæ martyris, præſentibus legatis Leonis, Paſchaſio, & Lucẽtio epiſcopis, & Bonifacio presbytero, Marciano Imperatore, & Pulcheria Auguſta, cum adeſſent item Anatolius epiſcopus Cõſtantinopolis, Dioſcorus Alexandriæ, Maximus Antiochiæ, Iuuenalis Hieroſolymorum, & epiſcopi eorum alii amplius ſexcenti. Ibi conſidentibus omnibus, Paſchaſius legatus Leonis denunciauit, ſe mandatum habere ab epiſcopo vrbis Romæ, quæ eſſet caput omnium eccleſiarum, ne patiantur Dioſcorum ſedere in Concilio, ſed intromitti audiendum. exigentẽ inde ſenatum

cauſſam Lucentius excepit, iudicium ſibi illi ſubeundum eſſe, quia ſine auctoritate ſedis apoſtolicæ ſynodum auſus eſſet conficere. quod fas non fuiſſet. Iuſſu deinde ſenatus, Dioſcoro reſidente in medio, Euſebius Dorylæenſis epiſcopus intulit: Lęſus ſum à Dioſcoro, læſa eſt fides, occiſus eſt Flauianus ſanctus epiſcopus. iubete preces meas perlegi. iubente ſenatu, Betonicianus à ſecretis ſacri Conſiſtorij eas recitauit. quibus abſolutis, inde quæ acta in proximo Concilio Epheſino erant, vtriuſq; partis voluntate perlecta ſunt. Ex quibus apparuit, Leonis pontificis ad Flauianum epiſtolam, in qua quæſtionem hanc decidebat, fuiſſe neglectam, multosq́; epiſcopos cum exceptione ſubſcripturos fuiſſe, niſi ab amicis Dioſcori prehenſis digitis impulſi fuiſſent, aliosq́; aut dolo, aut vi abdicationi Flauiani conſenſum adhibuiſſe. Interrogatus porro Eútyches, vtrum duas in Chriſto naturas aſſereret, reſpondit, ſe ſcire, Chriſtum ante cōiunctionem diuinitatis cum humanitate ex duabus conſtitiſſe naturis, ac poſt copulationem vnam in eo eſſe. Rogati vero epiſcopi cur Flauiani abdicationi ſubſcripſiſſent, ſucclamarũt, Omnes peccauimus, omnes veniam poſcimus. &, cum ſententia contra Flauianum, Euſebiumq́; recitaretur, iidem ſubiecerunt; Anathema Dioſcoro, Imperator Dioſcorum vlciſcere, viuat Leo multos annos. Poſtridie eius diei de fide multo accuratius eſt quæſitum. Ibi magiſtratus dixerunt: Quoniam declaratum eſt, neq; Flauianum, neq; Euſebium hallucinatos in fide eſſe, ac propterea iniuſte damnatos fuiſſe, nobis æquum videtur, vt Dioſcorus, Iuuenalis, & alij, qui primas in Concilio partes obtinuerunt, dignitate epiſcopali ex legibus abdicentur. quibus acclamatum eſt, iuſtũ illud eſſe iudicium. Inde iuſſerunt, vt ſinguli epiſcopi fidem ſuam expromerent, vt qui ſcirent, Imperatorem Concilij Nicæni, Conſtantinopolitani, & prioris Epheſini conſtitutionibus aſſentiri. Alio inde die cum conuocati fuiſſent, Euſebius pro ſe, ac Flauiano libellos obtulit, Dioſcorum accuſans, quòd eodem, quo Eutyches, errore implicitus eſſet, & quòd ſe iniuſte abdicaſſet, & quòd fucum in ſubſctiptionibus obeundis feciſſet; poſtulauitq́;, vt omnia ſecundi Concilij Epheſini acta abrogarentur, & ipſi ſacerdotio reſtituerentur, & vt Eutychetis dogma condemnaretur. Dioſcorus inde per Aëtium primicerium notariorum citatus reſpondit, ſe teneri à cuſtodibus, quò minus adeſſe poſſet. inde rurſus requiſitus poſt alia reſpōſa, ſe impediri aduerſa valetudine dixit. Interim laici quidam Alexandrini introducti varia in Dioſcorum crimina cōgeſſerunt. Itaq; placuit, tertio citari Dioſcorum. quo item tergiuerſante, & quid meritus eſſet, percontante, reſponſum eſt, eum legibus eſſe factum obnoxium. Quibus rebus peractis, legati Leonis ita conſtituerunt: *Cum Dioſcorus Eutychetem ab epiſcopo ſuo Flauiano legitime abdicatum propria auctoritate in communionem receperit, epiſtolam Leonis ad Flauianum legi non permiſerit, atque ita eccleſiis offenſionem, & detrimentum attulerit, Leonem epiſcopum Romanum communione interdixerit, libellis aduerſus ſe prolatis ter citatus non obtemperauerit, quiq́; variis conciliis erant abdicati, receperit: ob eas res Leo Romanæ vrbis epiſcopus per vos, & præſens Concilium cum beatiſſimo apoſtolo Petro ipſum omni dignitate epiſcopali diſpoliat, & omni ſacerdotali miniſterio abdicat.* Qua ſententia ab Anatolio, & reliquis epiſcopis approbata, Deciſio Fidei recitata eſt, qua Decreta Cōcilij Nicæni, Cōſtantinopolitani, & Epheſini primi, & epiſtola Leonis ad Dioſcorum confirmabatur. eaq́; Marciano ſunt tradita. Quippe anathemate percuſſi ſunt, qui filios duos ſtatuerent, & diuinitatem paſſibilem eſſe aſſererent, quiq́; confuſionem duarum in Chriſto naturarum ſentirent, ac duas naturas in Chriſto ante vnionem, aut vnam poſt vnionem confingerent, quiq́; formam ab eo ex nobis aſſumptam alterius eſſe naturæ ſtatuerent. decreuerunt autem perfectum eſſe in diuinitate, & perfectum in humanitate, vere Deum, & vere hominem, eiuſdem cum patre naturæ ſecundum diuinitatem, eiuſdem naturæ nobiſcum, excepto peccato. eundem in duabus naturis citra confuſionem, citra mutationem, citra diuiſionē, citra ſeparationem agnoſci, ſeruatis vtriuſq; naturę proprietatibus, in vnam perſonam, atq; hypoſtaſim conſpirantibus. Hæc viii Idus Octobris acta. Cum autem aduerſarij hęc decreta, tanquam potentia Imperatoris extorta, reprehenderent, ac ſuam ſententiam adhuc corroborare contenderent, tum Anatolius, Quoniam opinionē veſtram adhuc mordicus tenetis, noſq́; tanquā Neſtorianos,

accuſatis,qui duas naturas prædicamus, vtraq; citra cõfuſionem proprietates ſuas
retinente, huius quæſtionis diiudicatio diuino numini permittatur: ſcribatur ſen-
tentia veſtra in vno libello, & noſtra in altero; atq; ambæ in ſepulchro S. Martyris
Euphemiæ collocentur, eiq; veritatis iudicium permittatur. Hæc cum hæretici
probaſſent, ſcripti ab vtraq; parte libelli, elato lapide ſepulchri, ſuper pectus ſanctæ
martyris deponuntur. ac lapis demiſſus ab vtraq; parte diligentius obſignatur.
deinde precationes ad Deum ſuppliciter effunduntur, vt ſigna edat, vtra ei ſenten-
tia cordi ſit. Inde poſt triduum, præſente Marciano, conueniunt, atq;, aperto ſepul-
chro, libellum hæreticorum ad martyris pedes inueniunt, alterum vero in manu
eius dextra, quem ſancta virgo Marciano, Anatolioq; porrexit, omnibus, qui aderãt
facti nouitate ſtupentibus, ac plane attonitis. Ex quo ingens plauſus, & gratulatio à
Catholicis facta eſt, hæreticis præ pudore, mœſtitiaq; muſſantibus. Inde ſæpius eo
menſe epiſcopi coierunt ad hæc, atq; alia huc pertinentia ſancienda. in quibus epi-
ſcopi etiam Theodorus Mopſueſtenus laudatus, Theodoritus Cyrenſis, & Ibas E-
deſſenus Concilio Epheſino prædatorio tanquam hæretici condemnati, cum pa-
lam Neſtorio, & Eutycheti renũciaſſent, ſuis eccleſiis reſtituti. quæ tria capita poſt
magnum ſeditionis incendiũ concitarunt. Quin etiam, inſtante Anatolio, decre-
tum Conſtantinopolitani Concilij confirmatum eſt, vt ſedes Conſtantinopolitana
proximũ locum poſt Romanã teneret. Quibus rebus expletis, Marcianus Cõſtan-
tinopolim, epiſcopi ſuas quiſq; eccleſias repetierunt. Dioſcorus in Paphlagoniam
relegatus eſt. Per eoſdem dies Euſebius Mediolanẽſis archiepiſcopus, ſuis ad con-
uentum aduocatis epiſcopis. ex eorum auctoritate Deciſionem Leonis de fide ad
Concilium Chalcedonenſe miſſam probauit. epiſcopi fuere Fauentius Regienſis,
Maiorianus Placentinus, Cyprianus Brixellenſis, Quintinus Derthonenſis, Criſpi-
nus Ticinenſis, Maximus Taurinas, Floreius presbyter ab Eulogio Eporœdienſi e-
piſcopo ægrotante miſſus, Gradus presbyter ab Euſtaſio Auguſtano, Cyriacus Lau-
denſis, Abundantius Comenſis pro ſe, & pro Aſimone epiſcopo Curienſi Rhetiæ
primæ, Paſchaſius Gennẽſis, Paſtor Haſtenſis, Simplicius Nouarienſis, Ioãnes Cre-
monenſis, Octauianus Brixianus, Iuſtinus Vercellenſis, Quintius Albingaunenſis,
Præſtantius Bergomas. Nono autẽ Kalendas Nouembris Leo pontifex ab archie-
piſcopo Rauennate Neone conſultus, num baptiſma impertiendum eſſet iis, qui
domos capti ab hoſtibus reueniſſent, cum ſe ſacro lauacro tinctos nõ meminiſſent,
reſpõdit, tribui poſſe, ſi modo nemo exiſteret, qui ablutos illos fuiſſe aſſereret. Sub
eoſdem dies, Placidia Auguſta, cuius potiſſimum conſilio reſpublica nitebatur, eſt
mortua. de qua ſic Caſſiodorus: *Placidiã mũdi opinione celebratam, principũ aliquorum
proſapia glorioſam purpurato filio ſtuduiſſe percepimus. Cuius dum remiſſe adminiſtrat Impe-*
452 *rium, indecenter cognoſcitur imminutum.* Herculano inde, Sporatioq; cõſulibus, Mar-
cianus Auguſtus VII Kal. Februar. edicto ſanxit, ne quis diſcederet à decretis Chal-
cedonenſi Concilio conſtitutis. Alexandriæ vero Proterio epiſcopo in locum Dio-
ſcori ablegati ſubiecto, ingẽs ſeditio excitata, cum alii Dioſcori deſiderio angeren-
tur, alij Proterio ſtuderent. eaq;, niſi militari manu ab Imperatore miſſa, nõ potuit
coerceri. Eodem anno Italia ſæuo nouarum calamitatum laborauit incendio. ſi
quidem Attila cum immenſo, ac formidabili illo ſuo barbariæ coëuntis exercitu
in ipſam demum ferox, ac truculẽtus iniuit. Quæ irruptio cum omnium, quas bar-
bari intulerint, noſtrorum ſermonibus celebratiſſima, ac vulgo maxime decantata
ſit, nõ aliud tamen eſt in tota antiquitate ab veterum annalium ſermone deſertius.
vt mihi videantur in tanti periculi magnitudine non Imperator ſolũ, ac duces eius
ad tãtam peſtem, cladem q; propulſandam elanguiſſe, ſed ipſi etiam ſcriptores, ne-
ſcio quo modo, ad eandem commemorandam obtorpuiſſe. Neque enim hæc
quiſquam accurate litteris conſignauit præter vnum Priſcum hominem Græcum.
quem magno huius hiſtoriæ detrimento amiſimus; fortuna vſqueadeo antiquam
dignitatis gloriam Italicis inuidente, vt vetera florentis Italiæ decora labefacere
non contenta, præclara eorum etiam conſignata litteris monumenta oblitterare
ſtuduerit. Quod quando, ita Deo volente, cõtigit, Priſci iacturam æquo animo pa-
tiemur, quæq; tantorum malorum teſtimonia apud Iornandem, ceteroſque, quaſi
minorum

minorum gentium ſcriptores, ſuperſunt, quàm ad memoriam inſignia, tam ad cautionem vtilia, tanquam aliquas ex ſecundo naufragio tabulas, colligemus. Attila igitur in campis Catalaunicis in Gallia ſuperatus, cum, amiſſo magna ex parte exercitu, languens ſeſe in Scythiam recepiſſet, haudquaquam ſibi quieſcendum exiſtimauit, actum de gloria, ac nomine ſuo ratus, ſi quem ex aduerſis rebus timorem oſtendiſſet, aut vllum fracti animi ſignum, afflictarumq; virium indicium edidiſſet. Itaque Valentiniano ante omnes infenſus, per quem non ſolum Gotthos non deleuerat, ſed memorabilem etiam in Gallia calamitatem acceperat, ipſum armis vlciſci Italia inuadenda, ac Roma inflammanda decreuit. Accedebat, quòd, ſi voti ſui compos factus fuiſſet, & prædam vberiorem, & victoriam certiorem ſe relaturum videbat, quòd Italiam omnium regionum ditiſſimam, atque opulentiſſimam neque Gotthi, neque Alani, neque Burgundiones, neque Franci fœderati ſuis eſſent armis, ac corporibus protecturi. Igitur eiſdem nationibus, quas antè, ſolicitatis, exercitum ſuperiore maiorem contraxit, eumq; ad ſe ſequendum ingentis ſpe prædæ, ac promiſſis accendit. Quo nuncio accepto, Italici maiore, quàm vnquam aliàs, formidine, ac trepidatione concuſſi ſunt. veniebant enim in mentem varia, quibus nuper ab Alarico, & Radagaiſo conflictati fuerant, mala. quibus adiungebatur etiam præſentium amplior numerus hoſtium, tetrior feritas gentium, maior conſtantia militum, ac demum famoſa ipſa Attilæ cum militaris rei peritia, tum immanis quædam ſupra omnem memoriam ingenij, atque naturæ ferocia. qui ſe Flagellum Dei, & Terrorem hominum appellabat, & ad id in mundum à Deo miſſum iactabat, vt tanquam iuſtæ illius vindex iræ terras omni malorũ genere permiſceret, & crudelitatem, ac libidinem ſuam non niſi ſanguine, & incendio terminabat. Augebant etiam hunc pauorem cœleſtia multa, quæ nunciata in vulgus erant, prodigia, haud dubie ſolicitis ſemper rerum futurarum mentib. triſte aliquid portendentia. nam ad cetera, vt ſcribit Marcellinus, tres ingentes lapides è cœlo cecidiſſe (res raro audita, aut ægre credita) ferebãtur. ſuberat præterea ſingularis rerum ad victum opportunarum inopia, ac fœda ex ea ſuborta, ac paſſim diſperſa peſtilentia, mala pacatis etiam, compoſitisq; rebus aſperrima. Ob eas res omnibus ad ipſum modo Attilæ nomen horrentibus, Venetiæ populi, qui æſtuarium maris Adriatici accolebant, quòd primam tam immanis, & tetri hoſtis impreſſionem ſe excepturos videbant, paſſim patrias ſuas in cõtinenti ſitas relinquere, ac familias cum precioſa ſupellectile tranſportare ad inſulas, ſi vis hoſtilis ingrueret, ſtatuerunt, ea ſpe ducti, Attilam aut inopia lintrium eò non peruaſurum, aut, ſi copia ſuppeteret, has inſulas, intento Romam verſus itinere, neglecturum. dicuntur autem Aquileienſes Gradum animo deſtinaſſe, Cõcordienſes Caprulas, Altinates Torcellum, & Maurianum, Patauini Riuum altum, Opitergini Equilium, Ateſtini, & Monſſilicenſes Philiſtinam, Metamaucum, & Clodiam. Reliqui vero aſpera alpium, & Apennini iuga, & ſyluas, quibus ſe ignorantia hoſtium tegerent, ſibi egente neceſſitate depopoſcerunt. Ceterum in tanta populorum conſternatione Valentinianus omnino animum non deſpondit, ſed ad ſolita Italiæ præſidia nouas Gotthicas gentes auxilio euocauit, quarum duces Procopius Alaricum, & Anthalam nominauit. ac, Iuliis Alpibus, per quas è Pannonia in Italiam erat tranſitus, nouo præſidio communitis, Aquileiam, quæ prima erat ſuperatis Alpibus occurſura, rurſus militibus, turribus, commeatibúſque firmauit. neque ceteras, per quas ad Padum amnem rectus eſt aditus, rebus neceſſariis communire neglexit. Aetium autem ad vrbis Romæ defenſionem, & ad omnem arripiendam aduerſus Attilam occaſionem citra Romam paratum cum validiſſimo adeſſe exercitu iuſſit. atque ipſe ſe in Vrbe continuit. ſiquidem III Kal. Iulias inde ad Firminum præfectum prætorio ſcripſit: *Non miramur, inter bellicas curas, & obſtrepentes lituos ordinatione viri magnifici, Patriciique noſtri Aetij formam publicæ diſpoſitionis in meliorem ſtatum fuiſſe mutatam.* Cum igitur hoc ſtatu res Italiæ eſſent, Attila, traiecto per hiemem Danubio, appetente vere è Pannonia infinitam illam ſuarum colluuionem gentium mouit, atque inde recto curſu ad fauces Alpium Iuliarum acceſſit. vnde milite Valentiniani haud magna admodum mole deiecto, Italiam ingreſſus ad amnem Sonrium, trepidanti-

bus, ac profugientibus ex agris omnibus, venit, eoq; tranſmiſſo, exercitum ad Aquileiam adduxit. quæ à Valentiniano omni, vt diximus, genere munitionum inſtructa, portis occluſis, ſe illius auctſari imperium, atque impotentem deſpicere potentiam declarauit. Itaque ira inflammatus, quòd vrbem tam validam, atq; opulentam ſibi reſiſtentem, ac progreſſui ſuo moram iniicientem eſſet nactus, ſimulq; prædæ, quam opimam ſperabat, intentus, vniuerſo exercitu circumiecto inuaſit, primo ſe potiturum impetu credens. verum vbi mœnia ſæpius aggreſſus, ipſam validis expugnare conatibus acriter ſe tuentem non potuit, diuturna ad vrbem ſeſſione domare conſtituit. Poſſum vere affirmare, nullius vrbis obſidionem, atq; expugnationem in Italia vulgari hominum ſermone tam tritam eſſe, quàm Aquileiæ. verum vſqueadeo priſcorum ſcriptorum ſilentio inuolutam, vt neq; per quos duces defenſa, neque quibus caſibus oppugnata ſit, apud locupletem vllum ſcriptorem inueniatur. Si Priſci, vt dixi, hiſtoria ſupereſſet, non laboraremus. qui, ſicut inquit Euagrius, docuit, quemadmodum Attila Orientem, atque Occidentem inuaſerit, & quàm multas, quaſq; vrbes exciderit, & quibus denique rebus nobilitatus ex hac vita migrarit. Iornandes autem, domo Alanus, qui Priſcum hunc legit, vrbem diu obſeſſam fuiſſe ſcribit. quod ſpacium Paulus Diaconus, quaſi Iornandem interpretans, triennium continuum fuiſſe expoſuit. quem deinde omnes ſequuti ſunt. quod vnde ille eruerit, equidem diſpicere adhuc nō potui. ſiquidem Caſſiodori, Marcellini, & Iornandis ipſius, qui omnes his proximi fuere temporibus, teſtimonio ſatis liquet, Attilam ſuperiore anno in Gallia rem geſſiſſe, hoc Aquileiam in Italia euertiſſe. Ceterum Attila vrbem per aliquot ſine dubio menſes, homo eius artificij rudis, obſedit. itaq; ad exercendum in tanto otio militem non longe ab Aquileia montem Vtinum in modum aggeris ſtruxit. ſic enim ſuo quoq; tempore Venetos prædicaſſe, Ottho Friſingenſis, ſcriptor ſane vetuſtus, retulit. Pòſtautem, cum exercitum inſolita ad vrbem obſidendam mora frementem, ac prope tumultuantem videret, vehementer angi animo cœpit. nam ad cetera, quibus exercitus ex incondita turba conflatus premebatur, incommoda peſtilentia quoque illum inuaſerat eò vehementius, quàm ceteros Italiæ incolas, quòd fœdus barbarorum, ac iumentorum in vno loco per æſtatem conſiſtentium odor eam vulgabat. Itaque, deſperata quaſi victoria, caſtra inde mouere in animo habuit, atque in poſterum diem profectionem indixit. interim autem oblato permotus auſpicio reſtitit. quippe ciconiam quandam pullos ſuos è turri ſubinde mœnium exportantem, & contra morem ſuum in agrum deferentem notauit. Quod viſum ille continuo militibus abire parantibus indicauit. atque, vt erat auguralis diſciplinæ peritus, Videtis ne auem illam, inquit, quæ nidum ſuum contra naturam deſtituit? pro certo habetote, illam tacito naturę ſenſu imminentem vrbi ruinam præcipientem ſibi, natiſq; ſuis conſulere. vos autem, ſi viri eritis, pauliſper reſiſtetis, ac certum, qui inſtat, expugnatæ opulentiſſimæ vrbis fructum haurietis. Neque vero illud inane fuit augurium. Nam Aquileienſes, (vt poſteriores tradiderunt, quibus fidem neque addidiſſe, neque abrogaſſe voluerim.) crebris demum eruptionibus fuſi, rei frumentariæ ad ſummam difficultatem adducti, atque omnibus denique malis vſque ad deſperationem afflicti, conſilium effugiendi ex vrbe, eamq; vacuam hoſtibus relinquendi cepere. Itaque, vt minore cum periculo ex vrbe excederent, ſub noctem ſtatuas ligneas armatas in ſtationibus murorum ad decipiendos inani defenſorum ſpecie hoſtes diſpoſuerunt. atque, imprudente Attila, à parte ad mare vergente euaſerunt, & in Gradum inſulam cum archiepiſcopo Niceta ſe receperunt. Attila vero, poſtquam, luce orta, aues haſtis, capitibuſq; armatorum in muris conſiſtentium hærere ſecuras, ac ſine metu conſpexit, errorem ſuum, atque hoſtium dolum agnouit. ac, ſigno exercitui ad vacuam inuadēdam vrbem dato, mœnibus ſcalas admouit. ac ſtatim eam mœnium partem, in qua nidus ciconiæ hæſerat, ſua ſponte labentem animaduertit. itaque impetu præcipue ab illa parte facto vrbem intrauit. ac bona ciuium, qui remanſerant, militibus diripienda, ipſoſq; pro cuiuſque libidine conflictandos permiſit. Diſcurrentibus autem remere ad prædam, cædem, ſtuprumq; militibus mulier ſummo loco nata, Digna nomine, facinus,

nus, ſi animi magnitudinem intuemur, in primis memorabile edidit. nam, cum eſſet, vt formæ excellentis, ſic pudicitiæ ſingularis, ne in manus hoſtium veniens ludibrium fortunæ perferret, ex edita turri, quæ ædibus ſuis imminebat, ſe in ſubiectum amnem Natiſonem capite obuoluto proiecit, ſtudiumq; muliebris conſeruandi pudoris memorabili in primis exitu declarauit. Direptis bonis, templis inde, tectisq; publicis, ac priuatis incendium eſt illatum, vrbsq; ad deterrendas exempli fœditate finitimas ad ſolum euerſa. ex ciuibus alij captiui in poteſtate hoſtium remanſerunt, alij tormētis excruciati vitam miſere finierunt. reliquos & quidem copiis, ac nobilitate præſtantiores incolúmes inſula Gradus excepit. Atq; hic quidem vrbi nobiliſſimæ, & quæ ad id vſque temporis clauſtrum Italiæ aduerſus irruptiones barbarorum firmiſſimum, & ſemper inuictum extiterat, Auguſto meriſe exitus contigit. Aquileia capta, atque deleta tantum inde proximæ prouinciæ pauoris iniectum, eſt, vt vrbium eius potiri, haud magni admodum negotij fuerit. Quamobrem Concordia, Altinum, Opitergium, Patauium, & Ateſte, quæ prope tum æſtuarium, eximiæ, atque inueteratæ nobilitatis oppida, attingebant, ciuibus pleriſque ad inſulas, quas diximus, properantibus primo aduentu, præſidiis deditis, in poteſtatem ceſſerunt. captaq;, ac direpta, ſubiectis facibus, diro, ac prope hoſtibus etiam ingrato ſpectaculo conflagrarunt. Maritimis his oppidis expugnatis, non recto curſu, ſicut opinio fuerat, ad Padum proceſſit, vt Romam, quod in ſermone iactabat, appeteret; credo, quòd Aëtium armatum ibi obuium extimuerit, verum ad dexteram conuerſus ſeſe intra Padum continuit, atque vni prædationi, ac vaſtationi, vt videbatur, vrbium deditus mediterranea Venetiæ oppida Taruiſium, Viceriam, Veronam, Mantuam, Cremonam, Brixiam, Bergomumq; petiuit, & capta, ac pariter militari populatione exhauſta ſubuertit. Tranſmiſſo inde Abdua Liguriam ingreſſus eandem vrbibus eius intulit labem, Laudi, Como, Nouariæ, Vercellis, Eporœdiæ, Taurino, Mediolano, ac Ticino. quarum omnium populi formidine conſternati relictis oppidis ad montes ferme, & loca ſitus difficultate munita confugerant. Inde, vt addit Diaconus, ineunte iam, vt opinor, hieme Padum ſine impedimento traiecit. atque occurrentes Æmiliæ vrbes, Piacentiam, Parmam, Regiumq; ſubinde adortus nullum item in eas exemplum hoſtilis feritatis omiſit. Iam omnia, quæ intra Apenninum, & Alpes erant, fuga, populatione, cæde, ſeruitute, incendio, & deſperatione repleta erant, nullaq; mali facies abetat, nefaria per omnes ordines, ſexus, & ætates barbarorum auaritia, crudelitate, ac licentia peruagante, cum vir, illa tempeſtate vnicus, ac bello princeps Aëtius opportunum auxilium reliquæ iamiam perituræ Italiæ attulit. Is maximum iampridem exercitum ex Romanis, barbariſq; contractum habebat, ita vt ex æquo cum Attila iuſto confligere prœlio poſſet, qui copias iam præda graues, ac fame, morbis, atque algore afflictas, & domum repetere cupientes, trahebat. Itaque, cum iam alter annus procederet, quo Opilio, Vincomalúſque conſulatum geſſerunt, cer- 453
nens illum recta per Æmiliam incitato Romam verſus imperu contendentem, ſuperiora Alarici tempora, quibus adhuc nihil fuerat triſtius, auerſatus, ad prouinciæ fines occurrit, ſummo prœlio, ſi opus eſſet, decertare paratus, atque Æmilienſes campos, non minus, quàm Catalaunicos, clade Hunnica inſignes poſteris proditurum confiſus. Attila interim, relicto Regio, Mutinam victorem, inſolentemq; exercitum VII Kal. Februarias duxit. Expectabant ciues noſtri ſuſpenſis, ac trepidantibus animis vltimum in horas ipſorum vrbis excidium, atque, omni humano deploraro auxilio, imminentem peſtem auertere, ſupplicibus ſolis ad Deum fuſis precibus, contendebant, cum repente, quaſi cœlo auditi, præter opinionem omnium voti ſui compotes ſunt effecti. ſiquidem Attila vt Tricaſſibus in Gallia virtute epiſcopi S. Lupi pepercit, ſic Mutinam in Italia meritis S. Geminiani intactam præteriit, neque hoſtili vllo detrimento affecit. Itaque Eccleſia Mutinenſis merito hodie quoque feſtum accepti huius à ſancto ſuo antiſtite beneficij diem, ſeptimum Kalendas Februarias, ſolemni pompa concelebrat, præclaro pietatis, ac religionis exemplo iampridem à maioribus inſtituto. Haud longius inde progreſſus Attila, pedem, opinante nemine, rettulit, atque exercitum ad Padum

reduxit, Aëtio acriter in tergis inſtante, atque extremum agmen cædibus, ac terrore premente. traiecit autem Padum, qua parte in ipſum Mincius influit. qui locus frequenti populorum vltro, citroq; commeantium tranſitu erat inſignis, ſine dubio maximis incommodis ab exercitu Aëtiano affectus. Cum autem caſtra ad Mincium trans Padum iam ſecurus ab Aëtio poſuiſſet, atq; adhuc ferocia de adorienda Roma verba iactaret, à ſuis circumfuſis ducibus, domum, vt dixi, ſpectantibus eſt admonitus, vt conatu illo, conſilióque deſiſteret, memor, Alaricum regem Gotthorum, poſtquam Romam diripuiſſet, fœdo naufragio deformatum paucos dies ſuperuixiſſe. Interim Valentinianus, receptu Attilæ cognito, paulisper reſpirare, ac quaſi ex cæcis ſeruitutis tenebris lucem aliquam libertatis cœpit aſpicere. itaque legationem de pace mittere ad Attilam, tanquam omnia æquioribus iam auribus acceptu rum, conſtituit, ac Leonem pontificem, hominem non maieſtate ſolum, ſed etiam ætate venerabilem ad id muneris legit, adiectis mandatis, vt quacunque conditione poſſet, Attilam non ſolum à progreſſione auerteret, ſed etiam ad Italiam primo quoque tempore relinquendā impelleret. Haud reſpuit in tanta rerum aſperitate laborem vllum egregius pontifex, ſed, comitatu honeſtiſſimo ſumpto, quàm maxima potuit, ad eum celeritate contendit. nactúſque ipſum ad Mincium, vt proxime, confidentem, ac ſæua adhuc ſecum de petenda Roma conſilia volutantem, ſe veniſſe à Valentiniano legatum oſtendit. Non potuit homo non minus moribus, quàm genere barbarus, tam ſancti, támque venerandi antiſtitis aſpectu non grauiter commoueri. itaque benigne, atque honorifice illum excepit, & libere, quæ peteret, exprome re iuſſit. Quibus tum verbis pontifex non ſolum optimus, ſed etiam diſertiſſimus cauſſam Italiæ, Vrbis, atque Eccleſiæ Romanæ orauerit, ac quemadmodum regis barbari pectus dicendo verſarit, nemo prodidit antiquorum. neque ad ea ex ingenio confingenda, (quod quidam nuper poetarum more fecerunt,) nobis veritatem conſectantibus ſuppetit animus. cum hactenus nihil, niſi ex vetuſtis ſumptum auctoribus, attulerimus. quod conſtat, ille hominem ferum, atque ab omni religione auerſum graui diuinæ iuſtitiæ commemoratione adeo permulſit, vt ipſum adhuc quibuſdam quaſi facibus inflammatum ad cupiditatem ſcelerati facinoris obeundam, promiſſo annuo tributo, ab eiuſmodi conſilio reuocarit. Additur res auditu mirabilis, Attilam non tam grauiſſima Leonis oratione placatum, quàm aſpectu alterius viri Leoni à tergo aſſiſtentis, atque ipſi gladium, ni obedientem ſe gereret, intentantis, fuiſſe perculſum. quod ipſe poſtea diſerte confeſſus eſt. nam, cum à ſuis reprehenderetur, quòd tam facile pontificis Romani nutui, auctoritatique ceſſiſſet, reſpondit, non ſe illum fuiſſe reueritum, ſed alterum pone illum in habitu ſacerdotali aſtantem, forma auguſta, & canicie venerabili præditum, & diſtricto gladio ſibi mortem, ni dicto audiens eſſet, acerrime minitantem. illum autem Petrum principem apoſtolorum fuiſſe noſtri merito crediderunt. Vulgo etiam inter Hunnos ſermo increbuit, Attilæ ferociam à duabus tandem feris fuiſſe perdomitam, Lupo in Gallia, & Leone in Italia, cum Lupum Tricaſſinum epiſcopum, & pontificem ſignificare Leonem vellent. Ita, motis à Mincio caſtris, Noricum verſus iter ſuſcepit, ac per loca ruinis ſtrata, agróſque recenti adhuc igne fumantes, atque ab omni genere alimentorum inopes exercitum precioſa potius, quàm neceſſaria præda onuſtum reduceret. atque inde, tranſmiſſo Danubio in Scythiam ſuam peruenit, fama ſæui prædatoris potius, quàm conſtantis bellatoris, relata. Hæc, quæ de irruptione Attilæ in Italiam ſcripſimus, paucis verbis Iornandes in Annalibus attigit: *Attila, inquit, recollectis viribus, Aquileiam vi magna diu obſeſſam capit. ac circumquaque prædis, & cædibus furibundus bacchatur. ad quem Valentinianus Imperator papam mittens, pacem cum eo fecit. exercitusq́; eius fame, peſte, morbo, cædibusq́; inſuper ab Aëtio attritus, eum reuerti fecit.* pluribus vero in eo libro tradidit, quem de rebus Geticis ſcripſit. Ceterum hæc vt noua, ſic miſerabilis admodum Venetiæ, Liguriæ, atque Æmiliæ, quæ adhuc ſub Imperij tutela omnibus bonis floruerant, calamitas accidit. neque enim Alaricus citerioris, ſed vlterioris Italiæ vrbes attigerat, quas hac impreſſione Attila contuſas prorſus, laceratáſque reliquit. Quare, profecto illo, populi tanta barbaro-

barorum mole leuati, alacres ſtatim omne ſuum ad accepta ſupellectilis damna reſarcienda, & tectorum iacturam quoquomodo reparandam ſtudium contulerunt. Nam qui ad montes, inſuláſve diffugerant, alióve quò dilapſi formidine fuerant, reuocati vrbes priſtina frequentia celebrarunt, & captiuos, quos potuerunt, vel ingenti pecuniæ magnitudine redimere deinde conati ſunt. in Venetia tamen Aquileia, Concordia, & Altinum, licet epiſcopis ad eccleſias ſuas adminiſtrandas reuerſis, nequaquam; Opitergium, Patauium, & Ateſte, ægre admodum, reſtituta ſunt. Id autem, (quis tandem occulta Dei conſilia prouideret;) bono quodam quaſi Italiæ fato euenit. Etenim hoc pacto vrbs clariſſima Venetiarum eſt condita, difficillimis aliquando temporibus veterem Italiæ dignitatem repræſentatura, ac fortiter ſæuiſſimum aquilonarium hoſtium impetum exceptura. Harum namque ciuitatum primores, qui ad inſulas confugerant, tam crebris, & tam ſæuis barbarorum impreſſionibus conſternati, cum patrias ſedes ſuas crematas, agróſque vaſtatos viderent, domicilia in inſulis ſibi perpetua ſtatuerunt. ac, communicatis conſiliis, non ſolum rationem inierunt, qua ſe aduerſus immanem incurſantium hoſtium libidinem tractanda re maritima tegerent, ſed etiam creatis magiſtratibus, quos Tribunos, Caſſiodoro teſte, vocarunt, certam inter ſe rempub. inſtituerunt, quam vſque ad Caroli Magni tempora tenuerunt. à quo armis petiti ex omnibus inſulis in vnam ferme, quam nunc incolunt, Riuum altum migrarunt. Quo caſu egregie, proſperéque defuncta ciuitas belli, paciſque ſtudiis pro temporum ratione colendis ad eam opum amplitudinem creuit, vt iam cum potentiſſimo quoque rege æquo marte terra, marique armis confligere non ſolum poſſit, ſed etiam auſit. His exceptis, reliquæ ciuitates ſuis quæque epiſcopis auctoribus, atque adiutoribus ſacras, & profanas ædes reſtituere, & priſtinum eis decorem reddere properarunt. ex quibus præcipue mira Euſebij archiepiſcopi apud Mediolanenſes opera, atque induſtria prædicatur. Eodem anno XVII Kalend. Maij Leo pontifex litteris Marcianum Auguſtum rogauit, vt Eutychetem ex iis locis, in quibus exul nefariam de Chriſto doctrinam tradebat, in remotiora, & ſecretiora loca retruderet, quò minore Eccleſiam detrimento vexaret. Vbi vero Attila in Scythiam rediit, quietis, otiique impatiens noua moliri, ſed occulta, vt antè, conſilia cœpit. nam palam Valentiniano, & Marciano Auguſtis minas intendit, occulte autem aduerſus Sangibanum regem Alanorum arma parauit: quia, Theodorico, & Gundidicario interemptis, & Valentiniano ad extremam prope deſperationem adducto, ipſum incolumem ſupereſſe, tanquam participem eiuſdem culpæ, dolebat. Itaque ad Valentinianum miſit, denuncians, ſe grauioribus Italiam incommodis affecturum, niſi Honoriam ſororem cum parte regalis opulentiæ ad ſe miſiſſet; ad Marcianum vero, ſe Illyricum nouo bello fatigaturum, niſi promiſſa à Theodoſio ſtipendia perſoluiſſet. & cum hæc minabundus iactaret, exercitum tamen ad diem conuenire iuſſum iterum in Galliam duxit, vt Alanos ad Ligerim conſidentes inuaderet. Qua re cognita, Thoriſmundus rex Gotthorum, id ad ſe quoque pertinere exiſtimans, qui proximas Alanis ſedes haberet, paratis continuo rebus Alanorum ſubſidio venit, atque, altero cum eo edito prœlio, victum in Scythiam ſe referre coegit. Huius pugnæ vnus Iornandes eſt auctor. Aëtium, quò minus Thoriſmundo auxilium tam aſperis temporibus ferret, fœdus cum Attila modo ictum, credo, continuit. Ob id Thoriſmundus incenſus, Aëtio iam, 454
Studióque conſulibus, quòd dubiis ſuis in rebus fuiſſet ab Aëtio deſtitutus, bellum Romanis in Gallia mouit, atque exercitum Arelate adduxit, &, cum adortus manu expugnare non potuiſſet, obſidionem admouit. Qua cognita, Aëtius propere cum copiis, quas in promptu habebat, accurrit, ac prœlium acre commiſit. neque tamen Thoriſmundum ab vrbe depellere potuit. Quod vt animaduertit Ferreolus, tum prætorio Galliarum præfectus, homo propter ſingularem prudentiam, atque excellentem humanitatem inter paucos apud Gotthos gratioſus, ad Thoriſmundum acceſſit, ac blande appellatum, ac conuiuio comiter exceptum ad eam relinquendam obſidionem induxit. Quod Sidonius ſic in epiſtolis rettulit: *Ferreolus, qui Gallias adminiſtrauit, tum cum maxime incolumes erant, Attilam Rheni*

hoſtem, Thoriſmundum Rhodani hoſpitem, Aëtium Ligeris liberatorem, ſola diſpoſitionum ſalubritate tolerauit. & propter prudentiam tantam currum eius prouinciales cum plauſuum maximo accentu ſpontaneis ſubiere ceruicibus. quia ſic habenas Galliarum tractauerat, vt poſſeſſor exhauſtus tributario iugo releuaretur. Rex Gotthiæ ferociſſimus affatu eius inflexus eſt. eúmque ab Arelatenſium portis remouit conuiuio, quem Aëtius non potuerat prælio. Attila inde domum reuerſus ſummo ſeſe otio tradidit. itaque poſt multas vxores ductas, vt moris erat illius gentis, puellam nomine Hildiconem, ſpecie præſtantem ſibi matrimonio copulauit, ac nuptias magna hilaritate animi celebrauit. quo facto vino, cibóque grauis in omnem libidinis intemperantiam ſe effudit. ſubinde fatigatione reſolutum ſomnus adeò altus oppreſſit, vt cum ſanguis è naribus manare cœpiſſet, ipſe nihil ſentiens faucibus; ac ſpiritu intercluſis extinctus ſit. poſtridie mane illuſtri iam procedente ſole cum miniſtri regem contra morem cubare viderent, triſtius aliquid ſuſpicati cubiculum ingrediuntur, atque ipſum ſine vulnere ſanguine merſum, puellámque demiſſo vultu ſub velamine lacrymantem offendunt. Quo dolore perculſi milites gentis ritu crinium parte reciſa ora vulneribus lacerarunt, amiſſum regem ingenti gemitu, eiulatuq; deflentes. atque inde funus apparatu regio inſtruxerunt. quippe in mediis campis, & intra tentorium ſericum cadauer poſuerunt. lectiſſimi autem equites circumcurſantes facta eius magnifica cantu lugubri cecinerunt, in hanc ſententiam: Attila rex Hunnorum Mundzucci filius, fortiſſimarum gentium dominus. qui ſolus, primusq; Scythica, & Germanica regna obtinuit. atque vtrumq; Imperium captis vrbibus terruit, & ne prædæ reliqua ſubiicerentur, placatus precibus annuum vectigal accepit. cumque hæc omnia ſingulari felicitate geſſerit, non vulnere hoſtium, non fraude ſuorum, ſed gente incolumi inter gaudia lætus ſine ſenſu doloris occubuit. Quibus carminibus abſolutis ſtrauam, quam vocabant, ſuper tumulum eius magna comeſſatione concelebrarunt, ac luctum gaudio temperarunt. Inde ſilentio noctis cadauer ſepulturæ mandatum, idque auro, argento, ferroq; munitum eſt. ſcilicet, vt ferro gentes edomitas, auro, argentoq; vtrumque ſpoliatum Imperium indicarent. addidere inde arma hoſtibus adempta, ceteraq; precioſa fortibus viris erepta inſignia. Marcellinus Aëtij impulſu Attilam à muliere confoſſum hoc anno notauit, alij in priorem retulerunt. Thoriſmundus etiam rex per eoſdem dies eſt mortuus. nam Toloſæ morbo oppreſſus, cum eius curandi gratia ſanguinem mitteret, à cliente inimicos falſo adeſſe nunciante, armis ſubtractis, occiſus eſt, ita tamen, vt ſcabello arrepto, antequam opprimeretur, nonnullos ex inſidiatoribus ſtrauerit. Eius mortui locum Theodoricus ſecundus frater obtinuit. cuius mores egregios pluribus verbis Sidonius epiſtola ſecunda deſcripſit, qui hoc tempore florere cœpit. His funeribus regiis ſimul etiam Pulcheriæ Auguſtæ obitus eſt adiunctus. Eodem anno, filij Attilæ de diuidendo inter ſe regno agere cum cœpiſſent, contentione orta eò deſcenderunt, vt populos ſubiectos in ſortem conücerent. Quod vbi Ardaricus rex Gepidarum audiit, indignum eſſe ratus, bellicoſiſſimas gentes, tanquam viles pecudum greges, ſorti committi, contra eos exercitum duxit, ac defectione ſua non populares ſolum ſuos, ſed alias etiam nationes ad libertatis ſtudium excitauit. ac prœlium in Pannonia iuxta flumen Netad aduerſus Hunnos, & eorum amicos iniuit. Ibi Ellace filio Attilæ natu maximo cum triginta ſuorum millibus ſtrato, reliqui fratres eius ad littus Pontici maris, vbi vetuſtas Gotthi ſedes habuerant, abire compulſi. Ita Hunni, quorum opes terra capere non potuerat, triſti diſſidio diſtracti ſubito conciderunt. Populi vero, qui illorum imperio obtemperauerant, ſedes à Marciano, & Valentiniano Imperatoribus impetrarunt, Gepidæ quidem Daciam, & munera ſtrenuis viris honoris cauſſa tribui ſolita; Oſtrogotthi vero Pannoniam, quæ Attilæ fuerat, à Sirmio ad Vindibonam; Sarmatæ, & quidam Hunni in Illyrico ad caſtrum Martenam; Scyri, & Satagarij Alani cum ſuo duce Candace, cuius notarius fuit auus Iordanis harum rerum ſcriptoris, Scythiam minorem, & Mœſiam inferiorem accepere; Rugi vero, aliique quidam Scandiopolim. Interim Valentinianus, vbi ab inſtantibus curis laxatus eſt animus, res duas omnium maxime improbatas, ac reip. ſibiq; demum pernicioſiſſimas, eſt aggreſſus.

quarum

quarum vna fuit turpioris libidinis, altera ſtolidæ cuiuſdam temeritatis. Vxorem ille Petronij Maximi perdite deperibat. erat autem Maximus ſenator, idemque Patricius, nepos illius Maximi, quem Theodoſius Gratiani vlciſcendi cauſſa ſuſtulerat. Hanc igitur forma excellentem cum miſere amare cœpiſſet, blanditiis primum ad ſui obſequium allicere nixus eſt. vbi vero pectus eius munitum pudicitiâ repperit, ad artem ſe contulit, quippe Maximum ad ſe acceſſiuit, & de induſtria ludere cum eo talis inſtituit, certoq; auro propoſito, annulo eius ludi victor potitus eſt. quem ſtatim Maximi nomine clam ad illius coniugẽ miſit. eamq; iuſſu mariti, ſigno accepto, properare in Palatium ad ſalutandam Eudoxiam Auguſtam præcepit. Mulier, annulo mariti cōſpecto, nulla de re ſuſpicans adiit, ac ſtatim in gynecceum à paratis ad id mulieribus deducta eſt. Neque ita multo poſt Valentinianus, Maximo relicto, libidine ardens acceſſit, atq; amorem teſtatus, caſtiſſimæ mulieri ſtuprum nefarium intulit, Sex. Tarquinium imitatus, qui violatione Lucretiæ regnum ex vrbe deiecit. Dimiſſa inde mulier, vt iniuriã violatæ pudicitiæ vindicaret, viro rem prodidit, ipſumq;, vt qui tanto probro occaſionem aperuiſſet, prope deteſtabunda increpuit. ac mox rei indignitate per ſe ſatis accenſum quibuſdã quaſi furiarum facibus ad tantam perſequendam contumeliam incitauit. Maximus inde, cum ſe Valentiniano vitam eripere ſine certo periculo non poſſe, viuente Aëtio animaduerteret, ipſum ante de medio ſibi tollendum exiſtimauit. Itaque rem aggreſſus, eunuchos regij corporis cuſtodes ſpe, præmiisq; corruptos induxit, vt Valentiniano perſuaderet, Aëtium rebus geſtis inflatum nouas res in Gallia meditari. Quod cum princeps credidiſſet, continuo cogitare de illius delendi ratione inſtituit. cum autem in hanc curam animnm intendiſſet, forte ex amico quodam quæſiuit, num Aëtij mortẽ vtilem fore reip. iudicaret. cui ille, Minimè vero, inquit. immo ſi illum ſuſtuleris, tu tibi dextram manu altera deſecabis. Qua voce haudquaquam deterritus, Aëtium Romam acciuit, & ſatellitibus in palatio collocatis, vbi acceſſit, per eos incautum vna cum Boetio amico fœdiſſime trucidauit. Quo extincto, ſimul omne Occidentalis Imperij præſidium concidit. tanta fuerat in eo virtutis indoles, tanta auctoritas, atq; ad omnes res conſulendas, atq; agendas conſilij promptitudo, animiq; alacritas. In eius locũ ſubſtitutus eſt Ricimer Sueuus, vt inquit Sidonius, nam alij Vandalum prodiderunt. qui genus maternum ad Valliam Gotthorum regem proximũ referebat. Valentiniano inde Auguſto VIII, & Anthemio, qui poſtea Imperauit, conſulibus, Marcianus Kal. Auguſti edictum edidit, vt qui Concilio Nicæno, Conſtantinopolitano, Epheſino, & Chalcedonenſi aſſenſum abnuerent, & cum Eutyche facientes Proterij epiſcopi Alexandrini conſuetudinem deuitarent, ij omnibus pœnis, quibus Apollinariſtæ hæretici, tenerentur. Cum duces Oſtrogotthorũ Valemirus, Theodemirus, & Vindemirus fratres diuerſis in locis in Pannonia habitarent, filij Attilæ eis irati, vt qui, tanquam mancipia, à legitimo domino profugiſſent, aduerſus Valemirum, Theodemiro, & Vindemiro inſcientibus, contenderunt. quorum impetum tanta ille virtute ſuſtinuit, vt eos acie fatigatos proſtrauerit, & cum exigua ſuorũ parte Scythiam petere trans Iſtrum coegerit. Quo die Theodemirus tam inſignis victoriæ nuncium à fratre accepit, eodem illi natus eſt puer ex concubina, quem Theodoricum vocauit. qui poſtea regnum Gotthorum in Italiam introduxit. Maximus, cum ad perimendum Valentinianum, vt certo iam vltore deſertũ, animo eſſet erectus, Oſtilam, & Tranſilam fidos quondã Aëtij ſatellites, indignitate domini necis iniecta, ac muneribus, & pecunia in præmium periculi oſtentata, impulit, vt Valentiniano parum ab eis caüenti manus afferrent. Nec conſilium feſellit euentus. XV Kal. Aprilis conuenerunt, atq; hominem inermem, neq; de eiuſmodi inſidiis cogitantem, in campo Martio pro tribunali concionantem nacti circunſteterũt, & per Ocillam Aëtij bucellarium ex aduerſo venientẽ gladio confoderunt, ac vita exuerũt. in eo tumultu Heraclius eunuchus cecidit, cum pro domini ſalute ſuum caput offerret, fidemq; in extremo etiam caſu præſtare contenderet. Tota inde non ſolũ regia, ſed etiam vrbe tanti facinoris magnitudine conſternata, nemo extitit, qui ſe Maximi conatibus aduerſariũ exhibuerit. Obiit Valentinianus anno Imperij ſui triceſimo, æta-

455

tis vero triceſimo quinto. Eo Imperante, Occidentale Imperium, quod deſidere ſub Honorio cœperat, labi, vt dixi ab initio, cœpit. Vnus tamen Attila ad terrorem hominum natus modo fortiter acie victus, modo afflicto exercitu eum pace dimiſſus, perennem ipſi apud poſteros conciliare beneuolentiam potuit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO,

LIBER XIIII.

MAXIMVS SECVNDVS IMPERATOR.

VALENTINIANVM inde Imperatores illi per tempora exceperunt, quibus dominantibus fœda, ac miſerabilis ipſa demum Occidentalis Imperij labes eſt ſubſequuta. Hi ſunt enim, qui ipſas prorſus Occidentis prouincias amiſſerunt; hi ſunt, qui Romam iterum, atque iterum, à barbaris captam, atque incenſam viderunt; hi, qui Italiæ Dominatione exuti nomen, gloriamque Romanam funditus euerterunt; hi denique, qui clariſſimum Imperij Romani lumen, atque inueteratam populis nobiliſſimæ gentis auctoritatem penitus extinxerunt. Nam, barbaris iam late omnia ditione, libidineque tenentibus, non ſolum antiqua Imperij maieſtas, ſed vetus etiam litterarum, atque ingenij dignitas omnino euanuit. neq; enim in tanto bellorum ardore, ac quotidiana ſeruitutis, necisque formidine priſtinis doctrinæ, atque eloquentiæ ſtudiis vacare hominibus licuit. Itaque fœcunda illa eruditorum, diſertorumque virorum propago, quæ vſq; ad primam Gotthorum in Italiam impreſſionem cum maxima omnium admiratione floruerat, tetro ipſo barbariæ tranſitu, tanquam infeſto rapidi cuiuſdam aquilonis impetu, prorſus exaruit. Quamobrem non erit mirandum, ſi nos etiam quæ ſequuntur, veteribus eo magis rerum deſtituti ſcriptoribus parcius, ac tanquam earum, quas deſcribemus, cladium atrocitate perculſi, quodammodo languidius attingemus. VALENTINIANO Imperatore perempto, Maximus non ſolum dolori ſuo ſe iniuria vlciſcenda ſatis feciſſe, ſed etiam occaſionem ad Imperium occupandum ſibi aperuiſſe putauit. neque enim Valentiniani proles virilis vlla extabat, cui iure hereditario id faſtigium deberetur, & ipſe ſatis ſe paratum non ſolum ad inuadendum, ſed etiam ad tuendum tantum dominatum arbitrabatur. Itaque eademmet hora, qua Valentinianus occiſus eſt, ex campo digreſſus, furore, ac ſcelere ardens, cum magna armatorum ſatellitum manu in Palatium iniit, atque Eudoxiam Auguſtam adeptus per vim, vxore paulo antè amiſſa, ſibi matrimonio ſociauit. quo facto, parati ad id, promiſſis muneribus, milites ipſum Imperatorem acclamantes leuarunt. Auguſtalibus inde inſignibus exornatus totum ſe tradidit fluctuanti Imperio componendo. Hic, vt inquit Sidonius, præfectura prætoriana, Patricij dignitate, ac conſulatu ſemel, atque iterum functus fuerat, ac moribus, pecunia, litteris, patrimoniis, & clientelis ita floruerat, vt nemo illo in vrbe conſpectior, nemo in rep. beatior putaretur. poſtquam autem Auguſtus appellatus, ac per eam cauſſam Palatinis incluſus liminibus, fuit, ante lucem vehementer ingemuit, quòd voti compos factus ſui fuiſſet. vſque adeo vt Imperij pondus peroſus ſæpe dixerit: Felicem te Damocles, qui regni neceſſitatem non vno longius prandio pertuliſti. neque id iniuria. nam vno tempore & palam, & occulte nefarias imperio, & capiti ſuo comparatas inſidias ſenſit. Etenim, nuncio in Galliam de Valentiniani cæde perlato, barbari omnes male iam pridem erga remp. animati repente ad arma ſunt conciti. ſiquidem & Saxones piratæ tractum Aremo-

Aremoricum infeſtum habere cœperunt, & Franci, atque Alemani more patrio Rhenanas ptouincias diuexarunt, & Gotthi ſubita defectione arma ceperũt. Quod Sidonius his verbis in Auito expreſſit:

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat. &
Francus Germanum primum, Belgamq́; ſecundum
Sternebat, Rhenumq́; ferox Alemane bibebas
Romanis ripis, & vtroque ſuperbus in agro
Vel ciuis, vel victor eras.

Francus autẽ Hildericus rex fuit, qui, teſte in Annalibus Iornande, hoc anno Merouco patri vita functo ſucceſſit. ac patrij regni prolatandi libidine ſtimulatus per hanc occaſionem Germaniam primam, & Belgicam ſecundam inuaſit. quarum in vna continebantur Magonciacum, Argentoratum, Nemetes, & Vangiones; in altera vero Rhemi, Sueſſiones, Catalauni, Veromandui, Attrebates, Camaracenſes, Tornacenſes, Siluanectæ, Bellouaci, Ambiani, Morini, & Bononienſes. Hęc vero damna vbi Maximus trepido nuncio deferente accepit, ſubito Auitum Aruernum, de quo ſuprà dictum eſt, magiſtrum vtriuſq; militiæ legit. eumq́; turbatis rebus Galliæ pro ſua conſulere prudentia iuſſit. quem honorem vt ab Auito ſuſceptum certus in Gallia rumor increbuit, omnis ſtatim Alemanorum, Saxonumq́; motus obtorpuit. Quare Auitus ad Gotthorum ſedandos motus conuerſus, Meſſianum, qui animos eorum exploraret, præmiſit, ac mox ipſe non armatus, ſed legatus, proceſſit. & Toloſani vna cum rege Theodotico iniuit. Dum hæc autem aguntur, Maximus nouo alio, & magis tetro ſcelere eſt appetitus. quod non ipſi ſolum, ſed vrbi etiam Romanæ præſens, ac memorabile exitium attulit. Is prima nocte cum Eudoxia cubans, illud in ſermone imprudenter iniecerat, ſe nimio illius amore incenſum viro eius Valentiniano inſidias tetendiſſe. eaq; vox altius, quam opus fuiſſet, in pectus Eudoxiæ penetrarat. itaque mulier ſiue propriæ contumeliæ impotens, ſiue alienæ vltionem iniuriæ appetens, ſtatim animum ad perniciem Maximi appulit. ac mox, aliis auxiliis deſperatis, occulte nunciũ ad Genſericum regem in Africã cum litteris, ac muneribus ampliſſimis amiſit, magnopere obteſtans. vt ad ſe, ciuitatemq́; Romanam infeſta Maximi tyrannide liberandam, ac ſimul ad Valentiniani mariti necem iniuſtiſſimam vindicandam accederet. id enim ipſum fœderi, amicitiæq; debere, quo nuper ſe cum eo per Honoricum filium obſidem aſtrinxiſſet. His litteris acceptis Genſericus erectus, optatam potius, quã ſperatam occaſionẽ vltro oblatam arripuit, ac ſubito ſpe ingentis, atq; opimæ prædæ illectus claſſem ad expeditionem Romanam inſtruxit, ac trecentis millibus Vandalorum, Maurorumq́ue impoſitis, curſum Romam verſus prope fatalem intendit, vt quod Alaricus ſummis votis expetitum, ac maximis viribus tentatum vix extorſit, id ipſe vltro quaſi à fortuna porrectum acciperet, id eſt, vt Romam à principio originis ſuę ab hoſtili clade prope intactam ſecunda irruptione affligeret, ac Vandalicæ feritatis veſtigia ad omnem poſteritatis memoriam in ipſo quoque Imperij domicilio impreſſa relinqueret. Itaque dum Maximus aulam, atque Imperium inter ſæuos militum, popularium, fœderatorumq́; tumultus nihil ex Africa aduerſi metuens regit, ecce de improuiſo ptidie Idus Iunias, nec opinantibus omnibus, Genſericus claſſem valido milite, atque omni bellico apparatu refertam ad littora Romana appellit, atque exercitum ad omnem vrbis oppugnationem inſtructiſſimum repente exponit, atq; explicatis ordinibus ducere ad mœnia eius inſtituit. Qua re cognita, tantus eueſtigio ciuitatem pauor inuaſit, vt eodem momento vrbs capta omnibus videretur. Itaq; populares iuxta, ac nobiles de ſua ſalute ſoliciti vrbe ſe tumultuoſe ptoripuerunt, atq; in montes, ſyluasq́;, vt tutiores futuri latebris, profugerunt. Qua trepidatione animaduerſa, Maximus & ipſe formidine anxius, ac prope ab omnibus auxiliis deſtitutus, ex vrbe exceſſit, ſeq́; ceteris non tam fœdæ, quã periculoſæ fugæ ſocium præbuit. Fugientem autem, ac ſolum vbi ſenatores quidam inimici eius viderunt, veteres ſubito offenſionum acerbitates animo reuocarunt, atq; iracundia incitati per occaſionẽ lapidibus inceſſerunt, ac mox tractum, laceratumq́;

per Vrſum Romanum militem in Tiberim proiecerunt. Quæ poſtquã Genſericus accepit, poſt triduum vrbem neceſſario pręſidio vacuam, nemine reſiſtente, iniuit. Cum in his anguſtiis res eſſet, Leo pontifex priſtinæ haudquaquam virtutis, ac pietatis oblitus, iterum ad patriæ, Eccleſiæq; ſalutem, quantũ apud barbarum hoſtem ſiue gratia, ſiuè auctoritate valeret, in extremo experiri periculo voluit. itaq; ſacra procerum caterua ſtipatus Genſerico ad vrbem aduentanti ſeſe obuium tulit, atq; ipſum in limine portæ adeptus, per omnia Chriſtianæ religionis ſacra, quibus ille magna ex parte eſſet addictus, orauit, vt ei ciuitati vellet parcere, cui nuper inimiciſſimus, ac ſæuiſſimus omnium Attila pepercisſet, cum ab ea adeunda ardentem animi ſui impetum temperaſſet. Non flexere ſanctiſſimi antiſtitis preces regem Chriſtianum, quæ paganum infregerant. nam vrbem ingreſſus, non tam profanas domos, quam ſacra templa, contrà quàm Eudoxiæ ipſi vocanti promiſerat, libidini, auaritiæq; militari permiſit. Ita Roma poſt annum quadrageſimum tertium, quàm à Gotthis capta, ac ſpoliata fuerat, iterum à Vandalis occupata, ac fœdiſſima populatione vaſtata eſt. neque enim priuatas, ac profanas ſolum opes abegerunt, ſed ſacram etiam ſupellectilem ſolido auro, atque argento, & lapidibus precioſis ad auguſtorum templorum ornamenta conſtantem, cui pepercerat Alaricus, eripuerunt. inter quæ aurea, atq; argentea magni ponderis vaſa, quæ Titus Hieroſolymis quondam attulerat, aſportata. quin etiam omnia Auguſtalia ornamenta, &, ſi qua erant antiquæ vrbis decora, ablata. ex quibus Iouis Capitolini tegularum ex ære auratarũ pars dimidia, ac ſtatuæ pleræq;, quæ egregij operis erant, auectæ. Iam vero hominum innumerabilis multitudo captiua facta. neque enim ciues ſolum paſſim in ſeruitutem abſtracti ſunt, ſed ipſa etiam Auguſta Eudoxia, huius memorabilis cladis auctor cum duabus filiabus Eudocia, Placidiaq; abductæ. Ex iis, qui vrbe ceſſerunt, alij alio incolumitatis cauſſa dilapſi ſunt. ex quibus Olybrius vir nobilitate inſignis, cui Placidia deſponſa erat, Conſtantinopolim abiit, atq; inde poſt aliquot annos ad accipiendum Imperium rediit. Euagrius vrbem non ſolum direptione, ſed etiam incendio deformatam ſcribit. Itaq; Varronis comprobata tum demum ſententia eſt, qui ex Vectij auctoritate prodidit, quando conditori vrbis Romulo duodecim vultures augurium effeciſſent, ipſam ad mille ducentos annos manſuram, neq; ita multo pòſt ruituram, ſi quidem hic milleſimus ducenteſimus annus vrbis conditæ numeratur. His actis, Genſericus, modo militari populationi impoſito, poſt quartum decimum denique diem vrbe exceſſit, ac Romanam prædam in naues impoſitam in Africam deportauit. quarum quæ ſtatuas deuehebat, aduerſa tempeſtate vexata interiit. reliquæ incolumes portus Africæ tenuerunt. Cum autem opes infinitas, ac populum ingentem in Africam deuexiſſet, prædam inter Vandalos, & Mauros, Victore teſte, ita diuiſit, vt maritos ab vxoribus, liberos à parentibus ad cumulandam miseræ captiuitatis äcerbitatem magna inclementia ſepararet. Quod vbi Deogratias Carthaginis epiſcopus paulo antè precibus Valentiniani creari ab eo permiſſus audiuit, vehemẽti dolore ſolicitatus vaſa ſacra emenda ingenuos redimendos, parentibus liberos, viris vxores reſtituendas curauit. atq; eis baſilicas duas Fauſti, & Varij cum lectulis, & ſtramentis ad cubandum attribuit: ægrotisq; quæ neceſſaria erant, miniſtrauit, medicis cibisq; ac medicamentis opportunis exhibitis. verum & hæc ſubſidia poſt biennij ſpacium epiſcopi mors immatura ſubduxit. Eudocia puella à Genſerico nuptui Tranſamundo filio data. Hac tam inſigni clade accepta, quę vberes etiam Italiæ vniuerſæ lacrymas elicuerat, Romani poſtquam hoſtem è finibus exceſſiſſe, ac, conſcenſis nauibus, perueniſſe in Africã didicerunt, alacribus, vt in tantis calamitatibus, animis patriam receperunt, pręter eos, quos hoſtilis libido captiuos abduxerat, quia pecuniæ ad ſe redimendos facultas defuerat. ac mox ſæuis vrbis vulneribus mederi, quæ populatio, ac flamma intulerant, inſtiterunt. in primis autem Leo pontifex, ſumma homo ſolertia, ac pietate ornatus omnia Titulorum vaſa ad vſum rei diuinæ ſpectantia ex argento refecit. præterea hydrias binas argenteas baſilicæ Conſtantinianæ, binas baſilicæ S. Petri, binas baſilicæ S. Pauli, quas Conſtantinus Magnus quondam obtulerat, renouauit. atq; eiſdem cameras etiam aut addidit, aut ornauit, aut inſtaurauit. reliqui

vero, vt quiſque potuit, priuata ædificiorum, ac ſupellectilis damna reſarcire conati ſunt, lapidibus etiam, cum alia deeſſent, ex vetuſtis nobilium operum monumentis, quibus vrbs adhuc, vel inuita barbaria, honeſtabatur, aſſumptis. atque huic quidem ſtudio & hoc, & ſequentibus deinceps annis eſt inſeruitũ. Nondum Auitus Toloſæ poſitus impoſitam ſibi à Maximo legationem confecerat, cum interempti Imperatoris, Romæque captæ fœda in Galliam fama perlata eſt. Tum vero Theodoricus rex, Gotthorum conſilio aduocato, Auito poteſtatem dicendi fecit. qui ita diſſerere cœpit: maluiſſe ſe patriis in agris ſtipendiis emeritis, & honoribus decurſis gaudentem reliquum vitæ ſpacium in quiete, ocioque traducere. verum poſtquam Maximus Auguſtus ignarum ſe, atque abſentem ad militaria munia reuocaſſet, prompto id officium animo recepiſſe, vt legatus ad ipſum adiret, petitum, vt fœdus à patre ſuo ictum confirmaret. quod nimirum pater eius, ſi ſuperſtes eſſet, iam pridem conceſſit, vt qui quondam ſua ſequutus conſilia à Narbonenſi obſidione ſe remouiſſet. Cui rex ex patrum auctoritate reſpondit: abſurde illum facere, qui illud rogaret, quod imperare pro ſuo iure poſſet; ac ſe paternæ comitatis inuidia oneraret, qui à ſe nihil vnquam poſtulandum putaſſet. Pacem, quam petis, inquit, vltro dabo, atque ad abolendam eam, quam Alaricus Roma capienda contraxit, inuidiam arma pro Romanis ſumam. ſi modo ego te ad nomen Auguſti recipiendum inducam. Quod tibi magnopere ſuadeo faciendum. Etenim

regnum non praripis vlli,
Nec quiſquam Latias Auguſtus poſſidet arces.
Qua vacat aula tua eſt.

Atque his dictis quæ ſpopondit data dextra confirmauit. Profecto inde in Atuernos Auito ciues his cognitis gaudio alacres occurrerunt, atque ignoro tribunal conſtrauerunt, & conuocata nobilitate ipſum ad Auguſtalia ſumenda inſignia cohortati ſunt. ſatis meritorum in eo dicentes hærere, in quo virtutis plurimum eluceret. rogare, vt difficillimo Galliæ tempore tribunal aſcendat, quæ hac opinione imbuta ſit, ſe illo principe libertatem, dignitatemque veterem poſſe recuperare. Ita ſuborta omnium acclamatione dies ad deferenda inſignia deſtinatur.

AVITVS IMPERATOR.

POST diem vero tertium proceres Galliæ citis euocati nunciis, cum in conſilium conueniſſent, Auitum militibus circunfuſis

Aggere compoſito ſtatuunt, ac torque coronant
Caſtrenſi mæſtum, donantq́; inſignia regni.

ac mox ſecundis clamoribus Auguſtum, atque Imperij vindicem ſemel, iterumq́; appellant. is dies VI Idus Iulias fuit. Auitus inde, vt erat ſumma rerum gerendarum ſolertia præditus, ſtatim ſenatum Romanum de dignitatis ſuæ prouectione commonefecit, ſeque ad iura ex æquo moderanda, & remp. viribus defendendam paratum eſſe oſtendit. ac mox Meſſiana Patricio lecto Egidio magiſtro militum, & Patricio tutelam earum ciuitatum, quæ trans Ligerim à Romanis tenerentur, aduerſus Francos tegendas commiſit: Ecdicio vero filio Comiti militum, quæ cis Ligerim eſſent, aduerſus Gotthos. Hiſpaniæ vero partem, quam Romani tenebant, cum vaſtati à Riciario rege Sueuorum incurſante audiret, Theodoricum regem orauit, vt pro fœdere ſecum inito ſibi tuendam aſſumeret, atque incurſibus Sueuorum obuiam iret. quod bellum Theodoricus libenter ſuſcepit. In Oriente Marcianus Auguſtus Valentinianum occiſum, & Romam captam, ac direptam poſtquam ſenatus Romani litteris didicit, vehementer pro eo, ac debuit, verũ pro inſita ingenij tarditate, quam etiã grauis ætas, ac naturalis ſenectutis languor intenderat, opportunũ tantis malis ſubito, vt res ferebat, afferre auxilium haud potuit; neq; quod à ſenatu Romano rogabatur, conſilium de ſucceſſore ipſi Valentiniano ſubſtituendo expedite in tempore valuit. Eodem anno VI Idus Iulias Pannonia ſæuo adeo terræmotu concuſſa eſt, vt vrbs Sabaria tota procideri. Ioanne inde, & Varane conſulibus, Auitus Auguſtus, rebus Galliæ ex ſententia conſtitutis, in Italiam 456

ad incundam iuſti Imperij poſſeſſionem ſibi tranſgrediendum putauit. Itaque Gotthicis ſuffultus auxiliis, ſuperatis alpibus Romam acceſſit, atq; ab omnibus benigne exceptus res tractare pro ipſo Imperij iure, nemine contradicente, inſtituit. quibus perfectis, tanquam ab omni periculo ſeditionis ſecurus Gotthos domū remitit, ac ſeſe Romanorū præſidio tradidit. Quare animaduerſa, ſenatus, ſiue luxurioſa eius vita, vt quidam tradidere, permotus, ſiue Marciani imperio obſequutus, paratis occulte auxiliis, repente in eum inuaſit, ac nullo negotio vrbe deiecit. In hoc rerum articulo deprehenſus Auitus, quòd pares ad reſiſtendum vires non haberet, Aemiliam ſibi repetendam decreuit. Itaque languido, atque infirmo admodum comitatu iter ingreſſus, Placentiam adiit. Ea tempeſtate Ricimer Sueuus magiſter militum in locum Aëtij à Valentiniano, vt diximus, factus ſuis humeris totum prope ſuſtinebat Imperium. cum autem Auitum Placentiam progreſſum andiſſet, tanquam officij cauſſa ad eum acceſſit, ac iuſſu Marciani tumultu concito ipſum comprehendit, ita vt Meſſianum etiam Patricium eius ſtrenue ſe pro principe ſuo gerentē proſtrauerit. ac XVI Kal. Iunias Imperio ſe abdicare coëgit. Auitus autē, Imperio dimiſſo, ne priuatā vitam ex tanto faſtigio, vnde repēte detractus admirabili fortunæ inconſtantia erat, ingreſſus omnino contemptui haberetur, eccleſiam Placentinam, quæ vacabat, accepit, & pro Imperatore epiſcopum induit. mox autem cum ſenſiſſet, ſenatum adhuc iratum ſibi, licet iam epiſcopo, inſidiari, inde diſceſſit, atque ad baſilicam S. Iuliani martyris in Aruernos ire contendit. verum in via morbo intempeſtiuo oppreſſus, ne id quidem aſſequi morte præuentus potuit, vir propter egregiam animi indolem, virtutiſque præſtantiam, à Sidonio præcipue celebratam, hoc rerum, & vitæ exitu indigniſſimus. XV inde Kal Octobris Remiſcus ex eadem parte Patricius in Palatio Claſſis apud Rauennam occiſus eſt. Theodoricus rex Riciarium regem Sueuorum ex Callecia, & Luſitania in prouinciam Romanorum irrumpentem Auiti rogatu monuerat, vt ſuis ſe continere finibus vellet, atq; ſuperbū ab illo reſponſum tulerat. quo Theodoricus accenſus, arma aduerſus eum parauit, Gunderico, & Hilperico regibus Burgundionum in ſocietatem aſcitis. tranſgreſſuſque Pirenæos, atque ad illum profectus, ſigna cum eo contulit ad amnem Vrbium, qui non longe ab Aſturica fluit. ac Sueuos prœlio ſuperatos pene ad internecionem deleuit. Riciarium vero è prœlio fugientem, cum, nauicula conſcenſa, ſalutem ſibi quærere contendiſſet, aduerſante auſtro reiectum in poteſtatem adduxit. eoque multari capite iuſſo, veniam Sueuis conceſſit, & pro Riciario Achiulfum clientem ſuum regem attribuit ex Varnorum ſtirpe longe à Gotthorum ſanguine procreatum. Sueuisq; ea de re tumultum agentibus, Calleciam, & Luſitaniam hoſtiliter peruaſtauit. Genſericus rex, poſtquam ſemel capienda Roma fœdus cum Romanis ictum violauit, ei ſceleri nouum adiecit ſcelus. quippe partem Africæ, quam Valentiniano in diuiſione permiſerat, repente contra fœdus inuaſit, ac, præfectis Romanorum expulſis, imperij, ditioniſque ſuæ effecit. neque Romani poſthac iuris aliquid in Africa habuerunt, donec eam per
457 Iuſtinianum Auguſtum pòſt feliciſſima victoria receperunt. Sequenti anno, Conſtantino, & Rufo conſulibus, Marcianus Auguſtus, cum adhuc conſilia de ſucceſſore Valentiniano ſufficiendo tractaret, repente VI Kal. Martias vita ceſſit, maiorem laudem ex Catholicæ fidei, quàm ex rei publicæ defenſione adeptus: ſtatimque in eius locum Leo Thrax Aſparis Patricij ſuffragatione ſuffectus, atque ab Anatolio Conſtantinopolitano epiſcopo coronatus eſt. Ille vero noui principio Imperij cum alia multa, quæ emendatione egere videbantur, conſtituit, tum præcipue Imperatorem vacuo Occidenti dare decreuit, ne rurſus ea ſedes ab aliquo temere, atque inuito ſenatu, occuparetur. Itaque Maiorianum eximiæ virtutis, ac ſpectatæ prudentiæ virum nactus eum, de quo antè commemorauimus, pridie Kal. Martias militum magiſtrum effecit, ac Ricimerem Patriciatus dignitate ornauit. ac primo quoq; tempore Maiorianū in Italiam ad accipiendū Imperium cum litteris, & comitatu honeſtiſſimo miſit. Interim Burto à Maioriano equitū magiſtro præmiſſus paucorum militum opera Alemanos deuicit, qui in Rhætos inuecti Caninos campos infeſta populatione vaſtabant. Marciani morte audita, qui acrem ſe

Chalce-

Chalcedonenſis concilij vindicẽ exhibuerat, Alexandrini nouã ſtatim ſeditionem mouerunt, ac die Paſchatis Timotheum Aelurum concilij eius inimicum epiſcopum declararunt, Proterio Catholico, qui Dioſcoro ſuffectus fuerat, interfecto, ac per vrbis vias fœdiſſime tracto. Hac de re Leo pontifex ab Anatolio certior factus v Idus Iunij ad Leonem Auguſtum litteras miſit, quibus Imperij celſitudinem gratulatus monuit, vt Concilij Chalcedonenſis tutelam ſuſciperet, quod ab eccleſia Alexandrina conuelleretur, & vt ei eccleſiæ Catholicum antiſtitem daret.

MAIORIANVS AVGVSTVS.

INTERIM Maiorianus ſecunda nauigatione vſus poſt dies triginta in Italiam adiit, ac Rauennam progreſſus Kal. Aprilis ſexto ab vrbe lapide in loco, qui ad Columellas dicebatur, Imperator exercitu approbante leuatus, atque Auguſti nomine inſignitus eſt. inde vrbem ingreſſus Ricimere Patricio in conſiliorũ, rerumq; omnium ſocietatem accepto rebus conſulere neceſſariis cœpit. Verſabantur in primis ante omnium oculos graues Genſerici iniuriæ, qui in ſumma pace vrbem Romam cepiſſet, & captam, direptamq; cremaſſet. quas etiam augebant recentia eius maleficia. nam vt ſuperiore anno Africam ſubegerat, ſic hoc Italiam, & maxime Campaniam ſibi deprædandam aſſumpſerat. Ea de cauſſa Maiorianus, vt tantam audaciam coerceret, atq; Africam, ſi poſſet, recuperaret, claſſem ſupero mari conſtruxit. cui rei Gallia quoque, quanquam aſſidua feſſa tributis, ſumptum ſummo ſtudio contulit, vt Sidonius ſcriptum reliquit. ac dum tacite bellum in alterum annum parauit, firmiſſimã militum manum ad tuendam Campanię oram immiſit. itaque, cum Genſericus littori claſſem applicuiſſet, conatu irrito ſe referre coëgit. Nam cum Mauri expoſiti relictis in nauibus Vandalis repente ſecuros agricolas inuaſiſſent, Romani ex inſidiis, in quibus ſe condiderant, erumpentes in eos impreſſionem fecerunt, atque palantes ad colles refugere compulerunt. qua re conſpecta Vandali arreptis armis, atque equis expoſitis ad liberandos Mauros accurrerunt, ac prœlium acre cum Romanis fecerunt. quo demũ pulſi ad mare, nauesq; ſe retulerunt, atq; liberum eis campum cum ſpoliis reliquerunt. In Hiſpania pars Sueuorum rege à Theodorico dato non contenti Maldram ſibi conſtituere regem. quibus Theodoricus bellum ita facere inſtitit, vt multis templis, oppidiſque vaſtatis demum Emeritæ vrbi opulentiſſimæ obſidionem admouerit. Maiorianus inde Auguſtus conſulatum vna cum Leone Auguſto Kalen. Ianuariis iniit, atque 458 Idibus epiſtolam ad ſenatum in hæc verba ſcripſit: *Imperator factus ſum P. C. veſtris, militumq; ſuffragiis. adſit cœptis omnium propicius Deus, qui regni noſtri augeat pro veſtra, & publica vtilitate ſucceſſus. qui ad capiendum principatum non voluntate mea, ſed obſequio publicæ deuotionis acceſſi, ne aut mihi ſoli viuerem, aut ingratus reip. cui natus ſum, iudicarer, ſi recuſauiſſem. Kal. Ianuarijs ſuſcepti feliciter conſulatus faſces ereximus, vt præſens annus naſcentis Imperij noſtri incrementa ſuſcipiens, noſtro etiam nomine ſignaretur. Fauete nunc principi, quem feciſtis, & tractandarum rerum curam communicate nobiſcum, vt Imperium quod mihi, vobis annitentibus, datũ eſt, ſtudiis communibus augeatur. & noſtris temporibus iuſtitiam, ac virtutes valituras putate. nemo delationes metuat, quas & priuati in aliorum moribus improbauimus: nemo calumnias reformidet, niſi quas ipſe cõmouerit. Nos cum patre, Patricioq; noſtro Ricimere res militaris curam geremus, & Romanæ reip. ſtatum, quem communibus excubiis & ab externo hoſte & à domeſtica clade liberauimus, Deo beneiuuante, tuebimur. atque auctoritate principis, & obſequio collegæ, vt veſtrum in me vobis non poſſit diſplicere iudicium, enitemur.* Poſt Romam à Gotthis vaſtatam praua conſuetudo inceſſerat, vt ad publica ædificia reparanda ſaxa ex antiquis operibus ſumerentur. cæque ratio ſenſim poſt Vandalicam cladem ad priuatas etiam conſtructiones erat tranſlata. Quod cum magno cum vrbis veteris dehoneſtamento committeretur, in qua vetuſta illa monumenta vulgo ab aduenis cum aliqua priſcæ non tam magnificentiæ, quàm induſtriæ reuerentia viſebantur; Maiorianus rem non ferendam ratus, VI Idus Iulias edictum ad Æmilianum præfectum prætorio tale miſit: *Nobis rempubl. moderantibus, volumus emendari, quod iamdudum ad decolorandam vrbis venerabilis faciem deteſtabamur admitti. AEdes ſiquidem publicas, in quibus omnis ciuitatis conſiſtit ornatus, paſſim dirui, plectenda vrbani officij ſuggeſtione mani-*

feſtum eſt. Dum neceſſaria publico operi ſaxa finguntur, antiquarum ædium diſſipatur ſpecioſa conſtructio, &, vt paruum aliquid reparetur, magna diruuntur. Hinc iam occaſio naſcitur, vt etiam vnus quiſque priuatum ædificium conſtruens per gratiam iudicum in vrbe poſitorum de publicis locis neceſſaria transferre non dubitet, cum hæc, quæ ad ſplendorem vrbium pertinent, ſtudio ciuium debeant etiam ſub reparatione ſeruari. Idcirco generali lege ſancimus, vt cuncta ædificia, quæ vel in templis alijsq. monumentis à veteribus condita propter vſum, vel amœnitatem publicam ſurrexerunt, ita à nemine deſtrui, atque contingi, vt iudex, qui hoc fieri ſtatuerit, quinquaginta librarum auri illatione feriatur. apparitores vero, atq. numerarij, qui iubenti obtemperauerint, & ſua neutiquam ſuggeſtione reſtiterint, fuſtuario ſupplicio, ſubditos, manuum quoque amiſſione truncandos, per quas ſeruanda veterum monumenta temerantur. Poſt hæc Rauenna ad claſſem profectus, exercitum, quem ex omnibus barbarorum nationibus ingentem contraxerat, in naues impoſuit, ac res omnes ad bellum Africæ faciendum neceſſarias comparauit. Ligurnum inde progreſſus, vt Vandalorum, & Genſerici apparatum bellicum exploraret, & an Afri bono erga Romanos animo eſſent, exquireret, clam in Africam ſibi contendendum putauit. Itaque quaſi legatus ab Imperatore ad conciliandam concordiam mitteretur, alio vultu, ac nomine induto, ne quo forte agnitus detrimento afficeretur, ad Genſericum peruenit. exceptusque ab eo occurrente, vt amicus, atque in interiorem domum perductus, in qua arma, cæteraque precioſa erant diſpoſita, oculis omnia perluſtrauit, ac demum animo ſuo ſatisfactum exiſtimans, ad claſſem, exercitumq; reuertit, ſolertiſſimi ducis magis, quàm prudentis Imperatoris officio functus. atque inde terreſtri eum itinere ad columnas Herculis duxit. Quo vbi acceſſit, tanto ſtudio, tantaque alacritate militum Mauritaniæ littus, freto tranſmiſſo, obtinuit, vt ſperarent omnes, ſe armis, conſilio, atq; auſpiciis eius Africam eſſe recuperaturos. Ex Mauritania inde tranſgreſſus, in Africam claſſem Carthagini appulit, atq; vrbi oppugnationem admouit. Quo minus autem eam ceperit, morbus grauiſſimus, in quem incidit, moram iniecit. ex quo recreatus claſſe à Vandalis incumbentibus afflictata inani incœpto diſceſſit. Rauennam autem regreſſus VII Kal. Nouembris ad præfectum prætorio Baſilium ſcripſit de ſanctimonialibus, & viduis, & ſucceſſionibus earum. & VIII Idus Nouembris, vt intra triginta annos curiales ad ordinem ſuum, quem deſeruerant, reuocarentur. Ceterum, progrediente in Hiſpaniam Imperatore, Theodoricus rex neſcio qua cauſſa offenſus, relicta obſidione Emeritæ, in Galliam rediit, atq; infeſtum exercitum in Romanorum prouinciam ita induxit, vt neque profanis, neque ſacris ædificiis abſtinuerit, ſed agros, vrbesque vaſtatione, atque incendio lacerarit. Iam res Italiæ in commodiorem erant ſtatum redactæ, multique captiui ab Attila pridem facti redierant, & domos velut poſtliminio repetierant. Itaque Leo pontifex à Niceta epiſcopo Aquileienſi ſuper vxoribus eorum, qui redibant, conſultus XII Kal. Aprilis ita reſpondit: *Cum per bellicam cladem, & per grauiſſimos hoſtium incurſus ita quædam dicatis diuiſa eſſe coniugia, vt, abductis in captiuitatem viris, fœminæ eorum remanſerint deſtitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarent, aut nunquam à dominatione crederent liberandos, & ad aliorum coniugium ſolitudine cogente tranſierint; cumq. nunc ſtatu rerum, auxiliante domino, in meliora conuerſo, nonnulli eorum, qui putabantur periſſe, redierint, merito caritas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis iunctæ ſunt viris, à nobis debeat ordinari.* Inde ſtatuit, vt prioribus nuptiis ſtarent. poſtridie vero ad Leonem Imperatorem ſcripſit, ſe legatos ad eum mittere, qui fidem Nicænam, & Chalcedonenſem docerent. Ille vero Concilium Chalcedonenſe ad ſingulos Catholicos epiſcopos miſit. atque eorum de illo ſententiam percontatus, ab omnibus conſpirātia adeo inter ſe reſponſa accepit, vt vno tempore, & vnius viri ore edita viderentur. Ricimere inde Patricio
459 conſulatū ſine collega gerente, Theodoricus, bello in Gallia cum Romanis continuato, arma ad Rhodanū vſq; omnia ſubigendo produxit, ac Lugdunū, oppidum opulentū tanta demum mole inuaſit, vt ſub ius, poteſtatemq; redactum populatione, atq; incendio deformauit. Inde, cum Achiulfum regem Sueuis à ſe tributum defectionem feciſſe comperiſſet, nouum aduerſus Sueuos exercitū in Hiſpaniam miſit, ac, prælio facto, ipſum comprehendit, ac ſtatim pœna capitali mulctauit.

Qua cla-

Qua clade compulſi Sueui, miſſis ad Theodoricum oratoribus, pacē poſtularunt. quibus ille benigne acceptis non ſolum impunitatem dedit, ſed etiam regem, vt ex gente ſua pro arbitrio ſibi crearent, conceſſit. illi Roſimundum aſciuerūt. eo bello Callæciæ, & Beticæ damna grauiſſima importata. Leo pontifex pridie Nonas Martias epiſcopos Campaniæ, Samnij, & Piceni admonuit, vt à baptiſmate in diebus martyrum impartiendo cauerent, ſed id honoris tantum diei Paſchatis, & Pentecoſtes haberent. Leo vero Auguſtus à Catholicis rogatus iudicium de Timotheo Æluro epiſcopo Alexandrino Chalcedonenſis Concilij inimico permiſit. qui eum non tam male de fide ſentire, quàm iniuſte ſedem Alexandrinam obtinere cum iudicaſſent, in exilium proiecerunt. atque ei Timotheum alterum cognomine Soloſaciolum, virum Catholicum, ſuffecerunt. Iam erat annus à Chriſti ortu quadringenteſimus ſexageſimus, quo conſulatum geſſerunt Magnus, & Apollonius. 460
Eo anno ineunte, Maiorianus Auguſtus Gallica clade permotus, aſpera adhuc hieme, magno labore cum exercitu Alpes tranſcendit, credo, vt Galliam armis pacaret primum, deinde afflictam beneficiis recrearet. itaq;, acri inito bello, Gotthos ex omnibus, quæ occupauerant, oppidis expulit, ac pace data, prouinciā perluſtrauit. Quo facto, Sidonius, qui tum pangendis carminibus excellebat, ipſum victoria ouantem nobili Panegyrico ſalutauit, in quo præſidium rebus Galliæ afflictis; atque in primis Lugdunenſi popoſcit, inquiens:

Et quia laxatus nimium ſpes vnica rebus
Veniſti, noſtris, petimus, ſuccurre ruinis,
Lugdunumq; tuam, dum præteris aſpice victor.
Ocia poſt nimios poſcit te fracta labores.
Qui pacem das, redde animum. boue, fruge, colono,
Ciuibus exhauſta eſt. Stantes fortuna latebat.
Dum capitur, væ quanta fuit! poſt gaudia principis
Delectat meminiſſe mali. populatibus, igni
Etſi concidimus, veniens tamen omnia tecum
Reſtituis. fuimus veſtri quia cauſſa triumphi,
Ipſa ruina placet.

Ceterum Maiorianus, cum in animo bellum Vandalicum parum proſpere paulò antè tentatum haberet, Gotthos ex fœdere auxilio aduocauit. qua re præcepta; Genſericus ſibi timens & ipſe pacem à Maioriano petiuit. Eo anno Sueui in Hiſpania bello externo ſoluti, arma inter ſe contulerunt, atque vna pars, Maldra rege, Luſitaniam; altera, Roſimundo, Callæciam peruaſtauit. Quo in bello dum illi occupati fuerunt, Heruli Bæticā hoſtili populatione dilacerarunt. Maiorianus autem cum eſſet Arelate, v Kal. Aprilis litteras ad Ricimerem dedit, vt videret, ne quis inuitus ad clericatum proueheretur. Index litterarum; vnde honores Ricimeris agnoſci poſſunt, hic fuit: *Ricimeri viro illuſtri, Comiti, Magiſtro vtriuſque militiæ, & Patricio.* Neq; vero ſolum hunc annum Maiorianus in Gallia ordinanda traduxit. 461
ſed etiam inſequentem, quo Seuerinus, & Dagalaiphus conſulatum adminiſtrarunt. in quo ludos Circenſes, atque in ipſis ludis epulum magnificentiſſimum edidit. cui Seuerinus conſul, & Magnus ex conſule vna cum Sidonio affuerunt: *Venio,* inquit hic, *Arelate. ac, principe Maioriano poſt diem viſo, in forum ex more deſcēdo. poſtridie iuſſit Auguſtus, vt epulo ſuis Circenſibus ludis intereſſemus. primus iacebat cornu ſiniſtro conſul ordinarius Seuerinus. iuxta eum Magnus olim ex præfecto, nuper ex conſule, par honoribus perſona geminatis.* Sic tum fortuna Rom. tulit Imperij, vt quo celerius caderet, bonus, ac ſtrenuus nemo Imperator quinquennalia vota perſolueret. verū cito ſi non morte naturali periret, at violenta, & per ſuorum coniurationē conflata occumberet. Quod tum Maioriano immerito vſuuenit. Etenim, dum rebus Galliæ diſponendis intentus abeſt, Ricimer, & Seuerus, ambo Patricij, conſpiratione inita, inter ſe pepigerunt, vti Ricimer Maioriano vitā adimeret, Seuerus Imperij faſtigium vſurparet. neq; enim barbarus eos adhuc ſpiritus, eamq; impudentiā ſumpſerat, vt ornamēta attrectare Auguſtalia ſuſtineret, quę ille prope ſancta, & ſibi indecora exiſtimaret. Interim Maiorianus, ne ocioſus in Gallia verſaretur, Alanos inde pelleret;

vt qui infirmioribus opibus eſſent, quàm aut Burgundiones, aut Franci, contendit. cuius impetum cum illi ſuſtinere non poſſent, Italiam ſe petere, eamq; vaſtare velle oſtenderunt. atq; ita illum ex Gallia ad tuendam redire Italiam coegerunt. Ea res Ricimeri deſtinati facinoris perpetrandi occaſionem aperuit. Cum enim Maiorianus Derthonam oppidum perueniſſet, Ricimer ſiue vltro profectus ſiue ab illo acceſſitus, cum exercitu propius acceſſit, IIII Nonas Auguſti ipſum nihil aduerſi ſuſpicantem per diſpoſitos ſatellites cõprehendit, atq; Imperio abdicare coactum protinus VII Idus ad fluuium Hyram occidit. Quo ictu reſp. ingens ſane vulnus accepit. nam, ſi vita ſuppeditaſſet, nemo dubitauit, quin ille conſilio, ac viribus ſuis Occidentales prouincias fuiſſet recepturus, ac væſanam barbarorum audaciam compreſſurus.

SEVERVS AVGVSTVS.

HIs actis, Ricimer inde Rauennam repetiit, ac XIII Kal. Decembris Seuerum Imperatorem, militaribus paratis antè ſtudiis, iniuſſu Leonis Auguſti declarauit. Genſericus, vbi Maiorianum morte extinctum accepit, ſimul fœdus, quo cum Romanis tenebatur, euanuiſſe interpretatus, animũ ad inſulas Africę obiectas adiecit, Siciliam, Sardiniam, Maioricam, & Minoricam. eaſq; anniuerſariis fatigare latrociniis inſtitit. cui Seuerus tanta virtute, atque armorum mole occurrit, vt imperium eius alioqui iuſtum, ac moderatum in primis conſtans ipſa littorum, inſularumq; defenſio illuſtrarit. Maioriano ex Gallia profecto, Childericus rex Francorũ propter intoleranda tributa, & nefarias libidines populis ſuis inuiſus ab eis regno depellitur. ille auxilij inops in Thuringiã veterem patriã ſe recepit, ac Vindomalum fidum amicum, qui ſæuientes erga ſe Francorum animos mitigaret, ac ſibi reditum in tempore compararet, reliquit, ſigno dato, quo ſe moneri volebat, quando tuto domum repetere poſſet. is fuit aureus nummus in duas partes diſſectus: quarum vnam ipſe ſecum detulit; alteram, qua moneri volebat, apud amicum reliquit. Eo profecto, Franci regio Imperio aſſueti Egidium magiſtrum militum, qui pro Romanis Sueſſione ſedebat, magno animorum conſenſu ſibi regem depopoſcerunt. atq; vltro ſe illius arbitrio ſubiecerunt. In Hiſpania vero Sueui, Maldra rege amiſſo, magnis à Gotthis cladibus afflictati demum pacem à rege Theodorico poſtularunt. Eodem anno III Idus Aprilis Leo Pontifex naturæ conceſſit, propter viræ ſanctitatem numero Diuorum aſcriptus, propter ſcientiæ magnitudinem Magni cognomine inſignitus. Proſper Aquitanus, qui illi fuerat ab epiſtolis, paulo pòſt eccleſiam Regienſem in Æmilia accepit. vbi propter ſanctitatem item ſuam ab Eccleſia inter Confeſſores relatus ſummis honoribus in hunc vſque diem à vicinis noſtris Regienſibus colitur. Hilarius diaconus, natione Sardus, patria Caralitanus, profeſſione monachus, XIII Kalen. Maij Leonis locum obtinuit. In Gallia XVIII Kalen. Decembris epiſcopi quidam Turonibus conuenere, ac de moribus Gallicanæ eccleſiæ decreuere. extant cum decretis nomina epiſcoporum, Perpetuus Turonenſis, Veturius Cænomanus, Leo Bituricenſis, Euſebius Nanneticus, Amandinus Catalaunicus, Germanus Rothomagenſis,
462 Arthemius Rhedonicus, & Manſuetus Britannorum. Proximo anno, Leone iterum, & Seuero conſulibus, Genſericus inſulas Imperij, eadem, qua cepit, libidine diuexauit. atque ei Ricimer Seueri iuſſu, quacunque potuit, ope occurrit. Theodoricus autem quietis, quæ rebus ſuis pernicioſa eſſet, impatiens Rauennium Seueri Comitem ad defectionem ſolicitauit. atque ab eo nobilem, & opulentam Narbonenſium vrbem accepit. Quo facto, magnum rurſus in Gallia bellum eſt ortum. cuius tenuis ad nos vix fama manauit. Per eoſdem dies, vt Iornandes in Annalibus prodidit, crebris in Gallia portentis eſt laboratum. villæ, homines, pecudes paſſim de cœlo tacti; &, quod horrorem maiorem incuſſit, duo iuuenes aduſti cadaueribus concretis inuenti, Viennæ mœnia frequentibus terræmotibus conquaſſata, ignibusque accenſis caducæ culminum criſtæ ſuperiecto fauillarum monte ſepultæ. quin etiam lupi, ac cerui portas vrbis ingreſſi, atque impune per forum vagati terrorem ingentem in hominum mentibus excitarunt.

Quæ ma-

Quę mala, quòd cœleſtem oſtentare iracundiam viderentur, expiare cupiens Mamertus vrbis epiſcopus, vir ſanctiſſimus, vetere Niniuitarũ exemplo ad Dei opem ſuppliciter implorandam confugit. cum autem ſæuientibus adhuc prodigiis populus ferme totus ex vrbe formidine conſternatus ceſſit; ac Reſurrectionis diem, tanquàm certum eorum malorum terminum, ſuſpenſis animis expectaret, factum eſt, vt in Vigiliis, dum res diuina perageretur, repente Palatium vrbis exarſerit. quo pauore perculſis, ac templo egreſſis qui aderant, omnibus, quòd plane ſibi perſuaderent, aut vrbem totam hoc incendio flagraturam, aut dehiſcentẽ terram omnia vno hauſtu eſſe deuoraturam, rurſus Mamertus ante altare proſtratus cum gemitu & lacrymis Dei miſericordiam inuocauit. Itaq; quod incendium ingens vis aquæ certatim allatæ lenire non potuerat, repente ipſe piarum lacrymarum vbertate reſtinxit. Ea de cauſſa, aduentante Aſcenſione, in qua ſupplicationes Deo pro impetrandis imbribus, aut ſerenitate adhiberi, ſed frigide, ac plane oſcitanter, lapſa vetere diſciplina, ſolebant, eaſdem populo indixit, ſed nouam orandi, ieiunandi, & erogandi rationem, priſco ritu reuocato, inuexit. Qua religione diuinum numen placarum finem tandem cœleſtibus prodigiis, ac territamentis impoſuit: quòd Sidonius ad ipſum Mamertum ſcribens prodidit. Conſtantinopoli portentum aliud memorabile editum. Pictori cuidam Chriſtum Iouis forma pingere auſo repente manus exaruit. eumq; ſcelus ſuum cõfeſſum Gennadius epiſcopus, qui iampridem Anatolio ſucceſſerat, precatione ad Deum facta, ſanauit. In Oriente etiam bellum nouum à Gotthis eſt cõcitatum. etenim Oſtrogotthorum reges in Pannonia confidentes, cum munera à Marciano ſibi dari ſtatuta, vt pacem tuerentur, non mitti à Leone viderent, legatis ea de re Conſtantinopolim miſſis, animaduerterunt, Theodoricum Triarij filium genere Gotthum, cum ſuis proſperitate florentem, & Romanorũ amicitiis inſignem annuis muneribus onerari. qua re commoti, quaſi ipſi dignitate inferiores iudicati fuiſſent, repẽte arreptis armis, Illyricũ inuaſerunt, ac prædas inde multas impune egerunt. Leo vero eiuſmodi bellum, vt rebus ſuis pernicioſiſſimũ, auerſatus, legatione miſſa, & præterita & præſentia dona perſoluit, & in poſterum diligenter ſoluturum promiſit. paciſq; renouatæ obſidem Theomiri filium Theodoricum, iam octo annos natum, cum petiſſet, accepit. Viuiano 463
inde, Baſilioq; cõſulibus, Seuerus Auguſtus Romam ad ciuitatem ex ſuperioribus cladibus Auguſtali præſentia recreandam proceſſit. atque ibi x Kal. Martias Baſilium præfectum prætorio, eundemque Patricium monuit, vt legem proxime à Maioriano latam de viduis, & ſanctimonialibus emẽdaret. ac Genſerico inſulas, & Theodorico Galliam infeſtam habentibus per conſtitutos duces acerrime reſtitit. In Oriente vero Leo Auguſtus Zenonem generũ ſuum vniuerſo Orienti præfecit. Is Petrum quendam Gnapheum Chalcedonis presbyterum habuit in comitatu, qui Apollinaris errorem ſequutus, eos, qui Deum patrem crucifixum negarent fuiſſe, damnauit, & ſeditione in populo Antiochiæ cõcitata hymno *Sanctus Sanctus Sanctus* adiecit, *Qui propter nos crucifixus eſt.* Quod auide ac hæreticis Theopaſchitis arreptum magnas deinde in Eccleſia turbas exciuit. Interim, quieta ab armis barbarorum Italia magnus repente terror ab Gallicis Alanis obiectus eſt. Rex eorum, nomine Beorgor, ſiue à Thedorico rege Gotthorum, late regnum in Gallia extendere cupiente adactus, ſiue cæca prædandi libidine ſtimulatus ſumma hieme, qua Ruſticus, & Olybrius conſulatum geſſerunt, exercitum ex Gallia eduxit, ac 464
ſuperatis alpibus, in campos ſubiectos degreſſus, Liguriam late populari, atq; effuſe vaſtare more barbarico inſtitit. Qua re cognita, Seuerus Ricimerẽ cum firmiſſimo delectu ei iuſſit occurrere. Nihil felicius illa expeditione per multos antè annos cõtigit Romanis. nam Ricimer Alanum ſæuientem ad Bergomum oppidũ nactus VIII Idus Februarias ad prælium ſic adduxit, vt non ſolum exercitũ profligarit, ſed regem etiã congreſſum acie interemerit. Qua victoria elatus magnificos inde adeo ſpiritus ſumpſit, vt Seuerum etiam ipſum cõtemnere cœperit. Hilarius pontifex in ipſam Eccleſiam deceſſorum ſuorum exemplo fulciendam, atq; ornandam intentus, quod Leo perficere aut temporis, aut rerum anguſtiis impeditus non potuit, ipſe cumulatiſſime præſtitit. Nam ſacris baſilicis precioſa ornamenta à Genſerico,

vrbe capta, detracta ex ære, auro, atq; argento, quod ad vſum, & decus neceſſarium
eſſet, in toto ſuo pontificatu reſtituit. atque Oratoria multa, pluresq; baſilicarum
Confeſſiones laminis argenteis ſtrauit. inq; ea re prioris ſeculi magnificentiam ſu-
perauit. adeo breui Roma, dato pauliſper ad reſpirandum ſpacio, ex tenebris capti-
uitatis, ac deprædationis, priſtinæ fortunæ apparatu magna ex parte recepto, emer
465 ſit. Inſignis inde annus, Hermenerico, & Baſiliſco conſulibus, fuit Conſtantino-
politanæ vrbis incendio, ac Seueri Imperatoris exceſſu. Euagrius ignem hoc modo
conflatum ſcribit. Dæmon quidam mulieris pannoſæ, ac ſtipem corrogentis ſpe-
ciem gerens, ea hora, qua lychni accendi ſolent, lucernam in forum detulit, quaſi
aliquod ſalſamentum empturus, ac, relicta ibi lucerna, diſceſſit. Flamma inde lu-
cernæ ſtupa erumpens, horribile fudit incendium, quo ædificia circunforanea
ſubito correpta flagrarunt. inde, proximis comprehenſis ædibus, paſſim ad vniuer-
ſam vrbem ea calamitas ſerpſit. in quo deſperata ſalus vſq; adeo laborauit, vt Aſpar
Patricius aquam ad id reſtinguendũ humeris ſuis attulerit, & ſingulis opem feren-
tibus nummos aureos pro mercede promiſerit. Quattriduo vrbem flãma depaſta
eſt. in primis curia arſit, quo ſenatus conuenire ſolebat, & Nymphæum, in quo qui
propriis ædibus carebant, ſponſalia celebrabant. regia, templaq; vrbis celeberrima,
ac nobilium ædes magnificentiſſimæ multæ item incenſæ. Seuerus autẽ Imperator
VIII Kalen. Septembris eſt mortuus, ſeu veneno occulte Ricimeris ſcelere mini-
ſtrato, ſiue, quod Sidonius prodidit, morbo. Hilarius pontifex ſeditionibus, quæ
propter aſſiduas hæreſes mouebantur, offenſus, XVI Kalen. Decembris conuen-
tum epiſcoporum Gallię, atq; Italiæ in baſilica S. Mariæ habuit. inq; eo hæreſes om-
nes, quibus fides conuellebatur, in primiſq; ipſam adhuc furentem Eutychianam
damnauit. ac Concilium Chalcedonenſe nouo Concilio confirmauit, ac multa
præterea ad mores clericorum pertinentia ſanxit. quæ qui cognoſcere ſtudeat, ex
ipſo, quod adhuc extat, Concilio hauriat.

INTERREGNVM.

SEVERI Imperatoris mortem magno dolore Italia tulit. nam licet iniuſſu
principis creatum ſciebat. tamen cum domeſtica Imperij laude capiebatur, quod
ille domo Lucanus erat, tum remp. præſenti indigere Auguſti præſidio ſentiebat.
quòd Genſericus oram Italiæ aſſiduis vexare latrociniis non deſiſtebat. neq; ſolus
Ricimer aduerſus fugitiuum hoſtem, & manum conſerere detrectantem ſatis va-
lebat. quod Sidonius his verbis expreſſit:

Imperij fortuna rotas hinc Vandalus hoſtis
Vrget, & in noſtrum numeroſa claſſe quotannis
Militat excidium.
Præterea inuictus Ricimer, quem publica fata
Reſpiciunt, proprio ſolus vix Marte repellit
Piratam per rura vagum, qui prælia vitans
Victorem fugitiuus agit.

Et quidem Genſericus poſt Romam captam claſſem, vt ſignificauimus, quotannis
eduxit, ac modo in Italiã, modo in Siciliam vrbibus maritimis partim diripiendis,
partim etiam diruendis curſum intendit. Inde ad Orientis conuerſus Imperium
Illyricum omne, huicq; adiacentes inſulas cum tota Græcia incurſauit. ad Italiam
inde, Siciliamq; reuerſus, ſiquid reliqui erat, abraſit, atq; ipſam pòſt etiam Sardi-
niam, & Maioricam, ac Minoricam occupauit. adeo vero temere in obuios quoſ-
que rapi ſolitus fuit, vt, cum è Carthaginis portu, velis paſſis, ſolueret, rogatus à nau-
cleto quorſum iter dirigeret, reſpondere ſolitus fuerit: Quo Deus impulerit. Hac
igitur de cauſſa ſenatus Seueri mortem, qui acriter ei reſtiterat, animo iniquo ac-
cepit. ac propterea Leonem Imperatorẽ primo quoq; tempore de illius obitu do-
cuit. ipſumq;, vt Occidenti Imperatorem difficillimis eius in rebus daret, orauit. ni
princeps Maioriani ſimilis ſummæ rerum præeſſet, breui nomen Imperij Romani
in Occidente ad nihilum recaſurum. Res explicatu difficilis diu Leonis animum
466 torſit. Itaq; proximum annum totum ipſe tertium conſul in hac deliberatione in-
certa

certa conſilia voluendo conſumpſit. Interim Ricimer & latrociniis Vandalorum occurrit, & totam remp. pro ſuo arbitrio adminiſtrauit. Erat tum apud Leonem Anthemius Procopij filius, Anthemij, qui cum Stilichone conſul fuerat, nepos, ac modo Marciani Auguſti gener. Hic vtriuſq; militiæ magiſter, & Patricius bellum cum Hunnis haud incommode geſſerat. & opibus tum longe ceteris excellebat, & ſummo apud Leonem in honore erat. quamobrem dignum eum iudicauit, cui vel virtutis, vel generis gratia dignitatem Imperij Occidentalis deferret. ac poſtero anno, Puſæo, & Ioanne conſulibus, ipſum ex Patricio Cæſarem deſignauit, ac 467
protinus in Italiam ire ad Auguſtalia inſignia capienda præcepit.

ANTHEMIVS AVGVSTVS.

ITAQVE pridie Idus Aprilis Anthemius ad vrbem Romam progreſſus, tertio ab ea lapide ab occurrente exercitu excipitur. atque Imperator omnium conſenſione leuatus Auguſti nomine decoratur. vnde in Panegyrico eius dixit Sidonius:

Facta priorum
Exuperas Auguſte Leo. Nam regna ſuperſtat
Qui regnare iubet. melius reſpublica veſtra
Nunc erit vna magis, quæ ſic eſt facta duorum.

Quibus actis, ad ſtabiliendum Imperij ſtatum, & proprias confirmandas opes ex Leonis auctoritate Ricimeris gratiam ſibi vinculo affinitatis aſtrinxit. ac filiam ei in matrimonium collocauit. Nuptiæ Romæ per multos dies eximia ludorum pompa, ac ſumma populi lætitia celebratæ. eoq; primum tempore poſt tot publicorum malorum tenebras priſtinam ſplendoris, ac dignitatis lucem intueri Romana ſibi ciuitas viſa eſt. His nuptiis Sidonius Aruernorum legatus forte interfuit, vt ipſe in epiſtola ad Herennium ſcribit: *Interueni*, inquit, *nuptiis Patricij Ricimeris. cui filia Perennis Auguſti in ſpem publicæ ſecuritatis copulabatur. Igitur hoc ipſo tempore, quo hæc mihi exarabantur, vix per omnia theatra, macella, prætoria, fora, templa, gymnaſia thalaſſio Feſcenninus explicabatur. atque etiam num è contrario ſtudia ſilent, negotia quieſcunt, iudicia conticeſcunt, differuntur legationes, vacat ambitus, & inter ſcurrilitates hiſtrionum totus actionum ſeriarum ſtatus peregrinatur.* & alibi: *Poſt nuptias Patricij Ricimeris, id eſt, poſt Imperij vtriuſque opes euentilatas tandem reditum eſt in publicam ſerietatem, quæ rebus actitandis ianuam, campúmque patefecit.* Marciano item Anthemij filio Leo Auguſtus Leontiam filiam connubio copulauit. Itaque tantis propterea ſeptus opibus Imperator Anthemius fuit, quantis haud ſcio, an quiſquam alius nuper ad Imperij tractationem acceſſerit, nimirum vltimus Occidentalium principum, in quo roboris, ac lacertorum aliquid fuit. Cum tanto igitur amoris, ac concordiæ vinculo res vtriuſque Imperij tenerentur, Leo Imperator immanem Genſerici in Oriente, atque Occidente deprædandi licentiam haud vltra ferendam ratus, bellum ei interneciuum indixit. atque ea de cauſſa claſſem mille centum tredecim nauium ex Græcia vniuerſa contraxit, quibus totum conſternere mare potuit, atque exercitum centum millium hominum comparauit, atque in milites, & remiges ſumptus ingentes impendit. & ſummæ rerum Baſiliſco Verinæ vxoris ſuæ fratre præpoſito, Anthemio Imperatori mandauit, vt ex Italia neceſſaria omnia miniſtraret. Quo apparatu audito Genſericus exterritus ad Olybrium ſenatorem potentiſſimum ſeſe contulit, &, ſi partes tueri ſuas vellet, ſe illi Placidiam pridem deſponſam redditurum, atq; Occidentis Imperium paraturum ſpopondit. atq; inde annuentis eius potentia fretus grandiores ſpiritus gerere, & inſolentius ſe iactare perrexit. Eodem anno Rauennæ terræmotu grauiſſime laboratum. Romæ Hilarius pontifex, & Theodoricus in Gallia rex mortui. illi Simplicius Tiburtinus, huic frater Euricus ſucceſſit. Poſtero Anthemius Auguſtus ſecundum conſulatum ſine collega 468
iniuit. quem Sidonius à Paulo viro præfectorio rogatus, vt gratiam legationi ſuæ conciliaret, nobili, de quo ſæpe diximus, Panegyrico celebrauit. Ceterum Leonis iuſſu duces Marcellinus, Heraclius, & Baſiliſcus bellum Genſerico facere inſtiterunt. Marcellinus in Dalmatia quondam Aëtium, cui iunctus amicitia erat, audiẽs

interemptum, ad Valentinianum accedere veritus, tantas opes in ea prouincia ſi-
bi quæſiuerat, vt nemo ei reſiſtere poſſet. Itaque virtute eius allectus, atque poten-
tia Leo territus hominem omnibus modis ſibi conciliauit, atque in Sardiniam, vt
eam Vandalorũ imperio eximeret, miſit. quod ille in eam profectus egregie præ-
ſtitit. Heraclius autem à Baſiliſco in Africam cum parte claſſis præmiſſus apud Tri-
polim cum Vandalis acie congreſſus bene pugnauit, ac Tripolim ipſam recepit.
inde, dimiſſis nauibus terra, cum exercitu Carthaginem verſus ire contendit. Ne-
que ita multo pòſt Baſiliſcus totam claſſem ad paruum oppidum CCLXXX ſtadiis
à Carthagine remotum applicuit, vbi Mercurij templum antiquitus fuit. ac tan-
tum Genſerico trepidationis incuſſit, vt ſi Carthaginem e veſtigio perrexiſſet, i-
pſam ſine cunctatione in poteſtatem fuerit adducturus, Vandalosq; ſeruitute preſ-
ſurus. Genſericus, poſtquam Sardiniam, Tripolimq; receptas audiuit, ſimulq; in-
gentem Baſiliſci claſſem littoribus inductã Africanis cognouit, tum demum Leo-
nis Imperatoris formidare opes inſtituit. mox Baſiliſci ſiue ignauia, ſiue tarditate,
ſiue improbitate erectus omnes, quas potuit, naues armauit, atque alias militibus
impleuit, alias in ſpeciem vacuas produxit, vt prope conſiſtentes munitiones, atq;
inſtrumenta neceſſaria miniſtrarent. ac ſimul legatos ad Baſiliſcum miſit, rogatum,
per dies quinque prœlium prorogaret, vt interim conſilium expediret, cedere ne
Imperatori, an repugnare deberet. idq;, præbita, vt fama fuit, pecunia, impetra-
uit. Vbi vero ſextus dies deſtinatus illuxit, copiæ pugna facta, in aciem prodüt, ac,
conſerto prœlio, fortiter dimicare inſtituit. Tum vero in ipſo certaminis ardore
Baſiliſcus primus cum prætoria naui ſe dedit in fugam. quo facto, ſuorum animos,
licet pugnandi auidos, ira debilitauit, vt ſtatim exemplo eius pugnam intermitte-
re, ac de fuga cogitare incœperint. Quibus rebus animaduerſis Genſericus, eo fe-
rocius in hoſtes inuectus, pleroſque aut captiuos fecit, aut occidione occidit. præ-
da nauium, hominumq;, atque inſtrumentorum ingens parta. Marcellinus etiam
è Sardinia in Siciliam tranſgreſſus, ibi à Vandalis eſt oppreſſus. Ita res vtrobique
bene geſtæ mirum in modum Genſerici animum paulo antè ex Romano nanium
apparatu prope portentoſo abiectum excitauerunt, atque ad maximum quodque
audendum facinus accenderunt. Eodem anno magnum inter Gotthos prodigium
eſt notatum. quippe Toloſæ in media vrbe ſanguis è terra repente ita prorupit, vt
469 integro die cum incredibili omnium ſtupore manarit. Poſtero vero, Marciano An-
themij Auguſti filio, & Zenone, qui pòſt Imperium tenuit, conſulatum gerẽtibus,
Oſtrogotthi reges munerum Rom. haud ſatis habentes, ſuam in vicinas gentes li-
bidinem conuertere, ac Satagas in media ſitos Pannonia inuaſere. quibus Dinzio
Attilæ filius cum expedita Hunnorum manu occurrit, atq; ad Baſſianam progreſ-
ſus, agros effuſa populatione diripuit. Qua re cognita, Oſtrogotthi, Satagis omiſ-
ſis, in illum ſe tanto impetu rettulerunt, vt, fuſo exercitu, interfecerint, ac reciſum
caput Conſtantinopolim miſerint. ab illo die Gotthorum arma Hunni exhorrue-
runt. Eo anno Romæ inſigne maieſtatis iudicium de Aruando perfectum eſt. is, (vt
inquit Sidonius,) præfecturam primam geſſerat cum magna popularitate, ſecun-
dam vero cum maxima populatione. onere inde alieni æris oppreſſus, metu credi-
torum ſucceſſuros ſibi optimates æmulabatur, omnium colloquia deridebat, con-
ſilia explorabat, officia contemnebat. dónec odio publico flagrans, & prius cin-
ctus cuſtodia, quàm poteſtate diſcinctus, capi ab Imperatore, & Romam duci eſt
iuſſus. quò vbi peruenit, apud Fl. Aſellium hoſpitem, Comitem ſacrarum largi-
tionum in Capitolio cuſtodiendus eſt datus. Interea legati prouinciæ Galliæ To-
nantius Ferreolus Præfectorius Afranij Syagrij conſulis è filia nepos, Thaumaſtus,
& Petronius, homines ſummæ prudentiæ, atque eloquentiæ opinionem habentes,
atque Aruernorum primores Aruandum publico nomine accuſaturi ſequuntur.
hi inter cetera, quæ ſibi prouinciales agenda mandauerant, interceptam epiſtolam
deferebant, quam Aruandi ſcriba exceptus dominum dictaſſe profitebatur. hæc
ad regem Gotthorum epiſtola mittebatur, pacem cum Leone Imperatore diſſua-
dens, Britannos ſuper Ligerim ſitos oppugnari oportere demonſtrans, cum Bur-
gundionibus iure gentium Gallias diuidi debere confirmans, & ad hunc ferme
modum

modum plurima inſana complectens, quæ itam regi feroci, miti pudotem accen-
derent. Hanc epiſtolam ad læſæ maieſtatis crimen pertinere iuriſconſulti dixerũt.
Hoc ei intendi periculum Atuandus ab Sidonio, Auxanioq́; admonitus reſpondit,
ſe conſcientia ſua munitum vix aduocatos in repetundatum defendendo crimine
admiſſurum. Interim reus aream Capitolinam albatus percurrebat, ac fictis ſaluta-
tionibus, atque occurrentium adulationibus ſtudebat, ac ſerica, gemmas, & pre-
cioſa quæq; inuolucra, quaſi mercaturus, explicari iubebat. & inter agendum præ-
cipue de legibus, temporibus, ſenatu, & principe querebatur. Poſt paucos dies ſe-
natus in tractatorium frequens conuenit. Eò reus, accuſatoréſque citati intromit-
tuntur. ac ſuis quiſque locis pro dignitate ſedere iubenrut. cum pattes conſurrexiſ-
ſent, legati poſt prouinciale mandatum epiſtolam protulerunt. quæ cum ſenſim
recitatetur, Aruandus vltro ſe dictaſſe imminentis periculi ignarus aſſetuit. idq́ue
bis, terq́; pòſt repetita confeſſione rogatus reſpondit. Itaque ſtatim à iudicibus, at-
que ab accuſatoribus acclamatur, reum eum læſæ maieſtatis teneri. Quo conſenſu
perſpecto, Aruandus exanimatus expalluit, ſero intelligens, poſſe reum maieſtatis
etiam pronunciari eum, qui non affectaſſet habitum purpuratorum. Subito igitur
iure geminæ præfecturæ. quam per quinquennium repetitis faſcibus geſſerat, ſpo-
liatus, & plebeiæ familiæ tedditus publico carceri adiudicatus eſt. Inde iudicio
comperendinato capite mulctatus in inſulam eſt coniectus, vbi vſque ad inimico-
rum dolorem defotmatus ex ſenatuſconſulto Tibetiano triginta dietum vitã poſt
ſententiam traxit, vncum, & gemonias, & laqueum carnificis in horas expectans.
Hæc de iudicio Aruandi ſcripſit Sidonius, quod in hunc annum factum prodidit
Caſſiodorus. Narrat idem alio loco, duos hoc tempore in vrbe Romana viros poſt
principẽ in toga præcipue floruiſſe, Gennadium Auienum, & Cæcinam Baſilium,
quorum Auienus ad conſulatum felicitare, Baſilius virtute peruenerat. Vtrumq;,
ſi forte domo exibant, ingens clientum caterua ſtipabat. ſed Auienus in filiis, ge-
neris, fratribus, atque nepotibus prouehendis occupabatur. Baſilij benignitas tota
in alienis promouendis, atque ornandis explicabatur. & ſi vtrumque coluiſſes, fa-
cilius ab Auieno familiaritatem, à Baſilio facilius beneficium conſequutus fuiſſes.
Eodem anno, qui octauus erat, poſtquam Egidius pro Childerico inter Francos re-
gnabat, Vindomalus à Childerico quondam in Gallia ad reconciliandos ſibi Fran-
corum animos conſtitutus, nuncios ad Childericum cum nummi parte miſit, atq;,
vt bono animo regnum repeteret, ſigno inter ſe compoſito docuit. quo accepro,
ille gaudio geſtiens in Galliam ſe recepit, ac benigne à Francis Egidium iam pero-
ſis acceptus regno illum eorum vſus auxilio deturbauit. atque inde proſpere mul-
tos annos illud obtinuit. Quadringenteſimo inde ſeptuageſimo à Chriſto nato an- 470
no, Seuero, & Iotdane conſulibus, Romanus Patricius, cum affectatæ tyrannidis
eſſet compertus, pariter cum Aruando capitali ſupplicio ab Anthemio eſt affectus.
Euricus autem, rex Gotthorum coniurationem Aruandi patefactam conſpiciens,
quod occulte aſſequi non potuit, palam ſibi aggrediendum putauit, ac finium pro-
latandorum cauſſa more patrio exetcitum in agrum Romanorum induxit. Qua re
petcepta, Anthemius, licet Ecdicium Comitem Auiti quondam Impetatoris fi-
lium, egregie imperum eius ſcitet ſuſtinere, tamen Riothimum regem Britanno-
rum, qui etiam Brittones ſuper Ligerim ſiti dicuntur, quos Aruandus Eurico ado-
riendos ſuaſerat, auxilio accetſiuit. eumq́; cum XII millibus hominũ mari venien-
tem in oppidum Bituricum accepit. Euricus autem antè eum ſibi inuadendum,
quàm cum Romanis copiis iungeretur, exiſtimans, caſtra aduetſus Bituricum pro-
mouit, atq; in aciem tractum primo certamine ſuperauit. Ex quo Riothimus maio-
re ſuorum patte deſidetata cum paucis fugiens, ad Burgundiones Romanis fœde-
ratos ſe contulit. Gregorius auctor eſt, Britannos Biturico à Gotthis expulſos eſſe,
multis apud Dolenſem vicum occiſis. Inde data opera ab Anthemio eſt, vt Euricus
finibus ſuis contentus priſtinum fœdus, vetetemq́; pacem ſetuaret. Hunnimun-
dus rex Sueuorum, traiecto Danubio, magnum pecoris numerum ex Pannonia
Oſtrogotthorum auertit, atq; populabundus in Dalmatiam vſque proceſſit. vnde
ſe recipiens à rege Theodomiro ad lacum Pelſodis captus, & pòſt pace data dimiſ-

ſus eſt. Et hoc anno Genſericus claſſem aduerſus Baſiliſcum in Sicilia ſtationem
habentem eduxit. cui Baſiliſcus decoris amiſſi recuperandi auidus alacri ſeſe animo
obtulit, ac tanta mole, prœlio commiſſo, pugnauit, vt Genſericum victum Car-
471 thaginem ſe præcipiti fuga referre coegerit. Leone inde Auguſto quartum, & Probiano
conſulibus, vtrumque Imperium vt inteſtinis, ſic periculoſis ſeditionibus laborauit.
In Oriente Aſpar Patricius Leoni Auguſto inſidias moliens, filio ſuo Ardaburio
Cæſare declarato, non dubia affectatæ tyrannidis exhibuit argumenta. cuius
rei certior Leo factus ſtatim victorem è Sicilia reuocauit exercitum, atq; Aſparem
cum filio vtroque adortus, omnes in poteſtatem adduxit, ac ſupplicio capitali
pro rei atrocitate multauit. illud in primis veritus, ne ſi ſuperſtites ſibi fuiſſent, de-
ſpecta Leonis nepotis ſui, quem Cæſarem deſtinauerat, pueritia, Imperij ſibi faſti-
gium vindicarent. Hæc in Oriente. Occidentalis autem peſtis auctor fuit Patri-
cius Ricimer, qui, alter in Italia Aſpar, Anthemium, poſthabito affinitatis vinculo,
primum deſpicatui habere, pòſt etiam iniuriis aliquot non erubuit onerare. Itaq;
accenſis inter eos ſimultatibus, quas etiam vtriuſque familiares de induſtria irrita-
runt, res ad prauam tendere certaminis contentionem videbatur. quæ ſi contracta
eſſet, nemo erat, quin deteriore conditione Anthemium pugnaturum putaret, at-
que ea res maximam Italiæ allatura perniciem eſſet. Hunnimundus rex accepti
beneficij immemor, gentem Scyrorum, quæ ſuper Danubium conſidebat, ad ar-
ma ſolicitauit, atque, irruptione in Pannoniam facta, Valamirum regem Oſtrogot-
thorum occurrentem, commiſſo prœlio, ſtrauit. Quo detrimento accepto, Got-
thi accenſi bellum collectis viribus inſtaurarunt, ac Scyrorum gentem omnẽ præ-
ter eos, qui ex acie fuga dilapſi ſunt, conciderunt. Quorum exitium metuentes
Hunnimundus, & Alaricus, Sueuorum reges, accitis Sarmatarum auxiliis, aduer-
ſus Gotthos mouerunt, ac collectis Scyrorum reliquiis, & Gepidarum, Rugorúm-
que fulti præſidiis caſtra ad Bolliam amnem Pannoniæ locauerunt. Contra quos
Theodomirus, & Vindemirus reges profecti ſummo prœlio conflixerunt, tantám-
que ſtragem eorum ediderunt, vt campus ſanguine manauerit, & arma, ac cada-
uera aggeſta collis altitudinem plus, quàm decem millium, adæquarint. Ita Vala-
miro occiſo egregia eſt victoria parentatum. Eodem anno Aruerni Seronatũ Got-
this prouincias Romanorum prodentem accuſarunt. quo facto, Sidonius Ecdi-
cium Comitem, ciuem ſuum, ſumma auctoritate virum auxilio aduocauit. *Exul-
tat enim*, inquit, *Seronatus Gotthis, inſultat Romanis, illudit præfectis, colludit numerariis,
leges Theodoſianas calcat, Theodoricianas proponit, veteres culpas, noua tributa perquirit.
te expectat palpitantium ciuium extrema libertas. quidquid ſperandum, quidquid deſperan-
dum eſt, fieri de medio placet. ſi nulla à republ. vires, nulla præſidia, ſi nullæ, quantum ru-
mor eſt, Anthemij principis opes, ſtatuit, te auctore, nobilitas ſeu patriam dimittere, ſeu
capillos.* Damnatum autem fuiſſe idem ſignificauit ad Græcum epiſcopum ſcri-
bens: *Arnerni amore reipubl. Seronatum barbaris prouincias propinantem non timuere
legibus tradere, quem conuictum deinceps reſpubl. vix præſumpſit occidere.* Conſtantino-
poli Gennadio epiſcopo ex humanis rebus exempto Acacius ſubrogatur. cuius in-
conſtans in tuenda fide Catholica ratio pòſt Eccleſię ſtatum vehementiſſime per-
472 turbauit. Feſto inde, & Marciano conſulibus, cum flagrantibus Anthemij, & Ri-
cimeris inter ſe odiis ſuſpenſis omnes animis, quis tandem futurus eſſet ſuſcepti
certaminis exitus, expectarent, Ricimer Mediolani poſitus multorum pacem ſua-
dentium precibus fatigatus, denique ſe paratum eſſe ad reconciliandam cum ſo-
cero concordiam dixit, ſi quis eſſet, qui tantæ ad eum legationis onus ſuſciperet.
cui omnes vno ore reſponderunt: Non deerit, qui legationem hanc ſubeat. adeſt
enim Epiphanius, Ticinenſis epiſcopus (hic modo Criſpino ſucceſſerat.) vir ore
venerando, moribus ſuauiſſimis, & eximia perſuadendi facultate inſtructus. Tum
Ricimer, Iampridem hunc virum, ab omnibus audio commendari. ite igitur, &
rogate illum, vt hanc legationem ſuſcipiat. Illi Ticinum profecti, Epiphanio Ri-
cimeris voluntatem expromunt, quibus ille reſpondit: Quamuis tantæ rei ne-
ceſſitas probatiſſimæ perſonæ pondus requirat, atque ego ad id muneris parum
idoneus ſim, ſtudium tamen, quod debeo patriæ, non negabo. atque, his dictis,
ad Ri-

àd Ricimerem perrexit, &, mandatis acceptis, Romam iter intendit. Vbi vero Anthemius audiit, legatum ad ſe à Ricimere venire ſingularis eloquentiæ hominem, dixit: Qui alios laceſſit iniuriis, diſertos ad ſupplicandum homines mittit. introducite tamen antiſtitem, qui, ſi facilia poſtulabit, morem geram; ſi difficilia, cum excuſatione dimittam. vereor tamen, ne Ricimer nihil à me impetret, quòd ſcio, illum nimis in petendo procacem eſſe. In conſpectum inde progreſſus principis Epiphanius ſic diſſeruit. Diuino conſilio factum eſt, vt is remp. teneat, qui per Catholicam fidem Deum omnis pietatis auctorem agnoſcit, per quem bellicus furor pacis armis infringitur, & quod à fortitudine non poteſt, à concordia ſuperatur. Sic Dauidem illuſtriorem reddidit certa clementiæ opinio, quàm prompta animi ad vindicandum propenſio. & optimi reges ſupplicantibus indulgere diuino oraculo ſunt edocti. nam diuinum imperium exprimit, qui dominatum ſuum pietate extollit. Hoc igitur iudicio Ricimer Patricius ad te orandum me miſit, haud dubiâ ſpe fretus, Romanum pacem Dei munus daturum, quam poſtulet barbarus. erit enim egregius triumphus, ſi ſine ſanguine viceris. quanquam neſcio quæ ſpecies fortitudinis illuſtrior poſſit eſſe, quàm iracundiam temperare, & fortiſſimi Getæ pudorem beneficiis onerare. vehementius enim afficietur, ſi poſtulata obtinuerit, quàm hactenus puduit, cum ſupplicauit. Tum Anthemius: Inexplicabilis profecto nobis erga Ricimerem cauſſa doloris eſt. neque enim quidquam eximiis eum beneficiis ornando profecimus. quem etiam, (quod non ſine ſummo & regni, & ſanguinis noſtri pudore dicendum eſt,) in familiæ ſtemma aſciuimus (quis enim ſuperiorum hoc fecit Imperatorum, vt inter munera, quę pellito Getæ tribueret, pro quiete communi filiam collocaret?) neſciuimus parcere ſanguini noſtro, dum ſeruimus alieno. Neque vero hoc formidini noſtræ quiſquam aſcribat. neque enim noſtram vicem ſolliciti fuimus, ſed populorum, haudquaquam ignari, Imperatorem amittere laudem virtutis, niſi pro periculis expalleat alienis. atque vt tuæ Venerationi ad liquidum conatus eius aperiamus, quò maioribus eſt à nobis muneribus exornatus, eò acriorem ſe nobis hoſtem exhibuit. nam quæ bella reip. comparauit? quantum in Italiam gentium externarum inuexit? poſtremo vbi nocere non potuit, nocendi tamen fomenta ſuffecit. Huic igitur pacem dabimus? hunc inteſtinum hoſtem amici ſpecie ſuſtinebimus, quem fœdere concordiæ nulla affinitatis vincula tenuerunt? magna cautio eſt, aduerſarij animum perſpexiſſe. verumtamen, ſi tu his omnibus ſponſorem te interponis, qui potes ſpiritali indagine conſilia nefanda eruere, erutaq; comprimere, pacem, quam poſcis, non nego. quòd ſi ſolita calliditate te ipſum quoq; fefellerit, me tamen, ſtatumq; reip. fidei tuæ commendo, & gratiam, quam ſupplicanti Ricimeri negare ſtatueram, per te vltro reſtituo. quis enim audeat tibi beneficium abnuere poſtulanti, cui oportuerat antè preces offerri? Tum epiſcopus, Gratias, inquit, omnipotenti Deo, qui principis menti pacem ſuam iniecit, quem præeſſe mortalibus voluit. Atque, his dictis, Ticinum cum pace propere rediit. (nam dies inſtabat Reſurrectionis.) ac, lætantibus omnibus, legationem renunciauit. Haud diu tamen Ricimer in hac concordia manſit, credo, quòd ſe in hac cauſſa viribus multo ſuperiorem videret, & ſocerum ſe, ſi non fraude, at vi ſaltem capturum ſperaret. Itaque, cum ſeditio vehementiore flamma recrudiuiſſet, ipſe cum magno, eoq; infeſto exercitu Romam perrexit, atq; obſidendæ vrbis cauſſa apud Anienis pontem caſtra fecit. Qua re perſpecta, Romani in magnas rerum anguſtias rurſus adducti, alij Anthemio, alij Ricimeri ſe adiunxerunt, ac ciuitatem inteſtino diſſidio diſtraxerunt. Cùm autem in longum obſidio traheretur, grauius fame laborare, & poſt famem premi peſtilentia inceperunt. ſpes vna erat in auxiliis Gotthorum ex Gallia accerſitis. quæ & ipſa repente præciſa eſt. nam Bilimerem cum firma manu ad vrbem profectum Ricimer aggreſſus, inito ad pontem Hadriani certamine, nõ ſolum vicit, ſed etiam interemit. quo ſucceſſu erectior, atque audacior factus v Idus Iulias vrbem, toto vrgente exercitu, magna mole inuaſit, ac demum, repulſis defenſoribus, in poteſtatem redegit, atque ingreſſus, eandem, quam Alaricus, & Genſericus antè attulerant, trepidationem, ac tumultum inuexit. nam & Anthemium captum morte affecit, nulla ne-

que ſoceri pietate, neque Imperatoris reuerentia ductus, & vrbem, quæ famis, ac peſtilentiæ acerbitate afflicta erat, militibus miſere populandam, diripiendamq; permiſit. Itaque præter duas regiones, in quibus ipſe cum ſuis conſederat, omnia immani ſunt prædatorum libidine lacerata. Inde Olybrius ſenator Conſtantinopoli paulo antè reuerſus inſignibus Auguſtalibus exornatus.

OLYBRIVS IMPERATOR.

HVIVS tamen direptionis, quæ Romanæ vrbi tertia contigit, diuturnum ille fructum non tulit. ſiquidem mox ſæuiſſimis corporis doloribus cruciatus XV Kalend. Septembris exceſſit è vita, vir is, qui poſt Valentiniani obitum, tanquam alter Stilicho, prope in republ. imperauit; in illo etiam Stilichone felicior, quòd non plures Imperatores creauit, quàm ſuſtulit. Eo ſepulto, Olybrius Imperator referendæ gratiæ cupidus Gundibarium nepotem eius Patricium ſubdidit, ac mox Romæ X Kalen. Nouembris vix ipſam imperandi ſuauitatem expertus morbo deceſſit. Interim Leo Imperator rebus, quæ ad vrbem acciderant, in primiſque Anthemij nece audita commotus, de ſufficiendo ſucceſſore cogitauit. ac Iulium Nepotem Nepotiani filium, collocata ei in matrimonium nepte ſua, per Domitianum clientem ſuum Cæſarem deſignauit, eique Occidentale Imperium deſtinauit. Eodem anno Veſuuius mons in Campania intimis æſtuans ignibus, viſcera exuſta euomuit. nocturniſq; in die tenebris incumbentibus, omnem Europam minuto cinere cooperuit. Itaque eius portenti memoriam annuam Conſtantinopolitani inſtituerunt VIII Idus Nouembris. Ea re Leo Imperator exterritus vrbe exceſſit, atque ad S. Mamantem conſedit. In Pannonia rex Oſtrogotthorum Theodemirus ſumma hieme conglaciatum Danubium nactus, exercitum flumen tranſmiſit, atque improuiſa in Sueuos impreſſione inuectus & ipſos, & ſocios eorum magna edita ſtrage concidit. ac victor domum reuerſus, Theodoricum filium obſidem à Leone remiſſum cum regalis opulentiæ muneribus lætus excepit. qui iam annum octauum decimum erat natus. Ille vero fortitudinem parentis imitatus, ſociis militibus aſſumptis, Danubium, ipſo inſcio parente, tranſiuit, ac Sarmatarum regem victoria ducis Romanorum furentem proſtrauit. reuerſuſque ad patrem Singidonem, quam Sarmatæ Romanis ademerant, cœpit, ac iuris ſui effecit. Leo-
473 ne autem Auguſto conſule ſolo quintum, cum per quattuor, & amplius menſes Occidens ſine Imperatore fuiſſet, neque Iulius Nepos Cæſar ab ipſo deſignatus in Italiam adueniret, Gundibarius Patricius aui Ricimeris exemplum, auctoritatémque ſequutus, principem pro arbitrio ſibi deſignandum ſuſcepit, ac III Nonas Martias Rauennæ Glycerium Comitem domeſticorum Imperatorem per milites leuandum curauit.

GLYCERIVS IMPERATOR.

ITA Olybrius, & Glycerius, vt inuito Leone, ſic iniuſtis comitiis, ſedem Occidentalis Imperij tenuerunt. quamobrem eorum rationem non habuere, qui ſucceſſerunt. Genſericus poſt ſuperiorem cladem acceptam Leonis arma formidans vt omnia, quæ potuit, ad ſecuritatem præſidia conquiſiuit, ſic etiam omnia, quæ valuit aduerſus eum arma commouit. In primis vero Oſtrogotthos ad vtrumque Imperium inuadendum, magna ſpe præmiorum oſtentata, ſollicitauit. Quibus inductus Theodemirus iam recepto filio tutus in hunc modum ipſa ſuſcipiendi belli conſilia expediuit. Glycerium tenuiſſimis opibus Italiæ regnum adeptum audiens, Vindemiro fratri negotium dedit, vt arma Italiæ inferret, quam nullo negotio aut ſubacturus, aut populaturus, quippe exiguis tectam præſidiis, eſſet. ipſe vero Illyricum, vt ad expugnandum difficilius, ſibi aſſumpſit. Vindemirus igitur cum ingenti Oſtrogotthorum manu populabundus in Italiam venit, verũ repente morbo oppreſſus interiit, filio ſibi cognomine Vindemiro relicto. Hac irruptione Glycerius, Imperio nondũ firmato, perculſus, ſeſe tanto offerre diſcrimini non eſt auſus. verum, miſſis obuiam legatis, hominẽ donis aggreſſus orauit, vt exercitũ in Galliam abduceret, in qua ei locus inter populares ſuos defuturus nõ eſſet. Paruit voluntati

eius

eius Vindemirus, ac, ſublatis caſtris, in Galliam adiit, ac ſeſe Viſgotthis adiunxit. ex quo mire eorum in Gallia, atq; Hiſpania opes adauctæ. Ita tum Italia ingēti calamitate leuata, quæ ſi ad ceteras acceſſiſſet, mirificis ipſam ſine dubio ad ſeſe erigēdum vulneribus afflixiſſet. Theodemirus autem bellum Sarmatis Limigannbus intulit, neque vllum præ metu obuium habuit. hac proſperitate inde elatus, vrbem Illyrici primariam Naiſſum adortus in ditionem adduxit, atque ibi cum Theodorico filio moratus, militum partem ad Vlpianam per Caſtrum Herculis miſit. qui eam cum aliis locis imperuiis occuparūt. ac tum demum in Theſſaliam progreſſi, Heracleam, Lariſſamq; ceperūt. Qua re cognita, Theodemirus Naiſſo egreſſus, Theſſalonicam petiit, quam Clarianus Patricius cum exercitu obtinebat. ille vero cum vrbem defendere ſtatuiſſet, poſtquam eam circumuallari, nec ſe cœpta hoſtium morari poſſe cognouit, legatos ad regem cum muneribus miſit, atque ita illum ab oppugnatione auertit. inde nouo inito fœdere, noua Gotthis loca ad incolendum in Illyrico Orientali conceſſa. Ex quo apparet, quo veteres nerui, animique Romanorum euaſiſſent Imperatorum, cum ſalutem vtriuſque Imperij precibus, ac pecunia redemptam non armis, ac fortitudine defenſam haberent. Conſtantinopoli Leo Auguſtus Leonem nepotem ſuum ex Zenone & Ariadna filia genitum Cæſarem eſſe iuſſit. Tunc etiam veſtis Deiparæ virginis Hieroſolymis Conſtantinopolim eſt allata, & magna religione recepta. quæ apud virginem Hebræam erat inuenta. Proximo anno Leo Auguſtus conſul ſextum ſine collega vita exceſſit; 474
ac, genero ſuo Zenone prætero, nepotem ſuum Leonem puerum, à ſe paulo antè Cæſarem conſtitutum, teſtamento Imperatorem reliquit, qui mox patrem Zenonem ſibi conſortem aſſumpſit, & cum eo hunc annum Imperauit. Iulius autem Nepos, cui traditum fuiſſe à Leone ſene Imperium diximus; cum illud à Glycerio occupatum teneri audiſſet, vehementiſſime perturbatus eſt. atque ipſum per vim inde detrudere cum ſtatuiſſet, ope Imperatoris ingentes omnis generis copias in naues impoſuit, atque, intento Italiam verſus itinere, claſſem tandem ad littora Romana applicuit. Quod vbi Glycerius tum Romæ agens cognouit, opibus ſuis nimium attenuatis diffiſus vrbe exceſſit, atque in oppidum ſuburbanum, nomine Portum, ſeceſſit, ibique communitus impetum Nepotis ſibi excipiendum decreuit. Nepos autem, expoſitis, atque ad vrbem adductis militibus, cum primo aduentu eam ad deditionem adduxiſſet, acri inde Portum obſidione circundedit, quem cum cepiſſet, ſimul etiam Glycerium Imperij deponere inſignia compulit. eaq; mox ipſe v III Kal. Iulias induit. atq;, rebus Romæ compoſitis, inde Rauennam in regiam ſe recepit, Glycerio, ne priuatus ludibrio haberetur, eccleſia Salonenſi in Dalmatia attributa.

IVLIVS NEPOS AVGVSTVS.

DVM hæc agerentur, Euricus rex Gotthorum in Gallia aduerſis Italiæ rebus, ac nouis Oſtrogotthorum auxiliis excitatus, fines Romanorum habere infeſtos variis populationibus cœpit. Qua re cognita, Nepos nihil ſibi prius duxit faciendum, quàm vt cœptis eius occurreret. cumq; Euricum lites quaſdā de finibus in ſpeciem ferentē audiſſet, habito principum Liguriæ Concilio, ex omniū ſentētia Epiphanium Ticinenſem epiſcopum legatū ad eum miſit, qui lites cōponeret, pacemq; firmaret. quod ille ſumma cum cura expleuit. Profecto inde ex Gallia Epiphanio, Euricus nihil eorū, quæ promiſerat præſtitit, immo ſub nomine pacis agere hoſtilia cœpit. nam in fines Romanos inuectus cum agros ciuitatum vaſtauit, tum maxime eccleſias, atq; earum epiſcopos, vetere Arriana labe corruptus, afflixit. ac Ruthenos, Cadurcos, Lemouicos, Gabalitanos ex Aquitania prima cepit, ac deniq; vrbem ipſam Aruernorū militari corona circumſtetit. neq; ex omnibus Gotthicis in Gallia bellis vllum hoc fuit aſperius. Erat tum in vrbe Aruernorū Ecdicius Comes, Auiti quondā Imperatoris filius, itemq; epiſcopus ipſe vrbis Sidonius, quorum alter ſtrenuis ex vrbe eruptionibus faciēdis, alter ſupplicationibus ad Deum inſtituendis & litteris ad amicos mittendis, tantā ab vrbe propellere tempeſtatem annixi ſunt. Ac Sidonius quidē de ipſa hoſtium in agrum Romanū impreſſione ad

Mamertum epiſcopum Viennenſem ſic ſcripſit: *Rumor eſt, Gotthos in Romanum ſolum mouiſſe. Huic ſemper irruptioni nos miſeri Aruerni ianua ſumus. namq; odiis inimicorum hinc peculiaria fomenta ſubminiſtramus, quia nec dum terminos ſuos ab Oceano in Rhodanum Ligeris alueo limitauerunt, ſolam ſub ope Chriſti moram de noſtro tantum obice patiuntur. circuniectarum vero ſpacia, tractumq; regionum iampridem regni minacis importuna deuorauit impreſſio, ſed animoſitati noſtræ tam temerariæ, tamq́; periculoſæ non nos aut ambuſtam murorum faciem, aut putrem ſudium cratem, aut propugnacula vigilum trita pectoribus confidimus opitulata. ſolo tantum inuectarum, te auctore, Rogationum palpamur auxilio, quibus inchoandis, inſtituendisq́; populus Aruernus, & ſi non effectu pari, affectu certe non impari cœpit initiari. & ob hoc circunfuſis nec dum dat terga terroribus.* deinde ad Baſilium epiſcopum in hæc verba: *Euarix rex Gotthorum, quòd limitem regni ſui, rupto, diſſolutoq; fœdere antiquo, vel tutatur armorum iure, vel promouet, nec nobis peccatoribus accuſare nec vobis ſanctis hic diſcutere permiſſum eſt. Sed, quod fatendum eſt, præfatum regem Gotthorum, quanquam ſit ob virium merita terribilis, non tam Romanis mœnibus, quàm legibus Chriſtianis inſidiaturum paueſco. tantum, vt ferunt, ori, tantum pectori ſuo Catholici intuitio nominis acet, vt ambigas, ampliúſne ſuæ gentis, an ſuæ ſectæ teneat principatum. Ad hoc armis potens, acer animus, alacer annis, hunc ſalum patitur errorem, quòd putat ſibi tractatuum, conſiliorumq́; ſucceſſum tribui pro religione legitima, quem potius aſſequitur pro felicitate terrena. Propter quod diſcite cito Catholici ſtatus valetudinem occultam, vt apertam feſtinetis adhibere medicinam. Burdegala, Petrogorij, Rutheniq́, Lemouices, Gabalitani, Heluſani, Vaſates, Conuenæ, Auſcenſes, multoq; iam maior numerus ciuitatum, ſummis ſacerdotibus ipſorum morte truncatis, nec vllis deinceps epiſcopis in defunctorum officia ſuffectis, per quos vtiq; minorum ordinum officia ſubrogabantur, latum ſpiritualis ruinæ limitem traxit, quem fere conſtat ſic per ſingulos dies morientium patrum proficere defectu, vt non ſolum quoslibet hæreticos præſentium, verum & hæreſiarchas priorum temporum potuerit inflectere. ita populos exceſſu pontificum orbatos triſtis interciſæ fidei deſperatio premit. Nulla in deſolatis cura diœceſibus, videas in eccleſiis aut putres culminum lapſus, aut valuarum cardinibus auulſis baſilicarum aditus hiſpidorum veprium fructicibus abſtructos. ipſa, proh dolor, videas armenta non modo ſemipatentibus iacere veſtibulis, ſed etiam herboſa viridantium altarium latera depaſci. ſed iam nec per ruſticas ſolum ſolitudo parochias, ipſa inſuper vrbanarum eccleſiarum conuenticula rareſcunt.* Poſtquam autem vrbs Aruernorum obſeſſa magnis premi difficultatibus cœpit, Sidonius ſic rebus ſuis perditis opem à Græco epiſcopo poſtulauit: *Noſtri hic nunc eſt infelicis anguli ſtatus. cuius, vt fama confirmat, melior fuit ſub bello, quàm ſub pace conditio. facta eſt ſeruitus noſtra precium ſecuritatis alienæ, Aruernorum, proh dolor, ſeruitus. qui, ſi priſca replicarentur, audebant ſe quondam fratres Latio dicere, ſi recentia memorabuntur, hi ſunt, qui viribus propriis hoſtium publicorum arma remorati ſunt. cui ſæpe populo Gotthus non fuit clauſo formidini, cum viciſſim ipſe fieret oppugnatoribus poſitis intra caſtra terrori. hi ſunt, qui ſibi aduerſus vicinorum aciem tam duces fuere, quàm milites. de quorum tamen ſorte certaminum ſi quid proſperum ceſſit, vos ſecunda ſolata ſunt, ſi quid contrarium, illos aduerſa fregerunt. Illi amore reip. Seronatum barbaris prouincias propinantem non timuere legibus tradere, quem conuictum deinceps reſp. vix præſumpſit occidere. Hoccine meruerunt inopia, flamma, ferrum, peſtilentia, pingues cædibus gladij, & macri ieiuniis præliatores. propter huius tamen inclyta pacis expectationem auulſas muralibus rimis herbas in cibum traximus, crebro per ignorantiam venenatis graminibus infecti, quæ indiſcretis foliis, ſuccisq; viridantia ſæpe manus fame concolor legit. Pro his tot, tantisq; deuotionis experimentis noſtri, quantum audio, facta iactura eſt. Pudeat vos, precamur, huius fœderis nec vtilis, nec decori. Per vos legationes meant. vobis primum, quanquam principe abſente, non ſolum tractata referantur, verum etiam tractanda committuntur. Veniabilis ſit quæſumus ad aures veſtras veritatis aſperitas. cuius conuicij inuidiam dolor eripit. parum in commune conſulitis; &, cum in conſilio conuenitis, non tam cura eſt, publicis mederi periculis, quàm priuatis ſtudere fortunis. Adhuc ſi neceſſe eſt obſideri, adhuc pugnare, adhuc eſurire delectat. ſi vero tradimur, qui non potuimus viribus obtineri, inueniſſe vos certum eſt, quid barbarorum ſuaderetis ignaui. Sed cur dolori nimio frena laxantur? quare potius ignoſcite afflictis, nec imputate mœrentibus. Namq; alia regio tradita ſeruitium ſperat, Aruerna ſupplicium. Sane ſi medicari noſtris vltimis non valetis, ſaltem hoc efficite prece ſedula, vt ſanguis viuat, quorum*

eſt

eſt moritura libertas. parate exulibus terram, capiendis redemptionem, viaticum peregrinaturis. Si murus noſter aperitur hoſtibus, non ſit veſter clauſus hoſpitibus. Dum autem Sidonius precibus Deum, atque homines fatigabat, Ecdicius Comes, qui vrbem tuebatur, multa egregia fortitudinis ſuæ documenta dedit. quippe quodam die cum duodeuiginti equitibus vrbe meridie egreſſus, tota ex mœnibus ſemirutis aſpectante ciuitate, medio campo aliquot Gotthorum millia, præteruectus hoſtes ſui numeri incertos, atq; ad ſui conſpectum, nominisq; rumorem perterritos, noctu in proximum collem ſe ſubducere compulit, ac nouiſſimi agminis aliquot occiſis, incolumis cum omnibus ſuis in vrbem reuertit, læto plauſu totius ciuitatis exceptus, cumq; iam Zeno Auguſtus conſul iterum ſine collega iniſſet, priuatis opibus 475 publici ſpeciem contraxit exercitus, ac liberos hoſtium diſcurſus populationibus caſtigaris coërcuit. inde aliquot ſuperuenientibus turmales cuneos ſtrauit, vix binis, ternisve ex numero ſuorum deſideratis. Gotthi vero, vt cæſorum numerum præ pudore occulerent, quos nox ſepulturæ ſubtraxerat, abſciſſis capitis reliquere, tanquam minoris indicij foret, dimiſſe truncatum, quàm villis agnoſci crinitum. Poſtquam autem, illuceſcente die, cognouerunt furtum ruinæ ſuæ crudeli vilitate patuiſſe, tum demum iuſta mortuis magna feſtinatione ſoluerunt, ac debitas exequias tribuerunt. cum autem corpora vndique plauſtris conuecta iacerent, Ecdicio repente rurſus exterritis incumbente, raptim ſuccenſis domibus incluſerunt ac regalibus culminum ſuperlabentium fragmentis operuerunt. Has res paucis Iordanes in hiſtoria attigit, Sidonius vero in epiſtola ad ipſum Ecdicium ſcripta, multis explicuit. Ad extremum Ecdicius, vrbe hoſtium multitudine circunfuſa, ac magna ex parte mœnibus nudata, cum tuendæ facultatem non haberet, vltro tradidit, atq; ad loca tutiora ſe contulit. quod audiens Nepos Auguſtus, ipſum ad ſe vocauit, ac Patricium deſignauit. (Vnde ad Papianillam Ecdicij ſororem Sidonius ſcripſit: *Hoc ſanctè Iulius Nepos armis pariter ſummus Auguſtus & moribus quod deceſſoris ſui Anthemij fidem fratris tui Ecdicij ſudoribus obligatam, quo citerior, hoc laudabilior, abſoluit. ſiquidem iſte compleuit, quod ille ſæpiſſime pollicebatur.* atq; in Galliam Oreſtem magiſtrum militum, & Patricium miſit. Erat autem Oreſtes genere Gotthus, ac Gothicorum auxiliorum in Italia Comes, magnam ob multas res bene geſtas in re militari auctoritatem adeptus. quare nouis dignitatum inſignibus auctus ſubito à Nepote aduerſus Euricum, ne tota ab eo Gallia pelleretur, eſt deſtinatus. Ille vero contra Nepotis imbecillitatem, ac poteſtatem ſuam extraordinariam conſpicatus, eodem, quo ceteri barbari, perfidiæ morbo cœpit agitari, eademq; Imperij occupandi libidine conflictari. itaque Gotthos, qui præſidio Italiæ erant, tertia agrorum parte promiſſa illectos ad omnia ſecum audenda incendit, & cum iis Roma profectus ſe in Galliam aduerſus Gotthos contendere ſimulauit. poſtquam autem Rauennam peruenit, vrbem officij cauſſa ingreſſus, Nepotem ipſum imparatum, atq; ac inſidiis eius incautum v Kalen. Septembris eiecit. ac paucis pòſt diebus, nempe pridie Kal. Nouembris, filium ſuum Romulum Momyllum, adhuc puerum, Imperatorem, exercitu ſuffragante, leuauit. Nepos autem non minus conſilij, quàm auxilij inops, ſpe Imperij retinendi, aut recuperandi prorſus abiecta, Salonam in Dalmatiam ſe recepit, vbi Glycerius nuper Imperator epiſcopatum adminiſtrabat. Ita Auguſta Imperij dignitas, dum ruit ad interitum, antequam efferretur, per dolum, atq; inſidias ad barbari ditionem, poteſtatemq; peruenit, credo, vt ex ſummiſſiore loco præcipitata minore cum doloris, atq; acerbitatis ſenſu periret.

MOMYLLVS AVGVSTVS IMP.

TVRBATO autem in hunc modum Occidente, atq; ad præſens exitium prope fatali quadam neceſſitate ruente, haud diſſimiles in Oriente quoq; tumultus exorti ſunt. Baſiliſcus enim, mortuo Leone puero Auguſto, Zenonem deſpiciens, collecta valida ſatellitũ manu, ſeditionẽ aduerſus eum in vrbe Conſtantinopoli cõcitauit. cuius rei ſubita formidine Zeno perculſus, ad Iſauros ſe cõtulit, atq; ibi arcem tuendæ ſalutis gratia occupauit. Baſiliſcus autem vrbe potitus, cum ſe Auguſtum declarandum curaſſet, Marcum filium Cæſarem appellauit. Hoc ad

Imperij culmen euecto, iterum Eutychianæ hæreſeos cauſſa Eccleſia perturbata
eſt. vt enim Baſiliſcus à Chalcedonenſi Concilio erat auerſus, ſic omnes eius fauto-
res eſt perſequutus. quamobrem Timotheum Solofaciolum, qui iampridem ec-
cleſiam Alexandrinam in Catholica diſciplina, & Chalcedonenſis auctoritate
Concilij continuerat, eccleſia pepulit, atq; ei Timotheum Aelurum dudum pro-
pter perfidiam Eutychianam expulſum ſuffecit. quin etiam litteras ad epiſcopos
Aſiæ miſit, iubens, vt Leonis pontificis inſignem de duabus Chriſti naturis Deci-
ſionem, & Chalcedonenſia decreta damnarent. quibus litteris plerique Aſiæ epi-
ſcopi ſubſcripſere. Acacio inde epiſcopo Conſtantinopolitano hoc factum acriter
increpante, ac monachorum ordinem aduerſus Baſiliſcum ſolicitante, magnope-
re Baſiliſcus extimuit, ac litteras alteras prioribus prorſus contrarias ſcripſit. Baſi-
476 liſco autem Auguſto iterum, & Armato conſulibus, incendio in vrbe coorto, quo
maior ipſius pars deflagrauit, ſenatus, inuidia eius in Baſiliſcum coniecta, occultis
nunciis Zenonem ex Iſauria reuocauit. qui propere cum validiſſimo exercitu re-
uerſus, atque vrbem ingreſſus, Baſiliſcum, qui in eccleſiam ſalutis cauſſa confuge-
rat, intercepit, atque Imperij inſignibus detractis, in Cappadociam relegauit, atq;
ibi trucidandum curauit. cuius nece audita, continuo epiſcopi Aſiæ ſibi timere
cœperunt, ac culpam deprecati ad fidem Chalcedonenſem redierunt. Timotheo
Aeluro haud ita multo pòſt mortuo, Petrus Mongus clam in ſedem ſubrepſit.
cuius perfidia agnita, Zeno ipſum pòſt loco mouit, atque iterum Timotheum So-
lofaciolum ſubrogauit. Atque hæc quidem in Oriente. At vero in Gallia Euricus
rex, bello cum Romanis continuato, duas primarias vrbes Arelate, & Maſſiliam
occupauit. atque, omni vſque ad Rhodanum Gallia in ditionem adducta, ſedem
Arelate locauit. In Italia vero Oreſtes, Imperatore filio conſtituto, vt ſe facilius
aduerſus Gotthos, Burgundiones, & Francos Galliam incolentes tueretur, fœdus
cum Genſerico rege Africæ renouauit, atque Italiam in ſumma pace adminiſtrare
pro arbitrio cœpit. Hoc vero eius, vt immeritum, ocium ſubito perturbauit, non
eorum aliquis, quos ipſe iure ſuſpectos habere tanquam vicinos Italiæ, potuit, ſed
quidam alius longe terrarum, quippe trans Danubium, poſitus. Hic vero fuit O-
doacer Herulorum, & Turcilingorum regno potitus. is fama rerum, quæ ſeditioſe
gererentur in Italia, percitus, vehementius ad illius cupiditatem exarſit. animum
vero accendit, ac prope certa victoriæ fiducia incitauit primum ipſe Imperator
Momyllus. cuius in magna populorum diſſenſione opes infirmiſſimas eſſe com-
periebat, deinde Zeno, qui eodem tempore à Baſiliſco expulſus, omnes cogitatio-
nes, opeſque ſuas merito ad recuperandum Orientem contulerat. acceſſit, quòd
ne ipſe quidem Italiam prorſus, vt qui Oreſtis armiger fuerat, ignorabat. His igitur
de cauſſis haud operoſam fore victoriam, ſi de improuiſo cum paratiſſimo ſe intu-
liſſet exercitu, arbitratus Herulos, Turcilingos, Scyros, ac Rugos interioris Ger-
maniæ populos, qui nuper inter valida Attilæ ſæuientis auxilia fuerant, excitauit,
ac magnorum ſpe præmiorum ſolicitatos haud ægre, vt ſeſe in eam ſequerentur,
induxit, ac diem ad profectionem præſtituit. Quæ vbi vere nouo aduenit, cum his
òmnibus ex finibus egreſſus, Danubium traiecit, atque in Noricum penetrauit.
Erat tum in iis locis Seuerinus, qui Noricorum appellatur apoſtolus, iam inde ab
Attilæ temporibus ex Oriente profectus. qui magnam opinionem apud omnes
ſanctæ habebat integritatis. ad hunc igitur Odoacer ſacram benedictionem peti-
turus acceſſit. ceterum, cum, ea accepta, è cella ſancti viri pedem efferret, & caput
inclinaſſet, ne ſuperliminari oſtij, (nam proceræ admodum ſtaturæ erat,) allideret,
hæc à diuino vate verba accepit. Perge Odoacer in Italiam viliſſimis nunc pellibus
tectus, verum multis propediem precioſa multa dilargiturus. Profectus inde, alacri
animo ex Norico in Italiã per Alpes Tridentinas, ac fines Veronẽſes intrauit. quod
poſtquam Oreſtes non dubiis nunciis comperit, extemplo, quàm maximas potuit,
ex Italia copias equitum, peditumq; conſcripſit, eaſq; conuenire ad Laudem in Li-
guria iuſſit. Ceterum Odoacer, hoſte, qui tranſitum moraretur, in Venetia nullo
reperto, protinus, traiecto Abdua, in Liguriam tranſiit, atque ad Laudem, vbi con-
ſediſſe Oreſtem audiebat, caſtra conuertit. atque eo ſine cunctatione progreſſus,
ſummo

ſummo ipſum certamine prouocauit. Oreſtes autem, eum ſe & multitudine armatorum inferiorem eſſe, atque in dies magis à Gotthis deſeri animaduerteret, quòd tertiam eis agrorum partem promiſſam non tradidiſſet, motis inde caſtris, Ticinum receſſit, ibique ſe pro tempore, quoad potuit, confirmauit, tantam belli procellam murorum potius, quàm militum præſidio, ſubiturus. Quod poſtquam Odoacer perſenſit, ipſum propere inſequutus, exercitum Ticinum adduxit, vrbemque magnis viribus oppugnare inſtituit. neque ita multis pòſt diebus, toto incumbente exercitu, ipſam eum Oreſte in poteſtatem redegit. captamque militibus diripiendam conceſſit. Ex quo vt noua, ſic miſerabilis clariſſimæ vrbis eſt vaſtatio ſubſequuta. vt enim quiſque diuitiis excellere exiſtimatus eſt, ſic ad prædam maxime requiſitus. inde, vt eoſdem ad prodendas, ſi quas occuluiſſent, pecunias cogerent, alij tectis faces ſubiecerunt, alij ad necem dominos euocarunt, alij ad epiſcopium nefaria ſacri diripiendi theſauri inflammati libidine concurrerunt. atque opes Eccleſiæ è terra quoque, vbi abſconditæ fuerant, eruerunt, Epiphanium epiſcopum, quò plura daret, plura habere putantes. demum tanta clades illata, vt per multos antè annos oppidum nullum aut fœdius captum, aut miſerabilius expugnatum ſit. quippe, ciuibus paſſim aut ſeruitute, aut morte multatis, vrbs direpta vno cum duobus templis prope arſit incendio. Epiphanius vero cum in ceteris caritatis officiis ſe ſanctiſſime geſſit, tum in primis germanam ſuam, ceteraſque mulieres, quæ libidini hoſtili præcipue obnoxiæ videbantur, ſeruitute exemit. His x Kalend. Septembris geſtis, Odoacer rex Italiæ à ſuis eſt acclamatus. quo fauore ſuperbus inde Placentiam prodiit, atque ibi v Kalend. Oreſtem captiuum exercitu ipſo inſpectante, ac gratulante, occidit. tum in Momyllum Auguſtum intentus, motis caſtris, Rauennam contendere maturauit. cum autem illum metu exanimatum Romam recepiſſe ſe reperiſſet, pridie Nonas, vrbe in poteſtatem adducta, Paulum Oreſtis fratrem, qui relictus in præſidio fuerat, interfecit. dimiſſo inde per Italiam exercitu, omnes vrbes, quæ Momylli ſtudio deditæ ſuum auerſabantur imperium, aut vi, aut metu, aut beneuolentia ſuæ ditioni adiunxit. ex quibus, quoniam, vt inquit Diaconus, multæ, extinctis habitatoribus, ad ſolum vſque euerſæ ſunt, fit, vt ad ſuſpicandum adducar, præcipue ipſam hac ruina Mutinam concidiſſe, quæque væſanum Attilæ furorem euaſerat, eam Odoacris, cum pro Momyllo ſtaret, molliorem effugere impetum nequiuiſſe. Huius certe, vt etiam finitimi Regij, nulla in ſequentibus Gotthorum bellis memoria celebratur. Citeriore Italia ad auctoritatem, obſequiumque ſuum adducta, Romam inde acceſſit, atque vrbem corona circundedit, ipſam, ni ſe dederet, expugnaturum denuncians. populus autem dira vrbium aliarum calamitate edoctus, deditione repente facta, obuiam extra vrbem effuſus ipſum magna hilaritate excepit. quod vbi vidit Momyllus, metu, vt in extremo vitæ periculo, conſternatus, vt ſaluti ſuæ conſuleret, purpuram ſtatim depoſuit, ac ſeſe tandem infauſto à patre ſibi parato Imperio abdicauit. ac vita ab Odoacre hoc modo impetrata, iuſſu eius in Lucullanum Campaniæ caſtrum, tanquam in exilium, abiit. Atque his quidem variis, atque ancipitibus rerum, temporumque ſucceſſibus Roma iam quartum pòſt Chriſti annum quadringenteſimum capta, Italiaque à barbaris firmo tandem poſſideri imperio cœpta eſt. Imperium autem Romanum, quod in Auguſto initium ſumpſit, in Auguſtulo, (ſic enim Momyllus eſt appellatus.) finem accepit. neque enim poſthac hic titulus in Occidente, dum rerum potiti barbari ſunt, eſt auditus.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XV,

Qui regnum Herulorum in Italia continet.

ODACER REX.

INSTITVENTI mihi ea mandare litteris, quæ poſt Romanum extinctum Imperium, ac libertatem Italiæ miſerando quodam quaſi funere elatam in Occidentis partibus euenerunt, faciendum eſſe videtur, vt à re propoſita parumper abscedam, & te iterum, EXCELLENTISSIME PRINCEPS, appellem. Neque enim dubito, quin, cum ipſe ad hunc locum legendo perueneris, quæ tua eſt erga ſolum Italicum caritas, nonnulla animi commotiuncula quatiaris, cum ex quibus in quæ clariſſima hæc deuenerit prouincia, cogitaris. indigne autem feres, vt opinor, primum terram illam, quæ tot annos ampliſſimi ſedes Imperij, atque illuſtris domicilium gloriæ fuerat, vltimorum barbarorum ditioni, poteſtatíque ſubiectam; deinde virtutem illam, quam nulla Pœnorum, Cimbrorum, ac Teutonum terrere quondam arma potuerant, afflictam demum, atque debilitatam. Sed, ſi recte ſenſus tuos noui, & præclaram iſtam animi indolem exploraui, multo vehementius etiam prꝺſtantem illius militiæ diſciplinam, quæ ſola formidini, atq; excidio vniuerſæ barbariæ fuerat, corruptam, ac diſſolutam quereris. vt qui totus in ſtudium rei militaris inſiſtẽs, nihil aliud quotidie mediteris, quàm vt veterem eius laudem inſtaures, atque in vſum præſentium, ſi res patiatur, bellorum producas. vſque adeo vt huius rei cauſſa ſummos viros, atque in hoc genere exercitatos tecum aſſidue habeas, & cum iis, quæ ex veteribus hauriri monumẽtis poſſunt, eliciens egregie ad noſtrorum temporum rationem traducas; haudquaquam ignarus, quibus ille ſe obſtringere ſtudiis debeat, qui ſummos à Põtifice maximo, & Rege Catholico delatos militarium honorum, & præfecturarum titulos gerat. Et, licet hæc tu mala omnium grauiſſima, atque acerbiſſima duxeris, mox tamen leuia omnia, & quodam modo ferenda putabis, cum quæ clades hos caſus proxime ſint conſequutæ, cognoueris. Neq; enim his ſe finibus calamitates Italiæ tenuerũt, ſed triſti illius fato longius, lariusq; manarunt. Etenim tantam iacturam Imperij, & tantum artis bellicæ detrimentum miſera ruina vrbium, fœda vaſtatio agrorum, ac lacrymabilis Italicæ extinctio prolis excepit. quæ ſpiritus illos, quos vix extremus terrarum olim ambitus ceperat, magna ex parte infregit. neq; vero id omnino eorum, qui his pòſt præfuerunt regionibus inclementia, ſed naturali ipſius fortunæ potius inconſtantia. quę regionem illam, quam ſemel ad maximum in terris faſtigium, gloriámve, admiranda quadam incolarum accedente virtute, prouexerat, quaſi triſti aliquo rerum humanarum ludibrio inſtituto fœdis omnibus ſeruitutis, ac vaſtitatis exemplis afflixit. Verum vt tum diuinæ voluntati ſic patienti obuiam ire non licuit, ſic ne nunc quidem eam vocare in iudicium libet. quamobrem, his querelis omiſſis, ad propoſitæ narrationem hiſtoriæ redeamus. vnde præcipue egregiam horum conditionem temporum agnoſcemus. quibus, ſedente GREGORIO XIII Pontifice maximo, ſolida, ac perpetua pace, omnibus iterum artibus florente Italia, fruimur.

IMPERIO igitur poſt multas barbaricarum irruptionum, bellorumque procellas attrito tandem, atque ad extrema redacto, ſimul etiam florentiſſimum ipſum Imperatoris nomen exaruit. atq; vt prouincia vna ex eo integra relicta erat

Italia,

Italia, ſic ipſius quoque Italiæ nomine tota ferme ſe vis Imperij anguſtata concluſit. Etenim Odoacer, Momyllo Imperij dignitate ſe abdicare coacto, Occidentis dominationem ille quidem inuaſit, ſed honeſta maieſtatis Auguſtalis verecundia captus, haudquaquam ſe Imperatorem, ſed regem tantum Italiæ nominauit, atq; Occidenti Imperare nomine regio, ſed ſine purpura, cœpit. Inde conſiliis agitatis regnum ad Imperij, paciſque conſeruationem ita formauit. in primis Gotthos, qui in Italiam erant iampridem à Valentiniano aduerſus terrores Hunnicos aduocati, ad ſtudium ſuum conuertit, tertia agrorum parte, quam promiſſam ab Oreſte obtinere non potuerant, perſoluta. Italis noua tributa ad propulſandos externos hoſtes impoſita. Romanis ſenatus auctoritas, & conſulum dignitas ad feroces contundēdos ſpiritus dempta. reliquis in rebus vetera reip. inſtituta, & magiſtratuum iura, nominaq; retenta. eccleſiis, atq; epiſcopis ſuus honos ſeruatus. Eurico Gothorum regi pars Galliæ ab Alpibus ad Rhodanum, quæ hucuſque Romanorum in poteſtate fuerat, pacis habendæ cauſſa remiſſa. & cum Gundobado rege Burgundionum fœdus percuſſum. atque, his rebus actis, Baſilio præfecto prætorio, ac Patricio, qui vices ſuas gereret, Romæ relicto, Rauennam repetiit. atq; ibi inſtituto iam ab Auguſtis exemplo regni ſedē locauit. Quas res vbi Zeno Imperator non dubia in Orientem deferente fama cognouit, vſqueadeo indigne tulit, vt nullam Imperij cum eo ſocietatem ſibi habendam eſſe ſtatuerit. ex quo regnum Odoacris pro iniuſto eſt habitum, atq; ipſe tyranni potius, quàm regis, famam obtinuit. Proximo inde anno, quem poſt conſulatum Baſiliſci, Armatiq; dixerunt, idem, vt ho- 477
mo non inſulſi erat in rebus adminiſtrandis ingenij, quæ præſenti obeſſe rerum ſtatui poſſent, accurate contendit remouere. itaq;, vt opportunum omnium animis metum incuteret, & populos inſigni aliquo ſeueritatis exemplo promptiores ad obſequendum efficeret, Brachilam Comitem imperium ſuum ratione aliqua detrectantem v Idus Iunias interfecit. quibus de rebus non ſolum metui, ſed etiā coli ab Italicis, atq; exteris cœpit. Quare Genſericus rex Africę in admirationē virtutis, & fortunæ illius adductus oratores ad eum de pace miſit, atq; illius impetrādæ gratia Siciliam ei tributario iure conceſſit. Interim Epiphanius templa Ticini incenſa reſtituere animo maiore, quàm viribus, properauit, diuino numine egregium eius conſilium in ſummis rerum neceſſariarum anguſtiis adiuuante. nam præcipuo ab Odoacre rege colebatur honore. Nitebant hoc tempore miraculis oſſa ſanctorum martyrum Vitalis, & Agricolæ, Bononiæ apud ædem S. Stephani ſita. quæ res cum frequenti hominum ſermone in Italia, Galliaq; celebraretur, Namatium Aruernorum epiſcopum, eximiæ ſanctitatis virum, impulit, vt nouam à ſe conſtructam baſilicam ornamentis eiuſmodi honeſtare ſtuduerit. itaq; presbyterum Bononiam, qui aliquid earum peteret, & ad ſe referret, legauit. vbi vero eum voti compotem ſui factum ad quintum lapidem perueniſſe audiuit, continuo, ciuibus euocatis, cum crucibus, & cereis in earum occurſum venerabundus proceſſit. ac presbytero monenti, vt oculis optatum tandem ſanctarum reliquiarum fructum hauriret, honeſtam recuſationem adhibuit, malle ſe fide, quàm oculis, nihil adiiciens. Quod autem præcipuam tum omnibus incuſſit religionem, venientibus martyribus, obductis repente cœlo nubibus, largiſſimus imber effuſus à ſanctis tamen reliquiis ſic abſtinuit, vt ne iugeri quidem circum ſpacium gutta vlla tetigerit. mox, procedentibus illis, pluuia quaſi de induſtria proſequuta populum ſic aſperſit, vt prorſus geſtatoribus ipſis pepercerit. Qua re animaduerſa, Namatius, Gratias tibi ago, Domine, inquit. & conuocatis ciuibus baſilicam cum maxima religione, ac lætitia dedicauit, vt Gregorius Turonenſis in libris de gloria martyrum prodidit. Ceterum has reliquias ex æde Sancti Stephani pòſt in baſilicam Sancti Petri magna ex parte tranſlatas, ac, longo deinde annorum ſpacio interpoſito, in cleri, ac populi Bononienſis ignorationem adductas GABRIEL PALÆOTVS Romanæ Eccleſiæ presbyter Cardinalis, ac Bononienſis epiſcopus, cum baſilicam illuſtriore, ac magnificentiore opere inſtauraret, in Confeſſione ſub altari ipſius Sancti Vitalis inuenit. Quare vehementius ille pro ſumma ſua pietate lætatus, re cum Gregorio pontifice communicata, ex eius auctoritate tantum bonum ciuitati proden-

dum exiſtimauit. itaque conſtituto quadrageſimalis ieiunij die, præſtantiſſimos viros, ac principes ciuitatis, pontificis fratrem, fratriſque filium, præfectum vrbis, magiſtratus, & ſenatores adhibuit, atque, ipſo aſtante clero, orationem ad eos ſuper hac re tempori aptiſſimam habuit, in qua de ipſorum gloria martyrum, & venerandis eorum reliquiis accuratius egit. qua perfecta, cum omnium, qui audierant, animos ſancta quadam religione, ac pio viſendi ſtudio incendiſſet, demum lapidem tolli ab altari mandauit, ac precioſiſſimum hunc eccleſiæ Bononienſis theſaurum aperuit, facultate omnibus nobis (nam & ego quoque ab illo accitus acceſſeram) intuendi conceſſa. erant autem oſſa aliquot cum pannis ſacro adhuc cruore, vt res docere videbatur, infectis. Quod quia, dum hanc partem hiſtoriæ edebam, euenit, res mihi digna viſa eſt, quæ huic loco propter inclytam harum reliquiarum antiquitatem intexeretur. ſic enim priſcis ſcriptorum euoluendis monumentis comperiebam, (quod & ipſe Cardinalis in ſua oratione non prætermiſit,) has reliquias primum à S. Ambroſio Mediolanenſi epiſcopo in ſolo Iudæorum repertas, deinde à S. Paulino Nolano egregia cum laude commemoratas, tum à S. Namatio Aruerno, ingenti animi ſtudio expetitas. vt mirandum non ſit, diuino demum numini placuiſſe, eaſdem ab eo potiſſimum antiſtite ex obſcuris ignorantiæ tenebris erui, quem nos videmus mirabiliter cum antiquiſſimo quoque ſacerdote prudentiæ, eruditionis, ſolertiæ, ac religionis laude, atq; opinione certare. Eodem anno per quadraginta dies continuos Conſtantinopoli terra horrendo plane motu tentata eſt. quo pleraq; ædificia publica, ac priuata procubuerunt, ac ruinis magnã vim hominum oppreſſerunt. Præcipue VIII Kal. Octobris ſtatua Theodoſij Magni in Foro Tauri ſuper cochlidem columnam poſita corruit, duobus etiam fornicibus eius Fori collapſis. Per eoſdem dies corpus quoq; S. Barnabæ in Cypro inuentum eſt, euangelium S. Matthæi ſua manu deſcriptum ſuper pectore geſtans. quæ res Cypri laudi vſqueadeo fauit, vt propterea ea eccleſia ad metropolitanæ dignitatem euecta ſit. Eodem anno Childericus rex Francorum fines prolatare ditionis ſuæ in Gallia cupiens, bellum cum Odoacre Saxonum duce ſuſcepit. quo, Saxonibus in fugam actis, ac cæſis, inſulas, quas poſſidebant, ademit, ac demum, fœdere cum Odoacre percuſſo, communibus armis Alanos inuaſit, eoſque ex Galliæ finibus exturbauit. ex quo Francorum in Gallia opes auctiores factæ in dies metui vehementius cœptæ. Hæc ſcribit Gregorius Turonēſis eo anno geſta eſſe, quo
478 menſe Septembri terra contremuit. Sequenti anno, quo Hillus conſulatum in Oriente geſſit, Simplicius pontifex nouam Romanæ ciuitatis, atque adeo etiam Italiæ vniuerſæ quietem admirans, eamque conſtantem eſſe, ac perpetuam cupiens, Baſilium vrbis vicarium monuit, vt videret, ne, ſe hominem exuente, propter noui pontificis lectionem, ardentibus cupiditate ſummæ dignitatis hominibus, ſeditio aliqua moueretur, qua præſens ciuitatis ocium turbaretur. itaque Baſilius epiſcopos in baſilica Vaticana opportune à pontifice in alios vſus eccleſiæ conuocatos nactus, accedens ſic dixit: *Quanquam ſtudij noſtri, & religionis intereſt, vt in epiſcopatus electione concordia præcipue conſeruetur Eccleſiæ, ne per electionis occaſionem ſtatus ciuitatis in dubium reuocetur, tamen admonitione beatiſſimi papæ noſtri Simplicij, quam ante oculos ſemper habere debemus, hoc nobis ſub obteſtatione ſcitis eſſe mandatum, vt propter illum ſtrepitum, & venerabilis eccleſiæ detrimentum, ſi eum de hac luce tranſire contigerit, non ſine noſtra conſultatione cuiuslibet celebretur electio.* Hæc conſtitutio quanquam fortaſſe in præſens ciuitatis concordiæ apta, tamen quia libertati Eccleſiæ officere videretur, ac nullius epiſcopi ſubſcriptione firmata reperiretur, pòſt à Symmacho pontifice eſt abrogata. Vix dum martyris templum ab Epiphanio erat perfectum, cum alterius eccleſiæ paries inſigni columnarum ruina cecidit. quem cum reficere eueſtigio maturaret, factum eſt, vt opifices cum ingenti machina è templi tholo præcipitauerint. verum nemine eorum detrimentum corporis aliquod paſſo, res in religionem verſa, & ſanctis epiſcopi precibus attributa eſt. Eodem anno Genſericus rex Africæ poſt Romanum Imperium diminutum, & religionem Catholicam laceratam vitæ ſuæ finem impoſuit, Honorico filio rege relicto. is initio regni magnam æquitatem,

atque

atque animi moderationem adhibuit, ac plane ſe à paterna abhorrere in colenda
pietate ratione oſtẽdit. ſiquidem Catholicos in locis etiam à patre interdictis con-
uentus habere, & rogatu Zenonis Imperatoris epiſcopum Carthaginis Catholi-
cum creare conceſſit, qui per viginti quattuor annos nullus extiterat. Eugenius
magno Catholicorum plauſu eſt declaratus. qui deinde vſque adeo integre, ac mo-
derate ſe geſſit, vt eximiam famam tulerit ſanctitatis. Iampridem Orientalis Ec-
cleſia nullis fatigata ſeditionibus quieſcebat, cum, Zenone Auguſto conſulatum 479
ſine collega gerente, more ſuo nouo miſceri tumultu ſic cœpit, vt Occidentalem
quoque in multos annos variis fluctibus agitarit. quippe Acacius epiſcopus Con-
ſtantinopolitanus certiorem pontificem Simplicium fecit, Petrum Mongum, qui
eccleſia Alexandrina à Zenone fuerat deturbatus, perfidiæ Eutychianæ veneno
eſſe imbutum, idq; ſe certis teſtibus habere compertum. Addidit etiam Timo-
theus Alexandriæ epiſcopus, eundem necis Proterij epiſcopi Alexandrini deceſ-
ſoris ſui fuiſſe participem. quæ vbi Simplicius audiit, quanquam pro rei magnitu-
dine ſtomacho vehementer exarſit, tamẽ nihil vltra proceſſit, quàm vt eum à com-
munione repelleret, dato ſpacio, quo, ſi vellet, ad ſaniora conſilia ſe referret. Epi-
phanius, poſtquam templa reſtituit, vt ciues quoq; ad priuatas domos reſarciendas
alliceret, ab Odoacre rege tributorum, quæ in fiſcum referrentur, vacationem in
quinquennium petiit, eamq; facile impetrauit. Odoacer autem odium aduerſus
Romanos ita mitigauit, vt conſulem ciuitati, atque Occidenti reddiderit. is honos
Baſilio delatus eſt. quem magiſtratum ille proximo anno ſolus geſſit, qui fuit à 480
Chriſto nato quadringenteſimus octogeſimus. Eo vero anno Simplicius ponti-
fex comperto, Petrum Mongum haudquaquam erroris ſui pœnitentia duci, la-
ta demum ſententia condemnauit. Odoacri interim regi ab armis in Italia quie-
ſcenti leuis belli in Dalmatia gerendi eſt materia præbita. Sextus agebatur annus,
cum Iulius Nepos, qui Imperium in Occidente tenuerat, in Dalmatia Odoacris
prouincia quietus, atque ab omnibus popularibus procellis remotus degebat,
Odoacre non ſolum non aduerſante, ſed etiam ſaluti eius diligentiſſime conſu-
lente. Ne vero hoc ille ocio diutius frueretur, nefaria quorundam hominum
improbitate perfectum eſt. ſiquidem Viator, & Ouida Comites priuatis, vt pu-
to, odiis, ac ſimultatibus inflammati inſidias illi fecerunt, atque in villa ſua quie-
ſcenti vitam eripuerunt. Hanc igitur necem vt indignam, & ne in humilis qui-
dem fortunæ homine tolerandam Odoacer acerbo vſque adeo animo tulit, vt ſe-
quenti anno, in quem Placidum Conſulem declarauit, militarem aduerſus eos 481
manum miſerit. quo facto, cum eorum vtrumque armis oppreſſit, tum vltimum
de Ouida ſupplicium ſumpſit. Pelagius præfectus prætorio poſſeſſoribus Liguriæ
tributa coëmptionum gratia duplicauit. qua de re populi anxij, vt qui grauiſſimo
onere tempore alieniſſimo premerentur, capita contulerunt, ac, re agitata, Epi-
phanium Rauennam ad regem Odoacrem miſerunt, ac per eum eiuſmodi remiſ-
ſionem oneris conſequuti ſunt. Eodem etiam anno in Gallia viri duo inſignes ob-
iere, Egidius rex Sueſſionum, & Childericus Francorum. quorum ille Syagrium,
hic Clodoueum filios nactus eſt ſucceſſores. Clodouei inde illuſtris bello, pace-
que gloria haudquaquam ipſius ſe Galliæ finibus tenuit, verum mox vniuerſam
Europam latiſſime peragrauit. In Italia, epiſcopis Æmiliæ ab eccleſia Mediola-
nenſi ad Rauennatis auctoritatem iampridem, Valentiniano vrbis eius dignitati
fauente, traductis, Ioannes Archiepiſcopus maiores iuſto gerere ſpiritus cœperat.
itaque poſtero anno, qui Tracondum, & Seuerinum conſules habuit, eo vecordiæ 482
proceſſit, vt Gregorium quendam inuitum epiſcopum Mutinenſem, vi ad ſe attra-
ctum, ſacrare, licet ſacris legibus omnibus refragantibus, auſus ſit. quod vt audiit
Simplicius pontifex, homo veteris diſciplinæ retinentiſſimus, III Kalendas Iunij
ad eum ita ſcripſit, vt ad grauem obiurgationem acerbam etiam, & ſedi apoſtoli-
cæ conuenientem comminationem adiecerit: *Denunciamus*, inquiens, *ſi poſthac
quidquam tale præſumpſeris, & aliquem ſeu epiſcopum, ſeu presbyterum, ſeu diaconum in-
uitum facere decreueris, ordinationes tibi Rauennatis, aut Æmilienſis eccleſiæ ademptum iri.*
ac rationem mollioris ſuæ ſententiæ per Proiectum Forocornelienſem epiſcopum

ei edi iuſſit. Per eoſdem etiam dies idem multa in vrbe præclara inſtituit. nam & baſilicam S. Stephani protomartyris, & S. Andreæ apoſtoli dedicauit. & ſeptenos presbyteros ad baſilicas S. Petri, S. Pauli, & S. Laurentij collocauit, vt inuicem pœnitentiam, baptiſmumq; poſcentibus inſeruirent. quin etiam presbyteros in baſilicas quinque diuiſit. vnde regiones quinque ſunt factæ, S. Petri, S. Pauli, S. Laurentij, S. Ioannis Lateranenſis, & S. Mariæ maioris. Alexandriæ Timotheo epiſcopo mortuo, Ioannes Tabenneſiodes ſuffragio populi locum adeptus eſt. quod vbi Zeno accepit, offenſus eo, quòd ille iureiurando ſe nunquam in eius locum petiturum eſſe, ſibi promiſerat, illum ſede deiecit. atque epiſtolam ad Alexandrinos de componenda inter ſe concordia miſit, quam Henoticum appellauit, Petrum Mongum reſtitui iubens, ſi hanc epiſtolam cum Chalcedonenſi Concilio recepiſſet. Ioannes autem pulſus ad Simplicium Romam confugit, ſe idcirco exactum conquerens, quòd Concilium Chalcedonenſe defenderet. qua re commotus
483 Simplicius, Fauſto iam conſule, Zenonem per litteras obiurgauit. ille vero Ioannem non ob eam cauſſam, quam præ ſe ferebat, ſed quia fidem ſibi datam violauerat, loco motum reſpondit. atque inde ſexto Nonas Martias, pontificatu pro dignitate geſto, vita ceſſit. Cui Felix tertius eſt ſubſtitutus. Iampridem Theodomiro Oſtrogotthorum regi mortuo filius Theodoricus Amalus ſucceſſerat. Iuuenem ſumma virtute, magniſque opibus ad res in Illyrico nouandas inſtructum adeptus Zeno, ad amicitiam ſuam alliciendum eſt arbitratus. itaque ad ſe venire Conſtantinopolim iuſſum omni genere honoris excoluit. nam & inter proceres ſui Palatij rettulit, & magiſtrum præſentis militiæ fecit, & filium adoptatum inſuper ſtatua equeſtri ænea ante Palatium poſita decorauit. quin etiam Ripenſi Dacia, Mœſiæque parte donatum in poſterum annum conſulem deſignauit. Itaque
484 Theodoricus proximo anno conſulatum Conſtantinopoli cum Venantio iniit, pacemque colere cum Romanis inſignibus ornatus beneficiis, honoribuſque inſtituit. Seditionem inde in Orientali eccleſia ſæuientem grauiore tumultu Acacius epiſcopus Conſtantinopolitanus incendit, defectione ob leuitatem à Catholicis inita, ac Petro Mongo in communionem recepto. Qua de re Felix pontifex à Ioanne Tabenneſiode admonitus rem haud ſibi contemnendam exiſtimauit, ac protinus, Concilio in Vaticanam baſilicam conuocato, Petrum, Acaciumque, tanquam eiuſdem criminis reos, piorum communione remouit. quæ res inde per multos annos materiam ſeditionum prope inexpiabilium, aluit. Per eoſdem dies Eccleſia Catholica alterum etiam, & quidem atrocius ab Honorico in Africa rege accepit vulnus. Is, priſtina comitate depoſita, acrem demum hoſtem ſe Catholicis prodidit. ſiquidem die Aſcenſionis Edictum atrociſſimum Eugenio Carthaginis epiſcopo legendum in media eccleſia dedit: *Honoricus rex Vandalorum, & Alanorum vniuerſis epiſcopis homouſianis. Non ſemel, ſed ſæpius conſtat eſſe prohibitum, ne in Sortibus Vandalorum ſacerdotes veſtri conuentus celebrarent; ne ſua ſeditione animas ſubuerterent Chriſtianas. Quam rem ſpernentes plurimi nunc ſunt reperti contra interdictum Miſſas in Sortibus Vandalorum facere, aſſerentes ſe integram regulam Chriſtianæ, ac veræ fidei tenere. Et quia in prouinciis à Deo nobis conceſſis ſcandalum eſſe nolumus, ideo Dei prouidentia cum conſenſu ſanctorum epiſcoporum noſtrorum hoc nos ſtatuiſſe cognoſcite, vt ad Kalendas Februarias primas, omni omiſſa formidinis excuſatione, omnes Carthagini conueniatis, vt de ratione fidei cum noſtris epiſcopis decertetis. ac fidem homouſianorum, quam defenditis, diuerſis ſcripturis proprie confirmetis. quo poſſit agnoſci, num integram fidem teneatis. Huius autem edicti tenorem vniuerſis coëpiſcopis tuis per vniuerſam Africam conſtitutis direximus. Datum* XIII *Kalendas Iunias, anno ſeptimo Honorici.* Hoc edicto recitato, omnium, qui aderant, Catholicorum animos ſubito pauor ingens oppreſſit, magnum aut vitæ, aut religioni ſuæ diſcrimen imminere videntium. Ex quo mox recreatus Eugenius intulit, hoc idem tranſmarinis item epiſcopis, qui ſecum vna religione, ac communione deuincti eſſent, oportere indici. Cui ille reſpondit, ſi vniuerſum mihi terrarum orbem ſubieceris, tum demum explebo, quod po-
485 ſtulaſti. Vbi vero Kalendæ Februariæ venere, quæ, conſule Symmacho in Oriente fuere, Catholici ex regis edicto in locum ab Arrianis conſtitutum diſputationis

gratia

gratia coierunt. pro Arrianis principem ſe gerebat Cyrillus, qui ſe vltro Patriarcham vocabat. Eo vero criminante, Catholicos ſuperbe illud ſibi nominis aſciuiſſe, Catholici percontati ſunt, cur ipſe Patriarchæ titulum vſurparet? Tumultu autem orto, iuſſi ſunt omnes, qui aderant, Catholici centenis fuſtigationibus cædi, Euſebio incaſsûm inſignem ſibi fieri iniuriam exclamante. Cum autẽ Cyrillus rogatus, vt referret, ſe Latine ſcire negaſſet, Catholici tabulas de fide ſua ſcriptas ediderunt. quibus Arriani, clamore ſublato, præbere aures noluerunt. ac regi Concilium ſtrepitu à Catholicis interpellatum renunciarũt. Ob id Honoricus ira incenſus, omnes vno die Catholicorum eccleſias claudi iuſſit, atq; omnia bona epiſcoporum Catholicorum ſuis donauit, & omnibus eos vrbibus expulit, ac ſacra miniſtrare prohibuit. ac demum vi Kal. Martias hæc vniuerſa, nouo edicto propoſito, ſanxit. Inde cunctos veſtibus exutos, ac nudos fruſtra extra vrbem auxilium ac miſericordiam implorantes ſeſſoribus in equos impoſitis obterendos obiecit. ex quibus, qui incolumes euaſerunt, in vnam ædem coactis ita ſe ſalutem daturum oſtendit, ſi fidem Arrianam ſuſcepiſſent. quod illi inſigni conſtantię, fideiq; exemplo repudiarunt. Pœnę inde, mulctæq; acerbiſſimæ ceteris omnium ordinum hominibus irrogatæ, qui intra Kal. Iunias Arrianam religionem non aſciuiſſent. quo pacto infinita hominum multitudo, dimiſſis per Africam tortoribus, aut fuſtibus, aut ſuſpendio, aut ferro, aut igne necati ſunt. præcipue autem cõuertere oculos nobiles matronæ nudatæ, atque inſpectante populo, tortæ. viriq; nonnulli, quorum alios cernere erat ſine manibus, alios ſine pedibus, quoſdam oculis erutis, quoſdam linguis euulſis, partim naribus, auribusque deſectis, partim ſpatulis nimio ſuſpendio vulſis, caput, quod eminere ſolebat, in medio ſcapularum habere demerſum, dum in altis ædibus ſuſpendio cruciati, agitatis funibus, per aërem errantes inanem penderent. ex quibus nonnulli, diſruptis funibus, ex illa altitudine procidentes, aut cerebrum cum oculis afflixerunt, aut confractis oſſibus vel ſubito, vel pòſt paululum expirarunt. Singulorum nomina apud Victorem extant deſcripta. Eorum aliquot ſe vidiſſe Conſtantinopoli refert Procopius poſt reciſas linguas priſtino eloquio reſtitutos. Nec multis pòſt diebus Honoricus, dum acerbitatem odij ſui inaudita aduerſus Catholicos crudelitate inflammat, vermibus ſcatens, miſerè vitam amiſit, ac regnum Gundamundo Genzonis fratris filio tradidit. qui, teſte Procopio, Catholicos aſperioribus porro vexare ſuppliciis inſtitit. Eo anno Clodoueus rex Francorum ad dignitatem ſuam pertinere arbitratus, vt imperium à maioribus in Gallia partum amplificaret, primum Romanos ſibi appetendos duxit. quibus emotis, haud magni fore momenti putauit, Gotthos, & Burgundiones, ceteroſq;, qui Galliam inuaſerant, exturbare. Itaq;, Cbaratico, & Ragnachario propinquis ſuis Francorum regulis ad belli ſocietatem allectis, aduerſus Syagrium Romano in oppido Sueſſione ſedentem mouit, ac, campo ad conferendam manum deſtinato, ipſum prœlio prouocauit. Syagrius haudquaquam tanta in ſe ruente mole perterritus, vltro cum ſuis in aciem prodiit, &, collatis cum eo ſignis, fortiſſime dimicauit. ad extremum, cum hoſtis impetum ſuſtinere non poſſet, in fugam actus Toloſam ad Alaricum Gotthorum regem, qui paulo antè Eurico fratri ſucceſſerat, vt ab eo ſeruaretur, ſe contulit. Quo cognito, Clodoueus integræ victoriæ cupidus, legatis propere miſſis, Alarico denunciauit, vt ſibi Syagrium traderet; ni pareret, arma ſe illaturum oſtendit. ob id Alaricus armati regis iracundiam veritus, Syagrium dedidit, quem Clodoueus ad capitale ſupplicium abſtrahi iuſſit, ac Sueſſione, ceteriſq; eius oppidis in fidem acceptis, regni fines vſq; ad Ligerim prolatauit. Eo in bello multę eccleſiæ fœda à Francis populatione direptæ ſunt. pręcipue epiſcopo cuidã vrceus mirificæ magnitudinis, ac pulcbritudinis cum reliquis eccleſiaſticis ornamẽtis ereptus eſt. quod damnum ille grauiter ferens, nuncio miſſo, vrceum à Clodoueo repetiit. Clodoueus, nuncio ſe ſubſequi iuſſo, Sueſſionẽ adiit, atq; expoſita in medio præda, petiit à militibus, vt illum ſibi vrceum extra ſortem concederent. cum ceteri & vrceum, & cetera omnia eius arbitrij, iuriſq; eſſe reſpondiſſent, vnus præfractiore ingenio præditus, ſecuri in illũ impacta, dixit: Atqui tu nihil hinc accipies, quod ſors non dederit. qua re commotus rex, iram tamen continuit, atq; vltionem

in tempus aliud reſeruauit. Eo in bello Charaticus ancipitis prœlij euentum expectans, dubium ſe in acie ſine certamine geſſit. Atq; hic quidem finis Romanorum Imperij fuit in Gallia, quam florente quondam populo præclara Q. Fabij primum, deinde C. Cæſaris victoria in poteſtatem, ditionemq; redegerat. Interim Felix pontifex certior factus, Acacium damnatum reſtitui cupere, antiſtitum conuentum adhibuit, atq; epiſcopos duos Vitalem, & Miſenum legatos in Græciam deſtinauit, datis mandatis, vt, niſi Acacium, & Petrum à malis cōciliis recepiſſe ſe comperiſſent, nouo in eos iudicio animaduerterent. Hi, Cæcina, & Longo conſulibus,
486 Zenonis iuſſu in itinere comprehenſi litteris interceptis in cuſtodiam dati ſunt. dimiſſi inde cum Heracleam perueniſſent, cauſſam tentati pecunia prodiderunt. Itaq; Cyrillus monaſterij Inſomnium præſes litteris ad Felicem ſcriptis nimiam eorum tarditatem, ac ſegnitiem accuſauit. Quibus lectis, Felix ad legatos miſit, præcipiens, ne quid prius agerent, quàm cum Cyrillo loquuti eſſent. Zenonem vero de obſeruatione Chalcedonenſis Concilij, & perſequutione Catholicorũ ab Honorio in Africa renouata edocuit. Legati vbi Conſtantinopolim peruenerunt, cum multis aliis in rebus ab officio deceſſerunt, tum in primis, ſe præſentibus, Petri nomen ex tabulis Diptychis recitari more Eccleſiæ permiſerunt, & communionem cum Acacio inierunt. Ob eam rem Zeno collecto animo Felici reſpondẽs, Petrum accurata oratione defendit, illum idcirco eccleſiæ reſtitutum, quòd iureiurando affirmaſſet, ſe à Nicænis decretis non diſceſſurum. Acacius vero non ipſe ſolum Petrum in communionem admiſit, verum etiam aliis, vt idem facerent, auctor fuit. Legatis inde Romã re infecta reuerſis, Felix de rebus Acacij litteris monachorum edoctus iterum epiſcopos aduocauit, &, cum legatos accepiſſe pecuniam comperiſſet, ex omniũ ſententia communione ſummouit. ex quibus Miſenus peccatum ſuum diſerte confeſſus, ſpacium popoſcit ad probrum ſuum pœnitentia expiandum. In eodem etiam conuentu Petrus, & Acacius iterum condemnati; litteræq; ad Acacium de Miſeni, & Vitalis, & ipſius cum Petro condemnatione ſunt miſſæ, criminibus eius aduerſus Eccleſiam enarratis. ex quo exaſperatus vterq;, ille Chalcedonenſi Concilio infeſtior euaſit, hic vero eo vecordiæ proceſſit, vt ipſius etiam Felicis, Romani pontificis, ex Diptychis nomen exemerit. Quæ dum aguntur, opportune ad minuendam ſeditionem vterq; eorum ex hac vita migranit. itaq; Acacio Flauitas, Athanaſius Petro eſt ſubrogatus. quorum Flauitas, cum fallaces item, atq; incertæ fidei litteras ad Felicem miſiſſet, & ipſe poſt tres menſes extinctus eſt.
487 Seuerino inde Boëtio conſule, Euphemius in eius locum ſublectus, infauſto deceſſorum exemplo deterritus, vt ſacerdotium iniit, manibus ſuis Petri nomen ex Diptychis ſuſtulit, ac pro eo Felicem repoſuit. & recepto more ſynodicam ad pontificem miſit. itaq; à Felice, tanquã orthodoxus, acceptus eſt ille quidem, verum in communionem epiſcoporum non admiſſus, quòd Acacij, & Flauitæ nomina in Diptychis reliquiſſet. quæ res atrociores inde ſeditionum fluctus exciuit, quòd Eccleſia Occidentalis Orientalem in communionem recipere nollet, niſi Petrum, & Acacium, licet iam vita functos, damnaſſet, atq; eorum nomina ex Diptychis deleuiſſet. Sequuntur hanc tranquillitatem rerũ anni multiplici bello inſignes. Odoacer, cum nullam armorum materiam domi haberet, iterum rei foris gerendæ occaſionem eſt nactus. Rex erat Rugorum trans Danubium nomine Feleteus, ſiue Febanus Flacitei filius. Hic patris inſtituta ſequutus ſanctum Seuerinũ in Norico ſedentem ſæpe de regni ſui incolumitate conſuluit. vxor vero eius Giſa, mira hominis reuerentia ducta, à Catholicis quidem rebaptizandis abſtinuit, verum Romanos, licet illo triſtia omnia denunciante, vexauit. itaq;, cum quodã die in proximo Fabianis vico conſiſteret, aliquos ad ſe adduci iuſſit ſeruituti viliſſimæ deſtinatos. quos cum dimitti Seuerinus petiſſet, illa ſubiecit: Oret ſibi intra cellam ſuam Seuerinus, nobis vero de ſeruis noſtris pro arbitrio ſtatuere ſinat. cui reſpondit Seuerinus: Confido in Domino, illam neceſſitate facturam, quod praua voluntate neglexit. Neq; tanti viri irritum prorſus fuit oraculum. ſiquidem cum aurifices quidam barbari in ergaſtulis poſiti Friderico puero eius filio ad ſe pueriliter adeunti nefarias inſidias comparaſſent, re cognita, repente magnitudine doloris adacta

ſupplex

ſupplex opem Seuerini popoſcit, ac ſe præſenti plaga percuſſam propter contem-
ptam eius auctoritatem, petita venia, confirmauit. Itaque, dimiſſis ſubito Roma-
nis, & barbaris libertate donatis, Seuerini beneficio filium recepit incolumem.
Cum ergo Feleteus hic Herulis finitimis ſuis eſſet infeſtus, Odoacer officij eſſe ſui
putauit, cognatum populum ab eiuſmodi iniuria vindicare. Itaque exercitum ad-
uerſus regem trans Alpes eduxit, ac, prœlio in Rugia facto, fortiſſime dimicauit,
& Feleteo capto, Rugiſq; deletis, late regionem illam vaſtauit. inde, victore repor-
tato in Italiam exercitu, XVIII Kal. Decembris vrbem triumphans iniuit, regém-
que ante currum captiuum duxit. quæ pompa iucundam florentis nuper Imperij
memoriam cum aliquo demptæ libertatis dolore populo Rom. redintegrauit. ne-
que ei poſt euerſas priſtinas opes ad colligendos ex tantis calamitatib animos pul-
chrior alius dies illuxit. Ceterum decimus iam ſubibat annus, cum Italia ſub regis
Odoacris Imperio quieta magis, quàm læta, degebat, vt quæ præſidio magis firmo
armorum aduerſus futuras irruptiones, quàm dulci imperij ſolatio ad clades præ-
teritas vteretur, cum fortuna eius quieſcere neſciens, ſed noua in dies in ceruices
iuga ſeruitij moliens, rurſus ægre ſe à priſtinis caſibus alleuantem oppreſſit, Got-
this ad eam aduerſus Herulos inuadendam commotis. Quippe Oſtrogotthi, qui
in Pannonia conſidebant, cum propter pacem, quam nuper cum Imperatore con-
traxerant, vnde prædas agerent, non haberent, ad extremum inopiæ, ærumna-
rúmque peruenerant. Itaque doloris, ac lacrymarum pleni Theodoricum regem
miſſis publice legatis Conſtantinopolim adierunt, atque ita verba fecerunt. Ma-
gnam rem eſſe, de qua querelas apud eum ſuas effuderent. nec vereri, quin ani-
mum eius offenſuti eſſent, ſi taciti diutius dolorem ſuum continuiſſent. ceterum
ad rem eius magnopere pertinere, ipſum non ignorare, ſe, dum ille luxuria apud
Imperatorem difflueret, extremis anguſtiis rei familiaris oppreſſos, &, poſtquam
ex Romano prædari agro deſiſſent, ad ſummam egeſtatem, & rerum omnium dif-
ficultatem adductos eſſe. Ob eam rem orare illum, atque obteſtari, vt res ſuas ali-
quando reſpicere, & gentis ſuæ rationem habere vellet; ne iniuſſu eius durius ſibi
conſulere, atque alias propter penuriam ſedes quærere cogerentur. Quæ cum ini-
quis auribus Theodoricus audiſſet, facile, vt qui Zenonis impertitis ad tempus ho-
noribus iam pridem eſſet ſatiatus, iuſtis eorum eſt precibus obſequutus. itaque in
Mœſiam reuerſus, bellum Zenoni, calentibus ſuorum animis vſus, mouit. quippe
Conſtantinopolim, & Melenthiadem exercitu infeſto acceſſit, & vaſtatis, dire-
ptiſq; circumquaque agris, præda grauis ad Nouas Mœſiæ oppidum, vnde diſceſ-
ſerat, rediit. Per quos dies Odoacer rex Rugorum, vt dixi, paulo antè agro profe-
ctus, audiens, Fridericum Feletei filium domum ex fuga eſſe reuerſum, Onulfum
fratrem cum valida militum manu aduerſus eum remiſit. Qua re cognita, Frideri-
cus ad Theodoricum tum Nouis morantem confugit. itaque Onulfus ſine magno
certamine rerum potitus, Rugos omnes iuſſit ad Italiam commigrare. Quo facto,
Longobardi vacuam Rugiam nacti, rege eorum Gudeoco ducente nouis eam lo-
catis ſedibus occuparunt. Theodorici defectionem Zeno, vt qui maxime, repre-
hendit, ſed, vt prudens, clementer, ac liberaliter ſibi cum illo agendum putauit,
ne, ſi aſperius, duriúſve conſuleret, vehementius præferocis iuuenis animum in ſui
perniciem incitaret. Itaque Dinamio iam, Siſidioq; conſulibus, amice illum, ac 488
comiter ad ſe per litteras aduocauit. Paruit voluntati eius Theodoricus, & in con-
ſpectum progreſſus, ac rationem tam ſubitæ defectionis reddere iuſſus, ſe pauper-
tate, penuriaq; ſuorum adductum ad extrema deſcendiſſe conſilia dixit. veniáque
petita, vt rebus conſuleret ſuis, orauit. exigente inde Zenone, qua tandem ratione
ærúmnas leuare illius, ac miſerias poſſet. Italia terra eſt, inquit, quæ nunc ab Odoa-
cre Herulorum rege iniuſſu tuo tenetur. permitte, me ad eam occupandam cum
mea omni gente contendere. nam, ſi ego Odoacrem vicero, tua gloria erit, qui me
miſeris; ſi cecidero, tu annuorum ſtipendiorum onere liberaberis. &, ſi victor ero,
tuo beneficio Italiam obtinebo; ſi victus manum dedero, tu iacturam facies nul-
lam, qui álienos amiſeris. eſt autẽ æquius, me, qui cliens, & filius tuus ſum, Italiam
habere, quàm eum, qui ſenatum, ac remp. tuam iniqua ſeruitute tenet oppreſſam.

Quibus vocibus Zeno permulſus, haud grauare, vt Illyricum infeſta, ac merito ſibi ſuſpecta Gotthorum multitudine exoneraret, aſſenſit. itaque re cum eo compoſita, Italiam ei, quemadmodum inquit Paulus Diaconus, per pragmaticum tradidit, ac, ſacro velamine capiti impoſito, confirmauit, & ſenatum, populumq́; Romanum cum ipſa vrbe, ac tota Italia præcipue commendauit. Quibus rebus perfectis, Theodoricus inde alacri animo ad ſuos reuerſus, eos ſine cura eſſe, ac bene de reliqua vita iuſſit ſperare. nam ſe Italiam regionem ceteris, vt conſtaret, nobilitate, atque opulentia præcellentem ab Imperatore præcipui loco beneficij, impetraſſe. proinde accingerent ſe ad iter, & expeditionem illam, viderentq́;, quemadmodum ſecum non ſolum arma, & inſtrumenta, ſed etiam familias, ac bona cariota non profectionis, ſed migrationis cauſſa, deferrent. Sub eoſdem dies Sidonius, Aruernorum epiſcopus, obiit. hic ante mortem graui morbo vexatus deferri ſe in eccleſiam iuſſit. ad quem viſendum cum infinita vis pij populi confluxiſſet, ipſum percontari obortis lacrymis inſtitit, cur ſe deſereret, aut cui ſe quaſi orbos tuendos, cuſtodiendosq́; relinqueret? quibus antiſtes ſpiritu diuino inſtinctus reſpondit: Ecce frater meus Aprunculus viuit, qui ſacerdos veſter erit. atque inde animam ſub has voces efflauit. Eo ſepulturæ mandato, presbyter quidam, qui viuenti infeſtiſſimus fuerat, eccleſiam occupauit, & ſe gerere pro epiſcopo cœpit. verum mox, cum ſolemne epulum populo daret, repentina & ipſe morte occubuit. interim Francis late in Gallia rerum vſque ad Ligerim potientibus grauis rumor increbuit, pleroſque omnes eorum imperium exoptare, remq́; ad defectionem ſpectare. Itaque Aprunculus Lingonicæ ciuitatis epiſcopus, tanquam Francorum amicus apud Burgundiones cœpit haberi ſuſpectus, ac propterea gliſcente odio furtim occidi eſt iuſſus. qua re præcepta, ille nocte ex vrbe Diuionenſi per murum demiſſus Aruernum ſe contulit, atque ibi epiſcopus declaratus diuinum S. Sidonij oraculum con-

489 firmauit. Euſebio inde, & Probino conſulibus, Gotthis omnibus ſe ad Italicum iter ſumma animorum alacritate parantibus, repentinum bellum contra opinionem omnium interuenit. quod profectionem aliquantulum retardauit, ac paulisper ardorem Italiæ petendæ repreſſit magis, quàm aut conſilium impediuit, aut facultatem ademit. nam Tranſilla Gepidarum, & Buſa Bulgarorum reges ſiue ſua ſponte impulſi, ſiue ab Odoacre rege tantam molem à ſe auertere cupiente ſolicitati, inſidias Theodorico regi pararunt, atque ipſum, antequam iter ingrederetur, adorti ad prœlium deduxerunt. Theodoricus repente tanta armorum tempeſtate oppreſſus animo haudquaquam defecit, ſed, conuerſo in eos impetu, ſumma non ſolum virtute, ſed etiam felicitate pugnauit. nam vno prœlio Tranſillam, altero Bulgaros ſtrauit, gentem nouam, atque ex Scythia paulo antè profectam. Ita, via ſibi ad profectionem munita, protinus ſeſe ad cogitationes Italicas rettulit. Inde Fau-

490 ſto, & Longino conſulibus, qui fuit annus à Chriſto nato quadringenteſimus nonageſimus, rebus omnibus, quæ ad eiuſmodi migrationem erant neceſſariæ, comparatis, extrema hieme è Mœſia exceſſit, vniuerſo ferme Gotthorum populo ſubſequente, ac liberos, coniuges, arma, & ſupellectilem, quam ferre poterant, ſecum in plauſtra impoſita deuehente. iter pedibus per Sirmienſem Pannoniam eſt ſuſceptum. neque enim ad maritimam traiectionem nauium copia ſuppetebat. His auditis Odoacer nequaquam exterritus, vere nouo cum ingentibus Herulorum, Italorúmque copiis ad fines Italiæ venit, tranſitum pro viribus obſepturus, & de Italiæ poſſeſſione extrema, ſi neceſſe eſſet, prœlij contentione dimicaturus. Tria erāt loca, quæ præcipue barbaris in Italiam inuadentibus moram afferre, aut clauſtrum obiicere poterant, Alpes Iuliæ, amnis Sourius, & vrbs Aquileia. Odoacer autem, quoniam Alpes, vrbemque communitas ſuperioribus bellis ad victoriam parum profeciſſe cognouerat, Aquileiam deſolatam tranſgreſſus, ad amnem occurrit, eiúſque traiectionem ſibi impediendam ſuſcepit. atque ad pontem progreſſus, ibi caſtra muniuit, vbi nunc Goritiæ oppidum eſſe putatur. Theodoricus autem, ingenti Pannoniæ flumine Sauo traiecto, quod immenſa in nos ſemper agmina barbarorum infudit, ad Alpes prodiit. quibus ſuperatis, mox ad ripam Sontij è regione caſtrorum Odoacris acceſſit. ac paſcuis, quæ propter vernum tempus tum

lætiſſima erant, fatigata ex longitudine viæ iumenta refecit. Demum, recreatis ſuis, tranſitum fluminis omni ope tentauit. idq; demum, fruſtra ſeſe obiiciente, ac reſiſtente Odoacre, tranſmiſit. neq; ita multo pôſt, inſtructo ad pugnam exercitu, manum cum eo ita conſeruit, vt prœlio pulſum trepida fuga in caſtra ſe referre coegerit, mox ſubſequutus ea protinus oppugnare omni militari apparatu inſtituit. Nullum proximū erat tum in iis locis oppidum aut præſidio, aut munitione firmatum, veſtigiis adhuc paſſim Attilanæ crudelitatis hærentibus. Quare Odoacer caſtra ſe tueri poſſe aduerſus Theodoricum diffiſus, captato tempore, tertio inde abiit, ac Veronam vſq; contendit. quod vt Theodoricus ſenſit, caſtra v Kal. Aprilis nullo negotio cepit. atq; ita primam Italiæ poſſeſſionem iniuit, vt ipſe in epiſtola quadam ſcripſit ad Caſſiodorum: *Ex quo, inquit, Deo propicio Sontij fluenta tranſmiſimus, primum Italiæ nos ſuſcepit imperium.* Dum autem Odoacer in finibus Italiæ grauiſſimo Theodorici bello implicitus abfuit, Gundobadus rex Burgundionum deluſum ſe ab Odoacre fœderis ſecum icti ſpecie præferens, occaſione nocendi arrepta, quòd, Odoacre in Theodoricum auerſo, Italia extrema frugū inopia vexaretur, maximam ſuorum manum ex Gallia in Liguriam, Æmiliamq; immiſit, quæ vtramq; prouinciam effuſe populata captiuos omnis generis plurimos fecit (neq; hæc leuis plaga fuit inſigni perfidia Burgundionum ſociorum accepta.) vbi vero Theodoricum victorem Italiam adiiſſe audiit, trepido ſubito agmine in Burgundiam cum captiuis receſſit. Vnde Caſſiodorus ſcripſit: *Cum Aemilia, & Liguria Burgundionum iuſſione quateretur, gereretq; bellum de ciuitate furtiuum, ſubito præſentia Imperij, tanquam ſolis ortus, fama radiauit. expugnatum ſe hoſtis ſua præſumptione congemuit, quando illum cognouit nominata gentis eſſe rectorem, quem ſub militis nomine probauerat eſſe ſingularem. Quoties ſe optauit de finibus ſuis non exiſſe Burgundio, ne principe noſtro pugnaret aduerſo. cuius licet præſentiam releuatus euaſerit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit.* Theodoricus inde, omnibus ad Sontium, quæ in rem videbantur eſſe, compoſitis, Odoacrem per veſtigia inſequutus, exercitum Veronam adduxit. quo comperto, Odoacer, qui copias ſuas diſſipatas ex fuga collegerat, āc nouis etiam auxiliorum ſupplementis adauxerat, alacris ex vrbe ad prœlium eſt egreſſus. Verum neque tum virtuti fortuna reſpondit. nam, magna militum parte amiſſa, ſuperatus, eo quoq; loco cedere eſt coactus. qui pugnæ ſuperfuere, ad Atheſim præcipiti fuga compulſi pleriq; rapidis eius gurgitibus hauſti ſunt. Theodoricus autem, dum fugientes inſequitur, Veronam, ciuibus terrore inuſitato perculſis, intrauit. atq; ea pôſt paulo relicta, Odoacrem ad amnem Abduam aſſequutus, tertio ſecum cōfligere prœlio compulit. cuius idem fuit, qui ſuperiorum, euentus. Itaq; Odoacer in hoc rerum articulo conſtitutus cum iis, qui ſibi ſupererant, maturato itinere Romam contendit, ſperans, ſi Vrbem tenuiſſet, facile ſe totius Italiæ imperium ſeruaturū. verum, cum ad vrbem acceſſiſſet, clauſis portis, à Romanis excluſus eſt, Theodorico, vt iuſto domino, (iāpridem enim ipſam Imperatoris voluntatem acceperant,) ſe obtemperare velle dicentibus. itaq; ira incenſus ſuburbana ædificia omnia, quæ potuit, repēte aut hoſtiliter diruit, aut ſubdito igne combuſſit. ac Roma repulſus, quod ſecūdum erat perfugium, animū ad Rauennam ſaltem in tam aduerſa fortuna obtinēdam applicuit. Cum autē & hanc Libilla magiſter militū, caſtris ante vrbem poſitis, pro Theodorico ſibi cuſtodiēdam ſumpſiſſet, virtute ſuorum nixus, caſtra ea oppugnare adortus eſt. prœlioq; grauiſſimo facto, in quo multi ab vtraq; parte ceciderūt, ea cepit, ac Libilla interempto, inde Rauennam v i Idus Iulias iniit. Interim Theodoricus, Abdua relicto, Mediolanum proceſſit, idq; per dies aliquot oppugnauit. ac demum vi non ſine magno vrbis detrimēto in poteſtatem adduxit, in primis Laurentij epiſcopi beneficio vſus. Qua re cognita, magna militum Italicorum pars ad eum, tanquam ad iuſtum, & legitimum dominum ſumma animorum alacritate ſe contulit; inter ceteros Epiphanius Ticinenſis, quem ille maxima comitate recepit, ac, virtutibus eius perſpectis, dixit: Ecce virum, cui parem vniuerſus non habet orbis. apud quem, ſi qua maior neceſſitas ingruerit, tutum erit matres, familiáſque Gothorum deponere. atque his ſolutum impedimentis liberis excurſibus bellum adminiſtrare. Pôſt paulo Italici, qui tranſierant, nouo capto conſilio, duce, atque

auctore Tuffa Liguriæ, atque Æmiliæ Conſulari, ſeſe ad Odoacrem deintegro receperunt. Quæ res Theodoricum vſqueadeo perculit, tantumq; ei terroris iniecit, vt XI Kal. Septembris Mediolanum reliquerit, ac Ticinum profectus, ibi ſe, ac ſuos, vt in extremo rerum diſcrimine, confirmarit. itaque tanta multitudine vrbs referta eſt, vt vix terra ſufficeret. Quo facto, Odoacer acceſſit, atque vrbem circumfuſo milite obſidere, hoſtemq; prœliis, atque oppugnationibus crebertimis fatigare contendit. In has adductus anguſtias Epiphanius miram diligentiam adhibuit, vt vtriuſque partis concordiam reſarciret; &, ſi cuius liberi, aut vxores ab aliqua parte captiui eſſent facti, eos ſtatim reddendos ſine mercede curauit. ad extremum Odoacer virtute, ac felicitate Gotthorum, quibus etiam cœli tempeſtates ſeruire videbantur, extetritus, ſoluta obſidione, Rauennam ſe rettulit. Qua re animaduerſa, Theodoricus, collectis animis, viribusq; receptis, conſilium Odoacris aggrediendi, (quod vnum integram morabatur victoriam,) cepit. itaque relictis in vrbe matre, ſororibus, impedimentisq; vulgi omnibus, eisq; Epiphanio commendatis, cum expedita Gotthorum iuuentute Rauennam proceſſit, ac caſtra alia in Pineto tertio ab vrbe lapide, alia ad Palatiolum, alia ad Pontem Candidiani locauit. nam, cum Odoacrem fortuna ſua diffiſum prœlium in poſterum detrectaturum putaret, ipſum, admoto vrbi exercitu, diligenter obſidere decreuit. neq; enim propter loci ſitum expedita admodum vrbis oppugnatio oſtendebatur. erat namque Rauenna ſtadiis duobus à mari remota, neque nauibus, neque pedibus adiri facile poterat, quòd neque ad littus ſubduci licebat naues propter mare natura ſua confragoſum, atqne vadoſum; neque pedeſtri exercitui erat peruia, quòd palus, & alij amnes cum paludibus circumiectis vrbem complexi ex omni parte abluerent. accedebat etiam æſtus maris, qui ſummo mane fluminis modo in continentem illatus terræ tantum ex æſtuario corripiebat, quantum vna die itineris expeditus vir quiſpiam ad nauigandum efficeret. veſpere autem, æſtu recedente, emiſſas in ſe vndas reciprocabat. Cœpta vero Rauennæ obſidio eſt aut hoc anno exeunte, aut certe poſtero ineunte, quo Olybrius conſulatum adminiſtrauit. Quanquam au-
491 tem Odoacer à certamine, incertam prœlij aleam metuens, abhorrebat, timiditatis tamen infamiam, atq; ignauiæ notam verens ſemel cum vniuerſo exercitu prodiit, ac Theodoricum ad Pontem caſtra habentem inuaſit. verum, cum illo quoq; ſe premi certamine cerneret, magna prudentia dimiſſo prœliandi conſilio, in vrbem ſe rettulit. Theodoricus autem operis longitudinem, ſi fame domandus, non ferro frangendus hoſtis eſſet, proſpiciens, exercitus partem ad vrbis obſidionem reliquit, atque ipſe cum reliqua ad inimicas ciuitates adiungendas contendit. Arimino autem potitus, vt ex Agnello prodidit Blondus, quem nos non vidimus, dromones in ſtatione captos ad oſtium amnis Rauennatis obſepiendum, ne quid annonæ inuehi mari pòſſet, immiſit. atque inde ad alia oppida ſe conuertit. Quibus rebus compertis, rex Africæ Gundamundus legatis miſſis, pacem à Theodorico poſtulauit, atq; inde finem populandæ, vt cœperat, Siciliæ fecit. Eodem anno Clodoueus rex Francorum bellum Thuringis mouit, ac prœlio ſummo victos imperata ſua facere compulit, ac mox Chilperici quondam regis Burgundionum filiam ſibi matrimonio copulauit. Gundericus enim rex filios quattuor reliquit Gundobadum, Godigiſilum, Chilpericum, & Godomarum. Gundobadus autem Chilpericum fratrem ſuum ferro vita exuit, vxorem vero in flumen præcipitem dedit. Cum autem legati Clodouei ſæpius in Burgundiam cõtendiſſent, reuerſi domum regi nunciatunt, regia in aula virginem ſe vidiſſe formæ, ac prudentiæ ſingularis. quorum verbis ille fidem habens, puellam, (hæc autem erat Crothildis Chilperici filia.) à Gundobado in matrimonium poſtulauit, atque conceſſam ſibi connubio ſociauit. quæ poſtea mulier inſignis, ac ſummæ virtutis euaſit, ad ſingularẽ ſapientiam egregia quoque laude Catholicæ pietatis adiuncta. In Oriente Zeno Imperator VIII Idus Aprilis eſt mortuus, atque in eius locum Anaſtaſius Dyrrachinus, Silentiarius Zenonis, eſt ſubrogatus. Is, licet Eutychiana perfidia maculatus, tamen, vt ab Euphemio epiſcopo conſecraretur, ſe nihil rerum eccleſiaſticarum mutaturum ipſi ſe Euphemio ſacramẽto deuinxit. ac primis annis medium ingenium

adhi-

adhibuit, aperte neq; fouens hæreticos, neq; oppugnans Catholicos. itaque, cum
alij Chalcedonenſe Concilium conſtantiſſime tuerentur, alij prorſus aſpernaren-
tur, neutros ſibi attingendos putauit, ſi veterem in eo conſuetudinem conſeruaſ-
ſent. qui vero res moliri nouas ſtuduerunt, eis ſeſe inimiciſſimum præbuit. Ipſo in-
de Auguſto, Rufinoq; conſulibus, Rauennæ continuata obſidio eſt. atq; ibi multa 492
quidem, ſed parua, prœlia edita, cum Odoacer partem militum quotidie emitte-
ret, vt & vires ſuorum pugnis leuioribus exerceret, & Theodorici exercitum eru-
ptionum crebritate, & lentæ ſeſſionis ad vrbē diuturnitate fatigaret ſimul, ac fran-
geret. Theodoricus autem omnibus, quæ adiit, oppidis magna felicitate, vna Cæ-
ſena excepta, quæ firmiſſimo Odoacris præſidio tenebatur, potitus, III Kal. Se-
ptembris in caſtra ad Palatiolum poſita rediit. eoq; familia ex Ticinenſi vrbe tradu-
cta, arctiore inde vrbem vrgere obſidione perrexit. Eodem anno, Felice pontifice
mortuo, locum Gelaſius tenuit. cuius memorabili ſolertia Romana ciuitas in ſum-
ma frumentariæ rei difficultate, regiis curis omnibus in bellum, quod gerebatur,
auerſis, eſt ſubleuata. Ceterum & hic deceſſoris ſui exemplo litteris ad Anaſtaſium
Imperatorem ſcriptis contendit, vt Orientalis eccleſia nomina Petri, & Acacij ex
Diptychis aboleret. VII Idus Iunij ſub gallicinium terra ingenti tremore concuſ-
ſa eſt. Seuerinus habitus Noricorum apoſtolus hominem exuit. Per idem tempus
S. Michael archangelus in monte Gargano apparuit. ex illo ædes ibi ſacrata fuit,
quam ſequens ætas miraculorum ſplendore fulgentem aſſidua piorum conuena-
rum frequentia celebrauit. Ob id in hunc vſque diem Apparitionis, & Conſecra-
tionis memoriam Eccleſia Maio, ac Septembri menſe ſanctiſſime colit. Ticini E-
piphanius multis calamitatibus Gotthorum hoſpitum inſolentia conflictatur. Al-
bino inde conſule, Odoacer poſt multas, ſed inanes, eruptiones, ac certamina edi- 493
ta cum conſumptis rebus ferme omnibus, quæ mandi poterant, extrema vrgere-
tur inopia, ſilentio noctis, auxilio à virtute petito, vniuerſum aduerſus Theodori-
cum eduxit exercitum. Quod vbi ille ſenſit, & ipſe ſuos in aciem promouit. Cete-
rum, commiſſo prœlio, tanta vi Odoacer pugnauit, vt Theodoricum cum ſuis præ-
cipiti fuga ſe referre coegerit. Cui caſtra ineunti mater in porta obuia, quo tendis,
inquit, fili? neq; enim locus ſupereſt, quò te fugiens recipere poſſis, niſi ego veſtem
tollam, & eò te, vnde in lucem prodiiſti, recipiam. Quibus verbis irritatus, ac pu-
dore ſuccenſus iuuenis egregius, collecta ſuorum, quos nanciſci potuit, exigua qui-
dem, ſed valida manu, inuectus in hoſtes, qui ſecuri victoriæ late iacebāt in campo,
reuertit. ac, magna eorum ſtrage facta, Odoacrem in vrbem iterum ſe cōdere com-
pulit. Creſcebat inde cibariorum omnis generis in dies intus inopia, foris autem
Gotthi diuturnæ ad vnam vrbem manſionis tædio langueſcebant. itaq; feſſis vtrin-
que corporibus, animiſq; haud grauate legati vltro, citroque miſſi audiri de pace
ſunt cœpti. Neq; enim Ioannes epiſcopus Odoacrem ad pacem accipiendam hor-
tari, ſi honeſtæ, ac tolerabiles ferrentur conditiones, deſinebat. nec præſentem vr-
bis cladem, & ciuium ſeruitutem proponere deſiſtebat. Itaq;, cum Theodoricus
petiiſſet, vt æquo cum Odoacre imperio Rauennam, & regnum Italicum obtine-
ret, Odoacer aſſenſus eſt. Ita, icto in hanc conditionem fœdere, Theodoricus III
Kal. Martias obſidionem laxauit, ac primum Claſſem oppidum iniit, deinde III
Nonas, epiſcopo cum clero, & Sanctorum reliquiis obuiam prodeunte, Rauen-
nam, à ſuis rex acclamatus, intrauit, ac ſecum Odoacrem in Palatio, quod Hilau-
tum appellabatur, amice, ac familiariter habuit. Poſt aliquot inde dies, vt appare-
ret, quàm infida omnis regni eſſet ſocietas, eundem, partem Italiæ ex fœdere pacto
ſibi attribui poſtulantem, ad conuiuium inuitauit. atque inſidias ſibi ab eo paratas
criminatus, ibi ipſum cum filio, ac primoribus eius per diſpoſitos ſicarios interfe-
cit. Italici, quàm verſabilis eſſet rerum humanarum fortuna, ſemel, ite-
rumque noua imperia patientes experti, haud immerito
mitiores eius vices expectare, recenti illata
in prouinciam gente, cœ-
pere.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XVI,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia primus.

THEODORICVS REX.

REGNVM inde Gotthorum in Italia exponere pergam, memorabili caſuum in vtramque partem varietate nobilitatum. His enim dominantibus, Italia optatam aliquando pacem,ac quietem adepta primum omni genere proſperitatis effloruit, deinde nouis bellorum fluctibus agitata vſque ad extremam vrbium deſolationem,gentisq́; internicionem,miro quodam,ac præcipuo Fortunæ ludo,elanguit. Felicitatis autem materiam rex,de quo loquimur, Theodoricus, calamitatis reliqui deinceps præbuerunt. De quo Theodorico ſcribere,quàm copioſiſſime poterimus,in ſummo veterum annalium ſilentio, perſequemur.

REM proſpere ad Rauennam gêſtam vbi Gotthi nouerunt, qui ſe Ticini per triennium cum inutili fœminarum,puerorum,grauiorisq́; ętatis multitudine continuerāt, alacres tandem inde, tanquam ex carcere, euolanerunt, & ſeſe ad Theodoricum tantam gratulatum victoriam contulerunt. Qua re animaduerſa, Rugi, qui Odoacri paruerant, occaſione vſi, repentino impetu facto, vacuum oppidum occuparunt, ibiq́; confirmati non vrbem ſolum, ſed omnia etiam circumiecta vrbi loca fœda populatione vexarunt. quo tempore Epiphanius rurſus maximum laboranti ciuitati auctoritate ſua præbuit adiumentum. nam & ciues in extremā rerum ſuarum deſperationem adductos bonum animum habere, ſpemq́; in Deo collocare iubens erexit, & barbarorum animos inſolentia elatos miti ſermone, ac clara ſanctitatis opinione ita leniuit, vt eis timori cœperit eſſe, qui regum non dubitabāt imperium faſtidire. Theodoricus autem Rauenna potitus, reliquas Italiæ partes, ſicubi aut auerſus animus, aut ſuſpecta fides erat, pacare, atque ad ſui obſequium redigere inſtituit. Quo facto, Dalmatia, ac Rhætia, quæ Odoacris in poteſtate fuerant, ipſius ſe quoque Imperio ſubiecerunt. nam Siciliam obſtinate tumultuantem opera Caſſiodori in ea præfecti ſine armis ad auctoritatem, fidemq́; ſuam traduxit. ac deinde exercitum ad Ticinum ex Rugorum manibus extorquēdum im-
494 miſit. quod poſtero anno, Aſterio, Præſidioq́; conſulibus, proſpero demum rerum omnium ſucceſſu adeptus, prudenter victoriæ modum adhibuit, ac, triumpho de hoſtibus acto, gladium vagina recondidit. ac furorem ſæuientis exercitus regia auctoritate compeſcuit. atque inde, cum quietam omnem haberet Italiam, ad regnum rite ordinandum acceſſit. Quod vt diligentius, ac clementius etiam faceret, in primis præclaris Imperatoris Anaſtaſij monitis eſt impulſus, ſenatum ei Romanum, atque Italiam totam per litteras aſſidue commendantis. Igitur Herulis, ceterisq́; barbaris Odoacris ſociis in Italia manere volētibus arbitrium benigne permiſit, ac ſedes, regesq́; inter Subalpinos ad oppidum Auguſtæ conceſſit. agrum, quem Odoacer Herulis in omnibus Italiæ regionibus aſſignauerat, ipſe Gotthis ſuis diuiſit. Italis, qui conſtanter in fide manſerant Odoacris, ita ignouit, vt aliquot etiam ad ſummos honorum gradus euexerit. ſic enim pòſt ad Senatum Rom. de Liberio ſcripſit: *Liberius ſic Odoacris integerrimis parebat obſequiis, vt noſtra pòſt fuerit electione digniſſimus, contra quos multa feciſſe videbatur inimicus. non enim ad nos viliſſima transfuga conditione migrauit, nec proprij domini finxit odium, vt alterius ſibi procuraret affe-*

ret affectum. expectauit integer diuina iudicia; nec paſſus eſt ſibi regem, niſi priuatus perdidiſſet. Vnde ſic factum eſt, vt ei libenter daremus præmium, qui noſtrum fideliter iuuit inimicum. Eos vero, qui turpi à ſe defectione ſemel adiuncti receſſerant, iuſtiſſimo odio perſequutus, teſtandi, ac legandi more Romano iure priuauit. Tributum porro ab Odoacre inſtitutum conſeruauit ex eo, quòd ſcripſit, ſe ſtatuere, vt Grauaſiani, ſicut Odoacris tempore tributum ſoluerant, ita & ſuo penſitarent. & aliud nouum impoſuit, quod Aſſem publicum appellauit. id quod afflictis etiam aliqua calamitate populis remittere pro ſummo beneficio conſueuit. Lites porro in ſingulis prouinciis cognoſci à Comitibus voluit, inter Gotthos à Gotthis, inter Romanos à Romano, inter Gotthum, & Romanum ab vtroque, quos ipſe ea de cauſſa cognitores, ac iudices in prouincias deſtinauit, iúſque ipſe omnibus ſeueriſſime dixit. Iam vero nullum Romanum inſtitutum mutauit. ſiquidem & ſenatum, & conſules, Patricios, præfectos prætorio, præfectum vrbis, quæſtorem, Comitem ſacrarum largitionum, Comitem priuatarum, & militiæ Comitem domeſticorum, magiſtros peditum, & equitum, ceteróſque, qui fuerant in Imperio, magiſtratus retinuit, eóſque Romanis hominibus tantum mandauit, ac, licet Arrianus, mire ſacerdotes, & templa Catholicorum excoluit. demum ſuperiorum Imperatorum exemplo Rauennæ regni ſedem firmauit, &, quòd Imperatoris munere, ac conſenſu, atque ipſius quoque ſenatus voluntate ſe dominari profiteretur, patrio veſtitu poſito, purpuram, ac regia inſignia ſumpſit. atq; omnino inſtituit regnum veteris Imperij ex omni parte ſimillimum. Interim Laurentius epiſcopus vrbem Mediolanenſem, Epiphanius Ticinenſem reſtituere maturauit, præſtantiſſimo quoque viro ex dirutis Liguriæ oppidis eò accito. Gelaſius pontifex ſæpe à Ioanne epiſcopo Rauennate admonitus, quàm afflictus clericorum ordo ex ſuperioribus belli, famiſq; cladibus eſſet, decreta quædam ad illa reparanda officia fecit, eáque ad epiſcopos Campaniæ, & Siciliæ v Idus Martij miſit. Eodem anno Benedictus N[illegible]nus, qui pòſt inſigni floruit gloria ſanctitatis, Sublaci à beato Romano abbate [illegible]bitum monaſticæ religionis accepit. Sequenti, Viatore, Æmilióque conſulib[illegible] 95
Theodoricus pacatum Italiæ regnum cum prouinciis Dalmatia, Sicilia, & Rhætia conſequutus, ad ſtabiliendas opes ſuas vicinorum ſe regum præſidiis muniendum, atque affinitatibus obuallandum putauit, haudquaquam veritus, quin, ſi Odoacer idem conſilij habuiſſet, haud dubie partam Italiæ poſſeſſionem retinuiſſet. Itaque Andefledam Clodouei regis Francorum ſororem ſibi deſpondit, filiam vero ſuam Teudetuſam ex concubina ſuſceptam Alarico regi Gotthorum, Amalabergam vero Amalafridæ ſororis filiam Sigiſmundo Gundobadi regis Burgundionum filio collocauit. Hærebant interim duo grauiſſima in viſceribus Italiæ mala; vnum, quòd, maxima incolarum turba à Burgundionibus trans Alpes, regnante Odoacre, in ſeruitutem abducta, ipſa Liguria cultoribus prope videbatur eſſe deſerta: alterum, quòd, iuſtitio ob ius ciuile Romanum rebellibus à Theodorico ademptum prope Italia tota indicto, omnes in luctu, & ſqualore maximo verſabantur. vtriſque autem vulneribus Theodoricus ſumma clementiæ laude opportunam adhibuit medicinam. ea vero res hac ratione confecta eſt. Rebus Liguriæ accißis, Laurentius epiſcopus Mediolanenſis, & Epiphanius Ticinenſis extremis precibus populorum impulſi legationem ad Theodoricum ſuſceperunt, ac Rauennam progreſſi, & benigne ab omnibus excepti Liguriæ cauſſam, Laurentio ita diſſerente, egerunt. Quibus rerum ſucceſſibus Deus, Inuictiſſime Rex, virtute tuã ad ſummum felicitatis culmen euexerit, ſi ordine percenſere ſtuduerim, dies me, ac verba defecerint. Illud vero te in primis conſiderare velim, nos apud te principem ſeruorum tuorum cauſſam orare in ea vrbe, in qua modo ſolium inimicus tuus obtinuit. cauendum autem tibi eſſe, ne Chriſtum tanti muneris auctorem ſpernere videaris, ſi, quod ipſe præſtitit, non amaris. Meminiſti, credo, quibus te promiſſis obſtrinxeris, cum mœnibus vrbis Ticinenſis incluſus hoſtili exercitu confertiſſimo premebaris, cum hoſtes armis, numeroq; præſtantes ſubſiſtere, ſola tecum diuina virtute pugnante, non poterant, cum cœlum rationibus tuis noua, ac ſingulari aut ſerenitatis, aut pluuiæ opportunitate ſeruiebat, cum hoſtes mucronibus ſodalium

ſuorum cadebant, cum tibi vincebat, qui prò hoſtium tuorum vtilitate certabat. quibus Dei muneribus gratiam referre ea maxime ratione potueris, ſi pietatem erga homines adhibueris, & lacrymas ſupplicantium non reſpueris. cogita, quibus ſucceſſeris, nempe iis, qui propter ſcelus expulſi caſu ſuo opportunum poſteris præbere cautionis documentum queunt. His rebus freta Liguria nobiſcum ad pedes tuos proſtrata te obteſtatur, ac ſupplicat, vt tua beneficia ſic innocentibus tribuas, vt nocentes quoque abſoluas. exigua enim miſericordiæ laus eſt, ſi ab illis tantum abſtineatur, qui culpa carent, cum iniurias condonare cœleſte, vindicare vero terrenum ſit. Quibus dictis ſic Theodoricus reſpondit: Quamuis te, Venerabilis antiſtes, pro magnitudine meritorum ſuſpiciam, & multis belli tempore beneficiis à te affectus de referenda cogitare gratia debeam, tamen propter regni rationes miſericordiæ, quam ſuades, aditum patefacere nequeo. etenim pœnam meruit lenitas, quam noluit inferre ſeueritas; vimq́; diuini iudicij ſpernit, qui, cum hoſte potitur, indulget. vitiaq́; poſteris prodit, qui præſentibus culpis ignoſcit. nunquam ægrū pleniſſime ſanauit medicus, niſi poſtquam putrida ferro membra deſecuit. qui impunitatem nocentibus tribuit, inſontes ad peccandū accendit. Quare precibus quidem veſtris, quibus diuina conſentiunt, obſequutus, omnibus peccatum in vniuerſum dimitto, paucos tamen, quos malorum comperi fuiſſe artifices, locorum ſuorum habitatione priuabo, ne forte exurgens neceſſitas domeſticos nanciſcatur inſidiatores. Atq; his dictis, Vrbico Palatij curatori vocato præcepit, vt generalis indulgentiæ tabulas promulgaret. quod ille tanta dexteritate obiuit, vt culpas illas etiam aboleret, quas ſibi dominus reſeruaſſet. His actis, inde ſecreto Epiphanium accerſiuit, atque ita alloqui cœpit: Iudicij de te mei magnitudinem ex hoc cognoſce, quòd, cum tot in regno meo pontifices ſint, te tamen potiſſimum ad maximū tractandum negotium cum Gundobado rege Burgundionum [illegible]ectim. nam eos à me mitti oportet, quos ille ſummo animi ſtudio audiat. Vides [illegible]erſa Italiæ loca indigenis exhauſtá cultoribus, in primisq; ipſam, quæ frequen[illegible]ſſima ſolebat eſſe, Liguriam noua ſolitudine deformatam, & cum agricolis, tum arboribus, vitibusq; nudatam. hæc quamuis Burgundio immitis effecit, nos tamen, niſi emēdemus, admiſimus. Suſcipe ergo, Deo bene iuuante, huius laboris onus, vt commune in cœleſti repromiſſione præmium cōſequamur. Gundobadus ſummo te viſendi deſiderio flagrat. mihi crede, magna merces redemptæ Italiæ tuus erit aſpectus. polliceor tibi rediuiuum ſtatum Liguriæ, reducemq́; fœcunditatem, ſi, auro pro redemptione captiuorum accepto, hoc ipſe munus exegeris. Quibus verbis auditis, Epiphanius, ſe libenter morem eius voluntati geſturum, reſpondit. ac Victore epiſcopo Taurinati ſibi ſocio deſtinato, pecuniaq; accepta, Martio menſe Ticinum repetiit, ac ſtatim iter inſtituit. In Galliam inde tranſgreſſus, vulgo ab omnis ætatis, & ſexus hominibus videndi eius cupidis celebratus eſt. quidquid habuit quiſq; precioſum, obtulit, ſin minus, aliunde coemit. vulgo dona congeſta, quibus ille pauperes aluit. Lugdunum aduentanti Ruſticius epiſcopus obuiam cis Rhodanum prodiit. vbi vero ad vrbem acceſſit, Gundobadus rex ingenti antiſtidis fama permotus, ſuis dixit: Ite ad hominem, Laurentio martyri & vultu, & virtute perſimilem, & num nos affari velit, exquirite. &, ſi annuerit, adducite. Conſtituto inde die, regem cōuenit mira ſui alloquendi cupiditate ardentem. atq; ita verba fecit. Summus amor veſtri me Rex impulit, vt alieniſſimo anni tempore horrentes adhuc niue Alpes tranſmitterem. inter optimos reges teſtimonium in cœlo dicturus adhibeor, ſi, quam ille miſericordiam poſtulat, tu benignus impertias. certate officiis inter vos, atq; inuicem præceptis diuinis exhauriendis ſuperare contendite. in qua concertatione ſic præmium victor accipiet, vt ſuum qui victus ſit, non amittat. parete conſilio meo, & ambo ſuperiores, ambo pares eritis. Italicos redimere vult ille, captiuos, tu ſine precio illos reſtitue. nemo maiorem mercedem accipiet, quàm qui nullam. diuites milites tuos faciet repudiata pecunia, recepta vero mendicos. audi Italorum fidem tuam implorantium voces. audi Italiam nunquam à te diuiſam, & plurimum præſidij in tua clementia reponentem. quæ, ſi vna voce loqueretur, hæc diceret: Quoties pro me, ſi reminiſceris, ferratum pectus hoſtib. obtuliſti?

quoties

quoties conſilio prouidiſti, ne bella ſubreperent, ne aliquis mecum captiuus duceretur? quos nunc detines, tu nutriſti. doloſum mihi virtus tua beneficium præſtitit, ſi qui ab extraneis defendit, cuſtos inuaſit. cum matronæ, aut virgines tractæ, aut ſtupratæ ſunt, illo vno ſolatio doloris ſui contumeliam lenierunt, quòd te ſuarum vindicem iniuriarum ſperarunt. viri capti ſunt, qui fugam arripere noluerunt. agricolæ Burgundiones, à quibus vinciebantur, agnoſcentes manus ſuas implicari vinculis querebantur, quæ tibi tributum contuliſſent. ac palam illa, te inſciente, fieri teſtabantur. itaque multis æquitatis tuæ fiducia perniciem attulit, dum inclementius reſponderunt. Redde ergo reſiduos patriæ, redde penatibus ſuis, redde gloriæ tuæ. remitte ad alienam ditionem, qui ſe & ibi poſiti tuos eſſe confiteantur. parum enim gratiæ imperio illius tribuimus, cuius miſericordiæ nihil debemus. purga Liguriam ſontibus, & reple cultoribus. quæ quantum tibi debeat, tum demum intelliget, cum faciem ſuam priſtinam recognoſcet. conſueſti ſupplices ſubleuare, contumaces autem obterere. atque ex vtroq; inſtituto clariſſimos per fortitudinem, & temperantiam triumphos adeptus es. neque vero hoc beneficij hominibus alienis indulges. iam enim tibi rex Italiæ affinitatis vinculo copulatur. ſit filij tui ſponſalitia larga liberatio captiuorum. is ſponſæ ſuæ munus benignius offerat, quod & Chriſtus ipſe accipiat. His dictis, ambo ſurrexerunt, & lacrymabundi ad pectus regium acceſſerunt, & cum omnibus aſtantibus capita ſubmiſerunt. Tunc rex ſic reſpondit: Belli iura pacis ſuaſor ignoras, & conditiones gladio pactas concordiæ auctor euertis. lex eſt bellantium, quem putas errorem. prœliis modeſtiam nemo imponit. rettuli regi iniuriam ſpecie fœderis ab illo deluſus. atque id egi, vt apertos inimicos agnoſcerem. quoniam vero largitur Deus, vt fœdus inter nos in perpetuum ſanciatur, inuenient partes illę conſtantem in amore, quem pernicioſum ſenſerunt in ſimultate. vos interim ſancti viri domos veſtras læti diſcedite, dum ego, animæ meæ, & regni rationibus ad diſquiſitionem adductis, quæ me conueniant præſtare, pronunciem. His auditis, epiſcopi eum reliquerunt. Ille vero vocato Laconio, cui ſummam negotiorum omnium committebat, Quoniam Epiphanium, inquit, libenter audiuimus, & precibus permoti illius ſumus, ob id mandamus tibi, vt tabulas ſcribas, quibus captiuis Italis omnibus gratis libertatem reſtituas, quos vbicunque noſtra arma, famis neceſſitas, & periculorum timor in ſeruitutem abſtraxit, itemq; quos conſenſus principis ſui aut permiſit, aut addixit. nam pro paucis, qui in ipſo prœlij ardore ſunt capti, precium reddi militibus volo, ne poſthac ancipites certaminum caſus horreſcant, & quorum cauſſa pericula ſuſceperunt, lucra non ſentiant. Paruit ille mandato, & ſcriptas liberationis tabulas ad antiſtitem detulit. quas ille ſumma expectatione recepit. Ceterum tanta redemtorum hominum multitudo confluxit, vt paſſim rura Galliæ deſeri viderentur. Ex ſola Lugdunenſi ciuitate quadringenti vno die dimiſſi ſunt. item ex aliis ciuitatibus Sabaudiæ, aliarúmque regionum ad eum numerum, vt ſex millia confecerint. Eorum vero, qui auro redempti ſunt, numerus iniri non potuit, quia multos fuga abſtulerat. pecuniarum autem ad omnes redimendos non ſuppetentium ſummam Syagria mulier ſanctiſſima, itémque Auitus epiſcopus Viennenſis expleuit. Epiphanio inde Geneuam profecto, Godigiſilus fratrem Gundobadum imitatus, eos item, qui penes ſe erant, dimiſit. quare breui tanta liberatorum hominum turba coiuit, vt itinera effuſis agminibus complerentur. cum quibus Epiphanius tertio menſe ita ſe cœpit recipere, vt honeſti ſpeciem triumphi præberet, lacrymis omnibus præ gaudio receptæ libertatis effuſe manantibus. vt vero Tarantaſiam venit, mulierem oblatam, quæ immundo ſpiritu vexabatur, in nomine Chriſti ſanauit. In Italiam demum reuerſus, vbi captiuorum quorundam, & præſertim generis ſplendore præſtantium ſummas anguſtias, ac nimiam paupertatem animaduertit, ad Theodoricum progreſſus alimenta eorum inopiæ petiit, ac facile impetrauit. Hæc ad Epiphanium pertinentia Enodius memoriæ prodidit, qui huius legationis ſocius fuit. Interim Romæ Gelaſius pontifex Miſenum epiſcopum delictum ſuum iamdiu confitentem, ac veniam ſuppliciter depoſcentem tandem recepit in gratiam, atque eccleſiæ reſtituit ſuæ. Anaſtaſius autem Imperator, qui cum

Eutychete duas in Chtiſto naturas confuſas credebat, cum adhuc odium aduerſus Catholicos à ſe diſſentientes occuluiſſet, abhinc expromere aperte cœpit. ſiquidem, extortis ab Euphemio vrbis epiſcopo tabulis, quibus ſe hoſtem Catholicis fore, iureiurando negarat, ipſum cum Chalcedonenſi Concilio duas diſtinctas in Chriſto naturas aſſerentem falſi criminis accuſauit, atque iniquo iudicio condemnatum in exilium miſit. & à Macedonio, qui in eius locum fuerat ſubſtitutus, inde ſe propter eandem cauſſam capitali quoque diſſidio ſeparauit. Ceterum, rebus Catholicorum in Oriente labentibus, præter ſpem omnium Africæ, & Galliæ priſtina reſtitui religio cœpta. Gundamundus quippe rex Africæ rogatu Eugenij Carthaginienſis epiſcopi poſt decem annos epiſcopos Catholicos reuocauit, atque ædes clauſas aperuit. In Gallia Franci à gentilitate ad Catholicos tranſierunt. ea vero res ſic acta eſt. Clodoueus rex arma Alemanis trans Rhenum habitantibus inferens cum lectiſſimo Francorum robore aduerſus eos ire contendit. quare prærepta, Alemani egregie inſtructi & ipſi circa ripas Rheni ſe obiecerunt. Ita, commiſſo ad Tolbiacum oppidum prœlio, acriter à Francis, Alemaniſque pugnatum eſt; ab illis, ne auitæ belli gloriæ, ab his, ne patriæ libertatis poſſeſſionem amitterent. Cum autem, flagrante certamine, ac multis vtrinque cadentibus, Clodoueus ſuam inclinare aciem cerneret, neque eius ſuſtinendæ humanam vllam rationem iniret, tum, oculis in cœlum ſublatis, lacrymabundus, Chriſte potens bellorum, inquit, polliceor, me ſacra tua, quæ adhuc reſpui, cum meo populo ſuſcepturum, ac tibi ex animo ſeruiturum, ſi tuo beneficio victoriam de hoſtibus Alemanis rettulero. qua oratione completa, repente Alemani infeſto quodam quaſi fulmine tacti Francis terga dare cœperunt, & victo[illegible]a, quam iam prope habebāt in manibus, tradiderunt. mox, cum regem ſuum in acie cecidiſſe animaduerterēt, pacem ab illo quoque ſupplices petierunt. Sigebertus Coloniæ regulus, genere Francus, cum adeſſet, vulnus in pede accepit, ex quo poſtea claudicauit. Hoc nuncio accepto, Theodoricus rex Italiæ re bene geſta Clodoueo his litteris gratulatus eſt, ſimul monens, vt victoriam temperaret. *Gratulamur*, inquit, *quòd gentem Francorum priſca ætate reſidem feliciter in noua prælia concitaſtis, & Alemanicos populos victrici dextera ſubdidiſtis. ſed quoniam ſemper in auctoribus perfidia reſecabilis videtur exceſſus, motus veſtros in feſſas reliquias temperate. quia iure gratia merentur euadere, quos ad parentum veſtrorum defenſionem reſpicitis confugiſſe. Memorabilis triumphus eſt, Alemanum acerrimum ſic expauiſſe, vt tibi eum cogas de vitæ munere ſupplicare. ſufficiat, illum regem cum gentis ſuæ ſuperbia concidiſſe, ſufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim ſeruitute ſubiugatam. Illa mihi bella feliciter euenerunt, quæ moderato fine peracta ſunt.* ad extremum addit: *Quædam, quæ ad nos pro veſtris vtilitatibus peruenerunt, per harum portitores verbo vobis inſinuanda commiſimus, vt cautiores effecti optata poſſitis victoria conſtanter expleri. Veſtra ſiquidem ſalus noſtra gloria eſt. & toties regnum Italiæ proficere iudicamus, quoties de vobis læta cognoſcimus. Cytharœdum etiam arte ſua doctum pariter deſtinauimus & expetitum, qui ore, manibúſque conſona voce cantando gloriam veſtræ poteſtatis oblectet.* Hic autem cytharœdus iudicio Boetij præſtantis hac ætate philoſophi fuerat approbatus. Ita Clodoueus victoriæ modo impoſito, ouans reuertit domum. ibi vero, quoniam ab vxore Crothilde ſæpius ad religionem Chriſtianam aſciſcendam rogatus eius voluntati ſemper abnuerat, rem, vt erat acta, expoſuit. ac nouis eius precibus expugnatus ſancti omnino baptiſmi accipiendi conſilium expediuit. idémque, vt populus ſuus eadem ſecum voti religione obſtrictus face-
496 ret, auctor fuit. quare proximo anno, cum Paulus conſul eſſet, Tullum profectus Sanctum Vedaſtum, qui pòſt Attrebatenſem Eccleſiam rexit, conuenit, vt ſalutaribus Fidei ab illo documentis imbueretur, ac mòx, illo comite, Rhemos ad Sanctum Remigium archiepiſcopum petiit, &, ſacro poſtulato lauacro, apud eum per aliquot dierum ſpacium manſit, vt rite prius pœnitentiæ lacrymis lauaretur, quàm aqua ſalutiferi fontis ablueretur. Inde die à ſancto antiſtite conſtituta cum vniuerſa Francorum natione ad Eccleſiam adiit; cum honoris cauſſa forum velis opertum, templum aulæis inſtructum, & baptiſterium odoribus ſuauiſſimis eſſet perfuſum. ac magna, & vere regia pompa ipſe vnà cum optimatibus,

& po-

& popularibus ſuis manu ſummi ſacerdotis eſt tinctus. ea fuiſſe tria hominum millia, Gregorius Turonenſis ſcriptum reliquit. quin etiam ſorores eius Albofledis gentilitate, & Lanthildis Arrianiſmo abiecto, ablutæ ſunt. Ab eo die gens Francorum Chriſti Fidem, nomenq; tanto ardore, tantaq; conſtantia coluit, vt vſque ad noſtram ætatem omnes hæreſeos labes reſpuerit, & firma in Eccleſiæ Catholicæ diſciplina, ac Romani pontificis auctoritate permãſerit. vnde rex eius merito poſtea Chriſtianiſſimi cognomen accepit. Gelaſio inde pontifice mortuo, Anaſtaſius ſecundus v Kal. Decembris eſt ſubrogatus. is, quoniam nihil tum erat, quod pontificis Romani curam vehementius exerceret, quàm deteſtatio Acacij, Petri, ac
ſociorum eius, vt primum iniit, cum ad Anaſtaſium Auguſtum iterum conſulem 497
de noua dignitate ſua nuncios Creſconium, & Germanum epiſcopos mitteret, nihil antiquius habuit, quàm vt & ipſe, quod deceſſores ſui Felix, & Gelaſius petere cœperant, impenſe contenderet: nempe vt nomen Acacij, ſociorumq; eius, quos iam ſæpius Eccleſia condemnaſſet, ex omnibus Eccleſiarum Orientalium Diptychis eximendum curaret. Liguria ad ceteras calamitates tributorum quoque magnitudine onerata non ſolum auxilij, ſed etiam conſilij inops ad Epiphanium epiſcopum Ticinenſem confugit, atque opem eius apud principem implorauit. cuius iuſtis precibus victus Epiphanius rurſus ſine cunctatione Rauennam ad Theodoricum acceſſit, ac grauibus ærumnis populorum expoſitis, cum immunitatem in eum annum popoſciſſet, duas partes indictionis elicuit. Repetens inde domum, Parmæ leui tentari ægritudine cœpit. vnde Ticinum reuerſus ex hac vita cum ingenti gloria ſanctitatis, mœrẽtibus vniuerſis, exceſſit. locum tenuit Maximus, cui poſtea ſucceſſit Enodius diaconus, qui vitam eius memoriæ conſecrauit. In Africa Gundamundo rege mortuo, frater eius Tranſamundus occepit regnum. hic, vt ſcripſit Procopius, Catholicorum ſuppliciis pepercit ille quidem, ſed eoſdem tamen præmiis, atque honoribus ad deſerendam fidem illexit. ab aliis ſcriptum eſt,
centum ab eo epiſcopos in Sardiniam relegatos. Paulino inde, & Ioanne conſuli- 498
bus, Theodoricus rex præclarum item facinus, ac memorabile ſummæ æquitatis documentum erga Catholicos edidit. nam, cum miniſtrum præcipue ſibi carum, ac Catholicæ Fidei ſtudioſum haberet, eumq; in ſui gratiam ad Arrianos defeciſſe videret, vſque adeo iram non tenuit, vt manu ſua illum confoderit, inquiens, eum ſibi fidem præſtare non poſſe, qui Chriſto fefelliſſet. Idem eodem tempore in ſuſpicionem alienæ voluntatis apud Imperatorem Anaſtaſium incidit, ita vt pax inter vtrumque Imperium inſtituta aliquantulum titubare incœperit. quod ſimulatque ipſe animaduertit, propere oratores ad eum de reſarcienda concordia deſtinauit, cum his litteris: *Hortamini me frequenter, vt diligam ſenatum, leges principum gratanter amplectar, & cuncta Italiæ membra componam. quo modo poteſtis ab Auguſta pace diuidere, quem non optatis à veſtris moribus diſcrepare? additur etiam verecunda Romanæ vrbis affectio, à qua ſegregari nequeunt, qui ſe nominis vnitate iunxerunt. Proinde illum, & illum legationis officio ad sereniſſimam pietatem veſtram deſtinauimus, vt ſynceritas pacis, quæ cauſſis emergentibus cognoſcitur eſſe vitiata, deſertis contentionibus, in ſua deinceps firmitate reſtituta permaneat. quia pati vos non credimus, inter vtraſq; reſpublicas, quarum vnum ſemper corpus ſub antiquis principibus fuit, aliquid diſcordiæ reſidere. quas non ſolum oportet inter ſe otioſa dilectione coniungi, verum etiam decet mutuis viribus adiuuari.* Ceterum ex legatis vnus Feſtus ſenator, & exconſul fuit. cuius miſſi Theodorus in Collectaneis meminit. Ille vero, poſtquam mandata, quorum cauſſa miſſus erat, exhauſit, proprio nomine Anaſtaſium obſecrauit, vt Conſtantinopoli ſanctam apoſtolorum Petri, ac Pauli memoriam eadem, qua Romæ, veneratione, ac magnificentia celebrandam ediceret. idque obtinuit. contrà vero, cum Anaſtaſius Macedonium vrbis epiſcopum ſynodicam ad Anaſtaſium pontificem dare de Chalcedonenſi Concilio approbando prohibuiſſet, idem rei componendæ cauſſa ſecreto illi promiſit, ſe daturum operam, vt Anaſtaſius pontifex Zenonis mox Henotico aſſentiret, eique manu ſua ſubſcriberet. quæ res diſſidium ingens mox Romana in Eccleſiã peperit. nam domum reuerſus in ipſam Anaſtaſij pontificis mortem incurrit, quæ XIIII Kalend. Decembris euenit. itaque, cum extinctum videret eum, à quo ſe

ſperabat impetraturum, quod Auguſto ſpoponderat, omne ſtudium ſuum ad ſucceſſorem creandum conuertit, quem promiſſis ſuis explendis idoneum iudicauit, & cleri, populíque partem ad ſua fouenda ſtudia pecunia diſtributa traduxit. Ea de cauſſa comitiis habitis diuiſa eſt ciuitas, ac x Kal. Decembris alij in baſilica Conſtantiniana, alij in S. Mariæ baſilica coierunt. atque integrior quidem pars, ac maior Symmachum, corruptior vero, ac minor Laurentium presbyteros ad pontificatum euexit. Contentione vero inter partes exorta, diſſidióque in Eccleſiam introducto, placuit, vt ex lege Odoacris regis comitiorum iudicium ad Theodoricum regem reiiceretur. ita ſingularũ partium patroni, ſuſcepta legatione, Rauennam profecti, Theodoricum ſuper hac re vniuerſa conſuluerunt. qua cognita, ille pronũciauit, Symmachum, vt qui plurium ſuffragio declaratus, & priore loco conſecratus fuiſſet, in ſede apoſtolica reſidere. itaque, exempta controuerſia, Symmachus in poſſeſſione Eccleſiæ collocatus Laurentium abdicauit, &, ne priuatus degeret, eccleſiæ Nucerinæ præfecit, atque inde, Ioanne, Aſclepioq; conſulibus,
499 Kal. Martiis finitimos epiſcopos in baſilicam Vaticanam acciuit, atque ita ad eos diſſeruit: *Ego vos, neglecta hiemis aſperitate, ad Concilium aduocaui, vt epiſcopalem ambitum, ac popularem tumultum, quem per ſurreptionem diaboli vſurpatione aliquorum memoria mea conſtat eſſe ſubortum, in futurum communicatis conſiliis amputemus, ac quid de ordinatione Romani pontificis poſthac obſeruandum ſit, ſtatuamus.* Quam vocem cum omnes aſſenſu maximo excepiſſent, inde ita ſanxit: *Si quis igitur presbyter, aut diaconus, aut clericus, papa incolumi, &, eo inconſulto, aut ſubſcriptionem pro Romano pontificatu commodare, aut pittacia promittere, aut ſacramentum præbere tentauerit, aut aliquod certe ſuffragium polliceri, vel hac de cauſſa, priuatis conuenticulis factis, deliberare, atque decernere, loci ſui dignitate, atque communione priuetur. Item, ſi, quod abſit, tranſitus papæ inopinatus euenerit, vt de ſui electione ſucceſſoris, vt ſuprà placuit, non poßit antè decernere, ſiquidem in vnum inclinauerit totius Eccleſiaſtici ordinis electio, conſecretur electus epiſcopus. Si autem, vt fieri ſolet, ſtudia cœperint eſſe diuerſa eorum, de quibus certamen emerſerit, vincat ſententia plurimorum, ſic tamen, vt ſacerdotio careat, qui captus promißione non recto iudicio de electione decreuerit.* Item omnes ſibi placere ſucclamauerunt. Huic conuentui ex epiſcopis Æmiliæ, Liguriæ, & Venetiæ nemo affuit. Regnabant adhuc inter Burgundiones duo Gundeuci regis filij Gundobadus, & Godigiſilus animis praua inter ſe diſcordia exulceratis. Godigiſilus autem, vt fratrem Gundobadum euerteret, clam legatos ad Clodoueum miſit, ſpondens, ſe illi tributum annuum ſoluturum, ſi ſe in opprimendo fratre iuuiſſet. quod Clodoueus pro viribus facturum oſtendit, ac ſtatim contra Gundobadum exercitum deſtinauit. qua re cognita, Gundobadus pactarum inſidiarum prorſus ignarus miſit ad Godigiſilum, obſecratum, vt ſibi aduerſus Clodoueum in ſe hoſtiliter irruentem adeſſet, & ſecum commune regnum à communis hoſtis impetu tutaretur, atque ab illo reſponſum ſpecie benignum accepit. Cum autem tres exercitus ad Diuionem oppidum conueniſſent, Godigiſilus, Clodoueo ſibi adiuncto, Gundobadum ſuper Oſcoram amnem inuaſit, atque in fugam conuerſum trepido agmine ſeſe recipere Auennionem coegit, &, regni parte Clodoueo conceſſa, Vieunam proceſſit. Clodoueus autem Gundobadi tergo inſiſtens exercitum Auennionem promouit, atq; vrbem corona circumdedit. His de rebus Gundobadus in magnam conſiliorum difficultatem adductus, Aredium ex fidis amicis miſit ad Clodoueum, qui vtile ſe ei dixit daturum conſilium, vt agri vaſtationem, & vrbis oppugnationem, quæ magnam eſſet habitura difficultatem, omitteret, ac Gundobadum tributo annuo ſibi obnoxium faceret. quod cum ille probaſſet, Gundobado obligato, diſceſſit. ita Gundobadus regnum ſuum recuperauit. Hæc Gregorius. Procopius autem ſcribit, Clodoueum contra Burgundiones vltro contendiſſe, atque Theodoricum regem auxilio aduocaſſe, eiſque deuictis partam cum eo regionem ex pacto diſ-
500 tribuiſſe. Annus inde à Chriſto nato quingenteſimus, Patricio, Hypatióque ambobus in Oriente conſulibus, vt nouo, ſic optato Theodorici regis Romam aduentu fuit nobilitatus. Semper eiuſmodi quidem res magna Italiæ proſequentis frequentia, ac maiore populi Romani occurrentis lætitia ſolita eſt celebrari.

tum

tùm vero cuncti ſe ipſos in eiuſmodi functione muneris ſuperarunt. quippe quos non officij modo cura, ſed etiam ſtudium ſummi, atque omnibus iucundi regis inſpectandi acueret. Itaq; Theodoricus cum magno, atq; illuſtri comitatu, tota ferme citeriore comitante Italia, Romam progreſſus, felicem illam veterum pomparum, ac triumphorum ſpeciem, atque amplitudinem oculis omnium viſus eſt rettuliſſe. neque enim magnifico eius ingreſſu Roma quidquam per multos annos vidit ſplendidius. Totius gratulantis, ac plaudentis ciuitatis occurſu, incredibilique omnium alacritate, & ſplendido rerum omnium apparatu exceptus eſt, corpus regiæ indolis armis in primis inſignibus honeſtantibus. In curiam inde cum veniſſet, Boëtius philoſophus, & orator illa ætate clariſſimus ipſum ornatiſſima oratione laudauit. cui ille reſpondens, ſenatum mira comitate appellauit, ac ſe dignitati, & commodis eius nunquam defuturum oſtendit. Inde in circum progreſſus, ad locum, qui Palma aurea dicebatur, admirabili benignitate concionem habuit ad populum cum ſenatoribus in gradibus conſidentem. Paulo antè forte in vrbem ex Africa venerat S. Fulgentius monachus, noua Tranſamundi aduerſus epiſcopos ſæuitia exanimatus. Hic, poſtquam ſacra martyrum loca venerabundus inuiſit, omnesq; ſeruos Dei, quorum adipiſci notitiam potuit, humili obſequio ſalutauit, ad eum locum, in quo Theodoricus populum alloquebatur, acceſſit. ibi cum Romani ſenatus amplitudinem, decus, ordinemq; diſtinctis gradibus aſpectaret, & fauores liberi populi caſtis auribus exaudiret, qualis eſſet glorioſa huius ſeculi pompa, cognouit. neq; tamen aut immodica ſpectaculi eius voluptate captus, aut inani ſeculi delectatione lenitus, verum inde potius ad illam ſupernam Hieruſalem expetendam incenſus eſt. itaque in hunc modum eos, qui ſibi proximi ſtabant, eſt alloquutus: Quàm ſpecioſa debet eſſe Hieruſalem illa cœleſtis, ſi ſic fulget Roma terreſtris? & ſi in hoc ſeculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor, & gloria tribuetur Sanctis contemplantibus veritatem? Inde Roma profectus per Sardiniam ad monaſterium ſuum in Africam reuerſus, haud ita multo pòſt epiſcopus Ruſpenſis eccleſiæ factus omni laude ſanctitatis emicuit. Interim Theodoricus ex circo profectus ſenatoribus triumphale epulum dedit, ac plebi Romanæ frumentum donauit. vrbem inde per inſequẽtes dies perambulans, atq; oculis omnia antiqua opera, quibus adhuc vrbs ad ſtuporem aſpectantium enitebat, luſtrauit, confeſſusq; eſt, *Traiani forum vel ſub aſsiduitate videre, miraculum eſſe, Capitolia celſa conſcendere, nihil aliud eſſe, quàm humana ingenia ſuperata vidiſſe.* In Formis autem Romanis duo notauit, fabricam mirabilem, & aquarum ſalubritatem. nonnulla vero ædificia, in primisq; ipſa vrbis mœnia diruta cernens, ingentem ad ea reficienda ſummã pecuniæ contulit. ex quo fiebat, vt ad præteritæ fortunæ faſtigium nihil deſiderari poſſe, exempta vrbis direptæ, atq; incenſæ infamia, videretur. neq; vero id Romæ ſolum, ſed etiam in tota fieri Italia ſtatuit. Itaq; munitiſſimæ poſthac arces in finibus Italiæ, & magnificæ regiæ in celebrioribus vrbibus iuſſu eius ſunt excitatæ. quibus operibus ipſe antiqua illa, vt dixit Caſſiodorus, miracula ſuperauit. hinc ad vniuerſos Gotthos, ac Romanos ſcripſit: *Præcipimus vobis, vt ſi quis cuiuslibet generis ſaxa, in agris ſuis iacentia, muris habuerit profutura, libens animo ſine aliqua dilatione concedat. qua tunc verius poſsidebit, cum hac ciuitatis ſuæ vtilitati indulſerit.* & ad Suram Comitem: *Sine vſu iacere non debet, quod poteſt ad decorem creſcere ciuitatis. quia non eſt ſapientiæ futura contemnere. Et ideo illuſtris magnificẽtia tua marmorum quadratos, qui paſsim diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur iniunctum, in fabricam murorum faciat deportari, vt redeat in decorem publicũ publica conſtructio, & ornent aliquid ſaxa iacẽtia poſt ruinas, ita tamen vt metalla ipſa de locis publice corruiſſe, apud te manifeſta ratione doceatur. quia ſicut nolumus ornatum vrbis cuiuſquam præſumptione temeraria violari, ita priuatis compendiis calumniam deteſtamur inferri.* Quanquam autem Romam adeo magnifecit, vt diceret, piaculum cõmittere, qui Roma diutius abeſſet, cum eam, collocatis laribus, incolere poſſet, tamen, rebus his conſtitutis, Rauennã ſe recepit. Eo vrbe profecto, ſtatim ſeditio Laurentiana recruduit. nam Feſtus, qui præſente Theodorico quieuerat, de integro mouere, atque inſanire inſtituit, ac Probino exconſule ſocio aſcito, Auieno, & Pompeio conſulibus, Symmachum falſis 501

illatis criminibus accuſauit, eo conſilio, vt poſtquam damnaſſet, tanquã indignum, pontificatu deiiceret, & Laurentium, quem Nuceria euocarat, ei ſufficeret. ac teſtes falſos inſtruxit, eosq; ad Theodoricum Rauennam interrogandos miſit. Itaq;, priore redintegrata ſeditione, alij cum Symmacho, alij cum Laurentio verſabantur, Feſto, & Probino certamina cum aliis ſenatoribus, in primisque cum exconſule Fauſto miſcentibus, qui Symmacho enixe fauebat. ex quo fœdus admodum ipſius vrbis erat aſpectus. nam, Symmacho poſſeſſione pontificatus, & prædiorum pontificiorum exacto, cædes paſſim in vrbe fiebant, & ſanctimoniales ſedibus ſuis eiiciebantur, ſpoliabantur, ac miſere cædebantur. & clericis interdiu, noctuq; inſidiæ tendebantur, vt per vrbem incedere tuto non poſſent. multi etiam ſacerdotes neci dati. ex quibus Gordianus, vir inſignis, ad Vincula S. Petri occiſus eſt. Theodoricus autem, vt his malis occurreret, poteſtate abuſus, viſitatorem eccleſiæ Romanæ Petrum Altinatem epiſcopum dedit, &, cum per eum præſentem ſedare tumultum non potuiſſet, mox ex omnibus prouinciis epiſcopos Romam conuenire ad rem cognoſcendam præcepit. quorum vtrumque contra leges, atque omnia vetuſtatis exempla eſt factum. Itaque, cum Liguriæ, Æmiliæ, & Venetiæ epiſcopi Laurentius Mediolanenſis, Petrus Rauennas, Maximus Ticinenſis, Æmilianus Vercellenſis, Baſſianus Mutinenſis, Euſtaſius Cremonenſis, Laurẽtius Bergomas, Tigredius Taurinas, Seruus Dei Veronenſis, intento Romam itinere, Rauennam adiſſent, de Theodorico quæſiuerunt, cur ſe homines ferme ætate, viribusque confectos Romam contendere vellet? quibus ille reſpondit, multa ad ſe nefanda de Symmacho eſſe delata, quæ cenſeret illorum eſſet prudentia iudicanda. cui ſacerdotes reſponderunt, oportuiſſe ipſum, qui inſimularetur, conuentum aduocare, quòd ei ſedi eximia Petri apoſtoli merita, & ſancta ſuperiorum Conciliorum auctoritas principatum dediſſet. neque vnquam is epiſcopus minorum epiſcoporum iudicio ſubiectus fuiſſet. Tum rex, Atqui, inquit, huic quoque Concilio Symmachus ipſe aſſenſit; litterasque eius in teſtimonium protulit. Quibus rebus auditis, Romam epiſcopi deceſſerunt, ac x Kalend. Nouembris in baſilica Iulij coierunt. Tum Symmachus priuatus accedens, primum maximas regi, quòd eos euocaſſet, gratias egit, ac rem ex voluntate ſua confectam aſſeruit. deinde auctoritatem ſacri ordinis corrigendi ſe eis dare adiunxit, ſperans, fore, vt, (quod ipſe poſtulabat) viſitator, qui contra omnia inſtituta Eccleſiæ fuerat introductus, ex epiſcoporum ſententia abrogaretur; & quæ ipſe per inſidias inimicorum amiſerat, à conuentu recuperaret, & ſedem ſuam rite reciperet, atque inde ad extremum accuſatorum criminibus reſponderet. quam poſtulationem iuſtam eſſe epiſcopi iudicantes ad regem rettulerunt. ſed legatorum, qui miſſi ſunt, culpa æqui nihil obtinuerunt. iuſſit rex, vt Symmachus, antequam patrimonium, & eccleſiam ſuam reciperet, cum accuſatoribus iudicio decertaret. quod ille ſe facturum non recuſauit. quanquam leges ſibi darent, vt ſola ſe conſcientiæ ſuæ conteſtatione purgaret. Itaque, cum alio die conuentus eſſet in baſilica Hieruſalem Palatij Seſſoriani, accuſatores crimina edere iuſſi ſunt. in quo duo ſunt animaduerſa maxime veritati contraria; vnum, quòd dicebantur ea crimina Theodorico eſſe perſpecta, quæ tamen ille, vt obſcura, cognoſci ab epiſcopis voluiſſen alterum, quòd ſe ſeruorum teſtimoniis eum poſſe conuincere contendebant, atque, vt ille ſeruos in quæſtionem daret, poſcebant. quod ſacris legibus omnino reſtagabatur. Interea Symmachus ad cauſſam dicendam occurrit, verum in via ab inimicis appetitus ita eſt, vt vix manus eorum euaſerit; presbyteri vero multi, qui in comitatu eius erant, vulnerati ſunt, ac ſine dubio necati fuiſſent, niſi vir illuſtris, Comes Aligernus, & ſublimes viri Gudila, & Gideulfus magiſtri regiæ domus interueniſſent. His cognitis epiſcopi perturbati litteras ad Theodoricum miſerunt, nunciantes, Symmachum, ne ad cauſſam dicendam accederet, nefariis aduerſariorum inſidiis eſſe prohibitum; eundem regiæ voluntati obſequi paratum eſſe, verum per ſacras leges ad cauſſam dicendam compelli non poſſe. Quibus reſpondit Theodoricus, Viderent epiſcopi, ac præſcriberent, quid ſibi conſilij in tanto negotio capiendum eſſet. neq; enim aliquid ad ſe de cauſſis Eccleſiaſticis præter reuerentiam pertinere. ipſi

vero

vero ſeu cauſſam audite, ſeu ſecus, vellent, ex fide ſua ſtatuerẽt, dummodo pacem
vrbi, atq; omnibus Chriſtianis pręſtarent. qua poteſtate accepta, epiſcopi cõuocati,
re cognita, decreuerunt, vt Symmachus ab omnibus, quorum arguebatur, crimi-
nibus liber, ac vacuus eſſet, quod ad hominum iudicium pertineret. atque vt idem
Chriſtianæ plebi in omnibus eccleſiis ad ius ſedis ſuæ pertinentibus diuina myſte-
ria traderet, & vt quidquid intra, aut extra iuris eſſet, reciperet. Huic ſententiæ
archiepiſcopi Laurentius Mediolanenſis, Petrus Rauennas, & poſt eos ſeptuagin-
ta epiſcopi, ſubſcripſerunt. Hæc ex Actis Concilij. Apud Anaſtaſium præterea, &
Nicephorum ſcriptum eſt, Petrum, & Laurentium, vt qui temere ſedem apoſtoli-
cam inuaſiſſent, cõdemnatos fuiſſe. Ita Symmachus locum ſuum magna omnium 502
gratulatione recepit. Auieno inde iuniore, Proboq; conſulibus, Theodoricus ſtu-
diis pacis, & cultui Italiæ deditus aquam Rauennam perduxit, & Formam eius ſuis
ſumptibus inſtaurauit, quæ multis antè annis fuerat deturbata. Symmachus autem
eccleſiam Romanam in antiquam libertatem reſtituere cupiens, rurſus epiſcopos
VIII Idus Nouembr. Vaticana in baſilica cõuocauit. atq; ad eos de lege regis Odoa-
eris abroganda rettulit, qua, inconſulto rege, comitia perfici pontificia vetebatur.
Dictis ſententiis, ex omnium auctoritate eiuſmodi ſublata conſtitutio eſt, vt quę a-
perte libertati Eccleſiaſticæ repugnaret, & clero nouam ſeruitutis conditionem
imponeret, vt regiam in legendo pontifice voluntatẽ reſpiceret. Non ignorandum
tamen eſt, hanc Symmachi ſanctionẽ obſeruatã non eſſe. ac per multos pòſt annos
iniuſſu principis pro ratis ea comitia non fuiſſe; donec, quieta tandem, ac tuta à ſe-
ditionibus ciuitate, hoc ius ab Imperatore Conſtantino vltro remiſſum eſt, Bene-
dicto ſecundo Eccleſiam obtinente. Eodem in Concilio eſt cautum, ne prædia ru-
ſtica eccleſiarum in perpetuum alienari liceret. iidem, qui ſuprà, epiſcopi ſubſcri-
pſere. Per eoſdem dies memorabile illud in Græcia contigit, quòd Bulgari, gens, vt
dixi, noua ex Mœſia in Illyricum, & Thraciam tranſiit, atq; Anaſtaſio Imperatori
nouos hoſtes horrenti non mediocrem perturbationem animi attulit. Dexecrato 503
inde, & Voluſiano conſulibus, iidem ex Thracia in Pannoniam penetrarunt, atq;
hoſtili tumultu omnia loca occurrentia repleuerunt, & præcipue Sirmiũ oppidum
occuparunt. qua re cognita, Theodoricus rex, ſiue vt gratiam ab Anaſtaſio bellum
cum Cabade Perſarum rege adminiſtrante iniret, ſiue vt tantum hoſtem longe à
domo repelleret, ſiue vt Pannoniam, ſuam quondam patriam, conſeruaret, arma
aduerſus eos parauit, & Petzam Comitem eo cum idoneo copiarum numero de-
ſtinauit. Interim bellum ciuile in Gallia à Burgundionibus renouatum eſt. Gundo-
badus rex, viribus ex ſuperiore clade collectis, promiſſa Clodoueo tributa perſol-
uere abnuens, exercitum aduerſus fratrem Godigiſilum duxit, eumq; Viennæ in-
cluſum obſedit. Godigiſilus, vbi intercluſis in vrbem commeatibus famem immi-
nere ingẽtem vidit, inopes, atq; egenos omnes emiſit. quo facto, ſimul etiam archi-
tectus quidam, cui aquæductus cura mandata erat, egreſſus eſt. qui iratus, quòd vr-
be expulſus eſſet, ad Gundobadũ ſe contulit, rationemq;, qua irrumpere in vrbem
poſſet, oſtendit. atq;, acceptis idoneis militibus, per ſpiraculum aquęductus ingreſ-
ſus, lapidem magnum, quo ille obſepiebatur, ferreis vectibus minuit, atq; ita, aditu
patefacto, in vrbem milites introduxit. qui, defenſoribus ex mœnibus deturbatis,
ſigno dato, obſeſſores in vrbem vocarunt, atq; ita & populum interceptum ſtraue-
runt, & Godigiſilum incolumitatis cauſſa ad eccleſiam Arrianam profectũ ibi cum
epiſcopo confecerunt. Gundobadus Francos auxiliares in vnam turrim congrega-
tos ſeruauit, ac Toloſam ad regem Alaricum in exiliũ miſit; Burgundiones autem,
qui Godigiſilo ſtuduerant, neci dedit, ac totum Burgundiæ regnum recepit. Pòſt
autem, cum Arrianos in fide labi ſenſiſſet, ad Auitum epiſcopum Viennenſem ac-
ceſſit, & Chriſtum filium Dei, ac Spiritum S. patri æqualem confeſſus, ſalutari ſe a-
qua tingi ritu Catholico in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti popoſcit. verum
ad ſeditionem populi deuitandam id clam populo fieri petiit. cui Auitus reſpon-
dit: Si vere credis; quod nos Dominus edocuit, exple. id eſt, coram hominibus
ipſum confitere, ac vulgi voculas deſpice. tu enim es caput populi, non populus
tui: quod ille vt faceret, in animum inducere non potuit. atque ita in errore ſuo

504 perſeuerauit. Proximo anno, quo Cetheus ſine collega conſulatum adminiſtrauit,
Petza dux Theodorici bellum in Pannonia magna felicitate confecit. ſiquidem
collatis ſignis regem Gepidarum Tranſaricum deuicit, & Sirmium oppidum haud
magno negotio cum prouincia vniuerſa populo Bulgarorum ademit. quo in bello
Vitigis, qui pòſt in Italia regnauit, opeta præclara enituit. Hac re bene geſta, Petza
inde auxilio Mundi, qui in Illyrico cum ſuis in turri à Sabiniano militiæ magiſtro
obſidebatur, acceſſit, &, Sabiniani exercitu profligato, Mundum obſidione exe-
mit, atque ad Theodotici ſocietatem, amicitiamq́; traduxit. Pannonia Sirmienſi
recepta, Theodoricus Coloſſeum ei rectorem impoſuit, his ad eum litteris datis:
*Proſperis initiatus auſpiciis ad Sirmienſem Pannoniam quondam ſedem Gotthorum profi-
ciſcere illuſtris cinguli dignitate præcinctus, commiſſamq́; tibi prouinciam armis protege, iure
compone, vt antiquos defenſores recipere læta poſſit, quæ ſe noſtris parentibus feliciter pa-
ruiſſe cognouit.* Scripſit etiam ad vniuerſos barbaros, & Romanos Pannoniam in
ſumma diſcordia incolentes, ſe Coloſſeo, viro illuſtri, gubernationem eorum, de-
fenſionemq́; mandaſſe, eosque ad concordiam adhortatus eſt, illud præter cetera
inferens: *Res parua non vos ducat ad extrema diſcrimina. acquieſcite iuſtitiæ, qua mundus
lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem iudicem non habetis? Quid opus eſt
homini lingua, ſi cauſſam manus agat armata? Imitamini Gotthos noſtros, qui foris prœlia,
intus norunt exercere modeſtiam.* Hinc in veteribus monumentis merito hiſce titulis
decoratus eſt: *D. N. glorioſiſſimus, atq; inclytus rex Theodoricus, victor, ac triumphator,
ſemper Auguſtus, bono reip. natus, cuſtos libertatis, & propugnator Romani nominis, domitor
gentium.* Sub hoc tempus in Gallia Licumannus Cæſarij epiſcopi Arelatenſis nota-
rius Cæſarium ad Alaricum regem, orbis dominum, detulit, id moliri, vt vrbem
Burgundionibus proderet. quod etſi à vero prorſus abhorruit, tamen Cæſarius in-
dicta cauſſa à rege damnatus Burdigalam eſt relegatus. ibi cum nocte quadam in-
gens forte conflatum incendium eſſet, præclarum ſanctitatis ſuæ ſpecimen dedit,
quòd precibus ciuium fatigatus, ignem tum, cum maxime ſæuiebat, precatione
ad Deum facta, reſtinxit. ex quo ingentibus ab omnibus cumulatus eſt laudibus.
cum autem interim ciues admonere, vt poteſtati regis obedirent, perfidiam vero
cauerent, quòd erat Arrianus, inſiſteret, Alaricus, ſancti ſacerdotis innocentia co-
gnita, eum domum reuocauit. Reditus eius ab vniuerſa ciuitate, totoque clero
cum crucibus, & cereis obuiam effuſo concelebratus illud præterea boni ciuibus
attulit, quòd terram diutina ſiccitate arentem excuſſus ſub ingreſſum eius cœlo
imber largiſſimus irrigauit. Et hoc anno bellum ab Anaſtaſio Auguſto in Perſide
505 geſtum. Sequentis, Sabiniano, & Theodoſio conſulibus, parum clara eſt fama,
quòd nullis rebus memorabilibus, quæ proditæ litteris ſint, fuerit illuſtratus. Meſ-
506 ſalla vero, & Arcobinda conſulibus, Anaſtaſius Imperator grauiorum bellorum
cura defunctus, conuerſo in Catholicos impetu, Macedonium Conſtantinopolis
epiſcopum, Concilio Chalcedonenſi neglecto, in partes traducere Eutychiano-
rum contendit. quo conatu lapſus epiſcopos alios, vt decreta Chalcedonenſia im-
pugnarent, induxit. quin etiam pictorem quendam Syroperſam Manicheæ ſectæ
addictum Cyzico accerſiuit, eumque imagines ab Eccleſiaſticis diuerſiſſimas pin-
gere imperauit. ex quo ſeditio grauis accenſa eſt. Eodem anno Alaricus, qui in
Gallia diu cum magna iuſtitiæ laude Viſgotthos in pace rexit, Theodoſij Impera-
toris Codicem, qui extat, in compendium relatum III Nonas Februarias edidit.
quod ocium eius Clodoueus rex Francorum, bello internecino illato, perrupit.
nam ſiue hæreſim illius inſectans, ſiue regni libidine ardens, conſulto litem neſcio
quam, quo illum ad arma attraheret, intentauit. Theodoricus autem, poſtquam
accenſa certaminis cupiditate vtrinque ſtudia ſenſit, animi anxius, quòd cum am-
bobus vinculo affinitatis eſſet aſtrictus, legatos ad vtrumque cum litteris de conci-
lianda concordia miſit. atque ad Alaricum quidem primum ſcripſit hoc modo:
*Quamuis fortitudini veſtræ confidentiam tribuat parentum veſtrorum innumerabilis multi-
tudo, & Attilam potentem reminiſcamini Viſgotthorum viribus inclinatum, tamen quia po-
pulorum ferocia corda longa pace molleſcunt, cauete ſubito in aleam mittere, quos conſtat tan-
tis temporibus exercitia non habere. Suſtinete, donec ad Francorum regem legatos noſtros
mittamus,*

mittamus, & litem veſtram amicorum iudicia amputent. Inter duos nobis affinitate coniunctos volumus aliquid tale fieri, vnde vnum minorem contingat forſitan inueniri. non vos parentum fuſus ſanguis inflammat. non grauiter vrit occupata prouincia. adhuc de verbis parua contentio eſt. facillime tranſigetis, ſi non per arma veſtros animos irritetis. deinde ad Lodoinum (ſic enim Clodoueum appellat.) hoc pacto: *Miramur, animos veſtros ſic cauſſis mediocribus excitatos, vt cum filio noſtro Alarico rege duriſſimum velitis ſubire conflictum. vt multi, qui vos metuunt, de veſtra concertatione lætentur. ambo eſtis ſummarum gentium reges, ambo ætate florentes. non leuiter regna veſtra quaſſatis, ſi data partibus libertate confligitis. Impatiens ſenſus eſt, ad primam legationem protinus arma mouere, à propinquis, quod quæritur, electis iudicibus expetatur. abiicite ferrum, qui in meum vultis pugnare opprobrium. iure patris vobis interminor, & amantis. ille nos, & amicos noſtros patietur aduerſos, qui talia monita crediderit eſſe temnenda. Quamobrem ad excellentiam veſtram legatos noſtros mittimus, per quos etiam ad fratrem veſtrum filium noſtrum regem Alaricum ſcripta noſtra direximus, vt nullatenus inter vos ſcandala ſeminet aliena malignitas, ſed in pace perſeuerantes controuerſias veſtras amicis arbitris finiatis.* Vt autem Alaricus ſe in auctoritate illius futurum oſtendit, ſic Clodoueus omnino præcepta eius, litterasq; contempſit. Itaq; Theodoricus legatos alios cum his litteris ad Gundobadum Burgundionum regem miſit, adhortans eum, vt operam ſibi ſuam ad hanc dirimendam controuerſiam commodaret. *Legatos noſtros,* inquit, *ad fraternitatem tuam mittimus, vt ſi filio noſtro Alarico viſum fuerit, ad regem Francorum cum coniuratis nobis gentibus eant, vt cauſſa, quæ inter eos vertitur, amicis arbitris reſcindatur. conuenit enim tantos reges non inter ſe lamentabiles rixas quærere, vt de ſuis nos poſſint caſibus ſauciare. Quamobrem fraternitas veſtra adhibito mecum ſtudio eorum nitatur reparare cõcordiam, quia nemo poteſt credere, ſine noſtra voluntate illos ad hæc prælia perueniſſe, niſi omnino pateat, nos potius, ne ad conflictum veniant, contendiſſe.* Item alios miſit ad reges Herulorũ, & Thuringorum, qui in Subalpinis regnabant: *Legatos veſtros vna cum meis, & fratris noſtri Gundobadi regis ad Francorum regẽ Lodoinũ deſtinate, vt aut ſe de Viſgotthorum cõflictu conſiderata æquitate ſuſpendat, & leges gentium quærat, aut omniũ patiatur incurſum, qui tantorum arbitrium iudicat eſſe temnendum. Recolite Eurici ſenioris affectũ, quantis vos iuuit ſemper muneribus, quoties à vobis proximarum gentium imminentia bella ſuſpendit. reddite filio eius gratiam, quàm tantum agnoſcitis veſtris vtilitatibus attributam. nam ſi tanto regno aliquid præualuerit, vos aggredi ſine dubitatione præſumet.* Legati miſſi apud Clodoueum nihil neq; auctoritate, neq; gratia valuere. ille enim cauſſis, quas diximus, ſtimulatus, ac viribus ſuis, quæ magnę erant, confiſus bellũ facere Alarico intendit. &, cum epiſcopos Aurelianũ conuenire iuſſiſſet, litteris eos monuit, ſe exercitui ſuo, antequam in agrũ Gotthorum ingrediatur, edixiſſe, vt ſanctimonialibus, viduis Deo dicatis, & clericis, atq; eccleſiarum mancipiis parceret, neq; vllum eis detrimentum inferret. ſi quem eorũ quis cepiſſet, ſtatim dimitteret. Inde, traiecto Ligeri aduerſus Alaricum, qui ad oppidum Pictauorum conſederat, mouit. Ceterum, cum per agrũ Turonenſem tranſiret, verecundia S. Martini perfuſus militibus ſuis pręcepit, ne quidquam ex eo, niſi panẽ, & aquam, aſſumerent. nõ leui defunctorũ pœna, qui hoc imperium detrectaſſet. itaq; cum miles quidam fœnum pauperi extorſiſſet, pectus ei gladio hauſit, ſubiiciens: Ecqua ſpes victoriæ ſuberit, ſi Sancti Martini numen offenditur? miſſoſq; aliquot ad baſilicam eius viros attendere iuſſit, num auſpicium aliquod victoriæ cernerent. ac, datis muneribus, quæ offerrent, dixit: Si tibi Domine cordi eſt, vt ego hanc gentem impiam, & nomini tuo inimicam vlciſcar, fac, vt ſignum aliquod tuæ eluceat voluntatis. nuncij vero, qui miſſi erant, baſilicam ineuntes primicerium incinentem hanc antiphonam audierunt: *Præcinxiſti me Domine virtute ad bellum, & ſupplantaſti inſurgentes in me ſubtus me, & inimicorum meorum mihi dediſti dorſum, & odientes me diſperdidiſti.* idque, perſolutis donis, regi ipſi renunciarunt. Cum autem lætus ille propterea, motis caſtris, ad Vigennam amnem perueniſſet, ac flumini magno forte effuſo imbre tumeſcenti exercitum obiicere pertimeſceret, per noctem ſupplex Deum orauit, vt vadum ſibi ad traiiciendum illud oſtenderet. ac poſtridie mane ceruam tranſeuntem ſequutus, exercitum incolumem tranſportauit. Caſtris inde ad Pictauorum

oppidum poſitis, pharum igneam ſibi videre viſus eſt ad ſe è baſilica Sancti Hilarij venientem. ex qua intellexit, ſe lumine Sancti Hilarij hæreticorum acies, quas ille verbo diſiecerat, diſſipaturum armis. quamobrem, ne quid inde à milite raperetur, edixit. Acies inde in campo Vocladenſi decem ab vrbe millibus paſſuum vtrinque inſtructæ ſtrenuè concurrerunt. & poſt dubiam aliquot horarum pugnam tandem Gotthis in fugam conuerſis Franci ſuperiores fuerunt. inter ceteros, quos prœlij impetus perculit, ipſe Alaricus rex cecidit, viginti duobus annis regno potitus. Clodoueus tamen ad extremum periculum venit. ſiquidem à duobus Gotthis infeſtis in latera eius incurrentibus appetitus vix ſe firmę loricę, & opportuno pernicis equi ſubſidio texit. præcipue multi Aruerni, in primiſque ſenatores ipſi, qui cum Apollinare venerant, perierunt. Ex hoc prœlio Amalaricus Alarici filius puer, rebus Galliæ deploratis, in Hiſpaniam ſe proripuit. Gotthi, Giſalatico, ſiue Giſaleuco Alarici notho ſublecto, ad regni defenſionem ſe contulerunt. Theodoricus Clodouei filius iuſſu patris ad vrbes Gotthicas expugnandas profectus, Toloſam regni caput ſubito in ditionem cum omnibus regiis theſauris adduxit. inde exercitus ad alia oppida circunductus, Gotthis, qui intus erant, non minore pertinacia eorum poſſeſſionem tuentibus, quàm Francis oppugnantibus. Clodoueus, Burdigala capta, ibi hiemauit, atq; eo cunctos Alarici theſauros Toloſa auehendos mandauit. Interim Epiſcopi, qui Aurelianum à Clodoueo fuerant conuocati, perfecto Concilio, ſic ad eum ſcripſerunt: *Omnes ſacerdotes, quos ad Concilium venire iuſſiſtis, de rebus neceſſariis tractaturos ex præſcripto veſtro de titulis à vobis propoſitis, quæ nobis ſunt viſa, decreuimus.* Hi vero fuerunt de incolumitate eorum, qui ad Eccleſiam confugiſſent, de officio, & iure epiſcoporum, clericorum, abbatum, & monachorum, de diebus feſtis celebrandis, de ſupplicationibus ante diem Aſcenſionis Dominicæ peragendis, ieiunio triduano præmiſſo, & ſeruis ab operum miniſterio relaxandis. Subſcripſere præter ceteros clari per hæc tempora Eufraſius Aruernus, Li-

507 cinius Turonenſis, & Quintianus Ruthenus. Anaſtaſio inde Auguſto III, Venantioque conſulibus, Clodoueus Burdigala profectus Engoliſmam acceſſit, ac, muris ſub aduentum eius ſponte ſua labentibus, haud religione intactus vrbem ſine vllo negorio occupauit. inde Turonos regreſſus multa baſilicæ S. Martini munera intulit. Anaſtaſius autem Imperator, cognitis rebus à Clodoueo geſtis, virtutem hominis admiratus, eximia ad eum dona, & codicillos de conſulatu ex ipſa, vbi bellum gerebat, Meſopotamia miſit. quibus acceptis, Clodoueus filium Theodoricum accerſit, ac Solemne Francis indixit. qui cum frequentes conueniſſent, in baſilica Sancti Martini ſemet muneribus Auguſtalibus, tunica blattea, chlamyde, & corona aurea precioſis gemmis diſtincta ornauit. inde, equo inſeſſo, vrbem ſpecioſo ſuorum agmine comitatus perambulauit. ac communis lætitiæ cauſſa ſtipem auream, argenteamq; in populum ſparſit, tanquam conſul, & Auguſtus paſſim à populo ſalutatus. quo die nullus pulchrior Francis poſt feſtum diem Chriſtianæ regenerationis illuxit. Addidit inde huic gloriæ inſigne religionis decus. quippe eximiam illam coronam, quam miſſam ab Imperatore geſtarat, parum ſibi congruere arbitratus, Romam dono Sancto Petro miſit. atq; ea caput regali longe auguſtius exornauit. ea corona poſtea Regnum, vt notauit Sigebertus, eſt appellata. Egreſſus inde Turonibus Pariſios venit. atq; eadem Apoſtoli reuerentia ductus ibi baſilicam nomini Sancti Petri conſtruxit. ac regni domicilium collocauit. ex quo ab hominibus celebrari Parienſis ciuitas cœpta demum ad immenſam opum magnitudinem eſt euecta. Interim Theodoricus rex Italiæ Amalarici orbitatem ex animo miſeratus, vt calamitati eius, quoad poſſet, ſubſidium ferret, in Hiſpaniam Theudam armigerum ſuum, qui puero tutor eſſet, ſummiſit, ac Galliæ ciuitates aut recuperate amiſſas, aut conſeruare obſeſſas conſtituit. nam Carcaſſo, & Arelate præcipue à Francis circumiecto exercitu premebantur. itaq; litteras ad Gothos ſuos, vt ſe ad hanc expeditionem accingerent miſit: *Significanda magis ſunt Gotthis*, inquit, *quàm ſuadenda certamina. quia bellicoſæ ſtirpi eſt gaudium comprobari. Pro communi vtilitate exercitum ad Gallias conſtituimus deſtinare, vbi ſimul & vos prouectus occaſionem habere poſſitis, & nos, quæ præſtitimus, meritis contuliſſe videamur, atq; ideo Pernandum*

dium Salonem noſtrum admonendum curauimus, vt ad expeditionem in Dei nomine more
ſolito armis, equis, rebusq́; omnibus neceſſariis ſufficienter inſtructi v 111 *Kal. Iulias primas*
modis omnibus, Deo fauente, moueatis. Vbi vero dies præſtituta venit, quæ fuit, teſte
Caſſiodoro, Venantio, Celereque conſulibus, exercitum, præfecto Hibba Comi- 508
te ſuo dato, in Galliam deſtinauit. Qui Alpes tranſgreſſus, Carcaſſonem, vt inquit
Procopius, periculo obſidionis eripuit. hanc enim Franci omnibus viribus oppu-
gnabant, quòd in ea conditæ opes erant, quas ſenior Alaricus capta Roma euexe-
rat. in his Salomonis precioſa ſupellex, quam Romani Hieroſolymis deportaue-
rant. Inde ad Arelate liberandum contendit. in ea obſidione propinquus Cæſarij
epiſcopi vrbi, & ſibi timens, noctis ſilentio reſte ſe de muris demiſit, atque ad ho-
ſtes transfugit. qua re cognita, populus, & Iudæi conſilio id Cæſarij factum inſimu-
larunt, quòd vrbem hoſtibus prodere ſtatuiſſet, atque exceptum in cuſtodiam tra-
diderunt. inque eius contumeliam Epiſcopium, immiſſa Arrianorum turba, fœ-
darunt. ſequenti nocte Iudæus quidam epiſtolam ſaxo alligatam in caſtra hoſtium
iecit, monens, vt vrbem ab ea parte inuaderent, in qua ipſi excubias agitarent;
nam ſine controuerſia potituros. proinde Iudæorum populo parcerent. mane ve-
ro, digreſſis forte à muro hoſtibus, ciuis quidam egreſſus epiſtolam deprehendit,
eamque in vrbem delatam in concione recitauit. ita, Iudæo eius ſcriptore corre-
pto, Cæſarius, probata innocentia ſua, è cuſtodia mittitur. reuerſi inde in vrbem
Gotthi Francos, quos ceperant, in Epiſcopium coniecerunt. quibus inopia labo-
rantibus Cæſarius victum ſubminiſtrauit, ornamentis etiam eccleſiæ in id pietatis
genus exhauſtis, ne illi Iudæis, aut Arrianis ſe addicere cogerentur. ad extremum
Francis ab Arelatis obſidione cedentibus, vrbs longam perpeſſa famem, in Theo-
dorici poteſtatem conceſſit, & pro Viſgotthis Oſtrogotthos accepit. inde etiam
Arauſicum, Toloſa, Maſſiliaq; receptæ. Cæterum Theodoricus, cum omnia recu-
perare non poſſet, partem, quæ ad Rhodanum pertinet, vt inquit Procopius, in eo-
rum ditione reliquit. ac multa Francorum, & Gallorum millia capta Rauennam
reuehenda mandauit. ac præfectis, & præſidiis, quæ regionem tenerent, relictis,
prouinciam ſibi pro nepote Amalarico aſciuit, & principibus tributum ferre coa-
ctis, ex eo Oſtrogotthis, & Viſgotthis annua munera dare inſtituit. ab eo inde tem-
pore connubia inter vtramque gentem communicata. demum Gallia, atque Hi-
ſpania ad ſuam ditionem adiuncta, præfectos, qui vtramque aut ordinarent, aut re-
gerent, eo cum litteris miſit, quarum alias ad vniuerſos Galliarum prouinciales de-
dit: *In antiquam libertatem reuocati veſtimini moribus togatis, exuite barbariem, abiicite*
mentium crudelitatem, quia ſub æquitate noſtri temporis non decet viuere moribus alienis,
proinde de neceſſitatibus veſtris priuata fide nobis, & induſtria comprobatum ad componen-
dam prouinciam credidimus dirigendum. quamobrem ordinationibus eius ex noſtris iuſſio-
nibus obedite, quia eum credimus vobis profutura decernere. recipite paulatim iuridicos mo-
res, non ſit nouitas moleſta, quæ proba eſt. Aliis vero Gemellum præfecturæ vicarium
conſtituit, &, vt prouinciam ſancte adminiſtraret, admonuit: *Hinc eſt, quòd præſenti*
tempore in Gallias nobis, Deo auxiliante, ſubiectas Vicarium te præfecti noſtra mittit aucto-
ritas. vnde perpende, qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris
corrigendos, quos noſtris laudibus ſpecialiter credimus acquiſitos. age mandata, ſi cupis, in te
proficere noſtra iudicia. turbulenta non ames, auara declina, vt talem te iudicem prouincia
feſſa ſuſcipiat, qualem Romanum principem tranſmiſiſſe cognoſcat. Deſiderat egregios viros
coacta cladibus ſuis, effice, vt victam fuiſſe delectet. Quin etiam ad Vinigem Spatha-
rium ita ſcripſit: *Cum Gallias exercitus noſter intrauit, ſi qua mancipia ſeruitium decli-*
nantia ad alios ſe, quàm quibus videbantur competere, contulerunt, prioribus dominis iu-
bemus ſine aliqua varietate reſtitui. Aliorum forte regum prælia captarum ciuitatum aut
prædas appetunt, aut minas; nobis propoſitum eſt, Deo iuuante, ſic vincere, vt ſubiecti
ſe doleant noſtrum dominium tardius acquiſiſſe. Et ad Hibbam ducem: *Definitam*
rem ab antiquo rege, quam tamen conſtet rationabiliter eſſe decoratam, nulla volumus am-
biguitate titubare; atque ideo præſenti tibi auctoritate præcipimus, vt poſſeſſiones Narbo-
nenſis eccleſiæ ſecundum præcelſæ recordationis Alarici præceptum à quibuslibet peruaſo-
ribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione reſtitui. Cum autem Hiſpaniæ

partem vnam Giſalaricus teneret, alreram vero Theuda tutor puero Amalarico à Theodorico impoſitus, hinc factum eſt, vt idem pòſt ad Ampelium, & Liueriam in Hiſpaniam hoc modo ſcripſerit: *Decet prouincias regno noſtro ſubiectas legibus, & bonis moribus ordinari. Multorum querela comperimus, in prouincia Hiſpaniæ vitas hominum vaga præſumptione populari, & leuium occaſione cauſſarum ſubire multos interitum. cui rei nos regali prouidentia ſuccurrere cupientes, ſublimitatem veſtram per vniuerſam Hiſpaniam loco muneris credidimus deſtinandam, vt ſub ordinationis noſtra nouitate inueterata poßit conſuetudini nil licere.* Eodem anno Romanus Comes domeſticorum, & Ruſticus Comes ſcholæ cum centum armatis nauibus, totidemque dromonibus, VIII millia armatorum ſecum vehentibus, ad laceranda Italiæ littora acceſſerunt, qui Tarentum, ſed fruſtra, adorti, turpem ex Romano agro prædam abegerunt id, quod priuato ne, an publico conſilio fecerint, parum compertum. Per eoſdem dies Clodoueus regulis Francorum, qui ſecum Galliam obtinerent, remouendis animum, vt ſolum imperio potiretur, adiecit. atque ita ad Clodoricum Sigeberti Coloniæ reguli filium miſit, inquiens: Pater tuus ætate confectus, & pede captus eſt. ſi ille vita ceſſerit, ego tibi regnum, & amicitiam meam impertiam. quibus verbis iuuenis regni cupiditate incenſus Sigebertum patrem Colonia egreſſum, ac, traiecto Rheno, Burconiam ſyluam ingreſſum, ac ſomnum meridie in tentorio capientem, immiſſis ſatellitibus, interfecit. atque ipſi nunciari Clodoueo iuſſit, patrem ſuum mortem oppetiiſſe, ſeque theſauros eius in poteſtate habere; ſi ad ſe miniſtros ſuos mitteret, ſe illi partem eſſe daturum. Cui Clodoueus reſpondit: Mitto nuncios meos. tu fac, vt illis omnia patefacias, & vniuerſa habebis. Paruit Clodoricus, & legatis venientibus penetralia apetuit. atque ita tibi, dum theſauros inclinatus erueret, ſecuri elata percuſſus interiit. qua re accepta, Clodoueus populum eius ita eſt alloquutus: Dum ego per Scaldem fluuium nauigarem, Clodoricus patrem ſuum inſequebatur, verbo pre ſe ferens, me illi eripere vitam velle. cumque ille per Burconiam ſyluam fugam arripuiſſet, immiſſis percuſſoribus interemit. neque ita multo pòſt ipſe quoq; dum theſauros eius aperit, vitam amiſit. quorum ego criminum inſons ſum. vobis autem ſuadeo, vt ad me tranſeatis, quo ſub meo patrocinio ſitis. Qua re audita, illi animis, vocibusque plaudentes Clodoueum ſuper clypeum extulerunt, ac regem ſibi eſſe iuſſerunt. hoc vero vtrum hoc
509 anno, an poſtero factum ſit, quo Importunus conſulatum adminiſtrauit, parũ compertum eſt. Huius compos voti factus Clodoueus inde aduerſus Cararicum, qui bello cõtra Syagrium fidem ex fortuna ſuſpenderat, caſtra mouit, ac dolo circumuentum vna cum filio in poteſtatem adduxit, atque ambos vinctos totondit. patre vero diram fortunæ ſuæ acerbitatem ſuppliciter conquerente, cum filius ferocius aliquid, procaciúsve loquutus eſſet, vtrumq; plecti capite iuſſit, ac ditionẽ eorum ſibi vindicauit. inde aduerſus Ragnacharium apud Camaracum agentem proceſſit, hominem libidine perditum. & proditoribus comparatis, qui hoſtilem exercitum aduentantem ſocialem eſſe perſuaderent, ad manum temere conferendam attraxit. ac ſummo prœlio pulſum in fugam coniecit. inde comprehenſum, & ad ſe manibus poſt terga religatis cum Richario fratre adductum ita rogauit: cur hanc generi noſtro maculam attuliſti, vt te vinculis alligari permitteres? ſatius enim fuerat, mori. ac ſtatim percuti imperauit. tum conuerſus ad Richarium dixit: Si tu fratri tuo opem tuliſſes, in vinculis non hæreres. atque ei ſimiliter caput amputari præcepit. inde tertius frater Rignomeres apud Cænomanorum ciuitatem, tanquam tertia victima, eſt mactatus. regnumq; & theſauri eorum adiuncti. Tum, regulis aliis propinquis ſuis, à quibus ſibi metuebat, deletis, regnum per omnem ferme Galliam prolatauit. In Italia Theodoricus rex ingentem Gepidarum manum mercede conductam in Galliam in præſentia deſtinauit, &, ne prouinciis Italiæ in tranſitu aliquid detrimenti afferret, enixe prouidit. ſiquidem ad Veranum Saionem ſic ſcripſit: *Cum pro generali defenſione feliciſſimus producatur exercitus, prouidendum eſt, ne aut ipſe pecunia inconſulta fatigetur, aut vaſtationem noſtræ videamur prouinciæ ſuſtinere. & ideo tibi mandamus, vt Gepidas, quos iuſſimus ad Gallias cuſto[illegible] . cauſſa properare, per Venetiam, atque Liguriam ſub omni cures moderatione tranſire qu[illegible] ne*

aliquid

aliquid excedendi præberetur occaſio, per vnamquanq; hebdomadam ſumptus eis tres ſolidos
largitas noſtra direxit. Cum autem hi per Cottias Alpes iter facientes aliquot male-
ficia prouincialibus intuliſſent, ea de cauſſa ſequenti anno, qui fuit Boëtio philoſo- 510
pho conſule, quingenteſimus decimus, Aſſem eis publicum relaxauit. atque ita ad
Fauſtum ſcripſit: *Prouincialibus Alpium Cottiarum Aſſem publicum per tertiam Indictio-*
nem remiſimus, quos tranſiens noſter exercitus more fluminis, dum irrigat, oppreſſit. nam li-
cet pro generali ſecuritate frementi adunatione proruperit, præteriens tamẽ iſtorum culta va-
ſtauit. Per eoſdem dies Cæſarius epiſcopus Arelatenſis apud Theodoricum Italiæ
regem accuſatus, quòd monaſterium à ſe ſorori, & ſacris aliis virginibus conditum,
ac deinde in obſidione vrbis euerſum inſtaurare cœpiſſet, Rauennam ſub cuſtodia
miſſus eſt. cum autem ad regem in Palatium acceſſiſſet, interrito illum animo ſalu-
tauit. cui Theodoricus venerabundus aperto capite aſſurrexit. ac de labore itine-
ris, de Gotthis, & Arelatenſibus percontatus eſt. dimiſſo inde illo, cõuerſus ad ſuos
dixit: Malum eis, qui tam ſancto viro hanc itineris moleſtiam præbuerunt. nam
quantus hic ſit, ex eo conieci, quòd ad primum eius ingreſſum prope totus cohor-
rui, & angelicum in eo vultum notaui. quamobrem nefas eſſe arbitror, durius ali-
quid in tam venerabilem virum conſulere. miſitq; ad eum in hoſpitium loco mu-
neris diſcum argenteum magni precij. Cæſarius autem eo vendito, & redacta pe-
cunia captiuos omnes Gallicos ſuperiore bello factos redemit. erant autem fere ex
iis, qui vltra Druentiam incolebant, atq; Arauſicenſes, quos liberare omnes Arela-
te nequiuerat. Ceterum, cum tanta ad eum pauperum cõflueret multitudo, vt vix
pateret acceſſus, ſenatores, ac nobiles certatim ad eum diſpẽſandas pecunias con-
tulerunt. eo factum eſt, vt Symmachus pontifex, & clerus Romanus vniuerſus mi-
ro tanti viſendi antiſtitis flagrare deſiderio cœperit. itaq; Romam accitum beni-
gne cuncti exceperunt, gratias Deo agentes, quòd ſanctum virum ſuis demum o-
culis ſubieciſſet, de quo ſæpiſſime antè auribus accepiſſent. pręcipue vero Symma-
chus, qui eum non ſolum metropolitani honore, ſed etiam pallij dignitate ornauit.
itaque Arelate regreſſus, qui in exilium in Italiam venerat, captiuos redemptos
reduxit, & dignitate auctus octo ſolidorum millia reportauit. quibus Carcaſſonem
profectus reliquum captiuorum recepit. In Oriente res mirifica ad deterrendos, ſi
ſani fuiſſent, ab ſuſceptæ impietatis pertinacia Arrianos, eſt facta. Deuterius eorum
epiſcopus, cum Barbam quendam ſacro fonte inficeret, ac ritu Arrianorum dice-
ret: *In nomine Patris per Filium in Spiritu ſancto*, repente aqua ipſa exaruit. qua re Bar-
bas exanimatus fugam arripuit, ac miram ſpeciem oculis oſtentatam obuiis o-
mnibus enarrauit. Felix inde in Occidente, Secundinus in Oriente conſulatum 511
ceperunt. Felix fuit domo Gallus. quem Theodoricus ad honeſtandum ſummæ
virtutis hominem, & Galliam beneficio deuinciendam prouexit. itaque ſic de illo
ad Imp. Anaſtaſium ſcripſit: *Admonet nos conſuetudo ſolemnis, dare Faſtis nomen, orna-*
tum proprium Romæ, terrenam curiæ claritatem, vt per annorum numerum decurrat gratia
dignitatum, & beneficiis principum ſacretur memoria ſeculorum. Felix à conſule ſumat annus
auſpicium, agnoſcat curia Tranſalpini ſanguinis decus, quæ non ſemel coronam ſuam nobilitatis
eius flore veſtiuit. Atq; ideo vos, qui vtriſq; reip. bonis indiſcreta poteſtis gratia delectari, iun-
gite fauorem, adunate ſententiam. amborum iudicio dignus eſt eligi, qui tantis faſcibus mere-
tur augeri. & ad Felicem ipſum hoc modo: *Redit per te Tranſalpinæ familiæ conſulatus.*
ſacram vrbem aſpice tuis votis candidatam. ſume per Indictionem quartam conſulatus inſi-
gnia. Quin etiam Argolicum in eandem quartam Indictionem præfectum vrbis
conſtituit. ſcripſitq; ad eum, vbi Paulinum Patricium vetuſta horrea reædificare,
Ioannem cloacas reparare permitteret. &, ſe cauſſam Baſilij, ac Prætextati, qui ar-
tem magicam tractaſſe accuſati aufugerant, quinque Senatoribus cognoſcendam
commiſiſſe, id eſt, Patriciis viris Symmacho, Decio, Voluſiano, Cœliano, & Maxi-
miano. ſcripſit etiam ad ſenatum Romanum, ſe accepiſſe, aquam Formarum ad
molas exercendas, & hortos irrigandos eſſe deriuatam, mancipia Formarum ſerui-
tio, mandato principum, attributa in priuatorum poteſtatem traducta, æs, & plum-
bum de ornatu mœnium eſſe ſublata, templa, & loca publica, quæ multorum po-
ſtulatu reſtituenda locaſſet, ſubuerſioni potius eſſe addicta. eaq; quia turpia, atque

intolerandа ſint,ſe Ioannem virum ſpectabilem ad inquirendum miſiſſe. Iamvero Comitem etiam Maradum miſit in Galliam ad ſecuritatem Maſſilienſium ciuitati præſtandam.Prouincialibus item Galliæ,quos bellum afflixerat,per quartam indictionem tributariam functionem remiſit. Apud Francos anno centeſimo duodecimo poſt S. Martini epiſcopi Turonenſis exceſſum Clodoueus rex mortuus eſt,cum annos triginta regnum obtinuiſſet,ac res magnas,&memorabiles,tàm regno,quàm fide Catholica propaganda geſſiſſet. Regnum eius adeptus eſt Childebertus filius, qui ipſum cum fratribus eſt partitus. Childeberto Pariſij,Clothario Sueſſiones, Clodomiro Aurelianum, Theodorico notho Mediomatrices euenerunt.In Oriente,Anaſtaſio,homine non ſolum leuis animi,ſed etiam praui ingenij Imperante,Eutychiani maiorem Chalcedonenſis Concilij oppugnandi licentiam nacti,in multas hæreſeum ſectas ſunt diſtributi. quarum duæ præcipue excelluerunt, vna Acephalorum, altera Aphthardocitarum. pro illis ſtetit Seuerus. qui in aula verſans Anaſtaſij,pòſt ad eccleſiam Antiochenam aſcendit, atq; vnam verbi, & carnis naturam eſſe aſſeruit;pro his Iulianus Halicarnaſſenſis,qui corpus Chriſti à conceptione expers corruptionis fuiſſe putauit. vtraq; pòſt hæreſi Eccleſia vehementius afflictata eſt. nam priorem hoc anno Anaſtaſius, poſteriorem inde Iuſtinianus Auguſtus ebibit. Anaſtaſius autem à Seuero,ceteriſq; Eutychianis corruptus Macedonium vrbis epiſcopum Chalcedonenſe Concilium amplexantem in
512 exilium miſit,atq; ei Timotheum cum Seuero ſentientem ſuffecit.ac ſequenti anno,Paulo,& Muſchiano conſulibus,multa in eos incommoda intulit,qui pro Macedonio,& Cõcilio depugnabant.quin etiam Seueri auctoritatem ſequutus, principio Nouembris Platonem Logotheram, & Præfectum vrbis, iuſſit ſuggeſtũ conſcendere,ac coram populo,hymno: *Sanctus,Sanctus,Sanctus*, addenda illa, quæ diximus,verba mãdare, *Qui crucifixus eſt propter nos.* Sic enim Seuerus docuerat,cum Chriſtus diuina tantum natura eſſet præditus, omnino fieri, vt Deus pro hominibus eſſet paſſus.quibus verbis auditis,populus ſic offenſus eſt,vt,ſeditione concitata, fœda in Anaſtaſium conuicia iecerit, aliumq; Imperatorem ſubſtituendum edito clamore ſubiecerit.neq; eo contentus, monachũ quendam incluſum, in primis Anaſtaſio carum,necauit,ac,capite eius haſtæ præfixo,vociferari cœpit: Hic, eſt amicus hoſti S.Trinitatis. & monacham item incluſam, quam ille magnifaciebat,iugulauit,& cadauer vtrumq; raptatum cremauit. Per eoſdem etiam dies,cum Alamundarus Sarracenorũ princeps à Catholicis ſalutari fonte eſſet ablutus,idem Seuerus duos ad eum miſit epiſcopos, qui illum hæreſi ſua inficerent. quos Chriſtum Deum tantummodo eſſe docentes ille eleganti commento non refellit magis,quàm deluſit.dixit enim,eo ipſo die ſe litteras accepiſſe, Michaëlem archangelum eſſe mortuum.cum autem illi ſubiecìſſent, angelum morti nõ eſſe obnoxium, at,quemadmodum,inquit, Deus purus potuit crucifigi,quod vos aſſeritis?In Italia Theodoricus caſtellum Verucæ ad Atheſim poſitum muniri iuſſit, vt clauſtra Italiæ teneret,& feris gentibus inuadere cupientibus moram iniiceret. Tranſamundo Africæ regi ſororem Amalafredam, Herminfrido Thuringorum regi neptem collocauit. Symmacho Patricio theatrum reſtituendum,quod magna ſe mole ſoluebat,commiſit.& Campanis,quorum agrum Veſuuius mons exæſtuans peruaſtauerat,tributum remiſit. Ceterum illius exæſtuationis huiuſmodi fertur fuiſſe natura. Mons ille hiatum ingentem edebat.inde ſpiritus quidam ater adeo,ac denſus erumpebat,vt lucem ſolis caligine, tenebriſq; inuolueret, ſtrepitu ita horrendo,vt vicina loca tremore cõcuteret. cinis inde tãtus effundebatur, vt prouincias quoq; Tranſmarinas obrueret.in Campania vero quidam quaſi puluerei amnes fluebãt. & arena impetu feruente more fluminis decurrebat, qua plana camporum vſque ad arborum cacumina tumeſcebant, & vireſcentia omnia protinus areſcebant.
513 Probo inde,&Clementino conſulibus,Euſtorgius ſecundus ad eccleſiam Mediolanenſem gubernandam aſcitus ad fontem Baptiſterij à ſe conſtructum mirifico artificio aquam per tectum templi adduxit.

Cum Hiſpaniæ,vt dixi, partem vnã Giſalaricus, alteramq; Amalaricus teneret, Theuda, qui Amalarico à Theodorico rege tutor datus ſummæ rerum præerat;

contracto

contracto cum Giſalarico defectionem ineunte certamine, apud Barcinonem deuicit. ille vero ad Tranſamundum regem Africæ progreſſus, benigne ab eo receptus. & pecunia ſubleuatus eſt. quod vt Theodoricus audiuit, ira percitus litteras ad eum has miſit: *Quamuis multis regibus filias, aut neptes noſtras ad firmandam concòrdiam connubio ſociauimus, nemini tamen tale aliquid impertiuimus, atq; cum germanam noſtram ſingulare generis Amali decus tibi deſpondimus. quamobrem miramur admodum, quòd Giſalecum* (ſic enim appellat) *qui inimicis noſtris, dum à nobis foueretur, adiunctus ſit, in tuam defenſionem receperis. & rerum omnium inopem ſubſidio ſubleuaris, cum nobis affinitate coniunctus ſis. quare legatos ad quærendam huius facti rationem mittendos duximus.* Tranſamundus, his litteris lectis, comiter reſpondit, nec ſolum verbis, ſed etiam muneribus miſſis iram Theodorici mitigare contendit. Theodoricus autem, excuſatione accepta, ingenti animo dona remiſit, eumq; vt in poſterum ſanctius amicitiam coleret, monuit. Theuda totum Hiſpaniæ regnum pro puero Amalarico adminiſtrare Theodorici iuſſu perrexit. In Oriente interim res in dies deteriores Catholicorum fiebant. etenim Anaſtaſius Imperator Flauianum epiſcopum Antiochenum, hominem decreta Chalcedonenſia propugnantem eccleſia deturbauit, ac Seuerum, qui ipſum deprauarat, ſuffecit. auxilij tamen nec opinati, vnde minime ſperabatur, lux quædam affulſit. Vitalianus nanque Scytha, aſſumpto Romanorum equitum auxilio, Conſtantinopolim adiit, &, caſtris ad Septimum poſitis, ad Auream portam acceſſit, profeſſus, ſe pro Catholicis, & Macedonio exilio indigne multato eam expeditionem ſumpſiſſe. ea re Athanaſius territus, ne in belli gerendi neceſſitatem incideret, promiſit, ſe Concilium ad eam rem Heracleæ coacturum, atque adeo etiam pontificem Romanum adhibiturum. atque ita Vitalianus ſine maleficio poſt dies octo diſceſſit. Sequens annus conſulem habuit Caſſiodorum, cognomine Senatorem, eum, qui Faſtos conſulares, & epiſtolas Theodorici regis in quæſtura, & magiſterio ſcripſit. quorum ope nos hanc magna ex parte hiſtoriam contexuimus. hoc conſule, Symmachus pontifex XIIII Kal. Auguſti diem obiit ſuum, in primis laude piæ liberalitatis inſignis, eum ad cetera beneficia epiſcopis, quos Tranſamundus poſt perſequutionem in Africa renouatam in Sardiniam relegaſſet, aſſidue veſtes, atq; alimenta ſuppeditaſſet. eo rite ſepulto, clerus, ac populus, quos, illo viuente, praua animorum diſſenſio in diuerſa ſtudia traxerat, ad concordiam redierunt. atq; vna poſtridie conuocati magna conſenſione Cœlium Ormiſdam Fruſinatem ei ſubrogauerunt. atq; hoc eſt, quod Caſſiodorus in Faſtis notatum reliquit, *ſe conſule, adunato clero, & populo, Romana eccleſia optatam rediiſſe concordiam.* Heracleæ Concilium eſt habitum, quo ducenti amplius epiſcopi conuenerunt. ac pontifex à Theodorico rege fatigatus legatos miſit. Ceterum, epiſcopis ab Anaſtaſio Imperatore, & Timotheo epiſcopo Conſtantinopolitano illuſis, nihil eſt perfectum. Vitalianus autem, vbi ſibi verba data ab Anaſtaſio ſenſit ira incenſus nouis Imperium afficere maleficiis inſtitit, multosq; captiuos factos contumelioſe, indigneq; tractauit. Per hos annos Theodoricus, bello cum Alemanis contracto, ipſos in poteſtatem adduxit. auctor eſt huius hiſtoriæ Procopius, cui aſſentiuntur etiam Theodorici litteræ ad prouinciales, qui erant in Sueuia, datæ. certus tamen huius rei adhuc erui annus non potuit. Angebat Acaciana cauſſa Ormiſdam, vt quæ vna hoc tempore eccleſiarum concordiam diſtineret. itaque deceſſores ſuos imitatus, vt ſalutare huic morbo remedium adhiberet, Florentio, 515
Anthemioque conſulibus, epiſcopos ex Italia Romam acciuit, ac, relatione ad eos de Acacio facta, ex eorum ſententia legatos Conſtantinopolim ad Anaſtaſium miſit, Enodium epiſcopum Ticinenſem, Fortunatum Catanenſem, Venantium presbyterum, Vitalem diaconum, & Hilarium notarium, qui & ipſi, re irrita, redierunt. Interim, dum Theodoricus Amalaricum nepotem in Hiſpania fouet, comperit, Euthaticum Viterici filium, Beremundi nepotem in ea prouincia degere. Beremundus enim Thuriſmundi filius, ex Amalorum familia natus, ex Scythia in Galliam ad regem Theodoricum Valliæ ſucceſſorem contenderat, atque ab eo honorifice exceptus, filium Vitericum reliquerat. ex quo Eutharicus erat natus. in quo. tum mira ætatis, prudentiæ, ac pulchritudinis ſpecies elucebat. quod vbi Theodo-

Aa iij

ricus audiit, magnopere lætatus eum ad ſe vocauit, ac iuuenis indole captus gene-
rum ſibi aſciuit, Amalaſuenra filia in matrimonium collocata. Eodem anno, Eufra-
ſio epiſcopo apud Aruernos extincto, populus Quintianum ſublegit, qui Aruernis
exulabat, à Gotthis nuper epiſcopatu Rutheno depulſus, quòd vrbis Francis tra-
dendæ ſuſpicionem non dubie præbuiſſet. ille vero Apollinari eam dignitatē am-
bienti permiſit. qui poſt quattuor mēſium ſpacium vita migrauit. quod vbi Theo-
doricus rex Francorum accepit, Quintianum epiſcopum iuſſit ſubſtitui, illum ni-
516 mio ſui ſtudio Ruthena eccleſia prædicans deturbatum. Proximo anno, quo Pe-
trus conſulatum adminiſtrauit, Theodoricus rex Italiæ Eutharico genero in ter-
tium poſt annum detulit conſulatum. ad quem ille inſignibus omnibus regiæ ma-
gnificentiæ muneribus illuſtrandum ſe præparauit. Anaſtaſius vero Imperator, vt
gratiam à Theodorico iniret, eundem tunica palmata donauit, ac per arma filium
adoptauit. Herminfridus rex Herulorum Bertharium fratrem expulit vita, ac,
Theodorico rege Francorum auxilio aduocato, inde alterum Baldericum extin-
xit. neq; Theodorico promiſſam acquiſitæ regionis portionem conceſſit. vnde ca-
pitales inter eos exarſerunt inimicitiæ. Per eoſdem dies Anaſtaſius audiens, epi-
ſcopum quendam præcipue ſermonibus hominum celebrari, qui omnes Deum
paſſum aſſerentes ita refelleret, vt reſpondere non poſſent, ad ſe accerſiuit, con-
greſſumq; ſecum vt partibus ſe dederet ſuis, contendit. cui ille: Quintu potius,
inquit, ad Catholicos tranſi, ne dum impios homines Eutychetem, Dioſcorum, &
Seuerum amplecteris, æterno incēdio addicaris, ſimulq; chlamyde eius apprehen-
ſa, Hæc, inquit, veſtis nequaquā te poſt obitum conſequetur, ſed ſola virtus, ac pie-
tas. miſſam fac Eccleſiam, quam Chriſtus ſanguine ſuo redemit. indoctus es, & diſ-
ſerendi rudis, neq; vllum Eccleſiæ decretum probe intelligis. tantummodo ſcurri-
libus calumniis tuis homines fatuos, & nullo ſenſu præditos terres. ſatis habe, quòd
Imperator es. caue autem, ne antiſtides Eccleſiæ vexes. ad quæ Anaſtaſius rubore
perfuſus ne hiſcere quidem ſuſtinuit. Eodem inde Auguſto quartum, & Agapeto
517 conſulibus, Francorum reges bellum Burgundionum regibus intulerunt. Crothil-
dis mater eorum memor, parentes ſuos à Gundobado patruo interemptos, Clodo-
mirum, & reliquos filios alloquura rogauit, vt domeſticam iniuriā vindicantes Si-
gimundum & Godomarū Gundobadi iam mortui filios armis inuaderent. quod
illi pietati maternæ obſequuti, ſummo animi ſtudio ſuſceperunt. atq; exercitu ad
eos adducto exercitum eorum fuderunt. ex regibus Godomarus eſt elapſus. Sigi-
mundus, cum ad ſaltus Agaunos fuga raperetur, vna cum vxore, & filiis captus, Au-
reliis in cuſtodiam datus eſt. Francis inde domum abeuntibus, Godomarus, rece-
ptis viribus, & recollectis Burgundionibus, regnum recuperauit. cōtra quem Clo-
domirus ire contendens, Sigimundum necari cum vxore, & filiis iuſſit. corporaq;
eorum in puteum iecit. atq;, Theodorico fratre ad opem ferendam accito, Bur-
gundiam petiit, &, cōiunctis copiis, in agro Viennenſi acie cum Godomaro decer-
tauit. verum fugientem inſequens, incautus in medios hoſtes delapſus occiditur.
cuius caput cum Burgundiones conto præfixū ſuſtuliſſent, eius rei ferre dolorem
Franci non potuerunt. atq; ira elati facto impetu in fugam Godomarum coniece-
runt, & pulſis Burgundionibus, regionem ſui iuris fecerūt. quæ poſtea à Godoma-
ro eſt recepta. Romæ Ormiſda pontifex de noua hæreſi à Seuero illata ſolicitus, vt
Anaſtaſium ad Catholicos traheret, iterum legatos ad eum miſit Enodium epiſco-
pum Ticinenſem, & Peregrinum Meſſanenſem, litteraſq; Catholicam fidem aſſe-
rentes, & libellum pœnitentiæ addidit. Anaſtaſius vero non ſolum ſalutaribus le-
gatorum verbis, monitiſq; non paruit, verum etiam eos corrumpere conatus, vbi
fruſtra ſe laborare animaduertit, exemplo vrbe, ne mandatis obediret, eiecit. atque
in fragilem impoſitos nauim dimiſit, adiectis cuſtodibus, ne oppidum Græciæ
vllum attingerent. Legati tamen tanta ſolertia fuerunt, vt ope monachorum epi-
ſtolas in omnibus ciuitatibus diuulgarint. quas epiſcopi ciuitatū metu Imperatoris
miſere Conſtantinopolim. quibus rebus Anaſtaſius inflammatus, eo indignatione
prouectus eſt, vt, litteris ad pontificem datis, auſus ſit dicere, ſe velle imperare,
non imperari. cuius, vt impiæ, vocis meritas breui pòſt pœnas perſoluit. Magno
enim,

enim, & Florentio conſulibus, apparuit ei in ſomnis ſpecies terribilis hominis co- 518
dicem manu tenentis. qui, illo aperto, & nomine ipſius inuento, ei dixit: Ecce propter peruerſitatem fidei tuæ annos de vita tua quattuordecim deleo, ſimulq; eos expunxit. Excuſſo autem ſomno confuſus Anaſtaſius ſomnium illud Amantio cubiculi præpoſito narrauit, qui ſe quoque alterum vidiſſe eodem pertinens addidit, nempe ſe coram illo aſtantem à porco dilaniari. quæ ſomnia Proculus coniector adhibitus ita interpretatus eſt, vt mortem vtrique impendere reſponderit. Anaſtaſius vero cum ab oraculo didiciſſet, ſibi igne pereundum eſſe, vt ſortis neceſſitatem eluderet, ciſternam in Palatio fabrefecit; quò in ipſo, ſi contingeret, incendij periculo ſe reciperet. verum ea res fruſtra fuit. nam VI Idus Iulij, ſuborta ſæua cœli tempeſtate, repente fulmine ictus interiit. eo inde ſepulturæ mandato, Iuſtinus Thrax, tribunus, & Comes magno populi, militumque conſenſu ad Imperium eſt euectus. is vbi primum iniit, vt erat Catholicis deditus, extemplo legatum, nomine Gratum, Romam ad pontificem Ormiſdam de redintegranda eccleſiarum concordia miſit. quod vbi percrebuit, repente omnes in certam ſpem Eccleſiæ Catholicæ aliquando tandem recuperandæ venere. itaq; Idibus Iulijs, cum Ioannes Cōſtātinopolis epiſcopus die Dominica rem diuinam feciſſet, populus, qui in eccleſia aſtabat, vna voce, vt ambonem aſcenderet, poſtulauit. &, cum ille morem geſſiſſet, Seuerum communione moueri, patres in exilium temere actos reuocari, Concilium ad hanc rem haberi popoſcit. poſtridie autem Macedonij, & Euphemij reliquias eccleſiæ reſtitui, ceteraq;, quæ pridie poſtulauerat, perfici, nouis clamoribus flagitauit. atque annuenti Ioanni ſubiecit: *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit, & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Sacro inde perfecto, & ianuis clauſis, & ſancta lectione de more finita, hora Diptychorum ad altare accurrit, ac diacono nomina quattuor Conciliorum, itemq; Euphemij, Macedonij, & Leonis pontificis recitanti magno conſenſu, *Gloria tibi Domine*, ſucclamauit. Vbi vero epiſcopi conuenerunt, XIIII Kal. Auguſti monachi Conſtantinopolitani eadem, quæ populus popoſcerat, petierunt. clerici vero, ac monachi Antiocheni, hæreſi, probriſq; Seueri expoſitis, auxilium rebus ſuis perditis implorarunt. quibus cognitis, epiſcopi cum cetera omnia confirmarunt, tum in primis Seuerum omni honore ſpoliatum anathemati ſubiecerunt, ac decretum ad Iuſtinum Auguſtum detulerunt. Poſtquam autē Gratus Iuſtini legatus Romam peruenit, atq; egregiam Imperatoris voluntatē de concordia eccleſiæ concilianda expoſuit, Ormiſda Rauennam lætus ad Theodoricum conſulendum cōceſſit. req; cum eo communicata, legatos Conſtantinopolim deſtinauit, ad recipiendos in gratiā eos, qui Acacij, Petri, Timothei, & Dioſcori nomina ex Diptychis exemiſsēt. hi vero fuere Germanus epiſcopus Capuanus, Ioannes, ac Blandus presbyteri, Felix, & Dioſcorus diaconi, & Petrus notarius, qui Grato Iuſtini legato redeunti ſe adiunxerunt. Eodē anno Amalaſuenta Eutharici vxor puerum Athalaricum peperit, qui poſt Theodorici mortem regnum Italię tenuit. Iuſti-
no inde Auguſto in Oriente cōſulatum adminiſtrante, Eutharicus ipſe Romam ad 519
ineundum cōſulatum accedens, regio occurſu ab omnib. ordinibus ciuitatis exceptus eſt. neq; enim ambigebatur, quin is, ſi poſt Theodoricū vita ſuppeditaſſet, regnum ſoceri teſtamēto geſturus eſſet. ille inſigni liberalitatis ſplendore, & cū egregia omnium gratia eum magiſtratū adminiſtrauit. ſiquidem in ſenatum progreſſus, Gotthis, Romaniſq; multos honores cōmunicauit. in amphitheatro munera magnifica edidit, feris ex Africa, quas Roma nunquā antea viderat, in arenā productis, Symmacho Iuſtini legato, qui aderat, omnino in eiuſmodi pompæ admirationē effuſo. quibus reb. perfectis, Rauennam ad Theodoricū reuerſus, multo etiā ampliora Gotthis, Romaniſq; donauit, vſqueadeo vt ſemetipſum in eo liberalitatis officio ſuperarit. Interim legati pōtificis Cōſtantinopolim peruenerūt, atq; à Iuſtino Imperatore, & cōſule, ſimulq; à Vitaliano Patricio, & ab illuſtrib. viris, monachiſq; Catholicis extra vrbē honoris cauſſa egreſſis, atq; ab ipſo demū Ioanne vrbis epiſcopo benigne accepti ſunt. qua re animaduerſa, defenſores Acacij præ pudore ſe in ædē S. Sophiæ abdidere. ac cōſilio agitato ad Iuſtinū miſere, qui diceret, niſi reddita ratio fuiſſet, quare Acacius damnatus fuiſſet, ſe nunquā cum ſede apoſtolica cōſenſuros,

Iuſtinus libellum ab Ormiſda miſſum accepit, & Seuerum, quem epiſcopi hoc etiam anno cum ceteris hereticis anathemate iugularunt, lingua multatum Septembri menſe in exilium egit. cui Paulus eſt ſubſtitutus. Ioannes vero vrbis epiſcopus libellum prodidit, in quo ſe quattuor Concilia, & epiſtolas Leonis approbare, Neſtorium vero, Dioſcorum, Eutychem, Timotheum Ælurum, Petrum Alexandrinum, & Acacium Conſtantinopolitanum epiſcopos deteſtari, & in omnibus rebus decretis ſedis Apoſtolicæ ſtare aſſeruit. atq; hanc Confeſſionem v Kal. Aprilis ſubſcriptam Romam ad Ormiſdam cum his litteris miſit: *Redditis mihi litteris veſtræ ſanctitatis per Gratum clariſſimum Comitem, & nunc per Germanum, & Ioannem reuerendiſſimos epiſcopos, & Felicem, ac Dioſcorum ſanctiſſimos diaconos, & Blandum presbyterum, lætatus ſum de ſpirituali caritatis veſtræ ſanctitate, quòd vnitatem ſanctiſſimarum Dei eccleſiarum ſecundum veterum patrum traditionem requiris, & dilaceratores gregis, Chriſti amore, propulſare feſtinas. certus igitur ſcito per omnia Sanctiſſime, quia, prout vobis ſcripſi, tecum cum veritate ſentiens, omnes à te repudiatos hæreticos renuo, & ego pacem diligens, ſanctiſſimas Dei eccleſias, id eſt, ſuperioris veſtræ, & nouellæ iſtius Romæ vnam eſſe accipio, illam ſedem Apoſtoli Petri, & iſtius Auguſtæ ciuitatis vnam eſſe definio.* Inde quæ approbet, reprobetq;, adiungit, ſic concludens: *Quapropter, ſicut prædiximus, ſequentes in omnibus ſedem Apoſtolicam & prædicamus omnia, quæ ab ipſa decreta ſunt, & proptereà ſpero, in vna communicatione nobiſcum, quam Apoſtolica ſedes prædicat, me futurum, in qua eſt integra deuotio Chriſtianæ religionis, & perfecta ſoliditas, promittens in poſterum ſequeſtratos à communione Eccleſiæ Catholicæ eorum nomina inter ſacra non eſſe recitanda myſteria.* Inde data opera eſt, vt reliqui epiſcopi Ioannis auctoritatem amplecterentur. Iuſtinus Vitalianum conſulem declarauit, vt per ſpeciem honoris in vrbe illigatum facilius circumueniret inſidiis, quòd ſuſpectas nimias illius in rep. opes habebat. neque ea, quæ aduerſus Anaſtaſium geſſerat, approbabat. itaque, cum ille mox con-
520 ſulatum vnà cum Ruſtico iniuiſſet, ſeptimo eius die, anno Chriſti quingenteſimo viceſimo, in Palatio cum aliis ſatellitibus eius occidendum curauit. Cum autem multas eccleſias Aſiæ, Ponti, & Orientis inducere non potuiſſet, vt Acacij, & Petri nomina ex Diptychis tollerent, v Idus Septembris Chalcedone ad Ormiſdam pontificem litteras hoc ſignificantes dedit, eumq;, vt epiſtolam ſuam corrigeret, atq; in mitiorem partem mutaret, orauit. nam Anaſtaſium pontificem quondam Anaſtaſio Auguſto ſcripſiſſe, ſatis habiturum, ſi nomen Acacij ſileretur. Hoc etiam tempore Boetius vir conſularis opibus, atque auctoritate in vrbe florens, duos filios pueros ad conſulatum extraordinarium extulit, atque inter eos medius & ſenatum appellauit, & populum congiario munerauit. qua de re ſic ipſe glorians ſcripſit: *Poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, cum duos pariter conſules liberos meos domo prouehi ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidi; cum eiſdem in curia curules inſidentibus regiæ laudis orator ingenij gloriam, & facundiæ merui, cum in circo duorum medius conſulum circumfuſæ multitudinis expectationem trium-*
521 *phali largitione ſatiaui.* Inde Valerio, & Iuſtiniano, qui poſtea imperauit, conſulibus, Ormiſda IIII Nonas Aprilis, cum iam Agapetus ſecundum, ſed extraordinarium conſulatum iniſſet, litteras ad Ioannem epiſcopum miſit. quib. partes ſuas in cauſſa, quæ agebatur, commiſit, his verbis: *Quia per inſinuationem dilectionis tuæ huius eſt nobis via patefacta prudentia, remuneramus ſolicitudinem tuam, & ſeruatis priuilegiis metropolitanorum vices nobis apoſtolicæ ſedis eatenus delegamus, vt inſpectis. ſiue iis, quæ ad canones pertinent, ſiue iis, quæ à nobis nuper mandata ſeruentur, ſiue iis, quæ de eccleſiaſticis cauſſis tuæ reuelationi contigerint nunciari, ſub tua nobis inſinuatione pandantur.* Qua poteſtate data, finis eſt tandem diſcordiæ diuturnæ impoſitus per legatos pontificis, cum iam Euphemius Ioanni mortuo eſſet ſuffectus. vt ipſe Ormiſda epiſtola ad eum miſſa gratulatur, ſignificans, ſe ab eo, & legatis ſuis certiorem de re compoſita factum. Eodem anno, vt inquit cum Gregorio Iornandes, Theodoricus rex Francorum, veteribus ſimultatibus animo repetitis, aſſumpto Clothario fratre, & Theodeberto filio, exercitum in Thuringiam aduerſus Herminfridum regem eduxit, ac ſuperatis, quæ in campis Thuringiæ ſibi paratæ erant, inſidiis, prœlio congreſſus eum cum ſuis omnibus in fugam dedit, atque vſq; ad amnem Oneſtrudem inſequutus;

tantam

tantam ibi ſtragem eorum edidit, vt alueus fluminis alta cadauerum congerie cumulatus ſit. per quam, tanquam per pontem tranſgreſſi Franci in poteſtatem Thuringiam redegerunt. Tum vero Clothatius Rodogundem Bertharij quondam regis filiam captiuam fecit, ſibiq́; domum reuerſus deſpõdit. Theodoricus vero Herminfridum, fide incolumitatis data, ad ſe venire Tolbiacum iuſſit, eumq́; de muris vrbis ſecum ambulantem deiecit. Dum autem Theodoricus in Thuringia erat, rumor Atuernis increbuit, ipſum morte eſſe abſumptum. quare Arcadius ſenator Aruernus Childebertum fratrem eius ad vrbem accipiẽdam inuitauit, & progreſſum refracta porta recepit. quo facto, cum auditum eſſet, Theodoricum ſoſpitem domum eſſe reuerſum, Childebertus vrbe e veſtigio ceſſit. Inſequens annus conſules 522
habuit, ambos in Occidente, Symmachum, & Boetium iterum, ipſius Symmachi generum. Eo anno Clotharius, ac Childebertus in Burgundiam caſtra mouere, atque, Auguſtoduno obſeſſo, vniuerſam, Godomato rege ſugato, ſui iuris, ditionisq́; fecere. Theodoricus vero contra Aruernos profectus, ad vrbem poſuit caſtra, Arcadio ſenatore Bituricas, quæ vrbs erat Childeberti, elapſo. atq; ipſa ſuburbana militi permiſit diripienda. ex quib. nonnulli baſilicam S. Iuliani, refractis oſtiis, violare ſunt auſi. quorum principes à ſpiritibus immundis arrepti ſtatim infeſtis in ſemet dentibus irruerunt, clamãtes, cur nos martyr ſancte ſic crucias? Quintianus autem epiſcopus interim per noctem pſallendo muros obambulabat, Deum orans, vt vrbi ſuccurreret. itaq; Theodoricus cum de excindendis mœnibus cogitaſſet, repente furore correptus eſt. qua re animaduerſa, amicus illum admonuit, vt conſilio deſiſteret. nam vrbem illam cum multorum aliorum Sanctorum, tum in primis ipſius Quintiani epiſcopi præſidio tectam eſſe. cui ille ita paruit, vt ſtatim edixerit, ne cui intra octo millia paſſuũ iniuria fieret. Vrbe inde potitus Sigiualdum propinquum ſuum ibi præfecit, nihil relinquens, niſi terram vacuam, quam efferre non potuit. idem etiam Quintianus, cum quodam tempore ciuitas ſiccitate nimia laboraret, ſupplicationes ante Aſcenſionem ad opportunam impetrandam pluuiam vetere ritu eccleſiæ celebrauit. die vero tertia portæ vrbis appropinquantem ciues rogarunt, vt ipſe precationem ad Deum pro impetrãda pluuia faceret. ſe enim confidere, illo orante, Deum extemplo aquam vbertimam effuſurum. tum ille proſtratus in hunc modum orauit: *Si clauſo cœlo pluuiæ non defluxerint propter peccata populi, & conuerſi deprecati fuerint faciem tuam; exaudi Domine, & dimitte peccata populi tui, & da pluuiam terræ, quam dediſti populo tuo ad poſſidendum.* Atq; his dictis, atris repente nubibus cœlo offuſis, ſalutaris pluuiæ humor excuſſus eſt, confitentibus omnibus, ſe tantum boni ipſius Quintiani meritis aſſequutos. Boetius conſul, homo non minore integritate, quàm eruditione ornatus memorabilẽ conſulatum adminiſtrauit, grauibus vt ipſe ſcripſit, cum improbis hominib. inimicitiis pro tuendo priuatorũ iure, ſpreta potẽtiorum offenſione, ſuſceptis. ſiquidem Conigaſto in imbecilli cuiuſq; fortunas inuadenti occurrit, Triguillam regiæ domus præpoſitũ ab incepta, & perpetrata iã prorſus iniuria reuocauit. miſeros homines, quos infinitis calumniis impunita Gotthorum auaritia diuexabat, obiecta periculis auctoritate, protexit. prouincialium fortunas cũ priuatis rapinis, tum publicis vectigalib. peſſundari nõ aliter, quàm qui patiebantur, indoluit. cum, acerba fame ſæuiente, grauis, atq; inexplicabilis indicta coemptio profligatura Campaniam videretur, certamẽ aduerſus præfectum prætorij cõmunis commodi ratione ſuſcepit, ac, rege cognoſcente, contendit, & ne coemptio exigeretur, euicit. Paulinum cõſularem virum, cuius opes Palatini canes iam ſpe, atq; ambitione deuoraſſent, faucibus eorum eripuit. ne Albinum conſularem virum præiudicatæ accuſationis pœna corriperet, inimicitiis ſe Cypriani delatoris oppoſuit. Veronæ autem cum rex maieſtatis crimen in Albinum delatum ad cunctum ſenatus ordinem traducere moliretur, maxima periculi ſui ſecuritate defendit. his de cauſſis cum regis, ac ceterorum in ſe odia concitaſſet, poſtero anno, 523
poſtquã conſulatu abiit, Maximo conſule, accuſatus eſt à Baſilio, Opilione, & Gaudentio. ex quib. Baſilius olim regio miniſterio depulſus ad eam poſtulationem æris alieni neceſſitate deſcendit. Opilio vero, & Gaudentius, cum ob multa flagitia exilio deſtinati ad ſacras ædes recuſantes imperium cõfugiſſent, rex edixit, vt, niſi intra

præſtitutum diem Rauenna diſcederent, frontibus inuſtis expellerentur. atque eodem tamen die deferentibus eiſdem Boetij nomen acceptum eſt. ſumma vero criminum fuit, ipſum ſaluum eſſe ſenatum voluiſſe, ac delatorem, ne documenta deferret, quibus ſenatum læſæ maieſtatis reum faceret, impediſſe. litteræ etiam falſæ prolatæ, quibus eundem Romanam ſperaſſe libertatem arguebatur. Hoc primum tempore Theodoricus à ſemetipſo defecit, atque nimiis aſpirantis fortunæ blanditiis captus prauo ſtudio optimum ingenium corrupit, ac priſtinam illam inter omnes æquitatis, moderationis, ac ſapientiæ laudem præcipiti quadam nefandi iudicij temeritate fœdauit. ſiquidem falſis accuſatoribus, & fictis criminibus fide adhibita temere inſontem hominem condemnauit, ac, publicatis bonis, Ticinum relegauit. vbi ipſe ſemet conſolans hæc ipſa, quæ diximus, de ſe memoriæ prodidit. Romæ VIII Idus Iulij Otmiſda pontifex Eccleſia poſt multos annos pacata, ex humanis rebus eximitur, atque ei Ioannes presbyter è Tuſcia ſubrogatur. Iuſtino
524 inde iterum, & Opilione conſulibus, Tranſamundus rex Vandalorum in Africa, Iornande teſte, deceſſit. cui ſucceſſit Hildericus ex Eudoxia Valentiniani Augusti filia procreatus. is, licet à Tranſamundo ſacramento adactus, ne Catholicis parceret, longe aliud, quàm ſuperiores reges, ingenium induit. atque initio regni Catholicos ab exilio reuocauit, & epiſcopis eccleſias reddidit. vnde ſtatus religionis in Africa aliquando tandem eſt reſtitutus, qui poſt Genſerici irruptionem fuerat profligatus. Iuſtinus autem Imperator ad alia Imperij ſui illuſtria decora hanc quoque adiicere laudem voluit, vt Arrianos demum prorſus à ſe diſſipatos cōſtans poſteritas prædicaret. ſiquidem acerbiſſime ferens, perfidiam eorum tot Conciliorum ſententiis iugulatam, atque confoſſam adhuc tamen in Oriente ſpirare, edictum propoſuit, vt Arrianorum eccleſiæ vbique Catholica religione conſecrarentur. quod vt Theodoricus accepit, dolorem ferre non potuit, ac prauum alterum conſilium Catholicos inſectandi in Italia cepit. itaque Ioannem pontificem ad ſe accerſitum legatum ad Iuſtinum pro imperio contendere iuſſit, admonitum, vt ſuas Arrianis eccleſias redderet, neque negotium vllum faceſſeret; ſin minus, ſe eadem mala Catholicis in Italia moliturum. Afri, eum Hilderico, & Vandalis bellum facere ſtatuiſſent, Theodoricum in ſocietatem armorum inuitarunt. quod Theodoricus repudiauit, diffiſus, ſe poſſe, claſſem, quam rei magnitudo poſtulabat, in
525 Africam tranſportare. Proximo inde anno, quo Probus cum Philoxeno conſul fuit, Ioannes pontifex, comitantibus ſenatoribus, Theodoro, Importuno, & Agapeto excōſulibus, & Agapeto Patricio, vrbe egreſſus Græciam verſus iter arripuit. cum autem Corinthum adiiſſet, ac terra inde pergere vellet, manſuetum equum quærens, vnum à nobili quodam viro, quem in vxoris manſuefecerat vſum, accepit, ea conditione, vt poſtquam ad certum locum veniſſet, eum remitteret. quod cum is præſtitiſſet, res incidit ad admirationem inſignis. quippe equus, qui ſanctum pontificem detulit, poſtea nunquam dorſo ſuo inſidentem mulierem paſſus eſt. qua re animaduerſa, ille equum remiſit, orans, vt poſſideret, quem ſuum ſedendo feciſſet. huius hiſtoriæ S. Gregorius eſt auctor. Aduentus inde eius nuncium vbi Iuſtinus accepit, incredibili lętitia elatus pontificem Romanum maximo ſibi honore ſuſcipiendum vel ad pietatem apoſtolicæ ſedi præſtandam, vel ad prodendum poſteritati exemplum, putauit. neque vero Imperator ſolus, ſed vniuerſa quoque Græcia in eiuſmodi ſpectaculum erat erecta. neque enim per vlla ante ſecula Romanum pontificem incolumem terra vlla, præterquam ipſa religionis Catholicæ mater Italia, viderat. ſiquidem Liberius ærumnis, atque exilio deformatus in iis regionibus inuitus fuerat obuerſatus. Conſtituto igitur die aduentanti ad vrbem Ioanni Iuſtinus obuiam cum tota ciuitate proceſſit, clero cum crucibus, cereiſq; prægrediente. eumq; vt vidit, continuo tacita religione perfuſus ad pedes venerandi cauſſa procubuit. atque per Auream portam in vrbem induxit. vbi pontifex cæco aſtanti, atque opem imploranti in nomine Ieſu Chriſti aſpectum, lucémque reſtituit. inde in templum deductum dextrum dextro in ſolio ſibi aſſidere iuſſit. his tantis officiis illud ſubinde Iuſtino Ioannes benigne rependit, quòd apud eum diem Dominicæ Reſurrectionis clara voce Romanis precibus, acriti-

bus

bus celebrauit. atque in ipſis ſacris Iuſtinum magna ceremonia inſignibus Auguſtalibus nouo, atque in poſterum memorando exemplo decorauit. itaque ab eo contrà patenam, calicem, & pallia aurea, gemmatáque accepit. cauſſam inde exponere ſuſceptæ legationis ingreſſus, non ſolum ipſum ad eccleſias Arrianis reddendas non impulit, verum etiam ipſe omnes, quas potuit, vbique ritu Catholico conſecrauit. ac demum Romam reuerſus, munera Iuſtini tribus baſilicis S. Petri, S. Mariæ, & S. Laurentij diſpertiuit. Eodem anno Conſtantinopoli, & Antiochiæ terræmotu vehementiſſimo laboratum. Theodoricus rebus Ioannis in Græcia geſtis exacerbatus crudelitate ingenium ſuum, alioqui mite, ac placidum, incitauit. itaque Maximo, Olybrioq; conſulibus, ipſum cum ſociis legationis Rauennam ve- 526
nire imperauit, ac grauiſſima Catholicis comminatus in carcerem condidit, atque ibi omni humanarum ærumnarum genere conflictauit. & Symmachum Boetij ſocerum comprehendit, atque ambos arctiori cuſtodiæ tradidit. neque enim (quod quidam tradiderunt,) cum Boetio fuerat relegatus. ſiquidem ipſe ſcribit in Conſolatione: *Viget incolumis Symmachus ſocer, ac ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit iniuriis. viuit vxor. quid dicam liberos conſulares, quorum iam vt in id ætatis pueris vel paterni, vel auiti ſpecimen elucet ingenij?* Ioannes autem, dum fuit in carcere, cauſſam tueri Catholicorum non deſtitit. itaq; III Idus Iunij ad epiſcopos Italiæ ſic ſcripſit: *Hortor vos, ac moneo contra Arrianam perfidiam, quæ olim non ſemel, ſed ſæpe damnata eſt, & modo in quibuſdam reuiuiſcit, armari gladio Spiritus ſancti, vt eam ita, adminiculante diuina gratia, opprimere, & extirpare valeamus, vt nec radix eius in poſterum inueniatur. Eccleſias vero Arrianorum vbicunque inueneritis, Catholicas eas diuinis precibus, & operibus abſq; vlla mora conſecrate. quia & nos, quando fuimus Conſtantinopoli tam pro religione Catholica, quàm & pro regis Theodorici cauſſa negotij, ſuadente, atque hortante, Arrianosq; extirpante piiſſimo, atque Chriſtianiſſimo Iuſtino orthodoxo Imperatore, quaſcunque illis in partibus eorum eccleſias reperire potuimus, Catholicas eas, domino opem ferente, conſecrauimus. Et quanquam Theodoricus eorum peſte tactus intrinſecus & obuolutus extrinſecus nos, & omnem regionem noſtram perdere gladio, & igne conſumere minetur, nolite tamen propterea deficere.* His ſcriptis, haud multis pòſt dieb. fame, ſiti, & ceteris carceris incommodis maceratus XV Kal. Iulias expirauit. corpus eius Romam delatum VI Kal. ſepulturæ mandatum eſt. in locũ eius Felix quartus VIII Kal. Auguſti ſuffectus eſt. Ioanne extincto non contentus Theodoricus, inde Symmachum, & Boetium aſſectatos inuaſit, atque eorum vtrique caput deſecari crudeliſſime iuſſit. cuius temeritatis eum pòſt breui, ſed fruſtra, pœnituit. nam paucis pòſt dieb. cœnans, cum ingentis piſcis caput à miniſtris appoſitum aſpexiſſet, caput Symmachi ſibi videre viſus eſt, eminentibus inferiore è labio dentibus, & toruum oculis intuentibus furibunde ſibi, atque aſpere minitari. cuius ſpectaculi fœditate perculſus ſubito horrore correptus eſt. itaque in cubiculum regreſſus, lecto decubuit. atque adhibito Elpidio medico re expoſita, patratum à ſe in Symmachum, Boetiúmque facinus acerbe flere inſtituit. tantúmque ex ea re dolorem concepit, vt morbum propterea exitialem contraxerit. ex quo cum ſe moriturum videret, Gotthos Comites, atque optimates ad ſe acciuit, ac, præſentibus eis, Athalaricum Amalaſuenta filia, & Eutharico pridem mortuo natum regem declarauit, eóſque palam ipſum tanquam regem colere iuſſit. & vt ſenatum, populúmque Romanum amarent, atque imperatoris amicitiam, gratiámque fouerent, admonuit. cuius auctoritatem illi non ſolum verbis, ſed etiam ſacramento probarunt. neque ita multo pòſt animam efflauit, die nonageſimo octauo poſt Ioannem, anno regni ſui triceſimo, ætatis ſeptuageſimo ſecundo; non minorem hoſtibus terrorem, quàm populis ſuis deſiderium ſui relinquens; quòd iuſtitia, fortitudine, ſapientia, atque omni denique regia laude præſtiterat. quo factum eſt, vt Italia per multos antè annos, reuocato in priſtinam ſecuritatem, ac prope etiam ſplendorem Imperio, aut pace firmiore, aut otio vberiore, quàm ipſo regnante, non ſit vſa. ſiquidem & à finitimorum barbarorum incurſionibus, & à domeſticis ſeditionibus fuit tranquilla. ſed has omnes laudes vna Arrianæ perfidiæ temere cultæ inſignis labefactauit infamia: ſiquidem narrat Sanct. Gregorius, ſolitarium magnæ virtutis virum apud Liparas

habitantem, qua die ille exceſſit, Gottho cuidam nobili dixiſſe, viſam à ſe regis Theodorici animam, quæ à Ioanne pontifice, & Symmacho Patricio in ollam Vulcani mergenda portaretur. Mortem ei imminentem portendit ſtatua eiuſdem Neapoli poſita, cui caput per eos dies fortuito decidit. Theuda præfectus Theodorici in Hiſpania, muliere nobili, & locuplete, & multorum oppidorum domina in matrimonium ducta, duo millia hominum confecerat, ac verbo Theodorici permiſſu Gotthis præerat, re tyrannidem exercebat. Theodoricus autem ante obitum veritus, ne ſibi cum præfecto ſuo certandum eſſet, & Francos, ac Viſgotthos aduerſos haberet, exercitui eum præeſſe permiſit, tantummodo dum bellum gereretur, verum per amicos admonitus curauit, vt ad ſe ſalutandum veniret. quod cum ille in diem differret, Theodoricus eſt mortuus. quo facto, Theuda regnum inde, aut certe partem eius pro ſuo arbitrio geſſit. Eodem anno Longobardi Gotthis aliquando in Italia ſucceſſuri ex Rugia in Pannoniam, Andoino rege ducente, pulſis Oſtrogotthis tranſierunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XVII,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia ſecundus.

ATHALARICVS REX.

IVSTIS Theodorico ſolutis, Athalaricus puer octo annos natus extemplo regni hereditatem adiuit. atque ex præſcripto Amalaſuentæ matris omnia pro ſua voluntate, iudicióque curantis, legatis, litteriſque miſſis, ſenatum, populúmque Romanum, ac Romanos, Gotthóſque in Italia, Dalmatia, & Gallia conſtitutos certiores de ſua prouectione fecit, iurans, ſe omnibus, qui in ſua, atque aui ſui auctoritate manſiſſent, ius æquabile redditurum. Omnium litterarum exempla ſunt apud Caſſiodorum in hãc ſententiam: *Scire vos volumus, nos nuper ab auo noſtro Theodorico in extremo vitæ diſcrimine poſito regni heredes maximo animi ſtudio inſtitutos. proceres autem, qui aderant, iudicium eius tanta conſenſione probaſſe, vt diuina in ea re voluntas agnoſceretur. Quos vnitati Romani, & Gotthi non ſolum ſuorum nobis ſtudiorum alacritatem, ſed etiam iuriſiurandi religionem continuo præbuerunt. Quorum vos etiam veſtigia ſequuturos non dubitamus. itaque, vt primordia noſtra, noſtramque erga vos humanitatem perſpiceretis, legatos ad vos noſtros miſimus, vt vobis item nomine noſtro inſtitiam, & æquabilem clementiam interpoſito ſacramento ſponderent.* Ipſius porro Amalaſuentæ reginæ ingentia corporis, animique decora referuntur. primum tanta in ore dignitas, vt nemo eam ſine ſumma veneratione ſpectaret; tanta in dicendo vis, vt cum Græce, Latinéque ſciret, verba faciens, omnium ad ſe voluntates, animóſque conuerteret. ingenium deinde virile, ac prudentia maior, quàm ſexui conueniret. itaque, Athalarico per ætatis imbecillitatem ad regni gubernacula tractanda nondum idoneo, ipſa tanta iuſtitiæ, ac ſapientiæ fama adminiſtrauit, vt omnes in ſummam admirationem adduxerit. nam non modo Romano cuipiam vitam, aut bona non ademit, ſed etiam liberis Symmachi, & Boetij, quæ fuerant erepta, reſtituit. inprimíſque vniuerſam Romanorum nationem aduerſus inhiantem Gotthorum libidinem texit. Amalarico vero regi Hiſpaniæ ſororis ſuæ filio Galliæ vltra Rhodanum

danum portionem, citeriore ſibi retenta, conceſſit, & res à Theodorico patre Carcaſſone ablatas reddidit, atque impoſitum ab eo vectigal remiſit. quin etiam ipſius citerioris partem Theodorico regi Francorum arma ſibi intentanti tradidit ad leuandam Francico bello in tanta ſuorum infirmitate Italiam. puerum porro Athalaricum contra inſtituta Gothorum more Romano rectis ad omnem humanitatem litteris informandum curauit, ac præceptorum, ſeniorumque humanitate, prudentiaque præſtantium cuſtodiæ ſeueriori commiſit. qui nunquam ab eius latere diſcedentes mores, vitamq; pueri Romana diſciplina imbuerēt. Per hæc tempora publica erat Romæ ſchola, in qua eloquentia, iuriſprudentia, & reliquæ ingenuæ artes per eruditiſſimos homines publica mercede inſtituto vetere tradebantur. cum autem ſtipendia hoc tempore à ſenatu profeſſoribus aut non penderentur, aut lente, ac faſtidioſe perſoluerentur, eadem huius rei certior facta per litteras ſenatoribus nomine Athalarici præcepit, vt eis pleniſſime ſatisfacerent: *Nuper cognouimus*, inquit *doctores eloquentiæ Ro. laboris ſui conſtituta præmia non habere, & aliquorum nundinatione fieri, vt ſcholarum magiſtris attributa ſumma dematur. quapropter cum perſpicuum ſit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus, doctoribus adoleſcentium aliquid ſubtrahi, qui ſunt potius commodorum incrementis ad glorioſa ſtudia prouocandi. prima enim grammaticorum ſchola fundamētum eſt litterarum, mater facundiæ, magiſtra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis antiquorum nos cognoſcitur iuuare conſiliis. hac non vtuntur barbari reges. apud legales dominos permanet ſingularis. Arma enim & reliquæ gentes habent. ſola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obſecundat. Qua de re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem largimur, vt ſucceſſor ſcholæ liberalium litterarum tam grammaticus, quàm orator, & iuris expoſitor commoda ſui deceſſoris ab eis quorum intereſt, ſine aliqua imminutione percipiat, ne cogantur de alieno pendere faſtidio, cui piaculum eſt vel horarum vacaſſe momento.* Mauortio inde 527
conſulatum adminiſtrante, Iuſtinus Auguſtus finem ſibi vitæ imminere ex lethali contracto morbo intelligens, ſucceſſorem ſibi exemplo Theodorici ſubſtituit. quippe Kalendis Aprilis Iuſtinianum, ſororis filium, egregium animo, atque virtute iuuenem, Imperij ſibi conſortem aſciuit. & Kal. Auguſti vita cedens Imperatorem reliquit. Hic eſt Magnus ille Iuſtinianus, quem merito poſteri iuris conditorem, libertatis reſtitutorem, barbarorumque profligatorem linguis, ſcriptiſque conſentientibus celebrarunt. ille vero, inito Imperio, præclarum auunculi exemplum rep. domi, foriſque iuſte gerendæ ſibi propoſuit. itaque & Concilij Chalcedonenſis, vindicem ſe futurum denunciauit, & bellum Perſicum ab Anaſtaſio inſtitutum, atque à Iuſtino exceptum ſumma ope continuauit. hunc vero vbi ad Imperium perueniſſe Amalaſuenta percepit, ſtatim regis nomine oratores de fœdere cōfirmando, & renouanda amicitia miſit, cum his litteris: *Iure poſſem reprehendi, Clementiſſime princeps, ſi pacem veſtram quærerem tepide, quam patres meos conſtat ardentius expetiſſe. Vos auum noſtrum in veſtra ciuitate ſellis curulibus extuliſtis. vos genitorem meum in Italia palmata claritate decoraſtis. deſiderio quoque concordiæ factus eſt per arma filius, quia vnus vobis pene videbatur æquæuus. hoc nomen adoleſcenti congruentius dabitis, quod noſtris ſenioribus præſtitiſtis. quamobrem ad ſerenitatem veſtram legatos noſtros miſimus, vt amicitiam nobis illis conditionibus concedatis, quas cum auo noſtro deceſſores veſtros conſtat habuiſſe.* Eam vero ſocietatem, vt ad res gerendas nō inutilem, Iuſtinianus ſummo ſtudio confirmauit. poſtero autem anno, cum eſſet vna eum Athalarico rege 528
iterum conſul, domi quietus, ac prorſus in ſtudia pacis intentus opus longe bellicis laudibus omnibus præponendū inſtituit. Animo namq; ad vetus ius ciuile emendandum, ſupplendum, & componendum adiecto, iuris peritos illa ætate ingenio maxime, doctrinaq; præſtantes adhibuit ex nobiliſſimis Beryti, & Cæſareæ gymnaſiis euocatos. eiſq; conſilio ſuo communicato, præcepit, vt nouum Iuris Codicem decreta Auguſtorum principum complectentem Theodoſij Auguſti imitatione conficerent. Eo etiam anno ſæuus terræmotus miſerabiliter Antiochiam afflictauit. ſiquidem, ingenti cœli prope mugitu edito, ædificia omnia, quæ priore non ruerant, deturbauit, atque hominum ferme quinque millia ruinis alliſit, quo caſu perculſi ciues ad diuinam opem implorandam ſe contulerunt, ac ſine calceis

cum flebilibus vocibus Deo ſupplicatum ierunt. cum autem vir quidam inſigni pietate præditus ſe in quiete diuinitus monitum eſſe aſſereret, vt ad tantam auertendam calamitatẽ in foribus ædium inſcriberetur: *Chriſtus nobiſcum, ſtate*, eo facto, repente cœleſtis ira conſedit. Iuſtinianus inde, & Theodora coniunx eius, ingenti ſuppeditata pecuniæ ſumma, vrbem inſtaurarunt, ac nouo nomine pro Antiochia Theopolim appellarunt. Interim Athalaricus rex præcepta materna ſequntus, varios amicos virtutis cauſſa ad honorum gradus euexit, atq; ad frequentanda Bruttiorum oppida poſſeſſores, & curiales rura relinquere, & in vrbes ſe referre præcepit. eoſq;, datis fideiuſſoribus, ſpondere iuſſit, ſe maiorem partem anni in oppidis à ſe ad habitandum delectis agitaturos. cumq; Theodoricus aquam in vrbem Parmenſium induxiſſet, ad Honoratos, poſſeſſores, & curiales ita ſcripſit, vt eis propterea cloacas etiam purgare mandaret: *Ciuitatem*, inquit, *veſtram ſiccitate diutina laborantem annus noſter ſaluberrima vnda rigauit. nunc vos cloacarũ ora pandatis oportet, ne, ſordium obiectione tardata, reciprocans vnda veſtris ædibus illidatur, & quas debuit abluere, vobis inferre cogatur*. Eodem anno Benedictus Nurſinus, abbas, ſanctitate in Sublacenſi monaſterio florens, diuino inſtinctus ſpiritu, paucis monachis ſecũ aſſumptis, Caſſinum in Campaniã adiit, ibiq; ſimulachro Apollinis, quod vulgo ab agreſtibus hominibus colebatur, euerſo, lucoq; ſucciſo, nouum ſibi monaſterium condidit, ac monachis Occidentalibus leges, quibus in hunc vſque diem vtuntur, ſeueriſſimas dedit, & panis pondus, ac menſuram vini, quibus in ſumma victus tenuitate veſcerentur, pręſcripſit. id monaſterium deinde numero monachorum, dignitate abbatum, muneribus, ac priuilegiis principum tota Italia factum eſt celeberrimũ. præcipue per aliquot pòſt annos ipſe ibi degens Benedictus ſignis multis in Chriſti no-
529 mine edendis locũ peruagata fama ſuæ extulit ſanctitatis. Decio inde conſulatum gerente, Iuſtinianus Idibus Aprilis Codicem iuris anteceſſorum ſolertia concinnatum feliciſſime ſub ſuo nomine edidit, atque ex eo in poſterum ius dici præcepit. neque ita multo pòſt, vt animi ſui expreſſam de fide ſententiam proderet, legem aliam tulit, nequis diſſenſiſſe à fide catholica vellet; ſiquis adhuc ſecus ſenſiſſet, is trium menſium ſpacium ad reſipiſcendum haberet. ex quo edicto varie inde in Oriente tumultuatum eſt, Arrianis in primis, atque Eutychianis ſuperbe nimis, ac violenter in ſe conſultum eſſe cenſentibus. Athalaricum regem iam decem annos natum iampridem Gotthi ſeuera ſeniorum diſciplina educari moleſte ferebant. nempe indolem regiam, ac virtutem auitam litterarum ocio, ac ſtudiorum cultu exiſtimantes effœminari. itaque, cum puer à matre correctionis cauſſa manu percuſſus ad nonnullos eorum lacrymans confugiſſet, dicere non dubitarunt; cupere ipſam puerum perdere, vt ſecundis nuptiis ad alterum virum regiam dignitatem transferret. ac, conſilio agitato, vocibus eam haudquaquam obſcuris increpuerunt, quòd regem non conuenienter educaret. nam, & litteras, & magiſtros à fortitudine, & magnitudine animi inſerenda alieniſſimos eſſe. qui res maximas geſturus, & bellicam Theodorici gloriam æquaturus eſſet, eum armis operam dare, & rei militari ſtudere, nec præceptores formidare, ſed præceptoribus formidini eſſe debere. non ita Theodoricum Gotthorum filios educandos inſtituiſſe, immo vero ne ipſum quidem tot gentium domitorem hoc pacto educatum fuiſſe, quem conſtaret nullas prorſus litteras cognouiſſe. Athalaricus cum æqualibus in campo, atq; in ſolo laborare perdiſceret, non autem cum maioribus natu in ſcholis, atque in vmbra langueret. quorum verba etſi minime omnium Amalaſuenta probauit, ne tamen ipſos deſpicatui habere proceres videretur, illorum ſe parituram auctoritati reſpondit. atque ab illo die, dimiſſis ſenioribus, puerum iuuenum familiaritati commiſit. Per idem tempus Hildericus rex Vandalorum Amalafredam Tranſamundi olim regis vxorem parum comperta de cauſſa necauit. quod vbi ad aures Amalaſuentæ, ſiue Athalarici peruenit, iuſta ira permoti graues ad eum litteras miſerunt, & reddenda tanti facinoris cauſſà vt ſibi ſatisfaceret, verbis his poſtularunt: *Quis neſciat, Amalafredam generis noſtri decus violenta à vobis manu eſſe peremptam, & quam habuiſtis pridem dominã vos paſſos non eſſe, viuere nunc priuatam? Hæc ſi contra fas grauis eſſe videbatur, remitti ad nos cum honore debuit, quam magnis ſup-*

plicatio-

plicationibus petiiſtis.& ideo morali ratione commoniti per legatos ius à vobis poſcimus,ex-
pectantes, qualis tanto facinori defenſio præferatur. Lampadio inde, atque Oreſte con-
ſulibus, anno Chriſti D X X X, Iuſtinianus, edito codice ad formanda, ſiue reſti- 530
tuenda litium, cauſſarumq; iudicia non contentus, nobiles iterum iuriſconſultos
atque anteceſſores acciuit; ac,voluntate ſua expoſita, negotium alterum eis dedit,
vt inſignia veterum iuriſperitorum decreta ex immenſis eorum voluminibus ſe-
cernerent, eaq; ordine ad intelligendum, & vtendum accommodato digererent.
quod illi, collatis in vnum veteribus omnium de iure commentariis, magna cum
cura,atque induſtria præſtiterunt. atque Inſtitutiones iuris, & Digeſta legum, quæ
nunc quoq; teruntur manibus,confecerunt,immortalem apud poſteros induſtriæ
gloriam parituri,niſi, dum breuitati fortaſſe nimiæ ſtuduerũt,in miras obſcuritatis
anguſtias incidiſſent,ac diſputationem,&litium,quas tollere voluerunt,interdum
materiam præbuiſſent. In Thracia, duce Mundo militiæ magiſtro, res egregie ge-
ſta, Bulgaris populátibus ad internecionẽ deletis. Romæ Felix pontifex IIII Idus
Octobris eſt mortuus. Comitiis nouo pontifici creando indictis, ſenatus, ac clerus
in duas,vt antè,factiones eſt ſciſſus.itaq; alij in baſilica Conſtantiniana Bonifacium,
alij in baſilica Iulij Dioſcorũ, vtrumq; presbyterum, deſignarunt epiſcopum .quæ
ſeditio grauiſſime turbatura quietẽ Eccleſiæ erat, niſi biduo pòſt ſubſequuta mors
Dioſcori omnem plane tumultus materiã ſuſtuliſſet. eo vero extincto, Bonifacius
locũ ſine controuerſia nactus,ac ſecundus in conſecratione appellatus,clero aduo-
cato, Dioſcorum cõdemnauit,verum factionẽ eius,quæ maxima erat,in gratiã Ec-
cleſiæ recepit. Inde poſt Lampadij, & Oreſtis conſulatũ, vt praui in poſterũ diſſidij 531
occaſionem adimeret,conuocato iterum clero,omnes ante Confeſſionem S.Petri
in verba ſua iureiurando adegit, ſe poſt exceſſum ipſius Vigilium diaconum ponti-
ficem ſublecturos.idque ſacramentum ſanciri manu cuiuſque voluit. Admonitus
inde rem commiſiſſe ſacris legibus omnibus aduerſantem,&libertati Comitiorum
officientem, idem ſcriptum, accitis de integro omnibus, abrogauit, eoq; incen-
ſo, ſe reum eſſe maieſtatis aſſeruit. (qua re adducti ſenatores & ipſi decretum de
ambitu pontificiorum Comitiorum comprimendo fecerunt.) ac mox , cum in
ſumma fame populum annona egregie ſubleuaſſet, mortem & ipſe XVI Kal. No-
uembris oppetiit. neque per competitorum contentionem illo anno ſucceſſorem
accepit. In Africa Gilimer Genſerici quondã regis nepos, cum regni hereditatem,
vel ipſo Hilderico viuẽte,immatura,ac propè inſana cupidine deuoraſſet,iniquum
& ipſe facinus eſt aggreſſus.quod mox ipſi vitam, Vandalis verò integrum in Africa
imperium abſtulit. Hildericum namque accuſauit apud Vandalos, quòd rei mili-
taris inſcitia ſuperiore bello cladem ab Afris maximam accepiſſet.& quòd,legatio-
ne miſſa, Vandalos Iuſtiniano prodere voluiſſet. quippe cui etiam, antequam ad
Imperium perueniret,amicus, atq; iucundus fuiſſet. quibus rebus Vandali temere
incitati ipſum conflata ſeditione corripuerunt, atq; in carcerem coniecto Gilime-
rem ſubſtituerunt. Quod vbi Iuſtinianus audiuit, hominis miſericordia percitus,
ſubito legatos ad Gilimerem cum hac epiſtola miſit:Impie facis,quòd Hildericum
propinquum tuum in cuſtodia retines, cuius regnum breui pòſt tempore iuſte ex-
cipere potuiſti. nam, vt modicum tempus præuerteres, ius ipſum violaſti, ac regni
nomen in tyrannidem tranſtuliſti . quamobrem magnopere tibi ſuadeo, vt ipſum,
dum viuit,regni vſurpare imaginẽ patiaris,& aui tui Genſerici de regni ſucceſſione
decretum,ac iudicium tuearis.qua epiſtola lecta, Gilimer iratus non ſolum legatos
irrito poſtulato dimiſit, ſed etiam Hildericum cuſtodiæ arctiori mandauit . itaque
Iuſtinianus, nouis miſſis legatis, ita reſcripſit: Quoniam ſtat tibi ſententia regnum
iniuſte tenere,tibi habe. Hildericum vero ad me mitte ſolatium illud habiturum,
quod frui poterit, qui regno ſuo exciderit. quod ſi facere abſtiteris, neceſſitatem
nobis impones, vt fœdere præterito, quod cum Genſerico ſanctum habemus, te
non ſolum infeſto bello petamus,ſed etiam pœna,qua poſſimus,afficiamus.ad quę
Gilimer reſpondit: Ego regnum Hilderico nequaquam eripui, ſed eo propter no-
uarum rerum ſtudium à Vandalis exturbato,iure ætatis ad me tranſlatum ſuſcepi.
quod ſi tu,ſoluto fœdere, arma mihi inferenda ſtatueris, dabo operam, vt vim pro-

pulſem, ac Zenonis, cui tu ſucceſſiſti, fidem implorem. Eodem anno Conſtantinopoli graui ſeditione tumultuatum eſt, Hypatio, Probo, & Pompeio, ſibi vindicare Imperium molientibus. vrbe fœde direpta, ac multis in locis incenſa, Hypatius, & Pompeius ad Palatium inuadendum, & Imperatorem delendum cum parata ſatellitum manu pergere contenderunt; verum Beliſario, Mundo, & Narſete proceribus ad vim arcendã accurrentibus, in ipſo ſeditionis incendio comprehenſi, & ante pedes Iuſtiniani deducti pœnas capite perſoluerunt. ſociis bona proſcripta ſunt. ea ſeditio à teſſera data Nica, ſeu Vince eſt appellata. Poſtero anno iterum poſt con-
532 ſulatum Lampadij, & Oreſtis, comitiis pontificiis diuturna contentione prolatis, Ioannes presbyter x i Kal. Februarias pontifex Bonifacio eſt ſuffectus, ac ſecundus vocatus. Athalaricus à defenſore Romanæ Eccleſiæ de comitiis nefaria quorundam ambitione turbatis, & pauperũ, Eccleſiæq; facultatibus diſſipatis admonitus legem de ambitu coercendo ſuperioribus congruentem cõſtituit, deq; ea re Ioannem ipſum ſtatim edocuit: *Nuper ad nos,* inquit, *defenſor Eccleſiæ Ro. veniens, expoſtulans, cum Apoſtolicæ ſedi peteretur antiſtes, quoſdam nefaria machinatione neceſſitatem temporis aucupatos ita facultates pauperum extortis promiſſionibus ingrauaſſe, vt, quod dictu nefas eſt etiam ſacra vaſa emptioni publicæ viderentur expoſita. Hoc quantum fuit crudele committi, tanto glorioſum eſt adhibita pietate reſecari. atque ideo ſanctitas veſtra ſtatuiſſe nos præſenti definitione cognoſcat, quod etiam ad vniuerſos patriarchas, atque metropolitanas eccleſias volumus pertinere, vt à tempore ſanctiſſimi Papæ Bonifacij, cum de prohibendis ſuffragiis patres conſcripti ſenatuſconſulta nobilitatis ſuæ memores condiderunt, quicunq; in epiſcopatu obtinendo ſiue per ſe, ſiue per aliam quancunq; perſonã aliquid promiſiſſe declaratur, vt execrabilis contractus cunctis viribus efferatur. ſiquis autem in hoc ſcelere deprehendatur fuiſſe verſatus, nullam relinquimus vocem, verum etiam ſi quid aut repetendum, aut quod acceptum eſt, non reddendum eſſe crediderit, ſacrilegij reus protinus habeatur.* Iuſtinianus vbi nouum pontificem creatum comperit, ſtatim, vt exemplo ſui ceteros ad rationem fidei ſuæ prodendam alliceret, Hypatium Epheſinum, & Demetrium Philippenſem epiſcopos legatos ad eum miſit, qui tabulas Confeſſionis ſuæ deferrent, ſimulq; precioſa ex auro, gemmiſq; mirifici operis vaſa Sancto Petro offerrent. eæ tabulæ adhuc in Actis Conciliorum inſertæ leguntur. in quibus ille quattuor œcumenica ſe probare Concilia profitetur. tria vero capita Concilij Chalcedonenſis, nempe ſcripta Theodori Mopſueſteni epiſcopi, Theodoriti Cyrenſis, & epiſtolam Ibæ ad Marim anathemate, licet auctoribus iam extinctis, feriẽda, tanquã à Catholica veritate remota contendit. quin etiã proximis Gilimeris litteris vehemẽtius irritatus Vandalicum bellum ſuſcipere ſtatuit. Conſilium inde ſuum cum à pleriſque improbari audiret, triſtem Africanæ expeditionis à Leone, duce Baſiliſco, ſuſceptæ exitum horreſcentibus, & ſummam expediendi negotij difficultatem proponentibus aliquantulum de ſtudio rei militaris inſtruendæ remiſit. mox ſomnio quodam egregiam victoriam portendente in ſpem ab epiſcopo quodã erectus ad priſtinas cogitationes, apparatuſq; ſe rettulit. atq; omnia ad eam rem neceſſaria militũ, nauium, armorum, commeatuum, & inſtrumentorum ſubſidia expedire perrexit. ac totius belli ſummã Beliſario tradidit, duci ea tempeſtate præclaro, nuper poſt pactas cum Perſis inducias ex Oriente reuerſo. Eodem anno, qui fuit Imperij ipſius quintus, nouum peſtilentiæ genus Orientem inuaſit, à Græcis bubonis, à Latinis inguinariæ dictæ. quæ orta in Æthiopia ſenſim inde totum terrarum orbem peruaſit, quibuſdam ciuitatibus ita proſtratis, vt prorſus exhauſerit; quibuſdam vero ita affectis, vt afflatu tantum ipſo terruerit, nulla certa ratione neque in adoriendo, neque in dimittendo ſeruata. nam alios ineunte hieme, alios ſeneſcente vere, alios adulta æſtate, aut autumno inuaſit. atque in quibuſdam oppidis domos omnes attigit, in quibuſdam nonnullas. quæque familiæ priore anno integræ fuerunt, ſolæ ſequenti contabuerunt. quin etiam ſæpe qui ex infectis vrbibus euadebant, poſtquam inter ſanos veniſſent, ſoli peribant. neque vero eadem omnes ægritudo tentauit. in quibuſdam enim morbus à capite incipiens oculos ſanguine, & faciem tumore afficiebat: deinde ad guttur accedens vitam eripiebat. alij ventris profluuio interibant, in aliis bubones erumpebant, & febres vehementes accedebant. nonnulli

biduo,

biduo, aut triduo ſana mente moriebantur, nonnulli vero de poteſtatè deiiciebantur. erant qui ſemel affecti iterum incidebant. aliis morbum conſuetudo attulit, aliis attactus, aliis ſolus fori aditus. Quin etiam quidam integri proximis exitium importabant, alij licet cum ęgris, mortuisq; verſati morbum tamen, licet cuplentes, nanciſci non poterant. atque hac tanta malorum varietate hic morbus pòſt orbibus quibuſdam ſæpius reuocatus homines in plurimos pòſt annos miſere lacerauit. Per eoſdem dies Amalaſuenta regina Theodoricum Francorum regem bello prouocauit, ac victoriam, rege mortuo, nobilem reportauit. quoniam autem & cauſſa, & ſeries belli parum eſt explorata, verba ipſa Caſſiodori. vnde hoc hauſimus, afferemus, nihil neque de noſtra coniectura addentes, neque de aliena narratione dementes. is, cum de virtute, rebusq; Amalaſuentæ loqueretur, ſic poſt multa intulit: *Franci etiam tot barbarorum victoriis præpotentes, quàm ingenti expeditione turbati ſunt? laceſſiti meruerunt cum noſtris inire certamen, qui præcipitis ſaltibus prælia ſemper gentibus intulerũt. ſed quamuis ſuperba natio declinauerit conflictum, vitare tamen proprij regis nequiuit interitum. nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in triumphum principum noſtrorũ languoris potius pugna ſuperatus occubuit, ordinatione credo diuina, ne nos aut affiniũ bella pollueret, aut iuxta productus exercitus vindictam aliquam non haberet. macte procinctus Gotthorum omni felicitate iucundior, qui hoſtem regalem capite cædis, & nobis nec vnius vltimi facta ſubducis.* Addit inde, eandem etiam regem Burgundionũ ad obſequium adduxiſſe. ſic enim ſubiicit: *Burgundio quin etiã vt ſua reciperet, deuotus effectus eſt, reddens ſe totum, dum accepiſſet exiguum. elegit quippe integer obedire, quàm immunitus obſiſtere, tutius tunc defendit regnũ, quando arma depoſuit. recuperauit enim prece, quod amiſit in acie. Beatam, te, domina, laude multiplici. cui diuino beneficio neceſſitas tollitur cuncta certaminis. quando aduerſot reip. aut cæleſti felicitate vincis, aut tuis imperiis ſpontanea largitate coniungis. Ecce felix domina, quod habet eximium vterq; ſexus, impleuit. nam & glorioſum regem nobis edidit, & latiſſimum imperium animi fortitudine vindicauit.* Sequēti an- 533
no, Iuſtiniano Auguſto iam tertium conſule, Theodebertus rex Francorum, qui Theodorico regi patri ſuo ſucceſſerat, honeſtam belli in Hiſpaniam transferendi cauſſam nactus, non omiſit. Huius ſororem Crothildem Amalaricus rex Gotthorum in matrimonio habens, grauibus adeo contumeliis afflictarat, vt aliquando ad eccleſiam procedentem, quia Catholicæ addicta fidei erat, ſordibus aſpergendam curarit, atque ad extremum ſæue adeo pulſauerat, vt veſtem hauſto ſanguine macularet. quibus de rebus Theodebertus à ſorore commonitus cum exercitu in Hiſpaniam tranſiit. atque, vrbe obſeſſa, Amalaricum fugientem, atque in eccleſiam ſe ſalutis cauſſa recipientem adeptus, vita exuit. ac theſaurum, & Crothildem ſecum abduxit. quæ in itinere periit. inde in Galliam reuerſus, regionem trans Rhodanum, quam Amalaricus ab Athalarico receperat, ſibi adiunxit, Gotthis victis in Hiſpaniam ad Theudam, qui tyrannidem exercebat, trepido agmine tranſeuntibus. Eodem anno Iuſtinianus bellum in Africa Vandalicum iniit. cuius principio opportune ad animos certæ ſpe victoriæ concitandos Pudentius præfectus Tripolim oppidum in Africa prodidit, & Godas ſe Sardiniam traditurum, ſi auxilia ſummitterentur, oſtendit. eumque Eulogius magna cum manu militum acceſſiſſet, in ea imperium occupauit. Beliſarius autem, paratis rebus in tempore omnibus, cum Antonina vxore Conſtantinopoli ſoluit, ſalutari precatione ab Epiphanio vrbis epiſcopo vna cum tota claſſe, atque exercitu ad felicem à Deo impetrandam victoriam expiatus, ac, locis aliquot in itinere tactis, tandem in Siciliam adiit. vnde aquam, equos, commeatum, & res alias neceſſarias ex fœdere ſumpſit. & conſilia hoſtium per Procopium Cæſarienſem huius hiſtoriæ artificem explorauit. Ceterum certior factus, Gilimerem exercitum tantum aduerſus Godam ad recuperandam Sardiniam comparare, ac, relicta Carthagine, apud Hermionem quattuor dierum itinere procul à littore agitare, erectiore animo è Sicilia ceſſit, ac tertio, quàm Conſtantinopoli diſceſſerat, menſe ad Africam claſſem applicuit. ac locum quinque dierum via Carthagine diſtantem egregie aduerſus omnem hoſtilem impetum communiuit. inde, immiſſis militibus, Syllectum oppidum in littore Carthaginem verſus loca-

tum per inſidias cepit. mox vniuerſum exercitum ad Carthaginem oppugnandam, (hæc enim ſola muris cincta vrbs in Africa erat, reliquis præſidij cauſſa iampridem nouo conſilio à Genſerico nudatis,) ducere inſtitit, claſſe lenta ſe nauigatione ſubſequi iuſſa. ac Lecto, & Adrumeto præteritis Græſam oppidum tenuit. Gilimer, vbi hoſtilem adeſſe ſenſit exercitum, extemplo Ammatam fratrem, qui Carthagine erat, per litteras monuit, vt Hildericum occideret, ac ſeſe cum Vandalis aduenienti Beliſario ad Decimum ſuburbanum obiiceret. Gibamundum vero fratris filium cum alia manu à latere iuſſit adoriri. ipſe ſibi cum ſuis impreſſionem à tergo aſciuit. itaque Beliſarius, poſtquam ad Decimi anguſtias perueniſſet, facile Gilimeris copiis intercipi, ac deleri conſilio potuit, niſi Ammatas ante pugnandi horam, deteriore militum parte aſſumpta, cum Ioanne Beliſarij duce præcedente immature congreſſus, partam victoriam, ac prope præſentem interpellaſſet. nam eius caſu perterriti milites non ipſi ſolum præcipiti ſe fugæ mandarunt, ſed reliquos etiam, qui ſubſequebantur, terga dare maioris mali timore perculſos compulerunt. quam cladem Gibamundus etiam cumulauit. qui cum Hunnis congreſſus, omnibus ſuis amiſſis, aufugit. Interim Beliſarius locum ſeptuaginta ſtadiis procul à Decimo confirmauit, atque, exercitu ad rem ſtrenue gerendam verbis incenſo, relicta in caſtris vxore, cum parte militum ad laceſſendum prælio Gilimerem proceſſit. qui vero primi Decimum peruenerunt, terram cadaueribus ſtratam aſpicientes, & rei geſtæ exitum audientes, Beliſarium propere aduocarunt. Cum autem eodem tempore Beliſarius, & Gilimer cum ſuis vterque copiis diuerſis è partibus ad Decimum acceſſiſſent, leue de occupando interiecto colle iniere certamen. quo potiti Vandali, impetu facto, Romanos terga vertere, & in vicum ſe recipere ſeptem inde diſtantem ſtadiis coegerunt. Gilimer autem vbi in campum degreſſus, Ammatæ fratris cadauer eſt conſpicatus, ingenti dolore ictus animum ab hoſte ad ſepulturam auertit, ac, ſpacio Romanis ad ſe comparandum conceſſo, pulcherrimam alteram rei bene gerendæ occaſionem amiſit. quin etiam certamine à Beliſario prouocatus impetum ſuſtinere non potuit, atque vna cum Vandalis in Bulæ campum Numidiam verſus abiit. Ea re Beliſarius excitatus poſtridie Carthaginem cum omnibus ſuis intendit iter. & ſequenti nocte, cum eo perueniſſet, extra vrbem ſub tentoriis manſit, quamquam comiter, vt introiret, à ciuibus inuitatus. nam & aduenienti exercitui portas aperuerunt, ac lumina, & ignes tota vrbe ad vias illuſtrandas accenderunt, Vandalis, qui remanſerant, ad templa progreſſis; & claſſi aduentanti, ferreis cathenis retractis, liberum in portum aditum præbuerunt. inde cum iam diluceſceret, omnes ſuos ſub ſignis, tanquam ad prælium inſtructos in vrbem induxit, ac, nullo, (quod timuerat,) ſeſe hoſte obiiciente, in regiam profectus, in ſede Gilimeris conſedit. tum in Delphico epulatus, prædam omnem iuſſit exponi, tanta in omni imperio modeſtia adhibita, vt in magna trepidatione, ſummoque tumultu ciuitatis nemo nihilominus tabernas occluſerit, aut mercari volenti aliquid venale abnuerit. poſthæc Vandalos ad templa profectos in fidem recepit, ac muros vrbis dirutos reficere, vrbemque munire aduerſus omnem belli, quæ cieri poſſet, tempeſtatem inſtituit. Interim Zazon Gilimeris frater in Sardiniam cum claſſe inuectus Caralim tenuit, atque oppido repente capto Godam extinxit. ac Gilimerem de re à ſe proſpere geſta per litteras docuit. quas qui attulerunt, à Romanis militibus capti in manus Beliſarij peruenerunt. Cyrillus, qui Conſtantinopoli Godæ ſubſidio veniebat, Zazonis victoria cognita, Carthaginem curſum deflexit. Gilimer autem, cum victus in Bulæ campo conſiſteret, haudquaquam ſe deſeruit. verum, petito à virtute præſidio, ruſticos Afros ad Romanos, qui per agros diſperſi vagabantur, opprimendos immiſit, promiſſo aureo nummo pro cuiuſque capite ad ſe delato, ac Vandalos, & Mauritanos, quos potuit, ad arma ſecum capienda conciuit, & Zazonem cum ſuis copiis ad ſe relicta Sardinia, euocauit. quæ cum ad tempus expleta eſſent, cum his omnibus aduerſus Carthaginem iter ſuſcepit, proditione ſe vrbe potiturum confiſus, Hunnis, qui cum Beliſario erant, ad tranſitionem faciendam magnis præmiis, & pollicitationi-

citationibus inuitatis, quæ cum omnia Beliſarius certis nunciis explorata haberet, muros vrbis reficere maturauit. & Hunnos muneribus ab iniquis capiendis conſiliis auocauit. ac demum ſuis omnibus ad præſtandam in prœlio fidem, virtutemq; priſtinam incitatis, aduerſus Gilimerem contendit apud Tricaranum ſeptuaginta ſtadiis longe à Carthagine caſtrametantem. ibi Gilimer ſummo ſibi confligendum certamine ratus, puerorum, ac fœminarum impedimentis in medium munitionum coniectis, ſuos ad conſtantiam in pugna adhibendam hortatus eſt, pariterq; Zazon etiam ſuos. inde in vlteriore ripa amnis intercedentis aciem, Romanis parando prandio occupatis, inſtruxit. qua re animaduerſa, Beliſarius & ipſe in citeriore poſitus inſtruxit ſuos. Cum per aliquot horas prœlium à neutra parte inciperetur, demum Ioannes cum paucis equitibus Beliſarij iuſſu amnem tranſgreſſus, in hoſtes procurrit, verum à Zazone repulſus gradum rettulit. idem, cum, maiore numero aſſumpto, iterum inſtitiſſet, iterumq; ceſſiſſet, ad extremum cum magna exercitus parte inuectus non ſolum Zazonis copias loco motas occidione occidit, ſed ipſum etiam Zazonem deleuit. qua re cognita, Beliſarius reliquum exercitum repente eduxit, ac Vandalos adortus fuga in caſtra compulit, ac, mortuis ſpoliatis, receptui cecinit. ſilentio inde noctis ad caſtra aggredienda profectus, tantum omnibus trepidationis incuſſit, vt Gilimer, aſcenſo equo, cum paucis Numidiam verſus fugam petierit: Vandali vero cum pueris, & mulieribus, quo cuique commodum fuit, abire contenderint. Romani caſtris potiti hoſtes, quotquot nacti ſunt, ferro ſtrauerunt, ſolis pueris, & mulieribus conſeruatis, quos in ſeruitutem abripuerunt. Ceterum tanta in caſtris pecunia eſt inuenta, quanta nunquam antea fuerat viſa, vt quæ ex diſpoliatis Romanorum prouinciis per nonaginta quinq; annos fuerat aceruata. Gilimerem inde fugientem Ioannes inſequutus, ac poſt dies decem, & octo adeptus, caſu ab amico fallenti infeſtæ ſagittæ ictu, dum autem peteret, interfectus ſpacium dedit ad elabendum. Beliſarius Gilimerem perſequens, Hipponem vſque progreſſus, poſtquam eum in montem Puppuam in extrema Numidiæ confugiſſe, nec facile expugnari poſſe amicorum Maurorum præſidiis fultum accepit, quòd hiems ingraueſcebat, & Carthagine res ſuſpenſas reliquerat, eo ſibi recedendum putauit. ac promptos milites cum duce Phara ad eum per hiemem obſidendum immiſit. Gilimer paulo antè, quàm claſſis Romana in Africam perueniret, rebus ſuis timens, legatos in Hiſpaniam deſtinarat, vt ſocietatem belli contra Romanos cum Theuda rege contraherent. eos in Hiſpaniam progreſſos Theuda benigne excepit, ac ſatin ſaluæ res Gilimeris eſſent? rogauit. nam oneraria nauis eodem die, quo Beliſarius Carthaginem introierat, è portu profecta, ac ſecundo vento delata clam totius eum rei geſtæ monuerat. Legatis inde ſalua eſſe omnia confirmantibus, ſui cauſſam aduentus exegit. inde, illis ineundæ ſocietatis gratia eum ſe adiiſſe dicentibus, ſubiecit, vt littus Africę repeterent. futurum enim, vt ibi quo ſtatu res Gilimeris eſſent, cognoſcerent. Ad id legati inepta, vt rebantur, oratione offenſi conticuerunt. poſtridie autem cum eadem petentes idem reſponſi tuliſſent, rati noui aliquid in Africa poſt ſuum abitum accidiſſe, nihil tamen aduerſi de Carthagine ſuſpicantes, diſceſſere, atq; in Romanorum manus non longè à Carthagine lapſi, atq; ad Beliſarium ducti omnia, vt acta erant, expoſuere. Iam iuriſconſulti mandata Imperatoris exhauſerant, ac Iuris inſtitutiones, & Digeſta legum confecerant. quibus operibus nihil aut ad vſum populorum vberius, aut ad gloriam Imperatoris eſſe magnificentius potuit. Id ita eſſe Iuſtinianus etiam arbitratus, tertium hunc conſulatum ſuum longe victoriæ Africanæ ſplendore fulgentem, ſimul etiam memorabili horum librorum editione inſignem poſteris relinquere voluit. ac menſe Nouembri Inſtitutiones, Decembri vero Digeſta vulgauit; edicto propoſito, vt hæ leges vim haberent à tertio Kal. Ianuarias, tertio conſulatu ſuo, quo ſibi Deus conceſſiſſet, vt victoriam nobiliſſimam, Carthagine, Africaq; recepta ex Vandalorum gente, referret. & vt illæ tantummodo Romæ, Conſtantinopoli, & Beryti exponerentur, quod, vt idem ipſe Iuſtinianus inquit, iam & à retro principibus fuerat conſtitutum. Per eoſdem dies in Italia regia Gotthorum diſcordia laborare, atq; inteſtinis ſeditionibus rem ad Iuſtinianum occulte inclinare

inſtituit. ex quo bellum exarſit, quo demum vniuerſa Italia miſere conflagrauit. Amalaſuenta ab Athalarico puero praua iuuenum conſuetudine deprauato, & à tribus proceribus Gotthis nimiam ſuam potentiam ægre ferentibus incitato iampridem non ſolum deſpiciebatur, ſed occulte à Gotthis ad inſidias petebatur. qua re prærepta, vt erat alto conſilio prædita, ipſos è medio tollere, quàm tolleretur, conſtituit. itaq; primum eos, præfecturis datis, in Calabriam ablegauit, deinde fidos, promptosq; ſatellites, qui eos ferro opprimerent, deſtinauit. incertum autem facinoris exitum reformidans, nuncium ad Iuſtinianum miſit, ſignificans, ſe tranſire ad eum velle, filij pto arbitratu regendi deſperatione adactam. ac nauim auro onuſtam in portum Dyrrachij miſit eo conſilio, vt ſi nex inimicorum ſuorum proceſſiſſet, nauim continuo reuocaret, ſin irritus conatus cecidiſſet, ipſa cum theſauro in Græciam properaret. vbi vero mox inimicos ſuos magna felicitate peremptos audiuit, ſubito nauim Dyrrachio reuocauit, ac Rauennæ ſe confirmauit.

534 Sequens annus Iuſtinianum Auguſtum IIII, & Paulinum habuit conſules. Paulinum euexit Athalaricus. extat enim decretum eius, quo ſe illum per XII indictionem conſulem conſtituere ſcribit. quin etiam per eoſdem dies Caſſiodorum præfectum prætorio fecit. Ioannes pontifex, cum VI Kal. Iunias migraſſet è vita, Ruſticum Agapetum archidiaconum nactus eſt ſucceſſorē. Beliſarius interim milites ad reliquā recuperandā Africam miſit, aliosq; ad Sardiniā, & ad Ebuſam, Maioricam, & Minoricā inſulas, & in Siciliam ad Lilybeum recipiendū. omnibus omnia ex ſententia proceſſerūt, iis, qui miſſi fuerant Lilybeū, exceptis. hoc enim à Vandalis olim opera Amalafredæ mercatus habendi cauſſa occupatū Gotthi verbis Amalaſuentæ edocti ſuum eſſe, non Vandalorum dixerunt. Græcoſq; tanquam hoſtes, longe ab inſula repulerunt. Interim Pharas Gilimerem in monte Puppua diligenter obſedit, atq; à Mauris deiectus locum ſibi cuſtodiendum ſuſcepit, vt, nullo alimento inuecto, hoſtes fame debilitati vltro ad deditionem accederent. ad quam etiam Gilimerem, fide incolumitatis data, & ſpe præmiorum oſtentata, inuitauit. quod ille ſe facturum abnuit, atque ab eo panem tantum, ſpongiam, & cytharam poſtulauit. cuius poſtulati, vt noui, rationem curioſius inquirenti nuncius hanc reddidit; panem requiri dicēs, quòd poſtquam montem illum inſediſſet, panem coctum nullum vidiſſet; ſpongiam, vt Lacrymas, quibus conficiebatur, abſtergeret; cytharam vero, vt præſentem calamitatem flebilibus modis, haudquaquam eius artis ignarus, leniret. quæ vbi cognouit Pharas, hominis miſeratione permotus omnia miſit. Gilimer inde, cum, appetente iam vere, expugnationem timeret, atque inteſtinorum dolore intolerabili laboraret, Pharæ ſe conſilium ſequi velle, vt ſe Iuſtiniano dederet, indicauit. Cuius rei nuncio Beliſarius, vt qui hominem viuum ad Iuſtinianum ducere cuperet, eximie delectatus confeſtim Cyprianum ad rem conficiendam miſit. ac, Gilimere per eum in poteſtatem adducto, propere Iuſtinianum admonuit, ac redeundi poteſtatem petiuit. nam maieſtatis ab obtrectatoribus accuſatus, eorum occurrere machinationibus exoptauit. Iuſtinianus, his cognitis, optionem ei dedit, ſeu redire domum, ſeu manere in Africa vellet. Ille vero, reuerſionis conſilio expedito, cum Gilimere, & Vandalis captiuis ex Africa ſoluit, Salomone aduerſus tumultus, qui à prouincialibus mouebantur, cum magna exercitus parte relicto. eo vero vt venit, omnibus honoribus, qui victoribus vnquam tributi ducibus fuerant, eſt exceptus. præcipue ſpolia hoſtium per mediam vrbem incedens more triumphanrium prætulit. atq; ex propria domo pedibus ad circum, & ex circo ad Palatium Imperatoris proceſſit. erant autem ſpolia ſedes regis, & vehicula reginæ, aurea pocula, & alia menſæ regiæ inſtrumenta, argenti magna vis, aliaq; ſupellex à Genſerico nuper Roma ex Palatio Imperatoris aucta. in qua quoniam multa erant Hieroſolymis captis quondam ablata, Iuſtinianus eodem reportari oblata religione præcepit. Inter captiuos Gilimer purpurea veſte indutus vna cum omnibus propinquis ſuis, & Vandalis, qui proceritate corporum, & oris pulchritudine præcellebant, præcipue ſpectaculum præbuit. is, poſtquam in circo conſtitit, & Iuſtinianum in celſo throno ſedentem, & populum circunſiſtentem aſpexit, fortuna ſua ad rationē reuocata, illud Salamonis effudit: *Vanitas vanitatum,*

& omnia

& omnia vanitas. atque ipſe pariter vna cum Beliſario iuſſus ab iis, qui purpuram Imperatoriam ſuſtinebant, Imperatorem ſuppliciter adorauit. ea perfecta pompa decretum eſt, vt Beliſarius more maiorem triumphum iterum ageret, ac poſtero anno conſulatum adminiſtraret. Gilimerem Patricium Iuſtinianus feciſſet, ſi ab Arrianis deficere voluiſſet. ceterum ſummis aliis honoribus decorauit. Hilderici vero filios, & nepotes, tanquã ex Valentiniani ſanguine genitos & ipſe, & Auguſta comiter, ac liberaliter habuerunt. Recepta Africa, lux aliqua recuperandæ Italiæ eſt obiecta, opportune illud quidẽ, ſi ſine ipſius conſequi exitio, ac pernicie potuiſſet. Præerat tum Etruriæ Theodahatus Amalafredæ olim reginæ filius, homo litteris egregie eruditus, atque imprimis diſciplinæ Platonicæ ſtudioſus. verum plus, quàm ferre Tuſcorum animi poſſent, auarus, ac congerendæ, ſpoliandis populis, pecuniæ cupidus. hic, cum ſe odio flagrare apud Etruſcos, atque Amalaſuentam eo nomine intellgeret, cupiditate prodendę Iuſtiniano Tuſciæ, atq; Italię relinquẽdæ, accenſus eſt, eo animo, vt, cum ingentem vim pecuniæ recepiſſet, & conſularem dignitatem adeptus eſſet, reliquum ætatis Conſtantinopoli degeret. Hæc illo animo volutante, opportune legati à Iuſtiniano ad pontificem nouum Agapetum venerunt, de concordia reconcilianda inter eccleſias miſſi. quibus ille occulte conuentis, voluntatem vt ſuam ad Iuſtinianum deferrent, mandauit. Per eoſdem dies Athalaricus luxuriæ, ac temulentiæ deditus morbo læthifero eſt oppreſſus. cuius periculi Amalaſuenta à medicis certior facta ſubito res circunſpicere ſuas cœpit, &, quòd, mortuo filio, ſe Gotthorum odium ſuſtinere poſſe diffideret, iterum ſalutis ſuæ cauſſa regnum tradere Iuſtiniano decreuit. Interim Alexander à Iuſtiniano legatus Rauennam multis de rebus miſſus acceſſit. ac, concilio impetrato, Gotthis ſpectantibus omnibus, litteras reddidit, quarum hæc erant verba; Lilybeum, quod noſtrum erat præſidium, captum vi retines; milites, ac barbaros, qui à nobis in Campaniam transfugerunt, & ab Vliare Neapolis præfecto ſuſcepti ſunt, non reſtituis. Gratianam vero vrbem Illyricam nihil ad te pertinentem extremo milites tui incommodo affecerunt. hæc quo iure à te facta ſint, ſcire auemus. ad quæ illa reſpondit; Imperatorem opibus, iuſtitiaque præſtantem puero orbo, atque ægrotanti præſidium, non exitium oſtentare oportet. Lilybeum ille, & transfugas repetit, ac militum noſtrorum in hoſtes euntium iniuriam queritur ciuitati ſociæ per imprudentiam factam. ego vero peto ab eo, vt in memoriam reuocet, quibus eum ſemper officiis proſequuti ſimus. nuper autem, quemadmodum claſſem eius aduerſus Vandalos contendentem equis, commeatibus, atque omnibus rebus neceſſariis inſtruxerimus; quibus detractis, neque Africa adiri, neque tanta parari victoria potuit. ſimulque animo reputet, quàm æquum ſit, Athalaricum, quem ob collata beneficia præmium aliquod victoriæ expectare oportebat, Lilybeo, quod ditionis eſt ſuæ, exuere properare. Hæc illa palam legatis Imperatori renuncianda reſpondit. clam vero quærentibus, (ſic enim à Iuſtiniano acceperant;) cur ad ſe, ſicut oſtenderat, non tranſiſſet, ſe facturam, ſi filius vita cederet, atque Italiam illi conceſſuram, ſpopondit. Theodahatus autem Alexandrum Demetrij ſocium nactus, familiaritate contracta, & ipſe intimum animi ſui ſenſum aperuit, ac Tuſciam Iuſtiniano traditurum, ſi ſibi apud eum præmium eſſet, oſtendit. vterque inde eorum domum reuerſus Iuſtiniano renunciauit legationem. quibus rebus cognitis, ille mire lætatus, e veſtigio Petrum natione Illyricum, hominem diſertum, Theſſalonica in Italiam iuſſit adire, atque hæc ipſa primo quoque tempore explenda curare. Interea Etruſci aſſiduis Theodahati rapinis exacerbati ipſum de repetundis apud Amalaſuentam poſtularunt, atq; ab ea exerceri quæſtionem eiuſmodi popoſcerunt. qua re cognita, Amalaſuenta hominem coram adeſſe iuſſit, ac iudicio conſtituto conuictum ab accuſatoribus condemnauit, ac ſua cuiq; ablata reſtituere compulit. Subiit inde cogitatio animũ, præſtare, vt poſt mortem filij, quæ, ſæuiente morbo, non longe credebatur abeſſe, ipſum ad regnũ proueheret, atq; opes ſuas illius erga ſe ſtudio cõfirmaret. itaq;, accerſito illo, cum ſibi infenſum exiſtimaret, hac oratione demulcere contendit: ſe, quòd illum iudicio condemnaſſet, iuſtã afferre cauſſam poſſe. ipſum

enim Gotthis purgatum eſſe voluiſſe, vt filio mortuo, cum nemo præter eum ex Theodorici genere ſupereſſet, eum poſſet ſine aliqua Gotthorum criminatione prouehere. id autem ſe pro explorato facturã, ſi ipſe mores mutaret, & iureiurando affirmaret, ſe titulo regni contentum ſibi adminiſtrationem imperij permiſſurum. quod vbi Theodahatus audiuit, extemplo in ſpeciem omnem animo offenſionem abiecit, ac, tanto beneficio accepto, perpetuo fore ſe in eius arbitrio, ac poteſtate ſanctiſſimo ſe ſacramento adegit. atq; ita Athalarico mortuo, iubente Amalaſuenta, à Gotthis ad regnum eſt euocatus. Hoc anno, vt ſcribit Procopius, ſol ſine radiis, perinde, ac luna, prodigioſe refulſit, ac magna ex parte deficere viſus eſt. itaq; neque bella, neque fames, neque peſtilentia hominibus defuerunt. Epiphanio epiſcopo Conſtantinopolis mortuo, Theodora Auguſta in eius locum Anthemium, ſiue Anthimum epiſcopum Trapezuntis ſuffecit, hominem ſecum contra Chalcedonenſe Concilium ſentientem. quæ res poſtea Eccleſiam non mediocriter perturbauit.

THEODAHATVS REX.

REGNO vero ad Theodahatum delato, Amalaſuenta ad ſenatum Ro. litteras miſit, in quibus ipſa ſe poſt filij obitum regnum ad Theodahatum tranſtuliſſe, ſignificauit, virum non tam generis ſplendore fulgentem, quã virtutis, & doctrinæ laude præſtantem. Theodahatus autem cum ceteris in rebus Amalaſuentæ prudentiam extulit, tum præcipue in eo, quod antè ſe legibus, & iudicio ſubieciſſet, quàm ad regni culmen eueheret, ac ſuam prius conſcientiam expiaſſet, quàm cenſuram regni mandaret. eodem etiam modo vterque legatos cum litteris ad Iuſtinianum miſerunt, nouum regem ſublectum in ipſius orbitate regiæ nunciantes, ac pacem cum deceſſoribus ſuis conſtitutam iiſdem ſanciri conditionibus poſtulantes. Theodahatus autem magiſtratus aliquot in inſequentes annos declarauit, atq; eis iuris æquabilitatem per litteras, quæ cum ſuperioribus apud Caſſiodorum leguntur, ſummo opere commendauit. inde, veteribus ſimultatibus animo repetitis, omne ſuum ſtudium ad vlciſcendam ipſam, cui omnia debebat, Amalaſuentam, conuertit. itaque propinquos inimicorum eius reduxiſſe ab exilio non contentus, neceſſarios etiam morte affecit, atque ipſam demum per cauſſam conſeruandæ inter Gotthos concordiæ in lacus Vulſinienſis inſulam relegauit, ibiq; firmo cuſtodiri præſidio iuſſit, cum nondum legati ad Iuſtinianum miſſi in Græciam perueniſſent. veritus autẽ, ne eam rem Iuſtinianus iniquo animo ferret, Liberium, & Opilionem ſenatores ſummiſit, qui ſe nihil durius in eam conſuluiſſe, licet grauiſſime prouocatum, docerent. atque Amalaſuentam in eandem, quam ipſe, ſententiam ſcribere, compulit. Petro legato proficiſcenti Iuſtinianus mandarat, vt palam cum Amalaſuenta de cauſſa Lilybei tractaret, ſecreto autem de ratione Italiæ prodendæ cum ipſa, & Theodahato conficeret. Petrus autem, cum in Græciam acceſſiſſet, obuius oratoribus Amalaſuentæ factus de Theodahati prouectione, inde, cum Apolloniam perueniſſet, legatis Theodahati de Amalaſuentæ relegatione cognouit, quibus rebus Iuſtiniano nunciatis, ibi donec noua mandata acciperet, ſibi ſubſiſtendum putauit. Iuſtinianus, his acceptis, Petro mandauit, vt Amalaſuentam ad fugam in Græciam capeſſendam impelleret; Theodahato vero, & Gotthis vt iuſtam ſuam aduerſus eos iracundiam aperiret. Ex legatis Theodahati vnus Liberius ſyncere, ac vere omnia, vt acta erant in Amalaſuentam, expoſuit, alter vero Opilio Theodahatum crimine fruſtra niſus eſt liberare. Interim Gotthi Amalaſuentæ inimici Theodahato perſuaſerunt, præſens vitæ eius periculum imminere, niſi Amalaſuentæ vitam eripuiſſet. itaque permiſſu eius ad inſulam, in qua erat, venerunt, atque eam nece ſtrauerunt. quæ res maximum Italis, Gotthisq; mœrorem intulit. erat enim fœmina, vt diximus, omnibus virtutibus ad alliciendos, & retinendos hominum animos ad miraculum exornata. Petrus in Italiam profectus, cum Amalaſuentæ necem audiſſet, Theodahato, & Gotthis aperte denunciauit, Iuſtinianum nullam fœderis cum eo icti rationem in poſterum habiturum, & necem Amalaſuentæ armis perſequuturum. Theodahatus

autem

autem tanta væcordia fuit, vt cum interfectores eius in honore haberet, tamen id
eos iniuſſu ſuo feciſſe contenderet. Quibus de rebus omnibus Iuſtinianus vbi
certior fuit factus, bellum aduerſus eum parauit, quo deinde Gotthorum in Italia
imperium concidit. atque ipſa Italia omnis atrociſſimarum calamitatum exempla
perſenſit, quarum expoſitione hæc hiſtoria terminabitur, ac Mundum Illyrici præ-
fectum Dalmatiam eorum prouinciam inuadere iuſſit: Beliſarium vero conſulem 535
cum claſſe, & copiis Africam verſus curſum intendere; ſed, vbi Siciliam attigiſſet,
in eam commeatus petendi cauſſa deſcendere, &, ſi facultas daretur, inſulam oc-
cupare, atq; in poteſtate retinere. quod ſi rem effici, aut tentari non poſſe cenſeret,
in Africam occulto conſilio maturare. Litteras deinde ad reges Francorum miſit,
quibus iniuriam Amalaſuentæ eorum affini factam, & cupiditatem vindicandi
ſuam expoſuit, eosq;, vt ſibi communibus armis adeſſent, rogauit ad communes
hoſtes Arrianos delendos, quos par eſſet credere, aliquando exēplo Vandalorum
concepti odij acerbitatem in Catholicos effuſuros. ſimul etiam munera, præmiaq;
ingentia, ſi in huius belli ſocietatem venirent, promiſit. quibus Franci illecti armis
ſe affuturos ſpoponderunt. His rebus in hunc modum in Gotthorum perniciem
conſtitutis, res inde proſpere geri eſt cœpta. Mundus in Dalmatiam progreſſus, ſe-
cundo cum Gotthis, qui ibi erant, prælio decertauit, ac caput prouinciæ Salonam
in poteſtatem adduxit. Beliſarius autem in Siciliam profectus primo aduentu Ca-
tanæ oppidum cepit; deinde, translato Syracuſas bello, vrbē haud magno negotio
ad deditionem adduxit. quo facto, multæ aliæ vltro ſe dediderunt. Panormus,
quòd munitione, præſidioq; valido teneretur, difficiliorē habuit expugnationem.
ad extremum tamen & ipſa egregio ducis conſilio venit in ditionem. nam, claſſe
intra portum inuecta, & muro à parte maris, qui propugnatoribus erat vacuus, op-
pugnato, cum iactis anchoris, naues firmaſſet, ſagittarios ad malorum faſtigium
ſuſtulit, qui altitudine ſua vrbis propugnacula ſuperabant. vnde ex alto hoſtes ſa-
gittis vndique icti, atque languidiores, & timidiores deſperatione tuendæ vrbis ef-
fecti, vrbem, nulla mora interpoſita, dediderunt. ita inſula breui in poteſtatē Iuſti-
niani conceſſit. Beliſarius cum ceteris in rebus ſecunda fortuna vſus eſt, tum in ea
vel maxime, quòd, Sicilia in poteſtatē redacta, poſtremo conſulatus die Syracuſas
ingreſſus eſt. magno plauſu Siculorum exceptus ingentem vim nummorum accla-
manti populo ſparſit. atque ibi per hiemem mandata Iuſtiniani opperiens manſit.
hæc autem vbi Petrus legatus audiuit, inſtare acrius, & Theodahato grauiora mi-
nari, niſi Iuſtiniano ſatisfeciſſet. quo ille metu perculſus, atq; attonito ſimilis, voce
amiſſa, non aliter, ac ſi bello captus eſſet, remotis arbitris, Petrum ſeducit, & ſe, ſi
pacem habuerit, hæc omnia Iuſtiniano præſtiturum promittit. in primis ſe Sici-
lia vniuerſa ceſſurum, illique coronam auream trecentarum librarum in ſingu-
los annos daturum, Gotthorum tria millia ad eius arbitrium ſummiſſurum. ipſi-
us, aut ſenatus iniuſſu neminem aut vita, aut facultatibus multaturum, neque ad
Patriciatum, aliamve dignitatem aliquem producturum, ſed eam poteſtatem ab
Imperatore poſtulaturum. populum Romanum in ſolemnibus acclamationibus
prius nomen Imperatoris, deinde Theodahati in omnibus locis, quibus res tulerit,
proditurum. ſtatuam nullam ſibi, niſi altera Imperatori ponatur, poni paſſurum, ita
vt dextram Imperator, læuam ipſe obtineat. atq;, his compoſitis, Petrum dimittit.
illo inde profecto, metus inceſſit, ne, ſi conditiones illas Iuſtinianus abnueret, bello
ſe protinus oppugnaret. quare Petrum iam mare tranſgreſſum reuocauit, ac præ-
ſentem, num conditiones illas Iuſtinianum accepturum putaret, rogauit. Petro
vero ambigere ſe dicente, Quod ſi non accipiet, inquit, qui rerum exitus erit? tum
Petrus, Armis res erit decernenda. Theodahato vero id parū æquum eſſe innuen-
te, Atqui cur non eſt æquum, inquit, vt ſua quiſq; ſtudia perſequatur, & vt tu mor-
tem hominibus inſontibus infers, ſic ille Imperio ſuo vicinas regiones adiungat?
Quibus verbis Theodahatus permotus, Italiā ſponte ſe dimiſſurū oſtendit, in idq;
& ipſe, & Gudila vxor eius ſacramentum concepit. Petrumq; iureiurando adegit,
vt prius primas cōditiones Iuſtiniano exponeret; deinde, ſi eas reſpuiſſet, ad ſecun-
das tranſiret. veritus inde, ſi ſine magni viri auctoritate res ageretur, ab Imperatore

ne ſperneretur, in eam legationem Agapetum pontificem deſtinauit. recuſanti vero, ac difficultates domeſticas afferenti & ipſi, & ſenatui ita ſcripſit, vt ſe eos, & vxores liberoſq; eorum gladio perempturum minatus ſit, niſi Imperatorem ab exercitu in Italiam traducendo auerteret. quamobtẽ Agapetus, legatione pro Italiæ ſalute ſuſcepta, vaſa ſacra pro neceſſario comparando viatico oppignorauit, atque iter ingreſſus Græcia claudum, & mutum maximo aſtantium ſtupore ſanauit. inde x Kal. Maij Conſtantinopolim adiit. ibi à Iuſtiniano, & cuncta ciuitate pro ſedis dignitate receptus, comiter omnes ad ſe adeuntes tractauit, vno epiſcopo Anthimo excepto, quem propter hæreſim à ſalutatione ſummouit. Pòſt autem in colloquium cum Imperatore congreſſus, priores conditiones propoſuit cum his litteris, quæ ſunt apud Caſſiodorum: *Quanto ſtudio veſtram amicitiam expetam, Sereniſſime Princeps, primum ex Petro legato veſtro, deinde ex Agapeto, homine ſanctiſſimo, cognoſcetis. quem virum ſacerdotio clarum, & doctrinæ laude conſpicuum meam ad vos voluntatem deferre oraui, Deo confiſus, fore, vt ſuis ille meritis & vobis maxime placeat, & mihi, quod peto, à veſtra ſerenitate obtineat.* Quibus conditionibus à Iuſtiniano repudiatis, alteras has cum his litteris protulit, quarum Procopius meminit: *Ad regnum ego nõ alienus acceſſi. ſiquidem ex rege auunculo natus ſum, verum rei militaris imperitus, ac bellicorum tumultuum inſuetus, vt qui me diu in litterarum ſtudiis exercuerim, atque in eis ſtudiũ meum omne conſumpſerim, ex quo mihi turpe eſſe exiſtimo, pro terreſtris imperij poſſeſſione dimicationem vitæ, libertatiſq; ſubire. Quamobrem, ſi mihi prædia, vnde me alere poſſim elargieris, totius tibi Italiæ adminiſtrationem remittam, &, cui tu iuſſeris, tradam.* Qua conditione accepta, Iuſtinianus Athanaſium, & Petrum ad eum legauit, atque ita reſcripſit: Sapientem te eſſe antea fama deferente acceperam: nunc re ipſa doctus intelligo, cum ancipites belli vitare caſus decreueris, quos qui non horruerunt, plerumq; fortunæ ludibrium præbuerũt. quod vero nos amicos potius experiri, quàm hoſtes, volueris, haudquaquam tui te conſilij pœnitebit. nam omnia, quæ poſtulas, impetrabis. tu cum Athanaſio, & Petro pacta conficies, Beliſario vero poſſeſſionem Italiæ trades. Legatis præterea mandauit, vt pactis ſacramento firmatis, Theodohato prædia Imperatoris, quas Patrimonium dicerent, aſſignarent, eumq; in manus Beliſarij Italiam permittere procurarent. Per eoſdem dies togatus Agapetus à Iuſtiniano, vt Anthimum ad ſalutationem admitteret, omnino ſe facturum negauit, niſi Catholicam ille confeſſionem expromeret, ac ſuam ſedem repeteret: neque enim fas eſſe, vt in ſede Conſtantinopolitana, prauæ fidei, atque alienæ eccleſiæ epiſcopus reſideret. Theodora vero Auguſta pro eo ſe interponente, & varie preces, minaſq; miſcente, nunquã de ſuſcepta dimoueri ſententia potuit. quin etiam de criminibus eius ab epiſcoporum, & monachorũ libellis edoctus illum communione, atque officio, quouſque reſipiſceret, exuit, eo nomine, quòd contra leges Eccleſiam inuaſiſſet, & à Catholicis defeciſſet. atque eos libellos Iuſtiniano exequendos porrexit. quod vbi Anthimus ſenſit, pallium Imperatoribus reddidit. Agapetus vero Menam ei ſuffectum fidẽ Chalcedonenſis Concilij amplectentem, (quod adhuc Ro. pontifex nullus effecerat) manus impoſitione ſacrauit. Inde, Pelagio diacono apocriſiario apud Iuſtinianũ inſtituto, dum profectionem adornat, aduerſa tentatus valetudine x Kal. Iunij Conſtantinopoli obiit. Tum Auguſta Anthimi, & Eutychianorũ vicem ſolicita Vigilium ipſius diaconum aduocauit, ac pontificatũ ei, & centenaria decem auri ſpopondit, ſi ſe Anthimum reſtituturum, fidemq; eius confirmaturum repromitteret. quod ille ſummo animi ſtudio ſanxit. atque inde Romam cum cadauere Agapeti diſceſſit. Interim, dum hæc aguntur, Grippa, & Aſinarius Gotthorum duces magnis cum copiis ſe in Dalmatiam contulerunt, ac cum Mauricio Mundi filio ex inſperato occurrente congreſſi ancipiti prælio decertarunt. nam & Gotthorum primores, & fortiſſimus quiſque occubuit, & Romani ferme omnes vna cum Mauricio duce deſiderati ſunt. qua clade audita, Mundus pater confeſtim accurrit, ac Gotthos in fugam actos facile profligauit, verum & ipſe cupidius inſequutus, vulnere à fugiente quodam accepto, interiit. quo tempore carmen Sibyllinum ad id vſq; ætatis obſcurum eſt intellectum, quod erat, fore, vt, cum Africa reciperetur, Mundus cum ſua prole periret. ita vtrinque

magna

magna clade diſceſſum eſt. Hoc autem vt Theodahatus accepit, oratores, qui à Iuſtiniano miſſi cum acceptis conditionibus venerant, negligere cœpit, vel naturali ingenij inconſtantia motus, vel à ſuis ſpe Italiæ retinendæ inflatus. Petro autem iurganti, ac perfidiam identidem intonanti ferociter reſpondit, ſe tamdiu legatis parſurum, dum legatorum officio fungerentur. legatum autẽ violare tum demum fas eſſe, cum regem contumelia prouocaret, aut alienum cubile iniret. cui legati, quæ in rem eſſe viſa ſunt, reſponderunt. (nam quod de tentata aliena pudicitia inieceret, id non ad veritatem, ſed ad quærendam honeſtæ cædis occaſionem dixerat.) ac mox Iuſtiniani litteras ad Gotthorum principes miſſas, ipſis iubentibus, recitarunt, in quibus maximæ ille ſibi curæ fuiſſe ſignificabat, vt eos ad ſuam remp. moresq́; traduceret; qua ex re illos non mediocrem voluptatis fructum capturos confideret. quòd cum dignitatis amplificatione ad ritus ſibi notiſſimos tranſituri eſſent. quibus auditis, Theodahatus omnino ſe nihil præſtare velle promiſſorum ſubiecit, ac legatos cuſtodiri cum cura præcepit. Interim Iuſtinianus, rebus Dalmaticis cognitis, Conſtantianum regij ſtabuli magiſtrum aduerſus Gotthos in Dalmatiam miſit, Beliſarium vero primo quoque tempore tranſire in Italiam è Sicilia cum omni apparatu bellico iuſſit. Conſtantiano Dyrrachij delectum habente, Grippa Salonam recuperauit. inde, eo in portum Epidauri inuecto, e veſtigio à ſpeculatoribus Conſtantianum cum infinita multitudine aduenіſſe eſt monitus: quo nuncio perturbatus, cum mare in poteſtate Romanorum, & Salonam haud munitam eſſe videret, nec ſatis oppidanorum fide confideret, exercitum inde eduxit, & in campis inter Salonam, & Scardonam interiectis caſtra fecit. Conſtantianus inde ex Epidauro Liſſum aduectus, rebus, quas Grippa geſſerat, cognitis, Salonam verſus nauigauit, copiisq́; in terram expoſitis, aliquantum quieuit. inde quingentis delectis militibus duce Sifila, miſſis occupare anguſtias iubet; atq; ipſe cum reliquis ſubſequi pergit. & peditatu, ac claſſe in portum inducta, vrbem ingreditur, murosq́; eius reficere, & propugnacula reponere ſtudet. quod vbi cognouit Grippa, poſt ſeptimum diem, caſtris ſublatis, exercitum Rauennam reduxit. atq; ita nullo negotio Conſtantianus Dalmatiam, Liburniámque omnem in ditionem redegit, Gotthis, qui in iis locis relicti fuerant, ſe tradentibus. Romæ nuncio de pontificis Agapeti morte accepto, XIII Kal. Septembris Theodahatus Siluerio ſubdiacono Ormiſdæ; de quo diximus, filio ad pontificatum ſuffragatus eſt, cum mortem clero intentaſſet, niſi eius ordinationi aſſenſum præbuiſſet. ſacerdotes autem quidam non ſubſcripſerunt, antequam conſecraretur, at poſtquam conſecratum viderunt, & ipſi probarunt. Agapeti corpus Romam relatum XII Kal. Octobris ſepulturæ mandatum eſt. Poſtero anno, quem poſt conſulatum Beliſarij appellarunt, 536 Beliſarius, iuſſu Imperatoris, præſidio Syracuſis, Panormiq́; relicto, cum omnibus copiis Meſſana euectus Rhegium nauigauit. quò vbi acceſſit, e veſtigio omnes ex vicis, qui nudati muris erant, odio Gotthorum, à quibus affligebantur, deditionem fecerunt. quin etiam Ebrimius Theodahati gener vltro cum ſuis omnibus ad eum tranſiit. qui ſtatim ad Iuſtinianum miſſus præter cetera præmia etiam Patriciatus dignitate affectus eſt. hinc exercitus per Bruttios in Lucaniam terreſtri itinere, claſſe ſubſequente, deductus. vbi vero in Campaniam ventum eſt, Neapolis ſeſe obiecit, vrbs & natura munita, & præſidio Gotthorum valido confirmata. Eò poſtquam ille acceſſit, claſſem ex alto in portum iuſſit induci, ac, caſtris ad vrbem poſitis, præſidium, quod in ſuburbano erat, ad ſe deditione traduxit. deinde iis, qui in vrbe erant, delectos ad ſe mittere viros conceſſit, vt ipſi & poſtulata ſua cognoſcerent, & ciuitati ſententiam indicarent. Neapolitani Stephanum ſpectatæ moderationis virum miſerunt. qui ad Beliſarium progreſſus, grauiter conqueri cœpit, quòd ipſe Neapolitanos nulla laceſſitus iniuria oppugnatum veniſſet. ſe, Gotthorum præſidio arcem tenente, ita premi, vt deditionis arbitrio careant. Gotthos autem, liberis, vxoribus, & precioſiſſimis rebus ſuis apud Theodahatum relictis, ne id quidem ſine ſua pernicie poſſe moliri. cur non ille prius Romam recuperaret, qua capta nullo deinde negotio potiturus Neapolis eſſet? cui Beliſarius, cauſſa ſui conſilij prætermiſſa, reſpondit, ſuadens, vt Neapolitani exercitum Impe-

ratoris pro ipſorum, totiusq; Italiæ libertate miſſum reciperent. Gothi vero vt aut ad ſe tranſirent, honeſtiſſimo loco futuri, aut impune domos ſuas repeterent. quòd ſi has conditiones, inquit, ſpreueritis, ſcitote, me pro hoſte habiturum, quicunq; ſe mihi primus obiecerit. hæc palam renuncianda edidit. ſecrete autem multa Stephano pollicitus eſt, ſi Neapolitanos ad partes Imperatoris traduceret. Stephanus in vrbem reuerſus legationem expoſuit. inde vnà cum Antiocho Syro Neapolis inquilino Neapolitanos ad faciendam deditionem hortari cœpit. Paſtor autem, & Aſclepiodorus oratores, Gotthorum parte ſuſcepta, nihil nouandum eſſe cenſuerunt. itaque, conſultatione adhibita, Stephanum ad Beliſarium remiſerunt cum iis poſtulatis, quæ nunquam eum admiſſurum putarunt, petentes, vt ea iureiurando interpoſito confirmaret. quæ vbi ille cognouit, ſine cunctatione præſtiturum vniuerſa reſpondit. itaque Neapolitani in eam ſententiam inclinarunt, vt Siculorum exemplo exercitum Imperatoris in vrbem reciperent, ac ſeruituri Gotthorum libertatem Imperatoris præferrent. quod vt vidit Paſtor, in concionem aduocatos monuit, vt incertum eſſe belli Martem conſiderarent, viderentq;, ne ſalutem ſuam Beliſario maiora, quàm præſtare poſſet, pollicenti temere proderent. nam ſi penes Gothos victoria erit, illi vos, inquit, tanquam hoſtes ſæuiſſimis tormentis excruciabunt, quòd nulla vrgente neceſſitate ab ſe defectionem feceritis, ſi penes Beliſarium. ipſe vos ſemper, tanquam lubricæ fidei homines, ſuſpectos habebit. ſin autem fidem Gotthis præſtiteritis, & à Gotthis maxima poſt victoriam beneficia expectare poteſtis, & ab Imperatore ſeruatæ fidei veniam ſperare debetis. neque vero Beliſarius ad has conditiones accipiendas veniſſet, ſi per vim vrbe ſe potiturum ſperaret, cui ad ſuam defenſionem nihil rerum opportunarum deeſſet. qui, ſi æquius agere vellet, Theodaharum, & Romam prius aggredi debuiſſet. nam tum Neapolitani ſine fidei iactura deditionem feciſſent. quibus dictis ſimul Iudæos produxerunt, qui nihil in vrbe deeſſe aſſeruerunt, quod ad eius defenſionem vſui eſſet, & Gothos, qui ſe mœnia tutaturos dixerunt. quibus rebus Neapolitani inducti Beliſarium diſcedere ab vrbe iuſſerunt. quare Beliſarius vrbem oppugnare conſtituit. ac primum, ſcalis ad muros admotis, in vrbem tranſcendere contendit, verum, licet ſæpe tentaſſet, cum magno militum detrimento ſemper receſſit. neq; enim adiri vrbs à mari poterat, & à terra ſitus difficultas, atque accliuitas omnem proficiendi materiam adimebat. itaq;, oppugnatione omiſſa, aquæductum, qui aquam in vrbem deferebat, ad vſum eius impediendum intercidit. verum & ea re parum ciuitati nocuit, quòd vrbs puteis abundaret, vnde aquæ affatim haurirentur. Interim Neapolitani nuncios ad Theodahatum miſerunt, rogatum, vt ſibi primo quoq; tempore ſubueniret. quod ille ſiue propter inſitam ingenij tarditatem omiſit, ſiue propter victoriæ deſperationem, quam ex aduerſis rerum futurarum ſignis conceperat. his de rebus Beliſarius in magnis rerum anguſtiis verſabatur. neque enim Neapolitanos ad ſe defecturos ſperabat, & difficultatem expugnandæ vrbis in dies augeri videbat. ſimulq; verebatur, ne, ſi res longius traheretur, omittenda ſibi obſidio eſſet, vt in Theodahatum, Romamq;, ita vrgente neceſſitate, contenderet. itaque, multis irruptionibus fruſtra tentatis, exercitui profectionem indixit. quo minus vero remanſerit, noua oblata rei bene gerendæ occaſio attulit cauſſam. Iſaurus quidam, vt aquariam diſciplinam cognoſceret, aquæductum ab ea parte, quæ perrupta fuerat, ingreſſus, cum totũ oculis perluſtraret, in petram quãdam incidit ibi à natura locatam, quæ ab architectis tantũ perforata fuerat, quantũ ad labentis aquæ tranſitum ſatis eſſet. ea mole ſemota, animaduertit, per ipſum aquæductum viros incedere armatos commode poſſe. itaq; inde profectus, per amicum conſilium ſuum ad Beliſarium detulit. atq; præmiis ab eo ad rem aggrediendam impulſus ſilẽtio noctis cum miniſtris ad locũ reuerſus, petram illam ſenſim elimando, & abradẽdo, ne factũ ſtrepitu proderetur, ita conſumpſit, vt miles armatus ea trãſire facile poſſet. qua re perfecta, Beliſarius imminens vrbi exitium cernens, ſi armatus eam exercitus iniuiſſet, Stephanum euocatum ſic eſt allocutus, vt incommoda omnia, quæ in expugnatione captarum vrbium, etiam inuito duce, patienda eſſent, exponeret, cædes, rapinas, incendia, ſeruitutes, contumelias,

melias, ceteraq; mala, quæ hoſtilis inferre libido in victoria ſolet. ea vero cum Neapoli imminere videret, ſe miſericordia tangi, atq; eos magnopere ad deditionem hortari. Stephanus, quæ audiuerat, ſuis lacrymans retulit. verum, obſtinatis ad fidem Gothis præſtandam animis, nihil profecit. qua re cognita, Beliſarius cõſilium irruptionis cum ſtrenuis ducibus contulit, atq; ipſe omnia ad vrbem inuadendam neceſſaria præparauit. Primis ergo tenebris præfecti, quibus hoc negotium datum erat, cum quadringentis armatis ad os aquæductus venerunt, verum à pleriſq; periculo agnito derelicti, re irrita, ad Beliſarium redierunt. quibus increpitis ducentos ille alios dedit, qui magno animo ſe omnia facturos, quæ ſtrenuis viris eſſent digna, dixerunt. Interim Beſſas ſermonem cum Gotthis, qui proximam aquæductui turrim cuſtodiebant, inſtituit, vt eo colloquio animos eorum ab omni incedẽtium per aquæductum ſtrepitu auocaret. atq; vt ad Beliſarium multa præmia relaturi ſe conferrent, clamare; illi vero Beſſam illudentes Beliſario, & Iuſtiniano probra ingerere. Romani, cum iam per aquæductum in vrbem perueniſſent, quòd ſuperne intectus eſſet, & cocto ex latere celſos fornices haberet, vbi nam eſſent, ne coniectura quidem aſſequi poterant, neq; inde deſcenſus patebat. vlterius inde progreſſi ad locum venerunt, vbi aquæductus aperta teſtudo erat, domui cuidam humiliori ſubiecta à ſola anicula paupere habitatæ. ibi, agitatis de inuadendo conſiliis, miles vnus, armis poſitis, manibus & pedibus enitẽdo in eam peruenit, ac mulierem clamorem edere volentem mortis periculo intentato exterruit, ac reſtem validam ad oleæ ſuperſtantis truncum alligatam militibus ipſis porrexit. qua illi ſtatim arrepta ad vnum omnes incolumes euaſerunt. ac quarta vigilia ad muros vrbis progreſſi, cuſtodes duos incautos obtruncant, atque, vt compoſitum fuerat, tuba ſignum rei perfectæ edunt. quo accepto, Beliſarius in id intentus ſcalas ſtatim muris à terra applicuit, atque eos e veſtigio capit. inde ad eos, qui ad mare pertinebant, conuerſus, Iudæis acriter reſiſtentibus, nihil profecit. vbi vero illuxit, qui intrauerant, Iudæos à tergo adorti exterritos fugarunt, atq; apertis portis Romanum exercitum receperunt. qui vero ad portas Orientales diſpoſiti fuerant, cum ſcalas non haberent, fores portarum à cuſtodibus deſtitutas incenderunt, & pariter vrbem ingreſſi ſunt. Vrbe ex omni parte capta, paſſim cædes, incendia, direptionesq; ſunt factæ, quouſq; Beliſarius edixit, vt ab Neapolitanis iam ditioni ſuæ ſubiectis abſtinerent, & qui Gotthos viciſſent, ne ſe vinci ab iracundia ſinerent, bona ſibi haberent; vxores, & liberos, quos cepiſſent, viris, & parentibus redderent. ita omnes ſtatim ſine iniuria reſtituti ſua domicilia cum auro abſcondito receperunt. Gotthi benigne tractati. Paſtor vrbis defendendæ auctor ſupplicio acriore repentina morte correptus eſt. Aſclepiodotum ſocium eius populus conuiciis impetitum, deinde obtruncatum fœdiſſime lacerauit. atque eodem furore adactus cadauer Paſtoris palo ſuffixit. hunc exitum Neapolitana obſidio poſt diem viceſimum habuit. His rebus cognitis Gotthi, qui circum Romam erant, mirati primum, quòd Theodahatus adeo ignauia obtorpuiſſet, vt nullo modo his tantis malis occurreret; deinde ſuſpicati, ne is Italiam Beliſario prodere cogitaret. itaque, conſilio capto, in locum non longe à Circeiis ſe contulerunt, ibiq; cõuocati, omnibus probris in Theodahatum congeſtis, Vitigem regem ſibi depopoſcerunt, virum non ſummo loco natum, ſed rebus militiæ bene geſtis ſpectatum. qua re audita, Theodahatus exanimatus repente Roma Rauennam ſe contulit. Vitiges autem extemplo Optarum Gotthum priuata Theodahato ſimultate infenſum cum parata ſatellitum manu immiſit, qui illum aut viuum ad ſe adduceret, aut morte afficeret. is profectus, atque illum in itinere in ſolo reſupinatum adeptus, tanquam victimam, interfecit. Eodem anno Iuſtinianus, prout pontifici Agapeto promiſerat, damnationem Anthimi ſibi confirmandam ſuſcepit. itaq; Orientis epiſcopis aduocatis, cum nonnulli etiam ex Italia ab Apoſtolica ſede prius miſſi adeſſent, Concilium habuit in ædibus S. Mariæ Deigenitricis prope magnam eccleſiam, cui Menas epiſcopus vrbis præſedit. ibi v. Nonas Maias, cùm epiſcopi, & abbates Orientis eoſdem libellos, quos Agapeto aduerſus Anthimum obtulerant, edidiſſent, placuit, vt Anthimus adeſſe intra certos dies iuberetur, negotiumq; eius conquirendi certis epiſcopis datum eſt.

Pridie nonas, conuocato iterum Concilio, cum epiſcopi ſe reperire illum potuiſſe negarent, nouus ad ſe ſiſtendum dierum terminus eſt præſcriptus, aliiſq; epiſcopis eius inquiſitio data, atq; hoc idem tertium, cum VI Idus conueniſſent, eſt factum. Ad extremum, cum XII Kal. Iunias iam quartum conuocati nuſquam Anthimum reperiri, neq; ad dicendam cauſſam iam ter eitatum occurrere animaduerterent, ſententiam in eum tulerunt, in qua Agapeti auctoritatem ſequentes, ipſum communione, Eccleſia, & nomine Catholico ſpoliarunt, eo nomine, quòd contra ſacras leges Eccleſiam inuaſiſſet, & decreta Catholica reſpuiſſet. præcipue autē Menas ſententiam in eum tulit, cui reliqui ſubſcripſerunt. Inde pridie Nonas Iunias, cum iidem epiſcopi in eodem loco coiſſent, Theodorus Imperatoris Referendarius quoſdam libellos epiſcoporum, abbatumq; contra Seuerum, Petrum, & Zoaram hæreticos Eutychianos Iuſtiniano porrectos protulit. quibus recitatis, patres ſummo conſenſu eos anathemate perculerunt, Mena item epiſcopo ſententiam pronunciante. quibus rebus cognitis, Iuſtinianus VIII Idus Auguſti edictum & ipſe edidit, in quo ſententiam Agapeti, & Concilij primum contra Anthimum, deinde contra Seuerum, Petrum, & Zoaram confirmauit. atque Anthimum in vrbe eſſe Conſtantinopolis vetuit. Ex quibus rebus declaratur, falſos eſſe eos, qui Iuſtinianum Eutychis hæreſim approbaſſe, & pro Anthimo cum Agapeto iurgaſſe, memoriæ tradiderunt, aduerſus ipſa Conciliorum acta, quæ illi aut non legerunt, aut lecta certe poſthabuerunt. Inde III Kal. Octobris Petrus Hieroſolymorum epiſcopus, ſuorum epiſcoporum Concilio habito, hæc eadem omnia confirmauit.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XVIII,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia tertius.

Vitiges Rex.

INTERIM Vitiges rex cum Gotthis, qui ſecum aderant, Romam perrexit. ibi, nece Theodahati perſpecta, Theodiſclum filium eius ſtatim in cuſtodiam tradit, atque oratione ad Gotthos habita docet, ſe Rauennam petere velle, & bellum in Gallia cum Francis conficere, vbi maior pars Gotthorum ſit occupata; atque, eo finito, in Beliſarium ſe conuertere. quod iter pro fuga non eſſet accipiendū, cum commodi, non metus cauſa ſuſcipiatur. De Roma non eſſe, cur laboretur. nam Romanos fidelem operam præſtituros, & ſe firmo Gotthorum præſidio relicto ad eam aduerſus omnem impetum defendendam celeriter reuerſurum. Hoc à Gotthis conſilio collaudato, Siluerium pontificem, & ſenatum, ac populum ad fidem erga Gotthos tuendam hortatus eſt, iuſtiſſimo Theodorici Imperio memorato, atque, eis in hæc verba ſacramento adactis, & quattuor Gotthorum millibus cuſtodiæ vrbis cum Laudere præfecto relictis, cum cetero exercitu Rauennam contendit, multis ſenatorij ordinis obſidum loco ſecum adductis. quò vbi peruenit, vt Imperium magis ſtabiliret, Mataſuentam Amalaſuentæ filiam, virginem eximiæ pulchritudinis, vxorem ſibi deſpondit, & Gotthos ex omni Italia contractos armis inſtruxit. Paulo antè Theodahatus, cum citimam Galliæ portiunculam Francis ſe remiſſurum, & aureorum viginti millia traditurum, ſi ſibi aduerſus Beliſarium auxilio

auxilio eſſent, ſpopondiſſet, rebus nondum abſolutis, erat mortuus. itaque Gotthi adhuc, duce Martia, illam regionem tenebant. Hos igitur Vitiges cum ſe nec tuto ſuis ſubſidio venire, neque ſatis aduerſus Francorum impetum roboris videret habere, ſi ipſe Romam cum vniuerſo exercitu ſe reciperet, primoribus adhibitis ita diſſeruit; præſtare, vt Francis Galliam, & promiſſam à Theodahato pecuniam darent, quàm committere, vt ſe cum Beliſario iungerent. facile enim poſt partam victoriam amiſſa recuperari omnia poſſe. atque ita extemplo legatos, qui Galliam, & pecuniam traderenr, ac ſocietatem cum Francis componerent, miſit. hi fuere reges Childebertus, Theodebertus, & Clotharius, qui, partitis inter ſe pecuniis, amicitiam pepigerunt, ita tamen, vt clam ſe ſummiſſuros ex alienigenis ſubſidia dicerent. nam aperte arma aduerſus Romanos ſociare non poſſe, quòd paulo antè promiſiſſent, Imperatori ſe auxilia præſtituros. quibus rebus confectis, legati Romam redierunt. & Vitiges Gotthos, ac ducem Martiam ex Gallia reuocauit. Dum hæc à Gotthis aguntur, Beliſarius Neapolim, itemq; Cumas præſidio confirmauit. neq; enim vllus alius munitus erat in Campania locus. Romani vero eundem Romæ exitum fore, qui fuerat Neapoli, veriti, Siluerio pontifice cohortãte, Fidelium Mediolanenſem, Athalarici quondam quæſtorem, ad Beliſarium miſerunt, monitum, ſe, ſi propius acceſſiſſet, vrbem tradituros. quo nuncio accepto, ille via Latina iter ingreſſus eſt, Appia ad læuam dimiſſa. Hoc cognito, Gotthi, qui ſe propter paucitatem defendere vrbem non poſſe videbant, permittentibus Romanis, Rauennam abierunt, Leudere præfecto præ pudore præſentis fortunæ manente. contigit autem, vt eodem die Gotthi porta Flaminia exirent, & Beliſarius Aſinaria exercitum induceret. is vero fuit IIII Idus Decembris, vt Euagrius, & Anaſtaſius ſcripſit. Beliſarius ingreſſus Leuderem præfectum, & claues portarum vrbis ad Iuſtinianum propere miſit, atq; eueſtigio mœnia multis in locis collapſa ſarcire inſtituit. & propugnaculis prominentioribus factis à læuo latere muri ſtructuram aliam excitauit, &, ne ab ea parte, dum ſui cum hoſte contẽderent, ab iis, qui ad ſiniſtram mœnia oppugnarent, peti poſſet, foſſam circa muros altiorem perduxit. Romani vt ſingularem Beliſarij in extruendis propugnaculis ſolertiam mirifice collaudabant, ſic maxima admiratione afficiebantur, ſi obſidionem timeret, cur ſibi vrbẽ ineundam putaſſet, & quonam pacto in anguſtiis rei frumentariæ in vrbe longe à mari remota obſidionem laturus eſſet, in tam lato præſertim murorum ambitu, & vrbe hoſtilibus tam facile incurſibus patente. Quæ vbi Beliſarius accepit, omnia ad tolerandam obſidionem neceſſaria præparauit. nam & frumentum ex Sicilia aduehendum curauit, atque in publica horrea contulit. & Romanos ex agris in vrbem omnia comportare coegit, ac murorum ambitum ad Tiberim vſque muniuit. Interim Samnium, Calabria, & Apulia, ac demum etiam Beneuentum in poteſtatem Beliſarij deditione venerunt. quo pacto Italia tota à freto Romam vſque iuris Romani effecta eſt. Tuſcia inde eius iuſſu per Maſſagetas duces, Narnia per Beſſam, Spoletum, & Peruſia, & alia circumiecta loca per Conſtantinum recepta. quibus nunciis exterritus Vitiges, Vnilam, & Piſſam præfectos cum valido exercitu eis obiecit. qui non longe à Peruſia cum Conſtantino congreſſi, poſt ancipitem pugnam, amiſſis omnibus, in poteſtatem eius venerunt. Vitiges, dum Martiam cum Gotthis ex Gallia opperitur, Aſinarium, & Vligiſlaum præfectos in Dalmatiam cum maximis copiis miſit, datis mandatis, vt ex locis Sauo propinquis barbaros excirent, & Salonam inuaderent, ac claſſe ſummiſſa oppidum terra, marique circumſederent. Aſinarius in Sauiam profectus barbaros conſcripſit, Vligiſlaus, ſolis Gotthis adhibitis, in Liburnia apud Scardonam cum Romanis cõflixit, & in oppidum Burnum fuga ſe referre coegit. Conſtantinus autem de apparatu Aſinarij certior factus Salonæ timens, omnes, qui in præſidiis erant, monuit, vt ſe foſſa munirent. atq; ad ferendam, ſi admoueretur, obſidionem ſe comparauit. Aſinarius inde cum Vligiſlao coniunctus acceſſit Salonam, &, caſtris ad vrbem locatis, & militibus in naues impoſitis vrbem terra, mariq; cœpit oppugnare. Romani vero, eruptione ex vrbe facta, in naues inuecti alias in fugam egerunt, alias demerſerunt, quaſdam etiam vnà cum militibus in poteſtatem redegerunt. quare Gotthi obſidionẽ vrgere eò acrius

537 inſtiterunt. Poſtero inde anno, quem poſt conſulatum Beliſarij ſecundum appellabant, Vitiges cum vniuerſo exercitu equitum, peditúmque centum quinquagintà millibus iter Romam Februario menſe intendit, tanta vrbis potiundæ fiducia, vt obuios rogaret, num Beliſarium Romæ deprehenſurus eſſet. neque enim illum ſe expectaturum putabat. eius aduentu cognito, Beliſarius Beſſam, & Conſtantinum ad ſe venire, relictis in oppidis Tuſciæ præſidiis, iuſſit. ob id Conſtantinus, paruo Peruſiæ, & Spoleti præſidio conſtituto, maturè diſceſſit. Beſſas autem, dum lentius agit, in ſuburbanis Narniæ à præcurſoribus Vitigis deprehenſus prœlium conſerit, mox ab ingruente multitudine preſſus Narniam ſe recipit, ac, militibus quibuſdam cuſtodiæ relictis, cum reliquis Romam ire contendit. Vitiges vnum Beliſarium petens, Peruſiam, Spoletum, & Narniam ſibi non putauit attingenda, ac per agrum Sabinum ad pontem Anienis acceſſit, tribus paſſuum millibus ab vrbe diſtantem. ad quem Beliſarius turrim conſtituerat, ac præſidium impoſuerat, vt aliquantiſper incurſum hoſtium retardaret, quoad Romani ex agris in vrbem neceſſaria comportarent. noctu vero qui in præſidio pontis erant, multitudinem Gotthorum conſpicati, clam eruptione facta, in Campaniam ſeceſſerunt. itaque ſequenti die Gotthi, refractis turris foribus, tranſierunt. Beliſarius autem huius irruptionis ignarus cum mille equitibus ad pontem pergere cœpit, locum exploraturus, vbi caſtra commodius collocaret. atque ita ex inopinato in hoſtes incidit pontem traiicientes, atque inuitus cum nonnullis eorum manum conſeruit. cum autem equo inſigni veheretur, Gotthi à transfugis eum Beliſarium eſſe edocti, omnes in eum iaculari, hortantibus ſe inuicem ſingulis, inſtiterunt. ille vero ſe in omnes partes conuertens, quos obuios habebat, obtruncabat. quo minus autem hoſtium telis obrueretur, armigeri eius prohibuerunt, qui prælatis clypeis conuolantes vndiq; ſagittas exceperunt, & ſuperuenientes Gothos vmbone propulſauerunt. hoc in certamine Gotthi non minus mille hominum, eorumq; fortiſſimorum deſiderarunt. Beliſarius etiam multos, eosq; præſtantes, in primiſq; Maxentium armigerum perdidit, fortuna in eo ſecundiſſima vſus, quòd ab omnibus petitus nullo vulnere ſit affectus. Romani Gotthos equites vſque ad caſtra fugarunt, inde à peditibus integris, equitibusq; adiunctis repulſi ſeſe in collem proximum receperunt. atq; inde deiecti equeſtri prœlio facto, Gotthis in terga hærentibus, ad portam Salariam peruenerunt. quam cuſtodes aperire detrectarunt, veriti, ne ſimul cum ſuis hoſtes reciperent. neq; enim Beliſarium, vt qui cruore oblitus eſſet, internoſcere deſpiciendo è turribus poterant. præſertim vero cum eum in acie cecidiſſe, primi nuncij detuliſſent. Cum autem Gotthi, confluentibus auxilio ſuis, foſſam tranſire, & Romanos inuadere ſtatuiſſent, Romani ſub murum, & in citeriore parte foſſæ globum fecerunt, ac, Beliſario duce, vno agmine in hoſtes incurrerunt, atque repentina per tenebras impreſſione adeo perculerunt, vt omnes in fugam ſe dederint. quos Beliſarius non magno ſpacio inſectatus, in vrbem ilico ſe recepit. prœlium oriente Sole cœptum in noctem vſq; productum eſt. Beliſarius, militibus omnib. in muros contractis ignes multos fieri, & per totam noctē vigilias agi iuſſit, ac mœnia luſtrans, ſingulis portis aliquem è primorib. præfecit, &, ne loco iniuſſu ſuo moueretur, præcepit. Inter hæc Vitigis iuſſu Satrapa quidã ad portam Salariam progreſſus, Romanis perfidiam, & imprudētiam obiectauit, quòd à fortiſſimis Gotthis ad imbelles Græculos defeciſſent, qui ſe tueri non poſſent. Beliſarius vero Romanos hortatus eſt, vt bonũ animum haberent, & Gotthos celeriter euerſum iri ſperarent. in quo multis riſum exciuit, cõſiderantibus, ipſum ægre ex eorum manibus euaſiſſe. &, cum multum noctis proceſſiſſet, atq; adhuc ieiunus eſſet, vix ab Antonina coniuge, & ſuis, vt aliquid cibi ſumeret, eſt inductus. Poſtridie Gotthi obſidionem vrbis inſtituerunt mēſe Martio, Procopio, atq; Anaſtaſio teſtibus. habebat ambitus vrbis portas quatuordecim, & portulas quaſdam. hanc cum Gotthi pro magnitudine circumdare vniuerſam nõ poſſent, ſena caſtra ad portarũ intercapedines poſuerunt. ſeptima vero vltra fluuium Neronianis in campis fixerunt. his Martia dux prępoſitus eſt, ceteriſq; ſinguliſ ſinguli. His actis, omnia opera, quib. aqua in vrbē inducebatur, intercidi ſunt cœpta. Beliſarius autem cuſtodes in muris diſpoſuit, muros ab vtraq; parte

Tiberis

Tiberis extruxit, ac ſibi Pincianam, & Salariam portam cuſtodiendam aſſumpſit; quòd ab ea parte facilior eſſet vrbis oppugnatio, & Romanis inde in hoſtes exitus pateret. Præneſtinæ Beſſam, Flaminiæ Conſtantianum præfecit. quam prius inædificatam ingenti mole obſtruxerat. interciſis aquæductibus, non ſolum vſus aquæ ad potum, ſed etiam ad molenda frumenta ademptus eſt. accedebat, quòd neque iumenta ad verſandas eius muneris cauſſa molas ſuppetebant, quòd vix neceſſarios ad bellum equos tolerarent. huic incommodo Beliſarius hoc remedij attulit: Sub fornice pontis ad Ianiculum pertinentis lembos cum molis collocauit, easq; vi aquæ per anguſtum decurrentis volui inſtituit. qua re animaduerſa, Vitiges magnos arborum ſtipides, & cadauera Romanorum nuper interfectorum flumine demiſit, atque eis in ſcaphas deferendis molarum machinas labefecit. Beliſarius autem, ne detrimentum ex ea re acciperet, ferreas cathenas à ponte ſuſpenſas in vtraſque ripas tranſmiſit, atque ita omnia, quæ flumine deuoluebantur, aggeratà detinuit, ac poſtea in terram attraxit. atque ita hoſtium conatus eluſit. Balnearum tamen vſui, & aquæ potui non potuit ſubueniri. itaque, cum neque curari, neque lauari, neque potare multitudo poſſet, ac præterea mœnibus cuſtodiendis inuigilare aſſidue cogeretur, atq; agros, & tecta ſua vri à Gotthis ex mœnibus proſpectaret, ægre ferre cœpit, quòd tantis malis inſons afficeretur. itaque Beliſario liberius maledicere, quòd ſine idoneo præſidio auſus eſſet cum Gotthis bellum ſuſcipere, atque eadem etiam ſenatores ei exprobrare. quibus rebus cognitis, Vitiges, vt res Romanas maiore tumultu miſceret, oratores in vrbem miſit, qui ad Beliſarium, præſentibus ſenatoribus, & exercitus ducibus, ita loquuti ſunt: Si viribus ſuis confiſus hoc bellum intuliſſet, poſſe eum è muris Gotthorum copias cum ſuis comparare, ſi audacia, fore, vt breui temeritatis ſuæ pœniteret. proinde ne Romanos diutius miſeros haberet, quos Theodoricus florentiſſimos eſſe & beatiſſimos voluiſſet. nec regi Italorum, atque Gotthorum reſiſteret, cum ipſe incluſus, ac de ſe ſolicitus Romæ ſederet. Vitigem liberam ipſi abeundi poteſtatem permittere, Romanisq; venia proditionis facta, priſtinam benignitatem ſpondere. quibus Beliſarius, belli arbitrium non in eorum eſſe poteſtate, ſed ſua. ſe autem daturum operam, vt Gotthi vix locum inter ſenticeta ad caput occulendum reperiant. ſe, cum Romam cepit, alienum nihil occupauiſſe. Gotthos prædonum more eam cepiſſe, atque, inuitis priſtinis poſſeſſoribus, tenuiſſe. falli autem, ſi ſe eam recuperaturos ſperent. eius certe voti, viuente Beliſario, compotes non futuros. Romanis tacentibus, neque ad ea, quæ de proditione illi dixerant, reſpondentibus, Fidelius vir antiquæ virtutis Gotthos irriſit, & ea, quæ dixerant, refutauit. Legati in caſtra reuerſi roganti Vitigi, quo animo eſſet Beliſarius, nunquam eum metu ceſſurum aſſeruerunt. hac ille ſpe deſtitutus animum ad oppugnationem vrbis adiecit. itaque turres ligneas conſtruxit, quæ murorum altitudinem adæquabant, atque eis ad angulos rotas ſubiecit, à bobus quocunque ipſe vellet, adducendas, ſcalas multas parauit, quæ ad pinnas vſque pertingerent, arietes ingentes expediuit, quibus admotis muros vehementius verberaret. ligna, arundines, & cetera eiuſmodi congeſſit, vt foſſas æquaret, & per eas ad muros machinationes adduceret. inde poſt viginti dies has promouere machinas cœpit. ac Romanos conſpicantes ipſarum nouitate, ac magnitudine obſtupefecit. Beliſarius vero inſtructam aciem cum machinis aduentantem proſpectans, in riſum prorupit, ac quieſcere milites, donec ſignum accepiſſent, præcepit. poſtquam illi foſſæ appropinquarunt, ipſe primus in armatum quendam hoſtium ducem arcum intendit, ac, gutture iaculo traiecto, ad terram ſtrauit, inde in alterum iaculatus pariter morte affecit. ex quo animus Romanis, & ſpes futuræ victoriç ex tam felici principio acceſſit: inde, ſigno dato, ſagittas iacere exercitum innuit vniuerſum. itaq; cadentibus repente bubus, machinæ conſtiterunt. ex quo Gotthorum conſilium ludibrio fuit, qui ſe boues impune ad muros putarunt poſſe adducere. hac ratione propulſus à mœnibus Vitiges, ingenti Gotthorum manu ibi relicta, quæ telis in propugnacula iaciendis Beliſario recedendi poteſtatem adimeret, ad alteram muri partem circa portam Præneſtinam, quam Viuarium appellabant, reliquos duxit, machinis,

arietibus,ac turribus aliis eo ſecum adductis. quæ dum aguntur, alia manus ex altera parte portam Aureliam, quæ S. Petri iam tum dicebatur, inuaſit, hoc modo. Erat extra portam moles Hadriani ad lapidis iactum procul à mœnibus, quæ porrectis muris eotũ quaſi pars effecta turris altiſſimæ ſpeciem referebat. hanc leui præſidio Conſtantianus tenebat, quòd murus ſubterlabente flumine non poterat oppugnari. Cum autem audiſſet, hoſtes flumen tranſire velle, muro diffiſus, qui ad fluuium erat, cum paucis eo accurrit, maiore parte ad portam, & molẽ cuſtodiendam relicta. Gotthi vero portam, & molem ſine machinis inuaſerunt. ſcalas inde afferentes multitudine ſagittarum cuſtodes deterruere, prætentiſque ſcutis Perſicis, ad mœnia ſucceſſere, & ſub porticum ædis Sancti Petri furtim venere. inde, cum de improuiſo apparuiſſent, ita rem aggrediuntur, vt Romani ne baliſta quidem vti in eos poſſent. tum validius incumbere, ac crebris ſagittis propugnacula lacerare, & ſcalas admouere. ita circunuenti qui de mole pugnabant, ac de ſe ſoliciti, ſtatuis ipſius molis diffractis, ingentia fragmenta in hoſtium capita deuoluerunt, atque ita oppugnationem remittere coëgerunt, atque ingenti clamore propellentes, ac tormentis inſectantes in magnum tumultum coniecerunt. Conſtantianus autem, fugatis eis, qui tranſitum amnis tentarant, pedem rettulit. Ad portam Pancratianam cum Gotthi perueniſſent, propter loci accliuitatem nihil profecere. Flaminia non eſt tentata, vt præcipiti loco ſita. Non longe à Pinciana erat muri pars lapidum laxata compage ſoluta, ab imo ad ſummũ ſciſſa, & reliquo muro modo prominentior, modo retractior. quam cum inſtaurare Beliſarius vellet, reſtitere Romani, S. Petrum eius curam ſuſcepturum aſſeuerantes. ea pars à Gotthis intacta miraculo omnibus fuit. Apud Salariam Gotthus quidam proceræ ſtaturæ haudquaquam inter ſuos obſcurus arbori propinquæ inſidens, cum ſagittando propugnacula diuexaret, notabili caſu oppreſſus eſt. ſiquidem tormento à Romanis ad læuam turris ex improuiſo locato traiectus arbori, veruto in ſtipitem altius deſcendente, affixus eſt. qua re conſpecta, Gotthi exterriti extra ſagittæ iactum receſſere, neq; amplius moleſti propugnaculis extitere. Beſſas autem, Paraniuſque, vbi Vitigem acrius è regione Viuarij inſiſtentem videre, Beliſarium ſtatim ſui auxilio euocauerunt. cuius aduentu, & oratione milites recreati ſunt. erat ab ea parte locus planior, & ad inuadendum opportunior, muro ita diſſoluto, vt lateres haud multum in ſua compage conſiſterent. huic vero muro alium veteres ſine propugnaculis adiecerant, atq; intra eum leones, & alias beſtias coniecerant, vnde Viuarium dicebatur. hunc igitur exteriorem murum ſuffodi Vitiges iuſſit, quòd, eo occupato, facile ſe potiturum mœnibus vrbis inualidis confidebat. quod vt Beliſarius ſenſit, paucis in propugnaculis relictis, quidquid roboris erat, apud ſe tenuit, & enſibus tantum inſtructos ad portas traduxit. & Cyprianum in Gotthos Viuarium irrumpentes immiſit, quibus obtruncatis, ac reliquis in anguſtiis, dum euadere tentarent, tumultum agentibus, Beliſarius apertis portis copias vniuerſas emittit, atq; omnes in fugam præcipites agit, & poſtremos carpendo concidit, ac, ceteris in caſtra compulſis, machinis incendium intulit. quæ flamma altius excitata maiorem hoſtibus pauorem incuſſit. eadem fortuna ad portam Salariam dimicatum eſt. ex ea enim erumpentes Romani, fugatis, cæſiſq; hoſtibus, etiam machinas incenderunt. ita ab omni parte à muris abſceſſum eſt. ex Gotthis triginta millia deſiderari, multo plures vulnerati. nocte ſequenti vtrinque vigilatum. Gotthi mœſti pro caſtris ſtationes habuerũt. Romani in muris alacres triumpharunt, & partis hoſtium ſpoliis Beliſarium in cœlum laudibus extulerunt. Beliſarius litteras ad Iuſtinianum miſit, in quibus, rebus, quas geſſiſſet, expoſitis, (quoniam maiorem partem in Siciliæ, & Italiæ præſidiis reliquiſſet,) ſibi tantum quinque hominum millia relicta eſſe docuit, ſe vero oppugnari ab hoſtibus hominum ſexaginta millibus. rogare, vt arma, & ſupplementum mitteret, quo paribus viribus aduerſus hoſtes poſſet conſiſtere, idque eum cum dedecoris fugiendi cauſſa, tum Romanorum ſalutis gratia enixe facere oportere. Romæ vrbis ampliſſimum ambitum eſſe, neque niſi maximo hominum numero cuſtodiri poſſe Romanos, obſidione procedente, facile animos mutaturos aut neceſſitate, & fame adactos ad hoſtem tranſituros. ſe vero non niſi

morte

morte ceſſurum. Poſtridie vero edixit, vt Romani vxores, & liberos, & imbellem multitudinem, ac ſeruos ad vrbis cuſtodiam non neceſſarios Neapolim tranſportarent. non enim ſe poſſe ex diutina obſidione conſuetudinem in præbendo commeatu ſeruare, ſed dimidiatam ſolummodo annonæ portionem in dies ſingulos diuiſurum, pro reliqua vero pecuniam præbiturum. omnes paruerunt, atq; alij mari, alij via Appia in Campaniam contenderunt. neq; enim vllum ab hoſtibus periculum erat, cum totam vrbem non cingerent, nec parua manu abſcedere à caſtris auderent. alij ex Campania in Siciliam, aut quo cuiq; commodius fuit, ſunt auecti. inde cohortes militibus ſemiplenas ex ciuibus licet imbellibus ſuppleuit, & onera cuſtodiarum ſubire vigilando præcepit. Theodora Auguſta à Vigilio de Silverio pontifice ante ſuum aduentum creato certior facta, quòd à Vigilio elicuerat, id ipſum à Siluerio quoq; contendere non dubitauit, vt, Mena epiſcopo deiecto, Anthimum reſtitueret. quod vbi Siluerius accepit, licet horroris plenus, nequaquã ſe commiſſurum, vt hominem legitime condemnatum reduceret, dixit. quo reſponſo illa incenſa mandata ad Beliſarium miſit, vt Siluerium de ſede excogitata cauſſa deiiceret, atq; ei Vigilium ſubrogaret. Ita, dolo in caput Siluerij compoſito, Marcus ſcholaſticus, & Iulianus prætorianus repente crimen in Siluerium detulere, nempe ipſum litteras ad Vitigem ſcripſiſſe, vt ad portam Aſinariam iuxta Lateranum veniret, nam ſe ei vrbem cum Beliſario traditurum. quibus productis, Beliſarius, cum VI Idus Maias XV indictione in ædes Pincianas ſe contuliſſet, eo nomine Siluerium ad ſe vocauit, ſed clam in auctoritate eſſe Auguſtæ præcepit. Siluerius autem, imperio eiuſmodi detrectato, abiens, in baſilicam S. Sabinæ ſe contulit. deinde Photio Antoninæ filio miſſo, interpoſito incolumitatis ſacramento, reuocatus, licet diſſuadentibus amicis, repetiit. VI inde Kalen. Iunias iam tertium accerſitus, licet apertas iam cernens inſidias, adiit. verum tum ſolus ad Beliſarium, & Antoninam eſt intromiſſus. eo vero vbi venit, dum ab Antonina de proditione conflata interrogatur, ſubdiaconus primæ regionis pallium de collo eius abripuit, &, pontificio ornatu detracto, monachi veſtimentum iniecit. quo facto, Sixtus regionis ſextæ ſubdiaconus egreſſus foras clero nunciauit, Siluerium pontificatu ſe abdicaſſe, & monachum induiſſe. proinde ſe ad alium pontificem ſubrogandum pararent. inde poſt ſex dierum ſpacium Vigilius Beliſarij ſuffragatione ſuffectus eſt. Siluerius autem Pataras in Lyciam relegatus eſt. huius mali auctorem Vigilium fuiſſe ſenſit Siluerius, cum biduo antè, id eſt, VIII Kal. Iunij ſcripſit ad eum, ipſum, Bonifacio viuente, ſedem eius ambiſſe, tum vero nouum ſcelus in ſedem Apoſtolicam inducere tentare, vt, ſe depulſo, locum ſuum inuadat. IX inde Kal. Decemb. Amatori epiſcopo de ſtatu ſuo quęrenti ſic reſpondit: *Quibus malis affectus ſim, exponere omnia nequeo. in primis Patricia mihi infeſta erat, quòd non reſtituebam Anthimũ ſuis meritis ab Agapeto deceſſore meo eccleſia Conſtantinopolitana depulſum. iuſſu etiam eius exorti ſunt teſtes, qui ea mihi crimina intulerunt, quorum inſons ſum. Cum autem multi de illa accuſatione laborarent, timuit Beliſarius, & me ad ſe pacate adire iuſsit pro quibuſdam Eccleſiæ negotiis in Palatium Pincianum & ad primum, ac ſecundum velum retinuit omnem clerum, ac populum, qui mecum erat, & me ſolum, ac Vigilium diaconum meum introire permiſit. quem retentum, & ante Patriciam deductum miſerunt in exilium, in quo ego ſuſtentor pane tribulationis, & aqua anguſtia. ego propterea non dimiſi, nec dimitto officium meum, ſed cum epiſcopis, quos congregari potui, eos, qui talia erga me commiſerunt, anathemate perculi. & vna cum eis Apoſtolica, & ſynodali auctoritate ſtatui, ne quis eo modo decipiatur, quo ego deceptus ſum. ſimiliter ſanctorum patrum decreta cõfirmans, decreui nec falſos, nec inimicos accuſatores, aut teſtes aduerſus epiſcopos admitti oportere. neque eis obeſſe poſſe.* Hoc crimen proditionis, quod in Siluerio fictũ fuit, in quibuſdam ſenatoribus locum inuenit. quos vt ſuſpectos, teſte Procopio, Beliſarius eiecit. claues portarũ, atq; cuſtodes earum in ſingulos mẽſes mutauit, & ſingulis noctibus alios, alioſq; vigilibus ipſis præfecit. & milites ad foſſas excubituros canes ſecum habere voluit, vt nemo vel è longinquo mœnia inuaſurus lateret. Per eoſdem dies fuere, qui Gentilium reuocare conſuetudinem voluerunt. vt Ianum in bello aperirent. qui ad pœnas conquiſiti deprehendi non potuerunt. his incommodis Vitiges inflammatus Rauennæ ſena-

tores Romanos,quos obſidum loco habebat,interimi iuſſit.ex quibus nonnulli in Liguriam euaſerunt. hinc Portum oppidum nullis ſtationibus cuſtoditum occupauit,&,mille hominibus in præſidio relictis,ad caſtra reuertit. ita,cum ab ea parte per Tiberim commeatus ſublata ſubuectio eſſet, (neque enim ab Hoſtia nauigatio idonea erat,) naues ad Antium onera exponere cogebantur, quod iter vnius diei diſtabat ab Hoſtia. atque inde magno labore ad vrbem referebantur. hæc viginti diebus Vitiges ab vrbis oppugnatione perfecit.Interim Martinus,& ValerianusConſtantinopoli militum ſupplementum adducentes,ad Beliſarium peruenere.quorum maxima pars Hunni erant, Sclauini, & Antæ trans fluuium Iſtrum habitantes.eorum aduentu erectus Beliſarius Gotthos leui excurſione laceſſendos putauit.ac Traianum ducem cum ducentis equitibus ſcutatis aduerſus eos iuſſit exire,& ad eum progreſſos proximum tumulum occupare; & ſi ab hoſtibus peterentur,ſagittis eos propellere;quibus deficientibus, fugam capeſſere, & ſeſe ad vrbem recipere. nam tormenta, & artifices in muris paratos habebat, qui illos auidius inſectantes ſagittis conficerent. Traianus egreſſus mandata omnia diligenter expleuit.ita ex Gotthis ad vrbē procurſantibus non minus mille occiſi. Paucis pòſt diebus Mundilam,& Diogenem cum trecentis equitibus egredi,atq; hoſtem ad ſe attrahere eodem artificio iuſſit.atque ita non minus tum quoque hoſtium èx mœnibus interfecit.tertio Oilandum cum trecentis delectis emiſit. atq; ita tum quoq; rem ex ſententia geſſit.his tribus eruptionib. Gotthorum quatuor millia abſumpta ſunt.hunc morem Vitiges imitatus,equites quingentos emiſit.quibus ad locum editiorem non longe ab vrbe progreſſis, Beliſarius Beſſam cum mille delectis viris obiecit,atque à tergo adortus,multis obtruncatis, ceteros in campum deſcendere compulit, & aduerſo prœlio pugnantes cæcidit. pauci, qui in caſtra redierunt, ab Vitige tanquam ignaui, ſocordesque increpiti. poſt tertium inde diem trecentos delectos ex omnibus caſtris emiſſos Martinus, & Valerianus cum mille,& quingentis egreſſi exceperunt,&,prœlio equeſtri facto, in fugam verſos ad vnum occiderunt. quibus ex cladibus ingens in caſtris Gotthorum pauor eſt ortus. Romani vero Beliſarium laudare,ac pro miraculo virtutes eius ſuſpicere, quòd paucis multos deleret. inde Gotthi neque muris inſultare, neque Romanos inſequi, ſed eos tantum à caſtris arcere. Poſthæc Beliſarius Romanorum id petentium voluntate commotus vniuerſi prœlij fortunam experiendam cenſuit,atque idem etiamGotthi tot aduerſis eruptionibus feſſi cupiebant. itaque, re vtrinque conſtituta, Beliſarius Romanos ita eſt alloquutus;ſe,non quòd hoſtium vires timeret,aut militum virtuti diffideret, hucuſque prœlium diſtuliſſe, ſed quia ex incurſione agendo res proſpere ſuccedebat.nunc quoniam eos ſumma pugnandi cupiditate ardere videret,ſe eorum ſtudium non moraturum. ac ſatis ſe ſcire, maximas copias ab exiguis virtute ſæpe deuictas. orare, ne priſtinam militiæ gloriam, & ſpem victoriæ alacritate ſua oſtentatam minus conſtanter,fortitérve pugnando corrumpant.atq;, his dictis,inter portam Pincianam,& Salariam exercitum eduxit,paucis in campos Neronianos cum Valentino equitum præfecto præmiſſis, qui initium pugnæ facerent, neque hoſtium caſtris appropinquarent. ſed tantum ſe aſſidue impetum facturos oſtenderent.opifices autem,& rei bellicæ rudes cum reieciſſet, ne in medio pauentes certamine omnia perturbarent, hos tamē omnes vltra portam Pancratianam ſupra Tiberim collocauit,vt ibi quieſcerent,donec ſignum accepiſſent. Ab altera parte Vitiges ad ſuos loquutus, mala omnia, quæ illis patienda eſſent, ſi penes Romanos victoria eſſet,expoſuit,atque exemplum eis Vandalorum propoſuit, qui, regno amiſſo, in ſeruitutem vna cum coniugibus, & liberis eſſent abſtracti. victoriam eos relaturos, ſi virtutis priſtinæ memores morti libertatem prætulerint. nam ipſos non ſolum multitudine, ſed etiam fortitudine longe præſtare. Græcos autem maiora viribus Gotthorum inflatos malis audere. atque, his dictis, inde aciem ad prœlium inſtruit, peditibus in medio, equitibus in cornibus collocatis. Prima luce vtrinque concurſum eſt. vbi Romana res ſuperior fuit, & Gotthi ſagittis icti cadebant, ſed tamen, in locum cadentium ſuccedentibus propere aliis, nulla inclinatio fiebat. demum Gotthi, multis amiſſis, in caſtra compulſi

ſe re-

ſe receperunt. In Neronianis autem campis Gotthos ſæpe Romani, Valentino duce, laceſſiuerunt. verum illi haudquaquam ſe commouerunt, turbam opificum imbellem timentes, ac milites ſtrenuos, qui opifices eſſent, rati, eoſque inſidiarum tempus quieſcendo expectare arbitrati. inclinanre in meridiem ſole, à Romanis repente irruentibus tandem pulſi in proximos colles ſe ſubduxerunt. atque inde, cum aliquantiſper quieuiſſent, Romanos in caſtra ſe recepiſſe ſua cõſpicati, ex improuiſo eruptionem fecerunt, & in turbam inconditam, atq; in auehenda præda impeditã incurrerunt. eamq; partim conciderunt, partim caſtra ſua deſerere compulerunt. Dum hæc in Neronianis campis geruntur, alter Gotthorum exercitus quàm proxime caſtra ſcutis munitus, dum ſe ab inuadentibus Romanis tuetur, magnam equorum edidit ſtragẽ. qua ex re Romani alij vulneribus acceptis, alij equis amiſſis, prœlij ardorem remiſerunt. qua re animaduerſa, Gotthorum equites ex dextro cornu in hoſtes inuadunt, & Romanos ad peditatum ſe referre compellũt. quem impetum cum ſuſtinere pedites nõ poſſent, vno cum equitibus agmine diffugere, atq;, hoſtibus incumbentibus, cecidere. Pigripio duce in acie poſt multas res fortiter geſtas occiſo, Tarmutus dux alter vulneribus plenus aufugit. atque ad portam Pincianam progreſſus, ibi procubuit. & ſublatus à commilitonibus poſt duorum dierum ſpaciũ expirauit. ea re perculſi Romani cuſtodias intentius egere, & portas occluſere, & ſuos tumultuoſius ad portas refugiẽtes, ne ſimul hoſtes reciperent, excluſere. quos inſequuti vſq; ad foſſas Gotthi, vbi Romanos ſuorum iam pereuntium auxilio exire viderunt, in caſtra ſe receperũt. Romani inde ab ſummo prœlio abſtinentes, ad equeſtres colluſiones ſe retrulerunt, atq; ita felicius rem geſſerunt, cum equitatum pedites ſequerentur. hoc modo Beſſas, cum in medium proceſſiſſet, tres equites Gotthorum fortiſſimos ſtrauit, reliquos in fugam dedit. Conſtantinus, cum ſub veſperam cum Hunnis in campos Neronianos exiſſet, hoſtium multitudine circunuentus ad pedes cum ſuis deſcendit, atq; in anguſtas ad Stadium ferentes vias ſe recepit. vnde Gotthis magnam impune cladem intulit. nam, dimidia ſuorum parte amiſſa, fugæ ſe dare ſub occaſum ſolis coëgit. Poſt aliquot dies Peranius per Salariam portam egreſſus, cum, fuſis Gotthis, ipſe conuerſo impetu fugaretur, Romanus miles in foueam profundã delabitur. vnde, cum nec vocem edere, quia in proximo Gotthi erant, auderet, neq; vllo pacto ſuo nixu euadere poſſet, ibi noctem vnam animi anxius manſit. poſtridie, Gotthis rurſus in fugam actis, Gotthus ſimili caſu in eandem foſſam eſt lapſus. ibi ambo in communi periculo ſocij facti fidem inter ſe dederunt, ſe inuicem ſeruaturos. deinde ambo vociferari validiſſime inſtituerunt. quibus auditis, cum proximi ad foueam accurriſſent, cuius nam ea vox eſſet, rogarunt. tum Gotthus, Romano de induſtria ſubticente (nam ita vtrique placuerat) patria lingua reſpondit, ſe nuper in eam ex fuga foueam decidiſſe, & vt reſtem demitterent, obſecrare. Illi, demiſſo fune, cum Gotthum ſe attrahere ducerent, Romanũ traxerunt. ac, cauſſa calamitatis accepta, inde etiam Gotthum eduxerunt. qui cum ſuos de fide Romano data docuiſſet, eum impune dimittendum curauit. hinc ſæpe vtrinq; equites exire, & prœlium cõmiſſum ad ſingulare certamen deducere, fortuna ſemper Romano fauente. Iam Romani ab re frumentaria laborare incipiebant. itaq; Gotthi enixe curare cœperunt, ne quid rerum neceſſariarũ in vrbem inueheretur, præſidio equitum inter duos aquæductus, qui via Latina ſunt, poſito, atq; munito. cum autem frumenta iam matureſcerent, Romanorum audaciſſimi equis inſidentes, & alios vacuos ſecum trahentes, noctu in ſegetes haud procul vrbe ruebãt, deſectaſq; iumẽto imponebant, atq; hoſtium præſidium fallẽdo in vrbem deferebant. ingentiq; precio primoribus Romanorũ vendebant. ceteri humiliores homines ex herbis vitã quærebant, quales intra mœnia ſponte naſci ſolent. quibus etiam abunde ſuppetentibus equos alebant. quidam etiã farcimina ex carne morientium iumẽtorum confecta vendebant. quibus præſidiis deficiẽtibus, Romani, ineunte autumno, non ſolum inedia, ſed etiam peſtilentia laborare cœperunt. qua re cognita, Gotthi à prœlio cum eis committendo ſe abſtinuerunt. Per eoſdem dies Attalus cum militari ſtipendio Conſtantinopoli Tarracinam acceſſit. qua re audita, Beliſarius Martinum, &

Valerianum in campis Neronianis, & à Pancratiana porta equites ſexcentos emiſit, qui cum occurrentibus Gotthis manum conſeruere. eumque vtriſque laborantibus ſubſidia ſubueniſſent, acriore pugna facta Gotthi ſaucij in caſtra compulſi. quæ dum fiunt, Attalus cum pecunia Gotthis in certamen auerſis, incolumis ab equitibus Beliſarij exceptus in vrbem peruenit. Duobus malis, quæ humana ſuperare natura non poteſt, fame, ac peſtilentia fatigati Romani, petiere à Beliſario, vt prœlio vno de ſumma rerum decerneret, neminem ei ſe ſubtracturum. neque enim ad tantas vltra perferendas miſerias, aut vires, aut animum ſupereſſe. Beliſarius eos conſolatus, pugnam ſe differre in aduentum exercitus, & claſſis, quam Conſtantinopoli expectabat, reſpondit. ac proinde, vt malorum acerbitatem ſubirent, & pugnæ ardorem in id tempus continerent, orauit. inde Procopium, à quo hanc hiſtoriam ſcriptam tanta diligentia ſumpſimus, in Campaniam ad frumentum deuehendum, & milites, equitesque colligendos miſit. equitesque emiſit, vt rerum neceſſariarum in hoſtium caſtra conuectionem, atque excurſionem impedirent, & laxata in vrbe penuria eos obſiderent potius, quàm obſidionem perferrent. Antoninam coniugem Neapolim, vt à tumultu remotior eſſet, Magnum, & Sinditem duces Tibur, aliosque Albam in præſidium deſtinauit. Valerianum cum Hunnis prope ædem S. Pauli à Gotthis inuiolatam, atque iuxta fluminis ripam conſidere ad hoſtium excurſiones coërcendas præcepit, atque muros tueri ſine eruptione conſtituit. igitur, cum Gotthi neceſſaria conuehere in caſtra non poſſent, & ipſi in peſtilentiam inciderunt, quæ magnam vim hominum ſuſtulit. Procopius in Campania milites quadringentos contraxit, & frumenti maximum numerum in naues impoſuit, & vna cum Antonina claſſis curam ſuſcepit. Conſtantinopoli vero Neapolim peruenerunt tria millia Iſaurorum, Paulo, & Conone ducibus; ad Hydruntem vero Thraces equites octingenti, Ioanne duce, quos vt incolumes in vrbem Beliſarius adduceret, prœlio ſibi laceſſendos hoſtes à porta maxime auerſa putauit. itaque, Flaminiæ portæ mole ſummota, per Pincianam Traianum, & Diogenem cum equitibus mille emiſit, iuſſos, vt hoſtes irritarent, atque ad ſe inſequendum vſque ad muros attraherent. quo facto Gotthi prouocati è caſtris omnibus prodiere, atque hos ſimulatam fugam capientes inſequuti, vſque ad muros venere. quibus conſpectis, Beliſarius repente exercitum Flaminia porta eduxit, atque inopinantes adortus ad caſtra præcipites egit. quæ quo minus caperet, magna intercedente foſſa effectum eſt. Gotthi inde de victoria deſperare cœperunt, partim à peſtilentia, partim à Romanis ita afflicti, vt ex magna multitudine ad paucos eſſent redacti, & verius iam obſidionem paterentur, quàm inferrent, omnibus rebus neceſſariis interclusi. vbi vero auxilia Romanis Conſtantinopoli veniſſe didicerunt, maiora etiam, quàm eſſent, fama referẽte, futuros caſus reformidantes, de ſoluenda obſidione conſilium habuerunt, atque ea de re legatos ad Beliſarium miſerunt, qui in hunc modum verba fecerunt: Hoc bellum neutri parti proſpere cecidiſſe, ſi clades vtrinque acceptæ, & viri ſtrenui amiſſi ſpectarentur. duces autem propriæ gloriæ ſalutem ſubiectorum præferre debere, atque ita omnes è medio difficultates remouere. ſe veniſſe, vt de bello diſſoluendo agatur, ea præbendo, quæ vtriſq; ſint profutura. Iuſſi inde dicere, quę peterent, addiderunt, ſe iniuriam paſſos à Romanis, quòd cum ſocietate cum eis copulati fuiſſent, armis ſint appetiti. Gotthos Italiam Odoacri, non Romanis eripuiſſe, idque Zenonem Imperatorem iuſſiſſe partim, vt terram ſuam exoneraret, partim, vt Odoacrem alienis armis, ac viribus vindicaret. Italia in poteſtatem adducta, ſe leges, ac Rempubl. Romanam ſeruaſſe. Theodoricum leges nullas nouas tuliſſe; neque religionem violaſſe, templa Romanorum in ſummo honore habuiſſe, atque omnibus, qui ad ea confugerint, pepercîſſe. magiſtratus Romanis tantum, Gotthorum nemini detuliſſe. Gotthos conſularem dignitatem, licet donati ab Imperatore fuiſſent, reſpuiſſe. contrà vero Romanos iniuſte facere, qui Odoacri Italiam inique poſſidenti permiſerint, Vitigi vero optimo iure tenenti adimere velint. quamobrem æquum cenſere, vt ipſi abeant, & quæ ſua ſunt, ſibi relinquant. Quibus Beliſarius, falli eos vehementer, atque errare. nam Zenonem Theodoricum miſiſſe, vt Odoacrem Italia pelleret,

non

non vt ſibi Italiam vindicaret. neque enim eiuſmodi ingenio fuiſſe, vt tyrannum tyranno præponeret, atque eam prouinciam tyrannide liberatam ſibi ſubiiceret, Theodoricum parta victoria ingratum ſe præbuiſſe. in eodem crimine eſſe qui aliena eripiunt, & qui erepta non reddunt. ſe Italiam Imperatori traditurum, non alteri proditurum. neq; iniuſſu eius de bonis eiuſdem ſtatuturum. mitterent legatos ad eum, qui hæc deferrent, atq; interim res in induciis eſſent. ſe ad hæc paciſcenda eſſe paratum. His acceptis, legati ad Vitigem redierunt. Inde, legatis vltro citroque ſæpius miſſis, de induciis agitatum. Interea Iſauri claſſem ad portum applicuerunt, & Ioannis milites Hoſtiam peruenerunt. atque vtrique ibi ſe aduerſus infeſtos incurſus hoſtium confirmarunt. cum autem flumen ab hoſtibus ſeruaretur, per flumen onera ſubuehi non poterant. accedebat, quòd bobus labore confectis, neq; via quæ eſt à Portu Romam, trahendi facultas erat. nam altera, quæ eſt ab Hoſtia propter paludes adiri nullo modo poterat. itaq; maiores lembos delegerunt, & altius circunquaque contabularunt, vt nautæ, vectoreſque ſauciari non poſſent, ac, ſagittariis, oneribuſq; ſimul impoſitis, proſperum nacti ventum nauigarunt, ſimul militibus, qui in altera erant ripa trahentibus, atq; Iſaurorum nauibus ſubſequentibus. vbi vero ad locum quendam ſpirare ventus deſiit, remis nixi rem proſpere confecerunt. His repetita ſæpius nauigatione inuectis, nautæ diſceſſere. iam enim hyems imminebat. Datis inde inuicem obſidibus, trium menſium induciæ pactæ, cum eo, vt interim ab excurſionibus ocium eſſet, & legati Conſtantinopoli expectarentur. Eo anno Conſtantinopoli Iuſtinianus templum magnum Sanctæ Sophiæ dedicauit. quod olim à Conſtantino Maximo ædificatum, & nuper conflato in ſeditione incendio conſumptum ipſe tanta operis magnificentia reſtituerat, vt ſe viciſſe in eo officio vel ipſam Salomonis gloriam prædicaret. Theodora vero Auguſta Romam miſit, qui Vigilium pontificem monerent, vt Anthimum, quemadmodum promiſerat, eccleſiæ ſuæ reſtitueret. Cui Vigilius reſpondit, ſe haudquaquam adduci poſſe, vt hominem hæreticum, & ab Agapeto, ac Siluerio deceſſoribus ſuis damnatum reſtitueret. quod illa ægre tulit, ſed vltionem in aliud tempus reſeruauit. Poſtero anno Ioanne, & Volu- 538
ſiano conſulibus, dum res in induciis erat, Antoninæ gener Hildigerus cum magno equitatu ex Libya Romam peruenit. Gotthi vero, Vitige non inuito, oppida Portum, & Centumcellas ad mare, & Albam in continenti vltro deſeruerunt, quòd, mari à Romanis occupato, vnde alerentur, non erat. Quibus locis ſtatim à Romanis occupatis, Vitiges per legatos ſe per inducias iniuria affectum expoſtulauit. eaque niſi redderentur, ſe impunitam rem non permiſſurum oſtendit. quos Beliſarius illuſos dimiſit. &, cum circa vrbanos vicos equites in hiberna miſiſſet, Ioannem Vitaliani ſororis filium cum ſuo equitatu Albam in Picenum ire iuſſit, monitum, vt, poſtquam ſolutas audiſſet inducias, repente in agrum Picenum excurreret, & Gotthos cum familiis in ſeruitutem adduceret, ac loca munita occuparet. Per eoſdem dies Dacius epiſcopus Mediolanenſis, atque eius ciuitatis primores ad Beliſarium venerunt, petentes, vt modicum ad ſe præſidium mitteret. nam Mediolanum, & totam Liguriam ad eum defectionem eſſe facturam. Conſtantianus Maxentio precioſum pugionem abſtulerat. qua re Maxentius ad Beliſarium delata ius ſibi reddi poſtulabat. Cum autem Conſtantianus ea de cauſſa Romam profectus pugionem reddere iuberetur, vſqueadeo ira eſt incitatus, vt acinace Beliſarium appetierit. quare comprehenſus iuſſu Beliſarij eſt occiſus. Manentibus adhuc induciis, Gotthi inſidias occulte moliti ſunt. quippe ſilentio noctis homines per aquæductum interciſum immiſerunt. qui cum ad medium vrbis veniſſent, & locum eum, vnde alias in curiam deſcenſus erat, Beliſarij prouidentia obſtructum reperiſſent, lapide quodam extracto, infecta re, diſceſſerunt. Quoniam autem lumen per aquæductum viſum à vigilibus Romanis audiuit, licet illi lupi oculum ſe vidiſſe iactarent, explorari aquæductum præcepit. ſpeculatores, cum lucernarum, & facum veſtigia reperiſſent, & locum narraſſent, vnde lapidem extraxiſſent, dolum hoſtium retulerunt. itaque poſt aquæductus intentiore cura eſt cuſtoditus. Vbi

dolus Gotthis non proceſſit, vis tentata eſt. quippe hora prandij præter opinionem ad Portam Pincianam venerunt, vt, dum omnes auerſi in cibum eſſent, muros inuaderent, quos vbi vidit Hildigerus, cum ſuis occurrit, eosque in fugam conuertit. clamore autem excepto cum Romani ad muros aduolauiſſent, Gotthi in proxima caſtra ſe receperunt. Ne vi quidem felicem euentum adepta, Vitiges iterum ad fraudem ſe contulit. Fratres duos Romanos, qui ædes prope Sanctum Petrum habebant, pecunia data, corrupit, vt vinum cuſtodibus eius loci donarent, & potantibus eis ſingulis poculis medicamentum ad ſoporem inducendum, quod ipſe dediſſet, infunderent. & in altera fluminis ripa lembos cum militibus præparauit, qui, cuſtodibus ſomno captis, flumen traiicerent, & admotis ſcalis in muros aſcenderent. atque in eam occaſionem exercitum vniuerſum inſtruxit. ſed res ab altero fratre Beliſario prodita effectum non habuit. alter frater naſo, & auribus deſectis ad caſtra Gotthorum dimiſſus ſpem eorum infirmauit. His rebus ſolutas inducias Beliſarius interpretatus, ad Ioannem in Picenum miſit, vt mandata conficeret. ita ille cum equitibus mille circunuagatus vniuerſa populari, liberos, vxoresque Gotthorum in ſeruitutem abducere, atque omnia ferro, flammaque vaſtare inſtituit. & Liteum Vitigis auunculum ad hæc mala prohibenda progreſſum occidit, eiusque copias deleuit. Inde præterito Auximo, & Vrbino, quòd munita oppida eſſent, Ariminum acceſſit, idq; Gotthis metu abeuntibus, cepit. qua re audita, Vitiges in timorem Rauennæ amittendæ adductus, (iam enim trium menſium induciæ exierant,) Roma diſcedere, & ſe Rauennam referre conſtituit, ac, caſtris omnibus incenſis, legatorum reditu non expectato, abire cœpit. Procopius, & poſt eum omnes anno continuo, & nouem dies vrbem obſeſſam ſcripſerunt. Quo conſtituto, cum cœpta obſidio Martio menſe fuiſſet, ſane apparet, eandem Martio quoq; menſe ſolutam eſſe. quod monui, quia verba Procopij ingentibus inuoluta tenebris ſunt. Beliſarius, vbi dimidiam hoſtium partem pontem Miluium tranſiſſe animaduertit, Pinciana porta egreſſus, eos, qui nondum tranſiuerant, inuaſit, ac, prœlio commiſſo, multos occidit. Quo tumultu dum primus quiſq; pontem euadere nititur, in anguſtias adducti grauiſſime conflictantur, & à Romanis impulſi flumen ſeſe ex ponte demittunt. Tandem his elapſus anguſtiis Vitiges item Rauennam verſus intendit, & cum præſidia in oppidis Tuſciæ impoſuiſſet, Cluſio, Vrbeueto, Tuderto, & in Piceno Petra, Auximo, Vrbino, & Monteferetro ad recuperandum Ariminum maturauit. quo cognito, Beliſarius Hildigerum, & Martinum cum mille equitibus præmiſit. qui in itinere, Petra expugnata, Anconem acceſſerunt, &, præſidiariis aſſumptis, tertio die Ariminum peruenerunt. & Ioanni mandata Beliſarij ediderunt. atque, ibi relicto peditatu, cum armigeris receſſerunt. Non multo pôſt Vitiges Ariminum progreſſus oppugnationis cauſſa ligneam turrim vrbis mœnia altitudine ſuperantem inſtituit, eamque non boum, vt antè, ſed hominum auxilio mouit, ac proxime muris admota per noctem quieuit. ea nocte Ioannes vrbe cum fabris egreſſus, foſſam è regione turris effodit, & terram muros verſus egeſſit. quod vbi poſtera Vitiges ſenſit, eam faſcibus adductis expleuit, & turrim promouit, ſed faſcibus ſubſidentibus, &, loco ex egeſta terra accliui facto, ad muros admouere non potuit. hac re animaduerſa, Ioannes milites ſuos eduxit, ac tanto Gotthorum cum detrimento cum eis conflixit, vt poſthac Gotthi à murorum oppugnatione deſtiterint. Interim Beliſarius iis, qui ad ſe Mediolano veniſſent, mille militum, duce Mundila, dedit. qui cum Portu ſoluiſſent, Genuam peruenerunt. inde, lembis in plauſtra impoſitis, vt iis Padum traiicerent, terra iter fecerunt. quo traiecto, ad Ticinum acceſſerunt, & cum Gotthis occurrentibus adeo proſpere conflixerunt, vt, eis, fugatis, oppido prope potiti ſint. Inde Mediolanum cum tota ferme Liguria conceſſit in ditionem. qua re cognita, Vitiges maximas copias in Liguriam miſit, & Theodebertus rex Francorum mille Burgundiones, qui ſe ſua ſponte veniſſe dicebant, ſummiſit. nam Francos mittere noluit, ne fœdus cum Imperatore fregiſſe diceretur. Ab his omnibus Mediolanum obſideri eſt cœptum, & cõmeatus in vrbem comportatio impedita. Mundilas, quas ſecum adduxit copias, in vicina Liguriæ oppida Comum, Nouariam, & alia,

& alia, quæ deditionem fecerant, miſit, ipſe vero cum trecentis tantum Mediolani ſubſtitit. ex quo ciues ipſi murorum cuſtodias agere inuicem ſunt coacti. quo cognito, Beliſarius Martinum, Vliaremque cum non modica militum manu ſubſidio miſit. Inde, cum ſe æſtas in autumnum vertiſſet, paucis Romæ ad cuſtodiam relictis, aduerſus Vitigem Ariminum obſidentẽ contendit, atq; in itinere Tudertum, & Cluſium deditione recepit. Vitiges autem milites ad obſidendam Anconam miſit. quibus vt ſe Canon præfectus vidit circumſederi, vrbe ad prœlium egreſſus non ſine magno damno ſe recepit, ac Gotthos mœnia adortos vix reppulit. Interim venit Narſes homo eunuchus, ſed acer, ac prudens, cum quinque Græcorum millibus, & duobus millibus Herulorum à Iuſtiniano Beliſarij auxilio miſſus, & cum eo ad oppidum Firmum copias iunxit. quo facto, Beliſarius Aretium Auximum miſit, quod à Gotthis tenebatur, iuſſum, vt intra caſtra ſe contineret, neque prœlio hoſtem laceſſeret. ac litteris Ioannis certior factus, omnium rerum neceſſariarum ſummam Arimini penuriam eſſe, conſilio habito, ex Narſetis auctoritate cum exercitu terra Ariminum iter intendit, ac claſſem mari ſubſequi iuſſit. Hunc vero vt Gotthi, qui in obſidione erant, ex collibus deſcendentem videre, & ab altera parte claſſem aduentantem audiuere, ſoluta obſidione, fuga Rauennam ſe contulere. Caſtris ſtatim ab Hildigero captis, Ioannes, & ſocij macie confecti occurrerunt. qui cum accepiſſent, ſe Narſetis conſilio obſidione exemptos, Narſeti ſe, non Beliſario vitam debere fatebantur, eumque eximiis laudibus, Beliſario exæquantes ferebant. quos Beliſarius ita appellauit, vt nihil adhuc effectum eſſe doceret. nam Vitigem cum multis hominum millibus Rauennæ conſiſtere, Vraiam Mediolanum acrius obſidere, Auximum firmiſſimo præſidio teneri, Francos in Liguria cum Gotthis ſocietate coniunctos verſari. quamobrem placere, vt copiæ aliæ Auximum, aliæ Mediolanum mittantur. Narſes autem, qui fauore militum Ioannis inflatus obedire Beliſario detrectabat, vtilius ſibi videri reſpondit, vt Rauenna, & Æmilia recuperaretur. Qua re Beliſarius indignatus litteras Iuſtiniani protulit, quibus ipſum pecuniæ cuſtodiam habere, non exercitibus præeſſe iubebat, ac ſibi ſoli belli adminiſtrationem mandabat. Qua re conſtituta, Peranium ad Vrbeuetum obſidendum miſit, ipſe Vrbinum acceſſit, & ſe Narſetem, ac Ioannem ſubſequi imperauit. eo vero vbi venit, legatis, quos de deditione miſerat, repudiatis, vrbem oppugnare conſtituit. quod conſilium Narſes ita reſpuit, vt protinus inde Ariminum ſe retulerit. Tertio poſt die, aqua ex fonte, qui vnicus Vrbini erat, repente euaneſcente, Gotthi exterriti, ſubito deditionem fecerunt, ea conditione, vt, incolumitate accepta, Iuſtiniano ſtipendia facerent. Qua re audita, Narſes Ioannem Cæſenam ducere iuſſit. qui ab ea depulſus Forum Cornelij prodiit, ac, cedentibus Gotthis, Æmiliam vniuerſam recepit. Beliſarius ineunte hieme, Vrbino recepto, & Auximo, vt ad expugnandum difficillimo, relicto, Aretium cum magna parte exercitus Firmum hibernatum dimiſit. ipſe vero Vrbeuetum proceſſit, Peranij verbis inductus, qui Gotthis eum locum tenentibus neceſſaria defeciſſe nunciabat. ex quo in ſpem venerat, ſi ad eam neceſſitatem Beliſarium quoque in ſe venientem vidiſſent, ſeſe e veſtigio dedituros. Beliſarius autem, caſtris poſitis, vrbem luſtrauit, vt cognoſceret, ſicunde oppugnatio inſtitui poſſet. quam rem magnam habere difficultatem iudicauit. ratus tamen, eos fame domitos in ditionem eſſe venturos, ſubſtitit. at Gotthis non omnino neceſſaria deerant, tametſi parcius iis vterentur, quàm naturæ neceſſitas poſtulabat. nam in ſingulos dies tantum cibi ſumebant, quantum ſatis valeret, ne inedia interirent. poſtquam autem cibariorum inopia premi cœpere, madefactis aqua coriis veſci inſtituere, vana ſpe à præfecto Arbila ſuſtentati. Interim Martinus, Vliareſq; à Beliſario Mediolanum miſſi, cum ad Padum perueniſſent, de tranſitu cõſultantes, tempus conſumebant. Hoc cognito, Mundilas Mediolano Paulum quendam ad eos deſtinauit, qui hoſtes fruſtratus, cum ad ripam veniſſet, nullo inuento lembo, amnem tranauit, atq; eos ad flumen traiiciendum ſine intermiſſione conciuit, quantum momenti in ea vrbe ad victoriam eſſet, oſtendens. Martinus autem ſe ſtatim ſubſe-

quuturum eſſe pollicitus,non tamen loco ſe mouit,excuſans,quòd exercitus multitudinem Gotthorum,& Burgundionum,quæ erat in Liguria, extimeſceret,& vt ad ſe Ioannem, & Iuſtinum cum ſuis copiis ex Æmilia mitterent. nam coniunctis viribus hoſtes non reformidaturum. Beliſarius id præcepit,ſed Ioannes, & Iuſtinus nihil ſe Narſetis iniuſſu facturos dixerunt. itaq; cum Narſes rogatus à Beliſario mandaſſet, vt irent, Ioannes nauibus ex maritimis locis contrahendis ſe tradidit. atq; interim in morbum incurrit. Dum autem Mediolanenſes auxilium fruſtra ſibi mitti expectant,interim propter ciborum inopiam canibus,& muribus,& ceteris obſcænis,quæ nunquam eſui fuere mortalibus,veſcebantur.quo cognito, Vraias legatos ad Mundilam miſit,pollicens omnibus incolumitatem,ſi ſe dedere vellent.cui ille reſpondit,ſe facturum,ſi eadem ciuibus quoq; impunitas foret. ac militibus ad concionem vocatis ita loquutus eſt, vt eos ad prœlium fortiter capeſſendum,& mortem pro libertate obeundam adhortaretur,quam orationem cum miles nemo acciperet, conditionibus, quæ ferebantur, acceptis, deditionem fecerunt. quarum nullam Gotthi ſeruarunt. nam & milites cum Mundila præfecto in cuſtodias tradiderunt,& vrbem ſolo æquarunt,& trecenta millia virilis ſexus,nulla ætatis ratione habita,occiderunt, & fœminas ſeruorũ loco Burgundionibus donarunt. Reparatum autem,qui fuerat auctor defectionis, minutatim cõciſum vorandum canibus obiecerunt. Burgentinus eiuſdẽ culpæ particeps,cum in Venetiam, atque inde in Dalmatiam profugiſſet,poſtremo ad Imperatorem ſe contulit. Martinus,Vliareſque Romam ſe recepere. Eodem anno Vitiges verens, ne Beliſarius, ineunte vere, Rauennam inuaderet, Bacchem Longobardorum regem pecunia oblata ad ſocianda arma ſolicitauit. eaque re non impetrata, legatos ad Choſroëm Perſarum regem de renouando Iuſtiniano bello miſit,atque obtinuit. itaque Beliſarium Iuſtinianus ſibi reuocandum putauit, &, legatis Vitigis dimiſſis, ſe legatos miſſurum de fœdere componendo promiſit. quos Beliſarius,cum ad ſe prius veniſſent,non antè dimiſit,quàm Gotthi Iuſtiniani ad ſe legatos dimiſiſſent. Eodem anno frumentum in agris Italiæ ſua ſponte maturauit,ſed minore, quàm antè,copia, vt quod neque ſatum, neque humo contectum eſſet, ſed propter nimiam maturitatem in terram excidiſſet. Hinc inopia Mediolani ſubſequuta, Caſſiodorus Vitigis regis nomine ſcripſit ad Dacium Mediolanenſem epiſcopum: *Sanctitatem veſtram petimus,vt de horreis Ticinenſibus,& Derthonenſibus panici ſpeciem, ſicuti à principe iuſſum eſt,tertiam penſionem eſurienti populo ad viginti quinque modios diſtrahi ſub noſtra ordinatione faciatis.* ſcripſit etiam Dacius ipſe, tantum in Liguria ciborum penuria laboratum, vt matres famis impotentes rabiem eius in liberos exercuerint. Hæc penuria cum Æmiliam quoq; oppreſſiſſet,incolæ,propriis ſedibus relictis,in Picenum abierunt, maiorem ibi copiam propter maris opportunitatem ſe inuenturos ſperantes. Tuſci eadem de cauſſa inopia pari afflicti in montibus panẽ è glandibus commolitis cõfectum eſitarunt. vnde vulgatis morbis pleriq; abſumpti ſunt. In Piceno non minus quinquaginta millia hominum perierunt, & extra Ionicum ſinum multo plures. nam, deficiente cibo, omnes maciem, ac pallorem eximium contrahebant. fel autem nimium abundans, cum corpora ipſa vi ſua infeciſſet, haudquaquam ſinebat ſuo priſtino curſu venas defluere. cutis præterea obdurata corio perſimilis erat, vtpote oſſibus ipſis inhærens, & colore liuoris in nigredinem commutato. vnde homines facibus exuſtis ſimiles videbantur. eorumq; facies ſtupida, & toruus, ac furioſus aſpectus erat. paſſim igitur moriebantur partim inedia, partim ſaturitate. nam,calore omni extincto, quẽ natura intus exuſſerat, ſiquis eos fortaſſe ad ſatietatem expleuiſſet, quòd ingeſtos minus digererent cibos, celerius interibant. Fuere qui,fame cogente,ſe inuicem conficerent. Fœminæ etiam duæ viros ſeptemdecim interfectos abſumpſerunt. hæ nanque, cum ſolæ domi, ceteris mortuis,ſuperfuiſſent,diuertentibus ad ſe peregrinis,& per noctem dormientibus interfectis veſcebãtur. cum autem eum numerum oppreſſiſſent, octauus decimus ſomno excitatus,conatis earũ præcognitis,eas necauit. Vigilius pontifex monitus eſt à Beliſario,vt Anthimũ reſtitueret, & duo promiſſa centenaria redderet. quorũ alterum timore Romanorum, alterum auaritia occæcatus ſe facturum negauit.

Iuſtinia-

Iuſtinianus autem precibus epiſcopi Patarenſis adductus, iuſſit, vt Siluerius Ro-
mam reduceretur, & iudicio de litteris ab eo ſcriptis conſtituto, ſi veras eas fuiſſe
probatum eſſet, in quacunq; ei ciuitate eſſe liceret, ſi falſas, vt ſedi ſuæ, expulſo Vi-
gilio, redderetur. Siluerio in Italiam reuerſo, Vigilius ne ſedem amitteret, verius ſe
omnia, quæ promiſerat præſtiturum, Beliſario affirmauit, ſi ſibi Siluerium tradidiſ-
ſet. ita Beliſarius Siluerium duobus Vigilij defenſoribus tradidit. à quibus in Pal-
mariam, ſiue Pontiam inſulam deportatus ibi inedia maceratus XII Kal. Iulij ex-
pirauit, vt Liberatus in libro de Conciliis tradidit. Appione inde conſule ſine col- 539
lega, Beliſarius ignatus eorum, quæ in Liguria accidiſſent, exacta hieme cum in Pi-
cenum duceret, cladem Mediolani cognitam magno dolore animi tulit, & Vlia-
rem in ſuum venire cõſpectum vetuit, remq; vt acta fuerat, ad Iuſtinianum ſcripſit.
qui poſtea, Narſete reuocato, ſolum Beliſarium bello præfecit. Heruli vero, profe-
cto Narſete, negantes ſe militare Beliſario velle, cum abirent, in Vraiæ exercitum
inciderunt, ac pro pace redimenda captiuos, ac prædam reliquam tradiderunt, ac-
cepta pecunia iurantes, ſe nunquam in poſterum Gotthos oppugnatum venturos.
Poſthæc Beliſarius, conſilio Auximi, ac Fæſularum recipiendarum explicito, Cy-
prianum cum idoneo militum numero ad Fæſulas miſit, ipſe Auximum ſibi depo-
ſcens Ioanni negotium dedit, vt curaret, ne Vraias Mediolano egreſſus in ſe redi-
ret. qui Derthonam nullis mœnibus cinctam nactus, ibi caſtra poſuit, Auximum
vero, vbi robur Gotthorum in præſidio erat, profectus Gotthos ex alto in ſuos di-
ſperſos ſub noctem, dum caſtrametatur, ſe inferentes cum magno vtriuſque partis
detrimento ſuſtinuit. &, quoniam expugnari vrbs non poterat, obſidionem admo-
uit. multa inde, eaq; euentu vario prœlia facta, dum Gotthi ad pabulandũ in agrum
non longe à muris ierunt, quo nec carere illi, nec prohibere hi poterant. Cum au-
tem poſt aliquot dies incluſi ad alimẽtorum inopiam deueniſſent, nuncium dece-
pto hac arte Beliſario emiſere. quippe clamorem, vt in capta vrbe, maximum edi-
derunt, ac Romanos, quid id rei eſſet, incertos ab exploratione viarum ad cuſto-
dienda caſtra traxerunt. ſic nuncius Rauẽnam profectus Vitigi, vt ſibi ſubſidio ve-
niret, litteras reddidit. quibus ille ſe mature venturum ſpopondit. ſed tamen non
præſtitit; Ioannem, ne ſe à tergo adoriretur, metuens, ſimulque Beliſarium, penes
quem Romanorum eſſe robur ſciebat, neq; propter inopiam neceſſaria ſubmini-
ſtrare exercitui poterat, cum Romanis mare obtinentibus ex Ancona, Sicilia, &
Calabria commeatus abunde ſuppeterẽt. Fæſulis à Cypriano, & Iuſtino circunſeſ-
ſis, Gotthi eruptione facta repulſi ſunt. inde incluſi adeo diligenter aſſeruati ſunt,
vt exire non poſſent. ſed tamen fruſtrati cuſtodias, nuncium ad Vitigem implo-
rantes auxilium emiſerunt. Vitiges Vraiæ mandauit, vt cum exercitu, quem habe-
bat in Liguria, in Picenum tranſiret. qui, traiecto Pado, proxime Romanis conſe-
dit. nec tamen ab vllo prœlij initiũ factum eſt. Interim Franci afflictas Gotthorum
vires audientes, cupiditate occupandæ Italiæ exarſerunt, ac fœderis cum Gotthis,
& Romanis icti obliti, cum centum hominum millibus, Theodeberto rege duce,
in Liguriam deſcenderunt, ac, Pado tranſmiſſo. ad caſtra Gotthorum venerunt, qui
eos tanquã ſocios auxilio veniſſe rati, hilariter exceperũt. verum mox caſtris exuti
Rauennam ſe trepido agmine contulerunt. Franci binis caſtris, ſed ſine milite, po-
titi, res neceſſarias inuentas breui abſumpſerunt, & carne bouilla, & aqua Padi re-
pleti, (neq; enim aliud in iis locis eſculentum, aut potulentum erat,) ſtatim diſſen-
teriæ morbo correpti ſunt, ac tertia pars perierunt. Beliſarius vbi Francos adeſſe, &
Ioannem, Martinumq; victos fugam cepiſſe audiuit, litteras ad Theodebertũ ſcri-
pſit, monens, vt fœdus ſeruare, neq; Imperatorem bello laceſſere vellet. quibus le-
ctis, Theodebertus pudore captus, multis ex ſuis amiſſis, domum repetiit. Gotthi,
qui Auximi obſidebantur, Burgentio Romano cuſtode corrupto, alteras ad Viti-
gem litteras miſerunt, neceſſitates ſuas exponẽtes, quòd ne herbam quidem circa
pomœriũ attingere ſine ſanguine poſſent. quibus Vitiges reſpondit, ſe adhuc Fran-
corum incurſione deterritum ſubuenire non potuiſſe, verum ſe in tempore non
defuturum. quo venire cunctante, iterum Burgentiũ miſerunt, ſe tãtum ad quinq;
dies ſuſtinere poſſe ſignificantes. quibus idem quoq; reſponſum eſt datũ. Beliſarius

autem miratus, hoſtes tandiu ſine deditione ſe ſuſtinere, Valeriano exploranti negotium dedit, qui Sclauinum quendam virum acrem, ac validum aliquem ex hoſtibus capiendum miſit. ille vero in collem, vbi quotidie pro pabulo pugnabatur, profectus, Gotthum pabulatum egreſſum ex inſidiis comprehendit, ac robore ſuperior in caſtra vel reluctantem detulit. qui rogatus, qua ſpe Gotthi dedere ſe recuſarent, quæ per Burgentium Romanum acta eſſent, apetuit. cuius indicio Burgentius captus, atq; confeſſus in conſpectu hoſtium eſt crematus. Erat fons procul ab vrbe lapidis iactu, vnde Auximates aquam hauriebant. hunc eis vſum adimere inde cupiens Beliſatius, ſimulata oppugnatione vrbis atchitectos cum dolabris ad demoliendum opus immiſit. hoſtes vero vbi ſe illudi ſenſerunt, in eos, qui fontis opus deturbabant, ſe conuerterunt, & cum Romanis auxilio ſuorum accurrentibus prœlium atrox commiſerunt. in quo multi vtrinq;, ſed plures ex Romanis ceciderunt, & ferme Beliſarius vulnus accepit. dirempto prœlio, compertum eſt, ne lapidem quidem vnum ex ſtructura fontis eſſe exciſum propter miram artificum in ea compaginanda ſolertiam. Inde Beliſarius, vt eos fame conficeret, vigilias agi diligentius iuſſit ex quo ad extremam eos rerum omnium difficultatem adduxit. Interim Fæſulani inopia cibariorum compulſi, & auxilij deſperatione debilitati, pacta incolumitate, Ioanni, & Iuſtino ſe tradiderunt. qui, præſidio ibi relicto, Auximum contenderunt. Quo facto, Beliſarius Gotthorum duces, qui, Fæſulis captis, ad ſe tranſierant, Gotthis oſtendit, &, vt tandem inſanire deſinerent, monuit. qua re exterriti petierunt, vt, ſaluis corporibus, ac fortunis, ſibi Rauennam abire permitteret. quod illo abnuente, demum eo deſcenderunt, vt, parte bonorum tradita, Iuſtiniano ſtipendia facerent. atq; in hæc fide data, partitisq; rebus, Auximum Romanis eſt deditum. Hac parta victoria, Beliſarius inde Rauēnam animum contulit. ac primum Magnum cum modico exercitu præmiſit, vt alteram ripam Padi aſſeruaret, ne Gotthi commeatum ſubuehere poſſent. deinde alteram Vitali cuſtodiendam dedit, mox ipſe Rauennam acceſſit. Interim Gotthi contractas in Liguria naues rebus neceſſariis repleuerunt, vt eas Pado Rauennam adducerent, ſed deficiente, (quod nunquam antè acciderat,) aqua, detenti cum oneribus à Romanis oppreſſi ſunt. inde flumen nauigabile factum. eaq; res miraculi loco eſt habita. Hac de re Gotthi flumine, mariq; intercluſi ſtatim laborare ab re frumentaria cœperunt. quibus rebus cognitis, Theodebertus rex Francorum legatos ad Vitigem miſit, verbo, vt ſocietatem iungeret, re, vt, eis deceptis, loca Italiæ occuparet. qua re prærepta, & ſuos quoq; Beliſarius miſit. tum, Concilio Rauēnæ inſtituto, Franci ita loquuti; ſe mittere Vitigis auxilio quinquies centena millia ex fœdere. petere autem, vt ſecum iungantur aduerſus Romanos, qui pares eſſe non poſſint. Romanos barbaris omnibus eſſe infeſtos. ſi inter ſe cōuenerit, barbaros poſthac ſumma concordia Italiæ imperaturos. Deinde Romani ita ſubſequuti; ſe multitudine Francorum non perterreri, vt qui ſcirent, virtutem haudquaquam multitudine ſuperari. Imperatorem certe nunc militum numero antecedere. quàm ſancte fidem colant Franci, Burgundiones, Thuringos, & ipſos demum Gotthos docere poſſe. rogare autem illum, per quē Deum fidem ſuam ſint firmaturi, eum eum, per quem iurauerint, violauerint? Vtriſq; auditis, Vitiges ex ſuorum conſilio cum Imperatore potius ſibi paciſcēdum, quàm cum Francis, putauit. itaq; Gotthi, & Romani pacis componendæ cauſſa inter ſe ſine metu congredi cœperunt. Beliſarius tamen diligenter cauere, nequid Rauennam commeatus inueheretur. &, cum horrea plena frumenti Rauennæ eſſe didiciſſet, ciue quodam corrupto, illi incēdium inferri curauit. fama tamen fuit Mataſuentæ imperio deflagraſſe. eo facto, Gotthi à Deo potius ſe, quàm ab hominibus oppugnatos duxerunt. His actis Gotthi, qui Alpes tuebantur, Sitige duce, ad Beliſarium defecerunt. Varias autem, cum ex Alpium, & Liguriæ præſidiis quattuor millia collegiſſet, eaq; ad Vitigē adduceret, Sitigem, qui defecerat, & Romanos, qui receperant, circunſedit. qua re cognita, Ioannes, & Martinus circa Padum ſedentes Romanorum auxilio accurrere, & ab Vraia exercitum auertere. Iam Beliſarius Vitigem, & Gotthos in vrbē compulerat, cum legati Conſtantinopoli venerunt, vt cum Gotthis pax his conditionibus fieret; Vt

Vitiges

Vitiges dimidium opnm̃ regiarum ſibi haberet,& Tranſpadanis locis præeſſet, alia omnia Imperator teneret. Vitigem hanc pacem amplectentem Beliſarius ægre tulit, quòd hoc modo victoria integra è manibus eriperetur, & legatis ad ſe Rauenna reuerſis negauit, ſe ſua manu conditiones illas eſſe confirmarurum. ea re audita, Gotthi ſub nomine pacis inſidias ſibi conflari dixerunt. Qua voce offenſus Beliſarius, omnibus ſuis conuocatis, rogauit, num pacem hanc Gotthis dare, an bellum iam profligatum conficere, intereſſe magis reip. exiſtimarent? Tum principes in ſententiam Iuſtiniani deſcendentes iuſſu Beliſarij ſcripto mandarunt, pacem eſſe faciendam, quòd hoſtes expugnari non poſſent. Interim Gotthi fame conflictati à Vitigis ſe remouere imperio inſtituerunt, vt qui peſſime rem geſſiſſet, & ſuam ad Imperatorem defectionem differret. in primisq́; timere cœperunt, ne victi tandem Rauenna Conſtantinopolim transferrentur. itaq;, conſilio habito, Beliſarium regem Italiæ appellare conſtituunt, & occulte ad eum, vt imperium ſuſcipere velit, mittunt. Beliſarius iniuſſu Imperatoris ſe id negauit facturum, vt qui à tyranni nomine abhorreret, & ſe nihil innouaturum ſacramento interpoſito promiſiſſet. atq; hoc idem etiam conſilium Vitiges approbauit. Tum Beliſarius conuocatos principes rogauit, num præclaram rem cenſerent eſſe, Vitigem, Gotthosq́; in ditionem venire, & eorum bona prædæ eſſe, & Italiam Romanos recuperare? illi præclariſſimam eſſe reſponderunt, idq́; vt expleretur, precati ſunt. itaq; Vitiges, & Gotthi, cum præ fame ſe diutius ſuſtinere non poſſent, legatos ad Beliſarium miſerunt, palam de deditione loquuturos, clam vero de fide ſalutis accipienda, &, vt Beliſarius, regno accepto, Rauennam iniret, acturos. Beliſarius, ceteris rebus omnibus pro Gotthorum arbitrio confirmatis, de Imperio ſuſcipiendo ſe apud Vitigem, & Gotthorum primores iuraturum oſtendit. atq; Beſſa, Ioanne, Narſete, & Aretio ſibi infenſioribus alio per ſpeciem parandi commeatus ablegatis, ipſe cum reliquo exercitu Rauennam contendens, naues frumento, & rebus neceſſariis oneratas confeſtim ad Claſſem Rauennæ portum deduci iuſſit, atq; inde vrbem intrauit. Gotthorum vxores, quæ Romanos corporis magnitudine excellere audierant, vbi eos exiguæ ſtaturæ viderunt, de eis contemptim loqui, & viros ſuos conſpuere, atque eis puſillos viros ad ludibrium oſtentare, & ſocordiam, atque animi molliciem identidem obiectare, quòd tantulis hominibus conceſſiſſent. Beliſarius Rauenna potitus, Vitigem honorifice cuſtodiri mãdauit. Gotthos vero circumpadanos in agros ſingulos dimiſit, nihil inde hoſtile metuens, quòd maximam exercitus ſui partem ibi collocauit. Regiam pecuniam cum cura aſſeruauit, vt ad Imperatorem deferre poſſet. Gotthorum neminem ſpoliari permiſit. Gotthi ceteri ſua præſidia dediderunt. Ildobaldus Veronæ præfectus, cum ad tradendam Veronam miſiſſet. tamen hac de cauſſa non tradidit. Iuſtinianus enim ſiue multorum vocibus Beliſarium de affectata tyrãnide criminantium motus, ſiue bello à Choſroe Perſarum rege renouato coactus per eos dies Beliſarium in Græciã reuocauit. atq; Italiam Beſſæ, Ioanni, & Conſtanriano adminiſtrandam conceſſit. Hac re audita, Gotthi, qui Beliſarium regnum ſuſcepturum putauerant, vbi diſceſſum parari, & ſe deſtitui cognouerunt, in Picenum ad Vraiam ex ſorore Vitigis genitum conuenerunt, &, præſenti complorata fortuna, ipſum ſibi regem delegerunt. Vraias eam dignitatem aſpernatus eſt, vel quia ex infortunata Vitigis familia, & apud Gotthos contempta eſſet, vel quia impietatis crimen horreret, ſi viuentis auunculi principatum inuaderet. ſuaſit autem, vt Ildobaldum Viſgotthum ad regnum eueherent, virum præſtantem, atque induſtrium, qui Theuda Viſgotthorum in Hiſpania rege auunculo vteretur. His dictis aſſenſi, Ildobaldnm ad ſe Verona euocarunt, & ad ſe profectum purpura induerunt, & regem maximo cum plauſu ſalutarunt. Tum ille, ſe ſuadere dixit, vt legati ad Beliſarium mittantur, qui rogarent, num veteribus ſtare conditionibus vellet? & ſe ab eo deſtitui quererentur. ſi aſſentiretur, Ildobaldum ad eum acceſſurum, & veſtem regiam poſiturum, eumq́; tanquam regem Italiæ veneraturum. quibus reſpondit Beliſatius, ſe, Iuſtiniano viuente, nunquam regium nomen laturum. atq; inde Conſtantinopolim cum Vitige rege, & Mataſuenta vxore eius, prædaq́; ipſa regia redire contendit.

ILDOBALDVS REX.

540 POSTERO inde anno, qui fuit quingenteſimus quadrageſimus à Chriſto nato, Iuſtino Germani filio conſule ſine collega, Iuſtinianus Vitigem ad ſe deductum cum vxore honorifice excepit, & Gotthos pro eximia corporum magnitudine, ac ſpecie miratus, gazas regias in curia ſenatoribus viſendas expoſuit. Beliſarium omnibus honoribus proſequutus, triumphare non permiſit. Erat tamen in omnium ore, vt qui duas victorias rettuliſſet, quales nemo antè vidiſſet, & reges duos captiuos adduxiſſet, & opibus ærarium locupletaſſet. itaque populus eum ſtudioſè intuebatur in forum quotidie prodeuntem, aut ſe de foro recipientem, Vandalorum, Maurorum, & Gotthorum ingenti caterua ſtipatum. ad hæc magnitudo, & pulchritudo corporis eum honeſtabat, & mira comitas, ac facilitas acceptiorem omnibus reddebat. Interim præfecti Italiæ omnia ad priuatam vtilitatem referre, & ſubiectos libidini militari permittere, nec milites dicto audientes habere: Ildobaldus autem, poſtquam audiuit, Beliſarium Rauenna profectum eſſe, Gotthis, & Romanis rerum nouarum ſtudioſis accitis, quæ ad firmandum imperium pertinerent, curauit, & dominationem Italiæ Gotthis recuperare conſtituit. cumq; à principio mille tantum milites haberet, Gotthos in Picenum ex Liguria, Venetiáque contraxit. Interim Alexander à Iuſtiniano miſſus in Italiam venit, atque Italos falſis quæſtionibus de pecunia regia auerſa, & fraudibus in Theodoricum regẽ commiſſis implicuit. ac militum labores etiam maximos præmiis exilibus compenſauit. quo factum eſt, vt breui Italos Imperatori infenſos reddiderit, ac milites à periculis in bello ſubeundis auerterit. Itaq;, cum odiis erga Imperatorem certarent, Gotthis occaſionem creſcendi dedere. quod videns Vitalis, qui in Venetia cum Romanis, & Herulis verſabatur, veritus, ne Ildobaldus auctis viribus in ſe contenderet, ipſum adortus eſt. verum, pugna apud Taruiſium parum ſecundo ſucceſſu edita, multis amiſſis, in fugam conuerſus eſt. Qua ex victoria mox Ildobaldi nomen apud Iuſtinianum, & ceteros celebrari cœpit. Inimicitiæ inde inter Vraiam, & Ildobaldum temere concitatæ rem Gotthorum exurgentem afflixerunt. Vxor Vraiæ balneum ingreſſa, vxorem Ildobaldi non tanquam reginam coluerat, quòd ſe ipſa minus culta, & ornata erat. itaque Ildobaldus ab vxore ſolicitatus Vraiam de maieſtate coarguit, ac comprehendi iuſſum vltimo ſupplicio affecit. atq; ex ea re in odium Gotthorum incurrit, indignantium, quòd Vraias nimis leui de cauſſa eſſet extinctus. Acceſſit inde, quòd Ildobaldus Vraiæ vxorem Gottho cuidam coniugio copulauit, ac Beſſam grauiter offendit. itaque Beſſas, quòd mulierem depetiret, in ſui factum contumeliam ratus, iracundia, ac dolore eò proceſſit, vt, gratum ſe facturum Gotthis exiſtimans, Ildobaldum inter epulas adortus necarit. Eodem anno Beliſarius in Perſidem profectus impetum regis Choſrois repreſſit. Conſtantinopoli Seuerus Antiochiæ, & Iulianus Halicarnaſſi epiſcopi, cum Alexandriam profugiſſent, quæſtionem de corruptione corporis Chriſti primi intulerunt. quæ poſtea Eccleſiam per aliquot annos vehementiſſime, ipſo etiam Imperatore infecto, exercuit.

ARARICVS REX.

541 BASILIO inde conſule ſine collega, Rugi, qui & ipſi cum Gotthis erant, vbi Ildobaldum occiſum viderunt, reliquis inuitis Gotthis, Araricum regem extulerunt. Baduillas autem, cognomento Totilas, Ildobaldi nepos, homo ſumma ſolertia præditus, audita Ildobaldi morte, miſit Rauennam ad Conſtantianum, traditurum ſe Taruiſium pollicens, ſi ſibi, & comitibus ſuis ſalus præberetur. Cui Conſtantianus iureiurando ſe fidem præſtiturum reſpondit. Re compoſita, dies indicta eſt, qua milites Conſtantiani Taruiſium reciperentur. Gotthi vero Ararici imperium iniquo animo ferebant, vt qui bello cum Romanis gerendo parum idoneus eſſet, ac magnarum rerum occaſionem interpellaſſet. itaque omnes vno animo ad Totilam Taruiſium mittunt, eumq; ad regnum ſuſcipiendum accendunt, ſperantes ſe, illo regnum obtinente, Italiam poſſe recuperare. quibus Totila re-

ſpondit,

ſpondit, ſe defectionem ad Romanos conſtituiſſe. ſi vero Araricum in tempore ſuſ-ruliſſent, illorum voluntatem non neglectum eſſe. Quibus rebus auditis, Gotthi Ararico inſidias pararunt. Romanis interim quieſcentibus, & Gotthos quieturos arbitrantibus, neque propterea in eorum actiones obſeruandas intentis, Araricus Gothos conuocauit, & ad pacem hortatus, vt ad Iuſtinianum de prioribus conditionibus confirmandis mitterent, auctor fuit, atq; ex eorum conſenſu legatos miſit, ſpondens, ſi ſe Patricium faceret, totam illi Italiam traditurũ. Legatis autem profectis, Gotthi, Ararico per dolũ extincto, regnum ad Totilam detulerunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XIX,

Qui eſt regni Gotthorum in Italia quartus.

TOTILAS REX.

TOTILAM vero regem creatum, virum manu, conſilioq; promptum, ſimul Ioannes, Beſſas, Vitalis, & ceteri, qui relicti ad defenſionem Italiæ fuerant, audiuerunt, Rauennam ſubito conuenerunt, vbi Conſtantianus, & Alexander ſedebant. atque agitatis conſiliis decreuerunt, Veronam extemplo ducere, eámque cum Gotthis ibi morantibus in poteſtatem redigere, deinde aduerſus Totilam in Picenum redire. Sic igitur præfecti vndecim exercitum duodecim hominum millium Veronam adduxerunt, ac caſtra prope vrbem ſtadiis ſexaginta locarunt in iis campis, qui Mantuam verſus patent. Ibi vero cum eſſent, cuſtodem portæ pecuniæ magnitudine ad exercitum in vrbem recipiendum inducunt. ac ſtatuta nocte centum delecti viri, Artabaze quodam Armenio duce, præmiſſi portam, cuſtode ex compoſito aperiente, occupant. ac mox milites, qui in muris cuſtodias agebant, obtruncant, atque exercitum propere aduocant. Quod vbi Gotthi ſenſere, repentino caſu perculſi per auerſas portas vrbe ſe eiecere; atque in rupem imminentem euaſere, vnde facile vrbem, & campos omnes, quæque in iis agerentur, deſpicere poterant. Pòſt paulo præfecti Romani ab Artabaze acciti ad vrbem procedere cum copiis incœperunt. verum in itinere, altercatione inter illos de præda Veronenſi diſpertienda coorta, fruſtrà temporis aliquid conſumpſerunt. itaque Gotthi, luce orta, ex alto paucitatem hoſtium, qui vrbem inierant, & longinquitatem eorum, qui ad eam accedebant, conſpicati, animos, quos deſponderant, colligunt, atque incitato curſu vrbem per eaſdem portas, vnde exierant, repetunt, ac Romanos trepidos in murorum propugnacula ſe referre compellunt, & ſe acriter tuentes non minore impetu, quàm iracundia, circumſiſtunt. Interim præfecti, diuiſa, quam partituri non erant, præda, ad portam venerunt. verum, poſtquam eam clauſam, & hoſtes ſumma ſe ope defendentes repererunt, nihil vltra tentandum rati, celeriter inde ſe fuga proripuerunt. & ſuos de muris pugnantes, &, ne ſe desererent, obſecrantes, ſuperante miſericordiam metu, deſtituerunt. Illi vero, poſtquam ſuos abire, nec preces ſuas ſurdis in tanto periculo auribus, audire viderunt, firmato animo, ſaltu ſeſe ex mœnibus deiecerunt. ex quibus qui forte molle in ſolum prolapſi ſunt, corpore inoffenſo, Artabaze duce, ad caſtra Romanorũ peruenere. quos vero loca aſpera exceperunt, ad vnum omnes, membris prope colliſis, interiere. His ſucceſſu parum proſpero actis, Romani traiecto Pado, ſeſe Fauentiam rettulere. Quib. auditis Totilas

erectus, quos potuit, Gotthos acciuit, &, quinque hominum millibus confectis, aduerſus eos ire contendit. vbi vero ad flumen, quod illi tranſeundum erat, acceſſit, ſuos ſic alloqui cœpit: longe ſe diuerſa ratione pugnare, ac Romanos. nam illos victos facile bellum poſſe redintegrare auxiliis ex Italia, atque ex Græcia accerſendis, ſibi ſi quid durius ea dimicatione contigerit, fore, vt nomen Gotthorum ſimul cum omni ſpe reficiendarum virium concidat, vt qui ex hominum centum millibus ad quinq; redacti ſint. Ildobandum, cum arma Romanis intulit, nō plus, quàm mille hominum, & in Piceno oppidum vnum tot vndique hoſtium locis vallatum habuiſſe. Gotthis tamen eo bello victoribus nō ſolum milites, ſed etiam Imperium accreuiſſe. ſi eadem vti virtute voluerint, pro certo habere, ſe Romanos funditus euerſurum. quare hortari illos, vt patriam fortitudinem præſtent, & conſtanter, vt in ſumma neceſſitate, decertent. Interim præfecti Romani diuerſis inter ſe certando ſententiis tempus terebant, Artabaze fruſtra ſuadente, vt hoſtes flumen tranſeuntes inuaderent. Totilas autem, trecentis viris trans amnem miſſis, qui in tempore Romanorum tergis inſiſterent, flumine ſine impedimento traiecto, raptim in eos duxit. Romanis obuiam progreſſis, atque acie vtrinq; inſtructa, Vlaris Gotthus, vir vt corporis, ſic animi robore nobilis, equo inſidens, atque armatus in medium proceſſit, & Romanos ad ſingulare certamen identidem prouocauit. cui, ceteris quieſcentibus, Artabazes occurrit. ita, nulla interpoſita mora, equis vtrinq; concitatis infeſtis haſtis inter ſe concurrerunt. prior Artabazes dextrum Vlari latus transfixit, atque equo labentem, ſed haſta ſe, quæ à tergo petræ adhæſerat, ſuſtinentem, adacto ſæpius in viſcera ferro, confecit, ſed dum incautius ferit, cuſpide haſtæ ferrea, quam Vlaris adhuc tenebat, in faucibus vulneratus, ſanguine ſine intermiſſione fluente, poſt triduum obiit. Commiſſo inde inter exercitus prœlio, in ipſo tumultus ardore trecenti poſt terga Romanis apparuere, ac maioris multitudinis opinione allata, tantum terroris intulere, vt in fugam ſe dederint. quos inſectati Gotthi alios promiſcua cæde ſtrauerunt, alios captos in cuſtodias coniecerūt, & ſigna omnia, (quod aliàs nunquam acciderat,) ademerunt. præfecti, vt in ſummo timore, præſidiis, quæ quiſque loca obtinuit, confirmarunt. Hac re ſecundo aduentu adminiſtrata, Totilas non multo pòſt copias aduerſus Iuſtinum Florentiam miſit, hisq; Beldam, Rodoricum, Vliaremq; præfecit. qui eò progreſſi, vrbem obſidione cinxerunt. Hoc vbi Iuſtinus ſenſit, confeſtim, quia nullos conuectos commeatus habebat, Rauennam ad principes miſit, rogatū, vt ſibi neceſſario ſuo tempore opitulatum venirent. itaque Cyprianus, & Ioannes exercitum protinus Florentiam adduxere, ac Gotthos ab obſidione in locum diei itinere ab vrbe diſtantem, qui Mucialla dicebatur, recedere compulere. inde, Iuſtini copiis ſibi adiunctis, & paucis ad cuſtodiam vrbis relictis, in eos mouere. Ioannem ad laceſſendos hoſtes præcedentem vt Gotthi viderunt, ſibi diffiſi continuo è campis ſe in collem proximum ſubduxerunt. Prœlio inde commiſſo, Romani fortiter pugnare cœperunt, inſignem ſine dubio victoriam relaturi, niſi falſo rumore de Ioannis nece diſperſo perculſi turpem fugam arripuiſſent. quo in tumultu deſiderati multi ſunt, reliqui, cum ſe in oppida coniecïſſent, ea, quaſi obſidionem expectantes, neque in campum prodire audentes, præſidiis muniuerunt. Captiuos Romanos Totilas tam humaniter habuit, vt plerique illius ſe militiæ ſponte deuouerint. Hæc hoc anno
542 apud Veronam, Fauentiam, & Florentiam acta. Proximo vero, qui, vt ceteri ſequentes, poſt conſulatum Baſilij dicitur, (neque enim conſules poſthac creati facile inueniuntur.) Totilas rebus bene geſtis elatus alia loca ſibi adorienda putauit. itaque Cæſena, & Petra oppidis occupatis progreſſus in Tuſciam, cum, multis locis tentatis, neminem ad ſe traducere potuiſſet, Italiam peragrare decreuit, ac Tiberi tranſmiſſo, neque finibus Romæ tactis, in Campaniam adiit. Ibi audita Sancti Benedicti abbatis ſanctitate, &, vt prophetico ſpiritu plenus futura prædiceret, veritatis explorandæ conſilio capto, ſpatharium ſuum regio ornatu, & comitatu præmiſit, qui ſe regem eſſe aſſereret. Quem vt Sanctus Benedictus proſpexit, dolo agnito, depone, inquit, fili quod geris. nam tuum non eſt. qua re ſibi nunciata confuſus ipſe venerabundus acceſſit, atq; de rebus ſuis conſuluit, & vaticinio ab eo ac-

cepto

cepto placatus diſceſſit. Pòſt paulo Benedictus, cum monachis leges, ac diſciplinam dediſſet, & Maurum, ac Fauſtum in Galliam, Placidum vero in Siciliam ad monaſteria condenda miſiſſet, XII Kal. Aprilis obiit. Totilas inde profectus in Samnium, Beneuentum nullo negotio redegit in poteſtatem, eiusq; diruit muros, ne forte exercitus ex Græcia veniens id oppidum occuparet, atq; inde Gotthos infeſtos haberet. animo inde Neapolim conuerſo, cum multa Neapolitanis pollicitus nihil proficeret, vrbi obſidionem admouere decreuit, quam Conon cum Iſauris, Romanisq; mille cuſtodiebat. caſtris autem ad vrbem poſitis, militum partem ad Cumas, & alia loca recipienda miſit. quibus cum numero ingenti pecuniarum potitus, præclari illud exempli edidit, quòd mulierib. nobilibus captis abſtinuit, easq; libertati reſtituit. quo facto, eximiam ſibi apud Romanos humanitatis famam, ac modeſtiæ comparauit. Bruttij inde, & Lucani, nemine reſiſtente, ſubacti. Inde Apulia, Calabriaq; potitus, publica tributa diligēter exegit, & vectigalia ſibi aſciſcendo, omnia perinde, atque Italiæ dominationem adeptus, admiñiſtrare pro arbitrio inſtitit. Exercitibus Italicis magnum ſtipendij numerum Iuſtinianus debebat. eaq; de cauſſa Romani milites bonis Italorum manus iniecerant, eosq; in extremam rerum priuatarum deſperationem adduxerant. milites autem nec ducibus ſuis obediebant, & libentius in vrbibus, quàm in caſtris, agebant. Conſtantianus namq; Rauennam tenebat, Ioannes Romam, Beſſas Spoletum, Iuſtinus Florentiam, Cyprianus Peruſiā, & ceteri cetera, vti quiſq; ex fuga opportuna ſalutis ſibi præſidia compararat. Quibus rebus auditis, Iuſtinianus ſolicitus Maximinum præfectum prætorio Italiæ in Italiam miſit, vt ceteris ducibus præeſſet, & militibus ſtipendia ſolueret. & claſſem Thracibus, Armeniis, Hunnisq; plenam adiecit. qui in Epirum profectus, atq; otio, & deſidiæ deditus idoneum rei gerendæ tempus contriuit. poſt eum vero Demetrium magiſtrum equitum deſtinauit. qui cum in Siciliam veniſſet, Cononemq;, & Neapolitanos arctius obſideri audiſſet, auxilium ferre conatus eſt. Itaq;, multis nauibus ex Sicilia contractis, frumentoq;, atque aliis rebus completis, ex inſula ſoluit, hoſtibus ſpeciem præbens, eas ingentibus copiis eſſe refertas, ac terroris inferendi cauſſa Neapolim curſum intendit, ſed vrbem tranſgreſſus ad portum Romanum acceſſit, atq; ibi nouos conſcribere milites ſtuduit. verum omnes tanquam à Gotthis victi, atque ab eis timentes arma contra eos capere abnuerunt. quare cum iis tantum, quos ex Græcia duxerat, Neapolim ſe rettulit. quem Cononis iuſſu Demetrius alter, genere Cephallen, Neapolis procurator, celeri lembo aduectus, quantum potuit, ad rem gerendam incendit. Totilas autem de exiguitate copiarum Demetrij certior factus cum aliis nauibus antè præparatis occurrit, atque, impetu in eum repente facto, in fugam auertit. atq; alios occidit, alios viuos in poteſtatem adduxit. ſoli euaſerunt, quibus in nauium lembos primo incurſu licuit deſilire. inter quos Demetrius fuit claſſis præfectus. naues autem omnes cum oneribus, & Demetrio Cephallene captæ; cui ob immodicā eius in Totilam verborum procacitatem lingua, manusq; præciſæ ſunt. Tandem Maximinus claſſem quoque ſuam appulit Syracuſas, atque ibi terroris incutiendi cauſſa quieuit. Quò cognito, Conon extemplo miſit oratum, vt ſibi primo quoque tempore ad opem ferendam, iam neceſſariis rebus egenti veniret. ille, quanquam præ timore Syracuſis pedem efferre noluit, claſſem tamen Herodiano, Demetrioque, ac Phaſſæ cum copiis omnibus Neapolim adducendam conceſſit. claſſis, hieme iam ſæuiente, vbi Neapolim appropinquauit, vehementi ſuborto vento, ad littus eiecta eſt, in quo hoſtes ſtationem habebant. itaq;, irruentibus eis, omnes aut occiſi, aut capti, aut demerſi ſunt. Demetrius præfectus inter ceteros in poteſtarem peruenit. Herodianus, & Phaſſas, quia lōge à caſtris hoſtium eiecti ſunt, euaſere. Totilas Demetrium teſte collo implicita ad muros vrbis adductū monere Neapolitanos iuſſit, ne inani ſpe auxilij ſuſtentati obſidionem diutius paterentur, ſed ſtatim vrbem dederent, & ſe tot ærumnis eriperent. neque enim Imperatorem vlla poſthac ſubmittere ſubſidia poſſe. & cum hac claſſe vires eius omnes infractas eſſe. Neapolitani rerum neceſſariarum inopia conflictati, ac Demetrium tam indigna patientem conſpicati, ſpe omni ſalutis abiecta, ſeſe ad luctum, & complorationem verterunt.

quare animaduerſa, Totilas iis, qui erant in propugnaculis, euocatis dixit, ſe ad eos veniſſe, non vt crimen eorum aliquod vindicaret, ſed vt eos ſeruitute eximeret, & pro beneficiis ſibi hoc bello datis, & calamitatibus acceptis gratiam referret. nam ipſos ſolos Italorum maximam erga Gotthos beneuolentiam oſtendiſſe. ceterum pudore ſe maximo affici, quòd eos nunc obſidere vnà cum hoſtibus cogeretur. neque vero eos à Gotthis, quia ab eis obſiderentur, alienos gerere animos oportere, neque ab eis timere, qui ad liberandos ipſos, non ad perdendos acceſſerint. nam ſe in eorum etiam gratiam Cononem præfectum, & ceteros milites dimiſſurum, ſi, tradita ſibi vrbe, diſceſſerint. Hæc dicta & Neapolitani, & milites approbarunt. vt tamen fidem Imperatori ſeruarent, triginta dierum ſpacium ad deditionem faciendam petierunt; quo tranſacto, neque vllo ſubſidio miſſo, vrbem ſe traditutos ſpoponderunt. Totilas, vt ſpem auxilij omnem præcideret, trium menſium ſe daturum oſtendit, dummodo pactis ſtarēt. quæ ſi fallerent, protinus ſe muris oppugnationem, à qua adhuc temperauerat, admoturum. His pactis, Neapolitani, quòd famem tolerare in dies magis ſæuientem non poſſent, non expectato
543 ſpacio, Totilam cum Gotthis in vrbem receperunt. Iam annus alter inierat, cum Totilas Neapolim in deditionem accepit. tum vero mira benignitas eius erga captos eluxit. Nam Romanorum, qui ınediæ diuturnitate afflicti erant, curam prope paternam ſuſcepit. veritus enim ne, ſi ſe repentino cibo ad ſatietatem repleſſent, continuo interirent, ne quis vrbe abire poſſet, inhibuit, ac cibum parcius, quàm pro appetentia, præbuit. vbi vero vires eos recepiſſe vidit, patefactis portis abire, quò quiſque vellet, permiſit. Cononi pariter, & militibus animo ſuo obſequendi libertas data. ij naues ingreſſi, Romam iter intenderunt. verum, reflante vento, cum tenere curſum nequirent, rurſus in magnam ſolicitudinem inciderunt, verentes, ne iterum in manus Totilæ deuenirent, atque ab eo quaſi pactæ fidei ſacramento ſoluto, aut pœnitentia tacto aliquid detrimenti acciperent. Quod vbi Totilas animaduertit, ſtatim vniuerſos ad ſe vocauit. & conſolatus eos, noua fide data, ſecuro eſſe animo iuſſit, & ſuo exercitui ſe immiſcere, & quibus egerent, coemere permiſit. ſæuiente autem adhuc vento, equos, iumenta, & viaticum elargitus auctor fuit, vt terra contenderent, ac comites dedit, quò tuto adirent. Neapolis inde muros deiicere cum cœpiſſet, ne arx Romanis aduerſus Gotthos in poſterum eſſet, malens ſe campo cum Romanis, quàm dolo, confligere, tamen partem intactam reliquit. quendam virum ſtrenuum, qui ſe virgini ſtuprum intuliſſe confitebatur, in carcerem, vt vltimo ſupplicio afficeret, condidit. qua re perſpecta, Gotthi vicem eius ſoliciti ab eiuſmodi propoſito deterrere conati ſunt. quibus ille reſpondit, eiuſdem ingenij eſſe, delicto ſe obſtringere, & delictorum ſupplicia impedire. omnino autem aut hunc pœnas dare, aut Gotthorum remp. interire neceſſe eſſe. poſtquam Theodahatus æquitatem diuitiis poſthabuerit, Deum Gotthis minus propicium eſſe factum. præſtantius autem eſſe, iuſtitiam cuſtodire, quàm negligendo inuidiam concitare. neque enim qui virginem violauerit, probe ſe gerere in certaminibus poſſe. Quibus auditis, illi hominem repetere deſtiterunt. ipſe vero, violatore necato, bona eius virgini violatæ largitus eſt. Hi tum erant Totilæ mores. Contrà vero Romani præfecti res ſubiectorum diripiēbant, contumelias inferebant, in præſidiis ſcorta habebant, ac paſſim luxui, & temulentiæ ſeruiebant. quos imitati milites neque eorum imperatis obediebant, & ſe in omne flagitium demittebant. itaque miſerrima euaſerat Italorum conditio, vt qui ab vtroq; exercitu grauiſſime premerentur, agris à Gotthis, ſupellectile à Romanis exuti. ex quo Gotthorum iam teneri deſiderio cœperant. Quibus rebus Conſtantianus, ſimulq; ceteri præfecti permoti litteras ad Iuſtinianum ſcripſerunt, docentes, ſe non poſſe Gotthis reſiſtere. Totilas autem litteras ad ſenatum Romanum miſit, quibus, beneficiis Gotthorum, & iniuriis Romanorum erga illos expoſitis, abſurde facere illos dixit, cum præſto ſint, qui illorum vlciſci iniurias velint, non pati, ſe tantis incommodis liberari. eos debere occaſionem quærere, qua veniam violatæ fidei apud Gotthos obtineant. eam vero optimam eſſe, ſi, fine belli non expectato, ſibi conſuluerint, &, emendatione adhibita, ſuperiora delicta ſarciuerint. His litteris

per ca-

per captiuum allatis Ioannes reſponſum dari prohibuit. quod videns Totilas, ſe-
cundas, itemque tertias miſit, ſanctiſſimo ſe iureiurando deuinciens, ſe nihil mali
Romanorum alicui allaturum. Litteræ incerto nuncio allatæ noctu publicis in lo-
cis affixæ ſunt. quibus poſtera luce lectis, præfecti presbyteros quoſdam Arrianos
eius criminis ſuſpectos habuerunt, atq; vrbe continuo expulerunt. Qua re cogni-
ta, Totilas, exercitus parte in Calabriam miſſa, Hydruntem tentari, &, ſi non tra-
deretur, obſidione circumdari iuſſit, ipſe vero cum reliqua ad circumiecta Romæ
loca ducere inſtitit. &, vt addit Marcellinus, vrbes Campaniæ muris cinctas vaſta-
uit, ac præcipue Tibur obſedit, peſtilentia Italiam ſæuiſſime populante. Hæc vero
vbi Iuſtinianus cognouit, licet Perſico bello vrgeretur, tamen Beliſarium inde euo-
cauit, atque ei iterum Italiam deſtinauit. Poſtero vero anno Beliſarius, paucis mi- 544
litibus ſecum Conſtantinopoli eductis, omnem Thraciam circumiuit, pecuniaq;
effuſe præbenda iuniores, ac voluntarios multos exciuit. Huic iuſſu Iuſtiniani Vi-
talis aderat Illyricorum præfectus, nuper ex Italia, militibus Illyricis ibi relictis, re-
uerſus. Vtrique igitur, cum ad hominum quattuor millia contraxiſſent, Salonam
petierunt, eo conſilio vt inde Rauennam contenderent, atque ex ea Gotthis bel-
lum inferrent. nam neq; per Romanum agrum tuto tranſire, neq; per Calabriam,
& Campaniam iter faciendo hoſtes fallere, neque eis inferre vim longe robore im-
pares poterant. Interim qui Hydrunte obſidebantur, commeatibus deficientibus,
de deditione colloquuti cum obſeſſoribus ſunt. quæ cum conueniſſet, dies ei rei
peragendæ eſt conſtituta. tum Beliſarius, commeatibus in naues, qui ſatis ad an-
num eſſent, impoſitis, Valentinum Hydruntem miſit, ac, primis cuſtodibus abdu-
ctis, quos morbo, & fame contabuiſſe comperiebat, recentes, quos adduxiſſet, ſuf-
ficere alios iuſſit. ſic enim, commeatu ſuppetente, vrbem facile in poteſtate man-
ſuram ſtatuebat. Valentinus ſecundum, ac validum nactus ventũ, quarta antè præ-
ſtitutam deditioni diem nocte peruenit; &, portu ſine cuſtodibus inuento, nemine
reſiſtente, oppidum init. Gotthi namque deditionem ſequuturã pro certo haben-
tes, excubias ſegnius, ac negligentius agitabant. Itaque, vt claſſem aduerſus ſe ve-
nire infeſtam viderunt, repente obſidionem trepidi reliquerunt. ac, translatis alio
caſtris, rem ad Totilam detulerunt. Inde Valentinus, imperio Beliſarij expleto, Sa-
lonam cum exercitu rediit. His actis, Beliſarius Polam claſſem applicuit, atque ibi
per aliquot dies luſtrandi exercitus gratia manſit. Interim Totilas, vt Beliſarij co-
pias ad liquidum exploraret, fidis nunciis litteras adulterinas Boni Genuæ præfecti
nomine ſcriptas ad eum perferendas dedit. atque, vt terreſtrem, maritimumq; ap-
paratum eius cognoſcerent, iuſſit. Petenti Bono, vt ſibi auxiliarum in maxima ne-
ceſſitate veniret, Beliſarius renunciari mandauit, ſe eum vniuerſo exercitu prope-
diem affuturum. illi, luſtratis omnibus, ad Totilam reuerſi, nõ admodum magnas
eius eſſe copias rettulerunt. quæ dum aguntur, Totilas Tibur, quod ab Iſauris te-
nebatur, proditione recepit. atq; in ciues omnia crudelitatis exempla edidit. inde,
Tiberi occupato, Romanos annona flumine deuehenda interclusit. Beliſarius in-
terim cum vniuerſa claſſe peruenit Rauennam, ac Gotthos, & Romanos, qui ibi e-
rant, ſic appellauit: Non nunc primum quæ prudenter, ac fortiter geſta eſſent, ne-
quitia, & ſegnitie eſſe corrupta. quibus vt emendatio adhibeatur, in primis Iuſti-
niano curæ eſſe. qui, victoria, quæ erat in manibus, de Perſis omiſſa, ſe iterum in Ita-
liam miſerit. Ceterum, cum ipſe ad opem eis ferendam paratus ſit, officij eorũ eſſe,
ne ſibi tam neceſſario tempore deſint, Gotthos amicos, cognatosq; ſuos ab Totilæ
amicitia reuocare debere. id ſi facere in animum induxerint, propediem eos, &
pace optatiſſima fruituros, & non minima præmia ab Imperatore conſequuturos,
ſin minus, haud dubie ſibi hoſtium loco futuros. His dictis, Teramunthem armige-
rum eum Vitali, & Illyricis in Æmiliam miſit, vt ea loca tentaret. qui Bononiam
progreſſus, præſidio ſe tradẽte, oppidum tenuir. verum mox ab Illyricis ſubita con-
ſternatione domum abeuntibus eſt relictis, quòd dicerent, ſe ſtipendio, & reb. ne-
ceſſariis eſſe fraudatos. qua re cognita, Totilas magnam ſubito militum manum ad
recuperandam Bononiam miſit. quos Vitalis cum Teramunthe in præparatas inſi-
dias lapſos ita excepit, vt, magno numero interfecto reliquos in fugam coniecerit.

Teramunthes inde Auximum, quod à Gotthis obſidebatur, à Beliſario miſſus, oppidum ingreſſus, præclara quædam egit. mox viribus ſuis diffiſus conſilium relinquendi oppidi habuit. itaq; Totilas rei non ignatus exercitum ita admouit, vt eorum ad ducentos, dum exirent, occiderit. Piſaurum, & Fanum initio belli Vitiges prope deleuerat, ne cui eſſe Romanis vſui poſſent. hoc cognito, Beliſarius amicos Piſaurum immiſit, qui portarum altitudinem, & latitudinem metirentur, mox fores ad eam dimenſionem conſtructas, atq; è nauibus miſſas portis aptari, præcepit. & muri quod dirutum erat, lapide, limoq; reſarciri mandauit. Quam rem Totilas impedire conatus, vt fruſtra ſe tendere ſenſit, Auximum exercitum reduxit. ac, cognita tenuitate copiarum eius, partem militum in Picenum miſit, qui Aſculum Firmúmque circumſederent. Beliſarius autem ex ſuis armigeris duos cum Beſſa miſit Romam, adiectis mandatis, vt vrbem intenti cuſtodirent, neq; in hoſtem erum-
545 perent. ſequenti vero anno, poſtquam ſenſit, ſe Firmanis, Aſculaniſq; opem ferre non poſſe, Ioannem Vitaliani filium ad Iuſtinianum cum litteris miſit, rogatum, vt pecuniam, milites, atque arma mitteret, ſine quibus ſe tanto bello finem imponere poſſe, diffideret. litteræ in hæc verba erant conſcriptæ: In Italiam veni neq; viris, neq; armis, neque pecunia ſatis paratus. quibus demptis, rem præclare nemo vnquam adminiſtrauerit. Thraciam, & Illyricum obeundo milites aliquot contraxi, ſed inermes plane, atque imbelles. qui porro in Italia ſunt milites, haudquaquam ſatis ad hoc bellum inſtructi ſunt. nam & hoſtes, vt à quibus ſæpe victi ſunt, timent, neque propter contumaciam prioribus annis contractam imperatis noſtris obediunt. nos autem neque propter debita eis ſtipendia acriter aliquid eis pro imperio mandare audemus, neque, occupata à priſtinis hoſtibus Italia, pecunias exigere pro arbitrio poſſumus. Si Beliſarium in Italiam tantummodo mittere animus fuit, bene habet. ego in media Italia ſum. at ſi victoriam de hoſtibus ferre, voluntas eſt, res ad id neceſſariæ ſunt comparandæ. neque enim ſine auxiliis bene res geri bellica poteſt. Ioannes cum his mandatis Conſtantinopolim profectus, vxore virgine nobili ducta, tempus nuptiis operam dando contriuit, ac nihil mandatorum peregit. Interea Totilas Firmum, & Aſculum adduxit in poteſtatem, atque inde in Tuſciam profectus, Spoleto, Aſiſioq; admouit obſidionem. Spoleto præerat Herodianus, Aſiſio Sifridus, homo genere Gotthus, ſed Romanorum ſtudio præcipue deditus. Herodianus cum hoſtibus colloquutus, triginta dierum inducias pepigit cum eo, vt ſi nulla interim à Beliſario auxilia mitterentur, oppidum cum ciuibus, ac militibus traderet; filiamq; pro futura deditione obſidem dedit. vbi vero præſcriptum tempus venit, neque auxilia Romanorum apparuerunt, ex pacto oppidum tradidit. Sifridus autẽ, facta cum ſuis in hoſtes eruptione, multis amiſſis, & ipſe occubuit. itaq; Aſiſiates, duce amiſſo, conſilij inopes ſtatim deditionem fecerunt, Poſt hæc Totilas ad Cyprianum miſit, rogans, vt Peruſiam traderet. à precibus inde ad minas, niſi paruiſſet, ſe contulit. quas vbi negligi vidit, varie animũ eius verſando pecuniæ quoq; vim ingentem ſe daturum, ſi ſibi obſequeretur, oſtendit. ad extremum, vbi poſtulata ſua recuſantem vidit, Vliarem armigerũ eius pecunia corrupit, ac per eum dolo necauit. atque, his rebus ex ſententia adminiſtratis, Romam demum ſe contulit. eámque ſubito obſidendi cauſſa corona militum cinxit, interim agricolis per totam Italiam terram ſine moleſtia colere, ac ſibi tributa, fructus dominis dare permiſſis. Aduentum Totilæ cognitum præfecti Artaſires, & Barbatio non tulerunt, ac ſtatim, licet improbante Beſſa, eruptione facta, compluribus cæſis, reliquos fugauerunt. verum cupidius eos multæ viæ ſpacio inſequuti cum in inſidias incidiſſent, maiore ſuorum parte amiſſa, vix euaſerunt. quo factum eſt, vt in poſterum ab eruptionibus, licet vehementer ab hoſtibus laceſſiti, ſe abſtinuerint. Interim vrbem fames, vt antè, ingẽs inuaſit. neq; enim vllæ per obſeſſores in vrbem inuehi fruges poterant, atq; omnino interclusæ res maritimę erant. nã Gotthi Neapoli potiti, minoribus nauigiis omnes inſulas appetebant, ac quinam ea nauigarẽt, diligentius obſeruabant. & naues omnes è Sicilia in portum Romanum tendentes cum oneribus intercipiebant. Placentia, vt inquit Procopius, omnium tum vrbium Æmiliæ præſtantiſſima, atq; ad Padũ loco, præſidióq; munita ſola erat in Romano-

rum

rum poteſtate relicta. hanc igitur Totilas, tranſmiſſo exercitu, quacunque ratione capi mandauit. Gotthi vero, vbi Placentiæ appropinquarunt, per legatos, vt ſe dederent, comiter tentauerunt. poſtquam comitas non proceſſit, non procul ab vrbe caſtra poſuerunt, &, quòd Placentinos rebus neceſſariis laborare didicerant, obſidione circumſteterunt. Romæ multi in ſuſpicionem proditionis vocati. inter quos Cethegus ſenator egregius. qui ob id vrbe profectus adiit Centumcellas. Interim Beliſarius vicem vrbis Romæ, atq; adeo totius Italiæ anxius, vt qui Rauenna nihil eò afferre ſubſidij in tantis copiarum anguſtiis poſſet, Romam proficiſci conſtituit, & circumiecta vrbi loca occupare, vt ex propinquo ſuis laborantibus auxilium ferret. iam enim, quòd à principio Rauennam tenuiſſet, pœnitentia ſubibat, quòd, ſe ibi incluſo, hoſtes liberius Italiam peragraſſent. itaque, Iuſtino cum paucis in Rauennæ præſidio conſtituto, inde ceſſit, ac Dalmatiæ oram legens Dyrrachium adiit. ac, miſſis ad Iuſtinianum de præſentibus rebus litteris, ibi exercitum ſubmittendum expectauit. Iuſtinianus Iſaacem Armenium cum exercitu ex barbaris, Romanisq; conſcripto Dyrrachium deſtinauit, Narſetem vero eunuchum ad ſolicitandos Herulos miſit. quare Herulorum multi Narſetem ſequuti, in Thraciam hibernatum venerunt, vt proximo vere ad Beliſarium ſe conferrent. Beliſarius autē Valentinum, & Phocam cum magna militum manu ad Romanum portum cuſtodiendum, & Gotthos crebris eruptionibus fatigandos miſit. Hi profecti Beſſæ, qui vrbem tenebat, clam nunciandum curant, ſe impreſſionem facere in hoſtem velle, proinde monere, vt fortiſſimum quemque ex vrbe emitteret, vbi primum ſe incurriſſe audiſſet. &, licet Beſſa hoc conſilium improbante, cum quingentis in caſtra inuecti paucos quoſdam interfecerunt, ac, nemine auxilio ex vrbe prodeunte, integri omnes, ac, nemine amiſſo, ſe receperunt. pòſt paulo ad Beſſam eadem miſerunt, ipſum ignauiæ, quòd occaſioni defuiſſet, inſimulantes. quibus Beſſas reſpondit, ſe ob gratiam nequaquam in aciem cum hoſtibus proditurum. neque ſecius ſecundam irruptionem facere ſtatuerunt. verum, cum maiore animo, quàm conſilio, incurriſſent, ſeſe in inſidias immiſerunt, quas Totilas à milite alterius ducis Nocentij monitus præparauerat. ac magna ſuorum iactura mortem oppetierunt, pauci ſe in portum incolumes recepere. Ad cetera mala, quibus iampridem premebatur Eccleſia, hoc quoque nouum acceſſit. In Palæſtina doctrina Origenis olim condemnata reuiuiſcere cœpit. qui cenſuerat, animos ante corpora exiſtere, deq; corporibus in corpora commigrare, finem ſuppliciorum aliquem fore, dæmones in priſtinum ſtatum aliquando reſtitutum iri, corpora noſtra non eadem reſurrectura. Cum autem hāc peſtem ſerpere videret Euſtachius Hieroſolymorum epiſcopus, ſectatores huius opinionis omnes ex monaſterio, quod Noua Laura dicebatur, eiecit, ac Conſtantinopolim Rufum, & Cononem abbates hac de re miſit. quibus fautorem ſe præbuit Pelagius diaconus, Vigilij pontificis apocriſarius, cum peteret, vt is capita quædam ex libris Origenis, tanquam rectæ fidei contraria, condemnaret. id autem Pelagius ea re maxime fecit, vt Theodoro epiſcopo Cæſareæ Cappadociæ noceret, qui tum in aula Imperatoris gratia, atque auctoritate florēs, has opiniones ſibi defendendas ſuſceperat. itaq;, iubente Iuſtiniano, damnatio promulgata eſt, cui Menas epiſcopus Conſtantinopolitanus ſubſcripſit. eáque ad Vigilium pontificem Romam miſſa, eius quoque ſubſcriptione firmata eſt. Damnato iterum poſt mortem Origene, Theodorus Cæſarienſis dolore incenſus quæſiuit, num fas eſſet mortuos anathemate iugulare? cui Entychius diaconus pro Amaſienſi epiſcopo dicendi locum nactus, reſpondit, licere. nam regem Ioſiam non modo ſacerdotes, qui dæmones colebant, viuentes trucidaſſe, ſed etiam mortuorum ſepulchra effodienda curaſſe. Quo dicto Cæſarienſis exacerbatus damnationem in Theodorum Mopſueſtenum epiſcopum mortuum, atque à Catholicis Concilio Chalcedonenſi laudatum hoc modo molitus eſt. Subſcribente Iuſtiniano contra Acephalos pro Concilio Chalcedonenſi accedēs Cæſarienſis dixit, poſſe eum Acephalos ad Eccleſiæ communionem adducere, ſi Theodorum Mopſueſtenum, Theodoritum Cyrenſem, & Ibam Edeſſenum à Concilio Chalcedonenſi receptos damnaret. nam hoc pacto eos ſine detrectatione Chalcedonenſe Con-

cilium tanquam purgatum approbaturos. Cui Iuſtinianus aſſenſus, libello edito, eos damnauit. atque epiſcopos, qui tria capita Concilij Chalcedonenſis reſpuerent, omnibus muneribus affecit, qui diſſentirent, in exilium egit. vt Liberatus litteris prodidit. quæ res tantum in Eccleſiam tumultum inuexit, vt poſt aliquot annos generali diſquirenda Concilio fuerit. Huic incommodo alterum eſt adiunctum. Romani quidam Vigilium pontificem apud Iuſtinianum accuſarunt, quòd Siluerium deceſſorem ſuum abdicandum curaſſet, quòd Romanos male habuiſſet, & quòd mortem homini attuliſſet; nam notarium ipſius alapa ab eo percuſſum interiiſſe, & filium cuiuſdam viduæ obtritum calcibus expiraſſe. quibus criminibus auditis, Theodora, occaſione vlciſcendi arrepta, Anthimum ſcribam ſuum Romam miſit, iubens, vt quocunque in loco Vigilium inueniret, præterquam in baſilica Sancti Petri, comprehenderet, & impoſitum in nauim ad ſe adduceret. qui veniens, comitatu aſſumpto, Vigilium in æde Sanctæ Cæciliæ decimo Kalendas Decembris, (nam eo die ſanctæ Virginis natalicia celebrantur,) munera populo erogantem offendit, & captum ad Tiberim extemplo deduxit, atque in nauim in Græciam auehendum impoſuit. qua re animaduerſa, populus magnopere doluit, ac continuo ſubſequutus eſt, vt precationem acciperet, eáque accepta, reſpondit: *Amen*. ac continuo nauis amota eſt. Hoc vnum inter maxima Iuſtiniani crimina fuit, quod exemplo plurimum Eccleſiæ in poſterum obfuit. In Siciliam inde deuectus Vigilius, officium tamen ſuum non deſeruit. nam & per menſem Decembrem, vt moris erat, ſacris ordinationibus in vrbe Catanenſi vacauit, & Ampliatum presbyterum, & vicedominum ſuum, & Valentinum Sanctarum Rufinæ, & Secundæ epiſcopum, vt Lateranum cuſtodirent, & clerum adminiſtrarent, remiſit, & cum iis magnum frumenti numerum impoſitum nauibus ad ſublêuandam ciuitatis inopiam deſtinauit. Harum nauium aduentu præcognito, Gotthi priores in Portum venerunt, & ſe intra mœnia condiderunt, vt eas accedentes inuaderent. quas cuſtodes, qui erant in mœnibus, conſpicati, è propugnaculis, veſte alte ſublata, ſignum nautis ad ſe prodeuntibus dederunt, ne prope accederent, ſed alio curſum dirigerent. illi vero lætitiæ ſui aduentus ſignum illud eſſe putantes, proſpero flante vento, Portui ſucceſſerunt. itaque barbari omnes repente ex inſidiis erumpentes, naues cunctas, nemine defendente, ceperunt, & Valentinum epiſcopum cum Romanis correptum ad Totilam deduxerunt, ac, ceteris obtruncatis, nauibúſque remulco cum oneribus tractis, abierunt. Valentinus à Totila quibuſdam de rebus rogatus, cum mendacij eſſet conuictus, ambabus manibus eſt multatus. Vigilius è Sicilia deductus Conſtantinopolim in Vigiliis dominicæ Natiuitatis vrbem ingreſſus eſt. quem obuius Iuſtinianus tanta comitate excepit, vt lacrymas, oſculáq; reddiderit. plebs autem honoris eius cauſſa vſq; ad ædem S. Sophiæ pſallens inceſſit: *Ecce aduenit dominator Dominus*. Po-
546 ſtero autem anno, ſolicitatus iterum ab Auguſtis, vt Anthimum reſtitueret, ſe facturum negauit, minantibusq; illis dixit: Video, me non ad Iuſtinianum, & Theodoram veniſſe, ſed ad Diocletianum, & Eleutheriam. facite, vt libet. digna enim factis recipio. Hæc dicentem percuſſit eum alapa quidam, qui aderat, inquiens: Homicida neſcis quibus cum loquaris? neſcis, te Siluerium pontificem occidiſſe, & filium viduæ calcibus alliſiſſe? Tum fugiens in ædem S. Euphemiæ columnam altaris amplexus eſt. Inde eiectus per totam vrbem tractus, atq; in carcerem traditus modico pane, & aqua vitam miſere tolerauit. Clerus autem Romanus, qui cum eo erat, ad metalla effodienda eſt amandatus. Eodem anno Romani, qui Placentiæ erant, inopia rei frumentariæ vſqueadeo laborare fame cœperunt, vt carnes humanas eſui adhiberent. quibus malis adacti ſemet cum vrbe hoſtibus dediderunt. Erat tum Romæ Pelagius diaconus, qui nuper Conſtantinopoli profectus cum ingenti pecunia à Iuſtiniano ſibi donata Romam, antequam obſidione cingeretur, aduenerat, & in ipſa obſidione pecuniam eam comiter indigentibus elargitus, maximam beneficentiæ laudem pepererat. Hunc igitur Romani, cum famis impotentia durius ſibi conſulere cogerentur, Totilam rogatum miſerunt, vt paucorum ſibi dierum inducias daret, ea lege, vt ſi intra id tempus nullum Conſtantinopoli auxilium acceſ-

acceſſiſſet, deditionem vrbis, ſuiq; perficerent. Quem vt Totilas vidit, vltro alloquutus monuit, ne tria hæc à ſe poſtularet; vt Siculis parceret, vt vrbis mœnia conſeruaret, vt ſeruos reſtitueret. reliqua ſe liberius indulturum. Cui Pelagius reſpondit: Quoniam præ te fers, quem erga Romanos, qui aduerſus te arma ceperunt, animum geras, qui in Siculos nihil tibi aduerſatos acerbiſſimũ odij virus effundas, legationem ad Deum reiiciam, qui ſupplicum odiſſe contemptores ſolet. atq; his dictis diſceſſit. quem vbi, irrita legatione, redeuntem Romani videre, repente dolore grauiſſimo exarſere. ac lacrymarum, ſordiúmque pleni Beſſam, & Cononem appellauere, petentes, vt aut ſibi tanquam ſeruis alimenta ſuppeditarent, aut, ſi id non poſſent, manus inferrent, neque honeſtam mortem inuiderent, atque vno ictu Romanos infinitis miſeriis liberarent. quibus præfecti reſponderunt, neque commeatus dare, ſuæ facultatis, neque manus inferre, ſuæ pietatis eſſe. Beliſarium autem affirmare, ſe propediem cum auxilio affuturum. Fames inde gliſcens cibos quoſdam abſurdiores, & à natura alieniores aſſumere compulit. Præfecti vero frumenti maximum numerum ſibi, fraudatis ſua neceſſitate militibus, in vrbe ſepoſitum primoribus ciuibus magna pecunia vendiderunt, nam medimnus ſeptem aureis ſtetit. qui vero non tantas habuere facultates, quarta eius precij parte depenſa, ac furfure empto, panem ex eo vt ſordidum, ſic in tanta neceſſitate ſuauiſſimum, confecerunt. Bos auteis quinquaginta à Beſſa eſt venditus. alij equos, alij vrticas, atque herbas alias in locis incultioribus emergentes ederunt. qui pecunia caruerunt, domeſticam ſupellectilem pro diurno cibo mutarunt. Vbi frumentum omnino conſumptum eſt, cunctis ad vrticas, canes, muréſque ſe contulerunt. Hinc macie extenuati colorem ſtatuarum ſimilem contraxerunt, atque aut incedentes, aut mandentes exanimati ſunt. fuiſſe etiam dicuntur, qui ciborum loco excrementa corporum aſciuerunt. Vir quidam à filiis quinque rogatus, vt panem præberet, dolore diſſimulato, eos ſe ſubſequi, tanquam accepturos, iuſſit, vbi vero ad Tiberis pontem peruenit, in flumen ſe capite obuoluto præcipitauit, filiis, ceteríſque regionis eius Romanis ſpectantibus, ac caſus eius diritate attonitis. quidam etiam ſæuos morſus in ſua membra verterunt. quare præfecti ea ciuium deſperatione perculſi iis, qui exire vrbe vellent, pecunias tradiderunt, ac, quò luberet, copiam abeundi fecerunt. ita, paucis exceptis, omnes exiere. quorum plerique, areſcentibus præ inedia membris paſſim, nonnulli ab hoſtibus intercepti periere. Interim Beliſarius cum vniuerſa claſſe Dyrrachio profectus, proſpero vſus vento, Hydruntem acceſſit. inde in Portum Romanum prouectus Ioannem expectare cum exercitu cœpit. At Totilas omnes ad vrbem aditus intente obſeruans, ne quid importaretur, quod obſeſſorum ſubleuare miſerias poſſet, in parte anguſta fluminis trabes longas in vtramque ripam pertinentes in modum pontis conſtituit, ligneáſque vtrinque turres excitauit, in híſque pugnaciſſimos viros impoſuit, ne lembis ex portu in vrbem aditus pateret. Dum hæc autem aguntur, Ioannes in Calabriam progreſſus, Gotthis, qui Brunduſij erant, imprudentibus, capti exploratoris indicio, equorum hoſtilium greges auertit, atque ad caſtra hoſtium curſu citato profectus, atque imparatos, & dearmatos adortus pleroſque occidit. inde, Calabris in fide Beliſarij confirmatis, Canuſium venit. ibi à Tulliano quodam Lucano, viro inter ſuos potenti, conuentus eſt, affirmante Italicos iniuriis Romanorum compulſos ad Gotthos defeciſſe, ſi priſtinam eorum in ſe beneuolentiam recepiſſent, haud dubie ad auctoritatem Imperatoris ſe relaturos. neque enim vltro ad barbaros, & Arrianos conceſſiſſe. Ioanne autem curaturum ſe omnia, quæ peterent, pollicente, ſuas mox Tullianus copias iunxit. atque ita omnes Italos earum regionum ad auctoritatem Imperatoris redegit. Quibus rebus compertis, Totilas trecentos Gotthos delectos Capuam miſit, iuſſos, vbi Ioannem illac tranſire viderent, occulte ſequerentur, ita vt non ſentiret, ac cetera ſibi curanda relinquerent. Ioannes autem veritus ne ab hoſte circumueniretur, in Bruttios, Lucanóſque receſſit, ac Ricimundum eius regionis cuſtodem ex improuiſo adortus, trepidum in collem auertit, ac, multis obtruncatis, ad deditionem adduxit. atque inde, tranſitu ad vrbem deſperato, in Apuliam retroceſſit. Beliſarius autem,

tempore Ioanne expectando conſumpto, veritus, ne Romani victus neceſſitate adacti facinus aliquod inexpiabile molirentur, commeatus quouis modo in vrbem intromittere nixus, talem machinationem inſtituit. naues duas ex iis, quas Græci acatas dicunt, patentiores inter ſe rignis reuinctis iunxit, ac ligneam turrim impoſuit, altiorem iis turribus, quæ à Totila in ponte fuerant excitatæ. inde naues ducentas, quas dromadas appellant, in Tiberim iecit, circumuallatas ligneis muris, eiſque vndique perforatis, vt ex foraminibus petere hoſtem poſſent. demum, frumento, rebúſque neceſſariis impoſitis, militibus manu promptis expleuit. inde pedites, equiteſque circa fluminis ripas conſtituit, qui hoſtium in Portum impetum prohiberent. Iſaaci autem intra Portum relicto vxorem Antoninam, & ſua cetera commendauit. neque inde abire iuſſit, vt haberet, quò ab hoſtibus forte preſſus refugeret, ceteris circumiectis locis late ab hoſtibus occupatis. His ita conſtitutis, ipſe nauim vnam ingreſſus eſt, in qua turrim ligneam conſtruxerat, ac lembum in faſtigio collocarat, pice, ſulfure, ſeuo, ceteriſque ignis alimentis refertum. ac claſſem à terra trahi militibus imperauit. Ex altera Tiberis parte Portuenſi via pedeſtri exercitu venire ſubſidio iuſſo, nuncium ad Beſſam, vt poſtridie, eductis copiis, caſtra turbaret hoſtium, miſit. quod ille exequutus non eſt, vtiliorem ſibi videns eſſe obſidionem, cum adhuc aliquid frumenti haberet, quod ſenatoribus venderet. Beliſarius, & Romana claſſis, cum propius ad pontem, nullis Gotthis occurrentibus, acceſſiſſent, in ſtationes hoſtium incidunt, qui ab vtroque fluminis latere ad pontis tutelam ferreas cathenas iniecerant, ne procedere ad pontem Romani poſſent. ſed, cuſtodibus partim ſtratis, partim auerſis, ad pontem ſuccedunt, atque hoſtes inuadunt, & pontem, defatigatis illis, capiunt. Tum Beliſarius, nauibus, in quibus turres erant, ad pontem admotis, incendi lembos iubet, & in ligneam Gotthorum turrim materiam eam immitti. quo incendio turris correpta vnà cum ducentis militibus flagrauit. Ea re Romani alacriores effecti è caſtris opitularum ſuis venere, atque hoſtibus acrius inſtitere, ac metu territos in fugam egere. Ponte inflammato, iam aditus in vrbem erat patefactus, cum rumor ad Portus oppidum perfertur, Beliſarium Gotthos ſuperaſſe, & cathenam in flumine recidiſſe, & pontem cum turri ſuccendiſſe. quo permotus Iſaaces, ne tantæ expers victoriæ eſſet, ſpreto Beliſarij imperio, in alteram ripam cum equitibus centum traiecit, & ad hoſtium caſtra profectus, Rodoricum ducem, & Gotthos repente adortus ſic exterruit, vt caſtra relinquerent. qui mox animo collecto reuerſi, Romanos prædæ colligendæ intentos inuaſerunt, ac, pluribus cæſis, Iſaacem cum paucis viuum cœperunt. Hac re audita Beliſarius confuſus, ac Portum vnà cum vxore in poteſtatem veniſſe hoſtium credens, tanto dolore effectus eſt, vt ne hiſcere quidem poſſet. itaque exercitum protinus reduxit, atque ad Portum ire contendit, vt hoſtes imparatos opprimeret, & locum recuperaret, quem amiſſum putaret. vbi vero ſe opinione deceptum tantam victoriæ amiſiſſe occaſionem cognouit, graui repente febri oppreſſus eſt, quæ illum diuturnitate ſua vſqueadeo macerauit, vt ad mortis quoque diſcrimen adduxerit. Poſt biduum, Rodorico ex humanis rebus erepto, Totilas tantum doloris concepit, vt ſtatim Iſaacem captiuum occiderit. Beſſas interim frumentum impenſius, precium egentium neceſſitate augente, vendebat, & murorum cuſtodias negligebat. itaque, nemine muros obeundo cuſtodias inuiſente, Gotthi mœnibus liberius inſultabant. Hac negligentia inuitati quaterni cuſtodes Iſauri ſtationes ad portam Aſinariam nacti nocte concubia è pinnis ad terram reſte ſe demiſerunt, & Totilam adeuntes, excepturos ſe intra vrbem ipſius exercitum ſpoponderunt. atque promiſſis ingentibus onerati in vrbem per funem reuerſi Gotthis, quos ſecum deduxerant, modum rei peragendæ oſtenderunt, & cuſtodibus conniuentibus remiſerunt. Cum Totilas parum Iſauris fidens rem differret, illi haud ita multo pòſt eadem monentes reuerterunt, atque iterum duos alios ab eo datos, qui omnia perluſtrarent, duxerunt. qui reuerſi priorum ſimillima rettulerunt. Interea Romani milites multi exploratum, quid Totilas ageret, à Beſſa emiſſi Gotthos decem captos in vrbem perduxerunt. qui à Beſſa rogati, quid Totilas animo agitaret, reſpon-

reſponderunt, Totilam in ſpem ingreſſum, ſe per Iſauros quoſdam vrbem occupaturum. ſed tamen Beſſas, & Conon omnia neglexerunt, neq; vrbis cuſtodiendæ acriorem vllam curam propterea ſuſceperunt. Interim tertium Iſauri ad Totilam acceſſerunt, eumq; ad rem aggrediendam magnopere incitarunt. tum ille alium ſibi cognatione coniunctum ſpeculatum miſit, qui reuerſus eadem, quæ ceteri, confirmauit. Itaq; expedito vrbis aggrediendæ conſilio, primis tenebris vniuerſo exercitu armato ad portam Aſinariam prodiit. & quaternos Gotthos prævalidos viros, Iſauris ducibus, per funem in muros iubet aſcendere. Hi, cum eadem nocte, qua Iſauris ipſis cuſtodia obuenerat, euaſiſſent, dormitantibus ceteris, ad fores Aſinarias aperiendas deſcendunt, &, ferreis clauſtris refractis, aditum patefaciunt, & patentibus portis Totilam cum vniuerſo exercitu in vrbem recipiunt, eo die, qui XVI Kal. Februarij fuit, vt Marcellinus adiecit. Totilas ingreſſus, confeſtim in vnum locum copias omnes coëgit, neque eas vagari permiſit, ſiue hoſtium inſidias veritus, ſiue, vt inquit Anaſtaſius, vt ſpacium Romanis daret, quo in templa confugerent. neq; enim auidus eorum ſanguinis erat. Tumultu in vrbe, vt in tanto caſu ſolet, exorto, Romanorum militum pars maxima cum ducibus ipſis, vt cuique commodum fuit, fugam arripuere. pauci quidam Romanis ſe ciuibus immiſcentes, in templa perfugium habuere. ſoli Decius, & Baſilius ex patriciis, cum præparatos ad id equos haberent, cum Beſſa effugere potuerunt. Maximus, Olybrius, Oreſtes, & alij quidam in baſilicam S. Petri ſe recepere. è plebe in vrbe tantum quingenti remanſerant, qui templa adeuntes ſalutem ſibi pariter quæſiuere. ceteri aut in alias terras, vt diximus, ſe contulerant, aut peſtilentia interierant. Beſſam fugiſſe cum audiſſet Totilas, neminem inſequi voluit, nihil ſibi acceptius ab hoſte fieri aſſerens, quàm vt fugam capeſſeret. Vbi illuxit, nec vlla ſuberat inſidiarum ſuſpicio, idem orandi cauſſa templum S. Petri iniuit. Gotthi vero hoſtili more quos obuios habuerunt, nece ſtrauerunt, milites quidem viginti, è plebe autem homines ſexaginta. Ineunti Totilæ templum Pelagius diaconus occurrit, Chriſti euangelia in manibus geſtans, ac genibus poſitis ſupplicabundus, Parce, inquit, ô princeps tuis. cui ille cachinnās reſpondit: Nunc mihi demum ſupplicaturus adueniſti Pelagi? tum ille, Maxime, inquit, quoniam tuum me ſeruum effecit Deus. verum ab his iam abſtine manus, qui tibi in ſeruitutem ceſſere. His percitus vocibus Totilas, militibus edicto ſuis mandauit, ne quem poſthac Romanorum occiderent, atq; vrbem ita diriperent, vt ſibi preciosiſſima quæq; ſeruarent. Magna in ædibus nobilium præda eſt inuenta. ſed quam Beſſas reliquit magnitudine reliquam anteceſſit, vt qui nefarium illud frumenti diuendiri precium in Totilæ commoda cumulaſſet. Ruſticiana Boëtij quondam vxor bonis omnibus ſpoliata eo mendicitatis adducta eſt, vt ab hoſtibus panem, ac cetera neceſſaria corrogauerit, ſeruilibus indumentis induta, quæ egentes ſua beneficentia ſuſtentarat. idem & multi alij primores Romanorum fecerunt. neq; ea res tum pudori fuit. Ruſticianam etiam à Gotthis inſimulatam, quòd per milites Romanos Theodorici regis ſtatuas deturbaſſet, Totilas metu, periculoque mortis exemit, atq; vna cum ceteris fœminis conſeruauit. quæ res effecit, vt nulla vim paſſa ſit. Poſtridie Gotthis omnibus aduocatis ita diſſeruit: eos eadem ſe monere, quæ antea. nempe vt iuſtitiam, ac continentiam colerent. neque enim quidquam Deo acceptius eſſe. argumentum ex eo ſumerent, quod, cum, æquitate poſthabita, indigna aduerſus Italos perpetrarunt, centum millia hominum à ſeptem millibus victi, ac primum imperio, deinde rebus omnibus ſpoliati ſint. poſtquam reſipuerint, paucos, eosq; nudos, & ignauos triginta millia deleuiſſe. quamobrem hortari illos, vt in propoſita ſententia maneant. Inde, Romanis ſenatoribus accitis, exprobrauit, quòd Theodorico multis ornati beneficiis male gratiam retuliſſent, ac Græcos in vrbem inuexiſſent, identidem eos interrogans, nunquid mali à Gotthis, nunquid boni à Iuſtiniano tuliſſent? quo Imperante, ſatis conſtaret, ipſos magiſtratibus omnibus ſpoliatos eſſe, ſæpe ab exactoribus vapulaſſe, atque in pace non aliter, atque in bello, tributa contuliſſe. Tacentibus autem ſenatoribus, Pelagius, qui aderat, ſe interpoſuit, ac pro illorum ſalute ſupplex orare inſtituit. neque ante finem precandi fecit, quàm ille ſe erga ipſos

clementiam ſuam præſtiturum oſtendit. His actis, Pelagium inde diaconum & Theodorum rhetorem Conſtantinopolim ad Iuſtinianum cum litteris miſit, rogans, vt partes apud eum ſuas agerent, atq; omnibus viribus ab eo ſibi pacem, atq; amicitiam impetrarent. ne, ſi irrito poſtulato rediſſent, ipſe vrbem diruere, atq; in ſenatores animaduertere cogeretur. Hi profecti litteras reddiderunt, quæ erant in hanc ſententiam ſcriptæ. Quæ vrbi Romæ contigerint, ea te arbitror cognouiſſe. hos viros poſtulatum mitto, vt bona pacis tibi aſciſcas, & mihi tribuas. cuius fructus teſtes locupletiſſimos habes Anaſtaſium Imperatorem, & Theodoricum regem, qui, pace ſeruata, bonis omnibus ſua tempora cumularunt. ſi hæc præſtiteris, merito ego te parentem appellabo, & tu me in bello ſocium obtinebis. Iuſtinianus autem, litteris lectis, mandatisq; perſpectis, reſpondit, ſe rebus bellicis Beliſarium præfeciſſe, eiq; liberam poteſtatem rerum, quæ ad Totilam pertinerent, dediſſe. Interea vero, dum legati vltro, citroque commeant, Tullianus in Lucania, contracta agreſtium manu, ſaltum quendam anguſtiorem inſedit, ne hoſtes Lucaniæ detrimentum illaturi ea peruaderent. cum Tulliano vero trecenti etiam Antæ erant, ob id ibi à Ioanne præfecto relicti. quæ vbi accepit Totilas, agreſtium & ipſe multitudinem conuocauit, ac, nonnullis Gotthis adiectis, anguſtias eas inuadere iuſſit. qui profecti, cum inferre vim voluiſſent, paſſi ſunt, magno ab Antis detrimento accepto. qua re incenſus Totilas vrbis partem tertiam diſturbauit. Pulchriora etiam, & magnificentiora ædificia incendio delere impetus cepit. quod vt Beliſarius audiit, has ad eum litteras miſit. Vt ſapientis fuit, ædificia, quæ antè nulla erant, ad vrbium ornamenta conſtruere, ſic quæ eas illuſtrant, euertere velle, hominis eius videtur, qui prudentia careat, & quem poſteris prodere ſuæ iniquitatis monumenta, non pudeat. Roma omnium vrbium, quæ illuſtrantur à ſole, magnitudinem, ac ſplendorem antecedere exiſtimatur. neq; enim vnius viri virtute, neq; parui temporis interuallo ad tantum faſtigium dignitatis aſcendit. ſed multi Imperatores, multis annis, multisq; copiis ex vniuerſo terrarum orbe opifices coëgerunt, qui eam paulatim ædificando virtutum omnium monumentum poſteris prodiderunt. Quare hæc tua comminatio ſempiternam mortalibus iniuriam inferet. nam & virtutis auctoribus, præclarum monumentum, & poſteris viſendum ſpectaculum adimet. Quin etiam illud conſideres velim, ex his duobus alterum neceſſario ſequuturum, vt ipſe hoc bello aut victus, aut victor diſcedas. ſi viceris, & Romam deleueris, non alterius vrbem, ſed tuam excideris; ſi victus eris, gratiam apud victorem, eamq; non mediocrem iniueris. & qui in ceteros clemens fueris, facilius clementiam conſequeris, & iniquas illas hominum voculas deuitabis, meritas te pro tam egregia vrbe deleta pœnas dediſſe, dicentium. His litteris ſemel, atq; iterum lectis, totaq; re diligenter ad rationem reuocata, demum Totilas vrbi ſibi parcendum conſtituit. & remiſſis legatis, Beliſarij conſilio ſe pariturum reſpondit. Ac, maiore exercitus parte in Algidum miſſa, vt Beliſarij militibus vagandi poteſtatem adimeret, ipſe cum reliqua in Lucaniam aduerſus Ioannem contendit. & nobiles Romanos alios ſecum deduxit, alios cum coniugibus, & liberis in oppida Campaniæ diſpertiuit. Vrbs Roma, incolis omnibus amotis, prorſus eſt deſtituta, memorandum inter pauca exempla humanæ fortunæ ludibrium, ac ſpectaculum ipſis etiam hoſtibus, quanquam ab omni humanitate remotiſſimis, miſerandum. Ioannes, vt in ſe venire Totilam ſenſit, citato agmine ex Apulia Hydruntem ſe retulit. Tullianus vero ad Ioannem cum Antis. Nobiles, qui in Lucaniam venerant, agreſtibus, qui cum Tulliano ſaltus anguſtias obſeruabant, Totilæ permiſſu, perſuaſerunt, vt ad agros ſuos colendos redirent. ita vlterior Italia ferme tota Gotthorum in ditionem reuertit. Tum Gotthi liberius vagari, atq; omnia prædando ſine metu circuncurſare cœperunt, quouſq; Ioannes, cohortibus aliquot emiſſis. pleroſq; eorum occidit. quo terrore captus Totilas copias omnes collegit, atq; inde Garganum ſe retulit. Marcianus Cononis miles, cum à Beliſario ad Totilam ſimulata defectione tranſiſſet, ab eo benigne acceptus Spoletum cum aliis nonnullis eſt miſſus. Gotthi, Spoletum ab Herodiano ſibi proditum cum cepiſſent, muros diruerant, atq; amphitheatrum, quod erat in vrbe, ita munierant,

vt

vt omnes aditus obſepirent, præſidiumq́ ex Gotthis Romaniſq; perfugis impoſuerant. Marcianus autem, contracta cum nonnullis præſidiariis militibus amicitia, perſuaſit, vt illuſtre aliquod facinus aduerſus barbaros molirentur, atq́, opera bene nauata, ad Romanos reuerterentur. ita, re compoſita, Peruſiam ad eius præſidij ducem Oldigam Hunnum mittunt, eoq; de conſilij ſui ratione commonefacto vt Spoletum milites mitterēt, rogant. Profectos vbi Spoleto appropinquare Marcianus cognouit, cum militibus quindecim, quos ſibi adiunxerat, ducem præſidij occidit, apertis portis, Romanos intra oppidum recipit. Per eos etiam dies Beliſarius cum delectis mille militibus Romam ad eius ſtatum explorandum contendit, ac magnam Gotthorum manum, qui circa vrbem in inſidiis conſederant, in ſe erumpentem fortiter excepit, ac, pleriſq; in fugam verſis, multiſq; interemptis, Portum repetiit. Ioannes Tarentum à ciuibus nonnullis introductus iniuit, & vrbem, quippe magnam, muro ſe munire poſſe diffiſus, Portum foſſa, valloq; firmauit, atq; intra id ſpacium oppidanos, incolaſq; regionis reduxit. locoq; præſidio confirmato, Calabris ad tranſeundum animum addidit. Totilas, cum in Lucania oppidum Acheruſiam occupaſſet, idq; trecentorum virorum præſidio communiſſet, barbaris quibuſdam ad ea Campaniæ loca miſſis, quæ à Romana nobilitate incolebantur, cum reliquo exercitu Rauennam verſus intendit iter. Interim Beliſarius animum ad recuperandam Romam admonit. itaq́, paucis in præſidio Portus relictis, cum ceteris eo acceſſit, ac partem mœnium à Totila deturbatam lapidibus temere coaceruatis, ac nullo cæmēto interlitis ſepſit, atq; exterius ingenti ſudium ordine fulſit. vt quando inſtaurare non poſſet, ſaltem aliquam ſpeciem ædificij daret. circa muros vero foſſam profundiorem duxit, vniuerſo per dies quindecim in id opus exercitu incumbente. Inde Romanos, qui circuniecta tenebant oppida, reuocauit. qui partim deſiderio vrbis, partim copia rerum neceſſariarum, quas ille abunde inuexerat, ſummo ſtudio redierunt. Nondum fores portis præ paucitate opificum impoſuerat, cum Totilas hac de re certior factus ſuperuenit, ac caſtra ſuper Tiberim poſuit. & poſtridie ſub ortum ſolis ita fremens murum libere circuiuit. qua re animaduerſa. Beliſarius pugnaciſſimos quoſque alios portis, alios muris cuſtodiendis oppoſuit. Barbari clamoribus Romanos ſe perterrefacturos, vrbemq́ue primo impetu capturos, ſperarūt, ſed Romani rei indignitate accenſi, furore in audaciam verſo, ſupra vires pugnantes ad omnem impetum fortiter excipiendum ſe incitarunt. atque ex ſuperiore loco barbaros ferientes cædem ingentem fecerunt. Demum, vtriſq; labore, laſſitudineq; confectis, prœlium ſub occaſum ſolis dirimitur. Noctem inde Gotthi traduxerunt ſauciis curandis, Romani vigiliis in muris. & ad portas per vices agendis, ac tribulis extra portas diſſeminādis, vt ſubitam hoſtium impedirent impreſſionem. Poſtridie Totilas ad oppugnanda mœnia cum vniuerſo exercitu rediit. Romani vero alacrius etiam, ſuperiore elati prœlio, reſtiterunt. ac cedentes barbaros nonnulli inſequi cœperunt. quos longius prolapſos Gotthi erant circumuenturi, ne ſe poſthac ad vrbem recipere poſſent, niſi, periculo cognito, Beliſarius, emiſſis aliquot è ſuis, eos ſeruaſſet. Hoc damno non contentus Totilas poſt aliquot dies tertiam oppugnationem inſtituit. turpiterq; item à muris repulſus, cum in fugam ſe contuliſſet, multos è ſuis deſiderauit. vehementer à reliquis increpitus, quòd Romam ſemel captam non funditus deleuiſſet, ne quando à Romanis recipi poſſet, atq; ipſi in ea recuperanda tantum laboris exhauriendum eſſet, oblitis, quantis nuper eum laudibus extuliſſent, quòd murorū parte deiecta vrbi clariſſimæ pepercíſſet. Soluta inde obſidione Tibur receſſit, omnibus Tiberis pontibus deturbatis, Miluio excepto, quem propter vrbis propinquitatem demoliri non potuit. idque oppidum paulo antè à ſe euerſum reficere cœpit. ibique omni depoſita pecunia manſit. Beliſarius ferratis foribus portis impoſitis claues earum ad Iuſtinianum cum litteris rem geſtam ſignificantibus deſtinauit. Poſtero anno Totilas magnum militum numerum Peruſiam obſeſſum miſit. Hi, cum 547
deficere Romanis neceſſaria accepiſſent, ad Totilam miſerunt precatum, vt cum vniuerſo exercitu propere ad ſe cōtenderet, quo maturius Peruſia potiretur. Totilas autē cum ſuos eum defugere laborem videret, oratione habita eos cohortatus

eſt, ac ſimul rationem rerum à ſe geſtarum omnium reddidit. & miſſo Peruſiam
exercitu arctiorem eam obſidionem effecit. Ioannes cum fruſtra Acheruſiam ob-
ſideret, ſenatum Romanum, qui in Campania erat, ſibi ſeruandum purauit. quip-
pe cum delectis equitibus, ſuo haudquaquam enunciato conſilio, in Campaniam
neq; die, neq; nocte itinere intermiſſo peruenit. Hac re præcognita Totilas ad eos
eripiendos equites delectos immiſit. Hi cum Minturnas perueniſſent, equos de-
fatigatos curarunt, ac præmiſſis nonnullis Capuam, & vicina loca exploratum, eo-
dem forte die Capuam, quo Ioannis equites, acceſſerunt. Ibi commiſſo prœlio
penes Romanos victoria fuit. Gotthi pauci Minturnas ſe receperunt, qui in præſi-
dio erant, cum pleroſq; ſaucios, & cruore perfuſos viderent, repente fugam arri-
puerunt. & ad Totilam profecti innumerabilem eſſe hoſtium multitudinem ad te-
gendam fugæ ſuæ turpitudinem nunciarunt. Capuæ ſenatores pauci reperti, ſed
matronæ ferme omnes. nam vrbe capta Romani ciues Portum ſe contulerant,
mulieres captiuæ factę erant. Clementinus quidam nobilis redire noluit, quia prę-
ſidium quoddam Neapoli proximum Gotthis tradiderat. Oreſtes vir conſularis
præ equorum inopia vel inuitus remanſit. Ioannes nobiles viros cum ſeptuaginta
militibus, qui à Totila, ad quem tranſierant, ſe ad Romanos receperant, in Sici-
liam miſit. Hinc iratus Totilas magna mole aduerſus Ioannem contendit, paucis
militibus in præſidio eius loci, in quo erat, relictis. Ioannes in Lucanos regreſſus e-
rat ad contrahendos milites, ſpeculatoribus dimiſſis, ne qua in ſe repente irruptio
fieret, ſed Totilas per auios montes, & difficiles, qua ipſum venturum Ioannes ſu-
ſpicari non poterat, iter ingreſſus, nocte intempeſta ſuperuenit. ac repente adortus
ipſum in proximos colles refugere compulit, ſed Ioannes, centum militibus amiſ-
ſis, Hydruntem peruenit incolumis. Totilas, Romanis direptis caſtris, abiit. In-
terim ex multis ducibus, quos Iuſtinianus à Beliſario fatigatus in Italiam cum mi-
litibus miſit, Bacuuius, Sergiuſq;, & poſt hos Verus cum Herulis trecentis, Vara-
zeſq; cum militibus octingentis, venit. Verus autem omnium primus Hydrun-
tem cum acceſſiſſet, cum Ioanne morari noluit, ac, nauibus dimiſſis, terra Brundu-
ſium adiit, atq; ibi caſtra fecit. Qua re cognita, Totilas vires eius, aut veſaniam ex-
perturus ſuperuenit, atq;, impetu facto, ipſum cum Herulis in ſyluam proximam
compulit, ac mox cum reliquis inter ſentricera deliteſcentem oppreſſurus fuit, niſi
forte Varazes dux in littus exceſſiſſet, quo viſo territus Totilas, ſublatis caſtris, inde
receſſit. Heruli inde cum Vero, & Ioanne Tarentum acceſſere. Valerianus autem
Armeniorum præfectus Conſtantinopoli cum haſtatis, peltariſq; mille amplius
iuxta ſinum Ionicum veniens, miſſis trecentis militibus ad Ioannem, oſtendit ſe
primo vere ei affuturum. Beliſarius, Conone ad vrbis cuſtodiam conſtituto, in Si-
ciliam nauigauit, vt inde Tarentum iret, & ſe cum ceteris copiis iungeret. ſed à
tempeſtate Crotonem reiectus ibi cum coniuge manſit, ac milites ſaltus quoſdam
occupare ad parandum commeatum præcepit. qui milites Gotthos adepti in fu-
gam verterunt. mox à Totila, cum negligenter locum tuerentur, oppreſſi ſunt.
quorum fugientes quidam Beliſarium monuerunt, Totilam in propinquo eſſe.
quo nuncio ille ictus ſtatim conſcendit, ac, ſolutis anchoris, Meſſanam eodem die
peruenit. Totilas inde Romanos Roſciani, deditutos ſe rei frumentariæ difficulta-
548 te opinatus, obſidere inſtituit. Poſtero anno Iuſtinianus pedeſtres in Siciliam co-
pias miſit, & Valeriano, vt ad Beliſarium ſe conferret, mandauit. qui, traiecto freto,
ſtatim proceſſit Hydruntem. Per eoſdem dies Beliſarius Antoninam coniugem
miſit Conſtantinopolim, ad Theodoram Auguſtam orandam, vt bellum copiis
maioribus gereretur. Qui vero Roſciani obſidebantur rerum neceſſariarum ino-
pia conflictati, pacti cum Totila ſunt, ſe, rebus ſuis ſaluis, intra certum dierum ſpa-
cium, nullo ſubmiſſo Conſtantinopoli ſubſidio, deditionem oppidi eſſe facturos.
Milites, à Beliſario ad cuſtodiam vrbis Romæ relicti Cononem ducem, facta con-
ſpiratione, obtruncarunt, crimine oblato, quòd frumētum cum ſui iactura & mer-
caretur, & venderet. ſacerdoteſq; quoſdam ad Iuſtinianum miſerunt, petitum, ne
cui fraudi illius perpetratio facinoris eſſet, ſed eius in perpetuum memoria delere-
tur, & debita ſtipendia ſoluerentur. Interim Beliſarius cum Ioanne, & aliis duci-
bus,

bus,maiore iam contracta claſſe,Roſcianum ad eam ſoluendam obſidionem contendit.præſidiarij vero vbi claſſem ex alto aduolantem viderunt, ſpe maturi auxilij fulti ſe dedere,licet die deditionis inſtante,abnuerunt.verum naues,ſæua repente oborta tempeſtate,aliò auerſæ,atq; adeò etiam diſperſæ, cum capere littus nó poſſent,Crotonem delatæ ſunt.Beliſarius inde,poſtquam omnes naues ex ſalo,& fluctibus eoierunt,iterum Roſcianum nauigationem intendit,ſed ſagittis à Totila,telisq; à littore repulſus naues procul in mare reducere eſt coactus.itaq;,deſperata egreſſione,iterum Crotonem acceſſit.ibi vero,conſiliis de bello agitatis,decretum eſt,vt Beliſarius Romam rediret,ac,conſtitutis rebus,annonam in vrbem inueheret,Ioannes,& Valerianus, equis, virisq; in terram expoſitis, terreſtri itinere in Picenum concederent,atque hoſtes ab oppidorum obſidione auerterent. ſic enim Totilam ab obſidione Roſciani ſe remoturum.Ioannes cum militibus mille profectus eſt. Valerianus terreſtre periculum veritus,Anconá nauigauit.ſed ne ita quidem Totilas Roſciani obſidionem reliquit, ſed duo millia militum in Picenum ſuorum auxilio miſit. qui vero Roſciani obſidebantur ſpe omni Romani auxilij deturbati miſere ad Totilam,qui actorum veniam poſtularet, & ,ſalute pacta, ſemet dedituros promitteret. eam conditionem Totilas accepit, ſupplicio tantum de vno duce Chalazaro ſumpto, quòd pactis prioribus non ſtetiſſet.militibus, qui ſibi nauare operam vellent,ſua bona conceſſit,reliquos nudatos emiſit.ex his octoginta Crotonem profecti ſunt. Antonina Conſtantinopolim profecta Theodoram Auguſtam vita functam inuenit.itaque,Iuſtiniano conuento,petiit, vt Beliſarium ex Italia reuocaret. idq; obtinuit. nam Iuſtinianus Perſarum armis ſolitò vehementius vrgebatur. Beliſarius euocatus cum diſceſſiſſet, in itinere Peruſiam à Gotthis captam audiuit,hac re animaduerſa, Vigilius pontifex cum omnibus Italicis epiſcopis,qui Conſtantinòpoli erant,Iuſtinianum impenſius obſecrauit, vt omnes vires ſuas conferre ad liberandam Italiam vellet. quibus ille reſpondit, id ſibi præcipuè curæ fore.erat enim, vt inquit Procopius, tum ſedandis ſeditionibus eccleſiarum Orientis intentus. Hæc dum à Gotthis,regnante Totila, pro retinenda Italia omnibus viribus gerebantur, alij quoque barbari diuerſis in partibus Imperium lacerarunt.nam Franci multa in Venetia oppida occuparunt, cum neque Romani ea tueri poſſent,neque Gotthi tantas opes haberent, vt ea recuperare valerent.Gepidæ Sirmium,& quædam Dalmatiæ loca ſibi vindicarunt,quę Imperator proxime Gotthis ademerat. Longobardi nonnullis caſtellis ab eo in Norico, Pannoniaq; donati,ſedibus ſuis exciti ſupra Iſtrum,& prope Gepidas conſederũt. ac Dalmatiam, Dyrrachium vſq; populabundi peragrarunt, multosq; captiuos fecerunt. Heruli, cum alia Dalmatiæ loca,tum maxime circa Singidonem habitarunt,& Illyricum omne incurſauerunt. Demum Longobardi,& Gepidæ, collatis inter ſe armis,legatos ad Iuſtinianũ amicitiam poſtulatũ miſerunt, illi rege Andoino,hi Choriſino.Longobardi obtinuerunt ea conditione,vt poſtquam auxilio ſuo Gepidas deuiciſſent,opẽ ſibi aduerſus Gotthos in Italiã ferrẽt. Qua re cognita,Gepidę pacẽ cum Longobardis fecerũt.Sequenti anno Totilas vniuerſum exercitum 547 Romã reduxit, eamq; corona cinctã obſidere incœpit. hanc Diogenes à Beliſario relictus cum tribus hominũ millibus tuebatur,qui vt erat vir acer,& prudẽs,vrbem frumento,& aliis rebus neceſſariis repleuerat,& pòſt diligenter Gotthos à murorũ oppugnatione propulſauit. idq; eos ſæpius conatos acerrime repulit. itaq; Gotthi Portũ occuparunt, atq; inde arctiorẽ Romæ obſidionẽ fecerunt. Dum autem Iuſtinianus ducẽ in locum Beliſarij mittere cunctatur,ac Liberiũ vrbis præfectũ deſignat,atq; aliis ſeſe negotiis implicat, iterũ Roma,quæ teneri potuiſſet,amiſſa eſt. Iſauri quidã,qui ad portã Capenam excubabant,alij exemplo Iſaurorũ,qui Aſinariã prodiderant,ducti,partim ſtipẽdia debita ſibi nõ ſoluta cauſſati,quàm occultiſſime in colloquiũ cũ Totila venerũt,& vrbẽ ſe illi proditurosꝓfeſſi ſunt. Vbi vero dies ad rẽ cõſtituta acceſſit,eiuſmodi Totilas dolũ molitur. In Tiberim prima noctis vigilia naues duas longas immiſit, hisq; viros acres impoſuit,monitos,vt aduerſo flumine nauigarẽt, & vbi quã proxime muros veniſſent, quanta vi poſſent, clangorẽ buccinis ederent. ipſe interea hoſtẽ fruſtratus, ad portam Capenam paratum exercitum

duxit,atq; alios in inſidiis collocauit,ad eos, qui noctis tenebris tuti euaderent, capiendos,quos iuſſit interfici. Qui in nauibus erant,poſtquam muro appropinquarunt,tubis canere cœperunt. cuius rei nouitate Romani attoniti, & metu periculi maioris exterriti temere cuſtodiis relictis omnes eo conuolauere, eam muri partem ab hoſtibus inuadi arbitrati. Soli Iſauri in ſua ſtatione manſere, atq; hoſtibus portas aperuere. Tumultu hoſtili comperto multi Romanorum per diuerſiſſimas portas vrbe ſe effudere. ſed qui Cenrumcellas abierunt,ab inſidiatoribus trucidati ſunt. Diogenes ſaucius in tutum euaſit. Pauſus Cilix cum Diogene cuſtos vrbis conſtitutus cum equitibus quadringentis ad molem Hadriani confugit, ponte, qui fert ad templum Sancti Petri præoccupato. Poſtridie autem ſub lucem Gotthi in ponte cum Romanis pugnam commiſerunt, & licet, Romanis acriter prœliantibus,ſuperiores erant,tamen propter anguſtias cum conferti, preſſiq; pugnarent, multi cadebant. qua re cognita, Totilas receptui cecinit,& ſuos quietem capere iuſſit,hoſtes ſe fame domiturum exiſtimans. Paulus inde cum quadringentis equitibus inedia laborans eam noctem inſomnem traduxit. poſtridie equos interficere,atq; eorum carne ſe ſuſtentare decreuit. ſed ſtatim inſoliti cibi nauſca affectus rem in ſerum diei diſtulit. Poſt autem,cum varia conſilia volutaſſent,hoſtem inuadere ſtatuerunt,ferro potius mori,quàm fame cupientes. Quare præcepta, Totilas veritus,ne deſperatione adacti inſignem aliquam ſibi cladem afferrent,has conditiones obtulit,vt,relictis equis,armiſq;,Conſtantinopolim incolumes irent,neq; arma poſthac Gotthis inferrent, aut, iiſdem retentis, ſibi vna cum Gotthis ſtipendia facerent. Secunda conditio eſt accepta,quòd inſidias in itinere Conſtantinopolitano timerent. Paulus tantum, & Mindus Iſaurus, vxorem, liberoſq; ſe Conſtantinopoli habere affirmantes,viatico à Totila commeatuq; donati,abiere. Trecenti Romani,qui ad templa confugerant, fide accepta, ſeſe ad Totilam contulere. Totilas legatos ad regem Francorum miſerat, filiam in matrimonium poſtulatum. quam conditionem ille reſpuerat, eum neq; nunc regem Italiæ eſſe, neq; in poſterum fore,inquiens,vt qui vrbis captæ tenere poſſeſſionem nequiuerit, ſed à ſe deletam hoſtibus habendam permiſerit. Quo reſponſo permotus Totilas, recepta vrbe, commeatus importari, ſarciriq; omnia imperauit, quæ a ſe vel incendio,vel ruina deleta fuiſſent. Romanoſq; & nobiles omnes, quos in Campaniam emiſerat, reuocauit. ac ludis equeſtribus editis luſtrauit exercitum, quem in Siciliam erat ducturus. ac quadringentas naues ad pugnam comparauit. lemborumq; vim magnam, quas ex Oriente venientes cum viris, oneribuſq; exceperat. Stephanum inde Romanum ad Iuſtianum miſit, oratum, vt ſecum fœdere iungeretur,atq; arma aduerſus alios hoſtes conuerteret. quem Iuſtinianus ne in conſpectum quidem admittere voluit. Qua re cognita, Totilas bellum ſibi redintegrandum putauit,ac Centumcellas obſidionem applicuit,ac, miſſis oratoribus, Diogenem præfectum, num ſe dedere vellet, tentauit. quo negato, milites ad prœlium prouocauit, monens eos, neq; ſubſidium ab Imperatore accepturos, neq; poſthac bellum cum Gotthis adminiſtraturos. nam vrbem captam in ſua poteſtate eſſe. itaq; iiſdem,quibus Gotthi, conditionibus ſecum militaret,aut quo vellet,incolumis ſe conferret. Diogenes neutrum horum probauit, ſed ſe miſſurum nuncium ad Iuſtinianum dixit. qui,ſi intra certos dies nullum auxilium ſummiſiſſet, ſe dedi-turum. Hæc conditio placuit, eaq;, obſidibus vtrinq; datis, firmata eſt. Totilas, obſidione ſoluta, in Siciliam iter ſuſcepit, Rhegium in Calabria pertentauit, ſed fortiter repulſus,exercitus parte in obſidione retenta, alteram ad oppugnandum Tarentum miſit, idq; negotio nullo recepit. eodemq; tempore Ariminum ab iis, qui in Piceno erant,Gotthis proditione receptum. His cognitis, Iuſtinianus Germanum ſororis filium ducem aduerſus Totilam deſtinauit. quæ fama in Italiam perlata vt Gotthorum animos conſternauit, ſic Romanorum erexit. nam eius nomen apud omnes erat celeberrimum. Inde, mutato conſilio, pro Germano Liberium,de quo diximus, ire decreuit. quem diſceſſum parantem pòſt etiam conſilio mutato retinuit. Quæ dum aguntur, Verus dux non longe à Rauenna cum Gotthis congreſſus, non paruo cum ſuorum damno in prœlio occubuit. Totilas vbi

vidit

vidit Rheginos fortiter pugnantes deditionem recuſare, relicta in obſidione ad commeatus impediendos ingenti militum manu, in Siciliam traiecit, ac ſtatim Meſſanam inuaſit. cui obuiam extra mœnia venit præfectus Dometiclus, ac, certamine inito, pari virtutis laude in vrbem ſe recepit. Gotthi inde, nemine reſiſtente, Siciliam populati ſunt. qui vero ad Rhegium aſſidebant, tandem Rheginos fame domitos in deditionem acceperunt. quæ res Iuſtinianum impulit, vt ſtatim claſſem cum pedeſtri exercitu Liberio rurſus belli ſumma conceſſa ſummiſerit: pòſt autem, quoniam effœtæ ætatis erat, & rei bellicæ imperitus, ei reuocato Artabanem Thraciorum militum ducem ſubſtituit, eumque, claſſe à Liberio accepta, in Siciliam tranſire præcepit. ſummæ tamen belli gerendi Germanum præfecit, eumque ingenti pecunia data ex Thracibus, Illyriiſque copias idoneas conſcribere iuſſit. Germanus maxima cupiditate ardebat, quemadmodum modo Africam, Sroza tyranno res nouas moliente, ſeruarat, ſic Italiam aduerſus Gotthos vindicare. nam Mataſuentam Amalaſuentæ filiam, & Theodorici regis neptem, Vitige marito priore mortuo, ſibi matrimonio copulauerat. &, cum ſecum eam duceret, Gotthos aduerſus eam arma laturos non putabat. itaque & publica, & priuata pecunia magnis conſcriptis copiis, ingentes vires in bellum attulit. nam præſtantiſſimi bello viri ceteris ducibus faſtiditis, eum ſequuti fuerant, Germaniq; ipſius filij belli miro ſtudio incitati: & barbari multi aut pecunia, aut amicitia nomina dederant. Quibus rebus in maius in Italiam nunciatis, Gotthi pauere cœperunt, atque animo hæſitare, vtrum aduerſus Theodorici genus arma ferre deberent. Romani vero, qui cum Gotthis inuiti militabant, ad Germanum miſerunt, qui nunciarent, ſe, vbi primum Italiam attigiſſet, ac caſtra locaſſet, nulla interpoſita mora, ad eum tranſituros. milites autem, qui Rauennæ, & aliis locis omnibus impoſiti fuerant, vt in ſpem bonam ingreſſi, omnia ſibi diligenter cuſtodienda duxerunt. quin etiam ceteri, qui ex fuga aduerſorum prœliorum paſſim diſſipati fuerant, poſtquam Germanum in Italiam tendere acceperunt, agmine vno ſe in Iſtriam contulerunt. ibique Romanum exercitum expectarunt. Diogenes, cum pacta dies adeſſet, quo Centumcellas tradere deberet, oppidum haudquaquam in ſua eſſe poteſtate dixit, cum Germanus aduentaret ab Imperatore ſummiſſus. ſi ſuos ſibi obſides non reddat, ſe quos ab illo accepiſſet, repente interempturum. atque ita ad oppidum tuendum ſe præparauit, Germanum expectans in diem cum exercitu affuturum. Theodebertum regem Francorum mortuum excepit filius Theodobaldus. Cum autem quingenteſimus quinquageſimus iam annus iniſſet, dum Germanus in Illyrico exercitum contrahit, Sclauinorum vis 550
maxima, traiecto Iſtro, ad Naiſſum oppidum venit eo animo, vt quemadmodum ex captiuis eorum eſt cognitum, Theſſalonicam penetrarent, atque ipſam cum finitimis locis omnibus occuparent. Quæ poſtquam Iuſtinianus accepit, periculi magnitudine territus, ad Germanum ſcripſit, vt in Italiam tranſmittere cunctaretur, ſed Theſſalonicæ, aliiſq; locis auxilium ferret. Sclauini vero, mutato conſilio, in Dalmatiam flexere. qua re audita recreatus Germanus in ſecundum ab illo diem Italicam expeditionem indixit. neq; ita multo pòſt morbo tentatus interiit. Quo nuncio accepto, Iuſtinianus Ioannem vna cum Germani filiis exercitui illi iuſſit præeſſe. hi vero in Dalmatiam hibernaturi proficiſcuntur; nam fretum traiicere Gottis mille naues habentibus arduum videbatur. Liberius nondum audito, ſucceſſorem ſibi mitti, claſſem Syracuſas à Gotthis obſeſſas applicuit, atque, impetu in hoſtes facto, in portum deſcendit, & cum vniuerſa claſſe muros ſubiuit. Artabanes inde, cum in Cephalleniam perueniſſet, vbi Liberium Syracuſas contendiſſe, accepit, eo curſum intendit. verum, poſtquam Calabriæ propior fuit, repentina tempeſtate coorta, ab aduerſis ventis diſperſæ ita ſunt naues, vt aut littori appulſæ in hoſtium venerint poteſtatem; aut vi ventorum impulſæ in Peloponneſum, vnde diſceſſerunt, ſint reiectæ; aut certe, ſolutis compagibus, periere. paucæ tantum euaſerunt. inter quas ea, qua Artabanes vehebatur, Melitam, diffracto malo, appulſa eſt. Liberius autem neque militibus, neque commeatibus ſatis inſtructus Syracuſis Panormum, fruſtratus hoſtem, acceſſit. Totilas autem, Gotthiq;, omnibus

Siciliæ locis direptis, ingenti equorum, pecorumq; abacto numero, & frumento, aliisq; cuiuſuis generis frugibus exportatis, in Italiam ſumma celeritate ſe rettulit. Ioannes vero, dum hæc agerentur, & Imperatoris exercitus in Italiam venit, vbi hiemare conſtituit, vt exacta hyeme inde Ranennam concederet. Conſtantinopoli contentio de tribus capitibus Concilij Chalcedonenſis paulo antè à Iuſtiniano damnatis adhuc Eccleſiam fatigabat, neque res tanta componi poſſe ſine generali Concilio videbatur. harum turbarum concitor erat Theodorus epiſcopus Cæſarienſis, vt diximus, qui contra illa differendi finem non faciebat. neque monitis, atque obiurgationibus Vigilij pontificis, qui adhuc in vrbe erat, aures præbebat. itaque Vigilius, epiſcopis Africæ, Illyricíq; adhibitis, quos offenſos conſtabat, vna cum Iuſtiniano Concilium habuit, Mena epiſcopo Conſtantinopolitano, & Dacio Mediolanenſi, & aliis Græcis, Latinisq; epiſcopis, atq; ipſo in primis Theodoro præſentibus. in quo ſtatuit, ne vſq; ad Concilij deciſionem quidquam de ſuprà dictis capitibus tentaretur. Venerat autem Conſtantinopolim ad Vigilium Dacius eccleſia Mediolanenſi propter fidem exactus, vt ſcribit in Dialogo S. Gregorius. Haud tamen propterea quieuit Theodorus, ſed libellum trium capitum damnationem continentem quibuſdam epiſcopis Græcis recitauit, vt ab eis aſſenſum eliceret. quare increpiti omnes à Vigilio ad promerendã ſimulata ſatisfactione
551 gratiam aduolarunt. Non deſtitit inde poſtero anno Theodorus Iuſtinianum aduerſus Vigilium incitare. quo factum eſt, vt Iuſtinianus edicta quædam contra Vigilium propoſuerit. quibus cognitis, Vigilius, cum in ædibus Placidianis eſſet, atq; vna epiſcopi Græci, & Latini, in primisq; Dacius Mediolanenſis adeſſent, prohibuerunt, ne quis præuaricationi communis conſtituti præberet aſſenſum. Vigilius autem dixit: Rogate Iuſtinianum, vt, edictis ſublatis, cõmune decretum expectet, dum epiſcopi Latini hac re offenſi ad ſynodum veniant. ac, vi omni adempta, ſuas ſententias exponant. quòd ſi preces veſtras audire noluerit, vos nulli rei exhibete aſſenſum, quæ ad diuiſionem attineat. quòd ſi hoc forte feceritis, ſcirote, vos, tanquam præuaricatores beati Petri Apoſtoli, per miniſteriũ vocis meæ ſuſpenſos eſſe. Theodorus autem, & quidam alij epiſcopi, pontificia auctoritate neglecta, ad eccleſiam, vnde edicta pendebant, venerunt, &, adiectis aliis præuaricationibus, miſſatum ſolemnia celebrarunt. & quaſi parum eſſet, primæ ſedis epiſcopum contempſiſſe, Zoilum epiſcopũ Alexandrinum ex Diptychis exemerunt, & Apollinarem peruerſorem intulerunt. Quibus rebus adductus Vigilius vna cum epiſcopis Italicis XIX Kal. Septemb. conuenit, Dacio Mediolanenſi, Ioanne Marſicano, Zacbæo Scyllaceno, Valentino Syluæ candidæ, Florentio Matellicatenſi, Iuliano Signino, Romulo Numanate, Dominico Calliopolitano, Primaſio Amiternino, Vetecundo Lunenſi, Stephano Ariminenſi, Paſchaſio Arretino, Iordane Cortonenſi, atqi eos epiſcopos officio ſacerdotali, communione Catholica, & poteſtate epiſcopali priuauit. item Menam epiſcopum, & ſuffraganeos eius, qui bis aſſenſiſſent, ſacra communione ſuſpendit, donec reſipiſcentes ſibi ſatisfeciſſent. Extat epiſtola Vigilij ad Theodorum in hanc ſententiam hoc anno data. Hæc vero non modo ab eis non emẽdata, ſed grauioribus etiam aliis aduerſus ſedem Apoſtolicam iniuriis cumulata ſunt. itaqi, cum in ædem S. Petri fatigatus confugiſſet, quæ in eos voce publice ediderat, IX Kal. Septemb. ſcripto confirmauit, ac Menam epiſcopali dignitate priuauit. alios vero communione ſuſpendit. ac tabulas damnationis cuidam tradidit conſeruandas, vt ſi quam ipſe vim paſſus eſſet, aut morte occubuiſſet, mox in celebetrimis locis proponeret. Ineunte autem vere, Ioannes Salona mouere in Italiam aduerſus Gotthos conſtituit, ſed à Iuſtiniano vetitus eſt, iubente expectari Narſetem. hunc namque ei bello præfectum deſtinauerat. erat autem is eunucbus ex cubiculo, & chartulario ad Patriciatum euectus, vir acer conſilio, bellíq; peritus. Narſes igitur, ingenti pecunia, atq; exercitu à Iuſtiniano acceptis, iter ingreſſus in Thraciam venit. Philippis vero Hunnorum in prouinciam incurſu ſe tenere per aliquot dies coactus eſt. inde eo liberatus tumultu iter eſt perſequutus. Interim Totilas, hoc apparatu audito, res Romanas ita diſpoſuit. vrbis curam Romanis nobilibus, Gotthisque nonnullis tradidit, reliquos ſuſpectiores in Campaniam miſit,

pœnitentiam præ ſe ferens, quòd antè aliquid ad vrbis euerſionem molitus eſſet. trans Tiberim vero multos, tanquam mancipia, ad habitandum traduxit, publicis, priuatisq; ademptis pecuniis. longas præterea naues militibus impletas prædatum in Græciam miſit, quæ Corcyram, & circuniectas inſulas, & Epiri oram vniuerſam populatæ ſunt, & naues Romanorum multas, in primisq; quæ neceſſaria ad Narſetis exercitum deferebant, ceperunt. Milites item ad expugnandam Anconam cum peritiſſimis ducibus miſit, eisq; naues quadraginta ſeptem dedit, vt terra, mariq; Anconis obſidionem vrgerent. Obſeſſæ Anconæ poſt multos dies annona defecit. quod vt Valerianus, qui Rauennæ erat, cognouit, cum ipſe ſubuenire non poſſet, Ioannem, qui Salonæ erat, certiorem fecit. Ioannes, periculo Anconæ cognito, neceſſitatem eam Imperatoris mandato præuertendam ratus, triginta octo naues militibus, commeatibusq; repleuit, atque omnibus rebus ad bellum nauale pertinentibus inſtruxit. & Salona profectus ad Romanā claſſem acceſſit, ad quam non multo pòſt etiam Valerianus cum duodecim nauibus venit. qui duces, cum in in vnum coiſſent, cōmunicatis conſiliis, ad alteram partē Anconis, vbi Senogallia eſt, appulerunt. quorū aduentu cognito, Gotthi naues longas quadraginta ſeptem, quæ ſibi ad manum erant, delecto milite complent. &, reliquis copiis ad Anconæ obſidionem relictis, in hoſtes ducunt. vbi vero in conſpectum venere, vtriq; naues à curſu parumper continuere, ac ſuos verbis ad prœlium accendere incœpere. Ioannes autem in primis, quantum momenti eſſet ad victoriam in eo retinendo præſidio docuit, præſertim ad commeatus inuehendos, ſine quibus bellum geri non poſſet. nam ab Hydrunte Rauennam nullum aliud pręſidium ſupereſſe: in Ancona igitur ſpem omnem reſidere, vt ex Dalmatia ſoluentibus Romanis in Italiam traiicere, & tutum in locum egredi liceat. Gotthorum autem duces multa verba de temeritate, ignauiaque Græcorum fecerunt, & vt ſæpius ſuperati, nunc deintegro vinci facile poſſent. Quibus vtrinq; dictis, nauale prœlium eſt initum haud ſecus, quàm ſi pedeſtri decertaretur. nam proras in ſe conuerterunt, ſagittisq; iaciendis pugnarunt. & qui viribus præualebant, pede collato, manum conſeruerunt, atq; è tranſtris perinde, ac patenti in campo, confligentes comminus ſe gladiis petierunt. ſed Gotthi incompoſiti, & ſolutis ordinibus decertabant. nam aut naues ita diſiunxerunt, vt hoſti opportunas efficerent, aut ita inter ſe condenſarunt, vt ſemet pugnando impedirent. itaq; imperitia ſua victi cladem ingentem acceperunt. vndecim enim tantum naues euaſere. reliquæ in poteſtatem Romanorum venere. viri aut interfecti, aut cum nauibus ipſis demerſi, aut viui capti. qui in vndecim erant, ad terram appulſi, nauibus incēſis, ad caſtra Anconem ſe contulerunt. ac, clade ſuis expoſita, tantum terroris incuſſerunt, vt repente caſtra reliquerint, & Auximum ſe receperint. Romani duces Anconam profecti, caſtra diripiunt, vrbemq; commeatibus complent, atq; inde Valerianus Rauennam, Ioannes Salonam repetunt. Interim, Liberio domum reuocato, Attabanes Gotthos in Sicilia relictos obſedit, eosq; aut in aciem tractos deuicit, aut in maximam rei frumentariæ difficultatem redactos ad deditionem adduxit. itaq; his territi Gotthi à prœlio abhorrebant, &, ſi quod Romanis ſubſidium veniſſet, plane de ſe actum exiſtimabant, neq; aut in Italia ſe permanere, aut à Iuſtiniano impetrare veniam poſſe. Totilam enim ſępe nuncios ad eum miſiſſe, ſignificatum, maximam Italiæ partem à Francis occupatam, reliquam ab humano cultu deſertam eſſe. Sicilia, & Dalmatia, quæ ſolæ integræ remanſiſſent, Romanis Gotthos ceſſiſſe. fœdere ſe cum illo, ſi id gratum ſit, iungi, & in omnibus rebus obſequi velle. Iuſtinianum autem, qui Gotthorum nomen inuiſum haberet, atq; eos ex Imperio Romano pellere ſtatuiſſet, legatos ſine reſponſo ad Totilam remiſiſſe. Interim Theodebertus rex Francorum Cottias Alpes, & loca Liguriæ, ac Venetiæ quædā ſibì ſubiecerat. nam, cum Gotthi oppida quædā in Venetia, & Romani quædā alia ad mare permiſiſſent, reliqua ipſe ſuæ ditionis effecit. feruente autem Romano cum Gotthis bello, inter Gotthos, Francosq; conuenit, vt interim ſua vtriq; pacate tenerent, nec quidquam hoſtiliter tentarent. quòd ſi quando cōtigiſſet, Iuſtinianum à Totila ſuperari, tunc vtriq; ſtatuere liceret, prout reip. expedire iudicauiſſet. Theodeberto inde mortuo Theodobaldus filius ſuc-

ceſſit. ad quem Iuſtinianus legatum Leontium miſit, vt ſecum aduerſus Totilam ſocietatem iniret,& Italiæ locis abſtineret,quæ ille occupandi libidine tenebatur. qui,cum multa diſſeruiſſet,nihil pro fecit. Theobaldus ſe fœdere Gotthico teneri, quo minus cum eo ſocietatem coiret,reſpondit. loca Italiæ,quæ ille occupaſſe arguetetur, non Romanis eripuiſſe, ſed Totila poſſeſſore palam prodente accepiſſe. quarum rerum cognitionem iudicibus ſe permittere paratum, deque ea re legatos Conſtantinopolim miſſurum eſſe. Interim Totilas Gotthorũ primores cum claſſe emiſit, qui primum Corſicam, deinde Sardiniam, nemine reſiſtente, ſui iuris fecerunt. Quam rem vbi didicit Ioannes, qui tum forte in Africa exercitui præerat, propere claſſem in Sardiniam cum militibus miſit. qui profecti caſtra ad Caralim poſuerunt,vt eam obſiderent. nam oppugnare,præſidio Gotthorum reſiſtẽte, non poterant. verum,eruptione à Gotthis repente facta, magno detrimẽto accepto, in fugam coniecti ſunt. Qui prœlio ſuperfuere,receptu ad naues facto, Carthaginem redierunt. atq; ibi ineunte vere maiore cum apparatu reuerſuri hiberna egerunt. Orto nouo inter Gepidas, & Longobardos bello, Iuſtinianus cum Longobardis petentibus ſocietatem iniuit. atq; ex fœdere exercitum ei contra Gepidas miſit. verum nemo, niſi Amalafrida, profectus cum ſuis acceſſit. nam ceteri Iuſtiniani iuſſu circa Vlpianam in Illyrico remanſerunt ſeditionis comprimendæ cauſſa,quæ ab epiſcopis erat excitata. Gepidis ſuperatis,ac prope deletis, Alboinus rex Longobardorum legatos miſit ad Iuſtinianum, qui rem proſpere geſtam nunciarent, ſimulq; expoſtularent,exercitum ad ſe in tempore ab eo non eſſe miſſum,cum ipſe ingentem ſuorum multitudinem ad Narſetem miſiſſet. Terræmotu ingenti Græcia tota concuſſa eſt. Crotoniatæ vna cum præſidio, quod erat in arce, à Gotthis obſeſſi,cum neceſſariarum rerum inopia premerentur, clam ad Artabanem in Siciliam miſerunt,ſe,niſi celertime opem ſibi latum veniſſet, hoſtibus ipſos, & præſi-
552 dium dedituros. neq; aliquid impetrarunt. Sequẽti anno Iuſtinianus omnibus de rebus, quæ ad Crotonem gererentur, certior factus Thermopylarum cuſtodibus imperauit, vt confeſtim in Italiam nauigarent,& Crotoniatis auxilio eſſent. cuius imperio illi obſequuti, proſperum nacti ventum, de improuiſo ad Crotonis portum peruenerunt. quos vbi Gotthi viderunt, ſoluta obſidione, alij in portum Tarentinum ſe receperunt, alij intra Scyllæ fretum delati mox abierunt. quo nuncio icti præfecti Tarenti,& Acheruſiæ cum præfecto Hydruntis Romano colloquuti, ac ſalutem ſuam, militumq; ſuorum pacti, ſe ſuos, atq; oppida dediderunt. Narſes, idoneis acceptis à Iuſtiniano pecuniis, quibus & milites conducere, & debita ſtipendia pendere,& alias belli neceſſitates ſuſtinere facile poſſet, tandem Salona diſceſſit cum eis mandatis, vt bellum, quod adhuc negligentius erat geſtum, omni ope conficeret, & Gotthos Italia pelleret. quare magnas ſibi virorum, armorum, pecuniarumq; copias compararat,atq; in eam expeditionem animum, atq; alacritatem ingentem afferebat. nam ad eum exercitum, quem adducebat ex Illyrico, ille etiam accedebat,cui Germanus præfuerat, & quem Ioannes regebat,& quem Alboinus Longobardus ex fœdere ſummittebat, præter Herulorum, atq; Hunnorum ingentem manum. multiq; alij liberalitate Narſetis eximia ad illum ſequendum erãt inducti. vbi vero in Venetiam venit,ad Francorum duces miſit,vt ſibi per ea loca tranſitum darent. quod illi ſe conceſſuros negarunt, in ſpeciem iactantes, quòd Longòbardos Gotthis infeſtos ſecum adduceret. Ea de re hærente conſilio Narſes Italos præſentes,quid opus facto eſſet, conſuluit. cui illi reſponderunt, niſi Franci eà tranſitum præbeant,neq; Rauennam,neq; Veronam poſſe contendere. nam ſatis conſtare, Teiam, virum acrem, cum delecto Gotthorum robore Veronam obtinere, vt quoad poſſet, ipſum tranſitum prohiberet. Et quidem Teias, vbi Veronam peruenerat,aditibus vniuerſis obſtructis, loca omnia circa Padum imperuia fecerat,ac ſic ſeipſum cõpararat, vt inuaſurus ſtatim Romanũ exercitum eſſet, ſi forte tranſitum pertentaſſet. Hoc autẽ Totilas ita ſtatuerat,ſatis certus, Romanos per Ionici ſinus littora iter facere nõ poſſe,fluminibus ea tempeſtate exundantibus,nec traiectionem patientibus,neq; Narſetem eam copiam nauiũ habere, qua totum ſimul exercitũ tranſmittere in Italiam poſſet, &,ſi per vices expoſuiſſet,

eos

eos facile ſe à reliquis ſeiunctos poſſe delere. Tum Ioannes Vitaliani filius regionis eius peritus admonuit, vt cum vniuerſo exercitu ſecundum æſtuarium iter faceret, cum in ſua fide eſſent, qui maritimam oram incolerent, & aliquot naues ſe ſubſequi iuberet, lemborumq; vim maximam, qua occurrentia flumina pontibus ſternere, ac ſtatim tranſmittere poſſet. Huius igitur ſequutus conſiliũ Narſes, cum omnibus copiis Rauennam peruenit. in tranſitu vero ad inſulam, quæ erat in ęſtuario, nomine Riuoaltum adiit, atq; ibi Deum precatus, duo templa ſe facturum, ſi ſe huius victoriæ feciſſet compotem, vouit. Rauennam vero vbi peruenit, cum duo Mediolani creati epiſcopi ſeditionem in vrbe cierent, licet Francis omnia tenentibus, vtrumq; adeſſe Rauennam iuſſit. ibi cum per nouem dies maneret, ab Vſdrila Gottho, qui Arimini præerat, litteræ ad Valerianum venere, quibus denunciabat Romanis, vt aliquando tandem æquo ſe campo Gotthis oſtenderent, neque ſe ſpe longiore ſuſpenſos tenerent, illud ſpectaculum ſummo animi ſtudio expectantes. Barbari irriſa inſolentia Narſes, Iuſtino Rauennæ in cuſtodia relicto, cum vniuerſo exercitu Ariminum ire contendit. Quo vbi venit, pontem interciſum, & Gotthos ex altera parte ad reſiſtẽdum paratos inuenit. verum, cum quidam ex iis, qui Narſetem ſequebantur, in hoſtes protinus ſagittam ieciſſet, & equitem quendam interemiſſet. tantum Gotthis terrorem incuſſit, vt trepida fuga intra vrbem ſe receperint. inde, cum alia porta alij recentes exiſſent, Heruli ſe obiicientes primo congreſſu Vſdrilam præfectum occiderunt, & caput ad Narſetem rettulerunt. Narſes, Vſdrila cæſo, exercitum, flumine ponte conſtrato, Arimino non tentato, prouexit. neq; enim præſidiis expugnandis tempus terere, ac conſilia ſuſcepta interpellare volebat, & Flaminiam verſus ad læuam iter flexit. nam ad dextram Petra erat ab hoſtibus occupata, quæ omnia ea loca Romanis infeſta reddiderat. Totilas certior de iis, quæ in Venetia acciderant, factus Teiam, & eius copias expectando Romanorum in locis quietus ſe cõtinebat. vbi vero quæ expectabantur, aduenere, cum reliquo exercitu idoneum in locum hoſtibus occurſurus contendit. quo in itinere cum Vſdrilæ caſum cognouiſſet, & Romanos Ariminũ præteriiſſe audiſſet, Tuſciam omnem hos conquirendo emenſus ad Apenninum peruenit. atque ad Taginam vicum caſtra fecit. Quo eodem haud ita multo pòſt Narſes aduenit, ac non longe ſtadiis centum in ipſa planicie cõſtitit ei loco propinqua, in quo Camillus quondam Gallos occidione occiderat, ita vt adhuc eius cladis monumenta extarent. ac ſtatim nuncios ad Totilam miſit, monitum, vt aut pace agenda ſibi conſuleret, aut, ſi belli auidior eſſet, vt diem prœlio conſtitueret. quibus Totilas iam inſolens factus certare ſe velle reſpondit, atq; octauum diem pugnæ præſtituit. His auditis, Narſes dolum agitari ſuſpicatus, perinde ſe parauit, quaſi in aciem poſtridie deſcenſurus. neque ſua ipſum ſuſpicio fefellit. nam ille proximo die cum vniuerſo exercitu paratus ad confligendum in conſpectum ſe dedit. cui ſic ſtatim occurrit Narſes, vt, niſi duplici ſagittæ iactu, ab eo abeſſet. erat ibi breuior collis, quem ambo occupare ſtudebant, quòd vtriſque vtilis erat in pugna futurus. ſed Narſes anteuertit, ac nocte intempeſta, miſſis quinquaginta peditibus, occupauit. quos, vbi diluxit, Totilas conſpicatus, equitum turma immiſſa, propellere ſtuduit. Romani vero in vnum conglobati loco ſcutis obſtructo, vna conſtitere, ac Gotthos ter immiſſos propulere. Inde vtrique ſuos aduocatos cœpere alloqui; Narſes quidem, Gotthos prædones eſſe, Imperatori rebelles, & vt numero, ſic virtute inferiores, qui defectione ab Imperatore facta tyrannum ſibi è turba conſtituerint, & Imperium Romanum latrocinio lacerarint. demum Romanos pro æquitate, proq; iuſtitia, illos, cum nihil poſteris prodere poſſint, pro nulla republica, cum legibus inter ſe diſſideant, certaturos. Totilas autem ſuos admonuit, ſe eo die ſummo certamine dimicaturum, neque amplius locum hortandi eos ad rem gerendam habiturum. nam ipſos aut victores, aut victos ex prœlio abituros; ſi vicerint, eum finem fore belli à Romanis patiendi: ſi victi fuerint, nullam ſpem futuram redintegrandi belli. quare eos neq; ſibi, neque rebus ſuis parcere oportere, vt qui victi nulli poſthac ſint futuri. ſocios Romanorum Herulos, Hunnos, Longobardos non conſtanter pugnaturos. neq; enim mercedẽ vitæ antelaturos. His dictis, inde acies vtrinq;

inſtructæ ſunt. Narſes profundiſſimam phalangem fecit, ſed fronte extenuatam, & oblongam. Læuum cornu ipſe cum Ioanne circa collem tenuit, & cum his ſimul quidquid erat in Romano exercitu roboris. ſequebantur inde præter Hunnos haſtati alij, peltatiq; milites. Dextro in cornu Valerianus, Ioannesq;, Fagas, & Dagiſteus cum ceteris Romanis conſtiterunt. pedites ſagittarij vtrinq; latera texerunt. in media acie Longobardi, Heruliq;, ac ceteri barbari collocati ex equis deſcendere iuſſi, & peditum officio fungi, vt ad parendum paratiores eſſent. in læuo autem cornu poſtrema Narſes tenebat. & Romani poſiti in fronte erant, equitum in ea quinque millibus conſtitutis. è quibus mille, & quingentos præmonuit, vt Romanis auxilio eſſent, ſi qui forte terga vertiſſent. reliquis vero præcepit, vt cum primum peditatum hoſtium incitatum vidiſſent, tergis inſiſterẽt, ac dubios redderẽt. Eodem modo & Totilas ſuas copias inſtructas produxit. atque vterque ſuas acies obeundo verbis, vultuq; ad patriam virtutem præſtandam accendit. cum autem aliquot horas ex aduerſo acies conſtitiſſent, neutra tamen ex parte cœptũ eſt prœlium, vtriſq; ab hoſte id primum initi expectantibus. Interim ex parte Gotthorum miles, Ducas nomine, magnam bellicæ induſtriæ famam adeptus, equo in hoſtem incitato, proxime ad Romanos acceſſit, &, qui viritim ſecum confligeret, prouocauit. erat autem is ex eorum numero, qui ex Romano exercitu primi ad Totilam vltro cõceſſerant. Tum Armenius quidam è Narſetis militibus ei ſe obiecit. quem vt Ducas vidit, prior equum impulit, vt ventrem illi lancea transfoderet. cuius impetum Armenius, equo ſubducto, vitauit. atque in eum conuerſus dextrum in eius latus telum infixit, eumque moribundum ex equo deiecit. Tum Totilas medium in campum proceſſit, non pugnaturus, ſed rem extracturus, quouſq; equitum duo millia, quæ in propinquo erant, aduenirent. cupiens autem ſe hoſtibus oſtentare, qualis, quantuſque eſſet, armis auro cælatis indutus, equoque inſignis magnitudinis, & magnifice phalerato vectus, & purpurea, regiaque veſte ornatus proceſſit. in medio autem campo vt artem equeſtrem oſtentaret, equum vario modo calcaribus concitando in orbem freno agiliter egit, obequitandoque telum in auras apte diuerberauit, & ipſum id rurſum ad terram delatum, momentoque temporis exceptum vibrauit, & idem alternatim per manus tranſtulit, & ſe ſuper equum ſupinauit, & viciſſim ad terram, & in latera inclinauit, atque hæc ludicra peragendo à prima luce ad multum diei dedita opera tempus extraxit. inde ad Romanos miſit, colloqui ſe cum præfecto velle, antequam prœlium iniretur. Narſes autem illudi ſe ab eo hoc artificio arbitratus, colloquium recuſauit. Interim equitum duo millia venerunt. quæ curare corpora Totilas iuſſit. quibus cibum capientibus, extemplo in aciem prodiit, incautos ſe inuaſurum Romanos ratus. id quod eum fefellit. etenim Narſes id ipſum ſuſpicatus, quod euenit, ſuos, vt in armis parati ſtarent, & armati cibum caperent, impetum expectantes hoſtium, imperabat. haud tamen eodem ordine conſtitere, quo antè. nam in ſpeciem lunaris circuli ſe contraxerant. Gotthi vero poſt equites locati erant, vt ſi equites ab hoſtibus pulſi fuiſſent, intra peditatum reciperẽtur, vnaq; rurſus in hoſtem redirent, mandato accepto, ne quo telo, præterquam pilo, vterentur; inconſulte, vt creditum eſt, cum Romani omni genere teli ferirent. Commiſſo prœlio, Romani equites, & pedites, vt neceſſe erat, in vnum coierunt, & alibi à tergo hoſtem circunuenerunt, alibi in ſe venientium impetum exceperunt, ac clypeis propulſarunt. Gotthorum equitatus, ſuo poſt terga peditatu relicto, pilis confiſus, cum ſe temere in hoſtem inferret, mediaq; in acie verſaretur, ſuæ temeritatis pœnas mox luit. nam, dum ſe in cõfertos hoſtes proripiunt, non aduertunt, ſe intra octo millium hominum peditatum perueniſſe. vnde, cum ſagittis vndiq; peterentur, iam de ſe deſperantes, vt ab vtroque cornu ſagittariorum inter ſe coëuntium circunuenti, paucis euadentibus, ceciderunt maxima vi hominum, equorumq; amiſſa. erat tamen par in omnibus ſtudium, atque alacritas animi ad pugnandum. inclinante inde in veſperam die, repente vtriq; loco moti exercitus ſunt, Gotthorum ad fugiendum, Romanorum ad inſectandum. non enim Gotthi Romanis inſequentibus cõuerſo impetu reſtiterũt, ſed præcipiti fuga, & ſuamet multitudine proturbati ſibi conſulere contenderunt. itaque, cum

equites

equites ad ſuos ſe pedites rettuliſſent, fugam, & pauorem auxere. &, turbatis eorum ordinibus, cum trepidanter omnia facerent, pleriq; ab Romanorum equitatu oppreſſi cecidere. nec pedites ad ſuos ſe equites receperunt, neque vno agmine conſtiterunt, vt eos ſeruarent, ſed cum equitibus ſimul & ipſi effuſo curſu ſe in fugam proripuerunt. Romani præterea milites fugientium pauore confiſi paſſim obuios trucidarunt, ne oculos quidem præ terrore tollentes. Gotthorum ſex millia deſiderata ſunt. multi ſe dediderunt: demum omnes necati non ſolum Gotthi, ſed etiam omnes, qui ad eos vltro transfugerant. ceteri aut deliteſcendo, aut fugiendo euaſerunt, vt quiſque aut equum nactus eſt celerem, aut pedibus valuit, aut fortuna. cumq; iam nox omnia obtenebraſſet, demum & Totilas cum quinque militibus fugit. quem inſequuti ſunt nonnulli, quanquam quis nam eſſet, ignari. ex quibus Asbadus Gepida ipſum adeptus, vt telo feriret, inuaſit. quem vt vidit adoleſcentulus ex Totilæ familia, Quò canis, inquit, irruis dominum tuum percuſſurus? at ille nil territus, quanta maxima vi potuit, in Totilam telum intorſit, & à Sipuardo Totilæ comite in pede vulneratus conſiſtere eſt compulſus. Sipuardum autem mox alter Asbadi comes percuſſit. reliqui quattuor Asbado in caſtra referendo intenti curſum intermittunt. Totilas lethali vulnere affectus, ſtadiis octoginta quattuor confectis, cum ad Capras veniſſet, menſe Auguſto ex vulnere moritur, atque à ſuis comitibus terra reconditur. Hic Totilæ exitus fuit, poſtquam annos vndecim inter Gotthos regnauit, & res magnas, ac memorabiles geſſit. qui vt repentè à fortuna elatus fuerat, ſic inopinato quoque ab ea ictu depreſſus eſt. Romanis occaſum Totilæ ignorantibus fœmina Gotthica indicauit, & locum, vbi ſepultus fuerat, demonſtrauit. itaque, effoſſo loco, cadauer extraxerunt, eoq; cognito, iterum condiderunt, & rem Narſeti nunciarunt. Narſes victoria lætus gratias Deo egit, deinde Longobardorum facinora ſibi vindicanda putauit, quos conſtabat ædificia ſociorum incendiſſe, & mulieres in templa refugientes conſtupraſſe. itaque pecunia donatos ad proprios fines dimiſit, Valeriano, & Damiano cum ſuis copiis ducibus datis, qui eos vſque ad fines Romanorum perducerent. Longobardis autem excedentibus, Valerianus ad Veronam caſtra poſuit, vt eam in poteſtatem adduceret. Gotthi, qui in præſidio erant, ſubito caſu perculſi polliciti ſunt, ſe vrbē haud ita multo pòſt dedituros. Qua re accepta, Franci omnia Gotthorum in Venetia præſidia occuparunt, ac pacta de Verona tradenda turbarunt. atque Romanos ex terra ſibi debita pellere contenderunt. Ita Valerianus, re infecta, diſceſſit.

TEIAS REX.

GOTTHI inde, qui è prœlio euaſerunt, Pado traiecto, cum iis, qui in Piceno erant, Teiam ſibi regem aſciuerunt. qui, vindicatis ſibi pecuniis à Totila in Piceno depoſitis, ſtatim Francos ſocios ſibi adiungere, & Gotthorum reliquias ad ſe contrahere inſtitit. Qua re cognita, Narſes Valeriano negotium dedit, vt Padum diligentius cuſtodiret, ac Gotthos coire vetaret. ipſe cum cetero exercitu Romam iter intendit, atq; in itinere Spoletum, Narniamq; recepit. & præſidio relicto, muros refici iuſſit, ac, miſſa militum manu, Peruſiam ad deditionem adduxit. Gotthi vero, qui Romam cuſtodiebant, vbi Narſetem in ſe aduentare didicerunt, ſeſe, vt ſtrenue occurrerent, præpararunt. cogitantes inde ſe paucitate ſua muros omnes tueri non poſſe, breue admodum ædificium circa Hadriani molē comprehenſum, ac priori muro annexum in arcis formam mox redigunt. eoq; precioſiſſimis rebus collatis, diligentiſſime defenſarunt, atq; vrbis muros deſtituerunt. mox inuadentium hoſtium facturi periculum, paucis in arce relictis, ad mœnia ſubierunt, quorum ambitum ne ipſi quidem Romani poterāt comprehendere. Quare, cum Romani ſparſim, vt cuiq; licuit, aggrederentur, Gotthi pro virib. reſtiterunt. Sed dum Narſes, ſagittariorum vi magna promota, vnam murorum partem oppugnat, alteram Ioannes, aliam Philimutus cum Herulis ſuis inuaſit. inde alij ſubſequuti, muros viriliter impugnabant. Gotthis autem ad eas partes, quæ premebantur, accurrentibus, Dagiſteus iuſſu Narſetis, ad partem vnam, quæ vacua defenſoribus erat, ſigna intulit, &, ſcalis muro admotis, nemine defendente, aſcendit, & nullo negotio

cum ſuis ingreſſus portas pro arbitrio aperit. Quod ſimul Gotthi ſenſere, ſtatim alij ſe in arcem, alij Portum recepere. Narſete inde ad arcem progreſſo, Gotthi, fide pro ſalute accepta, ſemet cum arce tradiderunt, viceſimo quarto Iuſtiniani Imperij anno. qua in poteſtatem redacta, Narſes claues ad Iuſtinianum miſit. Gotthi fugientes ſpe omni recuperandæ amplius Italiæ deſtituti Romanos, in quos in itinere inciderunt, crudeliſſime obtruncarunt, & è Romano exercitu, quos offenderunt, pro hoſtibus vſi necarunt. qui vero in proximis præſidiis erant, Romanis, qui è Campania in vrbem ſe referebant, manus intulerunt. Teias autem trecentos ſenatorum filios, quos Totilas obſidum loco trans Padum miſerat, interfecit. Ragnares præfectus Gotthus, qui Tarentum tuebatur, à Bacuuio Romano Hydruntis præfecto victus Acheruſiam elapſus: Tarentum in poteſtatem Romanorum redactum. Narſes Roma potitus, Portum, atque inde in Tuſcia Nepet recepit. Teias, vt qui ſe imparem viribus eſſe Romanis videret, ad Theodobaldum Francorum regem miſit, qui magnam illi pecuniam polliceretur, ſi ſecũ arma aduerſus Romanos conſociaret. quam ille conditionẽ reſpuit, Italiam ſibi potius vindicare, quàm Gotthis, cupiens. Totilas cum magnam vim pecuniæ in Piceni oppido munito Petra condiderat, tum maximam Cumis depoſuerat, quibus Aligernum fratrem cum Herodiano præfecerat. Harum pecuniarum potiendarum cupidus Narſes exercitus partem ad Cumarum obſidionem miſit, ipſe Romæ, vt eam inſtauraret, remanſit, atque alios ad Centumcellas recipiendas deſtinauit. Teias Cumis timens, Francorum deſperatis auxiliis, perinde ſuos inſtruxit, ac, ſi eſſet protinus in hoſtem ducturus. Qua re accepta, Narſes Ioannem Vitaliani, & Philimutum cum ſuis copiis in Tuſciam contendere iuſſit, vt iter illud cuſtodirent, quod in Campaniam ducit, & Teiæ tranſitum impedirent. Teias autem, breuiori omiſſo ad dextram itinere, longis circuitibus per Ionici ſinus oram hoſtes fruſtratus in Campaniam venit. Cuius rei certior factus Narſes Ioannem, & Philimutum è Tuſcia reuocauit, & Valeriani copias, quæ Petram receperant, accerſiuit. & alias aliunde contraxit, & cum vniuerſo exercitu in Campaniam adiit. Ad Veſuuij montis radicem amnis eſt, nomine Dracon, cuius pontem Gotthi præoccuparunt, ac ſtatim impoſitis turribus, & machinis munierunt. cum flumine interiecto comminus iniri pugna non poſſet, crebris tamen è ripis iaculationibus ſagittarum ſe inuicem inceſſebant. Sæpe etiam ſingulari certamine res gerebatur, Gottho Romanum prouocante, & pontẽ tranſeunte. Ita duo ibi menſes conſumpti. ſed, vt in loco maritimo, Gotthi ibi plurimum poterant. nam nauibus neceſſaria ſubuehebant. quas tamen naues Gotthi hominis proditione ceperunt. quibus aliæ ex Sicilia, aliisq; Imperij locis acceſſerunt. Narſes inde turres contabulatas ſupra fluminis ripas conſtruxit: quare Gotthorum animos vſqueadeo fregit, vt rerum neceſſariarum inopia preſſi in proximum montem confugerint, quem Lacteum appellabant. quos Romani præ loci iniquitate conſequi nequiuerunt. Inde Gotthi, cum ciborum ſatis in monte non inueniſſent, vno agmine omnes de improuiſo in hoſtem eruperunt. Qua irruptione Romani perculſi, nondum inſtructis ordinibus, vt quiſq; in re trepida potuit, obuiam iuit, impetumq; ſuſtinuit. Gotthi, equis dimiſſis, in denſiorem phalangem ſe collegerunt, quos imitati Romani & ipſi, globo facto, ſe inſtruxerunt, atque infeſtis animis concurrerunt. alij mortis contemptum, alij virtutis oſtentare indolem cupientes. prœlium oriente ſole incœptum. in eo Teias, prælato clypeo, vibratoq; telo, primus omnium ante aciem conſtitit. quem vt Romani viderunt, in eum omnes vno agmine ruunt, qui ſibi virtutis aliquid, & virium vindicabant. eumq; partim telis, partim miſſilibus certatim petunt. ille clypeo ſe protegendo, & tela excipiendo in Romanos inuadens, multos obtruncat. cumq; præfixum vndique telis ſcutum videret, alterum, eo depoſito, proximo armigero porrigente, accipit. ſic vſque ad tertiam diei partem pugnans cum duodecim iam ſcuto affixa pila geſtaret, nec mouere id poſſet, neque hoſtem propellere, haudquaquam loco motus dextra obuios feriens, læua in ſe venientes repellens, aliud ſibi ſcutum dari clamauit. quod dum commutat, parte pedis inferiore nudatus ea vulnus accepit. quo ſtatim moribundus procubuit. cuius caput nonnulli ſtatim præcidunt, atq; haſtæ præfixum exer-

citibus

citibus vtriſque oſtendunt, vt Romanis animos adderent, Gotthis autem timorem inferrent. qui tamen ne hac quidem iactura territi vſque ad noctem pugnarunt. prœlio dirempto, vtrique in reparanda in diem pugna eam noctem egere. vbi illuxit, in certamen eodem modo reuerſi vſque ad veſperam dimicarunt, nec tamen alteri eorum ceſſerunt, licet magna vtrinque clades eſſet accepta. ſed crudelius efferati inſtiterunt, Gotthis optime ſcientibus, vltimum id eſſe cum Romanis certamen, Romanis fœdum exiſtimantibus, ſi non parta victoria diſceſſiſſent. Demum Gotthi ſe victos confeſſi, primores ad Narſetem miſerunt, affirmantes, ſe non dubitare, ſibi cum Deo certamen eſſe, atque in poſterum inter ſe malle, quàm cum Romanis, confligere, hisq; conditionibus pacem petere: vt liberi cum ceteris Gotthis viuerent, & libere ſuas terras regerent, & tributa Romanorum Imperatori dependerent. Narſetem ſuper hoc conſilio hæſitantem Ioannes Vitaliani admonuit, vt conditionem acciperet, ne cum deſperatis hominibus nouum certamen iniret. ſatis ei eſſe debere, quòd victoriam ex Gotthis retuliſſet. itaque hæc accepta conditio eſt. Dum hæc geruntur, Gotthi mille numero è caſtris Ticinum, & loca trans Padum vicina vno agmine petierunt. ceteri iureiurando, fideq; interpoſita pacta confirmarunt. Agathias ſcribit, icto fœdere Gotthos, qui cis Padum incolerent, in Tuſciam, & Liguriam, & quocunque tulit animus, contendiſſe. Hæc menſe Fe- 553
bruario ſequenti anno perfecta ſunt.

CAROLI SIGONII HISTORIARVM, DE OCCIDENTALI IMPERIO, LIBER XX,

Qui liberatam Gotthis, & conſtitutam Italiam continet.

HOc libro, qui faſtigium huic operi diuino auxilio imponet, liberatam Gotthorum dominatione Italiam, eandémque Narſetis Patricij opera reſurgentem, ac ſeſe in antiquum ſtatum, dignitatémque priſtinam paulatim reſtituentem complectemur. Etenim, Gotthis à Narſete duobus inſignibus prœliis ſuperatis, ac poſt reges occiſos ad accipiendas pacis, obſequiíque conditiones adactis, nullum poſtea regnum eorum in Italia fuit, rerum omnium ſumma ad Imperatorem Orientis delapſa. itaque ipſa poſthac, tanquam Orientalis Imperij prouincia, per eundem Narſetem Iuſtiniani Auguſti ducem eſt gubernata, per quem in libertatem quoque fuerat vindicata.

CETERVM dum hæc in Italia aguntur, Conſtantinopoli res Eccleſiæ, quæ diu fuerant cum maxima bonorum offenſione iactatæ, demum ad aliquam concordiam ſunt adductæ. quippe damnato, vt ſuprà diximus, Mena epiſcopo, Vigilius pontifex intempeſtiuam Iuſtiniani iracundiam veritus, in ædem S. Euphemiæ Chalcedonem, templi potius, quàm dignitatis, religione ſe defenſurus confugit. Kalendis autem Februarias ab eodem per iudices miſſos rogatus, vt vrbem, accepto fidei ſacramento, repeteret, reſpondit, ſe in eam ædem confugiſſe non pro ratione pecuniæ, ſed pro offenſione eccleſiæ. cui ſi pax redderetur, ſe, nullo ſacramẽto interpoſito, exiturum, ſin minus, inde veſtigium non moturum. pòſt autẽ in gratiam à Iuſtiniano receptus & ipſe Menam in communionem recepit. quo tempore

Encænia templi apoſtolorum à Theodora refecti III Kalend. Iulias, nempe in ipſis apoſtolorum Nataliciis, celebrata, atque ipſorum reliquiæ a Mena in curru aureo circumuectæ ſunt. Pôſt paulo mortuo Menæ Eutychius eſt ſuffectus, quòd nuper Theodoro commode admodum reſpondiſſe fuerat viſus. Inde Concilium, quod ad opiniones Origenis, & tria capita Concilij Chalcedonenſis diſcutienda Iuſtinianus, Vigilio pontifice permittente, indixerat, eſt coactum. Præſedere in ſecretario Eccleſiæ Conſtantinopolis Eutychius epiſcopus Conſtantinopolitanus, Apollinaris Alexandrinus, Domninus Antiochenus, & Euſtochius Hieroſolymitanus, atque alij ad centum ſexaginta quinque. Vigilius, licet in vrbe eſſet, noluit intereſſe. Ibi Iuſtiniani recitatæ litteræ ſunt, quibus primum Origenis opiniones, deinde tria capita Concilij Chalcedonenſis diſquirenda propoſuit. Etenim Concilium Chalcedonenſe, vt ſcripſimus, Theodorum epiſcopum Mopſueſtenum laudauerat, & Theodoritum Cyrenſem, Ibámque Edeſſenum epiſcopos, poſtquam Neſtorio, & Eutycheti renunciarant, eccleſiis ſuis, vnde à Concilio Epheſino prædatorio pulſi fuerant, reſtituerat. Quæ tria capita cum nouo epiſcoporum iudicio eſſent commiſſa, illi, re cognita, dictíſque ſententiis, decretum in hæc verba fecerunt: *Si quis non anathematizat Arrium, Eunomium, Macedoniū, Apollinarem, Neſtorium, Eutychem, & Origenem cum impiis eorum ſcriptis, anathema ſit.* Item: *Si quis defendit Theodorum Mopſueſtenum, qui dixit alium eſſe verbum Deum, & alium Chriſtum.* Item: *Si quis defendit ſcripta Theodoriti, quæ contra rectam fidem expoſita ſunt, & primum Epheſinum ſanctum Concilium, & S. Cyrillum, vel duodecim eius capitula.* Item: *Si quis defendit epiſtolam Ibæ ad Marim Perſam, quæ negat Deum verbum de ſancta genitrice, ſemperq́ virgine Maria incarnatum hominem factum.* Atque ita, tribus capitibus præcipue condemnatis, in præſens Eccleſiaſtica eſt compoſita controuerſia. Nominatur autem hoc concilium ab aliis Conſtantinopolitanum ſecundum, ab aliis Concilium generale quintum, ab aliis quinti Concilij actio quinta, ab aliis Concilium de tribus capitibus Concilij Chalcedonenſis. De quo ſic ſcripſit Sanctus Gregorius pontifex ad patriarchas: *Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epiſtola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur. in quo Theodorus perſonam mediatoris Dei, & hominum in duabus ſubſtantiis ſeparans, ad impietatis perfidiam cecidiſſe conuincitur. & in quo ſcripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, auſu dementiæ prolata refutantur.* & ad Secundinum: *Nos anathemate plectendos ducimus, qui de fide ſynodi Chalcedonenſis aliquid minuere, vel aliquid in ea addere præſumunt. nam ſynodus, quæ poſt eam generaliter facta eſt, idcirco à nobis recipitur, quia eiuſdem ſynodi in omnibus ſequax honorem illius, auctoritatémque cuſtodit.* Iuo etiam in decreto ex Beda hæc refert: *Sozomenus Theodoritum nimiis laudibus effert, atque ad diem obitus ſui magnum doctorem Eccleſiæ perhibet. Quare ſi quis eius hiſtoriam recipit, ſynodo, quæ Iuſtiniani temporibus de tribus capitulis facta eſt, contradicit.* Atque de Conſtantinopolitano quidem Concilio ſecundo hæc hactenus. nunc ad Italiam redeamus. In Italia Gotthico bello confecto, ſtatim conſequutum eſt Francicum. Neque enim Narſes ſolidam ſe liberatæ laudem Italiæ relaturum putauit, niſi, redactis ad obſequium Gotthis, Francos, qui partem Italiæ occupatam tenebant, aut Italia pepuliſſet, aut certe imperata facere coegiſſet. Hoc cum & ipſi Franci ſenſiſſent, haud inuiti fecerunt, vt ſe cum Gotthis, qui in Italia, tanquam Romanis obtemperaturi, remanſerant, ſociarent; pro certo habentes, Narſetem, victis Gotthis, arma in ſui exitium idoneo tempore primoturum. Hi vero fuere Leutheris, & Bucellinus, genti Alemanorum Theodobaldo regi ſubiectæ præfecti. qui in ſpem adducti, fore, vt Gotthorum ope Italiam, ac Siciliam occuparent, cum eis petentibus fœdus, rege non prohibente, fecerunt, atque ad id exercitum hominum ſeptuaginta duorum millium ex Francis, Alemaniſq; conflarunt. Gotthi vero oppida, quæ tenebant, munire, atque alienati animi haud dubia ſigna præbere cœperunt. Hoc vero vt ſenſit Narſes, licet prorſus Francici motus ignarus, continuo belli renouandi conſilium expediuit. atq; exercitum Cumas adduxit. quod oppidum Aligernus Teiæ regis frater, ſupplemento conſcripto, tenebat. Romani, cum in collem euaſiſſent, ex templo tela iacere in hoſtes cœperunt, atque omnia inſtrumenta bellica oppugnationi idonea protulerunt.

runt. quibus Gotthi acerrime teſtitere, ſaxa, aliáque in eos miſſilia retorquentes, ac nullas machinas, quæ ad eos propulſandos valerent, reliquas facientes. deinde multis, ſed leuibus, prœliis dubio vtrinque Marte pugnatum eſt. Narſes autem, vt arcem oppidi deturbaret, fabros in ſpeluncam oppido ad Orientem vergenti ſubiectam fatidicæ quondam Sibyllæ habitatione inſignem immiſit. ac faſtigium ſpeluncæ excindi, quo arcis fundamenta nitebantur, præcepit. atq; interim ipſe cum exercitu vrbem inuaſit, vt ſtrepitu militari auerteret Gotthos a ſenſu eorum, qui ſpeluncæ lapidem concidebant. Vbi vero murus, ſaxo comminuto, ſuffultus trabibus fuit, tum ignem trabibus ipſis implicuit, fulcriſque ſubtractis, partem oppidi ſuperpoſitam cum turribus, & propugnaculis diſturbauit, ac, valido impetu facto, oppidum inire contendit, ſed, Gotthis ſtrenue renitentibus, nihil profectum. Quare cum audiſſet, Leutherem, & Bucellinum ingentem ad Padum exercitum adduxiſſe, vt eorum præueniret aduentum, Centumcellas, Florentiámque conceſſit, exercitu non contemnendo ad Cumarum obſidionem continuandam relicto. Fulcarem vero Herulorum præfectum cum Ioanne Vitaliani, Valeriano, & Artabane ducibus, & maiore exercitus parte Apenninum traiicere iuſſit, ac circa Padum conſiſtere, & locis munitioribus tenendis incurſum hoſtium propulſare. Narſeti aduenienti Florentini, legatis miſſis, vltro ſe tradiderunt, fide accepta, ſe nihil hoſtile paſſuros. Idem Centumcellenſes, Volaterrani, Piſaniq; fecerunt. Lucenſes autem, obſidibus datis, iureiurando promiſerunt, ſe dedituros, ſi intra triginta dierum ſpacium ſibi à Francis non fuiſſet ſubuentum. neque tamen, illo exeunte tempore, licet à Francis deſerti, fidem præſtiterunt. Itaque iratus Narſes obſides eorum religatis manibus, & capite demiſſo produxit, ac ciuibus eorum oſtendit, denuncians, ſe in eorum capita, ni ſe dederent, ſæuiturum. vbi vero imminenti ſuorum morte non permoueri, ſed in pertinacia permanere cognouit, cauens eos violare, à quibus nulla iniuria laceſſitus fuiſſet, crudelitatis eos ſpecie voluit deterrere. quippe tacito imperio iuſſit, vt carnifices ictum ſine illorum pernicie ligno infligerent, quod collo eorum ſubmiſſum veſte contexerat, ne Lucenſes rationem perſpicere doli poſſent. quo facto, illi tamen, vt edocti fuerant, ſpeciem morientium imitantes, proni ad terram de induſtria ceciderunt, ac pedibus, vt aſſolet, calcitrare cœperunt. Lucenſes, rei veritate, vt ex longinquo non exacte perſpecta, ſuos tanquam mortuos, complorarunt. (nam nobili loco nati erant.) & Narſeti crudelitatem exprobrare cœperunt. Quibus inclamantibus ita Narſes reſpondit, vt eos cauſſam dediſſe tanto facinori diceret, qui ſacramentum fidei neglexiſſent. quòd ſi vellent ad fidem redire, obſides ſe in vitam reuocaturum. Lucenſes ſe illudi putarunt, cum illum loquentem de excitandis mortuis audierunt, ſed tamen, vt æquitatis laudem aucuparentur in eo, quod effici non poſſe credebant, ſe illius arbitrio permiſſuros, ſi illos ſuperſtites cernerent, promiſerunt. Tum Narſes ſurgere omnes vno tempore iuſſit, atque integros, valentéſque ſuis oſtendit. neque tamen propterea Lucenſes ad fidem præſtandam adduxit. Itaque, tam væcordi pertinacia cognita à magnitudine animi conſilium petiit, ac ſine vlla mercede obſides eis remiſit. Illis autem mirantibus, & cauſſam facti quærentibus non eſſe conſuetudinis ſuæ dixit, vt vana quædam ad gloriam reuocaret, ſed ſine obſidibus ſe effecturum, vt armis in ditionem concederent. Obſides in vrbem reuerſi Narſetem eximiis laudibus extulerunt, & ſe ab eo comiter, & liberaliter habiros eſſe dixerunt. eumq; virum eſſe, qui ad ſummam æquitatem incredibilem animi magnitudinem adiunxiſſet, aſſeruerunt. neq; tum tamen ciues perpellere ad eius amicitiam potuere. Præfecti, qui in Æmiliam miſſi fuerant, cum per aliquot dies in hoſtili agro ita fuiſſent, vt eximiam ſiue ad populandum agrum, ſiue ad tentanda oppida ſolertiam adhiberēt, demum, re vna male geſta, omnem partam gloriam corruperunt. quippe Fulcares Herulorum præfectus, homo ſtrenuus ille quidem, ſed vani, præcipitisq; conſilij, temere Parmam, quæ tunc in Francorum poteſtate erat, acceſſit. Hac re cognita, Bucellinus, qui ſtationem ad amphitheatrum non longe ab vrbe ſitum habebat, delectis militibus in inſidiis collocatis, illum excepit; ac repentino impetu facto, Herulos perculſos in fugam coniecit. Fulcares autem,

cum fugam capeſſere poſſet, noluit, iuſtam Narſetis increpationem reueritus. atque ita vnà cum ſatellitibus ſuis oppreſſus interiit. Ioannes autem Vitaliani, & Artabanes præfecti, &, qui euaſerant, Heruli, hoc detrimento accepto, ſeſe Fauentiam recepere. Hac victoria elati Gotthi (quod adhuc metu intercedente non fecerant) aperte ſe hoſtes tulerunt, atque ex proximis ciuitatibus Parmam conuolauerunt. Quibus rebus cognitis, Narſes ingentem animo dolorem concepit, atque ad ſuos, quos eo nuncio permotos, confuſóſque videbat, ita dixit: ſatis ſe ſcire, eos non alia de cauſſa angi, quàm quòd qui vincere conſueſſent, aliquod incommodum accepiſſent, non animaduertentes, nimiam felicitatis præteritæ gloriam ea offenſione eſſe emendatam, ceterum eos ſibi perſuadere oportere, vincere adhuc ſe poſſe. nam quamuis multitudine ſuperentur, tamen prudentia anteſtare. proinde ita ſe pararent, vt Lucenſibus obſeſſis ne reſpirandi quidem ſpacium darent. atque, his dictis, Lucam vrgere acrius cœpit. ad eos vero, qui Fauentiam ſe receperant, miſit monitum, vt auctoritati ſuæ obſequuti, Parmam repeterent, ac Francorum impetum cohiberent. miſit autem Stephanum Dyrachium cum ducentis equitibus, qui caute profectus docuit, nullo modo fieri poſſe, vt Lucenſes ſubigerentur, ſi tranſitus Francis permitteretur, Narſetem in perpetuum iratum illis futurum, niſi ſe Parmam referrent. Illi neceſſitate adactos inde ſe diſceſſiſſe, reſponderunt, quòd ex circumiectis locis tantum commeatus contrahere nõ potuiſſent, vt ſatis alendo exercitui foret, ac præterea pecunia in ſtipendium defuiſſet. Tum Stephanus Rauennam profectus, magiſtrum militum ad eos adduxit, ac Parmam redire perſuaſit. & Lucam reuerſus, Narſetem bono eſſe animo iuſſit. Iam Narſes Lucenſium pertinacia exacerbatus machinas, & tormenta Lucæ mœnibus admouebat, ac propugnacula ſagittis, ignibúſque petebat, & vrbem omnibus detrimentis premebat. Quibus malis Lucenſes permoti, ſimulq; obſidum ſuorum precibus fatigati facile ad deditionem animos inclinaſſent, niſi à legatis Francorum, qui aderant, ad obſidionem armis propulſandam, & rem prœlio experiendam incitati fuiſſent. Quare, patefactis portis, eruptionem in Romanos ſemel, iterumq; fecerunt, ſed ſemper cum ingenti detrimento repulſi ſunt. Vnde, fractis animis, viribúſque debilitatis, miſere ad Narſetem, vt, venia commiſſorum conceſſa, vrbem iniret. atque ita poſt tertium obſidionis menſem dediti venerunt in poteſtatem. His actis Narſes, refectis à labore militibus, Bono cum præſidio Lucæ relicto, Rauennam in hiberna conceſſit. nam, exeunte iam autumno, per hiemem bellare nolebat. quòd id erat commodius Francis futurum, quorum vires æſtate eneruatas hibernum tempus confirmat, ac tribunos militum quieſcere, vt ineunte vere præſto eſſent, præcepit: Rauennæ vero ſecum trecentos tantum homines domeſtici obſequij cauſſa retinuit. Interim Aligernus, qui Cumas tenebat, cum Gotthos paſſim ad Francos tranſire videret, ratus Francos per ſpeciem ſocietatis cum Gotthis initæ Romanos primum deuicturos, deinde arma in Gotthos cõuerſuros, longe præſtantius eſſe conſtituit, Narſeti, quàm Francis, oppidum tradere, & cum Romanis patriis legibus, quàm alienis cum alienigenis viuere, & Italiam veteribus incolis reddere, quàm recẽtibus aduenis comparare. vrgentibus autem obſidionem Romanis dixit, ſe cum Narſete inire colloquium velle. Ita, permittẽtibus illis, profectus ad Narſetem, qui Claſſe caſtello agri Rauennatis erat, claues illi tradidit, & ſe fidelem ei operam nauaturum ſpopõdit. Eum vero comiter in primis accepit Narſes, & ſe magnis præmiis compenſaturum id beneficium dixit. atq; exercitum Cumis aſſidentem vrbem iuſſit inire, & pecuniam recipere, & locum cuſtodire, & partem eius in hiberna concedere, Aligernum vero ad Forum Caſſij miſit, monitum, vt murum conſcendens illi ſic aperte incumberet, vt ab omnibus facile videretur. ſic enim ſperabat, Francos, vbi ea tranſeuntes ipſum vidiſſent, omnem ſpem potiundæ pecuniæ, quæ Cumis recondita eſſet, abiecturos, aut opportunis iam locis omnibus occupatis, aliud de ſumma belli conſilium eſſe capturos. Aligernus vero, vbi Francos illac tranſeuntes aſpexit, irriſit ſimul, atque increpuit, quòd ſerum nimis auxilium attuliſſent, Gotthorum opibus vnà cum ducibus iam in poteſtatem Romanorum adductis. illi vero probra in eum regeſſerunt, ſuæ gentis proditorem identi-

Identidem appellantes. diuq; in incerto habuere, bellum ne in præſens omitterent,
an cœptis inſiſterent. demum eo inclinauit ſententia, vt progrediendum eſſe puta-
rent. Herulis de duce in locum Fulcaris aſciſcendo inter ſe altercantibus, Narſes
item ſe interpoſuit. a[illegible]indualdum virtute, factisq; clatum ſuffragatione ſua pro-
uexit. Inde cum ſuo comitatu conceſſit Ariminum. ad quem Theodobaldus cum
ſuis Varnis acceſſit, & cum eo ſocietatem iniuit. Inter hæc Francorum pedites ad
duo millia equitibus intermiſti in agrum Ariminenſem, venerunt, eumq; diripe-
re, ac paſſim bouum prædam agere, atq; omnia peruaſtare cœperunt. Quod Nar-
ſes ex alto conſpicatus, ira percitus cum omnibus, qui apti certamini erant, eru-
pit. Quo conſpecto, Franci in vnum coiere, ac ſagittariorum procellam fortiter ex-
cepere, & in denſiorem ſyluam refugientes, facto ibi globo, ſe acrius defendere. Ea
re animaduerſa, Narſes Hunnos iuſſit ſimulatæ ſe fugæ mandare, vt eos inſequen-
tes extra vrbem liberos in campos eliceret. Quo facto, Franci verã eam eſſe fugam
arbitrati, auidius inſectari cœperunt, rati ſe Narſetem viuum in poteſtatem addu-
cturos, & bello finem proſpere poſituros. vbi vero in campos vacuos, atq; à ſylua
remotos venerunt, tum Romani, conuerſis equis, iuſſu Narſetis eos inuaſerunt. ex
quibus equites curſu incitato ad ſyluas ſe recepere. pedes relicti paſſim ſupra non- 554
gentos ſtrati. reliqui ſunt elapſi. Narſes Rauennam reuerſus, omnibus ibi rebus
egregie conſtitutis, Romam demum, poſtero iam ineunte anno, ſe retulit. atque
veris initio milites vndiq; Romam excitos diligenter in armis exercuit. nam & de-
currere eos coegit, & equum inſilire, & armatos ſaltare, & tubæ clangori audiendo
aſſueſcere, ne fortè ex longo hibernorum ocio bellicæ conſuetudinis obliti, in ve-
ris prœliis elangueſcerent. Interim Franci liberius vagabantur, ab vrbe tamen Ro-
ma, lociſq; finitimis abſtinebant. poſtquam vero in Samniũ peruenerunt, ita inter
ſe ipſa prædandi munera partiuerũt, vt Bucellinus Tyrrhenũ littus, & Campaniam
peragrans, per Lucanos vſq; ad fretũ adierit, Leutheris verò Apuliam, & Calabriam
populans, vſq; ad Hydruntem proceſſerit. Franci templis parcebãt. Alemani verò,
vt prorſus à Chriſtiana religione auerſi, in ea potiſſimũ ſæuiebant, ac ſacram ſupel-
lectilem auertebãt, & mortuos ex ſepulchris trahebant. Leutheris inde prẹda onu-
ſtus conſilium domũ redeundi cepit, ac, Bucellino fratre relicto, diſceſſit. In Pice-
num autẽ cum veniſſet, ac caſtra circa Fanum poſuiſſet, Artabanes, & Vldac Hun-
nus Piſaurenſi oppido exierunt, atq; exploratores eius equites adorti cædere incœ-
perunt. qua re perſpecta, Leutheris exercitũ vniuerſum in auxilium laborantiũ mo-
uit, atq; ita occaſionẽ captiuis, quos plurimos adducebat, aperuit, vt, laxatis vincu-
lis, cum præda ab ſe parta abirent. Inde Franci itinere continuato in Æmiliã, ac, tra-
iecto Pado, in Venetiam peruenerunt, & Cenetam vrbem ſuæ tunc ditionis tenue-
runt, dolore ſummo incenſi, quòd poſt tot exantlatos labores prædã, quam quæſi-
uerãt, amiſiſſent. paulo pòſt etiam peſtilentia conflictati damnum grauius accepe-
runt. cuius cauſſam aëri corrupto, & inerti poſt labores ocio tribuerunt. Leutheris
propterea inſania correptus, atq; in rabiem verſus, poſtquam dentibus carnem ſi-
bi dilacerauit, & manantem ex vulnere ſanguinem deguſtauit, extinctus eſt; reli-
qui omnes aut æſtu febris aut dolore capitis, aut apoplexia, aut mentis exceſſu agi-
tati periere. Bucellinus autem, qui remanſerat, omnibus vſq; ad fretum oppidis
peruaſtatis, per Campaniam rediens, Capuam verſus contendit, vt cum Narſete,
quem ibi verſari cum exercitu audiebat, acie decertaret, quoniam exercitum item
ſuum peſtilentia in dies vehementius abſumebat. quòd, ineunte autumno, mili-
tes vuis, & muſto gulæ auidius indulgentes, tumores ventris inſanabiles contra-
xiſſent, ac pleriq; repentino caſu perirent. Cum autem in Campaniam perueniſ-
ſet, caſtris in Caſilini amnis ripa munitis, necdum quæ fratri Leutheri acciderant,
cognitis, vehementi admiratione capiebatur, quòd non ad ſe exercitum remitte-
ret, atque interdum in ſuſpicionem adducebatur, ne quid ei durius contigiſſet. ſed
tamen ſe ſine illo auxilio victoriam de Romano relaturum ſperabat, cum ipſe tri-
ginta millia hominum haberet, Narſes autem vix duodeuiginti. itaque alloquutus
ſuos, ad prœlium eſt hortatus, monens, haud paruis de rebus eſſe certamen. nam

illa pugna aut Italia potituros, aut mortem oppetituros. His cognitis, Narſes exercitum vniuerſum ex vrbe aduerſus eum eduxit, ac caſtra hoſti adeo propinqua poſuit, vt & ſtrepitum eorum audire, & vallum proſpicere poſſet. Duobus exercitibus in conſpectum adductis, ordines vtrinq; inſtrui, præſidia locari, copiæ luſtrari ſunt cœptæ, ſpes, ac timor vtriuſque animos verſare, Italiæ ciuitates in eius prœlij exitum tacita animorum expectatione ſuſpenſæ, de futura vitæ conditione vehementius laborare. Cum autem Narſes videret, Francos proximis vicis direptis neceſſaria importare, eam ſibi coërcendam licentiam ratus, Charangem Armenium, virum ſtrenuum, atq; prudentem ex vltimis caſtris in eos immiſit. qui equo cum ſuis inuectus vehicula prædatoribus ac vitam ademit, & turrim à Bucellino ſuper Caſilini pontem conſtructam incendit, eiſq;, qui in præſidio erant, fugientibus, pontem ipſum occupauit. Qua re incenſi Franci protinus ad arma concurrunt, & prœlium inire decernunt, licet vatibus Alemanicis triſte illius diei augurium prædicentibus. atque in id & ipſe Narſes ſuos inſtruxit. Cum autem equo inſcenſo in aciem eſſet proditurus, audiit, Herulum quendam ſeruo necem attuliſſe, ratusq; non antè rem prœlij diſcrimini committendam eſſe, quàm illud flagitij vindicaſſet, homicidam ad ſe vocauit, ac protinus ſcelus defendere contendentem morte affici iuſſit. inde licet iratis Herulis in certamen deſcendit. Cum autem Sindualdus Herulorum præfectus ſe expectari cum Herulis mille cupidis pugnæ iuſſiſſet, ſe oppeiturum negauit, ſed ſi illi ſerius ordines ſuos inirent, coacturum, vt maturarent. vt vero ad locum pugnæ deſtinatum acceſſit, aciem inſtruxit, loco vacuo Herulis, vt inire poſſent, relicto. interim duo Heruli ad Bucellinum tranſierunt, atque ira ſuorum expoſita, vt repente Romanos inuaderet, tanquam Herulorum præſidio deſtitutos, hortati ſunt. Ea de re Bucellinus propere, ingenti clamore edito, in Narſetem incurrit, & partem Herulis deſtinatam irrumpens, haud magna cæde facta, vſque ad aciem poſtremam peruaſit. Narſes autem inflexo cornu equitibus ſagittariis præcepit, vt vtrinq; ſagittas in hoſtium terga coniicerent, quo facto, magna hoſtium ſubito ſtrages eſt conſequuta. Hac re animaduerſa, Sindualdus, & Heruli ſeſe hoſtibus acie excedentibus obiecerunt, atque in fugam actos in flumen præcipites impulerunt. Ita Bucellinus quoque cum toto ſuo exercitu eſt deletus. nam ex Francis quinque tantum elapſi. ex Romanis vix octoginta deſiderati, qui primam in hoſtem impreſſionem fecerant. flumen refertum cadaueribus exundauit. Hunc exitum Francorum expeditio in Italiam habuit, qua poſt Gotthicum bellum ipſa eſt Italia lacerata. Narſes, auditis eodem tempore quæ Leutheri in Venetia acciderant, tanquam bello Francico proſpere abſoluto lætus Romam ſe rettulit, ac veritus, ne militum virtus in tanta gratulatione ocio, ac laſciuia frangeretur, aduocatis eis præclaram orationem habuit, qua eos ad continentiam, & modeſtiam in ſecundis rebus adhibendam hortatus eſt, ſimulq; monuit, vt arma tractare ne intermitterent. neque enim veriſimile ſibi videri, Francos, licet victos, in poſterum quieturos. Gotthi vero, qui Francos auxilio iuuerant, in timorem adducti, ne Romani ſuperioris belli molem in ſe conuerterent, in oppidum Caſſinum præcipiti in loco ſitum ſe receperunt, idque, Ragnare Brittone duce, communiuerunt. Qua re animaduerſa, Narſes extemplo cum vniuerſo exercitu eo reuertit. cumque oppugnationem ex propinquo non poſſet admouere, obſidione circundedit, diſpoſitis circumquaq; cuſtodiis, ne cuiquam aut ingrediendi, aut exeundi pateret poteſtas. haud magno tamen incommodo eos affecit, quòd neceſſaria ad victum omnia in oppidum conuexiſſent. indignati tamen Gotthi ſe diutius muris includi, crebras eruptiones fecerunt, vt Romanos ab obſidione auerterent, ſed, nulla re memorabili acta, hiemem tranſegerunt. Eodem anno ciues Romani deſiderio Vigilij pontificis ſui accenſi per Narſetem Iuſtinianum orarunt, vt Vigilium, omneſq;, qui cum eo erant, epiſcopos, & clericos eccleſiæ tandem, patriæq; ſuæ reſtitueret. Qua re cognita, Iuſtinianus clerum, qui cum Vigilio erat, acciuit, ac dixit, ſe, ſi Vigilium habere pontificem vellent, permiſſurum, ſin minus, rogare, vt Pelagium archidiaconum, qui inter eos aderat, ſubrogarent. illi ſe

Vigilio contentos eſſe, ſed poſt exceſſum eius in ſublegendo pontifice voluntatis ipſius rationem habituros, dixerunt. Ita Vigilius dimiſſus cum omnibus in Siciliam eſt reuectus. verum Syracuſarum in vrbe cum eſſet, ſæuo calculi dolore oppreſſus v Kal. Ianuarias obiit. Concilium Conſtantinopolitanum vt veteres Eccleſiæ diſcordias in Oriente ſedauit, ſic nouas, easq́; maximas ſeditiones in Occidente conciuit. Multis enim propter inſcitiam viſum eſt, ipſum plurimum de Chalcedonenſis auctoritate diminuiſſe, tribus eius, vt rebantur, capitibus infirmatis. itaque in Italia Liguriæ, Venetiæ, & Iſtriæ epiſcopi, quorum principes erant Macedonius Aquileienſis, Honoratus Mediolanenſis, & Maximianus Rauenas, decretis eius acceptis, Aquileiæ conuenere, ac, re in conſultationem adducta, Concilium illud non obſeruandum eſſe ſtatuere. Scriptum autem eſt hoc in Decreto Iuonis de auctoritate Conciliorum, ex Beda: *Synodus Aquileiæ facta*, inquit, *ob imperitiam fidei quintum vniuerſale Concilium ſuſcipere diffidit, donec ſalutaribus beati papæ Pelagij monitis inſtructa & ipſa huic cum ceteris Chriſti eccleſiis annuere conſenſit.* Sed hoc annis ſubſequentibus factum eſt. Ineunte inde vere, Ragnares Caſſini obſeſſus à Narſete poſtulauit, vt ſibi colloquij copiam faceret, quòd ſemet ei dedere ſtatuiſſet. Qua facta, 555
cum verba ſuperbię, atq; arrogantiæ plena iactaret, dignus, qui irrito colloquio dimitteretur, eſt viſus. Ceterum, cum in collem reuerſus non longe à muris abeſſet, illud iniqui admodum, ac ſcelerati in primis exempli fecit, quòd ſagittam clam in Narſetem occidendi hominis gratia iecit. quæ quanquam irrita cecidit, plurimum tamen periculi ſecum attulit. Quam ob cauſſam Romani iracundia inflammati propere arcus omnes intenderunt, ac, ſagittis in eum certatim contortis, ipſum lethali vulnere affecerũt. ex quo relatus in oppidum poſt biduum mortuus eſt. Illo duce extincto, Gotthi viribus ſuis diffiſi haudquaquam ſibi cunctandum exiſtimarunt, quin ſeſe eueſtigio dederent. itaq;, nunciis ad Narſetem miſſis, pacta ſalute, eius ſe fidei permiſerunt. Ille vero omnes Conſtantinopolim miſit, ne quam materiam relinqueret belli per eos in Italia renouandi. Hactenus res Gotthorum, & Francorum in Italia geſtas Procopium, Agathiamq́; ſequuti, narrauimus. quorum vterq; his temporibus vixit, atq; eloquentiæ ſtudio floruit, Procopius etiam huic bello interfuit; quibus duobus credere malui, quàm Guidoni, aut Agnello Rauennatibus, quos licet ætate multo inferiores Blondus arcte complexus hæc omnia longe aliter & rettulit, & digeſſit. pręſertim vero cum eos mihi legere nõ contigerit. Narſete victoria parta Romã reuerſo, corpus Vigilij pontificis eſt relatum, ac ſolemni pompa via Salaria æde S. Marcelli ſepultũ. Comitiis inde creando ſucceſſori indictis, Pelagius diaconus haud dubiis totius cleri ſuffragiis eſt ſuffectus. &, cum non eſſent in clero, qui conſecrare de more poſſent, nouo exemplo ab epiſcopis, Ioanne Peruſino, Bono Ferentinate, & Andrea presbytero Oſtienſe XVI Kal. Maij conſecrationem accepit. Cum autem plerique religioſi, ſapientes, ac nobiles ab eius ſe communione ſecernerent, quòd ſeditionis contra Vigilium excitatæ auctorem fuiſſe dicerent, vehementer dolere, atque angi animo cœpit: itaque, conſilio capto, vna cum Narſete à Sancti Pancratij æde ad Sancti Petri hymnos, ac cantica canens proceſſit; ibiq; euangelia, & crucem domini ſuper caput ſuum ponens, in ambonem aſcendit; ac ſanctiſſimum iuſiurandum iurauit, ſe illius ſeditionis prorſus expertem fuiſſe. Inde illud à clero, populoq́; aſtante ſibi confirmari poſtulauit, ne quis in Eccleſia ab oſtiario vſque ad epiſcopum pecunia, aut promiſſis, ſed doctrinæ tantum, ac vitæ meritis proueheretur. Eodem anno in Gallia, Theodobaldo rege Francorum mortuo, magni eius patrui Childebertus, & Glotharius hereditatem inierunt. Childebertus exactæ iam erat ætatis, ac ſine liberis. Clotharius quanquam viridior, tamen admodum ſenex, & filiis præditus. itaq;, moriente mox Childeberto, totum regnum Francorum ad Clotharium eſt delapſum. Idibus Auguſti Conſtantinopolis ſęuiſſimo terręmotu quaſſata eſt, quo multæ ædes ſacræ, priuatæ, & publicæ, & maxima pars mœnium procidit. & mare ad duo millia paſſuum, æſtu quodammodo vndas abſorbente, receſſit, quo multæ naues abſumptæ ſunt. eaque calamitate magna pars Orientis afflicta eſt. In primis autem Nicomedia, Antiochia, & Berytus ingentia detrimenta ceperunt. Beryti peregrini, & in-

quilini fere omnes ruinis eliſi, inter quos præcipue iuuenes illi, qui cognoſcendarum legum cauſſa eo ſe contulerant. itaq; iuris interpretes, qui anteceſſores di-
556 cebantur, Sidonem ſe referrre coacti ſunt. Proximo anno, cum in perpetuum quietura à Gotthis Italia videretur, nouo ſuborto motu, deintegro fluctuauit. quippe Vidinus, Gotthorum Comes, vt ſcribit Paulus Diaconus, à Narſete defecit, atque Amingum, ſiue, vt inquit Marcellinus, Omnirugum, qui Bucellini ſocius fuerat, auxilio aduocauit. Quam rem nec ſpernendam, nec vllo modo ferendam Narſes arbitratus, exercitum aduerſus eos eduxit, &, ſummo commiſſo prœlio, vtrunque in poteſtatem redegit. ac, Vidino Conſtantinopolim miſſo, Amingum gladio interemit. videndum eſt autem, ad hoc ne bellum illud pertineat, quod poſt Cædrenus memoriæ prodidit, nempe Viriam, & Brincas à Narſete de Gotthis eſſe receptas. neq; enim quo nos coniectura ducat, aliud habemus. nec quidquam videri prætermiſiſſe temere in tantis præſertim rerum anguſtiis, volumus. Conſtantinopoli iterum menſe Iulio terræmotu, fulguribus, tonitruis, & tempeſtatibus grauiſſime laboratum eſt. Iudæi & Samaritani, Cæſareæ Paleſtinæ conflata ſeditione, impetum in Chriſtianos fecerunt, ac, multis peremptis, eccleſias combuſſerunt, &, Stephano præfecto in prætorio necato, bona eius diripuerunt. vxor autem eius elapſa Conſtantinopolim adiit, atq; iniuria expoſita, effecit, vt Adamantius magiſter militum ad eam rem inquirendam ſit miſſus. qui, quæſtionibus acriter habitis, alios ſuſpendio affecit, alios obtruncauit, alios publicatione, alios relegatione, multauit. magnusq; ex ea re tumultus in Oriente eſt concitus. Gotthis, Francisq; Italia deturbatis, reſtabant Heruli, quondam à rege Theodorico in Subalpinis, victo rege illorum Odoacre, locati. Et his ex Italia deturbandis ſumma opportunitas eſt ob-
557 lata. quippe Sindualdus præfectus eis à Narſete, vt diximus datus poſtero, vt Paulus ſignificare videtur, anno eos ad defectionem ſolicitauit, atque ab eo victus perfidiæ pœnas luit. Sic autem ille ſcripſit: *Narſes Sindualdum regem cum multis beneficiis affeciſſet, nouiſſime rebellantem, & regnare cupientem bello ſuperauit, & captum celſa trabe ſuſpendit. eodemq; tempore per Dagiſteum magiſtrum militum vniuerſos Italiæ fines obtinuit.* Atque hic quidem earum cladium exitus fuit, quas omnium atrociſſimas ab anno quadringenteſimo, vt ſuprà diximus, barbari, ac præcipue Gotthi Italiæ intulerunt. per quas ipſa vrbibus, armis, viris, opibus, ac dignitate multata, ac paſſim igne, ferroq; ſæuiente, vltima ſtragis, atq; immanitatis exempla perpeſſa, ex ſummo florentis fortunæ gradu ad infimum, ac prope miſerabilem eſt deducta. Quorum caſuum ea magnitudo, atque varietas fuit, vt vix inueniri poſſe quenquam tanto animi robore putem, qui tot fortunæ ludibria, clades vrbium, fugas hominum, cædes populorum aſſequi mente, nedum complecti oratione queat. Ceterũ, Italia ſingulari Dei beneficio poſt annum ferme centeſimum ſexageſimum liberata, Narſes animum ad eam inſtaurandam, atq; à ſuperioribus calamitatibus ſubleuandam conuertit, præcipue ne Beliſario videretur inferior, qui ei ſtudio, quo ad per hoſtes, bellumq; licuerat, diligentiſſime inſeruierat, magnamq; ex ea re laudem rettulerat. Fuit enim vt inquit Paulus, vir ſumma pietate ornatus, religione Catholicus, erga pauperes benignus, in reparandis baſilicis diligens, ac demum vigiliis, & precibus vſq; adeo deditus, vt plures victorias ſupplicationibus diuinis, quàm terroribus bellicis, obtinuerit. Addit Nicephorus, eum tantum Virgini Dei genitrici cultum adhibuiſſe, vt ab illa manifeſte apparente tempus committendi prœlij expectarit. neque eum antè in aciem deſcendere conſueuiſſe, quàm ab illa opportunitatem rei aggrediendæ acceperit. Multa igitur ille poſthac oppida bello labefactata reſtituit, multa Romæ, ceteriſque in oppidis ædificia publica & ſacra, & profana refecit, ac diſperſas ſuperioris tempeſtatis poſt fœdum naufragiũ colligere tabulas ſtuduit. verum vt aliarum multarum, ſic harum quoq; actionum explorata ad nos memoria non peruenit. Sunt enim qui ſequuntur anni adeo ab omni litterarum commemoratione inopes, vt nihil in tota ferme Occidentis, atque Italiæ antiquitate incultius, nudiusve reperiatur. Eadem, quæ Narſetem, Pelagium quoq; pontificem cura inceſſit. nam & ipſe omnia ſua ſtudia contulit ad eccleſias Romæ reparandas, & exornandas, moresq; clericorum, atq; epiſcoporum, qui lapſi fuerant,

emen-

emendandos. Itaque ædibus ſacris vaſa aurea, & argentea, palliaque, quæ ante cla-
dem Romanam habuerant, reſtituenda curauit, & Maximianum Raue[illegible]atum
epiſcopum ad Romanæ Eccleſiæ auctoritatem reuocare contendit, res Eccleſia-
ſticas ad proprios vſus vna cum altero epiſcopo nomine Thracio conuertentem.
Qua de cauſſa Petrum presbyterum, & Proiectum notarium ad ea loca, vt hęc pia-
cula tollerent, miſit, eosq; Narſeti Rauennę agenti, vt ipſius ope mandata ſua perfi
cerent, commendauit. verba epiſtolæ adhuc extant: *Quali nos de gloria veſtræ ſtudiis*
iudicio gratulemur, non ſolum, veſtram, ſed multorum, etiam, ac pene omniũ credimus habe-
re notitiam. & idcirco nunc de iis, quæ, vobis præſentibus, ibi fieri ſtupemus, fiducialiter
apud gloriam veſtram duximus conquerendum. Thracius ſiquidem, ac Maximianus nomi-
na tantum epiſcoporum habentes, & Eccleſiaſticam ibi vnitatem perturbare dicuntur, &
omnes Eccleſiaſticas res ſuis vſibus applicare in tantum, vt contra vnum Maximianum
vſque ad nos per tam longum iter, neceſſitate compellente, quidam infatigabiliter ve-
nientes preces offerant. ob quam cauſſam Petrum presbyterum Sedis noſtræ, & Proiectum
notarium ad eadem loca duximus deſtinandos, vt ea, quæ canonicis ſtatutis à prædictis pſeu-
doepiſcopis compererint commiſſa, vel digna debeant ibi vltione compeſcere, vel eoſdem
ad nos vſque perducere. Et ideo ſalutantes paterno affectu gloriam veſtram, petimus, vt
præfatis, qui à Sede noſtra directi ſunt, in omnibus præbeatis auxilium, nec putetis ali-
cuius eſſe peccati, ſi huiuſmodi homines comprimãtur. Macedonio archiepiſcopo Aqui-
leienſi mortuo ſucceſſit Paulinus ab Honorato archiepiſcopo Mediolanenſi
contra vetera exempla ſacratus. ille vero & ceteri Liguriæ, Venetiæ, & Iſtriæ epi-
ſcopi, cum Concilium, vt diximus, Conſtantinopolitanum repudiantes, ſe ab
Eccleſiæ auctoritate remouiſſent, & hos Pelagius reuocare ſiue litteris, ſiue nun-
ciis miſſis conatus eſt. itaque poſtero anno, cum eorum nemo præceptis ponti- 558
ficiis obedientem ſe præbuiſſet, nouas ad Narſetem litteras miſit, vt primos ad
Iuſtinianum Conſtantinopolim mitteret, ſecundos vel principali, vel iudiciali au-
ctoritate comprimeret, quemadmodum legibus caueretur. verba hęc fuerunt:
Date operam, vt qui ſe ab Apoſtolica Sede ſeiunxerunt, ad piiſſimum principem ſub digna
cuſtodia dirigantur. recolere enim debet Celſitudo veſtra, quid per vos Deus fecerit tem-
pore illo, quo Iſtriam, & Venetiam tyranno Totila poſſidente, Francis etiam cuncta va-
ſtantibus, non antè tamen Mediolanenſem epiſcopum fieri permiſiſtis, quàm ad clemen-
tiſſimum principem exinde retuliſſetis, & quid fieri debuiſſet, eius iterum ſcriptis recogno-
uiſſetis, & inter vbiq; ferventes hoſtes Rauennam tamen & is, qui ordinabatur, & is qui ordi-
nãdus erat, prouidentia culminis veſtri deducti ſunt. De Liguribus, Veneticis, & Iſtris epiſco-
pis quid dicam? quos idonea eſt Excellẽtia veſtra & ratione, & poteſtate reprimere. ne dimit
tatis in contemptum Apoſtolicarum ſedium de ſua ruſticitate gloriari, cum ſiquid eos de
iudicio vniuerſalis ſynodi, quod Conſtantinopoli per primam nuper elapſam indictionem
actum eſt, forte mouebat, ad Sedem Apoſtolicam (quod ſemper factum eſt,) electis ali-
quibus de ſuis, qui dare, & accipere rationem poſſent, dirigere debuerunt, & non clau-
ſis oculis ſanctam Eccleſiam lacerare. Nolite ergo dubitare, huiuſmodi homines prin-
cipali, vel iudiciali auctoritate comprimere. quia regulæ patrum hoc ſpecialiter conſti-
tuerunt, vt ſi qua Eccleſiaſtici officij perſona, cui ſubiectus eſt, reſtiterit, vel ſeorſum col-
legerit, aut aliud altare erexerit, ſeu ſchiſma fecerit, iſte excommunicetur, atque damne-
tur. quòd ſi forte & hoc contempſerit, & permanſerit diuiſiones faciendo, & ſchiſmata,
per poteſtates publicas opprimatur. Paruit pontificis auctoritati Narſes, atque epi-
ſcopos, quocunque modo Eccleſiæ mandata ſpernentes, cohibere pro poteſta-
te contendit. itaque ab eis propterea piorum communione ſecretus eſt. Qua de
re cum Pelagium monuiſſet, eiuſmodi ab illo reſponſum accepit: *Relegentes litte-*
ras Excellentiæ veſtræ de iniuria, quam vobis iniquorum hominum præſumptio ingeſſit,
valde doluimus. ſed quia ſcimus, occulto Dei iudicio animam veſtram, etſi per aliorum
iniquitatem, & ſuperbiam, à contaminatione ſchiſmatis cuſtoditam, egimus omnipotenti
Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari conſueuit. nec enim ſine
illius prouidentia factum eſſe credendum eſt, vt inſenſati, & peruerſiſſimi homines vſque
ad hoc proſilirent, vt ſuam diuiſionem Catholicam eſſe credentes Eccleſiam, à ſua vos pol-

lutione prohiberent. ſic enim per miſericordiam Dei, etiam neſcientibus illis, hoc factum eſt, vt à ſchiſmaticorum communione eruti Catholicæ, quam diligitis, ſeruari vos contigiſſet Eccleſiæ. Quamuis igitur veſtra per illorum ſcelus facta ſit vtilitas, nolite tamen impunitam præſumptionem iniquorum hominum graſſari permittere. ſi enim hoc, quod in veſtram gloriam præſumpſerunt, non fuerit vindictæ compreſſum, quod in minoribus non valeant puniri, ambigi vltra non debet. Quales autem ſint, qui Eccleſiam fugiunt, Eufraſij eos ſcelera euidenter infamant, qui in homicidio nec hominis neceſſitudinem, nec fratris caritatem, nec ſacerdotij reuerentiam cogitauit. Auferte tales ab iſta prouincia. vt imini oblata vobis à Deo opprimendi perfidos occaſione. quod tunc plenius fieri poterit, ſi auctores ſcelerum ad clementiſſimum principem dirigantur, & maxime eccleſiæ Aquileienſis inuaſor, qui, & in ſchiſmate, & in eo maledictus nec honorem epiſcopi poterit retinere, nec meritum. Quod mandatum cum explere Narſes differret, nouis, his Pelagij litteris eſt impulſus: *Iampridem à vobis poſtulauimus, atque adhuc poſtulamus, vt Paulinum Aquileienſem pſeudoepiſcopum, & Honoratum Mediolanenſem epiſcopum ad clementiſſimum principem ſub digna cuſtodia dirigatis, vt iſte, qui epiſcopus nullatenus eſſe poteſt, qui contra omnem canonicam conſuetudinem factus eſt, alios vltra non perdat, & illum, qui contra morem antiquum ordinare præſumpſit, canonum vindictæ ſubiaceat,* Quibus præceptis armatus Narſes alios epiſcopos, quos capere potuit, Conſtantinopolim miſit, aliis fugam conſciſcentibus iuſtum exilium ſanxit. ex quibus Vitalis Altinas, Magunciacum abiit. Narſes item per hos annos templa, quæ victoriæ cauſſa in Riuoalto inſula vouerat, vnum S. Theodoro martyrii alterum S. Geminiano confeſſori, Mutinenſi quondam antiſtiti ædificandum iam voti damnatus curauit. quorum illud hodie Venetiis in æde S. Marci includitur, alterum è regione inuiſitur in foro. Dum autem Italiæ ſtatus hoc pacto ad quietem, decoremque formatur, Oriens ſæuis rurſus, atque inauditis antè malis eſt diuexatus, illuuionis, peſtilentiæ, tempeſtatis, terræmotus. nam mare limitibus naturalibus ad tria millia paſſuum Thraciam verſus exceſſit, atque agris, hominibusque multis oppreſſis, in alueum priſtinum rediit. ſequuta eſt inde Conſtantinopoli tanta, tamque dira peſtilentiæ lues, vt mortui triduum inſepulti iacerent, non ſufficiente propter multitudinem cadauerum libitina. mox, cum ne curſus quidem à Iuſtiniano curari ſatis valerent, in littus eiecta ad ſex dies inhumata manſerunt, & fœtore intolerabili loca proxima infecerunt. Menſibus Iulio, & Auguſto illa maxime clades accepta. Quin etiam per eoſdem dies inſolitæ cœli tempeſtates, atque horribiles extiterunt. erat autem continuus prope cœli fragor, & paſſim micantium fulminum ſpecies, quæ non ſolum oculis, auribuſque attonitis terrore, ſed etiam ſuſpenſis animis religionem incutiebant. quibus nonnulli etiam ſomnum capientes aduſti ſunt. Fulgura vero terræmotus adeo atroces, & ſæui in omnibus terris ſunt conſequuti, vt merito homines vererentur, ne vno terræ hauſtu vrbes abſorberentur. Quæ mala cum alia in Occidente loca vexarunt, tum inprimis Italiam afflictarunt, vſque adeo vt Romam ſatis conſtet plus etiam ab his terroribus detrimenti, quàm à barbarorum feritate, cepiſſe. Itaque, cum aliquando Canuſinæ ciuitatis antiſtes cum S. Benedicto abbate de Totila rege ſermonem ingreſſus dixiſſet, fore, vt per eum vrbs ita dirueretur, vt in poſterum nequaquam incoleretur; reſpondit S. Benedictus, immo vero Roma ab hominibus non excindetur, ſed à tempeſtatibus, fulguribus, turbinibus, & terræmotu fatigata exardeſcet in ſemetipſa. Id autem verum fuiſſe vaticinium ſcripſit S. Gregorius, affirmans, ſua ætate, (vixit autem hoc tempore, monaſteriis multis à ſe conditis, atque ipſius diſciplinæ monaſticæ à ſe diligentiſſime cultæ gloria clarus.) Romæ mœnia diſſoluta, domos euerſas, deſtructas eccleſias turbine fuiſſe, eiuſque ædificia ſenio longo laſſata increbeſcentibus ruinis proſtrata ingratum ſui ſpectaculum præbuiſſe. Hoc terræmotu ſedato, rurſus mare ad duo millia paſſuum extra fines excurrit. alterque terræmotus, iam ineunte hieme, priorem excepit, qui multo, quàm ille, non ſolum minacior, ſed etiam pernicioſior fuit. Præcipue Conſtantinopoli circa mediam no-

ctem, ci-

ctem, ciuibus alto, & profundo ſomno ſopitis, repente concuti omnium fundamenta ædificiorum cœperunt. iſque motus vſqueadeo ſæpe cum inſigni incremento eſt repetitus, vt homines, ſomno diſcuſſo, periculi inſtantis magnitudine conſternati altiſſimos eiulatus, & flebiles complorationes ediderint, ſupplicesque vota ad Deum effuderint. tum ſonitus quidam grauis, ferusq; ſtridor è terra erupit, qui ſæuiſſimis ventorum agminibus quaſi ſtipatus ipſum terrorem ingeminauit, quo territi homines mente prope attoniti ex ædibus ſeſe in publicum effundebant, ac ſub dio votis faciendis manebant, omniaque niuis, algorisque incommoda ſuſtinentes tectis ſuccedere detrectabant. Licebat autem cernere mulieres nobilitate, & caſtitate inſignes temere cum viris alienis, omni pudoris confuſo diſcrimine, commiſceri, viros virtute præſtantes ab ignobilibus, dominos à ſeruis, magiſtratus à priuatis in ordinem redigi, omnibus mortem in proximo eſſe putantibus. multis in partibus ædes totæ procubuere, multis in ædibus tecta, compage ipſa ſoluta, ita diuulſa ſunt, vt cœlum aſpiceretur, ac mox ita coierunt, vt fractura non cerneretur. alibi columnæ ex ſuperiore ædificij parte vi excuſſæ ad longinquas ædes, velut funda, emiſſæ fragore ingenti omnia contriuerunt. E plebe plurimi periere, è nobilitate ſolus Anatolius, vir conſularis in lecto cubans, marmoris fragmento colliſus eſt. Luce autem ſubſequente, ciues ſe inter ſe intueri, ſalutare, & complecti, perinde ac ſi deſperata ſalute iam iam eſſent mortem oppetituri. Inde per decem poſt dies ipſo continuato tremore, reliqua ædificia aut labefactata, aut certe tentata ſunt. Quæ res homines coire coegit, & ſupplicationes Deo facere, & carmina expiatoria canere. Iuſtinianus autem religione perfuſus in feſto Nataliciorum, & Theophaniorum per vrbem, poſita Auguſtali corona, inceſſit. nec conuiuia ſolennia celebrauit, ſed eorum impenſas in 559
egenos tolerandos transfudit. vulgo etiam æquitas in commerciis, & iudiciis eoli cœpta, & omnes turpitudinis, ac flagitiorum labes reiectæ alij, mutato viuendi more, honoribus, opibusque relictis, vel in ſacra loca collatis, vitam ſibi ſolitariam depoſcebant. per noctem primores ciuitatis publicas vias obeuntes, mendicos atque egentes cibis oblatis, veſtibusq; leuabant. Interim non deerant, qui abſurdas quaſdam prædictiones in vulgus iactarent, huic mundi machinæ finem adeſſe monentes, quiq; res horrendas à ſe viſas falſo ferentes pauorem augebant. quorũ alij quaſi à dæmone inſito edocti, alij quaſi ab aſtris hoc portendẽtibus moniti hæc tradebant. Poſtquam vero, remittente tremore diſcrimen eſt imminutum tũ ad priſtinam vitæ conſuetudinem plerique ſe rettulerunt, & cauſſas terræmotuum naturales inquirere, & de ventorum exhalationibus diſſerere cœperunt, tumidos, ac denſos vapores terræ cauernis incluſos motus ciere huiuſmodi concludentes. Iuſtinianus ædificia vel putreſcentia vel imbecillia vel prolapſa inſtaurare, cõtendens, præcipue trullam templi S. Sophiæ reſtituit. eamque viginti amplius pedibus ſupra templi tectum, quàm antè fuerat, extulit. aliaſque ædis partes debilitatas magnificentiore, quàm erant, opere inſtaurauit. Hunc autem terræmotum tam inſignem ſequuta eſt altera inſignior peſtilentia. quæ integros quattuor menſes vrbem attriuit. Moriebantur plerique repente, tanquam apoplexia correpti, neque vltra quintum diem ſuperabant. morbus autẽ priori ſimilis; nam febres ad bubonem intumeſcentem adiectæ eum, quem inuaſerant, extinguebant. nonnulli vero nec febre occupati, nec dolore vllo vexati, dũ ſecreto corpora curarent, & domi, & foris, vt cuique contigebat, cadebant. præcipue iuuenes vis illa morbi abſumebat, & mares magis quàm fœminas. nam illæ diſſimili lue conficiebantur. Eodem anno noua gens Hunnorũ, qui Abares dicebantur, ad ripas Iſtri venit, & amnem per hiemem conglaciatum nacta, flumine transmiſſo, in Mœſiam prouinciam Romanam irrupit, ac varie populari agros hoſtili exemplo incœpit. Hi in omnibus rebus reliquorum Hunnorum cultui, præterquam in religatione capillorum, ſimiles extitere. In Italia (quod ingentem omnibus horrorem incuſſit) memorabilia quoque prodigia apparuere, nempe ſigna per domos, oſtia, vaſa, & veſtimenta, quæ nulla deleri ablutione potuerunt. hæc proximam, quæ ſe-

quuta eſt, peſtilentiam portenderunt. Narſes Mediolanum reparare conten-
560 dit. Pelagius pontifex ædem S S. Iacobi, & Philippi inſtituit. Anno inde quin-
genteſimo ſexageſimo à Chriſto nato Hunni ex Mœſia in Thraciam cum tranſ-
iſſent, capto prouinciæ præfecto, magnam cædem fecerunt. cumque partes
quaſdam muri Anaſtaſiani terræmotu proſtratas inueniſſent, ingreſſi ſunt atque
omnia vſque ad Dripeum, Nymphas, & Chiti pagum in ſuam ditionem abdu-
xerunt. Qua re cognita, Iuſtinianus ciues multos ad Longum murum miſit.
qui, commiſſa pugna, plerique ceciderunt. itaque Beliſarius, licet iam effœtæ
ætatis, miſſus eſt. qui, equis ciuium ſumptis, armata multitudine venit, ad
Chiti pagum, foſſaque facta, barbaros, quotquot cepit, occidit, palmites et-
iam arborum poſt ſe traxit, vt, excitato puluere, ingentis ſpeciem multitudinis
Hunnis præberet. qua opinione decepti vſque ad Arcadiopolin profugerunt, &,
cum naues parari viderent, vt ſibi tutus receptus daretur, poſtularunt. Iuſtinia-
nus autem Iuſtinum Curopalatem ſorore ſua natum miſit, qui eos traduxit,
eum, qui pòſt Imperium tenuit. Hoc anno peſtilentia inguinaria, ſiue bubo-
nis vocata, ex Oriente demum in Italiam tranſiit. cuius ratio fuit huiuſmodi.
Erumpebant in inguinibus hominum, & in aliis mollioribus partibus glandulæ
inſtar nucis, quas mox ardentiſſimæ febres excipiebant, ita vt tridui ſpacio ab-
ſumerent. ſiquis vero vltra ſpiritum produxiſſet, ſpem vitæ concipiebat. ita
domus vbique deſerebantur, ſingulis tantam vitare cladem ſtudentibus, cum
patres liberos, liberi parentes relinquerent, vt ſaluti ſuæ conſulerent. nam ſi-
quis tanto pietatis ardore flagraſſet, vt alteri officium præſtare aut curationis,
aut ſepulturæ vellet, in eandem mox & ipſe incidebat calamitatem. Itaque la-
crymis, & fletibus vbique omnia perſonabant. Hæc lues ad ſuperiores Italiæ cla-
des adiuncta vt populos prorſus exhauſit, ſic maximam inſtaurandis, quod cœ-
561 ptum erat, ædificiis moram iniecit. Proximo anno Pelagius pontifex, baſilica
apoſtolorum nondum perfecta, III Nonas Martij obiit. Inde IIII Kalen. Iu-
nij Ioannes, cognomento Catelinus, eſt ſuffectus, quem tertium appellarunt,
ac XVI Kalen. Auguſti conſecratus. In Sicilia Placidus S. Benedicti diſcipulus
ſacrum martyrium ſubiit. irruptione quippe à Sarracenis in inſulam facta captus,
ac variis ſuppliciis affectus conſtanter eſt mortuus, vna cum fratribus ſuis Euti-
tio, & Victorino, ac ſorore virgine Flauia, & monachis triginta tribus. Dicitur
autem cathenis vinctus fuiſſe, fame, & ſiti cruciatus, ſuſpenſus, tortus, verbera-
tus, aduſtus, fumo afflatus, dentibus & lingua multatus, ac demum capite trun-
catus III Nonas Octobris apud Meſſanam. Maurus autem condiſcipulus eius,
monaſterio in agro Andegauenſi conſtructo, omni item laude ſanctitatis efful-
ſit. Rauennæ templa ab Arrianis fœdata ab Agnello epiſcopo hortatu Narſe-
tis expiata, & multis donariis aucta. Iuſtiniano dolore capitis fatigato, cum in
publicum non exiret, rumor in vrbe diſperſus eſt, ipſum morbo eſſe conſum-
ptum. itaque tumulto ſuborto, tabernæ direptæ ſunt. neque hora tertia vena-
lis panis inueniebatur. prouectaque res eſſet longius, niſi hora nona præfectus
vrbis luminaria per totam vrbem accendi iuſſiſſet, atque eo ſigno Imperato-
rem valere ſignificaſſet. quo conſpecto, omnis repente tumultus elanguit. Men-
ſe inde Decembri ædes à baſilica S. Sophiæ ac Probi fortuito incendio con-
flagrarunt. Et hoc anno terræmotu, ac peſtilentia multis eſt in vrbibus labo-
ratum. Poſt res Eccleſiæ Concilio Conſtantinopolitano compoſitas Seueria-
ni hæretici quieſcere non potuerunt, ac nouam de immortalitate carnis Chri-
ſti controuerſiam intulerunt. quibus cum Catholici ſumma ope reſiſterent,
re ad arma deducta, multas cædes fecerunt. Quod audiens Iuſtinianus, miſſo
Timarcho Comite, innoxios vindicauit, aliis exilio, aliis bonorum publicatio-
562 ne, aliis vita multatis. Proximo anno Romæ Ioannes pontifex baſilicam Apo-
ſtolorum iam ad ſummum perductum dedicauit. Narſes in pace Italiam ad-
miniſtrare cum ſumma Imperatoris gratia inſtitit, ac pontes Romanos, &
reliqua opera bello ab hoſtibus diruta reparare perſeuerauit. In Gallia pro-

digium ingens factum. Mons Rhodano fluuio imminens multos dies mugitum emiſit, ac poſtremo ab alio monte ſibi vicino diuulſus cum omnibus ædificiis, atque incolis præceps in Rhodanum ruit. Conſtantinopoli vero res nefanda in caput Imperatoris coniuratione turbatæ. quippe Nonis Nouembris Ablauius, Marcellus, & Sergius homines non ignobiles inſidias Iuſtiniano moliti ſunt, re compoſita, vt ipſum in triclinio ſub noctem inuaderent. cum autem Ablauius conſilium cum Euſebio exconſule, & Ioanne Logotheta communicaſſet, ex eorum indicio re detecta, principes coniurationis capti, & cum gladiis deprehenſi ſunt. quorum Marcellus ſtatim ſibi gladium intulit. Sergius autem interrogatus Iſaacium, & Beliſarium patricium coniurationis participes prodidit. Idque Viti, & Pauli teſtimonio comprobauit. qui à Procopio præfecto comprehenſi eadem affirmarunt. Hac de re Iuſtinianus Nonis Decembris horum confeſſiones enunciari per Eutychium vrbis epiſcopum iuſſit, ac miſſis, qui Beliſarij familiam comprehenderent, ipſum domi ſuæ in cuſtodia triumphalem hominem, ac ſine dubio eius ſeculi virtute, dignitateque principem, habuit. at vero poſtero anno, re ad liquidum explorata, 563
XIIII Kal. Aprilis tanquam innocentem emiſit, ac bona, dignitatemq; priſtinam reddidit. In Gallia Glotharius rex Francorum Gramnum filium iampridem hoſtiliter multa aduerſus ſe in prouincia molientem è regno expulit, atque in Britanniam inſequutus captum cum vxore, ac filiabus necauit. Inſequenti Narſes ad ar- 564
bitrium ſuum omnia in Italia adminiſtrans, Vitalem Altini epiſcopum, qui Maguntiacum profugerat, tandem in poteſtatem adductum retraxit, atque in Siciliam relegauit. Iuſtinianus autem, cum iam decrepitæ eſſet ætatis, religionis cauſſa Germaniciam vrbem Galatiæ prodiit, ibique nouam hæreſim imbibit, eorum, qui immortalitatẽ carnis Chriſti opinabantur, vnde Aphtarthodocitæ appellabantur, quæ erat, Chriſtum non mortalẽ carnem aſſumpſiſſe, ſed poſtquam aſſumpta eſſet, immortalem euaſiſſe, ac corpus eius prorſus expers mortalitatis, omniumque humanarum affectionum fuiſſe. itaque cibo, & potu ante reſurrectionem perinde vſum eſſe, atque poſt ipſam reſurrectionem fuerit. Quam opinionem ille ita hauſit, vt, edicto propoſito, aſſeruerit; atque Eutychium epiſcopum vrbis furentem, atque eam, tanquam à veritate Catholica alieniſſimam, refellentem Eccleſia deturbarit, eique Amaſiam, vnde venerat, relegato Ioannem Scholaſticum ſubſtituerit. quæ res magnam pòſt decori eius infamiæ labem impoſuit. Quo facto, Anaſtaſius Antiochiæ epiſcopus cauſſam ſuſcepit, ac libros ad hanc labefactandam hæreſim ſcribere, atque fautores accerſere inſtitit. atque omnium animos, quis nam futurus eſſet huius controuerſiæ finis, magna expectatione ſuſpendit. Proximo anno Nar- 565
ſes pontem in Anienem, quem Totilas euerterat, à ſe refectum his verbis inſcripſit: *imperante D. N. Piiſſimo, ac triumphali ſemper Iuſtiniano P P. Auguſto, Anno XXXIX Narſes vir glorioſiſſimus ex præpoſito ſacri Palatij, excons. atque Patricius poſt victoriam Gotthicam, ipſis eorum regibus celeritate mirabili conflictu publico ſuperatis, atque proſtratis, libertate vrbis Romæ, ac Italiæ reſtituta, pontem viæ Salariæ vſque ad Aquam à nefandiſſimo Totila tyranno deſtructum, purgato fluminis alueo, in meliorem ſtatum, quàm quondam fuerat renouauit.* Neque tot operum, quibus ille vrbem, atque Italiam inſtaurauit, aliud extat hodie monumentum. Iuſtinianus Idibus Februarij litteras ad Narſetem dedit, vt filiis L. Titionis, qui tribunus militum in prœlio contra Vitigem regem apud Rauennam ceciderat, bona, dignitatemque priſtinam reſtitueret. Ceterum inſignis annus trium clariſſimorum virorum, ac principum obitu fuit, Beliſarij patricij, Clotharij regis, & Iuſtiniani Imperatoris. Clothario mortuo, filij eius regnum ita diſtribuerunt, vt Chereberto Pariſij, Sigeberto Metenſes, Chilperico Sueſſiones, Guntranno Aurelianenſes euenerint. Iuſtinianus, cum ad perdendum Anaſtaſium edictum paraſſet, illo nondum promulgato, repentina morte perculſus eſt. obiit autem anno Imperij ſui XXXIX, ætatis LXXXII, Idibus Nouembris, vir inter paucos merito numerandus. quippe princeps bello, paceque inclytus, ac veteris Romanæ gloriæ inſtaurator eximius, ac ſine dubio bonorum ſimul, ac fortium Imperatorum Orientis extremus.

ATQVE hæc quidem ſunt, quæ ad Occidentale Imperium pertinentia cura, ſtudioq; diuturno memoratu digna collegi. & quod ad conſeruandam memoriam præſtantius fuit, in tempora, annosq; diſtinxi, ſumma veteris omnis renouandæ memoriæ cupiditate, cum mea ſponte, tum in primis tua, Excellentiſſime Princeps, præclara erga hæc ſtudia voluntate, incenſus. Poſt hæc, ipſo prorſus extincto Imperio, res Romana in multa regna eſt diſtributa, Francorum & Burgundionum in Gallia; Gothorum in Hiſpania; Anglorum, & Scotorum in Britannia; Longobardorum, ac Normanorum in Italia; itemq; Sarracenorum in Africa. itaque ſi quis continentem his annis hiſtoriam litteris illuſtrare voluerit, næ illæ multo elegantius, atque commodius fecerit, ſi ſingula regna ſingulis voluminibus comprehenderit, quam, ſi confuſam illam omnium molem in vnum quaſi corpus congeſſerit. Hoc ego triennio antè experiri inſtitui, regnum Italiæ mox à Longobardis inuectum litteris, vt dixi, commendare aggreſſus, initio à Iuſtiniani exceſſu, in quo hæc Occidentalis Imperij deſinit hiſtoria, ducto. Quare ſiquis hos illis annales prætexuerit, aut illam huic lectioni adiunxerit, perpetuam annorum prope mille, omniumq; memorabilium actionum, quæ comperiri hac demum ætate potuerint, contextam narrationem habuerit. Vtrumq; autem opus à me Bononiæ orſum, atq; cōfectum eſt, illud anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quarto; hoc vero ſeptimo. Quod idcirco ſcribo, vt ſi quid priſcæ memoriæ poſt hunc annum è tenebris educetur, qualia multa quotidie eruuntur, eius me notitiæ compotem eſſe nequiuiſſe, intelligatur. ſi quid autem exierit, profecto eius adiiciendi mihi, ſi cum valetudine vita ſuppeditauerit, cura non omittetur, vt hoc opus, quod abſolutiſſimum eſſe cupio, aliquando tandem in communem hominum vtilitatem perficiatur.

DE OCCIDENTALI IMPERIO XX LIBRORVM FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM MAXIME NOTABILIVM EORVM, QVÆ IN LIBRIS XX DE OCCIDENTALI IMPErio Caroli Sigonij continentur.

A

ABares noui Hunnorum populi in Mœſiam traiecerunt 355,48. *inde in Thraciam* 356,3
Ablanius Conſtantino maledixit 62,6. *occiſus a Conſtantia* 74,14
Acacius Cæſarienſis epiſcopus hæreticus Arrianus 98,52
Acacius Conſtantinopolis epiſcopus deficiens excommunicatur a pontifice 256,31
Acephali hæretici qui 280,13. *eluſi ab Alamundaro* 280,36
Acheruſia occupata a Totila rege 333,16
Achilles tyrannus contra Diocletianum in Ægypto 13,1. *victus a Diocletiano* 17,55
Acincus oppidum 119,
Ædes S. Marcelli unde 34,9
Ædificia Byzantia quæ & qualia 63,20
Ædui mittunt oratorem ad Maximianum & Conſtantium ad gratias agendas ibid.
Æduorum Flauia refecta 18,11
Æduus orator 31,6. 34,36
Ægypti prouincia ſex 64,19
Ægyptus deficit ad Achillem a Diocletiano 12,13
Ælianus Africæ proconſul cognoſcit cauſam Donatiſtarũ 49.
Æmilia urbes 38,49
Æmona ſe effundit Theodoſio 144
Aëtius cum Aſpare prœlium committit 193,18
Aëtius Theodoricum regem Galliæ ad pacem poſtulandã adegit 195,53
Dignitate priuatur, ea recuperata Burgũdiones in Belgia vincit 203
cum Theodorico rege Gotthorum fœdus facit 207
contendit cum Albino duce ibid.
occupatur bello contra Attilam 211
occurrit Attilæ in Gallia ad Aurelianum eumq́ fundit in campis Catalaunicis 219
ſe offert Attila cis Mutinam eumq́ fugat 225
per Ferreolum remouet ab Arelatis obſidione Thoriſmũdum Gotthorum regem 228
interficitur à Valentiniano imp. ibid.
AEtius Arrianus 98
Africa eripitur Maxentio a Conſtantino 39,42
eripitur Honorio à Gildone 185
turbatur ab Heracliano comite Honorij 186
occupatur à Vandalis recuperatur a Iuſtiniano Imperat. Quære in Genſerico rege & Iuſtiniano Imp.
Africa prouincia quinq; 64,6
Africi belli mentio 21,26
Agapeti corpus Romam delatum 301,35
Agaunenſes Martyres 10
Agnellus epiſcopus Rauennæ templa ab Arrianis fœdata expiauit 356
Agricola Pelagianus inficit Britanniam 199
Alamundarus Sarracenus à Catholicis baptiſatus eluſit Acephalos 280
Alani victi 127,13
Alarici legatio ad Honorium 178,12
Alaricus dux Viſgotthorum ſollicitatur à Ruffino contra Arcadium, & Græciam inuadit 157
Græciam vexat 159
inuadit Dalmatiã ad Pannoniam 162
in Noricum irrumpit inuito duce Aëtio, rex appellatus in Italiam irrumpit per ſaltum Tridentinum, imperante Honorio 164
Alaricus expeditionem Italicam ſuſcipit 163,12
Alaricus morbo opprimitur & extinguitur 183,85
Quomodo ſepultus à ſuis fuerit 184,1,2
Alaricus Gotthos ex Thracia in Macedoniam introducit 157,19
Alaricus urbe Roma potitur 181,17,24. *auctor calamitatis Italiæ* 174,49. *erupit* 166,35. *irridet legatos Romanorum* 176,7. *omnia depopulatur* 175,13. *totam Italiam peragrauit* 123,23
Alaricus rex Gotthorum à pag. 288, *uſq;* 297
Allectus interficit Carauſium tyrannum in Britannia, & accipit inſignia 17
Alemani 33,36
Alemani mouentes à Maximiano vincuntur 11
vincunt Decentium Cæſarem 82
Refrenati a Conſtantio 87
victi a Iuliano Cæſare 99
Mouent ſub Valentiniano 110
& vincuntur ab eo ibid. 113. 118
Alemani prope Argentoratum conſedere 93,5
Alemanorum reges proximos Rheni ripas diuexabant 87,37
Alemanos & Burgundiones fames & peſtilentia in caſtris ſuis conſumit 12,21
Alexander epiſc. Alexandriæ Arrio repugnat 52,53. *moritur* 60,1
Alexander epiſcopus Conſtant. vita ceſſit 75,17
Alexander Phrygius Auguſtus ſalutatur 31,50
Alexander fugiens capitur 32,19
Alexander Mammeus 23,50
Alexander tyrannus in Africa 32
Alſaſt. Aquileia proximus 75
Altinates Turcellum tenuerunt irrumpente Attila 223
Altinus epiſcopus Petrus, viſitator Eccleſiæ Rom. datus contra leges 272
Amandus dux Bacandarũ ruſticorum in Gallia, deletus à Maximiano 9,10
Ambroſij authoritas 151,4
Ambroſius concionem habet de

gloria Martyrum 138,53

Ambroſius epiſcopus legatus Valentiniani ad Maximum 135,23

Ambroſius ad Valentinianum ſcribit 133,1

S. Ambroſius ex conſulari fit epiſcopus Mediolanenſis, cũ eſſet catechumenus & abnueret munus 114

Aquileia conſeruat Anemnũ ibiq; patitur iniuriam a Iuſtina Arriana 128,10

Intereſt concilio Aquileienſi 130. a Valetiniano & Iuſtina Auguſtis vexatur ibid.

SS. Geruaſij & Protaſij martyrum corpora inuenit Mediolani 138. mittitur legatus iterũ propter corpus Gratiani A. & reuerſus vexatur ab eo, ibid. ſecedit Aquileiã, ne cogatur probare crudelitatem Theodoſij 144. repellit ab eccleſia Theodoſiũ propter Theſſalonicenſium cædem 146. recipit poſt expiationem 147,18. inter Doctores aſcribitur 159,35. inuitatur a Valentiniano in Galliam ad baptiſmum ſibi tradendum, & Arbogaſtem ſibi conciliandum, ibid. laudat ipſum mortuum 149. Eugenium tyrannum fugiens venit Bononiam, vbi inuenit corpora SS. Vitalis & Agricolæ, inde Fauentiam, ac Florentiam 151,7. maxime fit ab Arbogaſto ibid. redit Mediolanum 152. laudat Theodoſiũ mortuum præſente Honorio 155. valet auctoritate apud Stilichonẽ, inuenit corpora SS. Celſi & Nazarij 158. moritur 159. apparet Ciui Florentino, & prædicit breuem vrbis liberationẽ a Radagaiſo 169,25. contra Valentinianum a populo defenditur 132,54

Amingus ſocius Vidini Comitis Gotthorum deletus a Narſete 352

Amnis in quo ſepulchrum Alarici 184,5

Ammonius monachus 47,7

Ampelius ciuitatis Romæ mores corruptos emendare aggreditur 117,21

Amphitheatrum Veronenſe 32,22

Anathemate an iugulandi ſint mortui 327

Anathematiſmi Cyrilli contra Neſtorium 200. oppugnantur a Neſtorianis poſt concilium 203

Ancona obſeſſa a Totila 338

Andragathius Gratianũ A. necat per dolum iuſſu Maximi tyranni ad Lugdunum 134. idem, victo Maximo, ſe in mare præcipitauit 151

Angloſaxones dolo Britanniam tenuerunt 215

S. Anianus Aurelianí epiſcopus vates tempore Attilæ 218

Annus omnium maxime memorandus 161,47

Ἀνωμοιοι 95,:6

Anta trans Danubium 310

Anthemius Auguſtus 241

Anthemius dux Theodoſij occurrit Attilæ 212

Anthimus epiſcopus Conſtantinopolis euectus a Theodora A. ſentiens contra Conciliũ Chalcedonenſe 298. non recipitur in communionem ab Agapeto pontifice 300

Anthimus Nicomediæ epiſcopus capite truncatur 25.30

Antiochia ſeditio 65,43

Antiochia conueniunt epiſcopi nonaginta 74,34

Antiochia baſilica inchoata a Conſtantino 62

Antiocheni conuicia iecerunt in Iulianum 105

Antiocheni ad gentilitatem deſciunt 36,23

Antiſiodorenſis epiſcopus S. Germanus lege S. Germanus.

S. Antonius abbas litteras accipit a Conſtantino A. 69

Antonius diaconus 26,4

Antonius abbas in Ægypto & eius ſanctimonia 69,40 ſcribuntur litteræ ad eum a Conſtantino 69,45

Reſpondet Auguſto 69,54

Apollinaris hæreſis 9,34

Apollinaris Sidonij pater præfectus prætorio Galliarum 215

Aper Numerianum Cæſarẽ necat occiditur ab Imp. Diocletiano 6

Aphthartodocitæ hæretici, qui 280,13

Apollinariſtæ qui 130,7

Apollinaris damnatur Nicææ 57,42

Apoſtolorum limina frequentari cœpta 50

Apruncullus Lingonum, inde Aruernorum epiſcopus 260

Aquæductus Neapolis 302

Aquilæ fabrum funiculos trans fretum deferunt 63,9

Aquileiæ obſidio in Italia celeberrima 224,9

Aquileia palatium a Maximiano conditum 23,17. eadem expugnata a Conſtantino 39. obſeſſa, & recepta per Iulianum 238. Aquileienſe Concilium contra Arrianos 110. ad Aquileiam Maximus Imp ſuperatur 146. eadem capitur a Placidia A. contra Eugenium Imp. 192. obſidetur, & capitur ab Attila 224,1

Aquileienſes legatos mittunt ad Conſtantinum de pacè 38,43. Gradum confugiunt obſidente eos Attila 2:4,47

Aquitania conceſſa Gothis ab Honorio 189

Aragiſtus dux contra Attilam 212

Aram Victoriæ tentarunt reponere Romæ Senatores gentiles 129

Araricus rex 320,43

Araris fluuius 33,12

Arbogaſtes imperium ambit 148,53

Arbogaſtes interficit Valentinianum A. & Eugenium euexit ad Imperium 148,55 149

Arbor felix locus 123

Arcadij mors 172,19

Arcadius Auguſtus 155,32

Ardaburus dux in bello contra Ioannem Imp. 192,93

Ardaricus rex Gepidarum a filiis Attilæ defecit 228

Arelate 33,6

Arelate obſeſſus Conſtantinus tyrannus a Conſtantino Honorij duce 185

Arelatenſes S. Heroem epiſcopum pepulerunt 186

Argentoratenſe prœliũ cum Alemanis 93

Argentoratum 91,10

Ariminum conueniunt cccc & amplius epiſcopi 97,24

Ariminenſe Concilium Arrianum 95.98

Ariminum obſeſſum a Vitige Rege, liberatur a Narſete 314

Armenium bellum contra Narſem regem 265

Armoricæ ciuitates ſub Honorio defecere 182

Armoricani ſubacti a Valentiniano 213

Arnegiſtus dux Theodoſij occurrit Attilæ 212

Arriana perfidia defenſores 76,6

Arriana

Arriana virginis facinus 128,14
Arriani anathemate perculſi 79,10
Arriani mouent ſeditionem poſt Concilium Nicenum, Euſebio Nicomedienſi auctore 66. legatis miſſis ad Iulium pontificem reſciuntur 74
Arriani confitentur eccleſiam Rom. principatum Romanum tenere: multos Catholicos eccleſiis pellunt 76,4
Sardicenſe concilium labefactare deſtinant 81,2
Per dolum voti compotes fiunt concilio Ariminenſi 99,21
Arriani contendunt vt occidentales epiſcopi ſubſcribant damnationi Athanaſij 86,48
Arriani iterum Athanaſium accuſant 68,15
Arrianis eccleſia Alexandria quomodo concedatur 75,44
Arrianorum fides labefactata 138,40
Arrius vnde originem 51,49. hereſim de Chriſto quomodo innexit 51. adeſſe iubetur a Conſtantino, quem Arrianus presbyter corruperat 66. vexat Athanaſium hominem Catholicum 67. Alexandriã reuerſus rurſus Eccleſiam perturbat. Conſtantinopoli cum in Catholicum cœtum iuſſu Conſtantini recipiendus eſſet, viſcera eiecit moriens 70,32. ad concilium a Conſtantino euocatur 67,9,10
Arrius damnatur 57,44
Armorica ciuitates 190,1
Arnobij querela aduerſus gentes 25,2.3.& ſeq.
Artemius miles 37,5
Aruandus de maieſtate damnatus 243,13
Aruernorum vrbi obſeſſa ab Enrico rege Gotthorum & capta, Sidonio epiſcopo 248,35
Aſaricus rex Francorum 30,44
Aſcenſionis rogationes 239
Aſclepiodorus prætorio præfectus in bello contra Carauſium 16
Aſie prouinciæ decem 64,20
Aſiſicum obſeſſum captumq́, a Totila 326
Aſpar dux in bello contra Ioannem Imp. 192.193
Aſpar patrem Ardaburem cuſtodia liberat 193,8
Aſparis coniuratio contra Leonem Imperatorem 244
Aſſis publici tributum imperatũ Italis Theodorico rege 265
Athalaricus rex & eius hiſtoria a 288,24. vſq; ad 298
Athanaricus rex Teruingorum patria pulſus 129,29: moritur 129,35
Athanaricus rex Gotthorum, Teruingorum pulſus a ſuis venit Coſtantinopolim & honorificè a Theodoſio exceptus, ibi moritur 129
Athanaſius epiſcopus Alexandriæ ſit 60
Athanaſius ab exilio reuocatur 74,2.76,46
Athanaſius epiſcopus Alexandriæ quot annos 607
Athanaſius ad Marcum pontificem Rom. ſcribit 70,39
Athanaſius falſo accuſatus, in exilium ire iubetur 74,40, 44.67,38
Athanaſius ad Iulium pontificem confugit 76,2,3
Athanaſius ab ineunda communione cum Arrianis deterruit 80,5
Athanaſius nouo crimine oneratur 77,11
Athanaſius Treuiros relegatur 70,13
Athanaſius ex latebris vbi xii annos delituerat emergit 105,5
Athena capta ab Alarico Gottho 157
Attila Aquileiam obſidet 224,1
Athcſis amnis qualis 38,28
Attila omnes priores Hunnorum reges potentia & immanitate ſuperauit 196,48
Attocoti 112
Attalus tyrannus in triumpho ductus ab Honorio 188
Atrebatum exciſum ab Attila 209
Auguſta oppidum datum Herulis à Theodorico rege 264
Auguſtini locus de ciuit. Dei 153,51
Auguſtinus ab Ambroſio baptizatur 158,29
Auguſtinus precibus ſuis ad Deum obſidionem ab vrbe Hipponis auertit 198,17
S. Auguſtinus Tagaſtenſis ex Manichæo baptiſatur à S. Ambroſio 138
Fit Hipponenſis epiſcopus 158
Hipponis deſtitit a ſcribendo 198,7.200,12
Auitus Imperator 233,31
Auienus vir clarus in vrbe 243
Auitus Aruernus interpres pacis inter Romanos ac Valliam regem 188
Item cum Theoderico rege 207
Auitus epiſcopus Viennenſis adiuuat Epiphanium epiſcopum in redimendis captiuis 287
Godigiſilum baptiſare patitur 273,49
Aurelianum ſeruatum cõtra Attilam virtute S. Aniani epiſcopi 219
Aureus loculus 72,54
Auſonii verſus 23,2,6
Auſonius poëta à Gratiano conſ. factus 126
Auſpiciũ Attila ante Aquileiam 224,32
Auxentius Cappadox Arrianus Epiſcopus factus Mediolani, corrupit vrbes 90,100
Damnatus in concilio Romano a Damaſo pontifice 114
S. Ambroſius in eius locũ ſufficitur ibid.
Auxentius Mercurius inde nomine ſumpto, fauore Valentiniani imp. Arriani rediit Mediolanum, & vexauit S. Ambroſium 132
Auximum obſeſſum à Romanis 317. poſt a Totila 326

B

Bacaudæ ruſtici in Gallia mouent 9. profligantur à Maximiano A. ibid.
Baptiſterium Romæ conditum à Conſtantino 48
Baraneus rex Perſarum infeſtus Chriſtianis 191
Barbari quales erga Romanos 68.155
Barbari populi qui 68,10
Barbari tempore Conſtantini qui 33,36
Barbari in militia Rom. adhibiti primum 68,4
Barbarorum tertia in Italiam impreſſio 170,15
Barbaries in Italia quando introducta & quando extincta 163,51
Barbarorum eruptio ſecunda in Italiam 167,54
Barcinonem in Hiſpania tenuit Ataulfus rex Gotthorum 187
S. Barnabæ corpus inuentum in Cypro 254
Baſilea 118,44
Baſilica à Conſtantino inchoata 42,6
Baſilica Apoſtolorum 159,2
Baſilica Hieruſalem Seſſoriana

62.204.272
Baſilica Dominicum aureum datum 62,49
Baſilica Saluatoris & Vaticana conſecrata 51
Baſilica Sicinini 311
Baſilica S. Petri Vaticana parcit Alaricus 181
Baſiliſcus Conſtantinopolim concitauit 249,54
Baſiliſcus dux 242,5
Baſilica Lateranenſis ad ſummũ perducta 51,27
Baſilica Lateranenſis 46,25
Baptiſterium Lateranenſe 46,3
Baſilica Vaticana 47,6
Baſilica Vaticana ad ſummum perducta 51,27
Baſilica Sophia conſecrata 99,25
Baſiliſcus Zenonem Imper. eiicit 249
Baſiliſcus Amaſiæ epiſcopus martyrio affectus 53
Baſilius vrbis Vicarius ſub Odoacre rege 254
Baſilius Amaſias & eius martyrium 51,40
Baſilius Archimandrita & eius ſanctimonia 200,41
Baſtarnæ a Galerio Cæſare victi 86
Batauia deficit ad Carauſium, Britanniæ tyrannum 12
Belda dux 322,31
Beliſarius accipit Africam contra Vandalos a Iuſtiniano Imp. 293. triumphat de Africa ſubacta, & Chilimere rege capto 296. mittitur in Siciliam contra Gotthos eamq́, adiungit Iuſtiniano 299
Beliſarius Imp. cum exercitu in Italiam ire iubetur 301,16
Regium nauigare iubetur 301,37
Bellum aduerſus Totilam adminiſtrare pergit 325
Beliſarius in Siciliam proficiſcitur 299,6. in Italiam ire iubetur cum exercitu 301,16. Neapolim capit per aquæductum 303. mittitur in Italiam contra Gotthos, obſidet, & capit Neapolim, Romam ingreditur, & munit 302. defendit a Vitige rege Gotthorũ obſidente 306. 313. recepit Rauennã. Vitigem regem deducit Conſtantinopolim, cum regnum oblatum a Gotthis in Italia recuſaſſet 319. Rauenna Dyrrachium contendit 78. inde in Portum Romanũ proceſſit, vt annonam inueheret Romam obſeſſam a Totila, & varia fruſtra molitus in febrim incidit. & Romam Totilas capit. quem de pulchrioribus ædificiis euertendis cogitantem per literas deterruit 330. Romam vacuam a Totila deſertam ingreditur, & reſtituit 332. Senatores ex Campania captiuos reducit. vrbem frequentat 334. in Siciliam nauigat ibid. Antoninam vxorem ad petendum auxilium Conſtantinopolim mittit ibid. ſuſpectus coniurationis in Iuſtinianum cuſtoditur 354. moritur ibid.
S. Benedictus Nurſinus e Sublacenſi monaſterio Caſſinum profectus, monaſterium condidit, & leges monachis dedit 354. conuenitur a Totila 322. Fauſto in Galliam, & Placido in Siciliam miſſo ad condenda monaſteria moritur ibid.
Belgia defenſa a Burgundionibus per Ælium 203
Bellantium lex & conditio 267,21
Bella inter Maximum & Maxentium præludia 34,21
Bellum in Britannia 112,24
Bellum ciuile fratrum 74,48. 75,1
Bellum Lentienſe 123,14
S. Benedictus quo tempore vixerit 354,47
Beneuentum capitur a Totila 323,4
Beneuolus magiſter memoriæ Iuſtinæ Auguſtæ conſtans in fide Catholica 128
ad Bergomum Beorgor rex Alanorum deletus 239
Berytus terræmotu euerſa gymnaſium legum 351
Bibliotheca Iuliani in porticu 104,41
Bibracte Æduorum 34,42
Bilimer cum Gotthis ad Romam a Ricimere deletus 244
Biſſextum Kal. Martij Imperio Rom ominoſus 107
Bleda rex Hunnorum. quære in Hunnis.
Boëtius philoſophus laudat Theodericũ Regem in Senatu 271. filios duos conſules habuit, & inter eos populum munerauit 284. contra potentes aulicos defendit humiles, & propterea odium Gotthorum ſibi creauit 285. accuſatus relegatur Ticinum a Theoderico, vbi ſcripſit de Conſolatione ibid.
Bononia expugnatur a Conſtantino magno. Statuã ponit Conſtanti Auguſto 77. Virgines Bononienſes ſacrantur a S. Ambroſio 117. Euſebius Bononienſis epiſcopus interfuit Concilio Aquileienſi 130. Statuam inſcribit Maximo, & Victori Auguſtis 142. reliquiæ SS. Vitalis & Agricolæ inueniuntur per S. Ambroſium 151. Bononia Caſtellum Œcubariam venit Alaricus 180. fruſtra tentatur ab Alarico rege Gotthorum 175.
Bononia reliquiæ SS. Vitalis & Agricolæ Aruernos tranſlata 253
Bononia in Gallia 15
Bononia in Pannonia 101,123
Bononienſes Conſtanti columnã ſtatuunt 77,41
Bononienſes Maximum ſummo ſtudio recipiunt 142,48
Bonifacij innocentia & fraus Aetij patefacta 196,2
Bonifacius Comes Honorij Imp. poſt rem bene geſtam in Hiſpania cum Caſtino redit in Africam 191. ſcribit ad S. Auguſtinum 194. falſo accuſatus ab Aetio deficit a Valentiniano, & bello petitur ab eo 196. euocat Genſericum cum Vandalis ex Hiſpania in Africã, & reſiſtit Valentiniano Imp. bellum inferenti 195. in gratiam reuocatus Imperatoris conatur eiicere Vandalos ex Africa ſed fruſtra 197. magiſter militum factus Aetium ſingulari certamine prouocat, poſt moritur 192
Bonifacius Africæ Comes falſo apud Placidiam delatus 194,45
Bracati quid 88,52
Brigantia lacus 88
Britannia Carauſium habuit tyrannũ 11. qui deletur a Conſtantio Cæſare 16. a Pictis, & Caledonibus vexata defenditur a Conſtantio A. 28. item a Valentiniano maiore per Theodoſium contra Scotos 111. eruitis tyrannos Marcũ, Gratianum, & Conſtantinũ 170. deficit ab Honorio Imp. ſub irruptionem Vandalorum 174. Britannica iuuentus, quæ cum Conſtantino tyranno exierat, non rediit 185. inficitur hæreſi

Pelagia-

Pelagiana ab Agricola & auxiliũ poſtulat contra Pelagianos a Gallicanis epiſcopis, & impetrat S. Germanum Antiſiodorenſem epiſcopum, & S. Lupum Tricaſſinum epiſcopũ 199. *a Pictis vexata petit auxilium ab Aetio ex Gallia, & ope SS. Germani, & Lupi vincit hoſtes, & murum ex ceſpite facit in inſula ibid. iterum petit, & murum facit ex lapide* 200. *vexatur rurſus à Pictis, & Scotis, neq; impetrat auxilium ab Aetio* 216. *demum occupatur ab Angloſaxonibus, & Scotis, & in duo regna diuiditur. Angliã, & Scotiam ibid. ad Scotos Palladius epiſcopus mittitur a Caleſtino pontifice* 201. *in maxima felicitate ſub Conſtantio* 27,48
Brittonum rex Riothimus 243
Britannia prouincia quinq; 64,13
Brixia 38,24
Brixia palatium à Diocletiano conditum 23. *expugnata a Conſtantinõ Magno* 38,24. *ab Attila* 222
Brotomagum 91 10
Bructeri Francorum populi victi a Conſtantino Magno 32,13, 33,36
Bubo ex culmine regij lauacri funeſta canens 112,19
Bubonis peſtilentia 356,15
Buccellinus dux Francorum peragrat Italiam, & vincitur à Narſete 347,12
Bucinobantes gens Alemanorum 117
Bulgari. gens noua in Pannoniã irrupit 273. *deleti in Thracia* 291. *item victi a Theodorico rege Italia* 260,35
Burgi, vnde Burgundiones 116
Burgundiones & Alemanos fames & peſtiletia in caſtris ſuis conſumit 11,21
Burgundiones, re benẽ geſta cum Hunnis fiunt Chriſtiani 196
Burto dux Maioriani Imp. 234
Buſentus amnis Conſentia 184
Buſiris in Ægypto recepta a Diocletiano 15
Byzantium reſtitutum, & Conſtantinopolis nominatũ a Conſtantino Magno 63,10
Byzantii ædificia 63,20. *ſumma templa* 63,26
Byzantini patriarchatus initium 64,45
Byzantium pro ſede imperij eligitur 63,9. *qualis vrbs, eius deſcriptio* 63,12
Byzantium dilatatur 63,17

C

Cibillonenſis ſtatio 33,12
Cacilianus Catholicus 44,24
Cedes Auguſti propinquorũ Conſtantinopoli 74,8,9. & deinceps.
Cæmeterium Chriſtianis extructum via Salaria 32,7
Ceſarea 32,27
Caſena 78
Caius XXIX pontifex Romanus a D. Petro 9,19
Caledones in Britannia petiti bello a Conſtantio Aug. 18
Calocerus in Cypro a Dalmatio Ceſare deletur 68
Campania vrbes XII corruerũt 78,10
Capitolinus hiſtoricus quo tempore 51
Calocerum nouarum rerum autor 68,27
Cantores in precio 24,22
Carauſius primus pirata 11,29
Carauſius interficitur ab Allecto 16,49
Carcaſſo liberata obſidione 277
Carauſius tyrannus in Britannia exortus 10. *necatur, ab Allecto ſocio, dum bellum premeretur a Conſtantio Caſ.* 16
Cardinalium mentio ſub S. Sylueſtro pontif. 5(
Carinus Ceſar a Diocletiano A. victus, & necatus 7,17
Carnuntum in Pannonia 30,18
Carpi a Galerio Caſare victi 15,16
Carthago quanta ciuitas fuerit 207. *capta a Genſerico Vandalo ibid. epiſcopi Deogratias* 232. *Eugenius* 255
Caſſini monaſterium a S. Benedicto conditum amplum euaſit 290
Caſſini Gotthi obſeſſi 350
Caſſiodorus legatus de pace a Valentiniano A. ad Attilam in Pannoniam 213
Caſſiodorus ſenator conſul, auctor Chronici 281
Caſtinus in locum Conſtantii in Galliam miſſus ab Honorio fugat Francos 187. *miſſus in Hiſpaniã contra Vandalos* 191. *Ioannem ad Imperium euexit* 192. *in exilium actus a Placidia A. in Africa Bonifacium Comitem bello laceſſit* 194 27.
Caſtra arboris felicis 123,24
Caſtrum pratorium a quo extructum & deſtructum 41,32
Catechumeni diu manebãt 8,1
Catholici, qui 9
Catholicorum fides confirmatur 138,39
Centumcella oppugnata a Totila 336
Chabones Germanis populi mouentes a Maximiano vincuntur 11
Chabona & Heruli a Diocletiano in Gallia ad vnum omnes acie deleti 11,24
Chalcedonem exædificare pro imperii ſede Conſtantinus cœpit 63,7
Chamani populi Germania 96
Chendimarius rex Alemanorũ 93,5
Cheruſci 33,36
Chendamarius rex Alemanorũ 82
Chriſti numen ſemetipſum vlciſcitur 36,27
Chriſtiani quibus olim moribus 135
Chriſtianis infeſtus Maximianus 10. *& Diocletianus* 21. *iidem Thermas Romæ condere iubentur a Maximiano ibid eorum perſecutiones decem. & decima inſtituta a Diocletiano* 25. *eis maledicebant gentiles, cum barbari in Italiam irrumpere cœperunt* 169
Chriſtianorum Perſecutio ſub, Maximino 33. *Eorum vita ſub Ethnicis Impp.* 8,23
Chriſtianorum XVII millia intra triginta dies ſub Diocletiano comprehenſi 25
Chriſtus Galilaus in contumeliã vocatur 104,51
Chryſoſtomus vnde dictus 159,45
Cibala oppidum Pannonia 48,17
ad Cibalas in Pannonia victus Licinius A. a Conſtantino M. 48
Ciconia pullos ſuos exportat Aquileia & in agrum tranſportat 224,33
Cibalenſe bellum 52,21
Cilicio obuolutus, ac cinere conſperſus 117
Clades Argentinenſis 95,52
Clamaſi 33,36
Claterna expugnata a Conſtantino M. 38
Claudiani verſus 127,27. 140,9,12. 151,23. 153,35. 154,3. 160,21. 161,37. 164,8. 14,54. 165,44. 166,24,38,41

Claudius diaconus 26,3
Clerici in hæreſi deprehenſi multa 129,9
Clibanarij qui 38,11
Cliuienſibus rhetor ornãdæ ciuitatis & excolendæ iuuentutis, gratia præficitur 21,7,8
Cliuia obſeſſa a Francis recipitur a Conſtantio Cæſare 15 Flauia Cliuienſium 18
Cliuienſibus ſcholæ refecta 21
Codex Conſtitutionum 204
Codex Theodoſianus 43,18
Columna crucis in cœlo apparet 83,13
Cometa. Lege Stella crinita.
Concilij Ariminì cauſa 95,13
Concilij Conſtantini Epiſcopi 129,43
Concilium Aquileienſe 130,18 Arrianum 83,24 Cæſareæ Palæſtinæ indictum 68,26 Chalcedonenſe 222,22 Carthaginenſe 189,43 Conſtantinop. 129,12 Epheſinum 214,28 Secundum ſiue prædatorium 215,2 Mediolanenſe 87,2 Occidentale decreta Synodi orientalis examinat 59,22 Romanum 331,36 Omnes hæreſes in eo anathemate perculſa 131,52 Romanũ ſub Hilario 240,22 Sardica 78,28 Seleucienſe 98,49 Tyri congregatum 68,37
Concordia euerſa ab Attila 224
Concordieſes tenuere Caprulas, irrumpente Attila 223
Congiarium frumentum pop. Conſtant. derogatur 76,27
Coniuratio contra Iuſtinianum 356
Conon præfectus Iuſtiniani Romæ occiſus a militibus 334
Conſentia obſeſſa ab Alarico 183
Conſtans Auguſtus 72,31
Conſtãs in Italiam proficiſcitur 75,12 luxuriæ ſe addicit 80,18 aduerſus barbaros inſedit 74,25 interemitus 80,49 eius laus ibid.53
Conſtantinus principis habitum abiecto Barbaros explorandi cauſa adit 33,38 Barbaros deuicit 33,40 Deum precatur pro illuminatione fidei 36,52 per ſeptẽ dies Deo gratias agit pro victoria 40,54 quomodo epiſcopos tractarit 41,46
Conſtantini oratio ad patres ſynodi Nicænæ 57,14
Conſtantinus de criminationib. Arrianorum edocetur 69,17 Quid reſponderit Donatiſtis 44,49 Romæ templa noua inſtituit, & alibi 51,3 quinquennalia vota celebrat 34,32 quinquennalia filiorum Cæſarum agit 52,18 decennalia filiis celebrat 58,27 decennalia colit 48,52 vicennalia agit 58,24.60,42 tricennalia agere intendit 69,20 optionem immolandi aut a ſe recedendi dat 27,35 triumphat de Licinio 60,40 in Illyricam ſe recipit 49,15 Germanos oppugnat 44,12 expugnat Seguſionem 37,42 deuicta circumpadana Italia Romam iter intendit 38,53 tempeſta nocte Maſſyliã capit 33.28 Veronenſes deuicit 38,30 Veronenſibus ignoſcit 38,44 animum ad vrbem à tyrannide liberandã adiicit 36.9
Conſtãtinus Conſtantij F. in bello Sarmatarum egregius cum Galerio 16,4 bellum Gotthis infert 65,50 Bructeros bello domat 32,13 cum Sarmatis bellum geſſit 53 eos fudit ibid. 33 rebus in Britannia conſtitutis reuerſus in Galliam cum regibus Francorum bellum gerit 30,43
Conſtantinus ſe armis præparat aduerſus Licinium 54,13 Scythas ſubegit 66,1,2,3
Conſtantinus & Licinius contra ſe inuicem bellũ gerunt 48,10
Conſtantinus & Licinius fœdus percutiunt ibid.41
Conſtantinus reges Francorum capit 30,49 Maximianum honorifice ad ſe venientem habet ibid.50 animum conuertit ad ordinandã remp. 61,5 quomodo eã deſcripſerit 63,50 Criſpum & Conſtantinum Filios Cæſares declarat 48,54 ſtatum Orientis reformat 56,8 Maximus appellatur 41,29 ad Tiberim peruenit 39,9 pontem Rheno imponit ad Coloniam Agrippinæ 32,48 Galliam repetit 43,23 videt alterum viſum in ſomno 37,11
Conſtãtinus Cæſar dat Conſtantinum filium Galerio Cæſari, tanquã pignus amoris 15,19
Conſtãtinus ſacro baptiſmate ablutus 71,17 moritur 71,1 eodẽ honore ſalutatur iam defunctus, atq; in viuis fuit 73,3 Diuorum numero aſcriptus 73,29
Conſtantinus in Oriente nouam vrbem ſimilem Romæ exædificare incipit 63,3 flumẽ prope noua ciuitas extruitur ab eo ibid.
Conſtantinus Iunior Auguſtus 34.30
Conſtantinus Iu. aduerſus tranſrhenanos inuigilat 74,27 interceptus occũbit prope Aquileiam 75,5
Conſtantinus legatos ad Honorium mittit 176,49
Conſtantinus Iu. tumultus anſam prabet 73,37 Patris veſtigia in fide Catholica colenda proſequitur ibid.49
Conſtantini cadauer quam honorificè tractatum 72,54. 73,1,2
Conſtantinopolitana Eccleſia ad patriarchatum euecta a Conſtantino M. 64 Poſt Romanam Eccleſiam poſita a Theodoſio M. 129
Conſtãtinopolitana Eccleſia turbata propter Paulum & Macedonium epiſcopum 76
Conſtãtinopolis terræmotu quaſſata 115.254.1 fame & peſtilentia 211 incedio 24.2
Conſtantinopolis annona charitate laborat 71,8
Conſtantij epiſtola prauitate referta 89,19
Conſtantij filij & filiæ 28,39 eius laudes 28,41
Conſtantij animi moderatio 27,19
Conſtantio adeſt Maximianus, coërcens Francos 17,2
Conſtantius Pius Auguſtus 27,10 Diuiſit imperium nouo exemplo 27,12
Conſtantius Cæſar nuptias celebrat 70,50
Conſtantius & Galerius Cæſares ouarunt 24,1
Conſtantius Secundus Sarmaticus appellatur 94,49
Conſtantius teſtamentum patris aperit 73,31
Conſtantius Arrianos honorat, Catholicos audire reſpuit 98,9,10
Conſtantius edixit ne cui Chriſtiano noceretur 27,23
Conſtantius ex hibernis recedens deintegro epiſcopos conuocat 101,54

Conſtantius ad Arrianos deficit 72,40
Conſtantius adhuc catechumenus 102,8. baptiſatur 112,9
Conſtantius Cæſar bellũ parat in Britanniam contra Carauſiũ 16,10. contra Carauſium miſſus Geſſoriacum recipit 15,33. Ciuiam obſeſſam a Francis liberat 15,45. recuperat Britanniam Allecto victo 17,27. ingenti cum exercitu Magnẽtium petit 82,39. coniungit ſuas & Vetranionis copias 83,35. 84,1 cum Sapore rege cõfligit 80,11
Conſtantius Auguſtus 190. moritur 190,43
Conſtantius dixit, ſibi diſplicere id tantum Romæ, quòd homines ibi etiam moriantur 22,9. contra Pictos Caledonasq; bellum gerit 28,15. contra Saporem proficiſcitur 74,24
Conſtantius & Maxentius in Gallia pugnam reſtaurant 85,47
Conſtantius bellum aduerſus Alemanos gerit 87,39,40. & deinceps.
Conſtantius Auguſtus Circenſes ludos edit 86,42
Conſtantius Imperator 170,48
Conſtantius triumphare cupit 91,36 deuictis Alemanis in hyberna conceſſit 88,21
Conſtãtius amãdat illos qui Deo fidem ſuo fefelliſſent 27,43 ſuperſtitionem inanem deſtituit 27,45. cum Lingonibus primum malo, deinde bene pugnat 19,19. rem improbandi exempli fecit 94,54 in morbũ incidit, & decedit 28,13,26. diem ſuum obit 104
Conſtantius Conſtantis Aug. patruus trucidatur 74,8
Conſtãtius in numerum deorum relatus 28,46
Conſubſtantiale verbum diſputationis materia 66,20. poſitum in ſymbolo Niceno prebet materiam ſeditionis Arrianis 66. concordibus ſentẽtiis damnatur 79,4. retinetur 79,9
Conuentus epiſcoporum in Crypta Sueſſæ 25,43
Cornuti quid 88,52
Corona pontificis Romani quæ regnum appellatur, a quo accepta 276
Crinita ſtella 189,191
Criſpus Cæſar Francos deuicit 50,52
Criſp⁹ ſiue ferro, ſiue veneno vxoris impulſu extinguitur 59,6
Crotheldis nubit Clodoueo 262
Crucis trophæum media in vrbe Roma extruxit Conſtantinus 41,40
Crux in cœlo apparuit Conſtantino M. 36
Crux Chriſti inuenta ab Helena & diuiſa cum titulo & clauis, refertur 60
Cruce obſeſſa à Narſete 346. tradita ab Aligerno Gotthe ibid.
S. Cyrillus epiſc. Alexandrinus proponit XII capita cõtra Neſtorium anathematiſmos vocata & reſiſtit ei 198. legatus pontificis fit contra eum 201

D

Dacia citra Iſtrum qua 11,38 Dacia prouincia quinque 64,26. Diœceſis quinq; 64,15
Dacius epiſcopus Mediolanenſis Mediolanum dedit Beliſario 31[illegible] idem Conſtantinopoli in concilio 338,22
Damon incendit Conſtantinopolim 240,8
Demoniacus 154,12
Dagiſteus magiſter militũ Narſetis 352,28
Dalmatius Cæſar Calocerum in Cypro deleuit 68,27
Damaſus pontifex Rom. moritur 139,12
Damaſus Hieronymum retinuit 132,17
Dardanarij qui 180,23
Decentius Cæſar ſe ſtrangulat, victo Magnentio 86,19
Defectio Solis 153,3
Defenſores perfidia Arriana 76,6
Deogratias Carthaginis epiſcop. captiuus Rom benignus 232
ad Derthonam occiſus Maiorianus 257
Deus pater ab Eutychianis quomodo honoratus 280,14
Deſiderius Cæſar 86,20
Diadema Auguſti quale 100,32
Diebus ſanctis quid fieret olim 336,137
Diabolus incendit Conſtantinopolim 240,8
Diocæſarea a Gallo Cæſare euerſa 83,55
Diaconi Marcellini perimuntur 26,3
Diocles poſt adeptum Imperium Diocletianus nuncupatus 7,15. eius ortus 7,13
Diocletiani pietas erga Maximinianum 14,19
Diocletianus triumphat de Perſis & eorum rege Narſe 23,46 Nicomediæ vicennalia agit 25,53. in ægritudinem & deponendi imperij cupiditatem incidit 26,10. Galerium Auguſtum declarat 26,11
Diocletianus adorari ſe vult 20,44. in Chriſtianos ſæuit ibid. 20,48. thermas Romæ condi iubet 21,1
Diocletianus aduerſus Sarmatarum impreſſiones exercitum mittit & Dacia pellit 11,1, 42. Sarmatas cis Iſtrum traducit 16,9. contra Gotthos, Quados, Marcomanos trans Iſtrum tendit 12,47. Ægyptum ad Achillem tyrannum deficientem amittit 13,1
Diocletianus Achillẽ vincit, Alexandriamq; recipit, bellũ Ægyptiũ conficit, Nabatæos finibus mouet, loquitur de perſequendis Chriſtianis 17,41. & ſeq. Narſis regis Perſarũ legatos de pace audit 13,44. cum Maximiano Mediolani congreditur 13,9
Diocletianus Gotthos repellit 12,28. occidentaliũ prouinciarũ potitus Ariſtobulum hominẽ priuatũ collegam ſibi ira Cõſulatu aſciuit 7,29. eius frugalitas 7,33
Diocletianus perſecutionẽ Chriſtianorũ inſtituit 24,41. imperiũ recipere abnuit ſollicitatus à Maximiano 30,40. Olera ſua manu Salonæ inſtituit 30
Diſſidium inter milites Iuliani 100,22
Dolus Magnentii 80,31
Donatiſtæ hæreſim alunt 44,23
Donatus hereticus quis 44,26. eius error quis 44,27
Donatus in Felicem epiſcopum inuadis 49,23
Dorotheus laqueo faucibus eliſis vitam finire martyr cogitur 25,34
Drauus amnis 85,2
Duæ columnæ vbi poſitæ 90,44
Duodecim Campaniæ vrbes corruerunt 78,10
Dyrrhachium terræmotu procubuit 78

E

Ecclesia Chriſtiana floret 66,11
Eccleſiarũ præſides vinculis traduntur 25,10
Eclipſis Solis 152,189
Edobecus Conſtantini tyranni dux 171,28

Eloquentia floret Romæ 81,6
Elpidius legatus pontificis 74,38
Elpidius medicus 287,38
Engoliſma oppidum Galliæ 276, 28
Epheſi ſeptem fratres dormientes inuenti 211,40
Epheſinum concilium cõtra Neſtorium 201,13
Epheſinum cõcilium in cauſa Eutychetis prædatorium 215,28
Epiphanius Salaminis Epiſcopus diſſentit ſupra Origenis libris a Ioanne Chryſoſtomo 166,49
Epiphanius epiſcopus Ticinenſis legatus Iulii ad Euricũ regem de pace 247,44. eiuſdẽ cura in direptione Ticinenſi 251,18. reficit templa Ticini & eius miraculũ in ædificando 253, 29. ab Odoacre rege tributorũ vacationem obtinuit 255,16. Ticinum ſeruat Rugiorum tempora 264,30. tendit ad Theodoricũ pro rebellibus cõſeruandis 265,43. honoratus a Theodorico rege 266,23. honorifice habetur a Burgũdionum rege cum ad eum profectus eſſet pro redimendis captiuis, & redit cũ captiuis 266, 37. Tendit ad Theodoricum regem ob remiſſionẽ tributorũ 269,18 moritur 269,21
Epiſcopi iudices inter Cæcilianũ & Donatiſtas 44,51
Epiſcopi templa reparant ſub tyrannis diſturbata 44,2
Epiſcopi CCCXVIII Nicæam conuolant 56,52
Epiſcopi XC conueniunt Antiochiam 74,34
Epiſcopi in hæreſi deprehenſi multa 129,9
Equites cataphracti qui 38,14
Euariſtus epiſcopus Rom. vt a Petro Titulos ſepte inſtituit 32,2
Euchrocia addicta hæreſi Priſcillianiſtarum 130,50,53
Eudocia vnde appellata 190,53
Eudoxia Auguſta 168,18
Eudoxia Arcadii vxor epiſcopis gratificatur 162,49
Eudoxia A. accerſit Genſericũ Regem Vandalorum ex Africa, & capta Roma fit ab eo captiua cum filiabus 231,29
Eudoxius epiſcopus Antiochenus Arrianus 95,24 99,24
Eugenius Imp. ab Arbogaſte ornatur Auguſti dignitate 149,5
Eugenius legatum ad Theodoſium miſit 150,42
Eugenius debellatur 152,53
Eugenius capitur 153,25
Eugenius Carthaginis epiſcopus 255,4. vexatur a rege Honorico Vandalorum 256,14
Eulalius pont. Bonifacio oppoſitus 189,22
Eunomia Nazaris filia rhetor. 51,23
Eunomius hæreticus 110,13
Eumenius rhetor 21,8
Eunuchi qui 65,36
Euodius præfectus prætorio damnat Priſcillianiſtas 139,44
S. Euphemiæ martyris templum ſedes concilii 220,49. miraculum edit 222,3
Euricus rex Gotthorum 247,38
Euſebius Vercellenſis epiſcopus concilio Mediolanenſi in exilium agitur 89,9
Euſtachius Antiochiæ epiſcopus accuſatus & damnatus ab Arrianis 66,24
Eutropius eunuchus ſuccedit Rufino & ſæuire cœpit in locupletes, Gildonem, vt Africã adimeret Honorio impulit 158,31 Conſul duo decreta Arcadio A. extorſit, honore ſpoliatur, capite plectitur 160,50. 161, 20
Eutyches qui & eius hæreſis qualis 213,21
Eutyches abbas Conſtantinopolis hæreſim excitat, qua Chriſtũ homine negat, eius reſponſum de Chriſti natura 221,11
Eutychiana hæreſis quæ 213,19
Eutychiani ſub Baſiliſco Imper. conſurgunt 250,1
Eutychis & Arrii comparatio 213,24
Exuperii ſigniferi Maximiani pia oratio 10,19
Exuperius Toloſanus epiſcopus 168,37
Euzoius epiſcopus Antiochenus baptizat Conſtantium 102,9

F

FÆſulæ obſidentur à Romanis & deduntur 317,16
ad FÆSVLAS deletus Radagaiſus rex 170,4
Fegadius catholicus 98,26
Fames Conſtantinopoli & ex ea tumultus 200,13
Fames ingens in obſidione Romæ ſub Alarico 175,35. & Totila 328,47
Fames ingens in obſidione Mediolani 316,30
Faramundus rex Francorum 190,9
Fauſta filia Conſtantino matrimonio iungitur 31,4
Febres ardentiſſimæ 356,18
Feleteus rex Rugorum 258,44
Felicitas Imperii Rom. 20,30
Felicitatem non capit Diocletianus ibid 42
Felix conſul ex Gallia 279,35
Felix eccleſia pellitur 95,9
Felix Aptuagitanus epiſcopus 44,31
Ferreolus præfectus prætorio Galliarum ab obſidione Arelatis Thoriſmundum conuiuio remouet 227,51
Firmus Mauritaniæ regulus 118, 33
Firmum obſeſſum à Totila 326, 10
Flauia Clinienſium refecta 18, 11. Æduorum refecta ibid.
Flauiani epiſcopi veniam poſcunt 221,14
Flauianus Vaticinius deditus 150,53
Flauianus Conſtantinopolis epiſcopus conuicium habet contra Eutychetem 214,9
Florentia obſeſſa a Radagaiſo 169,23
Flos Romanæ nobilitatis 65,40
Fœdus Conſtantini cum Licinio 48,41
Fœminæ duæ viros ſeptemdecim interfectos abſumſerunt 316, 49
Fœnum ſpiſſius facilius deſecatur 176,7
Fori Cornelii nuptiæ factæ Ataulfi & placidiæ 184,33
Formula fidei Arriana 75,46
Formula Arrianorum fidei tres 83,36
Fortunæ templum conflagrat 31, 38
Fortunatorum inſula 28,30
Forum Caſſii 348,48
Fragor cœli inſolitus Conſtantinopoli 354,33
Fraomarius rex 117,52
Franci Atthuarii dicti 101,7
Franci fœdus violant 44,10
Franci fœdus violant & Rhenũ tranſeunt 76 14
Franci quando fidem Chriſtianam colere cœperint 269,3
Franci domiti a Criſpo 50,53
Franci deleti in Italia 349
Franci ſimulato metu in remotiora ſe recipiunt ſaltus 145, 46
Franci reges cur & vnde Chriſtianiſſimi dicti 269,6
Franci a Vandalis cæduntur 170,31

Franci

Franci ad arma ſollicitati 77,18
Franci vbi habitarunt tempore Conſtantini 30,48
Frigidus flumen Aquileia 151,19
Fritigernus ex Achaia & Epiro deturbatur
Frumentum in agris maturuit ſponte 316,28
Fulcar Herulorum præfectus 347,15.51
S. Fulgentius Romæ ſpectat Theodoricum in circo. Ruſpenſis fit epiſcopus 271,15.28
Fulgura inuſitata Conſtant 354,37
Fulmina inuſitata 163.354,35
Funiculi fabrum trans fretum rapti 63,9
Funus Coſtantini Magni 79,24

G

G*Abriel Paleotus Card. epiſcopus Bononienſis inuenit reliquias SS. Vitalis & Agricolæ* 253,51
Gainas poſt Eutropium ſæuit in Orientali aula 160,43.16., 20. *molitur inſidias Arcadio. ab Hudine Hunnorum duce obtruncatur in gratiam Arcadii* 162,25
Gaiſo rex 15,54
Gaiſo rex Francorum 30,44
Gaiſo a Magnentio emiſſus, vt interficeret Coſtantem 80,43
Galerius Cæſar reſiſtit Narſi Perſarum regi mouenti 18,43
Galerius Auguſtus vlciſci Seuerum cupit 30,18 *ab incœpto deſiſtere cogitur* 30,22
Galerius dimiſit imperium nouo exemplo 27,21
Galerius Seuerum & Maximinum Cæſares adoptat & certis prouinciis deſtinat 27,51. *ſibi Italiam reſeruat* 27,53
Galerius in quintū annum perſequitur Chriſtianos 29,34
Galerius in ſeptimum annum perſequitur Chriſtianos 32,24
Galerius in Illyrico perſequitur Chriſtianos 31,52
Galerius Iſtri limite præpoſitus 15,25
Galerius Illyricum tuetur, Sarmatas & Carpos vincit 15,31
Galerius Baſtarnas, Carpos & Sarmatas vincit 16,3
Galerius vincit Narſem 20,10
Galerius clade accepta fugit ad Diocletianum, & reiicitur, poſt exercitum reficit 19,39
Galerium morbus inuaſit 35,5
Galilæus nomine Chriſtus appellatur a Iuliano 106,21
Galla nubit Theodoſio Imp. 143,27
Gallicanus poſcit Conſtantiam vxorem, & fit Chriſtianus 50,7. *& ſeq.*
Galieni ſepulchrum 30,16
Gallia in maxima felicitate ſub Conſtantio 27,48
Gallia a tribus præcipue populis habitata 189,54
Galliæ pars Occidentalis imperij 63,54
Galliæ prouinciæ ſeptemdecim 64,8
Galliæ partes, quas tenuerint Romani, & quas barbari 189,55. 190,1
Galliæ qui occuparunt 171,46
Gallicanus Scythas deuicit 50,19. *ſeruorum quinq; millia libertate donat* 50,36
Gallus Cæſar conſul & res in Syria geſtæ 83,52
Gallus Iudæos in Syria domat 83,53
Gallus circumdatur, capitur & priuatus eſſe cogitur 87,48, 53.88,1. *cauſam dicere iubetur* 88,4
Gaudentius, & Iouius Comites Honorii templa gentilium in Africa diruunt 161,27
Gaza in Palæſtina Chriſtianis male habitis ab epiſcopo Porphyrio conſulitur 162,38
Gelaſius Pontifex Miſenum in gratiam recipit 267,53
S. Geminianus epiſcopus Mutinenſis 145,8. *ſeruat Mutinam ab Attila* 225,50
Generidus dux Honorii gentilis militiam detrectauit 177,27
Geneuam acceſſit Epiphanius epiſcopus pro redimendis captiuis 267,43
Gennoben rex Francorū pacem a Maximiano Imp. popoſcit 13,46
S. Genoueſa Pariſienſis virgo 218,10
Genſerici Vandali mores 197,38
Genſerici ſæuitiæ in Catholicos 195,36
Genſericus aduerſus Bonifacium & Aſparem victoria potitur 197,41
Genſericus in Numidiam cum exercitu profectus non ſolum oppida vaſtauit, ſed Eccleſias etiam euertit 197,51. *& ſeq.*
Genſericus Hippone potitur 200,51
Genſericus moritur 254,53
Gentes de quibus triumpharunt Diocletianus & Maximianus 23,13
Gentiles in Palæſtina præualent 162,38
Gentilium templa diruta a Conſtantino M. 65,3.4. *Chriſtianis maledicunt in aduerſitatibus* 169,5. *aram Romæ reponere tentant* 131. *Romæ reflorescunt* 176,31
Gepidæ victi a Theoderico rege 260,30
Germani Auguſtodunum inuaſerunt 90,54
Germani Barbationem fugant 92,55
Germani Galliam vaſtarunt 11,14
Germaniæ inferioris populi oppugnantur a Conſtantino 44,12
Germaniæ populi Galliæ infeſti 11,14
Germaniæ primæ in Gallia ciuitates 231,12
S. Germanus Antiſiodorenſis epiſcopus in Britanniam cōtra Pelagianos 199,10
Germanus Nepos Iuſtiniani miſſus contra Totilam 336,49. *moritur* 337,41
Geroncius prædam inuaſiſſe coarguitur 140,42,51
Getæ mitioribus præditi moribus quam Hunni 120,24
Geſſorigia oppidum 15,34
Gildas ſapiens 142.42
Gildo Mazeſcelis liberos iugulat 159.35
Gildo Africam Honorio eripuit 160,4. *vincitur a Mazeſcelem Africa iuſſu Honorij* 160,12
Gildo fugit 160,13
Gladiatorium munus omiſſum & quamobcauſam 196,11
Glycerius imperator 246,38
Gnoſticorum hæreſis renouata in Hiſpania 128,20
Godigiſilus rex Vandalorum 170,18
Gorgonius laqueo interimitur 25,34
Gotthi pontem Draconis fl. occupant 344,2. *Teiam regem ſibi deſtinant* 343.35
Gotthi Hadrianopolim oppugnant 125.3
Gotthi vlteriori Italia potiuntur 332 48
Gotthi quando Arriana labe condamnati 99
Gotthorum pietas & iuſtitia 324,35

Gotthi ſub Alarico pepercere ſacris 181,26.184,30
Gotthi ſtrenue pugnant 347,13
Gotthi & Franci inter ſe conueniunt 339,52
Gotthi in amicitiam recepti 127,37
Iſtrum tranſeunt 127,45
Gotthi magiſtratus non adeunt 312,50
Gotthi victi 127,13
Gotthi vincunt Romanos 322,39
Gotthia pro Roma 184,14
Gotthus, & Romanus miles in eandem foſſam lapſi ſe ſeruarunt inuicem 311,30
Gotthus procerus 3:8,23
Gradum confugere Aquileienſes in obſidione Attilæ 223,35
Grando ingens 111,32
Gratiani indoles 125,37
Gratianus Auguſtali dignitate afficitur 111,38
Gratianus Aquileiæ concilium inſtituit 130,17
Gratianus ſe in Galliam mira celeritate confert 126,26
Optimos quoſq; ſibi delegit 127,2
Gratianus peremptus 135,11
Granaſiani 265,5
S. Gregorius apud Liparas 287,55
Gregorius Nazianzi epiſcopus 113,51
Gundericus rex Vandalorum 189,17
Gundibadus rex Burgundionū 265,35
Gundobadus rex Burgundionū 266,25,41

H

HAdrianopolis theſaurum regium continuit 54,32. 124,12
Heber flumen 54,34
Hæreſis Arriani truculenta 54,6
Hæreſis Arriana ex Ægypto in Aſiam penetrauit 53,45
Hæreſis noua de virginum ſacrarum connubio 142,54
Hæreſis Sabelliana 52,2
Hæreſis Neſtoriana 197,28
Reliquas Hæreſis ſpecies ſub ſuis hæreſiarchis, vide.
Hæreticis eccleſia conceditur, cum & ipſi catholicis eccleſias concedunt 79,44
Haſta obſeſſus Honorius ab Alarico 164,37. ibi vincitur Alaricus a Stilichone 165,24
Helena vicus in Gallia 80,47
Heleniana baſilica Hieruſalem, quæ Seſſoriana eſt dicta 61,204,272
Helena vxor, ſeu concubina Conſtantij A. mater Conſtantini M. 50,33. ſepulchrum Domini ernit, crucem inuenit 60,13. templa in Bethleem, & in monte Oliuarum condit 61,34. reliquias crucis retulit, baſilicam Hieruſalem Romæ condidit ibid. 50. moritur 62,12
Helenopolis in Bithynia condita in honorem Helenæ matris a Conſtantino M. 62,48
Henoticum Zenonis Imp. id eſt, epiſtola de concordia eccleſiarum 256,10
Heraclianus Comes Honoris Romam obſedit pro Honorio ex Africa 179,8. idem deficit ab Honorio 186,17. Romam ex Africa adortus eſt ibid. 25
Herculius cognomen Maximiani A. vnde 7,50
Herculia Thermæ Mediolani 23,1
Herculis inane auxilium 152,26
Hermenericus rex Sueuorū 189,17
S. Heros pulſus ab Arelatenſibus 185,55
Heruli & Chaibonæ Galliam infeſtantes a Diocletiano ad vnum omnes deleti 11,24
Bæticam lacerarunt 237,36
Herulis Odoacris data ſedes a Theoderico in Italia inter ſubalpinos 264,47
Eorum pernicacia in prælio pro Narſete 350
A Narſete in Italia cum rege Sindualdo deleti 352,23
S. Hieronymus Stridonenſis venit ad concilium Rom. Damaſi pontif. & ab eo ſecum retentus eſt 132,11,17. moritur 190,29
Hieronymi locus 42,15
Hieroſolymorum templum deſtinatum a Conſtantino 57,50
conſecratum 69,4
Hilarius pontifex 240,20. 241,49
Hilarius Pictauenſis epiſcopus in concilio Mediolanenſi 80,10
Exul Seleucienſi & Conſtantinopolitano concilio affuit 99,30
Multa concilia habuit in Gallia contra Arrianos 105,15
Hildericus rex Francorū 231,10
Hippon obſidetur a Genſerico 198,10. capitur 200,10
Hiſpania in maxima felicitate ſub Conſtantio 27,48
Hiſpania occupatur à Conſtantino tyranno 171,55
Turbatur per Maximum tyrannum 180,1
Vlteriorem Hiſpaniam occupatam inter ſe diuidunt Vandali, Alani, & Sueui 190,4
Occupatur à Gotthis 185,17
Hiſpania prouincia ſeptem 64,7
Homines diu inter catechumenos 81,5
Honoria nata a Conſtantio 190,8
Honoricus rex Vandalorum 256,34
Honorii fœdus cum Alarico 180,50
Honorii nuptiæ 160,1
Honorius Auguſtus 155,30
Honorius Hunnos belli cauſa aſciſcit 178,10
Honorius in ſpem Hiſpaniæ recuperandæ adducitur 191,4
Honorius Italiam Galliam Hiſpaniamq; pacauit & triumphauit 188,36
Honorius triumphum adipiſcitur 160,19. triumphat de Attalo 188,40
Honorius vicennalia agit 184,20
Honorius aqua inter cutem morbo tentatur, & moritur 191,37,39
Hormiſda regalis dictum, antè imperator ſtabulum tale condi iubeto. ſi vales. equus quem fabricare conſtituis, ita latè ſuccedat, vt iſte, quem videmus 92,7
Hortarius rex conuiuia ad tertiam vigiliam protrahit 97,9
Horti Salluſtiani 39,2
Hudin dux Radagaiſi 169,30
Hudin Hunnorum dux Gainem tyrannum, hoſtem Arcadii interficit 162,22
Dux fit Honorii 168,43
Hunimundus rex Sueuorū 244,24
Hunni in Aſiam erupere ex Scythia 185,30
Hunni victi 127,13
Hunnorum gētis patria eorumq; barbaries 120,32
Hunnorum 10000 à 3000 Burgundionum millibus oppreſſi & cæſi 196,45
Hunnorum opes conciderūt poſt mortem Attilæ 228,19
Hydrus obſeſſa a Totilanis 325,6

Hymni,

Hymni, & Pſalmi cani cœpti in eccleſia Occidentali 137,2
Hymno ter ſanctus additum, qui crucifixus eſt pro nobis, autoritate Petri Cnaphei iuxta hæreſim antiquam Apollinaris 239,40. 280,24

I

IAnnarius Epiſcopus Beneuentanus in concilio Sardicenſi 72,16
Ildobaldus rex 320,1
Illyrici diœceſes duæ 64,16
Imago Conſtantij A. ad Theodoſium A. miſſa nec recepta 190,43
Imperium Romanum diuiſum primum a Galerio & Conſtantio 27,11
Imperium Romanum titubare cœpit poſt mortem Theodoſij ſub Honorio, & Arcadio, labi ſub Valentiniano, præcipitari ſub ſucceſſoribus 155,31. 194,17. *Deſijt in Occidente* 253,5
Imperator Romanus Deus terrenus 129,34
Imperatorum comparatio quoad luxum 126,47
Indictio prima Conſtantini in quem diem incidit 40,6
Indictio quartadecima 74,35
Inſula Capraria 160,5
Interregnum 240,27
Inuentio crucis Domini 60,16
Incendium templi Fortunæ Romæ 31,32
Incendia caſu conflata 163,18
Incendium ingens Conſtantinopoli 200,23
Innocentius Pontifex 181,40
Ioannes Epiſcopus Conſtan in exilium agitur 168,16
Ioannes Imperator 192,1
Ioannes Imp. obtruncatus 193,24
S. Ioannes Baptiſta fauet Theodoſio 152,10
S. Ioannes Chryſoſtomus Epiſcopus Conſtãtinopolis fit 159,49
Inuehitur in magiſtratus 160,47
Læſus ab Epiphanio Epiſcopo Salaminis, inuehitur in Eudoxiam A. & Orationem habet contra mulieres & propterea pellitur, ſed ſtatim reuocatur 167,3
Iterum ab Arcadio pellitur 168,17
Moritur 170,40
Corpus eius Conſtantinopolim refertur 206,38
Ioannes Antiochenus epiſcopus turbat concilium Epheſinum fauens Neſtorio 200,29
Ioannes Arch. Rauennas Gregorium fecit Epiſcopum Mutinenſem inuitum 255,49
Sequeſtor pacis inter Odoacrem & Theodericum 263,38
Ioannes Monachus vates in Thebaide 151,40
Iouianus Auguſtus imperium renuit, quod gentilibus imperare nollet 106,40
Fidem conſubſtantialis defendit 107,7
Gentiles templa claudere iubet 107,10
Expirat 107,21
Iouinus tyrannus deletus 186,7
Iouius cognomen Diocletiani, vnde 7,54
Iouius præfectus prætorio, & Patricius 178,52
Itali prodigiis terrentur ſub aduentum Gotthorum 163,37
Italia circumpadana 38,53
Italia pars Occidentalis imperij 63,54
Italia Conſtantino ſcutum & coronam auream dedicat 42,39
Italia primum Arriana labe infecta 114,52
Italia poſſideri cœpta à Barbaris 253,1
Italia inſtauratur à Narſete 352,36
Italia prouincia decem & ſeptem 64,1,2, & deinceps.
Iter Lanicanum 29,21
Iubileus a Gregorio x 111 peractus 40,11
Iudæi & Samaritani vexant Chriſtianos Cæſareæ ibid. 15
Iudex ſeculi cauſam Eccleſiæ nõ diſceptet 139,40
Iudiciorum aſperitas Romæ 115,25
Iudicium Aruandi, & Romani, & Seronati de maieſtate 242,40
Iudicium de Pontifice Rom. fieri non poteſt 25,46. 272,27
Iuliæ Alpes 223,43
Iuliani illuſio; viciſti Galilæe 106,21
Iulianus Auguſtus 104,19. *Inimicos ſuos inquirit* 104,24. *Portum vna cum porticu cõſtruxit* 104,41. *Chriſtum appellat Galilæum* 104,51. *Legationibus remotiſſimarum gentium colitur* 104,47
Iulianus Aquileiam oppugnat 103,4
Iulianus vicit Alemanos 93,40
Pontem Rheno imponit 93,53
Fœdus percutit cum tribus regibus 94,1,2
Iulianus ad gentiles deficit 72,41
Iulianus Magicis artibus occupatus 101,26
Iulianus regionem inuaſit Francorum 101,5,6
Quinquẽnalia edidit 101,20
Iulianus ſuos occulte flumen tranſire iubet & Hortarium regem obruere 96,7
Iulianus Sirmium capit 102,40
Iulianus quibus ritibus Auguſtus inauguratus ſit 100,30
Iulianus interit 106,18
Iulianus bibliothecam in porticu extruxit 104,40
Iulius nepos Auguſtus 247,37
Interimitur 255,26
Iulio crimen obiectum 76,82
Iulius pontifex 74,33
Iulius pontifex Rom. obiit 87,3
Iuſtina Valentiniani Imp. mater Arriana 119,54
Iuthungi Alemanorum populi mouent 96,14.

L

LAbarum Conſtantini quale 37,34
Lactantius Firmianus præceptor Criſpi Cæſaris 49,6
Lacteus Mons 344,39
Læta Gratiani vxor in obſidione Romæ egregia 175,49
Lampadius præfectus vrbis operum inſtaurator 109,43
Lampo presbyter Neſtorium interrogat 198,49
Lampridius hiſtoricus 51,20
Lampſacenorum concilium Arrianum 108,43
Lapides tres è cœlo ceciderunt 223,26
Lauacrum Herculeum Mediolani 23,1
Lauacrum Conſtantinianum 109,49
Laudem conuenire exercitum iuſſit Oreſtes contra Odoacrem 250,54
Laudenſis epiſcopus Baſſianus in concilio Aquileienſi 143,10
Legati Syluestri pontificis in Nicæna ſynodo. qui 57,4
Legati pontificij male munere functi 258,15
Legio Thebæa martyrio affecta à Maximiano Aug. 2,46,53

f

Lentienſes pagi Alemanici 88, 12
Leo diaconus, qui poſtea pontifex pacificator inter Albinū, & Ætium 207,27
Leo pontifex 232,51
Lenatio imperatoris, qualis 100, 30. 151,22
Lenteris dux Francorum vaſtat Italiam, & cadit 347,12
Lex Honorij de cingulo militari 177,25
Liberius Roma pontifex 89,36
Liberius dux Iuſtiniani in Italia 337,45
Liberius domum reuertitur 25, 6
Liciniana victoria 63,17
Licinianum bellum quam diu durarit 55,53
Licinius quas prouincias tenuerit 35,25
Licinius iterum rebus nouis ſtudet 56,38. *Capite pœnas dat* 56,46
Licinius Dacus in Imperij conſortium adoptatur 135,19
Licinius Illyricum repetit 43, 23. *In odium Conſtantini ad gentilitatem ſe recepit* 51,40. *Cum Maximino decertat bis* 43,28
Licinius legem promulgat aduerſus Chriſtianos 53,9. *Eius tyrannis* 53, 14. *Nicomediam ouans init* 43,48. *Se contra Conſtantinum armat* 54, 28
Licinius principes ſuos in lucum seducit & eos alloquitur 54, 37. *In campis ad Cibalas ſuperatus* 84,37. *Fugit Byzantium* 55,9. *Seſe abdicare cogitur* 55,48
Limites firmati caſtellis a Diocletiano 12,35
Lingonicum bellum à Conſtantio Cæſare varie geſtum 19, 15
Littorius exercitum ad Toloſam adduxit 206,29
Littorius dux Honorij à Theodorico rege Gotthorum capitur 206,29. 39
Loca Panegyrici 29,50.30,24. 36,54
Londinium in Britannia 17,25. 100,6.112,35
Longobardi Rugiam occupant 259,40. *Ex Rugia in Pannoniam tranſeunt* 288, 12. *Eorum rex Bacches* 316,22. *Supra Iſtrum prope Gepidas conſederunt, cum Gepidis certarunt, & auxilia Andoino rege a Iuſtiniano petierunt* 335.37. *Rex eorum Alboinus* 340,19
Lucenſes 347,31
Lucenſes obſeſſi à Narſete obſtinate ſe gerunt, demum deduntur 347,19
Lucianus Drepanæ paſſus 62,47
Lucifer Caralis epiſcopus in concilio Mediolanenſi exilio afficitur 89,10
Lucilla matrona Rom. 32,7
Lucina Matrona Rom. 34,4
Ludi victoria Francica 45,41
Ludi ſeculares ſublati à Cōſtantino Imp. 42,49
Lugdunus direpta à Theodorico rege Gotthorū in Gallia 236, 51
Lupicinus Comes Valentis in Gotthos 121,37
S. Lupus Tricaſſinus epiſcopus contra Pelagianos in Britannia 199,10
Lupi duo in campum, vbi Honorius equeſtrem decurſionem fecit, veniunt & exenterati duas manus humanas prodiunt 163,44.45
Lupus Tricaſſinus epiſcopus vſq; ad Rhenum cum Attila 220, 30,

M

M*Acarius epiſcopus Hieroſolymitanus* 60,23.
Macedonia prouincia ſex 64,25
Macedoniani ad Catholicos redeunt litteris miſſis ad Liberium Pontificem 110, 47. *S. Hieronymus Stridonenſis venit ad Concilium Romanum Damaſi pont. & ab eo ſecum retentus eſt* 132,12
Macrianus rex Alemanorum 117,42
Magiſtratus Chriſtiani honore ſpoliantur 25,1
Magiſtratus Romanis tantum oblatus 312,50
Magnentius imperator 81, 12. *Interficit præſtantiſſimum quenque per inſidias* 81, 14. *Decentium & deſiderium Cæſares declarat* 81,16
Magnentius Sciſciā capit 84,48
Magnentius victus, purpura abiecta fugit 85,35. *Ticinum ſe recipit* 85,38
Magnentius & Conſtantius in Gallia pugnam renouant 85
Magnentius Conſtantio inſidias parat 85,5
Magnentius emittit qui Gallum Cæſarem interficiat 86, 5. *Lugdunum confugit* 86,9
Magnentius in ſummo diſcrimine 84,30
Magnentij interitus 86,15
Maguntiacum 21,11
Maiorianus Auguſtus 235,8
Maiorica, & Minorica occupata a Genſerico 240,47
Maioriana Donatiſta 44,35
Mamertus epiſcopus Viennenſis ad auertenda prodigia formauit Rogationes 239,1
Mamertinus orator 14,10
Manci epiſcopi 56,54
Manetis hæreſis 9,21
Manichæi Romæ 36,21
Marcella matrona in clade Romana 182,10
Marcellinus Rom. Epiſcopus timore perculſus thura adolet 25,41
Marcellinus Rom. epiſcopus denuo corripitur et capite plectitur 25,55.26,1
Marcellus fit epiſcopus Romanus 27, 28. *vrbis Romæ epiſcopus Titulorum numerum auget* 32,1,2
Marcellus in Catabolo extinguitur 34,6,8
Marcianopolis 65,52
Marcianus captus a Genſerico in Africa 197,44. *Aquilæ auſpicio Imperij omen accepit* ibid.
Marcomerus rex Francorum exilio affectus 157,46
Marcus diaconus Syluestri ad pontificatum ſuffectus 70,9
Mare limitibus exiit 108,47. 354,52
Marginus lacus Brigātia 88,15
Mariam Chriſtiparā, no Deiparā vocauit Neſtorius 197,23
Marinus Arelatēſis 44,58
Marius Victorinus rhetor 81,7
S. Martinus Sabarieſis miles Iuliani in Gallia repudiat militiā 92,28. *Fit Turonēſis epiſcopus* 117,26. *Valentinianū miraculo terruit* 117,31. *Parcendum cenſet ſupplicio hæreticorum* 139, 37. *Primo repellitur a Maximo Imp mox honoratur, cogitur communicare cum epiſcopis Maximi* 141,12. *Et mortuo maximus honor habetur a Clodoueo* 274,46. *Inter Catechumenos* 81, 5. *Apoſtolicam ſeruat authoritatem* 141, 21
Obdormit 159,33

Marcianus

Martinianus rebellat & extinguitur 56,47
Maſſilia obſeſſa à Conſtantino 33,17
Martis gladius ad Attilam delatus 210,51
Maſſiliæ deſcriptio 33,18,21
Maſaſuenta 337,14
Maternus Agrippinenſis 44,51
Maternus epiſcopus 27,27
Matzeſcel Gildonis frater confugit ad Honorium, & ſe Africam recuperaturum promiſit 159,17
In Africa Gildonem vincit 160,13
Mauortius, & Galbus duces contra Bonifacium in Africa 115,13
Mauri conſcribuntur à Seuero 29,38
Mauricius Primicerius Maximiani propter fidem Chriſtianam ſuſceptam peremptus 10,11
Mauritaniæ Quinquegentiani rebellarunt 17,39
Maxentius quomodo imperium arripuerit & vrbem ingreſſus ſit 29,24
Maxentius imperator 29,30
Primum ſe æquum præbuit 29,31
Maxentius in Cæſare à patre cooptando præterritus 29,20
Maxentius Italiam vniuerſam ſuo imperio adiunxit 31,34
Maxentius milites lenit 31,41
Imaginem mittit in Africam 31,42
Expeditionem in Africam adornat 31,44
Maxentius & Maximinus inter ſe armis contendunt 33,45
Maxentius elatus rebus ſecundis mores mutat 32,30
Eius vitia & ſcelera recenſentur ibid.
Maxentius non auſus eſt concertare cum Conſtantino, & quare 38,54
Maxentius CLXX *millia peditum,* XVIII *equitum contra Conſtantinum duxit, & victus eſt* 39
Maxentius ad Magicas artes deficit 36,13
Maxentius quare Chriſtianos non perſecutus 31,54
Africanis bellū intulit 32,18
Maxentij Tyrannis in Italia 35,49
Maxentius & Seuerus prælio inter ſe certant 29,41,42
Maxentius triumphat 32,22
Maxētius in Tiberi periit 39,43
Maximiani pietas erga Diocletianum 14,19
Maximiani in Chriſtianos ſæuities 10,21
Maximiani in Thebæos nefaria crudelitas 10,31
Maximiano A. & Conſtantio Cæſari ab Æduis gratiæ aguntur 18,11
Maximianus Imperator Alemanos Galliam hoſtiliter aggreſſos repellit 11,48
Alemanos bello domat, illorumque regionem vaſtat 12,12
Maximianus A. & Conſtantius Cæſar Francos in deſerta Galliæ traducunt 18,6
Maximianus Chriſtianos miſeros habet 21,4
Conſtruxit thermas Mediolani 22,55. *Palatium Aquileiæ* 23,1. *Palatium Brixiæ* ibid. 20. *Amphitheatrum Veronæ* 21,22. *Thermas Charthagini* 21,2
Carauſij bello intermiſſo Frācos inuadit, & regem Gennobon pacem petere coegit 12,42
Fidem Seuero datam violat 30,14
Mittit exercitū contra quinquegentianos in Britanniā 17,39
Maximianus cum Diocletiano Mediolani congreditur 13,9. *Imperium recipit* 29,49. *Tertio dominandi ſtimulatus imperium arripit* 32,54. 33,4
Maximianus Quinquennalia agit Treuiris 14,1. *Item natalicia* ibid. 9
Maximianus Romæ vicennalia agit 25,53
Maximianus Mauritaniam à Quinquegentianis vexatam prope amittit 13,4. *Subegit illos* 19,35
Maximianus Chriſtianis bellum intentat 9,48
Maximianus A. Treuiris natalem Romæ celebrat 16,15
Maximianus ferociam ruſticorum in Gallia rebellantium repreſſit, ac illi prouinciæ ociū reſtituit 10,44
Maximianus ad Maxentium filium euertendum conſilia ſuſcipit 30,27. *Orationem propterea ad milites habet* 30,29. *Iterum priuatus* 30,38
Maximianus Conſtantinum Auguſtum declarat 26,21
Maximianus relictam Diocletiani edictum de deponendo imperio accipit 26,16
Maximianus Fauſtam F. Conſtantino nuptiis copulat 31,4
Triumphat 23,30. *Ad Rauennam obſidendam progreſſus* 30,8. *Decimum quenq; ex Thebæis Chriſtianam religionem fouentibus, iugulari præcepit* 10,8
Maximianus captus triginta aureorum millibus redimitur 177,8
Maximini vituperia 33,47. & deinceps.
Maximinus magicis obſtrictus artibus fuit 33,46. *In Oriente Chriſtianos vexat* 31,52. *In ſeptimum annū Chriſtianos vexat* 32,24
Maximinus edicto cauit, vt Chriſtianis vexandis abſtineretur 35,28. *Iterum Chriſtianos conuentus habere prohibet* 36,22. *Orientem cum Aſia & Ægypto adipiſcitur* 27,53. *Morte miſera occumbit* 43,43
Maximi præfecti ſeuera iudicia Romæ 115,29
Maximus, qui imperator 135,11. 229,44
Maximus Taurinas epiſcopus 222,25
Maximus 11. *Imp.* 230,13
Interimitur 233,6
Maximus Imp. 135,6. *Victorē ſibi filium adoptat* 135,11
Maximus Imp. admonetur abſtineat à ſanguine 139,38. *Pacem cum duobus Auguſtis componit* 135,26. *Prope de poteſtate deceſſit, capitur* 144,55. 145,1. *Vinctus Theodoſio traditur* 145,23
Mediolani Thermæ condita à Maximiano A. 13,25
Quanta fuerit ciuitas ibid. & 23,3
Concilium Arrianū per Conſtantium Imp. 88,21
Mediolani turbæ propter vexationem S. Ambroſij per Valentinianum 136,52
Mediolanum occupatur à Theodorico rege 261,47
Deditur Beliſario à Datio epiſcopo, obſidetur à Totila-

nis, & fame laborat. 313, 48.316,30
Conueniunt epiſcopi 89,5
Mediolanenſia ædificia celebria 23,3
Meletiani vnde dicti 67,32
Menianæ ſchola 21,13
Metaincenſe ab Attila 218,20
Metrophanes epiſcopus 64,46
S. Michael Archangelus mortuus quid 280,36
S. Michael in monte Gargano apparuit 263,19
S. Michaelis apparitionis, & conſecrationis memoria inita ibid.
Milites Britanniæ tumultuantur 134,12
Milites Conſtantini quo ardore Maximianum delere cuperint 33,8
Milites inuulnerabiles habiti 38,21
Miltiades presbyter 25,50
Miltiades fit Epiſcopus Rom. 36,20
Mincius fluuius 226,5
ad Mincium conſtitit Attila 226,4
Mineruius rhetor 81,7
Minucius Felix rhetor 51,20
Miracula in Conſtantia filia Conſtantini 49,34
S. Quirini aquis ſupernatantis 34,16
Crucis apparentis in cælo 37,1
Iuuenis crucem ferentis, qui apparuit Gallicano in prælio 50,14
S. Baſilij in mare capite deſecto proiecti 53,40
Sanctorum epiſcoporum duorum in ſubſcriptione concilij Niceni 57,49
De panniculo calcato à Chriſto, cui lepidi admoneri non poſſunt 61,25
De hominibus ſuſcitatis per tactum crucis Dominicæ 60,29
Columna apparentis in cælo 83,13
S. Hilarionis in comprimendo mari 109,24
Niuis per menſem Auguſtum 111,12
Ad corpora SS. Geruaſij & Protaſij 138,31
S. Martini ſuper energumeno 141,31
Martini Valentinianum igne terrentis 117,29
Hominis Dæmoniaci victoriã Theodoſij prænunciantis 154,11
S. Nicaſij, cuius caput deſectũ diuina eloquia prodidit 170,40
S. Auguſtini morientis 198,17
S. Germani viuentis 199,30
Miracula per S. Germanũm facta in Britannia 199,50
S. Euphemiæ martyris in approbatione Concilij Chalcedonenſis 222,3
Ad corpora SS. Vitalis & Agricolæ 253,33
S. Hilarij 276,1
De muris Engoliſmæ ſponte cadentibus 279,29
S. Cæſarij 279,8
De aqua baptiſmi euaneſcente ad vocem Arrianiſmi 279,33
Ioannis Pontificis 286,54
Agapeti Pontificis 300,1
S. Quintiani pluuiam precibus impetrantis 285,34
Miſopogo oratio 105,41
Mœniana ſublata 112,50
Moles Hadriani 308,3
Monachus diremptor certaminis gladiatorij cæſus, in numerum martyrũ aſcriptus 159,12
Momyllus Auguſtus Imp. 249
Monomachia 322,16
Mons Seleucus in Gallia 85,55
Mons ruit in Rhodanum 357,1
Monſilicẽſes tenuere Metamaucum, & Clodiam ſub Attila 223,37
Mores Romanorum 24,9
Mores Eccleſiaſticorum quales 117,3
Mores Romanorum indies corruptiores 24,32
Mugitus terræ 174,37
Mulier ſe vitiatam ab Athanaſio fingens in iudicium producitur 68,19
Mulieres Conſtantium ſupplices adeunt 92,17
Mulieris Chriſtianæ fortitudo 34,10
Mulieris Chriſtianæ Conſtantia 343,10
Muluius pons 39,18
Munera ob Auguſtalem nuncupationem 108,1
Murgus in Mœſia 7,23
Murſenſe prælium cum Magnentio 84,51
Mutina expugnata à Conſtantino M. 38,49
Reſtituta Mutinenſes ponunt columnam ei, quæ extat 42,35
S. Geminianus epiſcopus Mutinenſis 143,10
Gregorius epiſcopus Mutinẽſis inuitus factus 255,48
Mutina ab Odoacre euerſa 251, 30
Baſſianus epiſcopus Mutinẽſis in Concilio Symmachi 272,18
Mutinenſes Conſtantino columnam ſtatuunt 42,35.

N

NAbatæi finibus moti à Diocletiano 18,1
Namatius Aruernorum epiſcopus mittit Bononiam ad accipiendas reliquias SS. Vitalis, & Agricolæ 253,34
Narbone ſedem ponunt Gotthi 185,50
Item eam dimiſſam recipiunt 238,48
Narſes rex Perſarum mittit legatos ad Diocletianum 13,44
Eidem mouenti reſiſtit Galerius Cæſar 18,43
De eo triumphat Diocletianus A. 23,46
Narſes Imp. 345,36
Narſetis reſponſio ad literas Pelagij 353,48
Nazarius rhetor orator ad Conſtantinum 50,53.51,10
SS. Nazarij, & Celſi corpora inuenta a S. Ambroſio 158,55
Neapolis obſeſſa, & capta à Beliſario, aquæductus eius inſignis per quem capta eſt 301,44. 302,44
Recepta à Totila 324,11
Nemeta 91,10
Neocæſarea terra motu mari abſorpta 78,6
Neſtorij ad Imp. Theodoſium cõfidens oratio 197,4
Neſtorius dum alios hæreticos reprimere ſtudet, in omnium indigniſſimam hæreſim labitur 197,18
Neta ad flumẽ Pannoniæ 228,43
Nex purpurea 74,20
Nicaſij caput Rhemis necatum eloquia edit 130,40
Nicaſius Epiſcopus 170,40
Nicæna formula incolumis conſeruanda 97,41
Nicænæ fidei defenſor acerrimus 128,39
Nicomediæ edictum cõtra Chriſtianos proponitur 24,54
Nicomedienſis ciuis edictum cõtra Chriſtianos latum conſcidit 25,13
Niſibim oppidum Meſopotamiæ 74,23

Nouatiani heretici 61,16
Nobiles Byzantium habitatum euocantur 63,33
Nouellæ conſtitutionum quando confectæ 213,29
Numerianus Cæſar, ab Apro ſocero ſuo, ad Imperium aſpirante, interimitur 6,30.

O

Obeliſcus Conſtantij Romæ extructus 94,13
Obitus Gratiani Auguſti 134,8
Occidentalis imperij partes duæ 63,54
Diæceſes ſex 63,55
Octauianus Auguſtus 41,23
Octauilla Romana 25,9
Odoacer rex, a pagina 252 *vſq;* 263
Odoacer Romanis magiſtratus offert 312,50
Officia qualia ſub Conſtantino 64,39
Olla vulcani 288,2,3
Olera ſua manu Salonæ Diocletianus conſerit 30,41
Olybrius Imperator, & eius hiſtoria 246,7
Omnes gentes Conſtantinopoli Chriſtiani fiunt 65,6,7
Ὁμοιούσιον 25,33
Ὁμοούσιον ibid.
Oueſtrudis annus & ſtrages ibi edita 284,55.285,1
Optio datur immolandi, aut recedendi 27,37
in Oriēte res turbari cœpta 66,12
Orientalis imperij partes item duæ 64,14
Orientis prouinciæ quindecim ibid. 16
ad Ormiſdam pontificem litera Iuſtiniani 284,30
Oſius ſtudet controuerſiam Arrianam componere 56,30
Oſſa SS. Lucæ, Andreæ & Timothei 70,55
Oſtia Penei fluminis 157,22
Oſtiæ S. Laurentio ædes conſtructa 50,43
Oſtienſis epiſcopus honore pallij decoratus 70,45
Oſtrogotthi ad imperium inuadendum ſollicitantur 346,44
Ottho Friſingenſis ſcriptor vetuſtus 224,25

P

Padus fluuius 38,4,8
Palatina officia 137,8
Palatium Herculeum 23,20
Pamphylus presbyter martyrio coronatus 32,25
Pancratius è Phrygia 26,6
Panis e glandib. cōficitur 316,38
Papiæ templum 63
Parthi vltra Tigrim propelluntur 11,9
Patricij bini in ſingulis imperiis 64,31
Patroclus Arelatenſis epiſcopus interfectus 195,4
Pauli Samoſateni hæreſis 9,34
Paulinus archiepiſcopus contra vetera exēpla creatus 353,20
Paulus hæreticus dānatur Nic. 57,42
Paulus Theſſalonica profectus clam Italiam venit 77,45
Paulus capite truncatus ſub Nerone 46,53
Paulus Catholicus defenditur cōtra vim Hermogenis 76,19
Pelagij pontificis litera ad Narſetem 353,25
Petilianus Donatiſta ſæuit in Chriſtianos 162,28
Perſecutio Chriſtianorum in Illyrico & Oriente 31,52
Perſecutio Chriſtianorum decima, ſub Diocletiano 24,41
Perſecutio Chriſtianorum in Oriente leniri cœpit 33,44
Perſecutio Chriſtianorum ceſſat 35,31
Perſicæ opes 23,50
Perſici belli mentio 21,26
Peſcennius Niger 63,14
Peſtilētia Conſtātinopoli 355,41
Peſtilentia graſſatur 223,28
Petrus ſub Nerone in crucem actus 46,55
Petrus & Paulus primi Romani Pontifices 8,55.9,5
Petrus miniſter regius & eius martyrium 25,35
Petza dux Theodorici regis Pannonia pellit Bulgaros 274
Photinus epiſcopus Sirmienſis nouam hæreſim concitat 77,54
Philippi vrbs 79,2
Philippi legati Conſtantis, oratio in caſtris Magnentij 84,12
Philoxen' legatus pōtificis 74,38
Photinus nouam hæreſin introducit 77,54
Photini error 83,19,21
Picti diuiduntur in Caledonas, & Vecturiones 112,25
in Britannia petiti bello à Conſtantio A. 28,16
item a Iuliano Caſ. 100,3
infeſti Britanniæ 212,25
iterum cum Scotis Britanniā inuadunt 211,19
Pictoris manus aruit, quia Chriſtum pinxerat Iouis forma 239,18
Piſtorij aſinus loquutus 110,45
Placidia Auguſta 194,23
Placidia ſoror Honorij, captiua Alarici regis Gotthorū 182,31
nubit Ataulfo regi Gotthorū 184,32
conciliat pacem inter Gotthos & Honorium 187,42
Reddita a Vallia rege Honorio 188,5
Nubit Conſtātio Comiti Honorij 188,27
Peperit ei Valentinianū, qui poſtea imperauit 189,13
Suſpecta Honorio abit Conſtantinopolim 191,33
Placentia euertitur ab Attila 225,29
Eius fit epiſcopus Auitus Imp. 234,15
Tētatur a Totila rege 327,1,2
S. Placidus S. Benedicti diſcipulus martyr in Sicilia 357,29
Plebs Romana tabernis, theatris, aliisq; ludis dedita 24,27
Pons lapideus in Iſtrum a Conſtantino extructus 63,42
Pōs Muluius per Tiberim 39,18
Pons Rheni ad coloniam Agrippinam 32,48
Ponti prouinciæ decem 64,28
ad Pollentiam victus Alaricus 165,6
Populus Conſtātinopolitanus in duas ſub electione epiſcopi abit partes 74,20
Porphyrius epiſcopus Gazæ 162,39
Præfecti prætorio, & vrbis conſtituti a Conſtātino quot 64,30
Præfectus vrbis Prætextatus egregie ſe geſſit 112,47
Prælium Catalaunicū cum Attila 220,15
Preces Aniani hoſtes auertunt 218,44
Primicerius 49,55
Priſcilla Matrona Rom. 32,7
Priſcillianus quis 128,25
Priſcillianus capitis damnatus 139,51
Procopius tyrannus exoritur contra Valentem 108,53
Deletur 110,1
Procula Priſcillianiſtarum hæreſis conſers 130,53
Promontorium ſacrū vbi 55,34
Promontorium Sigeum 63,4
Propontis 63,13
Prouinciarum vtriuſq; imperij Catalogus, ſub Conſtantino 64,1,2,3 *& deinceps*
Prudentij verſus 37,37.39,52.48,4.165,47

Pſamathia ſuburbium 67,47
Pueri ſeptem dormientes 211,42
Pugna ſernor 124,36
Pugna Maxentij & Conſtantij 85,14
Pulcheriæ Auguſtæ funus 228,37

Q

QVadriburgū pagus 98,52
Quæſtiones de veneno exercita 108,29
Quæſtiones tractata in Synodo Nicena 58,1,2,3 & deinceps.
Quercus Mambre 65,9
Querela Arnobij contra gentes 25,2
Quinquennalia 52,10
Quintianus epiſcopus Aruernus 228,3 ſanctitas 285,18
S. Quirinus Sciſcia epiſcopus martyr 34,16
Quirinus diaconus 26,4

R

RAdagaiſus dux 167,55
Radagaiſus Idololatra 169,2 Florentiam obſidet 169,41
Fugatur 163,42
Radagaiſus vinci non poſſe creditus 169,15
Florentiam obſidet ibid.
Rauenna Valentinianus Romā petit 215,13
Rhetores ſub Conſtātino celebres 51,20
Rhetius Auguſtodunenſis 44,51
Reliquia SS. Martyrum, Vitalis & Agricolæ 151,11
Res tragica aguntur ab Arrianis 56,6
Riciarius rex Sueuorū 234,25
Ritus deponendi imperij a Diocletiano & Maximiano adhibitus 26,23
Rhodanus fluuius 33,16
Roma auro vitā redimit 172,21
capta ab Alarico 181,20,24
de Roma capta Hieronymi locus 181,20
Roma capta credita 164,17
luget Conſtantinum 73,12
Roma Luxuria diffluit 24,9
Roma obſidetur, ab Alarico 175,24 ſpoliatur ornamentis regiis & illis qua ab Hieroſolymis aſportata erant 232,16
Roma quamdiu floruerit 174,42,43
Incolis deſtituta 332,42
Romam conueniunt xc epiſcopi 114,2,3
Romæ annonæ inopia 34,26. 54,10
Fames & Peſtilentia 175,41
Romani ad Idololatriam reuerterunt 176,15 obſidionem conſtanter tollerant 175,35
Romani ſunt exules 185,23
Romani quas Galliæ partes obtinuerint 159,55.190,1
Romani ad Conſtantinum clam Oratores mittunt, de Maxentio tollendo 135,52
Romanorum verba quibus Maximianum ad recipiendū imperium adduxerunt 29,51
Rurſicius dux Veronenſiū 38,33

S

SAbellij hæreſis 9,30
Sabelliani hæretici qui 130,6
Sabellius dānatur Synodo 57,41
Sacra via 167,37
Sacrum promontoriū vbi 55.34
Salarium in ſexcentis millibus nummum rhetor Eumenius conſecutus 21,20
Saliſona 91,10
Salomonis templi ſupellex Roma 181,47
Salona 30,45
Samoſateni hæreſis 83,21
Sapor rex Perſarum 71,19
Niſibim obſidet 81,37
Meſopotamiam incurſat 74,21
Sardica vrbs qualis 78,29
Sarmata Daciā populātur 11,36
Sarmata Limigantes ſeruos ſuos armant 67,50
a Seruis appetuntur 67,52
Sarraceni 125,29
Sarracenis Romanorum prouincias inuadentibus occurritur 11,4
Saulis cuiuſdam conſilium die paſchatis Gothos religionis cauſa ab armis ceſſantes, opprimere conſtituentis 165,12
Sauus amnis in Danubium ſeſe præcipitat 48,25
Scenici artifices 24,22
Sciſcia vrbs 34,16
Schola Meniana 21,13
Sclauini populi 337,40
Scytha victi 127,13
Sebaſtianus Comes 113,20
Seditio in Gallia 53,5
Seditio militum ob militem interfectum 31,40
Seguſio clauſtrum Italiæ 37,42
Sepulchrum Alarici 284,5
Sepulchrum Galieni vbi ſitum 30,16
Septem dormientiū hiſtoria 211,42
Septem oppida à Iuliano deuicta 96,50
Senatores Romani hinc inde à Conſtātino vinculis eximuntur 39,50
Seuero Italiam & Africam Galerius commiſit 27,52
Seuerus Cæſar 28,1
Seuerus Cæſar Galerium de Roma capta Maxentio certiorē facit 29
Seuerus fugatus Rauennam ſe retulit 29,43
Seuerus Auguſtus 238,12
Moritur 240,18
Seuerus fidem fucatam Maximiani ſecutus extinguitur infidiis 30,12
Seruatio catholicus 98,26
Serui armati in penuria liberorum 67,51
Sidonij verſus 62,7.127,6. 188,14,48. 190,24. 203,35. 204,12, 30,43. 207,4,17. 212,20. 217,45. 231,4. 241,14
Siſredus quis 326,36
Sigæum promontorium 63,4
Sigerius extinctus 187,52
Signa pugnæ ter ſolemni aneatorum concentu dabātur 93,28
Sigonius ex codice Theodoſiano multa adhibet 43,18
Simplicius pontifex veteris diſciplinæ ſtudioſus 225,50
Sirmium 48,25
Solis defectio 153,3.189,18
Sopater ſecuri percuſſus 71,13
Sopater Syrus, ager fert fana Deorum euerti 65,12
Sophiæ templum 63,27
Spoletum 61,15
Sponſalia Conſtantiæ 42,48
Stella crinita nuncia mortis Conſtantini 72,17
Stella crinita 72,17.163,40. 189,19
Stilicho tutor Honorij & Arcadij 157 centum millia fudit 169,21,37 in templum fugit 173,18
Stilichonis mors 174,3
Stratagemata Conſtantini quo Bructeros deuicit 32,14
noctu a Gothis in Romæ obſidione adhibitum 313,47. 314,6 in inſidiis collocandis 145,46 in paucitate militum 102,23 inſidioſi ingreſſus in vrbem 303,10 Conſtantini in tranſeūdo flumine 54,53 expiſcandorum hoſtium gratia excogitatum 84,9
Subſcriptores concilij Sardicenſis 79,13
Sueſſa in Campania 25,44
Suomarus rex 66,15

Surus

Surus dux Radagoiſi 169,30
Syagria ſanctiſſima mulier 267, 42
Syllana tabula plures necauit ſenatores, quam Gothi ſpoliarunt 181,46
Syluanus tyrannidē inuaſit 88,:3
Syluester Rom. pontifex 56,33
Syluester festum inuenta crucis instituit 61,52
Syluester pontifex Rom. decedit 70,4
Synodi aliquot episcoporū propter Donatiſtarum cauſam Romæ 45,10,11. *& deinceps.*
Synodus altera in Donatiſtarū cauſa cognoſcēda Arelate 45, 32
Syricius Diaconus ſubrogatur in pontificem 139,13

T

Taberna 91,10
Taifali 121,16
Tarſis oppidum 42,37
Taurini clibanarij 38,10
Teias rex 343,:4
Templum Pacis & SS. Apoſtolorum 63,28
Templum Sophiæ 63,27
Terræmotus 254,33. 354,37, 55
Terræmotus ingens 78,6
Terræmotus Aſiam, Macedoniam, Pontum concutiēs 94, 52 *Beryti* 80,9 *Constantinopoli* 106,1 *Rauennæ* 241,49
Terræmotus quo Sydon & Tyrus afundamētis euerſæ ſunt 24, 38 *Viennæ* 238,52
Terra mugitus per dies ſeptem 174,37
Teruingi ſeſe Theodoſio tradunt 129,39
Thebæi contra Christianos ſe iureiurando aſtringere detrectant 9,53 *Profitentur ſe Christianos eſſe* 10,6
Theodahatus rex à pag. 298, *vſque* 303
Theodorici anima in ollam Vulcani merſa 288,1,2
Theodorici victoria modus 264, 42 *Oratio ad legatos Laurentium & Epiphanium epiſcopos* 266,9
Theodoricus rex Gotthorum a pag. 264, *vſq.* 287
Theodoricus præclarum facinus erga Catholicos edit 269 28 *Cæſareo episc. venerabundus aſſurgit* 279,12
Theodoſij ira memorabile exemplum 143,55. 144,1
Theodoſius Maior Augustus 154,20 *In morbum incidit* 154,40
Theodoſius Thraciam ab hoſtib. vindicat 140,7 *hæreticos premit* 132,36 *vxorem alteram ducit* 143,27 *obitū Valentiniani dolet* 149,11 *arma contra Eugenium ſuſcipit* 152,2 *Romæ triumphū agit cū Honorio filio* 146,17 *ab Ambroſio aditu templi prohibetur* 146,38 *per octo menſes priuatur communionē* 147,8 *gratias agit Deo pro victoria* 193,28 *pater Theodoſij imperatoris* 112,31 *morbo implicitus* 128,47 *conualeſcit* 128,55 *Maximum captū alloquitur* 145,7 *conciliū Constantinopoli instituit* 130,16
Theognes Nicænus dānatur 57, 45
Thermæ Diocletianæ ad ſummū perducta 28,2 *inſcribuntur a Galerio* 28,3 *Romanæ* 21,1 *Carthaginenſes* 21,2 *Mediolanea* 22,55
Thermopylarum Angustia, quæ 157,23
Thoriſmundus rex Gotthorum excitatur ad bellum 227,45
Thraciæ prouinciæ ſex 64,24
Ticini templum quis extruxerit 46,42
Timotheus martyrio ornatus 28, 9
Tituli qui 32,6
Tituli ſeptem poſtea quindecim instituti 32,3,6
Tomi vrbs in Scythia 140,41
Totilas rex a pag. 321, *vſq.* 343
Totilas captiuos humaniter tractat 322,43
Tranſmarinus prohibetur ad clericatum aſcendere, niſi quinque epiſcoporum teſtimonio eſſet probatus 59,54
Treuiri vrbs 34,33. 36,13
Treuiri ſedes Imperij in Gallia 14,3
Tres tabernæ oppidum in via Appia 30,12
Tricennalia Constantini 69,20
Triennium nullis ad memoriam claris actionib. illuſtratū 22, 48
Triumphus Treuiris actus 45,39
Trium Augustorū tituli 190,46
Tubantes 33,37
Tumultus Alexandriæ 76,1 *Antiochiæ* 66,44 *Constantinopoli* 74,7 *Romæ concitus* 29,18
Tungri opp. deletum ab Attila 218,19
Turonenſis eccleſia ſepulchro S. Martini inſignita 159,28
Tuſcia annonaria 110,44
Tyrannus Maximi 136,9

V

Valens & Vrſacius epiſcopus Arriani in Concilio Mediolanenſi 89,7 *ad Catholicos redeunt* 79,40 *Valens ad Arrianos reuerſus decipit Constantium A. ſpecie ſanctitatis* 85,24 *Catholicos in Cōcilio Ariminenſi* 97, 30
Valens epiſcopus & eius calliditas 85,24 *adiicit aliquid ad formulam Arrianam emendandi gratia* 98,41
Valens Augustus 108,7,10
Valens omnes a THEOD *incipientes nomina ſua, tollendos statuit* 116,3 *aciem contra Gotthos inſtruit* 124,14 *fuit addictus perfidia Arriana* 108,19
Valentinianus Augustus deſignatus 193,43 *ſectas Catholicis aduerſantes vrbe pellit* 193,36 *in Italia anxius conſultat* 135,14 *pacem ſibi poſtulandam intū ducit* 135, 23 *Legatos ad Augustos mittit* 135,27 *res Alemanīa componere cupit* 118,49 *derepente concidit & moritur* 119,33
Valentinianus minor Augustus 120,21
Valentinianus Iunior Augustus ſolus 145,18 *Reſtituitur ei imperium Italiæ a Theodoſio* 145,21 *ſtudia liberalia curat* 116,39 *hæreticos fouet* 132,37 *alienus a partibus Nicæni ſymboli* 108,38
Valentinianus Iunior interfectus 148,39
Valentinianus, rurſus expellere Ambroſium conatur 136,48
Valentinianus Placidiæ Filius Augustus 194,10
Valentinianus Maior Augustus 107,40,42 *eius oratio ad milites* 107,48 *Valentem fratrem collegam Augustum facit* 108,7
Valentinianus Theodoſij præceptis imbuitur 156
Valentinianus res duas pernicioſiſſimas aggreditur 228,55

Imita-

Imitator Tarquinij 229,13
Obiit 229,55
Valentinus epiſcopus male mulctatus a Gothis 328,22
Valentinus res nouas moliens in Britannia oppreſſus 112,1
Valeria pars Pannoniæ unde dicta 15,16
Vandali ad Pirenæum proficiſcuntur 179,54
Vandali cis Iſtrũ traducti a Conſtantino 68,1
Vangiones 33,36.91,10
Varronis vaticinium de excidio Romæ 232,28
Varnorum gens 234,55
Vaſa S. Petri reddita ab Alarico 181,27
Vaſconia qua 189,54
Vaticinium euentu comprobatũ 7,10
Venetiæ populi ad inſulas confugerunt ſub Attilæ aduentum 223,30
Ventus ſaniſſimus victoriã præbet Theodoſio 102,45
Verba controuerſa in concilus Conſubſtantialis Æquiſubſtantialis & Diſſimilis 99,6
Verbum Conſubſtãtiale nouum 66,24
Vercellæ expugnatæ à Conſtantino 28,22
Verenianus, & Didymus propinqui Honorij cæſi a Conſtantio tyranno 171,36
Verona oppidum in ripa Rheni 10,34
Verona amphitheatrum à Maximiano A. conditum 23,22 *expugnata a Conſtantino* 38,25 *ad Veronam victus Alaricus* 163,33 *euerſa ab Attila* 223,43 *tentata a Romanis ducibus cõtra Gotthos fruſtra* 321,55
Veronenſes prælìantur aduerſus Conſtantinum 38,26
Verruca caſtellum conditum à Theodorico rege 280,39
Veſtigia Chriſti impreſſa pulueri poſt aſcenſione manſerũt 61
Veſtralpus rex Alemanorũ 93,5
Veſuuius mons exæſtuat ignem 246,19.280,43
Veterani 56,2
Veturius mag. militum ſæuit in Chriſtianos ſub Diocletiano 20,50
Vexillifer in acie nõ læditur, extra aciem perfoditur 55,5
Vexillum Conſtãtini, quo in bello uſus, quale 37,29
Via Appia 30,31 *Ardeatina* 70,47 *Aurelia* 26,8 *Flaminia* 91,39 *Lucicana* 62,15 *Nomentana* 101,23 *Sacra* 167,37 *Tiburtina* 51,3
Victor Comes Legatus Maximi ad Valentinianum 135,29
Maurus martyr 27,25
Maximi F. ſuperuincitur atque occiditur 146,10
Victorinus Afer Rhetoricæ profeſſor 81,7
Vidinus Comes Gotthorum à Narſete defecit, & deletus eſt 352,5
Vienna captus Conſtans Cæſar 184,38
Vienna terræmotus, & alia prodigia 238,52
Viennenſis epiſcopus Mamertus ibid 17
Vindonis opp. vbi Conſtantius Cæſar adiit periculum 19,17
Virgilius pontifex 316,53
Virginis Arriana facinus 128,14
Virginis conſtantia in ſeruanda pudicitia 181,48
Virginum Britannicarum XI *millia ſubmerſit Attila* 218,25
Viſigotthi qui 121,1
Viſitator Eccleſiæ Rom. datus à Theodorico rege contra leges 272,52
Viſum mirabile Conſtantini Imperatoris 36,55.37,8
Vitalianus Scytha oppugnat Anaſtaſium Imp. pro Catholicis 281,18
Vitalis epiſc. Altinas Magũciacum in exilium abiit 354,20 *capitur a Narſete* 357,20
SS Vitalis & Agricola corpora inueniuntur Bononiæ per S. Ambroſium 253,33 *&* 151,11 *eorum reliquiæ a Namatio epiſcopo Aruernus traducta* 253,34
Vitichabius rex Alemanorum 113,17
Vitiges rex Gotthorum 4.pagi. 304. *vſq.* 319
Vinarium locus Romæ 307,55
Vlphilas epiſcopus Gotthorũ Arrianus. poſt Theophilum Catholicum, qui Nicæno Concilio interfuerat 99,17
Vopiſcus orator 51,28
Vrbica hæretica lapidibus obruta 142,13
Vrſula cum XI *millibus virginum martyr* 218,25
Vſia verbum ambiguum 98,13
Vtinum mons extructus ab Attila 224,24

X

X*Anthus vrbs Francorũ ad Rhenum* 10,37
Xyſtus pontifex 207,27

Z

Z*iZais rex* 94,31

FINIS.

04535